

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԾԱՐ ԳԱԼՈՒՍԵ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՑԻ 1600-ԱՄԵԱԿԻ ՄԱՏԵՆԱԾԱՐ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՅ

Ե. ՀԱՏՈՐ

Է. ԴԱՐ

ԱՆԹՈՒԼՈՍ - ԼԻՍԲՆԱՆ
2005

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԱՆՈՒՆ.....	7 9 3
Անանուն եւ 684 թուականի պատմութիւնը	7 9 5
684 թուականի ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ	7 9 9
ՓԻԼՈՆ ՏԻՐԱԿԱՑԻ	8 9 7
Փիլոն Տիրակացին եւ իր ժամանակագրութիւնը	8 9 9
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Է ԴԱՐՈՒ	9 0 3
ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ.....	9 7 1
Յովհան Մամիկոնեանը եւ իր «Պատմութիւն Տարօնոյ» երկը.....	9 7 3
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐԱՒՆՈՅ.....	9 8 1
ԴԱԻԹ ԶԱՐՔԱՑԻ	1 1 2 7
Դաւիթ Զարքացին ու իր գործերը	1 1 2 9
ՅԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՅԻՄԱՍՏԱՍԻՐԵԼԻ ԶԱՐՑՈՒՄԾՍ	1 1 3 1
Ի ԽՆԴՐՈՅ ԱՇՈՏՈՅ ՊԱՏՐԿԻ	1 1 4 9
ԲԱՆ ԶԱԲԱՏՈՅ ԸՆԴԴԵՄ ԶԵՐՁՈՒՄԾՈՂԱՑ	1 1 5 3
[ՅԱԲԵԼՈՒՄԾ]	1 1 6 0
ԴԱԻԹ ԶԵՐԱԿԱՆ	1 1 6 1
Դիոնիսիոս Թրակացու «Զերականական արուեստի» առաջին մեկնիչները (Դաւիթ, Մովսէս Զերթող, Անանուն մեկնիչ)	1 1 6 3
ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԶԵՐԱԿԱՆԻՆ.....	1 1 6 7
ՄՈՎՍԵՍ ԶԵՐԹՈՂ.....	1 1 8 9
Մովսէս Զերթողն եւ իր գործերը	1 1 9 1
ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԶԵՐԱԿԱՆԻՆ.....	1 1 9 5
ՅԱՂԱԳՍ ՄԻՈՅ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԻՆ ՄԱՐՄԱՑԵԼՈՅ	1 2 0 9
Ի ԶԱԲԱՏՈՅ ՃԱՌԵՆ ՄՈՂԿՅԵՍԻ ԶԱՅՈՅ ԶԵՐԹՈՂԱԶԱԻՐՆ	1 2 1 5
ԱՂՕԹԸ	1 2 1 6
ԱՆԱՆՈՒՆ ԶԵՐԱԿԱՆ	1 2 1 7
ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԶԵՐԱԿԱՆԻՆ.....	1 2 1 9
ԹԵՈԴՈՐՈՍ ԶՈԹԵՆԱՒՈՐ	1 2 3 9
Թեոդորոս Զոթենաւորն եւ իր ճառերը	1 2 4 1
ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ԹԵՈԴՈՐՈՍԻ ԸՆԴԴԵՄ ՄԱՅՐԱԳՈՒՄԱՅՈՅՆ	1 2 4 3
ՆԵՐԲՈՂԵԱՆ Ի ՍՈՒՐԲ ԽԱԶՆ ԱՍՏՈՒՄԾԸՆԿԱԼ.....	1 2 5 0
ԳՈՎԵՍՏ Ի ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒՄԾԱԾԻՆՆ ԵՒ Ի ՄԻՇՏ ԿՈՅՍՆ ՄԱՐԻԱՄ	1 2 5 8
ԱՆԱՍՏԱՍ.....	1 2 7 1
«Վասն վանորէից, որ ի սուրբ քաղաքն յերուսաղէմ».....	1 2 7 3
ՎԱՍՆ ՎԱՆՈՐԵԻՑ.....	1 2 7 5

ՍԱՅԱԿ ՁՈՐՈՓՈՐԵՑԻ	1 2 8 1
Սահակ Ձորոփորեցի	1283
ՃԱՌ ՅԱՐՄԱԲԵՆԵԱՅՆ ՕՐ	1287
ԿԱՆՈՆՔ ՎԵՐՋՆՈՅ ՍԱՅԱԿԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ	1293
ՑԱՆԿԵՐ	1 3 0 1
ՍՈՒՐԲԳՐԱՅԻՆ	1303
ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՑԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ	1313
ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՏՈՅՄԱՆՈՒՆՆԵՐ	1349

ԱՆԱՆՈՒՆ

684 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԱՆՈՒՆ ԵՒ 684 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ժ դ. վերջի պատմիչ Մովսէս Դասխուրանցու (ձեռագրերում եւ գրականութեան մէջ կոչուած նաեւ՝ Կաղանկատուացի) Պատմութիւն Աղուանից երկում բառացի արտագրութեամբ պահպանուած է դարի երկրորդ պատմական գործը պայմանականօրէն անուանուած է 684 թուականի պատմութիւն: Այն ընդօրինակուած է Պատմութիւն Աղուանիցի առաջին գրքի ԻԷ-Լ եւ երկրորդ գրքի ԺԸ-ԼԱ եւ ԼԳ-ԽԵ գլուխներում: ԼԲ գլխում Դասխուրանցին տեղադրել է իր սեփական շարադրանքը՝ հիմնուելով պայմանականօրէն Աղուանից կաթողիկոսների գաւազանագիրք անուանուած մի սկզբնաղբիւրի տեղեկութիւնների վրայ: Վերջինիս հիմնական մասերը պատմիչը տեղադրել է Պատմութիւն Աղուանիցի աւարտական գլխում (Գ.իգ), իսկ որոշ տեղեկութիւններ՝ նախորդող բազմաթիւ գլուխներում: 684 թուականի պատմութեան արտագրութեան հատուածներում առկայ գլխագրերի մեծ մասը (եթէ ոչ բոլորը) նոյնպէս արդիւնք են Մովսէս Դասխուրանցու ստեղծագործութեան. բուն երկի գլխագիրը մեզ չի հասել:

Որոշ հետազոտողների կարծիքով երկի շարադրանքին է յանգում նաեւ Բ.ժէ գլուխը, ուր պատմում է հետագայում Միհրանեաններ համարուած Վարազ Գրիգոր, Ջեւանչէր եւ Վարազ Տրդատ Գարգմանից իշխանների՝ Սասանեաններից սերելու մասին առասպելական տոհմաբանութիւնը: Իրականում այդ պատմութիւնը հաւաստի գրեթէ ոչինչ չի պարունակում, լեզուով ու ոճով էապէս տարբերում է 684 թուականի պատմութեան յարակից հատուածներից եւ անկասկած շարադրուած է հէնց իր՝ Ժ դ. հեղինակի կողմից՝ Խաչէնի եւ Փառխոսի Առանշահիկ իշխանների տոհմաբանութիւնների մէջ սպորդած առասպելականացուած պատկերացումների հիման վրայ: Ըստ ամենայնի՝ 684 թուականի պատմութեան հեղինակը, որի շարադրանքը որոշ հատուածներում դառնում է առաջին դէմքով, բաւականին մօտ է կանգնած եղել իր հերոսներին՝ Ջեւանչէր եւ Վարազ Տրդատ իշխաններին եւ յատկապէս՝ Իսրայէլ (բնագրում՝ Իսրայէղ, երկրորդ անունով՝ Աբաս) եպիսկոպոսին. նա ներկայ կամ մասնակից է եղել նրանց մի շարք գործերին, այդ թւում՝ վերջինիս ուղեւորութեանը Հոնաց աշխարհ՝ հիւսիսկովկասեան թիւրքալեզու այդ ժողովրդին քրիստոնէական հաւատքի բերելու առիթով:

Մինչեւ վերջ յաջողութեան չհասած այս վերջին պատմական իրադարձութեանն ենք պարտական 684 թուականի պատմութեան մի հատուածում (պահպանուած վիճակով՝ սկզբում) Հոների մի խմբի՝ աւելի վաղ ժամանակներում քրիստոնէութեանը յարելու առասպելի առկայութեամբ: Մովսէս Դասխուրանցու մօտ այդ հատուածը բաժանուած է չորս գլխի, որոնց գլխագրերից առաջինը («Յաղագս սրբոյն Մեսրովպա եւ ընկերաց նորա պատմութիւն վիպասանաբար») եւ երկրորդը («Շարագրաց յաղագս աշակերտացն Մաշտոցի ընդ ներգոյս զրոյցատրաբար»), մեր կարծիքով, եթէ ոչ ամբողջութեամբ, ապա՝ մասամբ, է դարի բնագրին յանգելու տպաւորութիւն են թողնում: Բ.իթ գլխի մի տեղեկութիւնից (նախ. 11) երեւում է, որ այդ հատուածը Իսրայէլի տեսիլն է («... զարմացեալ ընդ զրոյցատրութիւն եպիսկոպոսին, որ պատմէր զտեսիլ Աբասուն»):

684 թուականի պատմութիւնը պարունակում է է դ. 30-80-ական թթ. Աղուանք երկրի (Սասանեան մարզպանութեան ընդգրկումով) բաւական մանրամասն ու վաւերական եւ գեղարուեստական չափազանց բարձր ոճով շարադրուած պատմութիւնը: Այն աւարտ-

ւում է 682 կամ ամենաուշը՝ 683 թ. իրադարձութիւններով: Վերջնական շարադրանքը կատարուել է հաստատապէս 685 թ. ամռանը տեղի ունեցած հիւսիսկովկասեան խազարների աւերիչ արշաւանքից առաջ, որին զոհ գնացին Հայոց եւ Վրաց (ըստ մի տեղեկութեան՝ նաեւ Աղուանից) իշխանները: Այստեղից էլ նրա՝ մօտաւորապէս 684 թ. շարադրուած լինելու մասին ենթադրութիւնը եւ ըստ այդմ նաեւ՝ պայմանական անուանումը:

Երկը պարունակում է մի շարք պաշտօնական նամակներ, որոնց վաւերականութիւնը կասկածելի էր համարում Նիկողայոս Ադոնցը: Սակայն իրականում հնարաւոր է կասկածել դրանցում եւ ամբողջ երկում առկայ միայն որոշ չափազանցութիւնների առիթով, որոնք արդիւնք են իր հերոսներին մեծարելու՝ միջնադարեան հեղինակի համար սովորական ու հասկանալի միտումի: 684 թուականի պատմութեան մէջ ընդգրկուել է նաեւ Հայոց վաղ միջնադարի բանաստեղծութեան մի եզակի նմուշ՝ Դաւթակ Քերթոզի Ողբի մահն Ջեւանշերի մեծի իշխանին ստեղծագործութիւնը՝ գրուած ակրոստիքոսով («ըստ աղփայիէտաց գլխակարգութեանց»): Այն պահպանուել է (մեր կարծիքով, հէնց շարադրուել է) մինչեւ ճ՝ տառի քառեակը ներառեալ: ԺԹ դ. սկզբում Պատմութիւն Աղուանիցի հնագոյն *a* ձեռագրից կատարուած մի ընդօրինակութեան մէջ (այդ գրչագրից առաջացել է ձեռագրերի Աք ենթախումբը) Դաւթակի Ողբին «շարունակութիւն» է աւելացուած, որը մենք, իհարկէ, բաց ենք թողնում:

Պատմութիւն Աղուանիցի ձեռագրերի երկու խմբերի (*a* ձեռագիր եւ *bclr* ձեռագրեր՝ *bl* եւ *cr* ենթախմբերով) օգտագործմամբ կազմուած 684 թուականի պատմութեան քննական բնագիրը մեծ հաւանականութեամբ պատկերացում է տալիս նրա եօթերորդարեան վիճակի մասին: Մովսէս Դասխուրանցու գրչի տակ տեղի է ունեցել երկի մի քանի հատուածների փոփոխութիւն, որոնք նկատուած են գրականութեան մէջ եւ մեր կողմից վերցուած են փակագծերի մէջ: Ստորեւ ներկայացուած բնագրի տողատակերում հաշուի չեն առնուած Պատմութիւն Աղուանիցի երկու տասնեակից աւելի մնացեալ գրչագրերի տարբերութեցումները, քանի որ դրանք հաստատապէս արտագրուել են վերը նշուած հինգ ձեռագրերից որեւէ մէկից եւ չեն կարող օգտակար համարուել հեղինակի ինքնագրի վերականգնման հարցում: Բնագրի տողատման եւ կէտադրման խնդրում էապէս օգտուել ենք Պատմութիւն Աղուանիցի համեմատական հրատարակութեան հեղինակ Վարազ Առաքելեանի կատարած աշխատանքից:

Միայն հատուկենտ դէպքերում, երբ բոլոր ձեռագրերի ընթերցումներն ինչ-ինչ պատճառներով իսկապէս աղաւաղուած են, կրկնել ենք նախորդ հրատարակիչների վերականգնումները, իսկ աւելի հազուադէպ՝ կատարել նաեւ ակնյայտօրէն անհրաժեշտ թուացող նոր վերականգնումներ: Շատ դէպքերում, երբ առկայ ձեռագրերը մատուցում են բառային ու քերականական ոչ սովորական կամ անգամ ոչ ճիշտ ձեւեր եւ միաժամանակ հնարաւորութիւն չեն տալիս ապացուցել, թէ դրանք չեն յանգում հեղինակային (է դար) ինքնագրին, անխուսափելի ենք համարել այդ ձեւերը թողնել բնագրում: Վաղ միջնադարում նմանատիպ ձեւերի շրջանառութեան ուսումնասիրութեանը նպաստելով հանդերձ (վիմագրերի բառագանձի օրինակով)՝ դա թերեւս բնագրի օգտագործման հասկանալի դժուարութիւններ է առաջ բերում (յատկապէս՝ ծանօթագրութիւնների փոքրաթիւ լինելու պարագայում), որի համար հայցում ենք ընթերցողի ներողամտութիւնը: Ներկայ շարքի հրատարակութեան մէջ որդեգրուած սկզբունքի համաձայն՝ հետեւողականութիւն չենք ցուցաբերել աւ-օ եւ կցագիր եւ-ի տարբերցումները ներկա-

յացնելիս (նշենք, որ հնագոյն a ձեռագիրը բացառապէս ունի աւ եւ չնչին բացառութիւններով՝ երկնիչ եւ, իսկ Բ խմբի ժէ-դարեան ձեռագրերում աւելի յաճախ են օ տառը եւ կցագիր եւ-ը):

Ալեքսան Զակոբեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. **Ն. Ադոնց**, Քննութիւն Մովսէս Կաղանկատուացու, «Անահիտ», Փարիզ, 1939, թիւ 4-5:
2. **Հ. Ն. Ակիմեան**, Մովսէս Դաստուրանցի (կոչուած Կաղանկատուացի) եւ իր Պատմութիւն Աղուանից, Վիեննա, 1970:
3. **Կ. Ղահրամանեան**, «Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի» երկի աղբիւրները (թեկնածուական ատենախօսութիւն), Երեւան, 1974:
4. Մովսեսի Կաղանկատուացոյ Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի, ի լոյս ընծայեաց Մկրտիչ Էմին, Մոսկուա, 1860:
5. Մովսէս Կաղանկատուացի, Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի, ֆննական բնագիրը եւ ներածութիւնը՝ Վ. Առաքելեանի, Երեւան, 1983:
6. **Ա. Յակոբեան**, Մովսէս Կաղանկատուացու «Աղուանից պատմութեան» ձեռագրերը, ԲՄ, Երեւան, 1986, թիւ 15:
7. **Ե. Բախանայ Պետրոսեան**, Աղուանից աշխարհի կաթողիկոսութեան մի ֆանի թուականների շուրջ, «Էջմիածին», Վաղարշապատ-Ս. Էջմիածին, 1984, թիւ 11-12:
8. **Հ. Ս. Սևազեան**, Մովսէս Կաղանկատուացու «Աղուանից պատմութեան» աղբիւրները, ՊԲՀ, Երեւան, 1972, թիւ 2:
9. **А. А. Акопян**, *Албания-Алуанк в греко-латинских и древнеармянских источниках*, Ереван, 1987.
10. **А. А. Акопян**, *О хронологии последних событий в “Истории 684 года”, “Кавказ и Византия”,* выпуск 6, Ереван, 1988.
11. **К. А. Каграманян**, *Источники “Истории страны Алуанк”,* Автореф. дисс. ... к. и. н., Ереван, 1973.
12. **Мовсэс Каланкатуаци**, *История страны Алуанк*, перевод с древнеармянского, предисловие и комментарии Ш. В. Смбацяна, Ереван, 1984.
13. **Manandian A.**, *Beiträge zur albanischen Geschichte, Untesuchungen über Moses der Utier (Kalankatuaci)*, Leipzig, 1897.
14. *The History of the Caucasian Albanians by Movsés Dasxuranci*. Translated by C. J. F. Dowsett, London, 1961.

ՏՈՒՆԻՇԵՐ ԲԱՂԱՏՈՒԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ

- a - ՄՄ ձեռ. թիւ 1531, ժամանակ՝ 1289 թ.
 b - ՄՄ ձեռ. թիւ 1725, ժամանակ՝ 1675 թ.
 c - ՄՄ ձեռ. թիւ 2561, ժամանակ՝ 1664 թ.

l - Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արեւելագիտութեան ինստիտուտի Ա.-Պետերբուրգի բաժանմունքի գրադարանի հայերէն ձեռագրերի հաւաքածոյ, թիւ C 59, ժամանակ՝ 1678 թ.

r - Բրիտանական թանգարանի թիւ Or 5261, ժամանակ՝ ժէ դ.

a_g, *b_g*, *c_g*, *l_g*, *r_g* տառանիշերով տրուած են համապատասխան ձեռագրերի՝ Մովսէս Դասխուրանցու կազմած գլխացանկերի ընթերցումները:

[Իէ. Յաղագս սրբոյն Մեսրոպա¹ եւ ընկերաց² նորա³ պատմութիւն վիպասանարար]

1 Եւ եղեւ յետ վկայութեանն Գրիգորիսի, որ Աղուանից եղեւ կաթողիկոս⁴, բարբարոսական ազգ⁵ կողմանցն Արեւելից վերստին⁶ ի⁷ դիւցախելար⁸ կռամոլութիւնս կործանեցան, եւ բազում ուխտս⁹ ատրուշանաց կատարելով՝ յարուցին հալածանս ի վերայ քրիստոնէից: 2 Մի ոմն ի նախեղելոցն¹⁰ վարդապետաց¹¹, որ ի Հոգւոյն¹² Սրբոյ¹³ խնամոցն նշանագիր երից ազգացն առնէր՝ Հայոց, Աղուանից եւ Վրաց, նա այնուհետեւ եւ ի սուրբն երթայր¹⁴ յերուսաղէմ¹⁵ մատուցանել¹⁶ ուխտադրութիւն¹⁷: 3 Անտի¹⁸ դարձեալ աշակերտաւքն¹⁹, ընդ ինքեան ունելով զխաչն արծաթեղէն²⁰ ոսկեխաղաց²¹ տեսակաւ²², յո-

րում ի Տէրունեան²³ խաչէն էր մասնաւորեալ: 4 Անցանելով ընդ Հայաստան՝ ճանապարհորդէ²⁴ հասանել ի սահմանս Արեւելից²⁵ ի գաւառն Ուտիական²⁶: 5 Եւ մտեալ բնակէին²⁷ ի ճաղճախուտ²⁸ տեղիս²⁹ եւ ի³⁰ լաւուբոյս մաւրսն³¹ առ³² տեղւովն³³, որում Գիսն կոչեն:

6 Եւ յայնժամ նորոգեալ՝ զեկեղեցւոյ³⁴ հաստատէր³⁵ զհաւատս³⁶ եւ ձգէր զքարոզութիւն³⁷ Աւետարանին յաշխարհն Ուտիացւոց³⁸ եւ յԱղուանս եւ ի Լփինս եւ ի Կասպս³⁹ եւ ի⁴⁰ դուռն Չողա⁴¹: 7 Եւ զայլազգի⁴² ազգսն, զոր գերութեամբն էր ածեալ Աղեքսանդրի Մակեդոնացւոյ⁴³ եւ նստուցեալ զմեծ լերամբն Կաւկասոս⁴⁴ զԳարգառսն⁴⁵ եւ զԿամբիճիկ⁴⁶ Հեփթաղսն⁴⁷, դարձուցեալ ի հաւատս⁴⁸ զկարգ

1 a Մեսրոպա, b Մեսրոպբա, la_g Մեսրոպայ, b_g Մեսրոպայ փիս Մեսրոպա (cr)
 2 c ընկերացն
 3 bclrc_g նորին փիս նորա (aa_gb_g)
 4 a Աղուանից կաթողիկոսի փիս որ Աղուանից եղև կաթողիկոս (bclr կաթողիկոս)
 5 l ազգի
 6 a վերստին
 7 b չի՛ր ի
 8 c դիցախելար
 9 a ուխտ փիս ուխտս
 10 a նախեղելոց
 11 b վարդապետացն
 12 cr հոգոյն
 13 bclr չի՛ր սրբոյ
 14 bclr երթայր սուրբն փիս եւ ի սուրբն երթայր
 15 a յերուսաղէմ
 16 bclr հատուցանել փիս մատուցանել
 17 bclr ուխտադրութիւնս
 18 cr անդի
 19 bclr աշակերտոփն դարձեալ փիս դարձեալ աշակերտաւքն
 20 cr արծաթեղեն
 21 abc ոսկեխաղաց (l)
 22 a տեսակով փիս տեսակաւ

23 c Տէրունական
 24 a ցանապարհե
 25 b յԱրեւելից
 26 a Աւտիական փիս Ուտիական
 27 bլ բնակէին փիս բնակէին
 28 bclr նախնախոտ
 29 bclr չի՛ր տեղիս
 30 a չի՛ր ի
 31 c մաւրսն
 32 a չի՛ր առ
 33 bclr տեղովն
 34 c զեկեղեցի
 35 a հաստատել փիս հաստատել
 36 bclr հաւատս
 37 a քարոզութիւն
 38 b Ուտիացոց, a Աւտիացոց փիս Ուտիացոց
 39 bclr Կասպս
 40 bclr միւնչե ի
 41 cr Չողա, bլ Չողայ փիս Չողա
 42 bclr զայլազան փիս զայլազգի
 43 bc Մակեդոնացւոց, lr Մակեդոնացւոյ փիս Մակեդոնացւոյ (a)
 44 bclr Կովկասու փիս Կաւկասու
 45 bլ գԳարգառսն, c գԳարգարսն փիս գԳարգառսն
 46 a Կամբիճիկ, l գԳամբեճիկ փիս գԳամբեճիկ (bclr)
 47 a Հեփաղասն, bclr Հեփաղսն փիս Հեփաղսն (l)
 48 a հաւատ

աստուածապաշտութեան ուսուցանէր, զոր ի վաղնջուց¹ ուսեալն՝ էին² մոռացեալ: 8 Բոլորովին քարոզ եւ առաքեալ խուժադուժ³ սարոստայնեացն⁴ լինելով՝ ըստ նոցին բարբառոյ դպրութեան առնէր⁵ զնոսա ծանաւթս: 9 Եւ անտի⁶ դարձեալ՝ ի մաւրսն երթեալ բնակէին⁷ զաւղեալ ի սպառնալեացն⁸ դժնդակ⁹ իշխանացն: 10 Եւ անտի անառ¹⁰ ծածուկ լեալ¹¹ աւր ըստ աւրէ¹² Հաստատէր զեկեղեցիս¹³ Աստուծոյ:

11 Եւ անդէն¹⁴ ոգի¹⁵ մոլորութեան զբզոնէր¹⁶ զմիտս զազանացեալ բռնակալացն՝ զայրագնեալ նոցա, փոյթ յանձին¹⁷ կալեալ սպանանել զնոսա: 12 Իսկ երանելոյն Մաշտոցի¹⁸ ի Հոգւոյն¹⁹ Սրբոյ ազդեալ՝ փութացեալ փորէր փոս մի ըստ պիտոյից²⁰ գործոյն, եւ զաստուածային առեալ գանձ, որ էր²¹ խաչն տէրունական, երդեալ ի տապանի՝ ծածկէր²² ի գետնափոր²³ կայանի²⁴: 13 Եւ այնուհետեւ Հաւատարիմ

եւ զուգակրաւն աշակերտաւքն միաբան յաղաւթս եւ ի խնդրուածս ապաւինեալ՝ միմեանց կամաւ յերկուս բաժանէին²⁵ ջուկս: 14 Կէսն ի կէս²⁶ կողմանց գաւառացն ելանել խորհէին, կիսոցն²⁷ ի բազում աշխարհս²⁸ հատեալ անցեալ՝ քարոզէին հաւատս: 15 Բայց մնացեալ²⁹ դասն³⁰ ի տեղուց³¹ կայանի³² խաչին՝ յետ սակաւ ինչ աւուրց³³ զմարտիրոսական³⁴ առնուին պսակ: 16 Յորոց նահատակութեանցն³⁵ տեղուց³⁶ նշանք լուսեղէնք³⁷ եւ հրաշալի սքանչելիք երեւեալ, զոր տեսեալ բազում անգամ անհաւատիցն եւ ուսեալ, եթէ³⁸ մեծին Աստուծոյ է այն նշանն, հաւատային³⁹ միաբան⁴⁰ եւ մկրտէին առ Հասարակ:

17 Իսկ մի ոմն ի նորահաւատիցն, որ բազում անգամ տեսեալ էր զնշանն զայն, ի վերայ գետնափոր կայանի խաչին շինէ մատուրն⁴¹ մի հողեղէն⁴² չորեքկուսի⁴³ եւ տապան⁴⁴ տախտակամած արարեալ՝ ամփոփէր⁴⁵ զնշխարս նոցա ի տապանի անդ⁴⁶ եւ ամ յամէ ուխտաւորեալ կատարէր զյի-

1 a վաղընջուց
 2 bclr նոցա ուսեալ փիս ուսեալն էին (a եին)
 3 cr խուժատուժ
 4 bclr սարոստայնեաց փիս սարոստայնեացն (=սարոսնեացն՝ ըստ Շ. Սմբատեանի)
 5 cr առնել, I առնէ
 6 b անդի
 7 bclr բանակէին փիս բնակէին
 8 bclr սպառնալեաց
 9 bcr դժընդակ
 10 b անտիանան փիս անտի անառ (=անառիկ)
 11 cr անդ անծածուկ փիս անտի անառ ծածուկ լեալ
 12 abc արստարէ (օրստօրէ) փիս ար ըստ արէ (I)
 13 a զեկեղեցիսն փիս զեկեղեցիս (bclr)
 14 I անտէն
 15 b հոգի, cr յոգի
 16 bclr գրգռեալ
 17 b անձին
 18 I Մաշթոցի, cr Մեսրոպայ փիս Մաշտոցի
 19 bcr հոգոյն
 20 a պիտուց փիս պիտոյից
 21 a է փիս էր
 22 a ծածէր փիս ծածկէր
 23 a գետափոր փիս գետնափոր
 24 a կայանի փիս կայանի

25 bclr բաժանեալ փիս բաժանէին
 26 bclr կոյս փիս կէս
 27 I եւ կիսոցն
 28 a բազմաշխարհս փիս ի բազում աշխարհս
 29 b մնացողսն, cr մնացողն, I մնացող փիս մնացեալ
 30 cr չի՞ դասն, I արքն փիս դասն
 31 br տեղուցն, cl տեղուցն փիս տեղուց
 32 a կայանի
 33 I աւուր
 34 br զմարտիրոսական, I զմարտիրոսականն փիս զմարտիրոսական (ac)
 35 bclr նահատակութեանց
 36 bcr տեղոց
 37 cr լուսեղեմն
 38 a թէ փիս եթէ
 39 bclr հաւատացին փիս հաւատային
 40 b չի՞ միաբան
 41 bclr մատուրն փիս մատուրն
 42 cr հողեղեմն
 43 cr չորէկուսի
 44 bclr չի՞ տապան
 45 a անփոփէր
 46 I անտ

չատակս նոցա: 18 Եւ յոլովիցն¹ լինէր բժշկութիւնն ի տեղւոջն², յորս հաստատեալ³ նուաճեցան հաւատացեալքն: 19 Եւ նախ անդ⁴ եղեալ⁵ հիմունս՝ հաստատէին եկեղեցի Աստուծոյ ի կայարանի⁶ խաչին, գոր Հին եկեղեցի տեղւոյն⁷ անուանէին, որում Գիսն կոչեն: 20 Այլ եւ⁸ յետ բազում ժամանակաց վեհազգի ոմն իշխան Վարազ Փերոժ⁹ անուն՝ յԱռանշահիկ¹⁰ տոհմէ, կամեցաւ նորոգել¹¹ զՀին եկեղեցին եւ ոչ կարէր քակել¹² զաղիւսաշար պոյր գմբեթին¹³, սակս զի բնակեալ էր անդ¹⁴ խաչն տէրունական եւ նշխարք վկայիցն:

[ԻԸ. Շարագրած յաղագս աշակերտացն Մաշտոցի ընդ ներգոյս¹⁵ գրոյցատրաբար¹⁶]

1 Յետ սրբոյն Մաշտոցի սուղ ինչ անցեալ ժամանակս¹⁷ նորին աշակերտեալքն, որ¹⁸ ի կողմանս գաւառացն Աղուանից, գումարեալք ի մի վայր, յազգմանէ Սուրբ Հոգւոյն խորհրդագածք լինելով՝ փութալին հասանել¹⁹ գործոց բարեաց: 2 «Զի՞նչ մեք արասցուք, ասեն, զի որ մերոյ լուսա-

ւորութեանն²⁰ էր առիթն²¹, ննջեաց ի Քրիստոս: 3 Եւ ահա ի նմանէն²² մնացեալք²³ որքս՝ եկայք, եղբարք, յաստուածայինն երթիցուք ի քաղաքն Երուսաղէմ²⁴ եւ ի նոցանէն²⁵ խնդրեսցուք մեզ առաջնորդս, զի բնական լուսաւորութիւն²⁶ երկրիս Արեւելեաց²⁷ ի²⁸ ձեռն սրբոյն Եղիշայի յերուսաղէմէ եղեալ²⁹ սկիզբն»:

4 Յայնժամ հանդերձեցան կազմեցան յերիս բաժանեալ գունդս՝ համբարձեալ³⁰ ի կողմանցն Աղուանից յառաջ խաղային³¹ առ սահմանաւքն³² Ասորեստանի³³: 5 Երթեալ³⁴ հետեւողաբար յերուսաղէմեանն³⁵ հասանէին քաղաք եւ մտեալ յաստուածաբնակ եկեղեցիսն՝ երկիր պագանէին³⁶ ամենակեցոյց փայտին կենաց: 6 Եւ հանդիպեցան³⁷ հոգեգուարձ³⁸ աստուածագարդ հայրապետին³⁹ տուեալ ողջոյն կղերց եկեղեցւոյն⁴⁰ խոնարհամիտ համբուրիւ, ընկալեալք⁴¹ ի նոցանէ⁴² լինէին: 7 Եւ զջան

1 bclr յոլովից
 2 bcr տեղոջն
 3 I անտ
 4 b ելեալ փ/ս եղեալ
 5 b հաստատեն
 6 bclr կայարանս փ/ս կայարանի
 7 b եկեղեցոյն, c/r եկեղեցւոյն փ/ս եկեղեցի տեղւոյն
 8 b չի՞ եւ
 9 b գՓերոժ
 10 bclr յԱռանշահիկն
 11 a կամեցեալ նորոգեալ փ/ս կամեցաւ նորոգել
 12 bclr քակել փ/ս քակել
 13 bclr բուրգն (b բուրջն, I բուրբն) բերդին (c բերթին) փ/ս պոյր գմբեթին (a)
 14 I անտ
 15 a_g ներգայս, b_g նորոյս
 16 bclr գրուցատրաբար, a_g գրոյցատրութիւն փ/ս գրոյցատրաբար (a)
 17 bclr ժամանակ
 18 bclr որք
 19 I հասանիլ

20 b լուսաւորութեան
 21 c/r առիթ
 22 bclr նմանէ
 23 bclr մնացաք փ/ս մնացեալք
 24 a Երուսաղէմ
 25 bclr նոցանց փ/ս նոցանէն
 26 bclr լուսաւորութեանն փ/ս լուսաւորութիւնն
 27 cr արեւելեացս, I արեւելեայցս փ/ս արեւելեաց (ab)
 28 b/ ընդ փ/ս ի
 29 cr եղեւ փ/ս եղեալ
 30 bclr ամբարձան փ/ս համբարձեալ
 31 bclr խաղացին փ/ս խաղային
 32 cr սահմանովն
 33 a Ասորեստանի
 34 I եւ երթեալ
 35 a յերուսաղէմեան փ/ս յերուսաղէմեանն
 36 bclr եւ երկրպագէին փ/ս երկիր պագանէին (a պագանեին)
 37 bclr հանդիպէին փ/ս հանդիպեցան
 38 bcr հոգեգուարն
 39 bclr հայրապետին աստուածագարդ (b/ եւ աստուածագարդ) փ/ս աստուածագարդ հայրապետին
 40 b եկեղեցոյն
 41 I եւ ընկալեալք
 42 a նոցանէն փ/ս նոցանէ (bclr)

քրտանցն² Մաշտոցի բաւանդակ³ պատմէին⁴ առաջի սրբոյ հայրապետին, եթէ⁵ զինչ գունակ սքանչելիք առ բարբարոսականսն կատարեալ ուղղութիւնս: 8 Զորս⁶ լսելով, նոցա, մեծաւ ընկալեալ խնդութեամբ⁷, բազում մեծարանս ցուցեալ՝ խնամով առնէին անդ⁸ աւուրս բազումս՝ յարելով յինքեանս⁹ արս երիս աստուածասէր քահանայս, որոց առաջինն՝ Աթանասիոս: 9 Զնոսա ողորպական¹⁰ բանիւք¹¹ հաւանեցուցանէին գալ ընդ ինքեանս¹², զի յառաջնորդութիւն¹³ զնոսա վիճակեցուցեն աշխարհին իւրեանց: 10 Եւ կատարեալ նոցա զերկրպագութեան¹⁴ ուխտ՝ երանաւէտ համբուրիւ ողջունէին¹⁵ զսրբոյ պատրիարգին¹⁶ ոտս: 11 Եւ նորին հրամանաւ յուղարկեալք անտի ոսկեղէն եւ արծաթեղէն¹⁷ սպասիւք եւ բազում նշխարաւք¹⁸ յամենայն սրբութեանցն Աստուծոյ, յարագուարճ ցնծութեամբ հրաժարեալք՝ քահանայիւքն հանդերձ¹⁹ ուղեւորեալ²⁰ զնային²¹:

12 Եւ եկեալ հասանէին ի սուրբ պահս Քառասներորդացն²² յեւթներորդ²³ շաբաթու Պասեքի²⁴ գատկին ի ձորախոխոմ²⁵, անտառայար, ի²⁶ մայրաստանիկ աշխարհն Արցախա՝²⁷ գաւառն Մեծ Կունեից²⁸: 13 Եւ ի կիրճն²⁹ ճանապարհին երկաջոկեալ³⁰ գունդն՝ յերկուս բաժանելով³¹ նստէին գուպարս³² յայնմ տեղւոջ³³, որում Աստեղն կոչեն ըլուր՝ ի հիւսիւսոյ³⁴ կողմանէն³⁵, եւ գունդն երկրորդ՝ յայնկոյս Տրտուական գետոյն, ի հարաւական³⁶ կողմանն³⁷, ի մայրողորտ ովտի պուրակի բնակէին³⁸ Զղախն անուանեցելոյ: 14 Զի ուխտիւք խոստացեալ էին առ միմեանս՝ կատարել³⁹ ի տեղւոջն⁴⁰ զամենասուրբ զատիկն⁴¹:

[ԻԹ. Դիմումն⁴² հիւսիւսականացն⁴³ յամենայն⁴⁴ սահմանս Ադուանից,

1 a լինեիմ
 2 a քրանցն
 3 bclr բովանդակ փխ բաւանդակ
 4 a պատմիիմ
 5 a եթե, bclr թէ
 6 a զոր փխ զորս
 7 a խնդութեամբ ընկալեալ փխ ընկալեալ խնդութեամբ
 8 I անտ
 9 b զինքեանս
 10 I ողորպական
 11 bclr բանիւ փխ բանիւք
 12 a իւրեանս փխ ինքեանս
 13 cr առաջնորդութիւն
 14 cr զերկրպագութեանն
 15 a ողջունեիմ, cr ողջունիւ համբուրիւ փխ համբուրիւ ողջունեիմ
 16 b հայրապետին փխ պատրիարգին (aclr)
 17 cr ոսկեղեն եւ արծաթեղեն
 18 bclr նշխարովք փխ նշխարաւք
 19 bclr հանդերձ փխ հանդերձ փխ հանդերձ
 20 I ուղեւորեալք
 21 b գնացին

22 a քառասներորդացն փխ քառասներորդացն (bclr)
 23 a յեւթներորդ, b յեթներաց փխ յեւթներորդ (clr)
 24 c պասեքի, I պասեկի
 25 bclr խորախոխոմ, a ձորախոխոմ փխ ձորախոխոմ (վերականգնում)
 26 bclr եւ ի
 27 I Արցախայ
 28 b Կունեից
 29 a կիրճն փխ կիրճն
 30 b էրկաջոկեալ
 31 a ձեռագրի գրիչը սկզբում գրել է բաժանեալ, յետոյ ուղղման նշանով՝ բաժանելով
 32 cr գուպարս
 33 bclr տեղոջն, I տեղւոջն փխ տեղւոջ
 34 a հիւսիւսոյ, bclr հիւսիսոյ փխ հիւսիւսոյ (c)
 35 a կողմանն փխ կողմանէն
 36 bclr հարաւոյ փխ հարաւական
 37 I կողմանէն
 38 bclr բնակեիմ փխ բնակեիմ
 39 a կատարեալ փխ կատարել
 40 bclr տեղոջն
 41 bclr գատկի (b գատիկի) տօնն փխ գատիկն
 42 a_g գումարումն փխ դիմումն
 43 bclr հիւսիւսականացն փխ հիւսիւսականացն (ac ag)
 44 a_g յամենայն

Հայոց եւ Վրաց եւ վկայութիւն¹ ա-
շակերտացն Մեսրոպայ^{2]}

1 Ընդ այն ապա ժամանակս³ թագա-
ւորն⁴ Ռոսմոսոքեան⁵ իւրովք⁶ գաւրաւքն⁷
եւ Թորբելեան⁸ գնդիւն գումարեալ⁹ ժողո-
վեաց զամենայն գաւրս Հոնաց եւ անց¹⁰
յայս¹¹ կոյս գետոյն Կրիականի¹² տարա-
ծեալ յՈւտիացոց¹³ գաւառն: 2 Եւ ածեալ
նստուցանէր զգակիչն իւր մերձ ի Խաղ-
խաղ¹⁴ քաղաք¹⁵: 3 Եւ անդէն¹⁶ արս երիս¹⁷
ընտրեալ¹⁸ գաւրավարս¹⁹ ոստիկանս առ-
նէր ի վերայ գնդին մեծի եւ բաւանդա-
կեալ²⁰ գումարէր ի ձեռս²¹ նոցա զմետա-
զան²² գաւրացն բազմութիւնս եւ հրամա-
յէր յերիս²³ առաջս առնել՝ ասպատակել ի
վերայ աշխարհին Աղուանից, Հայոց եւ

Վրաց: 4 Իսկ երրորդ²⁴ մասն գաւրուն Հա-
սեալ ի մուտ գատկին յԱրցախական գա-
ւառն՝ տայր ասպատակ ի վերայ Մեծ
Կուենից²⁵:

5 Զայն հէն²⁶ համբաւու²⁷ լուեալ²⁸
Զղախաբնակ²⁹ գնդին³⁰ Երուսաղէմեան՝
զահի հարեալ մեծաւ երկիւղիւ³¹, աճապա-
րեալ ի մի վայր ժողովէին³² զմասունսն³³
նշխարացն ամենայն³⁴, եւ յերկուս ամփո-
փեալ արծաթեղէն³⁵ կողոփս³⁶ ծածկէին³⁷
յերկրի: 6 Եւ իսկոյն հասեալ աւրհասա-
կանն այն գոյժակոիչ³⁸ աղմուկ, նման
ցաւղացայտ³⁹ անձրեւի տարածեալ անճո-
ղուպրելի տարակուսանքն՝ դիմեալ որպէս
զալիս⁴⁰ ծովու, նախահաս յԱստեղն⁴¹ լի-
նէին⁴² բլուր: 7 Նոցա յանկասկած⁴³ լինե-
լով իրացն՝ յեղակարծ⁴⁴ ժամու⁴⁵ դիպէին⁴⁶
անխնայ⁴⁷ խոցոտման սրոյ⁴⁸ առհասարակ:
8 Եւ զսպասն⁴⁹ ոսկոյ⁵⁰ եւ արծաթոյ ա-

1 bclr նահատակութիւն փխ վկայութիւն
2 cfr Մեսրոպա, ba_g Մեսրոբայ, b_g Մեսրոպայ փխ
Մեսրոպայ (a)
3 bclr ժամանակս (cr ժամանակն) ապա փխ ապա
ժամանակս
4 a բագաւորին փխ բագաւորն
5 c Ռոսմոսոքեան
6 a իւրաւ փխ իւրովք
7 cr գորովքն
8 a Թորբելեան փխ Թորբելեան
9 b գումարեալք
10 I էանց
11 b յայն
12 a Գուրական գետոյն փխ գետոյն Կրիականի
13 bcr յՈւտիացոց, a յՈւտեացոց փխ յՈւտիացոց
(l)
14 bclr Խաղաղն փխ Խաղխաղ
15 b քաղաքի
16 I անտէն
17 bclr չիք երիս
18 b ընդրեալ
19 bclr գորաւորս
20 c բովանդակ, bcr բովանդակեալ փխ բաւանդա-
կեալ
21 cr ձեռն
22 b զմետասան փխ զմետագան (aclr): Ըստ Մ.
Էմիւնի եւ Վ. Առաքելեանի՝ վերականգնելի է
զմետասան. բառն օգտագործուած է նաեւ Բ
գրքի ԻԸ գլխում. ...մետագան ազոյնք ըստ բուռ
միահամուռ..., ընդ որում՝ a-ում՝ մեծագան
ընթերցումով:
23 I երիս cr հրամաւէր երիցս փխ հրամայէր յերիս

24 cfr երկրորդ փխ երրորդ (ab)
25 ac Կուենից, b Գուենից փխ Կուենից (lr)
26 b հեմ
27 bclr համբաւոյ փխ համբաւու
28 a լսել փխ լուեալ
29 a Զղախական փխ Զղախաբնակ
30 bclr գունդն փխ գնդին
31 b չիք երկիւղիւ
32 a ժողովին
33 bclr զմասունս
34 bclr զամենայն փխ ամենայն
35 c զարծաթեղէն, r արծաթեղէն
36 br կողոփս, c կողոփոս, l կողոփս փխ կողոփս
37 a ծածկելն
38 bclr գուժակոիչ փխ գոյժակոիչ (a)
39 bcr ցողացայտ փխ ցաւղացայտ
40 bclr ալիք փխ գալիս
41 cr Աստեղն, b յայտեղէն
42 a լինելն
43 bclr անկասկած
44 a յեղակարն
45 bclr յանկարծ ժամուն փխ յեղակարծ ժամու
46 a դիմէին փխ դիպէին
47 bcr անխնայ
48 b սրոյն
49 սպասն
50 c ոսկոյ

ւար առեալ՝ ցիր եւ ցան¹ զսրբութեանցն նշխարս² ընդ բլուրն եւ վիժեալ³ ճապաղէին: 9 Եւ զգլխաւորն⁴ քահանայից գերանելին Աթանաս անդրէն նահատակէին⁵ եւ զմնացեալսն գերի առեալ ի տեղւոջն⁶ բախարգել առնէին:

10 Բայց կին մի Թագուհի անունն՝ յուտի⁷ գաւառէ, ի բնաշխարհիկ ազատաց, ի Բագնաց գեղջէ՝ մեծատուն յոյժ, որ նոյն ինքն ընդ Երուսաղէմացիսն էր ցանկորդեալ, զնա տեսեալ զաւրավարին Հոնաց ի մէջ գերելոցն⁸, դիւայորդոր բղջախոհական⁹ ախտիւն յեղազեղեալ՝ տուփէր¹⁰ ի նմա, զի գեղեցիկ էր յոյժ: 11 Հրամայէր¹¹ պահել¹² զնա մեծաւ զգուշութեամբ՝ առնուլ¹³ ի կնութեան¹⁴ իւրում¹⁵ կամեցեալ: 12 Եւ ինքեանք զառաւրեա¹⁶ արշաւանսն վճարելով՝ ածին ժողովեցին զամենայն առ եւ աւար¹⁷ գաւառին եւ զնոցուն Համագունդ եղբարսն: 13 Զբազումս¹⁸ ի նոցանէ¹⁹ սպանանէին եւ զմնացեալսն գերի վարէին՝ ածելով²⁰ յԱստեղն²¹ բլուր²²: 14 Եւ ի մէջ գերելոցն ունէին²³ գերկուս

քահանայսն²⁴ ընկերս Աթանասիոսի²⁵ վկային²⁶:

15 Քանզի մեծ զաւրավարն Հոնաց անդէն բնակեալ կայր իւրովին գաւրաւքն²⁷ զայն գիշեր, եւ ընդ երեկս աւուրն սպահապետ գնդին Թորելեան հրամայէր²⁸ ածել գերանելի Թագուհին, զի կատարեսցէ ընդ նմա զկամս ցանկութեան²⁹ իւրոյ: 16 Իսկ նա վառեալ³⁰ զինու գաւրութեամբ Տեառն, այպանեալ³¹ զնա՝ չանսայր, չհաւանէր, ծաղր եւս³² իսկ առնէր զլկտի³³ բարբարոսովն: 17 «Բաւ լիցի ինձ, ասէ, տալ զգգաստութիւն³⁴ պարկեշտութեան իմոյ շանագգի եւ խոզաբարոյ³⁵ հեթանոսաց, կամ եթէ³⁶ յերկիւղէ³⁷ տանջանաց ինչ զանգիտել մինչեւ ի մահ եւ փոխանակել³⁸ զոչինչ կեանքս ընդ այնմ³⁹, որ ոչ⁴⁰ անցանէ»: Եւ համբարձեալ զձեռս իւր առ Աստուած՝ բարբառէր՝ ասելով⁴¹. 18 «Տէ՛ր Տերանց եւ թագաւոր թագաւորաց, մի՛ յամաւթ⁴² առնէր զիս՝ զյոսացեալս ի քեզ, անբիծ եւ ուղիղ պահեա՛⁴³ յառժամանակեա⁴⁴ վտանգէս: 19 Որպէս

1 bclr ցան եւ ցիր փխ ցիր եւ ցան
 2 a չիբ՝ նշխարս
 3 a վիժեալ փխ եւ վիժեալ
 4 cr գլխաւորսն
 5 a չիբ՝ գլխաւորսն ... նահատակէին
 6 bcr տեղոջն
 7 b յուտիաց
 8 a գերելոցն
 9 a բղջախոհական
 10 a տրփէր փխ տոփէր
 11 b հրամայէր
 12 a պահեալ փխ պահել
 13 b առնել
 14 cr կնութիւն փխ կնութեան
 15 bclr իւր փխ իւրում
 16 l գառօրեայ
 17 b առաւար փխ առ եւ աւար
 18 cr եւ գրագումս
 19 a նոցանէն փխ նոցանէ (bclr)
 20 b չիբ՝ ածելով
 21 cr Աստեղն
 22 b բլուրն
 23 a ունեին

24 a քահայսն փխ քահանայսն
 25 bclr Աթանասի փխ Աթանասիոսի
 26 bclr վկայի
 27 a իւրովն գաւրաւք անդէն բնակեալ կայր փխ անդէն բնակեալ ... գաւրաւքն
 28 c հրամայէր
 29 a վաղաշուքեանն փխ ցանկութեան
 30 l վառեցեալ
 31 a այպանել փխ այպանեալ
 32 a չիբ՝ եւս
 33 cr լկտի
 34 a զգգաստութիւն, bclr զգաստութիւն փխ զգգաստութիւն (վերականգնում)
 35 bclr խոզաբարոյ
 36 a եթէ
 37 cr յերկեղէ
 38 a փոխանակեալ փխ փոխանակել
 39 l այն, bcr չիբ՝ այնմ
 40 bclr ոչն
 41 b եւ ասելով
 42 b ամօթ
 43 a պահեայ փխ պահեա
 44 b առժամանակեա, l յառժամանակեայ

չնորհեցեր ինձ զծնունդ աւագանին լուսոյ նորոգման՝ ճանաչել զքեզ, արա՛1 եւ այժմ՝2 անարատ մնալ՝3 ի մեղաց՝4 հաւատովք՝5 եւ սրբութեամբ: 20 Ծագեա՛ զլոյս ճշմարտութեան քո ի սիրտ՝6 անզգայ՝7 բարբարոսացս՝8, զի եւ սոքա ծանիցեն զքեզ, միայն ճշմարիտդ՝9 Աստուած»:

21 Իսկ զայն իբրեւ լուան անաւրինացն ջոկքն՝10, չոգան՝11 պատմեցին իշխանին իւրեանց, զի թարգման՝12 կայր ի միջի նոցա, որ լսէր զամենայն խաւսս նոցա՝13: 22 Յայնժամ մոլեկան՝14 սրտմտութեամբ առլցեալ բռնաւորն, ըստ խածանող՝15 եւ մրմոող՝16 գազանութեանն զայրագնեալ՝ հրամայէր՝17, զի եթէ՝18 ոչ եկեսցէ շքով՝19 եւ պատուով, անհնարին տանջանաւք չարամազ արասցեն՝20 զնա՝21: 23 Եւ՝22 երթեալ՝23 սպասաւորքն՝ ստիպէին՝24 առնել զկամս իշխանին: 24 Եւ իբրեւ ոչ կարէին՝25 հաւանեցուցանել զանհրապուրելի Թագուհին,

կապէին՝26 ձեռս յետս՝27 եւ քարշէին՝28 զվարսից նորա եւ զժնդակ՝29 փշովք՝30 անտառի անապատին՝31 ձեծէին՝32 զերեսս նորա եւ քանցէին՝33 մարմինք սրբոյն առհասարակ՝34 եւ ապա բառնային զգլուխ երանելուոյն՝35 սուսերաւ: 25 Այսպէս՝36 սուրբ՝37 տիկնոջն՝38 լինէր մարտն, եւ աստուածայաղթ պսակաւքն Քրիստոսի պսակեալ լինէր մեծն այն Թագուհի:

26 Եւ յետ այնորիկ ի նմին գիշերի, մինչդեռ արթնական խնճոյիւքն՝39 դեզերէին այլազունն՝40 իշխանն հանդերձ զաւրականաւքն եւ առնէին՝41 ծաղրակատակ՝42 խնդութիւն, յանկարծակի նշան զարմանալի երեւեալ նոցա՝43 ի Տեառնէ: 27 Զի ակն յայտնի ամենեքեան տեսանէին՝44 լոյս սաստիկ ծագեալ ի տեղոջն՝45, ուր սուրբն Թագուհի՝46 վկայեաց, եւ ուր ցրեալ պատառած հանդերձի նորա սփիռ եւ տարած ընդ երեսս անտառին փայլէին՝47 իբրեւ զաստեղս: 28 Եւ հարուստ ժամանակաւ՝48

1 a արայ փ/ս արա

2 b այժմ

3 I չի՛ք ի մեղաց

4 bclr մնալ ինձ

5 a հաւատաւք

6 b սիրտս, c սիրտն

7 bcr անզգա

8 bclr բարբարոսաց

9 I նշմարիտ

10 I ջոկք

11 bl չոգան

12 a թարգման, clr թարգմանն, b թարգմանն փ/ս թարգման (վերականգնում՝ ըստ aclr)

13 bkr նորա փ/ս նոցա

14 bclr մոլական փ/ս մոլեկան

15 bl խածանող

16 I մրմոող

17 cr հրամայէր

18 a եթե, c թէ

19 cr շքով

20 a արասցէ փ/ս արասցեն

21 bclr չի՛ք գնա

22 bcr չի՛ք եւ

23 bclr երթեալք փ/ս երթեալ

24 a ստիպեին

25 a կարեին

26 a կապեին

27 cr ի յետս. Մ. Էմինը եւ Վ. Առաքելեանը վերականգնելի են համարում՝ զձեռս յետս:

28 a քարշեին

29 cr դժընդակ

30 a փշով

31 cr յանապատին

32 a ձեծեին, b չի՛ք ձեծեին

33 r քանցեին

34 bclr առհասարակ մարմինք նորա փ/ս մարմինք սրբոյն առհասարակ

35 bcr երանելոյն

36 a որպէս փ/ս այսպէս

37 a գուրք

38 a տիկնոջն Հովփսիմէի

39 bclr խնճոյիւքն փ/ս խնճոյիւքն (a)

40 bclr այլազան փ/ս այլազունն

41 a առնեին

42 a ծաղրական, b ծաղրակատակով փ/ս ծաղրակատակ (clr)

43 a չի՛ք նոցա

44 a ամենեւեան տեսանեին

45 bcr տեղոջն

46 b սուրբ Թագուհին

47 a փայլեին

48 a ժամանակով փ/ս ժամանակաւ

լոյս աստեղանման ծագեալ ի տեղւոջն՝¹ փարէր ի վերայ սրբոց² նահատակացն³, զոր տեսեալ բազմութեան մարդկանն, զանուն տեղւոյն⁴ Աստեղաբլուր⁵ անուանեցին մինչեւ ցայսաւր: 29 Վասն⁶ որոյ յաւետաքանչ⁷ հրաշիւք հիանայր իշխանն, եւ ի մեծի ահի եղեալ՝ հրամայէր⁸ առ ինքն կոչել զքահանայսն⁹ Տեառն: 30 Եւ ուսեալ ի նոցանէն¹⁰ զփրկութեանն ճանապարհ¹¹ հաւատաց յԱստուած կենդանի: 31 Եւ հրամայէր¹² ամփոփել զսրբոց ցրուեալ նշխարս¹³ եւ պատել սուրբ կտաւովք¹⁴ եւ¹⁵ ծածկել ի բլրին¹⁶: 32 Եւ անդէն¹⁷ կատարէին¹⁸ յողեաց եւ յայծեաց պատարագս¹⁹ աւրհնութեան եւ զՏէրունական զտաւնն մեծապայծառ խմբէին²⁰ յիշատակաւք²¹ ի նոցին վկայելոցն:

[[. Հաւատալն մեծ²² զաւրավարին Թորելեան ի Քրիստոս, եթէ²³ նա է

Աստուած, եւ նահատակել²⁴ զաւրաւքն²⁵ եւ որդւովքն²⁶ եւ ֆահանջական դասովքն²⁷ յիրմէ թագաւորէն յաշխարհիս²⁸ Աղուանից]

1 *ի հասանել*²⁹ ճշմարտութեանն³⁰ լուսոյ ի սիրտ աստուածաբեալ³¹ իշխանին Թէոփիլոսի՝³² ի բաց արձակել զմարդագերիսն³³ հրամայէր³⁴: 2 Եւ ինքն չուեալ զայգոյ զատկին³⁵ հանդերձ քահանայիւքն սրբովքն³⁶ եւ այդ³⁷ բազում հաւատացելովք³⁸ խաղայր գնայր Ագիստոսեան³⁹ գնդին⁴⁰: 3 Եւ երթեալ հասեալ յՈւտի⁴¹ գաւառն⁴² իջեալ բնակէին⁴³ առ ափն կրիական գետոյն, մերձ ի նաւահանգիստ Զոմաքատակ⁴⁴ կամուրջին⁴⁵:

4 Եւ ինքն իսկ մեծ թագաւորն⁴⁶ Ռոմոսքեան դարձեալ լինէր, ամենայն զաւրաւքն իւրովք⁴⁷ յասպատակէն⁴⁸: 5 Բազմահոյլ⁴⁹ գերութեամբն եւ մեծամեծ աւա-

1 *bcr* տեղոջն
 2 *cr* որբոցն, *bl* սրբոցն *փ/ս* սրբոց (*a*)
 3 *a* նահակացն *փ/ս* նահատակացն
 4 *bcr* տեղոյն
 5 *bl* Աստեղ բլուր *փ/ս* Աստեղաբլուր
 6 *bclr* յաղագս
 7 *a* աւետաւանչ, *c* յաւետաւիրաշ *փ/ս* յաւետաւանչ (*blr*)
 8 *cr* հրամաւէր
 9 *bl* գահանայս, *cr* զգահանայս *փ/ս* գահանայսն
 10 *bclr* նոցանէ
 11 *bclr* զփրկութեանն նախապարհն *փ/ս* զփրկութեանն նախապարհ
 12 *acr* հրամաւէր
 13 *a* զնշխարս սրբոցն *փ/ս* զսրբոց ցրուեալ նշխարս
 14 *a* կտաւաւք *փ/ս* կտաւովք
 15 *bl* չիք եւ
 16 *bclr* բլրակին *փ/ս* բլրին
 17 *bcr* անդ, *l* անտ *փ/ս* անդէն
 18 *a* կատարեին
 19 *a* պատարագ
 20 *a* խմբէին
 21 *bclr* յիշատակովք *փ/ս* յիշատակաւք
 22 *a* մեծի *փ/ս* մեծ (*bclrag*)
 23 *aa_g* եթէ, *bclr* թէ

24 *c/* նահատակիլ, *a_g* նահատակելն
 25 *l* զօրովքն իւրովք
 26 *bcr* որդւովքն, *a_g* որդեաւքն, *l* չիք որդւովքն (*a*)
 27 *bcr* դասիւք *փ/ս* դասովք
 28 *a* յաշխարհին, *b* յաշխարհս *փ/ս* յաշխարհիս (*clrag*)
 29 *l* հասանիլն
 30 *l* ճշմարտութեանն
 31 *c* աստուածայրեալ
 32 *l* Թէոփիլոսի *փ/ս* Թէոփիլոսի
 33 *bcr* զմարդագերիսն, *l* զմարդագերի *փ/ս* զմարդագերիսն
 34 *cr* հրամաւէր
 35 *b* զատկն
 36 *a* սրբաւք *փ/ս* սրբովքն
 37 *bclr* այլ *փ/ս* այդ
 38 *a* հաւատացելաւք *փ/ս* հաւատացելովք
 39 *b* Ագիստոսեան
 40 *b* գնդիւ
 41 *a* յՈւտի *փ/ս* յՈւտի
 42 *bclr* գաւառ
 43 *bl* բնակէին *փ/ս* բնակէին
 44 *a* Զոմաքատակ
 45 *bl* կամուրջին, *cr* կամուրջին
 46 *l* թագաւոր
 47 *a* իւրաւք *փ/ս* իւրովք
 48 *a* ասպատակէր *փ/ս* յասպատակէն
 49 *c* բազաւոյլ

րաւքն¹ անցեալ զԿրիական² գետովն³ ի յարեւելից կուսէ բանակէին⁴ յայն կոյս յանդիման նոցա⁵: 6 Յայնժամ հրաման տայր զիւցազնային⁶ մոլորութեամբն ձաւնել⁷ նուէրս⁸ զոհից մեհնազարդ⁹ խնճոյիւք¹⁰ աստուածոցն¹¹ իւրոց: 7 Ջայն տեսեալ քրիստոսազարդին Թէոփիլեայ¹² եւ Ագիստրոսեան գնդին¹³ մատուցանէին¹⁴ եւ նոքա պատարագս¹⁵ Աստուծոյ ըստ կարգի քրիստոսական կրանից ի ձեռն աւրհնութեան քահանայիցն սրբոց եւ խաչազարդ յաւրինէին գնչանս դրաւչիցն¹⁶ իւրեանց: 8 Իսկ զայն իբրեւ ետես¹⁷ գազանամիտ եւ անաւրէն թագաւորն բարբառոսաց¹⁸, զիւազրգիւ¹⁹ մոլորութեամբն²⁰ դառնացեալ, հրամայէր²¹ առ ինքն կոչել զսուրբ զաւրավարն Թէոփիլոս²² երեսուն արամբք²³: 9 Եւ նախ ողորջանաւք եւ²⁴ ապա սրտմտութեամբ խաւսել²⁵ սկսաւ ընդ նմա եւ ասէ.

10 «Սիրելի գոլով մերոյս թագաւորութեանս²⁶, քաջութեամբ յաղթող երեւեալ՝ մեծարեցար յոյժ²⁷ ի մերմէ խնամակալութենէս, վասն որոյ նախապատիւ ես քան զամենեսեան, եռամասնեա²⁸ զաւրավարութեամբ փառաւորեալդ: 11 Ընդէ՞ր դու թողեր²⁹ զքաջատոհմիկ աստուածս ազգի³⁰ քո, որ ետ մեզ յաղթութիւն ասպատակիս³¹, եւ ապստամբեալ³² յինէն քոյովք³³ զաւրականաւքդ՝³⁴ պաշտաւն մատուցանէք³⁵ Աստուծոյն, զոր մեք³⁶ ոչ գիտեմք: 12 Սակս որոյ եթէ³⁷ ոչ մատուցես զոհս³⁸ աստուածոց³⁹ մերոց, մահապարտ ես դու եւ զաւրականքդ⁴⁰ քո ի միասին»:

13 Պատասխանի ետ խոստովանողն Քրիստոսի՝ քաջ զաւրավարն Թէոփիլդէ⁴¹ եւ ասէ ցթագաւորն. 14 «Կենաց մարդոյ իմաստութիւն ծնունդ է առաքինութեան, եւ առաքինութիւն քաջալաւ բարեաւք⁴² մայր է աստուածպաշտութեան: 15 Արդ՝ եթէ առաւելութիւն⁴³ փառացն՝ Քրիստոսի ծնունդ, միաւորեցաւ ի մերում բնութեանս շնորհաւք լուսոյն գիտել, ճանաչել զԱստուած՝ արարիչն⁴⁴ երկնի եւ երկրի, զմիահասարակ Սուրբ Երրորդութիւնն, որ իւ-

1 *bclr* աւարովն *փիս* աւարաւն
2 *bclr* Կրի *փիս* Կրիական
3 *bl* գետոյ անտ, *cr* գետոյ անդ *փիս* գետովն
4 *a* բնակեին *փիս* բնակեին
5 *bcl* սոցա *փիս* նոցա
6 *a* դիցագնէին *փիս* դիցագնային
7 *ab* ձաւնեալ *փիս* ձաւնել (*clr*)
8 *c* նուէրս
9 *a* մեհնազարդ
10 *I* խնճոյիւք
11 *cr* չաստուածոցն, *a* աստուածոց *փիս* աստուածոցն (*bl*)
12 *bcr* Թէոփիլա, *I* Թոբիլայ *փիս* Թէոփիլեայ (*a* Թեոփիլեայ)
13 *b* գնտին
14 *a* մատուցանեին
15 *b* պատարագ
16 *bclr* դրաւչից
17 *I* ետես
18 *bclr* բարբարոս *փիս* բարբարոսաց
19 *a* դիւազրգո
20 *bclr* մոլորեամբն
21 *cr* հրամայէր
22 *a* Թեոփիլոս
23 *a* արամբ *փիս* արամբ
24 *b* չի՞ք եւ
25 *I* խօսիլ

26 *bclr* թագաւորութեան *փիս* թագաւորութեանս
27 *a* այլ յոյժ
28 *bl* եռամասնեայ (*acr*)
29 *b* թողեր դու
30 *bclr* չի՞ք ազգի
31 *a* ասպատակի
32 *b* ամպաստամբեալ, *a* ապստամբեալ *fn*
33 *a* բողով, *b* բողով *փիս* բողով
34 *bl* գորականօք, *cr* գորականով *փիս* զաւրականաւքդ
35 *c* մատուցիք
36 *bclr* մեքն *փիս* մեք
37 *a* եթէ, *bclr* թէ
38 *bclr* մատուցեալ զոհեսցես *փիս* մատուցես զոհս
39 *bcr* չաստուածոց, *I* աստուածոցն
40 *bclr* գորականի *փիս* զաւրականի
41 *b* Թէոփիլոս, *clr* Թեոփիլոս *փիս* Թեոփիլդէ (*a*)
42 *bclr* բարով *փիս* բարեալ (*a*)
43 *a* յառաւելութիւն
44 *bl* արարիչ

ըով բարերարութեամբն¹ կամեցաւ մերժել զմեզ ի չքոտի² կռոցն վնասակարութենէ, մի³ թէ³ արգելուլ ինչ կարասցես ի մէնջ զչնորհս⁴ երկնային⁵, կամ համեմատել զձեր⁶ վայրկենի⁷ պատիւդ կամիցիս⁸ ընդ աստուածային պատուոյն, կամ թէ⁹ ի սպառնալեաց քոց¹⁰ համարեսցիս¹¹ զանգիտեցուցանել զմեզ եւ, զառժամանակեայս ընտրեալ¹² կեանս, թողլով զԱստուած՝ անմռնչոց¹³ մատուցանել պաշտաւն»:

16 Յայնժամ դժնդակ¹⁴ բարկութեամբ ցասուցեալ¹⁵ մրմռէր թագաւորն եւ հրամայէր¹⁶ վաղվաղակի տանջանաւոր մահուամբ կենսագրաւել զսուրբ¹⁷ զաւրավարն Թէոփիլեան¹⁸ հանդերձ երեսուն ընկերաւքն եւ սուրբ¹⁹ քահանայիւքն: 17 Որոց արիաբար կատարեալ զնահատակութեանն մարտն²⁰ բարեաւք²¹ վկայութեամբ, ըստ մարտիւրոսութեանն²² հանգիսի ի Քրիստոսէ գյաղթութեանն²³ ընդունէին²⁴

զպսակն²⁵, սուրբ խոստովանողն²⁶ Թէոփիլդէ²⁷ քահանայական դասուքն²⁸ եւ երեսնեակ զինուորաւքն հանդերձ յերկնայինսն²⁹ փոխէին³⁰ խորանս:

18 Իսկ երանելին Մովսէս եւ Աներողոգիս՝ որդին սրբոյ զաւրավարին Թէոփիլեայ, հանդերձ Ագիստրատոնեան³¹ գնդին եւ այլ հաւատացելովք³² իբրեւ զայն տեսանէին, աճապարէին³³ յիւրաքանչիւր երիվարս փախստական³⁴ լինել³⁵ յանաւրէն թագաւորէն, լաւ համարել³⁶ հալածել³⁷ վասն Քրիստոսի, քան յանցաւոր կեանքս ամբարշտութեամբ կեալ, կարեւոր համարէին³⁸ գնախատինս վասն³⁹ Քրիստոսի, քան զմեծութիւն գանձուցն⁴⁰ հայրենեաց⁴¹:

19 Յայնժամ չուեալ նոցա ընդ կողմանս հարաւոյ⁴² երթեալ հասանէին⁴³ ի բարձրաբերձ կատար լեռինն մեծի, որ պարունակեալ շրջագայէ զբազմաւորական գաւառս աշխարհին:

20 Ապա ի հրամանէ անողորմ թագաւորին գունդս գունդս հատանէին⁴⁴ եւ զկնի լինէին նոցա⁴⁵ զաւրքն Հոնաց: 21 Եւ

1 b բարերարութեամբ
 2 a չքոտի փխ չքոտի
 3 cr արդ միթէ, a մի եթե փխ միթէ
 4 a զչնորսն, bcr զչնորիս փխ զչնորիսն (վերականգնում)
 5 I երկնայինս, b չիբ երկնային
 6 c զմեզ փխ զմեր
 7 a վայրկենի
 8 a կամիս փխ կամիցիս
 9 a եթե փխ թէ
 10 bcr սպառնալեոք քոց փխ ի սպառնալեաց քոց
 11 cr համարեսցես
 12 bcr ընտրել փխ ընտրեալ
 13 cr եւ անմռնչոց
 14 a դժնակ, b դժնդակն, cr դժընդակ փխ դժնդակ (c)
 15 bcr լցեալ փխ ցասուցեալ
 16 cr հրամայէր
 17 bl չիբ գուրբ
 18 c Թէոփիլոս
 19 b սրբով, cr սրբով փխ սուրբ
 20 a մարտ
 21 bl բարտոք, cr բարիոք փխ բարեալ
 22 cr մարտիրոսութեանն, b մարտիրոսութեան
 23 a գյաղթութեան
 24 a ընդունելին

25 a պսակ փխ զպսակն
 26 I խոստովանողն
 27 bcr Թէոփիլդէ, a Թեոփիլդէ փխ Թեոփիլդէ (վերականգնում)
 28 bcr դասուլն փխ դասուլն
 29 a յերկայինսն
 30 a փոխելին
 31 bl Ագիստրոնեան, cr Ագիստրոսեան փխ Ագիստրատոնեան
 32 a հաւատացելով փխ հաւատացելովք
 33 a տեսանելին աճապարելին
 34 b փախստական, I փախստայ փխ փախստական
 35 I լինիլ
 36 I համարիլ
 37 bcr հալածիլ փխ հալածել (a)
 38 a համարելին
 39 bl չիբ վասն
 40 I քանձուցն
 41 cr հայրենեացն
 42 a հարաւու փխ հարաւոյ
 43 a հասանելին
 44 a հատանելին
 45 bcr նոցա լինելին փխ լինելին (a լինելին) նոցա

Հասեալ նոցա ի գլուխ լերինն՝ ջանային բազում ողորջանաւք դարձուցանել զնոսա յերկրպագութիւն կռոցն եւ ի հնազանդութիւն թագաւորին: 22 Եւ ոչ կարացեալ¹ հաւանեցուցանել զնոսա՝ հարկանէին² սրով սուսերի ի նմին տեղւոջն³: 23 Այսպէս կատարեալ նոցա զընթացս՝ սուրբն⁴ Մովսէս, երջանիկ եղբարբն եւ ամենայն քրիստոսազգեստ Ագիստրատոնեան⁵ զնդիւն⁶: 24 Ընկալեալք⁷ ի Քրիստոսէ զմարտիրոսական⁸ պսակն՝ փայլեան⁹ անաղաւտ¹⁰ փայլմամբ, ի ծագաց հիւսիւսոյ¹¹ յափշտակողք¹² եղեալ¹³ անմահ առագաստին ընդ ամենայն սուրբս. ամէն¹⁴:

[ԺԸ. Գործք եւ քաջութիւն¹⁵ մեծ իշխանիւն Ջեւանշերի¹⁶ երկրորդ¹⁷ որդւոյն¹⁸ Վարագ Գրիգորի, զոր ի Պարսիկս եցոյց արութիւն¹⁹ քաջութեան²⁰]

1 Յետ ամաց չորից մահուան մեծին Խոսրովու, որ Պարսիցն էր արքայ, թագաւորէ որդի նորա Յազկերտ²¹: 2 Զաւրա-

նայ²² ազգն Հագարու՝ միաբանեալ ի²³ ցեղս տասն եւ երկու²⁴, խրոխտ եւ ահեղ²⁵ յուլովութեամբ յերկրէ հեռաստանէ դիմեալ գան իբրեւ մրրիկ ընդ Անապատ երկիր²⁶, անցանեն²⁷ ընդ կողմանս Ասորեստանի եւ²⁸ ելանեն²⁹ տազնապաւ ի վերայ թագաւորին³⁰ Պարսից: 3 Յայնժամ, որ միանգամայն³¹ ի³² ձեռս թագաւորութեանն Պարսից էինն³³ զաւրավարք եւ իշխանք, տեարք³⁴ եւ բնաշխարհիկ ազատք, ի³⁵ կողմանց կողմանց զաւրաժողով լինէին³⁶ կալ ընդդէմ աւտարազգոյ³⁷ թշնամոյն³⁸:

4 Եւ ի լինել³⁹ այսորիկ⁴⁰ Վարագ Գրիգոր⁴¹ իշխանն Աղուանից, ըստ սեփականն իւր լինելով⁴² յԱրտաշրական⁴³ տոհմէ⁴⁴ տեսեալ զերկրորդ որդին իւր Զեւանշէր⁴⁵ խրոխտ եւ սիգողաճեմ⁴⁶, չքնաղագեղ⁴⁷ ունելով տիպ⁴⁸, դեռեւս կամէր

1 bcr կարացին փխ կարացեալ
 2 a հարկանեին
 3 bcr տեղոջ
 4 a սուրբ
 5 a Ագիստատրոնեան, 1 Ագիստրոնեան փխ Ագիստրատոնեան (bcr)
 6 b գնտին
 7 bclr ընկալեալ փխ ընկալեալք
 8 a զմարտիրոսական, bclr մարտիրոսական փխ մարտիրոսական (վերականգնում)
 9 bl փայլին, cr փայլեն փխ փայլեան (=փայլեցան)
 10 a անաղտ փխ անաղաւտ
 11 bl հիւսիսոյ (acr)
 12 cr յափշտակողք, 1 յափշտակողք
 13 bclr եղեն փխ եղեալ
 14 cr չիք ամէն
 15 c_g քաջութիւն
 16 bclr Զուանշերի փխ Զեւանշերի
 17 a_g եւ փխ երկրորդ
 18 bcr որդոյն
 19 bcr արութիւն փխ արութիւն
 20 c քաջութիւն, a_gc_g չիք քաջութեան
 21 bcr Ազկերտ փխ Յազկերտ

22 a գաւրանա
 23 bclr իբրեւ փխ ի
 24 bclr չիք եւ երկու
 25 cr յահեղ
 26 bclr չիք երկիր
 27 bclr անցին փխ անցանեն
 28 a չիք եւ
 29 bclr ելանէ փխ ելանեն
 30 bl տէրութեանն, c թէրութեանն փխ թագաւորին
 31 bclr միանգամ փխ միանգամայն
 32 bl ընդ փխ ի
 33 bl էին փխ էինն
 34 bl եւ տեարք
 35 a չիք ի
 36 a լինեին
 37 1 օտարազգոյ
 38 1 թշնամոյն
 39 1 լինիլ
 40 bclr այսոցիկ փխ այսորիկ
 41 b Գրիգորն
 42 a լինելոյ փխ լինելով
 43 a Արտաշրական փխ յԱրտաշրական
 44 a տոհմի փխ տոհմէ
 45 bclr չիք Զեւանշէր
 46 b սիգողաջեմ
 47 cr չքնաղ փխ չքնաղագեղ
 48 r դիպ

ծաղկել¹ եւ² ի ծնաւտսն³ տէգ մաւրուացն⁴, սիրեցեալ⁵ յաչս հաւրն⁶, պատրաստ ի սպառազինութիւն, քաջասնոյց⁷ իբրեւ զարծուի, վստահ եղեալ հաւրն յամենայա- ջողն Ջեւանչէր⁸ հաստատէր ի միտս իւր՝ լինել⁹ նմա¹⁰ հնարաւոր ի կեանս աշխար- հիս հաւասարել զինքն ի մեծամեծս եւ կալ առաջի թագաւորացն¹¹, վասն այսորիկ¹² յորդոց¹³ անտի¹⁴ փոխանակ իւր պատշաճ համարէր զնա առաքել¹⁵ ի դուռն արքու- նի: 5 Որոյ առեալ զգունդսն¹⁶ ի հաւրէն՝ նախ քան զիշխանն Սիւնեաց եւ զսպարա- պետն Հայոց յառաջէր¹⁷ հասանել¹⁸ ի հա- մաշխարհականն յայն¹⁹ բիւրաւոր ժողովս: 6 Զոր տեսեալ զաւրավարին Ռոստոմայ²⁰ թուեցեալ լինէր յաչս նորա իբրեւ զեղբայր կամ զորդի, այլեւ ամենեցուն երեւէր ըզ- ձալի:

7 Անդ²¹ առնոյր զաւրավարն զյոզնա- հազարս²² հեծելոց²³, գայր հասանէր ի Տիսպոն քաղաք²⁴ առ թագաւորն Յագկերտ եւ յանդիման առնէր զմանուկն Ջեւան-

չէր²⁵: 8 Նոյնժամայն²⁶ եղեալ արքային զձեռս ի վերայ գլխոյ²⁷ նորա՝ գովեաց եւ կոչեաց զնա ասպարապետ²⁸ Աղուանից: 9 Յետ այսորիկ առնոյր զզաւրսն ամե- նայն զաւրավարին Պարսից, իջանէր²⁹ յեր- կիրն Ասորեստանեաց³⁰, եւ անցեալ ընդ գետն Դկղաթ³¹ եհաս³² ի Վեհկաւատ³³ գաւառ: 10 Ի բազումսն³⁴ պարծեցեալ զաւրս³⁵ մեծամեծս՝ խրոխտանայր³⁶ առա- թուր³⁷ հարկանել զհարաւայինսն ամե- նայն եւ յայնկոյս Մեռեալն ջրոյ բանակե- ցաւ ընդդէմ նոցա: 11 Եւ յորժամ ելանէին Մակաստք³⁸ ի նոցանէն, ելանէր եւ սպա- րապետն Աղուանից եւ³⁹ գյաջողութիւնն⁴⁰ ցուցանէր արիաբար⁴¹: 12 Եւ յառաջնում⁴² նուագին⁴³ զոմանս հարկանէր, եւս առա-ւել սրայորդոր լինէր⁴⁴, զի գիտէր, եթէ՛ «Տէր ընդ իս⁴⁵ է»⁴⁵:

1 I ծաղկիլ
 2 a եւ ծաղկել փ/ս ծաղկել եւ
 3 r ծնօտս
 4 a մուրուացն փ/ս մարուացն
 5 cr սիրեալ փ/ս սիրեցեալ
 6 bl հօր
 7 bclr քաջասնոց փ/ս քաջասնոց
 8 bl Ջուանչիր, cr Ջուանչէր փ/ս Ջեւանչէր
 9 I լինիլ
 10 b նման
 11 bclr թագաւորաց
 12 b այնորիկ
 13 bcr յորդոց
 14 ab անդի փ/ս անտի (clr)
 15 bclr առաքել գնա փ/ս գնա առաքել
 16 bclr զգունդն փ/ս զգունդսն
 17 bclr յառաջանայր փ/ս յառաջէր
 18 I հասանիլ
 19 a այն փ/ս յայն
 20 a ըրոստոմայ, bclr Ռոստոմա գնա փ/ս Ռոստոմայ (վերականգնում)
 21 clr անտանօր փ/ս անդ
 22 ab գյոճհահազարս
 23 I հեծելոցն
 24 a չիք քաղաք

25 bcr Ջուանչիր, I Ջուանչիր փ/ս Ջեւանչէր
 26 bcr եւ նոյնժամայն
 27 a ի գլուխ փ/ս ի վերայ գլխոյ
 28 bclr սպարապետ փ/ս ասպարապետ
 29 I եւ իջանէր
 30 a չիք Յետ այսորիկ ... Ասորեստանեաց
 31 bclr Դկղաթ փ/ս Դկղաթ
 32 I էհաս
 33 bcr Վեհկաւատ
 34 a բազումս, b բազումն փ/ս բազումսն
 35 a պարծեալ գաւր փ/ս պարծեցեալ գաւրս
 36 a խրոխտայր փ/ս խրոխտանայր
 37 a առ թուր փ/ս առաթուր
 38 abl տակաստք, cr տակաստք փ/ս Մակաստք (վերականգնում, որպէս արաքական ցեղերի մի անուանում: հմմտ. Մակաստ): Մ. էմինը եւ Վ. Առաքելեանը վերականգնում են Ասպատակ՝ ըստ ուշ արտագրութիւնների:
 39 bcr չիք եւ
 40 bclr գյաջողութիւն
 41 bclr արիաբար ցուցանէր փ/ս ցուցանէր արիաբար
 42 a յառաջում
 43 a նուագին փ/ս նուագին
 44 a լինէր փ/ս լինելով
 45 bclr ծանեալ զՏէր, թէ ընդ մեա փ/ս գիտէր, եթէ Տէր ընդ իս
 * Սաղմ. ԻԲ 5

13 Եւ յետ սուղ ինչ աւուրց յամսեանն մեհեկանի, որ աւր¹ ծննդեանն էր Քրիստոսի, երեսուն հազար հեծելոց եւ տասն հազար հետեակաց² զինեալ³ ընդդէմ նոցա ճակատեցան: 14 Եւ որդիքն Հագարու, եկեալ ի Կատշանէ՝ բազմութիւն⁴ հեծելոց⁵ եւ քսան հազար հետեակաց, ասպարախիտ շարժամբք⁶ յառաջ խաղացեալ՝ նախաձեռն լինէին⁷ հարկանել զգաւրսն⁸ Պարսից: 15 Իսկ ասպարապետն⁹ Աղուանից ընդ արս զաւրութեան¹⁰ միջամուխ լեալ¹¹ զերկուսն¹² ի դիմամարտիցն¹³ հարեալ ընկենոյր¹⁴ եւ գայր ելանէր երիւ վէրս դժնդակս¹⁵ յանձին բերելով եւ զերիւ վարն ի չորս վայրս¹⁶ խոցեալ: 16 Ուստի մինչեւ¹⁷ ցգետն¹⁸ հինահալած արարեալ¹⁹ արշաւանաւք՝ զհետ ընթանայր թշնամին, եւ սա²⁰ մարտուցեալ ընդ նոսա՝ գայր եւ զգետովն²¹ անցանէր՝ արենազանգ լեալ զգետքն²², եւ զէնքն շաղախիւր: 17 Իսկ իբրեւ ետես²³ զմեծամեծսն եւ զգաւրսն ա-

մենայն իբրեւ զխոտ հնձեալ, աճապարէր անդէն²⁴ ի դուռն արքունի: 18 Եւ իբրեւ պատմեցաւ արքայի արութեան նորա գործք եւ կարեւելք²⁵ խոցոտմունքն²⁶, նոյնժամայն հրամայէր²⁷ տալ նմա ապարանս եւ արքունի բժշկաց՝ կալ առ նմա²⁸, նաեւ յաշխարհէն բազում ընդունելութիւն:

19 Ապա գտեալ զառողջութիւն՝ մտանէ առ արքայ, եւ արքայ²⁹ դնէ³⁰ զձեռնն³¹ ի գլուխ նորա եւ բանս բարեաց ի լուր ամենեցուն զնմանէն³² խաւսէր³³: 20 Եւ ըստ զաւրավարաց³⁴ կարգի³⁵ տայր նմա նշանակս եւ փողս ազդեցութեան՝ երկու³⁶ նիզակս³⁷ ոսկիս³⁸ եւ երկուս³⁹ վահանս ոսկեքանդակս⁴⁰, զոր⁴¹ միշտ առաջի շրջեցուցանէին⁴² եւ նախամեծար քան զամենեսեան առնէին⁴³, ընդ մէջ անեալ զաւտի ոսկի⁴⁴ ընդելուզեալ մարգարտով, եւ սուսեր ոսկեստրեայն⁴⁵, ապարանջանս⁴⁶ բազ-

- 1 I օրն
- 2 b հետեակօբաց
- 3 a չիբ գինեալ
- 4 bclr բազմութիւնք փիս բազմութիւն
- 5 a ի հեծելոց
- 6 bclr ասպարայիտ շարժամբք փիս ասպարախիտ շարժամբք
- 7 a լինեին
- 8 a գգաւրն փիս գգաւրսն
- 9 bclr սպարապետն
- 10 cr չիբ գաւրութեան
- 11 bclr եղեալ փիս լեալ
- 12 bclr գերկու փիս գերկուսն
- 13 bl յընդդիմամարտիցն, cr ի ընդդիմամարտիցն փիս ի դիմամարտիցն
- 14 a ընգենոյր փիս ընկենոյր
- 15 bclr դժնդակ վէրս փիս վէրս դժնդակս
- 16 a վայր փիս վայրս
- 17 a մինչ փիս մինչեւ
- 18 bclr ցգետն եփրատ
- 19 a չիբ արարեալ
- 20 a սա եւ փիս եւ սա
- 21 bclr գգետով (c գգետնով) գայր փիս գայր եւ գգետովն
- 22 a գգետսն փիս գգետսն
- 23 I էտես

- 24 cr անտէն, I չիբ անդէն
- 25 a կարեւելք, bcr կարեւելք փիս կարեւելք (I)
- 26 a խոցոտմունք
- 27 acr հրամաւեր
- 28 a նմայ
- 29 bcr արքայ
- 30 b դնէր
- 31 bclr ձեռն փիս զձեռնն
- 32 bclr գնմանէ
- 33 cr ասէր փիս խաւսէր
- 34 bclr գորավարացն
- 35 bclr կարգիլ
- 36 clr երկուս փիս երկու (ab)
- 37 b նիզակս երկու փիս երկու նիզակս
- 38 clr ոսկի
- 39 br երկու
- 40 abcր ոսկեքանդակս փիս ոսկեքանդակս (I)
- 41 I չիբ գոր
- 42 a շրջեցուցանեին
- 43 a առնեին
- 44 cr չիբ ոսկի
- 45 a ոսկեստրեայն, I ոսկեստրեան, cr ոսկրեստեան, b ոսկրեստրեան փիս ոսկրեստրեայն (վերականգնում). ըստ Շ. Սմբատեանի՝ վերականգնելի է ոսկեստրեան (սար-գլուխ) կամ ոսկեպատեան:
- 46 cr ասպարանջանս

կացն եւ պսակ ցանկալի ի գլուխ նորա:
 21 Ետուն նմա եւ¹ զանգապանս մարգար-
 տով² եւ գումարտակ նոյնգունակ³:
 22 Շուրջ զպարանոցաւն ագուցին նմա
 արջմաթորս տորս⁴ չորիւք դրաւչակաւք
 եւ դրաստս⁵ սնդս⁶ մետաքսառէջս⁷ եւ⁸ ոս-
 կեթեզան⁹ փարուազով¹⁰: 23 Եւ հրամայե-
 ցին նմա գեղաստանեայս¹¹ բնաբար ծա-
 ուայութեան եւ գետս¹² ձկնորսաց¹³:

24 Անդ¹⁴ էր տեսանել ըստ գրեցե-
 լումն¹⁵ ընդ¹⁶ վաստակոց բարեաց պտուղ
 փառաւոր: 25 Որոյ առեալ զայսքան թա-
 գաւորական գահմունս¹⁷ յառաջադէմ եւս¹⁸
 լինէր: 26 Քանզի ի Մայ¹⁹ եւ յԱհմատան²⁰
 երկու զաւրավարք սաստիկ վրդովմամբ
 զմիմեանս բախէին ի կռիւ, հարեալ սորա
 զայր մի յանդիման ամենեցուն՝ թաւալա-
 գլոր²¹ խաղաղացուցանէր²² եւ ինքն որպէս
 զիմաստուն ոք զնոսա ի խաղաղութիւն
 վարեաց: 27 Ուստի եւ զաւրավարն Խոռա-

զատ²³ բազմամեծար յարգանաւք ընդ իւր
 առեալ²⁴ ածէր:

28 Իսկ յութերորդ²⁵ ամին²⁶ Յագկեր-
 տի²⁷ ել միւս անգամ թշնամին եւ պաշա-
 րեաց զարքայ ի Տիսպոն քաղաքի ամիսս²⁸
 վեց: 29 Յայնժամ զաւրավարն Խոռա-
 գատ²⁹ եւ ասպարապետն³⁰ Աղուանից դէմ
 եղեալ շարժէին զաւրաւքն հանդերձ:
 30 Անդ³¹ ակն ի վեր եղեալ արին Ջեւան-
 շէր³² երիւք³³ հազարաւք նախընթաց լի-
 նէր ի վերայ³⁴ եւ հինահալած արշաւա-
 նաւք տարեալ զնոսա անցուցանէր ընդ
 գետն եւ ոչ տայր նոցա թոյլ զամիսս վեց³⁵
 անցանել ընդ Դկղաթ³⁶ գետն³⁷, մինչեւ ա-
 ռեալ զթագաւորն՝ ելանէին ի Դաստա-
 կերտն Մեծ: 31 Եւ ահեղ³⁸ յուրվութեամբ
 դիզանայր³⁹ թշնամին ի վերայ նորա, եւ
 անտի⁴⁰ շարժէին զթագաւորն ի Բեկղաղ⁴¹:
 32 Եւ որդիքն Հարաւոյ⁴² յոգնահազար⁴³
 բռնութեամբ նմանեալ ալեաց ծովու՝ զհետ
 շարժեալ⁴⁴ խաղային: 33 Եւ եղեալ անդ⁴⁵
 սակաւ ինչ⁴⁶ աւուրս՝ ոչ դադարէր ասպա-

1 a չիբ եւ
 2 a մարտարտով փիս մարգարտով
 3 b նուրմուրմակ
 4 a մորս փիս տորս (bcfr) (=տոռն, պարան, շղթայ)
 5 a դրաստս փիս դրաստս
 6 c սընտս, r սնտս փիս սնդս (abl)
 7 a մետակսառէչս, bcr մետաքսառէչս փիս մե-
 տաքսառէչս (l)
 8 cr չիբ եւ
 9 abc ոսկեթեզան փիս ոսկեթեզան (l)
 10 bclr փարուազաւ
 11 b գեղաստայս, l գիւղաստայս, r գեղաստայս
 փիս գեղաստանայս (ac)
 12 cfr գետ փիս գետս
 13 a ձկանց փիս ձկնորսաց
 14 l անտ
 15 bclr ըստ գրեցելումն տեսանել փիս տեսանել
 ըստ գրեցելումն
 16 a անդ փիս ընդ
 17 b գահմուն, a մեծութիւնս փիս գահմունս
 18 a չիբ եւս
 19 a Մա փիս Մայ
 20 bclr Ահմատան փիս յԱհմատան
 21 bclr թաւազլոր փիս թաւալազլոր
 22 clr խաղացուցանէր փիս խաղաղացուցանէր

23 bcr Խոռոզատ փիս Խոռոզատ
 24 a չիբ առեալ
 25 b ութերորդ, l յութերորդ
 26 a յութեմիոջն (այութեամիոջն) փիս յութերորդ
 ամին (bcfr)
 27 a Յագկերտի
 28 bc զամիսս
 29 b Խոռոզատ
 30 bclr սպարապետն փիս ասպարապետն
 31 l անտ
 32 bclr Ջուանշիր
 33 c երեք
 34 cr վերայ
 35 b չիբ զամիսս վեց
 36 bclr Դկղաթ փիս Դկղաթ
 37 l գետ
 38 b յահեղ
 39 a դիզանէր փիս դիզանայր
 40 ab անդի փիս անտի
 41 bcr Բեկլալ փիս Բեկղաղ
 42 a Հարաւու, cr Հազարու փիս Հարաւոյ (bl)
 43 ab յոգնահազար
 44 l շարժեալ
 45 l անտ
 46 a չիբ ինչ

րապետն¹ Աղուանից յելանելոյ² առ նոսա
 եւ զիւր անձինն հրապարակաւոր ցուցա-
 նել³ քաջութիւն, որոյ բազում անգամ եւ⁴
 առաջի իսկ թագաւորին զաւտարագգի
 թշնամեացն⁵ բերեալ ընկենոյր զգլուխսն⁶:
 34 Յետ այսորիկ ճակատ առ ճակատ պա-
 տերագմ⁷ խմբեցաւ⁸ եւ եղեւ բեկումն չար
 ի Տեառնէ Պարսից զաւրուսն ի լրման ժա-
 մանակի նոցա, եւ վերնառաք հրամանն⁹
 երթայր կործանէր զթագաւորութիւնն նո-
 ցա:

35 Արդ՝ զամս եաւթն¹⁰ ի պատերագ-
 մունս յայսոսիկ տարժանեալ մրցէր¹¹ քաջն
 Զեւանչէր¹², տասն եւ մի¹³ դժնդակ վէրս
 յանձն առեալ՝ զայր հրաժարեալ ի նոցա-
 նէ¹⁴ յԱտրպատական գաւառ¹⁵: 36 Եւ տե-
 սեալ զայնքան հռչակել¹⁶ նորա անուն¹⁷
 զաւրապետին¹⁸ Պարսից¹⁹ ստիպէր զնա
 առնուլ զքոյր իւր ի կնուութիւն: 37 Իսկ նա
 վասն չկամելոյ զոք յանաւրինացն առ-
 նել²⁰ կին՝ դիմեալ զայր²¹ յերկիր²² իւր:
 38 Վասն²³ որոյ յոյժ խնդութիւն քաջա-

խնամող²⁴ հաւրն լինէր՝ նմանեալ²⁵ նահա-
 պետին Յակոբայ ի տեսանել զանդրանիկն
 Հոաքելի²⁶, առ որ հոգին արծարծեալ՝ այս-
 պէս փարէր զորդուովն²⁷ իւրով՝ զգոյն երե-
 սաց ալեծաղիկ²⁸ զարդարեալ²⁹:

[ԺԹ. Սպարապետութիւն³⁰ Զեւանչե-
 րի³¹ Աղուանից եւ գրթահարելն³²
 զՊարսիկս³³, եւ մահն Յազկերտի³⁴
 եւ անճնատուր³⁵ լինելն³⁶ Յունաց
 կայսերն³⁷]

1 Եկեալ մեծապանծ անուամբ ամենա-
 պայծառն Զեւանչէր³⁸ ի Պարսկաստանացն
 մարտից³⁹ հանդիսացուցանէ⁴⁰ ընդ ինքն
 զբաւանդակ⁴¹ տունն⁴² Աղուանից ըստ
 թագաւորական հրամանին⁴³: 2 Եւ առեալ
 զգունդն իւր հանդերձ հարբն՝ ի վերկոյս
 Պերոզ Կաւատ⁴⁴ քաղաքին ելանէր⁴⁵: 3 Եւ
 քաջքն Պարսից շարժեալ զայն ի վերայ⁴⁶

1 bclr սպարապետն փ/ս սսպարապետն
 2 b ելանելոյ, I յելանելոյն
 3 I ցուցանէր
 4 a չիբ եւ
 5 bcr թշնամոյն, I թշնամոյն փ/ս թշնամեացն (a)
 6 a գլուխ, b գլուխն, cr գլուխն փ/ս գլուխսն (I)
 7 a պատերագմ
 8 a խմբեալ փ/ս խմբեցաւ
 9 bclr եղեւ ի վերայ նոցա հրաման փ/ս վերնառաք հրամանն
 10 a յեւթն
 11 bclr մրցէր տաժանեալ փ/ս տարժանեալ մրցէր
 12 bclr չիբ քաջն Զեւանչէր
 13 bclr մետասան փ/ս տասն եւ մի
 14 b նոցանէն
 15 bclr գաւառէ փ/ս գաւառ
 16 bclr հռչակելի փ/ս հռչակել
 17 bclr վարս փ/ս անուն
 18 clr գորապետն, b գորավարն փ/ս գաւրապետին
 19 a Պարսկի փ/ս Պարսից
 20 I առնուլ փ/ս առնել (abcr)
 21 bclr գայ փ/ս գայր
 22 cr երկիր
 23 bclr Յաղագս փ/ս Վասն

24 I քաջախնամող
 25 bclr նման փ/ս նմանեալ
 26 bl Ռաբելի փ/ս Հոաքելի
 27 bcr զորդովն
 28 abc ալեծաղիկ փ/ս ալեծաղիկ (Ir)
 29 bclr գարդարէր փ/ս գարդարեալ
 30 bl սպարապետութիւնն
 31 bclr Զուանչիւրի
 32 a գրթահարեալն, c գրթահարելն, ag գրթահարել փ/ս գրթահարելն (blr)
 33 c Պարսիկս
 34 ag Յազկերտի
 35 c յանճնատուր, Ic_g անճնատուրն
 36 I լինիլ
 37 I կայսեր
 38 bclr Զուանչիւր փ/ս Զեւանչէր
 39 bclr մարտիցն փ/ս մարտից
 40 bclr հանդիսաւորէ փ/ս հանդիսացուցանէ
 41 bclr զբովանդակ փ/ս զբաւանդակ
 42 bclr գտունն
 43 bclr հրամանի փ/ս հրամանին
 44 abcr Պերոզապատ փ/ս Պերոզ Կաւատ (I): Ենթադրելի է, որ սկզբնաղբիւրի հեղինակի համար հարազատ Պերոզ-Կաւատ ընթերցումը նախորդ աղբիւրներից արտագրած Պերոզապատների ազդեցութեան տակ միայն այս առաջին դէպքում փոխել է Ժ դ. պատմիչը:
 45 bclr ելանէր
 46 br վերայ

աշխարհիս սակս ապստամբմանն Ջեւան-
 չերի¹: 4 Եւ մինչդեռ առաջ² թշնամեացն
 զառ ստորին³ կոյս նորին գաւառի ճեպով⁴
 ելանէին⁵ անդէն⁶ վաղագոյն ճեպով ի վե-
 րայ զինեալ ինքնաձեռն լինէր⁷ հարկանել
 անդ⁸ զԳիւղմնագգի⁹ ոմն հիւղինակ զաւ-
 րուն: 5 Առ որս¹⁰ սրահար¹¹ ճարակմամբ
 ինքն եւ զաւրքն¹² իւր անկումն բազմաց
 առնէին, այլ եւ ձերբակալ¹³ ի նոցանէ ե՛լ
 ձիս, ե՛լ ջորիս, ե՛լ կապուտս¹⁴ յոլով ա-
 ռեալ՝ դառնային: 6 Եւ ոչ դադարէին¹⁵ հե-
 տամուտ լինել¹⁶ գունդն Պարսից:

7 Լինէր միւս անգամ ի լեռնավայրի¹⁷
 անդ բախուամն ընդ¹⁸ միմեանս. յաջողե-
 ցաւ¹⁹ այն եւս²⁰ աւր նմա ի Տեառնէ առնե-
 լով զյաղթութիւն²¹: 8 Եւ իսկոյն եհաս²²
 գեղուր²³ գուժի, եթէ²⁴ մտին զաւրքն Պար-
 սից ի Պերոզ Կաւատ²⁵ եւ զմայրն հանդերձ
 եղբարքն²⁶ գերի առեալ վարեցին: 9 Ար-

դարեւ ասեմ, եթէ²⁷ որպէս արջ որդեկո-
 տոր²⁸ զայրազնեալ զազանանայր: 10 Եւ
 դառնացեալ անցանէր ճեպով²⁹ զհայրենի
 վիճակին իւր սահմանս յայնկոյս գետոյն
 Կուրա³⁰ ի Կամբէճանն³¹ գաւառ եւ անդ³²
 դնէր³³ ընդ նոսա ոչ վարկաբարազի, այլ
 խոհականապէս դէմ առ դէմ ռազմ³⁴ պա-
 տերազմի: 11 Եւ անզանգիտող³⁵ մրց-
 մամբն³⁶ իւր առնոյր վէր ի գլուխն³⁷, այլ
 բաւական աջոյն Քրիստոսի աւգնու-
 թեամբ³⁸ սաստիկ եւ զաւրեղ զինքն եցոյց,
 մինչեւ որ միոյ առն³⁹ մնալ ի թշնամեացն,
 որ ոչ սատակեցան: 12 Ուստի եւ⁴⁰ մեծա-
 պանծ⁴¹ անուամբ դարձեալ՝ դադարէր⁴² առ
 սահմանաւքն Վրաց: 13 Եւ անդ⁴³ մեծա-
 պատիւ այրն Ատրնեբսեհ⁴⁴ իշխան աշ-
 խարհին, որ երբեակ իշխանութեան⁴⁵ գահ-
 երիցութիւն ի Հռովմայեցւոց⁴⁶ թագաւո-
 րութենէն⁴⁷ ունէր, գայր առ նա եւ իւրովի
 պատէր զվէրս նորա: 14 Եւ զմեծ քա-
 ջութեան նորա զյաղթութիւն խնդութիւն

1 bclr Ջուանչիրի
 2 l գառաջփ
 3 bclr ստորեւ փիս ստորին
 4 a ցեպով
 5 a ելանեին
 6 l անտէն
 7 a գիւղէր փիս լիւղէր
 8 l անտ
 9 a Գիւղմնագգի, c գիւղմնագգի, bcr եւ գիւղ-
 մնագգի փիս գիւղմնագգի (վերականգնում
 =Գիւղմնագգի՝ Գիւղումն-Գիւղումն ազգագաւառի
 անունից)
 10 a որ փիս որս
 11 b սրահարակ
 12 a գարփ
 13 a ձերբակալս փիս եւ ձերբակալ
 14 bclr կապուտ փիս կապուտս
 15 a դադարեին
 16 l լինիլ
 17 a լեռնավայրի
 18 bclr առ փիս ընդ
 19 bclr յաջողեցան փիս յաջողեցաւ
 20 a եւս այն փիս այն եւս
 21 clr յաղթութիւն փիս զյաղթութիւն
 22 l էհաս
 23 a դեղուր փիս գեղուր
 24 a եթե, bclr թէ
 25 clr Քաւատ, a փաղափ փիս Կաւատ (b)
 26 cr եղբարքն փիս եղբարքն (abl)

27 a եթե, bclr թէ
 28 acr որդեկոտոր
 29 bclr ցեպով անցանէր փիս անցանէր ցեպով (a
 ցեպով)
 30 bl Կուրայ փիս Կուրա (acr)
 31 bcr Կամբեջանն, a Կապիճանն փիս Կամբեճանն
 (l)
 32 l անտ
 33 cr գնէր
 34 cr ըռազմ
 35 bclr գանգիտող փիս անգանգիտող
 36 b մրցմամբ
 37 bclr ի գլուխ վէրս (b վերս) փիս վեր ի գլուխն
 38 bclr օգնութեամբն
 39 l առնն
 40 bclr չիփ եւ
 41 a մեծապանծ
 42 a դադարէր դարձեալ փիս դարձեալ դադարէր
 43 l անտ
 44 cr Ադրնեբսեհ
 45 a չիփ իշխանութեան
 46 bcr Հռովմայեցոց, l Հռովմայեցւոց
 47 clr թագաւորութիւնն, b թագաւորութիւն փիս
 թագաւորութեանն

Համարեալ¹ յայնժամ, խաղաղական եւ ան-
քակ միաբանութիւնն հաստատեալ ընդ մի-
մեանս՝ առնու յաւգնականութիւնն² զգաւ-
րսն³ Վրաց: 15 Աճապարէր նախարչաւ
յՈւտիականն⁴ գաւառ եւ ուր⁵ միան-
գամայն⁶ գտանէր⁷ ի գաւրացն Պարսից,
սրոյ ճարակ առնէր: 16 Եւ նոյնգունակ
հասեալ⁸ շտապ տագնապի ի վերայ ձմեռ-
նահանգիստ քաղաքին իւր առնէր, մինչեւ
զհասակածին եւ արգանդակիցս⁹ ման-
կունս պահանջմամբ թափէր:

17 Եւ յետ այսորիկ սկսան յԱտրպա-
տականացն առաւելագոյն¹⁰ եւս անդր¹¹
հեղուլ գունդս բազումս¹²: 18 Իսկ նա¹³ ոչ
ինչ կասկածէր ի նոցանէ, զի բնութիւն էր
ի նմա¹⁴, որ առ¹⁵ բազումս խիզախող լինէր
առաւել¹⁶, քան առ¹⁷ սակաւս: 19 Որ եւ ի
Շակաշէն գաւառի երկու իմն պատերազ-
մունս զհազարաւորաց¹⁸ հանդերձ իւ-
րեանց գնդիւն քաջավրիժակ խոցոտմամբ
կենազրաւէր: 20 Եւ եթէ¹⁹ զորս յետ

այսր²⁰ եղեալս²¹ ի տեղիս տեղիս անթիւ²²
սրահար ջարդմունս Պարսկացն ի Ջեւան-
չերէ²³ անտեղի է²⁴ ասել: 21 Յայտոսիկ
նայելով²⁵ նախարարացն²⁶ Հայոց եւ Վրաց
աշխարհին՝ խորհէին²⁷ ի ծննդոց իւրեանց
տալ²⁸ նմա կին: 22 Իսկ նա ի յԱրուիճան²⁹
տոհմէն առնոյր³⁰ կին՝ զգոլասոր իշխանին³¹
Սիսականեան աշխարհին, ընդ որ յաւէժ³²
ուրախ եղեն³³ Սիւնիք:

23 Իսկ գաւրավարն Պարսից, գիտա-
ցեալ զմեծ պարտելն իւր ի նմանէ³⁴ եւ
զկործանումն գաւրացն, շրջեալ ի սէր խա-
ղաղութեան³⁵ գրէր թուղթ եւ արձակէր
զմեծագահ իշխանն Սիւնեաց մեծամեծ
երդմամբք³⁶ գալ նմա ի միաբանութիւն:
24 Զոր հագիւ ուրեմն հաւանեցուցանէր
միջնորդն՝ առնել զմիակամ սէր, եւ խաղա-
ղութիւն գայս կնքեալ՝ խորհրդաբար ի
մտի³⁷ դառնայր: 25 Եւ³⁸ սպարապետն Ա-
ղուանից մարբն եւ եղբարբն հանդերձ
դառնայր³⁹ յաշխարհն⁴⁰ իւր:

1 bclr մեծ խնդութիւն վասն նորա քաջանալոյն
ցիրոյն ցուցանէր անձին փխ զմեծ քաջութեան
նորա ... համարեալ
2 b օգնականութիւն
3 b զգորն
4 a յՈւտիեանս փխ յՈւտիականն
5 bclr գոր փխ ուր
6 bclr միանգամ փխ միանգամայն (a) (ուր միան-
գամայն = միանգամայն ուր)
7 bclr գտանէր գոմ
8 a չի՛ք հասեալ
9 c յարգանդակիցս
10 bc յառաւելագոյն, a առաւել փխ առաւելագոյն
(lr)
11 cr անտր
12 bclr գունդի՛ք բազում փխ գունդս բազումս
13 I նայ
14 I նմայ
15 a ի փխ առ
16 a չի՛ք առաւել
17 a ի փխ առ
18 a հազարաւորաց, r գիւզարաւորացն փխ գիւ-
զարաւորաց (bcl). ըստ Վ. Առաքելեանի՝ վե-
րականգնելի է գիւզարաւորս
19 bclr չի՛ք եթէ (a եթե)

20 a այս փխ այսր
21 ac եղեալ փխ եղեալս (bclr)
22 a անթիւս փխ անթիւ
23 bclr Ջուանչիբէ փխ Ջեւանչիբէ (a Ջեւանչիբէ)
24 a չի՛ք է
25 a նայելով
26 bclr նախարարքն փխ նախարարացն
27 bclr խորհեցան փխ խորհէին
28 a առնուլ փխ տալ
29 a յԱրուիճան փխ ի յԱրուիճան
30 a առնուր փխ առնոյր
31 bclr չի՛ք իշխանին
32 b յաւերժ
33 bc եղէն
34 a զմեծ պարտիւն ի նմանէ գիտացեալ փխ գի-
տացեալ ... ի նմանէ
35 bclr խաղաղական փխ խաղաղութեան
36 a մեծաւ երդմամբ փխ մեծամեծ երդմամբ
37 bclr մտի իւրում
38 bclr չի՛ք եւ
39 bclr չի՛ք հանդերձ դառնայր
40 I յաշխարհ

26 Եւ ահա յիշեցեալ¹ զնուագել² մեծ թագաւորութեանն³ Պարսից եւ զառաջնոց⁴ թագաւորացս⁵ Արեւելեացս⁶ ինքնակալութիւնս⁷ եւ զիւրն⁸ ստացեալ⁹ արքայաբար շուք՝ դնէր ի մտի զիշխանութեանն իւրոյ¹⁰ վիճակ ոչ ումեք¹¹ լինել¹² ընդ ձեռամբ: 27 Խիզախէր եւ առ Պարսիցն զաւրապետ իւրաքանչիւր կողմանցն իշխել առանձնակի եւ ինքն եղբարբքն¹³ հանդերձ ելանէր ի հայրենի գաւառն¹⁴: 28 Իսկ զաւրագլուխն Պարսից դաւաճանեալ կոչէ պատճառաւոր բանիւք¹⁵ զհայր նորա, զի ի հնազանդութեանն¹⁶ կացցէ¹⁷ նմա¹⁸, եւ արձակէր գունդս եւ կարգէր կողմնակալս¹⁹ Աղուանից նահանգիս:

29 Արդ՝ զի՞նչ արասցէ արին այն Զեւանչէր²⁰ եւ անդրանիկ եղբայրն²¹ իւր. արք չառանձնողք²², քինախնդիր եղեալ²³, զէն զանձամբ արկեալ²⁴ հեծան²⁵ յերագ-

ընթաց²⁶ երիվարս²⁷ եւ, զերկայն զայն ուղի կարճ²⁸ բերելով՝ գային շրջագայութեամբ անդ²⁹ ի Պերոզ Կաւատ³⁰ քաղաք՝ ի գուարափակ³¹ եւ յանտառախտ տեղոջ³² գառաջին քնովն դաւղեալ: 30 Եւ ընդ ծագել արեգականն³³ ձիարձակք³⁴ եղեալք՝ որպէս կորիւնք առիւծոյ³⁵ զքաղաքն յափշտակէին³⁶, եւ զորս³⁷ ի քաղաքին կամ յամենայն սահմանս³⁸ ընդ³⁹ հրամանաւ ոք գտանիւր⁴⁰ զաւրավարին Պարսից⁴¹, չարաչար պատժէին: 31 Եւ վառեալ զաւրաւքն իւրեանց՝ հարուածս մեծամեծս Պարսիցն հասուցանէին, մինչեւ ողջանդամք⁴² զհայրն անդրէն դարձուցանէին:

32 Եւ ի քսաներորդ ամի⁴³ թագաւորութեանն Յագկերտի համաւրէն⁴⁴ ի բաց բառնայր ի միջոյ տէրութիւնն Պարսից. եւ այն երեսուն⁴⁵ եւ մի ամ էր տիեզերամարտութեանն Հագարացոց⁴⁶ եւ տեառն իմոյ Զեւանչերի⁴⁷ տասն եւ հինգ¹ ամ:

1 I յիշեալ
 2 a նուագել, bcl գնուագիլմ, r նուագիլմ փխ գնուագել (վերականգնում)
 3 a թագաւորութիւնն փխ թագաւորութեանն
 4 a գառաջնոյ փխ գառաջնոց
 5 clr թագաւորաց
 6 b արեւելեաց
 7 b ինքնակալութիւն
 8 a զիւր
 9 a նմանեցուցեալ փխ ստացեալ
 10 a զիշխանութիւնն սիրոյ փխ զիշխանութեանն իւրոյ
 11 bclr ումէք
 12 I լինիլ, a դնել փխ լինել
 13 a եղբարբքն փխ եղբարբքն
 14 bclr ի հայրենի (r հայրենի) ելանէր սահման փխ ելանէր ի հայրենի գաւառն
 15 bclr բանիւ փխ բանիւք
 16 bclr հնազանդութեան
 17 a կացցեն փխ կացցե
 18 a նմայ
 19 c կողմնակալ
 20 bl Զուանչիր, cr Զուանչեր
 21 I եղբայր
 22 bclr չառանձնողք, I չառանձնողք փխ չառանձնողք (a)
 23 bclr լեալ փխ եղեալ
 24 a արկել փխ արկեալ
 25 bclr հեծեալ փխ հեծան

26 I յերագնթաց
 27 bclr երիվար
 28 bclr եւ կարճ
 29 bclr անդ (I անտ) ի շրջագայութեան փխ շրջագայութեամբ անդ
 30 bclr Պերոզ Կաւատն, I Պերոզ Կաւատն փխ Պերոզ Կաւատ
 31 cr գուարափակ
 32 bclr տեղոջ
 33 a արեգակն փխ արեգականն
 34 bclr ձիարձակ փխ ձիարձակք
 35 b առիւծոց, cl առիւծոց, r առիւծոց փխ առիւծոյ
 36 bclr յափշտակեցին փխ յափշտակէին
 37 bclr գոր փխ գորս
 38 b սահման
 39 cr չիք ընդ
 40 bl գտանէր
 41 cr գորավարին Պարսից եկելոցն ոք գտանիւր (c չիք գտանիւր) փխ ոք գտանիւր գաւրավարին Պարսից
 42 bclr ողջամբ փխ ողջանդամք
 43 bclr քսաներորդի փխ քսաներորդ (a քսաներորդ) ամի
 44 c յամուրէն
 45 a էրեսուն
 46 bclr Հագարացոց
 47 bclr Զուանչիրի

33 Եւ այսպէս² Տաճիկք յարձակեցան³ ի կողմանս Հիւսիսոյ⁴ եւ արեւելից: 34 Եւ վտանգէին զտեարս տոհմից տալ ի ձեռս զտեղիս ապաւինութեան⁵ եւ պանդանդս⁶ առնուլ զգաւակս⁷ եւ զկանայս՝ չապստամբելոյ ի նոցանէն⁸: 35 Իբրեւ տեսանէր զգաւագանն խստութեան⁹ հարաւայնոյն Ջեւանշէր¹⁰, փոքր ինչ ժամանակ դաւաճանեալ զնոսս՝ էանց յայնկոյս գետոյն, ուստի անվեհերն¹¹ իւր սիրտ վառէր, բորբոքէր վերստին¹² առնել¹³ առ նոսա պատերազմ, զի զիւր զհայրն¹⁴ ի նոցանէ եւս թափեցէ: 36 Եւ հայր նորա արգելոյր զնա ի խորհրդոյն եւ զնայր կամաւորաբար ի¹⁵ թշնամիսն: 37 Իսկ բազմամաստս¹⁶ Ջեւանշէր¹⁷ ընդ զաւրավարին Հայոց զնէր ուխտ եւ քաջալերէր¹⁸ դառնալ ի հնազանդութիւն կայսերն¹⁹ Հոռոմոց՝ եղեալ միակամն²⁰ եղբայրութիւն²¹:

38 Գրէր²² առ թագաւորն Յունաց աւրինակ զայս:

[Ի. Թուղթ Ջեւանշերի²³ առ թագաւորն Յունաց Կոստանդին²⁴]

1 «Ամենայաղթ տէր, հզաւր եւ ողորմած թագաւոր Հոռոմոց²⁵ Աւգոստոս Կոստանտին²⁶ ծովու եւ ցամաքի աստուածաբար իշխան. Ջեւանշէր²⁷ ասպարապետ²⁸ եւ իշխան Աղուանից հանդերձ²⁹ Արեւելեացս ծառայական աշխարհաւ նուաստաբար ողջունելով երկրպագէ:

2 Հաճոյ թուեսցի քրիստոսասէր տէրութեանդ ախորժելով ընդունել ի հեռաւոր անձանց զնորընծայ³⁰ հնազանդութիւնս³¹, զի ի մեծ³² վայելչութենէ³³ փառացդ պարգեւեսցի եւ պսակաբաղձիկ խոնարհութեանս մերում³⁴ աստուածաշնորհ բարերարութիւնս»:

3 Արդ իբրեւ մատուցաւ հրովարտակն առաջի ամենաբարեպաշտ³⁵ կայսերն, զուարճանայր, զուարթանայր, բազմամեծար³⁶ ուրախութիւն³⁷ զաւրն զայն առնէր եւ իսկոյն հրամայէր³⁸ գրել երդմունս³⁹ եւ ունել համամիտ խաղաղութիւն: 4 Եւ

1 bclr հնգգետասան փխ տասն եւ հինգ (a)
 2 clr այսպէս ձեռով
 3 cr արձակեցան
 4 bl հիւսիսոյ փխ հիւսիսոյ (acr)
 5 clr ապաւինութեան
 6 bclr պատանդ փխ պանդանդս
 7 bl զգաւակսն
 8 bclr չիք ի նոցանէն
 9 c իմաստութեան
 10 bclr Ջուանշէր, a Ջեւանշեր (սկզբում գրուած՝ Ջեւանշերի, յետոյ՝ ի տառը ջնջուած) փխ Ջեւանշէր (վերականգնում)
 11 ac անվեհերն, b յանվեհերն, r անվեհերն փխ անվեհերն (l)
 12 a վերստին
 13 a առնել
 14 c գհայր իւրեանց, br գհայրն իւրեանց, l հայրն նորա փխ զիւր գհայրն
 15 bclr ընդ փխ ի
 16 bcr բազմամաստս, l բազմամաստ փխ բազմամաստս (a)
 17 bclr Ջուանշէր
 18 a բաջալերէր
 19 cr կայսերն
 20 abclr միակամն փխ միակամն (վերականգնում. հմմտ. գլ. ԻԶ, նախ. 8՝ համակամն եղբայրութիւն)
 21 bclr եղբայրութեան փխ եղբայրութիւն

22 a գրէ փխ գրէր
 23 bclr Ջուանշերի
 24 bclr չիք Թուղթ ... Կոստանդին
 25 a Հոռոմոց փխ Հոռոմոց
 26 b Կոստանդի, clr Կոստանդին փխ Կոստանտին (a) (=Կոնստանտինոս, Կոստանդ Բ)
 27 bclr Ջուանէր
 28 bl սպարապետ, cr ըսպարապետ փխ ասպարապետ
 29 a հանձնար
 30 c ըզնորընծայ, r զնորընծա
 31 b հնազանդութիւն
 32 a մեծ
 33 a վայելչութենէ
 34 a մերում
 35 a ամենաբարեպաշտ
 36 l եւ բազմամեծար, a բազմամեծ փխ բազմամեծար
 37 b ուրախութեամբ
 38 cr հրամայէր
 39 cr երդմունս գրել փխ գրել երդմունս

պարգեւս մեծամեծս շնորհէր եւ¹ գահոյս արծաթիս² քանդակակերտ³ թիկամբք ոսկեգաւծ⁴, եւ հանդերձ ոսկեմանեալս⁵ եւ զիւրոյ անձինն մարգարտայեռն⁶ պատենիւք սուսեր: 5 Եւ առնէ⁷ զնա պոռոտն պատրիկ⁸ եւ տայր բերել պատրկութեան եւ հիպատութեան եւ ապուհիւպաքոսութեան⁹ եւ ստրատելատութեան¹⁰ եւ ելիստութեան¹¹ հազար երկերիւր արանց պատիւ, զի որում¹² ինքն կամեսցի՝ շնորհեսցէ եւ նա¹³ զայն: 6 Եւ¹⁴ որ¹⁵ ի կենեղուտ¹⁶ խաչէն Քրիստոսի մասն, զոր միշտ ի ծոց իւր կրէր, հանեալ յիւրմէ՝ առաքէր¹⁷ նմա¹⁸:

[ԻԱ. Պատմէն հրովարտակից]

1 «Քեզ՝ տեառն¹⁹ Զեւանչերի՝²⁰ Գարդմանա²¹ տեառն²² եւ Աղուանից իշխանի²³, ապուհիպատ²⁴ եւ պոռոտն պատրկի²⁵ եւ

Արեւելեաց²⁶ կուսակալի²⁷, ի փրկական խաչիս²⁸ աստուածային զաւրութենէ շնորհք եւ ողորմութիւն, եւ ի մերմէ ազոստոսական թագաւորութենէս խաղաղական եւ մեծ սիրով ողջոյն:

2 Ընկալաք զգիր ողջոյնի²⁹, որ եցոյց³⁰ մեզ զառ Աստուած բարեպաշտութեան³¹ քո³² սէր, եւ ուրախ եղեաք՝³³ փոխանակ զի առեր յանձն հանդերձ Արեւելեաց³⁴ աշխարհաւոյ նուաճել³⁵ մեզ ի հնազանդութիւն: 3 Վասն որոյ մեք եւ որդիք մեր ընդ քեզ եւ ընդ³⁶ ծնունդս քո մտերմաբար անքակ սիրով՝ ազգէ յազգ մինչեւ յաւիտեան քաղցրութեամբ եղիցուք»:

4 Եւ³⁷ իբրեւ լսէր նա³⁸ զբանս թղթոյն, հրաշալի խնդութեամբ զուարճանայր, մանաւանդ զնշանին զամենազաւր³⁹ գալստենէն⁴⁰ առաւել լինէր գոհացող⁴¹: 5 Ուստի անկեալ ի վերայ երեսացն առաջի փրկական⁴² խաչին՝ փառաւոր առնէր զԱստուած, որ ամենայն բարութեանց է տուիչ⁴³: 6 Յայնժամ կաթողիկոսն⁴⁴ Աղուանից եպիսկոպոսաւքն⁴⁵ հանդերձ եւ

1 bclr չի՛ք եւ
 2 a արծաթի փիս արծաթիս
 3 a քանդակակերտ փիս քանդակակերտ
 4 a ոսկեգաւծ
 5 acr ոսկեմանեալս փիս ոսկեմանեալս (bl)
 6 a մարգարտայեռն
 7 bkr առնէր փիս առնէ
 8 c պատիկ
 9 a ապահիւպաքոսութեան, clr ապեհիւպաքոսութեան, b ապեհիւպաքոսութեան փիս ապուհիւպաքոսութեան (վերականգնում)
 10 a ստրատելատութեան
 11 a չի՛ք եւ ելիստութեան
 12 bl որոց, cr գորոց փիս որում
 13 bclr նա եւ փիս եւ նա
 14 l չի՛ք եւ
 15 cr որ եւ փիս եւ որ
 16 bclr կենսատու փիս կենեղուտ
 17 b առաքեաց
 18 c չի՛ք նմա
 19 bclr տեառնդ փիս տեառն
 20 bclr Զուանչիքի
 21 l Գարդմանայ
 22 l տեառնդ
 23 l իշխանիդ
 24 a ապուրիպատ փիս ապուհիպատ
 25 bclr պատրիկ փիս պատրկի

26 bclr արեւելից փիս արեւելեաց (a)
 27 bclr կուսակալ փիս կուսակալի
 28 a խաչէ փիս խաչիս
 29 bclr ողջունի փիս ողջոյնի
 30 a էցոյց
 31 cr բարեբարութեան փիս բարեպաշտութեան
 32 l քոյ
 33 a եղեաք, bcr եղաք փիս եղեաք (l)
 34 bclr արեւելեայց
 35 l նուաճիլ
 36 bclr ի փիս ընդ
 37 a չի՛ք եւ
 38 bclr չի՛ք նա
 39 bclr գամենագոր նշանին փիս զնշանին գամենագաւր
 40 bl գալստենէ
 41 l գահացող, cr գոհացեալ փիս գոհացող
 42 bclr փրկական փիս փրկական
 43 a տուողն է փիս է տուիչ
 44 cr կաթողիկոսն
 45 a էպիսկոպոսաւքն

երեւելի արամբբ բազմութեանցն¹ առաջի եկեալք² ծաղկաբերք եւ ւարհնաբանիչք լինէին³ մեծազարդ պատուին:

7 Անդ⁴ այնուհետեւ ոչ լինէր գործ անկարգ խաւսից կամ արբեցութիւնք⁵ կամ կատակերգութիւնք⁶, այլ չափաւոր վայելմունք: 8 Որ եւ զգիշերն զայն փակեալ զինքն ի քնոյ⁷ անցուցանէր խորհելով զաշխարհին իւրոյ զաւգուտն⁸: 9 Եւ ի ծագել⁹ Արուսեկին մեծի առնոյր¹⁰ զարքունական¹¹ զարդն¹² իւր¹³ եւ նստէր ի գահոյս իւր, եւ դրունք բանային, եւ զինուորքն մտեալ՝ ունէին զգէնս իւրեանց աստի անտի¹⁴ շուրջ զնովաւ պարախմբեալք: 10 Եւ ըստ կարգի պատուաւորքն մտանէին¹⁵ ահաբեկեալք. դատաստան Տեառն¹⁶ արդար եւ իրաւունք անկաշառ ի դրանն¹⁷ նորա հասարակաց լինէին շնորհեալ¹⁸, եւ ոչ զբաղմունք պակշոտելիք¹⁹: 11 Այլ զաւրն²⁰ ողջոյն աշխարհական հոգոց²¹ պարապէր: 12 Եւ զորս առ լերամբն Կովկասու՝ զվայրագասունսն²², իմաստաբար

ածէր ի զգայութիւն: 13 Այսպէս ի սահմանացն²³ վրաց մինչեւ²⁴ ի դրունս Հոնաց միահեծան ճոխութեամբ եղեւ տէր մինչեւ ցգետն Երասխ:

[ԻԲ²⁵. Կայսերն Յունաց գալ²⁶ ի Պարսս ի կոչել²⁷ զՋուանշէր²⁸]

1 Իսկ յինն²⁹ եւ ի³⁰ տասներորդի³¹ ամի թագաւորութեանն իւրոյ³² Կոստանտինոս³³ թոռն Հայրակղի³⁴, բազմամբոխ զաւրաւք եւ ընտիր ընտիր³⁵ գլխաւորաւքն Յունաց հանդերձեալ եկն յաշխարհն³⁶ Պարսից՝ կորզել³⁷ ի Տաճկաց³⁸ զկողմանս աշխարհացն³⁹ ընդ իւր ունելով զճառագայթաւէտ⁴⁰ լոյս աշխարհի⁴¹ զխաչն Քրիստոսի⁴²: 2 Յայնժամ առաքեաց զմի ոմն ի գլխաւորացն առ Ջեւանշէր⁴³ գալ նմա ի տեսութիւն: 3 Եւ վաղվաղակի աճապարեալ՝ հասանէր յաշխարհն Մարաց առ մեծ կայսրն: 4 Ջորոյ զգալն լուեալ⁴⁴ ընդ յառաջ⁴⁵ նորա⁴⁶ ինք-

1 bclr արանց բազմութեամբ փխ արամբբ բազմութեանցն
2 I եկեալ
3 a լինեին
4 I անտ
5 cr արբեցութիւն
6 cr կատակերգեցութիւն
7 b քնոյն
8 bclr օգուտն փխ գաւգուտն
9 b ծագելին, I ծագիլ
10 a առնուր փխ առնոյր
11 b զգահ արժուանական
12 I զգարդն
13 bclr չիբ իւր
14 abc անդի փխ անտի (I)
15 a մտանեին
16 bclr չիբ Տեառն
17 blr դրան
18 bclr շնորհեալ լինէր փխ լինեին (a լինեին) շնորհեալ (a շնորհել) (վերականգնում)
19 a պաշտոտելիք փխ պակշոտելիք (bclr) (=պազոտելիք)
20 a գաւր փխ գաւրն
21 a հոգուց փխ հոգոց
22 a ի վայրադասունսն փխ զվայրագասունսն

23 bclr սահմանաց
24 I եւ մինչեւ
25 b ԻԱ փխ ԻԲ
26 bclr գալն փխ գալ
27 a_gb_gc_g եւ կոչելն փխ ի կոչել
28 bl զՋուանշէր, cr զՋուանշէր փխ զՋուանշէր
29 bl ի յինն
30 b չիբ ի
31 a տասներորդի
32 bl իւրում փխ իւրոյ
33 bcr Կոստանդիանոս, I Կոստանդիանոս փխ Կոստանտիանոս (a)
34 bclr Հերակլի փխ Հայրակղի (a) (=Հերակղի)
35 a ընդիր ընտիր, b ընդիր ընդիր
36 bclr ի սահմանս փխ յաշխարհն
37 a կորզեալ փխ կորզել
38 c Տաճկացն, a Տաճեաց փխ Տաճկաց
39 I աշխարաց, a աշխարհին փխ աշխարհացն (bcr)
40 bclr մտագայթաւետ փխ մտագայթաւետ
41 a մտագայթաւետ զլոյս աշխարհաց ընդ իւր ունելով փխ ընդ իւր ունելով ... աշխարհի
42 a չիբ զխաչն Քրիստոսի
43 bl Ջուանշէր, cr Ջուանշէր փխ Ջուանշէր
44 a լսել փխ լուեալ
45 bclr առաջ փխ յառաջ
46 a մմա փխ նորա

նին¹ ելանէր ի Քունգր գեաւղ² եւ ողջամբ ընկալեալ³ զնա: 5 Եւ նոյնժամայն հրամայէր⁴ փոխել ի նմանէն⁵ զտխրականն զգեստ, զոր սակս մահուան⁶ ամուսնոյն⁷ իւրոյ⁸ էր զգեցեալ. եւ ազուցին նմա զարքունական զգեստն⁹:

6 Ընդ որս¹⁰ առեալ համարձակութիւն՝ խնդրէր¹¹ ի կայսերէ զմասն¹² յաւիտենից¹³ թագաւորին նշանի¹⁴: 7 Եւ¹⁵ նորա առեալ զփրկութեանն¹⁶ արեգակն՝ յանդիման իւր կտրեաց եւ ետ նմա զայրիչն մեղաց, ասելով. «Սա եղիցի քեզ եւ որդւոց¹⁷ քոց աշտարակ հզաւր ընդդէմ թշնամոյն¹⁸»: 8 Տեսեալ¹⁹ զայսպիսի եւ երկնաւոր²⁰ պարգեւս առ նա եղեալ նախարարացն Հայոց²¹ եւ զաւրաւարին Համազասպայ²² ի նախանձ մտեալ²³ մեծ բրդեցան, եւ նմա ոչ էր փոյթ: 9 Այլ²⁴ այնուհետեւ²⁵ խնդրէր հրաժեշտ ի բարեսէր²⁶ Տեառնէն, եւ նա ոչ իբրեւ զծառայ ոք, այլ իբրեւ զեղբայր հա-

մագա՛՝ յանդիման Պարսից²⁷ եւ Այրարատեան ազատացն²⁸ զնա յուղարկեալ: 10 Ընդ²⁹ որոյ հիացեալ՝ ընդ Աստուծոյ ներողութիւնն առ ինքն լեալ՝ զայր յիւրն աշխարհ³⁰:

11 Զայս լուեալ զնորայն գալուստ³¹ հոգեզուարճ³² հայրապետին Աղուանից Ուխտանիսի՝ հանդերձ բազում ժողովով աւրհնեաց զնա ի ձայն մեծ, ասելով. «Ահա առաքեաց մեզ Տէր ի Սիրովնէ³³ գաւազան զաւրութեան, եւ սովաւ տիրեսցուք մերոց թշնամեաց»: 12 Խորհի մեծիմաստն Զեւանշէր³⁴ տեղի հանգստեան³⁵ տէրունական նշանին³⁶ գտանել, եւ ի բնական գաւառին Գարդման³⁷ բերդին³⁸ հիմն արկեալ³⁹ տուն Աստուծոյ՝ մեծապէս գեղազարդէ⁴⁰ ի հրճուանս եւ ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ:

13 Եւ ի⁴¹ փոխանորդել զարնանային ժամուն հանդերձաւ⁴², կազմեցաւ⁴³ մեծարգի իշխանն Աղուանից միւս անգամ տեսանել զկայսր՝ հանդիպել նմա⁴⁴ ի Վաղարշապատ քաղաքի: 14 Յայնժամ հրամայի⁴⁵

1 a իմֆն փխ իմֆնից
 2 a գեւղ, c գիօղ, r գիող փխ գեաւղ (bl)
 3 cr ընկալաւ փխ ընկալեալ
 4 cr հրամայեաց փխ հրամայէր
 5 btr նմանէ:
 6 bclr չի՛ք մահուան
 7 b ամուսնոյ
 8 cr իւր փխ իւրոյ
 9 bclr զգեստս փխ զգեստն
 10 a որ փխ որս
 11 bl խնդրէ:
 12 bclr մասն փխ զմասն
 13 I ի յաւիտենից
 14 bclr թագաւորէն նշանէ փխ թագաւորին նշանի
 15 bcr չի՛ք եւ
 16 bclr զփրկութեան
 17 bcr որդոց
 18 I թշնամոյն
 19 I եւ տեսեալ
 20 btr երկնատառ, c երկնաւորստ փխ երկնաւոր
 21 b Հայոցն
 22 bcr Համազասպա
 23 a չի՛ք մտեալ
 24 bclr այն փխ այլ
 25 I եւ այնուհետեւ
 26 bclr բարեբար փխ բարեսէր

27 cr Պարսիցն
 28 a ազատաւֆն փխ ազատացն
 29 a չի՛ք ընդ
 30 a ի յիւրն աշխարհն փխ յիւրն աշխարհ
 31 bclr գալուստն
 32 acr հոգեզուարն
 33 bcr Սիրովն, I Սիօնէ փխ Սիրովնէ
 34 bl Զուանշիր, cr Զուանշէր փխ Զեւանշէր
 35 c հանգիստեան
 36 bclr խաչից փխ նշանից
 37 I ի Գարդման
 38 a բերդի փխ բերդից
 39 b հիմնատրեալ, cr հիմնադրեալ, I հիմնադրեալ փխ հիմն արկեալ
 40 b գեղազարդ եւ (չի՛ք ի), I գեղեցկազարդէ փխ գեղազարդէ:
 41 b չի՛ք ի
 42 b հանդերձ
 43 c չի՛ք կազմեցաւ
 44 bclr զկայսրն եւ հրաժարեալ ի նմանէ (b նմանէն) փխ զկայսր՝ հանդիպել նմա
 45 bclr ել հրաման փխ հրամայի

ի թագաւորէն¹, զի մեծամեծք² պաղատանն եւ վեհանձունքն³ ընդ յառաջ⁴ նորա ելցեն: 15 Եւ այնպէս արքայաբար⁵ մտանէ ի կայսերականն⁶ մարգարան⁷: 16 Զնա տեսեալ կայսերն՝ խնդամիտ համբոյրիւ⁸, յառաջագահ անդ⁹ զնստելն¹⁰ առձեռնեալ՝ զնէր¹¹ քան զամենայն մեծանձանց¹²:

17 Եւ լինէր աւրն այն յաւուրս աւրհնեալ պէսպէս գեղեցկագարդութեամբ¹³ ոսկւոյ¹⁴ եւ արծաթոյ: 18 Եւ զինչ թագաւորականն սպաս էր¹⁵, զամենն¹⁶ նմա հրամայեաց տալ, ընդ որ տրապէզիտքն¹⁷ անգամ¹⁸ սոսկացան: 19 Եւ ի վերայ այնոցիկ¹⁹ գքաջ հաւուսն իւրոյ Հերակղի²⁰ եւ զՆիկիտա²¹ հանոյն զարքունական գաւտին²² ածին ընդ մէջ նորա²³, եւ զիւրն պատմուճան եւ զբաւշս²⁴ երկուս: 20 Եւ զորդիս նորա առնէր պատրկուսնս զտղայականս²⁵ եւ որ միանգամ առաջին թագա-

ւորացն Աղուանից գիւղաստանայք²⁶ եւ սահմանք լեալ էին²⁷, զամենայնն²⁸ ի նահրամայեաց ընձեռել²⁹ ազգաց յազգս եւ Արեւելեացս³⁰ ամենեցուն արքայաբար առնել տեսչութիւն: 21 Եւ ոչ էր խորհուրդ կայսերն ծածկեալ ի նմանէ³¹, եւ ի նմանէ³² լսելով հանճարեղ խորհրդակաւնութիւնս³³ բազումս՝ հիանայր եւ ողջոյնեալ³⁴ զնա՝ ասէ. 22 «Անձն քո ընդ անձին իմուճ³⁵, եւ սիրտ իմ որպէս զսիրտ քո. ե՛րթ ի խաղաղութիւնս»:

23 Այսպէս գերահռչակ հրճուանաւք գայր անցեալ³⁶ ընդ աշխարհս³⁷ իւր: 24 Եւ վերստին առնէր հրամանս ընդ որս իւրն էր³⁸ աշխարհս՝ շինել, տնկել, վայելել³⁹ եւ կեալ ի խաղաղութեան⁴⁰, եւ իւր⁴¹ շինեալ⁴² բազում ապարանս: 25 Եւ որ ինչ մարդկան է վայելուչ եւ ամենապայծառ իրք անկարաւտ էր նմա ի փառացն Աստուծոյ: 26 Մինչ զի եւ⁴³ Թուրքաստանեաց⁴⁴ թագաւորն խնդրէր⁴⁵ ի նմանէ սէր եւ խաղաղութիւն. եւ ընծայաբերս նմա⁴⁶ առնէին⁴⁷

1 I թագաւորիւ
2 bclr մեծք փխ մեծամեծք
3 bcr վեհանձունքն, a վեհանձունքն փխ վեհանձունքն (I)
4 a յառաջ
5 a արքայաբար փխ արքայաբար
6 a կայսերական
7 clr մարգարանն
8 bclr համբոյրիւ փխ համբոյրիւ (a)
9 bcr անդր, I անտր փխ անդ
10 I գնստիլն
11 bclr առձեռնէր փխ առձեռնեալ դնէր
12 a մեծամեծացն փխ մեծանձանց
13 bclr գեղեցկութեամբ փխ գեղեցկագարդութեամբ
14 bcr ոսկոյ
15 bclr թագաւորական էր սպաս (b սպայ, I սպա) փխ թագաւորականն սպաս էր
16 bclr զամենայն փխ զամենն (a զամենն)
17 I տրապէզիտքն
18 bcr անգամ փխ անգամ
19 bcr այսոցիկ, I այսորիկ փխ այնոցիկ
20 bclr Հերակղի
21 I զՆիկիտայ
22 a գաւտի
23 bclr նորայն մէջ փխ մէջ նորա
24 b դրոշակս
25 b գտղայական, c գտղականս, r տղայականս փխ գտղայականս

26 b գեղաստայք, c գեղաստեայք, r գեղաստեայք, I գիւղաստայք փխ գիւղաստեայք (a)
27 a եիմ, cr լեալ էին եւ սահմանք փխ եւ սահմանք լեալ էին
28 I զամենայն
29 a ընձեռեաց փխ հրամայեաց ընձեռել
30 b/ արեւելեայցս
31 a նմանէն
32 a նմանէն
33 bclr խորհրդակցութիւնս փխ խորհրդակցութիւնս
34 bclr ողջունեալ փխ ողջոյնեալ (a)
35 a իմոյ փխ իմում
36 bclr անցեալ գայր փխ գայր անցեալ
37 bclr յաշխարհ փխ ընդ աշխարհս
38 bclr է փխ էր
39 I եւ վայելել
40 c խաղաղութիւն
41 bclr չիք իւր
42 bclr շինել փխ շինեալ
43 a մինչեւ փխ մինչ զի եւ
44 a Թուրքաստանեաց փխ Թուրքաստանեաց
45 bclr խնդրէ փխ խնդրէր
46 a ընծայաբար նմայ փխ ընծայաբար նմա
47 a լինէին փխ առնէին

երիվարս¹ ընտիրս², ծառայս եւ աղախ-
 նեայս³ եւ զանազան զեռնոց մորթս:
 27 Այլ եւ յԱսորեստանեաց⁴ եւ յԱտրպա-
 տական գաւառէ, յԱյրարատեան⁵ գաւա-
 ռէ⁶ եւ⁷ ի Վրաց աշխարհէն, մինչեւ ի
 Հնդկաց եւս⁸ գային առ նա՝ լսել եւ տեսա-
 նել: 28 Եւ նորա բազմահանճար խորհր-
 դականութիւնն եւ խոնարհամտութեան⁹
 սէրն առ հասարակ եկելոցն լինէր հիացու-
 ցանող¹⁰ պատմութիւն յերաքանչիւր աշ-
 խարհի: 29 Եւ ոչ ուստեք¹¹ եղեւ այս
 նմա¹², այլ փայտն կենաց՝ նա¹³ յայտնի ա-
 րար զանուն նորա ամենայն տիեզերաց, եւ
 աւրհնութիւնք¹⁴ բարեխնամ ծնողին¹⁵ զնա
 ծաղկեցուցին¹⁶:

[ԻԳ¹⁷. Վասն ելիցն Խազրաց¹⁸ եւ յաղ-
 քահարելն¹⁹ ի Ջեւանշերէ²⁰ յայն-
 կոյս գետոյն²¹]

1 Յետ այսորիկ լինելութեան²² եւ եր-
 կուցն հոյովելոց²³ ամաց ելանեն Խազիրք
 յաշխարհս Աղուանից յառ եւ յաւար:

1 a երիւարս
 2 b ընդիրս, c/r ընտիր փխ ընտիրս
 3 a/ աղախնայս փխ աղախնայս
 4 b/c/r յԱսորեստանեաց փխ յԱսորեստանեաց
 5 cr եւ յԱյրարատեան
 6 b/c/r կողմանցն փխ գաւառէ
 7 b/c/r չի՞ք եւ
 8 b եւ փխ եւս
 9 a խոնարհամտ փխ խոնարհամտութեան
 10 I հիացուցանող
 11 cr ուստէք
 12 b/c/r նմա այս փխ այս նմա
 13 b/c/r չի՞ք նա, a նայ փխ նա (վերականգնում)
 14 a արհնութիւն փխ արհնութիւնք
 15 c ծնողացն
 16 a չի՞ք գնա ծաղկեցուցին
 17 b ԻԳ փխ ԻԳ
 18 cr Խազրացն
 19 c/c, յաղքահարիլն
 20 b/c/r Ջուանշիրէ
 21 b/c/r գետոյն Կուրայ (aa_gb_gc_g)
 22 b/c/r չի՞ք լինելութեան
 23 b/c/r հոյովելոյ յերկուց փխ երկուցն հոյովելոց

2 Յայնժամ իշխանին²⁴ Աղուանից զինեալ
 զինքն՝ մտանէ²⁵ առաջի ամենայաղթ նշա-
 նին եւ, կացեալ ի վերայ ծնգաց²⁶ իւրոց՝
 զարքային²⁷ Իսրայելի²⁸ երգէ²⁹ երգս, ե-
 թէ՛³⁰ «Տէ՛ր իմ, առ զզէն³¹ եւ զասպար քո
 եւ³² արգել զեկեալսն ի վերայ իմ»: 3 Եւ
 առեալ զգունդն իւր՝ անց³³ յայնկոյս գե-
 տոյն մեծի Կուրայ³⁴ եւ ետ ընդ նոսա պա-
 տերագմ: 4 Եւ ոչ վրիպեցաւ³⁵ ի խնդրոյն,
 զի ի խոնել³⁶ պատերազմին, զթեալ քա-
 ջասնոյց³⁷ նորայն երիվարն³⁸ զլորեցոյց³⁹
 զնա⁴⁰, սակայն ոչ կործանեցաւ⁴¹, զի Տէր
 ետ ձեռն եւ կանգնեաց զնա, որ յառնելն⁴²
 եհար զընդդիմամարտն: 5 Եւ զայն աւր
 եւս⁴³ արար յաղթութիւն մեծապէս⁴⁴ ասե-
 լով առ բարբարոսն այն ազգ⁴⁵. «Գնա՛,
 մո՛ւտ ընդ դուռն Չորա⁴⁶, եւ մի եւս յաւե-

24 c/r իշխանն փխ իշխանին
 25 I մտանէր
 26 b/c/r ծնկաց փխ ծնգաց
 27 b գարբայն
 28 b/c/r Իսրայելի փխ Իսրայելի. ձեռագրերում
 երբեմն Իդի կամ Իլի՝ պատուոյ նշանի տակ,
 ինչպէս այս դէպքում a-ում է, կամ առանց դրա:
 29 a երգէր փխ երգէ
 30 b/c/r թէ փխ եթէ (a եթե)
 31 b/ զզէնն
 32 cr արի օգնել ինձ եւ
 33 I էանց
 34 b/c/r Կուրա
 35 a վրիպեցաւ
 36 b/c/r խոնեալ փխ ի խոնել
 37 b/c/r բաջասլաց փխ բաջասնոյց
 38 b/c/r երիվար, I երեվար փխ երիվարն
 39 a զլորեցոյց
 40 I զնայ
 41 a կործանեցաւ
 42 c յառնելն փխ յառնելն (a/b/r): Հետեւելով Մ.
 էմինին՝ Վ. Առաքելեանը եւս վերականգնելի է
 համարում ի յառնելն:
 43 r եւս օր փխ ար եւս
 44 b/c/r մեծապէս յաղթութիւն փխ յաղթութիւն
 մեծապէս
 45 b ազգն
 46 a Չոլա, b Չորա, I Սորա, c Չորայ փխ Չորա (r).
 Թերեւս a ձեռագրի գրիչն արտագրել է Չոլա՝
 նախորդ (Վիրոյ կաթողիկոսի պատմութեան
 հատուածի) երկու Չոլա-ների ազդեցութեամբ:

լոյր¹ գալ այսր, զի արգել Տէր զյառնելն քո²»:

[Իր³. Կատարումն տանարին⁴ Տեառն⁵ ի բերդն⁶ Գարդման⁷ եւ նաւակատիւն⁸ ի Ջեւանշերէ⁹, եւ աւրհնաբանումն նորին եւ կանգնիւն¹⁰ ի նմա խաչին Քրիստոսի]

1 Ի յաղթահարելն Ջեւանշերի¹¹ եւ երկուց ամաց անցելոց զկնի վանելոյն զզաւրսն իսազրաց¹² կատարի գեղեցկայարմար¹³ շինումն տաճարին¹⁴ անուան Աստուծոյ: 2 Եւ նորա¹⁵ յարուցեալ անկանի¹⁶ առաջի մշտնջենաւոր լուսոյն՝ կալով յաղաւթս. 3 «Այժմ արի՛, Տէ՛ր, ի հանգիստ քո¹⁷, զոր¹⁸ շինեցի¹⁹ անուան քո²⁰, եւ ի²¹ յարկ քո²² կենեղուտ²³ փայտիս»:

4 Յայնժամ առնու զկաթողիկոսն²⁴ հանդերձ²⁵ եպիսկոպոսաւքն եւ ամենայն

նախարարաւքն²⁶ իւրովք, ելանէ²⁷ իբրեւ աւուր միոյ ճանապարհ ի վեր կոյս²⁸ Փերոժ Քաւատ քաղաքի²⁹: 5 Անկեալ³⁰ աղաւթէր³¹ նախ ի վանս մի, զոր շինեալ էր յանշէն վայրս³² ի մէջ երկուց գաւառաց, ամենալի³³ բարոյիւք³⁴, ի հանգստի³⁵ իջեւանի իւրոյ³⁶: 6 Եւ ամենայն եկելոց անդր եւ հրամանա³⁷ ի վերայ կարգեալ³⁸, թէ³⁹ մի՛ եւս լիցի անընդունելի ումեք⁴⁰ ի ձէնջ մնալ:

7 Եւ անտի⁴¹ յարուցեալ բազմախումբ կաճառաւն⁴² մտանէ ի Գարդման գաւառ: 8 Եւ⁴³ որ աւր տասն եւ մի⁴⁴ էր արաց⁴⁵ ամսոյ, զխաչն լուսոյ տարեալ հանգուցանէ⁴⁶ ի տանն, զոր շինեաց: 9 Եւ⁴⁷ անդ կացեալ ի վերայ ծնգաց⁴⁸ իւրոց՝ թախծալից⁴⁹ զղջմամբ եւ արտասուաւք զնէր աղերս ամենահաստիչ Փրկչին⁵⁰ եւ ասէր.

1 *bclr* յաւելուր *փիս* յաւելոյր
2 *l* զառնելն *fnj* *փիս* զյառնելն *fn*
3 *bc* ԻԳ *փիս* ԻԳ
4 *l* Տանարն
5 *cl* չի՛ք Տեառն
6 *ab* բերդին, *cg* բերթն *փիս* բերդն (*clragby*)
7 *ab* Գարդմանայ *փիս* Գարդման (*clragbycg*)
8 *b* նաւակատիւն, *l* նաւակիւն
9 *bclr* Ջուանշերէ, *a* Ջեւանշերէ *փիս* Ջեւանշերէ (*վերականգնում*)
10 *bcr* կանգնիլ, *l* կանգնել, *ag* դնիլ, *cg* դնիլ *փիս* կանգնիլն
11 *bclr* Ջուանշերի *փիս* Ջեւանշերի
12 *bclr* զԽազիրսն զկնի երկուց ամաց *փիս* եւ երկուց ամաց ... զզաւրսն Խազրաց
13 *a* գեղեցկայարմար
14 *a* տանարի
15 *l* նորայ
16 *b* կանգնի
17 *l* *fnj*
18 *b* զոր եւ
19 *c* շինեցան
20 *b* չի՛ք *fn*, *l* *fnj*
21 *bclr* չի՛ք ի
22 *b* չի՛ք *fn*
23 *bclr* կենսատու *փիս* կենեղուտ
24 *a* զկաթողիկոսն

25 *bclr* եպիսկոպոսոսն հանդերձ (1 յանդերձ) *փիս* հանդերձ եպիսկոպոսաւն (*a* էպիսկոպոսաւն)
26 *br* նախարարովն, *cl* նախարարով *փիս* նախարարաւն
27 *a* ելանէր
28 *cr* ի վեր կոյս իբրեւ աւուր միոյ նանապարհի *փիս* իբրեւ աւուր ... վեր կոյս
29 *bl* քաղաքին, *cr* քաղաքէ *փիս* քաղաքի
30 *cr* եւ անկեալ, *b* եկեալ, *l* ելեալ *փիս* անկեալ
31 *bclr* աղօթէ *փիս* աղաւթէր
32 *l* վարս
33 *bclr* ամենալի *փիս* ամենալի
34 *a* բարոյիւք
35 *bclr* հանգիստ *փիս* հանգստի
36 *a* իջաւանի իւր *փիս* իջեւանի իւրոյ
37 *bc* հրաման *փիս* հրամանս
38 *a* կարգեալ ի վերայ *փիս* ի վերայ կարգեալ
39 *a* չի՛ք թէ
40 *bclr* ումեք (*cr* ումեք) անընդունելի *փիս* անընդունելի ումեք
41 *ab* անդի *փիս* անտի
42 *bcr* կանառովն, *l* կանառով *փիս* կանառուն (*a*)
43 *bclr* չի՛ք եւ
44 *bclr* մետասան *փիս* տասն եւ մի
45 *a* արանց *փիս* արաց
46 *bclr* հանգուցանէր *փիս* հանգուցանէ
47 *bl* չի՛ք եւ
48 *bclr* ծնկաց *փիս* ծնգաց
49 *cr* թախծալիք
50 *a* ամենահաստիչ *փիս* ամենահաստիչ Փրկչին

[ԻՆՒ. Աղաւթի Զեւանշերի²]

1 «Տէ՛ր իմ, Տէ՛ր, որովհետեւ եղեր ան-
 յիշաչար ծառայի քում³ բազմամեղի եւ
 պարգեւեցեր ինձ զխաչս զայս⁴, գորմէ
 զքեզ բեւեռեալ կախեցեր⁵ յերկրի, առա-
 քեա՛⁶ ի տաճարս յայս⁷ զչնորհս Սուրբ
 Հոգւոյդ⁸ եւ հանգոյն Սողոմոնի⁹ տաճա-
 րին հոգեխառն¹⁰ ամբով¹¹ փառաց քոց իբ-
 բեւ միգով զսա զարդարեալ վայելչացո՛յ¹²։
 2 Արա՛ զսա տունն աղաւթից խնդրուա-
 ծոց¹³, որք յԱրեւելս¹⁴ ծովեզերայս¹⁵ են¹⁶։
 3 Զի¹⁷ որք միանգամ պատարագաւք¹⁸ զե-
 րեսս քո պաշտեսցեն ի տեղւոջս¹⁹ յայսմիկ,
 լուիցես դու ի բարձանց եւ տացես²⁰
 զխնդրուածս նոցա։ 4 Եւ եթէ²¹ ամենայն
 աշխարհս Աղուանից միաբան գայցեն փա-
 ռաւորել զանուն քո ի տանս յայսմիկ, աս-
 տուածընկալ զաւրութեամբ խաչիս աղ-
 խեսցես զգրուես թշնամեացն եւ խափա-
 նեսցես զմարտիցն²² հէնս, զաւղս քաղց-
 րաբերս²³ հրամայեսցես հեղուլ²⁴ ի վերայ
 երկրի, զի լիապատար բերմամբ որթ եւ

թղենի եւ ամենայն բոյսք անդաստանաց²⁵
 պտղաբերք²⁶ լիցին եւ յըզձալի²⁷ երկրիս²⁸
 անվրդով հանգիցեն։

5 Իսկ զիս՝²⁹ զՋեւանշէր³⁰, որ ծանրա-
 բեռնեալս³¹ եմ յանցանաւք, ի քո, Տէ՛ր, ա-
 մենագաւր նշանիս աւգնականութիւն, որ-
 պէս կարաւտագոյն ոք հիւանդ ի բժիշկ³²
 բարի անձկացեալ³³ ապաւինեցայ³⁴, մի՛
 դարձուցաներ ունայն եւ ամաչեցեալ, եւ
 գտունս, զոր շինեցի, արա՛ զսա³⁵ հովանի
 գլխոյ իմոյ յաւր մարտի։ 6 Եւ գյարու-
 ցեալսն³⁶ ի վերայ³⁷ իմ, ի³⁸ ներքոյ իմ³⁹ ա-
 րասցես, եւ զուստերս եւ զգստերս իմ ան-
 երկիւղ⁴⁰ արասցես ի չարէ եւ զաւրաւոր⁴¹
 արասցես⁴² յամենայնի։ 7 Եւ դու⁴³, Տէ՛ր
 իմ, Տէ՛ր, որ պահեցեր զիս ի մանկութենէ⁴⁴
 իմմէ եւ ի⁴⁵ շրջապատեալ փորձութեանց
 փրկեցեր, յաճախեցեր⁴⁶ ինձ ոսկի եւ ար-
 ծաթ, ծառայս եւ աղախնեայս⁴⁷, եւ ետուր
 ինձ իշխանութեամբս իմով արքայաբար⁴⁸
 առնել տեսչութիւն, ընկա՛լ եւ այժմ զծա-
 ռայս քո ի բարի եւ ի վերայ ծննդոց իմոց

1 b ԻՒ փիս ԻԵ
 2 b Զուանշերի, cfr Զուանշերի փիս Զեւանշերի (a)
 3 a fn փիս fnւմ
 4 a չի՛ք գայս
 5 cr կախեցար փիս կախեցէր
 6 b առաքեայ
 7 b այս
 8 bclr Հոգւոյդ (r Հոգոյդ) Սրբոյ փիս Սուրբ Հոգւոյդ
 9 bclr Սողոմոնեան փիս Սողոմոնի
 10 acr հոգեխառն
 11 cfr ամպով փիս ամբով (ab)
 12 l վայելչացո փիս վայելչացոյ (abc)
 13 a խնդրուածաց փիս խնդրուածոց
 14 bcr յարեւելս, c արեւելս փիս յարեւելս (a)
 15 bclr ծովեզերայս փիս ծովեզերայս
 16 bl չի՛ք են, cr կան փիս են
 17 b քանզի
 18 bl պատարագով
 19 bcr տեղոջս
 20 bclr տայցես փիս տացես
 21 a եթե
 22 bclr զմարտից
 23 bcr գոյ ոգտաբերս, l զոգտաբերս փիս զաւղս
 քաղցրաբերս (a)
 24 bclr չի՛ք հեղուլ

25 bclr անդաստանի փիս անդաստանաց
 26 a պտղաբեր փիս պտղաբերք
 27 cr յըզձալի փիս յըզձալի
 28 l երկիրս
 29 a չի՛ք զիս
 30 cr զԶեւանշէր, bl զԶուանշերի փիս զՋեւանշէր (a)
 31 b ծանրաբեռնեալք
 32 b բժիշկ
 33 bclr չի՛ք անձկացեալ
 34 a ապաւինեցայ
 35 a գայս
 36 a գյարուցեալս
 37 a վերայ
 38 a չի՛ք ի
 39 bclr ինձ փիս իմ
 40 cr աներկիւղ
 41 cfr գորաւորս, b գայրաւորս փիս գաւրաւոր (a)
 42 bclr պահեսցես փիս արասցես
 43 bclr չի՛ք դու
 44 a մանկութենէ
 45 cfr չի՛ք ի
 46 l եւ յաճախեցեր
 47 bclr աղախնայս փիս աղախնայս
 48 cr արքայաբար

հե՛ղ զհանճար գիտութեան՝ գնալ ի ճանապարհս քո եւ հնազանդ կալ առ ի քէն պսակելոյ կայսերն Յունաց աներկբայաբար¹:

8 Իսկ ի համաշխարհական աւուրն յարութեան հասելոյ², յորժամ աներեւոյթքն գերեւելիս փոխանորդեն, եւ փողագոչ հնչմունքն³ զննջեցեալսն կոչեն ի քնոյ, եւ հրեղէն⁴ ջոկքն ի ծագաց երկրէ առ ամենակալ թագաւորդ հաւաքին⁵, յայնժամ ի ձեռն⁶ կարապետի խաչի քո, յոր⁷ ապաւինեալս եմ, ողորմութեամբ այցարասցես ինձ եւ զուգակցի իմոյ Խոսրովանուշի⁸ եւ նախահարց իմոց, մանաւանդ ծաղկեալ ալեաւք հաւր իմոյ Վարազ Գրիգորի եւ մաւր իմոյ՝ Գորիդիստոյ⁹, եւ¹⁰ եղբարց իմոց Վարազ¹¹ Փերոժի¹² եւ Յեզուս¹³ Խոսրովու եւ զաւակաց իմոց: 9 Իսկ զիս՝ զՋեւանշէր¹⁴, որ աւրինակ Դաւթի¹⁵ Երանելոյ¹⁶ իջուցի զարտասուս իմ¹⁷, մի՛բարկութեամբ խրատեր¹⁸, եւ մի՛ ճշգիւ պահանջեր¹⁹. զի զի՞նչ աւգուտ է քեզ յարենէ իմմէ իջանել ինձ²⁰ յապականութիւն: 10 Փրկեա՛²¹ զիս յաւիտենից²² փորձանաց

եւ փոխանակ տաճարիս այսորիկ²³, զոր շինեցի²⁴ յերկրի²⁵ անուան քում սրբոյ²⁶, պատրաստեա՛ մեղուցելոյս հոգւով²⁷ ավթեալսն ի տան հաւր քում²⁸, Քրիստո՛ս»:

11 Եւ իբրեւ կատարեաց զաղաւթս, մատոյց եւ²⁹ զայն, որ յաղագս նորահրաշտաւնին էին պատարագք, եւ ուխտեաց անդ ուխտ փրկութեան, եթէ՛³⁰ «սա եղիցի ինձ եւ որդոց³¹ իմոց տեղի՛ տալոյ երախայրիս առաջի Տեառն եւ գտանել ողորմութիւն ի քեն»: 12 Եւ յետ այնորիկ³² իջանէ³³ անտի³⁴ աստուածավայելուչ աւետեաւքն³⁵ ի ձմեռնահանգիստ քաղաքն Պերոզ Քաւատ³⁶ եւ զամն ողջոյն յըզձալի³⁷ եւ ի³⁸ խաղաղաւէտն³⁹ անցուցանէ⁴⁰ հանգիստ⁴¹:

[ԻԶ⁴². Խնամաւորութիւն⁴³ Ջեւանշերի⁴⁴ ընդ Հոնս եւ առնել⁴⁵ սէր թշնամեացն⁴⁶]

1 Մինչդեռ նստէր խաղաղացեալ ի

1 cr աներկբայաբար
2 cr հասանելոյ փիս հասելոյ (abl)
3 b հնչմունք
4 cr հրեղեմ
5 a հաւաքեմ փիս հաւաքին
6 bclr չի՛ք ի ձեռն
7 bl որ
8 a Խոսրովանուշի փիս Խոսրովանուշի
9 bcr Գորիգորիդիստոյ փիս Գորիդիստոյ, l չի՛ք եւ մաւր իմոյ Գորիդիստոյ
10 c չի՛ք եւ
11 a Վար փիս Վարազ
12 c Փերոժի
13 bclr Յեզուս փիս Յեզուս
14 bclr Ջուանշէր փիս Ջեւանշէր
15 b Դաւթայ
16 bcr երանելոյ
17 a արտասուսն փիս զարտասուս իմ
18 bclr դատել փիս խրատեր
19 al պահանջէր փիս պահանջեր (bcr)
20 b չի՛ք ինձ
21 a փրկեայ փիս փրկեա

22 l ի յաւիտենից
23 a այսմիկ փիս այսորիկ
24 a շինեցի
25 b չի՛ք յերկրի
26 a անուան քո յերկրի փիս յերկրի ... քում սրբոյ
27 b հոգով
28 a քո փիս քում
29 bclr չի՛ք եւ
30 bclr քէ փիս եթէ (a եթե)
31 l որդոց
32 bclr այսորիկ փիս այնորիկ
33 bclr իջանէր փիս իջանէ
34 bl անտի, a չի՛ք անտի
35 a ւետաւքն, bc ւետեոք փիս ւետեաւքն (lr)
36 bclr Պերոզապատ փիս Պերոզ Քաւատ
37 a յիզձալի փիս յըզձալի, cr չի՛ք յըզձալի
38 b չի՛ք ի
39 clr խաղաղաւետն
40 bl անցուցանէր, a անցանէ փիս անցուցանէ
41 a հանգիստս
42 b ին փիս իԶ
43 cr խնամաւորութիւնն, ab₉c₉ խնամութիւն փիս խնամաւորութիւն (blag)
44 bcl Ջուանշէր, r Ջուանշիրի փիս Ջեւանշերի
45 bl առնէր փիս առնել
46 b թշնամեաց

գահոյս իւր արին Ջեւանշէր¹, ի միւս ամին² լինէր ձմեռնային³ եղանակի⁴ հասարակաւորութիւն⁵, ել թագաւորն Հոնաց յոգնահազար⁶ հեծելաւք⁷: 2 Եւ թէպէտ եւ յառաջագոյն զգոյշանալ եւ աշխարհին հրամայեալ ի նմանէ ամրանալ⁸, սակայն ասպատակաւորքն Հոնաց յայսկոյս գետոյն Կուրա⁹ եւ գեղերքն¹⁰ Երասխայ ոչ միայն զբնաշխարհիկսն¹¹, այլեւ որ յԱյրարատեան գաւառացն եւ ի Սիւնեստանեաց¹² աշխարհէն հաւտք եւ անդեայք ի ձմեռնաճաշակ դաշտսն¹³ եկեալ էին յարաւա¹⁴, գերի¹⁵ վարեալ¹⁶ զամենայն ի բանակետդն¹⁷ ժողովէին:

3 Ապա¹⁸ եղեւ թագաւորին Հոնաց ցանկութիւն տեսանել զերեսս Ջեւանշէրի¹⁹. եւ արձակեալ զեղբարս²⁰ իւր՝ թախանձեցուցանէր զնա տեսանել զմիմեանս եւ ի մէջ իւրեանց²¹ առնել սէր եղբայրական: 4 Իսկ քաջ եւ արի տէրն ոչ ինչ ածել զմտաւ²² զարհուրէր, կամ թէ ո՞ր²³ ոք յար-

քայիցն Պարսից, որ կարաց յանդիման իւր²⁴ տեսանել զԹուրքաստանեացն²⁵ թագաւոր: 5 Այլ նա²⁶ աներկիւղաբար²⁷ եւ անվեհեր²⁸ սրտիւ²⁹ անկեալ առաջի փրկչական խաչին, ասէ. Թէպէտ եւ գնացից ի մէջ ստուերաց³⁰ մահու, ոչ երկեայց ի չարէ, զի դու, Տէ՛ր, ընդ իս ես³¹: 6 Անտի³¹ յարուցեալ ելանէր առ նոսա³² արքայաշուք³³ կազմութեամբ: 7 Իսկ թագաւորն Հոնաց ընդ յառաջ³⁴ նմա ելեալ³⁵ գայր հանդերձէր ի նաւ³⁶, եւ յայսկոյս խաղացեալ՝ դադարէր³⁷ յեզր գետոյն ի վերայ նարմաշարթ³⁸ եւ խորասոյզ ջրոյն: 8 Դնէին³⁹ առ միմեանս խորհուրդս⁴⁰ խաղաղականս՝ բառնալ ի միջոյ զանմիաբանութիւնս⁴¹ երկոցունց եւ մանաւանդ զրաւելով ի համակամն եղբայրութիւնս⁴². որոց կնքեալ զգաւիլն⁴³ դարձան յիւրաքանչիւր տեղիս⁴⁴:

9 Իսկ զի՞նչ քաջասիրտ⁴⁵ տէրն իս⁴⁶ եւ միւսում աւուրն եցոյց. ժէ արամբք⁴⁷

1 bcl Զուանշիր, r Զուանշէր *փիս* Զեւանշէր
 2 a միւսումն *փիս* միւս ամին
 3 bclr ձմեռնային լինէր *փիս* լինէր ձմեռնային
 4 bclr յեղանակի
 5 I հասարակաւորութիւն
 6 a յոգնահազար
 7 I հեծելաւք, cr հեծելովք *փիս* հեծելաւք (ab)
 8 bclr յառաջ քան զգուշանալ աշխարհին եւ ամրանալ ի նմանէ լինէր հրամայեալ *փիս* յառաջագոյն զգոյշանալ ... ի նմանէ ամրանալ
 9 I Կուրայ
 10 bclr գեղերք
 11 b գրեալաշխարհիկն
 12 cr Սիւնեստանեաց, b Սիւնեստանեաց, I Սիւրաստանեացն *փիս* Սիւնեստանեաց (a)
 13 a դաշտն *փիս* դաշտն
 14 bclr յարատս *փիս* յարատ
 15 a գերի
 16 bclr առեալ *փիս* վարեալ
 17 I քանակեղուն
 18 bclr չիք ապա
 19 bclr Զուանշէրի
 20 I զեղբայր
 21 bclr նոցա *փիս* իւրեանց
 22 bclr զմտաւ ածել *փիս* ածել զմտաւ
 23 I կամէր ոք *փիս* կամ թէ ո՛

24 a չիք իւր
 25 I զԹուրքաստանեայցն
 26 a չիք նա, b սաս *փիս* նա
 27 cr աներկեղաբար *փիս* աներկիւղաբար
 28 bclr անվեհէր *փիս* անվեհեր (վերականգնում)
 29 a չիք եւ անվեհեր սրտիւ
 30 a ստորուաց *փիս* ստուերաց
 31 Մատ. ԻԲ 5
 31 clr անդի, b եւ անդի *փիս* անտի (a)
 32 b չիք ելանէր առ նոսա
 33 bclr արհաւաչու *փիս* արհայաչու (al)
 34 bclr առաջ *փիս* յառաջ
 35 bclr եկեալ նմա *փիս* նմա ելեալ
 36 a նաւով *փիս* նաւ
 37 I դադարիւր
 38 a ներմաշարթ *փիս* նարմաշարթ
 39 c եւ դնէին, a դնեն *փիս* դնէին
 40 bclr խորհուրդ *փիս* խորհուրդս
 41 bclr զանմիաբանութիւն
 42 a համակամն եղբայրութիւնս *փիս* համակամն եղբայրութիւն (bclr)
 43 I զգաւելն
 44 bclr տեղի *փիս* տեղիս
 45 a քաջասիրտն
 46 bclr չիք իմ
 47 a արամբք *փիս* արամբք

էանց յայնկոյս գետոյն ի բանակն¹ Հոնաց:
 10 Անդ² առնոյր զգոլստր թագաւորին
 անդրանկանն³ իւր ի⁴ կնութեան⁵ եւ դար-
 ձուցանէր յաւարէ անտի⁶ հարիւր եւ⁷
 քսան հազար հաւտից եւ եաւթն⁸ հազար
 ձիոց եւ արջառոց⁹ բազմութիւն, եւ ոչ ինչ
 նուազ քան զհազար եւ երկերիւր արանց
 գերելոց¹⁰: 11 Աստ¹¹ իմն դարձեալ խաղա-
 դութեամբ¹² գայ¹³ ի տեղի իւր բարգաւա-
 ճեալ¹⁴ սրտիւ: 12 Լայր առաջի Տեառն,
 կարդայր եւ ասէր. Ոչ եթէ¹⁵ յաղեղն իմ յու-
 սացեալ եմ¹⁶, այլ դու, Տէ՛ր¹⁷, փրկեցեր գիս,
 եւ պարծամք իմ¹⁸ ի քեզ, Տէ՛ր, եմ¹⁹:
 13 Յայնժամ հրամայէր, զոր¹⁹ ինչ դար-
 ձուցեալ²⁰ էր յաւարէն, զի արք հաւատա-
 ըրմք առ իւրաքանչիւր ոք ըստ մասին
 բաժանեսցեն²¹:

14 Եւ ահա²² այս երկու ամբ²³ պակաս
 յերից²⁴ տասներեկաց²⁵, յորս աշխարհակալ

ասպարապետութեամբն²⁶ իւրով ի տիրոց
 անտի²⁷ երիտասարդականաց²⁸ մինչեւ
 ցմիջակ²⁹ արբունս ժամանակի դրուատա-
 յեղց³⁰, համաշխարհալուր³¹ կատարեաց³²
 գերիսն³³ ի չորից անտի³⁴. նախ՝ ի Պարսս,
 ապա ի դրունս Հոնաց, անվեհեր³⁵ քաջու-
 թեամբ³⁶, անսխալ գոլով, մինչ զի արեւե-
 լից³⁷ եւ արեւմտից, հիւսիսոյ³⁸ եւ հարա-
 ւոյ, յԱրիս³⁹ եւ յԱնարիս հրատարակաւոր
 ամենեցուն⁴⁰ եւ⁴¹ քաջափարթամ եցոյց
 ծանալթութիւն⁴²: 15 Արդ՝ ձեռնարկեցից
 եւ զայն ասել⁴³, եթէ⁴⁴ որպէ՛ս կամ զի՛նչ
 պատճառաւ շնորհատուն այն⁴⁵ խաչ ծա-
 գեաց նմա⁴⁶ ի խաւարէ լոյս⁴⁷ կամ քաղել
 ծաղիկ ի հրոյ⁴⁸:

1 bclr բանակս փխ բանակն
 2 l անտ
 3 a չիբ անդրանկանն
 4 a չիբ ի
 5 c կնութիւն
 6 b անդի
 7 bcr չիբ եւ
 8 a եթէ
 9 c արջարոց
 10 bclr ի գերելոցն (b չիբ գերելոցն) ոչ ինչ նուազ, քան զհազար երկերիւր արանց փխ ոչ ինչ նուազ ... երկերիւր (a էրկերիւր) արանց գերելոց
 11 cr աստի
 12 bcr խաղաղութեամբ դարձեալ փխ դարձեալ խաղաղութեամբ
 13 bclr չիբ գայ
 14 a բարգաւանել փխ բարգաւանեալ
 15 bclr եթէ փխ եթէ (a եթէ)
 16 a էմ
 17 bclr իսկ փխ Տէր
 18 bclr չիբ իմ
 19 Հմմտ. Ս աղճ. ԽԳ. 7-8:
 19 a որ
 20 b դարձուցեալն
 21 a բաժանեցեն
 22 a ահայ
 23 a ամբ փխ ամբ
 24 a յերից

25 a տասներեկաց
 26 bclr սպարապետութեամբն փխ ասպարապետութեամբն
 27 b անդի
 28 a էրիտասարդականաց
 29 bclr միջահասակ փխ ցմիջակ
 30 bl դրուատյեղց
 31 a համաշխարհալուր փխ համաշխարհալուր
 32 a կատարեաց
 33 a գերիս փխ գերիսն
 34 ab անդի փխ անտի (clr)
 35 a անվեհեր, c անվեհեր, lr անվեհեր փխ անվեհեր (b)
 36 a քաջութիւնս փխ քաջութեամբ
 37 b յարեւելից
 38 bl հիւսիսոյ փխ հիւսիսոյ (acr)
 39 c Արիս
 40 a ամենեցուն
 41 bclr չիբ եւ
 42 c ծանօթութիւնս
 43 bclr ասել եւ գայն փխ եւ գայն ասել
 44 bclr եթէ փխ եթէ (a եթէ)
 45 bclr չիբ այն
 46 bclr ծաղիկաց փխ ծաղիկաց նմա (a նմայ)
 47 bcr խաւարելոյս փխ ի խաւարէ լոյս (al)
 48 bclr ի հրո ծաղիկ փխ ծաղիկ ի հրոյ

[Իէ՛. Որ ինչ ի թագաւորէն Հարաւոյ մեծարանք՝ Արեւելից՝ իշխանին ե-ղբւ, աստանաւր գտցես]

1 *Լերինք մշտնջենաւորք եւ ծովք անդնդայինք՝ ալեկոծեալք՝ հնազանդեալք՝ կան բանին Աստուծոյ, քանզի վերառաք հրամանն յորժամ հայի յերկիր՝, դողացուցանէ գնա՞, եւ ի մերձելն՞ ի լերինս՝ ծխին:* 2 *Որպէս եւ այժմ ահա՞ յերեսաց ահի՞՛ Տեսոն բարձրացեալ բլուրք հարթեալ հաւասարեցան՞, եւ ալեփարթամ՞ խորոցն ջրայեղց բռնութիւնքն անդէն յինքեանս՞ սուզան:* 3 *Որպէս զի՞ ահագին՞ փառք տէրութեանն Պարսից՞ խոնարհեցան, եւ զամբախրոխտ՞ բարձրութիւնս նորա խորք՞՝ ծածկեցին:* 4 *Լռեցին թեւաւորք ձայնք՞՝ խորոց ի հողմուռոց՞՝ եռանդմանէ՞, եւ փուշք ագարակի աւղաւալաց թռչմամբ եկեալ՞՝ տաղաւարեցան՞՝ ի վե-*

րայ՞՝ մկանանցն՞՝ լայնատարած ծովուն՞, զի որպէս ջուրք բազումք, որ՞ կոհակաշարժ բռնութեամբ՞՝ ծովասոյզ՞՝ առնէին՞՝ զերկիր՞:

5 *էր երբեմն ժամանակ, յորում՞՝ թագաւորքն՞՝ Հոռոմոց ամբոխեալ զաւրաւք այնպէս հիածածուկ զընդհանրական աշխարհիս առնէին բազմութիւնս:* 6 *Իսկ այժմ այն աթոռոյն ամբարձեալ զաւրու-թիւնք՞՝ այնքան ի վայր ցնդեալ զիջան՞, մինչ զի որ միանգամ ընդ ձեռամբ նորա էին մարդկային անտառք, գնացեալ յարեցան ընդ հովանեաւ այնր, որ ըստ Գեղեւոնեան՞՝ դժնկին՞՝ էր պատաղիչ՞, զոր ի նուս՞՝ բարձեալ բանաւորաց՞՝ շառաւեղքն՞՝ եւ խլրտալ անգամ ոչ կարէին՞:* 7 *Զի իբրեւ ետես՞՝ քաւշն արեւմտեան՞, թէ՛ դարձոյց Տէր զաւգնականութիւն՞՝ ի սրոյ նորա եւ կին՞՝ վայրենի՞՝ զազանանա՞՝ փշրել զեղջիւրս՞՝ նորա, առեալ*

1 bc ԷԶ փխ Իէ
2 bclr մեծարանք ի թագաւորէն հարաւոյ փխ ի թագաւորէն հարաւոյ մեծարանք
3 a_g արեւելեացս, b_gc_g արեւելեայց
4 cr անդնդայինք, l սննդայինք փխ անդնդայինք (ab)
5 acr ալեկոծեալք
6 b հնազան
7 cr երկիր
8 bclr գաս փխ գնա
9 l մերձիլն
10 b եւ ահա
11 a չիբ ահի
12 a հաւասարեցան, c հասարեցան
13 abc ալեփարթամ (l)
14 cr յիմեան
15 cr չիբ զի
16 cr չիբ ահագին
17 a Պարսից տէրութեանն փխ տէրութեանն Պարսից
18 a գամբախ խրոխտ փխ գամբախրոխտ
19 c եւ խորք
20 a արձանք փխ ձայնք (bclr) (գուցէ նաեւ վերականգնելի է որձանք-յորձանք)
21 a հողմուռոց փխ հողմուռոց
22 bcr եռանդմանէ, l եռանդէ փխ եռանդմանէ (a)
23 b տաղաւարեցան

24 b վերա
25 bclr մկանացն փխ մկանացն
26 bclr ծովուն
27 l որք
28 cr գնուքեամբ փխ բռնութեամբ, b կոհակաշարժաբանութեամբ փխ կոհակաշարժ բռնութեամբ
29 bclr ծաւալասոյզ փխ ծովասոյզ
30 l առնէն
31 a գէրկիր
32 a յորժամ փխ յորում
33 a թագաւորք
34 a շիջան փխ զիջան
35 b Գեղեւոնեան, cl Գեղեւոնեան, r Գեղեւոնեան փխ Գեղեւոնեան (a)
36 a դժնկին, cr դժնկին փխ դժնկին (bl)
37 a պատաղիչ փխ պատաղիչ (bclr) (=պատաղից)
38 a նուս փխ նուս
39 a բռնաւորացն փխ բանաւորաց
40 lr շառաւիղքն փխ շառաւեղքն (abc)
41 bcr կարեն փխ կարէին
42 l էտես
43 bcr արեւմտեա, l արեւմտեայ փխ արեւմտեան (a)
44 l զօգնութիւն
45 a վայրէնի
46 l գագանայ փխ գագանանա (abc)
47 a գեղջիւր, cr գեղջերս փխ գեղջիւրս (bl)

զլրումն ժամանակի ըստ կանխասաց մար-
 գարեութեանն¹ եւ խոստմանցն Աբրահա-
 մու, եթէ²՝ անո՛ք Իսմայելի³ յամենեսիմ⁴, եւ
 անո՛ք ամենեցուն ի դա՞, եւ եթէ⁵՝ առաջ նո-
 րա՛ հուր ծախիչ, եւ վերջ նորա՛ բոց բոր-
 բո՛քեալ: 8 Յայնժամ առեալ կայսերն Հոռո-
 մոց⁶ զսինլքորսն զաւրացն⁷՝ աճապարէր⁸
 ընդ⁹ ծով եւ ընդ ցամաք՝ անցանել ի սահ-
 մանս հեռաւոր կղզեացն արեւմտից:
 9 Այն վեցերորդ¹⁰ ամ էր Հարաւայնոցն¹¹
 փոխելոյ զթագաւորութիւնն իւրեանց յաշ-
 խարհն Ասորեստանի, զի թողեալ զերկիր
 աղախնոյն՝ արկանէին զաթոռ տէրու-
 թեանն ի Դամասկոս: 10 Որոյ¹² նստեալ
 անդ¹³ սկսանէր շուրջ զիւրեաւ¹⁴ յաջ եւ
 յահեակ ծծել¹⁵ զուղիղ¹⁶ երկրի:

11 Քանզի տուաւ նմա անընդդիմա-
 կաց¹⁷ զաւրութիւն, աշխարհավար իմաստ,
 երկրավար քաղցրութիւն եւ հեզութիւն
 մարդկային¹⁸, ուստի չորիւքս այտքիւք¹⁹
 ի²⁰ չորից անկեանց աշխարհիս հասարա-
 կաց կալով իշխանութիւն՝ տեսանելով
 զանհնարին տկարանալն կայսերն Հոռո-
 մոց ի թագաւորէն Հարաւայնոյ, որ իբրեւ

զբոց ճարակեաց զբազմամարդ հրապա-
 րակս եւ զքաղաքս²¹ նորա²² սրով²³, յայն-
 ժամ բազմահոգ վասն²⁴ իւրոյ իշխանու-
 թեանն²⁵ լինէր մեծ իշխան Արեւելից Ջե-
 ւանշէր²⁶, նախ զգաստ²⁷ լինէր, թէ գուցէ
 ամբոխն հարաւոյ²⁸ ընդ ոտս առեալ զեր-
 կիրն կոխեսցեն: 12 Եւ թէպէտ եւ²⁹ կա-
 րող³⁰ էր զԹուրքաստանեացն³¹ հանել
 զանթիւ³² զաւրսն իւր յաւգնականու-
 թիւն³³, սակայն յանձն առնոյր նուաճել
 ընդ լծով ծառայութեան թագաւորին Հա-
 րաւայնոյ³⁴:

13 Արդ՝ իբրեւ լսէր բռնակալն Հարա-
 ւոյ սակս մերոյ³⁵ իշխանին³⁶ ծայրափառե-
 լի³⁷ բարելաւութեանն³⁸, որ առ կայսրն ու-
 նէր Հոռոմոց, կամ եթէ³⁹ նա⁴⁰ ինքն է երա-
 սանակալ⁴¹ Թուրքաստանեացն⁴² ազգաց,
 հանել եւ արգելուլ կարող⁴³ է յաղագս
 մարմնական խնամաւորութեանն⁴⁴, անդա-

1 c մարգարէութեան
 2 bl թէ փխ եթէ
 3 bcr Իսմայելի, l Իսմայիլի
 4 cr յամենիս եմ փխ յամենեսիմ
 * S' . . . Ն . . . ժ . 9 12 :
 5 bclr կամ թէ փխ եւ եթէ
 6 bclr Յունաց փխ Հոռոմոց
 7 l գորաց
 8 cr եւ ամապարէր
 9 c չի՛ք ընդ
 10 a վեցերորդ
 11 a հարաւայինցն փխ հարաւայնոցն
 12 bcr որոց փխ որոյ
 13 l անտ
 14 bclr զիւրեւ փխ զիւրեաւ (a)
 15 cr ծրծել, a ծծեալ փխ ծծել
 16 c գուղեղ
 17 b յանդիմանակաց, cr յանդիմակաց, l անդիմա-
 կաց փխ անընդդիմակաց
 18 cr մարդկային
 19 cr այտքիւկ, bl այտքիկ փխ այտքիւկ
 20 a եւ փխ ի

21 a գփաղափ փխ գփաղափս
 22 cr նոցա փխ նորա
 23 a հրով փխ սրով
 24 bclr յաղագս փխ վասն
 25 bclr իշխանութեան իւրոյ փխ իւրոյ իշխանու-
 թեանն
 26 bclr Ջուանշէր
 27 bcr սգաստ
 28 cr հարաւոյ ամբոխն փխ ամբոխն հարաւոյ
 29 bclr չի՛ք եւ
 30 l կարող
 31 l զԹուրքաստանեայցն, a զԹուրքաստանաց փխ
 զԹուրքաստանեացն (bcr)
 32 bclr չի՛ք զանթիւ
 33 bclr յօգնականութիւն իւր փխ իւր յաւգնակա-
 նութիւն
 34 a հարաւոյ փխ հարաւայնոյ
 35 bl մերոյս
 36 b իշխանութեան, l իշխանի փխ իշխանին (acr)
 37 bclr ի ծայրափառելի
 38 c բարելաւութեանն, bl բարելաւութեան
 39 l թէ
 40 a չի՛ք նա
 41 bclr երասանակակալ փխ երասանակալ
 42 bclr Թուրքաստանեաց
 43 l կարող
 44 bcr խնամաւորութեան

նաւր անըմբերելի նախանձ ի¹ միտս տիեզերակալ պարծողին² բորբոքէր: 14 Ուստի ի ձեռն հաւատարիմ պատգամաւորաց առաքէր երզմունս մեծամեծս եւ խոստմունս անչափ³ պարզեւաց, զի առ նա երթիցէ: 15 Իսկ նա ըստ⁴ մեծայոյս բարութեանցն, որ⁵ ի խաչն⁶ Քրիստոսի, վստահ եղեալ՝ կազմէ ընծայս⁷ բազմապատիկս⁸ եւ հանդերձի նոքաւք յողջոյն⁹ տիեզերակալին: 16 Եւ նախ ժամանէ¹⁰ ի տուն Տեառն, զոր յապաւինութիւն¹¹ իւր շինեալ էր¹² ի բերդն Գարգաման: 17 Եւ անդ սրտառուչ հառաչմամբ ի ծածկագիտէն¹³ խնդրէր այցելութիւն, որպէս¹⁴ մեծն Դաւիթ ասէ¹⁵. Արարի՛չ իրաւանց եւ արդարութեան¹⁶, մի՛ մատներ զիս ի ձեռս¹⁷ նեղաց իմոց”:

18 Եւ այսու մտաւք հրաժարեալ ի մեծայաղթ լուսոյն¹⁸ զինեցաւ չուել ի տար աշխարհ: 19 Իսկ զաւրավարին¹⁹ Հայոց ամենայն նախարարաւքն հանդերձ²⁰ ընդ յառաջ²¹ նմա²² ելեալ՝ զուարճալից խնդութեամբ²³ ընդունողք լինէին²⁴ եւ մեծապա-

տիւ շքով՝ յուղարկիչք²⁵: 20 Իբրեւ իջանէր յերկիրն Ասորեստանեաց²⁶, տեսանէր, զի²⁷ ահա պետք թագաւորին գաւառացն այնոցիկ հրամանաւ նորա²⁸ եւ ճոխք քաղաքացն²⁹ ըստ իւրաքանչիւր սահմանս պատուիչք լինէին. երիվարք՝ պատրաստք, աւթեւանք՝ կազմք³⁰, մինչեւ³¹ եհաս ի դուռն³² թագաւորին մեծաւ³³ շքով: 21 Յայնժամ հրամայեալ³⁴ մերձակայ³⁵ մեծամեծացն ընդ առաջ ելանել նմա՝³⁶ ածելով անդ³⁷ զերիվարս, յորս ինքն թագաւորն հեծանէր: 22 Եւ այնպէս շքեղաշուք պատուով մուծանէին³⁸ ի բանակն յոգնահոյլ³⁹ գուպարից⁴⁰: 23 Վասն որոյ ի հոյակապ նորա անուն խառնիճաղանճն⁴¹ ամենայն ի տես՝ ճեպէին⁴² հոմախմբել⁴³ ի ճանապարհին:

24 Իսկ թագաւորն Հարաւոյ ընդ ծագել արեւուն՝ նախքան զսովորական ժամն⁴⁴ յարուցեալ ի քնոյ⁴⁵ հրճուալից մտաւք եւ բարի ողջունիւ զիշխանն Արե-

1 ի չիփ ի
 2 bclr պանծողին փ/ս պարծողին
 3 bclr մեծամեծս փ/ս անչափ
 4 a չիփ ըստ
 5 ի չիփ որ
 6 cr խաչ, b խաչին փ/ս խաչն (a1)
 7 a ընծայս
 8 bcr բազմապատիկ
 9 bcl ի ողջոյն, r ի յողջոյն փ/ս յողջոյն
 10 clr նախաժամանէ փ/ս նախ ժամանէ
 11 clr ի յապաւինութիւն, b ի ապաւինութիւն փ/ս յապաւինութիւն
 12 a չիփ էր
 13 a ծածկագիտին փ/ս ծածկագիտէն
 14 a որ փ/ս որպէս
 15 bcr ասէր փ/ս ասէ
 16 ի արդարութեանց
 17 a ձեռն փ/ս ձեռս
 * Հմմտ. Ս. Պ. Պ. Ն. Ճ. Ժ. Ը. 121 :
 18 a լուսէն
 19 bcr զօրավարն փ/ս զաւրավարին
 20 a չիփ հանդերձ
 21 cr առաջ, b առաջել փ/ս յառաջ (a1)
 22 a նորա փ/ս նմա
 23 a խնդութեամբ

24 a լինեին
 25 bclr ուղարկիչք (c ուղարկիչք) լինէին
 26 b ի Ասորեստանեաց
 27 a եւ փ/ս զի
 28 bclr հրամանաւ թագաւորին պետք (ի պետ) գաւառացն փ/ս պետք թագաւորին ... հրամանաւ նորա
 29 bclr քաղաքացն
 30 a կազմ փ/ս կազմք
 31 bc մինչ փ/ս մինչեւ
 32 bclr ի դուռն եհաս (ի էհաս) փ/ս եհաս ի դուռն
 33 bclr պայծառ փ/ս մեծաւ
 34 bclr հրաման ել ի փ/ս հրամայեալ
 35 b մերձակա
 36 bclr ելանել ընդ առաջ նորա փ/ս ընդ առաջ ելանել նմա
 37 ի անտ, a չիփ անդ
 38 a մուծանէին
 39 acr յոբնահոյլ փ/ս յոբնահոյլ (b1)
 40 bclr գուպարիցն
 41 bclr խառնիճաղանցն
 42 c նեպէին, a նեպին փ/ս նեպէին
 43 bcr համախմբեալ, ի համախմբեալ փ/ս հոմախմբել
 44 a ժամ
 45 b ի քնոյն

ւելից տեսանէր եւ յարագուարճ վասն¹ գալստեանն² նորա լինէր: 25 Ուստի անմենակատար ընդունելութեամբ՝ եւ ոչ առ մի ոք ի կողմակալաց³ երկրի՝ այնպէս⁴ եղեւ⁵ փաթշաբար⁶ մեծագրութիւնք⁷, մանաւանդ յորժամ զփորճ⁸ եւս⁹ առնոյր խոհական հանճարամտութեան նորա: 26 Վասն զի թէպէտ եւ բազում տեարք եւ յուրվ ազգաց հիւղինակք¹⁰ ընդ ձեռամբ անկեալք¹¹ կային¹² հնազանդեալք, այլ ոչ ումեք¹³ ի նոցանէ աներկեւան¹⁴ խորհուրդ որպէս Ջեւանշերի¹⁵ տայր, յորոյ¹⁶ վերայ¹⁷ եւ¹⁸ պարգեւս մեծամեծս¹⁹ շնորհէր նմա²⁰ եւ որոց ընդ նմայն²¹ էին: 27 Եւ յետ այսորիկ²² խնդրէր իշխանն Արեւելից խաղաղական ողջոյնիւ²³ հրաժեշտ: 28 Իսկ տէրանց տէրն²⁴ վասն սեռն եւ սերտ սիրոյն հաստատութեան երգմունս կնքեալ՝ տայր նմա եւ զաջ իւր, որ չէր երբեք²⁵ լեալ սո-

վորութիւն տիեզերապետ գոռոզին²⁶ աւտարագոյ²⁷ առնել զայս²⁸:

29 Այսոցիկ այսպէս եղելոյ, մեծավայելուչ փառաւք յուղարկիւր ի համաշխարհական մարգարանէն: 30 Գայր²⁹ հասանէր յԱյրարատական³⁰ գաւառն³¹, ուր ընդ յառաջ³² լինէր նմա³³ որ ի³⁴ Մամիկոնեանն տոհմէ³⁵ քաջն Գրիգոր համաւրէն ազատաւքն³⁶, ածէ³⁷ զնա ի գեղաքաղաքն³⁸ իւր Արուճ: 31 Գայր հասանէր անդր³⁹ աղանին սուրբ՝ սիւնն եկեղեցոյ⁴⁰ մեծն հայրապետն Հայոց Անաստաս⁴¹: 32 Զնա տեսեալ մեծահաւատ իշխանին՝ հոգեցուարճ⁴² բերկրանաւք լցեալ, խոնարհեցուցեալ զինքն՝ աւրհնեցաւ ի նմանէ⁴³ որպէս ի հրեշտակէ⁴⁴ սրբոյ: 33 Եւ նովին⁴⁵ բարեզարդութեամբ⁴⁶ գայր, իջանէր ի գաւառն Գարդման՝ իսկ⁴⁷ եւ իսկ մտեալ⁴⁸ ի⁴⁹ յարկս⁵⁰ ապաւինին իւրոյ: 34 Սկսանէր այնուհետեւ զոր⁵¹ ինչ ազնուական նիւթե-

1 *clr* յաղագս *փի* վասն, *ե չի* վասն
 2 *cr* գալստեան
 3 *l* կողմակալացն *փի* կողմակալաց
 4 *cr չի* այնպէս
 5 *bl* եղեւ այնպէսի (*ե այնպիս*) *փի* այնպէս եւդեւ
 6 *cr* փատշաբար
 7 *l* մեծագրութիւն, *ե* փատշաբարագրութիւն *փի* փատշաբար մեծագրութիւն
 8 *cr* փորճ
 9 *a չի* եւս
 10 *bclr* հիւղանակ *փի* հիւղինակ
 11 *l* անկեալ, *a չի* անկեալ
 12 *a* կային
 13 *abc* ումէ *փի* ումե (*l*)
 14 *a* աներկեւան
 15 *a* Ջեւանշերի, *bl* Ջուանշերի, *cr* Ջուանշերի *փի* Ջեւանշերի (*վերականգնում*)
 16 *cr* յորոց
 17 *a* վերայ
 18 *a չի* եւ
 19 *a* մեծամեծս
 20 *a չի* նմա
 21 *bcr* նմա *փի* նմայն (*al*)
 22 *cr* այնորիկ
 23 *bclr* ողջունի *փի* ողջոյնի (=ողջունի)
 24 *a* արքայն հարաւոյ *փի* տէրանց (*l* տերանց) տէրն
 25 *cr* երբեք

26 *bl* գոռոզոյն
 27 *bclr* օտարագրին *փի* աւտարագոյ
 28 *bclr* գայն *փի* գայս
 29 *l* եւ գայր
 30 *bclr* յԱյրարատեան *փի* յԱյրարատական
 31 *clr* գաւառսն *փի* գաւառն
 32 *bclr* առաջ *փի* յառաջ
 33 *a* նմայ
 34 *a չի* որ ի
 35 *bclr* Մամիկոնեան տոհմէն *փի* Մամիկոնեանն տոհմէ
 36 *bclr* ազատովն *փի* ազատաւն
 37 *l* եւ ածէ
 38 *bclr* գիւղաբաղաւն *փի* գեղաբաղաւն
 39 *cr* անդ, *l չի* անդր
 40 *a* եկեղեցոյ, *bl* եկեղեցոյ *փի* եկեղեցոյ (*cr*)
 41 *l* Անանիաս *փի* Անաստաս
 42 *acr* հոգեցուարն
 43 *a* նորին *փի* նմանէ
 44 *a* հրշտակէ
 45 *a* նորին *փի* նովին
 46 *a* բարեզարդութեամբ
 47 *l* եւ իսկ
 48 *a* մտանէր *փի* մտեալ
 49 *bcr չի* ի
 50 *a* յարկ *փի* յարկս
 51 *a* որ *փի* զոր

զինացն էր¹, առ ի զարդ յաւրինեալ² նորահրաշ գեղեցկութեանն³ անճառելի լուսոյն: 35 Եւ ծախս մեծս արարեալ⁴ եւ դեզագեղիչս ի գործ արկեալ՝ նկարեաց ի գմբեթէն⁵ մինչեւ ցբարաւորս⁶ դրանն պատաղահիւթ⁷ կերպասագործեալ: 36 Եւ զգուռն սենեկին զլոյսն տիեզերաց⁸ ունողին արծաթապատ հրաման⁹ տայր քանդակել: 37 Եւ յայտու¹⁰ վերայ իբրեւ գերեամբ ողջոյն հաւատարիմ խորհրդաւք¹¹ տիրասէր առ թագաւորն Հարաւոյ զինքն ցուցանէր մեծավայելուչ իշխանն¹² Ջեւանշէր¹³:

[ԻԸ¹⁴. Կրկնակի երթն¹⁵ Ջեւանշէրի¹⁶ առ բոնակալն¹⁷ Հարաւոյ եւ աւգնելն¹⁸ Յունաց իմաստաբար աւժանդակութեամբ¹⁹ եւ կիսակտուր գհարկսն²⁰ առնել²¹]

1 Դարձեալ թագաւորն Հարաւոյ կոչէ պարգեւախոսս հրաւիրանաւ²² զհռչակե-

լին Ջեւանշէր²³ Արեւելից²⁴ իշխանն²⁵, զի ի²⁶ նախկին պատիւ եւս առաւել արասցէ²⁷ յաւելուած փառաց: 2 Սակս զի ճոխք քաղաքին Բիւզանդեա²⁸ եկեալ էին յանձն առնուլ զլուծ հարկատրութեան²⁹ որդուոցն³⁰ Հագարու³¹, վասն այնորիկ³², որ³³ յերեսներորդ³⁴ ամի թագաւորութեան³⁵ Կոստանդինի³⁶, ինքնաձեռն եղեն ներքինիքն սպանանել³⁷ զնա³⁸: 3 Որոց ի թագաւորէն լինէր հրաման՝ մնալ մինչեւ եկեսցէ անդ իշխանն Արեւելից³⁹: 4 Իսկ բազմագով տէրն Ջեւանշէր⁴⁰ ըստ առաջնու⁴¹ նուագին կազմութեամբ անյապաղ⁴² անդ⁴³ հասանէր, որում ի վեր քան զառաջինն անհամեմատ մեծարանս եւ պատիւս⁴⁴ հանդիպէր, զի զհարազատ եղբաւր իւրոյ ապարանս ի հանգիստ նմա յաւրինել հրամայէր⁴⁵. եւ յընթրիս միշտ ընդ իւր նստել⁴⁶ ի սեղանն: 5 Ուստի եւ եկելոցն ի կայսերական քաղաքէն պատուական արանց

1 a չիբ էր
 2 I յօրինել a չիբ յարինեալ
 3 a նորահրաշագեղեցկութեան, c նորահրաշագեղեցկութեանն *փխ* նորահրաշ գեղեցկութեանն (*blr*)
 4 a ծախեալ որ *փխ* եւ ծախս մեծս արարեալ
 5 *cr* գմբեթէն
 6 a ի բարաւորս *փխ* ցբարաւորս
 7 *bclr* պետադահիր *փխ* պատաղահիր
 8 a տիեզերաց
 9 a եւ հրաման
 10 *bclr* յայսմ *փխ* յայսու
 11 *blr* խորհրդով *փխ* խորհրդաւք
 12 *bclr* մեծավայելուչն *փխ* մեծավայելուչ իշխանն
 13 *bclr* Ջեւանշէր
 14 b Իէ *փխ* ԻԸ
 15 *b_g* կրկին երթալն *փխ* կրկնակի երթն
 16 *bclr* Ջեւանշիրի
 17 *bl* բոնակալ
 18 *bclr* օգնել *փխ* աւգնելն
 19 *aI* աւժանդակութեամբ, *cr* օժնդակութեամբ *փխ* աւժանդակութեամբ (*b*)
 20 a գհարկս *փխ* գհարկսն (*bclra_gb_gc_g*)
 21 I առնէ այն *փխ* առնել
 22 I հրավիրանաւ

23 *bclr* Ջեւանշէր
 24 *bclr* Արեւելեաց *փխ* Արեւելից
 25 a իշխան *փխ* իշխանն
 26 *bl* չիբ ի
 27 *bclr* արասցէ առաւել *փխ* առաւել արասցէ
 28 b Բիւզանդիայ, *cr* Բիւզանդիոյ, I Բիւզանդիոյ *փխ* Բիւզանդեա (*a*)
 29 *cr* հարկատրութեան *փխ* հարկատրութեան
 30 *bcr* որդոցն
 31 I Հագարոյ
 32 b այնորիկ
 33 *bclr* որ էր
 34 *bcr* յերեսներորդի, I եօթներորդի *փխ* յերեսներորդ (*a*)
 35 *blr* բազաւորութեանն
 36 I Կոստանդինի
 37 b սպանել
 38 c նա
 39 *bclr* Աղուանից *փխ* արեւելից
 40 a չիբ Ջեւանշէր, *bclr* Ջեւանշէր *փխ* Ջեւանշէր (*վերականգնում*)
 41 a առաջին *փխ* առաջնում
 42 a չիբ անյապաղ
 43 b անդր
 44 c պատիւ, *lr* ի պատիւս *փխ* պատիւս
 45 *cr* հրամայէր
 46 I չիբ նստել

նմա հրամայէր¹ առ նոսա բանս խաղաղա-
կանս դնել², ընդ որ յոյժ զարմացեալ լինէր
թագաւորն յաղագս տրամախոհ խորագի-
տութեան նորա: 6 Որում եւ ոչ սակաւ լի-
նէր շնորհակալութիւն, որ ի թագաւորու-
թենէն³ Հռովմայեցւոց⁴ անդ⁵ պատգամա-
ւորաց, քանզի բազում իրաւք եւ յաւ-
գուտ⁶ նոցա զթագաւորին հնարէր⁷ հաւա-
նեցուցանել զմիտս⁸:

7 Եւ յետ այսորիկ գերահռչակ⁹ եւս
պատուով ըստ թագառիկն արքայից զԱ-
րեւելից¹⁰ իշխանն ծայրափառեալ¹¹ հրա-
մայեաց թագաւորն Հարաւոյ¹² շնորհել
նմա¹³ զայն, որ ի Հնդկաց աշխարհէն քա-
ջահրահանգք¹⁴ առատ ունին՝ փիւղն¹⁵
խրոխտածեւ, որով դրունք թագաւորաց
աւելագոյն եւ բազմաշուք զարդարին,
զորմէ յաւիտեան¹⁶ ոք մինչեւ ցայսաւր ոչ
լուաւ, եթէ¹⁷ առ ի¹⁸ մեծարգութիւն¹⁹ ինչ

կրտսերագունից²⁰ շնորհեցաւ²¹: 8 Զկնի
այսորիկ եւ զպապկեայն²² եւս, որ պա-
տուական²³ է, քան զամենայն թռչունս,
զոր ի նախավաղն ժամանակի ոչ գոյր
հնար²⁴ յայլումն²⁵ ուրեք²⁶ տեսանել²⁷ վայ-
րի, բայց միայն ի Հռովմայեցւոցն²⁸ թա-
գաւորութեան²⁹: 9 Ըստ նմին եւ այլ եւս
մեծութիւն շնորհէր նմա³⁰. սուսեր³¹ պողո-
վատիկ ոսկեպատեան³², մարգարտահոծ
գեղաշարեալ³³ պատմուճանս, ոսկեհոլոս³⁴
ըստաւրակս եւ դիպակս, ողիբէրոն³⁵ եւ
զուարճատեսիլ³⁶ ծիրանիս եւ որ ինչ մե-
տազան ագոյնք³⁷ ըստ թուոյ միահամուռ,
որ յառաջն եւ այժմ, եւ յիսուն եւ երկուս³⁸
ձիս երագաքայլս, յորս ինքն թագաւորն
նստէր:

10 Նաեւ տիկնացն³⁹ իւրոց դշխոյին
հրամայէր⁴⁰, զի նա եւս Արեւելեաց¹ տիկ-

1 bcr հրամաւեր
2 bclr դնել առ նորա բանս խաղաղականս փիս առ
նոսա բանս խաղաղականս դնել
3 a բագաւորութենէն
4 a Հռովմայեցւոց, b Հռովմայեցոց, c Հռոմայեցոց,
I Հոսմայեցւոց փիս Հռովմայեցւոց (r)
5 I անտ
6 bcr օգուտ փիս յաւգուտ
7 bclr հնարէր գթագաւորին փիս գթագաւորին
հնարէր
8 a միտս փիս զմիտս
9 a գերաւորչակ
10 cr զարեւելեաց փիս զարեւելից
11 aI ծայրափառել փիս ծայրափառեալ (bcr)
12 bclr բագաւորն հարաւոյ հրամայեաց փիս
հրամայեաց բագաւորն հարաւոյ
13 a չիբ շնորհել նմա
14 a ֆաջահրահանգ փիս ֆաջահրահանգ (bclr)
15 bclr փիղն փիս փիւղն (a): Գուցէ նիշտ է, որպէս
Ժ. Պ. պատմիչի սխալ արտագրութեան հետե-
ւանք, abclr ձեռագրերի ֆաջահրահանգ անատ
ունին՝ փիւղն ընթերցման փոխարէն վերա-
կանգնել՝ ֆաջահրահանգ ֆառոտանին՝ փիւղն:
16 a յաւիտեան, b ոչ յաւիտենից, clr եւ յաւիտենից
փիս յաւիտեան (վերականգնում)
17 a թէ փիս եթէ
18 a չիբ ի

19 a մեծարգութիւն, b մեծարգութիւնն է փիս մե-
ծարգութիւն (clr) (Վ. Առաքելեանը վերականգ-
նելի է համարում մեծարգութենէ)
20 bl կրտսերագունից, cr կրտսերագունից փիս կրտ-
սերագունից (a կրտսերագունից)
21 a հրամայեցաւ փիս շնորհեցաւ
22 bclr զպապկայն փիս զպապկեայն
23 bclr որ պատուական եւս փիս եւս, որ պատուա-
կան
24 a չիբ հնար
25 bclr յայլում փիս յայլումն
26 acr ուրեք, I ումեք փիս ուրեք (b)
27 bclr գտանել փիս տեսանել
28 bcr Հռոմայեցոց, I Հոսմայեցւոց փիս Հռովմայեց-
ւոցն (a Հռովմայեցւոցն)
29 bclr բագաւորութեանն
30 a չիբ շնորհել նմա
31 a սուսեր
32 abcr ոսկեպատեան (I)
33 a գեղաշարեալ
34 acr ոսկեհոլոս (bl)
35 bclr ողորբերոն փիս ողիբէրոն
36 clr զուարճատեսիկ, b զուարճատեսակ փիս
զուարճատեսիլ (a զուարճատեսիլ)
37 a մեծագան զոյնք փիս մետագան ագոյնք (=մե-
տասան. հմմտ. գր. Ա. իթ՝ զմետագան զարացն
բազմութիւնս)
38 bcr ԾԲ՝ փիս յիսուն եւ երկուս
39 bclr տիկնացն փիս տիկնացն
40 cr հրամաւեր, a հրամանաւ փիս հրամայէր (bl)

նոջն տացէ՝² ըստ թագուհեաց³ պարգեւս⁴ հրաշապաճոյճ գեղազարդութեան⁵, մետաքսառէջ⁶ եւ ոսկեհիւսակ⁷ զգեստս⁸: 11 Եւ որոց զկնի եկելոցն⁹ հրամայէր¹⁰ իւրաքանչիւր ումեմն¹¹ տալ իբրեւ յիսուն արանց դիպակս եւ ճեղանակս: 12 Ուստի եւ ընդ ձեռամբ նորա փակէր զՍիւնեստանեացն¹² իշխանութիւն, այլ եւ ստիպէր զնա թագաւորն, զի առցէ յանձն եւ որոց¹³ յայնկոյս¹⁴ գետոյն Ատրպատականացն էին¹⁵ իշխել¹⁶: 13 Իսկ նա ոչ հաւանէր տիեզերական կողմանցն միահեծան իշխանութեամբ¹⁷ ճոխանալ: 14 Թողոյր¹⁸ զայն յաւելուած փառաց¹⁹ եւ ըստ բնական աշխարհաչէն²⁰ բարուց²¹ բնութեանն²² լաւ համարէր զընտանին²³ խորհել յաւգուտ²⁴ սկսեալ այնուհետեւ թողութիւն յաղագս²⁵ ծանրաբեռն իւրոյ վիճակին խնդրել հարկաց²⁶: 15 Զոր ախորժելով յանձն առ թա-

գաւորն Հարաւոյ եւ հրամայեաց երկակիսեալ²⁷ զհարկացն²⁸ լուծ՝ թեթեւացուցանել²⁹ յառաջին երրեակն չափուց մասն մի:

16 Արդ՝ յետ այսչափ մեծապարգեւ երախտեաց, որով արար նախամեծար³⁰ քան³¹ զամենայն իշխանսն, դարձեալ տայր նմա³² զաջ իւր եւ յաւելտաքանչ պատուով³³ արձակէր³⁴ զնա³⁵: 17 Փայր, հասանէր³⁶ ի յաշխարհն³⁷ իւր եւ³⁸ փութթայր ժամանել³⁹ ի տուն Տեառն: 18 Անկանէր⁴⁰ ի վերայ⁴¹ երեսաց⁴² իւրոց, գոհանայր⁴³ զանպատում պարգեւացն⁴⁴ Աստուծոյ եւ ասէր⁴⁵. յԱստուծոյ է զարուսթիւն իմ⁴⁶ եւ փառք իմ⁴⁷: 19 Անտի⁴⁷ իջանէր յոտանն⁴⁸ անդ⁴⁹, որ⁵⁰ ցրտային⁵¹ ձմերայնոյն էր հանգիստ⁵²:

20 Յայնժամ լինէր անդ համաշխարհական ժողով, եւ տեսանէաք⁵³ անդ⁵⁴ ոչ

1 cr արեւելից փխ արեւելեաց (abl)
 2 bclr տայցէ փխ տացէ
 3 a գթագուհեաց փխ ըստ քագուհեաց
 4 a չիբ պարգեւս
 5 a գեղազարդութիւն փխ գեղազարդութեան
 6 a մետաքսառէջ
 7 acr ոսկեհիւսակ
 8 c զգեստ
 9 a եկելոցն
 10 cr հրամայէր
 11 clr իւրաքանչիւր ումեմն, b իւրաքանչիւմն փխ իւրաքանչիւր ումեմն (a ումեմն)
 12 bclr զՍիւնեստանեաց, a զՍիւնեստանեացն փխ զՍիւնեստանեացն (վերականգնում)
 13 ab չիբ որոց
 14 b յանկոյս
 15 a չիբ էին
 16 bcr իշխեալ փխ իշխել
 17 a իշխանութեամբ
 18 a թողու փխ թողոյր
 19 b փառացն
 20 cr աշխարհէն փխ աշխարհաշէն
 21 bclr բարոյիցն փխ բարուց
 22 bl բնութեան
 23 l զնտանին
 24 bcr օգուտ, l օգիւտ փխ յաւգուտ
 25 a չիբ յաղագս
 26 bclr չիբ հարկաց

27 bclr երկակիսել փխ երկակիսեալ
 28 bclr զհարկուցն փխ զհարկացն
 29 c թեթեւացուցանել
 30 a մեծարան փխ նախամեծար
 31 a չիբ էան
 32 b ի նմա
 33 bclr հասանէր եւ պատուով
 34 bclr արձակել փխ արձակէր
 35 bclr ի տերանց (tr տերանց) տեսանէն փխ զնա
 36 bclr չիբ հասանէր. տե՛ս վերելում տողատակ 33:
 37 bclr յաշխարհի փխ ի յաշխարհն
 38 a չիբ եւ
 39 bclr հասանել փխ ժամանել
 40 blr անկանել փխ անկանէր
 41 a վերայ, l չիբ ի վերայ
 42 l յերեսաց
 43 bclr գոհանայ փխ գոհանայր
 44 l պարգեւաց
 45 bclr ասելով փխ եւ ասէր
 46 a չիբ իմ
 * Ս ա շ մ . Կ Ը 8
 47 cr անդի
 48 bclr յոտան
 49 cr անտր, b անդ
 50 bl իւր, cr ուր փխ որ
 51 bclr զցրտաշունչ փխ ցրտային
 52 bclr հանգիստն էր փխ էր հանգիստ
 53 cr տեսանեաք
 54 cr անդ

միայն սովորական չափով, այլ առաւել եւ բազմապատիկ¹ արքայական չքով պատուեալ եւ² պճնեալ պերեւետեալ³: 21 Տեսանէաք զթագաւորական հաւ, որոյ տեսակն ցանկալի էր, զի ընդ դեղնագոյն⁴ փետուրն⁵ փոքր ինչ կանաչութիւն⁶ համաւար⁷ խառնեալ՝ արտաքս ճողճայր⁸ եւ լանջուցն⁹ կարմրանիչ ագոյն¹⁰ այսր անդր տրոհէր շուրջ զպարանոցաւն՝ առ ի¹¹ միմեանս պատուածեալ՝ նման¹² գարնանային¹³ առաւաւտու ցաւոյ¹⁴ կայլակի¹⁵ յանդաստանս գոսկեծայր¹⁶ քստից¹⁷ մարգարտածեւ ի վայր կախեալ¹⁸ բոլորովիմբ: 22 Այսպէս եւ բիբբ աչացն, որ եւ սոնքածեւ կոտոյն փողորտածգութիւն ի վայր կոյս¹⁹ դարձեալ զբերանովն կռանայր, որում բոլորատէգ լեզուոյն ծայր²⁰ իբրու դանդանաց²¹ ցցեալ՝ բարկավանդ²² ճռուողումն²³ ձայնի ըստ մարդկային²⁴ բնութեանս²⁵ խաւսից ստէպ ստէպ առ բան հո-

լովէր: 23 Եւ սա զոր աւրինակ յառաջինսն²⁶ անդ Ներովնի²⁷ ումեմն կայսեր ի սենեակսն լինէր գովող, այսպէս եւ²⁸ ի վերջնումն²⁹ աստ յոգնաբաստիկ³⁰ իշխանիս մերոյ տեսաք աւրհնիչս³¹:

24 Ընդ որ թէպէտ եւ³² առաւելաւքանչ զարմանք³³, սակայն՝ ոչ այնչափ, զոր հանդերձեալ եմ ասել, զի յորժամ կամէր յորս ինչ ելանել³⁴ կամ ի զբաւսանս խաղու, տեսանէաք ի³⁵ յեւս արքայաչու³⁶ կազմութեանս³⁷ արտաքոյ պարսպին ի նախադրան ճանապարհին, որպէս առն թագաւորի երկրպագութիւն եկեալ անարի, անբարի³⁸ անհեղեղ³⁹ կենդանին՝ վիմահասակն փիւղ⁴⁰, որոյ գերանածեւ սրունքն⁴¹ որպէս գլեանն⁴² ինչ ի վեր բարձեալ ունէին⁴³: 25 Եւ զխելապատակէ անտի⁴⁴ ըստ չարաթոյն⁴⁵ սողնոյ⁴⁶ նմանութեան ի վայր կոյս կախեալ ձեւանայր պատիճ, զոր առ գետնովն⁴⁷ շրջշրջելով⁴⁸ այսր անդր ստէպ ստէպ դարձուցանելով եւ ուղղորդածեւ⁴⁹ ի

1 b ի բազմապատիկ
 2 a չիբ պատուեալ եւ
 3 a պերեւետեալ, cr պերեւետեալ փիս պերեւետեալ (bl)
 4 a դեղնագոյն
 5 a փետուրսն
 6 l կանաչութիւն
 7 bclr համուար փիս համաւար
 8 a ցողմէր փիս ցողմայր
 9 l լանջոց, r լանջացն փիս լանջուցն (abc)
 10 a կարմրանիչգոյն, b կարմրանիչ գոյն փիս կարմրանիչ ագոյն (clr)
 11 bclr չիբ ի
 12 bclr եւ նման
 13 bcr գառնանային
 14 a ցաւոյ
 15 a կայլակի փիս կայլակի
 16 abc զոսկեծայր, r զոսկեծայր փիս զոսկեծայր (վերականգնում)
 17 a քստից, bl ըստից փիս քստից (cr)
 18 a կոխել փիս կախեալ
 19 a չիբ այսպէս եւ բիբբ ... ի վայր կոյս
 20 a չիբ ծայր
 21 l դեղնաց, bcr գնդանաց փիս դանդանաց (a)
 22 clr զբարգաւանդ փիս բարկավանդ (ab)
 23 a ցողումն, b ցողումն փիս ցողումն
 24 a մարդկային
 25 a բնութեան փիս բնութեան

26 b յառաջինսն
 27 bclr Ներովնի փիս Ներովնի (a)
 28 bclr չիբ եւ
 29 a վերջնում, b վերջնումս փիս վերջնումն (clr)
 30 ac յոգնաբաստիկ
 31 a արհնիչ փիս արհնիչս
 32 a չիբ ի
 33 bclr զարմացալ փիս զարմանք
 34 a չիբ զի յորժամ ... ինչ ելանել
 35 a չիբ ի
 36 bcr արքայաչու
 37 bclr կազմութեան
 38 l անբար
 39 a չիբ անհեղեղ
 40 bclr փիղ փիս փիւղ
 41 a սրունք
 42 bclr լեան փիս զլեան
 43 a ունէին
 44 bclr անդի
 45 a չարութեան, l չարաթոյն փիս չարաթոյն
 46 l սողնոյն
 47 a գետնովն փիս գետնովն
 48 b շրջ շրջելով
 49 bcr ուղղորդածեւ, l ուղղորդածեւ փիս ուղղորդածեւ (a)

վեր կանգնելով եւ մերթ ի¹ յինքն քնթոնեցուցանելով² եւ³ ուժգնակի մոնչմամբ գտուր եւ առութիւն շնչոյն ընդ խոնչափողն⁴ արտաքս հեղլով⁵: 26 Արդարեւ ասեմ, թէ իբրեւ⁶ բեհմութ⁷ շարժելոյն⁸ գլխոյ ահաբեկ զարհուրանաւք դողումն լինէր⁹ բնութեան մարդոյ: 27 Տեսանէաք եւ գերիվարս ածեալս¹⁰. սիգասարք¹¹, պերճասոսորդք¹² ճեմողք¹³, ճեպողք¹⁴ եւ¹⁵ եւս ճախրասլացք, որք հողմավար թեթեւութեամբ զարշաւանսն¹⁶ առնէին ոսկեսանձ¹⁷ թամբաւք¹⁸ եւ գեղգեղեալ գինուք:

28 Աստանաւր եւ արդ գի¹⁹նչ ասացից եւ¹⁹ կամ գո¹⁹ր խաւսեցայց, զի աստուածային նախախնամութեամբ ի ծնէ իսկ սա ի փառս եւ ի մեծութիւն ստեղծաւ, եւ մինչեւ ցայսաւր ժամանակի ընդարձակեաց²⁰ սմա Տէր՝ լինել²¹ առ ամենայն ամենափառ: 29 Վասն որոյ ոչ ինչ նուազ, քան որ թա-

գաւորաց, զսա տեսաք՝ լի²² ամենայն ընչիւք, ոսկի եւ արծաթ բազում յոյժ, ծիրանիք պատուականք եւ հանդերձք գեղեցիկք եւ ակունք պատուականք²³ եւ լուսափայլ մարգարիտք²⁴ ոչ սակաւք, նաեւ ամենայն ինչ լի եւ պատարուն²⁵: 30 Արդ՝ այս եռեակք տասներեակք եւ տարիք երեք, յոր²⁶ սկսաւ Տէր բազմամեծար²⁷ զբարեյաղթ²⁸ իշխանն Ադուանից առնել՝ ի չորից ազգաց թագաւորաց աշխարհակալաց²⁹ պատուեալ³⁰ եւ մեծարեալ³¹ յոյժ, ոչ ինչ նուազ գոլով³², քան զբռնակալքս զայսոսիկ, այլ յամենայնի վեհ եւ մեծ³³ գոլով: 31 Մի՛ ոք տղայական³⁴ բարուք³⁵ եւ անիմաստ խորհրդով փոքր վարկանելով զսորայս տիրողութիւնս յաղագս ոչ³⁶ ունելոյ թագ եւ եթ ի գլուխ, ծայրայապաւինիչ³⁷ թագաւորական պատուոյ, յոգնավայելուչ³⁸ մեծութեան:

32 Վասն որոյ եւ³⁹ ամենանուաստ ծառայիցս ընդարձակ եղիցի ոչ ընդ Ագոստի⁴⁰ ումեմն կամ ընդ Տիբերի կայսեր, այլ ընդ աստուածաշնորհ բարերարութեանն՝ ահեղագոյն⁴¹ գերազանցելումն

1 bclr չիբ ի
 2 bi ֆնթնեցուցանելով փիս ֆնթնեցուցանելով
 3 bclr եւ նա
 4 a խոնչափովն, clr խոռոչափողն փիս խոնչափողն (b)
 5 bclr հոսելով փիս հեղլով
 6 a ի փիս իբրեւ
 7 b բեհմութի, a բեհմուտ. նոյն գրիչը յետոյ ուղղել է բեհմութի:
 8 bclr շարժելոյն փիս շարժելոյն
 9 a ունէր փիս լինէր, cr գարհուրումն լինէր դողութեամբ փիս գարհուրանաւք դողումն լինէր (bi)
 10 bclr ածեալ
 11 a սիգասարք, b սիգասարգ փիս սիգասարք (clr)
 12 a պերճասորդք, b պերճանասորդք փիս պերճասորդք (clr)
 13 a մեմողք
 14 a մեպողք, cr մեպող
 15 b չիբ եւ
 16 bclr զարշաւանս
 17 aclr ոսկէսանձ (b)
 18 I թամպոք
 19 bclr չիբ եւ
 20 a ընդարձակեաց փիս ընդարձակեաց
 21 I լինել, b չիբ լինել

22 a եւ փիս լի
 23 a ականս պատուականս փիս ակունք պատուականք
 24 a մարգարիտ փիս մարգարիտք
 25 a կատարուն փիս պատարուն
 26 a գոր փիս յոր
 27 b գբազմամեծար
 28 a գբարեյաղթ
 29 bclr աշխարհակալ թագաւորաց փիս թագաւորաց աշխարհակալաց
 30 a պատուել փիս պատուեալ
 31 a մեծարել փիս մեծարեալ
 32 c գոլովքն
 33 bclr մեծ եւ վեհ փիս վեհ եւ մեծ
 34 c տղական
 35 a բարիւք փիս բարութ
 36 b որ ոչ
 37 bclr ծայրայապաւինչ փիս ծայրայապաւինիչ
 38 I յոքնավայելիչ
 39 a չիբ եւ
 40 b Օգոստի, c Օգոստ
 41 a ահեղագոյն

ընդ¹ երանելոյն Կոստանդինոսի, որ յաստուածուստ պսակաւք² պատուեալ փառաւորեցաւ: 33 Այո՛³, արդարեւ զքեզ ինքն, բազմամեծար իշխան՝ Արեւելից՝⁴ լծորդեալ բարգաւաճեցուցուք⁵, քանզի⁶ զի՞նչ խնդրէ ի քէն⁷ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, որ զքեզ⁸ ստեղծ, տէր իմ Թէոփորոս, եթէ⁹ ոչ՝ հրաժարել¹⁰ ի մեղաց եւ սիրել զԱստուած, երկնչել¹¹ ի նմանէ եւ գնալ ի ճանապարհս նորա, զի քեզ¹² բարի լիցի¹³ եւ որդւոց¹⁴ քոց¹⁵ ազգէ յազգ մինչեւ յաւիտեանս¹⁶:

[ԻԹ¹⁷. Տեսիլ միանձնացելոյ առն¹⁸ Աստուծոյ Իսրայելի¹⁹ ի վերայ Մաշտոցի սրբոյ, եւ նահատակութեան²⁰ աշակերտացն²¹, եւ գիւտ Սրբոյ իսաչիւն, որ ի Գիսն²² էր²³]

1 [Ձճչմարտախաւս դրուագս²⁴ բայից սակաւ ինչ նուազ²⁵ գտի. զմիայնանա-

լոյն²⁶ Իսրայելի²⁷ սկիզբն անյայտ²⁸ իմն էր²⁹, այլ զայս եւ եթ, որ ինչ խորհրդոյս էր³⁰ իրք, բաւանդակեցաք³¹:]

2 Կատարեալ ամ մի ի լերինն ննջէր ի յերկրի ի³² վերայ ծնգաց³³ իւրոց. ի չորրորդում³⁴ պահու գիշերին³⁵ յեղակարծումն երեւեալ ահա նմա ի գիշերին³⁶ տեսիլ հրաշալի, զարմանազան, լուսեղէն³⁷ փայլատակեալ, եւ ընդ նմին ծաւալեալ³⁸ հոտ անուշից³⁹ եւ աուցեալ պարարէր զնորա հոտոտելիսն⁴⁰: 3 Եւ իմաստութիւն յաւելեալ ի նա՝ խելամուտ նմա առնելով⁴¹ զամենայն ի միտ առնուլ զասացեալսն, զմեծ⁴² խորհուրդ ցուցակութեանն⁴³ զանցեալ ժամանակաց, զմեծաց նախապարգեւ⁴⁴ աւետեացն⁴⁵ քարոզութիւն, թէ ի՞բըր արդեաւք կամ⁴⁶ զի՞արդ ընկալան, որպիսի՞նք արամբք, եւ կամ⁴⁷ ո՞ր ուստեք⁴⁸ էին, ո՞րք⁴⁹ արեամբ պատերազմեալք՝ վկայ⁵⁰ անուն ժառանգեցին, եւ⁵¹ կամ¹ ո՞ր ու-

1 b ըստ փիւ ընդ
 2 l պսակաւք պսակեալ
 3 a այս փիւ այո
 4 a Արեւելից
 5 a պարգուեցուցի փիւ բարգաւաճեցուցուցի
 6 a քան ի փիւ քանզի
 7 l քէն
 8 a զքեզ
 9 bclr թէ փիւ եթէ (a եթէ)
 10 a հրաժարեալ, l հրաժարիլ փիւ հրաժարել (bcr)
 11 clr երկնչիլ
 12 a քէն
 13 bclr լիցիցի փիւ լիցի
 14 bcr որդոց
 15 b քոց բարի եղի
 16 bclr մինչեւ յաւիտեան ազգէ ազգ (lr յազգ) փիւ ազգէ յազգ մինչեւ յաւիտեանս
 17 b ի՞նչ փիւ իԹ
 18 c_g առնն
 19 bcr Իսրայելի
 20 clrb_g նահատակութիւն փիւ նահատակութեան (aa_gc_g)
 21 a աշակերտաց
 22 b_gc_g Գիս, a Դիսն փիւ Գիսն (bclra_g)
 23 bl է փիւ էր
 24 a դրուակս, c դրուակս փիւ դրուագս (blr)
 25 b նուազ

26 a միայնանալն փիւ զմիայնանալոյն
 27 bcr Իսրայելի
 28 b այնյայտ
 29 bclr է փիւ էր
 30 bclr չի՞ք էր
 31 bclr բովանդակեցուցի փիւ բաւանդակեցաք
 32 l չի՞ք ի
 33 l ծնկաց
 34 b չորրորդումն
 35 bclr գիշերոյն փիւ գիշերին
 36 bclr չի՞ք ի գիշերին
 37 cr լուսեղէն
 38 bcr ծաւալել, l ծաւալիլ փիւ ծաւալեալ (a)
 39 a անուշից փիւ անուշից
 40 bclr հոտոտելիս
 41 bclr առնելով նմա փիւ նմա առնելով
 42 bl նմա զմեծ
 43 clr ցուցակութեան, b ցուցակութիւն փիւ ցուցակութեանն (a)
 44 bclr զմեծապարգեւ փիւ զմեծաց նախապարգեւ
 45 a աւետ փիւ աւետեացն
 46 bclr չի՞ք կամ
 47 a չի՞ք կամ
 48 a ուստեք
 49 bl չի՞ք որք
 50 bclr վկայք փիւ վկայ
 51 a չի՞ք եւ

րեք² զաստուածային³ ծածկեցին զգանձ⁴, եւ եթէ⁵ զի՞նչ քեզ պարտ իցէ⁶ առնել⁷: 4 Այս⁸ ամենայն ի խաւսեցելոյ⁹ առ նա մի անգամ եւ երկիցս՝ զարթուցեալ այրն, յահի լինէր իբրեւ ժամ մի հարուստ: 5 Ապա յարուցեալ անտի¹⁰ զուարթանայր եւ բազկատարած եղեալ՝ առաջի Աստուծոյ գոհութիւն մատուցանելով¹¹ զառաւաւտուն¹² կատարէր զաղաւթս:

6 Եւ ի վաղիւ անդր¹³ իբրեւ զմտաւածէր¹⁴ զաստուածային¹⁵ բանն, թէ՛ Վա՛յ, որ գործէ զգործս¹⁶ Տեառն հեղգութեամբ¹⁷, փութացեալ իջանէր ի լեռնէ¹⁷ անտի¹⁸ առնելով ընդ ինքեան զիւրն արբանեակ, ճեպով¹⁹ հասանէր²⁰ յեկեղեցաւանն²¹ եպիսկոպոսանոցին²²: 7 Եւ մտեալ մեծաւ զգուշութեամբ՝ ասաց մանրամասնաբար զերեւումն ցուցակութեան խորհրդոյն եպիսկո-

պոսին²³ ճշգրտիւ զբաւանդակն²⁴: 8 Եւ ասէ. «Այս քեզ յինէն, ո՛վ քահանայապետ, ճշգրտիւ խաւսեցեալ զբաւանդակն²⁵, բայց ի ծուլութենէ քումմէ²⁶, տէ՛ր²⁷ իմ սուրբ²⁸, մի՛ հեղգասցուք զհրամանս²⁹ Աստուծոյ յապագել, գուցէ իբրեւ զլացողս³⁰ դատապարտիմք, այլ զկնի լինելով գործոյս փութապէս կատարեա՛31, զի յայտնեսցի Աստուծոյ³² գանձն»: 9 Զայսոսիկ ամենայն³³ լսելով եպիսկոպոսին³⁴ Դաւթի³⁵, որ Մեծ Կողմանցն էր տեսուչ, մտախորհ³⁶ եղեւ³⁷ իբրեւ ժամ մի: 10 Խորհէր ընդ միտս իւր³⁸ առնուլ ընդ իւր արս ոմանս ի քորեպիսկոպոսաց³⁹ անտի⁴⁰ պարկեշտից, եւ նոքաւք հանդերձ պատմել⁴¹ հայրապետին Աղուանից՝ մեծի առն Աստուծոյ⁴² Ուխտանիսի: 11 Եւ⁴³ նորա լուեալ զայն՝ ուրախութեամբ գոհանայր զՏեառնէ⁴⁴ յոյժ՝ զար-

1 c չի՛ք կամ
 2 cr ուրե՛ք
 3 bclr գասուածայինսն ի/իս գաստուածային
 4 bclr գանձն (I գարձֆն) ծածկեցին ի/իս ծածկեցին զգանձ
 5 bclr թէ ի/իս եթէ (a եթե)
 6 bclr պարտ իցէ քեզ ի/իս քեզ (a քեզ) պարտ իցէ
 7 a ունել ի/իս առնել
 8 bclr այսմ ի/իս այս: Վ. Առաքելեանը վերականգնելի է համարում գայս:
 9 a եւ ասացելոյ ի/իս ի խաւսեցելոյ
 10 abc անդի ի/իս անտի (I)
 11 a գոհութեամբ ի/իս գոհութիւն մատուցանելով
 12 a գտաւարտին ի/իս գտաւարտուն
 13 a վաղիւն ի/իս վաղիւ անդր
 14 bclr անտի ի/իս անտի
 15 b գաստուածեղեն, I գաստուածեղէն ի/իս գաստուածային (acr)
 16 I զգործս
 * Հմմտ. Լւրէմ. Խբ՛ 10:
 17 a լեռնէ ի/իս լեռնէ
 18 ac անդի ի/իս անտի (bcr)
 19 a ցելով I եւ ցելով
 20 a անցանէ ի/իս հասանէր
 21 a յեկեղեցաւան, bclr յեկեղեցաւանն ի/իս յեկեղեցաւանն (վերականգնում)
 22 a եպիսկոպոսանոցն ի/իս եպիսկոպոսանոցին

23 bclr եպիսկոպոսին գերեւումն ցուցակութեան խորհրդոյն ի/իս գերեւումն (a գերեւումն) ... եպիսկոպոսին (a եպիսկոպոսին)
 24 bclr գրովանդակն ի/իս գրաւանդակն
 25 bclr գրովանդակն ի/իս գրաւանդակն (վերականգնում)
 26 a չի՛ք Այս քեզ յինէն ... ծուլութենէ քումմէ
 27 a տէրոյ ի/իս տէր
 28 a չի՛ք սուրբ
 29 bclr հեղգացցի հրամանն ի/իս հեղգասցուք զհրամանս (a)
 30 I զլացողս
 31 a կատարեալ
 32 cr յԱստուծոյ
 33 bclr չի՛ք ամենայն
 34 a եպիսկոպոսին
 35 abc Դաւթա ի/իս Դաւթի (I). քերեսու Դաւթա ձեւն արդիւնէ է ժ դ. պատմիչի սխալ արտագրութեան, հետագայում՝ ուղղուած. հմմտ. նախ. 25):
 36 a մտախորհ, c մտախոհ ի/իս մտախորհ (bcr)
 37 bլ լեալ, cr եղեալ ի/իս եղեւ
 38 bclr չի՛ք իւր
 39 bclr քորեպիսկոպոսացն ի/իս քորեպիսկոպոսաց (a քորեպիսկոպոսաց)
 40 bclr չի՛ք անտի
 41 a պատմեաց ի/իս պատմել
 42 a չի՛ք մեծի առն Աստուծոյ
 43 ab չի՛ք եւ (cbr)
 44 bclr գոհանայր Աստուծոյ ի/իս գՏեառնէ

մացեալ ընդ գրոյցատրութիւն¹ եպիսկոպոսին², որ պատմէր գտեսիլ Աբասուն³, եթէ⁴ զիարդ եղեւ արժանի այնմ խորհրդոյ:

12 Եւ յաղագս նորին իրաց հրամայէր⁵ կաթողիկոսն⁶ ժողով մեծ լինել⁷: 13 Նաեւ⁸ գմիւս եպիսկոպոսն⁹ Արցախական կողմանցն, որ Մեծարանց¹⁰ կոչեն, զարի այրն Յովէլ, որոյ եկեալ անդէն¹¹ սաստիկ բարբառով յանդիմանէր զկաթողիկոսն եւ զեպիսկոպոսն¹² Դաւիթ, թէ¹³. 14 «Ընդէ՞ր բնաւ թողէք¹⁴ յականջս¹⁵ ձեր¹⁶ զայնպիսի¹⁷ դատարկարանութիւն¹⁸, անսայք¹⁹ ցնորական տեսեան²⁰, զոր Գիրք մեզ չհաւանել²¹ ուսուցին: 15 Զի յետ առաքելոցն եւ աւետարանչացն քարոզելոյ ոչ են երեւեալ²² այդպիսի²³ իրք, եւ ոչ այժմ²⁴ լինել²⁵ պարտ է»: 16 Եւ ինքն լի էր հզաւր գիտութեամբ եւ տեղեակ Աստուածաշունչ²⁶ գրոց:

17 Յայնժամ պատասխանեալ առ նա²⁷ սրբոյ հայրապետին՝ ասէ. 18 «Ըստ Գրոց իմանալի է այդ²⁸, բայց զի նոր իմն²⁹ եւ չքնաղ է³⁰ պատմութիւն տեսեանս³¹, գուցէ³² յԱստուծոյ իցէ, եւ մեք այնմ ընդդիմամարտեալ³³ իբրեւ զլացողս³⁴ դատապարտիմք³⁵: 19 Եւ չէ պարտ հակառակել³⁶, գուցէ աստուածամարտք գտանիցիմք, զի ոչ է պարտ ի մտաց ասել³⁷ զերեւումն, որ յետ առաքելոցն ամենայն սրբութիւնք Սուրբ խաչին հանդերձ եւ գանձք երկնայինք ծածկեալք՝ ընդ վերջին ժամանակս³⁸ տեսեամբ ի ձեռն մարդկան ի տեղիս տեղիս երեւեալ³⁹ յերուսաղէմ սուրբ քաղաք⁴⁰ եւ ի⁴¹ բազում քաղաքս, որ այժմ լցեալ են⁴² տիեզերք եւ պայծառացեալ⁴³ եկեղեցիք⁴⁴: 20 Զի եւ⁴⁵ աստէն իսկ յԱղուանից⁴⁶ աշխարհիս ի⁴⁷ բազում տեղիս երեւեալ են շնորհք Աստուծոյ⁴⁸, եւ չէ⁴⁹ ինչ այս նոր գարմանք, որ այժմս երեւի, զի ոչ ինչ է ի գանձուց Աստուծոյ, որ⁵⁰

1 bclr գրուցատրութիւն *փիս* գրոյցատրութիւն
2 a էպիսկոպոսին
3 a հաւրն *փիս* Աբասուն
4 bclr թէ *փիս* եթէ (a եթե)
5 cr հրամաւեր
6 cr կաթողիկոսն
7 I լինիլ
8 bclr չի՞ր նաեւ
9 a էպիսկոպոսն
10 a Մեծիրացն *փիս* Մեծարանց (bclr)
11 I անտէն
12 a գէպիսկոպոսն
13 c թէ թէ
14 bclr թողուի՞ *փիս* թողէ՞ք
15 b չի՞ր յականջս
16 bclr չի՞ր ձեր
17 bclr զայդպիսի *փիս* զայնպիսի
18 b դակտարկարանութիւն
19 cl եւ անսայք
20 bclr տեսեանց *փիս* տեսեան
21 I չհաւանիլ
22 a երեւել *փիս* եւ երեւեալ
23 I այսպիսի
24 bclr չի՞ր այժմ
25 I լինիլ
26 bclr աստուածային *փիս* Աստուածաշունչ

27 bclr չի՞ր առ նա
28 a այս *փիս* այդ
29 I իմն է
30 bcr չի՞ր է
31 c ի տեսեանս
32 bclr մի գուցէ
33 b ընդդիմամարտեալք
34 I զլացողս
35 b դատիմք
36 I հակառակիլ
37 bclr չի՞ր ասել
38 b ժամանակիս
39 bclr երեւեալ ի տեղիս տեղիս *փիս* ի տեղիս տեղիս երեւեալ
40 bclr սուրբ *փիս* սուրբ քաղաք
41 b չի՞ր ի
42 ab չի՞ր են
43 b պայծառացեալք
44 a եկեղեցիք, b եկեղեցիք (clr)
45 a չի՞ր եւ
46 cr ի յԱղուանից
47 b եւ ի
48 a մշխարք սրբոց *փիս* շնորհք Աստուծոյ
49 b չեն
50 cl եթէ *փիս* որ

ծածկեսցի ի¹ յերկրի: 21 Եւ չէ իսկ պարտ
 զճշմարտութիւն² ընդ ստույթեամբ³ եւ
 ընդ⁴ խաբէութեամբ⁵ ի բաց ընկենուլ եւ
 զգործս⁶ Աստուծոյ ընդ⁷ սատանայի
 լիկանս⁸ Համարել⁹, այլ ստուգիւ քննել եւ
 ճշմարտիւ ի վերայ հասանել, որպէս սուրբ
 առաքեալն¹⁰ ասէ, թէ՛ զամենայն ինչ փոր-
 ձեցէ՛¹¹ եւ զբարիքն ընկալարու՛մ:

22 Եւ դարձեալ ի կաթողիկոսէն¹² ասէ,
 թէ՛ «մի՛ ամենայն հոգւոյ¹³ հաւատայք¹⁴,
 այլ ընտրեցէք¹⁵, որ յԱստուծոյ Հոգին:
 23 Արդ՛¹⁶ երթայք դուք՝ յաջորդեալք¹⁷ ե-
 պիսկոպոսք¹⁸ կողմանցն այնոցիկ, երկա-
 քանչիւր ոստիկանաբար ի վերայ¹⁹ հա-
 սիք²⁰ քննութեանն²¹, առաւել խնդրեսջիք
 յԱստուծոյ, թէ՛ աստուածայի՞ն իցէ, թէ՛
 այլ ազգ ինչ²² բաջաղանաց, զի սատանա-
 յի²³ փորձանք եւ մարդկան խաբէութիւնք
 յայտ են²⁴, եւ Աստուծոյ²⁵ շնորհք՝²⁶ առա-

ւել եւս յայտնի²⁷: 24 Արդ՛ որպէս Տէր Աս-
 տուած երեւեցուցանէ²⁸ եւ յայտնէ զխոր-
 հուրդդ ձեզ ի տեղւոջն²⁹, աւր ըստ աւրէ³⁰
 եւ մեզ ուսուսջիք»:

25 Յայնժամ կամաւորութեամբ յանձն
 առեալ զհրամանս հայրապետին եպիսկո-
 պոսացն³¹ երկոցունց՝ Դաւթի եւ Յովէ-
 լեա³², տուեալ ողջոյն՝ գային Հոգւոյն³³
 Սրբոյ առաջնորդելով, հասանէին³⁴ յՌոս-
 տակ³⁵ գաւառն Մեծ Կողմանցն³⁶ այնոցիկ,
 ի³⁷ Չղախեան ովիտն³⁸, յասպարիսածեւ³⁹
 դաշտակն առ ափն Տրտուական գետոյն,
 որ է ի վիճակին⁴⁰ Մեծիրանաց⁴¹: 26 Եւ ե-
 լեալ բնակէին⁴² ի նշանաւոր⁴³ պրակին⁴⁴, ի
 խոնաբերձ տեղւոջ⁴⁵, ի սարաւանդակ⁴⁶
 վայրի: 27 Անդ⁴⁷ կայր մատուր⁴⁸ մի՛ փայ-
 տեղէն⁴⁹ կազմեալ եւ⁵⁰ խեցայարկ¹ վեր-

1 bclr չի՛ք ի
 2 clr զճշմարտութիւնն
 3 b ստութեան
 4 bclr չի՛ք ընդ
 5 b խաբէութեամբ
 6 a գգործ
 7 bclr չի՛ք ընդ
 8 a լրկանս
 9 I համարիլ
 10 a առաքեալ
 11 I փորձիցէ՛ք
 * Ը թէ՛. Ի. 21
 12 a կաթողիկէն, I կաթողիկէն փի կաթողիկոսէն
 (bcr)
 13 bcr հոգոյ
 14 a հաւատէ՛ք փի հաւատայք
 15 a ընտրեցէ՛ք, b ընդրեցէ՛ք (clr)
 16 bclr չի՛ք արդ
 17 b յաջորդեալ
 18 a էպիսկոպոսք
 19 cr վերայ
 20 I հաւէ՛ք փի հասի՛ք (abcr). ըստ Վ. Առաքելեանի՝
 վերականգնելի է հասչի՛ք:
 21 bclr քննութեամբ փի քննութեանն
 22 a ի փի ինչ
 23 c սատանային
 24 bclr մարդկային յայտ են խաբէութիւնք փի
 մարդկան խաբէութիւնք յայտ են

25 a յԱստուծոյ, I աստուածային փի Աստուծոյ
 (bcr)
 26 bclr շնորհքն
 27 bclr յայտնի են
 28 bclr երեւեցուցանէ Տէր Աստուած փի Տէր
 Աստուած երեւեցուցանէ
 29 bcr տեղոջն
 30 acr արստարէ փի ար ըստ արէ (bl)
 31 a եպիսկոպոսացն
 32 br Յովելայի, c Յովելեային, I Յովելայ փի Յո-
 վէլեա (a)
 33 b հոգոյն
 34 a չի՛ք հասանէին
 35 br յՌոսաստակ, c յՌոստակ, I յՌոստաստակ
 փի յՌոստակ (a)
 36 a Կողմանց
 37 a չի՛ք այնոցիկ ի
 38 cr հովիտն փի ովիտն (abl)
 39 a յասպարիսական փի յասպարիսածեւ
 40 bl վիճակն փի վիճակին
 41 bclr Մեծարունեաց փի Մեծիրանաց (=Մեծի-
 րանց)
 42 bclr բնակէին փի բնակէին
 43 cr նշանակաւոր փի նշանաւոր
 44 abclr պրակին (=պուրակին)
 45 bcr տեղոջ, I տեղւոջն փի տեղւոջ (a)
 46 a սարեւանդակ փի սարաւանդակ
 47 I անտ
 48 bclr մատուրն փի մատուր (=մատուր)
 49 bcr փայտեղեն
 50 a չի՛ք կազմեալ եւ

տաւորեալ եւ² խաչանիչ զարդու յարմարեալ պալարափայլ³ զորմոցն⁴ յաւրինեալ գեղեցկութիւն⁵: 28 Արդ՝ ի լինել⁶ Համբաւոյն⁷ այնմիկ՝ վաղվաղակի ճեպով⁸ ժամանեալ⁹ գումարէին արք պատուականք, քորեպիսկոպոսունք¹⁰, երիցունք¹¹, սարկաւագունք¹², Հարիւրաւորաց գաւառապետք, գլխաւորք եւ մեծամեծ¹³ գործակալք, բազմութիւն¹⁴ ժողովրդոց, արանց եւ կանանց, զի մասնաւորեսցին ամենեքեան¹⁵ տեսակի սքանչելեացն Աստուծոյ:

29 Ապա Հրամայեալ եպիսկոպոսացն¹⁶ քարոզ Հնչեցուցին¹⁷ ի Հանդիսաւոր ժողովրդարանին¹⁸, զի եռաւրեա¹⁹ պահք եւ աղաւթք պնդութեամբ կատարեսցին²⁰, զի ոչ կայր սակաւ ինչ ի նոսա²¹ երկպառակութիւն. ոմանք Հաւանէին²², եւ կէսք ՀՀաւանէին²³, եւ նոյն ինքն գլխաւոր եպիսկոպոսն²⁴ Յովել²⁵ պատրանս Համարէր:

30 Եւ ի լնուլ²⁶ կիտին եռաւրեա²⁷ պահոցն, Աբասուն²⁸ Իսրայելի²⁹ առեալ բահ ի ձեռն եւ եղեալ Համաւրէն ծունր³⁰ ամենեցուն զիտել ուղղորդաբար³¹ ի նկատեալ³² տեղին՝ Հրամայէր³³ անվեհեր³⁴ բրել³⁵: 31 Զոր ի³⁶ նմին գործ³⁷ դասահոյլ մարդկան բազմութիւնն զհողն³⁸ զգեստուքն³⁹ իւրեանց ի բաց պեղէին⁴⁰, եւ մեծ ջանիւ վաստակաբեկ եղեալ⁴¹ ոչ⁴² կարէին⁴³ գտենչալի⁴⁴ եւ զփափագելի գանձն գտանել:

32 Ապա այնուհետեւ յարեւելից կողմանէ զփայտաշար յարկն քակէին⁴⁵, ուր կանգնեալ էր սեղանն մեղսաքաւիչ պատարագի Տեառն: 33 Անդ⁴⁶ անկեալ ի⁴⁷ խոյզ եւ ի⁴⁸ խնդիր՝ իբրեւ⁴⁹ կանգունս երիս⁵⁰ փորեցին ի ներքոյ սեղանոյն, ահա⁵¹ յանկարծակի բուրեալ ի տեղւոջէ անտի⁵²

1 a խեցեղէն փխ խեցեյարկ
2 a չիբ եւ
3 a պայլարափայլ
4 a յորմոցն, b գորմիցն փխ գորմոցն (cfr)
5 a գեղեցկութիւն
6 I լինիլ
7 a համբաւուն փխ համբաւոյն
8 a մեպով
9 b ժամադրեալ
10 a քորեպիսկոպոսունք
11 bclr չիբ երիցունք
12 a սարկաւունք
13 bclr մեծամեծ փխ մեծամեծ
14 cr բազմութիւնք, I եւ բազմութիւն փխ բազմութիւն (ab)
15 bl ամենեքին
16 bclr եպիսկոպոսաց
17 bclr հնչել փխ հնչեցուցին
18 br ժողովարանին փխ ժողովրդարանին (acl)
19 bl եռաւրեալ
20 cr կատարեսցն փխ կատարեսցին (abl)
21 bclr ի նոսա սակաւ ինչ փխ սակաւ ինչ ի նոսա
22 a հաւանեին
23 bclr չհաւատային փխ չհաւանեին (a չհաւանեին)
24 a էպիսկոպոսն
25 bclr Յովել

26 I լնուլ
27 I եռաւրեալ
28 I սրբասուն փխ Աբասուն (abc)
29 bclr Իսրայելի փխ Իսրայելի (al Իդի՝ պատուոյ նշանի տակ)
30 bclr ծունր համբարեւ փխ համարեւ ծունր
31 ab ուղղորդաբար
32 a նկատել փխ նկատեալ
33 cr հրամայէր
34 Ir անվեհեր
35 cr բահել փխ բրել
36 bclr չիբ ի
37 bclr գործոյ փխ գործ
38 c գեղն փխ գեղն
39 a զգեստուքն, bl սգեստուքն, c զգեստուք փխ զգեստուքն (r)
40 a պեղելին
41 b լինելին, cfr լեալ փխ եղեալ
42 b այլ ոչ
43 a կարելին
44 bl գտենչալին
45 bclr քակեցին փխ քակելին
46 I անտ
47 b չիբ ի
48 b չիբ ի
49 a իբր փխ իբրեւ
50 cr չիբ երիս
51 a ահայ
52 bclr տեղուցէ անտի փխ տեղուցէ անտի

Հոտ անուշից սաստիկ համեղութեան¹ եւ աւլցեալ քմազարդ² պարարտութիւն յաւէտաբար³ գլուխիցն քաղցրացուցանէր զճաշակս⁴, որպէս թէ ճշգրտեալ նմանիւր ազնուական հոտն բերուց⁵ խնկոց⁶ եւ ծաղկանց զանազանից⁷ մինչեւ զարմանալ ամենեցուն առ հասարակ: 34 Եւ իբրեւ փորեցին թիզս տասն, գտին կողոփս երկու⁸ արծաթեղէնս⁹ կապարեա¹⁰ կնիք ի վերայ եղեալ, զորմէ տախտակ մի ոսկեձոյլ¹¹ հաստահեղոյս¹² բեւեռեալ, եւ ի նմա գրեալ ասորերէն եւ հայերէն¹³ գրով:

35 Քանզի որպէս¹⁴ ի մէջ բազմամբոխ հրապարակին այնպիսի հրաշագործութեան¹⁵ Աստուծոյ լինէր երեւումն, այր առ այր եւ մարդ առ մարդ զարմացումն յոյժ¹⁶ յաճախէր¹⁷, եւ զմիմեամբք կուտակեալ զեղուին, փութային¹⁸ զսրբութեանցն¹⁹ տեսանել²⁰ զտապանակս²¹, զի հաւատովք²² էին²³ վառեալ ի սէր սրբոցն: 36 Անդ²⁴ էր այնուհետեւ²⁵ սրտալիր ուրախութիւն եւ

ակնավայելուչ տեսիլ հայեցելոցն²⁶, ուր եւ ցնծութիւն եւ խնդութիւն լինէր հանապազ²⁷: 37 Նոյնպէս եւ սրբոց²⁸ արանց եւ քրիստոսասէր եպիսկոպոսացն²⁹ յոլով խրախացեալք³⁰ յոյժ յաղազս³¹ սքանչելեացն Աստուծոյ, վասն որոյ ւերհնութեամբ մեծաւ զոհանային զանպատում³² պարգեւացն Աստուծոյ³³: 38 Եւ վասն այսորիկ³⁴ այրն Աստուծոյ Իսրայէլ³⁵ մեծարոյ³⁶ եղեալ յոյժ առաջի Աստուծոյ եւ³⁷ առաջի եպիսկոպոսացն³⁸ եւ յաչս³⁹ ժողովելոցն⁴⁰ պատուէին⁴¹ զնա ըստ արժանի իւրում սրբութեանն:

39 Ապա առանձնացեալ եպիսկոպոսացն⁴² Իսրայելիւ հանդերձ⁴³ եւ պահուաւոր քահանայիւք, բացեալ⁴⁴ զկնիք մատանոյն⁴⁵ ի սրբութեան տապանակացն՝ գտանէին⁴⁶ անդ զփրկագործ⁴⁷ խաչին Քրիստոսի⁴⁸ մասն: 40 Ընթերցեալ⁴⁹ զգիր ոսկե-

1 bclr համեղութեամբ փխ համեղութեան
 2 a աւլցեալք համազարդ փխ աւլցեալ քմազարդ
 3 a յաւէտաբար փխ յաւէտաբար
 4 cr զճաշակն
 5 bclr իւր փխ բերուց
 6 a խնկոց
 7 b զազանից, a ծաղկոց զանազանաց փխ ծաղկանց զանազանից (clr)
 8 I երկուս
 9 cr արծաթեղենս
 10 I կապարեայ, a կապարի փխ կապարեա
 11 abc ոսկեձոյլ (I)
 12 bclr փաստահեղոյս փխ փաստահեղոյս
 13 c հայերեն
 14 cr որ փխ որպէս, I չիք որպէս
 15 bclr հրաշագործութեանց
 16 bclr չիք յոյժ
 17 I յաճախէր
 18 I եւ փութային
 19 bclr զսրբութեանց
 20 a անել փխ տեսանել
 21 bclr տապանակս
 22 b հաւատարմ փխ հաւատովք
 23 a եին
 24 I ան
 25 a այնուհետեւ լինէր փխ էր այնուհետեւ

26 bclr հայեցողացն փխ հայեցելոցն
 27 a չիք ուր եւ ցնծութիւն ... հանապազ
 28 c սրբոյ
 29 b եպիսկոպոսական
 30 a յոլովիւք սխրացեալք, clr յոլով սխրացեալք, b յոլովս խրախացեալք փխ յոլով խրախացեալք (վերականգնում)
 31 a վասն փխ յաղազս
 32 bI զանպատումն
 33 bclr Քրիստոսի փխ Աստուծոյ
 34 a վասն որոյ փխ եւ վասն այսորիկ
 35 bclr Իսրայէլ փխ Իսրայէլ
 36 bclr մեծարու փխ մեծարոյ
 37 a չիք առաջի Աստուծոյ եւ
 38 a Էպիսկոպոսացն
 39 I յաչս
 40 a ժողովելոցն փխ ժողովրդոցն
 41 I եւ պատուէին
 42 a Էպիսկոպոսացն
 43 bclr հանդերձ Իսրայէլիւ (I Իդիւ) փխ Իսրայելիւ հանդերձ (a Իդիւ՝ պատուոյ նշանի տակ)
 44 I եւ բացեալ
 45 I մատանոյն
 46 I եւ գտանէին a գտանիւր փխ գտանէին
 47 bclr զփրկական փխ զփրկագործ
 48 a չիք Քրիստոսի
 49 I եւ ընթերցեալ

ձոյլ¹ տախտակին նորին² իսկ արքիդիակոն քորեպիսկոպոսին³, եւ էր գիրն այս, եթէ⁴ «Երուսաղէմեան մասնաւորեալ նշխարք սրբոց են»: 41 Իսկ զայն աստուածային նշանն⁵ իբրեւ տեսանէր Մեծիրանց⁶ հովուապետն⁷ Յովէլ⁸, նմանապէս բազմաբեղուն ծաղկէր իւրով սաղարթածաւալ գիտութեամբն եւ ի բոլոր սրտէ գոհացող⁹ լինէր զԱստուծոյ¹⁰: 42 Եւ հաստատեալ ճշմարտութեամբ գտեսիլ Աբասուն՝ հռչակեցուցանէր յականջս ամենեցուն՝ շինող¹¹ այնմ լինելով, գոր երբեմն քակտէր¹², նմին իրի իսկ եւ վասն առաջին գիմամարտն լինելոյ¹³ յանցաւոր¹⁴ եւ դատապարտ գինքն վարկանէր գոյ: 43 Եւ վասն զի յիւր¹⁵ նահանգին էր նախալիճակեալ վայրն, ուր կենսատու լոյսն էր ծածկեալ, վասն այնորիկ ոչ որպէս¹⁶ առ ուղեկան¹⁷ ինչ կամ անցաւոր¹⁸ շնորհել յումեքէ¹⁹ անսայր, այլ ինքն լինէր իբրեւ ի վերայ իւրոց²⁰ գանձուց հրամանատարութեանն²¹ մատակարար եւ զմի ի տապանակացն առեալ ի

պատիւ՝ յինքեանն²² տանէր յեպիսկոպոսանոցն²³:

44 Այլ ընդ այն թէպէտ եւ²⁴ կարի յոյժ դժկամակ այրն Աստուծոյ լինէր, զի որ²⁵ ինչ նմայն հաւատացաւ յԱստուծոյ, եւ որում ինքն եղեալ էր գիտակ, ի դէպ էր²⁶ ընդ²⁷ նորին ձեռն եւ մատակարարեալ²⁸ սրբութեանն Աստուծոյ, սակայն նորա թոյլ տուեալ առ մի նուագ՝ ըստ իւրում հեզութեանն չլինէր զումեքէ²⁹ ամբաստան³⁰: 45 Այլ³¹ առնոյր զմնացեալ տապանակսն³² կամակցութեամբ եպիսկոպոսին³³ Դաւթի³⁴ հանդերձ քորեպիսկոպոսաջով³⁵ եւ երիցախումբ պաշտանէիւք Տեառն եւ ամենայն ժողովրդաւք³⁶ տանէին ի տեղի բնակութեան իւրոյ, եւ³⁷ սաղմոսիւք եւ աւրհնութեամբ յուղարկեալ³⁸ հանգուցանէին զսրբութիւնն Տեառն լապտերաւք³⁹ լուցելովք⁴⁰ եւ մոմեղինաւք վառելովք ի Գլխոյ⁴¹ վանաց սուրբ եկեղեցւոջն⁴²: 46 Եւ ի⁴³ միմեանց

1 *abcr* ոսկէձոյլ (1)
 2 *bclr* նորուն *փիս* նորին
 3 *a* քորեպիսկոպոսի
 4 *bclr* թէ *փիս* եթէ (*a* եթէ)
 5 *blr* նշան
 6 *bclr* Մեծարունեաց (*cr* Մեծարունեաց հայր) *փիս* Մեծիրանց
 7 *c* չի՛ք հովուապետն
 8 *bclr* Յովէլ
 9 *l* գոհացող
 10 *bclr* զԱստուծոյ լինէր *փիս* լինէր զԱստուծոյ
 11 *l* շինող
 12 *a* խախտէր *փիս* քակտէր
 13 *bclr* դիմամարտ լինելոյն *փիս* դիմամարտն լինելոյ
 14 *bclr* յանցաւոր *փիս* յանցաւոր
 15 *clr* իւր, *b* գիր *փիս* գիր յիւր
 16 *bclr* որպէս թէ
 17 *a* ուղեկան
 18 *cr* յանցաւոր *փիս* անցաւոր
 19 *b* ումեքէ
 20 *a* իրոց, *b* իւրոյ *փիս* իւրոց (*clr*)
 21 *bclr* հրամանատարութեան

22 *a* յինքեան
 23 *a* Էպիսկոպոսանոց
 24 *a* չի՛ք եւ
 25 *bclr* գոր *փիս* գիր որ
 26 *c* դիպէր *փիս* դէպ էր
 27 *bl* ըստ *փիս* ընդ
 28 *blr* մատակարարիլ *փիս* մատակարարեալ
 29 *cr* զումեքէ, *a* զումեք *փիս* զումեքէ
 30 *a* ամբաստան *փիս* ամբաստան
 31 *c* այր *փիս* այլ
 32 *bcr* տապանակ, *l* տապանակն *փիս* տապանակսն (*a*)
 33 *a* Էպիսկոպոսին
 34 *bcr* Դաւթա *փիս* Դաւթի (*al*)
 35 *a* քորեպիսկոպոսաջով
 36 *br* ժողովրդով *փիս* ժողովրդաւք (*acl*)
 37 *cr* չի՛ք եւ
 38 *cr* ուղարկեալ *փիս* յուղարկեալ
 39 *cr* լապտերովք *փիս* լապտերաւք
 40 *a* լուցելաւք *փիս* լուցելովք
 41 *a* Գլխոյ, *c* Գլխոց *փիս* Գլխոյ (*blr*)
 42 *a* եկեղեցւոջն, *bcr* եկեղեցւոջն *փիս* եկեղեցւոջն (1)
 43 *bclr* չի՛ք ի

հոգեւոր ողջոյնի¹ համբոյր տուեալ² դառնային յիւրաքանչիւր տեղիս:

[Լ.³ Պատնէն⁴ թղթոյն⁵, որ գրեցաւ յեպիսկոպոսացն⁶ ի⁷ Դաւթայ եւ Յովելայ⁸ եւ ի⁹ մեծ ժողովարանէն¹⁰, եթէ¹¹ որպէս եցոյց Աստուած զմեծ սփանչելիսն¹²]

1 «Ուղփածեմ, հոգեճաշակ¹³ համբուրիւք առլցեալ եւ ի շնորհաց¹⁴ Հոգւոյն¹⁵ ընկալեալ պարգեւ, ո՛վ աստուածագան Արեւելեաց¹⁶ արքեպիսկոպոս¹⁷ Ուխտանէս, եւ բարեխնամող¹⁸, քաջագնեայ¹⁹, յաւէտաբարգաւած²⁰ զաւրավար²¹, ապուհիպատ²² պատրիկ, տէր Զեւանչէր²³ Աղուանից իշխան, ամենայն²⁴ նախարարաւքդ²⁵, որ²⁶ համանգամայն ընդ ձեզ²⁷, Դաւիթ եւ Յո-

վել²⁸ նուաստ եպիսկոպոսունք²⁹ ի Տէր խնդալ:

2 Աւետաբեր³⁰ հնչմամբ հանդիսացուցանել ձեզ³¹ պարտիմք ի ձեռն հրովարտակ³² պատճենիս³³ զհրաշափառ³⁴ ծածկելոցն երեւումն եւ զգիւտ Սրբոյն խաչին³⁵, որ առաւել քան զառաւելն յաճախեաց յոգնայեղց³⁶ զարմացումն ի մեր միտս³⁷, զոր³⁸ երբեմն անհաւան³⁹ եւ անհաւատ մտաւք ճառել իսկ վասն իրացն չառնուաք⁴⁰ ի⁴¹ յանձն, այժմ ահա տեսաք⁴². տեսողք⁴³ եղեալ⁴⁴ յաւէտասքանչ⁴⁵ ցուցակութեան խաչիս աչաւք մերովք⁴⁶ պիտառապէս վկայեմք ճշմարտութեամբ, թէ սա է պարծանք պարծանաց: 3 Եւ զիա՞րդ զայս տալ լռութեան մարթիցէ⁴⁷ եւ⁴⁸ կամ զարփիափայլ լապտեր⁴⁹ ի ներքոյ⁵⁰ դնել ընդ գրուանաւ⁵¹, այլ յայտ է, թէ⁵² ի վերայ⁵³ կարգաց լուսեղէն աշտանակի, այ-

1 bclr ողջունիւ փիս ողջոյնիւ
2 a համբուրեալ փիս համբոյր տուեալ
3 b եթէ փիս է
4 aa_g պանեն փիս պատնէն
5 lb_gc_g մորիս փիս թղթոյն
6 a յեպիսկոպոսացն
7 cr չիբ ի
8 clr Յովելայ, a ի Յովելայ, b ի Յովելայ փիս Յովելայ (clra_gc_g) (վերականգնում)
9 b չիբ ի
10 cr ժողովարանին
11 bclrb_gc_g թէ փիս եթէ (a եթէ)
12 c զսփանչելիսն, la_gb_gc_g զծածկեալ նշխարսն փիս զմեծ սփանչելիսն
13 acr հոգեճաշակ
14 bclr շնորհ փիս շնորհաց
15 bcr Հոգոյն
16 bclr արեւելեաց փիս արեւելեաց
17 a արբէպիսկոպոս
18 I բարեխնամող
19 bclr քաջագնեան փիս քաջագնեայ
20 cr աւետաբարգաւած
21 a զաւրաւոր փիս զաւրավար
22 acr ապուհի փիս ապուհիպատ (bl)
23 bclr Զուանչէր
24 I եւ ամենայն
25 bclr նախարարացդ փիս նախարարաւդ
26 I որք, a չիբ որ
27 bclr ձեզ են

28 cr Յովել
29 a էպիսկոպոսունք
30 bclr աւետաւոր փիս աւետաբեր
31 a զանգ
32 c հրովարտակ
33 cr պատնէնիս, I պատնէնիս փիս պատնենիս
34 a հրաշափառ
35 c խաչին
36 a յոբնահեղց
37 bclr միտս մեր փիս մեր միտս
38 bclr զի որ փիս զոր
39 a յանուանալ (նոյն գրչի կողմից յ-ն ջնջուած)
40 a չառնուաք (նոյն գրչի կողմից ե-ն ջնջուած)
41 al չիբ ի (bcr)
42 a չիբ տեսաք
43 I տեսողք
44 a եղեալ (նոյն գրչի կողմից երկրորդ ե-ն ջնջուած՝ եղալ) փիս եղեալ
45 acr յաւէտասփանչ
46 I մերաւք, a չիբ աչաւք մերովք
47 clr մարթիցի, b մարթցի փիս մարթիցի
48 bclr չիբ եւ
49 a պատկեր փիս լապտեր
50 a չիբ ի ներքոյ
51 blr գրուանի, c գրաւանի փիս ընդ գրուանաւ
52 cr եթէ փիս է, թէ
53 cr վերայ

սինքն՝ ի սրբումն կոչարանի լուսատու¹ յԱմարասումն² շինել³ գսա:

4 Արդ՝ այսուհետեւ պարտ է մեզ փատողագոյն հրատարակել⁴ գառիթս գոլոյ⁵ մերոյ փրկութեան՝ զգեղաղէչ⁶, յարավայելուչ, չորեքկերպեան⁷ զԱտիականն⁸ յաղագս մեր ընդունելով յինքեան⁹ զանհամեմատ նախակրթութիւնն: 5 Արդարեւ սա իսկ է քրիստոնէից յոյս¹⁰, մեռելոց յարութիւն, կուրաց¹¹ առաջնորդ: 6 Զի որ երբեմն դատապարտութեանն¹² էր անուն խաչն¹³, այժմ հաւատացելոցս իրք եղեն¹⁴ փրկութեան¹⁵: 7 Որով ի ձեռն սորա ի ներքս¹⁶ յարքայականին¹⁷ գտաք յառագաստումն եւ¹⁸ չերկնչիմք այսուհետեւ ի բոցեղէն¹⁹ նետից, զի զթագաւորականի նշան յանձինս մեր բարձեալ բերեմք: 8 Ունկնդիր լերուք մտադիւրութեամբ²⁰ բանիս, զոր լսէքդ²¹:

9 Թէպէտ եւ ոչ²² կամաւ յաւժարեցաք հմտանալ այսմ գործոյ, այլ իբրեւ ոչ մարթացաք²³ դառնալ ընդդէմ ձերոց հրամանաց եւ մանաւանդ զի երկբայելի մտաւք խաբէութիւն զիրսն կարծեցաք: 10 Սակայն ճշդիւ քննեալ՝ շնորհիւն Աստուծոյ գտաք²⁴ զճշմարտութիւն²⁵ ի գալն մեր ի հովիտ մի Արցախայ²⁶, յեզր գետոյ ինչ²⁷, ի տեղի մի՝ Չղախ անուն կոչեցելոյ, ուր կայր մատուրն²⁸ մի: 11 Եւ ահա համբաւն²⁹ հռչակէր³⁰ երթալոյն մերոյ, եւ բազմութիւն շրջակայիցն յոյժ շեղջակուտեալ. անդ³¹ հասանէին քահանայական դասք եւ այլք ի պատուական արանց, յորս ոչ³² սակաւ կայր հակաճառութիւն դիմամարտ լինելոյ³³: 12 Բայց ապա մինչ³⁴ զպահսն պնդապէս³⁵ եղաք երեքաւրեայ³⁶ ընդով սահմանացն եւ յաւէժ³⁷ խնդրուածոցն իւրաքանչիւրոց³⁸ սկսանէաք զփորուածն³⁹ առնել մերձ առ սեղանաւն⁴⁰, ուստի յանկարծակի հոտ անոյշ բուրեաց⁴¹, յաճախապէս զմեր լցոյց հոտոտելիս: 13 Որով եւ յետ սուղ ինչ վաստակոցն⁴² գտաք զփափագելին ի ձեռն շնորհաց

1 b լուսատուր փխ լուսատու
2 b յԱմարասուիւմ
3 bclr ի շինել
4 a հրապարակել փխ հրատարակել: Վ. Առաքելեանը փատողագոյն հրատարակել արտայայտութեան փոխարէն վերականգնելի է համարում փատողագոյն հրատարակել:
5 a գալով փխ գոլոյ
6 a զգեղեղէչ փխ զգեղաղէչ
7 a չորեքկերպեան, b չորեքկերպեանն
8 bclr գտիրականն փխ գԱտիականն (=Ատտիկեանն)
9 cr չիք յինքեան
10 cr լոյս փխ յոյս
11 I եւ կուրաց
12 bclr դատապարտութեան
13 bclr խաչդ փխ խաչն
14 cr եղել փխ եղելն
15 b փրկութիւն
16 a ներքոյ փխ ներքս
17 a արքայականին, cr արքայականին փխ յարքայականին (bl)
18 a որ փխ եւ
19 bcr բոցեղեն
20 a մտադիրութեամբ փխ մտադիւրութեամբ
21 a լսէք փխ լսէքդ

22 a չիք եւ ոչ
23 a մարթեցաք
24 I գտիմք փխ գտաք
25 bclr մշմարտութիւնն փխ զճշմարտութիւն
26 a Արցախայ
27 a գետոյն փխ գետոյ ինչ
28 bclr մատուրն փխ մատուրն
29 b համբաւն մերոյ
30 I հռչակելու
31 I անտ
32 I թէ ոչ
33 a դիմամարտելոյ փխ դիմամարտ լինելոյ
34 c մինչեւ, a չիք մինչ
35 a զպահս պինդս փխ զպահսն պնդապէս
36 bc երեքօրեա. a ճեղագրում վերջին յ տառն աւելացուած է հետագայում:
37 blr յաւէտ, c յաւետ փխ յաւէժ
38 bclr իւրաքանչիւրոցն լինելով
39 clr զփորածն փխ զփորուածն
40 bclr սեղանովն փխ սեղանաւն
41 I բուրեալ
42 bclr վաստակոց

բարձրելոյն եւ¹ յաղաւթից սրբոյ հաւրն² Իսրայելի³ կողոփս երկուս⁴ արծաթեղէնս⁵ կապարեայ⁶ կնիք ի վերայ⁷ պնդեալ⁸ հոռոմափակ⁹, յորմէ¹⁰ տախտակ մի ձոյլ ոսկի՝ հաստահեղոյս բեւեռեալ, եւ ի նմա գիր ասորի եւ հայ: 14 Եւ¹¹ ըստ գրոյն մեր բացեալ¹² առաջի սրբազան¹³ քահանայից¹⁴, գտաք¹⁵ զամենակեցոյց խաչին մասն եւ այլ բազում սրբութեանց, զորոց գիրն ասաց, թէ¹⁶ «Երուսաղէմեան են մասունք սրբութեանց Տեառն»:

15 Ընդ որս ես իսկ Յովէլ՝ նուաստ եպիսկոպոս¹⁷, մեծապէս գոհացեալ զբոլորից պարգեւատուէն, զամենայն երկբայութիւն ի բաց ընկեցեալ¹⁸ յիմոց մտացս եւ¹⁹ հաւատով²⁰ ընկալեալ²¹ գտեսիլ Աբասուս, վասն որոյ լինելոյ գիւտիս այսորիկ²² յիմում²³ վիճակիս²⁴ մեծաւ ցանկութեամբ զմի²⁵ ի տապանակացս յիմ սեփհական ե-

կեղեցին առեալ տարայ²⁶: 16 Եւ զայլ սրբութիւնսն յուղարկեցաք²⁷ ի ձեռն քորեպիսկոպոսաց²⁸ եւ քահանայից եւ դասու պաշտաւնէից²⁹ մեք՝ Դաւիթ եւ Յովէլ³⁰ եպիսկոպոսունք³¹, ի տեղի մենաստանի³² Աբասուս շնորհաւքն Աստուծոյ, ցնծալից ուրխութեամբ, հոգեւորական երգով: 17 Եւ Տէր Աստուած զաւրութեամբ եւ փառաւք զձեզ պահպանեցուցէ³³ ի³⁴ շնորհս աստուածընկալ խաչիս երեւման³⁵ եւ բազմաւոր կենաւք խաղաղականաւք, ի ցաւոյ երկնից եւ ի պարարտութենէ երկրի տացէ զանհամեմատութիւն երկաքանչիւրովք ի վայելումն հոգեծաղիկ³⁶ տեսողիք³⁷ եւ թագազարմ ժառանգաւք³⁸ մեծահագ հիւղինակիդ³⁹ Ջեւանշերի⁴⁰. ո՛ղջ լեւրուք ի Տէր»:

[Լ.Ա.⁴¹. Առ այս⁴² պատասխանի⁴³ եպիսկոպոսացն⁴⁴ ի հայրապետէն եւ յիշխանէն]

1 «Տառայարեալ պատճէն⁴⁵ հրովարտակիս, զոր շարաքերեալ⁴⁶ եւ կարգեալ էր, տեսաք⁴⁷, յորմէ մեծապէս զանգեղջակա-

1 bclr չիֆ եւ
 2 bclr հորն սրբոյն (I սրբոյ) փխ սրբոյ հաւրն
 3 bcr Իսրայելի փխ Իսրայելի (al Իդի՝ պատուոյ նշանի տակ)
 4 a երկու փխ երկուս
 5 b արծաթեղէն, cr արծաթեղեն փխ արծաթեղէնս
 6 bcr կապարեա. a ձեռագրում վերջին յ տառն աւելացուած է հետագայում:
 7 a կնիքով փխ կնիք ի վերայ
 8 cr պնտեալ
 9 c հրոռոմափակ
 10 clr գորմէ, b գորմէ եւ փխ յորմէ
 11 bclr որ փխ եւ
 12 c բացեալ տեսաք
 13 bclr սրբական փխ սրբազան
 14 c քահանայից
 15 cr եւ գտաք, I գտիմ փխ գտաք
 16 a թե
 17 bclr նուաստ եպիսկոպոս Յովէլ (clr Յովել) փխ Յովէլ նուաստ եպիսկոպոս (a եպիսկոպոս)
 18 a ընկեցեալ
 19 cr չիֆ եւ
 20 I հաւատով
 21 bclr ընկալաք փխ ընկալեալ
 22 bclr գիւտիս այսորիկ լինելով փխ լինելոյ գիւտիս այսորիկ
 23 a իմոյ, I յորում փխ յիմում (bcr)
 24 bclr վիճակից փխ վիճակիս
 25 I զի մի փխ զմի

26 a տարա. հետագայում աւելացուած յ՝ տարայ
 27 bclr յղարկեցի փխ յուղարկեցաք
 28 a քորեպիսկոպոսաց
 29 a պաշտաւնէից
 30 bclr Յովել
 31 a եպիսկոպոսունք
 32 a մենաստանեաց փխ մենաստանի
 33 cr պահպանեցուցէ
 34 cr չիֆ ի
 35 b երեւմամբն
 36 acr հոգեծաղիկ
 37 a տեսողից փխ տեսողիդ
 38 bclr ժառանգով փխ ժառանգաւք
 39 bclr հիւղանակիդ փխ հիւղինակիդ
 40 b Ջուանշերի, clr Ջուանշիրի փխ Ջեւանշերի (a)
 41 b I, փխ Լ, Ա
 42 a այն փխ այս (bclr)
 43 bclr պատասխանիք թղթոյ (aa_gbc_g)
 44 I եպիսկոպոսաց
 45 a պանէն
 46 a շարաքերեալ
 47 c տեսաք

նէն¹ գոհացաք զԱստուծոյ, որ իւրով² ողորմութեամբն աւր ըստ աւրէ³ հրաշագործէ յարարածս իւր⁴, առաւել՝ ի⁵ մեզ, ի շնորհս⁶ ձերոյ սրբութեանդ, Դաւիթ եւ Յովել⁷ եպիսկոպոսունք⁸. Ուխտանէս՝ նուաստ կաթողիկոս⁹ եւ Ջեւանշէր¹⁰ Աղուանից գաւրավար եւ իշխան՝ ի Տէր խնդալ:

2 Վասն կենսատու փրկութեանդ հասելոյ մեզ յԱստուծոյ յաւէտապէս¹¹ գոհացաք զԱստուծոյ անսպառ¹² պարգեւացն եւ վասն Սրբոյ խաչիդ, որ ի միջի մերում երեւեցաւ, ծագեաց, եբաց, լուսաւորեաց զաչս մեր: 3 Վասն այսորիկ անդադար բերանով եւ անհանգիստ լեզուաւ¹³ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ զբարերարն¹⁴, զսքանչելագործն¹⁵ եւ զպարգեւաբաշխն աւրհնեցաք, որ շնորհեաց մեզ¹⁶ զանապական¹⁷ պարգեւս ի¹⁸ Սուրբ Հոգւոյն¹⁹: 4 Զի²⁰ եւ²¹ մեք թէպէտ եւ²² հեռի եմք մարմնով՝ մերձ համարեալ հոգւով²³ յիշեսջիք առաջի նորագիւտ խաչիդ: 5 Եւ դուք զառաքինագգեստ եւ զսրբասնեալդ Իսրա-

յէղ²⁴ եւ զգանձդ շնորհաց հանդերձ սրբոյ նշանիւդ այսր առեալ՝ առ մեզ հասուցէք մեծաւ զգուշութեամբ, զի եւ մեք երկրպագեսցուք երանաւէտ²⁵ համբուրիւ հանդերձ տիեզերական ժողովովս. ո՛ղջ լերուք ի Տէր²⁶»:

6 Նմանապէս իսկ երջանիկ վերադրտող²⁷ եւ տեսուչ եպիսկոպոսացն²⁸ տեսեալ զդրուակ նամակին Արեւելից գաւրապետին²⁹ եւ սրբոյ կաթողիկոսին³⁰ այնուհետեւ շեշտակի³¹ ճեպով³² առեալ զգտեալ գանձ սրբութեանցն³³, եպիսկոպոսքն հանդերձ Իսրայելիւն³⁴, անյապաղ³⁵ ժամանէին ի մեծ քաղաքն Պերոժ Քաւատ³⁶, վասն զի Արեւելից³⁷ մեծ իշխանն Ջեւանշէր³⁸ եւ եպիսկոպոսապետն³⁹ Ուխտանէս⁴⁰ անդ նստէին ամենայն նախարարաւքն:

7 Որոց ընկալեալ զլուսապայծառ շնորհս հռչակաւոր հանդիսիւ⁴¹ յերկարէին⁴² զերկրպագութիւնն ի բազմախումբ հոլա-

1 I գանգեղջակօրէն
2 b իւր
3 cr օրստօրէ փխ աւր ըստ աւրէ
4 a չի՛ք իւր
5 a եւ փխ ի
6 a գշնորիս փխ ի շնորիս
7 bc Յովել
8 a Էպիսկոպոսունք
9 I կաթողիկոս
10 bcr Ջուանշէր
11 b յաւետապէս
12 b եւ անսպառ, c գանսպառ փխ անսպառ, a չի՛ք անսպառ
13 a լեզուով փխ լեզուս
14 a բարերարն
15 a սքանչելագործն
16 bcr չի՛ք մեզ
17 a անապական
18 bcr չի՛ք ի
19 cr Հոգւոյն
20 a չի՛ք զի
21 b գեւ փխ զի եւ
22 a չի՛ք եւ
23 bcr հոգով

24 bcr Իսրայէլ
25 ac երանաւետ փխ երանաւէտ (bcr)
26 a Տէրամբ (ձեռագրում տր՝ պատուոյ նշանի տակ) փխ ի Տէր
27 I վերադրտող
28 bcr եպիսկոպոսաց փխ եպիսկոպոսացն (a Էպիսկոպոսացն)
29 a գաւրապէ փխ գաւրապետին
30 bcr կաթողիկոսին (b կաթողիկոսին, I հայրապետին) սրբոյ փխ սրբոյ կաթողիկոսին (a)
31 br գշեշտակի, c եւ գշեշտակի փխ շեշտակի (aI)
32 a ճեպով
33 bcr գանձն սրբութեանց փխ գանձ սրբութեանցն
34 a Իսրայէլիւն, bcr Իսրայէլիւ փխ Իսրայելիւն (I Իդիւն՝ պատուոյ նշանի տակ)
35 a անապաղ փխ անյապաղ
36 a Պերոժ Քաւատ փխ Պերոժ Քաւատ
37 bcr արեւելեացս, I արեւելեայցս փխ արեւելից (a)
38 bcr Ջուանշէր
39 a Էպիսկոպոսապետն
40 b Ուխտանէս
41 a հանդիսին փխ հանդ իսիւ
42 I երկարէին, bcr մերկարէին փխ յերկարէին (a յերկարեին)

բանին: 8 Եւ¹ նպաստամատոյց ընծայիւք² եւ պատարագաւք կատարէր իշխանն առաջի Սրբոյն³ խաչին նուէրս⁴ եւ⁵ ներբողելով զԱբասն՝ մեծարէր կաթողիկոսան⁶ եւ ամենայն աշխարհակոյտ⁷ ամբոխին: 9 Ապա հրաման⁸ տայր յուղարկել⁹ զնա խաչապայծառ տապանակաւն անդրէն ի վերնակողմ¹⁰ գաւառն Մեծ Կուենից¹¹ ի բարձրաւանդակ լեառնն¹², ի տեղի¹³ մենաստանի¹⁴ իւրոյ՝ ի Գլխոյ վանս: 10 Եւ ողջոյն տուեալ¹⁵ հոգեւոր համբուրիւ երանելոյն¹⁶ խնդամիտ յիւրաքանչիւր¹⁷ դառնային¹⁸ ի նաւահանգիստ¹⁹:

[ԼԲ²⁰. Խնամաւորիլն²¹ նախարարացն Աղուանից ազգաշաղախ եւ անիծանիլ²²: ...]

1 bclr որ եւ
 2 a ընծայիւք
 3 a Սուրբ փխ սրբոյն
 4 c նուէրս
 5 bclr չիք եւ
 6 a կաթողիկոսովն փխ կաթողիկոսան
 7 c համաշխարհակոյտ փխ ամենայն աշխարհակոյտ
 8 b հրամայն
 9 bclr յղարկել փխ յուղարկել
 10 bclr վերնակողմն
 11 clr Մեծ Կուենից, b Մեծ Գունէից փխ Մեծ Կուենից (a)
 12 bclr լեառն փխ լեառնն
 13 b չիք տեղի
 14 bclr մենաստանին
 15 b ողջոյնեալ փխ ողջոյն տուեալ
 16 I երանելոյն, cr երանելիքն միմիանց փխ երանելոյն (ab)
 17 cr իւրաքանչիւր ոք
 18 b դառնայ
 19 bclr նաւահանգիստն
 20 b ԼԱ փխ ԼԲ: Այս գլխի բնագիրն ամբողջութեամբ իր՝ Մովսէս Դասխուրանցու շարադրանքն է 684 թ. պատմութիւնից նրա արտագրած հատուածների միջեւ, ուստի, բնականաբար, չի կարող տեղ գտնել է դ. երկի վերականգնուող բնագրում:
 21 r խնամաւորիլն, ab_gc_g խնամաւորիլ, a_g խնամաւորել փխ խնամաւորիլն
 22 I անիծանիլն

[ԼԳ²³. Յաղագս սրբական առն²⁴ Աստուծոյ²⁵ Իսրայելի²⁶ քահանայանալոյն եւ գիւտ Սրբոյն²⁷ խաչին՝ վիպասանումն²⁸ գրուցատրաբար]

1 Այլ քանզի աղբիւր²⁹ ուղփածեմ³⁰ իջիւք էր այրն երջանիկ³¹, ի³² յորդահոս քաղցր³³ յիւրոց³⁴ յոքունց³⁵ արբուցանէր վտակաց³⁶, սաստկացեալ ունելով³⁷ միշտ³⁸ պատերազմ ընդդէմ³⁹ Ենիքա⁴⁰ թշնամւոյն⁴¹, որով սովոր իսկ են առաքինագունքն ախոյեան քաջ եւ ընտիր ընտիր⁴² ընդդէմ նորա գտանիլ: 2 Նոյն աւրինակ եւ սա գեղեցկազարդ արդարութեամբ էր վայելչացեալ⁴³ անուանելով յաշխարհիբղիեսաց, արձակեաց յեղակարծ յուրվից ճաշակելիս զհոտ անուշից⁴⁴ սրբութեանց սրբոց:

3 Յետուստ ուրեմն յակնարկել⁴⁵ Հոգւոյն Սրբոյ ի սիրտ վերադիտողին Դաւթայ⁴⁶ տուելով⁴⁷ ի⁴⁸ նմա զմեծն քահանա-

23 b ԼԳ փխ ԼԳ
 24 b առնն
 25 a_g չիք Աստուծոյ
 26 bclr Իսրայելի
 27 a Սուրբ, a_gb_g Սրբոյ փխ Սրբոյն
 28 a վիպասանումն փխ վիպասանումն (bclra_g)
 29 cr աղբիւր
 30 a ուղփանեմ փխ ուղփանեմ
 31 bclr երանելի փխ երջանիկ (a)
 32 bclr չիք ի
 33 b քաղցր
 34 a իւրոց
 35 bclr յոբուս փխ յոբուսց (a) (=յոբուսց)
 36 cr ի վտակաց
 37 I ունէր
 38 I չիք միշտ
 39 bclr չիք ընդդէմ
 40 bclr ի բաց փխ Ենիքա. հին յունական աստուածութեան անուն է՝ Էնիպէոս:
 41 bclr Բշնամոյն
 42 clr ընտիր, b ընդիր փխ ընտիր ընտիր (a)
 43 b վայելուչացեալ
 44 bclr անուշահոտ փխ զհոտ անուշից (a անուշից)
 45 b յակնարկել, I յակնարկելն
 46 a Դաւթա, I Դաւթի
 47 clr տուելովն
 48 bclr չիք ի

յապետութիւն՝ ձեռնադրէ¹, զի կալցի² իշխանութիւն՝ շահել զոգիս կորուսելոցն³ որպէս մեծն Պետրոս, եւ զանարատն⁴ մատուցանէ⁵ պատարագ որպէս զարին Ահարոն: 4 Եւ մերձաւորք եւ հեռաւորք խրախճանակիցք ընդ այն⁶ լինելով՝ ի սրբական աջոյ նորա առցեն⁷ աւրհնութիւն: 5 Բայց մեծ ահա⁸ զարմանք այն էին սքանչելեաց⁹, որ յոլովից անհաւատաւի¹⁰ իրն թուէր այն, ըստ կարգի կատարէր առ նա¹¹ աւր ըստ աւրէ¹² ըստ առաջին խորհրդոյ¹³ վերին ցուցականութեանն: 6 Սակս որոյ¹⁴ ի¹⁵ դէպ էր առ նա առաքելական ձայնն, թէ՛ Զնախահրաւեր կոչեցեալսն արդարացոյց Աստուած եւ զարդարսն փառաւոր¹⁶ արար¹⁷:

7 Արդ՝ յետ անցանելոյ¹⁷ ամի միոյ¹⁸ ի վերայ այնորիկ, սակս նախագուշակ հրամանին, որ ի վերուստ եղեւ նմա¹⁹ ազդումն, ցանկութիւն²⁰ յոյժ սուրբ երէցն²¹ ունէր²² խնդրել զփափագելի²³ խաչն՝

զծածկեալն²⁴ սրբոյն Մաշտոցի ի Գիս անուանեալ գեւղ²⁵, որ յՈւտի գաւառի: 8 Եւ վասն զի ինքն՝ առաջնորդ²⁶ բարի եղբարցն²⁷, զսիրոյն²⁸ խորհելով առ ամենեսեան, կատարեալ²⁹ զպատուիրանն³⁰ զգեցեալ³¹ զճշմարտութիւն³² Աստուծոյ ի ծածուկ, վասն այնր բարեխնամբար հոգացեալ զբոլորիցն աւգոտ³³ ոչ հուշակելով զծածուկ խորհուրդ ի հանդէս ամբոխից, զի³⁴ խուսափել³⁵ ջանայր ի մարդկան գովեստից, փախչել³⁶ ի փառամոլ եւ ի սնայարծիկ ախտից, վասն այսորիկ³⁷ զմի ոմն ի սրբասնելոցն³⁸ քահանայից՝ նախամեծար պատուաւորաց հետեւող³⁹, իւրումն միայն զնա առնէր⁴⁰ գիւտին այնմիկ, եւ ոչ ժողովով⁴¹ կամէր զերթն: 9 Եւ⁴² նովաւ հանդերձ հասանէր⁴³ ի նախասացեալ ի վայրն⁴⁴ ի Հինն եկեղեցի⁴⁵, եւ ոչ գիտելով ստուգել եւ ի⁴⁶ նշմարել զտեղին:

1 b ձեռնադրել
 2 a կալցել փի կալցի
 3 bclr կորուսելոց
 4 a զանարատ
 5 bl մատուցել փի մատուցանել
 6 a չի՞ր ընդ այն
 7 c առցեն
 8 bclr ահա մեծ փի մեծ ահա
 9 bclr ըստանչելեաց
 10 a անհաւատ փի անհաւատալի
 11 bclr առ նա կատարէր փի կատարէր առ նա
 12 acr արտատարէր փի ար ըստ արե (bl)
 13 b խորհր փի խորհրդոյ
 14 bclr որոց փի որոյ
 15 b չի՞ր ի
 16 l փառաւորս
 17 շքանք. շքանք. Բ 30:
 18 a ամ մի փի ամի միոյ
 19 a եւ նմա
 20 a ցանկութեան փի ցանկութիւն
 21 abclr երէցն փի երէցն (վերականգնում)
 22 a սուրբ երէցն ունէր յոյժ փի յոյժ ... երէցն (bclr երէցն) ունէր
 23 l զփափագելի

24 a զծածկեալ
 25 bl գիւղ, cr գեղ փի գեւղ (a)
 26 a առաջն փի առաջնորդ
 27 bclr եղբարց
 28 a զսիրոյ
 29 bl կատարել առ (b կատարէր) ամենեսեան փի առ ամենեսեան կատարեալ
 30 a ունէր պատուիրան խորհելով առ ամենեսեան փի խորհելով առ ամենեսեան, կատարեալ զպատուիրանն (cr)
 31 bclr եւ զգեցեալ էր փի զգեցեալ (a զգեցեալ)
 32 bclr զճշմարտութիւնն
 33 bcr օգուտն
 34 a եւ փի զի
 35 l խուսափիլ
 36 cl փախչիլ
 37 b այնորիկ
 38 bclr սրբասնելոց
 39 l հետեւող
 40 a առնել փի առնէր. այս բառից յետոյ թերեւս վերականգնելի է ծանաւթ:
 41 b ժողովով, cr ժողովով փի ժողովով (al)
 42 c այլեւ փի եւ
 43 bclr հասիւն փի հասանէր
 44 a վայրսն փի ի վայրն
 45 a եկեղեցի, b եկցի, c հին եկեղեցի փի Հինն եկեղեցի (lr)
 46 bclr չի՞ր եւ ի

10 Նոյնժամայն նշան զարմանալի լինէր ի վերայ սաղարթապատ ծառոցն¹ նոճիցն², որք երկաքանչիւր³ աստի եւ⁴ անտի⁵ միջաւորեալ ունէին յինքեանս⁶ զկոչարանն սուրբ: 11 Որ⁷ իբրեւ⁸ եթէ⁹ ծագումն երեւեալ բոցաճաճանչ ի¹⁰ վերոյ¹¹ ունել կամարածեւ եւ ի նոյն միացեալ հաւասար գերակատար գմբեթին¹² բաւանդակապէս¹³ սահեալ ճառագայթէր ի ծայրս ծառոց նոճիցն¹⁴ ճշգրտապէս աղեղանդ, որ յամբս երեւի¹⁵, փայլականբար ցայտէր ի ստորադրեալ¹⁶ քարատող եւ աղիւսաշար պուրատին¹⁷, ուր կայր դադարեալ¹⁸ անդ խաչն Քրիստոսի: 12 Գիտացեալ այնուհետեւ սրբոյն առն¹⁹, եթէ յայնմ²⁰ տեղուղ²¹ է գանձն անկապուտ, առնոյր ի ձեռն բրիչ, պարեգաւտեալ²² իբրեւ զարին Աբրահամ սկսաւ բրել զնկատեալ²³ տեղին²⁴ իւրով համահաւանեալ արամբքն: 13 Եւ որպէս վայրափոսէր, հինգ էր քիլ կամ թէ աւելի

ինչ՝ յանկարծակի երեւեալ տապան մի արծաթի՝ ժանգառագոյն, հնացեալ, որ եւ ունէր առ հասարակ հայ, հոռոմ եւ ասորի գիր եւ²⁵ ցուցանէր ի նմա գոլ զմասն ի²⁶ կենդանարմատ փայտէն: 14 Կայր անդ²⁷ նշանն Քրիստոսի արծաթածոյլ, գեղազանեալ²⁸ ոսկիագաւծ²⁹ տեսակաւ³⁰, որ յաւէտ³¹ է³² ի խաչէն³³ Տեառն³⁴:

15 Ապա այնուհետեւ հրճուալից եղեւ յոլովակի խնկարկութեամբ այրն Աստուծոյ, զուարթանայր³⁵ հոգեծաղիկ³⁶ պայծառութեամբ, յարակցաբար լեալ մարմնաքնարն³⁷ Դաւթի երգոյն՝ յաւրինէր նուագս երաժշտականս³⁸. Աւրինեցից զՏէր յամենայն ժամ: 16 Եւ որ ի կարգին է վասն շնորհելոյ երկիւղածաց իւրոց զնշանն, որ միշտ ապրեցուցանէ³⁹ ի թշնամոյն⁴⁰, զայս անխլաբար⁴¹ ընկալեալ զնշան⁴² փրկութեան՝ յիւրն բերէ եկեղեցի:

17 Յաւուրսն յայնոսիկ յերեւել⁴³ նշանին եւ գալ հասանել ի հանգստարանն՝ մեծ եւ հրաշալի զարմացումն լինէր⁴⁴, որ լուել⁴⁵ անհնարին էր⁴⁶ զահեղ մեծ՝ փա-

1 bcr ծառոյն փխ ծառոցն (al)
 2 bclr ցոնից
 3 bclr չիբ երկաքանչիւր
 4 br չիբ եւ
 5 bcr անդի փխ անտի (al)
 6 a յինքեան փխ յինքեանս
 7 c որ եւ, r չիբ որ
 8 a իբր փխ իբրեւ
 9 bl թէ փխ եթէ (a եթէ), cr չիբ եթէ
 10 bclr չիբ ի
 11 b վրա, l վերայ, r վերա փխ վերոյ, c չիբ վերոյ
 12 a գմբեթին, br գումբեթին, c կումբեթին, l գումբեթին փխ գմբեթին (վերականգնում)
 13 bclr բովանդակատես փխ բաւանդակապէս
 14 bclr ցոնից
 15 bclr յամպսն լինի փխ յամբս երեւի
 16 a յստորադրեալ փխ ի ստորադրեալ
 17 Այլուստ անճանօք բառ. Մ. էմիւր եւ վ. Առաքելեանը վերականգնելի են համարում պուրակին ըստ Առնկիանոսի արտագրութեան:
 18 b դարանակեալ փխ դադարեալ
 19 l առն
 20 a յայնմիկ փխ յայնմ
 21 bc տեղոց, r տեղոչէ
 22 ac պարեգաւտեալ, l եւ պարեգոտեալ
 23 a զնկատել փխ զնկատեալ
 24 al տեղի փխ տեղին (bcr)

25 a չիբ եւ
 26 a չիբ ի
 27 l անտ
 28 l գերագանեալ
 29 a ոսկիաղաւտ փխ ոսկիագաւծ
 30 a տեսակով փխ տեսակաւ
 31 bc յաւետ
 32 bclr էր փխ է
 33 b խաչին
 34 a Քրիստոսի փխ Տեառն
 35 l եւ գուարթանայր
 36 acr հոգեծաղիկ
 37 a մարմնաքնար
 38 bclr երաժշտական փխ երաժշտականս
 * Ս * Գ * 2
 39 a ապրեցուցանէ
 40 cl թշնամոյն
 41 l զանխլաբար
 42 l զնշանն
 43 l յերեւիլ
 44 c չիբ լինէր
 45 b լ (այսպէ՛ս) փխ լոել, cr չիբ լոել
 46 b լինէր, clr է փխ էր (a)

ուացն Աստուծոյ: 18 Ձի որպէս Կիւրղի, որ յԵրուսաղէմ էր² Հայրապետ, գրութեամբ³ ի Կոստանդիանոս՝ «Վասն երեւման խաչին», ասէ⁴, եթէ⁵ «Յոյլքն⁶ լուսոյ մինչեւ⁷ ի Ձիթաստանեաց լեռոնն⁸ ո՛չ միում կամ երկրորդում երեւեալ, այլ ամենայն բազմութեան քաղաքին ակն յայտնի ցուցեալ», նոյնգունակ եղեւ Արեւելեաց⁹ աշխարհիս լուսոյ խաչիս երեւումն¹⁰: 19 Ձի առ¹¹ Հասարակ ամենեցուն տեսեալ զսասկուծիւն լուսոյն, բոցաճաճանչ փայլմամբ՝ եկեալ ընդ ամբս¹² երկնից, սլացեալ յայտ յանդիման: 20 Ամենեցուն տեսեալ զել եւ զէջ շնորհացն¹³ ի վերայ ամենասուրբ¹⁴ խաչին, երբեմն՝ ի նմանութիւն Հրոյ¹⁵, երբեմն՝ ի նմանութիւն լուսոյ, երբեմն՝ ի նմանութիւն¹⁶ աստեղն, որ ծագէ յառաւաւտուն¹⁷, զոր ոչ մի ոք¹⁸, այլ աշխարհ ամենայն եղեն տեսողք¹⁹ մեծապայծառ սքանչելեացն²⁰ ճառագայթից:

21 Ձի մինչ դեռ ի յերկինս²¹ ցոյացեալ էր մերձ առ տեղեալն ի տաճարի²² Տեառն, ոչ միայն բնակչաց քաղաքին, այլ շրջա-

կա²³ Համասփիւռ եւ Համատարած ամենայն գեղից²⁴ եւ քաղաքաց, արանց եւ կանանց²⁵, այլ եւ հովուաց ի լերինս եւ անդիորդաց²⁶ ի փոսս ճարակողաց²⁷ եւ արդինարարաց²⁸ ի դաշտս, որք աշխարհասէրք զպտուղս²⁹ կապտէին, եւ բազում ճանապարհորդաց բացաւթէից³⁰ ի հինգերորդում պահու գիշերոյն, այդոքիկ³¹ ամենեքեան³² տեսանէին զարփիահրաշ սքանչելիսն: 22 Եւ եկեալ բազում ճեպով³³ ընդ այլ բազում տեսողսն³⁴ ահիւ քաջասլաց քայլարանաց³⁵ առ ի տես³⁶ յախուռն³⁷ խմբելոցն հոյս հոյս ի հանդիսի հաւթարձակ³⁸ տեսարանին, եւ լցեալ զցանկութիւն փափազանացն³⁹, Համբուրելով զՍուրբ խաչն Քրիստոսի, ընկալեալ⁴⁰ զշնորհս⁴¹ եւ զողորմութիւն⁴² ի նոյն ինքն ի տենչալի գինէն՝ զհանդերձեալ վայելուչ զյաղթութեանն⁴³ առեալ ընդունէին պարգեւս: 23 Եւ զի բազումք ի գլխաւորաց աշխարհիս կողմանց կողմանց եկեալ էին ի տաւնն⁴⁴ տէրունական նշանին, եւ վասն

1 r գմեծ փիս մեծ (abc1)
 2 bclr Երուսաղէմի (b յերուսաղէմի) է փիս յերուսաղէմ էր
 3 c գիտութեամբ, blr գիտութեան փիս գրութեամբ (a)
 4 bclr ասէր փիս ասէ
 5 a եթե b թէ
 6 c ցոյլ a ցայլն փիս ցոյլն (blr)
 7 bcr մինչ փիս մինչեւ (a1)
 8 I լեռն
 9 I արեւելեայց
 10 b երեւումնս, clr երեւումնս փիս երեւումն (a)
 11 a հարթ փիս առ
 12 bclr ամպս փիս ամբս
 13 bl սուրբ շնորհացն
 14 bl չիբ ամենասուրբ
 15 bclr հրո (I հրոյ) եւ
 16 bclr տեսիլ փիս նմանութիւն
 17 a առաւաւտուն
 18 a մէք, bcr ոք մի փիս մի ոք (I)
 19 I տեսողք
 20 a չիբ սքանչելեացն
 21 a մինչ ընդ երկինս փիս մինչ դեռ ի յերկինս
 22 a տաճարին

23 I շրջակայ
 24 bcl գիւղից
 25 a կանաց
 26 a անդորդացն փիս անդիորդաց
 27 a ճարակաց փիս ճարակողաց
 28 a արդիւնաւորաց փիս արդիւնարարաց
 29 a զպտուղսն
 30 a բացաւթից, I բայցօթէից
 31 bclr այդքան փիս այդոքիկ
 32 a ամենեքեան
 33 a ճեպով
 34 I տեսողսն
 35 bclr բայլարանաւ փիս բայլարանաց
 36 a տեսս, b չիբ տես
 37 a յառուն փիս յախուռն
 38 a հաւձարձակ փիս հաւթարձակ (bclr): Վ. Առաքելեանը վերականգնելի է համարում յօթարձակ:
 39 I փափաքանացն
 40 a ընդունել փիս ընկալեալ
 41 a շնորհս
 42 a ողորմութիւն
 43 bl զյաղթութեան, cr յաղթութեան փիս զյաղթութեանն (a)
 44 bcr տուն

այնորիկ սաստիկ եւ ահեղ նշանացն, որ¹ երեւէին² ի վերայ խաչին, ոչ ոք իշխէր³ զգիշերն ի⁴ յարկսն յայն մտանել⁵ եւ⁶ ի քաղաքի Դաւթին⁷ աւթել, այլ այնուհետեւ ելեալ⁸ արտաքս ի սարաւանդակ⁹ վայրսն եւ¹⁰ զգիշերն ամենայն անդ ազաւթէին մինչեւ ցառաւաւտն¹¹: 24 Եւ ի ծագել¹² արեգականն¹³ մտանէին ի գաւիթ եկեղեցոյն¹⁴ առաջի խաչին ահիւ եւ երկիւղիւ, եւ իսկոյն յարեալ ի հսկումն՝ խաչապայծառ տաւնին կատարէին¹⁵ գոհացողական պատարագ ի վերայ սեղանոյն¹⁶:

25 Ապա յետ երեւելոյ հրաշիցս այսոցիկ, իբրեւ վերստին ընծիւղեալ¹⁷ վերածաղկէր¹⁸ հզարեղ, աստուածընկալ խաչաշտարակին մեծի, յորժամ դաւանիլ¹⁹ հաւատացաւ յԱստուծոյ արժանաւորիլ²⁰ մեզ ընդունակ գոլով աննման առծածկելի զինին եւ²¹ միշտ զմեաւք²² պահպանութեամբ պարունակեալ զիրոյ արարչութեան գութն²³ խնամոյ՝ անվթար առտուեաց²⁴

մեզ Տէրն նեցուկ՝ զփրկական²⁵ կայմն զպարգողն²⁶ ի մեզ աստուածգիտութեանն²⁷ առագաստ, թանց²⁸ գիտութեանց դպրացն ջոկք²⁹ եւ ուխտի մանկանց³⁰ դասք մնային, զի ի նոցանէ էր ծածկեալ խորհուրդն: 26 Ապա զգացեալ Աստուծոյ³¹ սպասաւորին, որ էր ի Հին եկեղեցւոջ³² անդ³³, զծագումն խաչին, վասն որոյ իբրեւ գիտակ այսմ լինէր այրն, քաջայաւժար կամաւ երթայր ի Մեծ Կուսնից³⁴ գաւառն³⁵ ի Գլխոյ վանաց եկեղեցին: 27 Եւ անդ զսուրբն տեսեալ հիւղինակ³⁶ Իսրայէլ³⁷ անուն, անկեալ առ ոտս նորա՝ պատմէր զբաւանդակն³⁸ զանուրջտեսութիւն³⁹ եւ մաղթէր հնարս գտանել եւ յայտնել նմա զիրացն հանգամանս: 28 Նա իսկ ոչ առնոյր յանձն յայտնել նմա զխորհուրդն, եւ նորա⁴⁰ դարձեալ ի տեղի իւր:

29 Եւ ի վաղիւն⁴¹ առ նոյն այրն⁴² նոյն երկրորդէր տեսիլն⁴³. ունելով⁴⁴ ձեռագիր⁴⁵ տայր նշան նմա⁴⁶ այրն⁴⁷ Աստուծոյ: 30 Որոյ գայն ահատեսեալ սրբոյն, հմտա-

1 I որբ
 2 a երեւելիցն b երեւիցն փխ երեւելիցն (clr)
 3 a իշխէրցն
 4 bclr չիբ գգիշերն ի
 5 bkr մտանել յայն փխ յայն մտանել
 6 bclr կամ փխ եւ
 7 al գաւթին փխ Դաւթին (bcr)
 8 a ելանել փխ ելեալ
 9 a սարաւանդակ, I սարաւան փխ սարաւանդակ
 10 br չիբ եւ
 11 a յառաւա (վերջին տն տառերը մաշուած) փխ ցառաւաւտն
 12 I ծագիլ, c ծիծաղել
 13 bclr արեգական
 14 a եկեղեցոյն, I եկեղեցւոյն
 15 I եւ կատարելին
 16 a սեղանոյն փխ սեղանոյն
 17 cr ընծիւղեալ
 18 I վերածաղկիւր, a վերայ ծաղկէր փխ վերածաղկէր (bcr)
 19 b դաւանեալ
 20 bcr արժանաւորել փխ արժանաւորիլ (al)
 21 a չիբ ընդունակ գոլով ... գիցին եւ
 22 a զմեւ փխ զմեաւք
 23 bl գութ, a գործ փխ գութն (cr)
 24 a առտուեցելոյ փխ առտուեաց

25 bkr գփրկական փխ գփրկական (ac)
 26 I զպարգողն
 27 b աստուածգիտութեան
 28 a եւ փխ թանց
 29 bclr ջոկքն
 30 cr մանկանցն փխ մանկանց (abl)
 31 bclr յԱստուծոյ
 32 a եկեղեցւոջ, bcr եկեղեցոջ փխ եկեղեցւոջ (I)
 33 I անտ
 34 a Մեծ Կուսնիցն, b Մեծ Կուսնից փխ Մեծ Կուսնից (clr)
 35 a գաւառ
 36 a հեղեմակ փխ հիւղինակ
 37 bclr Իսրայէլ
 38 bkr զբաւանդակն, c զբաւանդակ փխ զբաւանդակն (a)
 39 a յանուրջտեսութիւն փխ զանուրջտեսութիւն
 40 a նա փխ նորա
 41 b վաղիւ
 42 b այր
 43 bclr տեսիլ
 44 bclr առնելով փխ ունելով
 45 bcr ձեռագիր փխ ձեռագիր (al)
 46 cr նմա նշան փխ նշան նմա
 47 bclr յայրն փխ այրն

ւորեալ¹, թէ² ի վերուստ է ազդեցութիւնն³, յայտնէ⁴ նմա զխորհուրդն, եւ զնոյն ինքն զկենսատու խաչն⁵ ցուցանէ⁶ եւ երզմնապատիժ սահմանադրությամբ պատուէր տայր նմա⁷ մի՛ ումեք⁸ պատմել: 31 Այլ նա թէպէտ եւ բազմադաշին լեալ⁹ երզմամբ չպատմել ումեք¹⁰, սակայն յետ սակաւ աւուրց ինչ¹¹ դժբողաբար ուխտագանցեալ¹² երթայ¹³ առաջի կաթողիկոսին¹⁴ եւ այլոցն ամենեցուն հռչակեցուցանել¹⁵ զգրոյցն, զի չէր պարտ ծածկել¹⁶ ճշմարտութեանն:

32 Ընդ որ հայրապետն Եղիազար¹⁷ հիանայր վասն պարզեւական աւետեացն եւ նոյնժամայն կամաւ իշխանին Ջեւանչերի¹⁸ զիր հրամանական առ Իսրայէլ¹⁹ առաքէր²⁰ փութանակի՝ զչքնաղագիւտ²¹ զխաչն Քրիստոսի առ նա հասուցանել: 33 Իսկ նորա հնազանդեալ հայրապետական հրամանին՝ փութով²² հասանէր ի սուրբ եկեղեցին: 34 Եւ ինքնին²³ մեծ իշ-

խանն եւ սուրբ հայրապետն²⁴ ամենայն մեծամեծաւքն անդ²⁵ հասանէին²⁶ եւ ակն²⁷ յայտնի զնորոգափայլ²⁸ խաչն Քրիստոսի տեսանէին, զոր սրբոյն Մաշտոցի իւր իսկ ձեռամբ եղեալ²⁹ էր ի պահեստի³⁰, որով դարձուցանէր իսկ³¹ զաշխարհս Աղուանից ի կռոցն մոլորութենէ լուսածնութեամբ աւազանին շնորհաց: 35 Եւ երկրպագեալք սրբոյ նշանին՝ անտի³² դառնային յարագուարձ բերկրանաւք՝ զտենչալին պարզեւաց տուող³³ բարեբանելով:

36 Յայնմհետէ մեծարու եղեալ քահանայն Աստուծոյ Իսրայէլ³⁴ առաջի կաթողիկոսին³⁵ եւ իշխանին եւ յաչս մեծամեծացն, առնոյր եւ հրաման ի նոցանէ գործել զամենայն համարձակապէս: 37 Եւ յետ սուղ ինչ աւուրց վասն³⁶ առաւել հրաչիցն եւ մեծամեծ սքանչելեացն, որ բազում անգամ եղեալ էր ի վերայ ծառոցն³⁷ նոճից³⁸, կամեցաւ զի ի նուէր նշանին³⁹ ձաւնեսցէ զնոսա ի պատկեր տեսանանման խաչին: 38 Եւ առժամայն⁴⁰ կոչեալ⁴¹ վարձաւորս⁴² արս ճարտարս հիւսանց եւ⁴³

1 a հմտաւորել փիս հմտաւորեալ

2 a բե

3 bclr ազդեցութիւնն (b ազդեցութիւնն) է փիս է ազդեցութիւնն

4 bcr յայտնէր, I եւ յայտնէր փիս յայտնէ (a)

5 bcr գկենսատուն խաչ փիս գկենսատու խաչն

6 bl ցուցանէր, cr ցուցանէր նմա փիս ցուցանէ (a)

7 cr չի՛ր նմա

8 acr ումէ՛ք

9 bclr լեալ էր

10 cr ումէ՛ք

11 bclr ինչ աւուրց փիս աւուրց ինչ

12 a ուխտագանցել փիս ուխտագանցեալ

13 a երթա

14 cr կաթողիկոսին

15 bclr հռչակեցուցեալ փիս հռչակեցուցանել (a)

16 I ծածկիլ, a ծածկեալ փիս ծածկել (bcr)

17 bl Ղազար փիս Եղիազար

18 a Ջեւանչերի, bclr Ջուանչիրի փիս Ջեւանչերի (վերականգնում)

19 bclr Իսրայէլ

20 a առաւէ փիս առաւէր

21 a զչճնողագիւտ, clr զչճնողագիւտն փիս զչճնողագիւտ (b)

22 bclr ցնայով փիս փութով

23 cr ինքն փիս ինքնին

24 cr հայրապետն եւ իշխանն փիս իշխանն եւ սուրբ հայրապետն

25 I անտ

26 a հասանեին

27 cr յակն

28 bclr զնորոգափայլն

29 a ձեռամբն լեալ փիս ձեռամբ եղեալ

30 a չի՛ր ի պահեստի

31 a չի՛ր իսկ

32 ab անդի, c յայտի, I եւ անտի, r յանտի փիս անտի (վերականգնում)

33 bclr չի՛ր տուող

34 abclr Իսրայէլ փիս Իսրայէլ

35 cr կաթողիկոսին

36 bclr յաղագս փիս վասն

37 b ծառոց

38 I նոցեաց

39 a նշանի

40 bl առժամն փիս առժամայն

41 bclr կալեալ փիս կոչեալ

42 c վարձաւոր

43 a չի՛ր եւ

պատշաճաբար յաւրինեալ¹ զնշան խաչին՝ քանդակակերպ զարդու զրուագելով² պատրաստեցին³ զամենայն ըստ գործոյ Տեառն:

39 Զայսոսիկ լուեալ եպիսկոպոսապետին⁴ եւ Ջեւանշերի⁵ նոյնժամայն զրեն⁶ առ այրն Աստուծոյ Իսրայէլ⁷, զի եւ նոքա հաղորդ լիցին⁸ հասանել ի⁹ ժամադրութիւն նաւակատեաց նշանին եւ յաւժումն Սրբոյ խաչին: 40 Որում մեծաւ լրջմտութեամբ քաջահաւան այնմ եղեալ քահանային¹⁰ Տեառն՝ պատրաստական¹¹ յաւրինէր զպէտս¹² կազմութեան¹³ նուիրական տաւնին¹⁴ ըստ¹⁵ աւրինակի խաչազարդ պայծառութեանն¹⁶: 41 Այլ նոքա հեղգական ծոյլութեամբն¹⁷ չժամանէին¹⁸ հասանել¹⁹ յամբով²⁰ գործոյն²¹: 42 Յայնժամ տեսիլ²² յԱստուծոյ²³ երեւէր²⁴ ի վերայ²⁵

սրբոյ պատրիարզին²⁶ Եղիազարու²⁷, զի մի պղերգեսցէ²⁸ երթալ աւծանել զխաչն Քրիստոսի: 43 Որոյ²⁹ պարառաբար յարուցեալ առաւատուն³⁰ փութապէս³¹ հասանէր ի կարգեալ եկեղեցին՝ ի վիճակ Գիսաւան³² նահանգին:

44 Քանզի յայնժամ իշխանն մեծ չուեալ էր ի կողմանս հարաւոյ՝ ի Սիսականեացն³³ գաւառ, եւ վասն զի³⁴ հայրապետն Եղիազար նմանակիր առաքելոցն էր բանիւք³⁵ եւ գործովք³⁶, զպատրանաց³⁷ ինչ ցնորս վրէժխնդրութեամբ վանէր եւ գոր ինչ ճշմարտութիւն՝ ծաղկէր, պսակ պարծանաց իւրոց³⁸ վարկանէր, ջատագով³⁹ այնմ լինէր խնդրոյ, երկասիրեալ առաքինազարդ ուղղափառութեամբ՝ յերիսանձնաւորութիւնս անշփոթելիս միշտ երկրպագել ուսուցանէր: 45 Ծանուցեալ⁴⁰ այնուհետեւ երջանիկ առն⁴¹, եթէ⁴² աստուածպաշտութեան⁴³ է խորհուրդս զարմանագործ տեսմանս, որ երբեմն առ Իսրայէլ⁴⁴ քահանայ, ընդունէր զնա իբրեւ զԱստուծոյ⁴⁵ սպասաւոր եւ առհանեալ

1 a յարինել փ/ս յարինեալ
2 l դրուագրելով
3 a պատրաստութեամբ փ/ս պատրաստեցին
4 a եպիսկոպոսապետին
5 a Ջեւանշերի, b Ջուանշիրի, c/r Ջուանշերի փ/ս Ջեւանշերի (վերականգնում)
6 a գրեան փ/ս գրեմ
7 bcl/r Իսրայէլ
8 a հաղորդեցցին, l հաղորդ լիցին փ/ս հաղորդ լիցին (bcr)
9 cr չի/բ ի, bl ի հասանել (l հասանիլ) փ/ս հասանել ի
10 bcl/r քահանայի
11 l եւ պատրաստական
12 c գպետս
13 l կազմութեանն
14 a տանն փ/ս տանին
15 a չի/բ ըստ
16 bcl/r պայծառութեան
17 bcr ծուլութեամբն, l ծուլութեամբ փ/ս ծոյլութեամբն
18 bcl/r ոչ ժամանէին փ/ս չժամանէին
19 l հասանիլ
20 a յամբու, c յամբով փ/ս յամբով (blr)
21 a գործոյն փ/ս գործոյն
22 a տեսիլ
23 a Աստուծոյ փ/ս յԱստուծոյ
24 a էրեւէր, bcl/r երեւեալ փ/ս երեւէր (վերականգնում)
25 r վերա, a վերայ փ/ս վերայ

26 c պատրագին, bl պատրիարքին փ/ս պատրիարգին (ar)
27 bcl/r Ղազարու, r սրբոյ Ղազարու փ/ս Եղիազարու (a)
28 bcl/r յապաղեցէ փ/ս պղերգեսցէ
29 bcl/r որոց փ/ս որոյ
30 c յառաւատուն փ/ս առաւատուն (abl/r)
31 l եւ պութապէս
32 a Գիս անուան փ/ս Գիսաւան
33 a Սիսականացն, l Սիսականացն փ/ս Սիսականեացն (bcr)
34 b չի/բ զի
35 bcl/r բանիւ
36 bcl/r գործով
37 l զպատրանացն
38 a չի/բ իւրոց
39 l եւ ջատագով
40 a ծանուցանէր փ/ս ծանուցեալ
41 a երջանկանն փ/ս երջանիկ առն
42 bcl/r թէ
43 a աստուածպաշտութեանն
44 bcl/r Իսրայէլ
45 a Աստուծոյ փ/ս զԱստուծոյ

մասն ի Սրբոյ խաչէն Մաշտոցի, նորին կամաւ եղեալ ի փայտակերպ¹ նորոգաչէն² նշանին՝ աւծանէր³ զխաչն իւղովն⁴ աւրհնութեան: 46 Եւ կանգնեալ ի մէջ եկեղեցւոյն⁵ առնէր⁶ նաւակատիս մեծապէս խնճոյիւք⁷, հռչակաւոր⁸ հանդիսիւք, եկեղեցական⁹ ուխտիւ¹⁰ եւ հաւատացելոց դասիւք¹¹:

[Լ.Գ. Մահ¹² արհասական Ջեւանշերի¹³ մեծի¹⁴ իշխանի¹⁵]

1 Եւ եղեւ ի ժամանակին յայնմիկ խաղալ գնալ մեծի¹⁶ իշխանին Ջեւանշերի¹⁷ ի կողմանս¹⁸ լեռնականացն՝ ի զբաւսանս բոլոր տարեկան¹⁹ աւուրց²⁰ հրճուական անցուցանելով երկրաչափութեամբ: 2 Յոքնայորդոր²¹ գուսանաւք²² ներբողեալ²³

տարփողականն Ջեւանշեր²⁴ զաւրապետն տենչահասակ, որ եւ զանազան իսկ²⁵ խոհականութեամբ²⁶ նուաճէր իսկ զամենեսեան²⁷ ընդ իւրով իշխանութեամբ, եւ²⁸ բոլորովիմբ եղեալ յերկրականիս²⁹ բարեբաստիկ³⁰ գերաստացութեամբ³¹ խրոխտաբար յաւրանայր³² իմաստակիր քաջութեամբ: 3 Բայց ապա ըզձալի³³ հռչակաւորն ի ձեռն խարդաւանող³⁴ ախտին, զի ընդդէմ Աստուծոյ երկասիրէր³⁵ պատուիրանին, թափուր եւ ունայն գոլով՝ մերկ ի³⁶ յայնցանէ երեւէր³⁷ փառաց, եւ ահա ամենայն սարգի ոստայն եղեւ:

4 Վաղվաղակի չքնաղն այն³⁸ քակտէր³⁹ վայելչութիւնք, քանզի⁴⁰ ի ժամ⁴¹ տապակէզ աւուրցն առեալ գերահրաշապետաւորին⁴² զազատասահ⁴³ տոհմն հանդերձ Նամեսական⁴⁴ գնդիւն՝ յովիտս⁴⁵ բարձրաբերձ լերանցն⁴⁶ բերկրէին ծաղկա-

1 bcr փայտակերտ, l փայլակերտ փիս փայտակերպ (a), հմմտ. գլ. ԽԱ, նախ. 45, բոլոր ձեռագրերում՝ նկարակերպ:
2 bl նորաչէն փիս նորոգաչէն, cr չիբ նորոգաչէն
3 cr եւ օծանէր
4 a եւղովն փիս իւղովն
5 bcr եկեղեցոյն
6 l եւ առնէր
7 a խնկաւ փիս խնկոյիւք
8 l եւ հռչակաւոր, bcr հռչաւոր փիս հռչակաւոր (a)
9 a եկեղեցական
10 a ուխտիւք փիս ուխտիւ
11 l դասուք փիս դասիւք (abcr)
12 la_gb_gc_g մահն cr մահուն
13 a Ջեւանշերի, bclr Ջուանշիրի փիս Ջեւանշերի (a_g)
14 a_g մեծագար Ջեւանշերի արեւելեաց փիս Ջեւանշերի մեծի, b_gc_g արեւելեաց փիս մեծի
15 b իշխանի, cr Աղուանից քաջ իշխանի
16 l մեծ
17 a Ջեւանշերի, bl Ջուանշիրի, cr Ջուանշերի փիս Ջեւանշերի (վերականգնում)
18 cr կողման
19 a տարական փիս տարեկան
20 b տարեկանաւորաց փիս տարեկան ւաւորց
21 cr յոգնայորդոր, l յորգնայորդոր փիս յոգնայորդոր (ab)
22 bclr գուսանոք
23 bclr ներբողել փիս ներբողեալ

24 bclr Ջուանշեր
25 bc չիբ իսկ
26 lr խոհականութեամբն
27 bl զամենեսին
28 a ի փիս եւ
29 a յերկարականիս փիս յերկրականիս
30 bclr բարեբախտիկ փիս բարեբաստիկ (a բարեբաստիկ)
31 b գերաստացութեամբ, a գերաստացութեամբ փիս գերաստացութեամբ
32 a յաւրիներ փիս յաւրանայր
33 bclr բաղձալի փիս ըզձալի
34 l խարդաւանող
35 cr երկրասիրէր
36 bl չիբ ի
37 bclr յայնցանէ երեւեալ փիս յայնցանէ երեւէր
38 bclr չիբ այն
39 l քակտիր
40 a զի փիս քանզի
41 bclr չիբ ի ժամ
42 a գերահրաշապետաւորին, l գերահրաշ պետաւորին փիս գերահրաշապետաւորին
43 r զազատասուն փիս զազատասահ
44 Կարելի է կարողալ նաեւ՝ հանդերձն Ամեսական փիս հանդերձն Նամեսական, ինչպէս որ գլխի վերջում է. հմմտ. նախ. 17:
45 a ի հովիտս, l եւ յովիտս փիս յովիտս (bcr)
46 a լերանցն

տեսակ հանգստեամբ¹, ի գեղեցիկ² մարգապերեւետեալ³ յորովէին աւուրս⁴ բարեկեցիկ⁵ յղփութեամբ: 5 Իսկ իբրեւ անցանէին աւուրք խորշակայեղց⁶ տաւթանացն, ի ժամանել բարձրութեան⁷ տաւնին մեծի Նաւակատեաց խաչին, համբարձեալ ի կողմանցն յայնցանէ՝ գայ անցանէ յՈւտի գաւառ՝ ի Պարտաւ քաղաք՝ յիւրականն գեղազարդեալ տաճարս, զի անդ⁸ պարգեւաձիր⁹ մեծարանաւք ի հանդիսաւոր տաւնին¹⁰ Աստուծոյ մատուցէ երկրպագութիւն:

6 Եւ մինչ դեռ հանգուցեալ էր¹¹ մեծաւ ուրախութեամբ մեծահռչակն Ջեւանշէր¹², այր ոմն տարաւրէն եւ վատանշան, ի Կահեղեանն¹³ ընկղմեալ ախտ, արկեալ ի հրապոյրս¹⁴ խարդախութեան, ընկերս իւր համահաւանս¹⁵ արարեալ, որ ոչ գսէր նորա եւ ոչ զպատիւ տան հաւրն իւրոյ, զոր գտեալ էր ի նմանէ մեծաւ պարգեւաւք յիշեալ¹⁶, այլ մահ խորհեալ ի վերայ¹⁷ նորա, խորհուրդ վատ արկեալ ի միտ¹⁸ եւ հրա-

պուրեալ¹⁹ զնա ի պատճառս բղջախոհութեան՝ փաստապատիր բանիւք զնա հաւանեցուցանէր²⁰ ելանել ի զբաւսանս խոհերականս²¹: 7 Եւ մինչ դեռ²² ի տաճարէ անտի²³ ելանէր իշխանն ընդ ճանապարհ պարտիզայար²⁴ ծաղկոցացն, յայնժամ ի գիշերի յառաջին²⁵ պահուն՝ անվահան, ունելով թուր, որ եւ սպառազինեալ սուրհանդակ պահապանացն ջոկք անհոգ²⁶ եւ անվեհեր²⁷ ի դրունս արքունի պաղատանն²⁸ կային անկեալ ընդ քնով, առեալ չարաբարւոյն²⁹ ենիբա³⁰ դաւաճանողին³¹ Վարագոյի³² զվաղրն արքունական եւ սուսեր պողովատիկ եւ զվահանն ոսկեխնձոր³³ դաւով առաջապահ լինէր, պատճառէր ըստ աւրինակի³⁴ իշխանական զինուորութեան³⁵: 8 Եւ ինքն անաւրէն³⁶ նենգաւորն վառեալ ի ծածուկ՝ արգեալ էր զզրեահասն³⁷ ի ներքոյ պատմուճանին:

9 Ապա իբրեւ հասանէին³⁸ ի միջնավայր³⁹ անդր⁴⁰ բուրաստանին եւ մերձ

1 e հանգիստեամբ
 2 a գեղեցիկ
 3 b պերեւետեալ, c պերեւրթեալ, l պերեւրտեալս, r պերեւրդեալ փ/ս պերեւետեալ (a)
 4 b յաւուրս
 5 bclr բարեկից փ/ս բարեկեցիկ
 6 a խաւշակայեղց փ/ս խորշակայեղց
 7 btr ժամանեալ ի բարձրութիւն փ/ս ի ժամանել բարձրութեան
 8 l անտ
 9 a պարգեւակիր փ/ս պարգեւաձիր
 10 b տօնն
 11 b չի՛ք էր
 12 a Ջուանշէր, bclr Ջուանշէր փ/ս Ջեւանշէր (վերականգնում)
 13 a Կայեանն, b Գահեղեան փ/ս Կահեղեանն (=Կայեանեանն)
 14 b հրապոյրս, cr հրապուրս փ/ս հրապոյրս (al)
 15 btr համահաւան
 16 bclr յիշեալ , եւ ոչ զպատիւ տան հօր իւրոյ, զոր գտեալ էր ի նմանէն (l նմանէ) մեծաւ բարգաւանանոց փ/ս եւ ոչ զպատիւ ... պարգեւաւք յիշեալ (a)
 17 a վերայ
 18 bclr ի միտս արկանէր փ/ս արկեալ ի միտ

19 b հրաբուրեալ
 20 a հաւանեցուցանէր
 21 b խոհերականն, clr խոհերական փ/ս խոհերականս (a խոհերականս)
 22 a չի՛ք դեռ
 23 a անտի
 24 a պարտիզայար փ/ս պարտիզայար
 25 l առաջին
 26 b l անհոգ
 27 l անվեհեր
 28 a պաղատանին փ/ս արբունի պաղատանն
 29 bclr չարաբարոյն
 30 b l ենիբայ, cr ենիբայ փ/ս ենիբա (a)
 31 bclr դաւաճանողն, l դաւաճանողն փ/ս դաւաճանողին
 32 bclr Վարագոյի փ/ս Վարագոյի
 33 a ոսկեխնձոր, cr ոսկեխնձոր փ/ս ոսկեխնձոր
 34 bclr օրինի փ/ս արինակի
 35 a զինակրութեան փ/ս իշխանական զինուորութեան
 36 c անօրէնն
 37 b գրեահս, clr գրահս փ/ս գրեահսն (a)
 38 a հասանելին
 39 a միջնավայր փ/ս միջնավայր
 40 bclr անդ, l անտ փ/ս անդ

էին¹ ի պարոյկ որմոյն, որ պարունակեալ էր գլայնատարածն² արքունական բային³, եւ որպէս այլով ամենայնիւ էր իմաստայեղց անվկանն⁴ Զեւանչէր⁵ յայնմ⁶ եւս գիտաց զնենգութիւն սպանողին պիտակահոյլ դաւոյն⁷: 10 Ի հնչումն⁸ ձայնից վառելոյ⁹ գրահին¹⁰ պակուցեալ իշխանն՝ սրտաբեկ լինէր՝ համարելով, եթէ¹¹ աշխարհախումբ խորհուրդն է վասն իւրոյ սպանմանն, եւ լուելայն¹² ի տաճարն կամեցաւ¹³ դառնալ: 11 Իսկ անաւրէն¹⁴ սպանողն¹⁵ զսուսերն թերաքամեալ ունելով՝ յանկարծակի յետուստ կողմանէ հարկանէր զիշխանն արի՝ սաստիկս¹⁶ վիրաւորեալ, զի մերկ էր ի գրահից¹⁷, այլ ոչ կարէր¹⁸ ստէպ¹⁹ ստէպ զնա յաղթահարել²⁰: 12 Որով²¹ աճապարէր եւ²² նա որպէս առեւծ²³ մունչող²⁴ կամեցեալ ձեռն²⁵ ի գործ արկանել սուսերաւն, բայց զի զաւրութիւն

բարձրելոյն հեռացեալ էր ի նմանէ՝ մատնելով զնա ի ձեռս²⁶ ձեռնասուռն²⁷ սիրելւոյն²⁸ իւրոյ, յառաջնում նուագին իբրեւ յարձակէր²⁹ սուսերաւն³⁰ ի վերայ անաւրինին³¹, նորա³² յասպարն առեալ, ընդգիմամարտեալ³³ արձանանայր, եւ խրեալ զզէնն³⁴ ի սեռ վահանին՝ ոչ³⁵ կարէր հանել զսուրն եւ անդէն³⁶ ամփոփել³⁷ ամենեւին: 13 Եւ նա լցեալ վիրազային գազանութեամբ՝ զայրագնեալ վիրաւորէր զամենայն մարմինս նորա իբրեւ զթիւնաւոր³⁸ աւճ եւ խածանող³⁹ սրտմտութեամբ նրանակոտոր⁴⁰ եւ վաղակաւոր⁴¹ խոցոտմամբ անխայաբար⁴² յերկիր⁴³ ընկենոյր⁴⁴ զիւր տէրն:

14 Ոգւոյն⁴⁵ ի ծոցոյ⁴⁶ թափիլ գոլ⁴⁷ վարկանելով տիրասպանին, կարծեցեալ կիսամահ զնա արարեալ՝ զանխլաբար արտաքս ելանէր՝ յիւր երթալով տուն, կեղծաւորեալ⁴⁸ ոչ ունել⁴⁹ կարծիս, թէ յանգէսս⁵⁰

1 a եից
 2 a լայնատարածն փխ գլայնատարածն
 3 Մ. Էմինը եւ Վ. Առաքելեանը վերականգնելի եւ համարում՝ բակին փխ բային
 4 bclr անուամակիրն փխ անվկանն. ըստ Մ. Էմինի եւ Վ. Առաքելեանի՝ վերականգնելի է անվկանդն փխ անվկանն:
 5 bclr Զուանչէր
 6 cr այնմ
 7 bclr դասուն փխ դաւոյն (a)
 8 a հնչիւն փխ հնչումն
 9 bclr վառելոց փխ վառելոյ
 10 bcl գրահից փխ գրահին (ar)
 11 al թէ փխ եթէ (bcr)
 12 a լուելայն, bl լուելան փխ լուելայն (cr)
 13 bclr կամեցեալ փխ կամեցաւ
 14 bl անողորմ փխ անաւրէն
 15 I սպանողն
 16 cr եւ սաստիկ, I սաստիկ փխ սաստիկս (ab)
 17 bclr գրահուց փխ գրահից
 18 b կարէր գնա
 19 a ըստէպ, cr չիք ստէպ
 20 a յաղթահարեալ փխ յաղթահարել
 21 a սրով փխ որով (bclr)
 22 a անապարել փխ անապարէր եւ
 23 bl առիւծ փխ առեւծ (acr)
 24 I մունչող, r մորճալ
 25 Վ. Առաքելեանը վերականգնելի է համարում՝ գձեռն փխ ձեռն:

26 bclr չիք ի ձեռս
 27 a ձեռասուռն փխ ձեռնասուռն
 28 bcr սիրելոյն
 29 bcr արձակէր, I յարձակիր փխ յարձակէր (a)
 30 bl սուսերաւ, cr չիք սուսերաւն
 31 a նորին փխ անաւրինին
 32 I եւ նորա
 33 I եւ ընդգիմամարտեալ
 34 cr զէնն
 35 I եւ ոչ
 36 I անտէն, a անդրէն փխ անդէն (bcr)
 37 bl ամփոմփ, cr ամփոմբ փխ ամփոփել (a). ըստ Վ. Առաքելեանի՝ վերականգնելի է ամփոփի:
 38 cr գրունաւոր փխ գրիւնաւոր (abl)
 39 bl խածանող
 40 c նրան խանջալակոտոր փխ նրանակոտոր
 41 c վաղ թուրակաւոր փխ վաղակաւոր
 42 cr անխայաբար փխ անխայաբար (abl)
 43 cr երկիր
 44 a ընկենոյր
 45 bcr ոգոյն
 46 a ծոց փխ ծոցոյ
 47 b գոլով
 48 a կեղծաւորիլ փխ կեղծաւորեալ
 49 b ունելով
 50 c յանգէսս

ի տան¹ ննջիցե²: 15 Եւ ահա անդուստ³ ուրեմն իրազգաց⁴ լեալ իրացն եղելոց⁵ գոյթ⁶ աղմկի խռովութեան⁷ հնչէր. կաճառ⁸ ամբոխ մարդկան⁹ բազմանայր: 16 Որոյ ուրումն¹⁰ մի յեղբայրական հարազատաց վրիժապարտին զեկուցեալ նմա զոճիրս¹¹ իրացն, զոր գործեացն¹², անդէն փութապէս հեծեալ յերիվար իւր¹³, փախստական լինէր: 17 Յայնժամ պատրիկ ոմն՝ քեռորդի իշխանին, զիւր¹⁴ նամեսական¹⁵ առեալ լեզէովն¹⁶ գնդի յիսնեակսն¹⁷ զկնի ելանէր մահապարտին. բայց ոչ զգացին¹⁸ վասն նախափախուստ լինելոյն¹⁹ հասանել²⁰, այլ ի վերնակողմն երթային յԱրցախունեաց²¹ զաւառն²² նմին իրաց քինախնդիր: 18 Եւ զտուն հաւըն²³ նորա աւերեալ²⁴ քանդէին²⁵ հրդեհաբոց կիզմամբ եւ զմետաքսառէջ²⁶ եւ զկերպասանիւթ զիպակս եւ զզոյնագոյն կապերտս²⁷, զոսկի, զարծաթ²⁸

եւ զընտիր ընտիր²⁹ կահուց եւ սպասուց աւար առեալ:

19 Եւ ինքեանք ողորմագոչ³⁰ արտասուաւք անդրէն³¹ դառնային³², լային զիշխանն եւ աշխարէին³³: 20 Այլ դեռ շունչն ի նմա կայր, զի սուղ ինչ աւուրս տեւեաց կենդանի³⁴. որդւոց³⁵ իւրոց իւրաքանչիւրումն զգանձս եւ զպատիւ³⁶ յայտ առնելով՝ կարգէր զնոսա³⁷ ի բաժինս իւրեանց եւ ի դժնդակ վիրացն³⁸ պակասեալ վաղճանէր³⁹: 21 Յայնմ ժամանակի ոչ սակաւ խռովութիւն լինէր աշխարհիս⁴⁰ Աղուանից⁴¹, զի կուտեալ զինեալ խուռն կաճառացն⁴² եւ մեծամեծ նախարարացն ժողովեալ եւ ամենայն երկիրն առհասարակ վայիւք լի եղեալ՝ ողբային զիշխանն կականաւոր եւ դժնդակ գոչմամբ: 22 Եւ այսպէս անտանելի⁴³ սուգ եւ անհնարին բեկումն աշխարհիս հասոյց:

23 Յայնժամ ճարտասան ոմն ի մէջ անցեալ, որ տեղեակ էր արհեստական իմաստից, Դաւթակ անուն կոչեցեալ, հնարագիւտական վարժիւքն յաջողակ⁴⁴ եւ վերձանական քերթութեամբն⁴⁵ յառաջադէմ, որ եւ յառատաբար ի բանիցն պաճուճանս ճարտարութեամբ⁴⁶ նուագէր¹, քա-

1 bcr տանն
 2 a ննջեսցէ փիս ննջիցե
 3 I ամտուստ
 4 a իրազգեաց փիս իրազգած
 5 bclr եղելոյ փիս եղելոց
 6 a գուծ փիս գոյթ
 7 bcr խռովութեանն
 8 I եւ կաճառ
 9 a չիբ մարդկան
 10 a երբեմն փիս ուրումն
 11 b գօնիս, Ir գօնիրս փիս գոնիրս
 12 a գործեալ փիս գործեացն
 13 a յիրիվարն փիս յերիվար իւր
 14 r զիր փիս զիւր (abcI)
 15 bc Ամեսական, a Ամեսականն փիս Նամեսական (Ir). հմմտ. գլխի սկզբում, նախ. 4:
 16 cr լեզէուն, bl լեզէուն փիս լեզէուն (a)
 17 bIr յսնեակսն, c յանեակսն փիս յիսնեակսն
 18 a զգացեալ փիս զգացին
 19 bl լինելոյ
 20 I հասանիլ
 21 bclr յԱրցախունեացն
 22 br գաւառ
 23 bIr հօր փիս հաւըն
 24 a աւարեալ փիս աւերեալ
 25 a բանդիին
 26 abI մետաքսառէջ փիս զմետաքսառէջ (cr)
 27 a կապերտ փիս կապերտս
 28 I զարծաթ

29 b զընդիր ընդիր
 30 bcr սրտագոչ, I սաստկագոչ փիս ողորմագոչ (a)
 31 br անդէն
 32 I չիբ անդրէն դառնային
 33 a աշխարէին նմայ, bclr եւ աշխարէին զիշխանն փիս զիշխանն եւ աշխարէին
 34 a կենդան փիս կենդանի
 35 bcr որդոց
 36 b զպատիւս
 37 a զնոսայ
 38 I վիրաց
 39 bclr վախճանէր փիս վաղճանէր
 40 r աշխարհս
 41 a չիբ Աղուանից
 42 a կատնառացն փիս կանառացն
 43 a անտելի
 44 bcr աջողակ փիս յաջողակ
 45 a քերթութեամբ, b քերթութեամբն փիս քերթութեամբն (clr)
 46 bclr նարտարութեան փիս նարտարութեամբ

Ջապէս հրատարակող² լեզու³ ունելով⁴ նման⁵ երազագիր գրչի: 24 Սա յոլովիւք աւուրբք ժամանեալ՝ յամէր⁶ ի դրան արքունի⁷, իսկ իբրեւ հասանէր աւրհասական շշուկն⁸ ի վերայ Արեւելից⁹ աշխարհիս սակս յանկարծահաս¹⁰ սպանման մեծի¹¹ զաւրավարին¹², յայնժամ սկսաւ նա երգել ըստ աղփայփէտաց¹³ գլխակարգութեանց¹⁴ զողբս զայս ի վերայ¹⁵ բարեացապարտն¹⁶ Ջեւանշերի¹⁷ եւ ասէ այսպէս.

[Լ.Ն. Ողբ¹⁸ ի մահն Ջեւանշերի¹⁹ մեծի իշխանի²⁰]

1 Աստուածային բանին արուեստաւոր հոգի²¹, յաւրինեա՝²² իմաստիւ²³ զտխրական երգ-մունս²⁴,

1 a էր փխ նուագեր
 2 b1 հրատարակող
 3 b լեզուն
 4 bcr ունել փխ ունելով
 5 b նմանէր
 6 a ժամանէր փխ ժամանեալ յամէր
 7 c արքայի
 8 a շշուկն փխ շշուկն, 1 շշուկն օրհասական փխ օրհասական շշուկն
 9 c1r արեւելեաց, b յարեւելեաց փխ արեւելից (a)
 10 b հանկարծակի
 11 cr մեծ
 12 bcr իշխանին փխ զաւրավարին
 13 bcr աղբարեւոց փխ աղփայփէտաց (a)
 14 b1 լիոս կարգութեանց, c իլոս կարգութեանց, r ի լիոս կարգութեանց փխ գլխակարգութեանց
 15 a վերայ r վերա
 16 a բարեացապարտն
 17 a Ջեւանշերի, bcr Ջուանշերի փխ Ջեւանշերի (վերականգնում)
 18 b չիբ ողբ
 19 a Ջուանշերի, cr Ջուանշերի, 1 Ջուանշերի փխ Ջեւանշերի (b)
 20 b իշխանի, a_g չիբ իշխանին, b_gc_g չիբ մեծի իշխանին
 21 b ոգի
 22 b1 յօրինեալ
 23 a1 իմաստի փխ իմաստիւ (bcr)
 24 c1r երգումնս փխ երգումնս

զի սգալի²⁵ ձայնիւ անդադար ողբասցուք ի վերայ դժնդակ կորստեանս²⁶ մերոյ²⁷:

2 Բեկումն մեծ, որ եղեւ²⁸ Արեւելից²⁹ աշխարհիս,
 եւ աղաղակ կործանման հնչեաց ընդ երկիր, ազգք³⁰ եւ ազինք լուիցեն զբարբառս իմ³¹, եւ երկրածինքս ամենայն ողբասցեն ընդ իս:

3 Գլորեցաւ վէմն կենդանի եւ³² հզաւր, եւ պարիսպն³³ ամրութեան խորտակեցաւ, աշտարակն³⁴ բանաւոր տապալեցաւ, եւ ցանկն³⁵ շինութեան խրամատեալ քակտեցաւ³⁶:

4 Դարձաւ ի դառնութիւն խաղաղութիւն մեր³⁷, եւ դրունք հինից տեղասցին³⁸ ի մեզ, զի մեծասքանչ տէրութիւնն կործանեցաւ, եւ հրաշալի պետութեանն շիջաւ ճառագայթ³⁹:

5 Եկին հասին ի վերայ մեր անէծք, զորս կանխագոյն սպառնայր Եսայի մարգարէն³⁹, զի զաւուր⁴⁰ տաւնի Տէրունեան⁴¹ նշանին դարձուցին մեզ ի սուգ⁴² եւ⁴³ ի լալիւն դառնութեան:

25 cr զգալի փխ սգալի
 26 b կորստեան
 27 a մերում փխ մերոյ
 28 bcr չիբ որ եղեւ
 29 bcr արեւելեաց, 1 արեւելեաց փխ արեւելից (a)
 30 1 ազգ
 31 bcr չիբ իմ
 32 bcr չիբ եւ
 33 bcr պարիսպ
 34 bcr աշտարակ
 35 c1r ցանկ, b ցանգ փխ ցանկն
 36 a քակտեցաւ փխ քակտեցաւ
 37 c չիբ մեր
 38 bcr տեղացին փխ տեղասցին
 39 bcr սպառնայր կանխագոյն մարգարէն Եսայի փխ կանխագոյն սպառնայր Եսայի մարգարէն
 40 b գոր աւուրս, c1r գորաւորս փխ զի գաւուրս
 41 c Տէրունեաց, b տէրունական
 42 r սուգ
 43 r չիբ եւ

- 6 *Ջանգիւտ կորստեան փորեցին¹ խորխորատ, զի զհովիւն բարի ընկլուզեցին² ի նա³, հոգի⁴ մոլորութեան շնչեաց ի նոսա, եւ ի նանիր թաքուցին⁵ գորոգայթն⁶ մահու:*
- 7 *Էր նստեալ որպէս զառիւծ⁷ ի մորուջ⁸, եւ լռեալ՝ ի նմանէն սարսէին⁹ թշնամիք, տեարք տոհմից եւ իշխանք ամենայն երկիւղիւ եւ սիրով հնազանդէին¹⁰ նմա:*
- 8 *Ընդ ամենայն երկիր ել համբաւ նորա, եւ ի ծագս աշխարհի ծաւալեցաւ¹¹ անուն¹² նորա¹³, զի զհնարիմաց գաւրութիւն¹⁴ նորա եւ զհանճարեղ իմաստն¹⁵ հանդիսաւոր հնչմամբ գովեցին տիեզերք:*
- 9 *Թագաւորն Յունաց եւ իշխանքն¹⁶ հարաւոյ տենչանաւք խնդրէին տեսանել գտէրն¹⁷, եւ յոքնամեծար¹⁸ ողջունիւ ընդունէին, եւ փառաւք պսակեալ¹⁹ պատուէին մեծապէս²⁰:*
- 10 *Ժամանեցին առժամայն չարիքն մեր, եւ զանգեղ²¹ մոլորութիւնն յանդիմանեաց,*

- բարկացուցաք զարարիչն գործովք²² մերովք, եւ մատնեաց ի կորուստ զնախագահ²³ տէրութիւնն²⁴:*
- 11 *Ի բաց մեկնեցան ի նմանէ²⁵ պահապանքն, եւ աւգնութիւնք²⁶ վերնայինք հրաժարեցան ի նմանէ²⁷, զի Տէր հեռացաւ յաւուրն²⁸ չարի եւ եթող զնա կոխան²⁹ ժանդից³⁰:*
- 12 *Հարեաց զաղեղն իւր բանսարկու թշնամին եւ սրեաց որպէս զսուր³¹ զնենգիչս³² սիրոյն, չարաչար խոցոտմամբ հասոյց ի վերայ³³ որպէս յազգին Մովաբու ի գիշերի³⁴ սատակումն:*
- 13 *Խարդաւանող³⁵ խորհրդովք³⁶ տարեալ մեկուսի, եւ անողորմ խոցոտմամբ վիրաւորեաց զվեհագնին³⁷:*
- 14 *Մտնուդն³⁸ չար, որ մեղաւ նմա, եւ որդի անաւրէն³⁹, որ չարչարեաց զնա,*

- 1 *I* փոխեցին *փիս* փորեցին
- 2 *a* ընկլուզեցին *փիս* ընկլուզեցին
- 3 *a* նմա *փիս* նա
- 4 *blr* ոգի
- 5 *bl* քաղուցին
- 6 *br* գորոգայթ
- 7 *a* գառնաւծ, *cr* առնեծ *փիս* գառիւծ (*bl*)
- 8 *b* մօրոջ
- 9 *bclr* սարսէին ի նմանէ *փիս* ի նմանէն սարսէին
- 10 *a* հնազանդեցին
- 11 *b* ծաւալեց, *cr* ծաւալեաց *փիս* ծաւալեցաւ (*al*)
- 12 *lr* անունն
- 13 *bclr* չի՞ք նորա
- 14 *bcr* գորութիւնն, *I* գորութիւնն *փիս* գարութիւն
- 15 *bclr* հանճարեղ իմաստին *փիս* եւ գիւհանարեղ իմաստն
- 16 *clr* իշխանք *փիս* իշխանքն (*ab*). *ru*տ *վ. Առաքելանի՛ վերականգնելի է իշխանն:*
- 17 *bclr* գտէրն տեսանել *փիս* տեսանել գտէրն
- 18 *lr* յոգնամեծար *փիս* յոգնամեծար (*abc*)
- 19 *I* պատուեալ *փիս* պսակեալ
- 20 *bclr* մեծապէս պատուէին *փիս* պատուէին մեծապէս
- 21 *ar* անգեղ *փիս* զանգեղ (*bcl*)

- 22 *a* գործաւք *փիս* գործովք
- 23 *a* նախագահ
- 24 *cr* գնախագահութիւն տեսնն մեր *փիս* գնախագահ տէրութիւնն
- 25 *ab* չի՞ք ի նմանէ (*clr*)
- 26 *br* օգնութիւն, *I* օգնութիւնն *փիս* աւգնութիւնն
- 27 *bclr* վերին հրաժարեալ ի նմանէն (*I* նմանէ) *փիս* վերնայինք հրաժարեցան (*a* հրաժարեցան) ի նմանէ
- 28 *a* յաւուր
- 29 *bcr* կոխումն, *I* ի կողումն *փիս* կոխան (*a*)
- 30 *Մ. Էմիւր եւ Վ. Առաքելանը նախընտրել են՝ ժանտից փիս ժանդից՝ ըստ a ձեռագրից ուշ արտագրութիւններին:*
- 31 *blr* սուր
- 32 *a* զնենգիչ
- 33 *a* վերայ
- 34 *a* գիշեր *փիս* գիշերի
- 35 *I* խարդաւանող
- 36 *a* խորհրդաւք *փիս* խորհրդովք
- 37 *a* զվեհագնին *փիս* զվեհագնին, *I* զվեհագնին, սաստիկ խոցոտեաց խստասիրտն սիրելի, մինչ անկաւ յերկիր իշխանն այն արի
- 38 *a* ծնունդ
- 39 *a* անաւրէնութեան *փիս* անաւրէն

անիծիւք պարուրեալ գնասցէ ընդ երկիր
եւ Կայենի¹ երերմամբն վարանեալ շրջեսցի:

15 Կապեսցին շաւիղք փախստեան նորա,
եւ թուռնք երկնից ճախրեսցին² ի վերայ³,
ագուաւք⁴ ձորոց սլասցին ի նա⁵,
եւ գազանք վայրի սպասեսցեն⁶ նմա:

16 Հուրն Հերովդէի⁷ առաքեսցի նմա,
եւ ծնցին⁸ ի նմա որդունք եւ մկունք⁹,
աղէկէզ¹⁰ տոչորմունք բորբոքեալ ի նմա՝
կերիցեն առժամայն զտիրասպան մարմին¹¹
նորա:

17 Ձեռն, որ ձգեցաւ ի սպանանել¹² զտէրն,
եւ ոտն, որ կոխեաց¹³ զհրաշագեղ¹⁴ պատ-
կերն¹⁵,
ուրկածին¹⁶ ախտին¹⁷ եռացմամբ գաւսացեալ՝
յարեսցին ի նա ցեցք¹⁸ չարակեղ¹⁹ խոցոտ-
մամբ:

18 Ղաւղեալ հանգիցէ ընդ հովանեաւ
դժնկի²⁰,
եւ կորիւնք իժից մեղիցեն նմա,
թոյնք քարբից հեղցին զնովաւ:

եւ սաստկազոյն ուռուցմամբ հերձցեն²¹
զնա:

19 Ծրագ ճշմարիտ խաղաղութեան էր նա²²
մեր
եւ նաւապետ ցածուցիչ խոռվութեան ա-
լեաց²³,
անձն քաջին Ջեւանշերի²⁴,
որ զամենայն գերջաց փարատէր զյուզ-
մուննա²⁵:

[ԼԶ²⁶. Վասն Վարագ Տրդատայ²⁷ լի-
նել²⁸ իշխան յաթոռն Ջեւանշերի²⁹,
եւ Հոնաց վրէժխնդրութիւն³⁰ նո-
րին մահուանն. եւ սորա առ նոսա
առնել խաղաղութիւն³¹]

1 Եւ³² եղեւ յետ այնորիկ, իբրեւ մեկ-
նէր տրամութիւնն³³, փարատէր³⁴ սուգն³⁵,
եւ փոքր մի³⁶ տարակուսական³⁷ աղէ-

1 I Կայենին
2 bclr ցախրեսցին երկնից (bi յերկնից) փխ
երկնից ցախրեսցին
3 a վերայ նորա
4 c ակուաւք
5 a նմա փխ նա
6 a սպասեսցեսցեն
7 bclr Հերովդի փխ Հերովդէի
8 a ծնցի փխ ծնցին
9 bcr մունք փխ մկունք, I որդունք եւ մունք ի նմա
փխ ի նմա որդունք եւ մկունք
10 aclr աղէկէզ փխ աղեկէզ (b)
11 I մարմինն
12 bclr յապականել փխ սպանանել
13 a կոխեցին փխ կոխեաց
14 a գիրաշալի փխ գիրաշագեղ
15 a պատկերն
16 a աւրկածին փխ ուրկածին
17 a ախտին փխ ախտին
18 a ցէցք
19 a չարակեղ
20 a դժնկի փխ դժնկի

21 bclr հեղձուցեն փխ հերձցեն
22 cr չիք նա
23 b չիք ալեաց
24 bclr Ջուանշերի
25 b զիւզումն: Այստեղ աւարտուող Դաւթակի
Ողբի բնագրին հնագոյն a ձեռագրից մտաւո-
րապէս ԺԹ դ. սկզբում ընդօրինակուած p
անուանուած գրչագրում «շարունակութիւն» է
աւելացուել, որը, բնականաբար, բաց ենք թող-
նում: p գրչագրից միայն պատահիկ է պահպա-
նուել, սակայն նրանից արտագրուած են մի
քանի ձեռագրեր, որոնք կազմում են Պատմու-
թիւն Աղուանից-ի ընդօրինակութիւնների Աք
ենթախումբը: Մովսէս Դաւթուրանցու ինքնա-
գրի վերականգնման խնդրում այդ ձեռագրերը
դեր չեն կատարում:
26 b Լե փխ ԼԶ
27 c Տրատայ
28 I լինիլ
29 bclr Ջուանշերի
30 ag վրէժխնդրութիւնն
31 ag խաղաղութիւնն
32 a չիք եւ
33 bclr մեկնեալ տրամութեանցն փխ մեկնէր
տրամութիւնն
34 I փարատիր
35 bclr սուգ
36 bi մի ի
37 a տարեկուսական, r տարակուսան փխ տարա-
կուսական

տիցն¹ լինէր մոռացումն, յայնժամ տեարք² տոհմից, կուսակալք, կողմնակալք³, մեծամեծք, նախարարք եւ ամենայն իշխանք աշխարհացն⁴ այնոցիկ⁵ ժողովեալք⁶ առ մեծ արքեպիսկոպոսն⁷ Եղիազար⁸ խորհուրդք⁹ բարեաց վասն խաղաղութեան խորհէին եւ շինութեան աշխարհիս Աղուանից: 2 Եւ մտադիւր մտածութեամբ հոգացեալ սակս իշխանութեան իրի¹⁰ հաճեցան առժամայն հաւանութեամբ ընտրել զնախարար ոմն աւագ¹¹, որ մեծարեալ¹² էր կայսերական¹³ պատուով զապեհիւպատ¹⁴ պատրկութեան¹⁵ ստացեալ պատիւ, որոյ անուն¹⁶ Վարագ Տրդատ՝ որդի Վարագ Փերոծի¹⁷ եղբար Զեւանշերի¹⁸, որք սրտալաւժար կամակեցութեամբ իշխանք աշխարհին եւ կաթողիկոսն¹⁹ ճեպէին²⁰ մեծաւ փութով հասանել²¹ ի կատարումն գործոյն: 3 Եւ անդէն ամենայն մեծամեծքն առ հասարակ զնշան կենդանատեսակ

զրաւշից²² վառելոց, ի ձայն փողոյ հռչակեալ²³ առեալ կացուցանէին զնա ի վերայ²⁴ ոսկեհանգոյց²⁵ վահանին, երիցս վերաբերելով²⁶ ներբողական հնչէին բարբառս²⁷: 4 Եւ այսպէս մեծաւ ուրախութեամբ աւանդեալ նմա²⁸ զպատիւ նախագահ իշխանութեանն²⁹ հայրենական³⁰ գահուն՝ աւժտաբեր³¹ եւ ընծայաբեր³² լինէին նորոգ նորա տէրութեանն³³:

5 Նաեւ³⁴ յառաջ իսկ քան զայս³⁵ արիայրն Վարագ Տրդատ հնարիմաց³⁶ հանճարով գերագոյն³⁷ էր³⁸ յոյժ ցուցանելով ամենեցուն սէր խնամակալ բարեկամութեան³⁹: 6 Եւ իբրեւ յայն⁴⁰ իսկ հասանէր իշխանութեանն⁴¹ գահ, թէպէտ եւ անբեղուն⁴² միտս ունէին ընդ նմա ոմանք ի մախայորդոր տոհմակցացն, այլ նա ի ձեռն իմաստակիր եւ քաղցրահամբոյր խաւսից նուաճէր եւ յանկուցանէր⁴³ յինքն զամենեցուն սիրտ: 7 Եւ երկայնամիտ հեզութեամբն⁴⁴ հնազանդեցուցանէր զաշ-

1 b աղէտից, I աղետիցն փխ աղէտիցն
 2 bl տեարքն
 3 a կողմակալք փխ կողմնակալք
 4 bclr աշխարհին փխ աշխարհացն (a). ըստ Վ. Առաքելեանի՝ վերականգնելի է աշխարհիս:
 5 I այսորիկ փխ այնոցիկ
 6 bclr ժողովեալ
 7 a արքեպիսկոպոսն
 8 bclr Ղազար փխ Եղիազար
 9 bcr խորհուրդ, I եւ խորհուրդ փխ խորհուրդ
 10 Մ. Էմինը եւ Վ. Առաքելեանը վերականգնելի են համարում երկրի փխ իրի:
 11 a ընտրել զնախարար ոմն հաւանութեամբ փխ հաւանութեամբ ... ոմն աւագ
 12 bcr մեծարեալն
 13 a կայսերակերպ փխ կայսերական
 14 a զապեհի, I զապեհեպատ փխ զապեհիպատ (bcr). Վ. Առաքելեանի կողմից վերականգնուած՝ զապուհիպատ
 15 a պատրկութիւն փխ պատրկութեան
 16 bclr անուն էր
 17 a Փերոծի
 18 a Զեւանշերի, bcr Զուանշերի, I Զուանշիրի փխ Զեւանշերի (վերականգնում)
 19 I կաթուղիկոսն
 20 a ճեպէին
 21 I հասանիլ

22 bclr դրոշուց փխ դրաւշից
 23 a հռչակել փխ հռչակեալ
 24 b չիք վերայ
 25 abc ոսկեհանգոյց փխ ոսկեհանգոյց (I)
 26 a վերաբերելով
 27 bclr բարբառ փխ բարբառս
 28 bclr ի նա փխ նմա
 29 bclr իշխանութեան
 30 a հայրենական
 31 I օժտաբերք
 32 a ընծայաբեր, b ընծայաբերք փխ ընծայաբեր
 33 a տէրութեանն
 34 a նախ փխ նաեւ
 35 bclr զայն փխ զայս
 36 a զարիմաց փխ հնարիմաց
 37 a գերագոյն
 38 a չիք էր
 39 clr բարեկամութեամբ, b բարեկամութիւն փխ բարեկամութեան (a բարեկամութեան)
 40 cr այն
 41 a իշխանութեան
 42 b անպեղուն, a անբեղոյ փխ անբեղուն
 43 b հանգուցանէր, I յանգուցանէր փխ յանկուցանէր (acr)
 44 bclr հեզութեամբ

խարհն¹ ըստ² սովորական իւրոյ նախնա-
կան³ տէրութեանն: 8 Եւ իսկոյն⁴ աճապա-
րեալ ունէր զհռչակաւոր մայրաքաղաքն
Պարտաւ:

9 Յայնմ ժամանակի զաւրավարի եւ
մեծի⁵ իշխանին Հոնաց Աղփ Իղիթուէրու⁶
առեալ զբազմութիւն զաւրաց իւրոց, եւ որ
ուստեք ուստեք⁷ եկեալ⁸ էին առ նա յաժ-
խութեանն⁹ յաշխարհէն Գովգայ¹⁰, ի
զէն եւ ի զարդ վառելոց¹¹ զաւրապետաց¹²,
զբաւշաւք¹³ եւ զնդիւք¹⁴ մկնդագգեստ¹⁵
աղեղնաւորաց եւ սպառագէն հեծելոց
զրահեալք¹⁶ եւ սաղաւարտեալք¹⁷, իբրեւ¹⁸
թէ վրէժխնդիրք¹⁹ արեանն իցեն²⁰ Ջեւան-
շերի²¹ ասպատակ սիրեալ յաշխարհն Ա-
ղուանից՝ առ ստորոտով մեծ լերինն Կաւ-
կասու²² եւ յաւանս Կապաղական²³ գաւա-
ռին²⁴: 10 Եւ ինքն իւրով յոքնական²⁵

զնդիւն²⁶ յովիտս դաշտացն ճախր առեալ՝
անցանէր յՈւտի գաւառ ընդ գետն Կուր,
եւ ահա²⁷ սաստիկ ամփոփեալ²⁸ զմարդ եւ
զանասուն աշխարհին այնորիկ, աւար ա-
ռեալ գերէին²⁹ զամենայն³⁰: 11 Եւ ին-
քեանք անդրէն³¹ դարձեալ՝ բնակէին³² ի
կողմանս դաշտին առ սահմանաւքն
Լփնաց:

12 Իսկ իբրեւ ետես իշխանն Աղուա-
նից Վարազ Տրդատ³³ զայն ամբոխ բազ-
մութեան զնդին, զի ասպատակ տուեալ³⁴
յանխնա³⁵ գերէին³⁶, քանդէին³⁷ զամե-
նայն, նեղեցաւ³⁸ յոյժ եւ տարակուսեցաւ³⁹:
13 Ապա առաքէր պատգամ⁴⁰ առ իշխանն
Հոնաց զմեծ եպիսկոպոսապետն⁴¹ Եղիա-
զար⁴² ցուցանելով ի ձեռն նորա զիւր⁴³
հաւատարմութիւն⁴⁴ միամիտ եւ զսէրն,
զոր ունէր առ նա մտերմբար իբրեւ եղ-
բաւր սիրելւոյ⁴⁵, եթէ⁴⁶ չէաք մեք⁴⁷ հա-
ղորդ սպանմանն Ջեւանշերի⁴⁸, այլ ի ձեռն
վատանշան առն միոյ նուազագունի եղեն
աւճիրք⁴⁹ անհնարինք⁵⁰ չարեաց: 14 Զայս

1 bclr գաշխարիս փխ գաշխարիս
2 b ընդ
3 a չի՛ք նախնական
4 a ի սոյն փխ իսկոյն
5 clr մեծ փխ մեծի
6 a Աղփ Իղիթուէրոյ, b Աղփ Իլիթուէրու, cr Ալփ
Իլիթուէրու փխ Աղփ Իղիթուէրու (1)
7 bclr ուստեք ուստեք (cr ուստեք ուստեք) որ (1
որք) փխ որ ուստեք ուստեք (a ուստեք ուստեք)
8 I եկեալք
9 a աշխուժագնեան, bclr յայխոժագնեան փխ յաշ-
խութագնեան (վերականգնում)
10 cr Գովգա
11 a վառելոց
12 a գաւրապետաց b գորաց պետաց փխ գաւրա-
պետաց
13 bcr դրօշուք, I դրօշիւք փխ դրաւշաւք
14 bclr գնդաւք փխ գնդիւք
15 a մկնդակասգեստ փխ մկնդագգեստ
16 b եւ գրահեալք
17 bcr սաղաւարդեալք
18 bcr իբրու փխ իբրեւ
19 a վրէժխնդիրք
20 a չի՛ք իցեն
21 a Ջուանշերի, b Ջուանշերի, clr Ջուանշիրի փխ
Ջեւանշերի (վերականգնում)
22 I Կովկասու
23 a Կապաղական փխ Կապաղական
24 bl գաւառի
25 bclr յօգնական փխ յոքնական

26 b գնդիւ
27 a ահայ
28 a ամփոփեք փխ ամփոփեալ
29 a գերէին
30 c ամենայն
31 bclr անդէն փխ անդրէն
32 bclr բնակէին փխ բնակէին
33 bclr չի՛ք Վարազ Տրդատ
34 a առել փխ տուեալ
35 I յանխնայ
36 a գերէին
37 bclr չի՛ք քանդէին
38 bclr նեղեցաւ փխ նեղեցաւ (a նեղեցաւ)
39 a տարակուսեցաւ
40 b պատգամ պատգամ
41 a Էպիսկոպոսապետն
42 bclr Ղազար փխ Եղիազար
43 I զիւրն
44 cr հաւատարմութիւնն
45 bcr սիրելոյ
46 a թէ փխ եթէ
47 I մեք չէաք փխ չէաք մեք
48 bcr Ջուանշերի, I Ջուանշիրի փխ Ջեւանշերի (a)
49 c ոմիրք փխ աւմիրք
50 bclr անհնարին

իբրեւ լսէր զամենայն, զոր¹ խաւսեցաւ կաթողիկոսն² Աղուանից առաջի հիւղականին Հոնաց, որոյ³ յաւելեալ եւ այլ բանս աստուածայինս զանգիտականս՝ մերձեցուցանէր զնա յերկիւղ⁴ եւ ի սէրն Աստուծոյ եւ նուաճէր զմիտս նորա ի հաշտութիւն եւ ի սէր անքակտելի: 15 Ապա հաւանական մտաւք իշխանն⁵ Հոնաց ազնական եւ թիկունք նորա իշխանութեանն լինէր⁶ եւ ինքն չուեալ անտի՝ անցանէր զնայր⁷ յաշխարհն իւր:

[ԼԷՑ. Յաղագս⁹ յառաջադիմութեանն¹⁰ Վարագ Տրդատայ¹¹ եւ ընդունել¹² գահ եւ պատիւ ի կողմանց կողմանց¹³, եւ վաղնան¹⁴ Դաւթի¹⁵ Մեծ Կուսնից¹⁶ եպիսկոպոսի¹⁷, եւ Իւրայեղի¹⁸ փոխանորդել զաթոռ¹⁹ նորին²⁰, որ եղել առաջնորդ բարի²¹]

1 Այնուհետեւ աստուածարեալ իշ-

խանն Վարագ Տրդատ աւր ըստ աւրէ²² յառաջաւորէր²³ ի պետաւորութեանն իւրում: 2 Եւ յետ այսորիկ²⁴ ընդունէր²⁵ զգերագոյն գահն ի հզաւր եւ յարքայակերպ²⁶ իշխանէն Տաճկաց՝ սահմանակալ լինել²⁷ կողմանն Արեւելեաց²⁸ եւ իշխել ամենայն թագաւորութեանն Աղուանից եւ Ուտիացւոց²⁹ գաւառին՝ նուաճեալ³⁰ ընդ ինքեամբ³¹ զամենեսեան, յարագուարճ ցնծութեամբ յաղթող³² եւ հզաւր գոլով ի վերայ սահմանաց իւրոց:

3 Ընդ ժամանակս³³ ընդ այնոսիկ ապա եւ³⁴ երջանիկ քահանայապետն³⁵ Մեծ Կուսնից³⁶ Դաւիթ յաւելաւ³⁷ առ Հարս իւր, որոյ զբարեաւքն³⁸ պատերազմեալ՝ յաստեացս բարի անուանեցաւ եւ ի հանդերձեալսն հրանիւթիցն³⁹ գտաւ հանդիսակից: 4 Բայց ապա անհովիւ հաւտն գոլով՝ եկեղեցին⁴⁰ մնացեալ տխուր, յայնժամ խորհուրդ ի միտ առեալ բարեպաշտ իշխանին⁴¹ Աղուանից՝ ընդ հարագատ զաւրա-

1 a գայ ամենայն փ/ս գայս իբրեւ ... գամենայն գոր
 2 r կաթողիկոսն
 3 cr որոց փ/ս որոյ
 4 c երկիւղ
 5 a գիշխանն փ/ս իշխանն
 6 a առնէր փ/ս լինէր (bcfr)
 7 r գնայր անցանէր փ/ս անցանէր գնայր
 8 b Լ.Ձ փ/ս Լ.Է
 9 a վասն փ/ս յաղագս (bcfraq)
 10 lb_gc_g յառաջադիմութեան, a առաջնորդութեան փ/ս յառաջադիմութեանն
 11 bcr Վարագ Տրդատա
 12 l ընդունիլ
 13 bcr ի կողմանց, c_g չիբ կողմանց
 14 bfr վախճան, a_g վաղնանին, c_g վախճանն փ/ս վաղնան (act_g)
 15 b Դաւթայ, cr Դաւթա փ/ս Դաւթի (al)
 16 aa_g Կողմանց, b_g Գունից փ/ս Կունից
 17 a եպիսկոպոսի
 18 a Իւրայեղի, bcr Իւրայելի, l Իւրաիղի փ/ս Իւրայեղի (վերականգնում)
 19 a փոխանորդութեան փ/ս փոխանորդել զաթոռ
 20 r b_gc_g նորա
 21 b առաջնորդաբար փ/ս առաջնորդ բարի, a_gb_gc_g բարի յիւրում կոչմանն (c_g կողմանն)

22 ab արստարեւ, cr յորստորէ փ/ս ար ըստ արեւ (l)
 23 cr յառաջուրէր a յառաջանէր փ/ս յառաջուրէր (bl)
 24 bclr այնորիկ փ/ս այսորիկ
 25 bclr չիբ ընդունէր
 26 b յարքայակերպ, cr արքաաներպ փ/ս յարքայակերպ (al)
 27 l լինէր
 28 bclr կողմանցն արեւելից փ/ս կողմանն արեւելեաց
 29 bcr Ուտիացոց, a Ուտեացոց փ/ս Ուտիացոց (l)
 30 bl եւ նուանել, cr եւ նուանեալ փ/ս նուանեալ
 31 b յինքեան, clr ինքեան փ/ս ինքեամբ (a)
 32 l յաղթող
 33 bclr այն ժամանակսն փ/ս ժամանակս
 34 bclr չիբ ապա եւ
 35 a հայրապետն փ/ս քահանայապետն
 36 a Մեծ Կուսնից փ/ս Մեծ Կունից
 37 c յաւելու
 38 bcr գրարիոնն, l գրարուոն փ/ս գրարեաւոն (a)
 39 bclr հրանիւթիցն ի հանդերձեալսն փ/ս ի հանդերձեալսն հրանիւթիցն
 40 a եկեղեցին, b եկեղեցի
 41 b իշխանն

վարին եւ ընդ կաթողիկոսին¹ ամենայն եպիսկոպոսաւքն² եւ նախարարաւքն հանդերձ փութով հասանել³ ի կատարումն աստուածային խորհրդոյն: 5 «Եկա՛յք, ասէ, զընտրեալս⁴ զայս յԱստուծոյ զԻսրայէլ⁵ զառաքինազգեստ⁶ այրս⁷, յաթոռ աստուածազան վերադիտողութեան⁸ գաւառին Մեծ Կողմանց⁹ կարգեսցուք տեսուչ, զի լուսաւորեսցէ զնոսա արէնստուոյց խոհականութեամբ ի հրամանս¹⁰ արարչին»: 6 Իսկ նա թէպէտ եւ առ մի նուագ ոչ առնոյր յանձն, բայց քանզի իշխանասատ հրամանաւ¹¹ ստիպէին զնա, ոչ յամառեալ պնդէր¹² զառաքելականն¹³ յիշելով¹⁴ բան, եթէ¹⁵ «որ եպիսկոպոսութեան¹⁶ ցանկայ¹⁷, բարւոյ¹⁸ գործոյ ցանկայ¹⁹»: 7 Կամ զվաղնջուցն յիշատակել ի²⁰ միտս՝ զհամբակական²¹ տիրոց զտեսիլ ցուցակութեան նմա ի սուրբ եկեղեցւոջն²² ի վանս²³ Վաղարշապատ քաղաքի: 8 Վասն որոյ

ձայն արկեալ²⁴ ասէր. «Կամք Աստուծոյ կատարեսցին²⁵»:

9 Ապա յայնժամ շեշտակի ճեպով²⁶ յղեալ զնմանէ արս աւագս իշխանն²⁷ ի գլխաւոր²⁸ նախարարացն, զի փութով առնա հասուցեն: 10 Արդ՝ եկեալ հասեալ նոքա ի Միջնարցախն գաւառ²⁹ գտանէին³⁰ զնա ի Գլխոյ վանս³¹ յիւրում³² մենաստանին: 11 Որով եղեւ ժողով վիճակելոցն քահանայից, եւ յուղարկեալ զնոսա անտի³³ պիտառականն³⁴ հրովարտակաւք՝ հասանէին³⁵ առ կաթողիկոսն³⁶ եւ իշխանն³⁷ Աղուանից, յանդիման ունէին առաջի նոցա զսրբասնեալն Իսրայէլ³⁸ կրանաւորազգեստ³⁹ կարգաւ⁴⁰: 12 Որոց առեալ⁴¹ ամենեցուն զգիր գովութեան⁴² մուրհակ⁴³ կնքէին⁴⁴ նմա յիւրաքանչիւր կողմանց⁴⁵ զաւրավարին⁴⁶ նախարարաւքն հանդերձ: 13 Ապա առեալ⁴⁷ զնա կաթողիկոսին⁴⁸ ձեռնադրէ յեպիսկոպոսութիւն¹

1 cr կաթողիկոսին
2 a էպիսկոպոսաւքն փիս էպիսկոպոսաւքն
3 I հասանել
4 b զընտրեալս
5 bclr զԻսրայէլ
6 a առաքինազգեստ
7 a այր փիս այրս
8 cr վերադիտողութեան
9 bcr Մեծ Կողմանցն, I Մեծի Կողմանց փիս Մեծ Կողմանց (a)
10 bclr բանս փիս հրամանս
11 bclr հրամանօքն փիս հրամանաւ
12 a պնդեալ, b պնտէր, I պնդիր փիս պնդէր (cr)
13 a գառաբեկականին փիս գառաբեկականն
14 b յիշելով
15 a եթէ b թէ
16 a էպիսկոպոսութեան, I որպիսութեան փիս որ էպիսկոպոսութեան
17 a ցանկայ, bcr ցանկա փիս ցանկայ (I)
18 a բարւոյ, clr բարոյ փիս բարւոյ (b)
19 a ցանկայ, b ցանկա փիս ցանկայ (clr)
20 bclr չի՞ր ի
21 bclr ըստ համբակական փիս զհամբակական
22 a եկեղեցւոջն, bcr եկեղեցոջ փիս եկեղեցւոջն (I)
23 a չի՞ր վանս

24 a արկել փիս արկեալ
25 a կատարեսցի փիս կատարեսցին
26 a ճեպով
27 bclr իշխանն արս աւագս (cr սարկաւագս փիս արս աւագս) փիս արս աւագս իշխանն
28 a չի՞ր գլխաւոր
29 b գաւառն
30 I եւ գտանէին
31 b վանաց
32 b իւրում
33 I անդի
34 bclr պիտառական
35 I եւ հասանէին
36 cr կաթողիկոսն
37 b յիշխանն
38 bclr Իսրայէլ
39 a կրանաւորազգեստ
40 a կարգով փիս կարգաւ
41 bcr տուեալ փիս առեալ
42 bclr գովութեանց փիս գովութեան
43 I եւ մուրհակ
44 a կնքէին
45 bclr կողմանցն
46 bclr գորավարն փիս գարավարին
47 a պատուեալ փիս ապա առեալ
48 r կաթողիկոսին

գաւառին Մեծ Կողմանց եւ մեծաւ ժողովով² եւ ընծայական³ թղթովք յուղարկէր⁴ յիւր գաւառն⁵:

14 Եւ նորքա եկեալ ի⁶ նախնականն հասանէին եպիսկոպոսանոցն⁷, որում Տաղձանն⁸ անուանէին: 15 Եւ մեծաշուք մեծարանաւք պատուեալ⁹ յաթոռակցաց եւ ի գլխաւորաց եւ ի ժողովրդականաց՝ առաւել քան զամենեսեան լաւ ցուցանէր զիւր վարդապետութիւնն՝ առեալ զնշան խաչին պարծանաց¹⁰ յանձն իւր, բազկատարած պաղատանս առ Աստուած մատուցանելով վասն իւրոյ աշխարհին: 16 Զգաստացեալ¹¹ կրանաւոր¹² վարուք¹³ յառաջագէմ լինէր, շրջէր¹⁴ ընդ ամենայն գաւառս վիճակելոց¹⁵ իւրոց եւ հաստատէր զնոսա վարդապետական շնորհաւք՝ կալ¹⁶ նոցա յուղղափառ¹⁷ հաւատ պատուիրանին պահպանութեան¹⁸: 17 Այսպէս¹⁹ եւ այսու աւրինակաւ²⁰ ցուցանէր զիւր վարդապետութիւնն եւ²¹ պայծառանայր սիրովն Քրիստոսի:

1 a յեպիսկոպոսութիւն, cr եպիսկոպոսութեան փխ յեպիսկոպոսութիւն (bl)
2 cr ժողով փխ ժողովով
3 a ընծայական
4 a յուղարկեալ փխ յուղարկէր
5 a գաւառսն փխ գաւառն
6 a չիբի
7 clr եպիսկոպոսանոց
8 bclr Տաղձանս
9 a չիբ պատուեալ
10 a չիբ պարծանաց
11 abcր սգաստացեալ, l եւ սգաստացեալ փխ զգաստացեալ (վերականգնում)
12 l կրօնաւորաց փխ կրանաւոր
13 b վարուք փխ վարիւք (aclr)
14 l շրջիր
15 bclr վիճակելոցն
16 a տալ փխ կալ
17 a ուղղափառ փխ յուղղափառ
18 a նշանաւորութեան փխ պահպանութեան
19 bclr չիբ այսպէս
20 a աւրինակով փխ աւրինակաւ
21 bclr զիւր վարդապետութիւնն ցուցեալ փխ ցուցանէր զիւր վարդապետութիւնն եւ

ԸԼԸ²². Յուղարկումն²³ Իսրայելի²⁴ եպիսկոպոսի²⁵ յԱյրարատեան²⁶ գաւառ²⁷ ի մեծ իշխանէն Վարազ Տրդատայ²⁸ առ մեծ հայրապետն Հայոց Սահակ եւ բարեպաշտ²⁹ իշխանն վասն սիրոյ]

1 Ընդ այն իսկ³⁰ ժամանակս լինէր խորհուրդ բարեպաշտ³¹ իշխանին Վարազ Տրդատայ³² ի գործ ինչ խորհրդական³³ եւ ի սէր արձակել³⁴ գեպիսկոպոսն³⁵ Իսրայէլ³⁶ առ մեծ կաթողիկոսն Հայոց եւ բարեպաշտ իշխանն Այրարատեան³⁷ գաւառին: 2 Որոց³⁸ մեծաւ սիրով պատուեալ ընդ յառաջ³⁹ ելանէին⁴⁰ նմա, եւ տուեալ նմա հանգիստ՝ շնորհէին⁴¹ նմա յամել ժամանակս ինչ⁴² ի տիեզերական աշխարհին:

3 Եւ ի ժամանակսն յայնոսիկ բերեալ էր⁴³ իշխանին եւ⁴⁴ մեծ զաւրավարին Հայոց ի Թորդանայ⁴⁵ ի Դարանաղեաց¹ գա-

22 b lէ փխ lԸ
23 a_gb_gc_g արձակումն փխ յուղարկումն
24 bcr Իսրայէլի փխ Իսրայելի (al Իդի՝ պատուոյ նշանի տակ)
25 a_g եպիսկոպոսիմ
26 b յԱրարատեան
27 a գաւառն փխ գաւառ (bcra_gb_gc_g)
28 abcր Տրդատա փխ Տրդատայ (l)
29 bclr_g առ բարեպաշտ (aa_gc_g)
30 bclr չիբ իսկ
31 bcr բարեյաղթ, l բարեյախթ փխ բարեպաշտ
32 bcr Տրդատա
33 a ձեռագրում սկզբում գրուել է Վարազ խորհրդական, յետոյ Վարազ բառը վերցուել է ջնջման շրջանակի մէջ:
34 b յարձակել, clr արձակեալ փխ արձակել (a)
35 a զեպիսկոպոսն, b եպիսկոպոսն
36 bclr Իսրայէլ
37 a Արարատեան, cr յԱյրարատեան փխ Այրարատեան (bl)
38 bclr որոյ փխ որոց
39 bclr առաջ
40 a ելանելին
41 a շնորհեալ փխ շնորհէին
42 bclr ինչ ժամանակս փխ ժամանակս ինչ
43 bclr չիբ էր
44 a իշխանն փխ իշխանին եւ
45 abcր Թորդանայ փխ Թորդանայ (l)

լառէն, զպատուական նշխարս² խոստովանողին Քրիստոսի³ մեծին⁴ Գրիգորի⁵ բուրբովին, ամենայն ոսկերաւքն⁶ հանդերձ՝ յաշխարհն Հայոց՝ յԱյրարատեան⁷ գաւառն⁸ ի Վաղարշապատ⁹ քաղաք՝ հանգուցեալ ի նորաշէն յարկս եկեղեցւոյն¹⁰, զոր մեծին Ներսիսի¹¹ շինեալ¹² էր¹³ յանուն սրբոյն Գրիգորի: 4 Ապա մեծաւ աղաչանաւք անկեալ եպիսկոպոսն¹⁴ Իսրայէլ¹⁵ առաջի կաթողիկոսին¹⁶ եւ զաւրավարին¹⁷ Հայոց՝ մաղթէր¹⁸, եթէ հնար ինչ իցէ լնուլ զկարաւտանս¹⁹ սրտին եւ զխնդրուածս նորա²⁰: 5 «Տուք, ասէ, ի նշխարաց սրբոյն Գրիգորի»: 6 Եւ նոքա ոչ առնուին յանձն, եթէ²¹ «Ո՛չ երբէք ուրեք բաշխեալ են նշխարք սրբոյն Գրիգորի, եւ ո՛չ մեք ունիմք իշխանութիւն հանել մասն ի նմանէն²² եւ տալ քեզ»: 7 Յայնժամ կալեալ աւգնական զղշտոյն Հեղինէ՝ գտիկինն Հայոց Մեծաց, որ եւ նա իսկ յԱղուանից նահանգէն էր, սակս այնորիկ եղեւ ձեռնտու նմա, եւ պարառաբար յարուցեալ

զայր առ կաթողիկոսն²³ եւ²⁴ աղաչէր կատարել զխնդիրն, որ վասն նշխարացն: 8 Նոյնպէս եւ զզաւրավարն²⁵ Հայոց՝ զիւր տէրն, հաւանեցուցանէր տալ զնշխարսն, եթէ²⁶ «Տուք զբաժին իմոյ աշխարհին եւ տան²⁷ հաւր իմոյ ի մեծէն²⁸ Գրիգորէ եւ կատարեցէք զխնդրուածս եպիսկոպոսին²⁹, որ առաքեցաւ³⁰ յիմոյ աշխարհէն, զի լցեալ նորա փափագն՝ զուարթամիտ հրածարեալ յուղարկեսցի ի մէնջ»: 9 Եւ մարդասիրին Աստուծոյ³¹ արկեալ ի սիրտ³² նոցա³³ միակամութեամբ ամենեցուն³⁴ տալ մասն յաւրէնսուսոյց³⁵ ծնաւտէն խոստովանողին³⁶ Քրիստոսի³⁷ մեծին Գրիգորի:

10 Եւ պարգեւեալ³⁸ նմա զփափագելի գանձն³⁹ եւ մեծարեալ մեծապատիւ շքեղութեամբ՝ յարքունեացն⁴⁰ ընկալեալ ողջոյն, յանձն արարեալ շնորհացն Աստուծոյ՝ ճանապարհորդ լինէր⁴¹: 11 Գային հասանէին⁴² լուսաչու փառաւք՝ անցեալ ընդ սուղ⁴³ ինչ⁴⁴ աւթեւանաւք առողջութեամբ: 12 Բազմուրախ⁴⁵ եւ⁴⁶ հոգե-

1 bclr յԱղեաց փ/ս ի Դարանաղեաց
2 b նշխարն
3 a չի՛ք խոստովանողին Քրիստոսի
4 a սրբոյն փ/ս մեծին
5 cr Գրիգորի Լուսաւորչին
6 a ոսկերաւքն
7 bclr յԱյրարատ փ/ս յԱյրարատեան
8 a գաւառ փ/ս գաւառն
9 bclr Վաղարշապատն
10 a եկեղեցւոյն, bcr եկեղեցոյն փ/ս եկեղեցւոյն (1)
11 b Ներսիսի
12 a շինեալ
13 bclr է փ/ս էր
14 bclr եպիսկոպոսին փ/ս եպիսկոպոսն (a էպիսկոպոսն)
15 bcr Իսրայէլի, l Իսրայիլ փ/ս Իսրայէլ (a)
16 cr կաթողիկոսին
17 a գաւրավարին
18 l եւ մաղթէր
19 a գկարաւտ փ/ս գկարաւտանս
20 a չի՛ք նորա
21 a եթէ
22 bclr նմանէ փ/ս նմանէն

23 r կաթողիկոսն
24 a չի՛ք եւ
25 a գաւրավարն փ/ս գգաւրավարն
26 a թէ, c ասէ թէ, r ասէ փ/ս եթէ (bl)
27 b ի տան
28 c մեծն
29 a հայրապետին փ/ս եպիսկոպոսին
30 a առաւելցաւ
31 cr չի՛ք Աստուծոյ
32 b սիրտս
33 a նորա փ/ս նոցա, b չի՛ք նոցա
34 a չի՛ք ամենեցուն
35 bcr ի յորէնսուսոյց
36 c խոստովանողի
37 a չի՛ք Քրիստոսի
38 a պարգեւել փ/ս պարգեւեալ
39 b գգանձն փափաքելի փ/ս գփափագելի գանձն
40 a յարճունեաց
41 a նանապարհորդէր փ/ս նանապարհորդ լինէր
42 l անցանէին փ/ս հասանէին
43 bclr գսուղ փ/ս ընդ սուղ
44 bc չի՛ք ինչ
45 b բազմուրախութեամբ
46 a չի՛ք եւ

զուարճ¹ հասանէր յաշխարհ² իւր եւ զբերեալ սրբութիւնսն³ հանգուցանէր յիւրուսմենաստանին ի Գլխոյ⁴ վանս⁵:

[ԼԹ⁶. Վասն խորհրդակցութեան⁷ իշխանին Վարազ Տրդատայ⁸ ընդ իւր նախարարսն⁹ արձակել զԵպիսկոպոսն¹⁰ Իսրայէլ¹¹ յերկիրն¹² Հոնաց սակս հաշտութեան իրի¹³]

1 Ապա ի վաթսներորդ երկրորդ ամի հարաւայնոյ իշխանութեանն¹⁴ գոռոզին Մահմատայ¹⁵ խորհուրդ լինէր հաւանութեամբ Վարազ Տրդատայ¹⁶ Աղուանից իշխանի¹⁷ ընդ ազգակից նախարարս իւր եւ ընդ կաթողիկոսին¹⁸ Եղիազարայ¹⁹, եւ ասէ. 2 «Ահա հարկք, որ²⁰ եղան ի վերայ մեր ի դժնդակ ազգէն Տաճկաստանեաց²¹, յոյժ վտանգեալ տարակուսեցէ²² զմեզ: 3 Եւ²³ երկրորդ անգամ անհնարին աղէտք այն²⁴

են մեզ՝ ամի ամի ասպատակեալ²⁵ յաշխարհս²⁶ մեր զաւրացն Հոնաց: 4 Եւ յերկաքանչիւր կողմանցն²⁷ բռնութենէ թշնամեացն աւերեալ պակասեցաւ²⁸ երկիրս: 5 Եկա՛յք, մերձաւորք իմ եւ սիրելի՛ք²⁹, զի ընտրեցուք³⁰ Էպիսկոպոս³¹ մի ի մերմէ³² աշխարհէս վասն³³ մերոյ³⁴ խաղաղութեան, զի երթեալ հաճեցէ շնորհիւն Աստուծոյ³⁵ զմիտս երկուց աշխարհակալաց³⁶ ի հաշտութիւն եւ յանքակտելի սէր, զի մի՛ լիցի³⁷ յայսմհետէ խէթ³⁸ իմն ունել³⁹ մեզ ի մեր միտս⁴⁰ առ ի թշնամութիւն ընդ նոսա⁴¹»:

6 Եւ զայս ահա⁴² իբրեւ մտածէին⁴³ իշխանք⁴⁴ եւ նախարարք⁴⁵, առժամայն ընտրեցին⁴⁶ եւ⁴⁷ արձակեցին կոչել⁴⁸ մեծաւ աղաչանաւք զիմաստուն եւ պարկէշտ⁴⁹ Էպիսկոպոս⁵⁰ գաւառին Մեծ Կողմանց, ո-

1 bcr հոգեզուարն
2 bclr յաշխարհն
3 bcr գարբութիւնսն փխ սրբութիւնսն (al)
4 a Գլխոյ
5 a վանսն
6 b ԼԼ փխ ԼԹ
7 a խորհրդակցութեան, c խորհրդակցութիւն, փխ խորհրդակցութեան (bclra_gb_gc_g)
8 bcr Տրդատայ
9 a նախարարս փխ նախարարսն (bclra_gb_gc_g)
10 a զԷպիսկոպոսն
11 bclr Իսրայէլ
12 b_gc_g ի յերկիրն, a_g յաշխարհն փխ յերկիրն
13 ab չիբ իրի (clra_gb_gc_g) a_gb_gc_g իրի եւ թէ (b_gc_g եթէ փխ եւ թէ) որքան աշխատել ի նգնութիւնն մմա ի նանապարհին, հասին (b_gc_g չիբ հասին) եւ երթն խաղաղութեամբ
14 bclr հարաւայնոյն իշխանութեանց փխ հարաւայնոյ իշխանութեանն
15 acr Մահմատայ, b Մահմադայ փխ Մահմատայ (l)
16 bcr Տրդատայ
17 bcr իշխանին
18 clr կաթողիկոսին
19 bclr Ղազարոս փխ Եղիազարայ
20 l որք
21 lr Տաճկաստանեաց
22 a տարակուսէ փխ տարակուսեցէ
23 bclr չիբ եւ
24 l այնք

25 b/ ասպատակ տալ փխ ասպատակեալ
26 a յաշխարհն փխ յաշխարհս
27 bcr կողմանց
28 a պակասեցաւ
29 bclr չիբ մերձաւորք իմ եւ սիրելիբ
30 b ընտրեցուք
31 a Էպիսկոպոս b զԷպիսկոպոս
32 a մէրմէ
33 bclr յաղագս փխ վասն
34 a մէրոյ
35 bclr աստուածային շնորհիւ փխ շնորհիւն Աստուծոյ
36 bclr աշխարհաց փխ աշխարհակալաց
37 a լիցի մեզ (կրկն.)
38 cr խէթ
39 l ունելի
40 bclr միտս մեր փխ մեր միտս
41 a թշնամութեան խորհուրդ փխ առ ի թշնամութիւն ընդ նոսա
42 bclr չիբ ահա
43 bclr խորհեցան փխ մտածէին
44 bclr իշխանքն
45 bclr նախարարքն
46 clr ընտրեալ, b ընդրեալ փխ ընտրեցին
47 bclr չիբ եւ
48 a չիբ կոչել
49 a պարկէշտ (վերականգնում)
50 a Էպիսկոպոս (վերականգնում)

րում Իսրայելի կոչիւր¹: 7 Եւ² վասն զի ող-
ջախոհ վարուք եւ իմաստութեամբ հոգ-
ւոյն³ բացափայլեալ⁴ առ ամենեսեան⁵
ճշգրտապէս հրաշանայր՝ շահելով զիւր
հոգիսն⁶, եւ զբազմաց⁷ հնազանդութեան⁸
եւ զսիրոյն կատարէր պատուիրան, յանձն
առնոյր վաղվաղակի, ճանապարհորդէր⁹
գնալ ի հեռաբնակ¹⁰ աշխարհն Հոնաց:
8 Յայնժամ պատրաստեցին հանդերձե-
ցին¹¹ ընծայս¹² եւ պատարագս, նոյն աւրի-
նակ եւ ըստ հեռաւորութեան¹³ ճանապար-
հին՝ թոշակս նմա եւ որք ընդ նմայն էին:

9 Եւ առաջէին¹⁴ անտի¹⁵ յամսեանն
մեհեկանի¹⁶, որ աւր ԺԼ էր ամսոյն, եւ¹⁷
յուզարկեալք խաղաղութեամբ¹⁸ ի Պերոզ
Քաւատ¹⁹ քաղաքէ՝ վտարեալք²⁰ անցա-
նէին ընդ գետն մեծ Կուր: 10 Հատեալ²¹
անցանէին ընդ սահմանս Աղուանից մին-

չեւ յերկոտասան²² աւր, գային հասանէին
ի քաղաքն Լփնացոց²³, որ²⁴ եւ ընդ յա-
ռաջ²⁵ ելեալ նմա ամենայն քաղաքացիքն՝
ընդունէին զնա խնդութեամբ ըստ կարգի
եպիսկոպոսաց²⁶: 11 Մանաւանդ զի մեր-
ձեալ էր տէրունական տաւնն²⁷ Աստուա-
ծայայտութեանն²⁸, մտանելով²⁹ ի քա-
ղաքն³⁰, երեկաւթս³¹ արարեալ՝ անդէն կա-
տարէին զտաւնն³²: 12 Եւ անտի³³ գնա-
ցեալ՝ անցանէին յաշխարհն Ճղբաց³⁴ առ
ստորոտով լերինն մեծի:

13 Յայնժամ ձմեռնային հողմոցն
հիւսիւսային³⁵ բախմունքն³⁶ ձիւնասոյզ³⁷
անհնարին փոթորիկս³⁸ յարուցին³⁹ մերձ
ի⁴⁰ սարաւանդակ լերինն Կաւկասոս⁴¹:
14 Եւ յայնմ տեղւոջ⁴² եռաւրեա⁴³ արգե-
լեալք՝ ոչ կարէին զաչս ամբառնալ կամ
նշմարել զանցս ճանապարհին, վասն զի
տարժանեալք յոյժ՝ լցան⁴⁴ տարակուսա-
նաւք յաղագս սատանայական պատերազ-
մին: 15 Արհաւիրք եւ բոմբիւնք⁴⁵ զար-

1 bclr գՄեծ Կողմանց եպիսկոպոսն գԻսրայել մե-
ծաւ աղաչանօք փխ մեծաւ աղաչանաւ ... Իսրա-
յել կոչիւր (երբ տող. Իսրայելի բառից առաջ
թերեւս վերականգնելի է անուն բառը)
2 a չիբ եւ
3 bcr հոգոյն փխ հոգոյն (1), a չիբ եւ իմաստու-
թեամբ հոգոյն
4 b բացափայլեալ
5 a ամենեցուն փխ առ ամենեսեան
6 bl ոգիսն, cr յոգին փխ հոգիսն (a). Վ. Առաքե-
լեանը վերականգնելի է համարում՝ իւր գիւ-
գիսն փխ զիւր հոգիսն:
7 c զբազմանց a չիբ եւ զբազմաց
8 a հնազանդութեամբ, cr զհնազանդութիւն փխ
հնազանդութեան (bl)
9 b նանապարհորդել, l նանապարհորդիլ փխ նա-
նապարհորդէր (acr)
10 a հեռաբնակ
11 bclr հանդերձեալ պատրաստեցին փխ պատ-
րաստեցին (a պատրաստեցին) հանդերձեցին
12 a ընծայս
13 a հեռաւոր փխ հեռաւորութեան
14 cr յառաջէին
15 b անտի
16 a մեհեկի փխ մեհեկանի
17 bclr չիբ ամսոյն, եւ
18 bclr չիբ խաղաղութեամբ
19 a Պերոզ Քաւատ, bclr Պերոժ Քաւատ փխ Պերոզ
Քաւատ (վերականգնում)
20 clr չիբ վտարեալք
21 l եւ հատեալ

22 b ցերկոտասան
23 b Լփնացոց
24 b որոց
25 bclr առաջ
26 a Էպիսկոպոսաց l եպիսկոպոսացն
27 a տաւն
28 l աստուածայայտութեան
29 bclr մտեալ փխ մտանելով
30 a քաղաքս փխ քաղաքն
31 a երեկաւթս փխ երեկաւթս
32 a չիբ զտաւնն
33 ab անտի
34 bl ճղփաց
35 cr հիւսիւսական, bl եւ հիւսիսական փխ հիւ-
սիւսային (a հիւսիսային)
36 bclr բախմանցն, փխ բախմունքն
37 bclr ձիւնախոն փխ ձիւնասոյզ
38 bclr փոթորիկ փխ փոթորիկս
39 bclr յարուցեալ փխ յարուցին
40 bcr առ փխ ի, l չիբ ի
41 bl Կովկասու փխ Կաւկասու (ac)
42 a տեղւոջ, bcr տեղոջ փխ տեղոջ (l)
43 l եռօրեայ փխ եռաւրեա (abcr)
44 bclr լցաւ փխ լցան
45 a բոմբիւնք, bcr բոմբիւք փխ բոմբիւնք (l)

թուցեալք¹, սակայն ոչ կարէին զայրն Աստուծոյ զարհուրեցուցանել²: 16 Զի զնշան խաչին առեալ ի ձեռն՝ Հրամայէր դնել ծունր ամենեցուն³ եւ նոքաւք հանդերձ ել⁴ ի լեառն⁵, որում Վարդէգրուակ⁶ անուն էր⁷: 17 Զաւրութեամբ աստուածայնոյ⁸ խաչին եւ աղաւթիւք մեծ⁹ եպիսկոպոսին¹⁰ լինէր խաղաղութիւն Հողմոցն¹¹, եւ հանդարտէր բռնութիւնն¹²: 18 Եւ այնպէս անցանէին աներկիւղ¹³ ընդ կատարն լերինն¹⁴ սկայածիր եւ դիւցազանցն¹⁵: 19 Եւ յետ այնորիկ ոչ արեւ եւ ոչ աստեղք ի բազում աւուրս երեւէին¹⁶, եւ դառնաշունչ աւզն ոչ սակաւ կայր ի վերայ: 20 Դէմ եղեալ ակամայ¹⁷, տարադէմ գնացեալ, լքեալք¹⁸ եւ աշխատեալք¹⁹, բազում աւուրս երթեալք՝ ի վաղնջուցն ի թագաւորանիստ հասանէին²⁰ կայեանս²¹, յայն տեղի²², ուր վկայեաց սուրբն Գրիգորիս²³ թոռն մեծին

Գրիգորի²⁴, կաթողիկոս Աղուանից²⁵: 21 Որ եւ անտի²⁶ յետ աւուրց ինչ հասանէին ի դուռն Չորայ²⁷, որ է մերձ ի²⁸ Դարբանդ, եւ անդ²⁹ նպաստամատոյց մեծաբանս գտեալ ի քաղաքացեացն³⁰:

22 Այնպէս³¹ բազմապատիւ³² ճանապարհ լեալ նոցա՝ գային հասանէին ի հոյակապ քաղաքն Վարաշան, ի մուտս Քառասներորդացն³³: 23 Զորոյ զգալուստն³⁴ լուեալ մեծի³⁵ իշխանին Հոնաց՝ ընդ առաջ ընթացեալ ողջոյնիւ³⁶. ընկալեալ զնա մեծաւ ուրախութեամբ եւ խոնարհեցուցեալ զինքն առաջի նորա՝ պատուէր եւ³⁷ պատիւ հայրապետական սրբութեանն³⁸ առնէր³⁹: 24 Եւ եղեւ իբրեւ պայծառապէս ծագեցան աւուրք Քառասներորդացն⁴⁰ սրբոց, մեծաւ սիրով ընկալեալ⁴¹ զնա քաղաքացեացն⁴² զուարճացեալք եւ պատուեալք լինէին⁴³ յամենցունց, մանաւանդ⁴⁴ առաւել ի բարեխնամ⁴⁵ իշխանէն եւ յազնուական մե-

1 bcr գարթուցեալ
 2 a գարիուրեցուցանել
 3 bclr ամենեցուն ծունր դնել փխ դնել ծունր ամենեցուն
 4 bclr չիք ել (=ելանէ). Մ. Էմինը եւ Վ. Առաքելեանը վերականգնելի են համարում՝ ելեալ փխ ել:
 5 bclr լեառնն
 6 bclr Վարդէգրուակ փխ Վարդէգրուակ
 7 a անուանէր փխ անուն էր
 8 bclr աստուածեան փխ աստուածայնոյ
 9 a մեծ
 10 a էպիսկոպոսին
 11 I հողմոցն
 12 bclr լինէր հանդարտութիւն բռնութեանն փխ հանդարտէր բռնութիւնն
 13 bclr աներկիւղ անցանէին (bcr աներկիղ) փխ անցանէին աներկիւղ
 14 b լերին, a չիք լերինն
 15 bclr չիք սկայածիր եւ դիւցազանցն
 16 a երեւէր փխ երեւէին
 17 r ակամա
 18 r լքեալ
 19 r աշխատեալ
 20 cr հասանէին ի վաղնջուցն թագաւորանիստ փխ ի վաղնջուցն ի թագաւորանիստ հասանէին
 21 r կայեանս
 22 r տեղ
 23 ar Գրիգորէս փխ Գրիգորիս (bcl)

24 r Գրիգորի Լուսաւորչին
 25 r չիք կաթողիկոս Աղուանից
 26 r յետի
 27 br Չորայ փխ Չորայ (acl) (=Չորայ)
 28 r չիք մերձ ի
 29 I անդ
 30 br քաղաքացոցն, c քաղաքացոցն փխ քաղաքացեացն (al)
 31 I եւ այնպէս
 32 a բազմապատիւ փխ բազմապատիւ
 33 a Քառասներորդացն
 34 a գալուստն
 35 a մեծ փխ մեծի
 36 bclr ողջունի փխ ողջոյնիւ
 37 bclr ի փխ եւ
 38 bclr սրբութեան
 39 bclr չիք առնէր
 40 bclr յաւուրս քառասներորդացն փխ եղի իբրեւ պայծառապէս ծագեցան աւուրք քառասներորդացն
 41 c ընկալեալք եւ
 42 br քաղաքացոցն, c քաղաքացոց փխ քաղաքացեացն (al)
 43 a լինէին
 44 bclr չիք մանաւանդ
 45 bclr բարեխնամ փխ բարեխնամ

ծամեծացն¹: 25 Զայն պայծառութիւն ընդունելութեան եւ զհամբոյր սրբութեան սիրոյն իբրեւ տեսանէր եպիսկոպոսն² խնդամիտ յոյժ լինէր եւ մեծապէս զոհանայր զանպատում պարգեւացն Քրիստոսի:

26 Եւ այնպէս³ բազմաւրեա⁴ հանգուցեալ ի վաստակաբեկ աշխատութեանցն՝ լսէր եւ տեսանէր անդ⁵ ամբաստանութիւն եւ կրանս մարդահաճոյս ազգին թշուառացելոյ⁶: 27 Ողբայր եւ տրտմէր վասն անհնարին չարեացն եւ երկմիտ հաւատոցն⁷, որք զանձինս իւրեանց պերճացեալ⁸ աստուածապաշտ անուանէին, եւ նոքա էին, որք⁹ ի¹⁰ զաւրութենէ անտի նորա¹¹ ուրացեալք եւ աւտար¹² գտանէին¹³:

[Խ¹⁴. Հաստատելն ի հաւատս¹⁵ զՀննաստանսն եպիսկոպոսին¹⁶ Իսրայելի¹⁷ վարդապետական¹⁸ շնորհիւ¹⁹, եւ նոցա քաղցրութեամբ²⁰ ի ձեռն սփանչելեացն լսել²¹]

1 Քանզի սատանայակուր²² ծառագո-

թի²³ մոլորութեամբն²⁴ աղճատեալ²⁵ ազգն այն՝ ըստ հիւսիւսական²⁶ ցրտամիտ մորոսութեանն²⁷ առասպելայաւդ եւ ստապանոյճ²⁸ կրանիւք²⁹ զհեթանոսական պղտոր պաշտմունսն³⁰ մեծ գոլ կարծէին, նաեւ զորոտընդոստ հրատեսակ շանթիցն ցայտմունս³¹ եւ զեթերակէզ³² այրեցմունս³³, եթէ³⁴ մարդոյ դիպեսցի³⁵, թէ այլ ինչ նիւթեղինաց³⁶ ձաւնեալ իմն, զնա ի³⁷ պաշտաւն առեալ³⁸ նուիրեալ Քուար աստուծոյն³⁹ համարէին⁴⁰: 2 Նոյնպէս սկայի⁴¹ ումեմն վայրագի անճոռնոյ⁴² ձիւխորով զոհիւք պաշտաւն մատուցանէին՝ կարդալով նմա Թանգրի⁴³ խան աստուած, որում Պարսիկք Ասպանդիատն⁴⁴ կոչեն: 3 Բնաւին անթագաւոր միտս ունելով⁴⁵ զթախաղաց լինէին⁴⁶ զկնի ամենայն մոլորութեանցն. թմբուկք⁴⁷ եւ շուիք⁴⁸ ի վերայ

23 a ծառայոցոթի
24 b մոլորու, cւր մոլորութեամբ փխ մոլորութեամբն (a)
25 a աղճատեալ
26 bլ հիւսիւսական փխ հիւսիւսական (acr)
27 a մորոսութեամբն, cr մոլորութեանն, l մոլորութեանն փխ մորոսութեանն (b)
28 c ի ստապանոյն
29 a կրանս փխ կրանիւք
30 bւր պաշտամունսն փխ պաշտմունսն
31 a ցայթմունս փխ ցայտմունս
32 a գէթերակէզ, b գեթերակեկ փխ գեթերակէզ (cւր)
33 a երեցմունս փխ այրեցմունս
34 a թէ փխ եթէ
35 c դեպեսցի
36 l ի նիւթեղինաց
37 b չիւք ի
38 a չիւք ի պաշտաւն առեալ
39 a աստուծոյ
40 a համարէին առնել
41 bւր սկաի
42 bւր վայրագ եւ անճոռնոյ փխ վայրագի անճոռնոյ
43 cr Թանկրի
44 bւր Այսպատեայտն, a Ասպանդեատն փխ Ասպանդիատն (վերականգնում)
45 a ունելոյ փխ ունելով
46 bւր լինելով փխ լինէին
47 bլ թմբուկէ, cr թմբուկէ փխ թմբուկէ (a)
48 a սուիք փխ շուիք

1 bcr մեծամեծաց
2 a էպիսկոպոսն
3 bւր այսպէս փխ այնպէս
4 l բազմութեայ փխ բազմաւրեա (abcւ)
5 l անս
6 a թշուառացելոց փխ թշուառացելոյ
7 c հաւատոց
8 a չիւք պերճացեալ
9 cr որ a չիւք որք
10 b ոգի փխ որք ի
11 a չիւք նորա
12 l օտարք
13 a գտանեին
14 b lւք փխ խ
15 bւր հաւատսն
16 a էպիսկոպոսն փխ եպիսկոպոսին (bւրaցcց)
17 bւր Իսրայելի փխ Իսրայելի (al Իղի՝ պատուոյ նշանի տակ)
18 ac վարդապետական aց վարդապետակ
19 bցcց շնորհօք
20 a քաղցրութեամբ
21 cց լսելն
22 bւր սատանակուր, c աստանակուր փխ սատանայակուր

դիականացն¹ եւ² նրանակոտոր եւ³ դանա-
կացիտ զայտիւքն եւ զանդամամբքն⁴ ա-
րիւնաՀոս գծմունք⁵ եւ մերկանդամ⁶ սրա-
կոծութիւնք⁷ դժոխոցն⁸ տեսարան, որ առ⁹
գերեզմանաւքն յածին այր առ այր եւ ջոկ
առ ջոկ մարտատեսիկ հոլարանին: 4 Եւ
յոքնայեղց¹⁰ կաճառացն¹¹ ըմբշամարտք¹²
եղեալ առ միմեանս¹³ գեխութեանն կատա-
րէին զընթացս ձիարձակ արշաւանաւք՝
այսր անդր ճախրելով. ոմանց¹⁴ սուգ¹⁵ եւ
կոծ, եւ¹⁶ ոմանց՝ խաղ ըստ այսամիտ սովո-
րութեանն:

5 Զխաղսն խաղային եւ գկաքաւան
յորդորէին¹⁷ զազիր գործովքն ընկղմեալք¹⁸
ի խոհերս խաւարայինս, կուրացեալք¹⁹ ի
լուսոյ արաչին, քանզի կրակաց եւ ջրոց
զոհէին եւ ճանապարհաց աստուածոց²⁰ ո-
մանց, երկիր պագանէին²¹ լուսնի եւ ամե-
նայն արարածոց, որ ինչ թուէր²² յաչս²³
նոցա զարմանալի: 6 Նոյնաւրինակ եւ

Ափրոզիտական²⁴ ցանկութեամբն զեղ-
խեալք²⁵ ըստ հեթանոսական վայրենամիտ
բարուցն՝ զհաւրակինն առնելով կանայս²⁶
եւ զմի կին ունելով երկուց եղբարց, եւ
պէսպէս կանայս առնէին²⁷ բազում եւ
անկրաւն կարգս ունելով եւ անկանոն
խորհուրդս²⁸:

7 Որոց ոչ կարացեալ նկատել²⁹ իմա-
նալ զարեգակն³⁰ արդարութեան, որ³¹ իբ-
րեւ լսէր եւ տեսանէր զայն եւս չարեաց³²
պաշարմունսն³³ եւ գկուակործան անուղ-
ղայ³⁴ սովորութիւնն, զցայգ³⁵ եւ զցերեկ
խնդրէր յԱստուծոյ վասն աշխարհին
փրկութեան, թերեւս դարձի հնար³⁶ գտա-
նել մարթասցի³⁷: 8 Ապա ժամ ի հրամանէ
նորա³⁸ լինէր աստուածարեալ իրին, եւ ա-
մենայն ազատակոյտ նախարարացն եւ
ուամկացն³⁹ Հոնաստանեաց⁴⁰ զալ յերկր-
պագութիւն պաշտաման սրբոյ եկեղեցւոյ⁴¹
եւ լսել զպատգամս աստուածայինս, որոց
անդ են⁴²: 9 Եւ անդ⁴³ ժողովեալք այնու-
հետեւ ի տէրունական տունն⁴⁴ իշխանն եւ

1 I դիականցն a դիականացն փ/ս դիականացն (bcr)
2 a չիբ եւ
3 b եւ ի
4 b գանդամանդամբքն
5 bclr գծմունքն
6 cr մերկանդամբք
7 a սրագործութիւնք փ/ս սրակոծութիւնք
8 a դժոխոց, I դոխոցն փ/ս դժոխոցն
9 I որք փ/ս որ առ
10 cl յոգնայեղց փ/ս յոգնայեղց (abr)
11 acr կատնառացն փ/ս կանառացն (bl)
12 I ըմբշամարտք a ջմբշամարտք փ/ս ըմբշամարտք (bcr)
13 c միմեանս
14 c ոմանք
15 a սուգ փ/ս սուգ
16 a չիբ եւ
17 a յարդորէին փ/ս յորդորէին
18 a ընկղմեալք փ/ս ընկղմեալք
19 b կուրացեալք
20 bclr չիբ աստուածոց
21 a երկրպագէին փ/ս երկիր պագանէին
22 I թուիր
23 cr ի յաչս

24 cr Ափրադիական, I Ափրադիտական փ/ս Ափրո-
դիտական (ab)
25 bclr գեղեալք փ/ս գեղխեալք
26 bclr չիբ կանայս
27 bclr առնելով փ/ս առնէին
28 bclr խորհուրդ փ/ս խորհուրդս
29 cr ի նկատել
30 bclr զարեգակն փ/ս զարեգակն
31 bclr արդ փ/ս որ
32 a չարեաց
33 bclr պաշտամունսն փ/ս պաշարմունսն
34 bcr անուղղայ փ/ս անուղղայ (l), a գկուակոր-
ծանող փ/ս գկուակործան անուղղայ
35 b զցայգ
36 bclr հնարս փ/ս հնար
37 bclr մարթասցի փ/ս մարթասցի
38 bclr ի հրամանէ նորա ժամ փ/ս ժամ ի հրամանէ
նորա
39 I ուամկաց
40 bclr Հոնաստանեացն
41 a եկեղեցւոյ bcr եկեղեցոյ փ/ս եկեղեցւոյ (l)
42 abclr անդ են փ/ս անդ են (վերականգնում)
43 I անդ, a չիբ եւ անդ
44 cr տունն փ/ս տունն

աշխարհախուժբ¹ բանակն՝ խնդրէին² լսել բանս յեպիսկոպոսէն³ եւ ասէին⁴ ցմիմեանս. 10 «Եկա՛յք լուարո՛ւք ի սմանէ բանս⁵ միսիթարութեան, զի սա⁶ է առաջնորդ սուրբ հաւատոց քրիստոնէից⁷, որ աւանդէ աշխարհի զպատգամս⁸ Հոգւոյն⁹ Սրբոյ»:

11 Ապա իբրեւ տեսանէր գյաւժարամտութիւն նոցա եւ զմտադիւր ունկնդրութիւնն, սկսաւ ճառել նոցա ի վարդապետութենէ Գրոց աստուածայնոց¹⁰ եւ ասէ. 12 «Որդեա՛կք, դարձարո՛ւք առ Տէր¹¹ եւ ծաներո՛ւք զՏէր Աստուած, զի ողորմեսցի եւ կեցուցէ զձեզ, զի նա ինքն է Տէր եւ արարիչ¹² ամենայնի: 13 Ի բա՛ց թողէք այսուհետեւ զպղծութեան պաշտամունսդ, մի՛ մատուցանէք երկրպագութիւն արարածոց, զի սատանայական է ամենայնդ¹³ եւ կորուսիչ¹⁴ Հոգւոց¹⁵: 14 Զի ո՛չ¹⁶ ոք կարէ երկուց տէրանց¹⁷ ծառայել, եւ ո՛չ ոք կարէ զբաժակ¹⁸ Տեառն ըմբել¹⁹ եւ զբաժակ²⁰ դիւաց²¹, եւ չիք հնար ի սեղանոյ Տեառն վայելել²² եւ ի սեղանոյ դիւաց:

15 Այլ զգիտութեան եւ զանգիտութեան մեղս ձեր մի՛ յիշեսցէ Աստուած, այլ արկցէ զձեզ ի բովս գիտութեան եւ ի խրատ արդարութեան: 16 Որ լուսաւորեաց իսկ զամենայն տիեզերս աստուածընկալ աւազանաւն²³ եւ մերժեաց²⁴ զմէզ եւ զմառախուղ ի խաւարչական ազգացն հեթանոսաց՝ ծագելով ի նոսա զհաւատոյ²⁵ ճշմարտութեան լոյս²⁶: 17 Նոյնպէս եւ զձեզ լուսաւորեսցէ իւրով ճառագայթարձակ շնորհաւքն, միայն թէ զանձինս ձեր մատուցիք առաջի աստուածութեանն²⁷ աներկեւան²⁸ մտաւք, սիրով, արմատացեալք եւ հաստատեալք ի փառս Աստուածորդւոյն²⁹: 18 Խոստովանութեամբ Սրբոյ Երրորդութեանն հաւատացէք, զի եւ անմարմին գինուորութիւնքն սրբասաց ձայնիւ³⁰, երրորդական բարբառով³¹ աղաղակեն³² ասելով³³. Սուրբ, սուրբ, սուրբ Տէր զաւրութեանց, լի է³⁴ ամենայն երկիր փառաւի մորա՛: 19 Տեսանես զերից³⁵ անձնաւորութեանցն եւ զմի աստուածութեան զաւրութիւնն³⁶, որպէս եւ յառաջընծայ³⁷ աւանդեցին³⁸ մեզ աստուածազան³⁹ առաքեալքն եւ խոստովանողն⁴⁰ Քրիստոսի⁴¹ Գրիգո-

1 bclr աշխարհաժողով փխ աշխարհախուժբ
 2 bl խնդրել, cr խնդրէր փխ խնդրէին
 3 a յեպիսկոպոսէն
 4 I ասեն փխ ասէին
 5 cr բան փխ բանս
 6 ab սայ
 7 bclr հաւատոցն քրիստոնէութեան փխ հաւատոց քրիստոնէից
 8 r զպարգեւ փխ զպատգամս
 9 cr Հոգոյն
 10 a վարդապետական գիտութենէ փխ վարդապետութենէ Գրոց աստուածայնոց
 11 a չի՛ք առ Տէր
 12 bclr չի՛ք եւ արարիչ
 13 cr զամենայնդ
 14 blr սատակիչ փխ կորուսիչ
 15 bl չի՛ք հոգւոց
 16 b եւ ոչ փխ ոչ
 17 I տերանց փխ տէրանց (abcr)
 18 Ir գրաժակն
 19 I ըմպել
 20 bclr գրաժակն
 21 b դիւաց
 22 a վայելեալ փխ վայելել, r չի՛ք վայելել

23 b աւազանին
 24 a մերժեալ փխ մերժեաց (bclr)
 25 bclr զհաւատս փխ զհաւատոյ
 26 bclr չի՛ք լոյս
 27 b աստուածութեան
 28 a աներկեւան
 29 bcr աստուածորդոյն
 30 bclr ձայնիւն
 31 bclr չի՛ք երրորդական բարբառով
 32 c աղաղակէն
 33 bl չի՛ք ասելով
 34 blr եւ փխ է (ac)
 * Է. . Զ 3
 35 a գերից
 36 bclr աստուածութեանն գորութիւն փխ աստուածութեան զաւրութիւնն
 37 a յառաջընծայ, b ընծա փխ յառաջընծայ
 38 b յաւանդեցին
 39 I աստուածա փխ աստուածազան
 40 I խոստովանողն
 41 a չի՛ք Քրիստոսի

ըիոս, թէ՛ «Հայր յանձնէ, Որդի ի Հաւրէ, Հոգին Սուրբ ի նոցունց¹ էութենէ², եւ լի է³ ամենայն երկիր փառաւ և նորա»⁴: 20 Այսինքն է քարոզութիւն Աւետարանին ըստ փրկչական⁴ բանին ի⁵ վկայութիւն ամենայն հեթանոսաց, որ ելից⁶ տարածեցաւ⁷ ընդ տիեզերս ըստ սաղմոսին ձայնի, թէ՛ Ընդ ամենայն երկիր եւ բարբառ նորա⁸, եւ⁹ մինչեւ ի ծագս աշխարհի են¹⁰ խաւս և նորա⁸: 21 Եւ միւս մարդարէն ասէ. Լցաւ երկիր գիտութեամբ Տեառն, որպէս¹¹ զջուրս բազումս, որ ծածկեն գծովս⁷:

22 Ահաւարդիկ¹² տեսանեմք այսաւր, զի եւ¹³ ի ձեզ ընծայեալ տպաւորի¹⁴ աստուածային բանն ի վարդապետութիւն¹⁵ եւ ծաւալեալ արդիւնանայ յանդաստանս¹⁶ սրտից ձերոց, ուր¹⁷ այն բազմաբեղուն խայրի¹⁸ ընծայելով¹⁹ ի ձեռն ճարտարապետ մշակացն հարիւրաւոր, վաթսնաւոր եւ երեսնաւոր: 23 Արդ՝ այդչափ²⁰ քաջապտղութիւն²¹ ի ձեզ լինելով՝ զի⁶ հար-

կաւորիք մահացան²² թռչնոյն մուտ²³ անել յողջախոհ²⁴ եւ ի²⁵ ծաղկազարդ ձերոց²⁶ մտացդ²⁷ անդաստան: 24 Ո՞չ գիտէք, եթէ²⁸ նախահայրն մեր Ադամ սակս սորա ելեալ ի դրախտէն՝ զփշաբեր եւ զտատասկածին ժառանգէր երկիր²⁹: 25 Զորոյ եւ առաքեալն ամբաստանէ, եթէ³⁰ Անարեւն իշխանն յորժամ աստուածանալ կամեցաւ՝ ձեռն արկանէր³¹ եւ զամենայն մարդիկ³² մեղաւ կապէր³³: 26 Որ եւ նախանձաբեկ եղեալ առ ի մախանս³⁴ նախաստեղծին՝ ի ներհակային յորդորելով³⁵ ախոսս, ածեալ³⁶ ի հրապուրանս³⁷ խարդախութեան զԿահեղն³⁸ անաւրէն՝ սպանանել զեղբայրն. վասն այնր³⁹ սպանութեան⁴⁰ եւ⁴¹ ամենայն մարմնական⁴² ախտից, երերմանց⁴³ եւ⁴⁴ նզովից սերմանց լինէր Հայր ինքն եւ ամենայն ազգն⁴⁵ իւր թշուառական:

1 bclr նոցուն փխ նոցունց
 2 a յէութեմէ փխ էութեմէ (bclr)
 3 bclr չի՛ք է
 4 Խ․․Չ 3
 4 bclr փրկչին փխ փրկչական
 5 cr չի՛ք ի
 6 a էլից
 7 a տարածեցաւ
 8 a նոցա փխ նորա
 9 acr չի՛ք եւ (bl)
 10 bclr չի՛ք եւ
 11 Ս․․Չ 5
 11 bclr իբրեւ փխ որպէս
 12 Խ․․Չ 9
 12 cr ահաւասիկ
 13 a չի՛ք եւ
 14 bclr թագաւորի փխ ընծայեալ (a ընծայեալ) տպաւորի
 15 bclr չի՛ք ի վարդապետութիւն
 16 a յանդաստան
 17 bclr որ փխ ուր
 18 cr երախայրի փխ խայրի
 19 a ընծայելով, c ընծայելով
 20 bclr այդքան փխ այդչափ
 21 bclr քաջապտղութեան փխ քաջապտղութիւն

22 a մահացու փխ մահացան
 23 a մաւտ փխ մուտ
 24 a ողջախոհ
 25 a չի՛ք ի
 26 cr ձերոցդ
 27 a մտաց փխ մտացդ
 28 a եթե
 29 bclr երկիր ժառանգէր փխ ժառանգէր երկիր
 30 a թէ փխ եթե
 31 bclr ձեռնարկէր փխ ձեռն արկանէր
 32 acr մարդիկ փխ մարդիկ (bl)
 33 bclr կապել փխ կապէր
 34 Գ․(պարէ․) Կ․ր․ Ը 16-17
 34 a պատիւ փխ մախանս
 35 a յորդորել փխ յորդորելով
 36 a ածել փխ ածեալ
 37 a հրապոյրս փխ հրապուրանս
 38 c գԿահեղ, l գԿայեղն, r գԿահեղ փխ գԿահեղն (b) (=Կայեղն)
 39 a չի՛ք գԿահեղն ... վասն այնր
 40 a սպանութեան
 41 bclr չի՛ք եւ
 42 c մարմնականի, a չի՛ք մարմնական
 43 a էրերմանց
 44 bclr չի՛ք եւ
 45 a ազգ

27 Որպէս եւ ասէ իսկ Ծննդոց պատմութիւնն¹, թէ՛ եւ² առ³ իւր Ղամէֆ⁴ երկուս կանայս^ա, եւ եթէ⁵ Յովբաղ⁶ որդին Ղամբայ⁷, եհամ⁸ գերգս⁹ եւ զֆնարս¹⁰, մանաւանդ թէ¹¹ զփողս եւ զտաւիղս¹² եւ զթմբուկս եւ զամենայն ձայն արուեստականէ՞, որ¹³ են յաւրինիչք կռապաշտութեան եւ յորդորիչք¹⁴ իգամով¹⁵ ախտից: 28 Զոր եւ Նաբուքոդոնոսոր¹⁶ յայն հրաւիրելով¹⁷ ձայնս, զմետաղս¹⁸ խեղայեղեալ¹⁹ կաճառսն²⁰ կոչէր²¹ ի կռապաշտութիւն²², անարի, ոսկիաստեղծ անդրիոցն²³ զոհարան ձաւնէր նմա՝ նուիրական տաւն լինել²⁴ նմա²⁵ տեսարանին, տեսանել²⁶ զանոպա²⁷ չարութիւնն զիւրաւով ազգին Կայենի: 29 Զի որ-

պէս սպանումն ի սատանայէ²⁸ էր, նոյնպէս եւ²⁹ երկուս կանայս առնել³⁰ եւ³¹ դաշնակաւոր նուազս յաւրինել ի նորին բանսարկուէն լինէր³² ուսմանց³³: 30 Որ եւ³⁴ անդէն իսկ ընկղմեալք ի շնութիւն եւ յայլանդակ³⁵ միտս Սեթեան³⁶ ազգին՝ խառնակեցան³⁷ ընդ դստերս նզովից, եւ փոխանակ բարի³⁸ խոստմանցն³⁹ ած⁴⁰ ի վերայ⁴¹ նոցա Աստուած զանձրեւասաստ⁴² պատիժն եւ զհամաշխարհական կատարածն: 31 Եւ Նոյ, քանզի յարդարացեալ⁴³ տոհմէն արդար գտաւ յազգին⁴⁴ յայնմիկ ի ձեռն հաւատարիմ սրբութեանն իւրոյ, հրամանաւ⁴⁵ Աստուծոյ պահեալ լինէր⁴⁶ իւրայովքն⁴⁷ հանդերձ ի ջրահեղձ⁴⁸ պատուհասէն յայսպիսի⁴⁹:

1 *bclr* ի Ծննդոց պատմութեանն *փիս* Ծննդոց պատմութիւնն
 2 *clr* *չիֆ* եւ
 3 *I* էառ *փիս* առ (*abcr*)
 4 *bl* Ղամբֆ
 ա Ծն. Գ. 19
 5 *a* թէ եւ *փիս* եւ եթէ
 6 *a* Յաւրաղ *փիս* Յովբաղ
 7 *a* Ղամբայ
 8 *aI* էհան
 9 *a* գերգոց *փիս* գերգս
 10 *a* ֆնարս *փիս* եւ զֆնարս
 11 *cr* թե
 12 *b* տաւիղս
 ք Հմբ. Ծն. Գ. 21:
 13 *I* որք, *b* արուեստականաւոր *փիս* արուեստական որ
 14 *bclr* յորդորիչ
 15 *a* իգամով *փիս* իգամով
 16 *clr* Նաբուքոդոնոսոր *փիս* Նաբուքոդոնոսոր (*ab*)
 17 *a* հրաւիրելով
 18 *bI*ր գլխաւան, *c* գլխաւան *փիս* գլխաւան (*a*). ըստ Վ. Առաքելեանի՝ վերականգնելի է գլխաւան, ըստ Շ. Մարտեանի՝ գլխաւան:
 19 *a* խեղայեղեալ, *I* խեղայեղ *փիս* խեղայեղեալ (*bcr*)
 20 *c* կանառն, *I* կանառեալսն *փիս* կանառսն (*br*), *a* *չիֆ* կանառսն
 21 *clr* *չիֆ* կոչէր
 22 *clr* կռապաշտութիւնս
 23 *b* անդրիոց, *a* անդրւոյն *փիս* անդրիոցն (*clr*)
 24 *I* լինիլ
 25 *bclr* *չիֆ* նմա
 26 *bclr* տեսանես *փիս* տեսանել (*a* տեսանել)
 27 *I* զանոպայ, *a* զանսպառ *փիս* զանոպա (*bcr*)

32 Յարգոյ եւ ի պատուական է⁵⁰ հաւատք⁵¹ եւ սրբութիւնք⁵². ահա եւ Քանան անիծաւ յաղազս ծաղրական ժպրհու-

28 *b* սպանայէ *փիս* սատանայէ
 29 *bclr* *չիֆ* եւ
 30 *a* առնուլ *փիս* առնել
 31 *b* եւ ի
 32 *bclr* լինէր ի նորին բանսարկուիւն *փիս* ի նորին բանսարկուէն լինէր
 33 *a* առ ումանս *փիս* ուսմանց
 34 *a* *չիֆ* եւ
 35 *c* այլանդակ
 36 *a* Սեթեան
 37 *a* խառնակեցան, *I* եւ խառնակեցան
 38 *a* բարւոյ *փիս* բարի
 39 *bclr* խոստմանց
 40 *I* էած
 41 *a* վերայ
 42 *cr* անձրեւասաստ
 43 *b* արդարացեալ
 44 *I* յազգեն
 45 *I* հրամանան
 46 *a* լինէր նա
 47 *a* իւրայաւն *փիս* իւրայովն (=իւրայնովն)
 48 *bclr* ջրայեղց *փիս* ջրահեղձ (*a* ջրահեղձ)
 49 *bcr* այնպէս, *I* այսպէս *փիս* յայսպիսի
 50 *bclr* յարգոյ է եւ պատուական *փիս* յարգոյ (*a* յարգո) եւ ի պատուական է
 51 *I* հաւատ
 52 *bcr* սրբութիւն

թեանն¹ Քամա՛² ըստ բանի պատմու-
թեանն, եթէ՛³ անիծեալ լիցի⁴ Քանան մա-
նուկ եւ եղիցի ծառայ եղբարց իւրոց՝
33 Եւ տեսանեմք⁵ զի ահա⁶ յագգէ նորա
եւեալ⁷ Նեբրովթ⁸ սկայ, որ դիւցազնային⁹
կախարդութեամբ զբոլորս¹⁰ հրապուրէր ա-
զինս աշտարակաշէն¹¹ առնել քարա-
կոյտս¹². եւ, ինքն ամբարտաւանեալ¹³ ամ-
բարհաւաճութեամբ¹⁴ յաղագս յաղթան-
դամ տեսակին եւ սկայազար¹⁵ մեծու-
թեանն¹⁶ թագաւորէր ի վերայ¹⁷ ամենե-
ցուն¹⁸, որպէս եւ գրեալ է, եթէ՛¹⁹ եղև
սկիզբն նորա թագաւորութեանն²⁰ ի Բաբել-
լովն²¹։ 34 Նաեւ յետ այնորիկ յետ²² կոր-
ծանման աշտարակին աշխարհաշէն²³ եւ
խառնափնդոր²⁴ լեզուացն, լուաք մեք ի
ժամանակագիր²⁵ պատմութենէ²⁶ ոմանց²⁷,

եթէ՛²⁸ աստուածոց նմանեցուցեալ²⁹ զինքն
Նեբրովթայ³⁰ ամբարտաւանեալ³¹ հպար-
տանայր, մինչեւ զպատկերն իւր անդրիա-
գործ ճարտարաց ոսկիապաճոյճ³² նկա-
րաւք³³ քանդակել³⁴ հրամայէր յարծաթս
կամ ի պղինձս՝ անուն կոչելով ինքեան
նկարագրին³⁵։ 35 Որոց բազում ազգք մո-
լորեալք³⁶ նուիրական ճաւնիւք զոհս³⁷
մատուցանէին առաջի այնր պատկերին³⁸։

36 Որպէս եւ³⁹ այժմ իսկ ահա տեսա-
նեմք⁴⁰ զձեզ, զի յողբողբամիտ եւ առաս-
պելակոծ մրցանաւք յածիք այսր անդր
ընդ անկոխ⁴¹ ճանապարհն խաբէութեամբ
կախարդասար վհկաց եւ գետնակոչ⁴² քա-
ղէից⁴³ եւ Ասպանդիատայ⁴⁴ ումեմն վայ-
րագ սկայի⁴⁵ ձիովք⁴⁶ այրեցելովք⁴⁷ զոհ
մատուցանէք, եւ զայն ոչ մարթէք⁴⁸ գի-
տել⁴⁹, թէ անմաքրոցն⁵⁰ սիրող զիա՞րդ լի-
նիցի սուրբ։ 37 Զի որպէս զհարանքն

1 bclr ծաղրակատակ ժտութեանն փխ ծաղրական ժպրիութեանն
2 I Քամայ
3 bclr թէ փխ եթէ (a եթե)
4 bclr չի՛ր լիցի
* ԿՆ. Թ. 25
5 a տեսանեմք փխ եւ տեսանեմք
6 a չի՛ր ահա
7 a ելեալ
8 a Նեբրովդ փխ Նեբրովթ
9 a դիւցազնէին փխ դիւցազնային
10 a բոլորական փխ գրոլորս
11 b աշտարակաշէնս
12 bclr կարիկարս փխ քարակոյտս (թերեւս վերա- կանգնելի է՝ քարակարկառս)
13 a չի՛ր ամբարտաւանեալ
14 a ամբարտաւանեալ փխ ամբարտաւանութեամբ
15 b սկայագոր
16 a մեծութեանն
17 a վերայ
18 a ամենեցուն
19 bclr թէ փխ եթէ (a եթե)
20 bclr թագաւորութեանն նորա փխ նորա թագա- տրութեանն
21 bl Բաբելոն, cr Բաբելոն փխ Բաբելլովն
* ԿՆ. Ժ. 10
22 a յետ
23 bclr աշխարհաշէն աշտարակին փխ աշտարա- կին աշխարհաշէն
24 bclr խառնաքնդոր փխ խառնափնդոր
25 bclr ժամանակակիր փխ ժամանակագիր

26 a պատմութեան, cr պատմութեան փխ պատ- մութեան (bl)
27 a յոմանց փխ ոմանց
28 bclr թէ փխ եթէ (a էթէ)
29 a նմանեցուցեալ
30 a Նեբրովդայ փխ Նեբրովթայ
31 a ամբարտաւանեալ, I եւ ամբարտաւանեալ
32 bclr յոսկիապաճոյն փխ ոսկիապաճոյն (a)
33 a նկարիւք փխ նկարաւք
34 ab քանդակեալ փխ քանդակել
35 I նկարագրի
36 a ազգս մոլորեալս փխ ազգք մոլորեալք
37 a գոհ փխ գոհս
38 a պատկերի
39 bclr չի՛ր եւ
40 bclr տեսանեմք փխ տեսանեմք
41 a յանկոխ փխ ընդ անկոխ (bclr)
42 a գետնակոչ
43 bclr քաղղէից փխ քաղղէից
44 bclr Ասպանդիատելի, a Ասպանդետա փխ Աս- պանդիատայ (վերականգնում)
45 a վայր սկային փխ վայրագ սկայի
46 a ձեւաւք, b ձիովք փխ ձիովք (cltr)
47 a երեցելովք փխ այրեցելովք
48 c մարթէք
49 a իմանայք փխ մարթէք գիտել
50 bclr անմաքրոցն փխ անմաքրոցն

անմաքուր եւ պիղծ¹ են, այնպէս² գարշելի եւ պիղծ են առաջի Աստուծոյ ամենեքեան³, որ Ասպանտիայն⁴ մատուցանեն պաշտան⁵ ըստ գրեցելումն, եթէ⁶ Պիղծ է առաջի Տեսոն ամենայն անարեւն եւ ընդ արդարս⁷ ոչ ունի հաղորդութիւն⁸: 38 Նոյնպէս եւ եթերացայտ⁸ կայծականց, որ ի ձայնից⁹ որոտմանց փայլատակէ¹⁰, «աստուած» կարդացեալ՝ «փրկիչ» անուանէք: 39 Եւ զիւրդ ոչ իմանայք, ո՞վ անուպա¹¹ մտացիք, եթէ¹² վեցամսեա¹³ ժամանակաւ¹⁴, յորժամ ձմեռնայինն յուզէին¹⁵ ցրտոցն բռնութիւնք, ո՞ւր ուրեք¹⁶ երթեալ դադարեացեն¹⁷ ամբայուզ¹⁸ փայլատակմունքն¹⁹ եւ ձայնք որոտմանց²⁰: 40 Ո՞չ ապաքէն յակնարկել արարչին մերոյ Աստուծոյ²¹ զփայլատակելն²² փայլատակեն եւ ի հրամանէ նորա դադարեն²³ եւ ոչ իշխեն երեւել²⁴ ի ձմեռնային ժամանակի²⁵:

41 Որով յայտ իսկ է, եթէ²⁶ ոչ են Աստուածք, այլ արարած²⁷ արարչին Աստուծոյ: 42 Եւ դուք յոյժ մոլորեալ²⁸ էք՝ ոչ լսելով²⁹ զբանն զայն, եթէ՛ Աստուածն³⁰, որ գերկինս³¹ եւ գերկիր³² ոչ արարին, կորիցեն³³ յերկրէ՛: 43 Այլ³⁴ դուք³⁵ ծաներո՛ւք³⁶ եւ տեսէ՛ք, եթէ³⁷ Տէր Աստուած, որ նա միայն ինքնութեամբ, եւ յառաջ քան զնա չիք ոք, ինքն է արարիչ ամենայնի, որ³⁸ երեւի³⁹, եւ որ ոչն⁴⁰ երեւի: 44 Եւ⁴¹ Որդին միածին՝ Աստուած⁴², որ ի Հաւրէ ծնեալ, եւ Հոգին⁴³ Սուրբ, որ ի նոցունց⁴⁴ յէութենէ⁴⁵, որով եւ⁴⁶ աշխարհ եղեւ⁴⁷:

45 Մերկացարո՛ւք այսուհետեւ զհին մոլորութիւնն եւ զապականեալ կռապաշտութիւնն⁴⁸ եւ նորոգեցարո՛ւք ի նորագումն սրտից⁴⁹ ձերոց առ ի ընտրել⁵⁰ ձեզ զլաւն⁵¹, զի Քրիստոս Յիսուս⁵² եկն յաշ-

1 bclr պիղծփ փիս պիղծ
 2 bclr այսպէս փիս այնպէս
 3 a ամէնէքեան
 4 bclr Սպանդիատայն փիս Ասպանտիայն (a) (=Ասպանդիատայն)
 5 a նուէրս փիս պաշտան
 6 bclr թէ փիս եթէ
 7 a արդարն փիս արդարս
 8 Հմմտ. Լուսն. Գ. 32:
 8 I եթերացայտ a եթերաց գետ փիս եթերացայտ
 9 I ձայնից a ձայնէ փիս ձայնից
 10 bclr փայլատակէ յորոտմանցն (I որոտմանցն) փիս որոտմանց փայլատակէ
 11 I անուպայ
 12 bclr թէ փիս եթէ (a եթէ)
 13 bl վեցամսեայ փիս վեցամսեալ (acr)
 14 bclr ժամանակոփ փիս ժամանակալ
 15 c յուզեցին, lr յուզիցին փիս յուզէին (ab)
 16 a ուրէք
 17 bcr դադարեացին, I դադարեցին փիս դադարեացեն
 18 cr ամպայուզ, I ամպայոյզ փիս ամբայուզ (ab)
 19 a փայլատակմունք
 20 bclr որոտմանցն
 21 c յԱստուծոյ
 22 c փայլատակին
 23 a դադարին փիս դադարեն, I դադարեն զդադարելն
 24 bclr չիք երեւել

25 bclr ժամանակին
 26 bclr թէ փիս եթէ (a եթէ)
 27 b արարածփ փիս արարած (aclr)
 28 a մոլորեալ
 29 a լսելով
 30 a Աստուածք
 31 a գերկինս
 32 a գերկիր
 33 a կորիցեն
 ք Երեւ. Ժ. 11
 34 bclr արդ փիս այլ
 35 c չիք դուք
 36 a ծաներուք
 37 a եթէ
 38 I որք
 39 bclr երեւին փիս երեւի
 40 bclr ոչ փիս ոչն
 41 bclr բայց փիս եւ
 42 b չիք Աստուած
 43 bcr հոգի
 44 bclr ի նորին փիս Սուրբ, որ ի նոցունց
 45 bclr էութենէն փիս յէութենէ (a յէութենէ)
 46 bclr չիք եւ
 47 blr եղեւ աշխարհ փիս աշխարհ եղեւ
 48 a չիք եւ զապականեալ կռապաշտութիւնն
 49 bclr նորոգութիւն մտաց փիս նորոգումն սրտից
 50 b ընտրել, clr ընտրել փիս ընտրել (a)
 51 c լաւն
 52 clr չիք Յիսուս

խարհս¹ փրկել զմեղաւորս, եկայք դարձա-
րո՛ւք առ նա ի ձեռն ապաշխարութեան:
46 Մի՛ երկրպագէք² արեգական եւ լուսնի,
այլ Աստուծոյ, որ զարեգակն եւ զլուսին³
արարեալ է, եւ զերկինս եւ զերկիր, եւ⁴
զծով եւ զամենայն, որ ի նոսա⁵: 47 Ձի
որք արեգական եւ լուսնի երկիր պագա-
նեն, բաժին է նոցա հուրն անշէջ: 48 Իսկ
որ ջրոց զոհեն, իջցեն որպէս վէմս ի ջուրս
բազումս: 49 Իսկ որ ձաւնեն զվարսաւոր⁶
ծառս՝ նուէրս⁷ նոցա⁸ մատուցանելով, այս-
պէս ասէ վասն նոցա աստուածային Գիր,
եթէ՛⁹ Հուր¹⁰ վառեցի¹¹ ի վերայ ամենայն
փայտի ագարակի եւ կերիցէ զամենայն
ամբարիշտս եւ մի՛ շիջցի¹²»: 50 Իսկ որ¹³
կապեալ ունեն¹⁴ յանձինս իւրեանց զպատ-
կեր¹⁵ վիշապ աւձին ոսկեղէն¹⁶ կամ արծա-
թեղէն¹⁷, վասն նոցա ասէ Գիր. Արծաթ նո-
ցա եւ ոսկի մի՛ կարասցէ¹⁸ փրկել զնոսա
յաւուր բարկութեան¹⁹ Տեառնէ՛, որ կա-
րողն²⁰ է բառնալ գրեթինս ծանունս զտան-
ջանաց եւ զգեհեմին յաւիտեանից դիմադար-
ձացն²¹ մեղաւորաց, որ իբրեւ զհեթանոսս

իցեն²² ամբարիշտ: 51 *Ջայս եւ առաւել*²³
քան զսոյն խաւսեցաւ մեծ քահանայա-
*պետն*²⁴ *Աստուծոյ*²⁵ *Իսրայէլ*²⁶:

[ԽԱ.²⁷ Հաւատալն Հոնաց ի Քրիստոս
ի ձեռն եպիսկոպոսին²⁸ Իսրայե-
ղի²⁹, եւ կործանումն զոհարա-
նացն³⁰ եւ կանգնել³¹ իսաչին Քրիս-
տոսի³²]

1 Քանզի յորդորեալ³³ էին յոյժ
յուսկնդրութիւն բանից³⁴ առնն³⁵ Աստու-
ծոյ բարեմիտ իշխանն մեծագահ Աղփ Ի-
ղութուեր³⁶ մեծամեծաւքն հանդերձ եւ աշ-
խարհախումբ³⁷ բանակաւքն, որոց ախոր-
ժաբար լուեալ զծաղկազարդ նորա³⁸ վար-
դապետութիւնն եւ զքաղցրուսոյց
զխրատն³⁹, փառաւոր⁴⁰ առնէին⁴¹ զԱս-
տուած եւ ասէին⁴². 2 «Արդ հաւատամք
ճշմարտութեամբ, եթէ⁴³ առաքեաց Տէր ի
ձեռն սորա զմխիթարութիւն շնորհաց իւ-

1 *b չի՛* եկն յաշխարհս
2 *cr* երկիր պագէ՛ *փ/ս* երկրպագէ՛
3 *c* գլուսինն
4 *bclr չի՛* եւ
5 *a* նոսա է
6 *c* զվարսաւորս
7 *bc* նուերս
8 *a չի՛* նոցա
9 *bclr* թէ *փ/ս* եթէ (*a* եթէ)
10 *bclr չի՛* հուր
11 *bclr* վառեցաւ *փ/ս* վառեցի
12 *a* շիջցէ *փ/ս* շիջցի
* *Հմմտ. Լւք. Է. 20*:
13 *I* որք
14 *a* ունին
15 *a* զպատկերս *փ/ս* զպատկեր
16 *cr* ոսկեղեն
17 *cr* արծաթեղեն
18 *bclr* կարասցեն *փ/ս* կարասցէ
19 *r* բարկութեանն
բ *Ս. Գ. Լ. 18*
20 *br* կարող, *I* կարող *փ/ս* կարողն (*ac*)
21 *bclr* դիմադարձայց *փ/ս* դիմադարձացն

22 *b չի՛* իցեն
23 *a* աւելի *փ/ս* առաւել
24 *bc* քահանայապետն
25 *a չի՛* Աստուծոյ
26 *bclr* Իսրայէլ
27 *b* Խ *փ/ս* ԽԱ.
28 *aa*, Էպիսկոպոսին
29 *b* Իսրայելի, *cr* Իսրայէլի *փ/ս* Իսրայելի (*al* Իղի՛
պատուոյ նշանի տակ)
30 *I* զոհարանաց
31 *a* կանգնեալ, *I* կանգնիլ, *ag* կանգնումն *փ/ս*
կանգնել (*bcr*)
32 *ag, bg, cg չի՛* Քրիստոսի
33 *I* յորդորեալք
34 *bclr* բանին *փ/ս* բանից
35 *bclr չի՛* առնն
36 *bcr* Ալփ Իղութուեր, *I* Ալփ Իղութուեր *փ/ս* Աղփ
Իղութուեր (*a*)
37 *a չի՛* մեծամեծաւքն հանդերձ եւ աշխարհա-
խումբ
38 *cr* նոր վայելչութիւն նորա
39 *a* իրատն *փ/ս* զիրատն
40 *b* եւ փառաւոր
41 *a* առնեին
42 *a* ասեին
43 *bclr* թէ *փ/ս* եթէ (*a* եթէ)

րոց առ մեզ, զի ապրեցուցէ՜¹ զմեզ ի խա-
լարային գործոց եւ յամենայն սատանա-
յական գնացից՝^{2»}:

3 Ապա այնուհետեւ մխիթարու-
թեամբ՝³ հնազանդեցուցեալ զանձինս
միամտութեամբ՝⁴ լծոյ ծառայութեանն
Քրիստոսի՝ սրբութեամբ եւ պարկեշտու-
թեամբ զարդարէին զանձինս՝⁵ ի պահս՝⁶
Քառասներորդացն պահաւք եւ աղաւթիւք
զցայգէ եւ զցերեկ ըստ՝⁷ հոգեւոր նախան-
ձուն՝⁸ այր քան զընկեր փութային յերկր-
պագութիւն սրբոյ եկեղեցւոյն՝⁹ մոռանա-
լով զառաջին որկորստութեանն՝¹⁰ սովորու-
թիւնն՝¹¹ զայն եւս շնորհաւք լուսատու
խրատու՝¹² սրբոյ եպիսկոպոսին ի բաց քե-
րեալ՝¹³ ի մտաց նոցա: 4 Երազ երազ՝¹⁴
հնազանդելով հրամանի սրբոյ եպիսկոպո-
սին՝¹⁵ վաղվաղակի յանձն առնոյր աս-
տուածասէր իշխանն իւրով մատակաց՝¹⁶
մերձակայիւքն՝¹⁷ զեաւթանեսին՝¹⁸ եաւթնե-
րորդսն՝¹⁹ ամի ամի սրբութեամբ կատարել:

5 Զի ինքն էր բարեմիտ՝²⁰ այր յոյժ՝²¹, նոյն-
ժամայն՝²² հրամանակատար լինէր աս-
տուածային պատուիրանին՝²³, կարգելով
զինքն բարեպաշտ՝²⁴ հալածականս առնէր
զորդիսն խաւարի:

6 Այսպէս հաւատացեալ լուսափայլ
վարդապետութեան նորա՝²⁵ աւր ըստ աւ-
րէ՝²⁶ պայծառանայր սիրովն Քրիստոսի,
ասպնջական ցանկալի սուրբ՝²⁷ հաւատոցն
լինելով՝ յաշխարհածնունդ հայրենեացն
որդի գտանիւր շնորհացն Աստուծոյ՝²⁸
մերձաւոր՝²⁹ կենարար՝³⁰ կենացն՝³¹ լինելով
եւ ինքն՝³²: 7 Այլ՝³³ ուժով պնդութեամբ
հարստութեանն՝³⁴ քաջ եւ անուանի եղեալ
ի մարտ պատերազմաց՝³⁵, որպէս Ուղումպ
ազգք Յունաց հզաւր երեւեալ առ ամենե-
սեան՝³⁶ զհոյակապ՝³⁷ քաջութեանն՝³⁸ անուն
ժառանգէր՝ բազում գործս՝³⁹ արութեան
ցուցեալ եւ անդ՝⁴⁰ ի Թուրքաստանսն՝⁴¹ առ
Խազր խականին՝⁴²: 8 Վասն որոյ ի սէր իւր

1 b ապրացուցէ, l ապրեսցուցէ փխ ապրե-
ցուցէ
2 bclr պաշտամանց փխ գնացից
3 bclr չի՛ք մխիթարութեամբ
4 b միաբանութեամբ փխ միամտութեամբ (clr), a
չի՛ք միամտութեամբ
5 a չի՛ք գանձինս
6 a զպահս փխ ի պահս
7 a չի՛ք ըստ
8 a նախանձուն
9 a եկեղեցւոյն bcr եկեղեցոյն փխ եկեղեցւոյն (l)
10 bcr որկորստութեան փխ որկորստութեանն (al)
11 l սովորութիւն, a մոլորութիւն փխ սովորու-
թիւնն
12 a խրատու եւս (կրկն.)
13 a քերեալ փխ քերեալ
14 clr արագ արագ փխ երազ երազ
15 a հրամի նորա փխ հրամանի սրբոյ եպիսկո-
պոսին
16 r չի՛ք մատակաց
17 a սուրհանդակովն փխ մերձակայիւքն
18 a գէւթանեսին, cr գեթանեսին փխ գեաւթա-
նեսին (bl)
19 a էաւթներորդսն, cr եւթներորդսն փխ եաւթ-
ներորդսն (bl)

20 a բարեմիտ
21 bclr չի՛ք զի ինքն ... այր յոյժ
22 bclr առժամայն փխ նոյնժամայն
23 bclr պատուիրանաց փխ պատուիրանին
24 bclr չի՛ք կարգելով զինքն բարեպաշտ
25 bclr չի՛ք Այսպէս ... վարդապետութեան նորա
26 acr արստարե փխ ար ըստ արե (bl)
27 bclr չի՛ք սուրբ
28 l չի՛ք լինելով աշխարհածնունդ ... Աստուծոյ
29 l եւ մերձաւոր
30 l կենաւոր փխ կենարար
31 a կէնաց փխ կենացն
32 bcr չի՛ք լինելով եւ ինքն
33 l չի՛ք եւ ինքն այլ
34 b հարստութեան
35 a պատերազմաց
36 bclr չի՛ք որպէս Ուղումպ ... ամենեւեան
37 cr զհոյակապ
38 bclr քաջութեան
39 bclr գործ փխ գործս
40 bclr չի՛ք եւ անդ
41 bclr Թուրքաստանին փխ Թուրքաստանսն
42 a Խազրիականին փխ Խազր խականին (=Խա-
ֆանին)

գրաւել զնա՝ խոստանայ հարկաւորեալ¹ զգոլստոր իւր նմա կնուլթեան²: 9 Եւ ինքն զլիթուերուլթեանն³ բերելով պատիւ⁴ փառաւորեալ լինէր ի մէջ երից աշխարհացն⁵:

10 Եւ⁶ քանզի իբրեւ զպսակ պարծանաց⁷ ընդունէր զխրատն ի լուսաւոր վարդապետութենէ⁸ եպիսկոպոսին⁹, առ սակաւ սակաւ ջանայր խափանել ի վերայ¹⁰ մեռելոցն զմոլեկան լալիսն եւ զգիւական սրակոծութիւնն¹¹ գարշելի եւ պիղծ համարելով զհայրենի¹² պաշտամունսն¹³, ուխտէր առ ամենեսեան զԱսպանդիատայ¹⁴ զգոհարանսն¹⁵ եւ զայլոց չաստուածոցն խափանել զնուէրս եւ պաշտել զԱստուած կենդանի՝ զարարիչն երկնի եւ երկրի, եւ զորդին միածին, եւ զՀոգին համազաւր: 11 Եւ զամենայն յաւելուածս չարեաց իւրոց¹⁶ հերքելով ի բաց ի մտաց իւրեանց¹⁷, իբրեւ զարդի ծնեալ մանուկ անխարդախ կաթինն փափագէր¹⁸: 12 Շինէր¹⁹ ի տեղիս տեղիս եկեղեցիս եւ մեծացուցանէր զպատիւ քահանայիցն²⁰ Աստուծոյ: 13 Քանզի վարսաւոր ծառոցն²¹ կաղնեացն²² բարձրա-

գոյնից²³, զորս ձաւնեալ էին²⁴ Ասպանդիատայ²⁵ գարշելոյ²⁶ առ ի զոհս մատուցանելոյ նմա ձիովք²⁷, զորոց զարիւնն²⁸ հեղուին զծառաւքն²⁹ եւ զգլուխն եւ զկաշին արկանէին զոստովք ծառոցն, հրամայէր եպիսկոպոսն³⁰ հատանել զմի ի նոցանէ, որ գլուխ³¹ եւ մայրն էր ամենայն ծառոցն բարձրագունից³², ձաւնելոցն³³ յանուն դիցն սնոտեաց, զոր պաշտէին յոքումբք աշխարհն Հոնաց, իշխանն եւ ազատքն ամենայն, զի համարէին³⁴ զնա աստուածոցն³⁵ փրկիչ եւ կեցուցիչ եւ տուող³⁶ ամենայն բարեաց:

14 Եւ իբրեւ լսէին³⁷ զայն, թէ³⁸ հրամայէ³⁹ հատանել զսկայածիր⁴⁰ դիւցազանց⁴¹ ծառն, որով գայթակղեալք էին ի կործանել⁴², ամենեցուն⁴³ զճիչ բարձեալ, զաւճիւս⁴⁴ հարեալ՝ ի ձայն բարձր աղաղակէին կախարդքն եւ քաւդեայքն, վհուկքն եւ քրմապետքն⁴⁵ հանդերձ ումկաւքն¹

1 bclr հարկաւորեալ ի սէր նորա խափանա (I խափանայ) տա (I տայ) փիս ի սէր իւր ... հարկաւորեալ
2 I ի կնութեան
3 I գլխուէրութեանն, a ի ծերութեանն փիս գլխութեանն (bcr)
4 I զպատիւ
5 bclr աշխարհաց
6 a չի՞ք եւ
7 a պարծան փիս պարծանաց
8 a վարդապետութենէ
9 a էպիսկոպոսին
10 bclr չի՞ք ի վերայ
11 a սրակոծութիւնն փիս սրակոծութիւնն
12 bclr զհայրենեացն փիս զհայրենի
13 bclr պաշտամունս
14 bcr գլխաւորեալ փիս գլխաւորեալ (I)
15 a չի՞ք ուխտէր առ ... զգոհարանսն
16 bclr չի՞ք իւրոց
17 bclr իւրոց փիս իւրեանց
18 bclr չի՞ք եւ զամենայն ... փափագէր (մէկ նախ.)
19 I եւ շինէր
20 a քահանայից
21 I ծառոց
22 I կաղնեաց

22 bcr կաղնեաց
23 bclr բարձրագունից փիս բարձրագոյնից (a)
24 a չի՞ք էին
25 bl Ասպանդիատայ, cr Ասպանդիատայի, a Ասպանդիատայ փիս Ասպանդիատայ (վերականգնում)
26 I գարշելոյ
27 a ձիովք փիս ձիովք
28 clr գարիւն
29 clr զծառովքն փիս զծառաւքն (ab)
30 a էպիսկոպոսն
31 bl գլուխն
32 bclr բարձրագունիցն
33 bclr զբարձրագունիցն փիս ձաւնելոցն
34 a համարեին
35 bclr աստուածոց
36 I տուող
37 a լսեին
38 bl եթէ
39 a հրամայէր, cr հրամաւէ փիս հրամայէ (bl)
40 bcr զսկածիր փիս զսկայածիր
41 bc դիւցազանցն
42 bclr գայթակղեալ եւ կործանեալ էին փիս գայթակղեալք էին ի կործանել
43 bclr ամենեքեան փիս ամենեցուն
44 I եւ զոմիս
45 a քրմապետաւքն փիս եւ քրմապետքն

առ իշխանն Հոնաց եւ առ մեծամեծսն² աշխարհին եւ³ ասէին, եթէ⁴. 15 «Զիւրօրդ մարթէք եւ իմանայք⁵ եւ գիտէք⁶ առնել⁷ զայդ, զոր հակառակորդն մեր եւ թշնամի աստուածոցն մերոց ասէ ընդ ձեզ⁸ հատանել զձառն զայն: 16 Եւ ընդէ՞ր իսկ⁹ բնաւ անսայք նմա եւ լսէք քանդել եւ աւերել¹⁰, կործանել զբազինս մեհնաց¹¹ մերոց, զոր¹² հարքն ձեր կանգնեցին՝ թագաւորք եւ իշխանք, եւ աշխարհս մեր¹³ բոլորովին պաշտեցին մինչեւ ցայժմ եւ գտին զպարգեւս բարեաց ի նոյն ինքն ի դիցն մեհնաց¹⁴, եւ ի ծառոցն ձաւնելոց¹⁵ շնորհեցին¹⁶ զմարդաշատութիւն աշխարհիս՝ զաւրաւոր եւ յաղթող¹⁷ լինել¹⁸ ձեզ ի պատերազմունս թշնամեաց ձերոց: 17 Արդ՝ դուք համարիք ինչ զդա եւ լսէք բանի դորա եւ տայք դմա զիշխանութիւնդ զայդ հանել, աւերել¹⁹, քակտել զմեհնանս աստուածոց ձերոց²⁰: 18 Ո՞չ ապաքէն յորժամ պաշտէիք եւ²¹ մատուցանէիք զզոհս եւ զնուէրս²² առաջի ծառոցն յանուն սկայա-

զաւր²³ քաջին²⁴ Սպանդիատայ²⁵, զոր ինչ խնդրէիք²⁶, առնուիք եւ գտանէիք զբարիսն²⁷. զհիւանդս առողջացուցանէր²⁸, զչքաւորս եւ զաղքատս մեծացուցանէր²⁹: 19 Յարեգականակէզ երաշտոցն եւ տոթախառն ջերմութեանցն³⁰ անձրեւ ածէաք ձեզ³¹ նոցա զաւրութեամբն, որ գտապ խոշակին զովացուցանէր, եւ զբոյսս եւ գտունկս դալարեցուցանէին եւ³² զպտուղս պարարեցուցանէին ի վայելուժն եւ ի կերակուր³³ ձեզ: 20 Նոյնպէս եւ³⁴ ի սաստիկ անձրեւաց եւ ամբոց³⁵. յեթերական³⁶ փայլակնացայտ³⁷ աւզոց որոտընդոստ³⁸ խոսովութեանցն խաղաղութիւն առնէաք ձեզ:

21 Բայց արդ՝ թէեւ այլ մոլորական բանից դորա հաւատայք եւ պաշտէք զԱստուածն, զոր դայն³⁹ քարոզէ ձեզ, սակայն զբնական աստուածսն⁴⁰ ձեր, զոր նախնիք ձեր եւ դուք պաշտեցիք⁴¹, ոչ է պարտ⁴² ձեզ թողուլ եւ ուրանալ եւ ի բաց ընկե-

1 a չի՞ր ոսմկաւքն
 2 a մեծամեծս
 3 a չի՞ր եւ
 4 bclr թէ փիս եթէ (a եթե)
 5 a իմանէ՞ք փիս իմանայք (վերականգնում)
 6 bclr չի՞ր մարթէք եւ իմանայք եւ գիտէք
 7 bclr առնէ՞ք փիս առնել
 8 bclr չի՞ր ընդ ձեզ
 9 bclr չի՞ր իսկ
 10 bclr չի՞ր եւ լսէք քանդել եւ աւերել a աւերել փիս աւերել (վերականգնում)
 11 I մեհնացն
 12 I գորս
 13 bclr չի՞ր մեր
 14 b մեհնացն
 15 bclr ձօնելոցն
 16 a չի՞ր շնորհեցին
 17 I յաղթող
 18 I լինիլ
 19 a աւերեալ փիս աւերել (վերականգնում)
 20 bclr չի՞ր Արդ դուք ... աստուածոց ձերոց (մէկ նախ.)
 21 bclr չի՞ր պաշտէիք եւ
 22 bl չի՞ր զնուէրս

23 bclr սկայագոր
 24 bclr մեծին փիս քաջին
 25 a Սպանդիատայ փիս Սպանդիատայ (bclr) (=Ասպանդիատայ)
 26 I խնդրէիք
 27 bclr չի՞ր եւ գտանէիք զբարիսն
 28 bclr հիւանդաց առողջութիւն պարգեւեր փիս գիւանդս առողջացուցանէր
 29 bclr չեւորաց հարստութիւն փիս զչեւորս եւ զաղքատս մեծացուցանէր (a մեծացուցանէր)
 30 bclr չի՞ր եւ տաւթախառն ջերմութեանցն, a ջերմութեանցն փիս ջերմութեանցն (վերականգնում)
 31 a ձեզ
 32 bclr չի՞ր որ գտապ խոշակին ... դալարեցուցանէիք եւ
 33 a կերակուր
 34 bclr չի՞ր նոյնպէս եւ
 35 bclr չի՞ր ամբոց
 36 a եթերական փիս յեթերական
 37 a փայլատակնացայտ փիս փայլակնացայտ
 38 bclr չի՞ր որոտընդոստ
 39 bclr ընդէր հաւանիք մոլորական բանից դորա պաշտել զաստուածն զոր դա փիս թէ եւ այլ մոլորական ... գոր դայն
 40 bclr չի՞ր սակայն ... աստուածսն
 41 a պաշտէիք bclr չի՞ր ձեր եւ դուք պաշտեցիք
 42 bclr պարտ է փիս է պարտ

նույլ եւ մատնել ի ձեռս դորա, որ ընդ ոտն արկեալ մանրեսցէ: 22 Այլ նոյնպէս պաշտեցէք¹, զի մի՛ սրտմտեալ² բարկասցին եւ յանդիմանեսցեն³ զաշխարհս մեր⁴ մեծամեծ եւ չարաչար հարուածովք⁵: 23 Այլ⁶ եւ ո՞վ իշխեսցէ⁷ իսկ մաւտել, հպել եւ⁸ մերձենալ ի յայն վայրն⁹, ուր սկայազաւրին¹⁰ Սպանդիատայ¹¹ մեհեանքն եւ բազինքն¹² շինեալ եւ հաստատեալ¹³ են, կամ ի ծառն գեղեցկաբոյս¹⁴, որ պահիչ եւ կեցուցիչ է աշխարհիս այսորիկ¹⁵: 24 Ո՞չ¹⁶ ապաքէն որք անգիտութեամբ¹⁷ ի ծառոյն յայնմանէ յանկելոյ տերեւոց եւ կամ ի փայտից ինչ, որ ի նմանէ, առնուին¹⁸ ի պէտս ինչ իւրեանց, չարաչար կեղաւք¹⁹ եւ²⁰ այսահարութեամբ այլ եւ մահուամբ իսկ յանդիմանէր զնոսա եւ տունն²¹ եւ ազգն հատանէր: 25 Եւ²² արդ՝ դա կարէ՞

հպել, մաւտել եւ²³ կտրել զդա²⁴ եւ կամ աւերել²⁵ զմեհեանսն²⁶ աստուածոց մերոց²⁷: 26 Արդ²⁸ գիտեմք զայս²⁹, եթէ³⁰ յամառեալ պնդի եւ³¹ մերձեսցի առ նոսա, յանդիմանի չարաչար ցաւաւք³², այլ եւ ի կենաց³³ իսկ հատանի այրդ այդ³⁴»:

27 Յայնժամ պատասխանեալ իշխանն Հոնաց առ քաւղեայսն³⁵ եւ առ կախարդսն եւ վհուկսն եւ առ պաշտաւնեայս³⁶ բազնացն եւ ծառոցն³⁷, եւ ասէ. 28 «Մեք հաւանեալ հաւատացաք քարոզութեան³⁸ առնս այսմիկ եւ³⁹ պաշտեմք եւ երկրպագեմք Աստուծոյն, զոր դայն քարոզէ մեզ⁴⁰, եւ ոչ արգելումք զդա⁴¹ յաւերելոյ եւ ի քանդելոյ⁴² զմեհեանս⁴³ եւ խլելոյ եւ⁴⁴ կտրելոյ⁴⁵ զծառն⁴⁶ եւ այրել ի հուր: 29 Արդ՝ եթէ⁴⁷ դուք կարող¹ ինչ էք բազ-

1 a պաշտեցէք, bclr ձեզ գնախնեացն ձերոց գաստուածսն եւ մատնել ի ձեռն դորա ի կտրումն եւ ի խորտակումն փխ եւ ի բաց ընկեցում ... նոյնպէս պաշտեցէք
2 a սրտմտեալ
3 a յանդիմանեսցէ փխ յանդիմանեսցեն
4 bclr չի՞ք մեր
5 a հարուածաւք փխ հարուածովք
6 bclr չի՞ք այլ
7 bclr յիշխեսցէ փխ իշխեսցէ
8 bclr չի՞ք իսկ մաւտել հպել եւ
9 bclr վայրն յայն փխ յայն վայրն
10 bclr մեծին փխ սկայազաւրին
11 a ըՍպանդիատեայ փխ Սպանդիատայ (bclr) (=Ասպանդիատայ)
12 bclr չի՞ք եւ բազինքն
13 bclr չի՞ք եւ հաստատեալ
14 a գեղեցկաբոյս փխ գեղեցկաբոյս (վերականգնում), bclr չի՞ք գեղեցկաբոյս
15 bclr չի՞ք այսորիկ
16 a չի՞ք ոչ
17 a անգիտութեամբ
18 bclr յանկելոց տերեւոցն կամ փայտի ինչ ի ծառէն յայնմանէ առնուն փխ ի ծառոյն յայնմանէ ... առնուն
19 bclr կեղովք փխ կեղաւք
20 bclr չի՞ք եւ
21 a տուն
22 bclr չի՞ք եւ

23 bclr չի՞ք հպել մաւտել եւ
24 a գդայ
25 a արկել փխ արկել
26 a գմեհեանս
27 bclr չի՞ք աստուածոց մերոց
28 bclr չի՞ք արդ
29 bclr գայս գիտեմք փխ գիտեմք գայս
30 a եթէ
31 bclr չի՞ք պնդի եւ
32 bclr չի՞ք ցաւաւք
33 a կենաց
34 a հանէ գնա փխ հատանի այրդ այդ
35 a քաղղեայսն փխ քաղղեայսն (վերականգնում՝ ըստ bclr)
36 a պաշտաւնեայս փխ պաշտաւնեայս (վերականգնում)
37 bclr առ քաղղեայսն եւ վիուկսն (b վիուկքն, cr գվիուկսն) եւ կախարդսն, որ (I որք) էին սպասաւորք պաշտաման ծառոյն եւ բազնացն (b բազնեացն) իշխանն Հոնաց փխ իշխանն Հոնաց ... եւ ծառոցն
38 a չի՞ք քարոզութեան
39 bclr չի՞ք եւ
40 bclr դորա փխ գոր դայն քարոզէ մեզ
41 a գդայ
42 bclr չի՞ք եւ ի քանդելոյ
43 bclr գմեհեանսդ
44 bclr չի՞ք խլելոյ եւ
45 b կտրել
46 bclr զծառն փխ զծառն
47 a եթէ

նաւք² եւ մեհնաւք³ եւ ծառաւքն ճաւնե-
լովք⁴ զարհուրեցուցանել ինչ⁵ զդա եւ⁶
կամ ի ցաւս⁷ ծանրութեան ախտի⁸ ինչ ար-
կանել եւ կամ մահ հասուցանել իսկ ի վե-
րայ դորա⁹, հաւատամք ի¹⁰ ձեզ եւ հաս-
տատիմք անդրէն շինել եւ պաշտել զմե-
հանս¹¹ եւ զբազինս¹² եւ զանդրիագործ
պատկերսն եւ երկիր պագանեմք¹³ ծառոցն
եւ մատուցանեմք զոհս եւ նուէրս¹⁴, որպէս
մինչեւ¹⁵ ցայժմ: 30 Ապա եթէ¹⁶ դուք ոչ
կարէք յանդիմանել զդա եւ զարհուրեցու-
ցանել ինչ, եւ դա¹⁷ աւերեալ¹⁸ քանդէ¹⁹
զբազինս²⁰ եւ զմեհանս²¹ եւ հատանէ²²
զծառս եւ ի հուր այրէ²³, եւ ոչ ցաւք ինչ
հասանեն դմա²⁴ եւ ոչ մահ, մեք²⁵ նոյնպէս
հաւանեալ հաւատամք ի դա²⁶, եթէ յԱս-
տուծոյ առաքեցաւ դա մեզ²⁷, եւ երկրպա-
գեմք միոյ Աստուծոյ, որ արար զերկինս

եւ զերկիր²⁸, զարեգակն եւ զլուսին²⁹ եւ
զաստեղս, եւ զձեզ կապեալ ոտիւք եւ ձե-
ռաւք³⁰ մատնեցից ի ձեռս դորա, որ ընդ
նոյն³¹ ծառաւքն եւ ընդ³² մեհնաւքն
զձեզ այրեսցէ³³»:

31 Յայնժամ քաւդեայքն³⁴ եւ կա-
խարդքն եւ վհուկքն³⁵ Ափրոդիտեայ³⁶ մո-
լեկան³⁷ կախարդութեամբն սկսան դիւ-
թութիւնս³⁸ առնել: 32 Ստապաճոյճ գետ-
նակոչութեամբքն ուռուցս³⁹ եւ բարբաջ-
մունս իմն⁴⁰ յաւրինէին, եւ ոչ ինչ կարէին
գործել⁴¹ ի սուտ եւ ի մոլար արուեստիցն
իւրեանց⁴²: 33 Ձի⁴³ երբեմն յառաջ քան
գայս⁴⁴ կապէին զմարդիկ անյայտ կապա-
նաւք եւ, զոր կամէին⁴⁵, ի⁴⁶ ծանր ցաւս
արկանէին՝ այսս առաքելով ի նոսա: 34 Եւ
ապա քարոզէին նոցա փաստապատիր բա-
նիւք, եթէ պարտ էր ձեզ⁴⁷ զոհս եւ նուէրս
մատուցանել մեհնացն⁴⁸ եւ ծառոց, եւ ոչ
մատուցէք՝ փոխանակ այնորիկ եղեւ այդ
առ ձեզ յանդիմանութիւն ի մեծէ աս-

1 I կարող

2 bclr բագնաւքն

3 bclr չիք եւ մեհնաւք

4 bclr ծառովն ձօնելով փխ ծառաւքն ձօնելով

5 bclr չիք ինչ

6 bclr չիք եւ

7 b ցաւ

8 bclr ախտից փխ ախտի

9 a իսկ հասուցանել դմա փխ հասուցանել իսկ ի վերայ դորա

10 bclr չիք ի (a)

11 bclr զմեհանսն

12 bclr չիք եւ զբազինս

13 bclr երկրպագեմք փխ երկիր պագանեմք

14 bclr չիք եւ նուէրս

15 bclr չիք մինչեւ

16 a եթե

17 a դայ

18 a աւերել փխ աւերեալ

19 bclr քանդեցէ

20 clr զբազինսն

21 bclr չիք եւ զմեհանսն

22 b արկանել փխ հատանել

23 a այրել փխ այրել

24 a դմայ

25 cl եւ մեք

26 a դայ

27 bclr չիք դա մեզ

28 bclr գերկինս եւ գերկիր արար փխ արար գերկինս եւ գերկիր

29 cr զլուսինն

30 bclr չիք ոտիւք եւ ձեռաւք

31 bclr չիք նոյն

32 a չիք ընդ

33 bclr այրեսցէ ձեզ փխ զձեզ այրեսցէ

34 a քաւդեայքն փխ քաւդեայքն

35 bclr չիք եւ կախարդքն եւ վիուկքն

36 b Ափրոդիտիա

37 bclr մոլորական փխ մոլեկան

38 a դիւթութիւն փխ դիւթութիւն

39 Վ. Առաքելեանը վերականգնելի է համարում՝ ուռուքս փխ ուռուցս:

40 bclr եւ բարբաջմունս գետնակոչութեամբքն (cr գետնակոչութեամբքն) փխ ստապաճոյն գետնակոչութեամբքն ... եւ բարբաջմունս իմն

41 bclr առնել փխ գործել

42 bclr չիք ի սուտ ... իւրեանց

43 bclr զի որ

44 clr չիք քան զայս

45 clr չիք զոր կամէին

46 b եւ փխ ի, r եւ ի

47 clr չիք պարտ էր ձեզ

48 a մեհնացն

տուժածոցն մերոց, բայց արդ առէք¹ զոհս եւ նուէրս եւ մատուցէք առաջի ծառոցն եւ մեհենացն², ապա ապրիք³ ի ցաւոց եւ⁴ ի հարուածոց⁵ այտի⁶: 35 Եւ յառաջն յադազս ահ արկանելոյ նոցա⁷, որպէս ասէինն, նոյնպէս առնէր եւ կատարէր սատանայ: 36 Այլ եւ երբեմն առ աշաւք եւ ցնորաւք⁸ անձրեւս սաստիկս երեւեցուցանէին եւ երբեմն երաշտաւք ցամաքեցուցանէին զերկիր⁹ դիւակործան¹⁰ եւ սատանայագրգիռ¹¹ մոլորութեամբքն¹²: 37 Եւ այնու ամենայնիւ գայթակղեցուցանէին¹³ եւ կործանէին զաշխարհս նոցա, զի մոլորեալք էին եւ մոլորեցուցանէին¹⁴ զյողղոզամիտսն¹⁵:

38 Ապա յայնժամ ոչ կարացեալ յայսցանէ¹⁶ զմի ինչ ի գործ եւ ի կիր արկանել եւ զարհուրեցուցանել զայրն Աստուծոյ եւ յաղթել նմա¹⁷, զի կապեցան եւ փակեցան¹⁸

ի նշանէ¹⁹ Սուրբ²⁰ խաչին ամենայն զաւրութիւնք նոցա, ապա սկսաւ խաւսել²¹ եպիսկոպոսն՝ սուրբ արէնսուսոյցն²², առ իշխանն Հոնաց²³ եւ առ մեծամեծսն, եւ ասէ²⁴. 39 «Ես²⁵ ոչ ինչ զարհուրիմ եւ երկնչիմ կամ²⁶ զմտաւ ինչ ածեմ վասն²⁷ դոցա զրախաւսութեանդ, զի են իսկ²⁸ դոքս անյոյսք²⁹ ի ճշմարիտ կենացն Աստուծոյ, որ³⁰ կամին դիւապաշտ կախարդութեամբքն³¹ զարհուրեցուցանել զիս, որպէս եւ զայլս ի մարդկանէ զմորոսամիտս³²: 40 Եւ ոչ ի ծառոցդ³³ բարձրագունից մեհենաց³⁴ զմտաւ ինչ ածեալ³⁵ զանգիտեմ կերպ ի կերպս լինելով դոցա³⁶ առաջի իմ, այլ ես³⁷ յայտ յանդիման ամենեցուն ձեր³⁸ գործեմ աներկիւղաբար³⁹ յուսալով ի շնորհս Սուրբ խաչին Քրիստոսի: 41 Եւ⁴⁰ բառնամ զկարծիս ի⁴¹ սրտից ձերոց եւ զծառագութի⁴² մոլորութիւնդ, որ ոչ ինչ իսկ են եւ⁴³ ոչ չար ինչ կամ բարի առնել կարեն եւ ոչ

1 bclr չիք մատուցանել մեհենացն ... արդ ասէք (չորս տող)
 2 clr մեհենաց
 3 clr եւ ապրիք
 4 bclr չիք ի ցաւոց եւ
 5 clr հարուածոց
 6 bclr չիք այտի a այդի փիս այտի (վերականգնում)
 7 a չիք յառաջն յադազս ահ արկանելոյ նոցա
 8 bclr առ աշոբ (I աշոբ) եւ ցնորիւք այլ եւ փիս այլ եւ երբեմն առ աշաւք եւ ցնորաւք
 9 a չիք գերկիր
 10 I դիւակործան
 11 b սատանագրգիռ a սատանայական փիս սատանայագրգիռ
 12 bclr մոլորութեամբքն փիս մոլորութեամբքն
 13 a գայթակղեցուցանեին փիս գայթակղեցուցանեին (վերականգնում)
 14 a մոլորեցուցանեին փիս մոլորեցուցանեին (վերականգնում)
 15 bclr չիք եւ այնու ամենայնիւ ... զյողղոզամիտսն (չորս տող)
 16 a յայսցան փիս յայսցանե
 17 bclr բայց այժմ թեպէտ եւ ջանացան շատ, ոչ կարացին (b կարացի, I կարաց) ի գործ արկանել զկախարդութեան հմայս եւ կամ յաղթող (I յաղթել) առնն Աստուծոյ փիս Ապա յայնժամ ... յաղթել նմա
 18 cr փակեցան եւ կապեցան փիս կապեցան եւ փակեցան

19 bclr գորութեան փիս նշանե
 20 bl Սրբոյ փիս Սուրբ
 21 I խոսիլ
 22 bclr չիք սուրբ արէնսուսոյցն
 23 bclr չիք Հոնաց
 24 a եթե փիս եւ ասէ, b ասէ ցնոսա
 25 a չիք եւ
 26 bclr չիք երկնչիմ կամ
 27 bclr յադազս փիս վասն
 28 bclr չիք իսկ
 29 bclr անյոյս փիս անյոյսք
 30 I որք
 31 clr կախարդութեամբք
 32 bclr իբրեւ գայլս եւ իբրեւ զմորոսամիտս ի մարդկանե փիս որպէս եւ գայլս ... զմորոսամիտս
 33 bclr ծառոցն փիս ծառոցդ
 34 bclr մեհենացն
 35 clr չիք զմտաւ ինչ ածեալ
 36 a չիք դոցա
 37 bclr չիք եւ
 38 bclr ձեր ամենեցուն փիս ամենեցուն ձեր
 39 clr աներկեղաբար փիս աներկիւղաբար (ab)
 40 bclr չիք եւ
 41 bclr չիք ի
 42 b ծառագութի
 43 bclr չիք եւ

զպաշտաւնեայսն պատուել կարեն եւ ոչ¹ անարգել² զթշնամաղիրսն³ իւրեանց, զոր այժմ դուք աչաւք ձերովք⁴ տեսանէք առ կուռսն⁵ համերս, թէ որպէս մանրեալ⁶ փշրեսցի ի ձեռաց իմոց եւ ընդ ոտն անկեալ⁷ կոխեսցի ի գնացս աշխարհի⁸»:

42 Յայնժամ հրամայէր⁹ եպիսկոպոսն¹⁰ քահանայիցն առնուլ փայտատ ի ձեռն, դնել ծուներ եւ աղաւթել՝ կարդալով¹¹ առ Աստուած զսաղմոսս զայս¹². 43 Յարիցէ¹³ Աստուած, եւ ցրուեսցին ամենայն թշնամիք նորա, փախիցեն ատելիք նորա¹⁴ յերեսաց նորա՞: 44 Եւ ապա արարեալ զնշան խաչին ի վերայ ծառոցն բարձրագունից, զորս ձաւնեալ էր¹⁵ յանուն Ասպանդիատայ¹⁶ գարշելուոյն¹⁷, եւ դիմեալ ի ներքս քահանայիցն առ հասարակ՝ կտրեցին զծառսն¹⁸, եւ նոյնժամայն հրամայէր բերել ի քաղաքն Վարաչան: 45 Եւ կոչեալ¹⁹ առ ինքն ի ճարտարագործ հիւսանց²⁰ քաղաքին՝ հրամայէր²¹ առնել զնա խաչ²² պայծառակշիւռ, բոլորագուլ եւ

յաւրինուածաւք²³ նկարակերպ, եւ պէսպէս կենդանագիրս հաստատեաց, եւ սոսընձեալս ի վերայ բոլորովին ծածկելով գեղեցկութեամբն²⁴, պատկերագործ նմանահանութեամբն ճշգրտեալ, ի ծայրից մինչեւ ի խոնարհ²⁵ համանման դեղաւքն պաճուճեալ: 46 Նոյն աւրինակ եւ յաջոյ²⁶ կողմանէ²⁷ գեղեցկագոյն²⁸ իմն եւ լուսեղէն²⁹ խաչս մի զմիոյ զկնի ի վերուստ ի³⁰ վայր տողեալ³¹ պնդէր³² հաստահեղոյս³³ բեւեռաւք, եւ առ ի յստորելն³⁴ դռնակ մի³⁵ երկբացիկ քանդակագործ, շուշանաձեւ, չորեքկուսի³⁶, յորում կայր խաչ մի արծաթեղէն³⁷ մասնաւորեալ³⁸ ի տէրունական³⁹ խաչէն:

47 Այսպիսի աւրինակաւ կարգեալ եւ յարմարեալ զանազան եւ հրաշալի գեղեցկութեամբ⁴⁰ կանգնէր⁴¹ զնա⁴² յուխտի եւ ի⁴³ խնդրուածոց տեղի⁴⁴ յարքունական դրանն ընդ արեւելս: 48 Ասէ. «Առաջի այսր ամենակեցոյց նշանիս⁴⁵ երկրպագե-

1 a չի՞ր զպաշտաւնեայսն պատուել կարեն եւ ոչ

2 a անարգել կարեն

3 a գրշնամաղիրս

4 bl ձերով փիս ձերովք

5 bclr կուռս

6 a չի՞ր մանրեալ

7 a անգեալ

8 bclr աշխարհիդ

9 cr հրամայէր

10 a էպիսկոպոսն

11 bclr կարդալ փիս կարդալով

12 bclr չի՞ր զայս

13 bl թէ յարիցէ

14 a չի՞ր նորա

« Սաղմ. ԿԷ 2

15 I էին փիս էր

16 a Սպանդիատեայ, bcr Սպանդիատա փիս Ասպանդիատայ (I)

17 bclr գարշելոյ

18 c զծառնն

19 bclr կոչել փիս կոչեալ

20 c հիւսանոց

21 bcr հրամայէր I եւ հրամայէր

22 bclr խաչ զնա փիս զնա խաչ

23 bclr չի՞ր պայծառակշիւռ ... յարինուածաւք

24 a գեղեցկութեամբն փիս գեղեցկութեամբն (վերականգնում)

25 bclr չի՞ր եւ պէսպէս կենդանագիրս ... ի խոնարհ (հիմն տող)

26 c աջոյ փիս յաջոյ

27 bclr կողմանէն

28 a գեղեցկագոյն

29 c լուսեղենն

30 bl չի՞ր ի

31 a տաւղեալս փիս տողեալ

32 br պնդէր, cl եւ պնդէր

33 bcr հաստահեղոյս փիս հաստահեղոյս

34 bl ստորեւն, c ի ստորեւն, r ստորեւն փիս ի յստորեւն (a)

35 c չի՞ր մի

36 c չորեքկուսի

37 cr արծաթեղենն

38 a մասնաւորել փիս մասնաւորեալ

39 bl տէրունեան փիս տէրունական

40 a գեղեցկութեամբ

41 I եւ կանգնէր

42 bclr չի՞ր զնա

43 b չի՞ր ի

44 a անուն փիս տեղի

45 bclr նշանի փիս նշանիս

ցէք Տեառն արարչին ձերոյ, զի որն¹ սովորն էիք երկիր պագանել ծառոյդ այդմիկ մոլեկան մտածութեամբ², սովորական ընդելութեամբն³ երկիր պագէք խաչիդ եւ անտեսանելոյ⁴ պատկերի⁵ աստուածութեանն: 49 Եւ⁶ քանզի ուտէիք եւ ըմբէիք⁷ զմիս եւ զարիւն⁸ զոհիցն⁹ անասնոցն, եւ զոր զիւացն առաջի ծառոցն մատուցանէիք, վասն այնորիկ փոխանակ նուիրեալ ծառոցն զխաչն իւր կանգնեաց ի¹⁰ մէջ տիեզերաց եւ փոխանակ արեանցն զոհիցն¹¹ զարիւնն իւր ետ ի քառութիւն մեզ ամենեցուն¹²: 50 Արդ¹³ գիտեմ, զի¹⁴ անգիտութեամբ արարէք¹⁵, զոր ինչ արարէքն¹⁶, բայց այժմ¹⁷ այսուհետեւ մատուցէք զանձինս ձեր առաջի աթոռոյ շնորհացն Աստուծոյ՝ թաւթափելով ի բաց զամենայն ախտս չարեաց անաւրէնութեան ձերոյ եւ զփառացն լուսոյ պատմուծանն¹⁸ արժանի լիջիք զգեհնուլ յանձինս ձեր»:

51 Իսկ բարեպաշտ¹⁹ իշխանն Հոնաց իբրեւ լսէր զայն մեծամեծաւք հանդերձ, յորդորեալ²⁰ ի սէր եւ յերկիւղն²¹ Աստու-

ծոյ՝ եւ զայն եւս տեսանէր, թէ ոչ յայնցանէ, զոր²² քաղեայքն²³ ասէին²⁴ յանդիմանել²⁵ ինչ նմա ի ծառոցն²⁶ մեհենից եւ անկանել²⁷ ի ցաւս ծանունս²⁸ եւ հասանել²⁹ ի մահ, ոչ ինչ դիպեալ նմա յայսցանէ չար, այլ³⁰ եւս քան զեւս առաւել³¹ պայծառացեալ զուարթանայր եւ³² զաւրանայր ի գործ մշակութեանն Քրիստոսի: 52 Եւ նոքա առաւել եւս³³ հաստատէին³⁴ ի հաւատսն³⁵ եւ³⁶ լսէին³⁷ զբան վարդապետութեան նորա: 53 Ապա յայնժամ մեծասաստ իշխանութեամբ տայր³⁸ հրաման զսատանայակուր³⁹ եւ զգիւամուլ ազգ կախարդացն եւ քաղեացն⁴⁰ զլիւսաւոր քրմապետաւքն հանդերձ ունել եւ⁴¹ կապել ոտիւք եւ ձեռաւք, եւ ածեալ⁴² առաջի առնն Աստուծոյ՝ տայր⁴³ ի ձեռս նորա: 54 Իսկ նա հրամայէր⁴⁴ զոմանս ի հուր ընկենուլ ի⁴⁵ յանցս ճանապարհաց⁴⁶, յել⁴⁷ եւ ի մուտ⁴⁸

1 a որք փխ որն
 2 bclr չի՞ մոլեկան մտածութեամբ
 3 cl ընդելութեամբ, b ընդունելութեամբ փխ ընդելութեամբն
 4 bclr անտեսանելոյ
 5 b չի՞ պատկերի
 6 a չի՞ եւ
 7 bl ըմպէիք փխ ըմբէիք
 8 bclr չի՞ եւ զարիւն
 9 c զոհից I զոհիս
 10 cr եւ ի
 11 bclr զոհից
 12 bclr ամենեցուն մեզ փխ մեզ ամենեցուն
 13 a եւ ես փխ արդ
 14 a որ փխ զի
 15 I արարիք
 16 I արարիքն
 17 a արդ փխ այժմ
 18 bclr զպատմուցանն փառաց լուսոյ փխ զփառացն լուսոյ պատմուցանն
 19 a բարեպաշտ
 20 a յորդորել փխ յորդորեալ
 21 bcr ի յերկիւղ, I յերկիւղ փխ յերկիւղն (a)

22 bcr որ, I որք փխ զոր (a)
 23 a քաղեայքն փխ քաղեայքն
 24 a ասէին
 25 bclr յանդիմանիլ փխ յանդիմանել
 26 clr ծառոցս փխ ծառոցն
 27 a անգանել, clr անկանել փխ անկանել (b)
 28 a ի ծանր ցաւս փխ ի ցաւս ծանունս
 29 clr հասանիլ փխ հասանել
 30 bclr չի՞ այլ
 31 bclr չի՞ առաւել
 32 bclr չի՞ զուարթանայր եւ
 33 bclr չի՞ եւ նոքա առաւել եւս
 34 bclr հաստատելով փխ հաստատելին
 35 bclr հաւատս
 36 bclr չի՞ եւ
 37 a լսելն, b լսելով փխ լսելին
 38 bclr ետ փխ տայր
 39 bclr զսատանակուր փխ զսատանայակուր
 40 a քաղեացն փխ քաղեացն
 41 blr չի՞ եւ
 42 a ածել փխ եւ ածեալ
 43 a եւ տայր
 44 cr հրամաւէր
 45 clr չի՞ ի
 46 bclr նանապարհացն
 47 bclr յելս
 48 bclr մուտս

փողոցեացն՝¹ առ ի տեսիլ առնել զսնտտի զաւրութիւն կախարդութեանն, եւ զոմանս բանդարգելս² արարեալ: 55 Եւ³ զերծեալ աշխարհն⁴ ամենայն յունայնակրաւն պաշտամանցն՝ Հնազանդեցան⁵ ամենահեշտ լծոյ ծառայութեանն Քրիստոսի: 56 Քանզի ոմանց, որոց կապեալ ունէին յանձինս իւրեանց զոսկեղէն⁶ հեթանոսական ձուլածոյսն⁷, հրամայէր⁸ զերծուլ եւ հանել ի նոցանէ եւ ինքն իւրովք ձեռաւքն խորտակէր յանդիման ամենեցուն՝ առնելով եւ զայս⁹ նշան տէրունական խաչին: 57 Այսպէս եւ այսու աւրինակաւ ցուցանէր առ ամենեսեան զիւրն աստուածպաշտութիւն:

58 Եւ կարգեցաւ այս ամենայն կարգաւորութիւնս ի սուրբ Քառասներորդսն ի բիւրաւոր արքունական Հոնաստանեայցն բանակս, կազմեցաւ, պատրաստեցաւ կամաւք¹⁰ Տեառն Աստուծոյ ի ձեռն եպիսկոպոսին, ազդեցութեամբ Հոգւոյն¹¹ Սրբոյ, որով ծաւալէր¹² շնորհք պարգեւաց¹³ անպատում փառացն Քրիստոսի: 59 Իսկ ծագումն արփրափայլ լուսոյ Պասեքին¹⁴ սրբոյ իբրեւ հասանէր, բազումք ի քրմապետացն եւ ի գլխաւոր կախարդասարքաւէիցն¹⁵ դեռեւս ի դժնդակ կապանս անկեալ դնէին: 60 Բայց ապա հաւանու-

թեամբ իշխանին Իլութուերու¹⁶ ժողովեալ բոլոր քաղաքայնոցն՝ հրաման լինէր ատեան դնել եւ հրապարակս յաւրինել: 61 Եւ տուեալ ցեղիցն երկաքանչիւրոցն¹⁷ պայքար յանդիման կաճառախիտ¹⁸ բազմութեանն՝ սկսաւ¹⁹ եպիսկոպոսն յաստուածային Գրոց ձեռն ի գործ արկանել վարդապետական բանին²⁰ եւ սաստկագոյն յանդիմանէր զնոսա եւ ի²¹ նախատինս²² դարովանաց²³ արկանէր: 62 Եւ զրապարիշտ եւ թշուառական²⁴ քուրմքն²⁵ յամաւթ եղեն ի տէրունական խաչէն, զոր միշտ ի ձեռին ունէր²⁶ եպիսկոպոսն: 63 Պակուցեալ սրտաբեկք լինէին եւ ինքեանք իսկ զանձինս դարովէին²⁷, խոստովանեալ զիւրեանց մեղս՝ դարձան ի հաւատս ճշմարիտս, զքուէս կորուսիչ հմայիցն²⁸ ի ձեռն տուեալ եպիսկոպոսին՝ ի նիւթ հրոյ ծախէին՝ արժանի լինելով վերստին ծննդեանն ի ձեռն սրբոյ աւագանին:

64 Իսկ իբրեւ ետես²⁹ իշխանն զայն³⁰ Հոնաց, ամենայն բազմութեամբն հանդերձ առաւել եւս հաստատեցան ի սէր հաւատոցն Քրիստոսի՝ հեռացեալ ի սնտտիագործ³¹ պղծութեան³² պաշտամանցն: 65 Քանզի յաւուր նաւակատեաց նորոգազարդ նշանի խաչին, զոր կանգեալ էր եպիսկոպոսին յարքունական դրանն, արա-

1 bcr փողոցացն փխ փողոցեացն
 2 b բանդարգելի, I բանտարգել փխ բանդարգելս (cr)
 3 a չի՛ր առ ի տեսիլ ... արարեալ եւ (երկու տող)
 4 I գաշխարհն
 5 a եւ հնազանդեալ փխ հնազանդեցան
 6 cr գոսկեղեն
 7 cr ձուլածոյսն փխ ձուլածոյսն
 8 acr հրամայէր: Այս նախադասութիւնից սկսած՝ a ձեռագրում մէկ թերթ 1676 թ. վերականգնուած բնագիրն է:
 9 I գայն
 10 b կամօքն
 11 bcr Հոգւոյն
 12 I ծաւալիւր
 13 a պարգեւացն
 14 cr պասէփն
 15 a փաւտիցն, bcr փաւտիցն փխ փաւտիցն (վերականգնում)

16 b Իլութիւրու փխ Իլութիւրու (=Իդութիւրու)
 17 I երկաքանչիւրոց
 18 abc կատառախիտ փխ կանառախիտ (I)
 19 I եւ սկսաւ
 20 a չի՛ր բանին
 21 cr չի՛ր ի
 22 I նախատանս
 23 a դարովանաց փխ դարովանաց
 24 b թշուական
 25 I քուրմքն, ar քուրմքն փխ քուրմքն (bc)
 26 a ունեին
 27 a դարովէին փխ դարովէին
 28 a հմայիցն փխ հմայիցն
 29 I էտես
 30 cr գայն իշխանն փխ իշխանն գայն
 31 c սնտտի դիւագործ փխ սնտտիագործ
 32 b պղծութեանց

րեալ իշխանին¹ զենմունս պատարագաց եւ² ամենայն մեծամեծացն, մինչդեռ զաւրհնութիւնսն կամէին երգել³ քահանայքն ի վերայ ընծայիցն առաջի խաչին, ասէ եպիսկոպոսն ցիշխանն. 66 «Ահա զխոստմունս սիրոյ քո⁴, զոր ունիս առ Աստուած⁵, այսաւր⁶ հատո⁷ Տեառն հաշտեցուցանել զնա ընդ ձեզ՝ ի բաց բառնալով զանաւրէնութիւն ի ձէնջ, զի յայսմ հետէ մի՛ լիցի խէթ⁸ եւ խութ ընդ ոտն. մանաւանդ զայս քրմապետունս⁹ յայսմ նուագի փորձէ Հոգին Սուրբ, որով եւ դուք եղերո՛ւք¹⁰ կատարեալք, որպէս եւ Հայրն ձեր երկնաւոր կատարեալ է: 67 Արդ՝ հաւանեցարո՛ւք այսմ բանի. որոտընդոստ չոփայիցդ¹¹ շիրիմք Դարքունանդ¹² կոչեցեալ, նախ նա այրեսցի յայսմ մեծի աւուր ի ձեռն խոստովանող¹³ քրմապետացդ այդոցիկ, որոց երթեալ նզովելով նզովեսցեն եւ ապա այրեսցեն յետ այնր եւ մկրտեսցին¹⁴ եւ ճաշակեսցեն կերակուր»:

68 Իբրեւ¹⁵ լուաւ զայս բարեպաշտ իշխանն Հոնաց, փութով տայր ի ձեռս նորա քանդել¹⁶ զմեհեանսն: 69 Յայնժամ առաքեաց եպիսկոպոսն եւ իշխանն¹⁷ զՄովսէս՝ այր հմուտ արհեստական շնորհի, հան-

դերձ այլ քահանայիւք՝¹⁸ քանդել եւ¹⁹ այրել զմեհեանսն, գործակցելով եւ քրմապետացն դասուց դիւցազնեա՝²⁰ զպղծանոցսն²¹ բոցակէզ սպառէին առ հասարակ: 70 Ինքնին եպիսկոպոսն ելեալ ի բարձրաւանդակ տեղի²² հանդէպ կոոցն, եղեալ ծունր²³ եւ արարեալ զնշան խաչին տէրուական, հողմն²⁴ ուժգին սաստկապէս հասեալ վառէր զայրեցումն բարձու մեհենիցն եւ զչոփայսն²⁵ զազիր մորթովքն հանդերձ զոհարանաց: 71 Անտի²⁶ դարձեալք մեծաւ ուրախութեամբ ի քաղաքն՝ լուսազգեստ²⁷ մկրտութեամբն լինէին, եւ զաւրն զայն տաւնից տաւն եւ ժողովոց ժողով առնէին իշխանն եւ մեծամեծքն:

[ԽԲ. Խորհուրդ մեծ իշխանին Հոնաց Իլիթուերոյ²⁸ ընդ նախարարս իւր, զի եպիսկոպոսն Իսրայէլ²⁹ առ նոսա մնացէ՝ հաստատել³⁰ անդ³¹ զաթոռոն³² հայրապետական³³]

1 Մտանէ մեծ իշխանն Հոնաց ընդ ամենայն մեծամեծս եւ նախարարս իւրոյ տէրութեանն ի խորհուրդ բարի եւ ասէ.
2 «Խաւար ուրեմն տգիտական մթացուցիչ

1 b գիշխանին
2 cr պատարագաց աստուածասէր իշխանին փխ իշխանին գեմմունս պատարագաց եւ
3 a ելգել փխ երգել
4 bclr քոյ
5 b ի յԱստուած, clr յԱստուած փխ առ Աստուած (a)
6 c յայսօր
7 bcr հատոյ փխ հատո
8 c խեթ
9 cr քրմապետս փխ քրմապետունս
10 l եղալք
11 b չոփայից
12 b արքունամականդ փխ Դարքունանդ
13 aլ խոստովանաւր
14 a չիթ յետ այնր եւ մկրտեսցին
15 b իսկ իբրեւ
16 cr քանդել
17 a իշխան

18 clr քահանայիւքն
19 bclr չիթ եւ
20 l զդիւցազնեայ փխ դիւցազնեա
21 b զպղծանոցսն
22 b տեղոյ
23 a ծունր փխ ծունր
24 bcr հողմ, l եւ հողմ փխ հողմն (a)
25 a զչոփայսն փխ զչոփայսն
26 bl անդի
27 cr եւ լուսազգեստք
28 b Իլիթուերոյ, a_gc_g Իլիտուերայ փխ Իլիթուերոյ (=Իլիթուեր)
29 bclr Իսրայէլ, c_g Իսրայէլի փխ Իսրայէլ (aa_g)
30 a_g եւ հաստատել
31 cr անտ
32 b զաթոռոն, l զաթոռոն, c_g յաթոռ փխ աթոռ (acr-a_gb_g)
33 a հայրապետութեան փխ հայրապետական (bcl-ra_g)

ոգևոց¹ գմեաւք պարփակեալ ունէր ի վաղնջուցն², որով նկատել ուրեմն ոչ կարէաք զարդարութեան³ զլոյսն բոլոր տիեզերաց: 3 Արդ՝ Տէրն⁴ մեր Քրիստոս Աստուած⁵ առաքեաց մեզ քաղցրութեամբ⁶ իւրով առաջնորդ կենաց զայս եպիսկոպոս, որ բանիւք եւ գործովք կշտամբեալ յանդիմանեաց⁷ զանաւրէնութիւնս մեր եւ ետ մեզ ճանաչել զամենաստեղծն Աստուած եւ զսքանչահարաչ նորա զաւրութիւնն, որում ամենայնին իսկ միտք իմ ճշմարտութեամբ⁸ հաւատացեալ վկայեաց: 4 Եւ ահա հաւատացաք⁹ ի մի Աստուած՝ արարիչ¹⁰ երկնի եւ երկրի: 5 Աւրինակ բերցուք մեզ զամենայն աշխարհս¹¹ հաւանեալս այսմ հաւատոց եւ զմեծ թագաւորութիւնն Հռովմայեցւոց¹²: 6 Քանզի թագաւոր ոմն եղեալ, ասեն, անուն Կոստանդիանոս, որ զԿոստանդնուպաւլիսն¹³ շինեաց, առաջին զնա¹⁴, ասեն¹⁵, լեալ քրիստոնեայ¹⁶ թագաւորութեանն¹⁷ այն, եւ այնչափ հաւատարիմ այր¹⁸ եղեալ, որ հրեշտակ Աստուծոյ կայր ի¹⁹ սպասու նմա, եւ այսու հաւատով²⁰ հզաւր յաղթութեամբ²¹ զամենայն

թշնամիսն²² իւր կործանեաց: 7 Արդ՝ եթէ ի ձեռն քրիստոսական հաւատոցն այնպէս փառաւոր²³ եւ յաղթող²⁴ մարթէ²⁵ լինել²⁶, մեք զի՞ հեղգասցուք հաւատալ յԱստուած կենդանի: 8 Ահա ուսուցիչ պատգամացն Աստուծոյ՝ այրս Իսրայէլ²⁷ եպիսկոպոս²⁸, եկայք աղաչեսցուք զնա²⁹, զի կացցէ յաշխարհիս³⁰ մերում եւ լուսաւորեսցէ զմեզ»: 9 Չայսոսիկ միաբանութեամբ խորհեալ՝ յղեն³¹ առ եպիսկոպոսն Իսրայէլ³² զաւագ ոմն իշխան՝ անուն Աւչի, որ զտուրք³³ թարխանութեան ունէր պատիւ, եւ զսենեկապետն³⁴ Չաթկասար: 10 Եւ նոքա ի գալն առ նա պատմեն զխորհրդոյն զաւրութիւն, եթէ³⁵ ասաց մեծ իշխանն Հոնաց եւ ամենայն մեծամեծքն. 11 «Հայր մեր, ծանեաք զՏէր³⁶ զարարիչն մեր ի ձեռն քո, հաւատացեալ³⁷ երկրպագեմք միշտ Սրբոյ Երրորդութեանն: 12 Աղաչեմք զքո սրբութիւնդ, զի հաւանեսցիս լինել³⁸ մեր տեսուչ եւ վարդապետ՝ կանգնելով ի Վարաչան քաղաքիս մերում զաթոռ հայրապետական: 13 Եւ յուխտ³⁹ Տեառն մտից ես⁴⁰ Իլիթուեր¹, ընդ քեզ եւ զամե-

1 a ոֆոց (ուղղուած՝ ոգոց), b հոգոց, cr յոգոց փխոցոց (1)
 2 bclr վաղնջուց
 3 b գարդարութեանն
 4 bclr Տէր
 5 a Յիսուս Քրիստոս փխ Քրիստոս Աստուած
 6 clr քաղցրութեամբն
 7 c ցամոյնանեաց
 8 a նշմարիտ փխ նշմարտութեամբ
 9 I հաւատացաք մեք
 10 b արարիչն
 11 cr գաշխարիս ամենայն փխ զամենայն աշխարիս
 12 b Հռովմայեցոց
 13 bcr գԿոստանդնուպոլիս, I գԿոստանդնուպոլիս փխ գԿոստանդնուպաւլիսն
 14 a ըզնա
 15 b չիք ասեն
 16 ab քրիստոնեա փխ քրիստոնեայ (clr)
 17 I եւ թագաւորութեանն
 18 b չիք այր
 19 a չիք ի
 20 a հավատով

21 a յախտութեան փխ յաղթութեամբ
 22 bclr քշնամիս
 23 cr չիք փառաւոր
 24 b յաղթ, I յաղթող փխ յաղթող
 25 bclr մարթէր փխ մարթէ
 26 I լինիլ
 27 bclr Իսրայէլ փխ Իսրայէլ (a Իէլ՝ պատուոյ նշանի տակ, Ժէ դ. նօտրգրով վերականգնուած էջում)
 28 b եպիսկոպոս
 29 bclr գսա փխ գնա
 30 ab աշխարիս փխ յաշխարիս
 31 c յղէ նա փխ յղեն
 32 abclr Իսրայէլ փխ Իսրայէլ (վերականգնում)
 33 a գաւրք, b գիւրք փխ գտուրք (clr)
 34 a սենեկապետ փխ զսենեկապետն
 35 bclr թէ փխ եթէ
 36 a չիք զՏէր
 37 I եւ հաւատացեալ
 38 cl լինիլ
 39 a ուխտ փխ յուխտ
 40 a եւս փխ ես

նայն հեթանոսական պաշտամունս բնա-
 ջինջ² խլեցից յերեսաց Հոնաց երկրիս եւ
 զկախարդասար քաւղեայս, որ ոչ գան³ ի
 հաւատս, հրով⁴ այրեցից⁵: 14 Եւ անձն, որ
 հեթանոսաբար շրջիցի յաշխարհիս իմում
 կամ գաղտ կոոց զոհեացէ, սատակեցից
 սրով⁶: 15 Եւ յառաջ եղիցի նոյն ինքն
 զանպատում պարգեւացն Քրիստոսի⁷»:

16 Եւ պատասխանի տուեալ եպիսկո-
 պոսին⁸, ասէ ցնոսա⁹. 17 «Ոչ է իմ այդ կա-
 րողութիւն առնել անձամբ առանց մեծի
 հայրապետին Աղուանից՝ սրբոյն Եղիազա-
 րու¹⁰, զի նորա է այդ իշխանութիւնդ¹¹, եւ
 ես վիճակ ունիմ բարեկարգ, զիա՞րդ մար-
 թեացի¹² թողուլ զհաւատ¹³ իմ, զոր Աստուած
 շնորհեաց ինձ հովուել: 18 Այլ Տէր Քրիս-
 տոս ըստ մարդասիրութեանն իւրոյ զձեզ
 հոգասցէ, աճեցուցէ եւ աւրհնեացէ զձեզ,
 եւ¹⁴ տացէ ձեզ ըստ հաւատոց ձերոց հո-
 վիւ՛ տեսաւորել¹⁵ Աւետարանաւն Քրիստո-
 սի»: 19 Եւ երկրորդեալ եւ երրորդեալ¹⁶
 պատգամացն¹⁷ զնոյնն ասէին¹⁸ բանս:

20 Եւ եպիսկոպոսն¹⁹ ասէ. «Թույլ տուք
 այժմ²⁰, մինչեւ շնորհեացէ²¹ ինձ Աստուած
 երթալ յաշխարհն իմ առ բարեպաշտ որ-
 դեակն իմ Վարազ Տրդատ՝ իշխանն Ա-
 դուանից, եւ առ²² սուրբ կաթողիկոսն²³:
 21 Եթէ Աստուծոյ եւ նոցա հաճոյ թուես-
 ցի, կատարեացէ Աստուած զբանդ զայդ:
 22 Եւ ոչ է իմ պատիւդ այդ, զոր խոստա-
 նայք, այլ եթէ²⁴ չարամահ տանջանաւք ի
 ձէնջ տանջիմ, փառս եւ պատիւս ինձ գայն
 համարիմ վասն Տեառն խնդամիտ յոյժ լի-
 նելոյ²⁵: 23 Բայց պարտ է ձեզ զայդ խոր-
 հուրդ մտածութեան²⁶ գրով ծանուցանել
 առ համաւրէն աշխարհն Աղուանից եւ առ
 հայրապետն Եղիազար²⁷. [որ ի սրբոյն Ե-
 ղիշայէ մինչեւ ցայսաւր Արեւելից հիւսիս-
 սականաց²⁸ միայն²⁹ վիճակեալ է առաքե-
 լական³⁰ աթոռ յաստուածաբնակ քաղաքէն
 յԵրուսաղէմէ³¹, եւ ի³² սրբոյն Յակովբայ³³
 եղբար Տեառն³⁴ ընկալեալ ձեռնադրու-
 թիւն:] 24 Եւ դուք սահմանք էք այնմ վի-

1 a Լիթուեր, b Իլուբուեր *փիս* Իլիթուեր (*clr*)
 2 a բրնաջինջ
 3 b գտանի *փիս* գան
 4 a հրով
 5 c այրեցից
 6 a սրով *փիս* սրով (Ժէ դ. նօտրգրով վերականգ-
 նուած էջերի վերջում)
 7 *bclr* չի՞ք եւ յառաջ ... Քրիստոսի
 8 a պատասխանեալ *փիս* պատասխանի տուեալ
 եպիսկոպոսին
 9 *bclr* չի՞ք ցնոսա
 10 *bclr* ինձ իշխանութիւն առանց մեծ հայրապե-
 տին Աղուանից սրբոյն Ղազարոս առնել զայդ
փիս իմ այդ կարողութիւն ... եղիազարու
 11 *bcr* իշխանութիւն *փիս* իշխանութիւնդ (*al*)
 12 *bclr* կարացից *փիս* մարթեացի
 13 *bclr* զհօտն
 14 *bclr* չի՞ք ըստ մարդասիրութեանն ... արհնեացէ
 եւ
 15 *bclr* տեսաւորել (*l* տեսչաւորել) զձեզ
 16 b երօրդեալ, a երկրորդել եւ երրորդել *փիս* երկ-
 րորդեալ եւ երրորդեալ
 17 *cr* չի՞ք պատգամացն
 18 *bclr* զնոյնն ասեն *փիս* զնոյնն ասէին

19 a Էպիսկոպոսն
 20 *cr* այժմ ինձ
 21 b շնորհեացի
 22 a չի՞ք առ
 23 *cr* կաթողիկոսն
 24 a եթէ (վերականգնում)
 25 *bclr* չի՞ք եւ ոչ է ... լինելոյ (մէկ նախ.)
 26 *bclr* չի՞ք մտածութեան
 27 *cr* Աղուանից Ղազար *bl* չի՞ք եւ առ հայրապետն
 եղիազար: Այս հատուածում մեր կողմից փա-
 կագծի մէջ առնուած կտորն անկասկած Ժ դ.
 Աղուանից եկեղեցու բացարձակ ինքնագլխու-
 քեան ջատագով Մովսէս Դասխուրանցու կող-
 մից փոփոխուած (=խեղաթիւրուած) բնագիր է:
 է դ. չպահպանուած այդ հատուածում հաւանա-
 բար խօսուել է նաեւ կենտրոնական Հայաստա-
 նի հոգեւոր եւ աշխարհիկ տէրերին դիմելու
 անհրաժեշտութեան մասին: Ինչպէս երեսում է
 յաջորդ զուխմերից, հոները հէնց այդպէս էլ
 վարուել են:
 28 *bl* հիւսիսականաց *փիս* հիւսիսականաց (*acr*)
 29 *bclr* մերն *փիս* միայն
 30 *blr* առաքելականն
 31 a Երուսաղէմէ, b Երուսաղէմէ
 32 a չի՞ք ի
 33 b Յակոբայ, *clr* Յակոբայ *փիս* Յակովբայ
 34 *cr* Տեառն երօրէ *փիս* եղբար Տեառն

ճակի. առանց կամաց խորհրդակցութեան բոլորեցունց¹ հարց եւ եղբարց եւ աթոռակցաց իմոց՝ այդ զիա՞րդ լինիցի, զի նոր է գործս եւ կարեւոր խորհուրդ²»։ 25 Լսելով³ զայս ամենայն յեպիսկոպոսէն⁴ կատարեցին⁵ զհրամանն⁶ եւ արձակեցին զնա⁷ պատուով յաշխարհն իւր։

[ԽԳ. Գալուստ⁸ Իսրայելի⁹ Մեծ Կողմանց¹⁰ եպիսկոպոսի¹¹ ի Հոնաց. եւ երկու¹² գլխաւորաց¹³ զկնի եկեալ՝ խնդրելով¹⁴ գնա յառաջնորդութիւն¹⁵ իւրեանց]

1 Մեծ եւ բարեպաշտ իշխանն Հոնաց Իլիթուեր¹⁶ Հանդերձեալ¹⁷ կազմէր ի գլխաւորաց աշխարհին իւրոյ զԻթգինն Խուրսանց¹⁸ եւ զՉաթն Խազր¹⁹ զկնի սրբոյն Իսրայելի²⁰ պատգամատարս սիրոյ եւ խնդրել զնոյն Իսրայել²¹ յառաջնորդու-

թիւն Հոնաստանեայցն²²։ 2 Եւ²³ պատճեն թղթոյն²⁴ էր այս²⁵։

3 «Իմանալի աչաց տեսութեամբ ընկալաք զառաքեալդ ի ձէնջ²⁶ այրդ²⁷ Աստուծոյ Իսրայէլ²⁸ եպիսկոպոս եւ ընդ դորա ձեռն ողջոյնեմք²⁹ զձեզ, տէ՛ր սուրբ Եղիազար³⁰ Աղուանից մեծ հայրապետ, եւ սիրելի եղբայր մեր Վարազ Տրդատ՝ աշխարհակալ իշխան Աղուանից։

4 Վասն զի խնդրէիք մարմնաւոր խաղաղութիւն ի մէնջ, եւ³¹ մեք³² հոգեւոր ողջունիւ տեսաք զդա³³ որպէս պատկեր Աստուծոյ եւ ի ձեռն դորա սրբական վարուց եւ նորահրաշ սքանչելեաց, զոր³⁴ եցոյց բարձրեալն, ծանեաք զարարիչն մեր եւ ստացաք խաղաղութիւն հոգւոց³⁵ մերոց։

5 Եւ արդ խնդրեմք ի ձէնջ՝ զնոյն³⁶ ինքն³⁷ զԻսրայէլդ³⁸ տեսուչ եւ առաջնորդ մեզ շնորհեցէք, յորոյ³⁹ ձեռն գտաք բազումք զփրկութիւն յաւիտենից, զի եւ մեր ընդ ձեզ անքակ սէր հաստատեսցի։ 6 Ո՛ղջ լեւուրք ի Տէր⁴⁰»։

1 bclr չիբ բոլորեցունց
2 bclr չիբ զի նոր է ... խորհուրդ
3 a լսել փիս լսելով
4 a յեպիսկոպոսէն
5 l եւ կատարեցին
6 b զհրամ, l զհրամանս փիս զհրամանն
7 a ըզնա
8 bla_gb_gc_g գալուստն
9 bcr Իսրայելի փիս Իսրայելի (al Իդի՝ պատուոյ նշանի տակ)
10 b_gc_g Կողմանցն
11 a էպիսկոպոսի
12 bcr l այլ փիս երկու (aa_gb_gc_g)
13 a_gb_gc_g գլխաւորաց յաշխարհէն a զարաւորաց փիս գլխաւորաց (bcra_gb_gc_g)
14 a_gb_gc_g առ ի խնդրել փիս խնդրելով
15 c_g յառաջնորդ
16 a Լիթուեր, b Խուրսուեր, r Իլիթուեր փիս Իլիթուեր (cl)
17 bclr չիբ հանդերձեալ
18 bclr Խուրսունաց փիս Խուրսանց (a) (Խե գլխում՝ Խուրսան)
19 bclr Խազրն
20 bcr Իսրայելի փիս Իսրայելի (al Իդի՝ պատուոյ նշանի տակ)
21 bclr Իսրայել փիս Իսրայել (վերականգնում)

22 l Հոնաստանեայցն, a չիբ եւ խնդրել ... Հոնաստանեայցն
23 a չիբ եւ
24 b քոթից, a հրովարտակից փիս քոթոյն (clr)
25 cr չիբ էր այս
26 a ձէնջդ փիս ձենջ
27 bl այր փիս այրդ
28 bclr Իսրայել
29 bclr ողջունեմք փիս ողջոյնեմք (a)
30 bclr Ղազար փիս եղիազար
31 bl չիբ եւ
32 c չիբ մեք
33 a դա փիս գդա
34 l գորս
35 bcr ոգոց, l ոգւոց փիս հոգւոց (a)
36 b գնոյնն
37 b չիբ ինքն
38 bcr Իսրայել, l գԻսրայել փիս գԻսրայելդ (a)
39 a յորո c որոյ
40 bcr չիբ ի Տէր

[ԽԳԻ. Թուղթ իշխանին Հոնաց ի նոյն խորհուրդ² յաշխարհն Հայոց³]

1 «Առ սուրբ եպիսկոպոսապետդ⁴ Հայոց Մեծաց Սահակ եւ մեծագոյ իշխանդ Գրիգոր՝ Հայոց զաւրապետ⁵. ողջո՛յն շատ:

2 Յակզբանցն⁶ լինելութեան երկրի անգիտութեամբ խաւարեալք՝ մառախլապատ միգով հարքն մեր ննջեցին⁷: 3 Իսկ զեկեալ փրկութիւն⁸ աշխարհի՝ վերինն Աստուած, յերկիր եկեալ Քրիստոս՝ ի լուր ահանջաց լուաք իբրեւ ընդադաւտ⁹: 4 Եւ յարշաւանաց մերոց յայդ¹⁰ աշխարհ¹¹ եւ որ մաւտ առ մեաւք¹² տունդ Աղուանից¹³ զմի հաւատ ունողք¹⁴ դուք եւ այժմ¹⁵ ամենայն տիեզերք, նախանձ բարի եւ մեր տնկեցաւ ի¹⁶ սրտի: 5 Եւ բան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ լցեալ կատարեցաւ¹⁷, եւ ի ծագս հիւսիսայնոցս¹⁸ քարոզեցաւ Աւետարան նորա¹⁹, զորս բաւանդակապէս²⁰ ուսաք ի²¹ լաւագոյն²² առնէ²³ միոջէ՝ Իս-

րայէդ²⁴ Մեծ Կողմանցդ²⁵ եղելոյ եպիսկոպոսէ²⁶:

6 Եւ այժմ զեղեալ առ մեզ սքանչեւ իս²⁷ յեկելոցդ՝ լուեալ ձեր՝ եւ²⁸ զհայցումն մեր կատարել²⁹ ախորժեսջիք՝³⁰ զնոյնդ առաքեալ³¹ մեզ³² տեսուչ³³: 7 Եւ³⁴ ի սրբոյ Հայրապետէդ Աղուանից³⁵ Եղիազարու³⁶ խնդրեալ է մեր, եւ զձեզ³⁷ գործակից եւ հաւատակից նմա գիտելով³⁸ աղերսեմք³⁹ յերկաքանչիւրոցդ կատարել զմեր հոգեւոր խնդիր: 8 Զի սակս նորա լինելոյ⁴⁰ առ մեզ արշաւանք զաւրացս խուժադուժ ազգաց⁴¹ յաշխարհ ձեր արգելեալ փակեալ լինիցի⁴² մեր մի հաւատ ունելով եւ ձեզ⁴³: 9 Ո՛ղջ լերուք»:

10 Արդ՝ իբրեւ եկին հասին նոքա յաշխարհս⁴⁴ Աղուանից եւ Հայոց, եւ տուեալ ողջոյն՝ պատմելով զամենայն, որ⁴⁵ ինչ արար Աստուած ի ձեռն⁴⁶ նորա յաշխարհին

1 c ԽԳԻ փխ ԽԳԻ
2 a_gb_g խորհուրդն
3 a_gb_g Հոնաց փխ Հայոց
4 a Էպիսկոպոսապետդ, bcr եպիսկոպոսապետ փխ եպիսկոպոսապետդ (1)
5 c գորապէտ
6 a յիսկզբանց, cr յըսկզբանցն, I ի սկզբանցն փխ յսկզբանցն (b)
7 bclr ննջեցին հարքն մեր փխ հարքն մեր ննջեցին
8 bl փրկութիւնն
9 I անաղօթ փխ ընդադաւտ
10 c չիբ՝ յայդ
11 br աշխարհս, c յաշխարհս փխ աշխարհ (al)
12 a մեզ փխ մեաւք
13 I անուանից փխ Աղուանից
14 I ունողք cr ունելով ողջ փխ ունողք (ab)
15 br այժմ եւ փխ եւ այժմ (acl)
16 bclr ի մեր տնկեցաւ փխ մեր տնկեցաւ ի
17 cr կատարեցաւ լցեալ փխ լցեալ կատարեցաւ
18 a հիւսիսայնոցս, bl հիւսիսայնոցս փխ հիւսիսայնոցս (cr)
19 a քարոզել զԱւետարան փխ քարոզեցաւ Աւետարան նորա
20 bclr բովանդակապէս փխ բաւանդակապէս
21 c չիբ՝ ի
22 b լաւագոյնս

23 c առնել փխ առնէ
24 bcr յԻսրայէլէ, I Իսրայելդ փխ Իսրայէլ (a)
25 a Կողմանց փխ Կողմանցդ
26 a Էպիսկոպոսի, b եպիսկոպոս փխ եպիսկոպոսէ (clr)
27 bl զսփանջելիս փխ սփանջելիս (acr)
28 clr չիբ՝ եւ
29 a կատարեալ փխ կատարել
30 cr յախորժեսջիք
31 bclr առաքել փխ առաքեալ
32 c մեր
33 I տեսուչս
34 bclr չիբ՝ եւ
35 a չիբ՝ Աղուանից
36 bclr Ղազարու փխ Եղիազարու
37 bclr յուզեալ է եւ մեր զձեզ փխ խնդրեալ է մեր, եւ ձեզ
38 bclr գիտացեալ փխ գիտելով
39 a աղերսամբ փխ աղերսեմք
40 a լինելով փխ լինելոյ, cr լինելոյ նորա փխ նորա լինելոյ
41 bl ազգացս
42 bl փակեցին, cr փակեցին փխ փակեալ լինիցի
43 a լինելով փխ ունելով եւ ձեզ
44 a յաշխարհն փխ յաշխարհս
45 b գոր փխ որ (aclr)
46 blr ձեռն փխ ձեռն

Հոնաց, եւ մատուցին զթուղթսն¹ մեծի իշխանին Հոնաց² առաջի քահանայապետին սրբոյն³ Սահակայ⁴ եւ Գրիգորոյ⁵ իշխանին Հայոց⁶, մեծաւ⁷ խնդութեամբ ընկալեալ նոցա եւ ամենայն աշխարհին՝ առնեն⁸ պատասխանի զայս⁹:

[ԽԵ¹⁰. Պատասխանի թղթոյն Հոնաց]

1 «Ի¹¹ Սահակայ¹² Հայոց կաթողիկոսէ¹³ եւ յամենայն քահանայական¹⁴ ուխտէ եւ ի Գրիգորէ¹⁵ Հայոց իշխանէ, եւ ի համարէն եկեղեցեացս¹⁶ ժողովրդականաց¹⁷ ի¹⁸ Տէր խնդալ:

2 Վասն կենսատու փրկութեան հասանելոյ ի ձեզ յԱստուծոյ, որպէս մեզ պատմեցաւ, անպայման¹⁹ ուրախութեամբ²⁰ գոհացաք զանգեղջական²¹ պարգեւացն Քրիստոսի եւ զթուղթ, զոր²² նորընծայ²³ ծառայիցդ Աստուծոյ գրեալ էր²⁴ առ մեզ, տեսաք: 3 Յորմէ իմացաք զբարերարութիւն արաչին, որ ծագեաց²⁵ յաշ-

խարհդ²⁶ ձեր զլոյս աստուածածանաւթութեան որպէս եւ յամենայն աշխարհս, առաւել²⁷ փառաւորեցաք զմարդասէրն²⁸ Աստուած, որ ոչ եթող զձեզ յընդունայն պաշտամունս հարցն ձերոց առաջնոց²⁹, այլ ծանոյց ձեզ զանուն³⁰ իւր սուրբ, եւ եղէք³¹ ճշմարիտ երկրպագուք արարչին ձերոյ³² Աստուծոյ: 4 Ահա՛ գիտացաք, եթէ³³ անուն նորա տարածեալ ելից գտիեզերս³⁴:

5 Որպէս ի ձերոցդ գրելոց³⁵ եւ ի պատգամաւորաց³⁶ լուաք, եթէ³⁷ որպէս դարձայք բոլորով սրտիւ ի ձեռն Իսրայելի եպիսկոպոսի³⁸, արդ³⁹ մեք եւ աշխարհս մեր, թէպէտ եւ մարմնով հեռի եմք, սրտի սիրով մերով⁴⁰ համարեմք⁴¹, թէ յանդիման⁴² տեսաք զձեզ: 6 Այլ զոր խնդրեցէք⁴³ ի մէնջ զեպիսկոպոսդ Իսրայելդ⁴⁴, մեծ է այդ խորհուրդ ձեր, զի չէ մարթհատի առանց հովուի լինել⁴⁵: 7 Եւ արդ՝ ծանր եւ⁴⁶ դժուարին է մեզ չկատարել⁴⁷ զհայցումնդ⁴⁸ ձեր, սակայն պատճառք

1 bclr գիրովարտակն փխ գթուղթսն
2 bclr Հոնաց իշխանին փխ մեծի իշխանին Հոնաց
3 I սրբոյ քահանայապետին փխ քահանայապետին սրբոյն
4 b Սահակայ
5 I Գրիգորի փխ Գրիգորոյ (bcr)
6 a չիբ առաջի քահանայապետին ... Հայոց
7 bclr եւ մեծաւ
8 bclr առնէին փխ առնեն
9 bl չիբ զայս
10 c ԽԵ փխ ԽԵ
11 c չիբ ի
12 br Սահակայ
13 r կաթողիկոսէ
14 cr քահանայապետական փխ քահանայական
15 bcr Գրիգորոյ փխ Գրիգորէ (al)
16 cr եկեղեցացս
17 cr ժողովրդականացս
18 bclr չիբ ի
19 b այն պայման փխ անպայման
20 a ուրախութեան փխ ուրախութեամբ
21 bclr զանգեղջ փխ զանգեղջական
22 b չիբ զոր
23 a նորընծայ, r նորընծա փխ նորընծայ
24 a չիբ էր
25 c գործեաց փխ ծագեաց

26 a յաշխարհի փխ յաշխարհդ (bclr)
27 a չիբ առաւել
28 I մարդասէրն
29 bcr առաջնոցն
30 bcr զանունն
31 I եղայք փխ եղէք
32 bclr մերոյ փխ ձերոյ
33 bclr թէ փխ եթէ (a եթէ)
34 c տիեզերս
35 c գրելոցդ b ձերոց գրելոցդ փխ ձերոցդ գրելոց
36 bclr պատգամաւորացս
37 bclr թէ
38 bclr երանելի եպիսկոպոսիդ Իսրայելի (I Իսրայելի, b չիբ Իսրայելի) փխ Իսրայելի (a Իսրայելի) եպիսկոպոսի
39 al եւ արդ
40 bclr չիբ մերով
41 abl համարիմք փխ համարեմք (cr)
42 blr չիբ յանդիման
43 b խնդրեցէք, I խնդրեցիք փխ խնդրեցէք (acr)
44 bclr Իսրայել
45 I լինիլ
46 bclr չիբ ծանր եւ
47 I կատարել
48 a զհայցումնդ, cr զհայցուածնդ փխ զհայցումնդ (bl)

կան. զի ոչ է նա վիճակեալ մերում¹ աթոռոյս, այլ՝ տանն Աղուանից: 8 Մեր կամ է եւ մեծ յաւժարութիւն² լինել³ նմա առ ձեզ հանապազ, այլ այդ հրաման⁴ եւ իշխանութիւն⁵ աթոռակցին մերոյ է՝ Եղիազարու՝ հայրապետին Աղուանից⁶. նորա է գործդ այդ⁷: 9 [...] Արդ՝ ծաներուք զԱստուած կենդանի, որ տայն⁸ կեանս մարդկան, մեռուցանէ եւ կեցուցանէ: 10 Որ⁹ եւ նոյն շնորհք Սուրբ Հոգւոյն¹⁰ հաստատեսցէ զձեզ յերկիւղն Աստուծոյ եւ ի պահպանութիւն պատուիրանաց նորա: 11 Եւ մեք կարաւտութեամբ սրտից անմոռաց յիշեսցուք զձեզ ի մեր եկեղեցիս: 12 Ո՛ղջ լեռուք»:

13 Իսկ իբրեւ դարձան ի Հայոց գիթգինն իտուրսան եւ Չաթն իսագր¹¹ եւ կացին առաջի կաթողիկոսին Եղիազարու¹² եւ իշխանին Վարազ Տրդատայ¹³ ի մայրաքաղաքն Պարտաւ, խնդրէին¹⁴ հրաժեշտ ի նոցանէ եւ¹⁵ տալ գեպիսկոպոսն¹⁶: 14 Յայնժամ ոչ կամեցան տալ նոցա գիսրայէղ¹⁷ յառաջնորդութիւն: 15 Ասեն. «Ոչ է պարտ

դմա զհաւատացեալ դմա¹⁸ յԱստուծոյ զհաւտն իւր¹⁹ թողուլ միանգամայն եւ լինել ընդ ձեզ²⁰. այլ երթալ եւ գալ դմա ըստ կարի²¹ իւրում հրամայեմք՝ հաստատել զձեզ ի հաւատս²² Քրիստոսի եւ ողջ պահել զանխախտելի սէր²³ մեր, որ առ միմեանս է: 16 Այնմ եւ մեք կամակիցք եմք²⁴, զի լինելով դորա միջնորդ ընդ մեզ եւ ընդ ձեզ՝ բարձցի²⁵ թշնամութիւն²⁶ ի միջոյ մերմէ, եւ տնկեսցի սէր եւ խաղաղութիւն»:

17 Զայս ամենայն լուեալ իշխանացն, խռովամիտ ընդ իրան²⁷ եղեալ²⁸ զարհուրէին²⁹, եւ անյաւժար կամաւորութեամբ հաւանեալ³⁰ ասեն. «Ի գալն եւ յերթալն³¹ առ մեզ մի՛ յապաղեսցի եւ գեղեալ³² հիմն հաւատոյ անդրէն³³ մի՛ քակտեսցի³⁴ եւ թողցէ զմեզ³⁵ որբս, զի այլում վարդապետի ո՛չ³⁶ անսամք եւ հնազանդիմք³⁷»:

18 Եւ երանելի եպիսկոպոսն³⁸ ըստ քաղցր բարուցն³⁹ առնէր շինութիւն երկոցունց⁴⁰ կողմանցն, յանձն առնոյր գերթալն ի

1 a մէրոյ
 2 bclr մեծ յօժարութիւն է (b յօժարութեմէ) մեզ փիս Մեր կամ է եւ մեծ յաւժարութիւն
 3 l լինիլ
 4 bclr չի՛ք հրաման
 5 bclr իշխանութիւնը
 6 bclr Ղազարու Աղուանից հայրապետին է փիս է Եղիազարու հայրապետին Աղուանից
 7 bclr չի՛ք նորա է գործդ այդ: Բովանդակութեան կտրուկ անցումից երեսում է, որ այս տեղում Մ. Դասխուրանցին է դ. բնագրի ինչ-որ կտոր պակաս է արտագրել. նշել ենք՝ [...])
 8 a տա փիս տայն
 9 bclr չի՛ք որ
 10 bcr հոգոյն
 11 b իսագրն
 12 bclr Ղազարու փիս Եղիազարու
 13 b Տրդայ
 14 l եւ խնդրէին
 15 a չի՛ք եւ
 16 a գեպիսկոպոսն
 17 bclr գիսրայէլ

18 bclr չի՛ք դմա
 19 bclr չի՛ք իւր
 20 bclr չի՛ք միանգամայն եւ լինել ընդ ձեզ
 21 b կարգի
 22 bcr հաւատսն, l հաւատն փիս հաւատս
 23 bclr սէրն փիս սէր
 24 bclr չի՛ք այնմ եւ մեք կամակիցք եմք
 25 c բարձի
 26 l թշնամութիւնն
 27 bclr իրն փիս իրսն
 28 b ելեալ
 29 bclr եւ գարհուրէին
 30 cl հաւանէին փիս հաւանեալ
 31 bclr յերթալն (c երթալն) եւ ի (c չի՛ք ի) գալն փիս ի գալն եւ յերթալն
 32 a գեղեալ
 33 bclr անդէն փիս անդրէն
 34 bl քակտեսցէ, cr քակտեսցի փիս քակտեսցի
 35 a չի՛ք զմեզ
 36 c չի՛ք ոչ
 37 b հնազանդեմք
 38 a եպիսկոպոսն
 39 c չի՛ք ըստ քաղցր բարուցն
 40 a երկուց փիս երկոցունց

Հոնս քաջայաւժար կամաւորութեամբ եւ
յանձանձել գնորընծայ¹ հաւտն² Բրիստո-
սի, ունել³ եւ հաստատուն զուխտ եւ
զպայման դաշնաւորութեան⁴ նոցա:
19 Յայսմ⁵ հաւանեալ բանից մեծաշնորհ

եպիսկոպոսին⁶ լնուին⁷ ուրախութեամբ եւ
դառնային խաղաղութեամբ⁸ ի տեղի իւ-
րեանց՝ փառաւոր առնելով⁹ զԱմենասուրբ
Երրորդութիւնն:

1 a գնորընծայ, bcr գնորընծա փ/ս գնորընծայ (1)

2 r հոտն փ/ս հաւտն

3 I ունիլ

4 cr դաշնաւորութեանց

5 bclr այսմ փ/ս յայսմ

6 a Էպիսկոպոսին

7 I շնութիւնն փ/ս լնութիւնն

8 bclr չի՛ր խաղաղութեամբ

9 bclr փառաւորելով փ/ս փառաւոր առնելով

ՓԻԼՈՆ ՏԻՐԱԿԱՑԻ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԻԼՈՆ ՏԻՐԱԿԱՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յուստինիանոս Բ կայսեր երկրորդ տարում՝ 686 թ. գրուած այս պատմական երկը ուսումնասիրուել է բազմիցս (Գրիգոր Խալաթեանց, Յրանց Նիկողոսու Ֆինկ, Հայր Բարսեղ Սարգիսեան): Աղբիւրագէտ-պատմաբանները պարզաբանել են, որ նրանում օգտագործուած են Մովսէս Խորենացու Հայոց Պատմութիւնը, «Անդրէասի» վերնագրուած, բայց իրականում մեծ մասով Գ դարի յոյն ժամանակագիր Հիպոդիտոսի *Liber generationis աշխատութիւնն* արտացոլող մի երկի թարգմանութիւնը, Եւսեբիոս Կեսարացու գործերի վրայ հիմնուած Արեմենեան արքաների, Եգիպտոսի Պտղոմեանների, Հրէից իշխանների, Հռոմէա-բիւզանդական կայսրերի ցուցակները, Սասանեան արքաների մի ուշագրաւ ցանկ, որը թերեւս՝ Հայ հեղինակի գրչին պատկանող ինքնուրոյն շարադրանք է, ինչպէս որ՝ ամբողջ երկի յօրինուածքը եւ յաճախ եզակի պատմական անդրադարձերը:

Երկի բնագիրն առաջին անգամ հրատարակեց Հ. Բարսեղ Սարգիսեանը՝ Անանուն ժամանակագրութիւն. խմբագիր յօրինեալ յէ դարու ի հնագոյն ժամանակագրաց խորագրով: Քննելով երկի բազմաթիւ աղբիւրները՝ գիտնականը եզրակացրեց, որ դրա կազմողը (ըստ իրեն՝ խմբագիրը) Անանիա Շիրակացին է (թէեւ՝ տարակուսանքով): Յոյց տալով հեղինակի բազում հակասութիւնները եւ շատ հարցերում՝ անգիտակութիւնը, նա նշում էր, որ ժամանակագիրը «չինձու եւ ստայօդ առասպելները որպէս ճշմարիտ պատմութիւն միամտօրէն մէջ կը բերէ, կ'ազուցանէ», որ «ճշգրիտ հակապատկերը կը կազմեն Շիրակացուցոյն, դժուար է ուրեմն, որ միեւնոյն գրչի եւ մտքի ծնունդ ըլլան», ուստի խնդիրը «խիստ ծանրակշիռ է եւ դժուարալուծելի»: Առաջին հրատարակութիւնից 40 տարի անց ժամանակագրութեամբ զբաղուեց Աշ. Աբրահամեանը: Նա ընդունեց Անանիա Շիրակացու կողմից այն խմբագրելու մասին Հ. Բարսեղ Սարգիսեանի բոլոր կռուանները եւ պնդեց, որ Շիրակացին ոչ թէ խմբագրել է, այլ հեղինակել ժամանակագրութիւնը:

Յակոբ Անասեանը եւս ժամանակագրութիւնը վերագրեց Անանիա Շիրակացու գրչին, նշելով, որ վերջինիս Զատկի ցառում յիշուած ժամանակակալ կանոնը հէնց սոյն ժամանակագրութիւնն է: Սակայն իրականում ժամանակակալ կանոնը նոյնանում է Ստեփանոս Ասողիկի յիշած Քրոնիկոնի հետ, ուր խօսք է գնում Անաստաս կաթողիկոսի՝ Անանիա Շիրակացուն արուած կարգադրութեան մասին՝ կազմելու «գՔրոնիկոն հրաշագան, յորում գտօմար մեր կարգեաց անշարժ»: Ժամանակագրութեան մէջ տոմարի մասին՝ ընդհանրապէս, եւ Հայոց տոմարի մասին՝ մասնաւորապէս, ոչ մի յիշատակութեան չենք հանդիպում: Տարբեր աղբիւրներից ու հեղինակներից բանաքաղուած, իրար կցուած, յաճախ՝ իրար հակասող վկայութիւնները ցոյց են տալիս, որ ժամանակագրութիւնը Անանիա Շիրակացու հետազօտութիւն լինել չի կարող: Դա է ապացուցում նաեւ այն, որ Շիրակացին բնութեան երեւոյթներին մօտենում է գիտական տեսանկիւնից, այնինչ ժամանակագրութեան հեղինակը (կամ բանաքաղը) հեռու է գիտութիւնից: Օրինակ, ըստ նրա՝ քանի որ Հռոմէացիք չընդունեցին Չենոն կայսեր Հենոտիկոնը եւ հաւատարիմ մնացին Քաղկեդոնի ժողովի որոշումներին, Հռոմում սաստիկ երկրաշարժ եղաւ: Բնական երեւոյթների նման «բացատրութիւնները» երկում քիչ չեն:

ՄՄ թիւ 5254 գրչագրում պահպանուել է ժամանակագրութեան աւելի համառօտ, բայց յաճախ ընտիր ընթերցումներ պարունակող մի օրինակ, որը վերնագրուած է Խօսք Փիլոնի: Այս Փիլոնը, մեծ հաւանականութեամբ, նոյնանում է Ասողիկի յիշած Փիլոն Տիրակացու հետ. «ի սորա (Անաստաս կաթողիկոսի - Հ. Բ.) աւուրս էր եւ Փիլոն Տիրակացի,

որ զՍոկրատայ Պատմութիւնն թարգմանեաց ի հայ լեզու»: Ենթադրելի է, որ Փիլոն Տիրակացին Սոկրատ Սքոլաստիկոսի եկեղեցական պատմութիւնը թարգմանելուց յետոյ կազմել է խնդրոյ առարկայ ժամանակագրութիւնը՝ օգտագործելով նաեւ իր իսկ թարգմանած Սոկրատը: Ըստ ուսումնասիրողների թէկուզ եւ հապէս չափազանցուած կարծիքի՝ Փիլոնը «սահմանափակ մէկն էր», այնքանով որքանով Սոկրատի եկեղեցական պատմութեան նրա «թարգմանութիւնը ունի մեծ թերութիւններ» (Մեսրոպ Տէր-Մովսիսեան): Ընդամին ժամանակագրութեան մէջ առկայ՝ յունարէնից թարգմանութեան սխալները բնոյթով նման են Սոկրատի թարգմանութեան մէջ թոյլ տրուած սխալներին:

Է դարի այս բնագրի (հրատարակիչների կողմից ժամանակագրութիւն կոչուած) հիմնական մասերը յունարէնից կատարուած թարգմանութիւններ են. փոքր մասը միայն կարելի է համարել հայ հեղինակի ինքնուրոյն աշխատանքի արգասիք: Եւ այդ ամբողջ աշխատութեան ամենահաւանական բանաբաղ-թարգմանիչն ու ինքնուրոյն էջերի հեղինակը Անանիա Շիրակացու կրտսեր ժամանակակից Փիլոն Տիրակացին է:

Հրաչ Բարթիկեան

* * *

Մատենագիրք Հայոցի համար Փիլոն Տիրակացու ժամանակագրութեան քննական բնագիրը կազմուած է հայագիտութեանն այսօր յայտնի բոլոր վեց ամբողջական եւ հատուածային ձեռագրական ընդօրինակութիւնների անմիջական կամ միջնորդաւորուած օգտագործումով (ՄՄ թիւ 2679, 5254, Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան մատենադարանի թիւ 739, 1091, 222, 1245): Հնագոյն եւ համեմատաբար ամենամբողջական ընդօրինակութեան (պահպանուած հայերէն հնագոյն թղթեայ գրչագրում. ՄՄ թիւ 2679, միասին վաղ բոլորգիր, 981 թ., գրիչ՝ Դաւիթ քահանայ) հիման վրայ կատարուել են երկի նախորդ հրատարակութիւնները (Վենետիկ, 1904 եւ Երեւան, 1944):

Առաջին հրատարակութեան աշխատասիրող Հ. Բարսեղ Սարգիսեանը ծաւալուն պատմաբանասիրական ու աղբիւրագիտական հետազոտութիւնից յետոյ պայմանականօրէն անուանել է երկը Անանու ժամանակագրութիւն, իր համար հիմք ծառայած՝ 1836 թ. Կարինում հնագոյն գրչագրից Հ. Եփրեմ վրդ. Սեթեանի արտագրած բնագրին (Մխիթարեան մատենադարանի թիւ 739, ԺԹ ձառնարկ) աւելացրել Վենետիկեան եւս երեք ձեռագրերի հատուածային ընդօրինակութիւնների ընթերցումների համեմատութիւնը եւ փորձել հասկանալ չորս բնագրերի ճիւղագրութիւնը: Երեւանեան հրատարակիչ պրոֆ. Աշ. Աբրահամեանը, ցաւօք, աններելիօրէն անտեսել է Հ. Բարսեղ Սարգիսեանի տքնաջան (եւ յաջողուած) աշխատանքը եւ խնդիր դարձրել Անանիա Շիրակացու անուան տակ թղթեայ հնագոյն մատենանի բնագրի պարզ արտատպութիւնը (իր յօրինած Պատմութիւն Անանիայի Շիրակայնուոյ Համարողի վերնագրով): Ընդ որում, ներածականում պնդելով, թէ չի «օգտագործել վենետիկցիների հրատարակութիւնը եւ մեր ունեցած երկրորդ ձեռագիրը, որովհետեւ նրանց տարբերութիւնը բնագրից կատարուած շեղումներ են միայն», նա երկու պնդման մէջ էլ հեռու է ճշմարտութիւնից: Իրականում վենետիկեան հրատարակութիւն թափանցած գրէթէ բոլոր պահասները (Հ. Ե. Սեթեանի վրիպումների արդիւնքում) առկայ են նաեւ Աշ. Աբրահամեանի մատուցած բնագրում, ինչից բացայայտ է դառնում, որ վերջինս հնագոյն գրչագիրը ընդամէնը տեղ-տեղ համեմատել է (եւ չափազանց անփոյթ ձեւով) հէնց վենետիկեան տպագրի հետ: Իսկ ՄՄ թիւ 5254 ձեռագրի (ժողովածոյ, միասին բոլորգիր, թ. 190ա-202բ, 1280 թ., տեղ՝ Մահկանաբերդի Դեղձուտի վանք, գրիչ՝ Գիորգ քահանայ) բնագիրը՝ Խօսք Փիլոնի վերնագրով (եթէ նրա մասին է Աշ.

Աբրահամեանի պնդումը), իրականում հանգում է հեղինակային բնօրինակին հնագոյն գրչագրի ընդօրինակութիւնից լրիւ անկախ ձեւով եւ չնայած իր ծաւալուն բացթողումներին հապէս օգնում լրացնելու վերջինիս պակասները:

Վենետիկեան երեք հին գրչագրերի մասին Հ. Բարսեղ Սարգիսեանը յայտնում է.

«Աստուծոյ մին (թիւ 1091) է Ձ. ոսկեփորիկը, նօտրադիր հին եւ փոքրիկ, որը, բաց ի շատ մը հեղինակաւոր եւ ամբողջական գրուածներէ, կը պարունակէ եւ հետեւեալները. Ա. Ծնունդի յԱդամայ եւ թիւ 609իմ (մինչեւ ցԿոստանդին Պոզոնագոս կայսր [ճիշտը՝ Կոստանդ Բ - Ա. Յ.]), Բ. Թագաւորի Հայոց ի նոյէ (մինչեւ ցԱրտաշիր, վերջին թագաւոր Արշակունի), Գ. Հոռոմից թագաւորի (այսինքն՝ կայսերք Հռովմայեցւոց՝ մինչեւ ցՓոկաս), Դ. Դարագլուխի կամ չափմունի ժամանակաց (սկսեալ յԱդամայ մինչեւ ցՍ. Սահակ եւ ցերկրորդ Յագկերտ): ... Իսկ երրորդ պակասաւոր օրինակն է մեր թիւ 222 գրչագիրը (Է. Ճառնտիրն), բոլորգիր: Գրչին Ստեփաննոսի յիշատակարանը՝ տարբեր գրով, գրուած է Հայոց ՊԾԱ. թուականին (=1402): Այս գրչագիրս կը ներկայացնէ մեզ 306-324 էջերում ... ժամանակագրութեան վերջին մասը, այսինքն է՝ Մեծն Կոստանդինոսէն սկսեալ մինչեւ Կոստանդին Գ.ի որդւոյն՝ Յուստիանոսի երկրորդ տարին ու Խագրաց տիրապետութիւնը՝ Աղուանից, Հայոց ու Վրաց: ... Գրուածիս տպագրութիւնը յառաջացած ժամանակ՝ գտանք, վանացն Մատենադարանին մէջ, ուրիշ օրինակ մ'եւս, այն է՝ թիւ 1245 (ԻԲ. ոսկեփորիկը), գրուած ի թու. ԻԾԳ, որ կը պարունակէ ամբողջապէս կայսերաց պատմութիւնը. այսինքն է՝ Գայոս Յուլիոսէն սկսեալ՝ մինչեւ Խագրաց տիրապետութիւնը Հայոց վրայ, յամին ձԼԴ, հետեւեալ վերնագրի ներքեւ՝ Կայսերի Հոռոմայեցւոց, եւ գործի ցոցա»:

Խորամուկ լինելով գրչագրերի ճիշտագրութեան մէջ՝ Հ. Բարսեղ Սարգիսեանը արդարացիօրէն եզրակացրել է, որ թիւ 7 Ճառնտիր (ԷՃ) եւ թիւ 22 ոսկեփորիկի (ԻԲՈ) բնագրերը հեղինակային մայր բնօրինակին հանգում են 981 թ. ընդօրինակութիւնից անկախ ձեւով: Համեմատութիւնը ցոյց է տալիս, որ այդպէս են նաեւ ՄՄ թիւ 5254 գրչագրի (նշանակել ենք՝ Փ) եւ Վենետիկի թիւ 6 ոսկեփորիկի (ՁՈ) բնագրերը, ինչքան էլ որ վերջինիս շարադրանքը նկատելիօրէն խմբագրուած է: Այդ համոզմամբ՝ սոյն քննական բնագրերը կազմելիս նշուած չորս գրչագրերի ընթերցումները՝ հեղինակային բնօրինակից ծագած լինելու հնարաւորութիւնները հնագոյն գրչագրի հետ հաւասար են դիտարկուել:

Բնագրում չենք համեմատել, այլ ամբողջութեամբ տողատակում ենք ցոյց տուել միայն ՁՈ գրչագրի՝ Հայոց թագաւորների (նոյից եւ Հայկ նահապետից սկստող) ցանկը, որը թերեւս ոսկեփորիկեան անյայտ խմբագրի կողմից ստեղծուել է Փիլոն Տիրակացու մօտ առկայ Հայոց Արշակունիների ցանկի (պահպանուած միայն Փ գրչագրում եւ առաւել զուգորդուող՝ Սեբէոսի Անանունի տարբերակին) ազդեցութեամբ, սակայն՝ այդ ցանկի փոխարէն պարզապէս Մովսէս Խորենացու տեղեկութիւններից մի ուրիշ ցուցակ կազմելու արդիւնքում: Բացի այդ, չձանրաբեռնելու նկատառումով խոստովել ենք Փ եւ ԷՃ գրչագրերի այն ընթերցումների մեծ մասի նշումից (բացի յատուկ դէպքերից), որոնք հիմնականից տարբերում են միայն է-ի փոխարէն ե (եւ հակառակը), աւ-ի փոխարէն օ եւ ձայնաւորից յետոյ յ կիսաձայնի ոչ դասական օգտագործման պատճառով: Նշենք, որ կատարեալ չէ նաեւ ԻԲՈ գրչագրի համեմատութիւնը, որի ընթերցումները, ցաւօք, սխտեմատիկ տրուած չեն հէնց Հ. Բարսեղ Սարգիսեանի կողմից:

Այնուամենայնիւ, յատուկ չպարզաբանուող դէպքերում պահպանուել են հնագոյն գրչագրի՝ իբրեւ առաւել ամբողջական մեզ հասած եւ նախորդ հրատարակութիւններով քաղաքացիութիւն ստացած տարբերակի, ընթերցումները: Բնագիրն ուշադիր համեմա-

տուել է նորոգ հանգուցեալ Արտաշէս Մաթեոսեանի կողմից խնամքով հրատարակուած՝ հնագոյն թղթեայ մատեանի նմանատպութեան ու վերծանութեան հետ՝ ամենադժուարընթեանելի կտորներն ստուգելով բուն ձեռագրում: Նախորդ հրատարակիչները հնագոյն ձեռագրի գրչի բաց թողած տառերն աւելացրել են կլոր փակագծերում՝ (-), ակնյայտ սխալագիր տառերը նշել շեղատառ, ինչպէս նաեւ՝ աւելորդ որոշ տառեր վերցրել քառակուսի փակագծերի մէջ՝ [-]: Միւս չորս ինքնուրոյն գրչագրերում համապատասխան հատուածների բացակայութեան կամ անօգտակարութեան դեպքում պահպանելով դրանք՝ մենք աւելացրել ենք փակագծերի ու շեղատառերի քանակը եւ բազմաթիւ դէպքերում քառակուսի փակագծերի մէջ վերցրել ակնյայտօրէն գրիչների նախաձեռնութեամբ հնագոյն գրչագրում «լրացուած» կամ տեղաշարժուած բնագրային կտորները: Բացի այդ անխուսափելի դէպքերում տողատակում կատարել ենք բնագրագիտական ճշգրտումներ՝ միաժամանակ հնարաւորինս ձեռնպահ մնալով աղբիւրագիտական անդրադարձերից:

Ժամանակագրութեան բնագիրը պայմանականօրէն բաժանել ենք երեք մասի ([Ա], [Բ], [Գ]՝ նախադասութիւնների առանձին համարակալումներով), որոնցում ներկայացուած են. առաջինում՝ առաւելապէս Գ դարի ժամանակագիր Հիպոդիտոսի *Liber generationis*-ին հանգող ենթադրաբար Ե դարի առաջին կէսում ստեղծուած մի յունարէն երկի (ըստ Հ. Բարսեղ Սարգիսեանի՝ Անդրէաս անունով հեղինակի) թարգմանութիւնը, երկրորդում՝ ինքնուրոյն կամ Ե-է դդ. ինչ-ինչ երկերի թարգմանուած հատուածներ, երրորդում՝ հռոմէա-բիւզանդական կայսրերի մասին մի ինքնատիպ շարադրանք՝ եկեղեցական պատմութեան բաւականին ընդարձակ անդրադարձերով:

Պահպանել ենք Վենետիկի հրատարակութեան մէջ օգտագործուած թիւ 7 ճառընտրի եւ թիւ 6, 22 ոսկեփորիկների տառանիչերը՝ ԷՃ, ԶՈ, ԻԲՈ, ՄՄ թիւ 5254 գրչագրի ընթերցումները նշել ենք Փ, իսկ հնագոյն գրչագրինը՝ Ա տառանիչերով: Երեւանեան հրատարակութեան բնագիրը նշուած է Ա.Ա., իսկ վենետիկեանը՝ Բ.Ս. տառանիչերով:

Ալեքսան Զակոբեան

ՍՍՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. Մատեան գիտութեան եւ հաւատոյ Դաւիթ ֆահանայի. Հայերէն թղթեայ հնագոյն ձեռագիր. 981 թ., նմանատպութիւն, վերծանութիւն, ուսումնասիրութիւն, ծանօթագրութիւններ՝ աշխատասիրութեամբ Արտաշէս Մաթեոսեանի, Երեւան, 1997
2. Բ. Սարգիսեան, Անանուն ժամանակագրութիւն, իմբագիր յօրինեալ յէ դարու ի հնագոյն ժամանակագրաց, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1904
3. Հ. Բարթիկեան, Անանիա Շիրակացուն վերագրուող «ժամանակագրութեան» եւ նրա բանաբանի հարցի շուրջը, ԲՄ, թիւ 8, 1967, էջ 57-77
4. Եւսեբի Պամփիլեայ Կեսարացոյ ժամանակակալն երկմասնեայ ..., Կ. Ա.-Բ, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1818
4. Ա. Արքահամեան, Անանիա Շիրակացու մատենագրութիւնը, Երեւան, 1944
5. Պատմութիւն Սերէնոսի, աշխատասիրութեամբ Գ. Վ. Արքարեանի, Երեւան, 1979
6. G. Khalatiantz. Über die armenische Version der Weltchronik des Hippolitus.- Wiener Zeitschrift für die Kunden des Morgenlandes, Bd. XVII, 1903, S. 182-186 (հայերէն թարգմանութիւնը տե՛ս ՀԱ., 1904, փետրուար, էջ 46-48

[ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ]

ԽԱՄՔ ՓԻԼՈՆԻ¹

[Ա]

1 Մովսէսի Խորեմացոյ եւ Անդրեասի². Ադամ նախաստեղծ. սա³ կեցեալ ամս ՄԼ՝ ծնանի զՍէթ⁴: 2 Եւ եկեաց ամս Ձ, մինչեւ ի ճԼԵ ամն Մաղաղայեղի⁵: 3 Սէթ կեցեալ ամս ՄԵ՝ ծնանի զԵնոփս. ⁶Եւ եկեաց ամս ՁԷ⁷, մինչեւ ի Ի ամն Ենոփքայ:

4 Սորա երկուքն յարձանագրութեանցն՝ ընդդէմ երկուց հանդերձելոցն, որպէս ասէ Յովսեպոս, թնայտ եւ ուրն անյայտ է, Ենոփս, որ առաջին յուսացաւ կոչել զԱստուած: 5 Եւ ընդէ՞ր արդեւք այս, եւ կամ վասն որո՞յ պատճառանաց նախն է սա ասացեալ կոչելոյն զԱստուած, կամ ո՞րպէս կոչելն իմանի: 6 Քանզի Ադամ ճշմարտութեամբ աստուածաստեղծն. եւ սա ի բերանոյ Աստուծոյ առեալ ասի պատուէր. այդ եւ յանցուցեալ եւ ի թաքստեան եղեալ, զՄԸր եսն յԱստուծոյ՝ եւ ոչ յայդ ումեքէ՞ հարցանի: 7 Սապէս եւ զվճիռ վարկին ի նմին բերանոյ լսէ. իսկ յետոյ եւ Աբէղ մերձաւոր եւ ծանաւթ Աստուծոյ լիալ՝ պատարագս մատուցանէ, եւ ընկալեալ լինի: 8 Արդ՝ սոցա այսպէս ընդելութեան եւ ծանաւթութեան Աստուծոյ լինել՝ էր աղազաւ առաջին սա ասի կոչել զԱստուած, եւ այս յուսով:

9 Այդ զայլսն վասն սորա ի տեսութեանց՝ ի հրաւիրեալսն մեր յո(ւ)ղարկես-

ցուք տեղի. իսկ որ առձեռն պատրաստն է, ասացուք: 10 Քանզի ի պատուիրանագանցութեան գտեալ առաջինն ի մարդկանէ՝ ի դրախտէն եւ յԱստուծոյ՝ չարութեանն աղազաւ, որպէս ասացեալ է, գտանի արտասահմանեալ: 11 Զկնի եւ ընդանէգոյնն Աստուծոյ յորդուցն Ադամայ ի հարազատէն իւրմէ սպանանի յեղբարէ: 12 Յետ որոյ ո՛չ բանի ինչ աստուածայնոյ, եւ ո՛չ յայտնութեան ինչ իրիք եղելոյ՝ ի տարակուսանս եւ յանյուսութեան ազգ մարդկան համարեալ լինի. այդ եւ ինքնահաճոյ արդարեւ գործս: 13 Յորոց միջի սա քաջայոյս եղեալ՝ ուղղութեամբ հանդերձ կոչէ զԱստուած:

14 Իսկ կոչելդ կրկնակի իմանի. կամ անուանել որպէս զմոռացեալ, կամ՝ յաւգնականութիւն կարդալ: 15 Արդ՝ անուանել որպէս (զ)մոռացեալ՝ ոչ է ի դէպ. զի ոչ բազմութիւն ամաց ընդ մէջ, որ ի մոռացումն նոցա զԱստուածդ անուանն, եւ կամ զնոյն ինքն որոյ անուանն. եւ ոչ դարձեալ մահու եւ թաղման դեռեւս յԱստուծոյ ստեղծեալն հասեալ էր: 16 Ապա ուրեմն՝ յաւգնականութիւն կոչէ սա զԱստուած:

17 Սա կեցեալ⁸ ամս ՃՂ⁹, ծնանի¹⁰ զԿայինան: 18 Եւ եկեաց ամս ՁԺԵ, մինչեւ ի ԺԳ ամն Մաթուսաղայի¹¹: 19 Կայինան կեցեալ¹² ամ ՃՀ¹³, ծնանի¹⁴ զՄաղա-

1 Ա. ԶՈ չիք Խաւսփ Փիլոնի (Փ)

2 Փ չիք Մովսէսի ... Անդրեասի / ԶՈ Ծնունդի յԱդամայ եւ թիւֆ Լոցին [իբրեւ վերնագիր] փիս Մովսէսի ... Անդրեասի (Ա.)

3 Փ Նախաստեղծն Ադամ փիս Ադամ ... սա

4 ԶՈ Ադամ եկաց ՄԼ, ամ եւ ծնաւ զՍէթ

5 Փ չիք եւ եկեաց ... Մաղաղայեղի

6 Փ չիք եւ եկեաց ... սա զԱստուած (նախ. 16)

7 ԶՈ Սէթ՝ ամս ՄԵ. միաւրեայ եւ լինի ՆԼԵ

8 Փ Ենոփս եկաց փիս սա կեցեալ

9 ԶՈ Ենոփս ՃՂ. ՈՒԵ

10 Փ ծնաւ

11 Փ չիք եւ եկեաց ... Մաթուսաղայի

12 Փ եկաց

13 Փ ամս ԿԵ փիս ամ ՃՀ / ԶՈ Կայինայն՝ ՃՀ. ԶՂԵ

14 Փ ծնաւ

դայէլ¹. եւ եկեաց ամս ՉԽ, մինչեւ ՉԱ ամս
 Ղամեքայ²: 20 Մաղաղայէլ³ կեցեալ⁴ ամս
 ձԿԵ, ծնանի⁵ գՅարեդ. եւ եկեաց ամս ՉԼ,
 մինչեւ ի ԽԸ ամս Նոյի⁶: 21 Յարեդ կե-
 ցեալ⁷ ամս ձԿԲ⁸, ծնանի⁹ գԵնովք. եւ ե-
 կեաց ամս Պ, մինչեւ ի ՄՁ ամս Նոյի¹⁰:

22 Ենովք կեցեալ¹¹ ամս ձԿԵ, ծնանի¹²
 գՄաթուսաղայ: 23 Եւ եկեաց ամս Մ մին-
 չեւ ԼԳ ամս Ղամեքայ: 24 Եւ հաճոյ ե-
 դեալ Աստուծոյ՝ փոխի: 25 Սա յետ ծնանե-
 լոյ գՄաթուսաղայ ամաց Մ՝ արժանի եւ
 հաճոյ վարս ստացեալ, որպէս գիտէ որ
 հաճեցաւն, փոխեալ ասի ի միջոյ ամպարչ-
 տաց, զորոյ զպատճառսն յետոյ Հատուս-
 ցուք¹³: 26 Եւ ի Խ ամին Յարեդի
 կատարեցաւ Ռ ամ ի նախնի մարդոյն
 յանցանաց՝ Ա դարն¹⁴:

27 Մաթուսաղայ կեցեալ¹⁵ ամս ձԿՁ¹⁶,
 ծնանի¹⁷ գՂամեք. եւ եկեաց ամս ՊԲ, մին-
 չեւ Ո ամս Նոյի. եւ անդէն իսկ առ ջրհե-
 դեղաւն վախճանեցաւ¹⁸: 28 Ղամեք կեալ¹⁹

ամս ձՁԸ²⁰, ծնաւ որդի եւ անուանեաց զա-
 նուն նորայ Նոյ²¹: 29 ²²Եւ եկեաց ամս
 ՇԼԵ²³, մինչեւ ի ՇՂԵ ամս Նոյի. եւ մեռաւ
 չորիւք ամաւք յառաջ քան զՄաթուսաղա
 Հայր իւր:

30 Վասն Նոյի. եւ ընդէ՞ր արդեւք
 զսա միայն որդւոյդ անուամբ յորջորջեաց,
 իսկ վասն այդոցն ամենեցուն պարզաբար
 ասաց, թե՛ ծնան, զորմէ ընդդէմ իմն մար-
 գարէանայ Հայրն: 31 Սա, ասէ, Հանգուս-
 ցէ զմեզ ի գործոց եւ ի տրտմութենէ ձե-
 ոաց եւ յերկրէ, զոր անէ՞ծ Տէր Աստուած.
 որ եղեւ ո՛չ Հանգիստ, այդ ջնջումն՝ որ
 ինչ միանգամ ի վերայ երկրի: 32 Ինձ
 թուի, Հանգուցանելն՝ դադարեցուցանել.
 իսկ դադարեցուցանելն՝ զամպարչտու-
 թիւնս եւ զչարիս՝ սատակմամբ մարդկան
 երկրագործաց դարուն երկրորդի:
 33 Քանզի գեղեցկաբար ասաց, թե՛ ի գոր-
 ծոց մերոց, որ է՝ յանաւրէնութեանց, եւ ի
 տրտմութենէ ձեռաց, որովք կատարեմք
 զպղծութիւնս: 34 Բայց արդարեւ Հանգ-
 չին ըստ այսմ մարգարեութեան ոչ ամենե-
 քեան, այդ կատարեալքն յառաքինութեան
 ոգիք. յորժամ չարիք՝ իբրեւ Հեղեղաւ
 ջնջեալք մաքրին, իբր առ Նոյիւ մոլեալքն
 ի չարիս: 35 Իսկ որդւոյդ անուամբ՝ մեծա-
 րեաց զնա Գիր, իբրեւ գյայտնի եւ զնշա-
 նաւոր, եւ զարժանի ժառանգ Հայրենակա-
 նացն ժառանգութեան:

36 Անդր[ը]էասի. Նոյ եղեալ ամաց²⁴
 Շ²⁵ ծնաւ²⁶ երիս որդիս²⁷ զՍէմ, գԳամ, եւ
 զՅաբեթ²⁸. եւ յետ ձ՝ ամի ծննդեանն²⁹

1 Փ Մաղաղիել
 2 Փ չիբ եւ եկեաց ... Ղամեքայ
 3 Փ Մաղաղիել
 4 Փ եկաց
 5 Փ ծնաւ
 6 Փ չիբ եւ եկեաց ... Նոյի / ՁՈ Մաղաղիել՝ ձԿԵ. ՁԿ
 7 Փ եկաց
 8 Փ ձԷ փիս ձԿԲ / ՁՈ Յարեդ՝ ձԿԲ. ՌձԻԲ
 9 Փ եւ ծնաւ
 10 Փ չիբ եւ եկեաց ... Նոյի
 11 Փ եկաց
 12 Փ ծնաւ / ՁՈ Ենովք՝ ձԿԵ. ՌՄՂԵ
 13 Փ եկաց յետ ծնանելոյն զՄաթուսաղա ամ Մ. եւ
 ծնաւ ուստերս եւ դստերս: Եւ եղեմ Մ՝ ամբ կե-
 նացն Ենովքա՝ ՅԿԵ ըստ շրջանակի աւուրց տա-
 րո միոյ: Եւ յանոյ եղեալ Աստուծոյ կենդանոյն՝
 փոխեցաւ ի կարգս հրեշտակաց: փիս եւ եկեաց
 ամս Մ ... հատուցուի (7 տող)
 14 Ա չիբ եւ ի Խ ամին Յարեդի ... Ա դարն (2 տող)
 15 Փ եկաց
 16 Ա ձԿԷ փիս ձՁԷ (Փ) / ՁՈ Մաթուսաղայ՝ ձԿԵ.
 ՌՆԾԲ
 17 Փ եւ ծնաւ
 18 Փ չիբ եւ եկեաց ... վախճանեցաւ
 19 Փ եկաց

20 Փ ձԽԸ փիս ձՁԸ / ՁՈ Ղամեք՝ ձ(Ձ)Բ. ՌՈԼԴ
 21 Փ եւ ծնաւ գՆոյ փիս ծնաւ որդի ... Նոյ
 22 Փ չիբ եւ եկեաց ... ժառանգութեան: Անդրրէասի
 (նախ. 36)
 23 Թերեւս թուարանորէն ուղղելի է ՁՁԵ
 24 Փ եկաց ամս փիս եղեալ ամաց
 25 ՁՈ Նոյ՝ Շ. ՍձԼԴ
 26 Փ եւ ծնաւ
 27 Փ որդի
 28 Ա Յափեթ փիս Յաբեթ (Փ)
 29 Փ ամին փիս ամի ծննդեանն

Սեմայ՝ եկն ջրհեղեղն յամի վեց հարիւր(ե-
ր)որդի կենացն Նոյի, եւ կալաւ զերկիր ամ
մի¹: 37 Եւ ՅԾԸ ամին Նո(յ)ի կատարեցաւ
Ս ամ ի նախնի մարդոյն յանցանաց՝ Բ
դարն²: 38 Եւ առնին³ յԱդամայ մինչեւ ի
ջրհեղեղն⁴ ազգք⁵ ժ, ամք ՍՄԽԲ⁶: 39 Եւ
եկեաց Նոյ յետ ջրհեղեղին ամս ՅԾ,
մինչեւ Չ ամն եբերա(յ)⁷:

40 Եւ այս են ծնունդք Սէմայ⁸:
41 Սէմ էր ամաց⁹ ճԲ¹⁰, ծնաւ¹¹ զԱրփաք-
սադ յերկրորդում ամին¹² յետ ջրհեղեղին.
Եւ եկեաց ամս Շ, մինչեւ ի Ճ Եւ ի Ա ամն
Փաղեգայ¹³: 42 Արփաքսադ եղեալ ամաց
ՃԼԵ¹⁴ ծնանի զԿայինան. եւ եկեաց Կայի-
նան ամս ՅԼ¹⁵, մինչեւ Սաղա(յ)¹⁶: 43 Եւ
եկաց Սաղայ ամս¹⁷ ՃԼ¹⁸ ծնաւ զԵբեր. եւ
եկեաց ամս ՆԶ, մինչեւ յեւթներորդ ամն
Սերուքայ¹⁹: 44 Եբեր եղեալ ամաց ՃԼ Դ²⁰

ծնաւ զՓաղեգ²¹. Եւ եկեաց առ նովաւ ամս
ՆԼ Գ, մինչեւ ԼԸ ամն Նաքովրայ²²: 45 Առ
սովաւ ասի լինել բաժանումն լեզուացն,
վասն զի եւ Փաղեկ՝ ըստ եբրայեցւոց բար-
բառոյն՝ բաժանումն կոչի²³: 46 Եւ առնին
ի²⁴ ջրհեղեղէն մինչեւ ցՓաղեկ ազգք²⁵ Ե,
ամք ՇԻԵ: 47 Եւ յԱդամայ՝ ազգք²⁶ ժԵ,
ամք՝ ՍԶԿէ²⁷:

48 Բաժինք երկրի յերից որդւոցն Նո-
յի յետ ջրհեղեղին՝ Սէմայ, Քամայ, եւ
Յափեթի, եւ բաժինք ազգաց նոցա:

49 Եւ առնին սահմանք նոցա. Սէմայ՝
անդրանկանն Նոյի՝ ի Պարսից եւ ի Բակտ-
րիոնէ մինչեւ ի Հնդկիս. եւ ձգին մինչեւ
յՌինիկոր(ուր)ոն: 50 Եւ Քամայ՝ երկրորդի
որդւոյն՝ յՌինիկորուրայ մինչեւ ի Գաղի-
րովն, կողմն հարաւոյ: 51 Եւ Յափեթի՝ եր-
րորդի որդւոյն՝ ի Մարաց մինչեւ ի Գաղի-
րովն, կողմն հիւսիսային: 52 Եւ է Յափե-
թի՝ գետն Դկղաթ, որ մեկնէ ընդ Մարս եւ
ընդ Բաբելոն, եւ Սէմայ՝ գետն Արածա-
նի, եւ Քամայ՝ գետն Գեհոն, որ կոչի Նի-

1 Փ ջրհեղեղն ի վերայ երկրի փխ ջրհեղեղն յամի ...
ամ մի (2 տող)
2 Ա չիք եւ ՅԾԸ ամին Նոյի ... Բ դարն (մեկ նախ.)
3 Փ լինի փխ առնին
4 Փ ցնո փխ ի ջրհեղեղն
5 Փ ազգ
6 Ա ՍԽԲ փխ ՍՄԽԲ (Փ ԼՁՈ)
7 Փ չիք եւ եկեաց Նոյ ... Եբերայ Լրացի այդ, այս-
տեղից Փ-ի գրիչը շեղուել է նիւթերի հեղինա-
կային հերթականութիւնից եւ թոյնք կատարել
մինչեւ նախ. 57-ի բնագիրը: Սակայն Սէմի ազ-
գերի բնակութեան հատուածից յետոյ (նախ.
100) նա վերադառնում է Նոյի որդիներին, որը
ծանոթագրում ենք ստորեւ՝ նախ. 39-47]
8 Փ չիք եւ եկեաց Նոյ ... Սէմայ
9 Փ եւ եկաց Սէմ ամս փխ Սէմ էր ամաց
10 ՁՈ Սեմ՝ Ճ. ՍՄԼԴ
11 Փ եւ ծնաւ
12 Փ յերկրորդ ամի փխ յերկրորդում ամին
13 Փ չիք եւ եկեաց ... Փաղեգայ
14 Փ եւ եկաց Արփաքսադ ամս ՃԼ փխ Արփաքսադ
եղեալ ամաց ՃԼԵ / ՁՈ Արփաքսադ՝ ՃԼԵ. ՍՅՃԱ.
15 ՁՈ Կայինայն՝ ՃԼ. ՍՇԱ.
16 Փ եւ ծնաւ զՍաղայ փխ ծնանի զԿայինան ...
Սաղայ
17 Ա եղեալ ամաց փխ եւ եկաց Սաղայ ամս (Փ)
18 Փ ՃԼԴ եւ փխ ՃԼ / ՁՈ Սաղա՝ ՃԼ. ՍՈԼԱ.
19 Փ չիք եւ եկեաց ... Սերուքայ
20 Փ եւ եկաց Եբեր ամս ՃԼԵ եւ փխ Եբեր ... ՃԼԴ /
ՁՈ Եբեր՝ ՃԼԴ. ՍՁԿԵ Բ.Ս. ՈՁԿԵ՝ թերեւս տպա-

գրական վրիպակ. բայց գումարման թուարա-
նական սխալը հաւանաբար ՁՈ խմբագրինն է]
21 Փ զՓաղեկ / ՁՈ Փաղեկ՝ ՃԼ. ՍՊՂ Բ.Ս. ՍՈՂԼ]
22 Փ չիք եւ եկեաց ... Նափովրայ
23 Փ Սա ոչ միաբանեցաւ ընդ խորհուրդս աշտա-
րակին եւ զբնական զլեզու իւր առողջ պահե-
ցաւ, որ ի դրախտին ունէին. եբեր, եւ ի նմանէ՝
Եբրաեցի փխ Առ սովաւ ... բաժանումն կոչի (3
տող) [այստեղ Փ-ն ունի նաեւ հեղինակային
բնօրինակի հետ ակնյայտօրէն կայ չունեցող
հետեւեալ բնագիրը. որպէս եւ վկայեալ սուրբ
Գրիգոր՝ որդի Պարթեւի, յաւուրս Փաղեկա եղեւ
աշտարակագործութիւնն, ի տանէ Սէմա եւ ի
տանէ Քամա՝ որդո Նեբրոտա, որդո Քուշեա: Եւ
Յափեթի տանէն Հայկա որդի Թորգոմա, ուստի
Հայք որդի Թորգոմա եղեն: Ուստի Թուրքաս-
տան:]
24 Փ լինի փխ առնին ի
25 Փ յաշտարակն ազգ փխ ցՓաղեկ ազգք
26 Փ ազգ
27 Փ ՍԶԿԵ [Սյստեղից Փ-ն նորից թոյնք է կատա-
րելում եւ վերադառնում Ա-ի նիւթերի հերթա-
կանութեանը, ուստի մնացեալը ցոյց ենք տալիս
իր տեղում՝ նախ. 106-ի հատուածում: Ըստ
այդմ՝ Փ-ում նաեւ բացակայում է յաջորդ պար-
բերութիւնը՝ Բաժինք ... բաւականի (նախ. 48-56)]

դոս: 53 Եւ որ խառնակեցան լեզուքն յետ ջրհեղեղին՝ եին ՀԲ: 54 Եւ որ զաշտարակն շինեին՝ այն ազգք եին, որ լեզուաւքն ընդ ամենայն երկիր սփռեցան: 55 Եւ Ներքովդ սկայ՝ որդի Քուշայ եթրովպացի՝ որսայր նոցա երէ առ ի կերակուր բաւականի:

56 Եւ այս անուանմ եմ ՀԲ ազգացն

57 Որդիք Յաբեթի՝¹ երրորդի որդւոյն Նոյի². Գոմեր³, եւ ի նմանէ՝ Գամիրք. Մագովգ⁴, եւ ի նմանէ՝ Կեղտք եւ Գաղատացիք. եւ Մադայ⁵, եւ ի նմանէ՝ Մարք. Յաւան, եւ ի նմանէ՝ Յոյնք եւ Հեղդէնք⁶. Թոբէլ, եւ ի նմանէ՝ Թետաղք⁷. Մոսոք, եւ ի նմանէ՝ Ղիւրիկացիք⁸. Թիրաս, եւ ի նմանէ՝ Թրակացիք. Քիտիւմ⁹, եւ ի նմանէ՝ Մակեդովնացիք: 58 Եւ որդիք Գամերայ¹⁰. Ասքանաս, եւ ի նմանէ՝ Սարմատք. եւ Բիփաթ¹¹, եւ ի նմանէ՝ Սաւրոմատք¹². Եւ Թորգոմ, եւ ի նմանէ՝ Հայք: 59 Եւ որդիք Յաւանայ. Եղիսա¹³, եւ ի նմանէ՝ Սիկեղացիք¹⁴ եւ Աթենացիք. Թարշիշ¹⁵, եւ ի նմանէ՝ Վիրք եւ Տիւրենացիք. Կիտիս, ուստի Հոռոմք եւ Ղատէնացիք եւ Ռոդացիք¹⁶: 60 Ընդ ամենայն՝ ազգք¹⁷ ժե:

61 ¹⁸Եւ ի սոցանէ ելին մեկնեցան կղզիք հեթանոսաց, որ են Կիւպրացիք՝ ի

Կիտիացւոց, որդիք Յափեթի: 62 Բայց դարձեալ գտանեմք եւ յայնոցիկ, որ են ի կողմանս հիւսիսոյ, որ ազգակից են Կիտիացւոցն: 63 Եւ ազգքն, որ են ի Հեղաս աշխարհի, յայնցանէ են, որք յետոյն փոխեցան անդր, որպէս Սաէտացիքն, որ բնակեցան յԱթէնս քաղաքի ի պատուականացն Յունաց, եւ Թիբեացիք: 64 Սիդովնացիք ելին եւ պանդխտեցան, որ են ի Կարեմայ որդւոյ Ագէնովրայ. եւ Կարքեդովնացիք, որ են եկք ի Տիւրոսէ: 65 Եւ եթն այլք եւս իցեն, որ սոյնպէս յետոյ փոխեցան եւ յեղադաս, բայց ուսանիմք զճշմարտութիւն սոցա յաւրինաց եւ ի մարգարեից:

66 Արդ՝ ելին ի Յափեթէ ի խառնակել լեզուացն ազգք ժե: 67 Եւ ունին ազգքս այսոքիկ, որ ելին ի Յափեթէ, ի Մարաց մինչեւ ի Սպերիոն, որ ձգին մինչեւ ի յովկիանոս եւ հային ընդ հիւսիսի. Մարք, Աղուանք, Լիփինք, Աղանք, Ամագոնք, ձիղբք, Մասքութք, Հայք, Վիրք, Եգերացիք, Խաղտիք, Գամիրք, Պափղագոնացիք, Մարիանդէնացիք, Տիբարէնացիք, Քաղիւկացիք, Մոսիւնիկացիք, Կողքացիք, Մեղանք, Ղենացիք, Սարմատք, Սաւրոմատք, Մէովտացիք, Սկիւթացիք, Տաւրացիք, Թրակացիք, Բաստանացիք, Իղիւրիկացիք, Մակեդովնացիք, Յոյնք, Ղիբացիք, Իստրացիք, Հոնք, Դաւնացիք, Յապիւզացիք, Կաղաբրացիք, Ովնիկացիք, Ղատենացիք, որ են Հոռոմք, Տիւրենացիք, Գաղիանոսք, Կեղտք, Ղիգ(ի)ւստիանոսք, Կեղտիբերք, Գաղիացիք, Ակիւտանացիք, Իղիւրիանոսք, Բաստանք, Կիրտանացիք, Ղիւսիտանացիք, Վակիացիք, Կիւնացիք, Բրիտանիկեցիք, որ ի կղզիսն բնակեալ են:

68 Եւ այս ազգք են, որ գիտեն ի սոցանէ դպրութիւն¹⁹. Իբերացիք²⁰, Ղա-

1 Ա Յափեթի փխ Յաբեթի (Փ)
2 Փ չիբ երրորդի որդւոյն Նոյի
3 Փ Գամիր
4 Փ Մագովգ
5 Փ Մադան
6 Փ Յելլէնք եւ Յոյնք փխ Յոյնք եւ Հեղդէնք
7 Փ Թետալք
8 Փ Լորիկացիք փխ Ղիւրիկացիք
9 Փ Քիտիւմ
10 Ա Թիրասայ փխ Գամերայ (Փ, Հիպոթոհիտոս)
11 Փ Բամատ
12 Փ Սարոմատք
13 Փ Եղիշա
14 Փ Սիկիլացիք
15 Փ Թարսիս
16 Փ չիբ Կիտիս ... Ռոդացիք
17 Փ ազգ
18 Փ չիբ եւ ի սոցանէ ... բնակեալ են (նախ. 67)

19 Փ որ գրպրութիւն գիտեն այսոքիկ են փխ այս ազգք են ... դպրութիւն
20 Փ երբացիք փխ Իբերացիք

տանացիք¹ որով Հոռոմքն² վարին, Սպանիացիք, Յոյնք, Մարք, Հայք: 69 ³Եւ են սահմանք սոցա ի Մարաց ընդ կողմն հիւսիսոյ մինչեւ ի Գաղիբրովն: 70 Եւ ձգին ի Պաւտամիդով գետոյ մինչեւ ի Մատուսիա, որ է Իզիովն:

71 Եւ այս ազգք եւ երկիրք են նոցա. Ատրպատական, Աղուանք, Ամազոնիա, Հայք Մեծք եւ Փոքունք, Կապադոկիա, Պափղագոնիա, Գաղատիա, Կողքիս, Հնդիկք, Բոսպորիա, Մէովտիս, Դեռիս, Սարմատիս, Տաւրիսիս, Սաւրոմատէս, Սկիւթիա, Թրակէ, Մակեդոնիա, Դադմատիա, Մովդիս, Թեսաղիս, Ղոկրիս, Բ(ի)ւտովտիա, Ետողիա, Ատտիկէ, Աքայիա, Պեղենիս, որ կոչի Պողէպոնէսիոս, Ակարնէա, Հէպիրոտիս, Իզիւրիս, Ղ(ի)ւքնիտիս, Ադրիակէ, յորմէ ծովն Ա[ն]դրիական, Գաղիա, Ղ(ի)ւսիտանիա, Իտաղիա, Թուսկենէ, Մասաղիա, Կեղտիս, Գաղիա, Սպանոգաղիա, Իբերիա, Սպանիա Մեծ: 72 Աստ սպառին սահմանքն Յափեթի մինչեւ ի կղզիան Բրիտանիկեցւոց: 73 Եւ հային ամենեքին ընդ հիւսիսի:

74 Եւ այս են կղզիք նոցա. Սիկեղիա, Բրէտանիա, Կլբիւա, Ռոդոս, Քիոս, Ղեսթոս, Կ(ի)ւթերա, Զակիւնթոս, Կեփաղենիա, Իթակէ, Կորկ(ի)ւրա, եւ Կիւ(կ)ղաղէս: 75 Եւ մասն մի յԱսիա, որ անուանեալ կոչի Յովանիա: 76 Եւ գետն Դկղաթ մեկնէ ի մէջ Մարաց եւ Բաբելոնովն: 77 Այս են սահմանք Յափեթի:

78 Որդիք Քամայ. Քուշ, եւ ի նմանէ՝ Եթիովպացիք⁴. Մեստրայիմ⁵, եւ ի նմանէ՝ Եգիպտացիք. Փուղ⁶, եւ ի նմանէ՝ Տրոգղա-

ցիք ծակամուտք⁷. Քանաան, եւ⁸ ի նմանէ՝ Ափրիկացիք⁹ եւ Փիւնիկեցիք¹⁰:

79 ¹¹Որդիք Քուշայ՝ Սաբա, եւ Եւրդաթ եւ Սաբեկաթա, եւ Հոեգամայ, եւ Սաբաթա: 80 Եւ որդիք Հոեգամայ՝ Սաբա եւ Յուդադան: 81 Եւ Քուշ ծնաւ զՆեբրովդ: 82 Եւ Եգիպտացիք՝ Հանդերձ Մեստրայիմալ՝ հարբն իւրեանց, առնին ութ, քանզի ասէ, թէ Մեստրայիմ ծնաւ զՂուդիիմ, եւ ի նմանէ ծնան Ղիւդացիք. եւ զՆիզիիմ, եւ ի նմանէ՝ Պամփիւղացիք. եւ զՂաբաիմ, եւ ի նմանէ՝ Ղիւբիացիք. եւ զՆեփթաղիիմ, եւ զՊատրոսոնիմ, եւ ի նմանէ՝ Կրետացիք. եւ զՔեսղոնիիմ, եւ ի նմանէ՝ Ղիւկեացիք, յորմէ ելին Փղշտացիք. եւ զԲանաթիթորիիմ, եւ ի նմանէ՝ Դակեացիք, յորոց ելին Փիղիստիմացիք:

83 Ամենայն ազգք Քանանացւոց Հանդերձ Քանանալ՝ հարբն իւրեանց՝ Բժան, քանզի ասէ, թէ Քանան ծնաւ զՍիդովն՝ զանդրանիկ իւր, եւ ի նմանէ՝ Սիդովնացիք. եւ զՔետացիս. եւ զՅեբուսացիս. եւ զԱմովրիացիս. եւ զԳերզեսացիս. եւ զԽեւացիս եւ զԱրուակացիս եւ ի նոցանէ՝ Տրիպողիտք. եւ զԱսենացիս. եւ զԱրագիովն, ի նմանէ՝ Արաղացիք. եւ զԾամրիմ, ի նմանէ՝ Որթոսեցիք. եւ զԱմաթի, եւ ի նմանէ՝ Ամաթուսեցիք: 84 Ընդ ամենայն՝ ազգք ԼԲ. եւ է բնակութիւն նոցա յԻնիկորուրա մինչեւ ի Գաղիբրովն, որ է ընդ հարաւակողմն:

85 Եւ այս ազգք են՝ որ ծնանին ի նոցանէ. Եթիովպացիք, Տրոգղացիք ծակամուտք, Առէացիք, Սարակիւնոսք, Իսաբիւնացիք, ձկնկերք Հեղենացիք, Եգիպտացիք, Փիւնիկացիք, Ղիւբեացիք, Մարմարիդացիք, Կարացիք, Փիւղիտացիք, Միւ-

1 Փ Լատինացիք
2 Փ Հոռոմք
3 Փ չիք եւ են սահմանք ... Յափեթի (նախ. 77)
4 Փ Քուշացիք փխ Եթիովպացիք
5 Փ Մեստրեմ
6 Փ Եփուք փխ Փուղ [Ս.Ս. Փաղ՝ վրիպակ]

7 Փ Տրովգղացիք փխ Տրոգղացիք ծակամուտք
8 Ա չիք եւ (Փ)
9 Փ Ափրիկեցիք
10 Փ Փղշտեցիք փխ Փիւնիկեցիք
11 Փ չիք Որդիք Քուշայ ... մեծ կղզի(նախ. 88)

սացիք, Մոսոնիկեցիք, Փոխուգացիք, Միքոնացիք, Բիւթիւնացիք արեւմտականք, Նոմոդացիք, Ղիւկիացիք, Մարիանդէնացիք, Պամփիւղացիք, Մեսիւզացիք, Պիսիդացիք, Աւգաղիացիք, Կիլիկեցիք, Մաւրիսացիք:

86 Եւ այս ազգք են որ ծնան ի նոցանէ. Կրետացիք, Մագարացիք, Նամադացիք, Մակրոնացիք, Նամասոնացիք: 87 Սոքա ունին յեգիպտոսէ մինչեւ ցովկիանոս:

88 Եւ այս են կղզիք նոցա. Եպիւկիւնիա, Իզալորսուդա, Ղիւպադուսա, Գաւդոս, Մեդիտէ, Կերկիւնա, Մէնիգա, Սարդոնիէ, Գաղատէ, Գորսիւնա, Կրէտէ, Գաւրոս, Ղեզն, Թերա, Կարէաթոս, Աստիպաղեա, Քիոս, Ղեսթոս, Տենեդոս, Իսթրոս, Իյարսոս, Սամոս, Կովաս, Կնիդոս, Նիսիւրոս եւ Կիւպրոս մեծ կղզի:

89 Եւ որ գիտեն ի սոցանէ ղպրութիւն՝ են այսոքիկ¹. Փիւնիկեցիք, Եգիպտացիք, Պամփիւղացիք², Փոխուգացիք: 90 ³Եւ են սահմանք Քամայ յիսիւկորուրայ, որ մեկնէ զԱսորիս, եւ զԵթովպիէ, եւ ձգին մինչեւ ի Գաղիւրովն:

91 Եւ այս են անուանք աշխարհաց նոցա. Եգիպտոս. Եթիովպէ, որ Հայի ընդ Հնդիկս. եւ միւ(ս) եւս Եթիովպէ, յորմէ Քուլացուց գետն ելանէ. Եւրիւթրա, որ է Կարմիր ծով, որ Հայի ընդ արեւելս. Թերալիս. Ղիւբիէ, որ ձգի մինչեւ ի Կորկիւրենէս. Սամմարէս. Սիւրտիս, յորում բնակեալ են ազգ քսան Ամովնացուց. Մակասք. Տաւտամէացիք. Լիւբէ, որ ձգի ի Ղիւպեայ մինչեւ ի Փոքր Սիւրտէոս. Նումիդիա. Մեսուրիս. Մաւրիտանիա, որ ձգի մինչեւ յարձանսն Հերակղեայ, որ կա դէմ յանդիման Գաղիւրովնի. եւ որ առ ծովեզերք գաւառսն ունի, որ են ի Հիւսիւսոյ՝ զԿիլիկիա, զՊամփիւղիա, զՊիսիդիա,

զՄիւսիա, զՂիգոնդնիա, զՓոխուգիա, զԿամադիա, զՂիւկիա, զԿարիա, զՂիդիա, զմիւս եւս զՄիւսիա, զՏրովադա, զՈվղիդա, զԲ(ի)ւթիւնիա, զԱռաջին Փոխուգիա:

92 Ունի եւ կղզիս՝ զՍարդովնիա, զԿրէտէ, զԿիւպրոս, եւ զգետն Գեհովն, որ անուանեալ կոչի Նիդոս, որ մեկնէ ի մէջ Քամայ եւ Յափեթի. սկիզբն Երեկորեայց ծովուն, այսինքն է՝ ծով Արեւմտից կոչեցեալ: 93 Այս են ազգք Քամայ:

94 Երէց որդին Նոյի՝ Սէմ, եւ ի Սէմայ են ազգք⁴ ԻՆ, որ բնակեցան յարեւելս⁵:

95 Որդիք Սէմայ՝ Եղամ⁶, եւ ի նմանէ՝ Եղամացիք Խուժիկք⁷. Ասուր, եւ ի նմանէ՝ Ասորեստանեայք. Արփաքսադ, եւ ի նմանէ՝ Քաղդէացիք⁸. Ղուդ⁹, եւ ի նմանէ՝ Ղազովնացիք¹⁰. Արամ, եւ ի նմանէ՝ Էտաացիք¹¹ Առաջինք. զսոսա կոտորեաց Աբրամ: 96 Եւ որդիք Արամայ՝ Ովս եւ Ուդ, եւ ի նմանէ՝ Ղիդացիք¹², եւ Գաթեր, ի նմանէ՝ Գասփէնացիք¹³, եւ Մոսոք, եւ ի նմանէ՝ Մասէնացիք: 97 Եւ Արփաքսադ ծնաւ զՍաղա, Սաղա¹⁴ ծնաւ զԵբեր, եւ¹⁵ ի նմանէ՝ Եբրայեցիք: 98 Եւ Եբերեայ եղէն Բ որդիք. Փաղեգ¹⁶, եւ ի նմանէ կարգի ազգն Աբրահամու, եւ Յեկտան ծնաւ զԵղմովդադ¹⁷, ի նմանէ՝ Հնդիկք. Սաղեփ, եւ¹⁸ ի նմանէ՝ Բակտրիանոսք¹⁹. եւ զԱսրա-

1 Փ գղպրուբիւն գիտեն փիս գիտեն ... են այսոքիկ
2 Փ Պամփիւկացիք
3 Փ չիք եւ են սահմանք ... ազգք Քամայ (նախ. 93)

4 Փ եւ այս են ազգ Սեմայ. ազգ փիս երեց ... ազգք
5 Փ յարեւելս
6 Փ Ելամ
7 Փ Ելամացիք փիս Ելամացիք Խուժիկք
8 Փ Քաղդեայք
9 Փ Լուդ
10 Փ Լազոնացիք
11 Փ Ետացիք
12 Փ Լիդացիք
13 Փ Գասփեցացիք
14 Փ եւ Սաղա
15 Ա չիք եւ
16 Փ Յեկտան եւ Փաղեկ
17 Փ զԵղմովդադ
18 Ա չիք եւ
19 Փ Բակտրիանոսք

մովթ¹, եւ² ի նմանէ՝ Արաբացիք. եւ զԵ-
զովրամ³, եւ⁴ ի նմանէ՝ Կամեղացիք. եւ
զԱգովրամ⁵, եւ⁶ ի նմանէ՝ Արազացիք⁷. զԵ-
զեղ, եւ⁸ ի նմանէ՝ Արիանացիք. եւ զԴեկ-
դամ⁹, եւ¹⁰ ի նմանէ՝ Կեղրուսացիք¹¹. եւ
զԳէբաղ¹², եւ¹³ ի նմանէ՝ Սկիւթացիք. եւ
զԱբիմեէղ¹⁴, եւ¹⁵ ի նմանէ՝ Վրկանիկք. եւ¹⁶
զՍաբաթ, եւ¹⁷ ի նմանէ՝ Արաբացիք Առա-
ջինք. եւ զՈվփիր¹⁸, եւ¹⁹ ի նմանէ՝ Արամա-
ցիք. եւ զԵւրիդաթ²⁰, եւ²¹ ի նմանէ՝ Գիմնոս
Սոփիստայք²², որ կոչին Մերկիմաստակք:
99 [Ամենեքեան սոքա յերից որդւոցն²³
Նոյի ազգք²⁴ ՀԲ]²⁵:

100 Եւ է բնակութիւն որդւոցն²⁶ Սէ-
մայ ի Բակտրոնէ²⁷ մինչեւ յԻնիկորու-
րոյն²⁸, որ մեկնէ ընդ Ասորիս եւ ընդ Ե-
գիպտոս եւ ընդ ծովն Կարմիր, ի բերանոյ

ծովուն, որ է յանդիման Ասինեայ, այ-
սինքն է՝ Հնդկաց աշխարհին²⁹:

101 ³⁰Եւ այս ազգք են, որ եղեն ի նո-
ցանէ. Հեբրայեցիք, որ են Հրեայք, Պարսք,
Մարք, Պայկաստան, Արուայիկք, Ասորես-
տանեայք, Վրկանիկք, Հնդիկք, Տապրիկք,
Պարթեւք, Գերմակացիք, Իղամացիք, Քու-
շանք, Արաբացիք Առաջինք, Կեղարք,
Սկիւթացիք, Արաբացիք, Գիմնոս Սոփիս-
տայք, որ կոչին Մերկիմաստաք: 102 Եւ
ձգին բնակութիւնք սոցա մինչեւ յԻնիկ-
կորուրոն եւ ի Կ(ի)ւղիկիս:

103 Եւ այս ազգք են ի սոցանէ, որ
գիտեն դպրութիւն³¹. Եբրայեցիք, որ են
Հրեայք³², Պարսք, Մարք, Քաղդէացիք,
Հնդիկք, ³³Ասորեստանեայք: 104 Եւ է եր-
կայնութիւն բնակութեան որդւոցն Սէմայ՝
ի Հնդկաց մինչեւ յԻնիկկորուրոն, եւ լայ-
նութիւն՝ ի Պարսից եւ ի Բակտրոնէ մինչեւ
ի Հնդիկս:

105 Եւ այս են անուանք աշխարհաց
նոցա. Պարսք՝ Հանդերձ ազգաւքն, որ
չուրջ գնոքաւք են, Տապրիկք, Վրկանիկք,
Բաբելոնովն, Կողդուք, Ասորեստան, Միջա-
գետք, Արաբիա Առաջին, Եղամ, Հնդիկք,
Արաբիա Փառաւոր, կողմն Ասորուոց, Կո-
մագենէ, եւ Փիւնիկէ, որ է որդւոցն Սե-
մայ:

106 Եւ ընդ ամենայն՝ ազգք երից
որդւոցն Նոյի՝ ՀԲ: 107 Եւ ազգք, որոց

1 Փ գԱստրամովք
2 Ա չիբ եւ
3 Փ գԵդովրամ
4 Ա չիբ եւ
5 Փ գԱդովա
6 Ա չիբ եւ
7 Փ Արաբացիք
8 Ա չիբ եւ
9 Փ գԻեկլամ
10 Ա չիբ եւ
11 Փ Կեղրուսացիք
12 Փ Գեբաղ փյս եւ գԳեբաղ
13 Ա չիբ եւ
14 Փ գԱբիմեէլ
15 Ա չիբ եւ
16 Փ Վրկանիք փյս Վրկանիկք եւ
17 Ա չիբ եւ
18 Փ գՈվփիր փյս եւ գՈվփիր
19 Ա չիբ եւ
20 Փ գԵւրիդաթ
21 Ա չիբ եւ
22 Փ Գիմնոսփիստայք փյս Գիմնոս Սոփիստայք
23 Փ երից ազգաց փյս յերից որդւոցն
24 Փ ազգ
25 Կրկնութիւն է: Հմմտ. նախ. 106:
26 Փ սոցա եւ ամենայն ազգացն փյս որդւոցն
27 Փ Հնդկաց փյս Բակտրոնէ [հմմտ. նախ. 104]
28 Փ յԻնիկկորիւրոն

29 Փ եւ լայնութիւն՝ ի Պարսից եւ ի Բակտրոնէ
մինչեւ ի Հնդիկս փյս որ մեկնէ ... Հնդկաց աշ-
խարհին [հմմտ. նախ. 104]
30 Փ չիբ եւ այս ազգք ... ի Կիդիկիս (երկու նախ.)
31 Փ եւ որ դպրութիւն գիտեն փյս ազգք եւ ...
դպրութիւն
32 Փ չիբ որ են Հրեայք
33 Փ չիբ Ասորեստանեայք ... որդւոցն Սեմայ (նախ.
105) [Փոխարէնը Փ-ն այստեղ է դնում իր տե-
ղում բաց թողած եւ այս եւ ծնունդ Սեմայ ...
ամբ ՍԶԿէ կտորը իր լրացումներով (տե՛ս նախ.
40-47)]

ընտրին ի միմեանց լեզուք, են այսոքիկ¹.
 Եբրայեցիք², Ասորեստանեայք³, Քաղդէա-
 ցիք, Պարսք⁴, Մարք, Արաբացիք, Մաղիա-
 նացիք, Աղիբէնացիք⁵, Տայիանոսք⁶, Աղա-
 մոսանացիք⁷, Տաճիկք, Մոգք⁸, Կասք⁹, Ա-
 դուանք¹⁰, Հնդիկք, Քուշանք, որ են¹¹ Ե-
 թիոպացիք¹², Եգիպտացիք¹³, Ղիլբէացիք¹⁴,
 Քետացիք, Քանանացիք, Փերեզացիք, Խե-
 ւացիք, Ամովրհացիք, Գերգեսացիք, Յէ-
 բուսացիք¹⁵, Եղովմայեցիք, Սամարացիք,
 Փիւնիկեցիք, Ասորիք¹⁶, Կիւղիկեցիք, որ
 են Տարսացիք¹⁷, Գամիրք, Հայք, Եգերա-
 ցիք¹⁸, Վիրք, Սկիւթացիք, Կողքեցիք,

Խաղտիք¹⁹, Բոսպորացիք²⁰, Ասինացիք,
 Սաւրացիք, Ղիլկաովնացիք²¹, Պիսիդա-
 ցիք²², Գաղատացիք, Պափղագովնացիք²³,
 Փոնդացիք, Գուդացիք, Յոյնք, որ են Ա-
 քայեցիք, Թեսաղք²⁴, Մակեդովնացիք,
 Թրակացիք, Մ(ի)ւսեցիք, Բեսիւացիք,
 Դարդանացիք, Սարմատացիք, Գերմանա-
 ցիք, Պանոնացիք, որ են Պէովնացիք, Նով-
 բիկեցիք, Դաղմատք²⁵, Հոռոմք²⁶, որ են
 Ղատէնացիք, Ղիւզրացիք, Գաղիացիք, որ
 են Կեղտացիք, Ակ(ի)ւտանացիք, Բրիտա-
 նացիք²⁷, Սպանիացիք, որ են Տ(ի)ւրենա-
 ցիք, Հոնք²⁸, Մաւրացիք²⁹, Բակուացիք³⁰,
 Դեղուտացիք³¹, Սեղեւկացիք³², Ափրիա-
 ցիք³³, Մազիկացիք³⁴, Գարամանք, որ են
 Բերեղացիք, որ երկայնեալ ձգին մինչեւ
 յԵթիովպիէ³⁵:

1 Մօտաւորապէս այստեղ հեղինակային բնագրի (Ա-ի) նիւթերի հերթականութիւնից շեղուած Փ ձեռագրում աւարտուում է Մեմի սերունդների, աշտարակաշինութեան եւ լեզուների խառնման մասին շարադրանքը (տե՛ս վերը՝ նախ. 40-47-ի հատուածում, մինչեւ ամբ ՍԶԿԷ), որին յաջորդում է Յորում ժամանակի բաժանեցան լեզուին ՀԲ (հմմտ. նախ. 53), որպէս եւ վկայեւ եւսեքի Կեսարացի եւ Եպիփան Կիպրացի. եւ Մեծն Մովսէս՝ յասելն իւրում, եթէ կարգեաց սահմանս հեթանոսաց, այսինքն է առաքելական դասուցն՝ ՀԲ. եւ են այսոքիկ փիւ եւ ընդ ամեւնայն ազգք ... լեզուք են այսոքիկ (3 տող): Փ-ի այս կտորում եւսեքիոսի, Եպիփանի եւ Մովսէս Խորենացու անունների յիշատակումը բերեսս ցոյց է տալիս, որ գրիչն իր արտագրութեան մայր բնօրինակում տեսել է այդ անունները (նախ. Ա.1 եւ Բ.188, 198), թէպէտ եւ իր տեղում չի ընդօրինակել դրանք:

2 Փ Առաջին՝ Եբրայեցիք, որպէս վերագոյն ասացաք փիւ Եբրայեցիք

3 Փ Ասորիք փիւ Ասորեստանեայք

4 Փ Պարսիկք

5 Փ Աղեղնացիք փիւ Աղիբէնացիք

6 Փ Տայացիք փիւ Տայիանոսք

7 Փ Անացիք փիւ Աղամոսանացիք

8 Փ Մոգք, Տաճիկք փիւ Տաճիկք, Մոգք

9 Փ Կասք

10 Փ Ադուանք

11 Փ չիք Գուշանք, որ են

12 Փ Եթեոպացիք

13 Փ չիք Եգիպտացիք

14 Փ Լիբիացիք

15 Փ չիք Փերեզացիք ... Յեբուսացիք (2 տող)

16 Փ Վրականիք, Տայիկք եւ Պարթեւք, Ելիմացիք եւ Քուշանք, Փղշտացիք փիւ Ասորիք

17 Փ չիք որ են Տարսացիք

18 Փ Եգրացիք

19 Փ Խաղտիկք

20 Փ Բոստրացիք

21 Փ չիք Սաւրացիք, Ղիլկաովնացիք

22 Փ Պիսիդեացիք

23 Փ Պոպուզիւնացիք

24 Փ Ափեցիք, Յոյնք փիւ Գուդացիք ... Թեսաղք

25 Փ Աթենացիք, Բիւթանացիք, Արուիկք, Կեղարք, Հոնք, Յենք, Ղազիկացիք, Ղեկք, Գարդամանացիք, Խազիրք փիւ Միւսեցիք ... Դաղմատք (3 տող)

26 Փ Հոռոմեցիք

27 Փ Ասիացիք փիւ որ են ... Բրիտանացիք

28 Փ չիք որ են Տիւրենացիք, Հոնք

29 Փ Մոքացիք

30 Փ Յակունացիք փիւ Բակուացիք

31 Փ Գետուտացիք

32 Փ Սեւկացիք

33 Փ Ափրիկեցիք

34 Փ Մազիկեցիք

35 Փ Ապիսագք, Տրովաղացիք, Ծակամուտք եւ Ենիացիք, Սարակինոսք, Սարինացիք, Ջկնկեք եւ Սարամարտք, Ճիլիք եւ Լփիկք. միանգամայն՝ ՀԲ լեզու փիւ Գարամանք ... յԵթիովպիէ այստեղ Փ ձեռագիրն ունի ժամանակագրութեան հետ կապ չունեցող հետեւեալ շարունակութիւնը. Իսկ որ ի սոցանէ զգարութիւն գիտեն եւ զրոյ վարին՝ առաջին Եբրայեցիք: Իսկ Վիրք եւ Ադուանք ոչ կատարե(ա)լ զիր ունին, այլ՝ խզել ի Հայովն, որպէս Ասորիք եւ Իսմայելացիք յԵբրայեցոյն առին:

108 ¹Լաւ Համարեցայ Համառուտիւ ցուցանել եւ վասն եկաց ազգաց, որ զնացին յիւրաքանչիւր բնակութենէ եւ չոգան բանակեցան յաւտար տեղիս ուրեք ուրեք: 109 Եւ արդ սկսանիմք յարեւելից. ի Պարսից եւ ի Մարաց չոգան բնակեցան ի Պարթեւս. եւ ազգքն, որ շուրջ զնոքաւք են, չոգան Հասին մինչեւ ի կողմանս Ասորւոց: 110 Եկք Արաբացւոց՝ Արաբացիք Փառաւորք, քանզի այսպէս անուանեցաւ Արաբիա Փառաւոր: 111 Եկք Քաղղէացւոցն՝ Միջագետեայք: 112 Եկք Մադիանացւոց՝ Կինեդոկոպիտք, Տրոգլացիք Զկնկերք:

113 Եւ ազգս Յունաց՝ Եղղէնացւոց, որ ունին անուանս Ե՝ Յոնիդէս, Արկադէս, Բ[ր]իոպտացիք, Եողացիք, Ղակոնացիք, եւ եկք սոցուն են այսոքիկ. Պոնտացիք, Բ(ի)ւթանացիք, Սպանիացիք, Տրովացիք, Ասիանացիք, Կարացիք, Ղիւկիացիք, Պամփիւղացիք, Կիւրէնացիք, եւ կղզիք բազումք, որ ունին զՄիւրտովնական Համատարածն:

114 Եւ ի սոցանէ կղզիք մետասան շուրջ զծովուն, որ կոչի Հետոմիւրտոս, եւ են այսոքիկ. Անդրոս, Տէնոս, Տեովն, Նաքսոս, Կեովս, Կիրոսոս, Դեղոս, Սիւփնոս, Ռենէ, Կիւրնոս, Մարաթոն: 115 Եւ այդ եւս կղզիք մեծամեծք ժԲ, յորս եւ քաղաքք բազում բնակեալ են, որ անուանեալ կոչին Սպորադէս, այսինքն՝ ցանք եւ ցիրք, յորս պանդխտութեամբ բնակեցան Յոյնք. եւ են այսոքիկ. Եւբիա, Կրետէ, Սիկեդիա, Կիպրոս, Կովաս, Սամոս, Ռոդոս, Քրոս, Թասոս, Ղեմնոս, Ղեսթոս, Սամովթրակէ: 116 Եւ են ի Բիոտացւոց՝ Եւբիա, որպէս ի Յունացն՝ յունական քաղաքք ժԶ: 117 Եւ են այսոքիկ. Կղազոմինէ, Միւտիւղինէ, Փովկէա, Պրիենէ, Երիւթրէ, Սամոս, Ստեոս, Կոզոփոն, Քրոս, Եփեսոս, Սմիւռնա, Պերինթոս, Բ(ի)ւզանտիս, Քաղկեդովն, Պոնտոս եւ Ամիսոս Եղեւթերա:

1 Փ չիբ Լաւ ... ընդ ամենայն Խ (նախ. 136)

118 Հոովմայեցւոց եւ Կիտիացւոց ազգք եւ եկք են այսոքիք. Թուսկք, Կիւմէղէսացիք, Պիւկէնացիք, Կամփանացիք, Ապոլղէսացիք, Կաղաբերացիք, Ղուկանացիք: 119 Ազգք եւ եկք Ափրի(կ)ացւոց. Նեբդենացիք, Կինթացիք, Նումիդացիք, Նասամովնացիք: 120 Եւ են կղզիք Ե, յորս եւ քաղաքք Ե. Սարդոնիա, Կորսիկիա, Գիրբաէ, Եւբենիսեա, Կերկինա, Գաղատէ: 121 Ազգք եւ եկք Մաւրացւոց. Ղուսինացիք, Մուսուղէնացիք, Տինգիացիք, Կեսարանացիք:

122 Ազգք Սպանիացւոց, որ են. Տիւրէնացիք, Դէտարակոնեսացիք, Ղիւսիտանացիք, Բետիկացիք, Աւտրիգոնացիք, Բասկոնացիք, Կաղիւկեցիք, որ են Աս[պ]-(ա)որացիք²: 123 Այս են ազգք եւ եկք Գաղիացւոց, որ կոչին Արբուսացիք Ղ...նացիք³, Բաղինացիք, Սիկենացիք, Աւրինացիք: 124 Ազգք եւ եկք Գերմանացւոց են այսոքիկ. Մ(ար)կեմոնացիք, Բերդինէղացիք, Կիւզացիք, Բիւրէնադացիք, Ամոգիւղացիք: 125 Եւ ազգք եւ եկք Սարմատացւոց՝ Ամաքսիւբացիք, Գրեկացիք, որ կոչին Գրեկոսարմատք:

126 Եւ զայս եւս լաւ Համարեցայ յայտ առնել քեզ՝ զանգէտ կողմանս ամենայն ազգաց եւ զլերինս անուանիս եւ զգետս երեւելիս, որպէս զի եւ յայսցանէ մի՛ ինչ անտեղեակ գտանիցիս:

127 Եւ արդ սկսանիմ ասել զազգացն, եւ առնեմ սկիզբն յարեւելից: 128 Արուայաստան եւ Տաճկաստան անդր քան զԱրաբացիս են: 129 Տաճիկքն բուն անդր քան զՏաճկաստան է: 130 Եւ Աղուանք անդր են քան զԴրունս Կասպից: 131 Եւ Մեծն Մադիան, ընդ որս մարտեաւն Մովսէս, է անդր քան զԿարմիր ծով: 132 Եւ Փոքր Մադիամ՝ մերձ առ նա, սահմանա-

2 Վերականգնումը Բ. Սարգիսեանի՝ վրիպակների էջում
3 Ձեռագրի մաշուած հատուածում:

կիցք են Եգիպտոսի, ուր թագաւորեացն Ռագուէղ՝ աներ Մովսէսի: 133 Եւ անդր քան զԳամիրս, յաջմէ կողմանէ՝ Հայք, Եգերացիք, Վիրք, Կողքեցիք, Սկիւթացիք, Բոսպորացիք, Խաղտիք, Նասացիք, որ կոչին Սանիւտացիք, որ ձգին մինչեւ ի Պոնտոս, ուր էր բանակն Ափսարոփսայ, եւ Սեբաստոպոլիս եւ նաւահանգիստն Հիւսիւսոյ եւ Փասիս գետ: 134 Եւ հասանն ազգքս այսոքիկ մինչեւ ի Տրապեզունտ:

135 Այս են անուանք տասն եւ երկուց լերանցն անուանեաց. Լիբանան, Կաւկաս, Տաւրոս, Ատղաս, Պառնասոս, Կիւթերոն, Եդիկոն, Պարթենիոս, Մասիք, Ղիւկաբանտոս, Պենիոփս, Ողիմպոս:

136 Գետք մեծամեծք եւ անուանիք են քառասուն. Հինդոս, որ է Փիսոփն, Նիդոս, որ է Գիհնոփն, Դիկաթ, Եւփրատ, որ է Արածանի, Իովրդանան, Կէփ(խոսս), Տանայիս, Եկմէնոս, Եդիմանթոս, Հադիս, Ասորպիս, Թերմոդոն, Երասիս, Կուր գետ, Բովրիսթենէս, Ադփիոս, Տաւրոս, Եւրոտոս, Մեանդրոս, Երմոս, Աքսիոս, Պիւրամոս, Բլոս, Եբրոն, Սանգարիս, Քեղոս, Պտէնէոս, Եւէնոս, Եպարքիոս, Կահիւստոս, Ս(ի)ւմոիս, Սկամանդրոս, Ստիւմոն, Պարթենիոս, Իստրոս, Ռէնոս, Բետէս, Բողանոս, Եւրիգանոս, Թիբրիս, որ այժմ անուանեալ կոչի Տիբերիոս. ընդ ամենայն՝ իս:

137 Արդ՝ վասն¹ զի յայտ եղեւ² վասն ազգացն՝ յերից որդւոցն³ Նոյի, որ ընդ ամենայն երկիր սփռեցան⁴, թե ով⁵ յումէ ծնաւ: 138 Սէմ՝ անդրանիկ⁶, կալաւ զկողմն⁷ արեւելից⁸, Քամ՝ զկողմն հարա-

ւոյ, Յաբեթ⁹ զկողմանս¹⁰ արեւմտից եւ Հիւսիւսոյ:

139 Պարտ եւ պատշան է այսուիեսու ընթանալ¹¹ զհետ ամացն թուոց:

140 Փաղէկ¹² եղեալ¹³ ամաց ձլ¹⁴ ծնաւ զՌագաւ: 141 Ռագաւ եղեալ¹⁵ ամաց ձլԲ-ուց՝ ծնաւ զՍերուք¹⁶: 142 Սերուք եղեալ¹⁷ ամաց ձլ-ից՝ ծնաւ զՆաքովր: 143 Նաքովր եղեալ¹⁸ ամաց Հթ¹⁹ ծնաւ զԹարայ: 144 Թարայ եղեալ²⁰ ամաց Հ-ից՝ ծնաւ զԱբրահամ²¹:

145 Աբրահամ էր²² ամաց Հե-ից ի ժամանակի²³, իբրեւ հրաման ետ Աստուած՝ ելանել նմա²⁴ ի տանէ հարց իւրոց²⁵ եւ գալ յերկիրն Քանանացւոց²⁶: 146 Արդ՝ առնին ի բաժանմանց²⁷ երկրի մինչեւ ի գալ²⁸ Աբրահամու յերկիրն Քանանացւոց՝ ազգք Ե, ամք ՈժՁ. եւ յԱղամայ՝ ազգք²⁹ Ի, ամք ՎՅՁԴ³⁰:

147 Բնակեաց³¹ Աբրահամ³² յերկիրն Քանանացւոց³³ ամս ԻԵ. եւ ապա ծնաւ զԻ-

1 Փ չիփ վասն
2 Փ արարից փիս եղեւ
3 Փ ազգաց երից որդոցն
4 Փ աշխարհ բաժանեցան փիս երկիր սփռեցան
5 Փ եթէ ոյ փիս թե ով
6 Փ անդրանիկն
7 Փ զկողմանս
8 Փ արեւելից եւ

9 Ա Յափեթ (Փ)
10 Փ զկողմն
11 Փ երթալ փիս ընթանալ
12 Ա Փաղեգ փիս Փաղէկ (Փ)
13 Փ չիփ եղեալ
14 Փ ձլ եւ երից / ՁՈ Փաղեկ՝ ձլ. ՍՊԱ
15 Փ չիփ եղեալ
16 ՁՈ Ռագաւ՝ ձլԲ. ԱՋԻԷ: Սերուք՝ ձլ. ՎԿԷ
17 Փ չիփ եղեալ
18 Փ չիփ եղեալ
19 Ա ձթ փիս ձթ (Փ) / ՁՈ Նաքովր՝ ձթ. ՎձԼՁ
20 Փ չիփ եղեալ
21 Փ զԱբրահամ / ՁՈ Թարայ՝ Հ. ՎՄՁ
22 Փ եւ էր Աբրահամ փիս Աբրահամ էր
23 Փ ժամանակին / ՁՈ Աբրահամ՝ Հ. ՎձԼՁ
24 Փ չիփ նմա
25 Փ հար իւր
26 Փ Քանանու
27 Ա բաժնացն փիս բաժանմանց
28 Փ գալն
29 Փ ազգ
30 Փ ՎՅՁԴ
31 Փ Բնակեցաւ
32 Փ Աբրահամ
33 Փ Քանանացոց

սահակ: 148 Իսահակ եղեալ¹ ամաց Կ-ից՝
 ծնաւ զՅակովբ: 149 Յակովբ եղեալ² ամաց
 Զէ՝³ ծնաւ զՂեւի: 150 Ղեւի եղեալ⁴ ամաց
 ԽԶ-ից՝ ծնաւ զԿահաթ⁵: 151 Կահաթ ե-
 դեալ⁶ ամաց Կ-ից՝ ծնաւ զԱմրամ⁷:
 152 Ամրամ եղեալ⁸ ամաց Հ-ից՝ ծնաւ զԱ-
 հարովն⁹: 153 Եւ յամին ութսներորդի եր-
 րորդի¹⁰ կենացն¹¹ Ահարովնի ելին որդիքն
 Իսրայէղի յերկրէն Եգիպտացւոց ի ձեռն
 Մովսէսի¹² առաջնորդին իւրեանց: 154 Եւ
 առնին ամենայն ամբ բնակութեան¹³ որդ-
 ւոցն Իսրայէղի յերկրին Եգիպտացւոց՝
 ամս ՆԼ¹⁴, եւ¹⁵ յանապատին՝ ամս քառա-
 սուռն¹⁶:

155 Յէսու որդի Նաւեայ իբրեւ անց
 ընդ Յորդանան¹⁷ գետ, եկեաց¹⁸ յերկրին¹⁹
 Քանանացւոց՝²⁰ ամս Իէ²¹, եւ²² ի պատե-
 րազմուռնսն՝ ամս²³ Զ. յետ ժառանգեցուցա-
 նելոյ գերկիրն վիճակաւք՝²⁴ եկաց²⁵ ամս
 քսան եւ մի: 156 Արդ՝ առնին, յորմէ հետէ
 եկն Աբրահամ յերկիրն Քանանու²⁶, մին-

չեւ ի մեռանելն Յեսուայ որդւոյ Նաւեայ՝
 ազգք է, ամբ ՇԱ. եւ յԱդամայ՝ ազգք²⁷
 Իէ, ամբ՝ ՎՊԶԴ:

157 Եւ յետ մահուանն Յեսուայ կա-
 լան ծէրքն Լ ամ: 158 Եւ յետ այնորիկ մե-
 դան²⁸ ժողովուրդն, եւ մատնեցան Քուսա-
 նայ արքայի²⁹ Միջագետաց եւ ծառայեցին
 նմա ամս Ը³⁰: 159 Եւ իբրեւ աղաղակեցին
 առ Աստուած, յարոյց³¹ նոցա իշխան զԳո-
 թոնիէղ³² գեղբայր Քաղբայ զկրտսեր³³,
 որ էր ի ցեղէ³⁴ Յուդայ: 160 Սա մարտեաւ
 ընդ Քուսանայ³⁵ եւ սպան զնա. եւ տի-
 րեաց ժողովրդեանն ամս Խ: 161 [Յաւուրս
 Սամեդարայ Պռ(ո)միթեւս, Եւպիմ(ի)ւթէս,
 Պիսոս, Ատղաս, Պանոպտէս, Դեւկաղիոն
 ճանաչեին³⁶]:

162 Դարձեալ մեղուցեալ³⁷ մատնե-
 ցան Եգիպտոսայ¹ արքայի² Մովաբու եւ

1 Փ չիբ եղեալ / ԶՈ Իսահակ՝ Կ. ՎՆՀԲ
 2 Փ չիբ եղեալ
 3 Փ Զե-ից / ԶՈ Յակովբ՝ Զե. ՎՄԾԹ
 4 Փ չիբ եղեալ
 5 ԶՈ Ղեւի՝ ԽԶ. ՎԿԵ
 6 Փ չիբ եղեալ
 7 ԶՈ Կահաթ՝ Կ. ՎՈԿԵ
 8 Փ չիբ եղեալ
 9 ԶՈ Ամրամ՝ Հ. ՎԶԼԵ
 10 Փ յԶԳ ամիւն
 11 Փ չիբ կենացն
 12 Փ Մովսէսի / ԶՈ Մովսէս՝ Զ. ՎՊԺԵ
 13 Փ չիբ բնակութեան
 14 Ա ամբ չորեք (h)արիւր փիս ամս ՆԼ (Փ)
 15 Փ չիբ եւ
 16 ԶՈ Յանապատն՝ Խ. ՎՊԾԵ
 17 Փ Որդանան
 18 Փ եկաց
 19 Փ յերկիրն
 20 Փ Քանանացոց
 21 ԶՈ Յեսու Նաւեայ՝ Իե. ՎՊԶ: Փեմիէս՝ ԻԴ. ՎՋԴ
 22 Փ չիբ եւ
 23 Փ չիբ ամս
 24 Փ վիճակաւ
 25 Փ չիբ եկաց
 26 Փ Քանանացոց

27 Փ ազգ
 28 Ա Յեսու մահուանն Յեսուայ մեղաւ փիս եւ յետ ...
 այնորիկ մեղան (2 տող)
 29 Փ Քուսա
 30 ԶՈ Քուսարսադ՝ Ը. ՎՋԺԱ
 31 Ա յարոց
 32 Փ գոթոնիէլ / ԶՈ Գոթոնիէլ՝ Խ. ՎՋԾԱ
 33 Փ կրտսեր
 34 Փ ի ցեղէն փիս որ էր ի ցեղէ
 35 Փ Քուսա
 36 Փ չիբ Յաւուրս Սամեդարայ ... նանաչեին (մէկ
 նախ.) [Նախ. 161-ը վերցրել ենք քառանկուսի
 փակագծերի մէջ տեղի իմաստով: Իրականում
 այն պէտք է նախ. 187-ի հետ միասին գրուած
 լինէր նախ. 163-ի Աւովղայ եւ մեղաւ բառերի
 միջեւ: Ա-ում այս նախադասութիւնը գրուած է
 փոքրացուած տառաչափով, ինչպէս որ բոլոր
 միւս՝ Հրէից դատաւորների եւ իշխանների
 ցանկից շեղուող տեղեկութիւնների բնագրերը,
 իսկ հետագայում (կայսերաց առաջին ցուցա-
 կում) նաեւ՝ լրացուցիչ տեղեկութիւններ հա-
 ղորդող լուսանցազրոյթիւնները] / Ա նանա-
 չեին: Յետ վախճանելոյն Յեսուա կալան ծերքն Լ
 ամ [Ա-ում այս նախադասութիւնը գրուած է
 լուսանցում՝ մտաւորապէս նախ. 161-ի կող-
 քին, առանց ցուցիչ նշանի, եւ Ա.Ա.-ում եւ
 Բ.Ա.-ում նրա տեղադրումը նախ. 160-ից յետոյ
 արդարացուած չէ: Պատմական իրականութեա-
 նը համապատասխանում է Փ ում առկայ հեր-
 թականութիւնը (նախ. 157)]
 37 Փ մեղան եւ

ծառայեցին նմա ամս ժԸ³: 163 Եւ իբրեւ դարձեալ աղաղակեցին⁴ առ Աստուած, յարոյց⁵ նոցա իշխան զԱւովդ⁶ յազգէ Եփրեմի, որ սպան զԵզդովմ⁷ եւ տիրեաց⁸ ժողովրդեանն⁹ ամս Ձ¹⁰: 164 Յետ մահուանն Աւովդայ¹¹ (...) մեղաւ ժողովուրդն¹², եւ մատնեցան Յաբիւայ արքայի Քանանացւոց¹³ ամս Ի ծառայեալ նմա¹⁴:

165 Ի սորա աւուրս մարգարէացաւ Դեբովրա՝ կին Աղփիդովթայ¹⁵ յազգէ Եփրեմի: 166 Եւ ի նորա ձեռն տիրեաց զաւրու որդւոցն¹⁶ Իսրայէլի Բարակ՝ որդի Աբենեւմայ¹⁷ ի ցեղէ Նեփթաղէմայ¹⁸: 167 Սա մարտեաւ ընդ Սիսարայի¹⁹ սպարապետին Յաբինայ, եւ յաղթեաց նմա եւ

տիրեաց²⁰ որդւոցն Իսրայէլի: 168 Եւ դատեցաւ Դեբովրա(յ) զժողովուրդն ամս Խ²¹: 169 Յաւուրս Դեբովրայ մարգարէուհուհոյ, որ ընդ Բարակայ՝ որք ի Դիոսէ վիպասանին. ուստի Պիպկոս անուանեալն Ջեւս՝ կրօնայ ազգական՝ յարեւմուտս թագաւորեաց. որ ունէր դստերս Երովպէմենոս, Անտիոպէ, Աղկմենէ, Սեղզենէ, Դանաովէ, Պերս[ս]եւս. ե(ւ) Ղէդա՝²² կին Ջեւսա(յ): 170 Ջեւս՝ կենդանութիւն կոչի, եւ Ղէդա՝ աւղ, վասն տուրեւառ չնչոց²³:

171 Յետ²⁴ մահուանն Դեբովրայ մեղաւ²⁵ ժողովուրդն, եւ մատնեցան Մաղիանացւոց²⁶ ամս Է²⁷: 172 Ի սոցա վերայ չոգաւ Գեղէովն²⁸ Յարամբ եւ սատակեաց կորոյս²⁹ ի նոցանէ բերս ժԲ: 173 Սա տիրեաց³⁰ ժողովրդեանն ամս Խ³¹, որ էր յազգէն³² Մանասէի: 174 Յաւուրս Գեղէովնի՝ Ջէթոս եւ Ամփիովն, որդիք Ջեւսա, երեւին: 175 Եւ սորին որդի Աբիմեղեք՝ ամս Գ³³: 176 Յաւուրս Աբիմեղեքայ՝ որք ըստ Գանեմիդեայն եւ Պէրսեայ եւ որք ըստ Երակղեայն եւ Արգոսին եւ որք ըստ Ղիւուրգոսի Աւրինադրի էին՝ ճանաչէին³⁴:

177 Յետ սորա տիրեաց³⁵ Թովղա՝ որդի Փիղեայ Աքարեանց³⁶, որ էր³⁷ ի ցեղէն¹

1 Փ Եզդովմ
 2 Փ արֆաին
 3 ՁՈ Եզդովմ ժԸ. ՎՋԿԹ
 4 Ա դարձան փխ դարձեալ աղաղակեցին (Փ)
 5 Ա յարոց
 6 Փ Աւով
 7 Փ զԵզդովմ
 8 Փ տիրեց
 9 Ա ժողովրդն
 10 ՁՈ Աւով եւ Ամեկ՝ Ձ. ՏԽԹ
 11 Փ Աւովայ, Ա Ահովայ փխ Աւովայ (վեր.) [Յաջորդող փակագծուած բազմակէտերի տեղում հեղինակային բնօրինակում ամենայն հաւանականութեամբ եղել են իրականում Աւովդին յաջորդած եւ Յաբինայ Քանանացուն նախորդած Սամեգար իշխանին վերաբերող նախ. 187-ը եւ 161-ը: Քանի որ Փ-ում այս կտորը նշանակաւ է Ա-ի բնագրին (անգամ՝ Յաբիսայ փխ Յաբինայ սխար), միաժամանակ նրանում ընդհանրապէս բացակայում են տեղաշարժուած նախադասութիւնները, ապա ենթադրելի է հեղինակային բնագրի խեղաթիւրման երկու փուլ, որոնցից առաջինում Սամեգարի նախադասութիւնները հանուել են իրենց տեղից (գուցէ տարուելով լուսանցք. ընդ որում՝ ոչ միայն դրանք), որպիսի վիճակով բնագիրը հասել է Փ-ին]
 12 Փ մեղան փխ մեղաւ ժողովուրդն
 13 Փ արֆաին Քանանացոց
 14 Փ չի՞ ծառայեալ նմա / ՁՈ Աբիսացի՞ Ի. ՏԿԹ
 15 Փ Ալփիդովթա
 16 Փ չի՞ որդւոցն
 17 Փ յԱբինա փխ Աբենեւմայ
 18 Փ Նեփթաղեմի
 19 Փ Սիսարա

20 Փ յաղթեց նմա եւ տիրեց
 21 ՁՈ Դեբովրայ՝ Խ. ՏՃԹ: Ուրեք, Ջեք՝ Է. ՏՃԹՁ
 22 Ա Եղէդա փխ ե(ւ) Ղեդա [վեր.]
 23 Փ չի՞ Յաւուրս Դեբովրայ ... շնչոց (երկու նախ.)
 24 Փ եւ յետ
 25 Փ մեղան
 26 Փ Մաղիանացոցն
 27 Փ Ե
 28 Փ Գեղէոն
 29 Փ կորոյս սատակեաց փխ եւ սատակեաց կորոյս
 30 Փ տիրեց
 31 ՁՈ Գեղէոն՝ Խ. ՏՃԹՁ
 32 Ա յազգէ
 33 ՁՈ Աբիմեղէ՞ Գ. ՏՃԹԹ
 34 Փ չի՞ Յաւուրս Գեղէովնի ... նանաչէին (երեմ նախ.)
 35 Փ տիրեց
 36 Փ Փէղեաֆարեանց փխ Փիղեայ Աֆարեանց
 37 Փ չի՞ որ էր

Եփրեմի, եւ տիրեաց ամս ԻԴ²: 178 Յետ սորա Յայիր³ Գաղաաղացի՝ յազգէ Մանասէի, եւ տիրեց ամս ԻԲ⁴: 179 Եւ յետ սորա մեղաւ ժողովուրդն⁵, եւ մատնեցան Ամովնացւոց⁶ ամս ԺԸ⁷: 180 Եւ աղաղակեցին առ Աստուած, եւ յարոյց⁸ նոցա իշխան զՅեփթայե⁹ Գաղա[յ]աղացի՝ յազգէ Մանասէի. եւ տիրեաց¹⁰ ամս Զ¹¹: 181 Յետ սորա տիրեաց¹² Եսեբովն Բեթղէեմացի՝ յազգէ Յուզա՝ ամս Է¹³: 182 Յետ սորա տիրեաց¹⁴ Աղղովն¹⁵ յազգէ Զաբուղովնի¹⁶ ամս Ժ¹⁷: 183 Յետ սորա տիրեաց¹⁸ Եբրովն, որդի Աղեղայ Ափրաթովնացի¹⁹, յազգէ Եփրեմի՝ ամս Ը²⁰:

184 Յետ սորա մեղաւ²¹ ժողովուրդն, եւ մատնեցան այղազգեաց²² ամս Խ²³: 185 Եւ²⁴ իբրեւ դարձան, յարոյց²⁵ նոցա իշխան զՍամփսովն²⁶ որդի Մանուէայ²⁷, յազգէ Դանայ, որ մարտեաւ ընդ այղազ-

գիսն. եւ տիրեաց²⁸ ամս Ի²⁹: 186 Յաւուրս Սամփսովնի՝ Դէղաղ, որ հիւսն Մաժան կոչի, եւ Երակղէս՝ որդի Զեւսայ, ի յԱղկմենայ ծնեալ, եւ Երմէս եռամեծ երեւեին: 187 [Յետ սորա տիրեաց Սամեգար՝ ամս Լ³⁰]:

188 Յետ այսորիկ³¹ անիշխանութիւնն կալաւ³², որպէս Ափրիկանոսն պատմէ, ամս Խ³³: 189 Յետ սորա³⁴ Հեղի քահանայ դատեաց³⁵ զժողովուրդն՝ ամս Ի³⁶: 190 Եւ տապանակն Աստուծոյ եղեւ առ այղազգիսն ամիսս³⁷ է: 191 Յաւուրս Հեղեայ քահանայի Իղիոն հրկէզ եղեւ, եւ քաջքն ի մաւտ կային³⁸:

192 Յետ սորա՝ Սամուէղ մարգարե³⁹, որ աւծ զՍաւուղ ի թագաւոր: 193 Եւ⁴⁰ յետ այսորիկ դարձոյց Սամուէղ զտապանակն յայղազգեացն⁴¹ եւ եղ ի տան Ամինադաբայ: 194 Եւ եկաց անդ ամս Ի եւ դատեաց զԻսրայէլ⁴² ամս ԻԲ: 195 Եւ թագաւորեաց Սաւուղ ամս Խ⁴³. եւ էր նորա սպարապետ Աբեննէր⁴⁴ որդի Ներեայ:

1 Ա. ցէղէ
 2 Փ Ի / ԶՈ Թովղա՝ ԻԴ. ՏՃԶԲ
 3 Փ Այիր
 4 ԶՈ Յայիր՝ ԻԲ. ՏՄԴ
 5 Փ մեղան փխ մեղաւ ժողովուրդն
 6 Փ Ամովնացոց
 7 ԶՈ Ամովնացի՝ ԺԸ. ՏՄԻԲ
 8 Ա. յարոց
 9 Փ գեփթայեա
 10 Փ չիբ եւ տիրեաց
 11 ԶՈ Յեփթայի՝ Զ. ՏՄԻԸ
 12 Փ չիբ տիրեաց
 13 ԶՈ Եսիբոն՝ Է. ՏՄԼԵ
 14 Փ նորա տիրեց
 15 Փ Եզղովն փխ Աղղովն
 16 Փ Զաբուղովն
 17 ԶՈ Աղղոնն՝ Ժ. ՏՄԽԵ
 18 Փ նորա փխ սորա տիրեաց
 19 Փ Եփրողացի փխ Ափրաթովնացի
 20 Փ ամս Ը յազգէ Եփրեմի / ԶՈ Աբղոն՝ Ը. ՏՄԾԳ
 21 Փ մեղան
 22 Փ այղազգեացն
 23 ԶՈ Փղշտացին՝ Խ. ՏՄՂԴ
 24 Փ չիբ եւ
 25 Ա. յարոց
 26 Փ զՍամսոն
 27 Ա. Մանուէի

28 Փ տիրեց
 29 ԶՈ Սամփսոն՝ Ի. ՏՅԺԴ
 30 Փ չիբ Յաւուրս Սամփսովնի ... ամս Լ (երկու նախ.) [նախ. 187-ը վերջրել ենք քառանկուսի փակագծերի մէջ տեղի առումով: Հեղինակային բնօրինակում այն պէտք է գտնուէր (նախ. 161-ի հետ միասին) նախ. 163-ի Աւովղայ եւ մեղաւ բառերի միջեւ]
 31 Փ սորա փխ այսորիկ
 32 Փ անիշխանութիւն կալան
 33 Փ ամս Խ, ըստ Ափրիկանոսի պատմագրի փխ որպէս ... ամս Խ / ԶՈ Անիշխան՝ Խ. ՏՅԾԴ
 34 Փ այսորիկ փխ սորա
 35 Փ դատեցաւ փխ քահանայ դատեաց
 36 ԶՈ Հեղի՝ Ի. ՏՅՀԴ
 37 Փ առ այղազգիսն եղեւ ամս փխ Աստուծոյ եղեւ ... ամիսս
 38 Փ չիբ Յաւուրս Հեղեայ ... կային (մէկ նախ.)
 39 Փ չիբ մարգարե
 40 Փ թագաւորութիւն փխ թագաւոր: եւ
 41 Փ յայղազգեաց անտի
 42 Փ դատեց փխ դատեաց ... զԻսրայէլ / ԶՈ Սամուէլ՝ Ի. ՏՅՂԴ
 43 ԶՈ Սաւուղ՝ Խ. ՏՄԺԴ
 44 Փ Ասբենբ

196 Յետ այսորիկ¹ իբրեւ թագաւորեաց Դաւիթ, եհան զտապանակ կտակարանացն ի տանէ Ամինադաբայ, եւ ի հանելն թիւրեաց զնա եղնն². իբրեւ մատեալ ուղղել զնա³ Ոգիա՝ զահի⁴ հարաւ անդէն⁵ եւ մեռաւ: 197 Եւ⁶ իբրեւ ետես զայն⁷ Դաւիթ՝ զահի հարաւ եւ եդ զտապանակն ի տան Աբեդգարայ Գեթացոյ⁸. եւ եկաց անդ ամիսս⁹ Գ: 198 Այս Սամուէղ աւծ զԴաւիթ ի¹⁰ թագաւոր: 199 Եւ առնին ի Յէսուայ որդոյ Նաւեայ մինչեւ յառնուլն Դաւիթի¹¹ զթագաւորութիւնն, որ էր յազգէ Յուդայ¹², ազգք է¹³, ամք ՆՁէ¹⁴. եւ յԱդամայ՝ ազգք ԼԴ, ամք՝ ՏՅԿԴ:

200 Յետ այսորիկ թագաւորեաց Դաւիթ ամս Խ եւ ամիսս Ձ¹⁵. ի Քեբրովն՝ ամս է, եւ ամիսս Ձ¹⁶, եւ յԵրուսաղէմ՝ ամս ԼԳ: 201 Ի սորա աւուրս էր քահանայապետ Աբիաթար՝ որդի Աբիմեղեքայ¹⁷. եւ ի միւսմէ ցեղէն՝ Սաղովկ: 202 Եւ մարգարէանային յաւուրս Դաւիթի՝ Գադ, Նաթան, եւ Ասափ: 203 Եւ էր սպարապետ Դաւիթի Յովաբ՝ որդի Սարուհեայ¹⁸, քեռ Դաւիթի. սա թուեաց զցեղն Իսրայէլի: 204 Եւ էր թիւն, զոր թուեաց Յովաբ՝ որդի Սարուհեայ, զորդուոցն Իսրայէլի¹⁹ անձինք իբրեւ հազա-

րիցս եւ ճՌ²⁰, եւ որդիքն Յուդայ՝ ՆՀՌ²¹. բայց Ղեւի եւ Բենիամին ոչ թուեցան: 205 Եւ վասն թուելոյն նորա զԻսրայէլ անկան յԻսրայէլէ²² ՀՌ:

206 Յետ Դաւիթի թագաւորեաց Սողոմովն²³, որդի նորա, ամս Խ²⁴: 207 Եւ ի նորա աւուրս դարձեալ²⁵ մարգարէանայր²⁶ Նաթան եւ Աքիա Սեղովնացի²⁷. եւ քահանայապետ նորա էր²⁸ Սաղովկ:

208 Յետ նորա թագաւորեաց²⁹ Ռորովամ, որդի իւր, ամս³⁰ Ժէ³¹. առ սովաւ³² բաժանեցաւ թագաւորութիւնն: 209 Եւ ի Սամարիա թագաւորեաց Յորորովամ՝ ծառայ Սողոմովնի³³, յազգէ³⁴ Եփրեմի. եւ մարգարէանայր առ³⁵ Յորորովամաւ Աքիաս Սեղովնացի³⁶, եւ Սամեաս՝ որդի Հեղումայ³⁷:

210 Յետ սորա թագաւորեաց Աբիա՝ որդի իւր³⁸, ամս Ձ³⁹: 211 Յետ սորա թագաւորեաց⁴⁰ Ասսա՝ որդի նորա⁴¹, ամս ԽԱ⁴². սորա ի ձերութեան ցաւեցին ոտք

1 Փ եւ փ/ս Յետ այսորիկ
 2 Փ եզն. եւ փ/ս եզնն
 3 Փ մատել եւ ուղղել փ/ս մատեալ ուղղել զնա
 4 Ա Ոգա փ/ս Ոգիա զահի
 5 Փ չիբ անդէն
 6 Ա չիբ եւ
 7 Ա չիբ զայն
 8 Փ Աբիթարայ Գեթացոյ
 9 Փ ամս փ/ս ամիսս
 10 Փ չիբ ի
 11 Փ Դաւթա
 12 Փ յազգէն Յուդա
 13 Փ ազգ ժե փ/ս ազգք է
 14 Փ ՆՁԸ
 15 ՁՈ Դաւիթ՝ Խ. ՏՆՊԻ
 16 Փ չիբ ի Քեբրովն ... ամիսս Ձ
 17 Փ Աբիմեղեքա
 18 Փ Հարուհեա
 19 Փ չիբ Յովաբ ... Իսրայէլի

20 Փ ԸՃՌ փ/ս իբրեւ ... ճՌ
 21 Փ ճՌ փ/ս ՆՀՌ
 22 Փ էր թիւն այնոսիկ, որ անկան յԻսրայէլէ վասն թուելոյն փ/ս վասն թուելոյն ... յԻսրայէլէ
 23 Փ Սաղոմովն
 24 ՁՈ Սողոմովն՝ Խ. ՏՆՊԻ
 25 Փ առ նովաւ փ/ս ի նորա ... դարձեալ
 26 Փ մարգարէանախն
 27 Փ Սիլոնացի
 28 Փ էր քահանայապետ փ/ս քահանայապետ ... էր
 29 Փ չիբ թագաւորեաց
 30 Փ ամ
 31 ՁՈ Ռորովամ՝ Ժէ. ՏՇԺ
 32 Փ նովաւ
 33 Փ Ապա թագաւորեաց Յորորովամ՝ ծառայ Սողոմովնի ի Սամարիա փ/ս եւ ի ... Սողոմովնի
 34 Փ յազգէն
 35 Փ մարգարէանախն յաւուրս
 36 Փ Աքիա Սիլովնացի
 37 Փ Հելումա
 38 Փ Աբիա որդի իւր թագաւորեաց փ/ս թագաւորեաց ... իւր
 39 ՁՈ Աքիիու՝ Գ. ՏՇԺԻ
 40 Փ նորա փ/ս սորա թագաւորեաց
 41 Փ իւր փ/ս նորա
 42 ՁՈ Ասա՝ ԽԱ. ՏՇԺԵ

իւր: 212 Եւ մարգարէանայր յաւուրս նորա¹ Անանիայ:

213 Յետ սորա² թագաւորեաց Յովսափատ՝ որդի իւր, ամս ԻՆ³: 214 Ի սորա աւուրս⁴ մարգարէանայր Եղիաս, եւ Միքէէ⁵ որդի Յեմբղեայ, եւ Աբդիու⁶ որդի Անանիա⁷. եւ էր յաւուրս Միքէի⁸ մարգարէ մի սուտանուն՝ Սեղեկիայ, որդի Քանանու:

215 Յետ սորա թագաւորեաց⁹ Յովրամ՝ որդի իւր, ամ Ի¹⁰. Ի սորա աւուրս¹¹ մարգարէանայր¹² Եղիա, եւ յետ նորա՝ Եղիսեէս¹³:

216 Յետ սորա թագաւորեաց¹⁴ Ոքոզիա՝ որդի իւր, ամ Ա¹⁵: 217 Ի սորա¹⁶ աւուրս կերաւ¹⁷ ժողովուրդն ի Սամարիա գորդիս¹⁸ իւրեանց եւ զաղբ աղաւնեաց¹⁹: 218 Ի ժամանակին իբրեւ թագաւորեալ էր²⁰ Յովրամ ի Սամարիա եւ յաւուրս Ոքոզիա(յ) մարգարէանայր Եղիսէոս, եւ Աբազադովնէ²¹:

219 Յետ սորա թագաւորեաց²² Գոթոզիա, մայր Ոքոզիա²³, ամս Ը²⁴: 220 Սա կո-

տորեաց զթոռունս իւր, զի²⁵ յազգէ էր Աբաաբու արքայի Իսրայէլի²⁶. բայց քո(յ)րն Ոքոզիա(յ) եւ²⁷ Յովսաբէն՝ կին Յովիդայեի քահանայապետի՝ գողացան զՅովսա որդի Ոքոզիա. եւ²⁸ ի նորա վերայ²⁹ եղ Յովիդայէ³⁰ զթագաւորութիւնն: 221 Եւ մարգարէանայր առ Գոթոզիաւ Եղիսեոս³¹:

222 Առ Յովիդայէ քահանայապետիւ իմաստասէրք էին Աէնեփովն եւ Պդատովն եւ Սոփոկղէս, Երաւոյիտոս եւ Հերոզոտոս. եւ Իւրիպիդէս ողբերգակ եւ Սոկրատէս ճարտասան եւ Փիդիաս հրաշագործ եւ Թեմետոս ուսումնատուր եւ Դեմոկրիտոս Աբգիրացի եւ Իպոկրատէս բուժական եւ Թուկիդիդէս ճարտասան եւ Մեղիտէս³² եւ Եմպեղոկղէս եւ Գորգիա, Զէնոն, Սոկրատէս, Պարմենիդէս, Պերիկղէս, Պողիս եւ Արիստոփանէս կատ(ակ)երգակ երեսներն³³:

223 Յետ սորա թագաւորեաց³⁴ Յովաս՝ որդի Ոքոզիա՝ ամս Խ³⁵: 224 Սա սպան զԶաքարիա որդի Յովիդայեի³⁶ քահանայապետի: 225 Յետ սորա թագաւորեաց³⁷ Ամասիա՝ որդի իւր՝ ամս Իթ³⁸:

226 Յետ սորա թագաւորեաց³⁹ Ոզիաս՝ որդի իւր՝ ամս ՄԲ¹. սա բորոտեցաւ եւ մե-

1 Փ առ նովաւ փիս յաւուրս նորա
2 Փ նորա փիս սորա
3 ԶՈ Իովսաբաբ՝ Ին. ՏՇՀԹ
4 Փ առ նովաւ փիս ի սորա աւուրս
5 Փ Միքիէ
6 Փ Աբդիա
7 Փ Անանիաի
8 Փ Միքիաի
9 Փ նորա փիս սորա թագաւորեաց
10 Փ ամս Ի / ԶՈ Յովրամ՝ Ը [իրական թիւը]. ՏՇՁԷ
11 Փ առ նովաւ փիս ի սորա աւուրս
12 Փ մարգարէանային
13 Ա Եղիսեոս փիս յետ նորա Եղիսեէս
14 Փ նորա փիս սորա թագաւորեաց
15 ԶՈ Ոֆոզիա՝ Ա. ՏՇՁԸ
16 Փ Յորո փիս Ի սորա
17 Փ կերան
18 Փ գորդիսն փիս ի Սամարիա գորդիս
19 Փ զմարած աղաւն փիս զաղբ աղաւնեաց
20 Փ թագաւորեաց փիս թագաւորեալ էր
21 Փ մարգարէանային Եղիսէէ եւ Աբդոնիա
22 Փ նորա փիս սորա թագաւորեաց
23 Փ Գոթոզիա մայրն Աբազու

24 Փ է / ԶՈ Գոթոզիա՝ է. ՏՇՂԷ
25 Փ վասն զի
26 Փ Աբաաբու արքայի Իսրայէլի էր փիս էր Աբաաբու ... Իսրայէլի
27 Փ գոյր Ոֆոզիայ եղ փիս ֆո(յ)րն Ոֆոզիա(յ) եւ
28 Փ չիք Յովսաբէն ... Ոֆոզիա եւ (2 տող)
29 Փ վերայ սորա փիս նորա վերայ
30 Փ Յովիդա
31 Փ Գոթոնիէլի Եղիսէէ
32 Ա ...տէս փիս Մեղիտէս (Փ) [ճեղքորի մաշուած հատուածում]
33 Փ չիք Առ Յովիդայէ ... երեսներն (մէկ նախ.)
34 Փ չիք թագաւորեաց
35 Փ Ի փիս Խ / ԶՈ Յովաս՝ Խ. ՏՈԼԵ
36 Փ Յովիդաս
37 Փ նորա փիս սորա թագաւորեաց
38 Ա Ը փիս Իթ (Փ) / ԶՈ Ամասիա՝ Իթ. ՏՈԿԻ
39 Փ նորա փիս սորա թագաւորեաց

ուաւ: 227 Եւ դատէր յաւուրս նորա զժողովուրդն Յովաթամ՝ որդի նորա², որ չեւ եւս էր թագաւորեալ³: 228 Եւ մարգարէանային յաւուրսն Ողիա⁴ Ամովս եւ Նսայի՝ որդի իւր, եւ Ովսեէ՝ որդի Բէովրայ, եւ⁵ Յովնան՝ որդի Ամաթեայ՝ ի Դովմերեայ⁶:

229 Յետ սորա թագաւորեաց Յովաթամ՝ որդի իւր, ամս ԺԶ-ան⁷: 230 Առ սովաւ մարգարէանային Նսայի եւ Ովսեէ⁸ եւ Միքէ Մորստացի եւ Յովեղ՝ որդի Բաթուեղի⁹:

231 Յետ սորա թագաւորեաց¹⁰ Աքազ՝ որդի իւր, ամս ԺԶ¹¹: 232 Ի սորա աւուրս մարգարէանային Նսայի եւ Ովսեէ¹², եւ պաշտէր զքահանայապետութիւնն Ուրիաս: 233 Ի սորա աւուրս¹³ Սաղմանասար արքայ Ասորեստանեաց¹⁴ փոխեաց զբնակիչս Սամարեայ¹⁵ ի Մարս եւ ի Բաբելոն:

234 Յետ սորա թագաւորեաց¹⁶ Եզեկիաս¹⁷ որդի իւր, ամս ԻԹ¹⁸: 235 Առ նովաւ մարգարէանային Նսայի, Ովսեէ եւ Միքեէ¹⁹: 236 Յետ սորա թագաւորեաց²⁰ Մանասէ՝ որդի իւր, ամս ՄԵ²¹: 237 Յետ

սորա թագաւորեաց²² Ամովն²³ որդի իւր, ամս ԺԲ:

238 Յետ սորա²⁴ թագաւորեաց Յովսիա՝ որդի իւր, ամս ԼԱ²⁵: 239 Սա եզ զխաղխաղակոյտ²⁶ ոսկերաց մարդկան ի վերայ պատկերաց կռոցն, որպէս եւ գրեալ է: 240 Ի սորա աւուրս²⁷ եղեւ Զատիկն յամի ութուտասաներորդի²⁸ թագաւորութեան իւրոյ: 241 Քանզի յորմէ Հետէ մեռաւ Յեսու՝ որդի Նաւեայ, ոչ արար²⁹ Զատիկ ժողովուրդն³⁰ մինչեւ ցայնժամ³¹: 242 Եւ Քեղկիա³² քահանայ՝ Հայր Երեմիայի մարգարէի³³, եզիտ ի տաճարին զԳիրս³⁴ աւրինացն՝ յԸ ու ժ-երորդի ամին³⁵ Յովսիա(յ) արքայի: 243 Ի սորա աւուրս³⁶ մարգարէանային Ողզա՝ կին Սեղեմեայ³⁷ Հանդերձապետի՝ որդւոյ քահանայապետին. եւ Սոփովնիա, եւ Երեմիա: 244 Եւ առ Երեմիայիւ էր մարգարէ մի սուտ, Անանիա անուն նորա³⁸:

245 Յետ սորա թագաւորեաց³⁹ Յովաքազ⁴⁰ որդի իւր, ամս ԳԱ⁴¹: 246 Զսա կապեաց Նեքաւով⁴² արքայ Եգիպտացւոց եւ

1 ՁՈ Ողիաս՝ ԾԲ. ՏՁԺԶ
 2 Փ չի՛ք որդի նորա
 3 Փ թագաւորել
 4 Ա յաւուրս Ողիա փիս յաւուրսն Ողիա
 5 Ա Բէւերայ փիս Բէովրայ եւ
 6 Փ Դամերա
 7 Փ ԵԺ-ան / ՁՈ Իյովաթամ՝ ԺԶ. ՏՁԼԲ
 8 Փ Ովսիէ
 9 Փ Յովել որդի Բաթուելի
 10 Փ նորա փիս սորա թագաւորեաց
 11 Ա ԺԵ փիս ԺԶ (Փ) / ՁՈ Ա.բազ՝ ԺԶ. ՏՁԽԸ
 12 Փ Ովսիէ եւ Նսայի
 13 Փ աւուրս էր
 14 Փ Ասորոց փիս Ասորեստանեաց
 15 Փ զբնակիչսն Շամրին փիս զբնակիչս Սամարեայ
 16 Փ նորա փիս սորա թագաւորեաց
 17 Փ Եզեկիա
 18 ՁՈ Եզեկիաս՝ ԻԹ. ՏՁՀԵ
 19 Փ Նսայի, Ովսիէ եւ Միքիէ
 20 Փ նորա փիս սորա թագաւորեաց
 21 ՁՈ Մանասէ՝ ԾԲ. ՏՊԼԲ

22 Փ նորա փիս սորա թագաւորեաց
 23 Փ Ամովս / ՁՈ Ամովս՝ Բ. ՏՊԼԴ
 24 Փ նորա
 25 ՁՈ Յովսիա՝ ԼԱ. ՏՊԿԵ
 26 Փ զխողխողակոյտ
 27 Փ Առ սովաւ փիս Ի սորա աւուրս
 28 Փ ԺԸ-երորդ ամի փիս յամի ութուտասաներորդի
 29 Փ եղիւ փիս արար
 30 Փ չի՛ք ժողովուրդն
 31 Փ ցնա փիս ցայնժամ
 32 Փ Քեղկի
 33 Փ չի՛ք մարգարէի
 34 Փ զԳիրս
 35 Փ յամին ԸԺ-երորդի փիս յԸ ու ժ-երորդի ամին
 36 Փ Առ նովաւ փիս Ի սորա աւուրս
 37 Փ Սեղեմեա
 38 Փ Անանիաս փիս Անանիա անուն նորա
 39 Փ նորա փիս սորա թագաւորեաց
 40 Ա Ա.բազ փիս Յովաքազ (Փ)
 41 ՁՈ Յովաքազ՝ Ա. ՏՊԿԶ
 42 Փ Նեքաւով

իջոյց յեգիպտոս: 247 Եւ անդ կացոյց¹ զԵղիակիմ եղբայր նորա, որ եւ Յովակիմ² կոչեցաւ: 248 Ի սորա աւուրս մարգարէանային Երեմիայ, եւ Բուզի³, եւ Ուրիա՝ որդի Սամեայ⁴ ի Կարիաթարիմ գեղջէ: 249 Եւ թագաւորեաց⁵ ամս ժԱ⁶: 250 Զսա կապեաց Նաբուքոդոնոսոր⁷ պղնձի⁸ կապանաւք եւ տարաւ⁹ ի Բաբելոն: 251 Յետ սորա թագաւորեաց¹¹ Յովակիմ որդի իւր¹² ամս Գ¹³: 252 Եւ զսա տարաւ առ իւր Նաբուքոդոնոսոր¹⁴ արքայ Բաբելացոց, եւ զայդս ընդ նմա. եւ կացոյց փոխանակ նորա¹⁵ զՍեղեկիա, որ կոչեցաւ Յեքովնիա¹⁶: 253 Սա էր եղբայր Յովակիմայ(յ) արքայի¹⁷, որ թագաւորեաց ամս ժԱ¹⁸. եւ յԹ-երորդ ամին տարաւ զնա Նաբուքոդոնոսոր¹⁹ ի Բաբելոն²⁰ աչաւք խաւարելաւք²¹: 254 Ապա²² եւ զժողովուրդն փոխէր առ ինքն²³, բայց ի սակաւոցն²⁴, որք իջին յեգիպտոս:

255 Եւ մարգարէանային յաւուրս Սեղեկիայ(յ)²⁵ Երեմիայ եւ Ամբակում: 256 Եւ յամի Ե²⁶ թագաւորութեան նորա մարգարէացաւ Եզեկիէղ ի Բաբելոն. եւ յետ սորա մարգարէացաւ Նաոււմ ի Բաբելոն, եւ²⁷ Մաղաքիա²⁸, եւ Դանիէլ: 257 Եւ տեսանէ²⁹ զտեսիլ է-երորդացն, յառաջին ամի³⁰ թագաւորութեանն Դարեհի³¹ որդւոյ Արշաւրայ³², ի զաւակէ Մարաց³³, որ թագաւորեաց ի վերայ տէրութեանն³⁴ Քաղդէացոց³⁵: 258 Յետ սորա³⁶ թագաւորեաց Կիրոս. եւ յամի երկրորդի թագաւորութեան իւրոյ³⁷ եհան զժողովուրդն՝ երթալ յերուսաղէմ: 259 Եւ³⁸ մինչ շինէր տաճարն, մարգարէանային ի միասին³⁹ Անգեոս եւ Զաքարիաս⁴⁰: 260 Եւ յետ Անգեայ եւ Զաքարեայ(յ)⁴¹ Նէեմի՝ որդի Աքեղեայ⁴², յազգէ Իսրայէլի, որ շինեաց զքաղաքն Երուսաղէմ. եւ էր տակառապետ Արտաշէսի արքայի⁴³ Պարսից:

261 Յետ սորա Եսթերայ եւ Մուրդքէի⁴⁴ պատմութիւնն կարգի⁴⁵: 262 Արդ առին ի⁴⁶ Դաւթայ մինչեւ ի Սեղեկիայ եւ

1 Ա կացոց
 2 Փ Յովակիմ
 3 Փ Բուզէ փ/ս եւ Բուզի
 4 Փ Սիմա
 5 Փ թագաւորեաց Յովակիմ
 6 ԶՈ եղիակիմ՝ ժԱ. ՏՊՀէ
 7 Փ Նաբուգոդոնոսոր
 8 Փ երկաթի փ/ս պղնձի
 9 Փ իջոյց փ/ս տարաւ
 10 Փ Բաբելոն
 11 Փ չի՛ք թագաւորեաց
 12 Ա չի՛ք որդի իւր
 13 ԶՈ Իովակիմ՝ Ա. ՏՊՀԸ
 14 Փ Նաբուգոդոնոսոր
 15 Փ սորա
 16 Փ կոչեցան Յեքովնիա
 17 Փ չի՛ք արքայի
 18 ԶՈ Սեղեկիա՝ ժԱ. ՏՊՀԹ
 19 ԶՈ Նաբուգոդոնոսոր՝ ժԱ. ՏՁԺ: Նիբիկղիադ՝ Ե. ՏՁԺԵ: Բաղդասար՝ Գ. ՏՁԺԸ
 20 Փ Նաբուգոդոնոսոր արքա ի Բաբելոն
 21 Ա խաբելովք փ/ս խաւարելաւք (Փ)
 22 Փ չի՛ք Ապա
 23 Փ փոխեաց առ իւր փ/ս փոխէր առ ինքն
 24 Փ սակաւոց

25 Փ Սեղեկիայի
 26 Փ ի Ե ամի
 27 Փ չի՛ք Նաոււմ ի Բաբելոն եւ
 28 Փ Մաղաքիաս
 29 Փ տեսանէր
 30 Փ ամին յառաջնո փ/ս յառաջին ամի
 31 ԶՈ Դարեհ Մար՝ ժԸ. ՏՁԸԶ
 32 Փ Ալովրի փ/ս Արշաւրայ
 33 Փ սորա փ/ս Մարաց
 34 Փ թագաւորութեանն փ/ս ի վերայ տէրութեանն
 35 Ա Քաղթեացոց
 36 Փ նորա
 37 Փ իւրում
 38 Փ չի՛ք Ե
 39 Փ չի՛ք ի միասին
 40 Փ Անգեա եւ Զաքարիա
 41 Փ նոցա փ/ս Անգեայ եւ Զաքարեայ
 42 Փ Եմիա որդի Աֆելա փ/ս Նէեմի որդի Աֆեղեայ
 43 Փ արքային փ/ս Արտաշէսի արքայի
 44 Փ Մուրտֆե
 45 Փ պատմութիւն փ/ս պատմութիւնն կարգի
 46 Ա Ե փ/ս Արդ առին ի

ի գերութիւնն Յեքովնիա(յ) ազգք¹ ժե, ամք՝ ՆՀԳ եւ ամիսք Թ²: 263 Եւ յԱդամայ մինչեւ ի գերութիւնն Բաբելոնացոց, որ եղեւ յաւուրս³ Յեքոնիայ, ազգք՝ ԾԱ, ամք՝ ՏՊԽԲ⁴, ամիսք՝ Թ:

264 Եւ ի գերութենէն Բաբելոնացոց մինչեւ ի ծնունդն Քրիստոսի՝ ազգք ԴԺ⁵, ամք՝ ՇԿ⁶: 265 Եւ ի ծննդենէն Քրիստոսի մինչեւ ի չարչարանս նորին⁷ ամք ԼԳ⁸: 266 Եւ ի չարչարանացն Քրիստոսի մինչեւ յամն Բժ-աներորդ Ի-երորդ առաջնորդի թագաւորին⁹ Հոռոմոց Աղեքսանդրի առնին¹⁰ ամք ՄԵ, եւ ամիսք Զ:

267 Եւ յԱղեքսանդրէ Մամեայ¹¹ մինչեւ յԱրկադէս եւ յՈնորէս՝ որդիս¹² Թէոդոսի¹³ ամք ՃՀԷ, եւ ամիս Ա: 268 Եւ յԱդամայ մինչեւ յառաջին¹⁴ ամն Արկադէս(յ)՝ ամք ԲԶԲ¹⁵, յորեղեանք՝ ՃԺԲ¹⁶:

[Բ]

- 1 17Արիդեմնոս պատմագրի:
- 2 Քան զի առ Եգեկիա(յ)իւ թագաւորեաց Սենեքերիմ՝ ամս ժԸ. եւ յետ նորա՝

---

1 Փ ազգ
 2 Փ ամֆն ՆՀԸ եւ ամիսս Գ փյս ամֆ ՆՀԳ ... Թ
 3 Փ չիբ Բաբելոնացոց որ եղեւ յաւուրս
 4 Փ ազգ ԾԱ, ամֆ ԲՊԽԲ փյս ազգֆ ԾԱ, ... ՏՊԽԲ
 5 Փ ազգ ժԳ
 6 Ա ՈԿ փյս ՇԿ
 7 Փ չիբ նորին
 8 Ա ԼԲ փյս ԼԳ (Փ)
 9 Փ Բժ-ան ԻԱ, թագաւորութեանն փյս Բժ-աներորդ ... թագաւորին
 10 Փ չիբ առնին
 11 Փ չիբ Մամեայ
 12 Փ յԱրկադիէ եւ ի յՈնորէ որդիֆ փյս յԱրկադէս ... որդիս
 13 Ա.Ա. Թէոդորոսի փյս Թէոդոսի (Ա. Փ) [վրիպ.]
 14 Ա առաջին
 15 Ա չիբ եւ յԱդամայ ... ամֆ ԲԶԲ (Փ)
 16 Ա յորեղեան ԴԺԲ փյս յորեղեանֆ ՃԺԲ (Փ) [թուարածօրէն ուղղելի է՝ ՃԺԸ փյս ՃԺԲ]
 17 Ա չիբ Արիդեմնոս պատմագրի ... Բազմավէպն (ուրթ նախ.)

որդի իւր՝ Ասորդան՝ ամս Ը: 3 Եւ ապա՝ Սամուգէս՝ ամս ԻԱ: 4 Եւ յետ Սամուգէ Սարդանպաւղոս թագաւորեաց ամս ԻԱ: 5 Սա առաքեաց առ Աժդահակ Մարաց նահապետ, խնդրեաց զդուստր նորա ի կնութիւն Նաբուգոդոնոսորա(յ) որդո(յ) իւրո(յ):

6 Եւ ապա թագաւորեաց Նաբուգոդոնոսոր՝ ամս ԽԳ: 7 Յետ նորա՝ որդի իւր Բաղտասար՝ ամս ԺԲ: 8 Ընդ ամենայն՝ ԶԶ¹⁸ թագաւորք, զոր յանուանէ յիշէ Բագմավէպն:

9 Պարսից թագաւորք:

10 Կիւրոս թագաւորեաց¹⁹ ամս Լ²⁰: 11 Կամբիսէս՝ ամս Ը²¹: 12 Մոգքն՝²² ամիսս է:

13 Դարեհ Վշտասպեան՝²³ ամս ԼԶ: 14 Առ Դարեհիւ Զորաբաբէլ՝ Եբրայեցոց²⁴ վերակացու եղեալ²⁵, հանդերձ Յեսուաւ քահանայապետիւ, եւ կատարեաց զչինուած²⁶ տաճարին. եւ մարգարէանային Անգեոս եւ Զաքարիաս²⁷:

15 Քսերքսէս Դարեհեան թագաւորեաց²⁸ ամս ԻԱ²⁹: 16 Արտաւան՝ ամս³⁰ է:

17 Արտաշէս Երկայնաձեռն՝ ամս Խ³¹: 18 Առ նովաւ ելեալ Եզրաս³² յԵրուսաղէմ՝ ուսուցանէր զԱւրէնսն: 19 Եւ ի Ի-երորդի

---

18 Ըստ Եսեթրիոսի՝ ԼԶ
 19 Փ չիբ թագաւորեաց
 20 ԶՈ Կիւրոս՝ ԼԲ. ՏՁԿԸ
 21 ԶՈ Կամբիսիոս՝ ԼԲ. ՏՁԶԶ / Փ չիբ Կամբիսէս ամս Ը
 22 Փ Մոգն
 23 Փ Վշտասեան
 24 Փ Զորաբաբէլ Եբրայեցոցն
 25 Փ ելեալ փյս եղեալ
 26 Ա զչինած
 27 Փ Անգեա եւ Զաքարիա
 28 Փ չիբ թագաւորեաց
 29 Փ Ի փյս ԻԱ
 30 Փ ամիս փյս ամս
 31 Փ ԽԱ, փյս Խ
 32 Փ Եզրաս ել փյս ելեալ Եզրաս

ամի¹ նորին թագաւորութեան նեէմի², տա-
կառապետ թագաւորին³, խնդրեալ ի նմա-
նէն⁴ եւ հրաման առեալ⁵ ել յԵրուսաղէմ
եւ⁶ շինեաց զպարիսպ քաղաքին եւ կազ-
մեաց⁷ զհրապարակն եւ զփողոցս նորա⁸:

20 Երկրորդ⁹ Քսերքսէս թագաւորեաց
ամիսս Բ¹⁰: 21 Սողգէիանոս¹¹ ամիսս է¹²:
22 Դարեհ ինորթ¹³ ամս ժԹ¹³: 23 Արտաշէս
Ուշիմ թագաւորեաց ամս իս¹⁴: 24 Արտա-
շէս, որ եւ Ովքոս¹⁵ ամս Զ¹⁵: 25 Արմէս Ով-
քոս¹⁶ ամս Դ:

26 Դարեհ Արսամայ¹⁷ թագաւորեաց¹⁸
ամս Զ: 27 Զնա սպանեալ¹⁹ Աղեքսանդրի՝
յէ-երորդ²⁰ ամի թագաւորութեան իւրում
եւ եբարձ զթագաւորութիւնն ի Պարսից²¹,
որ տեւեալն էր²² ամս ՄԼ²³, եւ թագաւո-
րեաց ընդ նորա այդ²⁴ եւս Ե²⁵ ամ, եւ ա-
միսս է, յետ ունելոյն զԲաբելոն²⁶, եւ շի-

նեաց զԱղեքսանդրեւ զԵգիպտոս²⁷: 28 Եւ
ընդ ամենայն եղեն աւուրք թագաւորու-
թեան նորա ամք ժԲ եւ ամիսք է²⁸:

29 Յետ Աղեքսանդրի թագաւորեաց
յեգիպտոս, յԱղեքսանդր քաղաքի²⁹.

30 Պտղոմէոս Ղազոս³⁰ ամս իս:
31 Պտղոմէոս Եղբայրասէր թագաւորեաց³¹
ամս Լէ³²: 32 Առ սովաւ³³ Եբրայեցւոց ի-
մաստունքն զԱւրէնսն թարգմանեցին:

33 Պտղոմէոս Բարերար թագաւորեաց
ամս ԻԶ³⁴: 34 Առ սովաւ³⁵ էր Յեսու Սիրա-
քայ որ զամենայն արուեստ իմաստու-
թեանն³⁶ կարգեաց:

35 Պտղոմէոս Հայրասէր թագաւորեաց
ամս Ժէ³⁷: 36 Պտղոմէոս Մայրասէր թա-
գաւորեաց³⁸ ամս ԻԴ³⁹: 37 Առ սովաւ⁴⁰
Մակաբայեցւոցն գիրքն կատարեցան⁴¹:

38 Պտղոմէոս Բարերար թագաւո-
րեաց⁴² ամս ԻԹ: 39 Պտղոմէոս Փրկիչ թա-
գաւորեաց⁴³ ամս ԺԵ: 40 Պտղոմէոս, որ եւ
Աղեքսանդրոս⁴⁴ ամս ԺԲ⁴⁵: 41 Պտղոմէոս՝
եղբայր Աղեքսանդրի՝ ամս ութ: 42 Պտղո-
մէոս, որ եւ Դիոնիսիոս⁴⁶ ամս Ը¹:

1 Փ Ի-երորդ փիս Ի-երորդի ամի
2 Փ թագաւորութեանն նեւման փիս թագաւորու-
թեան նեւմի
3 Փ արքային փիս թագաւորին
4 Ա մմա փիս մմանէն
5 Փ առել
6 Փ չիք եւ
7 Փ չիք կազմեաց
8 Փ գիրապարակն փիս գիրապարակն ... նորա
9 Փ չիք երկրորդ
10 Փ ամս Բ եւ ամիսս Ե փիս թագաւորեաց ... Բ
11 Փ Սուգիանոս
12 Փ Դ փիս է
13 Փ ամ Ա եւ ամիսս է փիս ամս ԺԹ
14 Փ ամս Խ է փիս թագաւորեաց ամս Խ
15 Փ ԻԳ փիս Զ
16 Ա Ոֆու [թերեւս ուղղելի է Արսէս Ովֆու ըստ
Եւսեբիոսի]
17 Փ Արմէ փիս Արսամայ
18 Փ չիք թագաւորեաց
19 Փ սպանել
20 Փ Ի Զ-երորդ փիս յէ-երորդ
21 Ա իւրոյ փիս իւրում ... ի Պարսից
22 Փ տեւել փիս տեւեալն էր
23 Փ ՄԵ փիս ՄԼ
24 Փ այլ փիս ընդ նորա այդ
25 Փ Զ փիս Ե
26 Փ ունելո գԲաբելոն

27 Ա չիք եւ շինեաց ... զԵգիպտոս
28 Փ չիք եւ ընդ ... ամիսք է (մէկ նախ.)
29 Փ չիք յԱղեքսանդր քաղաքի
30 Փ չիք Ղազոս
31 Փ չիք թագաւորեաց
32 Փ ԼԸ փիս ԼԷ
33 Փ նովաւ
34 Փ ԻԳ փիս թագաւորեաց ամս ԻԶ
35 Փ նովաւ
36 Ա իմաստութիւնն (Փ)
37 Փ ամս Ի փիս թագաւորեաց ... ամս Ժէ / Ա.Ա.
Բ.Ա. չիք Պտղոմէոս Հայրասէր ... ամս Ժէ (մէկ
նախ.) [վրիպ.]
38 Փ չիք թագաւորեաց
39 Փ ԼԳ փիս ԻԳ
40 Փ նովաւ
41 Ա իրք կատարելն փիս Գիրքն կատարեցան
42 Փ չիք թագաւորեաց
43 Փ չիք թագաւորեաց
44 Փ Աղեքսանդրի եղբայր փիս Աղեքսանդրոս
45 Փ Ը փիս ԺԲ
46 Փ Դեմս փիս Դիոնիսիոս

43 Պտղոմեոսա² դուստր Կղեովպատ-
րայ³ ամս ԻԲ: 44 Զնա սպանեալ Աւգոստի
կայսեր⁴ ի Դժ-աներորդի ամի թագաւո-
րութեանն իւրոյ՝ կալաւ զԵգիպտոս՝ բար-
ձեալ զթագաւորութիւն⁵ Պտղոմեայցն, որ
տեւեաց⁶ ամս ՄՂԴ⁷:

45 Իշխանք Եբրայեցւոց, որք⁸ ի Բահա-
նայից անտի առաջնորդեցին ժողովր-
դեան՝ որդոցն Իսրայէլի⁹, յետ դար-
ձին ի Բաբելոն:

46 Յէսու¹⁰ որդի Յովսեղեկեայ¹¹, Հան-
դերձ Զորոբաբելիւ՝ առ Կիւրոսիւ թագա-
ւորաւ¹²: 47 Յակիմոս¹³ որդի Յէսուայ¹⁴:
48 Եղիսիբոս¹⁵ որդի Յակիմայ: 49 Յով-
դայէ¹⁶ որդի Ասիբայ¹⁷: 50 Յովաննէս¹⁸
որդի Յովդայեայ: 51 Յուդաս¹⁹ որդի Յո-
վաննու, առ որով Աղեքսանդրոս զԱղեք-
սանդր շինեաց, եւ եկեալ յերուսաղէմ՝ Աս-
տուծոյ²⁰ երկիր եպագ:

52 Ովնիաս²¹ որդի Ադդայ²²: 53 Ե-
ղեագարոս²³, առ որով Հ-ունքն զաստուա-
ծեղէն Գիրս²⁴ թարգմանեցին: 54 Ով-
նիաս²⁵ որդի Սիմովնի, եղբայր Եղեագա-
րու²⁶: 55 Սիմովն²⁷, առ որով Յէսու Սիրա-
քայ ճանաչէր²⁸: 56 Ովնիաս²⁹, առ որով
Անտիոքոս զՀրեայս պաշարէր եւ³⁰ ի Հե-
թանոսութիւն դառնալ բռնադատէր:
57 Յետ որոյ եւ³¹ Յուդաս, որ կոչէրն Մա-
կաբէոս³². սա սրբեաց զաշխարհն յամ-
պարշտաց անտի³³:

58 Յետ որոյ քահանայապետ³⁴ եղեւ
Յովնաթան³⁵ եղբայր Յուդայի³⁶: 59 Սի-
մովն³⁷ եղբայր Յովնաթանու: 60 Յովան-
նէս՝ որդի Սիմովնի³⁸, որ է³⁹ Հիւրկանոս:
61 Արիստոբոլոս⁴⁰, որ նախ⁴¹ թագ եղ-
թագաւորական՝ առ քահանայապետու-
թեամբն⁴² զոր ունէր: 62 Եւ Յաննէոս⁴³, որ

1 Փ Լ, փիւ Ը
2 Փ Պտղոմէ փիւ Պտղոմեոսա
3 Փ Կղեովպատրեա
4 Փ Զոր սպանել Աւգոստոսի փիւ Զնա ... կայսեր
5 Փ եւ երարձ գթագաւորութիւնն փիւ բարձեալ գթագաւորութիւն
6 Փ Պտղոմեանցն որ տեւել փիւ Պտղոմեայցն որ տեւեաց
7 Փ ՄՂԳ փիւ ՄՂԴ
8 Փ Եբրայեցւոց որ
9 Փ որք առաջնորդեցին փիւ առաջնորդեցին ... Իսրայէլի
10 ԶՈ Յեսու առաջնորդ՝ ԼԲ. ԲԸ
11 Փ յետ դարձին ի Բաբելոնէ փիւ որդի Յովսեղեկեայ
12 Փ Թագաւորին Պարսից փիւ Թագաւորաւ
13 Փ Յակիմա / ԶՈ Իովակիմ՝ Լ. ԲԼԸ / Բ.Ս. Բ. ՀԼԸ՝ Թերեւս վրիպակի արդիւնում
14 Փ Յեսովայ
15 Փ Եղասպաս / ԶՈ Եղիասիոս՝ Խ. ԲՀԸ
16 ԶՈ Յովիդայէ՝ ԼԶ. ԲՃԺԿ
17 Փ Յարիսայ փիւ Ասիբայ
18 ԶՈ Իյովաննէս՝ ԼԲ. ԲՃԽԶ
19 ԶՈ Աքեղոս՝ Ի. ԲՃԿԶ
20 Փ չիք Աստուծոյ

21 Փ Ունիաս / ԶՈ Աւնիաս՝ ԻԲ. ԲՃԶԸ
22 Փ յԱդդէ
23 Փ Եղիագարոս
24 Փ Գիրսն
25 Փ Ունիաս
26 Փ Եղեագարոս
27 ԶՈ Սիմոն՝ ԺԵ. ԲՄԵ
28 Փ ցանաչի
29 Փ Ունիաս / ԶՈ Աւնիաս՝ ԺԿ. ԲՄԺԹ: Եղիագար՝ ԼԲ. ԲՄԾԱ: Մանասիս՝ ԻԶ. ԲՄՀԷ: Սիմոն՝ ԻԵ. ԲՅԲ: Իոնիաս՝ Է. ԲՅԻԶ: Իեսուս՝ Զ. ԲՅԼԲ: Իոնիաս՝ Է. ԲՅԼԹ
30 Փ զՀրեայսն պաշարեաց փիւ զՀրեայս ... եւ
31 Փ չիք եւ
32 Փ եւ կոչէրն Մակարոս փիւ կոչէրն Մակաբէոս
33 Փ յամպարշտագաց զաշխարհն փիւ զաշխարհն ... անտի
34 Փ եւ Բահանայապետ եւ
35 ԶՈ Իոնիաթէս՝ ԺԷ. ԲՅԾԶ
36 Փ Յուդա
37 ԶՈ Սիմոն երկրորդ՝ Ը. ԲՅԿԿ
38 Փ Ամովնի / ԶՈ Իովաննէս՝ Լ. ԲՅԲԿ
39 Փ եւ փիւ է
40 Փ Արիստարքոս / ԶՈ Արիստարքոս՝ Ա. ԲՅԲԸ
41 Փ եւ նախ
42 Փ Բահանայապետութեանն
43 Փ Յունանէս փիւ Յաննէոս

կոչէր¹ Աղեքսանդրոս² թագաւոր միանգամայն³ եւ քահանայապետ:

63 Արդ⁴ մինչեւ ի նա աւժեալքն, որ եղեն իշխանք, ի Կիւրոսէ տեւեալ⁵ ամս ՆՁԳ, որք լինին⁶ է-երորդք ամաց՝ ԿԹ⁷:

64 Որք եւ⁸ առ Դանիէղիւ⁹ ասացան զայս աւրինակ, թե¹⁰ գիտացես եւ իմացիս յելից բանին¹¹ տալ պատասխանի: 65 Եւ ի շինածոյն¹² Երուսաղէմի մինչեւ ցաւժեալն¹³ առաջնորդ եւ է-երորդք¹⁴ ԿԲ:

66 Առաջին է-երորդքն թուին ի Կիւրոսէ ի Դարեհ, առ որովք շինուածք¹⁵ տաճարին կատարեցաւ. իսկ այդ եւս ԿԲ է-երորդքն ձգին ի Դարեհէ ի յառաջիկայս¹⁶:

67 Յաննէոս¹⁷, որ¹⁸ եւ Աղեքսանդրոս՝ աւժեալ եւ առաջնորդ¹⁹, իբրու թէ ասէր զինքն թագաւոր եւ քահանայապետ²⁰. առ որով սպառեցան²¹ որք ըստ յաջորդութեանն ի²² քահանայիցն առաջնորդք եւ աւժեալք ի մարգարէութենէն անուանեցան:

68 Յետ որոյ²³ թագաւորէ Սաղինա, որ էր²⁴ կին Աղեքսանդրի: 69 Վասն որոյ²⁵ հակառակութիւն եղեալ ընդ միմեանս որդւոցն նորա, Պոմպէոս²⁶ զաւրավար Հռովմայեցւոց պաշարեալ զքաղաքն Երուսաղէմ՝ ունի. եւ մտանէ ի տաճարն:

70 Յայնժամ ամենայն ազգն Հրեից²⁷ ընդ հարկաւք եղեն Հռովմայեցւոց²⁸: 71 Եւ տայ Պոմպէոս²⁹ զքահանայապետութիւնն Հիւրկանեայ³⁰, եւ զԱնտիպատրոս ոմն՝ զԱսկաղովնացի³¹ ի Պաղեստինի³² վերայ կացուցանէ³³:

72 Առ որով նախ Հռովմայեցւոց³⁴ միահեծան Գայիոս Յուղիոս կայսր թագաւորեաց³⁵ ամս չորք³⁶ եւ ամիսս է:

73 Աւգոստոս թագաւորեաց³⁷ ամս ԾՁ, եւ ամիսս Ձ³⁸: 74 Սա³⁹ զԵբրայեցւոց թագաւորութիւնն ի ԱԺ-երորդ ամի թագաւորութեան իւրոյ տայ հեթանոսաց⁴⁰, Հերովդի ումեմն՝ որդւոյ Անտիպատրոսի Ասկաղովնացւոյ⁴¹, որոյ զՀիւրկանոսն սպանեալ էր⁴². ոչ եւս⁴³ որոց ըստ յաջոր-

1 Փ եւ փիս կոչէր
2 ՁՈ Աղեքսանդրոս՝ Թ. ԲՆԳ
3 Փ միայն փիս միանգամայն
4 Փ չի՛ք Արդ
5 Փ յաւժեւոյն, Կիւրոսէ իշխանք եղել տեւել փիս ի նա ... Կիւրոսէ տեւեալ
6 Փ եւ լինին
7 Փ ամանց Կ եւ Թ-ից փիս ամաց ԿԹ
8 Փ չի՛ք եւ
9 Փ Դանիէղիւն
10 Փ եւ փիս թե
11 Փ յելիցն բանից
12 Փ շինեւոյն
13 Փ ցաւժեւն
14 Փ է-երորդք է-երորդք
15 Ա որով շինած փիս որովք շինուածք
16 Փ յառաջիկայս փիս ի յառաջիկայսս
17 ՁՈ Յաննէոս՝ Լ. ԲՆԼԳ
18 Փ չի՛ք Յաննէոս որ
19 Փ աւժելն առաջնորդն փիս աւժեալ եւ առաջնորդ
20 Փ ասէր թէ քահանայապետ եւ թագաւոր փիս թէ ասէր ... քահանայապետ
21 Փ սպառեցաւ
22 Փ չի՛ք ի

23 Փ որ
24 Փ է
25 Փ Յետ սորա փիս Վասն որոյ
26 Փ Պոպիոս
27 Փ չի՛ք Հրեից
28 Փ հարկաւ եղեալ Հռովմայեցւոցն
29 Փ տա Պոպիոս փիս տայ Պոմպէոս
30 Փ Հիւրկանեա / ՁՈ Հիւրկանոս՝ Լ.Գ. ԲՆԿԼ
31 Փ գԱնթիպատրոս Ասկաղովնացի փիս գԱնտիպատրոս ոմն գԱսկաղովնացի
32 Փ Պաղեստին փիս Պաղեստինի
33 Փ կացուց
34 Փ Հռովմայեցւոց նախ փիս նախ Հռովմայեցւոց
35 Փ չի՛ք Յուղիոս կայսր թագաւորեաց
36 Փ Գ փիս չորք / ՁՈ Յուղիոս՝ Գ. ԲՆՁՁ
37 Փ չի՛ք թագաւորեաց
38 ՁՈ Աւգոստոս՝ ԾՁ. ԲՇԼԲ
39 Փ չի՛ք Սա
40 Փ նախ հեթանոսաց յԷ-երորդ ամն Աւգոստոս առնու փիս ի ԱԺ-երորդ ... հեթանոսաց
41 Փ Հերովդէս որդի Անթիպատրոսէ Ասկաղովնացոյ փիս Հերովդի ... Ասկաղովնացւոյ
42 Փ Հիւրկանոս սպանել փիս զՀիւրկանոսն ... էր
43 Փ ետ փիս եւս

դուրթիւնն էր, այդ¹ եւ գձուձ ոմանց գքա-
հանայապետութիւնն բաժանէր:

75 Առ որով ծնեալ Տեառնն եւ Փրկչին
մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի² լնու եւ³ մար-
գարէութիւնն Մովսէսի եւ⁴ Յակովբու⁵, որ
ասէն, թե՛⁶ մի՛ պակասիցէ⁷ իշխան ի Յու-
դայ, եւ մի՛ պետ յերանաց նորա, մինչեւ
եկեսցէ որոյ էն⁸, եւ նա է ակնկալութիւն
հեթանոսաց⁹: 76 Ծնանի Փրկչին մեր եւ
Տէր ի Խ-երորդ երկրորդ¹⁰ ամի Աւգոս-
տայ: 77 Եւ թագաւորէ Հրէից Հերովդէս
ամս Լէ¹¹. յորոյ յԼ եւ Բ¹² ամի թագաւորու-
թեանն ծնանի ի Բեթղէեմ¹³ Տէր մեր Յի-
սուս Քրիստոս¹⁴:

78 Յետ Հերովդի¹⁵ թագաւորէ Հրէից
Արքեղաւոս՝ որդի նորա, ամս Թ¹⁶: 79 Յետ
որոյ՝ Հերովդէս՝ եղբայր Արքեղաւոսի՝ թա-
գաւորեաց ամս ԻԸ¹⁷. առ որով չարչարե-
ցան¹⁸ Քրիստոս: 80 Ի սորա աւուրս Յո-
վաննէս՝ որդի Զաքարիայի՝ քարոզէ յանա-
պատին Յորդանան գետոյ. եւ տայ աւե-
տիս ամենեցուն, թե՛ ի միջի նոցա է աւ-
ծեալն Աստուծոյ: 81 Նաեւ ինքն իսկ Յի-
սուս՝ աւծեալն Աստուծոյ՝ անտի առնէ
սկիզբն կենարար եւ աւետաբեր վարդա-
պետութեանն, արդեամբք եւ բանիւք զաս-

տուածեղէն զաւրութեանն զառաքինու-
թիւն տեսաւդացն ցուցանէր¹⁹: 82 Սկսեալ
գքարոզելն²⁰ ի ժե ամի Տիբերի²¹ կայսեր,
²²Յիսուս՝ աւծեալն Աստուծոյ, Տէր մեր
ըստ մարգարէութեանցն²³, որ զնմանէ էին,
գայ ի չարչարանսն յինն եւ տասաներորդ
ամի թագաւորութեանն Տիբերի: 83 Ըստ
որում ժամանակի եւ յայդ ի յունական յի-
շատակա գտաք, որ ըստ նմին աւրինակի
պատմեալ, թե՛ արեգակն նուաղեաց, Բիւ-
թիւնիա շարժեցաւ, Նիկիա մեծ մասն կոր-
ծանեցաւ. որ եւ միաբան իսկ պատմին
վասն իրացն, որ ի չարչարանս կենարարին
մերոյ գործեցան:

84 Գրէ եւ Փղեգմովն, որ զՈղիմպիա-
դացն անդստին ի նոցանէ յերեքտասանե-
րորդում պատմութեան ճառին ասէ զնոյն
ձեւ աւրինակ բանից, թե՛ ի չորրորդում ա-
մի երկերիւրերորդի երկրորդի Ողիմպիա-
դին մեծ նուազութիւն եղեւ արեգական,
քան զոր յառաջագոյնն ոք գիտէր. եւ գի-
շեր եղեւ ի Զ-երորդ ժամուէ տու(ը)ն-
ջեանն, մինչեւ աստեղաց յերկինս երեւել.
եւ շարժումն մեծ ի Բիւթանիայ. եւ մեծ
մասն Նիկիա կործանեցաւ: 85 Զայս՝ այժ-
մու յիշատակեալ այրս, եւ այս իսկ մեծ
նշանակ է յամին՝ յորում կենարարն չար-
չարեցաւ, ըստ վկայութեանն Յովաննու
աւետարանչի, որ յետ Եժ-երորդ ամին Տի-
բերի կայսեր, երեքամեա(յ) ժամանակս
վարդապետութեան նորա լիալ վկայէ:

86 Ըստ նոցին ժամանակաց եւ Յովսէ-
պոս պատմէ, թե՛ յաւուրն Պենտակոստից
եղեւ դրրդիւն եւ սաւսափիւն: 87 Նախ
գքահանայապետիւքն պատէր, եւ ապա
յանկարծակի բարբառ ի տաճարին՝ ի ներ-
քուստ ի քաւարանէ անտի, որպէս ձեւ բա-

1 Փ յաջորդութեանն այլ փխ յաջորդութիւնն ... այդ
2 Փ Տէրն մեր եւ Փրկիչն Յիսուս Քրիստոս փխ
Տեսոնն եւ ... Քրիստոսի
3 Փ չիբ եւ
4 Փ չիբ Մովսէսի եւ
5 Փ Յակոբա
6 Փ ասէ փխ ասէն թե
7 Փ պակասեցէ
8 Փ այն որոյ իւրէն փխ որոյ էն
9 Ա հեթանոսաց
10 Փ Խէ փխ Խ-երորդ երկրորդ
11 ՁՈ Հերովդէս՝ Դ. ԲՆԷԲ
12 Փ Լե փխ յԼ եւ Բ
13 Փ Բեդդահեմ
14 Փ չիբ Տէր ... Քրիստոս
15 Փ Հերովդի
16 Փ ամս Ը փխ որդի ... ամս Թ
17 Փ չիբ Յետ որոյ ... ամս ԻԸ
18 Փ չարչարեցաւ Տէր փխ չարչարեցան

19 Փ չիբ Ի սորա ... ցուցանէր (երկու նախ.)
20 Փ քարոզել
21 Փ ժԳ Տիբերեայ փխ ժե ամի Տիբերի
22 Փ չիբ Յիսուս ... Տիբերի կայսեր (նախ. 88)
23 Բ.Ս. Ա.Ա. մարգարէական խոստմանցն [վրիպ.]

նի ասելով. «Գնամք աստի, գնամք»: 88 Եւ այդս սոյնպիսիս Յովսեպոս գրէ, որ եհաս ազգին չրէից՝ վասն չարչարանացն Տեառն մերոյ, որ եղեւ յԹ ու Ժ-երորդ ամի Տիբերի կայսեր:

89 Յետ Արքեղաւոսի թագաւորէ՜¹ Ագրիպաս Աւագ՝ ամս Զ: 90 Յետ սորա՜² Ագրիպաս Մանուկ՝ ամս ԻԵ, առ³ որով Երուսաղէմի վերջին աւերածն եղեւ՝ ի Վեսպիանոսէ եւ ի Տիտոսէ:

91 Ժողովին⁴ ամենայն ժամանակն ի Եժ-երորդէ⁵ ամեայ Տիբերեայ կայսեր ի յիսկզբան⁶ քարոզութեան Փրկչին մերոյ եւ⁷ յԱղեքսանդրէ Մակեդոնացւոյ՝ ամք ՅԾԸ: 92 Եւ ի Կիւրոսէ Պարսից թագաւորէն⁸ մինչեւ յԱղեքսանդրոս⁹ ամք ՄԼ¹⁰: 93 Եւ ի Սողովմոնէ եւ ի շինուածոյ տաճարին¹¹ մինչեւ ի Կիւրոս¹² ամք ՆՂԵ¹³: 94 Եւ յելիցն յԵգիպտոսէ¹⁴, որ ի ձեռն Մովսիսի, մինչեւ ցշինուած¹⁵ տաճարին՝ ամք ՆԽԵ¹⁶, եւ ի ջրհեղեղէն մինչեւ ցելան Իսրայէլի¹⁷ ամք ՌՆԽԵ¹⁸: 95 Եւ յԱդամայ մինչեւ ցջրհեղեղն¹⁹ ամք ՍՄԽԲ: 96 Միանգամայն յԱդամայ մինչեւ ի չարչարանսն Քրիստոսի՝ ամք ՐՇԽ²⁰. եւ ի

Եժ-երորդ ամէն²¹ Տիբերի կայսեր²² մինչեւ ի հալածումն եկեղեցեաց, որ եղեւ յԹ ու Ժ-երորդ²³ ամի Դիոկղետիանոսի²⁴, ամք ՄՀԶ: 97 Ժողովին ամենայն աւուրքն²⁵ եւ լինին ամք ՐՊԺ²⁶:

98 Առաջին մեցիշխանութեանն չորս-մայեցւոց.

99 Գայիոս Յուդիոս Կեսար, որ զբեսեքտոնն եւ զլուսնի ընթացս նոցա հանճարեաց, ուստի եւ կայսերք անուանեցան, ամս Դ եւ ամիսս է: 100 Ըստ որում ժամանակի Կղէոպատրայ Եգիպտոսի թագաւորէ:

101 Կայսր Սեբաստոս Ոկտաբիոս, որ եւ Աւգոստոս, ամս ԾԶ: 102 Եւ ետ հիպատիս՝ ԺԳ. եւ մեռաւ ի պաղատան: 103 Յորմէ հետէ Աւգոստեանք եւ Սեբաստեանք անուանեցան թագաւորք Հռովմայեցւոց: 104 Եւ ի ԽԲ ամի թագաւորութեան նորա եկն Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս²⁷:

105 Տիբերիոս՝ ամս ԻԳ²⁸. եւ ետ հիպատիս՝ Թ. եւ մեռաւ ի Մէկէնս: 106 Ի ԺԸ ամի տէրութեան սորա չարչարեցաւ Քրիստոս:

107 Գայոս Գաղոս²⁹ ամս Գ եւ ամիսս Ժ³⁰. եւ ետ հիպատիս Դ. մեռաւ ի պաղատան³¹:

1 Փ նորա փիս Արքեղաւոսի թագաւորի
2 Փ նորա
3 Ա աղ փիս առ
4 Փ ժողովի
5 Փ Եժ-երորդէն
6 Փ սկիզբն փիս ի յիսկզբան
7 Փ չի՛ք եւ
8 Փ թագաւորէն Պարսից
9 Ա մինչե ցԱղեքսանդրոս
10 Ա չի՛ք ամք ՄԼ [ձեռագրի մաշուած կտոր] (Փ)
11 Ա տաճարին շինածոյ փիս շինուածոյ տաճարին
12 Ա ցԿիւրոս փիս ի Կիւրոս
13 Փ ՆԼԵ փիս ՆՂԵ
14 Փ Եգիպտոսէ
15 Ա ի շինուած
16 Ա Ն... [վնասուած հատուած] փիս ՆԽԵ (Փ) [ԶՈ ՆՁ. տե՛ս ծան. 16, նայ. Գ.380]
17 Փ չի՛ք Իսրայէլի
18 Փ ՌՆԽԵ
19 Ա ի ջրհեղեղն
20 Ա ՏՇԼԳ փիս ՐՇԽ (Փ)

21 Փ հնգետասաներորդէն փիս Եժ-երորդ ամէն
22 Փ Տիբերեայ փիս Տիբերի կայսեր
23 Փ յԹ եւ Ժ-երորդի
24 Փ Դիոկղետիանոսի
25 Փ ժամանակ փիս աւուրքն
26 Փ ՐՊԵ փիս ՐՊԺ
27 Փ Յետ Տիբերեայ տիրեաց Հռոմոնց պսոփիկ փիս Առաջին մեցիշխանութեանն ... Քրիստոս (Եօք նայ.)
28 ԶՈ Տիբերիոս՝ ԻԲ. ՐՇԾԳ
29 Փ չի՛ք Գաղոս
30 ԶՈ Գայիոս՝ Գ. ՐՇԾԸ
31 Փ չի՛ք եւ ամիսս ... պաղատան

108 Կղաղիոս՝ ամս ժԴ եւ ամիսս Թ¹. եւ ետ Հիպատիս Դ. մեռաւ ի պաղատանն²:

109 Ներոզն՝ ն(որին) որդի՝ ժԳ³, եւ ամիսս Ը. եւ ետ Հիպատիս Դ: 110 Յաւուրս նորա քարկոծեցին Հրեայք զեղբայրն Տեառն: 111 Եւ ինքն սպան սրով զՊաւղոս եւ զՊետրոս. եւ ինք(ն) փախեալ եւ կենդանոյն գանձն թաղեաց⁴:

112 Գաղբաս՝ ամիսս է. սպանաւ ի Հոռովմ:

113 Ոթոն՝ ամիսս Գ. եւ զինքն սպան:

114 Վիտեղիոս՝ ամիսս Ը. սպանաւ ի պաղատն⁵:

115 Վեսպիանոս՝ ամս ժ⁶. եւ ետ Հիպատիս Թ. եւ վճարեցաւ ի Սաղուստեան բուրաստանն: 116 Ի Վեսպիանոսէ եղեւ աւերումն Երուսաղէմի եւ քանդումն Հրէից վասն չարչարանացն Տեառն, որպէս Յոսէպոս ժամանակագիր պատմէ⁷:

117 Տիտոս՝ նորին որդի⁸ ամս Բ⁹. եւ ետ Հիպատոս Բ. եւ վճարեցաւ ի պաղատանն¹⁰:

118 Դոմեստիանոս¹¹ ամս ժԷ¹². եւ ետ Հիպատոս Ժ. եւ սպանաւ¹³:

119 Ներուաս՝ ամս Բ¹⁴, ետ Հիպատոս Դ. եւ վճարեցաւ ի Սաղուստեան բուրաստանն¹⁵:

120 Տրախանոս՝ ամս ժԹ. ետ Հիպատոս Զ. եւ վճարեցաւ ի Սեղինուկոս: 121 ՅՏրախանոսի աւուրս յերկարեալ ասէ զկեանս իւր Յովաննու Աւետարանչի¹⁶:

122 Ադրիանոս՝ ամս ԻԲ¹⁷. ետ Հիպատոս Գ. եւ վճարեցաւ ջրգողեալ թանջակալ¹⁸:

123 Անտոնինոս Բարեպաշտ՝ ամս¹⁹ ԻԳ²⁰. ետ Հիպատոս Գ՝ Հանդերձ որդւովք իւրովք՝ Աւրեղիւ, եւ Բերաւ, եւ Ղուկիւիւ. եւ վճարեցան ի Ղովրիոս²¹:

124 Մարկոս Անտոնինու²² ամս ժԹ²³. ետ Հիպատոս Գ՝ Բերոսաւ եւ Ղուկեոսիւ. եւ վճարեցաւ ի Պաննոնիա²⁴: 125 Կենարար չարչարանացն՝ ՃԶԳ²⁵: 126 [Աւրեղիս Բերոս՝ ամս ժԹ. ետ Հիպատոս Դ եւ վճարեցաւ²⁶]:

1 ՁՈ Կղոզիոս՝ ժԴ. ԲՇՀԲ
2 Փ չիբ եւ ամիսս ... պաղատանն
3 ՁՈ Ներոն՝ ժԳ. ԲՇԶե / Փ ամս ժԴ փխ նորին որդի ժԳ
4 Փ չիբ եւ ամիսս ... թաղեաց
5 Փ ՁՈ չիբ Գաղբաս ... ի պաղատն (երեմ նախ.)
6 Փ Թ փխ ժ / ՁՈ Վեսպիանոս՝ ժ. ԲՇԽե
7 Փ չիբ եւ ետ հիպատիս ... պատմէ [Նախ. 116-ը գրուած է Ա. ձեռագրի լուսանցումով Վեսպիանոս բառի վրայ դրուած նշանի դիմաց (փոքրացուած տառաչափով) եւ յաջորդող բազմաթիւ լուսանցագրութիւնների նման ոչ թէ հեղինակի կամ գրչի վրիպման արդիւնք է, այլ բնագրի էջի ձեւաւորման՝ իր ժամանակին ընդունուած տարբերակներից մէկը: Հետագայ գրիչները նման դէպքերում երբեմն իրենք էին որոշում, թէ որ կտորներն ընդգրկել բնագիր (դրա արտացոլումն առկայ է նաեւ ստորեւ): Ուստի ընդունելի չէ նախկին հրատարակութիւններում այս կարգի լուսանցագրութիւնների մի մասի բացթողումը]
8 Փ չիբ նորին որդի
9 Ա Բ փխ ամս Բ (Փ) / ՁՈ Տիտոս՝ Գ. ԲՇՂԸ
10 Փ չիբ եւ ետ հիպատոս ... ի պաղատանն

11 Փ Դոմեստրիանոս
12 ՁՈ Դոմեստրիանոս՝ ժ. ԲՈԸ
13 Փ չիբ եւ ետ ... սպանաւ
14 Փ Ներաս ամս Ա փխ Ներուաս ամս Բ
15 Փ չիբ ետ հիպատոս ... բուրաստանն
16 ՁՈ Տրախիանոս՝ ժԹ. ԲՈԻէ / Փ չիբ ետ հիպատոս ... Աւետարանչի (3 տող) [Ա-ում նախ. 121-ը լուսանցում է՝ Տրախիանոս բառի վրայ դրուած նշանի դիմաց]
17 ՁՈ Ադրիանոս՝ ԻԱ. ԲՈԽԸ, Փ Անոս ամս ԻԱ փխ Ադրիանոս՝ ամս ԻԲ
18 Ա թանջակալ փխ թանջակալ [վեր. ըստ Եւսեբիոսի] / Փ չիբ ետ հիպատոս ... թանջակալ
19 Ա չիբ ամս
20 Փ ԻԲ փխ ԻԳ / ՁՈ Տիտոս [փխ Անտոնինոս] ԻԴ. ԲՈՀԲ
21 Փ չիբ ետ հիպատոս ... Ղովրիոս
22 Փ Մարկիանոս փխ Մարկոս Անտոնինոս
23 ՁՈ Մարկոս՝ ժԹ. ԲՈՂԱ. / Ա ժԴ փխ ամս ժԹ (Փ)
24 Փ չիբ ետ հիպատոս ... Պաննոնիա
25 Ա չիբ Կենարար չարչարանացն՝ ՃԶԳ
26 Փ չիբ Աւրեղիոս ... վճարեցաւ (մէկ նախ.) [Նախադասութիւնը վերցրել ենք սոյն պարբերութեան եւ հառակուսի փակագծերի մէջ՝ համարելով, որ այն ստեղծուած է գրիչներից մէկի կողմից՝ հեղինակային բնօրինակում նոյն Մար-

127 Կոմոդոս՝ ամս ժԳ¹. Ետ Հիպատոս՝ է. Եւ թաղեցաւ կենդանի ի Վիտիդեան ապարանսն²:

128 Էդիոս Պերտինակս՝³ ամիսս Ջ. Եւ սպանաւ ի պաղատան⁴:

129 Դիդիոս Յուլիանոս՝ ամիս Ե, Եւ սպանաւ ի պաղատան⁵: 130 Ի Յուլիանոսի աւուրս վերամբարձեցաւ ծով⁶:

131 Սեւերոս՝ ամս ժԵ⁷. Ետ Հիպատոս Ե⁸:

132 Անտոնինոս Գետաս Եւ Անտոնինոս Կարակաղոս, որ է Պիսակ⁹. ամս է¹⁰. Եւ ետուն Հիպատիս Ջ. Եւ սպանան ի Խառան¹¹:

133 Մակրիանոս¹² ամ Ա. Եւ ետ Հիպատի(ս) Ա. սպանաւ ի Հռովմ¹³:

134 Անտոնինոս միւս՝ ամս Բ¹⁴: 135 :

136 Աղեքսանդրոս Մամէ¹⁵ ամս ժԳ¹⁶. Ետ Հիպատի(ս) Ա Եւ ս(պ)անաւ ի Մոզին-տիանոս¹⁷:

137 Մաքսիմիանոս՝ Դ¹⁸. Ետ Հիպատի(ս) Ա Եւ սպանաւ յԱ[ը]կիւղէիա¹⁹:

138 Բաղբինոս Եւ Պուպիլիոս՝ ամիսս ժ Եւ սպանան²⁰:

139 Գորգիանոս՝ ամս Ջ²¹. Եւ զանձն իւր խեղդեաց²²:

140 Միւս Գորգիանոս՝ է. Ետ Հիպատիս Գ²³:

141 Փիլիպեանք՝ ամս Ջ²⁴. Ետուն Հիպատոս Ե. Եւ սպանան ի Տիբերեան բուրաստանսն²⁵:

142 Դեկիոս՝ ամս Բ. Ետ Հիպատիս Ա. սպանաւ ի հրապարակին Սեմպիրովնի²⁶:

143 [Պուպիլիոս Եւ Բաղբինոս սպանան ի Հռովմ²⁷]: 144 Ի Դեկեա(յ) աւուրս ննջեցին սուրբ մանկունքն յԵփեսոս²⁸:

կուս Աւրելիոս Անտոնինոս կայսեր մասին ե-
 դած տեղեկութիւնների շփոթման արդիւնքում]

1 Ջո Կոմոդոս՝ ժԳ. ԲՁԵ / Փ Գ փիս ժԳ

2 Փ չիբ ետ հիպատոս ... ապարանսն

3 Փ Պերտինայ փիս էդիոս Պերտինակս

4 Փ չիբ եւ սպանաւ ի պաղատան

5 Այս չաւարտուած պա (պաղատան) բառասկզբի պատմառով՝ հրատարակութիւններում յաջորդ կայսեր՝ Սեւերոսի անունից առաջ յայտնուել է Ապա անտեղի բառը:

6 Փ չիբ Դիդիոս ... ծով (երկու նախ.) [Ա.-ում նախ. 130-ը լուսանցում է՝ բնագրի Յուլիանոս բառի վրայ դրուած նշանի դիմաց]

7 Ջո Սեւերոս՝ ժԵ. ԲՁԵԳ

8 Փ ժԸ փիս ժԵ. ետ հիպատոս Ե

9 Բ.Ա. Ա.Ա. չիբ որ է Պիսակ [Ա.-ում գրուած է լուսանցում՝ Անտոնինոս բառի վրայ դրուած նշանի դիմաց (Կարակաղա բառի թարգմանութիւնն է)]

10 Փ որդի նորա. ամիսս է փիս Գետաս եւ ... ամս է / Ջո Անտոնինոս՝ է. ԲՁԵԱ

11 Փ չիբ եւ ետուն ... Խառան

12 Փ Մարկիանոս

13 Փ չիբ եւ ետ ... Հռովմ

14 Ա. չիբ Անտոնինոս միւս՝ ամս Բ / Ջո Միւս Անտոնինոս՝ Գ. ԲՁԵԵ

15 Փ չիբ Մամէ:

16 Ջո Ալեքսանդր՝ ժԳ. ԲՁԵԹ / Ա Գ փիս ամս ժԳ (Փ)

17 Փ չիբ ետ հիպատիս ... Մոզինտիանոս

18 Փ ամս Գ փիս Դ / Ջո Մաքսիմիանոս՝ Գ. ԲՁԵԲ

19 Փ չիբ ետ հիպատիս ... յԱրկիւղէիա

20 Փ չիբ Բաղբինոս ... սպանան (մէկ նախ.)

21 Ջո Գորգիանոս՝ Ջ. ԲՁԵԸ

22 Փ չիբ եւ զանձն իւր խեղդեաց

23 Փ չիբ Միւս Գորգիանոս ... Գ (մէկ նախ.)

24 Փ Փիլիպպոս ամս է փիս Փիլիպեանք ամս Ջ / Ջո Փիլիպպոս՝ Ջ. ԲՁԵԿ [Ա.-ում նախադասութիւնը տեղափոխուած է Դեկիոս կայսեր հատուածից (նախ. 142-144) յետոյ: Փ-ի չիսթարուած բնագիրը թոյլ է տալիս վերականգնել կայսերի իրական պատմական հերթականութիւնը, որն արտացոլուած է նաեւ Ջո-ում եւ սոյն երկի երրորդ բաժնում]

25 Փ չիբ ետուն ... բուրաստանսն

26 Ջո Դեկիոս՝ Բ. ԲՁԵԶ, Փ Դեկիոս ամ Ա. փիս Դեկիոս ... Սեմպիրովնի [Ա.-ում նախադասութիւնը գրչական ինչ-որ սխալի արդիւնքում նախորդում է նախ. 141-ին]

27 Նախադասութիւնը վերցրել ենք քաղաքի փակագծերի մէջ միայն տեղի իմաստով՝ համարելով, որ բնօրինակում այն շարունակել է նախ. 138-ին. իր տեղում գրիչը վրիպել-բաց է թողել այն, ապա յիշել-վերականգնել Դեկիոսի սպանման մասին գրելիս:

28 Ա.-ում նախ. 144-ը լուսանցում է՝ Դեկիոս բառի վրայ դրուած նշանի դիմաց [Ա.Ա.-ում ներառուել է բնագիր նախ. 143-ից առաջ]

145 Գաղոս՝ ամս Գ¹. Ետ Հիպատոս Բ եւ սպանաւ ի հրապարակին Փաղամինայ²:

146 ³Ուստիղիանոս եւ Մեղիանոս՝ ամս Զ. Ետուն Հիպ(ատիս) Բ եւ սպանան ի Մէդիոզանու:

147 Վաղերիանոս՝ ԺԵ⁴. Ետ Հիպատ(տիս) Է եւ սպանաւ ի Պարսս:

148 Գաղինոս՝ ամս Բ⁵. Ետ Հիպատի(ս) Ա:

149 Կղաւղիոս՝ ամս Գ⁶. Ետ Հիպատ(իս) Բ եւ վճարեցաւ ի Սիրմիոս:

150 Կիւնտիղղոս՝ ամս ԺԲ. Ետ Հիպատի(ս) Գ. սպանաւ յԱկիւղէիա:

151 Աւրեղիանոս՝ ամս Զ⁷. Եւ Ետ Հիպատի(ս) Գ. ս(պ)անաւ ի նոր բանդին:

152 Տակիտոս՝ ամիսս Դ. Եւ սպանաւ ի Պոնտոս:

153 Փղորիանոս՝ ամիսս Դ եւ սպանաւ ի Տարսովն:

154 Պոռբաս՝ ամս Զ⁸. Ետ Հիպատի(ս) Ե եւ սպանաւ ի Սիրմէոս:

155 Կարոս վախճանեցաւ ի Միջագետս, եւ Կարինոս սպանաւ ի պատերազմին Կորնակա(յ), եւ Նոլմերիանոս սպանաւ ի Թրակ. ամս Բ⁹. Ետուն Հիպատիս Բ:

156 Լինին ընդ ամենայն յԱւգոստեա(յ) ամբ ՅԺԵ:

157 Դիոկղետիանոս՝ ամս ԻԲ¹⁰. Ետ Հիպատի(ս) Ժ եւ մեռաւ ի Դաղմատիա¹¹:

158 Առ որով հալածումն եկեղեցեաց՝ ամբ

ԺԶ¹². ¹³Եւ յետ այնր հալածանաց Գ ամանց, ել ի չորրորդն, թագաւորեաց Կոստանդիանոս Բարեպաշտ՝ որդովք իւրովք հանդերձ: 159 (Յ)Աւգոստոսա(յ) կալաց թագաւորաց մինչեւ (ց)Կոստանդիանոս՝ թագաւորք Լ Գ, ամբ՝ ՅՀԹ: 160 ¹⁴Եւ կենարար վարդապետութիւնն Քրիստոսի պատմեցաւ Հայոց՝ ի ձեռն սրբո(յ)ն Գրիգորի Պարթեւի¹⁵:

161 Մաքսիմիանոս՝ նորին որդի՝ ԺԹ. Ետ Հիպատի(ս) Ը եւ ի յՈվբիոսին խեղդեցաւ:

162 Մաքսիմոս եւ որ ընդ նմա՝ ԺԸ. Ետուն Հ(ի)պատի(ս) Ը. ընդ Կարինոսի պատերազմեալ մեռան:

163 Կոստանոս՝ ամս ԺԴ. Ետ Հիպատիս Զ եւ մեռաւ ի Գաղիա, ի պաղատան:

164 Մաքսիմիանոս՝ նորին որդի՝ ամս Է. Ետ Հ(ի)պատի(ս) Ա եւ ի Տիբերիս գետ անկաւ:

165 Սերբերոս՝ ամս Ե. Ետ Հիպատոս Բ:

166 Ղիկիանէս՝ ամս ԺԷ. Ետ Հիպատի(ս) Դ:

167 Մաքսենտիանոս եւ Գաղինոս՝ ԺԹ. Ետ Հի(պատիս) Ժ¹⁶ եւ մեռան ի Կիւղիկիա:

168 Գրատիանոս՝ ամս Գ եւ մեռաւ:

169 Մեծն¹⁷ Կոստանդիանոս թագաւորեաց ամս¹⁸ ԼԲ¹⁹. Ետ Հիպատիս Ը եւ մեռաւ ի Կոստանդնուպոլիս²⁰: 170 Մեծն

1 ՁՈ Գաղղոս՝ Ժ. ԲԶԿԹ, Փ Գաղղոս եւ Վաղեմտիանոս ամս Բ փիս Գաղղոս ամս Գ (Ա)
2 Փ չիբ ետ հիպատոս ... Փաղամինայ
3 Փ չիբ Ուստիղիանոս ... ամբ ՅԺԷ (նախ. 156)
4 ՁՈ Վաղերիանոս՝ ԺԵ. ԲԶԶԴ
5 ՁՈ Գաղիանոս՝ Բ. ԲԶԶԶ
6 ՁՈ Կղաւղէոս՝ Ա. ԲԶԷԷ
7 ՁՈ Աւրեղիանոս՝ Զ. ԲԶԳԳ: Աւեմտիղղոս՝ Ա. ԲԶԳԳ
8 ՁՈ Պոռբոս՝ Է. ԲՊԱ
9 ՁՈ Կարոս՝ Բ. ԲՊԳ
10 Փ Ի փիս ԻԲ / ՁՈ Դիոկղետիանոս՝ ԻԲ. ԲՊԻԵ
11 Փ չիբ ետ հիպատիս ... Դաղմատիա

12 Ա չիբ ամբ ԺԶ (Փ)
13 Ա չիբ եւ յետ այնր ... ամբ ՅՀԹ (նախ. 159)
14 Փ չիբ եւ կենարար ... եւ մեռաւ (նախ. 168)
15 Ա-ում նախադասութիւնը ձեռագրի լուսանցում է՝ բնագրի Դիոկղետիանոս բառի վրայ դրուած նշանի դիմաց
16 Բ.Ս. Ա.Ա. չիբ Մաքսենտիանոս ... հիպատիս Ժ [վրիպ.]
17 Փ չիբ Մեծն
18 Ա չիբ թագաւորեաց ամս
19 Փ Լ.Գ փիս ԼԲ / ՁՈ Կոստանդիանոս՝ ԻԲ. ԲՊԻԷ
20 Փ չիբ ետ հիպատիս ... Կոստանդնուպոլիս

Կոստանդիանոս շինէ գԲիգէս¹ կղզի: 171 Առ² սովաւ գտաւ³ փայտ խաչին. եւ⁴ պայծառանայր Մեծն⁵ Աթանասիոս Աղեքսանդրի եպիսկոպոս. եւ Արիանոսք զաւրացան⁶, եւ որոշի Աթանասիոս. վասն որո(յ) լինի ժողովն⁷ ի Նիկիայ ՅԺԸ եպիսկոպոսաց⁸, եւ մերժան⁹ աւրէնն Արիոսի¹⁰:

172 Կոստանդոս՝ նորին որդի¹¹ ամս ԼԹ. ետ հիպ(ատս) Ժ¹²:

173 Կոստ[ն]անտաս՝ նորին եղբայր՝ ԺԲ. ետ հիպ(ատս) Դ:

174 Կոստանդինոս Կրտսեր՝ ամս ԻԴ¹³. ետ հիպ(ատս) Դ¹⁴:

175 Յուլիանոս Անցաւոր¹⁵ փեսայ Կոստանտինոսի՝ ամս Բ եւ կէս¹⁶. եւ արար այդ կեսար ամս Ե. ետ հիպ(ատս) Դ¹⁷:

176 Յովբրանոս՝ ամիսս Է. եւ մեռաւ ի Կիլիկիէ¹⁸:

177 Վաղենտիանոս՝ ամս ԺԲ¹⁹. ետ հիպատիս Դ²⁰: 178 Աղեքսանդրացոց ԶԺ-ե-

րորդ եպիսկոպոսութիւնն յաջորդեաց Պետրոս, որ փառաւորե(ա)լ իսկ՝ մարտիրոսութեամբ վկա(յ)եաց յամի ԱԺ-աներորդի Հալաձանացն Վաղենտիանոսի²¹:

179 Վաղէս՝ նորին եղբայր՝ ԺԴ. ետ հիպատիս Զ²²: 180 Ի Վաղէսեանց աւուրս²³ պայծառանայր Նանձիանձոնն²⁴ Աստուածաբան. եւ²⁵ որոշեցաւ սուրբն Ներսէս Պարթեւն²⁶: 181 Վաղէս սպանաւ ի ծածուկ իւրովին²⁷:

182 Վաղենտիանոս Կր(տ)սեր՝ Ի. ետ հիպատիս Գ²⁸:

183 Գրատիանոս եւ որ²⁹ ընդ նմա՝ ԺԷ³⁰. ետ հիպատիս Ե³¹: 184 Եւ մեռաւ ի պաղատանն³²:

185 Թէոդոս Մեծ՝ ամս ԺԵ³³. ետ հիպատիս Գ³⁴: 186 Ի սորա թագաւորութեանն եղեւ ժողով ի Կոստանդինուպալիսի՝ ՃԾ եպիսկոպոսացն, եւ որոշի Հոգեմարտն Մակեդոն ի սուրբ Հարցն³⁵: 187 Եւ

1 Փ Սա պարսպեաց գԲիգէս փիս Մեծն ... գԲիգէս
2 Փ Զի առ
3 Ա չիք գտաւ
4 Ա առ սովաւ փիս եւ (Փ)
5 Փ չիք Մեծն
6 Փ Արիանոսն գաւրանաին փիս եւ ... գաւրացան
7 Ա որոշեցաւ Աթանաս լինել ժողով փիս որոշի ... լինի ժողովն (Փ)
8 Ա չիք ՅԺԸ եպիսկոպոսաց
9 Փ մերժի փիս մերժան
10 Փ Արիոսի սուրբ հարցս. Կոստանդիանոս մեռաւ ի Գալիա (հմմտ. նախ. 162) [Ա-ում նախ. 169-171 լուսանցում եմ՝ բնագրի Մեծն Կոստանդիանոս բառերի վրայ դրուած նշանի դիմաց]
11 Փ Նորին որդին փիս Կոստանդոս՝ նորին որդի
12 Փ ԻԲ. եւ մեռաւ ի պաղատան փիս ԼԹ. ետ ... Ժ
13 ԶՈ Նորին որդին՝ ԻԴ Բ. Սարգիսեանը նկատել է, որ ըստ գրչի գումարման թուերի՝ պէտք է լինէր ԼԴ. ԲՊՁԱ.
14 Փ չիք Կոստանտաս ... Դ (երկու նախ.)
15 Ա Իուլիանոս փիս Յուլիանոս Անցաւոր [=Յանցաւոր]
16 ԶՈ Յուլիանոս՝ Ա. ԲՊՁԲ / Փ ամ Ա փիս փեսայ ... եւ կէս
17 Փ Յուլիանոս ի Տիրեբիոս գետ անկաւ, ասեմ փիս եւ արար ... հիպատիս Դ
18 Ա չիք Յովբրանոս ... ի Կիլիկիէ (մէկ նախ.) (Փ)

19 ԶՈ Վաղենտիոս՝ Է. ԲՊՁԹ [Տե՛ս նաեւ նախ. 196-ի ծանօթութիւնը] / Փ ԺԴ փիս ԺԲ
20 Փ չիք ետ հիպատիս Դ
21 Ա չիք Աղեքսանդրացոց ... Վաղենտիանոսի (մէկ նախ.) (Փ)
22 Փ չիք ետ հիպատիս Զ / ԶՈ Վաղէս՝ Զ. ԲՊՂԵ
23 Փ Յաւուրս Վաղէսի փիս Ի Վաղէսեանց աւուրս
24 Փ Անձիանձոն փիս Նանձիանձոնն
25 Փ առ սովաւ փիս եւ
26 Փ թոնն Պարթեւի ի Վաղէսէ փիս Պարթեւն [Ա-ում նախ. 180-ը լուսանցում է՝ բնագրի Վաղէս բառի վրայ դրուած նշանի դիմաց, իսկ Փ-ում՝ այդ կայսեր հատուածում]
27 Ա չիք Վաղէս սպանաւ ... իւրովին (Փ) (մէկ նախ.)
28 Փ չիք Վաղենտիանոս ... հիպատիս Գ (մէկ նախ)
29 Հետագայ բնագրում գրիչը թերեւս այս բառն է ուղղել՝ որք (տե՛ս նախ. 196-ի ծանօթութիւնը):
30 Փ ամս Դ փիս եւ որ ... ԺԷ / ԶՈ Գրատիանոս՝ Զ. ԲՁԱ.
31 Փ չիք ետ հիպատիս Ե
32 Ա չիք եւ մեռաւ ի պաղատանն
33 Ա Թեոդոս Մեծն՝ ԼԶ փիս Թեոդոս ... ամս ԺԵ (Փ) / ԶՈ Թեոդոս Մեծ՝ ԺԵ. ԲՁԺԶ
34 Փ չիք ետ հիպատիս Գ
35 Ա չիք Ի սորա ... հարցն (մէկ նախ.) [հմմտ. նախ. 193-ի ծանօթութիւնը]

երեւեցան¹ ի Հնդկաց գագանք՝ ցլափիղք եւ ուղտինծք² եւ ճիւղմանք եւ այլք³ բազմադիմիք: 188 Եւ ի սորա ժԹ՝ ամին զարթեան սուրբ մանկունքն ի յայրին Նիւքղոս⁴: 189 Թէոդոս մեռաւ ի պաղատանն⁵:

190 Արկադիոս՝ որդի նորա՝ ԻԳ. ետ Հիպատիս Զ⁶:

191 Ունորիս՝ նորին եղբայր՝ ԼԶ. ետ Հիպատիս ԺԳ⁷:

192 Թէոդոս՝ որդի Արկադի՝ ԾԲ. ետ Հիպատիս ԺԸ⁸: 193 (Ի Թէոդոսի աւուրս լինի ժողով յԵփեսոս եւ որոշի անաւրէնն Նեստովր)⁹: 194 Սա երբ զոսկերս Յոհաննու Ոսկերբանի ի ժողովն Մ եպիսկոպոսացն, որ յԵփեսոս: 195 Եւ մեռաւ ի պաղատանն¹⁰: 196 [Վաղենտիանոս. վեր. Լ. ետ Հիպատիս Ը. երեւեալն. եւ որք ընդ նմա]¹¹:

197 Մարկիանոս՝ ամս Է¹². ետ Հիպատիս Ա¹³: 198 Ի սորա աւուրս եղեւ ժողով ի Քաղկեդոնի ՈԼԶ եպիսկոպոսացն¹⁴, եւ որոշի երանելին Դիոսկորոս¹⁵ ի Փղաբիանոսէ Հերձուածողէ¹⁶: 199 Մարկիանոս զինքն իւր սրով սպան¹⁷:

200 Ղեւովն Մեծ¹⁸ ամս ԺԹ. ետ Հիպատիս Է¹⁹: 201 Եւ մեռաւ ի պաղատան²⁰:

202 Անթետիս՝ ամս Զ. ետ Հիպատիս Ը:

203 Փոքր Ղեւովն՝ ամս Ա²¹. ետ Հիպատիս Բ²²:

204 Զէնոն՝ նորին հայր՝ ԺԸ, ամիսս Դ²³: 205 Ի Զենովնի²⁴ աւուրս պայծառանայր սուրբն Սիմէոն Սիւնակաց²⁵ ի Վերինն Աղեքսանդրիա²⁶: 206 Առ սովաւ²⁷ պայծառանայր Տիմոթեոս Աղեքսանդրի երէցն²⁸ փիլիսոփայիցն ուսմամբ եւ ուղղա-

1 ենթադրելի է, որ եւ երեւեցան բառերով սկսուող այս նախադասութեանն է վերաբերում քիչ յետոյ նախորդ գրիչներից մէկի թողած ուղղումների տողի (նախ. 196) բառերից մէկը՝ երեւեալն:
2 Փ ընձուխտֆն փիս ուղտինծք
3 Փ ճիւղմանքն եւ այլ
4 Փ չիք եւ ի սորա ... Նիւքղոս [Ա-ում նախ. 186-188 լուսանցում են՝ բնագրի Թէոդոս Մեծ բառերի վրայ դրուած նշանի դիմաց]
5 Ա չիք Թէոդոս մեռաւ ի պաղատանն (Փ)
6 Փ չիք ետ հիպատիս Զ
7 Փ չիք ետ հիպատիս ԺԳ / ԶՈ Նորին որդիին՝ ԻԳ. ԲԶԽ
8 Փ Փոքր ամս Լե փիս որդի Արկադի ... ԾԲ / ԶՈ Թէոդոս Փոքր՝ ԼԷ. ԲԶԷԷ
9 Փ չիք Ի Թէոդոսի ... Նեստովր [Նախադասութիւնը վերցուած է փակագծերի մէջ տեղի իմաստով: Ա-ում այն գրուած է լուսանցում՝ սխալմամբ Թէոդոս Մեծն բառերի վրայ դրուած նշանի դիմաց, եւ Ա.Ա.-ում ու Բ.Ա.-ում մտցուած է այդ կայսերը վերաբերող պարբերութեան մէջ (նախ. 185-ից յետոյ): ենթադրելի է, որ հէնց այս տեղաշարժուած նախադասութեանն է վերաբերում քիչ յետոյ գրիչներից մէկի թողած ուղղումների տողի (նախ. 196) բառերից մէկը՝ վեր. = վեր (է տարուած):]
10 Ա չիք Սա երբ ... պաղատանն (երկու նախ.)
11 Փ չիք Վաղենտիանոս վեր ... ընդ նմա [Ա-ում սա, անկասկած, գրիչներից մէկի՝ իր տեղում

(սկսած Վաղենտիանոսից) վրիպած բառերի ծանօթագրական նշումներն են, ուստի բաժանել ենք միջակէտերով եւ վերցրել բառակուսի փակագծերի մէջ]
12 Ա ե փիս է (Փ) / ԶՈ Մարկիանոս՝ Է. ԲԶԶԻ
13 Փ չիք ետ հիպատիս Ա
14 Ա չիք ՈԼԶ եպիսկոպոսացն (Փ)
15 Փ երանելի Դիոսկորոս
16 Փ չիք հերձուածողէ [Նախադասութիւնը Ա ձեռագրի լուսանցում է՝ Մարկիանոս բառի վրայ դրուած նշանի դիմաց]
17 Ա չիք Մարկիանոս ... սպան (Փ) (մէկ նախ.)
18 Փ Լեւոն փիս Ղեւովն Մեծ
19 Փ չիք ետ հիպատիս Է
20 Ա չիք եւ մեռաւ ի պաղատան
21 ԶՈ Ղեւոնդեանք՝ ԺԹ. ԶԳ
22 Փ չիք Անթետիս ... ետ հիպատիս Բ (երկու նախ.)
23 Փ Զինոն՝ ամս ԺԷ / ԶՈ Զենոն՝ ԺԸ. ԶԻԱ.
24 Փ սորա փիս Զենովնի
25 Ա սուրբ Սիմէովն Սիւնակաց
26 Ա Վերին Աղեքսանդրի
27 Ա եւ ի Ղեւովնի [ենթադրելի է գրչի վրիպակ՝ փիս Զենովնի] աւուրս փիս Առ սովաւ (Փ)
28 Ա Էրեցն / Փ Տիմոթեոս Աղեքսանդրի երեցն պայծառանայր փիս պայծառանայր ... երեցն [Ա-ում այստեղ աւարտուող նախադասութիւնը՝ նախորդի հետ միասին, ձեռագրի լուսանցում է՝ Զէնոն բառի վրայ դրուած նշանի դիմաց]

փառ հաւատովք: 207 Զինոն մեռաւ ի պաղատանն¹:

208 Անաստասիոս՝ Իէ, ամիսս Բ²:
209 Սա արար թուխտ վասն ուղղափառ հաւատոց վասն ամենայն հերձուածողացն: 210 Եւ մեռաւ ի պաղատանն³:

211 Յուստիանոս⁴ ամս թ, առուրս ԻԴ⁵: 212 Ի սորա առուրս պայծառանայր Քրիստափոր փիլիսոփա(յ)՝ Հայոց կաթողիկոս⁶:

213 Յուստինիանոս⁷ ամս⁸ ԼԸ, եւ ամիսս Ե⁹:

214 Իուստինոս¹⁰ ամս ԺԲ, ամիսս Ե¹¹:

215 Տիբերիոս՝ ամս¹² Գ¹³:

216 Մաւրիկիս¹⁴ ամս¹⁵ Ի, ամիսս Դ¹⁶:

217 Եւ սպանաւ ի Քաղկէդոնի¹⁷:

218 Փոկաս՝ ամս Ը¹⁸: 219 Եւ սպանաւ ի պաղատանն¹⁹:

220 Երակղիոս²⁰ հանդերձ Կոստանդինոսիւ՝ որդովն իւրով²¹ ամս Լ²²:

221 Կոստանդիանոս՝ ամս ԻԸ: 222 Ի ձժԸ թ(ո)ւին Հա(յ)ոց²³:

223 Թագաւորք²⁴ Պարսից Սասանականք:

224 Արտշիր ի Սասանեան²⁵ Մ:

225 Շապուհ յԱրտշրեան²⁶ Հ Գ:

226 Ներսէս ի Շապհեան՝ Ժ²⁷:

227 Որմզդէ ի Շափհեան²⁸ Դ:

228 Շապուհ յՈրմզդեան՝ Հ Գ²⁹:

229 Արտշիր ի Շափհեան՝ Դ³⁰:

230 Վռամ յԱրտշրեան՝ ԺԱ³¹:

231 Յագկերտ Վռամե(ա)ն³² ԻԱ:

1 Ա չիք փիլիսոփայիցն ... պաղատանն (մէկուկէս նախ.)
2 Փ Անաստաս՝ ԻԶ փիս Անաստասիոս ... ամիսս Բ / ՁՈ Անաստաս՝ ԻԵ. ՅԽԸ
3 Փ չիք Սա արար ... պաղատանն (երկու նախ.)
4 Փ Յուստին
5 Փ չիք առուրս ԻԴ / ՁՈ Յուստիանոս՝ Թ. ՅՄԷ
6 Ա չիք Ի սորա ... կաթողիկոս (մէկ նախ.)
7 Փ Յուստիանոս
8 Ա չիք ամս
9 Փ չիք եւ ամիսս Ե / ՁՈ Յուստինոս՝ ԼԸ. ՅՂԵ
10 Փ Յուստիանոս
11 Փ չիք ամիսս Ե / ՁՈ Իուստինոս՝ ԺԱ. ՅՁԶ
12 Ա ամսս
13 ՁՈ Տիբերիոս՝ Զ. ՅՁԺԲ / Փ ԻԳ փիս Գ
14 Փ Մուրիկ
15 Ա ամե փիս ամս (Փ)
16 Փ չիք ամիսս Դ / ՁՈ Մաւրիկոս՝ Ի. ՅՁԼԲ
17 Ա չիք եւ սպանաւ ի Քաղկէդոնի (Փ)
18 ՁՈ Փոկաս՝ Ը. ՅՁԽ
19 Ա չիք եւ սպանաւ ի պաղատանն (Փ)
20 Փ Հերակղիոս
21 Ա չիք հանդերձ ... իւրով (Փ)
22 ՁՈ Երակղիոս՝ Լ. ՅՁՅ: Կոստանդինոն՝ Ա. ՅՁՅԱ.

23 Ա չիք Կոստանդիանոս ... Հայոց (երկու նախ.) (Փ) / ՁՈ Կոստանդին՝ Բ. ՅՁՅԳ: Լինին յԱղամայ ցայս վայր՝ ամբ ՅՁՅԳ Կայսերաց այս ցանկից յետոյ ՁՈ գրչագիրն ունի, ըստ ամենայնի, հեղինակային բնօրինակի հետ ուղիղ կապ չունեցող ուրոյն հատուած. Թագաւորք Հայոց ի Նոյէ նախնոյն մերոյ, որ է Ժ-րորդ յԱղամայ. Ի նմանէ սերեալ ազգք՝ բազմացան եւ եղեն առաջինն Հայոց. Յա(ր)(ք)եթ, Գամեր, Թիրաս, Թորգոմ, Հայկ, Արմենակ, Արամայիս, Ամասիա, Գեղամ, Հարամ, Արամ, Արայն, Անուշաւան, Պարէտ, Արբակ, Զաւան, Փառնակ, Սուր, Հաւանակ, Վաշտակ, Հայկակ, Ամբակ, Անակ, Շաւաշ, Նորայն, Վստամ, Կար, Գոռակ, Հրանդ, Ընծակ, Գլակ, Հորա, Զարմայր, Պերն, Արբուն, Բագուկ, Հոյ, Յուսակ, Կապակ, (Սկայորդի), Պարոյր, Հրաչեայ, Փառնաւագ, Պանոյն, Կոռնակ, Միւս Հայկակ, Երուանդն Սակաւակեաց, Վաղարշակ, Արշակ, Արտաշէս, Տիգրան: Իսկ զկնի այսոցիկ թագաւորէ Արշակ Քաջ՝ ի զաւակէ Աբրահամու, ի Քետուրական ծննդոց, որ եկեալ ի Հայս, անուանք այս են. Աշրամ, Աբգար, Սանատրուկ, Երուանդ, Արտաշէս, Տիգրան, Վաղարշ, Խոսրով, Տրդատ, Խոսրով, (Ս)(Տ)իրան, Արշակ, Պապ, Վարազդատ, Արշակ, Վաղարշակ, Խոսրով, Վռամ Շապուհ, Խոս(ր)ով, Արտաշիր, [Սկայորդի]: [Փակագծերը դրուած են միայն ամենաանխուսափելի դէպքերում]

24 Փ Թագաւորեց
25 Փ ամս փիս ի Սասանեան
26 Փ Արտաշրեան
27 Փ Նորսիշապուհ՝ Թ փիս Ներսէս ի Շապհեան Ժ
28 Փ Որմզդէ փիս Որմզդէ ի Շափհեան
29 Փ Որմզդեան՝ Հ փիս յՈրմզդեան ՀԳ
30 Փ Արտաշիր՝ Բ փիս Արտաշիր ի Շափհեան Դ
31 Փ Գ փիս յԱրտաշրեան ԺԱ
32 Փ չիք Վռամեան

- 232 Վռամ Յագկերտեան՝ ԻԲ¹:
- 233 Յագկերտ Վռամեան² ԺԹ:
- 234 Պերոզ Յագկերտեան³ ԻԷ:
- 235 Վաղարշ Յագկերտեան⁴ Դ:
- 236 Զամասպ Ի Պերոզայ⁵ Բ:
- 237 Կաւատ Ի Պերոզեան՝ ԽԱ⁶:
- 238 Խոսրով Ի Կաւատեան՝ ԽԷ⁷:
- 239 Որմզզէ Ի Խոսրովեան՝⁸ ԺԲ:
- 240 Խոսրով յՈրմզզէ(ան)⁹ ԼԸ:
- 241 Կաւատ եւ ալլքն՝ Ե:
- 242 Յագկերտ Ի Խոսրովեան՝ ԺԶ:
- 243 Աստանոր բարձաւ թագաւորութիւնն Պարսից յազգէն Իսմայ(յ)ելի¹⁰:
- 244 ¹¹Թագաւորք Արշակունիք, որ թագաւորեցին Հայաստան աշխարհի.
- 245 Արշակ Փոքր՝ Ծ: 246 Արտաշէս՝ ամս Լ: 247 Նորին որդիքն՝ ԺԱ: 248 Արջամ, որ եւ Արշամ՝ ԼԸ: 249 Աբգար՝ ԼԸ: 250 Սանատրուկ՝ ԼԱ: 251 Արուանդ՝ ԻԱ: 252 Արտաշէս՝ ԿԲ: 253 Տիրան՝ ԻԲ: 254 Տիգրան՝ եղբայր Տիրանայ(յ)՝ ԽԸ: 255 Վաղարշ՝ Ի: 256 Խոսրով՝ Ծ: 257 Տրդատ՝ Հ: 258 Առ սովաւ քահանայապետք կացին սուրբն Գրիգոր եւ Ռստակէս՝ որդի նորին:
- 259 Խոսրով Տրդատայ(յ)՝ Ի: 260 Տիրան՝ որդի Խոսրով(ու)՝ ԺԲ: 261 Առ սո-

քաւք քահանայապետք կացին սուրբն Ներսէս եւ Սահակ՝ Ի զաւակէ սրբոյն Գրիգորի: 262 Առ սոքաւք սպառեցան քահանայապետք յազգէ սրբոյն Գրիգորի:

263 Վարազդատ՝ ամս Զ: 264 Արշակ եւ Վաղարշակ՝ Ե: 265 Վռամշապուհ՝ ամս Զ: 266 Արտաշէս եւ¹² Վռամշապուհեան: 267 Տեւէ ամս բազում՝ մինչեւ Ի ժամանակս Շապուհ(յ)՝ որդոյ(յ) Որմզզեան, յազգէ Սասանայ(յ), որ եբարձ զթագաւորութիւնն Հայ(յ)ոց:

268 ¹³Եւսեր ժամանակագրի. Առ Մովսէսիւ է ամիս գործեցաւ խորանն: 269 Որթոյ գիւտ Ի Դիոնիսեայ(յ) ծանեաւ, ոչ Ի Մեղէսացոյն:

270 ԶՍամփսովնէ ասեն, թն կարի նշանաւոր էր զաւրութեամբ, մինչեւ համեմատել Հերակղի գործոյն:

271 Առ Սողոմովնիւ Հոմերոս պ(ի)ւետէս ճանաչէր: 272 Եւ Ը ամ կատարեաց զշինած տաճարին Երուսաղէմի: 273 Եւ առ սովաւ ոմանք զՀոմերոս եւ զԷսիրոզոս պատմեն լիալ:

274 Յովրամայ Ը ամին Եղիաս վերացաւ յերկինս. եւ Գողողիայ(յ)ի Ովնադաբ որդի Ռեքաբայ(յ) ճանաչիւր:

275 Ի Յովաթամայ(յ) Ա ամին Յունաց Ողիմպիադն կարգեցաւ: 276 Առ Ամովսաւ եւ Պողոզա կինմարդ Ի Հեբրայ(յ)եցիս մարգարէացաւ:

277 Եղեւսինեակ Եղղեոս թագաւորեաց մինչ Տրիպտողմէոսն՝ զորմէ ասէ Փիղոքորոս երկայն նաւու շրջել եւ ցորեան բաշխել, եւ կարծել՝ թն թուչուն աւճ իցէ նաւն. քանզի եւ ձեւն այնպիսի իմն էր:

---

1 Փ Յագկերտեան՝ ԺԹ փխ Յագկերտեան ԻԲ
 2 Փ Միւս՝ ամս փխ Յագկերտ Վռամեան
 3 Փ չիք Յագկերտեան
 4 Փ Վաղարշակ Պերոզեան փխ Վաղարշ Յագկերտեան
 5 Փ չիք Ի Պերոզայ
 6 Փ Խ փխ Ի Պերոզեան ԽԱ
 7 Փ ԻԷ փխ Ի Կաւատեան ԽԷ
 8 Փ Որմզզէ փխ Որմզզ Ի Խոսրովեան
 9 Փ Որմզզեան փխ յՈրմզզեան
 10 Ա չիք Կաւատ եւ ... Իսմայ(յ)ելի (երեք նախ.) (Փ)
 11 Ա չիք Թագաւորք Արշակունիք ... Հայաստան աշխարհի [բացակայում է ամբողջ ենթագլուխը՝ նախորդ երեք նախադասութիւնների հետ միասին. թերեւս՝ մայր ձեռագրից թերթ ընկած լինելու պատճառով]

---

12 Թերեւս հնարաւոր է վերականգնել Ի (գուցէ անգամ՝ Ե) փխ եւ
 13 Փ չիք Եւսեր ժամանակագրի եւ Եպիփանու ենթագլուխներն ամբողջութեամբ

278 Եպիփանու¹. Բէղոս թագաւորեաց ամենայն Ասորեստանեաց ամս ԿԲ, բայց ի Հնդկաց: 279 Բէղոս՝ յունարէն Դիոս, հայերէն՝ Արամազդ, պարսկերէն՝ Որմիզդ:

280 ԶՇամիրամայ բելր առասպելս յաւդեն. որ ունի զԱսիա, եւ զհող երկրին հարթէ վասն ջրհեղեղացն, եւ զԲաբելոնն նորոգէ եւ պարսպէ: 281 Ի ԼԵ ամի Շամիրամայ, Աբրահամու՝ ԽԵ՝ սկիզբն ԽԱ յրեզիւնին: 282 Յոբեզն՝ ըստ Եբրայեցւոց՝ Ս ամ է:

283 Պերսեւս ի Պարսից վերայ զաւրաժողով եղեւ, եւ զԳորգոնա(յ) գլխատեաց, եւ ինքն այդ կին արար գեղեցիկ, որ ապշեցուցանէր զտեսաւդսն գեղովն, մինչեւ քարանալ համարել: 284 Զորմէ Դիդիմոս ասի նոր(ուսն մատենին եւ զնորին մատենագիր առնթեր դնէ)²:

285 Ամփիովն Թեբայեցի թագաւորեաց. գորմէ ի վիպի գայ՝ վին հին հարկանել, եւ զքարինս շունչեցուցանել. քանզի եին ապուշք ոմանք լսաւդքն:

286 Առ Սիդովնացւոց թագաւորութեամբն Պէգասոս՝ թերեւս ճի ինչ էր երազ, ստացուած կնոջ ուրուք: 287 Իսկ Պաղեփատոս ասէ, թե՛ նաւ էր Բաղերեփոնտի Պէսասոսն:

288 Դէզաղոսի իրքն՝ որ կարծեցուցուցանէր, թե՛ պատկերս շարժունս առնիցէ. քանզի նախ զոտս պատկերացն ի միմեանց զատանէր, զի այդքն կից գործեալ հասանեին: 289 Եւ պատմէ Պաղէփատոս, եթե՛ որպէս հանդերձ որդւովն իւրովն

Կարոսի³ զնաւէ կալեալ փախեաւ ի Նինեայ. եւ վասն չգտանելոյ պատսպարան փախստեանն՝ համարեցաւ թռանիլ:

290 Գղաւկոս Քիացի, որ գերկաթոյ զաւդ իմացաւ, ճանաչէր: 291 Եւ զՀիդրեայ՝ զկնոջէ ումեմնէ Պղատովն պատմէ, թե՛ անհնարին սոփիստէս էր:

292 Առ Նինեաւ թագաւորութեամբն Ասորեստանեայց՝ Եգիպտացւոց կշռի վեշտասաներորդ հարստութիւն. ըստ որում՝ թագաւորին վեշտասաներորդ Թեբէացիք՝ ամս ՃՂ: 293 Էժ-երորդ հարստութիւն՝ Հովիւքն թագաւորէին՝ ամս ՃԳ:

294 ԶԵգիպտացւոց թագաւորս Հովիւս՝ ի դէպ է անուանել զՅովսէփ եւ գեղբարսն. զի երեւնին սոքա ի ժամանակին՝ առ Հովուացն Եգիպտոսի իշխանութեամբ իջեալ յԵգիպտոս:

295 Փրիքսոս, ըստ ոմանց, համարեցաւ հեծանել ի խոյ ոսկիգիսակ եւ շրջել ընդ աւդս՝ հանդերձ Եղդեաւ քերքն իւրով փախուցեալ ի մաւրուէն, որ սպանանել կամէր զնա. եւ դիպեցաւ նաւ, որոյ նշանակն խոյ էր. իսկ (Պաղեփատոս ասէ, թէ)⁴ դայեակն, որ ապրեցոյց զնա, Խոյ կոչիւր:

296 Ափրիկանոս՝ առ թագաւորութեամբն Արտաշէսի համարէր զիմաստասէրսն. ուստի եւ Նեկտանեբոս՝ վերջին թագաւոր Եգիպտոսի, որ փարաւովն կոչիւր, գերծեալ զհեր գլխոյ՝ յայդակերպս փախեաւ:

297 Վասն Գանիմիդեա(յ) առեւանկութեանն՝ Տրովայ հաւրն Գանիմիդեայ եւ Տանտաղա(յ) ճակատք լինեին, որպէս պատմէ Փանոկղէս: 298 Ապա ուրեմն զուր

1 Հ. Բ. Սարգիսեանը իրաւացիօրէն է կասկածել այս տեղում Եպիփանի յիշատակութեանը, քանի որ, ինչպէս նախորդ, այնպէս էլ յաջորդող հատուածում ընդամենը արտագրուած են քաղաքներ եւսերիոս Կեսարացու ժամանակագրական աղիւսակների (Քրոնիկոն կամոն-ի) լուսանցագիր բացատրագրերից
2 Բ.Ս. Ա.Ա. չիֆ ուն մատենիւն ... դնէ [մաշուած հատուածում. ընթերցել է Ա. Մաթեոսեանը]

3 Վերականգնումը՝ հ. Բ. Սարգիսեանի, ըստ Եսերիոս Կեսարացու:
4 Ա.Ա. չիֆ Պաղեփատոս ասէ, թէ [ձեռագրի մաշուած հատուածն ընթերցուած է Ա. Մաթեոսեանի կողմից (վերականգնուած դեռեւս հ. Բ. Սարգիսեանի կողմից՝ ըստ Եսերիոսի)]

են առասպելքն Պիւէտիկոսին, որ իբրեւ զարծու[ւ]ոյ իմն կուտ բանս կարկատէր:

299 Աթենացւոց թագաւորաւն աղջկանն յափշտակութեան իրք յԱւգուենեա(յ)՝ Մողոսացւոց թագաւորի, որոյ էր շուն մի յաղթանդամ Կերպերոս, զոր Պերիթուս սպան, եկեալ ի կնոջն առեւանկութիւն՝ թեսեալ Հանդերձ, եւ զթեսեւ ապրեցոյց, որ մերձն էր յապականել՝ պատահեալ Հերակլի: 300 Իսկ վասն յայտնի վտանգին՝ ի դժոխոց ելեալ կարծէր: 301 Եւ պատմէ զայս Փիղոքորոս՝ յերկրորդում Ատթիդիոջն¹:

302 Եւ Որփեւս Թրակացի, որ աշակերտ Մուսո(յ) Եւսեպա(յ) էր. առ որովք Պորփիւրեանն Ոսիողոս պ(ի)ւետէս ճանաչէր:

303 Առ Ղատինացւոց թագաւորաւն իշացլուցն եւ ռապիթէացն կուին: 304 Իշացուք Թեսաղացւոց Հեծեալքն Եին, որպէս պատմէ Պաղէփաթոս յառաջնում Ատթիդիոջն:

305 Մինոտաւրոսի իրքն, զոր Փիղոքորոսն պատմէ յերկրորդում Ատթիդիոջն², թն Մինոտաւրոս անուն զաւրավար ոմն էր՝ անագորոյն եւ խիստ բարոյիւք. զի Մինոս ի կուռի ագոնեալ ի վերայ Անտրոզէ դիմէր. զոր սպանին Աթենացիքն. եւ ընդ կուռոյն յաղթելոյ³ պարգեւ զորդիան տայր զԱ[ն]տրիկէցիսն⁴: 306 Ուժգին էր Տաւրոս, եւ ամենեցուն (յաղթէր մինչեւ թեսեայ ի մարտ զրգուել եւ յաղթել Տաւրոսին)⁵ եւ զխոստացեալ որդիան ապրեցու-

ցանել ի պատերազմին ամբոխելոյ: 307 Եւ վասն սոցին իրաց վկայ լինել Անոսացւոցն⁶: 308 Աթենացիքն սկսանին եւ չորս զիրս ի կիր արկանել, քանզի յառաջ ժՁ գրով վարէին⁷:

309 Պարսից թագաւորք. Ա՝ Կիւրոս, Բ՝ Կամբիւսէս. թագաւորեն մոգքն եղբարք՝ ամս է: 310 Առ սոքաւք սկսան զհուր պաշտել Պարսիկք, որ բերաւ յԵրուսաղէմէ ի Բակտրացիս: 311 Եւ անտի յԱթաշ փոխեցաւ, զի եւ անուն մոգին Աթաշվչնասպ կոչէր:

312 Առ Արտաշեսիւ թուր լիալ Իսթերա(յ) իրքն, որ ի Հրէից պատմի, թն նոյն իցէ, որ առ Եբրայեցիս Արշաւիրն անուանի. եւ ըստ Իւթանասնից թարգմանութեան՝ Արտաշէս կոչի: 313 Նեէմի Եբրայեցի, տակառից պետ Արտաշէսի արքայի, արձակեալ կանգնէ զքաղաքն Երուսաղէմ. եւ ածէ զպարիսպսն եւ կատարէ զգործն յԼԲ ամի նորին Երկայնաձեռն Արտաշէսի:

314 Առ Դարեհիւ Խորթիւ արար սպառումնն թագաւորութեանն Պարսից եւ Մարաց, Քաղթէացւոց եւ Ասորւոց եւ Գղաց եւ այլ բազում ազգաց՝ Մակեդոնեան Աղեքսանդրոս. եւ միահեծան կալաւ զթագաւորութիւնսն:

315 Ի Դարեհէ Արշաւրայ՝ Բաբելացւոց թագաւորութիւնն ի Պարթեւս փոխեցաւ, ի Մ-երորդի Ե-երորդի Ողիմպիազին: 316 Եւ Պարթեւք ի Մակեդոնացւոց ապստամբեցին, եւ ի նոցանէ թագաւորեաց Արշակ Քաջ: 317 Որք կալան զթագաւորութիւնն ամս ՆԻԲ, մինչեւ յաւուրս Արտաշրի:

318 Նումաս Պոմպիլիոս կայսր Բ ամիսս յաւել ի տարի՝ զՅանուարի եւ զՓեբրուարի, զի յառաջ ժ ամիս էր տարին. նաեւ զԿապիտովղիովնն ի հիմանց չի-

1 Ա. Ամբիդիոջն [վերականգնումը՝ հ. Բարսեղ Սարգիսեանի. հմմտ. Ասխ. 304]
2 Ա. Ամբիդիոջն (վեր.)
3 Բ.Ս. Ա.Ա. յաղ(թեալ) փխ յաղթելոյ [վրիպում ձեռագրի մաշումս հատումում]
4 Թերեւս ուղղելի է Ատտիկեցիս ըստ Եւսեպիոսի Բ.Ս. Ա.Ա. չիք յաղթեր ... Տաւրոսին [ընթերցումը Եւսեպիոս Կեսարացու եւ պահպանումս տառակտորների հիման վրայ՝ Ա. Մաթեոսեանի, մեր փոքրիկ շտկումներով]
5

6 Բ.Ս. Ա.Ա. Ելանոսացւոցն [նիշտ ընթերցումը Ա. Մաթեոսեանի. Եւսեպիոսի մօտ՝ Կնոսացւոցն]
7 Բ.Ս. Ա.Ա. չիք Աթենացիքն ... վարէին [վրիպ.]

նեաց: 319 Նոյն եւ գԳոնդիար(իոն ետ Ասսարիա՝ փայտեղէն եւ խեցեղէն լու՝ մայա)¹:

320 Իսկ Տուղղուս Տիղիոս² Հռովմայեցւոց թագաւոր, արկանէ ի կիր զծիրանիս եւ զոսկի գաւազանսն. եւ վասն նորին ի տուն նորա փայլատակունք տեղացին յերկնից. եւ նա խարչեալ սատակէր:

321 ԶԻովաննէ Առաքելոյ եւ Աւետարանչէ մինչեւ ցՏրախնոսի ժամանակն պատմէ յերկա[յ]րել զկեանս իւր Իրէ[ա]-նոս: 322 Եւ Բասիղիղէս հերձուածող ընդ այն ժամանակս էր: 323 Նովատէս յեկեղեցւոյ ճեղքեցաւ, որ զՆաւատիանոսաց հերձուածն յարո(յ)ց:

324 ՅԱնտիոք եպիսկոպոս նստաւ Պաւղ Սամոստացի, որ հերիտիկոս գտեալ՝ մերժեցաւ. վասն զի զառողջ կանոնս որոչեալ՝ զԱրտիմոնի աղանդն նորոգեաց, որ ընդ հակառակսն զնաց Յովաննու Աւետարանչի՝ կարգաւք եւ կրաւնիւք:

[Գ]

1 ԿԱՅՍԵՐՔ ՀՈՌՈՎՄՈՑ ԹԵ ՈՐԶԱՓ ԱՄՔ ԿԱԼԱՆ ԿԱՄ ԱՄԻՍՔ ԵՒ ԶԻՆՉ ԳՈՐԾՔ ԳՈՐԾԵՑԱՆՅ:

2 ԳԱՅԻՈՍ, որ կոչեցաւն Յուղիոս⁴ ամս Գ, ե(ւ) ամիսս Գ⁵: 3 ՕՍա առաջին եկաց ի Հռովմ ինքնակալ կայսր, ի Գ ամին Կղէոպատրեայ Եգիպտոսի եւ Աղեքսանդրի թագաւորի, յետ դադարելոյն Անտիո-

քայ Ասորւոց թագաւորութեանն, ի ՃԶԴ Ողիմպիադին, ի ՉԸ-երորդ⁷ ամի Հռովմ քաղաքի շինութեան, ի Հրէից քահանայապետութեանն Հիւրկանոսի, որ էր աներ Հերովդի՝ հաւրն Արքեղաւոսի, եւ Լիւսինեայ, եւ Անթիպատոսի, եւ Հերովդի, եւ Փիղիպպոսի: 4 Որ եւ ինքն իսկ Յուղիոս եգիտ զլուսնացոյցն Հռովմոց⁸. եւ զԲեսիքստոնն⁹ կարգեաց, որ¹⁰ են ամք յառաջ քան զլնուլ ն(ա)հանջին¹¹. եւ զԿիւնիտղոս¹² ամիս¹³ Յուղիս անուանեաց վասն յայն ամսեան ծնանելոյն¹⁴:

5 ԱԻԳՈՍՏՈՍ՝ ամս ԾԶ եւ ամիսս Զ¹⁵. Սեբաստոս Հոքտաւիոս յորջորջեցաւ¹⁶: 6 Սա¹⁷ զՍեքոստոս¹⁸ ամիս Աւգոստոս անուանեաց՝ վասն ի նոյն ամսեան իւրոյ ծննդեանն լինելոյ¹⁹: 7 Նա համաւերէն տիրեաց ամենայն Հռովմայեցւոց եւ Յունաց: 8 Ի սորա Իէ-երորդ²⁰ ամի սպանաւ Կղեոպատր Աղեքսանդրի եւ Եգիպտոսի թագաւոր. եւ եղէն նուաճեալք ընդ Հռովմայեցւոց²¹: 9 Ի սորա ԽԲ ամի ծնանի Յիսուս Քրիստոս ի Բեթղեէմ Հրէաստանի²²:

7 Ա ՁԸ փիս ԶԸ [վերականգնում]
8 Փ Սա եցոյց զլուսնացոյցսն Հռովմեցոց փիս Որ եւ ինքն իսկ Յուղիոս ... Հռովմոց
9 Ա զԲեսիքստոնն փիս զԲեսիքստոնն (Փ)
10 ԻԲՈ որք
11 Փ չիք որ եւ ամք ... Եսահանջին
12 Փ զԿոնստանդիոս փիս զԿիւնիտղոս
13 ԻԲՈ զկնի Տիւղոս ամսոյ փիս զԿիւնիտղոս ամիս
14 Փ չիք վասն ... ծնանելոյն
15 ԶՈ Յետ սորա Աւգոստոս՝ ամս ԾԶ: Ի սորա ԽԲ ամին ծնանի Յիսուս Քրիստոս՝ որդին Աստուծոյ, ի Բեթղեէմ Հրէաստանի: Ի ամին ամի ժողովին Աքրահամէ մինչեւ ի ծնունդն Քրիստոսի ամսս ... ժե
16 Փ չիք Սեբաստոս ... յորջորջեցաւ
17 Ա եւ փիս սա
18 Փ զՄիքսոս / ԻԲՈ զՍեքստոս
19 Փ յայն ամիս ծնանելո իւր փիս ի նոյն ... լինելոյ
20 ԻԲՈ Ի-դի փիս Իէ-երորդ
21 Փ չիք նա համաւերէն ... Հռովմայեցւոց (երկու նախ.)
22 Փ աստ ունի. Առ նովաւ Հրէից թագաւոր Հերովդէս Անթիպատրեա՝ ամս ԼԵ: Եւ ԼԱ՝ ծնունդն Քրիստոսի, եւ ԼԳ-ն՝ կոտորումն մանկանցն. որ

1 Ա չիք իոն (գԳոնդիարիոն) ետ ... լումայս [ձեռագրի վերելից կտրուած տողի ընթերցումը եւսերիոսի եւ պահպանուած տառակտորների հիման վրայ՝ Ա. Մաթեոսեանի]
2 Հ. Բ. Սարգիսեանը ըստ եւսերիոսի վերականգնում է (Ոս)տիղիոս
3 Փ Թագաւորք Հռովմոց, ԶՈ Հռովմոց թագաւորք, ԻԲՈ Կայսերք Հռովմոց եւ գործք նոցա փիս Կայսերք Հռովմոց ... գործեցան (Ա)
4 Փ չիք որ կոչեցաւն Յուղիոս
5 Փ ԻԲՈ Գ փիս Գ / ԶՈ Գայիոս Յուլիոս, առաջին թագաւոր Հռովմոց, կալաւ ամս ե
6 Փ չիք Սա առաջին ... Փիղիպպոսի (մէկ նախ.)

10 Լինին¹ յԱղամայ մինչեւ ի ծնունդն Քրիստոսի² ամք ՐՄԿԴ³:

11 Եւ էր Հրէից թագաւոր Հերովդէս այդազգի, Անտիպատրեայ Ասկաղոնացւոյ եւ մաւր Եւպրեայ Արաբացւոց⁴: 12 Ի սորա երեսուն եւ մի ամի եղեւ ծնունդն Քրիստոսի. եւ երեսներորդի երրորդի կոտորեաց զմանգունսն ի Բեթղէմ⁵: 13 Եւ յետ Գ ամի դառն Հարուածովք սատակեցաւ: 14 Այս ի սոռ(յ)գ ժամանակագրական պատմութենէ ընդաւրինակեցաւ. իսկ ըստ այդոց՝ այսպէս ունի. Պատմութիւնք ըստ Հրէից՝ մինչեւ ի ծնունդն ամք Տ. ըստ Շամրտացւոց՝ Տ. ըստ Յունաց Եպիփանուս Կիպրացւոյ պատմութեանն⁷ ՐՇ. ըստ Քր(ոն)իկոնի Բագմավ[ր]էպ պատմութեանն՝ ՐՃՂԸ:

15 ՏԻԲԵՐԻՈՍ՝ ամս ԻԳ⁸: 16 Ի սորա ԻԵ ամին գայ ի մկրտութիւն Յիսուս Քրիստոս՝ ի Յորդանան գետ, առ Յովաննէս⁹. եւ ի ԺԶ¹⁰ ամին գլխատեցաւ Մկրտիչն¹¹. եւ ի ԺԼ¹² խաչեցաւ Քրիստոս ի Հրէիցն¹³. եւ յԺԹ¹⁴ ամին քարկոծեցաւ

Ստեփաննոս. եւ ի նոյն¹⁵ ամին ընտրեցաւ Պաւղոս յառաքելութիւն: 17 Եւ էր յԵրուսաղէմ Եպիսկոպոս¹⁶ Յակովբոս¹⁷ եղբայրն Տեառն. եւ ի նոյն ժամանակս էր Յովսէպոս պատմագիր (եւ Փիլոն ժամանակագիր)¹⁸: 18 ¹⁹Եւ տեղեկացեալ Տիբեր վասն սքանչելագործ նշանացն Քրիստոսի՝ խնդրեաց առ ինքն զՊիղատոս: 19 Իսկ նորա երկուցեալ ի տանջանաց, մինչդեռ յովկիանոս նաւէին, մատն անձին իւրոյ եղեւ, եւ ընգեցաւ ի ծով:

20 Առ սովաւ էր Աբգար թագաւոր Հայոց յՈւրհայի, որոյ գրեալ թուղթ առ Փրկիչն ի ժամանակի խաչելութեանն, ընկալաւ թուղթ պատասխանուոյ, արհնելով զքաղաքն, ցուցեալ նմա զկատարումն ելիցն իւրոց, որ յԵրուսաղէմ: 21 Եւ յուսայ ի գրեալսն առաքել առաքեալ մի առ նա, յաշակերտաց իւրոց՝ բժշկել զհիւանդութիւնս նորա. զի էր նա պատազրոս յոտից իւրոց: 22 Իսկ ըստ Հրամանի Փրկչին մերոյ Թաղեոս, որ էր մի յեւթանասնիցն, եկն յՈւրհա առ Աբգար թագաւոր եւ բժշկեաց զնա. եւ մկրտեաց զնա ամենայն տամբ իւրով եւ շինեալ անդ եկեղեցի՝ ձեռնադրեաց քահանայ զԱղէ, որ էր կերպասագործ թագաւորին: 23 Եւ եկեալ զնաց անդի ի Հայս՝ քարոզել զբանն կենաց: 24 Իբրեւ զգաց զգալուստ նորա Սանատրուկ արքայ Հայոց, զնաց ընդառաջ նորա եւ սպան զնա յԱրտազ գաւառի, ի գեաւղն ի Բագրոս:

25 ԳԱՅԻՈՍ²⁰ ամս Գ, եւ ամիսս Գ²¹: 26 Ի սորա յառաջնում¹ ամին Մարկոս Ա-

եւ ի ԽԲ-ն Աւգոստոսի ծնանի Տէր Քրիստոս ի Բեղղաէմ: փխ Ի սորա ԽԲ ... Բեթղեմ Հրէաստանի [հմմտ. նախ. 11-12]

1 Փ եւ լինի
2 Փ Քրիստոս փխ ծնունդն Քրիստոսի
3 Փ ՐՇ փխ ՐՄԿԴ
4 ԻԲՈ չիբ եւ էր Հրէից ... Արաբացւոց (մէկ նախ.)
5 Փ աստ չիբ եւ էր Հրէից ... ի Բեթղեմ (երկու նախ.) [հմմտ. նախ. 9-ի ծանօթութիւնը]
6 ԻԲՈ չիբ եւ յետ Գ ամի ... սատակեցաւ (մէկ նախ.) / Փ չիբ եւ յետ Գ ամի ... պատմութեանն ՐՃՂԸ (երկու նախ.)
7 ԻԲՈ չիբ Եպիփանուս Կիպրացւոյ պատմութեանն
8 Փ ԻԳ փխ ամս ԻԳ / ԻԲՈ քսան եւ չորս / ՁՈ Տիստոս՝ ամս ԻԳ: Ի սորա ԺԵ ամին մկրտի Քրիստոս, եւ ի ԺԹ չարչարի
9 Փ չիբ ի Յորդանան գետ առ Յովաննէս
10 Փ ԺԶ փխ ԺԶ
11 Փ Յովաննէս փխ Մկրտիչն
12 Փ ԺԸ ամին փխ ի ԺԸ / ԻԲՈ յեւթն եւ տասներորդին
13 Փ աստ ունի Տէրն. ընդ այն ժամանակս՝ Յովսէպոս պատմագիր եւ Փիլոն ժամանակագիր փխ Քրիստոս ի Հրէիցն [հմմտ. նախ. 17]

14 Փ ի ԺԹ
15 Փ նմին փխ նոյն
16 Ա Եպիսկոպոս (Փ)
17 Փ չիբ Յակովբոս
18 Ա չիբ եւ Փիլոն ժամանակագիր [վերականգնում ըստ Փ (հմմտ. վերը՝ ծան. 13), ԻԲՈ]
19 Փ չիբ եւ տեղեկացեալ ... ի Բագրոս (նախ. 24)
20 Փ Գայոս
21 Փ ԻԲՈ Գ փխ Գ / ՁՈ Միւս Գայոս՝ ամս Գ

ւետարանիչ յԱղեքսանդրէ՝² յՅեզրիպոսոս քարոզեաց զԱւետարանն՝³: 27 Եւ եկեաց⁴ ամս ԻԲ, եւ մարտիւրոսացաւ ի Բիկուղուսիւրոսացն⁵. յե(տ) նորա նստաւ յԱղեքսանդր առաջին եպիսկոպոս⁶ Անիանոս՝ ամս ԻԶ⁷:

28 ԿՂԱԻԴԻՈՍ՝ ամս ԺԴ⁸, եւ ամիսս Թ: 29 Առ սովաւ եղեւ սովն Համաշխարհական⁹: 30 Եւ ընդ նոյն¹⁰ ժամանակս Հերովդէս՝ եղբայր Արքեղոսի, սպան զՅակոբոս¹¹ զեղբայրն Յովաննու սրով. որ յառաջագոյն գլխատեաց զՄկրտիչն Յովաննէս: 31 Եւ ի նոյն ժամանակս Պետրոս առաքեալ՝ զԱնտիոքացւոց եկեղեցին Հաստատեաց: 32 Եւ գնացեալ ի Հռովմ՝ անդ զԱւետարանն քարոզեաց: 33 Եւ եկաց անդ առաջնորդ եկեղեցւոյն ամս Ի: 34 Իսկ յետ Պետրոսի առաքելոյ եկաց եպիսկոպոս առաջին յԱնտիոք՝ Եւոզիոս¹²:

35 ՆԵՐՈՎՆ՝ ամս ԺԳ¹³ եւ ամիսս Ը¹⁴: 36 Ի սորա¹⁵ է-երորդում ամի¹⁶ Յակովբոս՝ եղբայրն Տեառն, քարկոծեցաւ¹⁷ ի Հրէից վասն զՅիսուսէ գոլ որդի Աստուծոյ: 37 Եւ եկաց յետ նորա եպիսկոպոս յերուսաղէմ Սիմովն¹⁸:

38 Եւ ի ԺԳ-երորդին¹⁹ սպան զՊաւղոս ²⁰եւ Պետրոս ի Հռովմ Ներովն: 39 Եւ յետ սակաւ աւուրց յարուցեալ քաղաքն ի վերայ նորա՝ փախեալ եւ կենդանւոյն թաղեցաւ: 40 Եւ եկ[աց]աց յետ առաքելոյն Պետրոսի առաջին եպիսկոպոս ի Հռովմ Ղինոս՝ ամս ԺԳ²¹:

41 ՎԵՍՊՈՒԱՆՈՍ՝ ամս²² Ժ²³: 42 Ի սորա է-երորդում²⁴ ամին Տիտոս որդի նորին²⁵ պաշարեաց²⁶ զերուսաղէմ եւ առ գնա²⁷ ի Զատկին²⁸. եւ բրեաց ի Հիմանց զքաղաքն²⁹. ³⁰Եւ Զ բելրս արանց կոտորեաց: 43 Պատմէ եւ Յովսէպոս՝ սովաւ եւ սրով ձի բելրս կոտորեալ. եւ այդ եւս բելրս Ծ գերեաց եւ վաճառակուր արար յաւտար ազգս: 44 Իսկ Հաւատացեալքն, որ էին ի քաղաքին, յառաջագոյն Հրաման առեալ ի Հրեշտակէ սրբոյ գնալ ի քաղաքէն եւ ելեալ՝ բնակեցան ի քաղաքի մի, որ

1 Փ առաջին փխ յառաջնում
2 Փ աւետարանիչն յԱղեքսանդրեւ
3 Ա զԱւետանն
4 Փ եկաց
5 ԻԲՈ Բուկոս Իրոսացն / Փ մարտիրոսացաւ ի Բովկուղոսիւրա
6 ԻԲՈ առաջին եպիսկոպոս յԱղեքսանդրիա փխ յԱղեքսանդր առաջին եպիսկոպոս
7 Փ չիք յետ նորա նստաւ ... ամս ԻԶ / Ա.Ա. չիք Իրոսացն (Բիկուղոսիւրոսացն) յետ ... ամս ԻԶ (վրիպ.) Կիսով չափ մաշուած բնագիրն ընթերցել է Ա. Մաքսենսեանը (հ. Բ, էջ 107): Զեռագրի հետ համեմատութեամբ (հ. Ա, ք. 50բ) չի հաստատում եպիսկոպոսի անունը Ագրիպիանոս կարդալու փորձը: Փոխարէնը՝ ԻԲՈ ունեցած Անիանոս անունն բոլոր տառերը համապատասխանում են երեսացող տառակտորներին: Խուսափել ենք բնագիր ներառել նաեւ սկզբի եւ (եւ յետ) շաղկապը, որի հետեւը եւս ձեռագրում չեն նշմարում:
8 Փ ԺԳ, ԻԲՈ երեքտասան փխ ԺԴ / ԶՈ Կոզիոս՝ ամս ԺԴ
9 ԻԲՈ չիք Առ սովաւ ... համաշխարհական (մէկ նախ.)
10 Փ այն
11 Փ սպան շերտէս փխ շերտէս ... սպան զՅակոբոս
12 Փ չիք որ յառաջագոյն ... Եւոզիոս (չորսուկէս նախ.)

13 Փ Ներոն ամս ԺԴ / ԶՈ Ներոն՝ ամս ԺԳ
14 ԻԲՈ ինն
15 Ա սորայ
16 Փ է ամին փխ է-երորդում ամի
17 Փ քարկոծեցաւ Յակոբոս եղբայր Տեառն փխ Յակովբոս ... քարկոծեցաւ
18 Փ չիք վասն զՅիսուսէ ... Սիմովն (մէկուկէս նախ.)
19 Փ ԺԳ-ն / ԻԲՈ յեւթն եւ տասներորդին
20 Փ չիք եւ Պետրոս ... Ղինոս ամս ԺԳ (նախ. 40)
21 ԻԲՈ ԺԴ
22 Փ չիք ամս
23 ԶՈ Վէսպիանոս՝ ամս Ժ
24 Փ է, ԻԲՈ Ե-դի փխ է-երորդում
25 Փ որդին փխ որդի նորին
26 Ա պարշարեաց
27 Փ զբրեւայսն եւ առ զերուսաղէմ փխ զերուսաղէմ եւ առ զնա
28 Փ Զատկի տոնին
29 Փ ի հիմանց բրեաց փխ բրեաց ի ... զքաղաքն
30 Փ չիք եւ Զ ... Սկիւթացւոց Պողոսայ (նախ. 44)

կոչի Փաղաղէղայ¹, մաւտ ի կողմանս Ակիւթացոց Պողոս(յ)²:

45 ՏԻՏՈՍ՝ ամս Բ³. ⁴առ սովաւ Բէսիոս⁵ լեառն պատառեցաւ եւ հուր շնչեաց՝ գքաղաքս եւ զգաւառս այրեցեալ:

46 ԴՈՄԵՏԻԱՆՈՍ՝ ամս Ժ⁶: 47 Ի սորա չորրորդ⁷ ամի⁸ տուաւ Յովաննէս⁹ Աւետարանիչն¹⁰ ի Պատմէոս¹¹ կղզի՝ վասն բանին Աստուծոյ¹²: 48 Առ սովաւ¹³ երեւեցաւ Մենանդրոս, որ էր աշակերտ Սիմովնի կախարդի. ¹⁴եւ էր նա Շամրտացի¹⁵, ¹⁶ի գեղջէ Քփրաիա¹⁷: 49 Եւ ասէր նա զանձնէ, թե՛ ես եմ Փրկիչն, որ ի վերուստ ի-

ջեալ. եւ թե՛ որք ինձ հաւատան եւ մկրտին, յինէն կեանս յաւիտենականս, մշտենջենաւորս ունին յայսմ աշխարհի, եւ կան մնան առանց ծերանալոյ եւ մեռանելոյ: 50 Եւ ի սոյն ժամանակս էր հերձուածն Աբիսովնի եւ Կերինթոսի եւ Նիկաղաւոսացոցն: 51 Քանզի Աբիսովն ի Հերբայեցոց լեզուն աղքատ կոչի. եւ ասէր նա, թե՛ զծնունդն Տեառն ի Կուսէն եւ ի Հոգւոյն Սրբոյ ոչ ուրանամ, բայց ի սկզբանէ ոչ էր նայ ընդ Հաւր: 52 Եւ իմաստութիւն եւ զաւրութիւն Աստուծոյ եւ զաբաթս եւ զայդ վարս իբրեւ զՀրեայս պահէր, բայց զմիաշաբաթի իբրեւ զհաւատացեալս պահէր. եւ զառաքեալ կոչէ աւրէնս խոտորնակս: 53 Իսկ Կերինթոս ասէր, ասէ. Ուսեալ եմ ես ի հրեշտակաց, թե՛ յետ յարութեանն լինելոց է արքայութիւն ի վերայ երկրի: 54 Եւ դարձեալ՝ զցանկութիւն մարմնոյ միւս անգամ ի մէջ Երուսաղէմի եմք լինելոց գործել. եւ ըստ թուոյ Ռամաց լինելոց է տուն հարսանեաց:

55 Եւ ի սոյն ժամանակս էին եպիսկոպոսք տեսուչք եկեղեցեաց ի կողմանս կողմանս, որք գրեցին խաւսս ընդդէմ Մարկիոնի եւ Վաղենտիանոսի. Երուսաղէմի եկեղեցւոյն՝ Կասիանոս, Աղեքսանդրացոց՝ Ագրիպիանոս. Անտիոքացոց թեոփիղոս, Հռովմայեցոց՝ Սովատէր, յետ որոյ Ադիւթիւրոս. Փիղիպպոս՝ Գորտինացոց, Մեղիտոս՝ Սարդիացոց, Ապողինարիս՝ Յարապաւղիս, Դիոնէսիոս՝ Կորնթացոց, Պոպղիոս՝ Աթենացոց: 56 Սա պատմէ վասն քաղաքին իւրոյ, թե՛ ապականեցան ի հաւատոց, եւ մերձ էին յետս դառնալ. յետ որոյ Կողբատոս եկաց եպիսկոպոս եւ հաստատեաց զնոսս ի հաւատս Աւետարանին: 57 Եւ պատմէ վասն իւր, թե՛ աղաչեցին զիս եղբարքն գրել թուղթ առ Կորնթացիսն վասն հաւատոցն. եւ առին լցին զնոսս առաքեալքն՝ սատանայի որոշմամբ: 58 Եւ չեն ինչ զարմանք, զի եւ ի գիրս

1 ԻԲՈ Փաղեղա
2 ԻԲՈ չիբ՝ մաւտ ի կողմանս ... Պողոսայ
3 ՁՈ Տիտոս՝ որ գշրէայս պաշարեաց եւ երուսաղէմ ի հիմանց բրեաց. եւ ԾԶ բիր արանց կոտորեաց սրով եւ սովով, որպէս պատմէ Յովսիպոս, եւ այլ Խ բիր գերեաց՝ վանառակուր արարեալ: Եւ պատճառն այնչափ բազմութեան ի քաղաքին գտանելոյ՝ զԶատիկ Պասեբաց տօնն ասէ լինել. յորժամ ամենայն ազգն ի մի վայր ժողովեալ էին, եւ միանգամայն իբրեւ ի բանտի արգելեալն: Պարտ եւ պատշան էր նոցա, որ զկենարարն մեր յայնմ տաւնի նենգեցին, յայնմ տաւնի եւ գիատուցումն ընդունել: Եւ ժողովի ամենայն ժամանակն մինչեւ յերկրորդ ամն Վեսպիանոսի, յորում եղեւ յետին արն, եւ ի ժե: ամի Տիրեբեայ կայսեր. եւ իսկ ի սմանէ կենարար քաղաքեանն՝ ամբ Խ: Տիտոս՝ ամս Բ՝ Փ չիբ՝ առ սովաւ ... զգաւառս այրեցեալ
4 ԻԲՈ Բեռիոս
5 ԻԲՈ Դեմետրիանոս ամս ԾԶ / Փ Դեմիտրիանոս ամս ԺԶ / ՁՈ Դեմետրիանոս՝ ամս ԺԶ: Եւ երկրորդ յետ Ներոնի՝ Դոմետրիանոս հալածեաց գիրիստոնեայս: Առ որով առաքեալն Յովհաննէս ի Պատմոս կղզին տուաւ, ուր գՅայտնութիւնն լինէր նմա տեսանելն
6 ԻԲՈ Երրորդ
7 Փ աւուրս փիս չորրորդ ամի
8 Փ Յոհաննէս
9 Ա չիբ՝ Աւետարանիչն (Փ)
10 Փ ԻԲՈ Պատմոս
11 Փ չիբ՝ վասն բանին Աստուծոյ
12 Փ եւ ի սորա աւուրս փիս Առ սովաւ
13 ԻԲՈ չիբ՝ եւ էր նա ... նենգութիւն (նախ. 58)
14 Փ Պաղոս Սամոսացի փիս Մենանդրոս ... Շամրտացի
15 Փ չիբ՝ ի գեղջէ Քփրաիա ... նենգութիւն (նախ. 58)
16 ԻԲՈ Քփրաիա փիս Քփրաիա [ըստ Եւսեբիոս Կեսարացու՝ Քփրապիա]

Տեառն մերոյ փոփոխեցին ոմանք, եւ արկին նենգութիւն:

59 ՔԵՐՈՒԱՍ՝ ամ մի² եւ ամիսս Դ: 60 ³Զսա ս(ի)նկղիտոսն աստուած Համարեցաւ: 61 Եւ սատակեցաւ ազտիւ ի Սաղուստան բուրաստանին: 62 Առ սովաւ արձակեալ Յոհաննէս ի կղզոյն՝ դարձաւ յԵփեսոս, եւ անդ զԱւետարանն գրեաց:

63 ՏՐԱԻԱՆՈՍ՝ թագաւորէ⁴ ամս ժԹ եւ ամիսս Զ⁵: 64 Առ սովաւ եղեւ Հալածոմն եկեղեցոյ: 65 Ի ձեռն սորա խաչեցաւ Շմառն Կղէոպեանց՝ եպիսկոպոս Երուսաղէմի, յետ Յակոբոս եղբար Տեառն, որ էր եղբարորդի Հաւր նորա: 66 Սպանալ կացեալ ամս ձի⁶: 67 Եւ ի Ժ-երորդ ամի Տրայիանոսի Հանգեալ⁷ Յոհաննէս Աւետարանիչն⁸ յԵփեսոս⁹:

68 ԱՂԻՐԻԱՆՈՍ՝¹⁰ թագաւորէ ամս ԻԱ¹¹: 69 Սա եկեալ յԵրուսաղէմ, ետես յատակեալ գքաղաքն, եւ Հրամայեաց շինել զնա¹²: 70 Առ սովաւ եղեւ Ակիւղաս թարգմանիչ. (ի Հ-ի¹³)ցն թարգմանութե-

նէն մինչեւ ցԱկիւղաս թարգմանիչ լինի ամք ՆԼ¹⁴:

71 ՏԻՏՈՍ՝ Հանդերձ որդւովքն Աւրէղաւ¹⁵ եւ Լուկեաւ¹⁶ թագաւորէ ամս ԻԴ¹⁷: 72 Ի սորա աւուրս Սիմաքոս Սամարացի չորրորդ թարգմանութիւնս արար¹⁸:

73 ՄԱՐԿՈՍ ԱՆՏՈՒՆԻՆՈՒ՝¹⁹ ամս ժԹ եւ ամիսս Ա²⁰: 74 ²¹Սա ել ի պատերազմ ի Կուազա²² ընդ Գերմանիկս եւ ընդ Սարմատս. եւ նեղեցան զաւրն ի ծարաւոյ, եւ գունդ մի ի զին(ո)ւորացն՝ որ եին քրիստոնեայք՝ ի Մեղիտինեայ²³, յաղաւթս կացեալ առ Աստուած, ծուր եղեալ ի վերայ երկրի, եւ մինչդեռ թշնամիքն զարմացեալ Հայէին, եղեւ յանկարծակի շարժումն մեծ, եւ որոտումն, եւ կայծակունք տեղացին ի վերայ թշնամեացն, եւ սատակեցան, եւ անձրեւով ջրոցն ընդարձակեցան զաւրքն:

75 Ի նոյն ²⁴ժամանակս յարեաւ Հերձուածն Կրետացւոց, որոց պատճառք Տրայիանոս եղեւ Հերձուածին Կրետացւոց, աշակերտ Յուստիանոսի: 76 Զի զաշխարհ աներեւոյթ ասեն, եւ զամուսնութիւն՝ պոռնկութիւն եւ ապականութիւն, եւ զկերակուրս խոտեն: 77 Իսկ Սեւերոս Հաստատեաց զայս աղանդ, եւ կոչին Սեւերիանոսք: 78 Սոքա Հայհոյեն զՊաւղոս, եւ զԳործս առաքելոցն ոչ ընդունին. բայց ինքն Տրայիանոս Հաստատեաց եւ եղ Աւե-

1 Ա չիք Ներուա ... քարգմանութիւնս արար լնայս. 72 լուսանցում այս չորս կայսրերի պակասի մասին կայ գրչի որդու նշումը (թ. 52ա), ըստ այդմ՝ պակասը մայր ձեռագրից է եղել (հաւանարար թերթ ընկած լինելու պատճառով). բնագիրը տալիս ենք ըստ ԻԲՈ գրչագրի (հետեւելով հ. Բ. Սարգիսեանին)՝ գումարելով Փ-ի լրացուցիչ հատուածները
2 Փ Ներուա՝ ամ Ա. / ԶՈ Ներուա՝ ամս Ա.
3 Փ չիք Զսա սինկղիտոսն ... գրեաց (նայս. 62)
4 Փ չիք թագաւորէ
5 ԶՈ Տրայիանոս՝ ամս ժԹ
6 Փ չիք Առ սովաւ եղեւ ... ամս ձի (երեմ նայս.)
7 Փ Ի սորա ժ ամի կատարեցաւ փիս եւ ի Ժ-երորդ ... հանգեալ
8 ԻԲՈ չիք Աւետարանիչն (Փ)
9 Փ չիք յԵփեսոս (ԻԲՈ)
10 ԻԲՈ Աւրիանոս
11 Փ ԻԼ փիս թագաւորէ ամս ԻԱ. (ԻԲՈ) / ԶՈ Անդրիանոս՝ ամս ԻԱ.
12 Փ չիք Սա եկեալ ... գնա (մէկ նայս.)
13 Վերականգնում Փ գրչագրի վնասուած հատուածում

14 ԻԲՈ չիք Առ սովաւ ... ամս ՆԼ (մէկ նայս.)
15 Փ որդովք Որեղիս փիս որդւովքն Աւրէղաւ
16 ԻԲՈ Կուկիանոսի փիս Լուկեաւ [թերեւս վերականգնելի է՝ Լուկիանոսի]
17 Փ ամս ԻԳ փիս թագաւորէ ամս ԻԴ
18 ԻԲՈ չիք Ի սորա աւուրս ... արար (Փ) (մէկ նայս.)
19 Փ չիք Անտունիմու
20 ԻԲՈ ամիս մի / Ա ժե փիս ժԹ եւ ամիսս Ա. (Փ) / ԶՈ Անտունիմոս, որ կոչեցան Բարեպաշտաւն, ամս ԻԴ: Մարկոս՝ ժԹ
21 Փ չիք Սա ել ի պատերազմ ... գառաջին հերձուածոյն (նայս. 80)
22 ԻԲՈ չիք Կուազա
23 ԻԲՈ չիք Մեղիտինեայ
24 ԻԲՈ չիք ժամանակս ... հերձուածոյն (նայս. 80)

տարան եւ կոչեաց Յատակատուն, այսինքն է՝ խառնակութիւն. եւ առ բազումս կայ մինչեւ ցայսաւր: 79 Ի նոյն իսկ ի ժամանակս էր Բարդա[յ]ծան Արամացի՝ յՈւրհայի, այր երեւելի եւ իմաստուն, եւ լեզուաւ կ(որովի) ընդդէմ ամենայն հերձուածողաց: 80 Բայց էր սա յառաջ յուսման ընդ Վաղենտիանոսի, եւ իբրեւ գիտաց՝ անարգեաց զԲազում պատմութիւնն նորա, այլ ոչ լիով կատարելապէս ջնջեալ զառաջին հերձուածոյն:

81 ԿՈՄԻԴՈՍ՝ ամս ԺԳ¹: 82 ²Ի սոր(ա) աւուրս Թեոդոտոն³ Պոնտացի, որ էր⁴ ի հերձուածոյն Մարկիոնի, դարձալ թարգմանութիւնս⁵ արար: 83 ⁶Առ սովաւ էր աղանդն Ապեղղեայ, որ հպարտացեալն էր յալիս ծերութեանն: 84 Եւ մի սկիզբն խոստովանի եւ վասն մարգարէութեանցն ասէ, թէ ի Հոգւոյ հակառակութեանց են: 85 Եւ ասէր զանձն իւրմէ ուսուցիչ եւ վարդապետ. եւ ոչ գիտէր հաստատել, զոր ուսուցանէրն: 86 Եւ բազում ինչ հայհոյեաց զՄովսէս, եւ ընդ նմին գԲանն Աստուծոյ հայհոյեաց բազում խաւսիւք իւրովք, զի եւ նայ ի հրապո(յ)րս անկեալ ի բանս կուսի միոյ դիւահարի: 87 Եւ պատմէ Արագովն՝ աշակերտ Տերտիանոսի՝ ի Հռովմ քաղաքի, որոյ եղեալ էր Գիրս նշանաւորս ընդդէմ Մարկիոնի: 88 Եւ ի սոյն ժամանակս էր հերձուած սուտ մարգարէութեանն Փոիւզացւոց, եւ աղանդն Փղաբիանոսի, եւ Բաղեստոսի, եւ մոլորութիւնն Թարգիտոսի: 89 Զի Փոիւզացւոց կուրութեան եղեւ առաջնորդ Մոնտանոս, որ էր ի Միւսում Փոիւզացւոց, ի գեղջէ, զի անուն էր նորայ Րէբոու. եւ արկ զթոյնս իւր ի

կողմանս Ասիացւոց: 90 Եւ ասէր Մոնտանոս զանձնէ, թէ(է)՝ ես եմ հոգին բարեխաւս: 91 Եւ Պրիսկիղա եւ Մաքսիմիղա կանայք՝ մարգարէք Մոնտանեայ: 92 Եւ ոգին պիղծ Մաքսիմիղա ասէր, թէ՝ Հալածիմ ես գայլ ի գառանց, չեմ գայլ, այլ բան եւ հոգի եւ զաւրուութիւն: 93 Եւ պատմէ Մեղոգէս աւրինակագիր եկեղեցւոյ, ասէ՝ Գոթի ես ի խաւսս նոցա, թէ՝ ոչ է պարտ մարգարէի խաւսել արտաքոյ կամաց իւրոց: 94 Եւ ասէ զՄոնտանեա(յ) եւ զկանանցն, թէ շարժեցան յապականիչ ոգւոց եւ սպանին զանձինս իւրեանց ուրոյն ուրոյն ժամանակս, ըստ մահուն Յուդայի մատնչի: 95 Իսկ Փղաբ(ի)անոս անգաւ ի Հռովմ քաղաքի՝ անգեալ յերիցութենէ եկեղեցւոյն, եւ ընդ նմին՝ Բաղեստոս. սոքա զբազումս մոլորեցուցին զկնի իւրեանց, եւ եղէն հակառակք ճշմարտութեանն: 96 Եւ Թարգատոս՝ որպէս թէ ընդ երկինս վերանայցէ՝ անկաւ եւ մեռաւ չարաչար, որ Աստրոււ Որբանոս:

97 Ի սոյն իսկ ի ԳԺ-երորդ ամին Կոմիդեայ ելից զպաշտան եկեղեցւոյն Հռովմայեցւոց Աղիւթերոս, եւ յետ նորայ՝ Բիկտոր: 98 Եւ Աղեքսանդրացւոց՝ Դոմետրիոս, Անտիոքացւոց՝ Սարապիովն, Կեսարեայ Պաղիստենացւոց՝ Թեովփիղոս, Երուսաղէմի՝ Նարկէոս, ի Կորինթոս Խեղագացւոց՝ Բաքիղոս, Եփեսացւոց՝ Պողիկարպոս, եւ Գաղիլէացւոց Ղոնդունի՝ Բենիոս: 99 Ի նոցունց աւուրս եղեւ խնդիր բազում յուզման սրբոյ Զատիկին. զի Ասիացւոց եկեղեցիքն զԺԴ լուսնոյ Զատիկացն՝ յորում եւ դիպէր յաւուրց շաբաթուն՝ լուծաննին եւ առնէին Զատիկ: 100 Իսկ եպիսկոպոսն Հռովմայ Բեկտոր կամեցաւ հատանել ընկելուլ զԱսիացւոց եկեղեցեացն առաջնորդս, իբրեւ ոչ ողջամիտս՝ վասն ոչ ի միաշաբաթուն լուծանել զԶատիկին: 101 Իսկ Իրէնէոս՝ ըստ անուան իւրոյ էր նա խաղաղարար՝ զրեաց թուղթ առ Բիկտոր եւ աղաչեաց ի խաղաղութիւն:

1 ՁՈ Կոմոդոս՝ ԺԳ
 2 ԻԲՈ չիԲ Ի սորա ... լուծցեմ զնա (Ճախ. 102)
 3 Փ Թեոդոտոն
 4 Ա չիԲ որ էր
 5 Ա Մարկիոնի երրորդ [=° Ե-երորդ] թարգմանութիւն փխ Մարկիոնի ... թարգմանութիւնս
 6 Փ չիԲ Առ սովաւ էր ... լուծցեմ զնա (Ճախ. 102)

102 Յայնժամ ամենայն եպիսկոպոսունքն միով հաւասարութեամբ խորհեցան առնել զաւրն Զատկաց, զի ի միաշաբաթին լուծցեն զնա:

103 ԵՂԻՈՍ ՊԵՐՏԻՆԱԿՍ՝¹ ամ Ա. առ սովաւ սաստիկ հրայրեացք եղէն, եւ պաղատն, եւ կուսանաց տունն այրեցաւ ի Հռովմ:

104 ՍԵՒԵՐՈՍ՝² ամս ԺԸ³: 105 Սա յարոյց սաստիկ հալածանս ի վերայ(յ) եկեղեցեաց, յորում անթիւք եղէն վկայք⁴:

106 Առ սովաւ Ղեւոնտէս⁵ հայրն Ովրիգենի⁶, մարտիրոսացաւ⁷: 107 ⁸Եւ ի նոյն⁹ աւուրս Ե-երորդ¹⁰ թարգմանութիւն գտաւ յերիքով¹¹ ի կարաս թաքուցեալ:

108 ¹²Եւ ի սորին աւուրս էին Ասկղեպիդէս, եւ Թիդոտոս, եւ Ուկղոդէս, եւ Թեոդրատէս, եւ Հերմապաւղիս, եւ Կապողնիդէս: 109 Սոքա համարձակ ձեռնամուխ եղեն ի Գիրս Աստուծոյ եւ ասէին, թն ուղղեմք. եւ կարծեցին զանձինս իմաստուն գոլ քան զՀոգին Սուրբ. եւ ոչինչ եին նոքայ, թն ոչ՝ զիւհարք: 110 Եւ ընդ այն ժամանակս¹³ էր Ափրիկիանոս ժամանակագիր:

111 ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ՝ որդի Սեւերայ¹⁴ ամս է¹⁵: 112 ¹⁶Առ սովաւ էր Նարկէոս¹⁷ ե-

պիսկոպոս յերուսաղէմի, այր սքանչելի. ¹⁸զի էր երբեմն հսկումն՝ մեծ տաւնին Զատկաց, եւ պակասեաց ձէթ ճրագացն, իսկ Նարկէոս հրամայեաց բերել ջուր եւ եկաց յաղաւթս ի վերայ ջրոյն, եւ հրամայեաց արկանել ի ճրագսն պինդ հաւատովք, եւ շրջեցան ջուրքն ի բնութիւն ձիթոյ: 113 Եւ եկաց Նարկէոս ամս ձժԹ:

114 ¹⁹Իսկ Աղեքսանդրոս եպիսկոպոս՝ ի կողմանց անտի Գամբրացւոց՝ եկն յաղաւթս կալ յերուսաղէմ, եւ արգելին զնա եղբարքն անդէն լինել եպիսկոպոս փոխանակ Նարկեսայ՝ ի հրամանէ Աստուծոյ:

115 Եւ սոյն իսկ Աղեքսանդրոս գրեաց առ Ասկղիպիդէս եպիսկոպոս. ասէ՝ Մեք, եղբա՛րք, զՊաւղոս եւ զՊետրոս եւ զայդ առաքեալսն իբրեւ զՔրիստոս ընդունիմք, այդ որ ինչ յանուն նոցա ստութեամբ գրեալ է, խոտեմք. իբրեւ ոչ ընթերցա(յ) ես զԱւետարանն, զոր յանուն Պետրոսի ունին ոմանք ի ձէնջ, զի այժմ գիտացի, թն հերձուածք թաքուցեալ են ի միտս նոցա ի հերձուածոյն Մարկիովնի: 116 Եւ ի սոյն ժամանակսն գտաւ Զ-երորդ թարգմանութիւնն²⁰ յեմաւուս՝ նոյնպէս²¹ ի կարաս թաքուցեալ:

117 ՄԱԿՐԻԱՆՈՍ՝²² ամ Ա. առ սովաւ Հանդիսիցն տեղիք շուրջ տեսան(ել)եաց այրեցան ի Հռովմ²³:

118 ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ միւս՝ ամս Դ²⁴. առ սովաւ հին Եմաւուս նորոգեցաւ, եւ Նիկապաւղիս կոչեցաւ յԱփրիկիանոսէ²⁵:

1 Ա Պետրիմակս, Փ Պերտիմակ փիս Պերտիմակս (վերականգնում) / ՋՈ Պերտիմաս՝ Ա.
2 Փ ԻԲՈ Սեւերիոս
3 Ա ԺԵ, Փ ԺԲ փիս ԺԸ (ԻԲՈ) / ՋՈ Սեւերոս՝ ԺԸ
4 Փ չի՛ք Սա յարոյց ... վկայք (մէկ նախ.)
5 Ա եւ Ղեւոնդէս փիս Առ սովաւ Ղեւոնտէս (Փ)
6 Փ Որոզիմի փիս Ովրիգենի
7 ԻԲՈ վկայեաց
8 ԻԲՈ չի՛ք եւ ի նոյն ... դիւահարք (նախ. 109)
9 Ա սորիմ
10 Ա երրորդ փիս Ե-երորդ
11 Ա յերիքով գտաւ փիս գտաւ յերիքով
12 Փ չի՛ք եւ ի սորիմ ... դիւահարք (նախ. 109)
13 Ա ի սոյն ժամանակի փիս ընդ այն ժամանակս
14 Ա Սեւեայ փիս որդի Սեւերայ (Փ) / ԻԲՈ Անտոնիոս Սեւերեայ
15 Փ Ե փիս է
16 Փ չի՛ք Առ սովաւ էր ... Մարկիովնի (նախ. 115)

17 ԻԲՈ Նարկէսոս
18 Ա գէ փիս զի (վեր.) / ԻԲՈ չի՛ք զի էր երբեմն ... հաւատովք (6 տող)
19 ԻԲՈ չի՛ք Իսկ ... կարաս թաքուցեալ (նախ. 116)
20 Փ Առ սովաւ Զ-երորդ թարգմանութիւնն գտաւ փիս եւ ի սոյն ... թարգմանութիւնն
21 Ա չի՛ք նոյնպէս
22 Փ ԻԲՈ Մարկիանոս
23 Փ չի՛ք առ սովաւ ... ի Հռովմ
24 ԻԲՈ թագաւորէ ամս Գ / ՋՈ Անտոն՝ Գ
25 Փ չի՛ք առ սովաւ ... յԱփրիկիանոսէ

119 ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ՝ Մամեայ որդի ամս ԺԴ¹: 120 ²Առ սովաւ Հիպէրիպոս Բոսպորացի³ զնէր խաւսս բազում վասն Զատկի, եւ զԺ-ամեայ կանոնսն, եւ վասն Զ-աւրեայ ծննդոց, եւ վասն աւրհնութեան աւրհնութեանցն, եւ սակաւ ինչ՝ յեզեկիէ-դէ: 121 Եւ ի սոյն աւուրս էլ Ովրիգենէս՝ յԱղեքսանդր, եւ ներքենի եցոյց զինքն:

122 ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ՝ ամս Դ⁴: 123 ⁵Սա յարո(յ)ց հալածանս ի վերայ եկեղեցեաց եւ հրամայեաց զամենեսեան կոտորել: 124 ⁶Եւ ի սոյն ժամանակս Ովրիգենէս ելեալ յԱղեքսանդրի Կեսարեայ Կապուղկացւոց՝ եթող վարդապետ եկեղեցւոյն զՀերակղէս՝ զաշակերտն իւր, որ յետ Դէմետրի կալաւ զեպիսկոպոսութիւն Աղեքսանդրի:

125 ԳՈՐԳԻԱՆՈՍ՝ ամս Զ⁷: 126 ⁸Սա յաւուրս Զատկի տաւնին կամեցաւ խառնիլ յաղաւթս ընդ ժողովուրդս եկեղեցւոյ, եւ ոչ հրամայեաց նմա եպիսկոպոսն Փղաբիանոս՝ մինչչեւ խոստովանեալ. ⁹եւ նա յանձն¹⁰ առնոյր յամենայն մտաց իւրոց:

127 Առ սովաւ էր Բեր(ի)ւեղոս եպիսկոպոս Բոսարա(յ), ի կողմանս Արաբացւոց. սա ժպրհեցաւ ասել վասն Փրկչին մերոյ, թե՛ Ոչ էր նա անձամբ գոյուլթեան յառաջ՝ մինչչեւ եկեալ էր յաշխարհ եւ մարմնացեալ, եւ չիք նորա ասել աստուածութիւն անձին իւրոյ, այդ աստուածութիւն Հաւր իւրոյ բնակեալ էր ի նմա: 128 Իսկ եին այդք, որ ասէին, ի նմին կողմանց, թե՛

չունչք ընդ նոսին մարմնոցն մեռանին եւ ապականին, եւ ի յարութեանն նորոգի ի նա: 129 Իսկ աղաչեցին զՈվրիգենէս, եւ նա դարձուցանէր զնոսա ի ճշմարտութիւն. եւ էր նա ամաց վաթսնից:

130 ՓԻՂԻՊՊՈՍ՝ ամս Զ¹¹. ի սորա ի սկզբան թագաւորութեանն Ռ ամ լցաւ Հոովմայ՝ ի սկզբան շինելոյ քաղաքին¹²:

131 ԴԵԿՈՍ¹³ ամս Բ¹⁴: 132 Սա յարոյց հալածանս ի վերայ եկեղեցեաց¹⁵, եւ եղեն վկայք եպիսկոպոսք. ի Հոովմ¹⁶ Փղաբիանոս, յԱնտիոք՝ Բաբելլաս, յԵրուսաղէմ՝ Աղեքսանդրոս¹⁷: 133 Ի նմին ժամանակի¹⁸ ըմբռնեալ եւ Ովրիգենէս, եւ¹⁹ բազում չարչարեալ²⁰ յԱղեքսանդր, բայց ի կատարումն մարտիրոսութեան²¹ ոչ եհաս:

134 Եւ անտի եկեալ ի կողմանս²² Կեսարիայ Ստրատոնեաց²³ եւ ելեալ յԵրուսաղէմ՝ սակաւ ինչ ժամանակս²⁴ շրջէր անդ. եւ իջեալ ի Տիրոս²⁵ անդ լինէր²⁶: 135 Եւ հետազաւտէր զթարգմանութիւնն Ը-եջի²⁷ գրովք յաւրինեալ. եւ հրաչազան եւ մեծարգի եցոյց զեւթանասնիցն թարգ-

1 Փ Մամէորդի ամս ԺԳ փխ Մամեայ ... ամս ԺԳ / ԶՈ Աղեքսանդր՝ ԺԴ
 2 Փ չիք Առ սովաւ ... եցոյց զինքն (նախ. 121)
 3 ԻԲՈ Հիպոդիոտոս Բոստրացի
 4 Փ Գ փխ Դ / ԻԲՈ Մաքսիմոս՝ ամս Գ / ԶՈ Մաքսիմիանոս՝ Դ
 5 Փ չիք Սա յարոյց ... Աղեքսանդրի (նախ. 124)
 6 ԻԲՈ չիք եւ ի սոյն ... Աղեքսանդրի (մէկ նախ.)
 7 ԶՈ Գորգիանոս՝ Զ
 8 Փ չիք Սա յաւուրս ... ամաց վաթսնից (նախ. 129)
 9 ԻԲՈ չիք եւ նա յանձն ... վաթսնից (նախ. 129)
 10 Ըստ Ա.Ա.՝ ուղղելի է [27] նախանձն փխ նա յանձն

11 ԻԲՈ է / Փ Փիլիպպոս՝ ամս է / ԶՈ Փիլիպպոս՝ է
 12 Փ առաջին ամին Ռ ամ լցաւ Հոովմա շինութեանն փխ ի սկզբան ... շինելոյ քաղաքին
 13 Ա Դիկոս
 14 ԻԲՈ ամ մի / Փ Դեկոս ամս Ա / ԶՈ Դեկոս՝ Ա
 15 Փ եկեղեցո փխ ի վերայ եկեղեցեաց
 16 Փ ի Հոովմ եպիսկոպոսք փխ եպիսկոպոսք ի Հոովմ
 17 Փ չիք Աղեքսանդրոս
 18 Փ Ընդ այն ժամանակիս փխ ի նմին ժամանակի
 19 Փ ըմբռնելով եւ Որոգիմէս փխ ըմբռնեալ ... եւ
 20 Փ չարչարել
 21 Փ մարտիրոսութեան փխ բայց ... մարտիրոսութեան
 22 Փ չիք կողմանս
 23 Փ Ըստրատոնեանց փխ Ստրատոնեաց
 24 Ա չիք ժամանակս
 25 Ա Տարոս փխ Տիրոս
 26 Ա շրջէր
 27 Փ հետազաւտել զթարգմանութիւնն Ը-իջի փխ հետազաւտէր ... Ը-եջի

մանուկներնս՝¹ քան զայլոցն. բան, որ կրկին էր յաւերինակին եւ եւթանասուներն թողին, զայն² Ովրիգենէս աստեղբ նշանակեաց. եւ ուր³ պակասէր եւ յաւելոյին⁴, յոբելիս արար, որոյ եւթանասուներն⁵ յանձնէ եղին: 136 Իսկ ուր⁶ զանազանեցին զբանն՝ զիմնիսկոս⁷ եւ⁸ հիպոդիմնիսկոս⁹ եղին. մինն¹⁰ ատտիկեցի նշան է եւ միւսն բժշկաց¹¹, զոր եւթանասուներն կարգեցին: 137 Զայս արար Ովրիգենէս¹²:

138 Եւ ասի լինել յաշակերտաց նորա եպիսկոպոսք աւելի քան զԿ¹³, յորոց զայրն¹⁴ Գրիգոր Աքանչեղագործն¹⁵ ի կողմանս Պոնտացւոց ի Նեոյկեսարիայ¹⁶, եւ Փերմեղիանոս՝ ի կողմանս Կապուղկացւոց¹⁷, ի Մեծն¹⁸ Կեսարիայ. Եւսեբի¹⁹ ի կողմանս Պաղեստինացւոց, ի Պամփիլղիայ²⁰: 139 Իսկ Ովրիգենէս²¹, ելեալ²² ի Տիւրոսէ²³, գնաց ի Կիպրոս, եւ գրեաց խաւսս²⁴ վասն իշխանութեանցն ի²⁵ յեր-

կինս, եւ վասն աշխարհարարութեանն, եւ վասն յարութեանն: 140 Եւ մոլորեալ ի ճշմարտութենէն՝ եղեւ հակառակ եկեղեցւոյ²⁶. զի վասն Որդւոյ²⁷ ասէ. Ոչ զաւրէ տեսանել²⁸ զՀայր, եւ հրեշտակք ոչ կարեն տեսանել զՍուրբ Հոգին²⁹, եւ մարդիկ ոչ կարեն տեսանել³⁰ զհրեշտակս. եւ զգրախտն յերկինս ասէ³¹. եւ վասն մաշկեղէն հանդերձի առաջին մարդոյն³² ասէ՝ մի³³ թն մորթագործ³³ էր Աստուած, այդ յետ ուտելոյ ի փայտէն, զգեցոյց նոցա ոգւոց զայս զմարմինս. եւ մարմինս ոչ յառնէ ի յարութեանն, այդ փոխանակ սորա այդ լինի³⁴: 141 Եւ կեցեալ ամս Կթ³⁵ մեռանի³⁶ ի Կիպրոս: 142 Եւ պատմէ զայս Եպիփան եպիսկոպոս Կիւպրացւոց³⁷: 143 Եւ ի նոյն ժամանակս³⁸ հալածանաց փախուցեալ է մանգունքն ի Դիկոսէ յԵփեսացւոց քաղաքին՝ ննջեցին³⁹ ի Նիւքղոս⁴⁰ լերինն՝ յայրին, եւ յետ ձեռ⁴¹ ամի զարթեան⁴²:

1 Փ Հ-իցն քարգմանութիւնսն փխ գեթանասնիցն քարգմանութիւնս
 2 Փ չիբ գայն
 3 Փ որ փխ եւ ուր
 4 Փ յաւելին փխ եւ յաւելոյին
 5 Փ գոր Հ-ունցն փխ որոյ եւթանասունցն
 6 Փ որ
 7 Փ լիմնիսկոս
 8 Ա է փխ եւ
 9 Փ հիպիդիմնիսկոս
 10 Ա մին
 11 Փ ի բժշկաց
 12 Փ Որոգիենէս
 13 Փ աւելի քան ԳԿ եպիսկոպոսս փխ եպիսկոպոսս ... քան ԳԿ
 14 Փ մի փխ գայրն
 15 Փ Սեանչեղագործ
 16 Փ Նիոկեսարիա
 17 Փ Կապադովկացոց
 18 ԻԲՈ չիբ ի կողմանս Պոնտացւոց ... Մեծն (3 տող)
 19 Փ Եւսեբիոս փխ Եւսեբի
 20 Փ Պամփիլիւս
 21 Փ Որոգիենէս
 22 Փ անցեալ
 23 Ա Տարոսէ փխ Տիւրոսէ (Փ ԻԲՈ)
 24 Փ խոստովանի փխ խաւսս
 25 Փ որ փխ ի

26 Փ չիբ եւ վասն աշխարհարարութեանն ... եկեղեցւոյ (3 տող)
 27 Փ զՈրդոյ փխ զի վասն Որդւոյ
 28 Փ տեսանէ փխ գաւրէ տեսանել
 29 Փ Հայր ոչ տեսանէ գձոգին փխ հրեշտակք ... զՍուրբ Հոգին
 30 Փ տեսանեն փխ կարեն տեսանել
 31 Փ չիբ եւ գրախտն յերկինս ասէ /Փոխարէնը լուսանցում ֓-ն լրացուցիչ ունի. հոգի ոչ տեսանէ գորդի, եւ որդի ոչ տեսանէ գիւր. աստիճանս կարգեց սուտեգերդ շուն/՝
 32 Փ հանդերձին Ադամա փխ հանդերձի ... մարդոյն
 33 ԻԲՈ կաշեգործ / Փ քէ կաշեգործ փխ միթե մորթագործ
 34 Փ չիբ այդ յետ ուտելոյ ... այդ լինի (3 տող)
 35 ԻԲՈ Կ փխ Կթ
 36 Փ մեռաւ
 37 ԻԲՈ չիբ եպիսկոպոս Կիւպրացւոց / Փ չիբ եւ պատմէ ... Կիւպրացւոց (մէկ նախ.)
 38 Փ Սորա աւուրս փխ եւ ի նոյն ժամանակս
 39 Փ ննջեցին մանկունցն փխ հալածանաց փախուցեալ ... ննջեցին
 40 ԻԲՈ Յոգիամ
 41 ԻԲՈ հարիւր վաթսուն
 42 Փ չիբ ի Նիւքղոս ... զարթեան

144 ԳԱՂՂԻՈՍ ԵՆ ՍՈՂԻՍՏԵՆՈՍ՝¹ ամս Բ եւ ամիսս Դ²: 145 ³Առ սովաւ Նաւատիոս էր յեկեղեցւոյն Հռովմայ. եւ եղեւ առաջնորդ աղանդո(յ)ն Կաթարոսաց, այսինքն՝ որք սուրբս կոչեն զանձինս եւ զապաշխարութիւն ոչ ընդունին: 146 Զի Նաւատիոս ասէ. Որ ոք յետ մկրտութեանն⁴ սխալէ, կայ մնայ առանց բժշկութեան այնպիսին: 147 Վասն որոյ եղեւ ժողով ի Հռովմ քաղաքի Կ եպիսկոպոսաց, եւ երիցունք աւելի քան զնոսա եւ սարկաւագունք⁵. եւ հաւանեցան⁶ զՆաւատիոս եւ զմիաբանեալս նորայ աւտար յեկեղեցւոյ, եւ նզովեալ մերժեցին զնոսա: 148 Եւ եին եպիսկոպոսք՝ Հռոմայեցւոց՝ Ստեփաննոս, Աղեքսանդրացւոց՝ Դիոնէսիոս, Անտիոքացւոց՝ Փղաբիանոս: 149 Իսկ սա զհետ Նաւատեայ թիւրեալ մոլեցաւ⁷: 150 Իսկ Դիոնէսիոս Աղեքսանդրացի հաստատէր զնա՝ բազում աւրինակս ի մէջ բերելով⁸:

151 ՎԱՂԵՐԻՈՍ ԵՆ ԳԱՂՂԻՈՍ⁹ ամս ԺԵ: 152 Սա ի սկզբան թագաւորութեանն իւրոյ խոստացաւ առնել խաղաղութիւն առ եկեղեցիս. իսկ այր մի Եգիպտացի կախարք շրջեաց զնայ առաջին մտաց անտի: 153 Եւ հրամայեաց, թե՛ արք սուրբք եւ արդարք հալածեսցին եւ կոտորե(ս)ցին, եւ զոհել հարց զորդիս իւրեանց դիւաց, ¹⁰եւ հերձուլ զմանգունս, եւ դնել մասունս մասունս¹¹ զստեղծուածն Աստուծոյ, որպէս թե՛ ի ձեռն այսց գործոց եղիցին նոքայ ի

չինութիւն: 154 Իսկ նա այսահարէր առաւել քան զարժանն. եւ յետ սակաւ աւուրց գերի վարեցաւ ի Պարսս. եւ եղեւ ծառայ դրիւ բարբարոսաց:

155 Եւ ի սորին աւուրս էր հերձուածն Եփեսոեայ. զի էր նայ՝ եպիսկոպոս յերկրին Եգիպտացւոց, եւ ուսուցանէր նոցա հրեերէն, թե՛ յետ Ռ ամի լինելոց է հաստուցուածն մարմնաւոր ի վերայ երկրի: 156 Առ սովաւ էր Պաւղոս Սամ(ո)ստացի եպիսկոպոս յԱնտիոք, Եժ-երորդ յառաքելոցն:

157 ԿՂԱԻԴԻՈՍ՝ ամս Բ¹², ամիսս Թ: 158 ¹³Առ սովաւ Պաւղոս Սամ(ո)ստացի զառաջին կանոնն որոշեաց եւ զԱրտիմոնի հերձուածն նորոգեաց. զի վասն Փրկչին մերոյ ասէ, թե՛ Մարդ է սոսկ, որպէս ամենայն մարդիկ, եւ բնութիւն¹⁴ Բանին Աստուծոյ մարդ լիալ ճշմարտութեամբ¹⁵:

159 Եւ ժողովեցան եպիսկոպոսք ¹⁶ի տեղեաց տեղեաց յԱնտիոք առ ի քննութիւն Պաւղոսի Սամստացւոյ հայհոյութեանն. Դիոնէսիոս՝ Հռովմայ եպիսկոպոս, Պարմեղիանոս՝ Կեսարու Կապուղկացւոց, եւ Գրիգորնոս եւ Աթանազէնոս եղբարք՝ եպիսկոպոսք եկեղեցւոյն Պոնտացւոց, Հեղիանոս՝ եկեղեցւոյն Տարսոնացւոց, Նիկոմէ՝ ի յիկոնացւոց քաղաքէն, Հիմէնոս՝ Երուսաղէմի եկեղեցւոյն. Թեոտիկնոս՝ Կես(ար)եայ Պաղ(ե)ստինացւոց, Մաքսիմիս՝ Բոսոր քաղաքի, որ առաջնորդէր եկեղեցւոյն: 160 Յայնժամ աղաչեցին զԴիոնէսիոս Աղեքսանդրի եպիսկոպոս՝ գալ ի ժողովն, զի էր ընդդիմաբանեալ բազում խաւսիւք առ Պաւղոս Սամ(ո)ստացի: 161 Իսկ երանելին Դիոնէսիոս հրաժարեցաւ գալ ի ժողովն վասն ձերութեան

1 Փ Գաղոս եւ Սողոկիմոս, ԻԲՈ Գաղոսս փիս Գաղղիոս եւ Սողիստմոս
 2 Ա չիբ եւ ամիսս Դ / ԶՈ Գաղղոս՝ Դ
 3 Փ չիբ Առ սովաւ ... ի մէջ բերելով (Ճախ. 150)
 4 Բ.Ս. Ա.Ա. յերկմտութեանն փիս յետ մկրտութեանն [վրիպ.]
 5 ԻԲՈ չիբ եւ երիցունք աւելի ... սարկաւագունք
 6 ԻԲՈ հրամայեցան
 7 ԻԲՈ մոլորեցաւ
 8 ԻԲՈ չիբ բազում աւրինակս ի մէջ բերելով
 9 ԻԲՈ չիբ եւ Գաղղիոս / Փ Վաղեքիանոս եւ Գաղիանոս / ԶՈ Վաղեքիանոս՝ ԺԵ
 10 ԻԲՈ չիբ եւ հերձուլ ... յառաքելոցն (Ճախ. 156)
 11 Բ.Ս. Ա.Ա. մանունս փիս մասունս [վրիպ.]

12 Փ Ա. եւ փիս Բ / ԻԲՈ թագաւորէ ամ մի / ԶՈ Կղոզիոս՝ Ա.
 13 Փ չիբ Առ սովաւ ... զնա յեկեղեցւոյ (Ճախ. 162)
 14 ԻԲՈ բնակուիւն
 15 ԻԲՈ չիբ մարդ լիալ ճշմարտութեամբ
 16 ԻԲՈ չիբ ի տեղեաց ... զՊաւղոս Սամստացի (Ճախ. 162-ի մէջ)

մարմնոյն. բայց գրեաց թուղթ եւ եցոյց նոցա զմիտս եւ զխորհուրդս, զոր ունէր վասն խնդրոյ նոցա: 162 Ժողովեալ սուրբ եպիսկոպոսքն՝ նզովեցին զՊաւղոս Սամ(ո)ստացի, եւ լուծեալ ի պատուոյն՝ մերժեցին զնա յեկեղեցոյ:

163 ԱԻՐԵՂԻԱՆՈՍ՝¹ ամս Ե², ամիսս Զ: 164 ³Սա խորհեցաւ Հալաձանս յարուցանել ի վերայ եկեղեցեացն. եւ ի բարկութենէ Աստուծոյ Հարեալ սատակեցաւ ի նոր բանդին:

165 Յետ որոյ՝ ՏԱԿԻՏՈՍ՝⁴ ամիսս Զ:

166 Յետ Տատիկոսի ՓՂՈՐԻԱՆՈՍ թագաւորեաց՝ աւուրս ԶԸ:

167 ՊՐՈՐՈՍ՝⁵ ամս Զ, ամիսս Գ⁶:

168 ⁷Առ սովաւ մոլեկան Մանինեցոց սատակիչ կործանումնն ի վարս մարդկան եմուտ: 169 Զի Բ բնութիւնս զոյգ ասաց Մանին՝ նիւթ եւ խաւար, որպէս թն՝ չար կամ բարի: 170 Եւ մոլեալ դիւահար աղանդովն՝ ասէ. ես եմ, որ Մովսէսի ի լերինն երեւեցայ հրով. եւ ես եմ, ասէ, Հոգին բարեխաւս:

171 ԿԱՐՈՍ՝ Հանդերձ⁸ որդւովքն՝ Կարինեաւ եւ Նումերիանոսիւ՝⁹ ամս Բ¹⁰:

172 ¹¹Առ սովաւ էր Անատողիոս Աղեքսանդրացի. եւ եկաց եպիսկոպոս Ղաւողիկեցոցն, որ փրկիսոփայից ուսմամբ պայծառացեալ երեւէր¹², եւ թիւս չափոց եւ Համարոց կարգեաց:

1 Փ Աւրեղիոս
2 Փ Է եւ փ/ս Ե / ԶՈ Աւրեղիանոս՝ Զ
3 Փ չիբ Սա խորհեցաւ ... աւուրս ԶԸ (նախ. 166)
4 Ա Տատիկոս, ԻԲՈ Մակիտոս փ/ս Տակիտոս (վերականգնումը Բ.Ս. Ա.Ա.)
5 Փ Պրորոզ
6 Փ Դ, ԻԲՈ ինն փ/ս Գ / ԶՈ Տակիտոս եւ Պոռոս՝ Զ
7 Փ չիբ Առ սովաւ ... Հոգին բարեխաւս (նախ. 170)
8 Ա չիբ հանդերձ
9 Փ Ռոմանոսի փ/ս Նումերիանոսիւ
10 Փ Դ փ/ս Բ / ԶՈ Կարոս՝ Դ
11 Փ չիբ Առ սովաւ ... կարգեաւ (մէկ նախ.)
12 ԻԲՈ չիբ եւ եկաց ... երեւէր (3 տող)

173 ԴԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ՝¹³ ամս Ի:

174 ¹⁴Սա թագաւորեցոյց զՏրդատ արքայ՝ Հայոց Մեծաց: 175 Եւ յարոյց Հալաձանս սաստիկս ի վերայ եկեղեցեաց. զի տաճարք աղաւթից կործանեցան, եւ կտակարանք ի մէջ հրապարակաց այրէին: 176 Եւ անթիւք եղէն վկայք՝ արք եւ կանայք, եւ բազում հայրապետք մարտիրոսացան. Պետրոս՝ Աղեքսանդրի եպիսկոպոս, եւ Փիլիասթեմ՝ յԱյլիս քաղաքի, Անթեմոս Նիկողեմացոց, Սերկանոս՝ ի Փիւնիկէէ եկեղեցոյն Ծաւրացոց. Սիղուանոս՝ Գաղացոց, Ղուկիանոս՝ Մեծացոյց, Պաւղոս եւ Սիղոս Եգիպտացոց. Փաւուստոս եւ Ողոզիոս, եւ Ամոնիոս եւ Փիղոս, եւ Հեւսիքէս, եւ Թեոդորոս: 177 Ի սոյն իսկ ի Դիոկղետիանոսէ եւ¹⁵ սուրբքն Հռոփսիմեանք¹⁶ փախստական եղեալ¹⁷ ի Հայս՝ մարտիրոսացան¹⁸: 178 Եւ ի նոյն ժամանակ¹⁹, ելեալ ի վիրապէն, խոստովանողն Բրիստոսի սուրբն Գրիգոր²⁰ եղեւ քարոզ Հայոց եւ լուսաւորեաց մկրտութեամբ. եւ եկաց յետ այնորիկ ամս Լ²¹:

179 ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ՝ ամս²² Լ Դ²³:

180 ²⁴Սա անուանեցաւ Սեբաստոս ի զաւ-

13 Ա Դիոկղետեանոս / ԶՈ Դիոկղետիանոս՝ Ի
14 Փ չիբ Սա թագաւորեցոյց ... եւ Թեոդորոս (նախ. 176)
15 Փ սմանէ փ/ս սոյն իսկ ի Դիոկղետիանոսէ եւ
16 Փ սուրբ Հռոփսիմեանքն
17 Փ փախստականք եղեն
18 Փ եւ մարտիրոսացան փ/ս մարտիրոսացան / ԻԲՈ Փիլեասթեմ Այացոց քաղաքի եւ Զենոր Ծայղանացոց եւ ԺԱ այլ հայրապետք ի Դիոկղետիանոսէ. եւ սուրբ Հռոփսիմեանքն՝ ի Հայք փ/ս Փիլիասթեմ յԱյլիս ... Հայս մարտիրոսացան [10 տող]
19 Փ նմին ժամանակի փ/ս նոյն ժամանակ
20 Փ ելն սրբոյն Գրիգորի ի վիրապէն փ/ս ելեալ ... սուրբն Գրիգոր
21 Փ չիբ եղեւ քարոզ ... ամս Լ / ԻԲՈ չիբ եւ ի նոյն ... ամս Լ (մէկ նախ.)
22 Փ չիբ ամս
23 ԶՈ Կոստանդիանոս՝ Լ Գ
24 Փ չիբ Սա անուանեցաւ ... նորոգեր զեկեղեցիս (նախ. 191)

րաց իւրոց: 181 Եւ հաւատացեալ¹ յԱստուած ²եւ ի Բան նորա³, Որդին միածին եւ կենդանարար յԱմենասուրբ⁴ Հոգին, եւ տուեալ պատերազմ ընդ անաւրէն թագաւորսն՝ սատակեաց զնոսա՝ զՄաքսիմէանոս եւ զՄաքսիմինտէս⁵ եւ զԼիկիանէս:

182 Քանզի⁶ իբրեւ ելից զթագաւորութիւնն⁷ Դիոկղետիանոս, զի ամին մեռաւ ի Դաղմատիայ, եւ յետ սորա անուանեցաւ կայսր Մաքսիմէանոս յանձնէ իւրմէ եւ խորհուրդ մահու նիւթեաց ի վերայ Կոստանդիանոսի: 183 Իսկ իբրեւ յայտնեցաւ նենգութիւն նորա, չարաչար մահու սպանաւ: 184 Եւ որդի նորա Մաքսիմինտէս արար հալածանս քրիստոմէից⁸. եւ ինքն պղծութեամբ եւ աղտոգորութեամբ եւ մոգութեամբ եւ կախարդութեամբ եւ դիւանուէր պաշտամ(բ)ք վարէր, զի կարծէր այնու⁹ յաղթել Կոստանդիանոսի: 185 Եւ գործեաց կամուրջ ի Տիբերիս գետ նաւուք¹⁰, եւ մինչդեռ անցանել կամէր եւ լցաւ կամուրջն¹¹ զաւրաւքն, յանկարծակի շարժեաց զնաւսն, եւ Մաքսիմինտէս եւ զաւրք իւր ընդամեցան ի խորս ջրոյն¹² եւ հեղձան կենդանոյն: 186 Յայնժամ Կոստանդիանոս հրամայեաց զաւրացն¹³ զյաղթող նշանն¹⁴ Քրիստոսի դրոշմել¹⁵ ի վերայ կապերտակի, որպէս թէ ունիցի յաջ ձեռին իւրում զխաչն. եւ մտեալ ի Հռովմ՝ յամե-

նայն¹⁶ նշանաւոր տեղիս հրամայեաց կանգնել¹⁷ զյաղթութեան նշան¹⁸ խաչին Քրիստոսի:

187 Իսկ միւս¹⁹ Մաքսիմին²⁰, որ յարեւելս ի դաշտի միում հանդերձ զաւրաւքն²¹ բնակեալ էր, իսկոյն²² հասին նմա դատաստանք յԱստուծոյ. զի ամենայն մարմին նորա²³ յաներեւոյթ հրոյ²⁴ մաշեալ լինէր, եւ խելապատակ ողորոյն²⁵ ուժգին այրէր ի հրամանէ Աստուծոյ, եւ աչք նորա ի դուրս ոստեան: 188 Եւ մինչ դեռ շունչն²⁶ ի ներքս էր, խոստովան լինէր Տեառն Աստուծոյ²⁷ եւ խնդրէր մահ. եւ այսպէս ել յաշխարհէ աստի²⁸ խայտառականաւք, զոր եւ ասել անմարթ է:

189 Իսկ Լիկիանէս յառաջագոյն էր համախորհ²⁹ Կոստանդիանոսի՝ յաստուածապաշտութեան կարգս, քանզի Կոստանդիանոս³⁰ ետ զքոյր իւր Լիկիանեայ³¹ կին: 190 Իսկ իբրեւ յաջողեցաւ թագաւորութիւնն Կոստանդիանոսի, նախանձեալ ընդ նմա Լիկիանէս՝ զրգոեաց պատերազմ. եւ յարոյց³² հալածանս ի վերայ քրիստոմէից³³, աւերէր զեկեղեցիս եւ տանջէր զհաւատացեալսն՝ առ ի գոհել կռոցն: 191 Իսկ աստուածասէրն Կոստանդիանոս

1 Էձ հաւատաց
2 Փ չիբ եւ ի Բան նորա ... նորոգեր գեկեղեցիս (նախ. 191)
3 Էձ չիբ ի Բան նորա
4 Էձ սուրբ
5 Էձ Մաքսիմիտէս եւ զՄաքսիմինոս
6 Էձ եւ Բանգի
7 Էձ գթագաւորութիւնն իւր
8 Ա քրիստոմէից (Էձ)
9 Էձ այնիւ
10 Էձ չիբ նաւուք
11 Ա գետն փխ կամուրջն (Էձ)
12 Էձ չիբ ջրոյն
13 Էձ գաւրացն զի
14 Էձ զյաղթութիւնն նշանին
15 Էձ դրոշմեցին

16 Էձ ի վերայ ամենայն
17 Էձ կանգնել փխ կանգնել
18 Էձ գնշան յաղթող
19 Էձ չիբ միւս
20 Ա Մաքսիմինոս փխ Մաքսիմին
21 Էձ չիբ գաւրաւքն
22 Էձ եւ ի սոյն փխ իսկոյն
23 Ա նորայ
24 Էձ աներեւոյթ հրոյ՝ որ յԱստուծոյ
25 Ա խելապատակ ուղորոյն փխ խելապատակ ողորոյն (Էձ)
26 Ա շունչն (Էձ)
27 Էձ Աստուծոյ մերոյ
28 Էձ չիբ աստի
29 Ա էր համախորի յառաջագոյն փխ յառաջագոյն էր համախորի (Էձ)
30 Էձ Կոստանդիան
31 Էձ կին Լիկիանեայի
32 Ա յարոց
33 Ա քրիստոմէից (Էձ)

եւ զնա սատակեալ՝ ջնջէր յերկրէ, եւ նորոգէր գեկեղեցիս¹:

192 Սա փոխեաց թագաւորութիւնն ի Հոռմա(յ)²: 193 ³Եւ ելեալ ի կողմանս Բ(ի)ւզանտացոց⁴ շինեաց քաղաք եւ կոչեաց յանուն⁵ իւր Կոստանդիանոսի պաւղիս⁶:

194 Առ սովաւ երեւեցաւ Տիտոս երէց յԱղեքսանդր⁷, որ արարած ասէր զորդին Աստուծոյ: 195 Եւ էին համախոհ նորա⁸ փրկիտփայք՝ Այետիոս⁹ եւ Աստերիոս եւ Նոմիոս որք ասնին ոչ գոյ զՈրդի¹⁰ ի բնութենէ Հաւր, այլ իբրեւ զմի յարարածոց¹¹: 196 Եւ հրամայեաց Մեծն Կոստանդիանոս՝ ի խնդրոյ սրբոյ հայրապետին Աղեքսանդրի¹² լինել ժողով ի Նիկիայ՝ ի մայրաքաղաքն Բիւթանացոց¹³: 197 ¹⁴Եւ ժողովեցան եպիսկոպոսք Յօժէ, որոց ժողովին¹⁵ առաջնորդք՝ Մակարիոս՝ Երուսաղէմի, Աղեքսանդրոս՝ Աղեքսանդրի, Եւստաթիոս՝ Անտիոքու¹⁶, Սեղբեստ(ր)ոս¹⁷ Հռովմայ, Միտ(ր)ոփանիս՝ Կոստանդնուպոզսի առա-

ջին եպիսկոպոս. յետ որոյ յաջորդեալ Մեծն Աղեքսանդրոս¹⁸: 198 Որոց եւ¹⁹ նգովեալ զԱրիոս՝ մերժեն²⁰ յեկեղեցոյ արտաքս²¹: 199 Սահմանեցին հաւատս յԱմենասուրբ Երրորդութիւնն՝ քարոզելով զՈրդի ի բնութենէ Հաւր. զոր խոստովանի ընդհանրական կաթողիկէ եկեղեցի²²:

200 Որդիք²³ նորա ԿՈՍՏԱՆՏԻՆՈՍ²⁴ եւ ԿՈՍՏԱՍ եւ ԿՈՍՏՈՍ²⁵ ամս ԻԳ²⁶: 201 ²⁷Սոքա ի միում ժամանակի եղէն կացեալ թագաւորք ի կողմանս կողմանս: 202 Յորոց²⁸ Կոստանտիանոս ի Գաղիլէա եկաց թագաւոր. եւ Կոստիոս²⁹ ի Հռովմ: 203 Իսկ³⁰ Կոստանտաս³¹ ի Կոստանդնուպաւղիս³² թագաւորեաց. եւ եղեւ հնազանդեալ Արիոսի մոլորութեանն, եւ հրաման ետ դարձուցանել զԱրիոս յարտասահմանութեանէն եւ ընդունել յեկեղեցի: 204 Եւ հասեալ նմա դատաստան յԱստուծոյ, հեղաւ որովայն նորա յանմաքուր տեղուց³³: 205 Եւ ի սոցին³⁴ աւուրս գրեաց՝ երանե-

1 ԷՃ գեկեղեցիսն
2 Ա չիբ Սա փոխեաց ... Հոռմայ (Փ)
3 Փ չիբ եւ ելեալ ... յարարածոց (նախ. 195)
4 ԷՃ Բ(ի)ւզանտացիոց
5 Ա յան փխ յանուն
6 Ա Կոստանդնուպոզիս փխ Կոստանդիանոսի պաւղիս (ԷՃ)
7 ԷՃ Արիոս չերէց գոյով յԱղեքսանդրիա
8 Ա եին համահոհ մորին փխ էին համախոհ մորա (ԷՃ)
9 ԷՃ Աւտիոս
10 ԷՃ չիբ ոչ գոյ զՈրդի
11 ԻԲՈ արարած ասէին զՈրդին Աստուծոյ, եւ ոչ գոյ
12 ԷՃ սրբոյն Աղեքսանդրի՝ հայրապետին Աղեքսանդրի
13 ԷՃ Բիւթանացիոց / Փ եւ ի չորրորդ ամի սորա եղեւ ժողովն Նիկիայ փխ եւ հրամայեաց ... Բիւթանացոց (մէկ նախ.)
14 Փ չիբ եւ ժողովեցան ... եկեղեցի (նախ. 199) [Փոխարէնը Փ-ն ունի հետուեալ շարունակութիւնը. եւ յէ ամին՝ գիւտ խաչին]
15 ԷՃ որո ժողովն էին փխ որոց ժողովին
16 ԷՃ Եւստաթէոս Անտիոքա
17 ԷՃ Սեքաստոս

18 ԻԲՈ չիբ յետ որոյ ... Աղեքսանդրոս
19 ԷՃ չիբ եւ
20 ԷՃ մերժեն գնա
21 ԷՃ արտասահմանելով ի հեռաքնակ վայրս փխ արտաքս
22 ԷՃ չիբ զոր խոստովանի ... եկեղեցի / ԻԲՈ չիբ Սահմանեցին ... եկեղեցի (մէկ նախ.)
23 ԷՃ Ջոր եւ Մ.Լ.Գ. որդիք [ԷՃ գրչագրում առկայ կայսերական թուահամարներից առաջինն է. այդպիսիք հիմնականում դրուած են նախորդ կայսեր հատուածի վերջում]
24 ԷՃ Կոստանդ / Փ Կոստանդին փխ մորա Կոստանտինոս
25 Փ Կոստանդիանոս, ԷՃ Կոստանդինա [=Կոստանդին՝ Ա. հմմտ. ՋՈ] փխ Կոստոս (Ա)
26 Փ ԻԳ փխ ԻԳ / ԻԲՈ ամս ԻԳ փխ Կոստանտինոս ... ամս ԻԳ / ՋՈ Կոստաս եւ Կոստանդին՝ Ա
27 ԷՃ սոքա երեքեան / Փ չիբ Սոքա ի միում ... տեղուց (նախ. 204)
28 ԷՃ Յորո
29 ԻԲՈ Կոստաս
30 ԷՃ չիբ եւ Կոստանտիանոս ... իսկ (2 տող)
31 ԷՃ Կոստանդինոս, ԻԲՈ Կոստանդէս փխ Կոստանտաս (Ա)
32 ԷՃ Կոստանդիանուպաւղիս
33 ԷՃ ի տեղուց
34 ԷՃ սոցունց

լին Կիրեղ՝ Հայրապետն Երուսաղեմի՝ առ Կոստանդինոս² թագաւոր Հռովմայեցւոց վասն³ երեւելոյ նշանի խաչին յերկնից⁴: 206 Եւ ի նորին⁵ աւուրս⁶ Անդրեաս՝ եղբայր Մազնոսի⁷ եպիսկոպոսի՝ զչարամանութիւն⁸ տոմարաց յաւրինէր⁹:

207 ՅՈՒՂԻԱՆՈՍ¹⁰ ամս¹¹ Բ, ամիսս Ը¹²: 208 ¹³Սա էր որդի քեռ Մեծին Կոստանդիանոսի: 209 Եւ եղեւ յանցաւոր, որպէս եւ ասէ Պատմութիւնն¹⁴, զի թողեալ զկարգ քրիստոնեական¹⁵ եղեւ պաշտաւնեայ դիւաց եւ երկրպագու կոոց¹⁶: 210 Ի սորա աւուրս երանելին Աթանաս՝ Հայրապետն¹⁷ Աղեքսանդրի, էր ի Սկիթ երկրորդ¹⁸ անգամ Հալածեալ յԱրիանոսաց¹⁹:

211 ՅՈՒԲԻԱՆՈՍ²⁰ ամիս(ս) Ը²¹: 212 Սոյն իսկ այս Յուբիանոս էր Հետեւեալ Արիոսի մոլորութեանն եւ եղեւ

վրէժխնդիր նորին աղանդոյն²². Եւ յեռ սակաւ աւուրց խեղդեցաւ²³:

213 ՎԱՂԵՆՏԻԱՆՈՍ²⁴ Եւ ՎԱՂԷՍ՝ ամս ԺԳ²⁵: 214 ²⁶Ի սոցա ԺԱ²⁷ ամին²⁸ վախճանեցաւ երանելին Աթանաս յԱղեքսանդր, դարձեալ ի Հալածանացն: 215 Եւ ի սոցունց աքսորեցաւ²⁹ Հայրապետն Հայոց սուրբն Ներսէս³⁰ ի հեռաւոր կղզիս Ովկիանու³¹ ամս Թ: 216 Եւ ի սոցունց³² աւուրս էին սուրբ վարդապետքն³³ Գրիգոր Նիւսացի՝ եղբայր Բարսղի, Բարսիղ³⁴ Կեսարու եպիսկոպոս, Գրիգոր Նազիազիացի³⁵ Աստուածաբան³⁶:

217 ³⁷Եւ էին հերձուածք ³⁸ի ժամանակին. Արիանոսք, որք արարած ասէին զՈրդին Աստուծոյ. Եւ Նոմիոսացիք, որք երկնային զաւրութեանցն գլուխ ասէին³⁹ զՈրդի, եւ ոչ ի բնութենէ Հաւր. Եւ Սաբեղացիք, որք զերիս անձինս Սրբոյ Երրորդութեանն մի ասեն, լոկ անուամբ զանազանեալ. Եւ Ողէրայինք, որք բնականաբար զմարդկային պատկեր ունել ասեն

1 Է՛ձ գրեաց թուղթ
2 Է՛ձ Կոստանդիանոս
3 Է՛ձ Հռովմայեցիոց յաղագս փ/ս Հռովմայեցւոց վասն
4 Փ Յաւուրս վերջին Կոստանդիանոսի՝ երեսու մն խաչին յերկնից յերուսաղեմ. որ եւ երանելին Կիրեղ գրեաց թուղտն փ/ս եւ ի սոցին աւուրս ... յերկնից (մէկ նախ.)
5 Է՛ձ սոյն փ/ս նորին
6 Փ Ի նորին աւուր փ/ս եւ ի նորին աւուրս
7 Փ Մանգնոսի / Է՛ձ Մագնոսի՝ որ
8 Փ ԻԲՈՂ զչարադրութիւն
9 Է՛ձ յօրինեաց / Փ տոմարացն յարինեաց
10 Փ Յուլիանոս / Է՛ձ ՚.Լ.Ե. Յուլիանոս
11 Է՛ձ չի՛բ ամս
12 Փ Ա. եւ ամիսս Բ փ/ս Բ, ամիսս Ը
13 Փ չի՛բ Սա էր որդի ... յԱրիանոսաց (նախ. 210)
14 Է՛ձ ասի ի պատմութեանս փ/ս եւ ասէ Պատմութիւնն
15 Է՛ձ զքրիստոնէութիւն
16 Է՛ձ պաշտաւնատար կոոց եւ երկրպագու դիւաց փ/ս պաշտաւնեայ ... կոոց
17 Է՛ձ հայրապետ
18 Ա ի Սկեթ Բ փ/ս ի Սկիթ երկրորդ (Է՛ձ ԻԲՈ)
19 Է՛ձ Արիանոսաց
20 Է՛ձ ՚.Լ.Զ. Յուրիանոս
21 Փ Յովրիանոս՝ Ը / ԶՈ Յորիանոս՝ Ա

22 Ա աղանդոց փ/ս աղանդոյն (Է՛ձ)
23 Է՛ձ խեղդեցաւ / ԻԲՈ չի՛բ եւ եղեւ վրէժխնդիր ... խեղդեցաւ / Փ չի՛բ Սոյն իսկ այս ... խեղդեցաւ (մէկ նախ.)
24 Է՛ձ ՚.Լ.Է. Վաղնդիանոս
25 Փ ԻԲՈ Է՛ձ ԺԱ. փ/ս ԺԳ / ԶՈ Վաղէս՝ Զ: Վաղենտիանոս՝ Է
26 Փ չի՛բ Ի սոցա ԺԱ. ... ամս Թ (մէկ նախ.)
27 ԻԲՈ Ժ փ/ս ԺԱ
28 Է՛ձ ժամանակս փ/ս ԺԱ. ամին
29 Է՛ձ հալածեցաւ
30 Է՛ձ սուրբն Ներսէս հայրապետ փ/ս հայրապետն Հայոց սուրբն Ներսէս
31 Է՛ձ Ովկիանոսի
32 Է՛ձ սոցա
33 Փ Առ սոբաւ փ/ս եւ ի սոցունց ... վարդապետն
34 Է՛ձ Բարսեղի
35 Ա Նագագացի
36 Է՛ձ Աստուածաբան եւ Յոհան Ոսկեբերան / Փ Կապուղկացո եւ Գրիգոր Աստուածաբան եւ Բարսեղ փ/ս Բարսիղ ... Աստուածաբան
37 Փ չի՛բ եւ էին (Ա. եին) հերձուածք ... ի կուսէն (մէկ նախ.)
38 ԻԲՈ չի՛բ ի ժամանակին ... ի կուսէն (21 տող)
39 Ա ասեին զՔրիստոս (Է՛ձ)

Սրբոյ Երրորդութեանն¹ եւ Ապողինարացիք, որք մարդկային ոգի ոչ ասեն առեալ Քրիստոսի. եւ Մակեդոնացիք, որք զՀոգին Սուրբ նուազ ասեն քան զՀայր եւ զՈրդի. եւ Պանդուրացիք, որք զԲանն ի մարմինն յեղեալ ասեն. եւ Մանիքեցիք, որք առ աշաւք ասեն զՔրիստոս երեւեալ աշխարհի. եւ Սոփրոնացիք², որք առանց մարդկային շնչոյ ասեն զմարմնաւորութիւնն Քրիստոսի. եւ Տիքիանոսք, որք յերկնից բերեալ ասեն զմարմինն Քրիստոսի, եւ ոչ առեալ ի կուսէն:

218 ԳՐԱՏԻԱՆՈՍ³ ամս Ե: 219 Առ սովաւ⁴ Եպիփան եպիսկոպոս Կիպրացւոց⁵ ի Կոստանդին քաղաքի⁶, որ զպարունակական⁷ խաւսս⁸ գրեաց ի խնդրոյ Մատաղիոսի եւ Տարասինոսի⁹ եւ Նեովնի Նումերոսի¹⁰ քահանայից Սուեդրայ Պամփիւղացւոց¹¹ քաղաքին եւ Պաղաղայ քաղաքապետի¹², յորում¹³ ցուցանէ գրոց վկայութեամբ, թէ զիւրոգ արժան է հաւատալ յԱմենասուրբ Երրորդութիւնն¹⁴ յայտնելով¹⁵ զՁ աղանդոցն անուանս¹⁶. Ի¹⁷, որ¹⁸ յառաջ քան զՔրիստոսի մարմնանալն¹⁹,

եւ Կ, որ ի գալստենէն²⁰ մինչեւ ի Գրատիանոս թագաւոր²¹. 22Եւ վասն լուծանելոյ զհերձուածողացն բանս՝ ի խնդրոյ²³, որ ի Սուրբ Գրոց. եւ 24վասն աշխարհարարութեան եւ թուոյ²⁵ նախահարցն եւ ազգաց եւ թագաւորաց՝ մինչեւ ի ժամանակս իւր. եւ վասն յարութեան²⁶ համարէն մարմնոց. եւ վասն հեթանոսական պաշտմանցն եւ լուծումն ի հին եւ ի նոր կտակարանաց, զոր կարծել²⁷ ոմանց անկատար ի²⁸ միտս ունելոյ եւ²⁹ վասն ուսուցանելոյ հաւատացելոց զկատարեալ հաւատոցն դաւանութիւնս³⁰. եւ վասն Քրիստոսի մարմնանալոյն:

220 ԹԵՈՒՂՈՍ ՄԵԾ³¹ որդի Գրատիանոսի³² ամս ԺԵ³³: 221 Ի սորա յԳ³⁴ ամին եղեւ ժողովն ի³⁵ Կոստանդինուպաւսի³⁶ 37ՃԾ Եպիսկոպոսաց՝ վասն Մակեդոնի³⁸ հոգեմարտի, որ նուազ³⁹ ասէր զՀոգին Սուրբ քան զՀայր եւ զՈրդի: 222 Եւ էր նա մեռեալ յառաջ քան զժողովոյն գումարելն⁴⁰. յետ որոյ Դիմոփիլոս¹ Արիանոս²

1 ԷՃ չի՛ք բնականաբար ... Երրորդութեանն
 2 ԷՃ Սոփրոնացիք
 3 ԷՃ ~.Լ.Լ.Գրատիանոս / ՋՈՂ Գրատիանոս՝ է
 4 Ա սովվաւ
 5 ԷՃ Կպրացիոց
 6 Փ Կիպրացի ի Կոստանդինուպաւսի փիս եպիսկոպոս Կիպրացւոց ... Բաղափի
 7 ԷՃ պարունակսն
 8 Փ գիսասն / ԷՃ խաւսս իւր
 9 ԷՃ Մարասիանոսի
 10 ԷՃ Նումերիանոսի / Փ եւ Նումերիոսի
 11 ԷՃ Կոստանդինուպոլսից, Փ Պամփիւղացւոց փիս Սուեդրայ Պամփիւղացւոց
 12 Փ չի՛ք եւ Պաղաղայ քաղաքապետի
 13 Փ որ փիս յորում
 14 ԻԲՈ չի՛ք ի խնդրոյ Մատաղիոսի ... Երրորդութիւնն (6 տող)
 15 Փ չի՛ք գրոց վկայութեամբ ... յայտնելով (2 տող)
 16 Փ չի՛ք անուանս
 17 Ա չի՛ք Ի (Փ ԷՃ)
 18 Փ չի՛ք որ (Ա ԷՃ)
 19 Փ զՔրիստոս փիս զՔրիստոսի մարմնանալն

20 ԷՃ չի՛ք որ ի գալստենէն / Փ զկնի Քրիստոսի փիս որ ի գալստենէն
 21 Փ Գրատիանոս փիս ի Գրատիանոս քաղաք
 22 Փ չի՛ք եւ վասն ... մարմնանալոյն (12 տող)
 23 ԷՃ բանի խնդրոյ փիս բանս ի խնդրոյ
 24 ԻԲՈ չի՛ք վասն ... մարմնանալոյն (10 տող)
 25 ԷՃ թուոց
 26 ԷՃ յարութեանն
 27 ԷՃ կարծելով
 28 ԷՃ չի՛ք ի
 29 ԷՃ ունել փիս ունելոյ եւ
 30 ԷՃ դաւանութիւն
 31 ԷՃ ~.Լ.Լ. Թեոդոս Մեծ
 32 Փ չի՛ք որդի Գրատիանոսի
 33 ԷՃ ինն եւ տասն փիս ԺԵ / ՋՈՂ Թեոդոս Մեծն՝ ԺԷ
 34 Փ Գ, ԷՃ Գ-րդ փիս յԳ
 35 ԷՃ որ ի
 36 Ա Կոստանդինուպոլսի, ԷՃ Կոստանդինուպաւսի փիս Կոստանդինուպաւսի (Փ)
 37 Փ չի՛ք ՃԾ Եպիսկոպոսաց ... ամենայն հերձուածողս (Մաթ. 224)
 38 ԷՃ հա(յ)հո(յ)չի փիս Մակեդոնի
 39 ԷՃ նազ
 40 Ա գումարիլ (ԷՃ)

ունէր զեպիսկոպոստոլթիւն Կոստանդնուպաւղսի³, զոր հանէր ի քաղաքէն Թեոդոս թագաւոր եւ տայր զտեղապահութիւնն Գրիգորի Աստուածաբանի մինչեւ ցհաւաքել⁴ ժողովոյն, ⁵զի էր յառաջագոյն եկեալ ի Կոստանդնուպաւղիս՝ վասն Արիանոսաց հերձուածոյն, այր սքանչելի հրշտակաց եւ մարդկան, որ եւ ի վարդապետելն իւրում հիացում առնէր ամենայն քաղաքաց իմաստնոցն, յոր ոչ կարէին հայիլ Արիանոսքն: 223 Եւ էին գլխաւորք ժողովելեացն Կիւրղիոս՝ Երուսաղէմի, Տիմոթէոս Ա՝ նստացուած⁶ Աղեքսանդրի, Մեղիտոս՝ Անտիոքայ, Գրիգոր՝ Նիւսիայ, Գեղասեոս՝ Կեսարեայ Պաղեստինացոց⁷, Դամասոս՝ Հոռովմայ, Գրիգոր Աստուածաբան՝ Կոստանդնուպաւղսի⁸, զորոյ աթոռ ընկալաւ Նեկտարիոս⁹ ձեռնադրեալ ի ժողովոյն. յետ որոյ լինի փոխանորդ նորին¹⁰ Յովհան՝ անուանեալն Ոսկեբերան¹¹: 224 Եւ սահմանեալ սրբոյ ժողովոյն զզաւանութիւն¹² հաւատոյն՝ քարոզեցին զկենդանարար¹³ զԱմենասուրբ Հոգին հաւասարապատիւ¹⁴ եւ փառակից, եւ համագոյական Հաւր եւ Որդւոյ, եւ նզովեցին զՄակեդովն՝ յետ մահուն իւրոյ¹⁵ մեռեալս՝ ընդ ամենայն հերձուածողս:

1 Էձ Դիմոփիղիս, Ա Դիմոյփիրոս փխ Դիմոփիրոս (ԻԲՈ)
 2 Էձ Արիոս
 3 Էձ Կոստանդինուպաւղիսի
 4 Էձ հաւաքեալ
 5 ԻԲՈ չի՞ գի էր ... հայիլ Արիանոս (6 տող) / Էձ չի՞ գի էր ... ժողովելեացն (7 տող)
 6 Ա Անստաց փխ Ա Անստացուած (Էձ)
 7 Էձ Գեղամիոս՝ Կեսարի Պաղեստինացիոց
 8 Էձ ի Կոստանդինուպաւղիս
 9 Էձ ընգալաւ Նեկտարիոս
 10 Էձ փոխանակ նորա լինի փխ լինի փոխանորդ նորին
 11 ԻԲՈ Ոսկեբերան, Մեծն Ներսէս Հայոց
 12 Էձ դաւանութիւն
 13 Էձ զկենդանարար եւ
 14 Ա հաւասարապալս փխ հաւասարապատիւ
 15 Էձ ի փխ իւրոյ

225 ¹⁶Եւ ի սոյն ժամանակս¹⁷ յարեան մանգունքն, որ¹⁸ յեփեսոս¹⁹ ²⁰վասն հերձուածոյն, որ էր ի ժամանակին, որք ոչն հաւատացին յարութեանն. զի²¹ վասն նորին ուժգին ճգնութեամբ խնդրեալ²² յԱստուծոյ Թեոդոսի թագաւորին՝²³ յարեան մանգունքն: 226 Եւ եկեալ թագաւորն՝²⁴ ետես զնոսա, եւ բազում ինչ խաւսեցան ընդ նմա եւ դարձեալ ննջեցին:

227 Եւ յառաջ քան զԹեոդոս թագաւոր²⁵ եղեն ժողովք Զ յԱրիանոսաց²⁶ ի տեղիս տեղիս հակառակ²⁷ միասնական հաւատոյ, զորս ոչ ընդունի եկեղեցի. Ա ի Տիւրքոս²⁸. Բ յԱնտիոք²⁹. Գ ի Սեղեւկիայ. Դ ի Կոստանդնուպաւղիս³⁰ առ Եղոքսիւ³¹ Արիանոսացն հայրապետաւ. Ե ի Նիս Թրակացոց³². Զ ի Սէրմիւն³³:

228 Եւ եղեւ սուրբն Սահակ հայրապետ Հա(յ)ոց: 229 Եւ ի նորին աւուրս՝ Յովհան Ոսկեբերան³⁴:

230 ԱՐԿԱԴԻՈՍ³⁵ Եւ ՈՆՈՐԻՈՍ³⁶ որդիքն Թեոդոսի³⁷ ամս ԻԳ¹: 231 Ի սոցա Գ

16 Փ չի՞ Եւ ի սոյն ... ի Սէրմիւն (նախ. 227)
 17 Փ սորա աւուրս փխ սոյն ժամանակս
 18 Փ յարեան մանկուցն փխ յարեան մանգունցն որ
 19 Էձ յեփեսոսի
 20 ԻԲՈ չի՞ վասն հերձուածոյն ... Սէրմիւն (նախ. 227)
 21 Էձ ոչ հաւատալի յարութեան մեռելոց եւ փխ ոչն հաւատացին յարութեանն զի
 22 Էձ խնդրեաց
 23 Էձ թագաւորն Թեոդոս
 24 Ա թագաւորին
 25 Էձ չի՞ թագաւոր
 26 Էձ յԱրիանոսացն
 27 Ա չի՞ հակառակ
 28 Ա Տարսոս փխ Տիւրքոս (Էձ)
 29 Էձ Բ յերկրորդ Անտիոք փխ Բ յԱնտիոք
 30 Էձ Կոստանդինուպաւղիս
 31 Էձ առ Եղոքսիւ
 32 Էձ Նիւսի Թրակացիոց
 33 Էձ Սերմիւն
 34 Ա չի՞ Եւ եղեւ ... Ոսկեբերան (երկու նախ.)
 35 Էձ ~.Խ. Արկադիոս
 36 Փ Արկադէս եւ Յաւնորէս փխ Արկադիոս եւ Ոնորիոս
 37 Փ չի՞ որդիքն Թեոդոսի

ամին եղեալ² Եւթաղ երանելի Աղեքսանդրացի, որ հրաշագան յաւրինուածովք³ զսուրբն առաքելոյ⁴, եւ զԳործոցն առաքելոց⁵ եւ զԿաթողիկէից թղթոցն⁶ զյառաջաբանս եւ զգլուխս, եւ զմասնաւորս⁷ եւ զվկայութիւնս եւ տունս կարգեաց⁸ սակս⁹ հերձուածոյն Մարկիոնի եւ Կոր[ը]նթոսի եւ¹⁰ Կաղարբոսի¹¹ եւ Կարպոկրատեա(յ)¹², որք սոսկ մարդ ասացին զՅիսուս¹³ եւ զհին կտակարանս ոչ ընդունին¹⁴, զի զվկայութիւնն¹⁵ Քրիստոսի խոտէին¹⁶:

232 ԹԵՈՒԴՈՍ ՓՈՒՔՐ¹⁷ որդի Արկադեայ՝ ամս Լէ¹⁸: 233 Իսկ¹⁹ ի ծնէ թագաւորեաց ամս ԾԲ²⁰: 234 Ի սորա աւուրս էր սուրբ Սահակ՝ Հայոց հայրապետ, յորոյ աւուրս²¹ դպրութիւն հայերէն լեզուի. ԻԹ

գրով ի Դանիելէ փիղիսոփայէ Ասորւոյ²² կարգեցաւ, զոր ետ բերել Վռամշապուհ²³ թագաւոր Վահրճայ²⁴ նախարարի ձեռամբ՝ Հաբելի²⁵ երիցու²⁶, իսկ զէ²⁷ գրոյն պակասութիւն Մեսրոպ²⁸ երանելի²⁹, Հացեկաց Տարաւնոյ³⁰, յազատ տանէ, ամսաւրեայ պահաւք եւ աղաւթիւք հանդերձ աշակերտաւքն հայցեալ յԱստուծոյ, եւ ցուցաւ³¹ նմա ի տեսլեան³²: 235 ³³Այս լինէր յԱսորւոց աշխարհին, յորժամ վասն նորին անդր³⁴ ճանապարհորդեցին: 236 Իսկ զցուցեալն շահեցան՝ հանդերձ մի[յ]այարաւքն էր գրեալ Հռոփանոսի³⁵ գրչի Սամոսացւոյ³⁶:

237 Եւ էին հերձուածք³⁷ ի ժամանակին յայնմիկ Դէոդորի Տարսնացւոյ³⁸ եւ Թեոդորի Սամ(ո)ստացւոյ³⁹ եւ Նեստորի Անտիոքացւոյ⁴⁰: 238 Քանզի Դէոդոր⁴¹ էր

1 Ա. ԽԳ. փխ ԻԳ. (Փ ԻԲՈ ԷՃ) / ՁՈ Արկադ եւ Ոնորիոս՝ ԻԳ
 2 ԷՃ եղեալ է / Փ Առ սոբաւֆ եւ փխ Ի սոցա ... ե-դեալ
 3 Փ հրաշագարդ յաւրինուածով փխ որ հրաշագան յաւրինուածովֆ
 4 ԷՃ գտուրք առաքելալն
 5 ԷՃ գտաւեւոց փխ ԳԳործոցն առաքելոց
 6 ԷՃ թղթոցն եւ
 7 ԷՃ գմանաւորսն
 8 Փ գրեաց զյառաջաբանութիւն Պաւղոսի եւ ԳԳործոցն առաքելոցն եւ տունսն գմանաւորսն եւ զվկայութիւնսն փխ գտուրքն առաքելոյ ... տունս կարգեաց (4 տող)
 9 ԷՃ վասն փխ սակս
 10 Ա. չիֆ Մարկիոնի եւ Կորընթոսի եւ (Փ)
 11 ԷՃ Կողարբոսի
 12 Փ Կարպոկրատեա, ԷՃ Կարպոկրատիանոսի փխ Կարպոկրատեայ (Ա)
 13 Փ չիֆ որք սոսկ ... զՅիսուս
 14 ԷՃ ընդունէին
 15 ԷՃ զվկայութիւնսն վասն
 16 Ա. խոտեին / Փ արիւնացն վկայութիւնն ոչ ընդունէին, զի որ վասն Քրիստոսի էր՝ խոտեան փխ կտակարանս ... խոտեին (2 տող) / ԻԲՈ չիֆ եւ զԿաթողիկէից ... խոտեին (8 տող)
 17 ԷՃ ~.ԽԱ. Թեոդոս Փոքր
 18 ԷՃ ԼԹ փխ ԼԷ / ՁՈ Թեոդոս Փոքրն՝ ԼԲ
 19 Ա. Սա փխ Իսկ
 20 ԷՃ ԾՁ, Փ ԾԱ. փխ ԾԲ Այստեղ Փ ունի. Ի սորա ի ԺԱ. ամին եղեւ ժողովն յեփեսոս, եւ ի ԻԵ-ն՝ երկրորդ սինոդոսն [հմմտ. նախ. 247, 258]
 21 ԷՃ գտաւ փխ աւուրս

22 ԷՃ Ասորո
 23 ԷՃ Վռամշապահ
 24 Ա. Վախրեաց, ԷՃ Վախրեա փխ Վախրեայ (ԻԲՈ)
 25 ԷՃ Հաբելի
 26 Փ Յորո(յ) աւուրս հայ(յ)երէն դպրութիւն տուաւ ԻԹ գրո(յ) ի Դանիելէ փիլիսոփայ(յ)է Ասորո(յ), զոր ետ բերել Վռամշապուհ Վրախնացայ նախարարի փխ Ի սորա աւուրս ... Հաբելի երիցու (6 տող)
 27 ԷՃ է փխ գէ
 28 ԷՃ Մասրոպ
 29 Ա. եանելի (ԷՃ)
 30 ԷՃ Տարաւնացի՝ ի Հացեաց գեղէ փխ Հացեկաց Տարաւնոյ
 31 ԷՃ ցուցեալ
 32 Փ գիրն ի Մեսրոբայ(յ) փխ գրոյն պակասութիւն ... ի տեսլեան (5 տող)
 33 Փ չիֆ Այս լինէր ... ժողովելոյ (նախ. 245)
 34 Ա. անդ փխ անդր (ԷՃ)
 35 Ա. Խոնութանոսի փխ Հոնութանոսի (ԷՃ ԻԲՈ)
 36 ԷՃ Սամոստացիոց Սամոսացւոյ տարբերակը պահպանում ենք՝ հաշուի առնելով բնագրի որոշ գուգորդութիւնները Մովսէս Խորենացու շարադրանքի հետ, որի մօտ, զօնէ ըստ մեզ հասած բնագրի՝ Մաշտոցը Սամոս է հասնում
 37 Ա. էր հերձուած փխ էին հերձուածք (ԷՃ)
 38 ԷՃ Դիոդորի Տարսացիոց փխ յայնմիկ Դեոդորի Տարսնացւոյ
 39 ԷՃ Սամոսեստացիոց
 40 ԷՃ Նստորի Անդիոքացիոց
 41 ԷՃ Դիոդոր

աշակերտ Պաւղոսի Սամ(ո)ստացւոյ¹, եւ՝
 Շնորհիւ որդի, ասէ՛², զի Մարեմայն³
 ծնեալ⁴, իսկ բնութեամբ որդի զԱստուածն
 Բան, եւ⁵ մկրտութեան արժանաւորեցաւ ի
 Մարիամայն մարդ ծնանիլ, աւծանիլ Հոգ-
 ւոյն⁶ եւ լինել տաճար Բանին Աստուծոյ:
 239 Իսկ Թեոդորոս Սամստացի⁷, աշակերտ
 Դիողորի՝ Ոչ Աստուածն Բան ծնանի ի
 Մարիամայ, այդ մարդ սոսկ ի կնո[յ]ջէ
 ծնեալ, եւ վասն ազնուական գոլոյ եւ
 յաճելոյ նմա Աստուծոյ Բանէն բնակեաց⁸
 ի նմա, վասն այնորիկ ճգնէր առ Հոգե-
 կանս, զի Հնազանդեցու(ս)ցէ զախտան
 մարմնականս եւ արժանի լիցի⁹ կոչել որդի
 Աստուծոյ: 240 Իսկ Նեստոր Անտիոքա-
 ցի¹⁰, եպիսկոպոս Կոստանդնուպաւղսի, ա-
 շակերտ Պաւղոսի Մամուեստացւոյ¹¹, ու-
 սեալ¹² զբնախաւսութիւնսն Դիողորի Տար-
 սոնացւոյ¹³ ասէ. Ոչ ուրեք իշխեցին ասել
 Հարքն¹⁴, թե Աստուածն Բան¹⁵ ծնաւ ի կու-
 սէն¹⁶, այդ առին¹⁷ նշանակ զանուանան, որ
 ցուցանեն զբնութիւնս երկուս¹⁸, քանզի
 Քրիստոսն եւ Որդին եւ Տէրն երբեմն զաս-

տուածութիւնն զեկուցանեն, եւ երբեմն՝
 զմարդկութիւնն, իսկ երբեմն՝ զերկուն¹⁹:
 241 20Եւ ոչ դարձեալ՝ այդ որդի, եւ այդ՝
 միւս. այդ ինքն որդի է ըստ բնութեանցն
 կրկնակի²¹. քանզի բնութեանցն ընտանի
 կարգաւորութեան²² յամենայն ժամ մնա-
 ցելոյ, իսկ արժանաւորութեամբ շարայա-
 րեալ առ աստուածութիւնն միական:
 242 Եւ այդ անթիւ նորա Հայհոյութիւնք,
 որ յաղագս երկուց բնութեանց²³. քանզի
 ոչ խոստովանի զԲանն Աստուած մարմնով
 երեւեալ²⁴, այդ ի մարդ բնակեալ:
 243 Քանզի բնակութիւն ընգալաւ, ասէ,
 Բանն Աստուած՝ զմարդկութիւնն. եւ այս-
 պէս ուսուցանէր զամբարշտութիւնն Հա-
 կառակ ողջամիտ վարդապետութեանն²⁵:
 244 Զոր գիտեցեալ Կիւրղի եպիսկոպոսի²⁶
 Աղեքսանդրի, զրէ երից անգամ առ
 Նստոր՝ դառնալ ի Հայհոյութեանցն եւ
 միաբանել կաթողիկէ եկեղեցեաց՝ վասն
 խոստովանութեան²⁷: 245 Իսկ Նստոր՝ զ-
 (ը)նդդէմ Հակառակսն առնէր նմա²⁸ պա-
 տասխանիս: 246 Վասն որոյ Հարկաւորի
 երանելին Կիւրեղ գրել առ թագաւորն, զի
 տացէ Հրաման ժողովելոյ²⁹:

247 Եւ նորա Հրամայեալ՝ ժողովեցան
 յԵփեսոս³⁰ ԺԱ ամի թագաւորութեան³¹ նո-
 րայ³²՝ Եպիսկոպոսք, որոց եին գլխաւորք

1 ԷՃ Պաւղէ Շամրշտացիոց
 2 ԷՃ ասէր
 3 ԷՃ Մարիամա
 4 ԻԲՈ Ընդ այն ժամանակս Նեստոր, աշակերտ
 Դիողորի Սաիմաստացոյ, ասէր. Ոչ ուրեք իշխե-
 ցին ասել հարքն, թէ Աստուած Բանն ծնաւ ի
 Մարիամայ փխ եւ էին հերձուածք ... ծնեալ (ԷՃ)
 (6 տող)
 5 ԷՃ եւ ի
 6 ԷՃ աւծանել հոգւովն փխ աւծանիլ Հոգւոյն
 7 ԷՃ Մամուեստացի փխ Սամստացի
 8 ԷՃ բանին բնակեցաւ փխ Բանէն բնակեաց
 9 ԷՃ արժացի փխ արժանի լիցի
 10 ԷՃ Նստոր Անտիոքա
 11 ԷՃ Թեոդորոսի Մամուեստացիոց փխ Պաւղոս-
 սի Մամուեստացւոյ
 12 ԷՃ առեալ փխ ուսեալ
 13 ԷՃ Տարսացիոց
 14 ԷՃ հարքն
 15 ԷՃ Բանն
 16 ԷՃ Մարիամա փխ կուսէն
 17 Ա առ ի փխ առին (ԷՃ)
 18 ԷՃ զերկուս բնութիւնսն փխ զբնութիւնս եր-
 կուս

19 ԻԲՈ գերկեակսն
 20 ԻԲՈ չի՛ր եւ ոչ դարձեալ ... միական (մէկ նախ.)
 21 ԷՃ կրկնակ ըստ բնութեանցն փխ ըստ բնու-
 րեանցն կրկնակի
 22 ԷՃ կարգաւորութիւնն
 23 ԷՃ չի՛ր որ յաղագս երկուց բնութեանց
 24 ԷՃ մարդացեալ փխ մարմնով երեւեալ
 25 ԷՃ չի՛ր հակառակ ... վարդապետութեանն / ԻԲՈ
 չի՛ր եւ այսպէս ... վարդապետութեանն
 26 ԷՃ եպիսկոպոսապետին փխ եպիսկոպոսի
 27 ԻԲՈ չի՛ր եւ միաբանել ... խոստովանութեան
 28 ԷՃ չի՛ր նմա
 29 ԷՃ ժողովոց փխ ժողովելոյ
 30 ԷՃ յեփեսոս
 31 ԷՃ թագաւորութեանն
 32 Փ աստ չի՛ր եւ նորա հրամայեալ ... նորայ [հմմտ.
 նախ. 233-ի ծանօթութիւնը]

Յոբնաղիոս Երուսաղէմի, Կիւրղիոս² Աղեքսանդրի, որ էր գլուխ³ իսկ ժողովոյն, Մէմնոս Եփեսոսի, Յովաննէս Անտիոքոս⁴, Պաւղոս⁵ Էմեսիոս, Թէոդոտոս⁶ Անկիւրեայ, Ակակիրոս Մեղիտինեայ⁷, Պրոկղոս⁸ Կիւրղիկիայ, Կեղեստրանոս Հռովմայ⁹, Նեստոր Կոստանդնուպաւղիս: 248 Եւ ժողովեալքն¹⁰ նզովեն զՆեստովր, բայց ի Յովաննէ Անտիոքացւոյ եւ որոց ընդ նմա արեւելեայ¹¹ եպիսկոպոսք թուով¹² Լ. զորս հրապուրեալ Նեստորի՝ ասէր լինել յուղիղ հաւատս եւ զԿիւրեղ Աղեքսանդրի հայրապետն սողոսկեալ յԱպուղիւնարի հայհոյութիւնն, վասն զմի բնութիւն բանին Աստուծոյ խոստովանել: 249 Եւ եղեւ պատառումն արեւելեացն ի Կիւրղէ եւ¹³ որոց ընդ նմա եպիսկոպոսք. մինչեւ ճշմարտութիւն իրացն ծանուցաւ առ թագաւորին: 250 Որպէս ունի¹⁴ յաղագս այսորիկ անսուտ յիշատակարանացն պատմութիւն¹⁵ ըստ¹⁶ հրամանի թագաւորին հալածական առնել¹⁷ զՆատոր ի կողմանս Մծբնացւոց¹⁸, որոց յարեցաւ¹⁹ ի Խուժաստան յարեւելս²⁰: 251 Իսկ Կիւրեղ Աղեքսանդրի հայրա-

պետն²¹ ծանուցանէ Յովաննու Անտիոքայ եպիսկոպոսի զամբարշտութիւնն Նեստովրի. եւ առաքեն արեւելեայքն²² զՊաւղոս Եմեսացիոց²³ եպիսկոպոսն առ Կիւրեղ ի խաղաղութիւն, եւ եղեւ միաբանութիւն Անտիոքացւոցն եւ Աղեքսանդրացւոց²⁴:

252 Իսկ յետ լուծմանն Նեստորի²⁵ կալաւ զաթոռ հայրապետութեանն Մաքսիմիանոս ոմն՝ ամս Գ: 253 Յետ որոյ Պրոկղոս Կիւրղիկեայ²⁶ եպիսկոպոս հայրապետ եղեւ ի Կոստանդնուպաւղիս: 254 Յետ որոյ Փղաբիանոս կալաւ զաթոռ հայրապետութեանն. եւ սկսաւ ուսուցանել զՆատորի հայհոյութիւնն: 255 Իսկ Եւտիբէս ոմն, վանական ի Կու կղզւոջ²⁷, առադրէր ընդդիմակս Փղաբիանոսի գլուխս Ը՝ մի բնութիւն ասելով: 256 Քանզի ոչ խոստովանի զԲանն Աստուած առնուլ մարմին ի սուրբ²⁸ կուսէն եւ լինել մարդ, այլ ասէ՝ Ոչ ինչ էառ ի կուսէն Մարիամայ²⁹, բայց միայն նմանութիւն մարդոյ. եւ կերպարանաւք գտեալ իբրեւ զմարդ եւ ոչ ճշմարտութեամբ³⁰: 257 Եւ ժողովեալ Փղաբիանոսի զեպիսկոպոսս իւր զհամախոհս³¹ եւ լուծանէ զԵւտիբէս:

258 Եւ գիտացեալ զհակառակութիւնս³² նոցա երանելին Թեոդոս³³ հրամայէ կրկին³⁴ անգամ ժողով լինել յԵփեսոս¹,

1 ԻԲՈ եպիսկոպոս Կ / Փ չի՛ք եպիսկոպոս ... գետիբէս (նախ. 257)
 2 Է՛ձ Կիւրեղ փխ Կիւրղիոս
 3 Է՛ձ եւ գլուխ էր փխ էր գլուխ
 4 Է՛ձ Անտիոքոս
 5 Է՛ձ Պաւղոս
 6 Ա. Թեոդոտոս
 7 Ա. Մեղիտինէ / ԻԲՈ Մեղիտինեայ, Սուրբն Սահակ Հայոց
 8 Ա. Պրակղոս
 9 Է՛ձ Կիւրղիկեայ, Կեղեստրանոս Հռովմայ փխ Կիւրղիկիայ ... Հռովմայ
 10 Ա. ժողովեալք
 11 Ա. չի՛ք արեւելեայ
 12 Ա. չի՛ք թուով
 13 Ա. չի՛ք եւ (է՛ձ)
 14 Է՛ձ չի՛ք Որպէս ունի
 15 ԻԲՈ չի՛ք բայց ի ... պատմութիւն (12 տող)
 16 Է՛ձ եւ ըստ
 17 Է՛ձ առնել
 18 Է՛ձ Մծբնացիոց
 19 Է՛ձ որով վարեցաւ փխ որոց յարեցաւ
 20 Է՛ձ եւ յարեւելս

21 Է՛ձ չի՛ք հայրապետն
 22 Է՛ձ արեւելեայքն
 23 Ա. Մոստացւոց փխ Եմեսացիոց [Բ.Ա. եւ Ա.Ա. վերականգնում են Սամոսացւոց]
 24 Է՛ձ Անտիոքացիոց եւ Աղեքսանդրացիոց
 25 ԻԲՈ չի՛ք Իսկ Կիւրեղ ... Նեստորի (8 տող)
 26 Է՛ձ Պրոկղոս Կիւրղիկէ / Ա. Պրոկղ Կիւրղիկեայ (վեր.)
 27 Է՛ձ ի Կու կղզոջ փխ վանական ի Կու կղզոջ
 28 Է՛ձ չի՛ք սուրբ
 29 Է՛ձ չի՛ք Մարիամայ
 30 Է՛ձ չի՛ք եւ ոչ նշմարտութեամբ
 31 Է՛ձ զհամախորի եպիսկոպոսս իւր փխ զեպիսկոպոսս իւր զհամախորի
 32 Է՛ձ զհակառակութիւն
 33 ԻԲՈ չի՛ք Քանզի ոչ ... Թեոդոս (10 տող)
 34 Է՛ձ երկրորդ փխ կրկին

ի ԻՆ ամի թագաւորութեանն իւրոյ², ³եւ քննել յաղագս⁴ Փղաբիանոսի եւ Եւտիքոսի, եւ տեսանել ⁵[գտոմարն Ղեւովնի, գ ԴԺ գլուխսն՝ գրեալս առ Փղաբիանոս]⁶ վասն Եւտիքոսի մոլորութեանն, յորում Բ բնութիւնս խոստովանի մարմնացելոյ⁷ Բանին Աստուծոյ եւ Բ կերպարանս եւ Բ ներգործութիւնս, եւ ըստ Նստորի՝ տուն Բանին Աստուծոյ խոստովանի գկուսածին մարդն: 259 Եւ յետ ծնանելոյ կուսին ապա, ասէ՝ գԲանն Աստուծոյ բնակիլ⁸ ի մարդն, քանզի ասէ այսպէս յԲԺ-երորդ գլխի իւրոյ Հայհոյութեանն. Եւ որդի մարդոյ, ասի, վայրեկեալն⁹ յերկնուստ, յորժամ որդին Աստուծոյ զմարմին¹⁰ անդուստ ի կուսէն, յորժամ ծնան, ապա¹¹ առընգալաւ. եւ սոսկ մարդ ասէ չարչարեալ եւ մեռեալ:

260 Եւ ժողովեցան եպիսկոպոսք Մ. Յոբնաղիոս Երուսաղէմի. Դիոսկուրոս Աղեքսանդրի, որ եւ զգլխաւորութիւն ժողովոյն Հաւատացաւ ի թագաւորէն. ¹²Դոմնոս Անտիոքայ(յ)՝ Համախոհ¹³ Նստորի. Յոհան Եգեացուց¹⁴, աշակերտ Նստորի. Իբաս Եգեսացուց¹⁵, որ զթուղթն գրեաց առ

Մարին¹⁶, յորում գովէ զՆստորի Հայհոյութիւնն¹⁷ եւ ամբարշտութիւն ասէ զԿիւրղի խոստովանութիւնն. Թեոդորիտոս Կուրայ(յ)¹⁸ քաղաքի, աշակերտակից Յովհաննու Եգեացույ¹⁹ Նստորի մոլորութեանն՝²⁰ Հակառակ Կիւրղի Աղեքսանդրացույ, վասն որոյ դիմադրութիւնս արարեալ՝ ԲԺ գլուխս առ Կիւրղի²¹, ԲԺ նզովս կարգեաց. եւ ըստ Թեոդորոսի Մամուկեստացույ²² Հանութեամբն՝ ասէ բնակել ի մարդն զԱստուածն Բան, քանզի յԳ²³ գլխի իւրոյ Հայհոյութեանն ասէ. Ոչ ի կուսէ ծնեալ էր Աստուծոյ կերպարան, այլ տաճար էր՝ բնակիչ ունելով, ըստ Պաւղոսի ձայնին՝ Քանզի ի նմա յաճեցաւ, ասէ, ամենայն լրումն աստուածութեանն բնակել. եւ յԲԺ-երորդ գլխին ասէ իսկ՝ պիտի Հաւանել Տեառն ցուցողին զԲ բնութիւնս, եւ²⁴ ասաւղին Հրեիցն. Լուծէք գտանարս զայս, եւ գերիս աւուրս կանգնեմ զսա՞. քանզի ցուցանէ լուծեալ զտաճարն, եւ զկանգնիչ Աստուած, ուրեմն՝ ոչ Աստուած չարչարեալն²⁵, այլ ի մէնջ յԱստուծոյ եղեալ²⁶ մարդն. Ղեւոն Հռովմայ, զորմէ ասէ²⁷ ոչ գոլ ի ժողովն, այլ փոխանակ իւր առաքեալ՝ տալով²⁸ բերել զգիր²⁹ Հայհոյութեանն զԺԴ գլուխսն՝³⁰ Եւսեբի Դորեւղոս. Փղաբիանոս Կոստանդնուպաւղսի: 261 Եւ

1 ԷՃ յերեսնս
 2 Փ աստ չիք եւ գիտացեալ ... քազաւորութեանն իւրոյ [հմմտ. նախ. 233-ի ծանօթութիւնը]
 3 Փ չիք եւ քննել ... եկեղեցեաց ամս ԾԲ (նախ. 266)
 4 ԷՃ քննեալ վասն փխ քննել յաղագս
 5 ԻԲՈ չիք գտոմարն ... եւ մեռեալ (նախ. 259)
 6 ԷՃ չիք գտոմարն Ղեւովնի ... Փղաբիանոս [Հատուածը վերցրել ենք Բառակուսի փակագծերի մէջ որպէս մեծ հաւանականութեամբ (գտոմարն Ղեւովնի!) հետագայ գրիչների յաւելում: հ. Բ. Մարգրիտեանը յաւելում է համարում նաեւ շարունակութիւնը՝ մինչեւ եւ մեռեալ (պարբերութեան աւարտը)]
 7 ԷՃ մարմնացեալ
 8 ԷՃ բնակեալ
 9 ԷՃ ի վայր եկեալն փխ վայրեկեալն
 10 ԷՃ գմարմինն
 11 ԷՃ ծնիցաւ փխ ծնան ապա
 12 ԻԲՈ չիք Դոմնոս ... Կոստանդնուպաւղսի (նախ. վերջ)
 13 ԷՃ համախորհ
 14 ԷՃ Իգեացիոց
 15 ԷՃ Եգեսացիոց

16 ԷՃ Ի Մարս փխ առ Մարին [Լատ Ա.Ա. ուղղելի է [՞] Մարմին]
 17 ԷՃ Բահանաւորիւնն փխ հայհոյութիւնն
 18 ԷՃ Կիրոս
 19 ԷՃ Իգեացիոց
 20 ԷՃ մոլորութիւն
 21 ԷՃ Կիւրղի
 22 ԷՃ Մամուկեստացիոց
 23 ԷՃ յերկրորդ փխ յԳ
 24 ԷՃ գերկուց բնութիւնսն փխ գԲ բնութիւնս եւ ... Յ՜ՎԿ. Բ՜ 19
 25 ԷՃ զչարչարեալն
 26 ԷՃ Աստուծոն առեալ փխ յԱստուծոյ եղեալ
 27 ԷՃ ասի
 28 Ա տա փխ տալով (ԷՃ)
 29 Ա գգիրս
 30 Ա ԺԴ գլխոյն փխ զԺԴ գլուխսն (ԷՃ)

ժողովեալք սահմանեցին զըստ¹ հարցն խոստովանութիւն՝ զնշանակ հաւատոյն² կնքեալ, մի բնութիւն մարմնացելոյ Բանին Աստուծոյ խոստովանեալ³ ճշմարիտ մարդ լինել ի սուրբ կուսէն գԲանն Աստուած⁴ ասացին: 262 ⁵Իսկ Եւտիքէս խոստովանեալ⁶ գյանցանս իւր՝ նզովէր զաղանդն եւ գիր խոստովանութեան մատուցանէր ժողովոյն, որ ասի Ղեաւբեղովն⁷, եւ ըստ հրամանի կանոնաց ընկալեալ եղեւ⁸. Իսկ յետոյ ի նոյն հայհոյութեան աղանդ դարձաւ: 263 Իսկ համախոհք⁹ եւ հաւանեալք¹⁰ Նատորի ոչ դարձան յիւրեանց հայհոյութեանցն, զորս նզովեաց սուրբ ժողովն՝ ասելով. Որ ոք ասիցէ¹¹ ի Քրիստոս Բ բնութիւնս՝ նզովեալ եղիցի¹²:

264 Յայնժամ երանելին Դիոսկուրոս լուծանէր ի պատուոյ գհաւանեալսն Նատորի՝ զՓղաբիանոս եւ զպաղատանն եպիսկոպոս¹³, որ բարկութեամբ հարեալ յԱստուծոյ¹⁴ յետ է աւուր սատակէր ի կենացս, եւ զտոմարն Ղեւոնի նզովէր հանդերձ ժողովեցելով¹⁵ ընդ ինքեամբ¹⁶ եպիսկոպոսաւքն՝ իբրեւ զՆատորի հայհոյութիւնն: 265 ¹⁷Լուծանէր եւ զԹեոդիտոս՝ Կիւրոս քաղաքի եպիսկոպոս¹⁸, եւ զԻբաս՝

Եղեսեայ եպիսկոպոս, զՅոհան Եգեացւոց¹⁹ եպիսկոպոս եւ զԴոմնոս Անտիոքայ եպիսկոպոս. եւ փոխանակ նորա ձեռնադրէր եպիսկոպոս ի ժողովոյն զՄաքսիմինն²⁰: 266 Եւ եղեւ խաղաղութիւն յաւուրս Թեոդոսի թագաւորի եկեղեցեաց²¹ ամս ժԲ²²:

267 ՄԱՐԿԻԱՆՈՄ²³ ամս է²⁴: 268 Սա յերկրորդ ամի թագաւորութեանն իւրոյ հրամայեաց լինել ժողով ի Քաղկեդոն²⁵, ²⁶մայրաքաղաքն Բ(ի)ւթանացւոց²⁷ քինախնդիր եղեալ լուծմանն Նատորի եւ նորին համախոս եպիսկոպոսացն²⁸, զի էր ինքն նորին աղանդոյ առաւել եւս վարժեալ²⁹, յաղագս գումարելոյ ժողովին³⁰ ի Պողքերէ զիւզակցէ իւրմէ³¹, որ էր քոյր թագաւորին Թեոդոսի, եւ սիրելի Փղաբիանոսի: 269 Առաւել եւս յորդորէր³² ի ժողովոյն գումարութիւն աղանդակից³³ Նատորի խոստովանութեանցն³⁴ Ղեւոն³⁵ Հռովմա(յ) հայրապետն: 270 Եւ հրաման ետ թագաւորն դարձուցանել զՆատոր, զի կենդանի էր ի կողմանս Խոստատանի, զի տացէ ընդունել զնա³⁶ ի ժողովն: 271 Իսկ ի

1 էձ սահմանէին ըստ
 2 էձ հաւատո, Ա հաւատոցն փխ հաւատոյն (վեր.)
 3 էձ խոստովանելով
 4 էձ Աստուծոյ
 5 ԻԲՈ չի՛ք Իսկ եւտիքէս ... դարձաւ (մէկ նախ.)
 6 էձ խոստովանելով
 7 էձ չի՛ք եւ գիր ... Ղեւրբեղովն (2 տող)
 8 էձ լինէր փխ եղեւ
 9 Ա համախոսիք
 10 էձ չի՛ք եւ հաւանեալք
 11 էձ ասէ
 12 էձ լիցի փխ եղիցի
 13 էձ զպաղատան եպիսկոպոսն փխ եւ զպաղատանն եպիսկոպոս
 14 Ա չի՛ք յԱստուծոյ / ԻԲՈ չի՛ք բարկութեամբ յԱստուծոյ
 15 ԻԲՈ չի՛ք հանդերձ ժողովեցելով
 16 էձ ժողովեցելով փխ ժողովեցելով ... ինքեամբ
 17 ԻԲՈ չի՛ք Լուծանէր ... զՄաքսիմոս (մէկ նախ.)
 18 էձ չի՛ք եպիսկոպոս

19 էձ եւ գիհաննէս էգացիոց
 20 Ա ժողովին զՄաքսիմոս փխ ժողովոյն զՄաքսիմինն (էձ)
 21 էձ եկեղեցիոց
 22 Ա ԾԲ փխ ժԲ (էձ ԻԲՈ) [թուարանօրէն ուղղելի է՝ ԻԲ]
 23 էձ ~.ԽԲ-երորդ. Մարկիանոս
 24 Փ Ե, էձ Զ փխ է / ԶՈ Մարկիանոս՝ Զ
 25 Փ Ի սորա աուրս եղեւ ժողովն ի Քաղկեդոնի ամի թագաւորութեանն փխ Սա յերկրորդ ... ի Քաղկեդոն
 26 Փ չի՛ք մայրաքաղաքն ... ի Պոստոլերայ (նախ. 298)
 27 էձ ի մայրաքաղաքն Բիւթանացիոց / ԻԲՈ չի՛ք մայրաքաղաքն Բիւթանացւոց
 28 էձ ԻԲՈ չի՛ք եւ նորին ... եպիսկոպոսացն
 29 էձ շարժեալ փխ վարժեալ
 30 էձ ժողովոյն / ԻԲՈ չի՛ք վարժեալ ... ժողովին
 31 ԻԲՈ չի՛ք զիւզակցէ իւրմէ
 32 Ա յորդէր
 33 էձ աղանդակցին
 34 էձ չի՛ք խոստովանութեանցն
 35 Ա Ղեւոյն
 36 էձ չի՛ք զնա

դառնալն նստորի¹ բարկութիւն Աստուծոյ հասանէր ի վերայ նորայ, եւ հեղաւ² որովայն նորա, որպէս զՅուդային եւ զԱրիոսին³. եւ այսպէս⁴ սատակէր ի կենացս⁵:

272 Իսկ ժողովեալքն ի Քաղկեդոնի էին ՈԼԶ եպիսկոպոսք. իսկ գլխաւորք⁶ Յորենաղիոս Երուսաղէմի, Դիոսկոլրոս Աղեքսանդրի, Մաքսիմէոս⁷ Անտիոքայ, Ստեփաննոս Եփեսոսի⁸, Ղեւոն Հռովմայ, Եւսեբի Դորեղու, Անատողիս Կոստանդնուպաւղսի: 273 Իսկ Ղեւոն Հռովմայ հայրապետն ոչ եկն ի ժողովն. բայց ետ բերել զգիրսն⁹ առ թագաւորն ԺԴ գլխոյն, ¹⁰զյառաջագոյն գրեալն¹¹ առ Փղաբիանոս, զի հաւանեսցին այնմ ժողովեալքն ի Քաղկեդոնի, զոր էր¹² խոտեալ Դիոսկոլրոսի եւ ժողովելոցն ընդ նմա Մ եպիսկոպոսաց յԵփեսոս¹³: 274 Եւ առեալ թագաւորին զգիրսն Ղեւովնի՝ ընգալաւ, եւ ետ զատուցանել ի միաբանութենէ եպիսկոպոսացն զերանելին Դիոսկոլրոս. եւ խնդրեաց ի ժողովոյն՝ սահման հաւատոյ, ըստ գրեցելոյն¹⁴ ի Ղեւոնէ հայհոյութեանցն¹⁵: 275 Իսկ ուղղափառ իշխանքն, որ էին ի ժողովին, ասացին¹⁶ առ եպիսկոպոսն. Այս

է ժամանակ ճգնելոյ ձեր¹⁷ ի վերայ հաւատոց¹⁸, զի հաստատուն ունիցիք զաւանդութիւն հարցն խոստովանութեան¹⁹: 276 Եւ եպիսկոպոսքն միաբան ասացին. Ոչ ումեք է իշխանութիւն՝ ըստ հրամանի կանոնոց դնել սահման հաւատոց, զի բաւական է մեզ եղեալն ի²⁰ Նիկիայ եւ Կոստանդնուպաւղս²¹: 277 Յայնժամ հրամայեաց թագաւորն զմիաբանեալ եպիսկոպոսն հանդերձ իշխանաւքն տալ ի պահեստ եւ գումարել ի վերայ նոցա զինագրեստ զաւրականս, զի եթէ ոչ հնազանդեցին կամաց թագաւորին, եղիցին պատուհասեալք: 278 ²²Եւ մեծաւ երկիրլիւ ահաբեկեալ եպիսկոպոսացն՝ Նին ի տարակուսանս, թն զիա՞րդ հնար լիցի զերծանել ի պատժոց: 279 Յայնժամ Յորենաղիոս²³ Երուսաղէմի եպիսկոպոս հրամայեաց Ասկղիպիդեայ²⁴ սարկաւազի Կոստանդնուպաւղսի²⁵ առնել զսահման²⁶ հաւատոյ եւ դնել ի նմա յերկուց²⁷ բնութեանց զմինն²⁸ խոստովանել: 280 Որում առ երկիրլի հնազանդեալ եպիսկոպոսացն, զի թերեւս հնար լիցի այնու²⁹ զերծանել՝ ետուն զգիրն առ թագաւորն: 281 Իսկ թագաւորն ոչ ընգալաւ, այլ ետ տանել առ նոսա զգիր հայհոյութեանն³⁰ Ղեւովնի. զոր ընթերցեալ մասն ինչ ի գլխոյն³¹ միաբան ա-

1 ԷՃ նորա փխ նստորի
2 ԷՃ հեղոյր
3 ԷՃ Յուդային եւ Արիոսին
4 ԻԲՈ չի՞ բարկութիւն ... եւ այսպէս (4 տող)
5 ԷՃ կենաց
6 Ա չի՞ իսկ գլխաւորք
7 ԷՃ Մաքսիմէոս, ԻԲՈ Պետրոս փխ Մաքսիմէոս
8 ԷՃ Եփեսոսի
9 ԷՃ չի՞ գգիրսն
10 ԻԲՈ չի՞ զյառաջագոյն ... միաբան ասացին (17 տող)
11 ԷՃ զԺԴ գլուխս գրեալսն փխ ԺԴ գլխոյն ... գրեալն
12 Ա չի՞ էր
13 ԷՃ յԵփեսոս (վեր.) / Ա ժողովոյն որ յԵփեսոսի երկերիւր եպիսկոպոսաց փխ ժողովելոցն ընդ մմա Մ եպիսկոպոսաց յԵփեսոս
14 ԷՃ գրելոյն
15 ԷՃ հա(յ)հո(յ)ութեանն
16 ԷՃ ասեն փխ ասացին

17 ԷՃ չի՞ ձեր
18 ԷՃ հաւատոյս
19 ԷՃ չի՞ զի հաստատուն ... խոստովանութեան
20 Ա եղեալ փխ եղեալն ի (ԷՃ)
21 ԷՃ Կոստանդիմուպաւղս
22 ԷՃ չի՞ եւ մեծաւ ... ի պատժոց (մէկ նախ.)
23 ԷՃ Յորենաղիոս
24 ԷՃ Ասկղիպիդեայ, Ա Ասկղիպադեա փխ Ասկղիպիդեայ (վեր.)
25 ԷՃ Կոստանդիմուպաւղսցիոց
26 Ա առնուլ սահման փխ առնել զսահման (ԷՃ)
27 Ա յերկուս
28 Ա զմին
29 ԷՃ այն հնար լիցի փխ հնար լիցի այնու
30 ԷՃ հա(յ)հոութեան թղթոյն փխ առ ... հայիոյութեանն
31 ԷՃ գրոցն փխ գլխոյն

սացին եպիսկոպոսքն. Այսոցիկ¹ ոչ Հաւանիմք, զի Պաւղոսի Սամ(ո)ստացւոյ² Հայհոյութիւն է. այսպէս եւ ոչ Նատորի մոլեգնեալ³ յանդգնեցաւ Հայհոյել: 282 Յայնժամ թագաւորն զիւզակցաւ իւրով Պողքերաւ Հանդերձ եկն առ նոսա յաւուրս Գ⁴: 283 Իսկ ժողովեալքն ի Քաղկեդոն⁵, ոմանք յերկիրդէ, եւ այդք՝ ակնառութեամբ թագաւորին եւ կնոջ նորա՝ եղեն Հաւանեալք պիղծ նորաձայնութեան⁶ թղթոյն Ղեւոնի Հայհոյութեանն, զոր նզովեցին յառաջագոյն⁷. եւ եղէն ընդ ինքեանց նզովիւք: 284 Ընգալան եւ զլուծեալն Թեոդորիտոս՝ զՆատորի գաշակերտն⁸, զորմէ ասի զլուխ կալ ժողովոյն, եւ զԻբաս Եղեսեայ⁹ եպիսկոպոսն՝ զՀամախոխ¹⁰ Նատորի: 285 Եւ գրեցին սահման Հաւատոյ ըստ Ղեւոնի եւ ըստ Թեոդորիտեայ¹¹ մոլորութեանն, որ Հաւասարի Նատորի պղծի եւ Թեոդորիտոսի եւ Դիոդորի¹² եւ Արտեմովնի եւ Պաւղոսի¹³ կատարեալ¹⁴ Հայհոյութեանն¹⁵. յորում կայ յետ սակաւուց¹⁶. ¹⁷Այսպէս խոստովանիմք միաբան ամենեքին¹⁸ զՏէր մեր Յիսուս

Քրիստոս. ըստ աստուածութեանն՝ ի Հաւրէ, ըստ մարդկութեանն՝ ի կուսէն, միածին յերկուց բնութեանց, ոչինչ բառնալով զբնութեանցն զանազանութիւն վասն միանալոյ¹⁹, այդ առաւել ողջ պահելով զյատկութիւն իւրաքանչիւր բնութեանն²⁰, եւ ի²¹ մի դէմ, եւ ի²² մի անձն միաւորելով: 286 Եւ զի մի՛ իւրեանց²³ ամբարշտութիւնն յայտնի երեւեսցի²⁴, զՆատոր պատճառանաւք նզովեցին²⁵: 287 Իսկ բազումք ի գլխաւորաց քաղաքին Կոստանդնուպաւղոսի²⁶, որք Նատորի Հաւանեալքն եին, իբրեւ լուան զնզովան, որ զՆատորէ, զարմացեալք²⁷ առաջի թագաւորին, որպէս ի նոցունց իսկ Քաղկեդոնացւոցն ցուցանի պատմութիւնս²⁸, ասեն. Սուրբք ընդէ՞ր²⁹ նզովին. զի թէ՛ Հաւատ զՆատորին³⁰ Հաստատեցին, զնա ընդէ՞ր նզովեցին:

288 ³¹Իսկ թագաւորն բարկացեալ սաստեաց նոցա, զի լուեսցեն: 289 Այսպէս³² նոցունց իսկ յայտնեալ կեղծաւորութիւն նոցա՝ ծանուցաւ ամենեցուն, ուր եւս առաւելագունիւք³³ յայտնի է ուրացութիւն³⁴ նոցա: 290 Զի որք ի Քաղկեդովնի³⁵ ժողովեալ էին եպիսկոպոսք, նոյնք յեփեսոսի ժողովան գրով սահմանեալ՝ ա-

1 Ա Այսոցիկ
 2 էձ գՊաւղա Շամշտացիոց
 3 Ա Նատր փիս Նատորի մոլեգնեալ (էձ)
 4 ԻԲՈ չիբ յաւուրս Գ
 5 էձ չիբ ժողովեալքն ի Քաղկեդոն
 6 էձ պիղծ նորաձայն հա(յ)հո(յ)ութեան փիս պիղծ նորաձայնութեան
 7 ԻԲՈ յառաջագոյն ի ժողովն եփեսոսի
 8 էձ աշակերտն
 9 էձ Եղեսեայցի փիս Եղեսեայ
 10 էձ համախոսի / ԻԲՈ չիբ եւ գԻբաս ... գհամախոսի
 11 էձ Թեոդորիտոսի
 12 էձ Դիոդորի, Ա Թեոդորի փիս Դիոդորի (վեր.) / Բ.Ա. Ա.Ա. չիբ եւ Թեոդորիտոսի եւ Դիոդորի [վրիպ.]
 13 Ա Պաւղոսի եւ Արտեմովնի փիս Արտեմովնի եւ Պաւղոսի (էձ Պաւղէ)
 14 Ա կատարեալ փիս կատարեալ (էձ)
 15 ԻԲՈ չիբ կատարեալ հայհոյութեանն
 16 էձ սակաւագաց փիս սակաւուց
 17 ԻԲՈ չիբ Այսպէս ... անձն միաւորելով (9 տող)
 18 էձ ամենեքեան

19 էձ միանալոյն
 20 էձ բնութեանցն
 21 էձ չիբ ի
 22 էձ չիբ ի
 23 էձ իւրեանց
 24 Ա յայտնապէս երեւեցի փիս յայտնի երեւեսցի
 25 Ա նզովեն
 26 էձ Կոստանդիանուպաւղոսի
 27 էձ գարմացեալք ասացին
 28 էձ նոցուն զՔաղկեդովնա պատմութեանն ցուցանի փիս նոցունց ... պատմութիւնս / ԻԲՈ չիբ որք Նատորի ... պատմութիւնս (5 տող)
 29 էձ եւ սուրբքն զի փիս Սուրբք ընդէր
 30 էձ գհաւատն Նատորին փիս հաւատ զՆատորին
 31 ԻԲՈ չիբ Իսկ ... ուրացութիւն նոցա (նախ. 289)
 32 էձ Այսպէս եւ ի
 33 էձ որ առաւելագունաւ փիս ուր եւս առաւելագունիւք
 34 էձ ուրացութիւնն
 35 էձ Քաղկեդովն

սէին¹. Որ ոք ասէ ի Քրիստոս Բ բնութիւն² նզովեալ եղիցին³, եւ լուծին ի պատուոյ զՆստոր եւ զնմանիս նորա: 291 Իսկ ի Քաղկեդովնի, կործանեալք յերկիւղէ եւ⁴ ձեռագրով զՔրիստոս ուրացեալ՝ ասացին. Որ ոք ոչ ասիցէ⁵ զՔրիստոս Բ բնութիւնս՝ նզովեալ եղիցի⁶. եւ ընգալան ի պատիւ զհաւանեալսն Նստորի եւ զաշակերտսն: 292 Իսկ որք ոչ⁷ հաւանեցան կործանական ժողովոյն հայհոյութեանց եւ անաւրէն սահմանադրութեանն, զնոսա աքսորեցին. զՊետրոս Անտիոքացի, եւ զՏիմոթէոս⁸, եւ զԱնատոլիս նորին եղբայր. եւ զԴիոսկոլրոս Աղեքսանդրի եպիսկոպոս⁹ նախ ի Կիւզիկիոն¹⁰ աքսորեցին, ապա՝ յԵրակղիայ¹¹, ապա՝ ի Պափղագովնիայ¹². եւ անդ կատարեցաւ բարի վկայութեամբ եւ խոստովանութեամբ ի Քրիստոս¹³:

293 Իսկ յետ աքսորելոյն զԴիոսկոլրոս, զՊոռփոլէր¹⁴ հրամանաւ Մարկիանոսի ձեռնադրեցին եպիսկոպոս ի ժողովին Քաղկեդովնի, փոխանակ Դիոսկոլրոսի. եւ առաքեաց թագաւորն յԱղեքսանդրիայ: 294 Ջոր ոչ ընգալեալ քաղաքին՝ բազում աւարառութիւնս ընչից առնեին¹⁵, եւ խոշտանգանս¹⁶ դանից եւ տանջանաց, եւ հեղ-

մունս արեան ընգալան ի թագաւորէն¹⁷ վասն չընդունելոյ զՊոռփոլէր եպիսկոպոս քաղաքին եւ չհաղորդել¹⁸ ընդ նմա: 295 Սակայն մինչ ի սպառ¹⁹ ոչ կացին ի ճշմարտութեան²⁰, այդ եղեն բաժանեալք²¹ յերկուս: 296 Կէս քաղաքին ընկալան զՊոռփոլէր²² եպիսկոպոս եւ եղեն հաւանեալք աղանդոյն Քաղկեդովնի, եւ կէս քաղաքին յուղղափառութեան կացեալ²³ ոչ հաւանեցան նմա: 297 Եւ յետ սակաւաւորց, ի սինեկի՝ յոթոցս անկողնի²⁴ դահոյից հարեալ բարկութեամբ յԱստուծոյ՝ ի նմին գիշերի սատակեցաւ: 298 Յետ որոյ յաջորդէ զաթոռ եպիսկոպոսութեանն²⁵ Տիմոթէոս Երանելի. եւ հաստատէր²⁶ յուղղափառութեան հաւատս զկործանեալսն ի Պոռփոլէրայ²⁷:

299 ՂԵՒՈՎՆ ՄԵԾ²⁸ ամս ԺԹ²⁹: 300 Ի սորա Գ ամին Տիմոթէոս եւ Անատողի³⁰ նորին եղբայր, յափշտակեալ ի Սիղասկոսէ³¹ աքսորեցան ի Քերսովն³² ամս ԺԳ³³՝ վասն չընդունելոյ զսահման Քաղ-

1 Ա ասացին փխ ասէին (էՃ)
 2 ԷՃ գՔրիստոս երկուս բնութիւնսն փխ ի Քրիստոս Բ բնութիւն
 3 ԷՃ լիցի փխ եղիցին
 4 ԷՃ չի՛ք եւ
 5 ԷՃ ասէ
 6 ԷՃ լիցի փխ եղիցի
 7 ԷՃ ոչն
 8 ԷՃ Տիմոթէոս, Ա Տիմոթեոս փխ Տիմոթէոս (վեր.)
 9 ԷՃ հայրապետն փխ եպիսկոպոս
 10 Ա Կիւզիկոն փխ Կիւզիկիոն
 11 ԻԲՈ յերակղիայ
 12 ԷՃ Պափղագովնիայ
 13 ԻԲՈ Դիոսկոլրոս փխ եւ խոստովանութեամբ ի Քրիստոս / ԷՃ Դիոսկոլրոս փխ բարի վկայութեամբ ... Քրիստոս
 14 Ա զՊոռփոլէր փխ զՊոռփոլէր (էՃ)
 15 ԷՃ չի՛ք առնեին
 16 Ա հոշտանգանս փխ խոշտանգանս (էՃ)

17 ԷՃ Մարկիանոսէ փխ թագաւորէն
 18 ԷՃ վասն չհաղորդելոյ փխ չհաղորդել
 19 ԷՃ մինչեւ իսպառ փխ մինչ ի սպառ
 20 ԷՃ ճշմարտութեանն
 21 ԷՃ բաժանեալ
 22 ԷՃ զՊոռփոլէր
 23 ԷՃ յուղղափառութիւն մնացին, եւ փխ յուղղափառութեան կացեալ
 24 ԷՃ յաւթաց ի ընգողնի փխ յոթոցս անկողնի
 25 ԷՃ յաջորդեալ զաթոռ եկեղեցոյն Աղեքսանդրի փխ յաջորդէ զաթոռ եպիսկոպոսութեանն
 26 ԷՃ հաստատէ
 27 Ա Պոռփոլէրայ / ԻԲՈ եւ Էր խոստովանութիւն եկեղեցւոյ զամենայն աւուրս Մարկիանոսի. եւ Լեւոնի Հոռովայեցւոյ՝ ամս ԻԳ [հւմնտ. նախ. 305] փխ Իսկ յետ ... ի Պոռփոլէրայ (վեց նախ.)
 28 ԷՃ Ղ.ԽԳ. Ղեւովն Մեծ / ԻԲՈ Ղեւոն թագաւորէ փխ Ղեւովն Մեծ
 29 Փ ԺԱ. փխ ամս ԺԹ / ՋՈ Ղեւոնդ՝ է
 30 Փ Անատոլիս եւ Տիմոթեոս
 31 ԻԲՈ չի՛ք յափշտակեալ ի Սիղասկոսէ
 32 ԷՃ Քերսովն
 33 Ա չի՛ք ամս ԺԳ (վերականգնում՝ ըստ Փ) / Փ աքսորեցաւ ամս ԺԳ ի Ստիլակոսէ փխ յափշտակեալ ի Սիղասկոսէ ... Քերսովն ամս ԺԳ

կեղոնի ժողովոյն²: 301 Եւ ի նորին իննե-
րորդ³ ամին նշան երեւեցաւ յերկինս՝ սիւն
ամպոյ⁴ փողոյ նմանութեամբ երեւեալ յա-
ւուրս Խ: 302 Եւ յետ սակաւ աւուրց ի
Վաղանդացւոցն⁵ արեւմտեայ⁶ զաւրացն
սաստիկ առաւ Հռովմ⁷ կոտորած եղեալ⁸:
303 ⁹Իսկ յետ աքսորելոյն Տիմոթեայ¹⁰,
միւս Տիմոթեոս յաջորդեցաւ, որ անուանե-
ցաւ Նոփո(յ)իոս¹¹. Եւ յետ նորա՝ Պետրոս:
304 Յորմէ Ակակ՝ Կոստանդնուպաւլսի ե-
պիսկոպոս, խնդրեաց ի ծածուկ ուսանել
զգիտութիւն ուղղափառութեան հաւա-
տոց. զի յառաջագոյն էր հաւանեալ ա-
ղանդոյն Քաղկեդոնի ժողովոյն. Եւ տե-
ղեկացեալ ի նմանէ՝ ուսաւ ի ձեռն հրո-
վարտակացն, որ առ միմիանս, զի էր ի հա-
լածանս երանելին Պետրոս: 305 Եւ էր ա-
լեկոծումն ի սուրբ եկեղեցիս Աստուծոյ
զամենայն աւուրս Մարկիանոսի եւ Ղեւո-
նի՝ ամս ԻԳ¹²:

306 ԶԵՆՈՆ՝¹³ ամս ԺԶ: 307 ¹⁴Զսա ա-
ղաչեցին զգաստ եւ երկիւղած ծառայք
Քրիստոսի, յորս եւ¹⁵ Ակակ Կոստանդնու-
պաւլսի եպիսկոպոս եւ այլ բազում եպիս-
կոպոսուներ, զի բարձցի երկպառակու-
թիւնք¹⁶ եւ խռովութիւնք եկեղեցեաց, որ
վասն ժողովոյն Քաղկեդոնի: 308 Եւ

զրեաց թուղթ առ ամենայն¹⁷ կողմանս
Յունաց¹⁸ աշխարհին, որ կոչի Հենատի-
կովն, այս¹⁹ է՝ Միաւորիչ: 309 Եւ առ ամե-
նայն կողմանս Հռոմովոց զրեաց, որ ունի
գսահման ուղղափառութեան հաւատոյ²⁰,
եւ նզովէ զժողովն Քաղկեդոնի²¹, ²²Եւ
որք Բ բնութիւնս²³ ի մարմնացեալ Բանն
Աստուած սահմանեցին²⁴. Եւ եղեւ խաղա-
ղութիւն եւ միաբանութիւն ամենայն եկե-
ղեցեաց²⁵: 310 Իսկ Հռովմայեցիքն՝ ամ-
բարտաւանեալք վասն իւրեանց նախնա-
կան հայհոյչին Ղեւոնի, զի էր սկզբնաւոր
ժողովոյն Քաղկեդոնի²⁶, եւ աւրինադրող
Բ բնութեանց²⁷ մնացին ի նմին կործան-
մանն Քաղկեդոնի եւ ուրացութեանն
Ղեւովնի, եւ ոչ հաւանեցան²⁸ զուզիլ ի
միաւորութիւն Զենոնի²⁹ ուղղափառու-
թեանն: 311 Եւ գործեցաւ այս յառաջին
ամի թագաւորութեանն Զենոնի³⁰: 312 Եւ
ի նմին³¹ ամի եղեւ սաստիկ շարժումն ի
Հռովմ, մինչեւ նեխեցաւ երկիրն ի բազ-

1 Փ չիք վասն չընդունելոյ ... ամս ԻԳ (նախ 305)
2 Էձ գահմանն Քաղկեդոնի փիս գահման
Քաղկեդոնի ժողովոյն
3 Էձ ինն
4 Էձ ամբո(յ)
5 Էձ Վաղանդացիոց / ԻԲՈ Վաղանդանացոց
6 Էձ արեւմտեաց
7 Ա չիք առաւ Հռովմ (Էձ ԻԲՈ)
8 Ա կոտորուած եղեւ փիս կոտորած եղեալ (Էձ) /
ԻԲՈ չիք սաստիկ կոտորած եղեալ
9 ԻԲՈ չիք Իսկ յետ ... ամս ԻԳ (նախ. 305)
10 Էձ Տիմոթե
11 Ա անուանեցան Փուսս փիս անուանեցաւ Նո-
փոյիոս (Էձ)
12 Էձ չիք ամս ԻԳ
13 Էձ Շ.ԽԳ. Զենոն
14 Փ չիք Զսա աղաչեցին ... Միավորիչ (նախ. 308)
15 ԻԲՈ չիք գգաստ եւ երկիւղած ... յորս եւ
16 Էձ երկարա(յ)ութիւնք փիս երկպառակութիւնք

17 Ա չիք ամենայն
18 ԻԲՈ Յունաց եւ Հռոմոց
19 Էձ Հէնիտիկոն այսինքն փիս Հենատիկովն այս
20 Էձ չիք հաւատոյ / Փ Սա բարեփառ եղեալ փիս
եւ առ ... հաւատոյ (3 տող) / ԻԲՈ Հինատիկոն՝
որ է միաբանութիւն ուղղափառ հաւատոյ փիս
Հենատիկովն այս ... հաւատոյ (4 տող)
21 Փ զգովեաց ժողովն Քաղկեդոնի
22 Ա չիք եւ ԻԲՈ չիք եւ որք Բ բնութիւնս ... եկեղե-
ցեաց (4 տող) / Փ չիք եւ որք Բ ... դիականցն
(նախ. 312)
23 Էձ բնութիւն
24 Էձ մարմնացեալն Աստուած բան սահման գրեն
փիս մարմնացեալ ... սահմանեցին
25 Էձ եկեղեցիոց
26 Էձ սկիզբն առաւ քաղաքի եւ Քաղկեդոնի ժողով
/ ինչ-որ վրիպակի պատճառով ոչ լրիւ հաս-
կանալի փիս սկզբնաւոր ... Քաղկեդոնի
27 ԻԲՈ չիք վասն իւրեանց ... Բ բնութեանց (3 տող)
28 Ա համարեցան փիս հաւանեցան (Էձ)
29 Էձ Զենովնի
30 Էձ Զենովնի թագաւորութեանն փիս թագաւո-
րութեանն Զենոնի / ԻԲՈ չիք Քաղկեդոնի եւ
ուրացութեանն ... Զենոնի (4 տող) / Բ.Ս. Ա.Ա.
չիք եւ գործեցաւ ... Զենոնի [վրիպում]
31 Էձ նոյն փիս նմին

մութենէ դիականցն: 313 Եւ ի նմին ամի¹ հրամանաւ թագաւորին² դարձաւ Տիմոթէոս³ յԱղեքսանդր, եւ յերկրորդ⁴ ամին վախճանեցաւ:

314 ԱՆԱՍՏԱՍՍ⁵ ամս Իէ⁶: 315 Սա ի նմին միաւորութեան Ջենոնի զուղղափառութիւն⁷ հաստատեալ⁸ կարգեաց յաղագս շարժեցեալ հերձուածոյն Քաղկեդովնի ժողովոյն⁹ սահման հաւատոյ՝ հանդերձ¹⁰ Բժ-ան¹¹ նզովիւք¹²: 316 ¹³Եւ ի նորին աւուրս յԱղեքսանդր յերկնից¹⁴ եղեւ հուր ահեղ, եւ արտասրագոչ¹⁵ աղաղակեցին առ Աստուած, եւ ապրեցաւ քաղաքն:

317 ՅՈՒՍՏԻԱՆՈՍ¹⁶ ամս Թ: 318 ¹⁷Սա դարձեալ նորոգեաց զաղմկեալ ժողովոյն նորոգածեւութիւն սահման¹⁸ ի թագաւորաբնակ միայն¹⁹ քաղաքին, այդ ոչ յամենայն կողմանս Յունաց աշխարհին²⁰:

319 ՅՈՒՍՏԻԱՆՈՍ²¹ ամս ԼԹ²²: 320 Ի սորա ²³Իէ ամի վախճանեցաւ զիւգակից իւր, իսկ Յուստիանոս, յետ մահուան²⁴ թագուհւոյն²⁵, որպէս թէ կամեցեալ²⁶ աստուածային իմն աւրինաց լինել խնդրող²⁷, եղեւ աստուածամարտ: 321 Ջորոյ ձախողակի յորդորումն գիտացեալ Բնդէդոս²⁸ հայրապետն Հռովմայ՝ հրամայէ նմա առնել ժողով²⁹, հաստատել զհայհոյութիւն Քաղկեդովնի ժողովոյն եւ զուրացութիւն³⁰ տումարին Ղեւոնի³¹:

322 Իսկ նորա հրամայեալ³² լինել ժողով ի Կոստանդնուպա(ւ)ղիս³³, որ ասի Ե-երրորդ ժողով, եւ ետ հրաման, թէ եպիսկոպոս կամ հայրապետ, որ ոչ քարոզիցէ³⁴ զժողովն Քաղկեդովնի ընդ սուրբ ժողովս, ելցէ ի պատուոյ³⁵ իւրմէ: 323 Յայնժամ տէրն Անթիմոս³⁶ Կոստանդնուպաւզսի³⁷ եպիսկոպոս, բազում եպիսկոպոսաւք յանձն առնոյր լինել հալածական³⁸ վասն ճշմարտութեանն: 324 ³⁹Ընդ որս էր եւ Յուդիանէ եպիսկոպոս Աղիկառնասու

1 Փյւ. ամին փիս ի նմին ամի
2 Էձ չի՛ք հրամանաւ թագաւորին
3 Փ դարձոյց զՏիմոթեոս փիս հրամանաւ թագաւորին ... Տիմոթեոս
4 Փ յԳ փիս յերկրորդ
5 Էձ ~.ԽԵ. Անաստաս / Ա. Անաստաս
6 ՋՈ Մարկոս՝ է: Անաստաս՝ Ժ
7 Էձ Ջենոնի ուղղափառութեանն փիս Ջենոնի զուղղափառութիւն
8 Փ բարեփառ եղեալ փիս ի նմին ... զուղղափառութիւն հաստատեալ
9 Էձ հերձուածոյս շարժեալ ժողովոյն Քաղկեդովնի փիս շարժեցեալ ... ժողովոյն / Փ առ շարժեալ ժողովն Քաղկեդոնի հերձուածն փիս յաղագս շարժեցեալ ... ժողովոյն
10 Փ չի՛ք սահման հաւատոյ հանդերձ
11 Ա. չի՛ք Բժ-ան
12 Էձ նզովոյք, Փ նզովս փիս նզովիւք / ԻԲՈ չի՛ք հանդերձ ... նզովիւք
13 Փ չի՛ք եւ ի նորին ... քաղաքն (մէկ նախ.)
14 Ա. չի՛ք յԱղեքսանդր յերկնից
15 Ա. սաստիկ արտագոչ փիս ահեղ եւ արտասրագոչ
16 Փ Յուստիան / Էձ ~.ԽԶ. Յուստիան / ԻԲՈ Յուստիան թագաւորէ / ՋՈ Յուստիանոս՝ Ժ
17 Փ չի՛ք Սա դարձեալ ... աշխարհին (մէկ նախ.)
18 Էձ սահմանի
19 Էձ չի՛ք միայն
20 ԻԲՈ չի՛ք ի թագաւորաբնակ ... աշխարհին

21 Էձ ~.ԽԷ. Յուստիանոս
22 Փ Լ.Գ փիս ԼԹ / ՋՈ Յուստիանոս՝ ԼԹ
23 Փ թագաւորութիւնն թագում հեղմունս արեան եղեալ ուղղափառացն. Քաղկեդոն դարձեալ նորոգի փիս Իէ ամի ... առ թագաւորն (նախ. 306)
24 Էձ մահու
25 Ա. թագուհւոյն / ԻԲՈ չի՛ք Ի սորա Իէ ... թագուհւոյն
26 Ա. թե կամեցաւ փիս թե կամեցեալ (Էձ)
27 Ա. խնդրող լինել փիս լինել խնդրող
28 ԻԲՈ Բինգիդոս / Էձ Բինգիտոս
29 Էձ ժողով եւ
30 ԻԲՈ չի՛ք զուրացութիւն
31 Էձ տումարին Լեւոնի
32 Էձ հաւանեալ հրամայեաց փիս հրամայեալ
33 Էձ Կոստանդիանուպաւլիս
34 Էձ քարոզեցի
35 Էձ պատուէ
36 Էձ տէր Անթիմիոս
37 Էձ Կոստանդիանուպաւլիս
38 Էձ առ հալածական լինել փիս առնոյր ... հալածական
39 ԻԲՈ չի՛ք Ընդ որս էր ... ի Ե-երրորդ ժողովոյն (նախ. 327)

Կիւպրացոց քաղաքի¹, որ ոչ հնազանդեցաւ պիղծ² սահմանադրութեան ժողովոյն Քաղկեդովնի, զոր սահմանեաց պիղծ եւ ամբարիշտ³ թագաւորն Յուստիանոս, ժողովեցելովք⁴ եպիսկոպոսաւքն ի Կոստանդնուպաւղիս⁵:

325 Որք կարգեցին զիւրեանց հայհոյութեանն գլուխս ԺԴ: 326 Յորում յեւթներորդ գլխի հայհոյութեանն ասէ⁶ այսպէս. Եթե ոք, ասէ⁷, յԲ ասելով ոչ որպէս յաստուածութեան⁸ եւ ի մարդկութեան⁹ զմի Տէր Յիսուս Քրիստոս ճանաչել խոստովանի, զի ի ձեռն այսորիկ նշանակիցէ զզանազանութիւն բնութեանցն, յորոց անշփոթապէս¹⁰ անձառն եղեւ միաւորութիւն, ո՛չ Բանին առ ի մարմնոյն փոփոխեալ¹¹ բնութիւն, եւ ո՛չ մարմնոյն առ Բանին բնութիւն¹² փոխատրեալ¹³, քանզի մնայ յիւրաքանչիւրսն, զոր աւրինակ է բնութեան¹⁴ եղելոյ միաւորութեանն¹⁵ ըստ անձնաւորութեանն, այդ յաղագս բաժանման՝ ըստ որոշման զայնպիսին ընդունի զձայն¹⁶, սակս Քրիստոսին¹⁷ խորհրդոյ՝ զթիւ բնութեանցն խոստովանելով ի վերայ նորին Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ Աստուծոյ Բանին մարմնացելոյ, ոչ տեսութեամբ միայն զանազանութիւն բնու-

թեանցս¹⁸ այսոցիկ առնու, յորս¹⁹ եւ շարադրեցաւ՝ ոչ բարձելոյ վասն միաւորութեանն, քանզի մի երկաքանչիւրոցն, եւ միով երկաքանչիւրքն, այդ յաղագս այսորիկ պիտի թուոյն²⁰ որպէս որոշեալս եւ յատկանձնապէսդ ունի բնութիւնսն՝²¹ այսպիսին եղիցի նզովեալ:

327 Եւ որք ոչն հնազանդեցան հրամանի թագաւորին՝ ընդունել զաղմկեալ ժողովոյն սահմանադրութիւնս²² եւ հաւանեալ²³ նորոգածեութեանս տաւնից եկեղեցական կարգաց, զոր հաստատեաց անաւրէնն Յուստիանոս՝ ժողովեցելովքն ի Կոստանդնուպաւղիս ի Ե-երորդ ժողովին, զաւր առաքեալ՝ հեղմունս արեանց արար²⁴ ի տեղիս տեղիս: 328 Եւ առաքեաց ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ, զի փոխեսցեն զաւրն Խ-երորդ²⁵ նուիրաւոր տաւնին ընձայման²⁶ Փրկչին մերոյ ի տաճարն²⁷ եւ արասցեն ըստ հրամանի թագաւորին:

329 Զոր եւ Երուսաղէմացւոցն պատմութեան հաստատեալ²⁸ կայ այսպէս. Մեք, որ յԵրուսաղէմ բնակեալ եմք, զոր

1 ԷՃ չի՛բ Ընդ որս էր ... Կիւպրացոց քաղաքի
2 ԷՃ հաւանեալ պեղծ փիլ հնազանդեցաւ պիղծ
3 ԷՃ հաստատեաց փիլ սահմանեաց ... ամբարիշտ
4 ԷՃ հանդերձ փիլ ժողովեցելովք
5 ԷՃ չի՛բ ի Կոստանդնուպաւղիս
6 ԷՃ ասի
7 ԷՃ ասիցէ
8 ԷՃ յաստուածութեանն
9 ԷՃ մարդկութեանն
10 ԷՃ անշփոթապէս
11 ԷՃ մարմն փոխփոխեալ
12 ԷՃ բնութիւնն
13 Բ.Ս. Ա.Ա. փոխադրեալ (Ա. ԷՃ)
14 ԷՃ բնութեանն
15 ԷՃ եղելով միաւորութիւնն փիլ եղելոյ միաւորութեանն
16 ԷՃ զձայնս
17 ԷՃ նոյն փիլ Քրիստոսին

18 ԷՃ զգանազանութիւնն փիլ զանազանութիւնն բնութեանցս
19 ԷՃ յորոց
20 Բ.Ս. Ա.Ա. չի՛բ պիտի լձնագրի մաշուած հատուածում ուշադիր ընթերցումը Ա. Մաթեոսեանի
21 ԷՃ յայտկանձնապէս գոլ բնութիւնն, Բ.Ս. Ա.Ա. յայտկանձնապէս դու (...) նութիւնս փիլ յատկանձնապէսդ ունի բնութիւնն լտողի սկզբում՝ ձնագրի մաշուած հատուածում, ու/նի բառի վերջին տառերը նշմարում են ուշադիր ընթերցման արդիւնքում
22 ԷՃ սահմանադրութեանն
23 ԷՃ հնազանդեալ փիլ հաւանեալ
24 ԷՃ բազում հեղմունս արարին արեան փիլ հեղմունս արեանց արար
25 ԷՃ Քառասներորդացն
26 ԻԲՈ զՏեառնընդառացն / Ա. ընդ ժամայն փիլ ընձայման (ԷՃ) ընձայման են «ընթերցել» (հաւանաբար՝ ըստ բովանդակութեան) նաեւ Բ.Ս. եւ Ա.Ա.
27 ԷՃ որ ի տաճարին
28 ԷՃ Երուսաղէմացիոցն Պատմութեան գրեալ հաստատեալ

տեսաք սքանչելիս, պատմեմք ձեզ, որ ի Հայքդ էք¹. Ի յԼԳ² ամին Յուստիանոսի³ սկսաւ սատանայ մարտնչել ընդ ճշմարտութեանն, եւ փոփոխեցին զսուրբ հաւատս, եւ այդայդեցին զկարգս աւրինաց⁴ եւ տաւնից, զոր ետ գրով⁵ Յակովբոս եղբայրն Տեառն. քանզի մտեալ առաջի թագաւորին Հրեայ ոմն հերետիկոս⁶ գրգռէր⁷ զթագաւորն վասն Տեառնընդառաջաց⁸, թնչէ պարտ թոյլ տալ Երուսաղէմացւոց արտաքոյ⁹ եկեղեցական կարգաց առնել զաւր Ծննդեանն եւ զԽ-երորդացն. այդ որպէս ամենայն երկիրս Հռոմոց¹⁰ տաւնէ, պարտ է եւ նոցա¹¹ տաւնել:

330 Եւ թագաւորն ունգնդիր եղեւ¹². եւ վաղվաղակի գրէ թագաւորասաստ հրամանաւ առ Ոստրոս¹³ հայրապետ քաղաքին եւ առ ամենայն կղերս եկեղեցւոյ¹⁴, թէ զՏեառնընդառաջն ըստ Ծննդեանն արարէ՛ք՝ Փերբուարի ամսոյ Բ¹⁵: 331 Յայնժամ հայրապետն հանդերձ բնակչաւք¹⁶ քաղաքիս, պահաւք եւ աղաւթիւք եւ յորդաբուղիս արտասուաւք գոչեցին առ Աստուած: 332 Եւ յանգարծակի¹⁷ նշան¹⁸ երե-

ւեալ առաջի սակերաց թագաւորին, որք զհրամանն¹⁹ կատարել եկեալ եին²⁰. սուրբ սիւնն, որ ի սուրբն²¹ Սիրովն, ուր ամենայն²² բազմութիւնն եկեալ եին եւ ժողովեալ²³, ջուր բղխեաց, առ ի խայտառակել²⁴ զանաւրէն հրաման թագաւորին: 333 Եւ ամենեցուն տեսեալ՝ փառաւոր առնեին զԱստուած: 334 Այս առ Ոստրիւ²⁵ եղեւ:

335 Ապա դարձեալ առ Մակարաւ ի նմին աւուր տաւնին յանկարծաւրէն²⁶ այլ զաւր սաստիկ առաքեաց թագաւորն առ ի կատարել զչար խորհուրդն՝ սատակել զամենեսեան, որք ոչ կատարեն զհրաման թագաւորին²⁷: 336 Յայնժամ լցեալ շնորհաւք Սուրբ Հոգւոյն բազմութիւն քաղաքիս՝ ետուն զանձինս²⁸ ի մահ: 337 Եւ զաւրացն կամեցեալ²⁹ կատարել զհրաման թագաւորին՝ արկանել ի սուր զքաղաքս, ի սուրբ եկեղեցւոյն Սիրովն, ուր ժողովեալ էին, յանկարծակի³⁰ սքանչելի եւ ահաւոր³¹ այդ նշան երեւեալ. սուրբ կոյսն Մարիամ, ունելով ի գիրկս³² զՓրկիչն, տպաւորեցաւ ի նմին սեան, եւ ի վերայ աջոյն Տեառն՝ խաչ մի ծիրանի: 338 Եւ տեսին առ հասարակ արդարք եւ մեղաւորք, եւ բազում բժշկութիւնք ախտաժետաց եղեն:

339 Բայց առաջին նշան սքանչելեացն ի վերայ Հայոց եղեւ: 340 Զի կին

1 ԷՃ Հայստ
 2 ԷՃ յԼԳ փխ յԼԳ
 3 Ա. Յուստինոսի (ԷՃ)
 4 ԷՃ չիբ արիհնաց
 5 Ա չիբ գրով (ԷՃ)
 6 ԷՃ հրիտիկոս
 7 Ա գրգռեաց փխ գրգռէր
 8 ԷՃ վասն աւուրն Տեառն Ընդառաջաց
 9 ԷՃ Երուսաղէմացիոց արտաքս
 10 ԷՃ Հռոմս փխ Հռոմոց
 11 Ա նոցայ
 12 ԷՃ եղեալ
 13 ԷՃ Աստուի փխ Ոստրոս
 14 ԷՃ եկեղեցւոյս
 15 ԷՃ Փետրուարի երկուցն փխ Փերբուարի ... Բ
 16 Ա բնակչաւ փխ բնակչաւք (ԷՃ) Բ.Ա.-ում տպագրական վրիպակն ուղղուած է «Վրիպակն ուղղագրեալք» էջում
 17 Ա յանկարծակի (ԷՃ) Բ.Ա.-ում տպագրական վրիպակն ուղղուած է «Վրիպակն ուղղագրեալք» էջում
 18 ԷՃ նշան յԱստուծոյ

19 ԷՃ գիրամանսն
 20 ԷՃ եկին փխ եկեալ եին
 21 ԷՃ չիբ սուրբն
 22 ԷՃ եւ փխ ամենայն
 23 ԷՃ ժողովելին փխ եին եւ ժողովեալ
 24 Ա հայտառակել
 25 ԷՃ Ստրիւ փխ Ոստրիւ
 26 ԷՃ յանգարծաւրէն
 27 ԷՃ չիբ թագաւորին
 28 ԷՃ զանձինս
 29 Ա զաւրացն եւ փխ եւ զաւրացն կամեցեալ (ԷՃ) լըստ Բ.Ա.՝ զաւրացան կամեցեալ, որք չուղղուած տպագրական վրիպակ են համարում
 30 ԷՃ յանգարծակի եւ
 31 Ա ահագին փխ ահաւոր (ԷՃ)
 32 ԷՃ գիրկսն

մի սողուն՝ ի Մոկաց, Սաղոմէ՛1 անուն որոյ, քսան եւ երեք ամք էին՝2, զի կարկամեալ կայր՝3, եւ լինել սքանչելեացն, առաջին նա եգիտ՝4 զողորմութիւն:

341 Եւ զաւրացն տեսեալ զսքանչե- լիսն՝5 դարձան առ թագաւորն: 342 Իսկ յետ մահու՛6 երանելոյն Մակարայ Երուսա- ղէմացիք՝7 ընգալան զժողովն Քաղկեդովնի ի նոյն թագաւորին հրամանէ՛8: 343 Եւ ի նորին՝9 ԼԴ՝10 ամի՛11 կարգեցին Աղեքսանդ- րացիք՝12 զԺԹ Դժ-երորդն Զատկաց՝ ԻԸ-եակ՝13 շրջագայութեամբ ՇԼԲ՝14 ամաց բոլորակն՝15: 344 16Եւ ի նոյն թագաւորի Ի-երորդ՝17 ամի Հայ՝18 թուականն կարգե- ցաւ:

345 ՅՈՒՍՏԻԱՆՈՍ՝19 ամս Թ: 346 Սա կամէր՝20 բառնալ զազմուկ ժողովոյն՝21 Քաղկեդովնի, 22եւ բազումք երկբայեցու- ցանէին զթագաւորն: 347 Որք հայհոյիչ ժողովոյն էին՝23 հնազանդեալք՝ ասէին՝24.

Ոչ ումեք՝25 է իշխանութիւն երկմիտս լինել վասն ժողովոյն Քաղկեդովնի, եթն ոչ էր ընդունելի՛26. զի Սիմեոնը՝27 Երանելի ձեռ- նարկ արարեալ է՝28 եւ հաւանեալ սահմա- նադրութեան՝29 ժողովոյն, եւ ցարդ եւս պահի զգուշութեամբ ի ներքս՝30 ի տապա- նակի սրբոյն Եփեմիայ՝31 ի Քաղկեդովն՝32, ուր ժողովն իսկ եղեւ: 348 Քանզի Սիմե- ոնը՛նս այս եղեալ է միայնակեաց՝33 յԱն- տիոք՝34 քաղաքի՝35 հրաշալի եւ հոչակա- ւոր, եւ ընտանի Սրբոյ Հոգւոյն՝36 շնորհաց՝ որպէս զմի ոք ի՛37 տեսանողացն:

349 38Եւ ոմն ի մերձակայից՝39 իշխա- նացն մաւտաւորաց, նախանձաւորեալ ուղղափառութեան՝40 հաւատոյն՝41 ասէ ցթագաւորն. Եթե՛42 երանելոյն Սիմեոնի ձեռնարկեալ է եւ հաւանեալ սահմանադ- րութեան հաւատո(յ)՝43 ժողովոյն Քաղկե- դովնի, ես դառն չարչարանաւք ընգալայց զզրաւումն՝44 կենաց իմոց. քանզի այսպէս

1 Ա. Սողովմէ փիս Սաղոմէ (էճ)
2 Ա. նորայ ԻԳ ամբ էին փիս որոյ ... ամբ էին (էճ)
3 Էճ կայր կարկամեալ փիս կարկամեալ կայր
4 Ա. նայ ետ փիս նա եգիտ
5 Էճ սքանչելիսն
6 Էճ մահուան
7 Էճ եւ Երուսաղէմացիքն
8 Փ յորում Երուսաղէմ Քաղկեդոնիկ եղեալ փիս Իսկ յետ մահու ... հրամանէ (մէկ նայս.)
9 Էճ նոյն փիս նորին
10 ԻԲՈՂԳ (Ա. էճ)
11 Փ ԼԴ ամին նորին փիս ի նորին ԼԴ ամի
12 Փ Աղեքսանդրացիքն
13 Էճ զինն եւ տասներեակն չորեքսասաներորդն Զատկաց ԻԸ փիս զԺԹ Դժ-երորդն ... ԻԸ-եակ
14 Փ զլուսնացոյցն զՇԼԲ փիս զԺԹ Դժ-երորդն ... ՇԼԲ
15 Էճ ամացն զբոլորակն / ԻԲՈՂ չիք Աղեքսանդրա- ցիք ... բոլորակն
16 Փ ԻԲՈՂ չիք եւ ի նոյն ... կարգեցաւ (մէկ նայս.)
17 Էճ Ին փիս Ի-երորդ
18 Էճ Հաոց
19 Փ Յուստին / Էճ ԽԸ. Յուստիանոս
20 Էճ Փ կամեցաւ
21 Փ գահամանս փիս զազմուկ ժողովոյն
22 Փ չիք եւ բազումք ... զբարոզեալսն (նայս. 365)
23 Ա. չիք էին

24 Ա. ասեին / ԻԲՈՂ չիք որք հայհոյիչ ... ասեին
25 Ա. ումեք
26 Էճ չիք եթե ոչ էր ընդունելի
27 Էճ Սիմեոն
28 ԻԲՈՂ չիք է
29 Էճ սահմանադրութիւն
30 Ա. ներք փիս ներքս
31 Ա. եփեմիայ, Էճ ...եմի փիս եփեմիայ (ԻԲՈՂ)
32 Էճ Քաղկեդովնի
33 Ա. միայնակեայց
34 Ա. յԱնտիոքացոց, Էճ յԱնտիոք փիս յԱնտիոք (վե- րականգնում՝ համեմատելով Գիբի Թրոքոցի («Պատասխանի երրորդ բոլորն Մովսէսի ե- պիսկոպոսի ի Վրթանիսէ [Քերթոչէ]»)՝ նոյն աղբիւրին հանգող հատուածի ընթերցումների հետ, էջ 285-291)
35 Ա. բաղաբին փիս բաղաբի (էճ)
36 Էճ Հոգւոյն Սրբոյ փիս Սրբոյ Հոգւոյն (Ա. ԳԹ)
37 ԻԲՈՂ չիք եւ ընտանի ... զմի ոք ի
38 ԻԲՈՂ չիք եւ ոմն ... բաղաբի եպիսկոպոս (9 տող)
39 Էճ մերձակայից
40 Էճ ուղղափառութեան
41 Ա. հաւատոցն փիս հաւատոյն (Էճ ԳԹ)
42 Էճ Թէ (Ա. ԳԹ)
43 Ա. չիք սահմանադրութեան հաւատոյ (Էճ ԳԹ)
44 Էճ զբաւումն փիս զբաւումն (Ա. ԳԹ)

ունի Պատմութիւն անսուտ¹ յիշատակա-
րանաց մերոց, զի Թեոդորիտոս² Կիւրոս²
քաղաքի եպիսկոպոս, հրամանաւ³ Մար-
կիանոսի թագաւորի առեալ զգիր հրամա-
նի ժողովոյն՝ հասանի⁴ յԱնտիոք՝ առ
սուրբն Սիմեոնն: 350 Իսկ երանելոյն⁵
աստուածային ազգեցութեամբն ծանու-
ցեալ զգալուստ նորա⁶ յառաջագոյն՝ հրա-
մայէ սպասաւորին յարգելաւորութենէն⁷
զինքն ի խոնարհ իջուցանել եւ հրատ
լուցանել⁸: 351 Ընդ որ յոյժ զարմացեալ
սպասաւորին, թէ զի՞նչ լինիցի այն:
352 Եւ յետ սակաւ ժամուց հասանէր Թեո-
դորիտոս ի դուրս խցկանն: 353 Եւ ազգեն⁹
սպասաւորին, զի ասասցէ սուրբ ծերոյն¹⁰,
թէ ոմն ի թագաւորէն եկեալ՝ խնդրէ տե-
սանել զքեզ. իսկ սրբոյն պատասխանեալ
ասէ¹¹, թէ՛ Վասն նորին իջի ի տեղիս յայս:
354 Եւ հրամայէ ի ներքս թողուլ: 355 Եւ
մտեալ Թեոդորիտոս՝ բազում բանիւք թա-
խանձեցուցանէր, եւ աղաչէր ձեռնարկ
առնել եւ հաւանել առաջի կալեալ զսահ-
մանին կանոնն¹²:

356 Իսկ¹³ նա քանզի ամենեւին ոչ
երկնչէր ի մարդկանէ յայնպիսի գործո-
ղաց¹⁴ եւ ոչ ակն առնուլ զիտէր երեսաց,
վաղվաղակի զգրեալսն յինքն առեալ¹⁵, եւ

ի վառեալ¹⁶ հրատն¹⁷ ընգենոյր՝ ասելով.
Նզովեա՛լ Մարկիանոս, եւ նզովեա՛լ ժո-
ղովքն, եւ նզովեալ, որք¹⁸ հաւանին այնմ
սահմանադրութեան: 357 Եւ իսկոյն¹⁹
սպասաւորին հրամայէ հանել²⁰ արտաքս:
358 Եւ ոչ ինչ աւելի քան զայս գտցես²¹,
ո՛վ բարեպաշտ թագաւոր:

359 Իսկ թագաւորն խորհրդապահ²² ե-
ղեալ յինքեան աւուրս ինչ՝ յանկարծաւրէն
ի²³ միում աւուրց հրամայէ մակուկաչու
ուղեգնացութեամբ սակաւ արամբք ի
Քաղկեդոն ելանել. եւ մտեալ ի վկայա-
րան սրբոյն Եփեմիայ²⁴, ստիպէ թագա-
ւորն²⁵ բանալ զտապանակ ոսկերաց սրբոյն
պահարանի²⁶: 360 Իսկ նայ ասէ՛²⁷ Ո՞վ
դուք, որ զայդ համարձակիք գործել, եւ ի-
մացեալ, թէ ինքնին թագաւորն է, վաղվա-
ղակի մեծաւ երկիւղիւ բանայ նմա²⁸:
361 Եւ սփռեալ թագաւորն զքղամիդն, որ
զիւրեւ, հրամայէ սպասաւորին զնշխարսն
ի վերայ²⁹ հանել: 362 Եւ ասէ ցսպասա-
ւորն. Այդ ինչ կա՞յ³⁰ ի ներքս. եւ նա ասէ՛
Ոչ³¹: 363 Եւ հայեցեալ թագաւորն՝ ինքն³²
իսկ տեսանէ, զի այդ ինչ ոչ գոյր:
364 Յոգւոց³³ հանէր, եւ ձեծեր³⁴ գերեսս

1 Էձ անսուտ պատմութիւն փիլ Պատմութիւն ան-
սուտ (Ա ԳԹ)
2 Էձ Կիրոս
3 Ա հրամանով փիլ հրամանաւ (Էձ [ԳԹ])
4 Էձ հաւանէր [վրիպա՞կ] փիլ հասանի [ԳԹ
հասանէր]
5 Էձ երանելիին
6 ԻԲՈ չի՞ք աստուածային ... զգալուստ նորա
7 ԻԲՈ յարգելանէն / ԳԹ յարգելանցէն
8 Ա չի՞ք եւ հրատ լուցանել (Էձ ԻԲՈ ԳԹ)
9 Էձ ասոյեն
10 Էձ ծերունոյն
11 Ա ասաց փիլ ասէ (Էձ)
12 ԻԲՈ գրոյն փիլ առաջի կալեալ ... կանոնն /
Էձ-ում նոյն հատուածը եղծուած է՝ հաւանել
բառով հանդերձ
13 Էձ եւ փիլ Իսկ
14 Ա գործաւղաց
15 Ա առնոյր փիլ առեալ (Էձ ԳԹ)

16 Էձ վառեալն փիլ վառեալ
17 Ա հուրն փիլ հրատն (Էձ ԳԹ)
18 Ա որ փիլ որք
19 Էձ ի սոյն փիլ իսկոյն
20 Էձ հրամայէ սպասաւորին հանել զնա փիլ
սպասաւորին ... հանել
21 Ա գտցէ ո՞վ փիլ գտցես (Էձ) / ԳԹ գտանես
22 Ա խորհրդակից փիլ խորհրդապահ
23 Ա չի՞ք ի (Էձ ԳԹ)
24 Ա Եփրեմիայ (Էձ ԻԲՈ) / ԳԹ Եփրեմիայ
25 Ա ստիպեն զթագաւորն փիլ ստիպէ թագաւորն
/ ԳԹ ստիպէ զսպասաւորն
26 Էձ սրբո պահարանին փիլ սրբոյն պահարանի
27 Էձ սպասաւորն ասելով փիլ նայ ասէ (Ա ԳԹ)
28 Ա նմայ / ԻԲՈ չի՞ք Իսկ սպասաւորն ... նմա
29 Ա ի վեր փիլ զնշխարսն ի վերայ (Էձ) / ԳԹ անդր
30 Ա ԳԹ գոյ փիլ կայ (Էձ)
31 ԻԲՈ չի՞ք եւ ասէ ... ասէ՛ Ոչ (մէկ նախ.)
32 Էձ թագաւորին ինքնին փիլ թագաւորն ինքն
33 Էձ Յոգոց
34 Ա ծածկէր փիլ ձեծեր (Էձ ԳԹ)

իւր՝ ասելով. Ովբիա՛¹. ապաշաւելով զսուրբն եւ ողբալով զերանելի հովիւսն, որք յաղագս ճշմարիտ հաւատոյն հալածեցան եւ սպանան՝²:

365 Եւ խորհուրդ արարեալ՝ կամեցաւ՝³ բառնալ զսահման նորաձեւութեան⁴ ժողովոյն Քաղկեդոնի եւ զվաղնջուցն յառաքելոցն եւ ի սուրբ հարցն⁵ հաստատել զքարոզեալն⁶: 366 Եւ իսկոյն հասեալ նմա մահ դաւողական⁷, յորպէս բազմաց բան է ասել՝ ի նմին⁹ մնաց յառաջագոյն գործեցեալն:

367 ¹⁰Եւ ի սորին աւուրս ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Աբղիշոյ Ասորի¹¹ ի ներսէսէ Հայոց կաթողիկոսէ: 368 Եւ յետ սակաւ աւուրց եղեւ մարտիրոսացեալ¹² ի Հայս սուրբն Յիզաբուզա¹³ ի Պարսիկ մարզպանաց:

369 ՏԻՅԵՐ՝¹⁴ ամս է¹⁵:

370 Առ սովաւ եղեւ ժողովն¹⁶ ի Կոստանդնուպաւղիս Հայոց եւ Հռովմոց¹⁷

վասն սահմանին Քաղկեդոնի¹⁸, յորում պարտեցան¹⁹ Հայք²⁰:

371 ՄԱԻՐԻԿ՝²¹ ամս ԻԳ²²:

372 ²³Ի սորա յաւուրս սպանին զՈրմիզդ Պարսից արքայ. եւ Խոսրով՝ որդի Որմզդի, փախստական եղեալ՝ անգաւ առ Մաւրիկ եւ կնքեցաւ որդի նորայ: 373 Եւ յետ ժամանակի թագաւորեցոյց զԽոսրով Պարսից աշխարհին²⁴:

374 ²⁵Եւ ի նորին²⁶ աւուրս եղեւ դարձեալ միւս անգամ ժողով²⁷ Հայոց եւ Հռովմոց՝ վասն նորին աղանդոյն Քաղկեդոնի, ժողովին ի Կոստանդնուպաւղիս²⁸, եւ եղեն պարտեալ²⁹ Հայք:

375 ³⁰Ի սորա յաւուրս բաժանեցին զերկիրս³¹ Հայոց Հռովմոց եւ Պարսից թագաւորքն³². եւ Բ կաթողիկոսք նստան ի Հայս, Մովսէս³³ ի Դունի՝ ի³⁴ Պարսից կողմանն, ուղիղ³⁵ հաւատով, եւ Յովհանն ի Հռովմոց³⁶ կողմանէ՝ Քաղկեդոնի աղանդովն³⁷:

1 Ա Ոբիա / ԻԲՈ Ովբիա գանակիրացս, որ թարգմանի՝ ով վահանակիրաց
2 ԻԲՈ չի՛ք ապաշաւելով գտուրբն ... եւ սպանան
3 Է՛ձ կամեցեալ
4 Է՛ձ նորոգածեութիւնն ի/ս գահմանն նորաձեւութեանն (Ա) / ԳԹ գահմանն նորոգածեութեանն Ա սրբոցն ի/ս սուրբ հարցն (Է՛ձ ԳԹ)
5 Ա զքարոզեալսն (Է՛ձ ԳԹ)
6 Փ սպանաւ ի դաւողաց ի/ս իսկոյն ... մահ դաւողական
7 Է՛ձ որպէս եւ (Ա ԳԹ) / Փ չի՛ք որպէս ... Պարսիկ մարզպանաց (նախ. 368)
8 Է՛ձ նոյն ի/ս նմին (Ա ԳԹ)
9 ԻԲՈ չի՛ք եւ ի սորին ... մարզպանաց (նախ. 368)
10 Ա Աբղիշու եպիսկոպոս ի/ս եպիսկոպոս Աբղիշոյ Ասորի
11 Ա սակաւուց ել եւ մարտիրոսացաւ ի/ս սակաւուրց եղեւ մարտիրոսացեալ
12 Է՛ձ Յիզաբուզիտ ի/ս Յիզաբուզտ (Ա)
13 Փ Տիբերոս / Է՛ձ Ն.ԽԹ. Տիբեր
14 Է՛ձ Գ ի/ս է / ՋՈ Տիբեր՝ Ե
15 Փ Է՛ձ ժողով
16 Փ Հռոմոց

18 Փ սահմանի Քաղկեդոնի ի/ս սահմանին Քաղկեդոնի
19 ԻԲՈ ոչ հաւան(եցան) ի/ս պարտեցան (Ա Փ Է՛ձ)
20 Է՛ձ Յոյնք ի/ս Հայք
21 Փ Մուրիկ ի/ս Մարիկ / Է՛ձ Ն.Մ. Մարիկ
22 Է՛ձ Բասն եւ մի ի/ս ԻԳ / ՋՈ Մարիկ՝ Ի
23 Փ չի՛ք Ի սորա ... Պարսից աշխարհին (նախ. 373)
24 Է՛ձ աշխարհին արքա
25 ԻԲՈ չի՛ք եւ ի ... պարտեալ Հայք (մէկ նախ.)
26 Է՛ձ նորա
27 Փ սա հրամայեաց ժողով լինել ի/ս ի նորին աւուրս ... ժողով
28 Փ չի՛ք վասն նորին ... Կոստանդնուպաւղիս
29 Փ յորում միանգամ պարտեցան ի/ս եւ եղեն պարտեալ
30 Փ չի՛ք Ի սորա ... աղանդովն (մէկ նախ.) / Է՛ձ Ն.Մ. Ի սորա [առանց նոր կայսեր անուան. ուստի ենթադրելի է գրչի վրիպում]
31 Է՛ձ գերկիրն
32 Է՛ձ թագաւորն Պարսից եւ Հռոմոց ի/ս Հռովմոց ... թագաւորն
33 Է՛ձ Մուսես
34 Ա չի՛ք ի (Է՛ձ Դունի ի)
35 Է՛ձ ուղեղ
36 Է՛ձ Յոհանն ի Հռոմոց
37 ԻԲՈ չի՛ք Քաղկեդոնի աղանդովն

376 ՓՈՎԱՍՍ՝¹ ամս Ը²: 377 ³Ի սորա ա-
 ւուրս սկսաւ Խոսրով վրէժ խնդրել սպան-
 մանն Մաւրկայ՝⁴ յաղազս ուխտին, որ ի
 մէջ երկոցունց, եւ սրով եւ գերութեամբ
 ապականեալ զաշխարհն Հ(ո)ռոմոց՝⁵ ամս
 ԻԵ⁶:

378 ՀԵՐԱԿՂ՝⁷ ամս⁸ ԼԱ⁹: 379 Առ սո-
 վաւ առաւ աստուածաշէն քաղաքն¹⁰ Երու-
 սաղէմ¹¹ ի գաւրացն Պարսից, յորում եկե-
 դեցիք¹² աւերեցան եւ սուրբ խաչն գերե-
 ցաւ եւ կտակարանք¹³ այրեցան: 380 Սա ի
 ժէ ամի թագաւորութեանն¹⁴ իւրոյ սպան¹⁵
 զԽոսրով արքա(յ) Պարսից¹⁶, եւ դարձոյց

զսուրբ խաչն¹⁷: 381 Եւ ի ժԹ¹⁸ ամին¹⁹ ա-
 րար ժողով ի Թեոդոսուպաւլիս²⁰, որ
 այժմ²¹ ասի Կարնոյ քաղաք²², բազում ե-
 պիսկոպոսաց, առ եզրիւ կաթողիկոսիւ,
 Հայոց եւ Հռոմոց²³ եւ Ասորւոց²⁴, յորում
 Հայք Քաղկեդոնիկք²⁵ եղեն եւ զժողովն
 ընգալան²⁶:

1 ԷՃ ~.ԾԲ. Փոկաս
 2 Ա է փխ Ը (Փ ԷՃ ԻԲՈ) / ԶՈ Փովկաս՝ Ը. մինչեւ ի
 գալն Խոսրովու յՈրմզդան արքայից արքայի
 3 Փ չիք Ի սորա ... ամս ԻԵ (մէկ նախ.)
 4 ԷՃ Մուրկա
 5 Ա ԷՃ չիք ապականեալ զաշխարհն Հռոմոց
 6 ԷՃ չիք ամս ԻԵ
 7 ԷՃ ~.ԾԳ. Հերակղ
 8 Փ չիք ամս
 9 ԻԲՈ Լ.ե փխ ԼԱ.
 10 Փ չիք աստուածաշէն քաղաքն
 11 ԷՃ Երուսաղէմի [երկու բառ առաջ Բ.Ա. ունի
 ԷՃ-ի վրիպակով տարբերությունը՝ առաւ. բե-
 րես պէտք է լինէր առումն]
 12 Փ եկեղեցիքն
 13 Փ եւ գերի վարեցաւ սուրբ խաչն եւ կտակա-
 րանքն փխ եւ սուրբ խաչն ... կտակարանք
 14 Ա յէժ ամին փխ ի ժէ ամի թագաւորութեանն (Փ
 ԷՃ)
 15 ԷՃ եսպան
 16 Ա ԷՃ չիք արքայ Պարսից (Փ) [Այստեղ Փ-ի գրիչը
 նաեւ յաւելել է. եւ երարձ գթագաւորութիւնն:
 Այստեղ ենք դնում նաեւ ԶՈ գրչագրի Հռոմոց
 թագաւորի հատուածի շարունակութիւնը եւ ա-
 ւարտը՝ վերը տրուած՝ Փովկաս՝ Ը. մինչեւ ի
 գալն Խոսրովու յՈրմզդան արքայից արքայի նա-
 խաղասութիւնից (տե՛ս ծան. 2, նախ. 376) յետոյ.
 ՅԱղամայ մինչեւ ի ջրհեղեղն՝ ամբ ՍՄԻԲ: Եւ ի
 ջրհեղեղէն մինչեւ յառաջին ամն Աքրահամու՝
 ամբ ԶԻԲ: Եւ յառաջին ամն Աքրահամու մինչեւ
 ի Մովսէս եւ յետն Իսրայէլի՝ Շէ: Եւ յետից ժո-
 ղովրդեանն՝ մինչեւ ցՍողոմաւն եւ ի շինուած
 տանարին՝ ամբ ՆՁ: Եւ ի շինուածոյ տանարին՝
 մինչեւ ցԶօրաբաբէլ եւ յերկրորդ շինուած տա-
 նարին՝ ամբ ՇԺԲ: Եւ ի Զօրաբաբէլ եւ ի շի-
 նուածէ տանարին մինչեւ ցկենարարին Յիսու-
 սի Քրիստոսի ծնունդն՝ ամբ ՇԺԸ: Եւ ի ծննդնէ
 Տեառն մերոյ մինչեւ ցԿոստանդիանոս՝ ամբ

ՄՂԳ: Եւ միանգամայն յԱղամայ մինչեւ յ՝ Լ ամն
 Խոսրովու Որմզդեան...: Եւ յԱղամայ մինչեւ ի
 ծնունդն Քրիստոսի՝ ՐՄ՝ ամ: Եւ յԱքրահամէ
 մինչեւ ի ծնունդն Քրիստոսի՝ ՍԺԵ ամ: Եւ յետիցն
 Իսրայէլի մինչեւ ի ծնունդն Քրիստոսի՝ ՌԺԱ
 ամ: Եւ յԱղեմսանդրէ Մակեդոնացոյ մինչեւ ի
 ծնունդն Քրիստոսի՝ ՅԼԳ ամ:
 Ասացումք եւ վասն ժամանակաց եւ դարուց:
 Յառաջին դարուն՝ ենովք յերկինս փոխեցաւ:
 Երկրորդ դարուն՝ ջուր ջրհեղեղին երեւեցաւ:
 Յերրորդն՝ բաժանումն լեզուացն. ուստի ՀԲ
 ազգ սփռեցան ընդ ամենայն երկիր: Զորրորդն՝
 աւետիքն Աստուծոյ լինին առ Աքրահամ. որով
 փրկեցան ամենայն տիեզերք: Եւ հինգերորդ՝
 Սողոմոն տանար անուան Աստուծոյ շինէր: Իսկ
 ի վեցերորդին Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս
 մարմնացաւ ի սուրբ եւ յանարատ կուսէն Մա-
 րիամայ: ՅԱղամայ մինչեւ ցԽ ամն Յարեղի՝ Ռ
 ամ: Եւ ի Խ ամն Յարեղի մինչեւ յՄԸ ամն Նոյի՝
 Ռ ամ: Եւ յՄԸ ամն Նոյի մինչեւ ցՂԵ ամն Սե-
 րուբայ՝ Ռ ամ: Եւ ի ՇԵ ամն Սերուբայ մինչեւ ի
 ժԹ՝ ամն Յայիրայ՝ Ռ ամ: Եւ ի ժԹ՝ ամն Յայիրայ
 մինչեւ ի Գ ամն Պողոմեայ, եւ ի ԻԳ ամն Ան-
 տիոֆու Մեծի՝ Ռ ամ: Եւ ի չորրորդ ամն Պողո-
 մեայ եւ ի ԻԳ ամացն Անտիոֆու մինչեւ յԼԵ ամն
 Խոսրովու Որմզդեան՝ ՊԻԷ ամ: Եւ պիտոյ է
 լրումն Յ-աց՝ ՃՀԳ ամ: Իսկ զէ-րդ Գ-ն՝ շարաթ
 հանգստեան, արասցէ կատարած աշխարհիս,
 կամ թէ ի թիկանց աշխարհիս խառնեցցէ՝ Աս-
 տուած գիտէ, եւ ո՛չ այլ ոք: Իսկ Գ-րդ ժ-նե-
 րեակն եւ կէս ժ-երեկի՝ ի տեսիլ սրբոյն Սահա-
 կայ ԳՃԾ՝ ամ է. եւ է փոխումն նորա յառաջին
 ամն երկրորդ Յազկերտի՝ որդւոյ Վոսմայ, թա-
 գաւորին Պարսից: Որոյ (Սահակայ) յիշատակն
 աւրհնութեամբ եղիցի. եւ աղաւթիւք Տէր մեզ ո-
 դորմեցցի:]
 17 ԷՃ զխաչն փխ զսուրբ խաչն
 18 Փ ժԸ փխ ժԹ (Ա ԷՃ)
 19 ԷՃ ամի
 20 Փ Թեոդոսուպաւլիս
 21 ԷՃ չիք այժմ
 22 Փ չիք որ այժմ ասի Կարնոյ քաղաք
 23 Փ Հռոմոց եւ Հայոց առ եզրիւ Հայոց կաթողի-
 կոսի փխ առ եզրիւ ... Հայոց եւ Հռոմոց
 24 Փ չիք եւ Ասորւոց
 25 ԷՃ Քաղկեդոնիկս զի փխ Քաղկեդոնիկք
 26 Փ չիք եւ զժողովն ընգալան

382 ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ՝ *ամս Դ*²: 383 Ի սորա³ աւուրս տիրեցին Տաճիկք Ասորոց եւ արկին ընդ Հարկաւք զեկեղեցիս⁴ սուրբ⁵ քաղաքին Երուսաղէմի⁶:

384 ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ՝ որդի Կոստանդիանի⁸, թոռն Հերակղի, *ամս ԻԹ*: 385 Ի սորա Բ ամին առաւ Դուրին ի Տաճկաց⁹, եւ եղեւ¹⁰ Համար գերեւոցն ԼԵՌ:

386 Ի սորա աւուրս եղեւ ժողովն¹¹ ի Հռովմ քաղաքի ճԺ¹² եպիսկոպոսաց, եւ մոնազոնաց¹³ բազմաց, զոր արար Մարտինոս¹⁴ Հռովմայ Հայրապետն, որ ասէր ի վերայ Քրիստոսի Բ կամս եւ Բ ներգործութիւնս՝ ¹⁵ըստ Բ-ուց բնութեանցն¹⁶: 387 Եւ գրեցին Անափորայ առ թագաւորն՝ կոչեցեալ ի միաւորութիւն ինքեանց¹⁷: 388 Իսկ թագաւորն ոչ հաւանեցաւ¹⁸ հան-

դերձ¹⁹ Կոստանդիանուպալսեցաւքն եւ Աղեքսանդրացաւքն²⁰ եւ Փարանացովք՝ Հռովմայեցոցն. զի թեպէտ եւ զերկուս բնութիւնսն ըստ Քաղկեդովնացոցն²¹ խոստովանեցին, այդ ոչ ընգալան զաւելագրեալ²² Հայհոյութիւնն Հռովմայեցոց՝ Բ կամս եւ Բ ներգործութիւնս ասել ի վերայ Քրիստոսի: 389 Իսկ Հռովմայեցոցն Հաստատեալ զիւրեանց Հայհոյութիւնն՝ նգովեցին զՍերգիս եւ զՊիւրոս²³ եւ զՊաւղոս²⁴ Կոստանդնուպալսի եպիսկոպոսունս, եւ զԿիւրոս՝ Աղեքսանդրի եպիսկոպոս, եւ զԹեոդորոս Փարանայ եպիսկոպոս. եւ սփռեցան յիւրաքանչիւր տեղիս: 390 Եւ յետ սակաւ²⁵ աւուրց առաքեցին Կոստանդնուպալսեցիքն ի Հռովմ, եւ ետուն ածել կապանաւք զՄարտինոս Հռովմայ²⁶ Հայրապետն²⁷ ի Կոստանդնուպալսիս: 391 Եւ ձաղեալ բազում թշնամանաւք՝ աքսորեցին ի Բոսփորայ, եւ Բ ոմանս ընդ նմա՝²⁸ ի Կոստանդնուպալսէ:

392 Իսկ յետ սուղ ինչ ժամանակի երեւեցաւ Մաքսիմոս²⁹ ոմն փիղիսոփայ միայնակեաց ի Կոստանդնուպալսիս, նորին աղանդովն Մարտինոսի³⁰, որ Բ կամս եւ Բ ներգործութիւնս ասէր ի վերայ Քրիստոսի: 393 Եւ ըմբռնեալ զնա՝ բազում չարչարանաւք չարչարեցին հրամանաւ թագաւորին, ծայրատեցին³¹ զոտս եւ զձեռս. եւ աքսորեցին Բ ընկերաւքն յաչ-

1 Փ Կոստանդինոս / էՃ ընդ հար իւր Կոստանդին ~
2 Փ ԼԱ փի Դ / Փ այստեղ ունի նաեւ նախադասութեան շարունակութիւն՝ որ սպանաւ ի ծովու, որը, ինչպէս եւ ԼԱ տարեթիւր, յաջորդ Կոստանդին կայսեր հետ շփոթի արդիւնք է (հմմտ. նախ. 394)]
3 Ա սորայ
4 Փ հարկաւ գեկեղեցի
5 էՃ սրբոյ)
6 Փ չիք սուրբ Բաղափն Երուսաղէմի / Փոխարեւը ունի ամբողջ շարադրանքի հետեւեալ աւարտը՝ Բ ամի տիրեցին Հայոց, որը եւս յաջորդ կայսեր հետ շփոթի արդիւնք է (հմմտ. նախ. 385)]
7 էՃ ~.ԾԻ. Կոստանդին / Փ չիք Կոստանդին ... բուականին Հայոց (նախ. 414) / Ծարադրանքի վերջում՝ փոփոխ յիշատակարանից առաջ, Գիորգ գրիչը այսպիսի նշումներ ունի. Քսիստոսը Նոյի ասեմ, եւ Զրուանդ՝ Սեմայ, եւ Տիտանն՝ Քամայ, եւ Յասպետոսքէ՝ Յարեթի / էՃ Կոստանդինի
8 ԻԲՈ Տաճկաց՝ ի Ղ բուականին
9 էՃ չիք եղեւ
10 էՃ ժողով
11 ԻԲՈ ճԺ
12 էՃ մոնազոնաց
14 Ա չիք Մարտինոս / ԻԲՈ Մարկինոս փիս Մարտինոս (էՃ)
15 ԻԲՈ չիք ըստ Բ-ուց ... անդ սպանաւ (նախ. 394)
16 Ա բնութեանց փիս բնութեանցն (էՃ)
17 էՃ ընդ ինքեանց
18 էՃ հնազանդեցաւ փիս հաւանեցաւ

19 Ա չիք հանդերձ
20 Ա Կոստանդնուպոլսացւովն եւ Աղեքսանդրացւովն
21 էՃ Քաղկեդովնացիոցն
22 Ա գաւելագոյն փիս գաւելադրեալ (էՃ)
23 Ա գՊիւրոս փիս գՊիւրոս (էՃ)
24 էՃ Պողոս փիս գՊաւղոս
25 էՃ սակաւ ինչ
26 էՃ Հոռմա
27 Ա չիք հայրապետն
28 Ա չիք ընդ նմա (էՃ)
29 էՃ Մաքսիմիոս
30 Ա Մաքսիմիոսի փիս Մարտինոսի (էՃ)
31 էՃ եւ ծայրատեալ փիս ծայրատեցին

խարհն Ղազուկեցուց¹, որք անդէն սատակեցան:

394 Իսկ թագաւորն² Կոստանդին նեղեալ ի Տաճկաց՝ դնաց զաւրաւքն ի Սիկեզիա³, եւ անդ սպանաւ:

395 ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ⁴ երրորդ՝ ամս ԺԴ⁵, ամիս Ե: 396 Ի սորա աւուրս եղեւ ժողով ի Հռովմ առ Ագաթոնիւ հայրապետաւ⁶ ճի⁷ եպիսկոպոսաց՝ առ ի քննութիւն Մարտինոսի հայհոյութեանն: 397 Որք ժողովեալք՝ զնոյն⁸ աղանդ հաստատեցին զՄարտինոսի⁹ եւ զՄաքսիմոսի մոլորութիւնն՝ երկու կամս եւ երկու ներգործութիւն ասելով ի վերայ Քրիստոսի¹⁰: 398 Եւ արարեալ¹¹ Անափորայ¹² առ թագաւորն Կոստանդին՝ աղաչեցին, զի եղիցի միաւորութիւն Հռովմայեցոցն եւ Կոստանդնուպաւսացոցն¹³: 399 Եւ հաւանեալ թագաւորն՝ զրեաց առ ամենայն¹⁴ կողմանս Յունաց եւ Հռովմոց¹⁵ աշխարհին, զի եղիցին ժողով ի Կոստանդնուպաւղիս:

400 Եւ ժողովեալք¹⁶ ճԿԵ եպիսկոպոսք¹⁷ եւ միաբանեալք՝ հաստատեցին

զհայհոյութիւնն¹⁸ 19Մարտինոսի եւ Մաքսիմոսի: 401 Եւ զոսկերս պղծոյ հայհոյչին Մարտինոսի²⁰ եւ²¹ Մաքսիմոսի հանեալ՝ նշխարս կարգեցին եւ զրեցին²² կարգեցին նմա յիշատակարան՝ ընդ սուրբս լինել: 402 Եւ զԱնտիոքացիսն նգովեցին, զի ոչ հաւանեցան նորաձայն աւելագրեալ հայհոյութեանն, եւ²³ զՄակար Անտիոքու եպիսկոպոս եւ զՍտեփաննոս նորին աշակերտ եւ զՊողիքդոնիոս²⁴ միայնակեաց, զորս²⁵ աքսորեցին. եւ որպէս ասի՝ բազումք մեռան սրով²⁶, որք ոչ հնազանդեցան²⁷ նորաձայն հայհոյութեանն Մարտինոսի եւ Մաքսիմոսի²⁸: 403 զոր հաստատեաց նգովեալն Ագաթոն՝ Հռովմայ հայրապետն²⁹, Հռովմայեցովք եւ Կոստանդնուպաւսացովք³⁰: 404 Եւ հիմնադրեալ զհայհոյութիւն պղծոյն Ղեւոնի՝ շինեցին ի վերայ զաւելագրեալ ուրացութիւնն Մարտինոսի եւ Մաքսիմոսի՝ Բ բնութիւնս եւ Բ կերպարանս եւ Բ ներգործութիւնս եւ Բ կամս ի վերայ Քրիստոսի ասելով³¹: 405 Եւ գրով հաստատեալ զուրացութիւնսն՝ կարգեցին³² սահման հաւատոյ: 406 Եւ ասացին յետ ոչ բազում ինչ³³ այսպէս. Բ բնութիւնս, Բ բնական ներգործութիւնս անբաժանելիս³⁴, անփոփոխելի, ան-

1 Ա Ղաւողիկեցոց փիլ Ղազուկեցոց
2 ԷՃ չի՛ քազաւորն
3 Ա Սիկեզայ, ԷՃ Սիկիլիա փիլ Սիկեզիա (վերականգնում: հմմտ. նախ. Ա. 59, Ա. 74)
4 ԷՃ ~.ԾԵ. Կոստանդին
5 ԷՃ ԺԵ, ԻԲՈ ԺԳ փիլ ԺԴ (Ա) [թերեւս միաւորը վերականգնելի է է փիլ Գ / Ե]
6 Ա հայրապետիւ փիլ հայրապետաւ (ԷՃ)
7 ԻԲՈ ՃԺԵ
8 ԻԲՈ չի՛ առ ի քննութիւն ... ժողովեալ գնոյն
9 Ա զՄարտինոսին
10 ԻԲՈ չի՛ Ե զՄաքսիմոսի ... վերայ Քրիստոսի
11 ԷՃ արարին
12 Ա Անփորայ, ԷՃ Անափորա փիլ Անափորայ (ԻԲՈ)
13 ԷՃ Հռովմայեցիոց Ե Կոստանդնուպաւսացիոցն
14 ԷՃ յամենայն
15 ԷՃ Հռովմոց
16 ԷՃ ժողովեցան փիլ ժողովեալ
17 ԻԲՈ չի՛ գրեաց առ ... եպիսկոպոսք (4 տող)

18 ԻԲՈ գաղանդն Քաղկեդոնի փիլ գիպիոյութիւնն
19 Ա Մարտինոսի փիլ Մարտինոսի (ԷՃ) / ԻԲՈ չի՛ Մարտինոսի ... նոցա ամս Լ (նախ. 411)
20 Ա Մարտինոսի փիլ Մարտինոսի (վեր.)
21 ԷՃ չի՛ Մարտինոսի Ե
22 ԷՃ չի՛ կարգեցին Ե գրեցին
23 ԷՃ չի՛ նորաձայն ... հայհոյութեանն Ե
24 ԷՃ զՊողիքոս
25 ԷՃ զոր
26 Ա չի՛ սրով
27 Ա հաւանեցան փիլ հնազանդեցան (ԷՃ)
28 ԷՃ Մաքսիմոսի
29 ԷՃ Հռովմ հայրապետ
30 ԷՃ Հռովմայեցիովք Ե Կոստանդնուպաւսացովք
31 ԷՃ ասել
32 ԷՃ անուանեցին փիլ կարգեցին
33 Ա չի՛ ինչ
34 ԷՃ անբաժանելի

մեկնելի, անշփոյթելի¹ ի մարմին² Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ ճշմարտի Աստուծոյ մերոյ, փառաւորեմք: 407 Այսինքն է՝ աստուածային ներգործութիւն եւ մարդկային ներգործութիւն³, ըստ աստուածապատումն Ղեւոնի հաստատագոյն ասելով⁴, քանզի ներգործէ իւրաքանչիւր կերպարան ընդ⁵ ընգերին հաղորդութեամբ, զոր ինքեան ունէր ի միում անձնաւորութեան, զանազանութեամբ զանազանութիւն ծանուցեալ, որ ըստ ընգերին հաղորդութեամբ իւրաքանչիւր բնութեանցն կամել եւ ներգործել զաւրութիւն⁶ ըստ ինքեան: 408 Եւ Բ բնական կամս եւ ներգործութիւն փառաւորեմք՝ առ ի փրկութիւն մարդկային ազ(գի՝ առ) միմեանս ընթանալով: 409 Զայս այժմ⁷ ամենայն ուստեք⁸ ստուգութեամբ եւ ճշմարտութեամբ առ ի մէնջ տպաւորեալ՝ սահ-

մանեմք. այդ հաւատ մի՛ ումեք յառաջ բերել իշխել⁹, կամ վարդապետել: 410 Զայս հայհոյութիւն հաստատեցին եւ սփռեցին յիւրաքանչիւր տեղիս¹⁰:

411 Ի սորին աւուրս եղեւ շփոյթումն Տաճկաց սաստիկ պատերազմաւ: 412 Եւ դադարեցին ի հարկատրութենէ¹¹ նոցա Հայք, Վիրք¹² եւ Աղուանք՝ ծառայեալ նոցա ամս Լ:

413 ՅՈՒՍՏԻԱՆՈՍ¹³ որդի երրորդ Կոստանդնի¹⁴, ամս Բ: 414 Ի սորա¹⁵ առաջին ամին տիրեցին հիւսիսային¹⁶ ազգն¹⁷, որ ասին¹⁸ Խազիրք¹⁹ Հայոց, Վրաց եւ Աղուանից: 415 Եւ սպանին ի պատերազմի գիշխանս Հայոց²⁰, Վրաց²¹ եւ Աղուանից, յամսեանն սահմի, որ աւր ժ էր ամսոյն²², ի ձԼ Դ թուականին Հայոց²³:

1 էձ չի՛ անմեկնելի անշփոյթելի
 2 էձ նմին փիս մարմին
 3 էձ չի՛ աստուածային ... ներգործութիւն
 4 էձ հաստատուագոյն ասել
 5 Ա չի՛ ընդ
 6 էձ զի զարութիւն
 7 էձ չի՛ այժմ
 8 էձ չի՛ ուստեք

9 էձ ո՛ր իշխեսցէ յառաջ բերել փիս ումեք ... իշխել
 10 Ա չի՛ յիւրաքանչիւր տեղիս (էձ)
 11 էձ հարկատուութենէ
 12 էձ եւ Վիրք
 13 Ա Յուստիանէս փիս Յուստիանոս (էձ ԻԲՈ) / էձ ~.ԾԶ. Յուստիանոս
 14 էձ ԻԲՈ Կոստանդինի
 15 Ա սորայ
 16 էձ հիւսուսաին, ԻԲՈ հիւսիսային փիս հիւսիսային (Ա)
 17 ԻԲՈ ազգին
 18 ԻԲՈ չի՛ որ ասին
 19 Ա Հազիրք փիս Խազիրք (էձ ԻԲՈ)
 20 էձ զիշխանն Հայոց
 21 էձ եւ Վրաց
 22 ԻԲՈ չի՛ եւ սպանին ... ամսոյն
 23 ԻԲՈ ձԼ Դ թուին փիս ի ձԼ Դ թուականին Հայոց / էձ չի՛ եւ Աղուանից յամսեանն ... Հայոց

ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐԱԼՈՅ

ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՍԻԿՈՆԵԱՆԸ ԵՒ ԻՐ «ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐՕՆՈՅ» ԵՐԿԸ

Է դարի երկրորդ կեսի պատմիչ Յովհան Մամիկոնեանի «Պատմութիւն Տարօնոյ» երկն իր բնոյթով եւ շարադրանքի ոճով եզակի է վաղ միջնադարեան Հայ մատենագրութեան մէջ: Օգտագործելով Տարօն գաւառում հաւաքուած գրաւոր եւ բանաւոր բազմաթանր նիւթերը՝ հեղինակը Հայաստանում առաջին անգամ ստեղծել է իր երկրամասի պատմութեան որոշակիօրէն համակարգուած շարադրանքը լայն պատմական ֆոնի վրայ:

Երկի վերջում գետեղուած բաւական ընդարձակ յիշատակարանում Յովհանը ներկայանում է որպէս Մամիկոնեան եպիսկոպոս, նշում, որ իր «շարադրութիւնը» կատարել է «ի վանսն Գլակայ, ի դուռն սրբոյ Կարապետին», որտեղ գաւառի առաջին եպիսկոպոս Զենոբ Ասորուց յետոյ եղել է քսանհինգերորդ (առկայ ձեռագրերում՝ ԼԵ-երորդ) առաջնորդը (ըստ այդմ՝ ենթադրելի է, որ Գլակավանքը եղել է Մամիկոնեան եպիսկոպոսութեան նստոցը): Յիշատակարանի՝ մեզ հասած գրչագրերի աւանդած մի արտայայտութեան համաձայն՝ աշխատութեան համակարգումը կատարուել է Հերակլ կայսեր (610-641 թթ.) եւ Ներսէս Տայեցի կաթողիկոսի (641-661 թթ.) օրօք, Խոսրով Բ Պարսից արքայի մահից յետոյ (628 թ.), «յիշխանութեանն Մամիկոնեան Վահանայ, գոր մայրենեաւք Կամսարական կոչեն»: Իրականում պարզ է, որ երկն ստեղծուել է մի քանի փուլով (նոյն կերպ, առնուազն երկու փուլով է գրուել նաեւ «Մատենագիրք Հայոց»-ի սոյն հատորում ներառուած 684 թ. Անանունի Պատմութիւնը) եւ վերջնականապէս ձեւաւորուել է դարի երկրորդ կէսում, բոլոր դէպքերում՝ մինչեւ Հայաստանի վերջնական ենթարկումը Արաբական խալիֆայութեանը, ամենայն հաւանականութեամբ՝ 680-ական թթ.: Ըստ երեւոյթին՝ պատահական չէ Հայոց ՃԼ թուականի (681 թ.) յիշատակութիւնը երկի ժ գլխի աւարտական հատուածում եւ (ըստ Ն ենթախմբի ձեռագրերի) հեղինակի յիշատակարանի բնագրում, թէկուզ եւ վերջին հատուածում առկայ է նաեւ աւելի վաղ ժամանակաշրջանով (գուցէ՛ հետագայում աւելացուած) թուագրումը:

Յովհանը նաեւ նշում է, որ իր «շարադրութիւնը» ամբողջացրել է տարբեր տեղերից հայթայթուած «ԼԼ պատճեան ... ի մի գիրս հաւաքելով»: Իրականում հաւանաբար պատճեններ են կոչուել նրա ունեցած գրաւոր սկզբնաղբիւրներից մէկի կազմում հաւաքուած նիւթերը: Դա ըստ ամենայնի՝ Ե դարի վերջում կամ Զ դարի ամենասկզբում ստեղծուածի կամ խմբագրուածի տպաւորութիւն թողնող, Դ դարի սկզբի հոգեւորական Զենոբ Ասորի եպիսկոպոսին վերագրուած մի գործ էր, որում արդէն հաւաքուած էին Գլակավանքին ու Տարօն գաւառին վերաբերող պատմական եւ վանական բանահիւսութեանը հանգող, աղբիւրագիտական տեսակէտից յաճախ եզակի եւ անգնահատելի տեղեկութիւններ: Մէկ ուրիշ գրաւոր սկզբնաղբիւրում՝ է դարի առաջին կէսում համախմբուածի տպաւորութիւն թողնող եւ ամենայն հաւանականութեամբ Պարսից պատմութիւն վերտառութիւնը կրած երկում հատուածները գլուխներ են կոչուել, եւ այդ անուանումը ներթափանցել է Յովհանի երկի երեք այլ հատուածների (Զ-Ը) գլխագրեր («Գլուխ Պարսից պատմութեան. գալոյն Միհրանայ...», «Գլուխ գալոյն Վախտանգայ...», «Գլուխ երրորդ պատճէնի. վասն գալոյն Տիգրանայ...»): Ինքը՝ հեղինակը, նախընտրում է պատճեն եզրը, սակայն իրականութիւնն այն է, որ նա ըստ երեւոյթին չի հասցրել միասնականացնել երկի հատուածների անունները, ուստի հնարաւոր է, որ երկի միւս հատուածները եւս առ-

նուազն մասամբ պահպանել են գրաւոր սկզբնաղբիւրների վերնագրերը: Սակայն միեւնոյն ժամանակ որոշ եզրեր եւ իւրայատուկ արտայայտութիւններ թոյլ են տալիս մտածել, որ արտագրելով դրանք իբրեւ իր «շարադրութեան» գլխագրեր, Յովհան Մամիկոնեանը գոնէ ինչ-որ չափով փոփոխութիւններ կատարել է: Օրինակ՝ Պարսից պատմութեան առաջին մասերի գլխագրերում թողնելով գլուխ բնորոշումը, չորրորդն արտագրելիս նա, կարծէք, լրիւ վերյիշել է իր նախընտրած պատմէն եզրը («Պատճէն չորրորդ. գալոյն Վարդուհրայ...»): Ընդհանուր առմամբ, հիմնաւորուած չեն թւում Պատմութիւն Տարօնոյն աւելի համակարգուած գլուխ-պատմէն-ների բաժանելու մի շարք ուսումնասիրողների փորձերը, ուստի մեր բնագրում հետեւել ենք ձեռագրերի գլխակարգութեանը, որով երկը բաժանուած է 11 հատուածի: Ընդ որում, ձեռագրերում բացակայող դրանց թուահամարները, իբրեւ պայմանական, տուել ենք քառակուսի փակագծերով [Ա]-[ԺԱ]:

Աշխատութեան ընդհանուր վերնագիրը՝ ըստ յիշատակարանում առկայ եզրերի պէտք է լինէր ժամանակագրութիւն կամ Շարադրութիւն: Եթէ գրչագրերի ճիւղագրութեան տրամաբանութեանը հետեւելով ընդունենք, որ Յովհանի գրած վերտառութիւնը պահպանել են Ա ձեռագրախմբի ԲԼ եւ Ն ենթախմբերը (Սկիզբն պատմութեան Չորրորդ Հայոց եւ ժամանակագրութեանն Ձեռնարկ Ասորոյ, որ ձեռնագրեցաւ առաջին եպիսկոպոս ի սրբոյն Գրիգորէ երկրին Մամիկոնեանից), ապա նշելի է, որ նրա եզրաբանութիւնը բաւականին համահունչ է յիշատակարանի հետ: Ի դէպ, այս վերտառութեան «Չորրորդ Հայոց» եզրը պարզապէս նշանակում է Տարօնոյ կողմն - Տուրուբերան նահանգը ըստ Մովսէս Խորենացու Աշխարհացոյցում առկայ նահանգաթուարկման հերթական համարի («Արդ՝ ունի առաջին աշխարհ [Բարձր Հայք] գաւառս ինն... Երկրորդ աշխարհ Հայոց՝ Չորրորդ Հայք, որ է Մոփաց կողմն... Երրորդ աշխարհ՝ Աղձնիք... Չորրորդ աշխարհ՝ Տա[ւ]րուբերան...»), ինչպէս որ եզակի ձեւով այն ներկայացուած է քիչ անց, Ա գլխում՝ ոչ մի կապ չունենալով Չորրորդ Հայք - Մոփք նահանգի հետ: Իսկ դա նաեւ ցոյց է տալիս, որ Յովհանը բաւականին ուշադիր է եղել իր աղբիւրներն ընթերցելիս եւ արտագրելիս: Միւս ձեռագրերի պահպանած Պատմութիւն Տարօնոյ, գոր թարգմանեաց Ձեռնարկ Ասորոց եպիսկոպոսն անուանումն անկասկած ժԳ դարից ոչ ուշ կատարուած «մեծ խմբագրման» արդիւնք է: Բացի Բ խմբից, այն պահպանուել է նաեւ Ա խմբի ԲԼ ենթախմբի Ը, Դ եւ Է գրչագրերում, որը պէտք է համարել հաւանաբար Բաղէշի դպրոցում ժԷ դարի կէսերին ստեղծուած նրանց մայր օրինակի գրչի գիտական մօտեցման արդիւնք: Բոլոր դէպքերում, այդ վերտառութիւնը (համառօտ՝ Պատմութիւն Տարօնոյ) քաղաքացիութիւն է ձեռք բերել, ուստի այն պահպանել ենք տիտղոսաթերթում եւ սոյն առաջաբանում:

Իր ընդգրկած նիւթերի համակարգման որակով Յովհան Մամիկոնեանը թերեւս զիջում է հայ պատմիչներից շատերին, եւ հէնց նոյն պատճառով՝ դրանք շահում են աղբիւրագիտական հաւաստիութեան տեսանկիւնից: Միաժամանակ, հեղինակի ձեռքը նկատուում է գրեթէ բոլոր հատուածներում, յատկապէս նրանց վերջին մասերում, ուր կատարուած են տարբեր սկզբնաղբիւրների տեղեկութիւնների շղկապման եւ համագրման առաւել ակնյայտ փորձերը, նաեւ՝ առաւել մեծ սխալներով: Այդ սխալներից աւելի ակնառու են, օրինակ, Ձեռնարկ Գլակի երկի անուանումն Ասորոց պատմութիւն ներկայացնելը (իրականում դա ամենայն հաւանականութեամբ Ձեռնարկ մատնանշած աղբիւրներից մէկի՝ վերականգնող «Գիր գԱրշակունի եւ գքաջ թագաւորաց տանս Հայոց» վերնագրով երկի միւս անուանումն է), Պարսից պատմութիւն կիսավիպական ժողովածոյի (իբրեւ թէ

Ուռհայում յայտնաբերած, սակայն «ի նոյն Իննականեան վանս ... գրած») տուեալները Գլխավանքի վանահայրերի գաւազանագրքի (գլուխ Ե) հետ համաձայնեցնելիս առաջացած անհամապատասխանութիւնները, եւ այլն:

Ընդհանրապէս, քննական նոր բնագրի հրատարակութեան առիթով նշելի է, ցաւօք, որ ժամանակին երկի թուագրումը մինչեւ Թ-Ժ դարեր հասցնող հետազոտողների եւ նրանց հետեւորդների գերքննադատական մօտեցման արդիւնքում (վերջին անգամ Լ. Աւդոյեանի անգլերէն թարգմանութեան մէջ) Յովհանի աղբիւրների հիմնաւոր ուսումնասիրութիւնը ինչ-որ չափով կանգ է առել: Մեծ ծաւալով օգտագործելով Պատմութիւն Տարօնոյ-ի բազմատեսակ տեղեկութիւնները, բանասէրներից շատերը, միաժամանակ, նրա աղբիւրներից եւ առկայ ձեռագրերից եկող հակասութիւնները թեթեւաբար վերագրում են Մամիկոնեան պատմիչին՝ հաշուի չառնելով նրա յիշատակարանի անմիջականութեամբ տողորուած խոստովանութիւնները եւ յորդորները: Նշենք, որ հակասութիւնների մի մասը լուծում է ստանում նոր քննական բնագրում ի յայտ եկած հաւաստի ընթերցումների շնորհիւ: Աղբիւրագէտի խնդիրը համարելով հեղինակի սխալների տրամաբանութիւնը գտնելը, այլ ոչ թէ նրա երկը պարզապէս ուշ դարաշրջան տեղափոխելը (ճշմարիտ աղբիւրագիտութեան հետ ոչ մի կապ չունեցող այն մտայնութեամբ, թէ ինչքան աւելի վաղ է հեղինակը, այնքան աւելի հաւաստի պէտք է լինեն նրա շարադրած նիւթերը)՝ մեր բնագրի տողատակի ծանօթագրութիւնների սուղ հնարաւորութիւնների շրջանակում փորձել ենք նաեւ ներկայացնել այդպիսի մեկնաբանութիւնների մի մասը:

Իսկ երկի առանձին մասերի աղբիւրների համար գնահատման չափանիշերի փոփոխութիւնը դէպի վանական բանահիւսութեան եւ ուշ Սասանեան աւանդոյթին համահունչ, գրեթէ աշխարհիկ վիպական յուշարձաններ, ամբողջապէս հնարաւորութիւն է տալիս ըստ արժանւոյն գնահատել Պատմութիւն Տարօնոյ-ն՝ իբրեւ վաղ միջնադարեան գրականութեան աչքի ընկնող կոթողներից մէկը: Միաժամանակ, կարեւոր է նշել, որ երկի տարբեր սկզբնաղբիւրների հանգող մասերը լեզուաոճական մեծ նմանութիւն են դրսեւորում, ուստի դրանք չի կարելի դիտել իբրեւ բառացի արտագրուած եւ այդպիսով անխաթար պահպանուած բնագրեր: Հետեւելով նաեւ բանաւոր աւանդոյթին՝ Մամիկոնեան պատմիչն անշուշտ շատ դէպքերում հարստացրել է իր արտագրածը անձնական ներդրումով: Ի տարբերութիւն աւելի վաղ երկերի՝ նրա մօտ լաւ է պահպանուել նաեւ լեզուաոճական հասարակաբանութիւնը:

Երկի քննական բնագիրը Մատենագիրք Հայոց-ի համար պատրաստուել է նախկին հրատարակութիւններում օգտագործուած եւ նոր գրչագրերի վերլուծութեան արդիւնքում: Մաշտոցի անուան Մատենադարանում պահուող բոլոր, ինչպէս նաեւ դրսի գրչագրերի մեծ մասի հրատարակուած կտորների առանձնայատկութիւնների քննութեամբ կազմուել է ձեռագրերի ճիշտագրութիւնը, որից պարզ է դառնում, որ 1941 թ. Աշ. Աբրահամեանի հրատարակութեան պատկերացումները իրականութեան հետ ոչ մի կապ չունեն: Վերջինիս օգտագործած եւ քաղաքացիութիւն ստացած տառանիշերը (Բ, Լ, Հ, Մ, Պ, Ս, Վ, Օ) մեր կողմից պահպանուել են, սակայն բոլոր միւսների նման տրուած են լատինատառ: Մեր կողմից բաց են թողնուած միայն Պոլսի եւ Վենետիկի հրատարակութիւններից ընդօրինակուած ԺԸ-ԺԹ դդ. մի քանի գրչագրեր, ինչպէս նաեւ Պատմութիւն Տարօնոյ-ին հանգող, սակայն էական խմբագրումների ենթարկուած (փաստօրէն նոր երկեր դարձած) յայսմաւուրքային հատուածները: Ցաւօք, հետազոտուած գրչագրերի մի մասի ընթեր-

ցումները հնարաւոր չի եղել նշել տողատակերում (չենք նշել նաեւ Աշ. Աբրահամեանի հրատարակութեան վրիպակները՝ մեր տողատակերի ծաւալը չկրկնապատկելու համար):

Երկի պահպանուած շուրջ երեք տասնեակ ձեռագրերը բաժանուած են երկու հիմնական խմբի (պայմանականօրէն անուանում ենք Ա եւ Բ), ընդ որում քննութիւնից պարզ է դառնում, որ Բ խումբը ԺԳ դարի կէսերից ոչ ուշ կատարուած մի մեծ եւ իւրատեսակ խմբագրման արդիւնք է: Ա խմբում պահպանուած բնագրի հետ այդ խմբագրման տարբերակների (ենթախմբերի) իւրօրինակ յարաբերութիւնը ցոյց է տալիս, որ անյայտ խմբագիրը մեզ չհասած մի գրչագրում գծիկներով եւ խաչանշաններով ջնջումներ ու յաւելումներ է կատարել, ապա այդ օրինակից արուել են մի քանի արտագրութիւններ: Բազմաթիւ տարբերութիւնների համեմատութիւնից երեւում է, որ առնուազն երեք արտագրողներ ինքնուրոյն են եղել անյայտ խմբագրի կողմից «առաջարկուած» փոփոխութիւններն ընդօրինակելիս եւ դրա շնորհիւ առաջացել են Բ խմբի երեք ենթախմբերը:

Ամենից շատ փոփոխութիւններ են անցել Բ խմբի պայմանականօրէն Օ եւ ՀՄ կոչուած ենթախմբերի ձեռագրեր (Օ, v₇, w եւ h, m, u, v₁, v₂, ՄՄ թիւ 1885, 1887, 2560, 6724, Սանկտ-Պետերբուրգի Արեւելագիտութեան ինստիտուտի հայերէն ձեռ. թիւ B 29, Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց վանքի թիւ 1149, Փարիզի Ազգային գրադարանի թիւ 184), որոնք մասնաւորապէս բաց են թողել երկի վերջին երկու հատուածները (Յովհան Մամիկոնեանի յիշատակարանով հանդերձ). m գրչագրում երկի նախավերջին գլուխն առկայ է, հաւանաբար, նրա նախօրինակի գրչի նախաձեռնութեամբ: Շատ աւելի պակաս է փոփոխութիւններ կատարել այն մայր օրինակի գրիչը, որից արտագրուել եւ մեզ են հասել ՍՎ կոչուած ենթախմբի ձեռագրերը (S, v₃, v₅, ՄՄ թիւ 2748): Այս ենթախումբը պէտք է իր հերթին բաժանել երկու խմբի. S գրչագրում երկի վերջին երկու գլուխներն առկայ են, իսկ միւսներում՝ ոչ: Հնարաւոր է խմբաւորել նաեւ ՀՄ ենթախմբի գրչագրերը. m-ին նման են (առանց նախավերջին գլխի) v₁, v₂, ՄՄ թիւ 1885, 1887, Սանկտ-Պետերբուրգի B 29 եւ Երուսաղէմի 1149, իսկ h-ին՝ u, ՄՄ թիւ 2560 եւ 6724 գրչագրերը: Մեծ խմբագրումից յետոյ Ա եւ Բ խմբերի միջեւ որոշ չափով միջանկեալ դիրք են գրաւում Բ խմբի Օ կոչուած ենթախմբի երեք պահպանուած ձեռագրերը (Օ, v₇ եւ w. բնորոշ ընթերցումներից երեւում է, որ այս ենթախմբին է պատկանել նաեւ Սեբաստիայի պահպանակի պատառիկի գրչագիրը): Գերակշռող մասով դրանց ընթերցումները նման են ՀՄ ենթախմբի ձեռագրերին, սակայն շատ ընթերցումներ էլ համընկնում են Ա խմբի բնագրին, որը նրանց մայր օրինակի գրչի կողմից մեծ խմբագրման որոշ «առաջարկներ» չընդունելու արդիւնք է:

Ա խմբի ձեռագրերը եւս հնարաւոր է բաժանել երեք ենթախմբերի, որոնց տարբերութիւնները, սակայն, անհամեմատելի են Բ խմբի ենթախմբերի տարբերութիւնների հետ: ԲԼ եւ Ն ենթախմբերի գրչագրերը անխաթար են պահպանել երկի՝ Յովհան Մամիկոնեանից եկող վերտառութիւնը. «Սկիզբն պատմութեան Չորրորդ Հայոց եւ ժամանակագրութեանն Ձեռնբայ Ասորոյ...» (հնագոյն՝ 1220 թ. ընդօրինակուած b գրչագրում առաջին թերթերը կորսուած են, ուստի նրա մասին ասուածը ենթադրութեան մակարդակով է): ԲԼ ենթախմբի (b, l, v₄, ՄՄ թիւ 1665) բնագրից չնչին շեղումներ ունեցող c, r եւ t գրչագրերի մայր օրինակում մի գիտակ գրչի նախաձեռնութեամբ վերնագիրը դարձուել է Բ խմբի նման՝ «Պատմութիւն Տարաւնոյ, գոր թարգմանեաց Ձեռնոբ Ասորոց եպիսկոպոսն»: Ն ենթախումբը (n, q, v₆) ստեղծուել է մի վաղ ձեռագրում երկի նիւթերի հերթականութիւնը եւ գլխագրերը որոշ չափով փոփոխելու ճանապարհով (Արծրունեաց իշխանների մասին

նիւթերը շեշտելու նպատակադրումով՝ փաստորէն վերածուելով մի նոր խմբագրութեան: Սակայն չհանգելով մեզ հասած մնացեալ ձեռագրերից որեւէ մէկին՝ բնագրի գերակշիռ մասով այդ խմբագրութիւնը գերծ է ԲԼ ենթախմբի մայր օրինակի գրչի թոյլ տուած որոշ շեղումներից, ուստի էական դեր է կատարում Ա խմբի մայր գրչագրի կամ ուղղակի՝ Յովհան Մամիկոնեանի բնօրինակային ընթերցումների վերականգնման խնդրում:

Յաւօք, 1941 թ. համեմատական հրատարակութեան աշխատասիրող Աշ. Աբրահամեանը բնագրի հիմքում անվերապահօրէն դրել է պարզեցուած խմբագրումներով եւ համառօտումներով աչքի ընկնող օ ձեռագիրը (ՄՄ թիւ 1328) եւ տապալել քննական հայեցքով սկզբնօրինակային ընթերցումները վերհանելու հնարաւորութիւնը (արժանանալով Լեւոն Խաչիկեանի արգարացի դատապարտմանը): Այդ իմաստով աւելի շահեկան էր Վենետիկի 1832 թ. հրատարակութիւնը (վերատպուած 1889 թ.): Քննութիւնից երեւում է, որ հրատարակչի օգտագործած 5 գրչագրերից մէկը պատկանում է Ա խմբի ԲԼ ենթախմբին (V₄), միւսներից երկուսը՝ Բ խմբի ՀՄ (V_{1,2}), երկուսը՝ ՍՎ (V_{3,5}) ենթախմբերին: Վերջին երկու հատուածներում ըստ ամենայնի օգտագործուել է նաեւ Ն ենթախմբին պատկանող թիւ 413 (V₆) գրչագիրը, առանց այդ մասին յատուկ նշում կատարելու (վենետիկեան գրչագրերի մասին մեր պատկերացումները հանգում են նաեւ հրատարակուած ձեռագրացուցակի սուղ նիւթերին. այդպէս ձեռագրացուցակների տրամադրած կտորներով վերլուծել ենք նաեւ Վիեննայի թիւ 705 եւ Երուսաղէմի թիւ 1149 գրչագրերի ընթերցումները, իսկ անգլերէն թարգմանութեան մէջ դրուած մի քանի կտորներով՝ Սանկտ-Պետերբուրգի թիւ B 29-ի): Իհարկէ, տարընթերցումների սիստեմատիկ նշումների բացակայութիւնը եւ յաճախ ձեռագրերի ամենից պարզեցուած ընթերցումների ոչ քննական ընտրութիւնը էապէս դժուարացնում է վենետիկեան բնագրի օգնութեամբ է դարի սկզբնօրինակի մասին պատկերացում կազմելու ջանքերը եւ շփոթութիւններ առաջացնում: Վենետիկի հրատարակութեան ընթերցումները նշել ենք V տառանիշով: Տողատակի ծանօթագրութիւնները տուել ենք V¹⁻³ տառանիշերով, որի թուանշաններից երեւում է, թէ քանի օրինակներում է առկայ տուեալ ընթերցումը, իսկ երբեմն V₁₋₅ տառանիշերով ցոյց ենք տուել համապատասխան ճշտուած ձեռագիրը: Պոլսի 1719 թ. հրատարակութեան տարընթերցումներից տողատակում ընդգրկել ենք (ըստ Աշ. Աբրահամեանի կատարած համեմատութեան) միայն գլխագրերը՝ զուտ ճանաչողական նպատակով: Քննութիւնից երեւում է, որ այդ հրատարակութեան հիմքում դրուած է եղել Բ խմբի մի գրչագիր (m-ին շատ նման), սակայն հրատարակիչն էապէս փոխել-պարզեցրել («ճշտել») է բնագիրը, եւ մենք չենք ցանկացել, որ դա համատարած շփոթութիւնների պատճառ դառնայ:

Քննական բնագիրը կազմելիս փորձել ենք խմբագրումների արդիւնքում առաջացած երկու խմբերի եւ նրանց ենթախմբերի մայր ընթերցումների վերհանումից եւ համեմատութիւնից յետոյ իւրաքանչիւր դէպքում հասկանալ ե՛ւ վաղմիջնադարեան հեղինակի գրելաոճը, ե՛ւ հետագայ գրչի տուեալ շեղման կամ վրիպման պատճառը: Ըստ վերհանուած ճիւղագրութեան տրամաբանութեան՝ ամենից մեծ վստահութեամբ է դարի ընթերցումներն ի յայտ են գալիս այն դէպքերում, երբ միեւնոյն ընթերցումը տալիս են մի կողմից Ա խմբի կամ նրա ենթախմբերի, միւս կողմից՝ Բ-ի ՍՎ, Օ կամ ՀՄ ենթախմբերից որեւէ մէկի պայմանականօրէն վերականգնող մայր բնագրերը: Հակառակ դէպքում, երբ նշուած խմբերը տարբերութիւններ են դրսեւորում, նրանց ընթերցումների՝ է դարի բնօրինակին հանգելու հնարաւորութիւնները փաստօրէն հաւասարուում են:

Ամենից աւելի ուշադիր ձեռով ջանացել ենք խուսափել այս կամ այն ձեռագրախմբի «լավ» ընթերցումները բնագիր ընդգրկելու գայթակղութիւնից: Ժամանակին այդպէս վարուել է միջնադարեան գրիչների մեծ մասը՝ իրենց արտագրածը «իրենց» ընթերցողին առաւել մատչելի դարձնելու նպատակադրումով (ցաւօք, այդպէս նաեւ՝ նոր ժամանակների շատ հրատարակիչներ): Սակայն անգամ այն դէպքում, երբ գրիչները փոփոխութիւններ են կատարել է դարի սկզբնօրինակի իրական խաթարման հատուածներում, գիտական հրատարակութեան համար գերադասելի պէտք է համարել համապատասխան նշումով վերականգնում տալը, ոչ թէ՛ անգամ ամենայնջողակ գրչի «վերականգնումն» ընդունելը: Հետեւողական լինելով այս ճանապարհով է դարի սկզբնօրինակը վերհանելու ջանքերում՝ միաժամանակ հնարաւորինս խնամքով կազմուած տողատակերով փորձել ենք ընթերցողի համար հնարաւորութիւն ստեղծել՝ անհրաժեշտութեան դէպքում ինքնուրոյն վերակազմելու ցանկացած գրչագրի (այդ թւում՝ սկզբնօրինակի) լրիւ բնագիրը:

Հազուադիւր դէպքերում իբրեւ է դարի բնագրի վերականգնում տալով առկայ ձեռագրերում չարձանագրուած տարբերակներ, յատուկ ծանօթագրել ենք դրանք եւ ձեռագրերում բացակայող տառերը դրել քառակուսի փակագծերի մէջ: Իհարկէ, նմանատիպ դէպքերում անհրաժեշտ է նաեւ այլ վերապահում անել. տուեալ ընթերցումը (օրինակ, Բ գլխի վերջում, ուր աւանդական վէճերի եւ անտեղի քննադատութեան պատճառ եղած յայտնի հատուածում ըստ *hmosv* ձեռագրերի վերականգնուել է՝ «Ագաթանգեղոս գայլ ոչ յիշէ, զի (հասկանա՛լ որպէսզի) ես յառաջագոյմ գրեցի[ց] (երկրորդ ապառնիով՝ փոխանակ ձեռագրերի անցեալ կատարեալ գրեցի ընթերցման), քան զնա») կարող էր խաթարուած լինել ոչ միայն ինչ-որ մի գրչի, այլեւ հէնց իր՝ Յովհան Մամիկոնեանի կողմից, որն, օգտագործելով գրաւոր սկզբնաղբիւրը (այստեղ՝ Ձեռք Գլակի անունը կրող բնագիրը), կարող էր նաեւ սխալ ընկալել ինչ-ինչ տառեր, արտայայտութիւններ ու քերականական դարձուածքներ: Տեղին նշենք, որ ոճական բարդ հատուածներում կետադրական նշանների թւում օգտագործել ենք նաեւ կլոր փակագծեր (Հայաստանում կիրառուութիւն ստացած արդէն է դարի վիճագրերում):

Ալեքսան Յակոբեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. Հայր Ներսէս Ակիմեան, Շ. Սահակեան, Նորագիւտ հատուած Ձեռք Գլակի Պատմութեան, «Հանդէս Ամսօրեայ», Իե տարի, Վիեննա, 1911, էջ 178-184
2. Գ. Խալաթեանց, Ձեռք Գլակ. համեմատական ուսումնասիրութիւն, Վիեննա 1893
3. Լ. Ա. Խաչիկեան, Դիտողութիւններ Յովհ. Մամիկոնեանի «Պատմութեան» նոր հրատարակութեան առթիւ, «ՀՍՍԻ ԳԱ Տեղեկագիր», 1944, թիւ 1-2, էջ 141-150
4. Հայր Սահակ վրդ. Ճեմբեմեան, Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանին Միջնադարեանի վեցերորդ, հատոր 2, Վեներտիկ - Ս. Ղազար, 1996
5. Յովհան Մամիկոնեան, Պատմութիւն Տարօնոյ, աշխատասիրութեամբ եւ առաջաբանով Ա. Արքահամեանի, Երեւանի, 1941
6. Յովհան Մամիկոնեան, Տարօնի պատմութիւն, աշխարհաբար թարգմանութիւնը, ներածականը եւ ծանօթագրութիւնները Վ. Վարդանեանի, Երեւանի, 1989
7. Պատմութիւն Տարօնոյ, գոր թարգմանեաց Ձեռք Ասորի, Յովհաննու Մամիկոնեանի եպիսկոպոսի Պատմութիւն Տարօնոյ, Վեներտիկ - Ս. Ղազար, 1832

8. **Խ. Յովհաննիսեանց**, *Զեկոք Գլակայ նոր օրինակ մը*, «Հանդէս Ամսօրեայ», Ը տարի, Վիեննա, 1894, էջ 200-202, 239-240
9. **Ուխտանէս Եպիսկոպոս**, *Պատմութիւն Հայոց*, Վաղարշապատ, 1871
10. **Л. Тер-Петросян**, К вопросу о датировке "Истории Тарона" (по поводу книги К. В. Айвазяна), «Բանբեր երեւանի համալսարանի», 1977, թիւ 3, էջ 143-178
11. **Pseudo-Yovhannes Mamikonean**, *The History of Tarôn [Patmut'iwn Tarônoy]. Historical Investigation. Critical Translation and Historical and Textual Commentaries by Levon Avdoyan*. Scholars Press, Atlanta, Georgia, 1993.

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԴԱՏՈՒԱԾ ԶԵՌԱԳՐԵՐԻ ԵՒ ՀԱՄԱՌՕՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- b* - ՄՄ ձեռ. թիւ 1912, ժամանակ՝ 1220 թ.
c - ՄՄ ձեռ. թիւ 3070, ժամանակ՝ 1669 թ.
f - Սեբաստիայի գրչագրի պահպանակ-պատառիկ (ըստ Շ. Սահակեանի)
h - ՄՄ ձեռ. թիւ 2618, ժամանակ՝ ԺԷ դ.
l - ՄՄ ձեռ. թիւ 1886, ժամանակ՝ ԺԴ դ.
m - ՄՄ ձեռ. թիւ 1722, ժամանակ՝ ԺԵ դ.
n - ՄՄ ձեռ. թիւ 1770, ժամանակ՝ 1589 թ.
o - ՄՄ ձեռ. թիւ 1328, ժամանակ՝ 1278 թ.
p - Պոլսի 1719 թ. հրատարակութիւնը (ըստ Աշ. Աբրահամեանի ընթերցումների)
q - ՄՄ ձեռ. թիւ 3069, ժամանակ՝ 1672 թ.
r - ՄՄ ձեռ. թիւ 1482, ժամանակ՝ 1676-1678 թթ.
s - ՄՄ ձեռ. թիւ 7898, ժամանակ՝ 1791 թ.
t - ՄՄ ձեռ. թիւ 4584, ժամանակ՝ 1668 թ.
u - ՄՄ ձեռ. թիւ 1903, ժամանակ՝ 1600 թ.
v - Վեներտիկեան 1832 թ. հրատարակութեան բնագիր
*v*₁ - Վեներտիկի Միթրաբեան միաբանութեան Մատենադարանի (այսուհետեւ՝ Վեներտիկի ՄՄՄ) ձեռ. թիւ 44, ժամանակ՝ 1680-1682 թ.
*v*₂ - Վեներտիկի ՄՄՄ ձեռ. թիւ 901, ժամանակ՝ 1687 թ.
*v*₃ - Վեներտիկի ՄՄՄ ձեռ. թիւ 489, ժամանակ՝ 1669 թ.
*v*₄ - Վեներտիկի ՄՄՄ ձեռ. թիւ 963, ժամանակ՝ ԺԴ դար
*v*₅ - Վեներտիկի ՄՄՄ ձեռ. թիւ 286, ժամանակ՝ 1529 թ.
*v*₆ - Վեներտիկի ՄՄՄ ձեռ. թիւ 413, ժամանակ՝ ԺԶ դար
*v*₇ - Վեներտիկի ՄՄՄ ձեռ. թիւ 557, ժամանակ՝ ԺԷ դար
w - Վիեննայի ՄՄՄ ձեռ. թիւ 705, ժամանակ՝ 1403 թ.

**1ՍԿԻԶԲՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԶՈՐՐՈՐԴ² ՀԱՅՈՑ ԵՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆՆ³
 ԶԵՆՈՒԲԱՅ⁴ ԱՍՈՐՈՅ, ՈՐ ԶԵՆՆԱԴՐԵՑԱՒ ԱՌԱՋԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ Ի
 ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԷ⁵ ԵՐԿՐԻՆ ՄԱՍԻԿՈՆԵՆԻՑ⁶**

[Ա] ՊԱՏՃԵՆ⁷ ԱՌԱՋԻՆ⁸ ՍՐԲՈՅՆ⁹ ԳՐԻԳՈՐԻ, ԶՈՐ ԳՐԵԱՅ ԵՒ ՅՂԵԱՅ¹⁰ Ի
 ԿԵՍԱՐԻԱ¹¹

1 *Ջառ ի յաստուածուստ¹² պատուեալ
 եւ ի մարդկանէ փառաւորեալ¹³, երիցս¹⁴ ե-*

-
- 1 *Ե գրչագրում քերթերի պակաս կայ մինչեւ Դ զլ-
 իսի պատուէր տուեալ բառերը (նախ. Դ.16)*
- 2 *Լ երրորդ / v₄ չիք չորրորդ*
- 3 *v₄ ժամանակագրութիւն / nq_{v6} ի ժամանակա-
 գրութեանէ փխ եւ ժամանակագրութեանն (1)*
- 4 *Խv₄ Զննովբայ փխ Զննովբայ (qv₆)*
- 5 *Խv₄ ի սրբոյն Գրիգորէ եպիսկոպոս փխ առաջին
 ... Գրիգորէ (nq_{v6})*
- 6 *nq_{v4,6} Մամիկոնէից / chmoprstuv_{1-3,5} Պատմու-
 թիւն Տարաւնոյ (p երկրին Տարօնոյ), գոր Քարգ-
 մանեաց (p գրեաց, w Քարգմանեալ, o Քարմա-
 նեալ է, v₅ Քարմանեաց) Զննոր (mtr Զննովբ, wo
 Զննովբայ) Ասորոց (pv₁ Ասորոց, hsu_{v2} Ասորի,
 v₇ Ասորին, v_{3,5} Ասորեստանեաց) եպիսկոպոսն
 (wo եպիսկոպոսի, v₇ եպիսկոպոսին, sv_{3,5} չիք ե-
 պիսկոպոսն, p եպիսկոպոսն. հրամանաւ Լու-
 սաւորչին մերոյ սրբոյն Գրիգորի) փխ Սկիզբն
 պատմութեան ... Մամիկոնէից (3 տող) (lnq_{v4,6})*
- 7 *nq_{v6} պատմութիւն փխ պատմէն*
- 8 *Լ պատ... (գրչագրի քայքայուած էջերում...) փխ
 պատմէն առաջին*
- 9 *tr սրբոյ / v₁ թղթոյն սրբոյն*
- 10 *sv_{v5} առաքեաց, nq_{v6} յղեաց փխ գրեաց եւ յղեաց
 (lwov₄) / chmtuv₁ չիք եւ յղեաց / v₃ եւ առաքեաց
 փխ գոր գրեաց եւ յղեաց*
- 11 *w Կեսարիայ / Լ գրչագրում ի Կեսարիա բառե-
 րը՝ քայքայուած էջերի հատուածում / nq_{v6} Կե-
 սարիայ Կապադովկեցոց (v₆ Կապադովկաց-
 ցոց, n Կապադովկեցոց) / chmsvtruv_{1-3,5} Կեսա-
 րիա (m Կեսարիա, ctv₁₋₃ Կեսարիայ) առ (r առ
 սուրբն) Ղեւոնդիէ (hu Ղեւոնդ, v₇ Ղեւոնդի) / f
 Թուղթ առ Ղեւոնդ հայրապետն Կեսարու այս-
 պէս փխ Պատմէն ... Կեսարիա*
- 12 *sv_{v3,5} վերուստ, huw_{v4} աստուածուստ, v₁ յա-
 ստուածուստ փխ յաստուածուստ (clmnoqrt)*
- 13 *sv_{v3,5} գովեալ փխ փառաւորեալ (hmotuwv₁) / Խv₄
 փառաւորեալ ի մարդկանէ (Լ գրչագրում ի
 մարդկա հատուածը՝ քայքայուած էջերում) փխ
 ի մարդկանէ փառաւորեալ*
- 14 *hou երից / lnq չիք երիցս*

*րանելի¹⁵ տեառն եւ աստուածարեալ
 սրբոյ¹⁶ հայրապետիդ¹⁷ Ղեւոնդեայ¹⁸ Մե-
 դաղու¹⁹ Կեսարու²⁰ հոյակապ²¹ քաղա-
 քիդ²², առ²³ ի²⁴ ձերոյ²⁵ սրբոյ ձեռնադրու-
 թենէդ եւ ի մեր փանաքիմացութենէս²⁶ ա-
 ռաջին թուղթ ողջունիւ²⁷ եւ սրբութեամբ
 հասցէ, որով միշտ զխաղաղութիւն պար-
 դեւեացէ նախ²⁸ ձերում²⁹ փառաւորու-
 թեանդ³⁰, եւ ապա՝ բոլոր՝ տիեզերաց²:*

-
- 15 *hmosvuv_{v3,5} երանեալ փխ երանելի (clnqrtv₄) / f
 չիք երիցս երանելի*
- 16 *v₃ սուրբ / crt_{v4} չիք սրբոյ*
- 17 *nq հայրապետին սրբոյն փխ սրբոյ հայրապե-
 տիդ*
- 18 *crt_{v4} Ղեւոնդի, n Ղեւոնդէա, v_{3,5} Ղեւոնդիէ, hu
 Ղեւոնդէս, m Ղեւոնդիէս փխ Ղեւոնդեայ (foq-
 svw) / Լ հայրապետ... (էջերի քայքայուած հա-
 տուած...)նդի փխ հայրապետիդ Ղեւոնդեայ*
- 19 *v₄ Մեծգաղու / fo Մեղարու*
- 20 *o Կեսարեան, f Կեսարեա, v₄ Կեսարո փխ
 Կեսարու (clqrt) / n չիք Մեծգաղու Կեսարու*
- 21 *nq հոյակապ (n խոյակապ) եւ հոչակաւոր*
- 22 *nv₄ քաղաքի / hmosvuv_{v3,5} մեծարգոյ (sv_{v3,5} եւ մե-
 ծարգոյ) եւ (u չիք եւ) պատուական հոյակապ
 (v_{3,5} խոյակապ, hu խոհակապ) քաղաքիդ Կեսա-
 րեան (hu Կեսարիեան) քաղաքապետ փխ Մե-
 գաղու Կեսարու ... քաղաքիդ (clnqrtv₄)*
- 23 *f որ փխ առ*
- 24 *crt չիք ի / Լ քաղ... (քայքայուած էջերի հա-
 տուած) ... փխ քաղաքիդ առ ի*
- 25 *hmosvuv ձեր փխ ձերոյ (clnqrtv₄)*
- 26 *fnq քանաքիմացութեանցս, w քանաքիմացու-
 թենէ փխ քանաքիմացութենէս (hmosv)*
- 27 *hmou ողջոյնի փխ ողջունի (nqsvw)*
- 28 *f չիք նախ / hmosv չիք որով միշտ ... նախ (fnq)*
- 29 *lrv₄ չիք սրբոյ ձեռնադրութենէդ ... ձերում (4
 տող) / c-ում նոյն կտորը լուսանցում է՝ ձերոյ
 բառի վերջում դրուած յաւելման նշանի դիմաց*
- 30 *f սրբութեանդ փխ փառաւորութեանդ*

2 Յոյժ գոհանամք³ զԱստուծոյ, որ հայրախնամ ողորմութեամբն⁴ իւրով զթացաւ յազգս մարդկան իջմամբ Որդւոյ⁵ իւրոյ միածնի⁶, որ⁷ զամենայն ազինս⁸ հրաւիրեաց յերկնային⁹ քաղաքն ի ձեռն առաքելական քարոզութեանն¹⁰: 3 Յորմէ¹¹ եւ յայսմ¹² աշխարհի կարի առաւել¹³ մասն պարծանաց¹⁴ եհաս, զի երկոքեան ամուքն աստանաւր եկին¹⁵ եւ ի նոյն¹⁶ սահմանին վիճակեցան բանիւ Հոգւոյն¹⁷: 4 Որ թէպէտ եւ առ նոքաւք¹⁸ վերջացան ի ճշմարտութենէ¹⁹, սակայն կամք ողորմութեանն²⁰ Աստուծոյ²¹, զթացեալ առ²² մեր նուա-

տութիւնս՝ ի մերում ժամանակիս²³ կամեցաւ²⁴ եւ գործեաց զսքանչելիսն²⁵, զոր²⁶ դուք²⁷ ի²⁸ մեզէն²⁹ իսկ լուայք³⁰ եւ ծանեայք³¹:

5 Մանաւանդ կրկին³² գոհութիւն ձեւք³³ Աստուծոյ³⁴ մատուցանեմք, առաւել եւ ձեզ՝ աւրհնութիւն³⁵, զի զգանձն³⁶ կենաց աննախանձ³⁷ շնորհեցէք³⁸ երկրիս Հայոց՝ զմիջնորդն³⁹ Աստուծոյ եւ մարդկան⁴⁰, զսրբոյ Մկրտչին Յովհաննու⁴¹ զնշխարսն⁴², որով ցնծայ⁴³ երկիրս Հայոց⁴⁴ ի⁴⁵ սորա գալստեանս¹, որպէս եւ անդ

1 *hu* բոլորից
 2 *I* տի((*բայբայուած էջեզրի հատուած*)...) *ի* իս տիեզերաց
 3 *fnqrt* գոհանամ
 4 *noqrtn* ողորմութեամբ / *I* ((*բայբայուած էջեզրի հատուած*)...)մբն *ի*ս ողորմութեամբն
 5 *hlnqs* Որդւոյն, *o* Որդոյ *ի*ս Որդւոյ (*cmstv*)
 6 *f* միածնի իւր *ի*ս Որդւոյ ... միածնի
 7 *hrt* չի՞ որ
 8 *nq* ազգս եւ ազինս
 9 *f* ի յերկնային
 10 *osv* քարոզութեան *ի*ս քարոզութեանն (*chlmn-qrtu*)
 11 *hmosuv* Յորում *ի*ս Յորմէ (*clnqrt*)
 12 *msv* այսմ, *o* եւ այս, *fnq* եւ այսմ, *hu* յայսմ *ի*ս եւ յայսմ (*clrt*) (*I* զբնագրում յայսմ աշխարհի *հատուածը՝ Բայբայուած էջեզրում*)
 13 *chlrtu* կատարեալ *ի*ս կարի առաւել (*mnogsv*)
 14 *f* մասն առաւել պայծառաց *ի*ս առաւել մասն պարծանաց
 15 *mosv* աստ եկեալի *ի*ս աստանաւր եկին (*chln-qrtu*)
 16 *c* սոյն *ի*ս ի նոյն
 17 *rt* Հոգւով *ի*ս Հոգւոյն / *o* վիճակի սահման ընկալան ի ձեռն Հոգւոյն Սրբոյ, *hmsvu* սորին սահմանի վիճակի Հոգւոյն (*hu* Հոգւոյն) բանիւ, ի ձեռն նորին շնորհաց *ի*ս ի նոյն սահմանին ... Հոգւոյն (*I* սոող) (*clrt*) / *nq* չի՞ զի երկոքեան ... Հոգւոյն (*2* սոող)
 18 *clrt* նոքա *ի*ս առ նոքաւք (*hmnogsvu*)
 19 *clort* նշմարտութեանն *ի*ս նշմարտութեանն
 20 *hu* ողորմութեան / *clrt* եւ ինդրեմբ ողորմութեամբն *ի*ս սակայն կամբ ողորմութեանն (*hmnogsvu*)
 21 *o* չի՞ Աստուծոյ / *nq* Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ *ի*ս Աստուծոյ
 22 *clrt* զթացեալ ի, *hmosuv* զթացաւ առ *ի*ս զթացաւ առ (*hmosuv*)

23 *clrt* ըստ իւրում (*c* ուրում) ժամանակի *ի*ս ի մերում ժամանակիս (*nq*)
 24 *c* եւ կամեցաւ
 25 *hmosuv* ըստ որում (*o* չի՞ ըստ որում) կամեցաւ (*hmsuv* չի՞ կամեցաւ) եւ գործեաց սքանչելիս ի մերում ժամանակիս (*hmsuv* ժամանակի) *ի*ս ի մերում ... զսքանչելիսն (*I* սող) (*clnqrt*)
 26 *hmsuv* որ զարիմակն *ի*ս զոր (*clnoqrt*)
 27 *nq* դու
 28 *clrt* չի՞ դու ի
 29 *sv* մեզանէն, *nq* մէնջ *ի*ս մեզանէն (*chlmortu*)
 30 *hmsu* լուսի, *nq* լուսար, *crt* առաք *ի*ս լուսի (*osv*) / *I*-ում իսկ լուսի (*կամ առաք*) *հատուածը՝ Բայբայուած էջեզրում*
 31 *clrt* ծանեալ, *nq* ծանեալ *ի*ս ծանեալք (*sv*) / *hmou* չի՞ եւ ծանեալք
 32 *nq* կրկին իսկ
 33 *s* ձեով / *n* չի՞ ձեով
 34 *clrt* չի՞ Աստուծոյ
 35 *h* արիւնութեան
 36 *u* զանձն / *clrt* յայնքան (*c* զայնքան) զանձն *ի*ս զզանձն
 37 *hmosvu* չի՞ աննախանձ, *I* ((*բայբայուած էջեզրի հատուած*)...) նախանձ, *t* պարծանաց նախանձ *ի*ս կենաց աննախանձ (*cnqr*)
 38 *s* շնորհեցիք
 39 *clrt* միջնորդ
 40 *I* (...(*բայբայուած էջեզրի հատուած*)...)ան *ի*ս Աստուծոյ եւ մարդկան
 41 *o* Յովհաննու / *clrt* զսրբոյն Յովհաննու Մկրտչին *ի*ս զսրբոյ ... Յովհաննու (*noq*)
 42 *clort* չի՞ զնշխարսն / *msv* զնշխար սրբոյն Յովհաննու (*m* Յովհաննու) Մկրտչին *ի*ս զսրբոյ ... զնշխարսն (*nq*)
 43 *nq* ցնծացաւ, *mo* ցնծայ յոյժ, *sv* եւ ցնծայ յոյժ *ի*ս ցնծայ (*clrt*)
 44 *t* չի՞ Հայոց / *I*-ում երկիրս Հայոց *հատուածը՝ Բայբայուած էջեզրում*
 45 *mosv* չի՞ ի

Յորդանան² Քրիստոսի³ գալստեամբն⁴:
6 Եւ⁵ գայս գիտութեան աղագաւ⁶ ձեզ ծա-
նուցանեմք, զի⁷ որպէս Քրիստոսի իջ-
մամբն ի ջուրն մահ⁸ կորեալ, նոյնպէս⁹ եւ
աստ¹⁰ ի սորա գալստեանս¹¹ դրունք դժո-
խոց¹² բնաւ փշրեցան¹³:

7 Զի է¹⁴ աստ¹⁵ յերկրիս¹⁶ Հայոց, ի
չորրորդ բաժնի Հայոց¹⁷ եւ յերրորդ¹⁸ Հա-
յոց աւարտին¹⁹, ի²⁰ լերինն, որ բնակու-
թիւն նորա²¹ կոչի Տորոս²² եւ Հատեալ²³
անցանէ²⁴ մինչեւ²⁵ ի դուռն²⁶ Պալհաւայ²⁷

Պարսից, եւ²⁸ առ սովաւ բնակի²⁹ երկիրս³⁰
Մամիկոնէից, բազում վայելուչ³¹ տեղաւք
եւ առատատունկ³² պիտոյից³³, որ³⁴ եւ
աստ³⁵ իսկ որջացեալ էր մահ յերկուս³⁶
տեղիս³⁷: 8 Եւ այնչափ³⁸ որջացեալ էր ի
միում³⁹ վայրի, մինչ զի⁴⁰ Սրբոյ Հոգւոյն⁴¹
յայտնեալ լինի⁴²: 9 Եւ⁴³ նա է⁴⁴ դուռն⁴⁵
դժոխոց, զոր Իննակնեան⁴⁶ կոչեն տեղ-
ւոյն⁴⁷ Հնդիկք եւ Պարսիկք⁴⁸, որով⁴⁹ պան-
ձան⁵⁰ յոյժ բնակիչք տեղւոյն⁵¹ Գիսա-
նեայ⁵² կոոցն⁵³ եւ նորին եղբաւրն⁵⁴ Դե-

- 1 msv գալստեամբս, օ գալստեամբն փխ գալստեանս (clnqrt)
- 2 nq զի կցորդանան (n կցորդանալն) փխ եւ անդ Յորդանան (clrt)
- 3 t ի փխ Քրիստոսի
- 4 nq գալստեանն / mosv Քրիստոսի գալստեամբն ի Յորդանան (s Յորդանանն) փխ Յորդանան ... գալստեամբն (clrt) / hu սորա գալստեամբս, որպէս եւ անդ՝ գալստեամբն Քրիստոսի ի Յորդանան, գմիջնորդն Աստուծոյ եւ մարդկան՝ զնշխարս սրբոյն Յովհաննու Մկրտչին, որով եւ ցնծացաւ յոյժ երկիրս Հայոց փխ գմիջնորդն Աստուծոյ ... գալստեամբն (5 unnh)
- 5 nq Զի փխ եւ
- 6 hmsvu գիտութիւն (s գիտութիւնն) ստուգիւ փխ գիտութեան աղագաւ (clnoqrt)
- 7 hu չիք զի
- 8 u մահն
- 9 clnqrt տոյնպէս
- 10 nqt չիք աստ
- 11 hmstu գալստեանն փխ գալստեանս (clnoqrt)
- 12 hmosuv եւ (sv չիք եւ) դժոխոց դրումք (sv դրումքն) փխ դրումք դժոխոց (clnqrt)
- 13 nq բնաւին իսկ փակեցան, hmosuv խորտակեցան փխ բնաւ փշրեցան (clrt)
- 14 clrt չիք է
- 15 mo սա փխ աստ
- 16 clrt յերկիրս, huo երկիրս փխ յերկիրս (msv) / nq ի յերկիրս
- 17 hmosuv բաժինս փխ բաժնի Հայոց (clrt)
- 18 օ յերկրորդ փխ յերրորդ
- 19 օ աւարտինս
- 20 nq յերկրորդի (q յերկրորդ) աւարտ փխ ի չորրորդ ... աւարտին ի (2 unnh)
- 21 nq բնակութեան որ փխ որ բնակութիւն նորա (clrt) / hmosuv չիք բնակութիւն նորա
- 22 hmosuv Տաւրոս փխ Տորոս (clnqrt) (=Տաւրոս)
- 23 օ հատանէ, nq հասեալ փխ հատեալ
- 24 mv² անց է փխ անցանէ
- 25 օ մինչ փխ մինչեւ

- 26 hmosuv դրումս փխ դումն (clnqrt)
- 27 msv Պահլաւայ փխ Պալիաւայ (chlnqrtu)
- 28 nq որ եւ աստ իսկ եւ
- 29 u բնակէ
- 30 mus երկիրն, clrt յերկիրն, h երկրին, sv; յերկրին փխ երկիրս (noq)
- 31 n եւ վայելուչ
- 32 sv ծառատունկ փխ առատատունկ (clnqrt)
- 33 t ծառօք փխ պիտոյից / hmuvs¹ եւ սա բազում վայելուչ կայ տեղաւք փխ բազում վայելուչ ... պիտոյից (1 unnh) (clnqrstv) / օ չիք բազում ... պիտոյից
- 34 hmuo չիք որ
- 35 s այս
- 36 օ եւ յերկուս
- 37 hvs¹ կայ յերկուս տեղիս աստ որջացեալ մահ փխ եւ աստ իսկ ... տեղիս (1 unnh)
- 38 t յայնչափ / l-ում բառը՝ քայնայնած էջեզրում
- 39 sou մերում փխ միում
- 40 u մինչ, ho մինչեւ, msv մինչեւ ի փխ մինչ զի (clnqrt)
- 41 hou Հոգոյն փխ Հոգւոյն (msv) / crt Հոգին Սուրբ, lnoq ահագին սրբոյն փխ Սրբոյ Հոգւոյն
- 42 hmosuv չիք լինի
- 43 hou Թէ, mnsv եթէ փխ եւ (clqrt)
- 44 hmosuv իսկ է
- 45 hmosuv դրումք փխ դումն (clnqrt)
- 46 so Իննակնեանն / nq եւ Իննակնեան
- 47 hmotuv տեղոյն, n տեղի, q տեղիք փխ տեղոյն
- 48 hu Հնդիք եւ Պարսիք
- 49 mosv յոր, hu որ փխ որով (clnqrt)
- 50 nq պանծացան, hmsvu պանծային փխ պանձան (clort)
- 51 nq տեղոյն, hmosuv երկրին վասն փխ տեղոյն (clrt)
- 52 օ Գիսանէ / clrt Գիսանէի
- 53 nq կոոց / h կոոցն Գիսանեայ փխ Գիսանեայ կոոցն
- 54 օ նորում որոյ փխ նորին եղբաւրն

մետրեայ¹: 10 Ուստի յոյժ բուռնեալ էր սատանայ ի նոյն տեղուջն², զոր եկեալ աղաւթիւք ձերովք³ ձեռն ի գործ արկաք եւ⁴ կործանեցաք զպատկերն⁵ սատանայի եւ եղաք⁶ ի նոյն տեղուջ⁷ մատանի⁸ զնշխարս սրբոցն՝ զսրբոյն⁹ Կարապետին Յովհաննու¹⁰ եւ զԱթանազիւնայ¹¹ վկայի¹², ուստի ի¹³ վայր կործանեցաւ մահ իւրով կարողութեամբն¹⁴, եւ այժմ¹⁵ Աստուած պատուի եւ¹⁶ երկրպագի¹⁷:

11 Ի նոյն Իննականեան տեղուջն¹⁸ թողի եւ¹⁹ զերկոսին²⁰ կենդանիսն²¹ զԱնտոն²² եւ զԿրաւնիդէս²³, զոր²⁴ դու իսկ²⁵

ըստ²⁶ սիրոյ քո ընծայեցեր²⁷ զնոսա²⁸ աշխարհիս²⁹ Հայոց³⁰: 12 Որոց եւ եղեալ իսկ է³¹ զիւրեանց մարմինս³² կենդանի³³ ի³⁴ խաչ հանել³⁵ ընդ Քրիստոսի³⁶, եւ³⁷ վասն այլոց աւգտի մնան³⁸ ի մարմնի, զոր³⁹ իբրեւ զանգիւտ մարգարիտ համարիմ զնոսա՝ տուեալ⁴⁰ ինձ:

13 Այլ ըստ մտերմական սիրոյ ողորմութեան⁴¹ քո, զոր ունիս առ մեզ⁴², աղաչեմ՝ զմիւս⁴³ եւս⁴⁴ ընծայս⁴⁵ այլ շնորհեսցես⁴⁶ ինձ⁴⁷: 14 Զի հունձք⁴⁸ բազումս⁴⁹ են⁵⁰, եւ մշակք⁵¹ սակաւ⁵²: 15 Այլ⁵³ զքեզ

1 *clt* Գիմետրեայ
 2 *l* տեղոջն / *nq* ի նոյն տեղոջն բունեալ էր սատանայ *փխ* յոյժ ... տեղուջն (*clrt*)
 3 *hmou* չի՞ տեղուջն գոր ... ձերովք (*l unq*) (*clnqrt*)
 4 *hmou* առեալ *փխ* արկաք եւ / *sv* չի՞ տեղուջն գոր ... արկաք եւ (*2 unq*)
 5 *t* զպատկեր / *o* կործանեցի զպատկերս *փխ* կործանեցաք զպատկերն
 6 *o* եղի
 7 *lmvu* տեղոջ / *nq* տեղոջն / *c* տեղի
 8 *n* մտանի, *t* մատենի, *v* մատրանի, *hmsu* մատրանայի, *v*² մատրանայ *փխ* մատանի (*clqrv₄*)
 9 *hmsuv* սրբոյ *փխ* սրբոցն գարբոյն (*clrt*) / *nq* զնշխար սրբոյ *փխ* զնշխարս ... գարբոյն / *o* չի՞ սրբոցն գարբոյն
 10 *msv* Յովհաննու / *ot* չի՞ Յովհաննու
 11 *clrt* զԱթանազիւնի, *hmou* Աթանազիւնէ, *sv* Աթանազիւնեայ *փխ* զԱթանազիւնեայ (*noq*)
 12 *u* վկային
 13 *u* չի՞ ի
 14 *chlntu* կարողութեամբ
 15 *clrt* արդ այժմ
 16 *o* պատուեալ *փխ* պատուի եւ
 17 *hmsvu* երկրպագեալ (*u* երկիր պագեալ) պատուի *փխ* պատուի եւ երկրպագի (*clr*) / *nqt* չի՞ եւ երկրպագի
 18 *m* տեղոջն / *o* տեղուջ / *hnqu* տեղոջ
 19 *v* թողի, *n* ողի եւ, *s* թողեալ, *hmou* եւ ի նոյն տեղոջն թողի (*u* թող) *փխ* թողի եւ (*clqrt*)
 20 *n* գերկոսեան / *tq* եւ գերկոսին
 21 *oq* կենդանի վկայսն Քրիստոսի, *n* կենդանի վկասն *փխ* կենդանիսն (*chlmstuv*)
 22 *cln* զԱնտոնովն / *u* զԱնդոն / *t* զԱնտոն
 23 *o* զԿրովմիդէս
 24 *hmsv* զորս, *o* որ *փխ* զոր (*clnqut*)
 25 *hmsuv* չի՞ իսկ

26 *l* ընդ *փխ* ըստ
 27 *o* ընծայս մատուցեր, *clrt* ընծայեցուցեր *փխ* ընծայեցեր (*hmqsv*)
 28 *nq* չի՞ գնոսա
 29 *hu* աշխարհ
 30 *nq* Հայոց. ի տեղոջն, ուր Գիսանէսն կործանեցաւ
 31 *o* կէտ, *hmsvu* եւ, *c* է ի մտի *փխ* է (*lrt*)
 32 *nq* որք զմարմինս իւրեանց *փխ* Որոց եւ ... մարմինս (*l unq*)
 33 *mo* չի՞ զիւրեանց մարմինս կենդանի
 34 *mosv* զամենայն աւուրս ի
 35 *l* հանեալ, *nq* հանին, *msuv* ելանել *փխ* հանել (*ct*) / *o* խաչեալ *փխ* ի խաչ հանել
 36 *h* ընդ Քրիստոսի ի խաչ ելանել *փխ* ի խաչ հանել ընդ Քրիստոսի
 37 *hmsvu* չի՞ եւ (*clnqrt*)
 38 *clrt* մնաց, *hmsuv* մտաց *փխ* մնան (*noq*)
 39 *noq* զորս, *clrt* զի *փխ* զոր (*hmsuv*)
 40 *o* տուեալս
 41 *clrt* սիրոյ ողորմութեան, *hmsuv* սիրոյ մտերմութեանը *փխ* մտերմական սիրոյ ողորմութեան (*nq*)
 42 *n* իս *փխ* մեզ / *clrt* ընդ իս *փխ* առ մեզ
 43 *hu* զմի, *msv* զի մի *փխ* զմիւս (*clnqrt*)
 44 *noq* չի՞ եւս
 45 *hmvo* ընծայս *փխ* ընծայս (*nqs*)
 46 *h* մատուցանիցես, *msvu* մատուցանես *փխ* շնորհեսցես (*o*)
 47 *clrt* այլ շնորհեսցես մեզ ընծայեալս *փխ* ընծայս ... ինձ / *nq* ինձ շնորհել *փխ* շնորհեսցես ինձ
 48 *crt* հունձ / *l-nul* բարձր՝ *փայլալուստ էջերուն*
 49 *hms* բազումս
 50 *h* եւ հասեալ ի Քրիստոս, *o* հասեալ եւ ի Քրիստոս *փխ* եւ
 51 *clu* մշակ
 52 *msv* սակաւս
 53 *huo* Բայց *փխ* Այլ

աղաչեմք¹, զի իբրեւ ճշմարիտ Տէր մշակաց² հանցես այլ³ մշակս⁴ ի հունձս յայսոսիկ⁵: 16 Յորոց⁶ մին մշակն, զոր խնդրեմք ի քէն, Եղիազար⁷ է՝⁸ եղբայրն⁹ Զենոբայ¹⁰, զոր ես ածեալ ընդ իս¹¹ ձեռնադրեցի եպիսկոպոս տանն Մամիկոնէից¹², արդ՝ եւ զդա¹³ յղեսցես հանդերձ այլ մշակաւք¹⁴: 17 Մանաւանդ եւ զՏիմոթէոս Ագղենացւոց¹⁵ եպիսկոպոսն¹⁶ յղեսցես¹⁷, զոր դու իսկ գովէիր զհմտութիւն¹⁸ դպրութեանն¹⁹,

որ²⁰ յոյժ իսկ պիտանի է²¹ երկրիս²² այսմիկ²³:

18 Որով²⁴ աւգնականութիւն²⁵ գտեալ ի քէն աղաւթիւք²⁶ եւ խրատիւք²⁷, ուստի²⁸ եւ յարածամ²⁹ ճգնութեամբ³⁰ բազմաց աւրինակ գոլով եւ դաստիարակելով, շնորհիւ³¹ Տեառն՝ ո՛ղջ լիցիս³², բաւական³³ բազմաց³⁴ աւգնականութեան³⁵ ի Տէր եւ մերոյ բարեխաւսութեամբ³⁶. ամէն:

1 *nq* աղաչեմ / *hmsv* աղաչեմք գձեգ *փ/ս* գեգ աղաչեմք (*clnoqt*)
 2 *hmosuv* չիք իբրեւ ճշմարիտ Տէր մշակաց
 3 *hmosuv* չիք այլ (*clnqt*)
 4 *hu* մշակ
 5 *h* յայսոսիկ / *u* այսոսիկ / *o* Տեառն *փ/ս* յայսոսիկ
 6 *hu* որոց
 7 *hmosuv* Եղիազարոս *փ/ս* Եղիազար (*clnqt*)
 8 *o* չիք է
 9 *hmsu* եւ միւսն (*hu* միւս), զոր ածեալ ձեռնադրեցի եպիսկոպոս, եղբայրն (*m* եղբայր), *o* եւ Սիւս Հայոց եպիսկոպոս, եղբայր, *v* եւ միւսն եղբայր *փ/ս* եղբայրն (*nq*)
 10 *hmsuv* Յակոբայ Ասորոյ (*hu* Ասորոյ) *փ/ս* Զենոբայ (*noq*) / *clt* չիք եղբայրն Զենոբայ
 11 *clt* չիք ընդ իս / *hmosuv* ընդ իս (*hu* ընդթունիս, *m* ընդունիս) ածեալ (*m* ածել, *hsu* ածէր) *փ/ս* ես ածեալ ընդ իս (*nq*)
 12 *hmosuv* Մամիկոնէից տանն (*u* տան) *փ/ս* տանն Մամիկոնէից (*clnqt*)
 13 *t* գայդ *փ/ս* գդա
 14 *o* չիք արդ եւ գդա ... մշակաւք (*l* տող)
 15 *s* Աթենացոց, *o* Ադդենացոց, *nqu* Ագղենացոց *փ/ս* Ագղենացոց (*hmsuv*)
 16 *hov* եպիսկոպոս
 17 *clt* մանաւանդ յղեսցես եւ զՏիմոթէոս Ագղենացոց (*c* Ագղենացոց) եպիսկոպոս հանդերձ այլ մշակաւք *փ/ս* արդ եւ ... յղեսցես (*3* տող)
 18 *hu* հմտութիւն
 19 *clnu* դպրութեան, *o* դպրութիւն *փ/ս* դպրութեանն (*hmqstv*)

20 *o* նորա, *c* եւ ինձ, *hmsuv* որ էր *փ/ս* որ (*lnq*) / *t* չիք որ
 21 *hmsuv* չիք է
 22 *o* երկրորդիս *փ/ս* երկրիս
 23 *hmosuv* մերում *փ/ս* այսմիկ (*nq*) / *clt* զի յայսմ *փ/ս* երկրիս այսմիկ
 24 *hmqsv* չիք Որով (*clot*)
 25 *h* օգնականութեան
 26 *noq* աղաւթից *փ/ս* աղաւթիւք
 27 *nq* խրատու, *hmsuv* խրատուց *փ/ս* խրատիւք (*clt*) / *o* չիք եւ խրատիւք
 28 *h* չիք ուստի
 29 *t* ժամ *փ/ս* յարածամ / *l*-ում բառը *բայբայուած էջեգրում է*
 30 *hu* նգնութեանդ, *mosv* նգնութեամբդ *փ/ս* նգնութեամբ (*clnqt*)
 31 *hmov* շնորհիւն
 32 *nq* լեր, *o* լինիք *փ/ս* լիցիս (*hmosuv*) / *clt* կոչեսցիս *փ/ս* ողջ լիցիս
 33 *noq* վասն *փ/ս* բաւական (*chlmotuv*)
 34 *h* չիք բազմաց
 35 *s* օգնութեամբ *փ/ս* աւգնականութեան
 36 *o* բարեխաւսութեանս, *hmsuv* բարեխաւսութեամբս *փ/ս* բարեխաւսութեամբ (*clt*) / *nq* եւ մերոց բարեխաւսութեան ի Տէր *փ/ս* ի Տէր ... բարեխաւսութեամբ

[A] ՊԱՏՃԵՆ¹ ԵՐԿՐՈՐԴ.

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ² ՊԱՅՄԱՆԱԴՈՐ³ ԳՐՈՅՆ⁴ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ, ՉՈՐ ՅՂԵԱՅ⁵
ԿԵՍԱՐՈՒ⁶ ՅԱՅՐԱՊԵՏՆ⁷ Ի ԺԱՄ ՎԱՂՃԱՆԻ⁸ ԻՐՈՅ⁹

1 «Երջանիկ եւ աստուածարեալ տեառն՝ եղբաւրդ, եհաս սուրբ եւ ուրախարար գիր առ մեզ¹⁰ եւ յոյժ անթերի ուրախութեամբ լցոյց զվշտագնեալ անձն¹¹ իմ: 2 Որ թէպէտ վասն տրտմութեանս հասելոյ¹² ի վշտի էի, սակայն շարժեաց¹³ զմեր դանդաղութիւնս ձեր գոհութեան նամակդ¹⁴:

3 Զոր ընթերցեալ՝ գոհութիւն մատուցի Աստուծոյ, ըստ գրեցելոյ¹⁵ ի քեն¹⁶, որ ոչ անտես արար Աստուած¹⁷ զագգս հիւսիսական¹⁸, որք զրկեալք բազում ժամանակս¹⁹ ի ճշմարտութենէն՝ զմոլորեցուցիչս իւրեանց աստուած²⁰ համարէին²¹: 4 Զի²²

զայն ուսոյց²³ նոցա հակառակամարտն²⁴ ճշմարտութեան սատանայ, զի ընդ խաւար ընթացեալք՝ զրկեալք լինին²⁵ յաստուածածանաւթութեանցն²⁶: 5 Այլ ի դէպ եկեալ նոցա մարգարէին բան²⁷, թէ՛ «ժողովուրդ²⁸, որ²⁹ նստէր³⁰ ի խաւարի³¹, տեսին³² զլոյս մեծ աստուածգիտութեան³³»: 6 Որ թէպէտ եւ³⁴ վաղ իսկ ծագեաց արեգակն արդարութեան ընդ արարածս, սակայն ազգդ³⁵ քո ի տուրնջեան իբրեւ ի գիշերի³⁶ գորմ³⁷ խարխափեալք³⁸: 7 Ուստի եւ այժմ դեռ հայեցաւ ի դոսա Աստուած³⁹ եւ էջ փրկել զդոսա⁴⁰ ի ձեռաց անմարմին փարաւոնի⁴¹, զի⁴² վերագոյն⁴³ գտար տանջա-

1 hmsuwy; պատմառ փիս պատմէն (Inoqtv)
2 It պատասխանիս / msuv; քրթիմ պատասխանի / h պատասխանի քրթիմ
3 n պայման աւուր, clt պայմանաւորութեան, msv; պատմութիւն փիս պայմանաւոր (oqw) չիք պայմանաւոր
4 svv; գրոց, cmo գրոյ փիս գրոյն (Inqt) / hu պատմագրոց փիս պայմանաւոր գրոյ / w չիք գրոյն
5 o գրեաց փիս յղեաց
6 o ի Կեսարեայ / w ի Կեսարիայ / nq ի Կեսարիոյ
7 suv; հայրապետիմ
8 w վախճանիմ, o վաղճանիմ, hmstvu վախճանի փիս վաղճանի (clnqv)
9 o չիք իւրոյ
10 hmsv առ մեզ սուրբ եւ ուրախարար գիր քո, wo գիր ուրախարար փիս սուրբ եւ ... առ մեզ (Inqt)
11 h անձ
12 sv հասանելոյ / o յամելոյ տրտմութեանս փիս տրտմութեանս հասելոյ
13 hmsv շարժեալ փիս շարժեաց (lo)
14 hsv նամակն փիս նամակդ (lmo)
15 l գրելոց
16 o գրեցելոյ փիս գրեցելոյ ի քեն
17 o չիք Աստուած
18 l հիւսուսական / o հիւսիսական
19 o բազում անգամ զրկեալս փիս որք զրկեալք ... ժամանակս
20 lo աստուածս փիս աստուած (hmsv)

21 l անուանէին, o համարելով փիս համարէին (hmsv)
22 hmsv եւ փիս Զի (lo)
23 l եցոյց փիս ուսոյց
24 l հակառակորդ, mo հակառակն փիս հակառակամարտն (hsv)
25 v լինէին, o լիցին, l էին փիս լինին (hms)
26 h յաստուածածանութեանց
27 lo բանն փիս բան (hmsv)
28 lo ժողովուրդ փիս ժողովուրդ (hmsv)
29 o որք
30 lo նստէիք փիս նստէր (hmsv)
31 l խաւարի անգիտութեան
32 s ետես, lo տեսէք փիս տեսին (hmv)
33 o աստուածգիտութեանն, h գիտութեան փիս աստուածգիտութեան (msv) / l չիք աստուածգիտութեան
34 hmsv եւ փիս ի (lo)
35 ms ազգդ
36 s գգիշերի փիս ի գիշերի
37 o գորմս, s գորմն փիս գորմ (hlmv)
38 ho խարխափեալք, mv խարխափեալք փիս խարխափեալք (lsv)
39 l Աստուած ի նոսա փիս ի դոսա Աստուած
40 o չիք զդոսա
41 It փարաւովնի, այսինքն սատանայէ
42 s գոր փիս գի
43 l վերագոյն իսկ

նաւք¹ քան զՄովսէս՝ ոչ խնայելով ի մարմինդ քո, մինչեւ ազատեալ հաներ յանապատն Սինեայ² յանկոխն³ գազանաց, ուստի հալածական լինէին ցաւք եւ հեծութիւնք⁴:

8 Եւ արդ՝ քանզի⁵ քեւ ծագեաց ի դոսա արեգակն արդարութեան⁶ Քրիստոս⁷, եւ դու ընտրեցար⁸ ի տեղի ընտրելոց⁹ սրբոց առաքելոցն Բարթողիմէոսի¹⁰ եւ Թադէոսի, յիշեա՛ զնոցա¹¹ նահատակութիւնն¹², եւ մի՛ երբէք վերջացիս¹³ ի շաղաց նոցա: 9 Զի եւ¹⁴ չիք ինչ¹⁵ պատճառաւ¹⁶, զի ետ¹⁷ զդոսա Տէր ի շինել, եւ ո՛չ ի քակել. քանզի եւ սկիզբն¹⁸ իսկ է մուտ¹⁹ Կարապետիդ²⁰ յաշխարհդ²¹ Հայոց: 10 Որ եւ զիմ²² անուն²³ գրեսջիր ի քո²⁴ դպրութեանդ²⁵, եւ գրեսցես²⁶, զի եւ²⁷ այնու²⁸ մասն արհնութեան ընկալայց յետ²⁹ քո:

11 Այլ եւ³⁰ խրատ³¹ բարեաց տամ քեզ³². զիննականեան տեղիսդ, զոր Բարեբախտ³³ ասեն ոմանք, շինեսջիր³⁴ զգաբնակութիւն³⁵ դասուց կրանաւորաց, եւ կացուցես զդոսա ըստ արհնակի³⁶ այսր³⁷ կրանաւորացս, զոր տեսեր³⁸ ի մերում վիճակիս: 12 Զոր եւ ի սրբոյն³⁹ Անտոնէ⁴⁰ ուսցիս զկարգ ճգնութեան⁴¹, զի⁴² ոչ իւրիք⁴³ պակաս է, քան զառաջինն Անտոն⁴⁴: 13 Զոր եւ քեզ աւգնութիւն համարիմ գայս⁴⁵, զի եւ⁴⁶ զԵպիփան՝ զաշակերտ⁴⁷ սրբոյն Անտոնի, հաւանեցուցի⁴⁸ գալ ի նոյն Իննականեան տեղին՝ ունելով ընդ ինքեան⁴⁹ ընտիրս⁵⁰ արս⁵¹ քառասունս⁵² ճգնաւորս⁵³ խարազնագգեստս⁵⁴, պարկեշտ

1 I տանջանաւոյ
2 hsv Սինայ փխ Սինեայ (Imo)
3 հ յանկոխ / օ յանկոխն ի
4 I հեծութիւնք եւ ցաւ փխ ցաւ եւ հեծութիւնք
5 m վասնզի փխ քանզի
6 I նշարտութեան արեգակն փխ արեգակն արդարութեան
7 sv արեգակն արդարութեան Քրիստոս ի դոսա փխ ի դոսա ... Քրիստոս (Ihmo)
8 հ ընտրեցիր / Iv ընտրեցար
9 lo չիք ընտրելոց / v ընտրելոց
10 ms Բարդուղիմէոսի
11 I զնոցին
12 I նահատակութիւնն / հ նահատակութիւն
13 I վերջանայք
14 I չիք եւ
15 I այժմ փխ ինչ
16 I պատճառք վասն իրերացդ փխ պատճառս
17 I եղ փխ ետ
18 հ ի սկիզբ
19 ms մօտ փխ մուտ
20 hm Կարապետդ, օ Կարապետին փխ Կարապետիդ (Isv)
21 I շինութեան մուտ սրբոյ Կարապետիդ յաշխարհիդ փխ իսկ է մուտ ... յաշխարհիդ
22 I զիմ իսկ
23 hsv անունս փխ անուն (Imo)
24 lo չիք քո
25 I դպրութեանցդ / s դպրութիւնդ
26 lo չիք եւ գրեսցես (hmsv)

27 I չիք եւ
28 hmo այնու եւ փխ եւ այնու (sv)
29 հ ետ փխ յետ
30 I եւս փխ եւ
31 հ ի խարտ փխ խրատ
32 hmv ճեզ փխ քեզ (Iso)
33 ho Բարեբախտ, mv Բարեբախտիս, s բարեբախտն փխ Բարեբախտ (Inqt)
34 I շինեցես
35 հ բնակութեան
36 I արհնի
37 I այս փխ այսր
38 I տեսերդ
39 հ սուրբ
40 I Անտոնէն
41 օն ճգնութեանն
42 I որ փխ զի
43 I ինչ փխ իւրիք
44 ho զառաջին Անտոնն, It յառաջին Անտոնէն փխ զառաջինն Անտոն (msv)
45 hms գայն
46 mosv չիք եւ / հ չիք զի եւ
47 hmosv աշակերտ
48 I սրբոյդ Անտոնի յաւանեցուցի փխ սրբոյն Անտոնի հաւանեցուցի
49 օ իւր փխ ինքեան
50 lo չիք ընտիրս / հ ընտիր, m ընտիր, v ընտիրս փխ ընտիրս (s)
51 hm արք
52 օն բառասուն / I բառասուն այր փխ արս բառասունս
53 hmo ճգնաւորս եւ
54 m խարազնագգեստս

վարուք¹ եւ հրաժարեալս յաշխարհէս². զոր առեալ՝ կացուցես³ զԵպիփան դոցա եւ այլոց⁴ եղբարց⁵ վերակացու: 14 Եւ դրոշմեջիր արձան յաւիտենից⁶, զի մի՛ ոք ի⁷ դաստակերտս⁸ կամ ի գեղաքաղաքս⁹ զաւրէն¹⁰ Աղէքսանդրացւոցն¹¹ գործեսցէ՝¹² շինելով¹³ իւրաքանչիւր ումէք գտէրունեան¹⁴ տաճարն եւ առանձինն բնակել. աղաչեմ, մի՛ տար հրաման նոցա զայդ ունել¹⁵: 15 Եւ ժողովեսցես ի նոյն տեղի¹⁶ հարիւր արանց չափ, որոշեսցես¹⁷ նոցա¹⁸ գեւղս եւ աւանս¹⁹ մեծամեծս, որպէսզի²⁰ պէտք վանացն ի նոցանէն²¹ վճարեսցի²², եւ ինքեանք²³ միայն աղաւթից եւ ճգնութեան²⁴ պարապեսցին²⁵:

16 Խրատե՛ա²⁶ եւ զիշխանսդ զայդոսիկ՝²⁷ լինել²⁸ եկեղեցւոյ²⁹ զարդս³⁰, աղքա-

տասէրս, կրաւնաւորասէրս³¹ եւ³² երկիւղածս: 17 Իսկ զշինուածս³³ մատրանն մի՛ շինեսցես բնակութիւն կրաւնաւորաց³⁴, այլ կացուցես ի նմա քահանայս եւ քորեպիսկոպոսս³⁵: 18 Որոշեսցես ի³⁶ նմա դաստակերտս³⁷ եւ շինեսցես ի նմա³⁸ աղքատանոցս, որպէսզի³⁹ որք⁴⁰ գայցեն ի⁴¹ բժշկութիւն, մի՛ լիցի տրտուռ, որպէս⁴² առ դրան խորանին ննջեցուցանէին⁴³ զուխտաւորսն⁴⁴: 19 Ջայս ամենայն⁴⁵ ըստ այսմ⁴⁶ աւրինակի տո՛ւր⁴⁷ գործել:

20 Այլ⁴⁸ վասն Տիմոթէի եւ Եղիազարու⁴⁹ եպիսկոպոսացն, զոր ի⁵⁰ յինէն աղաչանաւք էիր խնդրեալ⁵¹, նոքա յայնժամ էին գնացեալ, մինչդեռ⁵² դու⁵³ զբագինսն⁵⁴ կործանեցեր եւ⁵⁵ մեզ հարցման պատասխանի⁵⁶ էիք արձակեալ⁵⁷: 21 Քան-

1 I պարկեշտ ի վարս, օ պարկեշտավարս փխ պարկեշտ վարուի (hmsv)
 2 օ յաշխարհիւ
 3 v կացուցանես
 4 I վանական այլ եւս փխ դոցա եւ այլոց
 5 I եղբարցն, v եղբարցդ փխ եղբարց (hmsv)
 6 հ աշխարհից փխ յաւիտենից
 7 I մերձ ի / hms չի՛ք ի
 8 hmo դասակերտս
 9 mo գեղաքաղաքս, sv գիւղաքաղաքս փխ գեղաքաղաքս (hlt)
 10 I չի՛ք գաւրէն
 11 I Աղէքսանդրացոց / հ Աղէքսանդրացոյն / v Աղէքսանդրացոցն
 12 հ գործեսցեն, օ գործիցէ փխ գործեսցէ (msv)
 13 I գործելով շինեսցէ փխ գործեսցէ շինելով
 14 Iv գտէրունական
 15 hmosv չի՛ք աղաչեմ, մի ... գայդ ունել (lt)
 16 I տեղիսդ
 17 s եւ որոշեսցես
 18 sv ի նոսա, m ի նոցա փխ նոցա (lho)
 19 հ տունս փխ աւանս
 20 I որ զի փխ որպէսզի
 21 Iv նոցանէ
 22 hmo վճարեսցին
 23 հ ինքն
 24 հ նզուրթեանց / I նզուրթեանց եւ աղաւթից փխ աղաւթից եւ նզուրթեանց
 25 I պարապեսցեն փխ պարապեսցին
 26 hmos Խրատել փխ Խրատես (ltv)
 27 հ զիշխանս այդոսիկ փխ զիշխանսդ զայդոսիկ
 28 s լինիլ

29 օ եկեղեցոյ
 30 hmsv եկեղեցազարդս փխ եկեղեցւոյ զարդս (lot)
 31 I եւ կրաւնաւորասէրս
 32 ho չի՛ք եւ
 33 հ ի շինուածս փխ զշինուածս
 34 v կրօնաւորացդ
 35 msv քորեպիսկոպոսս
 36 hmsv Որոշեսցի փխ Որոշեսցես ի (lo)
 37 mo դասակերտս
 38 I այդր փխ ի նմա
 39 I զի փխ որպէսզի
 40 lh որ փխ որք
 41 I անդ ի
 42 ho որպէս եւ, I ինչ հնումն փխ որպէս (msv)
 43 I ննջէին
 44 I զուխտաւորս
 45 I ամենայն աղաչեմ
 46 s յայսմ
 47 I տուր հրաման
 48 հ այլ եւ
 49 I չի՛ք այլ վասն Տիմոթէի եւ Եղիազարու
 50 I չի՛ք գոր ի / s գորս փխ գոր ի
 51 օ խնդրել փխ էիր խնդրեալ
 52 lo գնացին մինչ փխ էին գնացեալ մինչդեռ (hmsv)
 53 I դուք փխ դու / sv չի՛ք դու
 54 lh զբագինսդ / s զբագինն
 55 I ֆակէք եւ սա փխ կործանեցեր եւ
 56 msv պատասխան փխ պատասխանի (lhov²)
 57 lm արձակել

զի Եղիազար գնաց ի քաղաքէն¹ իւրմէ² փախստական, զի³ յարեան ի վերայ նորա⁴ Հերեսիովտայք⁵ եւ Հալածեցին գնա ի կողմանս Հոովմայ⁶: 22 Իսկ գՏիմոթէոս⁷ լուայ⁸, թէ գնաց ի կողմանս Երուսաղէմի վասն Աւետարանին թարգմանելոյ⁹ ի Հելլենացի¹⁰ գիր¹¹:

23 Եւ¹² ես իսկ ի ցաւս մահու հասեալ¹³ կամ¹⁴ եւ ոչ գիտեմ գկենացս¹⁵ յերկարութիւն¹⁶, եւ վասն այտորիկ եւ¹⁷ դանդաղիմ իսկ¹⁸ եւ գրել¹⁹ առ նոսա թուղթս²⁰: 24 Բայց դուք գրեցէ՛ք առ նոսա²¹ զնշանաբանից²² ձերոց եւ գտեղեացդ²³ վայելչութեան²⁴: 25 Եւս առաւել ստուգիւ գրեսձիք, եթէ²⁵ զի՞նչ էր պատերազմ²⁶ ձեր

եւ քրմացն²⁷, մինչ երթայիքն ի մէնջ²⁸: 26 Դարձեալ ցուցե՛ս²⁹ զնշխարացն վայրս³⁰ ծածուկ գրով³¹, զի մի՛ ինչ³² թերութիւն լիցի լսողաց՝³³ կարծելով, եթէ³⁴ բերեալ³⁵ եւս³⁶ չեն:

27 Այլ գմէնջ եթէ³⁷ գիտել կամիս³⁸ զորպիսութենէ³⁹, մահու ահն ունիմք⁴⁰ եւ կենաց վճար: 28 Բայց թէպէտ եւ⁴¹ արտաքին մարդս մեր ապականի, սակայն ներքինն զնորոգումն կենաց սկսանի⁴²: 29 Եւ⁴³ գմեր⁴⁴ պակասութիւնս⁴⁵ տացէ Տէր Աստուած ձեզ, զի զանձամբ⁴⁶ առեալ Հատուկ կատարեսցես⁴⁷ ի բանաւոր փարախն⁴⁸ վերին Սիովնի⁴⁹ փոխարկեալ⁵⁰: 30 Որով եւ աղաւթիւք քոյովք⁵¹ եւ ի մեր Հատուս խնայեսցէ Քրիստոս⁵², զի յերեւել⁵³ ճշմարիտ Հովուապետին⁵⁴ առցուք եւ մեք

1 hms ֆաղափ
2 I չիֆ իւրմէ
3 hsv² եւ փիս զի
4 sv չիֆ նորա
5 v Հերեսիովտայքն / I հերիտիկոսֆ փիս Հերեսիովտայք
6 hm Հոովմայ / s Հոովմա
7 m գՏիմոթէոս
8 I լուափ
9 ho թարգմանելոյ / I թարգմանութեան փիս թարգմանելոյ
10 mo Հելլենացի
11 o գիրս, I գիրսն փիս գիր (hmsv)
12 I այլ եւ
13 sv անկեալ փիս հասեալ
14 I եմ փիս կամ
15 I կենացս, s գկենաց, hmo գկենաց իմոց փիս գկենացս (v)
16 s գյերկարութիւն, hmo գերկարութիւն փիս յերկարութիւն (lv)
17 hms չիֆ եւ
18 lh չիֆ իսկ
19 o գրեալ
20 s թուղթ փիս թուղթս (lhmov) (թերեւս վերականգնելի է՝ գրուղթս)
21 s չիֆ Բայց դուք գրեցէ՛ք առ նոսա
22 o գնշան բանից, lv գնշան արանց փիս գնշանաբանից (hmsv₄)
23 s գտեղացդ
24 I վայելչութեանդ, hmo գվայելչութիւն փիս վայելչութեան (sv)
25 I եւ նոյն եւս գրեցէ՛ք, թէ փիս եւս առաւել ... գրեսձիք եթէ
26 sv պատերազմն

27 h ֆրմաց / I որ ի ֆրմաց փիս ձեր եւ ֆրմաց
28 I երթայիք անտի պատահեաց ձեզ փիս երթայիքն ի մէնջ
29 hmo ցուցէ՛ք, v ցուցցես, s ցուցցէ եւ, v² ցուցցէ, v՛ ցուցէ փիս ցուցես (I)
30 I գնշխարաց վայրսն փիս գնշխարացն վայրս
31 s գրելով փիս գրով
32 hmsv չիֆ ինչ
33 lh լսողացն
34 o կարծելոյ թէ փիս կարծելով եթէ
35 mv երեւեալ փիս բերեալ (ov₄)
36 I բերել իսկ, hs յերեւեալս փիս բերեալ եւս
37 I թէ փիս եթէ
38 hmsv կամիմ փիս կամիս (o)
39 I կամիս իմանալ զորպիսութիւն փիս գիտել կամիս զորպիսութենէ
40 h եմք փիս ունիմք
41 h չիֆ եւ
42 I հանդերձելոցն սկսանի
43 I որ եւ
44 h մեր
45 s պակասութիւնն
46 h անձամբ
47 hmsv չիֆ կատարեսցես
48 hmv փարախնդ / s փարախդ
49 I Սիովն, h Սիովնի, mv Սիովնի փիս Սիովնի (so)
50 msv փոխարկել
51 I ձերովք, mo փոյ փիս փոյովք (hsv)
52 I Աստուած փիս Քրիստոս
53 h երեւիլ
54 o հովուապետին, hmsv հաւտապետին փիս նշմարիտ հովուապետին (It)

վարձս ընդ առաջին մշակացն¹: 31 Ո՛ղջ լեր² ի Տէր Յիսուս Քրիստոս³»:

32 ⁴Եւ իբրեւ դարձան պատգամա-
ւորքն առ սուրբն Գրիգորիոս, ոչ գտին
զնոսա ի Տարաւն, այլ⁵ անցեալ գնացին
ընդ⁶ կողմանս Հաշտենից յԱյրարատեան⁷
գաւառ⁸, ի Վաղարշապատ քաղաք⁹: 33 Եւ
Հանեալ գնամակն¹⁰ մատուցին առաջի ժո-
ղովրդեանն¹¹. զոր¹² ընթերցեալ¹³ տրտմե-
ցան¹⁴ Հանդերձ թագաւորաւն¹⁵, առաւել
վասն Հալածանացն Եղիազարու եւ հեռա-
նալոյն¹⁶ յերկրէն¹⁷ իւրեանց: 34 Եւ
գրեաց¹⁸ ինքն, եւ¹⁹ թագաւորն եւ գահերէց
իշխանքն²⁰ չորեսին²¹ յԵղիազար²² Նիւստ-
րացւոց²³ եպիսկոպոս²⁴ եւ Տիմոթէոս Ակ-
ղէնացւոց²⁵ եպիսկոպոս²⁶ աւրինակ գայս.

35 ²⁷«Տեառն եւ սիրելի²⁸ եղբարցդ²⁹ եւ
Հալածական³⁰ մշակացդ վասն բանին կե-
նաց Գրիգորիոս արշիէպիսկոպոս³¹ Հա-
յոց Մեծաց³² ի Տէր ողջո՛յն ասեմք³³, Հան-
դերձ Տրդատաւ³⁴ եւ ամենայն իշխա-
նաւքս³⁵:

36 Ամենայն ոք, որ զաստուածային
մշակութիւնն³⁶ յանձն առնու, Հալածա-
կան³⁷ պարտ է լինել³⁸, զի ոչ առ ամենե-
սեան³⁹ ընդունելի է նորա քարոզու-
թիւնն⁴⁰: 37 Որպէս եւ⁴¹ այժմ գձէնջ իսկ
լուաք⁴², զի ելեալ էք ի ձերմէ բնակութե-
նէդ⁴³, յանձն առէք լինել⁴⁴ աւտար ի վայ-
րուց⁴⁵ եւ ի⁴⁶ ծանաւթից՝ ոչ ինչ զմտաւ ա-
ծելով զպանդխտութեան ժամանակս, այլ
դէմ եղեալ⁴⁷ գնացէք⁴⁸ եւ ոչ գիտէք⁴⁹
յո՞վ⁵⁰ չոգայք:

1 մշակացն Տեառն
2 hmosv լերուք փխ լեր (It)
3 օ չիբ՝ Քրիստոս (It) / hmsv չիբ՝ Յիսուս Քրիստոս
4 Այստեղ p ունի նոր գրուի՝ Բերել պատգամաւորացն գրուիքն առ սուրբն Գրիգոր
5 I չիբ՝ այլ
6 ms ի փխ ընդ
7 v յԱրարատեան, m յԱրատեան, s Արարադեան փխ յԱյրարատեան (Iho)
8 hv գաւառն
9 hm քաղաքի
10 I գնամակսն
11 I ժողովրդեանն սրբոյն Գրիգորի
12 hm որ, sv ուր փխ գոր (lo)
13 h ընթերցան
14 I տրտմեաց, v տրտմեացն յոյժ, hmo յոյժ տրտմեացն փխ տրտմեացն (s)
15 I թագաւորաւն եւս ամենայն նախարարաւքն, եւս
16 Iho հեռանալոյ փխ հեռանալոյն (msv)
17 I յերկրէ
18 I առեալ թուղթ գրեաց
19 mov չիբ՝ եւ
20 sv³ իշխանն
21 v¹ չորեսին գահերէց իշխանօքն փխ եւ գահերէց իշխանքն չորեսին
22 mv յԵղիազարն, s առ Եղիազարն փխ յԵղիազար (Iho)
23 v Նիւստրացոց
24 msv եպիսկոպոսն փխ եպիսկոպոս (Iho)
25 s Ագղիմացւոց / v Ագղեմացոց / m Ակղիմացոց
26 msv եպիսկոպոսն փխ եպիսկոպոս (Iho)

27 Այստեղ p ունի նոր գրուի՝ Պատմէն երրորդ, գոր գրեաց սուրբն Գրիգոր առ Եղիազարոս եւ Տիմոթէոս
28 msv սիրեցեալ փխ եւ սիրելի (Iho)
29 mo եղբարց
30 hmsv հեռացեալ փխ հալածական (lo)
31 I արշիէպիսկոպոս
32 hmosv չիբ՝ Գրիգորիոս ... Մեծաց (I տող) (It)
33 lo ասեմ
34 sv Տրդատաւն, I արքայի փխ Տրդատաւ (hmo)
35 h իշխանօք
36 ho մշակութիւն, s մշակութիւնն որ փխ մշակութիւնն (Imv)
37 hv₁₋₂ հալածան, sv₅ ի հալածանս փխ հալածական (Imov)
38 s լինիլ
39 h ամենեսեան, s ամենեցուն փխ առ ամենեսեան (Imov)
40 h քարոզութեան / I ընդունակ լինել նորա քարոզն փխ ընդունելի է ... քարոզութիւնն
41 msv չիբ՝ եւ
42 s լուաք գձէնջ իսկ փխ գձէնջ իսկ լուաք
43 I ելեալ ի ձերոց բնակութեանցդ փխ ելեալ էք ... բնակութեանէդ
44 s լինիլ
45 h վարուց
46 ms չիբ՝ ի
47 h եղաք
48 s գնացիք
49 I գիտելով, mo գիտէք թէ փխ գիտէք (hsv)
50 I ո՞վ փխ յո՞վ

38 Արդ՝ վասն պանդխտութեանդ երանեմք զձեզ¹, իսկ² վասն իմաստութեանդ՝ ո՛չ: 39 Զի մինչ գիտէիք զթագաւորս քրիստոսական հաւատով³ լցեալ եւ զաշխարհս յաստուածպաշտութիւն⁴, յաւտար եւ ի տարադէմ յերկիրդ⁵ ընդէ՞ր եղէք⁶ հալածական⁷: 40 Մանաւանդ զի գիտէք⁸, եթէ⁹ ամենայն գաւառացս¹⁰ եպիսկոպոսք¹¹ պիտոյ են¹² եւ քահանայքս¹³: 41 Եւ աստ, որ¹⁴ ուստեք ուստեք եկեալ են ժողովեալ¹⁵, բայց զի՞նչ են այսոքիկ առ վեց հարիւր եւ քսան գաւառս¹⁶ Հայոց, որ եւ գաւառին մէն¹⁷ մի¹⁸ քահանայ կամ երկու լոկ¹⁹, թէ²⁰ հանդիպին²¹. զի դեռ²² մանկունք երկրիս ի դպրոցս²³ են, եւ ոչ ոք ի նոցանէ²⁴ բաւական²⁵ է²⁶ քահանայութեան: 42 Իսկ դուք այդչափ²⁷ բազում

քահանայս²⁸ առեալ²⁹ տարադէմ եւ հեռի ուղեգնացութեան³⁰ ետուք³¹ ձեզ:

43 Եւ արդ՝ զի³² ի ձերում երկիրդ այլ³³ չունիք դառնալ³⁴, ապա աղաչեմք³⁵ ի մէնջ մի՛ վերջանայք, այլ ամենայն վստահութեամբ փութացարո՛ւք³⁶ գալ զկնի արանցդ, զոր³⁷ յղեցաք առ ձեզ: 44 Եւ եթէ³⁸ գայցէք, զամենայն երկիրդ Եկեղեաց եւ Հարքայ³⁹ ձեր⁴⁰ առաջի առնեմք, յոր⁴¹ վիճակ եւ բնակեալիք⁴² ձեր երկրի⁴³ եւ որք⁴⁴ զկնի ձեր, որչափ կենդանի էք⁴⁵ դուք եւ մեք:

45 Իսկ երկիրն Մամիկոնէից եթէ⁴⁶ հաճոյ թուեսցի ձեզ⁴⁷, որպէս եւ⁴⁸ դու իսկ⁴⁹ ասէիր, եթէ⁵⁰ «զիննականեան տեղիսն ինձ տո՛ւր», եւ⁵¹ անդ⁵² զքո եղբայրն իսկ⁵³ եմ⁵⁴ ձեռնադրեալ⁵⁵ եպիսկոպոս. եւ ըստ

1 հոմ օճեզ
 2 I բայց փիս իսկ
 3 m հաւատովք
 4 o յաստուածպաշտութեան, h աստուածապաշտութեամբ, I աստուածապաշտութեամբ դարձեալ փիս յաստուածապաշտութիւն (msv)
 5 msv երկիրդ
 6 s եղայք
 7 ho փախստական փիս հալածական
 8 m գիտէիք
 9 o թէ
 10 lh գաւառաց
 11 I եպիսկոպոսսք, s եպիսկոպոսունք, hmov եպիսկոպոս փիս եպիսկոպոսսք (t)
 12 hmov է փիս են (Is)
 13 s բախանայք, hmov բախանայս փիս բախանայքս (I)
 14 msv Զի թէպէտ ոմանք (s չիք ոմանք) որք փիս եւ աստ որ (lho)
 15 s եկեալք եւ ժողովեալք փիս եկեալ են ժողովեալ
 16 I գաւառսք, ho գաւառ փիս գաւառս (msv)
 17 lho մին փիս մէն (msv) / t չիք մէն
 18 I չիք մի (ձեռագրի մաշուած հաստուածում)
 19 msv լուկ, h լուք փիս լոկ (lo)
 20 s չիք թէ
 21 msv հանդիպի փիս հանդիպին (lho)
 22 I չիք դեռ
 23 o դպրոցի, hmsv դպրոց փիս դպրոցս (I)
 24 I սոցանէ, m ցոցանանէ փիս ցոցանէ
 25 v բաւականս, o բովանդակ փիս բաւական (lhms)
 26 mv չիք է
 27 sv գայդչափ

28 o բախանայք
 29 I պաշտամենայս կարգեալք փիս բազում բախանայս առեալ
 30 sv ուղեգնացութեամբ, I ուղեւորութիւն փիս ուղեգնացութեան (hmo)
 31 o ետուք փիս ետուք
 32 o եթէ փիս ի (I) / hmsv չիք գի
 33 I չիք այլ
 34 I դարձ միսիքարութիւն փիս դառնալ
 35 hmsv աղաչեմք գձեզ
 36 I փութացուք
 37 s գորս
 38 h թէ
 39 s Հարքա
 40 o օճեզ փիս օճեզ
 41 h որ
 42 I կամիք բնակել, o բնակիչիք փիս բնակեալքիք (hmsv)
 43 I օճեզ լիցի փիս օճեզ եղիցի
 44 I որ
 45 I իցէք փիս էք
 46 I եթէ երկիրս Մամիկոնէից փիս երկիրն Մամիկոնէից եթէ
 47 lo չիք օճեզ
 48 lo չիք եւ
 49 I չիք իսկ
 50 I թէ փիս եթէ
 51 I չիք եւ
 52 o անդ եւ փիս եւ անդ
 53 I չիք իսկ
 54 o իմ փիս եմ
 55 I օճեռնադրել

կարի աղաչանաց զանուն տեղոյն¹ փոխեցաք յիւր² աւելի անունն³, Գլակայ վանք⁴ եղաք⁵: 46 Եւ այնչափ ջերմագոյն է ի սպասաւորութիւն⁶ սուրբ⁷ Կարապետին, մինչ զամենայն⁸ շինուածս վանացն քար⁹ եւ կիր¹⁰ եղեալ¹¹: 47 Եւ¹² թուի ինձ, թէ մինչեւ ի մահ¹³ ումեք չկամի¹⁴ տալ: 48 Այլ¹⁵ մեզ ոչ է¹⁶ արժան առնուլ ի նմանէ, զի աշխատեալ է¹⁷ առանց այլոց սատարութեան¹⁸. Ինքն շինեաց զեկեղեցին, զոր ես միայն հիմունս արկի¹⁹: 49 Սակայն եթէ²⁰ ինքն տացէ, ի մէնջ լիով է²¹, զի²² այլ եւս յաւելում²³ ի դաստակերտսն²⁴: 50 Ապա թէ²⁵ զայն ոչ, սակայն ամենայն²⁶ երկիրն առաջի ձեր է²⁷. զոր եւ տեսանէք տեղի վայելուչ, այն՝ ձեզ, յորմէ ոչինչ

պակաս գտանէք ի մէնջ²⁸ քան զասացեալն²⁹:

51 Ո՛ղջ լերուք ի Տէր³⁰»:

52 Եւ առեալ տարան զթուղթն առաքեալքն³¹ այնոքիկ, որք ի Կեսարիայն եկին, եւ տարան մինչեւ³² յՈւռհայ, եւ ի³³ Կեսարիայ դարձան³⁴, եւ ոչ անդ³⁵ գտին: 53 Եւ անտի ելեալ գնացին յԵրուսաղէմ, եւ ոչ եւս³⁶ հանդիպեալ³⁷ նոցա՝ տեղեկացան³⁸, եթէ ի Հռոմ գնացին երկոքեանն³⁹: 54 Իբրեւ⁴⁰ նոքա ի Հռոմ⁴¹ գնացին, Եղիազար ի Միջագետս Ասորոց⁴² էր գնացեալ, գնացեալ էր⁴³ եւ Տիմոթէոս ի Կորնթոս⁴⁴ վասն թարգմանութեան⁴⁵ երկոտասան⁴⁶ մարգարէիցն: 55 Իսկ Բեկտոր եւ Անաստաս եւ Գայիոս Եգիպտոսի⁴⁷ եպիսկոպոսքն⁴⁸, իբրեւ տեսին⁴⁹ զթուղթսն⁵⁰, յոյժ ուրախ եղեն եւ խնդացին, քանզի եւ⁵¹ նոքա հալածական⁵² շրջէին զկնի Եղիազարու:

1 sv տեղւոյն
 2 հ յիր փխ յիւր
 3 l անուն յաւելի փխ աւելի անունն
 4 o վանս փխ վանք (l)
 5 hmsv չիք Գլակայ վանք եղաք (lo)
 6 m սպասաւորութիւնն
 7 l սրբոյ
 8 o զի ամենայն
 9 l ոչ դադարեցաւ քար
 10 hmsv կիր է
 11 l շինել փխ եղեալ
 12 h չիք եւ
 13 m ցմահ փխ ի մահ
 14 m կամի փխ չկամի / l այլում ոչ, o ոչ ումեք կամի փխ ումեք չկամի (hmsv)
 15 lo Այլ եւ
 16 l չէ փխ ոչ է
 17 l չիք զի աշխատեալ է
 18 s սատարութեանն
 19 hmsv հիմն արկեցի փխ հիմունս արկի (lo)
 20 h թէ փխ եթէ
 21 h չիք է
 22 l չիք զի
 23 h աւելում / s յաւելումն
 24 h դասակերտս / v դաստակերտս / m դաստակերտս / l դաստակերտսն եւ պէտս նոցա
 25 hmsv եթէ
 26 l չիք ամենայն
 27 l ձեզ լիցի փխ ձեր է

28 l չիք ի մէնջ
 29 hmo գասացեալդ
 30 Այստեղ hmv-ում հետեւում է ենթագլուխ՝ Առաքումն թղթին
 31 l չիք առաքեալքն
 32 hmsv ի մէնջ փխ մինչեւ (lo)
 33 h չիք ի
 34 h եւ դարձան / l չիք դարձան
 35 l անդ ոչ փխ ոչ անդ
 36 o չիք եւս
 37 hmsv չհանդիպեալ փխ ոչ եւս հանդիպեալ (lo)
 38 hmsv տեղեկացան ի նոցանէ
 39 h երկոքեան / l չիք երկոքեանն
 40 hmv եւ իբրեւ
 41 l չիք ի Հռոմ
 42 s Ասորոց
 43 rt է փխ էր
 44 hmsv չիք գնացեալ էր ... Կորնթոս (lrt)
 45 lo թարգմանութեան
 46 l երկուտասան, r ԲԺ-ան, m ԲԺ փխ երկուտասան
 47 l Գայոս Եգիպտոս փխ Գայիոս Եգիպտոսի
 48 ho եպիսկոպոստունքն փխ եպիսկոպոսքն (lmsv)
 49 l ընթերցան փխ տեսին
 50 m թուղթ / sv զթուղթն
 51 hmsv չիք եւ
 52 o հալածականք

56 Եւ փութացեալ գրեցին զնոյն բանսն յայլ նամակ¹ եւ յուղարկեցին² առ Տիմոթէոս ի Կորնթոս³ եւ կոչեցին ընդ նմա զԱնքիկոս⁴ սարկաւագ, որ յոյժ հմուտ էր բազում դպրութեան: 57 Եւ ինքեանք եկին ի Միջագետս եւ ոչ գտին անդ զԵղիազար⁵: 58 Ապա⁶ դարձան յերուսաղէմ⁷. մի⁸ պատճառ՝ վասն նորա, եւ միւս՝ վասն⁹ քննութեան աղանդոյն Մենանդրէի¹⁰, որ եւ¹¹ յայնժամ բազումք դեռ ունէին զնորա պղծութիւնն¹²: 59 Իբրեւ զնացին անդ, զԵղիազար ոչ գտին¹³. եւ ի նոյն աւուրն¹⁴ վախճանեցաւ¹⁵ Երուսաղէմի հայրապետն Սիմաքոս¹⁶, զոր հաճոյ թուեալ¹⁷ Երուսաղէմացւոցն¹⁸ առեալ¹⁹ ձեռնադրեցին²⁰ զԳայիոս Երուսաղէմի²¹ հայրապետ²²: 60 Եւ Բեկտոր²³ եւ Անաստաս դարձան ի Կեսարիայ:

61 Իսկ Եղիազար եկեալ²⁴ ի ճանապարհին հանդիպլ²⁵ սրբոյն Գրիգորի եւ

Տրդատայ: 62 Եւ խնդացեալ յոյժ՝ դարձաւ զկնի նոցա մինչեւ²⁶ ի Հռոմ քաղաք. եւ անդ կացեալ բազում աւուրս²⁷: 63 Ապա²⁸ խնդրեալ²⁹ սրբոյն Գրիգորի մասն ինչ ի նշխարաց սրբոց առաքելոցն³⁰ Պետրոսի եւ Պաւղոսի, եւ տուեալ թագաւորական հրամանաւ եւ սրբոյ հայրապետին Հռովմայ. եւ առաւել մեծարելով զնոսս՝ ետ եւ³¹ զահեակ ձեռն Անդրէի առաքելոյն եւ զՂուկասու³² աւետարանչին³³, զոր առեալ՝ մեծաւ խնդութեամբ դարձան յաշխարհն Հայոց³⁴:

64 Եւ Տրդատ անցեալ զնաց յաշխարհն³⁵ իւր³⁶ յԱրարատեան դաւառ³⁷ ի Վաղարշապատ³⁸ քաղաք: 65 Իսկ սուրբն Գրիգոր մնաց³⁹ ժամանակս ինչ ի Տարաւն՝ ընդ իւր ունելով զնշխարս սրբոց⁴⁰ առաքելոցն, դադարեալ⁴¹ աւուրս քսան եւ հինգ⁴² ի վանս⁴³ Գլակայ, յիննակնեան տեղիսն Գիսանեայ⁴⁴ կոոցն⁴⁵, ի կայանս⁴⁶ նշխարաց սրբոյ⁴⁷ Կարապետին:

1 օ նամակի փխ նամակ
 2 Լղեցին
 3 Լրտ չիբի Կորնթոս
 4 sv եւ գԱֆիկոս փխ գԱնֆիկոս
 5 mon զԵղիազարոս փխ զԵղիազար (hs) / Լ Եղիազար անդ փխ անդ զԵղիազար
 6 s եւ ապա
 7 h Երուսաղէմ
 8 homv միւս փխ մի (ls)
 9 ho չիբ վասն
 10 օ Մենանդրի, Լ Մենանդրեայ փխ Մենանդրէի (hmsv)
 11 Լ գոր փխ որ եւ
 12 h պղծութիւն / Լ պղծութիւնն դեռ
 13 Լ ոչ գտին զնա փխ զԵղիազար ոչ գտին
 14 m աւուր, օ աւուրս փխ աւուրն (lhsv)
 15 ho վաղնանեցաւ
 16 hmosv չիբ Սիմաֆոս (lt) / nq Մաֆսիանոս
 17 օ թուեալ էր
 18 mo Երուսաղէմացոցն փխ Երուսաղէմացւոցն (hsv)
 19 օ զի առեալ
 20 օ ձեռնադրեցեն փխ ձեռնադրեցին
 21 h Երուսաղէմայ
 22 Լ չիբ գոր հանոյ ... հայրապետ (3 տող)
 23 s Բեկտոս
 24 Լ դարձեալ եկ եւ փխ եկեալ
 25 hsv հանդիպեցաւ փխ հանդիպի (imo)

26 Լ եւ զնաց մինչեւ
 27 Լ բազում աւուրս կացեալ փխ կացեալ բազում աւուրս
 28 Լ եւ փխ ապա
 29 hsv խնդրեաց փխ խնդրեալ (Imort)
 30 hmosv ի նշխարաց սրբոց (h սրբոյ) առաքելոցն մասն ինչ փխ սրբոյն Գրիգորի ... առաքելոցն (lrt)
 31 hmosv չիբ Պետրոսի եւ ... ետ եւ (3 տող) (lrt)
 32 sv Ղուկասու
 33 Լ չիբ եւ զՂուկասու աւետարանչին
 34 Լ աշխարհն իւրեանց փխ յաշխարհն Հայոց
 35 օ յաշխարհ
 36 Լ չիբ յաշխարհն իւր
 37 Լ գաւառ յԱրարատեան փխ յԱրարատեան գաւառ
 38 hmv չիբ գաւառ ի Վաղարշապատ
 39 Լ մնաց անդէն
 40 hmv սուրբ
 41 m դադարել, Լ եւ դադարեաց փխ դադարեալ (hsov)
 42 Լ եւթն փխ հինգ
 43 Լm վանսն
 44 օ Գիսանէ, h Գիսանայ փխ Գիսանեայ (Imsv)
 45 hm կոոց
 46 v կայեան / s կայեանս
 47 օ սուրբ փխ սրբոյ

66 Եւ առաքեաց զիշխանս՝ Մամիկոնէից տանն՝² տեսանել տեղի վայելուչ եւ լեռնաբնակ³. զոր երթեալ խուզեցին աւուրս բազումս եւ ոչ գտին տեղի պատշաճի⁴ յամենայն⁵ գաւառսն եւ⁶ դարձան ունայն: 67 Իսկ սուրբն Գրիգոր հրամայեաց պաշտանէիցն⁷ աղաւթել⁸ յերեկորեայ⁹: 68 Եւ ինքն մտեալ յեկեղեցին¹⁰ տարածեաց զձեռս իւր առաջի նշխարաց սրբոց առաքելոցն¹¹ եւ առաջի տապանի սուրբ¹² Կարապետին, եւ խնդրեաց յԱստուծոյ աղաւթիւք¹³ այսպէս.

69 14«Տէ՛ր Աստուած, բազմագուլթ եւ ողորմած, որ քննես¹⁵ զիրաւունս եւ պարգեւես¹⁶ զողորմութիւն, որ յիշեցեր զազգս մարդկան զմոռացեալսն¹⁷ ի գթութեանց քոց, եւ¹⁸ ոչ բարկացար իսպառ եւ ոչ անտես արարեր յաւիտեան, այլ կարգեցեր զիս ի պաշտման¹⁹ քահանայութեանս այսմիկ²⁰ եւ հտուր մեզ ժամանակ²¹ հատուցա-

նել զպարտականութիւն²² առաջին հարցն մերոց, որք զիմադարձ գտան քարոզութեան սուրբ²³ աւետարանին²⁴, որոց²⁵ տիրեաց մահ մեղաց եւ կորուստ ապականութեան, եւ ըմբռնեալ՝ մահու կապեաց զամենեսեան²⁶ ընդ անիծիւք²⁷ արժանացուցանել²⁸ զնոսա զժողոջ կայանին զրկեալք ի լուսոյն, կացեալք²⁹ եւ միացեալք ընդ հաւասարակուռ շաւիղն որդեգրութեան սատանայի³⁰, զորս հաւանեցուցեալ չարն մնալ յունայնութեան իբրեւ ի³¹ ճշմարտութեան³². Իսկ մեզ շնորհեցեր³³ լինել ծանաւթս³⁴ անուանդ քո եւ ժառանգորդս որդեգրութեան կողման սրբոյն ի լոյս, եւ զամենայն կրճիմն բարձեր ի միջոյ³⁵ եւ արարեր³⁶ խաղաղութիւն առ հեռաւորս եւ մերձաւորս³⁷ գալստեամբ միածնի որդւոյ քո յաշխարհս³⁸ եւ քարոզութեամբ սրբոց³⁹ առաքելոցն⁴⁰, որք բաժանեցին⁴¹ զամենայն արարածս⁴² շրջագայութեամբ⁴³ աւե-

1 հ զիշխան
 2 հ տան / I գեղիագար հանդերձ նախարարաւ մի փ/ս զիշխանս Մամիկոնէից տանն
 3 I լեռնակ փ/ս լեռնաբնակ
 4 s պատշան / o ըստ պատշանի
 5 v ի յամենայն
 6 I բազում աւուրս խուզեցին գամենայն գաւառն եւ ոչ գտին տեղի ըստ պատշանի փ/ս խուզեցին ... գաւառսն եւ(2 տող)
 7 հ պաշտօնէից
 8 hmv աղաւթ առնել փ/ս աղաւթել (Iso)
 9 sv յերեկորեայ / o յերեկորեայ
 10 հ եկեղեցին
 11 հ առաքելոց
 12 I ի պահարանս սրբոյ փ/ս եւ առաջի տապանի սուրբ
 13 hmsv չիք աղաւթիւք (lo)
 14 Այստեղ p ունի գլուխ՝ Աղօթել սրբոյն Գրիգորի վասն ամփոփելոյ զնշխարս սրբոց Առաքելոցն
 15 I ընտրես փ/ս բնես
 16 I սիրես փ/ս պարգեւես
 17 hmsv գմոռացեալս
 18 հ չիք եւ
 19 sv պաշտաման, հ պաշտում փ/ս պաշտման (mo)
 20 I փահանայական պաշտմանս այստրիկ փ/ս պաշտման փահանայութեանս այսմիկ
 21 հ ժամանակս

22 hsv իրաւունս փ/ս զպարտականութիւն (Imo)
 23 I ճշմարիտ փ/ս սուրբ
 24 msv սուրբ աւետարանին փարզութեան փ/ս փարզութեան սուրբ աւետարանին (hlo)
 25 s որ փ/ս որոց
 26 v գամենեսին
 27 հ անիծօք
 28 հ արժանացեալ, msv արժանացուցեալ փ/ս արժանացուցանել (lo)
 29 rt չիք կացեալք
 30 hmsov զրկեալք ի ... սատանայի (3 տող) (lrt)
 31 հ չիք ի
 32 v ճշմարտութեանն
 33 I հրամայեցեր փ/ս շնորհեցեր
 34 I ծանաւթ / msv ծանաւթս լինել (s լինիլ) փ/ս լինել ծանաւթս (hlo)
 35 hmsov ժառանգ (s ժառանգք) արքայութեանդ երկնից ընդ սրբոց առաքելոցն (հ առաքելոցն) փ/ս ժառանգորդս որդեգրութեան ... ի միջոյ (2 տող) (lrt)
 36 m արարեալ
 37 I առ մերձաւորս
 38 hmsov փ/ս որդւոյ փ/ս յաշխարհս (lrt)
 39 hmsov սուրբ փ/ս սրբոց (lrt)
 40 հ առաքելոցն
 41 հ բժշկեցին փ/ս բաժանեցին
 42 ho աշխարհս փ/ս արարածս
 43 I իրեանց շրջագայ փ/ս շրջագայութեամբ

տարանին¹. առաւել, զոր² յայսմ³ աշխարհի արարեր զկամս ողորմութեան քո ի ձեռն սուրբ⁴ Կարապետիս⁵, որ բաժանեաց իւր⁶ մարմնովն զամենայն աշխարհս⁷. մանաւանդ, զի առաւելապես գթութիւնդ⁸ քո հաճեցաւ բնակիլ ի տաճարս⁹ յայսմիկ¹⁰, որ եւ¹¹ առաջին¹² հիմնարկութիւն¹³ շնորհեցաւ ինձ յակնարկութենէ¹⁴ քումմէ՝ առնել ի տեղւոջս յայսմիկ, յորում¹⁵ հիմն հաւատոյս մերոյ¹⁶ խարսխեալ մնասցէ¹⁷ անդրդուելի մինչեւ ի վերջին աւուրն¹⁸, յորժամ գաս¹⁹ եւ նորոգես զսա անապական. դո՛ւ, Տէ՛ր. եւ²⁰ միջնորդ է սա²¹ ստուերի եւ ճշմարտութեան եւ դարձեալ նստելոց է ընդ²² աջմէ միածնի²³ քո ի փառս անճառելիս²⁴. դո՛ւ²⁵, Տէ՛ր զաւրութեանց²⁶, հայեա՛ց յերկնից ի պատրաստ բնակութենէ²⁷ քումմէ եւ յայտնեա՛ մեզ զտեղի²⁸ բնակութեան

սուրբ առաքելոցս, զի լիցի տաճար փառաց²⁹ քոց ի³⁰ յերկրիս³¹ յայսմիկ ի գովութիւն մեծի տէրութեանդ³² եւ³³ ի պատիւ աստուածութեան քո եւ ի փառս³⁴ Ամենասուրբ Երրորդութեանդ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից³⁵»:

70 ³⁶Եւ իբրեւ կատարեաց³⁷ զաղաւթսն³⁸, յայտնեցաւ առ³⁹ նմա հրեշտակ⁴⁰ Տեառն եւ ասէ. «Յարուցեալ երթիցես ի ստորոտ լերինն Տաւրոսի⁴¹, եւ ցուցից քեզ տեղի, ուր հաճեցաւ Տէր բնակել⁴² սրբոցդ⁴³»: 71 Եւ նորա խնդութեամբ արտաքս ելեալ⁴⁴ էառ⁴⁵ զնշխարս սրբոց առաքելոցն եւ գնաց ի նոյն տեղի, ուր⁴⁶ եցոյց նմա հրեշտակն⁴⁷ Տեառն: 72 Եւ աղաւթեալ⁴⁸ ի տեղւոջն՝ ետ⁴⁹ պատրաստել զնիւթ⁵⁰ շինուածոյն⁵¹ սուրբ վկայարանին: 73 Եւ⁵² եդ անդ զբերեալ մասն⁵³ սրբոց¹

1 հ սուրբ ւստարանին
 2 hmsv գորս փիս գոր (lo)
 3 I ի վերայ այսմ, օ այսմ փիս յայսմ (hmsv)
 4 I սրբոյ
 5 hmsv Կարապետին փիս Կարապետիս (lo)
 6 հ զիւր
 7 I զամենայն աշխարհս իւրով մարմնովն փիս իւր մարմնովն ... աշխարհս
 8 I գրութիւն
 9 mo տանարիս փիս տանարս (hlsv)
 10 I յայս փիս յայսմիկ
 11 hsv չիբ եւ
 12 հ յառաջին
 13 sv հիմնարկութիւն
 14 I յակնարկութենէ տեղիս / ho յակնարկութենէդ փիս յակնարկութենէ (msv)
 15 հ որ, mv յոր փիս յորում (so) / I չիբ յորում
 16 հ մեր փիս մերոյ / I չիբ մերոյ
 17 օ մնաց փիս մնացե
 18 հ աւր, msv աւրն փիս աւուրն (lo)
 19 I յորում գաս դու փիս յորժամ գաս
 20 ho որ եղեւ փիս դու Տէր եւ (msv)
 21 օ չիբ է սա
 22 m սա ընդ
 23 օն միածնիդ
 24 I չիբ դու Տէր ... անճառելիս (3 տող)
 25 I դու եւ այժմ
 26 I չիբ գաւրութեանց
 27 օ բնակութենէդ
 28 hmsov տեղի փիս մեզ գտեղի (I)

29 hmsov նշխարաց սրբոց առաւելոցն (ho առաւելոց) փիս սուրբ առաւելոցս ... փառաց (I)
 30 I եւ ի / mo չիբ ի
 31 m յերկրիս
 32 I մեծութեան քո փիս մեծի տէրութեանդ
 33 ho չիբ եւ
 34 ho չիբ աստուածութեան քո եւ ի փառս
 35 sv չիբ այժմ եւ ... յաւիտենից / hm աւմէն փիս այժմ եւ ... յաւիտենից
 36 Այստեղ p ունի գրութիւն՝ Յայտնել հրեշտակի Տեառն սրբոյն Գրիգորի տեղի նշխարացն ամփոփման
 37 I կատարեալ փիս իբրեւ կատարեաց
 38 հ գաղթս
 39 m չիբ առ
 40 s հրեշտակապետն փիս հրեշտակ
 41 m Տորոսի
 42 օ բնակեալ
 43 հ սրբոցդ բնակել փիս բնակել սրբոցդ / I չիբ բնակել սրբոցդ
 44 I ելեալ արտաքս փիս արտաքս ելեալ / s եկեալ փիս ելեալ
 45 I առ փիս էառ
 46 I տեղին, գոր փիս նոյն տեղի ուր
 47 hv հրեշտակ / s հրեշտակապետն
 48 hov աղաւթել փիս աղաւթեալ (lms)
 49 I տեղին սկսաւ փիս տեղւոջն ետ
 50 lo զնիւթն
 51 I շինուածին, ho շինուածոյ փիս շինուածոյն (msv)
 52 I չիբ եւ
 53 I զգերեզմանս փիս զբերեալ մասն

առաքելոցն, եւ կարգեալ² անդ պաշտաւ-
 նեայս³ եկեղեցւոյն⁴ արս երկոտասան, եւ
 ետ զտեղին զայն⁵ Եղիազարու: 74 Եւ ա-
 նուանեաց⁶ զնա⁷ Եղիազարու⁸ վանք. եւ⁹
 ինքն առեալ զԵղիազար՝ տանի զնա ի Թա-
 գաւորաբնակ քաղաքն Վաղարշապատ, եւ
 անդ¹⁰ տաւն ցնծութեան կատարեցին, որով
 եւ Թագաւորն զյիշատակ առաքելոցն մե-
 ծաւ ինդութեամբ եւ պատարագաւք հրա-
 մայեաց¹¹ տաւնել, մինչ զի եւ այն աւր ա-
 մենայն կապելոց եւ պարտականաց ազա-
 տումն եղեւ, եւ որք ի բանտսն¹² էին, ա-
 զատել տայր ի մետաղացն զպատժա-
 պարտսն¹³:

75 ¹⁴Արդ՝ ի նոյն ժամանակսն եկեալ¹⁵
 Բեկտոր եւ Անաստաս ի Բիւզանդիայ¹⁶ եւ¹⁷
 հանդիպեալ ոմանց, որք¹⁸ յԱշտիշատ¹⁹
 Տարաւնոյ էին անդ երթեալ, տային նոցա
 զրոյց զառաջին պատերազմէն²⁰ մինչ²¹

գայր²² սուրբն²³ Գրիգորիոս²⁴ ի Տարաւն,
 եթէ²⁵ զիւրդ դարձան նոցա ընդդէմ²⁶
 քուրմքն, որ²⁷ ի²⁸ տեղիսն Գիսանեայ²⁹:
 76 Նոյնպէս եւ զերկրորդ³⁰ պատերազմն,
 որ եղեւ ընդ Տրդատայ³¹ եւ ընդ իշխանն³²
 հիւսիսոյ³³, զոր եւ³⁴ Յոյնք³⁵ լուեալ՝ զար-
 մացան ընդ քաջութեան³⁶ արքային Հա-
 յոց³⁷ Տրդատայ³⁸: 77 Ջայս ամենայն իբրեւ
 լուան Բեկտոր եւ Անաստաս եւ Թէոփնաս³⁹
 եւ Արկիւղաս⁴⁰ եւ Մարկեղիոս⁴¹, զարմա-
 ցան. զտեղի առեալ անդ աւուր ինչ⁴² գրե-
 ցին թուղթ⁴³ առ սուրբն Գրիգորիոս աւրի-
 նակ զայս⁴⁴.

78 ⁴⁵«Արբազան եւ աստուածարեալ
 եւ⁴⁶ փառաւորեալ հայրապետիդ Հայոց
 Մեծաց⁴⁷. ողջոյն ի Տէր:

1 s սուրբ
 2 l կարգեաց
 3 h պաշտօնս փիս պաշտաւնեայս
 4 lmo եկեղեցոյն / h սուրբ եկեղեցոյ
 5 h այն
 6 hmsv անուանեցին փիս անուանեաց (lo)
 7 o գայն, l տեղին փիս գնա (hmsv)
 8 lrt Ղազարու փիս Եղիազարու (hmnogsv)
 9 l եւ անդ
 10 l չիք եւ անդ
 11 l հրամայեցին
 12 r բանդսն, t բանտի փիս բանտսն (l)
 13 hmosv տաւն մեծ կատարեալ ի տեղւոցն զարն
 (so գար) բնակութեան սրբոցն (ho բնակութիւն
 սրբոց) հանդերձ աշխարհախումբ ժողովովք (v
 ժողովովքն, s ժողովովքն), յորում բազում բժշկու-
 քիւնք եղեւ փիս ինքն առեալ զԵղիազար ...
 զպատժապարտսն (9 տող) (lrt)
 14 Այստեղ p ունի վերնագիր՝ Լսել Բեկտորի եւ այ-
 լոցն զիրս պատերազմացն
 15 hmsv սոյն ժամանակս փիս նոյն ... եկեալ (lort)
 16 v Բուզանդեա
 17 hmosv չիք եւ (lrt)
 18 l ովմանց որ փիս ումանց որք
 19 sv յԱշտիշատն
 20 h պատերազմէ
 21 l պատերազմին զեղեալ մինչ զառաջին փիս գա-
 ռաջին պատերազմէն մինչ

22 h չիք մինչ գայր
 23 h սուրբ
 24 hmsv Գրիգոր փիս Գրիգորիոս (lo)
 25 mv եւ թէ / l եւ փիս եթէ (hso)
 26 ho ընդդէմ նոցա փիս նոցա ընդդէմ / l ընդդէմ
 դարձան նմա փիս դարձան նոցա ընդդէմ
 27 l որք
 28 h չիք ի
 29 ms Գիսանեա, lo Գիսանէ փիս Գիսանեայ (hv)
 30 l երրորդ փիս գերկրորդ
 31 mosv Տրդատ փիս Տրդատայ (lh)
 32 h իշխանք
 33 l հիւսիսակամի / m հիւսիսոյ
 34 mv չիք եւ
 35 h գորոյ ոյք փիս գոր եւ Յոյնք
 36 l Բաջութիւն, o Բաջութիւնն, m Բաջութեանն փիս
 Բաջութեան (hsv)
 37 o չիք արեային Հայոց
 38 l չիք Տրդատայ
 39 l Թէոնաս փիս Թէոփնաս (o) / hmsv չիք եւ Թէոփ-
 նաս
 40 hmosv Ափիւղաս փիս Արկիւղաս (lnqt)
 41 o Մարկիւղաս փիս Մարկեղիոս
 42 o անդանաւր եւ փիս անդ աւուրս ինչ
 43 o թուղթս
 44 nq օրինակաւ գայս ինչ փիս արինակ գայս
 45 Այստեղ p ունի վերնագիր՝ Պատմէն Գրորդ,
 գոր գրեցին Բեկտոր եւ Անաստաս եւ այլքն առ
 սուրբն Գրիգոր
 46 s չիք եւ
 47 nq տեառնդ առաքելական աթոռոյդ փիս հայրա-
 պետիդ Հայոց Մեծաց

79 *Զառ ի սրբոյ ¹Հայրապետէդ անթե-
րի սիրով եւ ² Հոգեխառն մտերմութեամբ
զպատուական աջոյ ³ գիր ընթերցաք ի
Հոռոմ քաղաքի, եւ յոյժ ուրախութեամբ
լցեալ՝ գոհացաք զԱստուծոյ եւ կամեցաք
զկնի կոչնականացդ ⁴ գալ: 80 Այլ պատ-
ճառ արգելմանս մերոյ Եղիազար եղեւ, որ
ի Միջագետս ⁵ շրջէր ⁶, զոր եկեալ ի Հոռո-
մայ ⁷ ոչ գտաք զնա անդ: 81 Ապա հարկ
եղեւ վասն նորա եւ վասն սուրբ ⁸ տեղեացն
յերուսաղէմ ⁹ երթալ ¹⁰ առ սուրբն ¹¹ Սիմա-
քոս, որ ¹² ըստ ¹³ Աստուծոյ տեսութեանն ¹⁴
զԳայիոս Երուսաղէմի հայրապետ ¹⁵ ձեռ-
նադրեցին փոխանակ նորա, որ վախճանե-
ցաւ ¹⁶: 82 Եւ մեք աւասիկ եմք ի Բիւզան-
դիա ¹⁷, վասն զի Ագղենացւոց ¹⁸ եպիսկո-
պոսն գնացեալ է ¹⁹ յԵգիպտոս եւ Չանս ²⁰
ունի համոզել ²¹ զնոսա ի խաղաղութիւն,
որք հալածական արարին զմեզ: 83 Քան-
զի գրեալ է առ մեզ, եթէ՛ «Զքաղաքս ե-*

*տուն Ագղենացիք ²² յիմ ²³ ձեռս, բայց
Նիւստրացիքն ընդդէմ դարձան. արդ՝
մնացէ՛ք դուք ի Բիւզանդիա ²⁴, մինչեւ ես
յայլ քաղաքսն ²⁵ երթամ»: 84 Արդ՝ մեք
վասն այդր ²⁶ դանդաղիմք գալ, զի երկիրդ
հեռի է, եւ մեք՝ անկար ի նուազ կենացս ²⁷
եւ ի պանդխտութենէ ²⁸, եւ Բեկտոր տանջի
ի ջերմութենէս, եւ սուրբն Մարկեղէաս ²⁹
աստ վատեալ է ³⁰ յաչացն ³¹:*

85 *Բայց արդ՝ աղաչեմք ³² զքեզ, երջա-
նիկ մշակդ Աստուծոյ, զի հրամայեսցես
միում ի ³³ պաշտանէիցդ քոց՝ մեզ գրով
առաքել զգրուցատրութիւն ³⁴ ճանապար-
հորդութեանն ³⁵ եւ զգալն յերկիրդ ³⁶ Հա-
յոց. եւ զառաջին ³⁷ պատերազմ ³⁸, որ ի ³⁹
քրմաց ⁴⁰ անդի ⁴¹. եւ զերկրորդ՝ գալն ⁴² ի
Հոռոմայ ⁴³ եւ զայն պատերազմ ⁴⁴, որ ի հիւ-
սիսականաց անտի. եւ զնշխարացն, զոր*

1 m գրչագրում մէկ թերթի կորուստ կայ՝ բնագրի հայրապետէդ բառի կէսից մինչեւ նախ. 92-ի աղաչեալ (աղաչէ) բառի կէսը:
2 o չիբ եւ
3 ho աջոյդ
4 sv կոչնականացդ
5 s Միջագետս
6 ոզ գի երթեալ գնաց ի
7 o Հոռոմա / s Հոռոմայ Կորնթոս փխ որ ի ... շրջէր
8 hsv չիբ սուրբ
9 sv Երուսաղէմի
10 s երթեալ
11 h չիբ սուրբն
12 hsv գոր փխ որ
13 h ընդ փխ ըստ
14 hov տեսչութեանն, I տեսութեան փխ տեսու-
թեանն (s)
15 v հայրապետն
16 ho վաղնանեցաւ, v վաղնանեցաւ փխ վախճա-
նեցաւ (Is)
17 s Բուզանդիա / o Բիւզանդիայ / h իբրեւ գան-
դեայ փխ ի Բիւզանդիա
18 s Ագղինացւոց, ho Ակղէնացւոց փխ Ագղենաց-
ւոց (Iv)
19 Io էր փխ է (hsv)
20 I ի շանս
21 o համոզեալ / v՝ համասուզել

22 s Ագղինացիք, o Ակղենացիք, h Ագղէնացիքն փխ Ագղենացիք (Iv)
23 hv ի յիմ
24 s Բուզանդիա / o Բիւզանդիայ / h իբրեւ գան-
դեայ փխ ի Բիւզանդիա
25 sv քաղաքսն փխ քաղաքսն
26 h անդր
27 h կենացն
28 o պանդխտութենէս փխ պանդխտութենէ
29 ho Մարկեղէաս, sv Մարկեղէս, ոզ Մարկիւղոս
փխ Մարկեղէաս (I)
30 o վատեալ փխ աստ վատեալ է
31 I յաչիցն
32 hsv աղաչեմ փխ աղաչեմք (Io)
33 h ի միում փխ միում ի
34 sv գրուցատրութիւն փխ գրուցատրութիւն
(Iho)
35 s մանապարհորդութեան, o ձերում մանապար-
հորդութեանն, hv ձերում մանապարհորդու-
թեան փխ մանապարհորդութեանն (I)
36 ho յերկրորդ փխ յերկիրդ
37 o գլառաչին
38 sv պատերազմն
39 I որ ի պատերազմ փխ պատերազմ որ ի
40 h քրմաց
41 s անտի փխ անդի
42 h գալ
43 s Հոռոմայ
44 sv պատերազմն

տարեալ ես, եթէ¹ ո՞ւր եղեալ ես, կամ
 գո՞ր² պաշտաւնեայ թողեալ ես³ առ նա⁴,
 եւ եթէ⁵ ումեք յայտնի՞, որպէս ասեն ո-
 մանք, թէ՛⁶ ոչ. եւ⁷ զԿրաւնիդէս եւ զԱն-
 տոն⁸ ո՞ւր⁹ ես թողեալ, որով պարծին եկե-
 դեցիք սրբութեամբ նոցա¹⁰. կամ¹¹, թէ
 զի՞նչ եղեւ Եպիփան՝ աշակերտ նոցա¹².
 կամ¹³ ո՞ւր ես¹⁴ Եղիազար եւ¹⁵ Ջենոբ¹⁶:

86 Չայս ամենայն¹⁷ ստուգիւ գրեսլիբ
 առ մեզ, աղաչեմք, որպէսզի¹⁸ երթալն
 մեր¹⁹ առ Տիմոթէոս եպիսկոպոսն եւ առ
 մեծն Անթիպատրոս²⁰ մարթասցուք տեղե-
 կացուցանել զնոսա²¹ գրով եւ ճշմարտու-
 թեամբ²²: 87 Այս ամենայն մեզ պիտանի է
 եւ ձեզ՝ ոչ դանդաղելի: 88 Եւ²³ շնորհք
 Սուրբ Հոգւոյն²⁴ մնասցէ առ ամենայն²⁵
 հաւատացելոց քոց²⁶: 89 Ո՛ղջ լերուք ի
 Տէր²⁷»:

1 օ թէ փխ եթէ
 2 օ գո՞յ փխ գոր
 3 ho թողէր փխ թողեալ ես (Isv)
 4 օ նոսա փխ նա
 5 ho թէ եմ փխ եթէ (Isv)
 6 օ եթէ փխ թէ
 7 h եւ կամ / օ կամ փխ եւ (Isv)
 8 s զԱնտոն, ho զԱնտովն փխ զԱնտոն (hlov)
 9 h որ փխ ուր
 10 hsv նոցա սրբութեամբ փխ սրբութեամբ նոցա (lo)
 11 sv եւ կամ
 12 օ նորա փխ նոցա
 13 sv եւ կամ
 14 h է փխ եմ (I) / sov չի՞ք եմ
 15 h կամ փխ եւ
 16 v՛ եղբայր Ջենոբայ փխ եւ Ջենոբ
 17 h զամենայն փխ զայս ամենայն
 18 sv եւ զի փխ որպէսզի
 19 sv մեզ փխ մեր
 20 hosv չի՞ք եւ առ մեծն Անթիպատրոս (Inqv4)
 21 h չի՞ք զնոսա
 22 օ գրովդ, hv գրով փխ գրով եւ նշմարտութեամբ / s չի՞ք գրով եւ նշմարտութեամբ
 23 I որ փխ եւ
 24 ho Հոգոյն / I Հոգոյն Սրբոյ փխ Սուրբ Հոգւոյն (sv)
 25 hosv ի վերայ փխ առ ամենայն
 26 sov հաւատացելոցդ փխ հաւատացելոց քոց (hl)
 27 sv չի՞ք ողջ լերուք ի Տէր

90 28Եւ իբրեւ բերին զթուղթսն, զոր
 առեալ ընթերցան²⁹, սուրբն³⁰ Գրիգոր
 հրամայեաց Ջենոբայ Ասորւոյ³¹ գրել զա-
 ռաջին պատերազմն³² եւ զերկրորդն ստու-
 գիւ³³, եւ զնշխարացն, թէ ուր եղաւ, եւ
 զԱնտոն եւ զԿրաւնիդէս, թէ որպէս վա-
 րին, կամ ուր են: 91 «Բայց յականէ յա-
 նուանէ, ասէ, եւ զվարսն եւ³⁴ զնշան
 բլրոցն³⁵ եւ զլերինն³⁶ եւ զարանցն, որ ի
 պատերազմ³⁷ գրգռեալ³⁸ զկուռսն³⁹ ոչ
 տային կործանել, զայս ամենայն պատ-
 մութիւն գրեսցես եւ առաքեսցես⁴⁰»:
 92 Այլ ոչ կացեալ յանձինս⁴¹, այլ աղա-
 չեալ բազում աւուրս, զի տացէ նմա հրա-
 ման գրել զԽոսրովու մահն⁴² եւ զՏրդա-
 տայ փախուստն ի Յոյս եւ զտիրելն ի վե-
 րայ Հայոց եւ զտանջելն սրբոյն⁴³ Գրիգո-
 րի եւ զխոզանալն Տրդատայ եւ զզնալն ի
 Կեսարիա եւ ի Հռովմ⁴⁴ եւ ապա՝ զպատ-
 մութիւնն Գիսանէ⁴⁵:

28 Այստեղ p ունի նոր վերնագիր՝ Հրամայել
 սրբոյն Գրիգորի Ջենոբայ Ասորւոյ՝ գրել
 զխնդիրս եպիսկոպոսացն
 29 hosv ընթերցաւ (օ ընթերցան) գրուղթսն (sv
 գրուղթն) փխ բերին գրուղթսն ... ընթերցան (I)
 30 h սուրբ
 31 ho Ասորոյ, Iv4 եպիսկոպոսի փխ Ասորւոյ (sv)
 32 h պատերազմ
 33 I ստուգել փխ ստուգիւ
 34 hosv չի՞ք եւ զվարսն եւ (I)
 35 h բլրուցն
 36 I չի՞ք եւ զլերինն
 37 hsv պատերազմին փխ պատերազմ (lo)
 38 օ գրգռել
 39 s զկուռն
 40 I արասցես, յղեսցես առ նոսա փխ գրեսցես եւ
 առաքեսցես
 41 rt յանձին փխ յանձինս (I)
 42 I մասին փխ մահն (rt)
 43 I գարբոյն
 44 rt Հռովմ
 45 I զպատմութիւնս զԳիսանէ փխ զպատմութիւնն
 Գիսանէ (rt) / hmosv Իսկ Ջենոբ աղաչէ սկիզբն
 (h ի սկիզբն) առնել (օ առնէ) պատմութեանն
 նախ ի մահուն Խոսրովու (hmosv Խոսրովայ) եւ
 անտի ոճով գրել զամենայն փխ Այլ ոչ կացեալ
 ... Գիսանէ (7 տող) (lr)

93 *Զոր ոչ հաւանեցաւ¹ սուրբն² Գրիգոր, այլ բաւական համարեցաւ³ զայն միայն գրել⁴, զի՝ «Զէ⁵, ասէ⁶, աւրէն զայդչափ⁷ պատմութիւն⁸ յԱսորոց⁹ թուղթն¹⁰ գրել եւ յիշատակ Հայոց ոչ թողուլ:*
 94 *Այլ¹¹ միայն՝ զոր¹² ինքեանք խնդրեցին, զայն յուղարկեսցես¹³ գրով¹⁴»:* 95 *Զոր հագիւ¹⁵ հաւանեալ Զենոբայ՝ առեալ գրեաց առ եպիսկոպոսն¹⁶ Ասորոց¹⁷ միայն լոկ՝ զոր ինչ առ վանաց սահմանին գործեցաւ¹⁸, այսպէս¹⁹.*

96 *«Տեառն եւ սիրելի²⁰ երջանիկ²¹ եպիսկոպոսացդ. ի Զենոբայ անարժան ծառայէ²² առ ձեր սրբութիւնդ²³ եւ ի²⁴ Հայաստանեայցս²⁵ յոյժ սիրով՝ ողջո՛յն ի Տէր:*

97 *Յորժամ եհաս²⁶ պատուական²⁷ ձեռին²⁸ ձերոյ գիր²⁹, ընթերցաւ³⁰ առաջին³¹ սրբոյ³² Հայրապետիս Գրիգորի, անթերի ուրախութեամբ գոհացաք³³ զԱստուծոյ, զի դադարեաց Հալածանքդ³⁴ ի կողմանցդ յայդցանէ³⁵:* 98 *Եւ իսկոյն ձեռն ի գործ³⁶ հրամայեաց արկանել պատճէնին³⁷ պատասխանուոյ³⁸, որչափ եւ հարցմանդ³⁹ ձերոյ էր գիր:* 99 *Զոր⁴⁰ թէպէտ եւ⁴¹ ոմանք արգելուլ հրամայեցին⁴², չգրել պատասխանի վասն⁴³ ձեր գալոյ⁴⁴, սակայն նա⁴⁵ ոչ ինչ⁴⁶ այնպիսի⁴⁷ անեալ⁴⁸ զմտաւ⁴⁹, այլ աննախանձ գրով⁵⁰ զձեր պատասխանին⁵¹ ետ յղել⁵²:*

1 I հաւանեցաւ այնմ
 2 h սուրբ
 3 m հաւանեցաւ, o համարեաց, I է փիս համարեցաւ (hsv)
 4 I տալ նմա փիս գրել
 5 hsov ոչ է, m ոչ փիս չէ (I)
 6 hmos չի՛ք ասէ (Iv)
 7 o զայնչափ, hsv² զառաջին, m զաչ փիս զայդչափ (Iv)
 8 m պատմու / s պատմութիւնն
 9 h Ասորոց / s յԱսորոց / I ի գործս Ասորոցն
 10 I թուղթ, o թուղթսն, m թուխտն փիս թուղթն (hsv) (Զենոբի բնօրինակում բերես պէտք է ենթադրել թղթէն ընթերցման եղած լինելը. տե՛ս նախ. 94-95-ի ծանօթագրութիւնները)
 11 I թողեալ փիս այլ
 12 o զայն գոր
 13 h ուղարկեսցես
 14 I երբ եւ գերկոսեան պատերազմ Արձանին եւ թուղթ պատշանեա եւ յղեա զմիտս նոցա հանելով փիս գոր ինքեանք ... գրով (I տող)
 15 hmosv չի՛ք հազիւ
 16 sv եպիսկոպոսս
 17 s Ասորոց
 18 hmosv իրեանց սահմանաւն գործեցան փիս վանաց սահմանին գործեցաւ (Irtv₄)
 19 ow չի՛ք այսպէս / hmpsvs Պատասխանի Զենոբայ (hm Զենոբի, v₅ Զենոբ, ps Զենոբայ եպիսկոպոսի)՝ ցուցանել (hm ցուցեալ, sv₅ ի ցուցանել) զպատմառ (p զպատմէն) պատմութեան (pv պատմութեանն) (իրբեւ ենթավերնագիր) փիս այսպէս (Irtv₄)
 20 h սիրեալ
 21 s չի՛ք երջանիկ
 22 ho ծառայէս

23 o սրբութիւն
 24 v չի՛ք ի
 25 I Հայաստանեացս
 26 sv չի՛ք եհաս
 27 I չի՛ք պատուական
 28 hmo աչոյ փիս ձեռին (Isv)
 29 I թուղթ փիս գիր
 30 hmo չի՛ք ընթերցաւ
 31 sv առաջի փիս առաջին (himo)
 32 h պատուական եւ սուրբ, mo սուրբ փիս սրբոյ
 33 I յոյժ ուրախ եղել եւ գոհացաւ փիս անթերի ուրախութեամբ գոհացաւ
 34 h հալածանդ / I հալածումն
 35 I կողմանս բնակութեան ձերոյ փիս կողմանցդ յայդցանէ
 36 m չի՛ք ձեռն ի գործ
 37 ho պատմէն փիս պատմէնին
 38 hmo պատասխանոյ ձեզ փիս պատասխանոյ
 39 hsv հարցման
 40 hmo որ փիս գոր
 41 s չի՛ք եւ
 42 o կամեցան փիս հրամայեցին
 43 hmosv չի՛ք վասն (Iv)
 44 I պատասխանին վասն ձեզ յարգելոյ եւ համարին պատշան փիս արգելուլ հրամայեցին ... գալոյ (2 տող)
 45 I չի՛ք նա
 46 hmsv չի՛ք ինչ (oII)
 47 I այսպիսի ինչ փիս ինչ այնպիսի
 48 hm անել, o ան փիս անեալ (Isv)
 49 hm մտաւ
 50 sv չի՛ք գրով
 51 ho զձեր պատասխանիս գրով փիս գրով զձեր պատասխանին
 52 msv յիշել, ho յիշել ետ փիս ետ յղել (Irt)

100 Եւ¹ դուք մի՛ ինչ աղարտէք զսակաւ պատմութիւնս, կամ² թէ՛ Ագաթանգեղոս³ զայդ ոչ յիշէ, զի ես յառաջագոյն գրեցի[ց]⁴ քան զնա⁵: 101 Եւ որ⁶ զթագաւորաց⁷ ժամանակս⁸ չգրեցի, վասն⁹ զի սուրբն Գրիգոր¹⁰ ոչ հրամայեաց այլ ինչ աւելի¹¹ գրել, քան զոր դուքն հարցեալ էիք¹², մանաւանդ¹³ պատշաճ համարեցաւ¹⁴

զԱրշակունի¹⁵ եւ զքաջ թագաւորաց զԳիր¹⁶ թողուլ¹⁷ տանս Հայոց եւ ձեզ պատճէն պատասխանույ¹⁸ գրել¹⁹, զոր²⁰ ինքն անուանեաց²¹ սուրբն Գրիգոր զայս²² պատճէն՝ Ասորոց²³ պատմութիւն²⁴: 102 Արդ՝ ես սկիզբն²⁵ այս²⁶ պատմութեանս²⁷ զձերդ²⁸ եղից հարցումն²⁹»:

1 I Այլ փիս եւ
 2 օ եւ կամ / I չի՛ր կամ
 3 օ եթէ Ագաղանգեղոս փիս թէ Ագաթանգեղոս
 4 Բոլոր ձեռագրերում գրեցի փիս գրեցից (Ջենոբի բնօրինակի իրական մտքի վերականգնում ապառնի երկրորդով (ընթացական ապառնի)՝ փոխանակ ուշ գրիչների (կամ հէնց Յովհան Մամիկոնեանի) վրիպած-վերաիմաստաւորած անցեալ կատարեալ ձեւի՝ նախորդող զի շաղկապը քանգի (փոխանակ այս դէպքում՝ որպէսզի) ընկալելու պատճառով: Պէտք է հասկանալ՝ որպէսզի ես աւելի առաջագոյնը / իմա՛ աւելի վաղ շրջանի պատմութիւնը/ գրեմ, քան գրել է նա՛ Ագաթանգեղոսը)
 5 *cltv*₄ ընդէ՞ր ոչ է զայսուսիկ յիշեալ, զի նա զայսուսիկ յառաջագոյն էր գրեալ փիս զայդ ոչ յիշէ ... գրեցի[ց] քան զնա (I տող) (*hmosv*)
 6 I թէ փիս որ
 7 *mo* գթագաւորացն, *hl* թագաւորաց փիս գթագաւորաց (*sv*)
 8 *hmsv* ժամանակն, օ ժամանակսն փիս ժամանակս (I)
 9 I պատճառս այս է փիս չգրեցի վասն
 10 օ Գրիգորիոս փիս Գրիգոր
 11 I չի՛ր աւելի
 12 *sv* զհայցուածն ձեր, օ զհարցուածս ձեր, *hm* զհարցուածն ձեր փիս զոր դուքն ... էիք (I)
 13 *hmov* մանաւանդ զի
 14 *s չի՛ր* համարեցաւ

15 *sv*² զարբուցի փիս զԱրշակունի
 16 *hmsv* Գիր փիս զԳիր (*lo*)
 17 *h* թողեալ
 18 *hmo* պատասխանոյ
 19 *h* գրեալ
 20 I եւ փիս զոր (Ջենոբի բնօրինակում թերեւս մատնանշուել է՝ զԳիր զԱրշակունի եւ զքաջ թագաւորաց տանս Հայոց երկը, ոչ թէ՛ վերջին պատճէն-ը)
 21 I անուանեաց իսկ
 22 օ եւ զայս փիս զայս (թերեւս կրկին պէտք է հասկանալ՝ զԳիր զԱրշակունի եւ զքաջ թագաւորաց տանս Հայոց երկը՝ չշփոթելով երկու տարբեր պատճէն-ները)
 23 *s* Ասորոց / I Ասորոց գրոց
 24 *s* պատմութիւնն
 25 *h* ի սկիզբն փիս սկիզբն (Ջենոբի բնօրինակում թերեւս՝ միայն սկիզբն իմաստով)
 26 օ այսմ փիս այս
 27 *hmsv* պատմութեան փիս պատմութեանս (*lo*)
 28 *h չի՛ր* զձերդ / I նախ եւ առաջին զձերդ
 29 *h* հարցում, *sv* զհարցումն փիս հարցումն (*lmo*)

[Գ] ԶԵՆՈՒԹՅՈՒՆ¹ ԱՍՈՐԻՈՅ² ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹՂԹՈՅՆ ԱՍՈՐԻՈՅ³ ԵՒ
 ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՎԱՍՆ ԻՆՆԱԿՆԵԱՆ ՏԵՂԵԱՅՆ⁴ ԵՒ⁵ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ⁶, ՈՐ
 ՅԱՐՁԱՆՆ⁷ ԵՂԵԻ⁸

1 ⁹Ընդ ժամանակս թագաւորու-
 թեանն¹⁰ Խոսրովոլ¹¹ որդւոյ¹² Վաղարշու¹³,
 վրէժխնդիր լինէր¹⁴ Արտեւանայ¹⁵ եղբաւր
 իւրոյ¹⁶: 2 Եւ գոռալ¹⁷ ընդ միմեանս եր-
 կուց թագաւորաց¹⁸ արքային¹⁹ Հայոց եւ
 Պարսից²⁰, սաստկացաւ մարտ պատերազ-
 մին ի վերայ Պարսից²¹, եւ զաւրացաւ ար-
 քայն²² Հայոց: 3 Եւ²³ սկսաւ ապականել

զերկիրն Պարսից ամս ժ, եւ հիմն ի վեր
 ջանայր առնել²⁴ սպանմամբ եւ գերու-
 թեամբ²⁵: 4 Եւ²⁶ եղեւ միջնորդ արքայն
 ձենաց եւ²⁷ ոչ կարաց գրաւել զսիրտ նո-
 ցա²⁸ ի հաշտութիւն²⁹, այլ սովով եւ սրով
 հանեալ զվրէժս եղբաւրն իւրոյ, զոր ես-
 պան արքայն Պարսից³⁰:

5 Իսկ այր ոմն՝ Անակ անուն³¹ կոչե-
 ցեալ, որ էր³² ի նոյն ազգէն Արշակունեաց,
 խորհուրդ արարեալ առ արքայն³³ Պարսից՝
 գալ սպանանել զԽոսրով եւ իւր³⁴ վար-
 ձանս առնուլ³⁵ զՊահլաւն³⁶ Պարտաւայ³⁷.
 զոր յանձին³⁸ կալեալ արքային³⁹ Պարսից:

1 v₄ Զենովրա / հ Զենոբ
 2 s Ասորւոց / wv₄₋₅ Ասորոյ
 3 Ihmwov₄₋₅ Ասորոց, ոզ Ասորոյ փխ Ասորւոց (sv)
 4 o տեղեաց, հ տեղաց, v₅ տեղացն, p տեղւոյն փխ
 տեղեացն (Imvw) / s չիք տեղեացն
 5 ոզ որ ի Բիւզանդիայ եկն առ սուրբն Գրիգոր,
 ընդ որս եւ պատմութիւն հիմնարկութեան ի
 տեղիսն Գիսանեայ յիմնակնեանն եւ պատմու-
 թիւն փխ Ասորւոց ... տեղեացն եւ (I տող)
 6 w պատերազմ
 7 mpsvov₅ յԱրձանայ փխ յԱրձանն (Ihnoqv₄)
 8 vov₅ չիք եղեւ / v₄ եղեւ ի քմաց անտի
 9 Բնագրից ատաշ p ունի երկրորդ վերնագիր՝
 Վասն վրէժխնդիր լինելոյն Խոսրովու արեան
 եղբոր իւրոյ Արտեւանայ (Ըստ Լ. Խաչիկեանի՝
 դրա փոխարէն վերականգնելի է այլ վերնագիր.
 Պատմէն առաջին. Զենոբայ Ասորւոյ պատաս-
 խանի թղթոյն Ասորւոց)
 10 hw թագաւորութեան
 11 hmsv Խոսրովայ փխ Խոսրովու (Inoqv₄)
 12 wo որդոյ փխ որդւոյ
 13 ոզ Վաղարշու / v₄ եւ փխ որդւոյ Վաղարշու / I
 չիք որդւոյ Վաղարշու
 14 v₄ լինէր մահուան / I լինել մահուան / n լինելոյ
 վասն մահուան
 15 I չիք Արտեւանայ
 16 lo իւրում փխ իւրոյ (hmsv) / v₄ եղբար իւրո
 Արտաւանա, n եղբորն իւրոյ Արտեւանայ փխ
 Արտեւանայ եղբար իւրոյ
 17 v ի գոռալ / n ի գոռալն / v² գոռալոյ
 18 mnov թագաւորացն փխ թագաւորաց (Ihst)
 19 h արքայի
 20 lv₄ Արտաշրի Պարսից
 21 hmsv չիք ի վերայ Պարսից (lo)
 22 I գաւրացեալ Խոսրովու արքային փխ գաւրա-
 ցաւ արքայն

23 I չիք եւ
 24 I Բանդեաց, n արարեալ փխ ջանայր առնել / h
 առաւել փխ առնել
 25 h գերութեան
 26 In_v որ թէպէտ բազում անգամ յոբաց պատա-
 րագս եւ հրեշտակս խաղաղութեան, այլ ոչ եղեւ
 հնար դաւանել խաղաղութիւն, թէպէտ եւ բա-
 զում անգամ (n չիք այլ ոչ ... անգամ) փխ եւ
 27 n Առոյկ ձեմբակուր, որպէս ասի ի նոցա լե-
 գուն Պատիւ թագաւորութիւն եւ գնեփթաղեանց
 արքայն Զուակ, չեւ եւս հնար խաղաղութիւն
 գտանել եւ
 28 hs նորա փխ նոցա / It գմիտս Խոսրովու փխ
 զսիրտ նոցա
 29 h հաստատութիւն փխ հաշտութիւն
 30 msov չիք հաշտութիւն այլ ... արքայն Պարսից
 (Ihv₄) (2 տող)
 31 I չիք անուն
 32 hmov անուն Անակ փխ Անակ անուն ... որ էր
 (Is)
 33 hmo ընդ արքային փխ առ արքայն (Isv)
 34 I չիք իւր
 35 s առնուլ իւր զվարձանս փխ իւր զվարձանս
 առնուլ
 36 s Պալիան
 37 Թերեւս Զենոբի բնօրինակում վերականգնելի է
 Պարթաւայ (Պարթեւայ): Հմմտ. էջ 1002, ծ. 30:
 38 h անձին
 39 s արքայն

6 Զոր¹ ոչ ինչ վերջանայր² Պարթեւն³ ի սպանմանէն⁴ Խոսրովու, այլ յարուցեալ առնու զեղբայր իւր եւ զկին⁵ եւ զորդիս⁶ իւր⁷, եւ սիրոյ⁸ պատճառաւ եւ⁹ փախստեան¹⁰ աղազաւ գայ¹¹ առ Խոսրով: 7 Եւ ի կատարել¹² երկրորդ ամին¹³, մինչդեռ կամէր¹⁴ Խոսրով գնալ ի վերայ արքային Պարսից¹⁵, ի գարնանային¹⁶ ժամանակաւ¹⁷, ի ժամ¹⁸ որսոցն¹⁹ մեկուսի առեալ զԽոսրով Անակայ, որպէս թէ բան ինչ ունի ասել²⁰, յանկարծակի գէնս ի վերայ²¹ յարուցեալ²² զթագաւորն²³ զիսթաւալ կացուցանէր²⁴: 8 Եւ ինքեանք ջրասոյգք²⁵ եղեալ՝ Հեղձան²⁶ իւրայաւքն²⁷ ամենեքումբք²⁸ ոչ

ժամանեալ²⁹ ի Պարթեւն³⁰: 9 Բայց թագաւորն Պարսից զաւր մահուն³¹ Խոսրովու³² տաւն կարգեաց եւ զՊարտաւն³³ մնացեալ ազգին տայր Անակայ³⁴:

10 Արդ՝ մինչ ի Պարսիցն³⁵ դիմեալ գայր Անակ յԱրտագ³⁶ գաւառ³⁷, ի Հանգիստ սուրբ³⁸ առաքելոյն Թադէոսի ասեն զարբոյն Գրիգորի զյղութիւն³⁹ անդ լեալ⁴⁰, որ եւ⁴¹ գնորին մշակութեան⁴² ելից զկարգն:

11 Արդ՝ մինչ⁴³ ի խաղաղութեան⁴⁴ էր Խոսրով, այր մի, որ կոչէր Բուրդար⁴⁵, ի նշանաւոր ազգէն⁴⁶ Պարսից, ելեալ զկնի Անակայ եւ եկեալ⁴⁷ մինչեւ յԱրտագ, եւ անտի ելեալ՝ գնաց պանդխտեալ⁴⁸ ի կողմանս Գամրաց, ի⁴⁹ Կեսարիայ: 12 Եւ⁵⁰ առեալ իւր կին ի Հաւատացելոց զմեծատան

1 *ov* չիբ Զոր
 2 *I* այնուհետեւ ոչ վերջանար *ի/ս* Զոր ոչ ինչ վերջանայր
 3 *h* Պարթեւ / *I* Պարթեւն Անակ
 4 *I* սպանելն
 5 *I* ընդ իւր զկին եւ զեղբայր *ի/ս* զեղբայր իւր եւ զկին
 6 *I* գորդիսն
 7 *o* չիբ իւր
 8 *I* սիրու
 9 *o* չիբ եւ
 10 *I* փախստեա, *hm* փախստական *ի/ս* փախստեան (*sov*)
 11 *h* գայ նա
 12 *I* կատարեալ
 13 *I* տարոյն *ի/ս* ամին
 14 *I* մինչ խորհեալ էր *ի/ս* մինչդեռ կամէր
 15 *hmo* արշաւել ի Պարսիկս *ի/ս* գնալ ի վերայ արքային Պարսից (*I*) / *sv* արշաւել Խոսրով ի Պարսիկս *ի/ս* Խոսրով գնալ ... Պարսից
 16 *h* գարնան
 17 *I* ժամանակին
 18 *I* ժամանակս *ի/ս* ժամ
 19 *s* որսոյն
 20 *o* չիբ որպէս թէ բան ինչ ունի ասել
 21 *sov*; վեր
 22 *s* յարուցէ, *o* վերացուցեալ *ի/ս* յարուցեալ (*hmv*)
 23 *v* ղիագաւորն (*վրիպ.*⁹) *ի/ս* զթագաւորն
 24 *o* կացուցանելն *ի/ս* կացուցանէր / *I* զԽոսրով եւ եղբարն իւրում մեկուսի, յեղակարծ ժամու հանեալ գտուսերս իւրեանց՝ անդէն ղիաթաւալ կացուցանելն զթագաւորն *ի/ս* մեկուսի առեալ ... կացուցանէր (*3 տող*)
 25 *hmov* ջրասոյգ *ի/ս* ջրասոյգբ (*Is*)
 26 *s* հեղձաւ, *hmov* կործանեցան *ի/ս* հեղձան (*I*)
 27 *mo* իւրայովքն, *h* իւրայով *ի/ս* իւրայաւքն (*Isv*)

28 *mv* ամենեքումբ
 29 *m* ժամանել / *I* եւ ոչ ժամանեցին *ի/ս* ոչ ժամանեալ
 30 *I* Պարտաւն *ի/ս* Պարթեւն
 31 *I* մահուանն
 32 *msv* Խոսրովայ *ի/ս* Խոսրովու (*Iho*)
 33 *Io* զՊարտաւ
 34 *m* Անակայ տայր, *o* Անակայ ետ *ի/ս* տայր Անակայ (*Ihsv*)
 35 *mov* Պարսից *ի/ս* Պարսիցն (*Is*) / *h* ի Պարսից մինչ *ի/ս* մինչ ի Պարսիցն
 36 *m* յԱրտաւագ / *h* Արտաւագ
 37 *I* գաւառի
 38 *I* սրբոյ
 39 *o* զյղութիւնն, *h* յղութիւն, *msv* յղութիւնն *ի/ս* զյղութիւն (*Inqt*)
 40 *o* չիբ անդ լեալ
 41 *hmov* չիբ եւ
 42 *msv* մշակութեանն, *h* մշակութեան *ի/ս* մշակութեան (*Io*)
 43 *Io* մինչդեռ *ի/ս* մինչ (*hmsv*)
 44 *hmo* խաղաղութիւն *ի/ս* խաղաղութեան (*Isv*)
 45 *hov* Բուրտար, *It* Բունդաս, *v4* Բուրդաս, *nq* Բուրդան *ի/ս* Բուրդար (*ms*)
 46 *o* ազգէ, *I* ազգէ ի *ի/ս* ազգէն (*hmsv*)
 47 *I* գայր *ի/ս* եկեալ
 48 *v* պանդխտեալ, *I* մինչեւ *ի/ս* պանդխտեալ / *s* չիբ պանդխտեալ
 49 *hmov* եւ եկեալ ի
 50 *h* չիբ եւ

ուրումն¹ քոյր (անուն² Եւթաղէ³, եւ քեռն՝ Սոփի), եւ կացեալ ամ մի ի Կեսարիայ՝ դարձեալ առ զկիսն⁴ իւր Բուրդարսայս⁵ եւ զնաց⁶ ի Պարսիկս: 13 Ջորոյ⁷ զհետ մտեալ Եւթաղեայ⁸ Հասանէ⁹ ի գաւառին Այրարատեան¹⁰: 14 Եւ դադարեալ ի Վաղարշապատ քաղաքի՝ կէս տարոյն¹¹ մտանէր Սոփի ստնդու¹² մանկանն Գրիգորի¹³, իբրեւ¹⁴ զդայեակ Համարձակ սնուցանէր զմեր Լուսաւորիչն¹⁵:

15 Արդ՝ իբրեւ սպան¹⁶ Անակ զխոսրով, եւ դեռ¹⁷ յոգւոջ¹⁸ էր, հրամայեաց սատակել զցեղն¹⁹ Արշակունի, զիւրն²⁰ եւ զԱնակայն, զկիսն եւ զորդիս. զոր եւ Արշակունի անուամբ գտանէին, սատակէին զամենեսեան Համաջունջ²¹: 16 Իսկ Բուրդարս²² իբրեւ լուաւ զայս հրաման²³ ի թա-

գաւորէն, փութացեալ²⁴ եմուտ առ Ոգուհի²⁵ կին²⁶ Անակայ, եւ առեալ²⁷ զԳրիգոր ի գրկաց նորա, եւ²⁸ ետ զնա²⁹ ցկիսն իւր Սոփի: 17 Իսկ զմիւս³⁰ եղբայր նորա, որոյ անուն կոչէր³¹ Սուրեան³², մանկաբարձքն փախուցին ի դուռն Պարսից, եւ անդ սնաւ առ հաւրաքեռ³³ իւրում, որ էր կին թագաւորին³⁴ Ջուանչերի³⁵ Հեփթաղի³⁶: 18 Որ իբրեւ զարգացաւ, զնաց յերկիրն Ճենաց³⁷, յետ մահուն Խոսրովուհեայ³⁸, եւ կացեալ անդ ամս³⁹ Ժ թագաւորեաց⁴⁰ անդ ի վերայ երկրին Ճենաց եւ Դրբանդայ⁴¹, եւ եղեն ամենայն ժամանակք թագաւորութեան նորա ամբ ԼԹ⁴²:

19 Ջոր ոմանք⁴³ համբաւեն, եթէ⁴⁴ Ջգաւն⁴⁵ ասեն եղբաւրն Գրիգորի, որ է⁴⁶

1 *hv* ուրեմն, *I* որումն *փիս* ուրումն (*mso*)
 2 *ho* չի՛ անուն
 3 *I* Եւթաղեայ գոյր, որ կոչէր *փիս* քոյր, անուն Եւթաղէ
 4 *s* եւ դարձեալ էառ զկիսն *փիս* դարձեալ առ զկիսն
 5 *hv*¹ Բուրդաս, *nq* Բուրդան, *o* Բուրտար *փիս* Բուրդարս այս (*msv*)
 6 *I* Բունդաս զկիսն իւր գնայր *փիս* զկիսն իւր ... եւ գնաց
 7 *h* գոր
 8 *hmo* Եւթաղէ *փիս* Եւթաղեայ (*lsv*)
 9 *s* հասանէ նմա
 10 *s* Արարդեան *փիս* Այրարատեան
 11 *hmosv* չի՛ կէս տարոյն (...) / *n* տարոյն եւ /
 12 *It* սնատու, *hv* ստնտու *փիս* ստնդու (*mso*)
 13 *hmv*₁₋₂ մանկամբ Գրիգորիս, *nq* մանկանցն Անակայ *փիս* մանկանն Գրիգորի
 14 *h* եւ իբրեւ / *m* իբր
 15 *nq* զնոս *փիս* զմեր Լուսաւորիչն
 16 *so* եսպան, *m* էսպան *փիս* սպան (*hnlqtv*)
 17 *I* դեռ եւս / *nq* մինդ դեռ
 18 *lmt* յոգոջ, *v* հոգւոջ, *ho* հոգոջ *փիս* յոգւոջ (*s*)
 19 *nq* զամենայն ցեղս *փիս* զցեղն
 20 *nq* անուամբ, սրաբարձ առնել զիւրն
 21 *nq* չի՛ սատակէին համաջունջ / *hmosv* հրաման տայր թագաւորն զագգատոհմն Անակայ ի սուր սուսերի մաշել (*o* մաշեալ) *փիս* հրամայեաց սատակել ... համաջունջ (*4 տող*) (*lnt*)
 22 *m* Բուրդար, *It* Բունդաս, *v*₄ Բուրդաս, *n* Բուրդան, *ho* Բուրտար *փիս* Բուրդարս (*sv*)
 23 *I* ետես հրամայեալսն *փիս* լուաւ զայս հրաման

24 *n* անապարեալ
 25 *o* Ոգուհի, *sv* Ոգուհի *փիս* Ոգուհի (*lhmng*)
 26 *hmsv* կիսն *փիս* կիսն (*lno*)
 27 *o* առ *փիս* առեալ
 28 *I* չի՛ եւ
 29 *I* չի՛ գնա
 30 *I* չի՛ զմիւս
 31 *n* զպապանունն էին եղեալ *փիս* անուն կոչէր (*I*) / *sv* որ կոչէր, *o* որ կոչէր անուն նորա *փիս* որոյ անուն կոչէր
 32 *hm* որ կոչէր Սուրէն անուն *փիս* որոյ անուն կոչէր Սուրեան
 33 *sv* հորաբեռն
 34 *s* չի՛ թագաւորին
 35 *v* Ջուանչերի / *m* Ջոյանչերի / *I* Ջուանչերի թագաւորին *փիս* թագաւորին Ջուանչերի
 36 *o* չի՛ Հեփթաղի / *I* Հեփթաղեայ, *hmv*₁₋₃ Եւթաղի *փիս* Հեփթաղի (*sv*) / *n* որոյն Ջուանաժիրի թագաւորին Հեփթաղեայ *փիս* թագաւորին ... Հեփթաղի
 37 *t* Ճահէն, *n* Ճենեաց *փիս* Ճենաց
 38 *It* չի՛ յետ մահուն Խոսրովուհեայ
 39 *I* չի՛ անդ ամս
 40 *I* եւ թագաւորեաց
 41 *nq* զԲ աթոռն միաւորեցան *փիս* Դրբանդայ
 42 *hmv* ամս Ժ^Թ *փիս* եւ Դրբանդայ ... ամբ ԼԹ^Թ (*2 տող*) (*lnqt*) / *s* չի՛ թագաւորեաց ... ԼԹ^Թ (*3 տող*)
 43 *nq* Բայց զայն յիշելի է մեզ, գոր ոմանք ստաբանութեամբ *փիս* Ջոր ոմանք
 44 *hmsv* թէ / *n* յԱտորոց կողմանէն, եթէ
 45 *hms* Սգոն / *n* Իգոյն
 46 *n* եւ այլք թէ *փիս* որ է / *I* չի՛ որ է

Յակոբ. այլ¹ ոչ գիտեն զստոյգն², զի Յակոբն³ այն հաւրաքեռորդի էր⁴ սրբոյն Գրիգորի, եւ անուն մաւր⁵ նորա՝ Խոսրովուհի⁶: 20 Իսկ յորժամ մեռաւ մայր նորա, եւ⁷ զթագաւորութիւնն բարձին⁸ ի հաւրէ նորա Տիրանայ, զի⁹ սպան¹⁰ զնա ի պատերազմի¹¹ արքայն Լփնաց Ռէգէս¹², ապա Յակոբ հանդերձ¹³ քեռքն¹⁴ իւրով Սակդենաւ¹⁵ եւ նորին որդւովն Հրաչէիւ զնաց ի կողմանս Պարսից եւ ի դրունս¹⁶ արքունի սնանի¹⁷: 21 Եւ յետ ժամանակաց քեռորդի նորա զնաց ի կողմանս¹⁸ Գթաց¹⁹ եւ անդ թագաւորեաց, զոր յետոյ Տրդատ²⁰ ըմբռնեաց, մինչ²¹ առ արքայն Յունաց էր: 22 Զի սա էր, որ եկն ի պատերազմ²² ի վերայ²³ Դիոկղետրիանոսի արքային²⁴ Յունաց, որպէս²⁵ Ագաթանգեղոս²⁶ պատմէ

զայսոսիկ²⁷: 23 Բայց²⁸ եթէ²⁹ ստուգիւ կամիցիս³⁰ գիտել, ո՛վ երանելիդ Բեկտոր³¹, ընթերցի՛ր³² զթագաւորութիւն³³ Հեփթաղինէ ժամանակագիր³⁴ հելլենացի գրով, եւ³⁵ կամ՝ զթագաւորութիւնն³⁶ Ճենաց³⁷, զոր գտանես յՈւռհայ³⁸ քաղաքի³⁹ առ Բարդանան⁴⁰ պատմագրի⁴¹:

24 42Իսկ Բուրդար⁴³ առեալ զկինն⁴⁴ իւր եւ գմանուկն⁴⁵ Գրիգոր՝ զնաց զկնի աներոյն իւրոյ Եւթաղեայ⁴⁶ յաշխարհն Կապադովկացոց: 25 Եւ մկրտեալ Գրիգոր, զոր մայր եւ հայր նորա Անակչատ Սուրէն կոչէին⁴⁷, տուեալ զնա¹ ի դպրոցս՝² ու-

1 hmosv բայց փխ այլ (Int)
 2 I ստուգիւ / n զնշմարիտն
 3 h Յակովբն
 4 h է փխ էր
 5 mv մօրն / n չիք մաւր
 6 n Խոսրովիդուխտուիի
 7 I չիք եւ
 8 I երարձ
 9 s գոր փխ զի
 10 hmosv եսպան փխ սպան (Int)
 11 I պատերազմին
 12 v Ռեգէս, t Ռեդէս, nq Ռուգէս, m Ռեգմէս փխ Ռեգէս (hiso)
 13 o չիք հանդերձ
 14 hmsv քեռքն փխ քեռքն (Inot)
 15 o Սակդենէիւ, v4 Սագդենիւ, I Սագդենաւ, hms Ասկդենէիւ փխ Սակդենաւ (nqt)
 16 t դրան փխ դրունս
 17 hmosv մնաց անդ փխ եւ նորին ... սնանի (2 տող) (Inqt)
 18 hmosv յաշխարհն Գթաց փխ ի կողմանս (Inqt)
 19 It Սակդենաց փխ Գթաց (hmqosv)
 20 h Տրդատայ
 21 It ըմբռնել Տրդատայ մինչեւ փխ Տրդատ ... մինչ
 22 s պատերազմն
 23 h չիք ի վերայ
 24 I կայսեր փխ արքային
 25 nq կացեալ անդ ամս սակաւս, դնեն թագաւոր Հրաչէի եւ թագաւորացնեն ինքեանց ազատագունք աշխարհին. եւ սա է, որ եկն ի վերայ արքային Յունաց Դիոկղետրիանոսի, զոր ըմբռնեաց

Տրդատ մահուամբ ի սահմանս Աստեղացոյց քաղաքին, զոր եւ փխ անդ ... որպէս (4 տող)
 26 o Ակաթանգեղոս
 27 Irt չիք զայսոսիկ (hmqosv)
 28 hmosv չիք Բայց
 29 Irt թէ
 30 hmosv կամիս
 31 nq սիրելի, զԲեկտորն փխ երանելիդ Բեկտոր
 32 h ընթերց / nq ընթերցիր կամ
 33 hmo գթագաւորութիւնն / Irt զայս, որ ի փխ ով երանելիդ ... գթագաւորութիւնն (hmqosv) (rt գրչագրերը լուսանցում ունեն ով երանելի Բեկտոր, ընթերցիր գթագաւորութիւնն)
 34 h եփթաղինէ msv Հեփթաղինէկայ, o Յեփթաղինէկայ, Irt Հեփթաղէն դիւանի փխ Հեփթաղինէ ժամանակագիր (nq)
 35 noq չիք եւ
 36 hmsv գթագաւորութեանն, nq գժամանակագիրս փխ գթագաւորութիւնն (lot)
 37 nq Ճենեաց
 38 h Ուրհա / nq յՈւրհայ
 39 nq չիք քաղաքի
 40 hmv Բարդայ o Բարդա, Istv² Բարդան փխ Բարդաճան (nqv)
 41 nq պատմագիր
 42 Այստեղ p ունի վերնագիր՝ Տանիլն Բուրդարայ սուրբն Գրիգոր ի Կեսարիայէ, եւ որ ինչ զկնի
 43 hmo Բուրտար nq Բուրդան It Բունդաս
 44 sv զկին
 45 h զմանուկ
 46 nq ի Կեսարիա քաղաք փխ իւրոյ եփթաղեայ
 47 hmosv չիք մկրտեալ ... կոչէին (2 տող) / clt մկրտեաց փխ մկրտեալ ... կոչէին (nq) (clt գրչագրերը փոխարէնը 3 տող վերեւ առեալ բառից յետոյ ունեն (t-ում կէտաշարի մէջ) հետեւեալ բնագիրը. զոր շատ (ct չիք զոր շատ)

սուցանէր³ ասորի եւ հելլէնացի դպրու-
թիւն եւ լեզու⁴, եւ վարժեալ լինէր աս-
տուածպաշտութեամբ⁵: 26 Իբրեւ եղեւ⁶
երկոտասանամեայ⁷, այր ոմն աստուածա-
պաշտ, որ կոչէր Դաւիթ, ամուսնացուցա-
նէր⁸ զնա ընդ դստերն⁹ իւրում¹⁰, որ կո-
չէր¹¹ Մարիամ: 27 Արդ¹² իբրեւ¹³ եղեն¹⁴
նորա¹⁵ երկուս¹⁶ որդիք, անուն անդրան-
կին¹⁷ Վրթանէս եւ կրտսերոյն¹⁸ Ռատա-
կէս¹⁹, մայրն²⁰ եմուտ ի վանս կանանց²¹, եւ
կրտսերն²² զնաց զհետ²³ ճգնաւորի²⁴
միոյ²⁵, որ կոչէր²⁶ Նիկոմաքոս²⁷: 28 Իսկ

անդրանիկն մնաց²⁸ առ դայեկացն²⁹ եւ յե-
տոյ ամուսնացաւ:

29 Եւ հայրն անցեալ զնաց առ
Տրդատ՝ զհաւրն³⁰ պարտս³¹ հատուցանել,
եւ մնաց առ նմա մինչեւ նա թագաւո-
րեաց³² ի տեղի³³ հաւրն³⁴ իւրոյ³⁵: 30 Եւ
վասն ոչ զոհելոյ կոռցն՝ ի մեծամեծ³⁶
տանջանս³⁷ մատնեաց³⁸ զնա, իբրեւ տեղե-
կացաւ ի քեռոյ աներոյն³⁹ Գրիգորի, եթէ⁴⁰
«Դա է որդին⁴¹ Անակայ, որ սպան⁴²
զհայրն⁴³ քո զԽոսրով⁴⁴», եւ նորա ար-
կեալ⁴⁵ զնա ի Վիրապն ներքին ամս⁴⁶
հնգետասան⁴⁷:

31 Եւ⁴⁸ յետ հնգետասան ամին⁴⁹ դի-
ւագնեալ ամենայն երկիրն Հայոց, եւ ինքն
թագաւորն⁵⁰ ի մէջ վարազացն⁵¹ երթեալ
դադարէր. իսկ ի հրամանէն⁵² Աստուծոյ ե-

Սուրեն կոչեմ հայր (I հայրն) եւ մայրն Գրիգորի
(I Գրիգոր)

1 cilt գնա եւ ետ փխ տուեալ գնա
2 hmosv դպրոց
3 h ուսուց գնա / ոզ չիք ուսուցանէր
4 h չիք եւ լեզու / n յոյն եւ ասորի լեզուի եւ գրի
փխ ասորի եւ ... լեզու (hmosv)
5 ոզ աստուածային պաշտամանն լիակատար
կարգաւ փխ աստուածպաշտութեամբ (hmosv)
/ It եւ վարժեալ լինէր աստուածպաշտութեամբ
եւ ուսեալ յոյն եւ ասորի դպրութիւն փխ ուսու-
ցանէր ... աստուածպաշտութեամբ (2 տող)
6 ոզ եւ եղեալ նմա փխ իբրեւ եղեւ
7 I նորա ամբ երկոտասան, s երկոտասանամաց
փխ երկոտասանամեայ (hmnogv)
8 o ամուսնացուցանէ
9 lo դստեր (hmsv)
10 I իւր փխ իւրում
11 so կոչիւր փխ կոչէր (Ihmv) / n որում անուն էր
փխ որ կոչէր
12 I եւ փխ Արդ
13 n եւ փխ Արդ իբրեւ
14 h եղեւ / o եղէն
15 v նմա փխ նորա
16 v երկու
17 In անդրանկանն
18 ns կրտսերոյն
19 ns Արիստակէս
20 n եւ մայր նոցա փխ մայրն
21 I եւ եմուտ մայրն նորա ի կանանց վանաց փխ
մայրն եմուտ ... կանանց
22 s կրտսերն
23 o զկնի փխ զհետ
24 I կրամաւորի փխ նգնաւորի
25 hmsv մի, o ուրեմն փխ միոյ (In)
26 sv որում անուն (s անունն) էր փխ որ կոչէր
27 hmsv Նիկիմաքոս / n որոյ անունն Նիկոմաքոս
նանաչիւր փխ որ կոչէր Նիկոմաքոս

28 I մնացեալ փխ մնաց
29 Isv դայեակն իւր փխ դայեկացն (hmo)
30 h զհաւր
31 o զպարտսն / hmv պարտսն փխ պարտս (s) / I
պարտիս հաւրն փխ զհաւրն պարտս
32 I թագաւորեաց Տրդատ Հայոց փխ նա թագաւո-
րեաց
33 m տեղին
34 o հաւր
35 I Խոսրովու փխ հաւր իւրոյ
36 h չիք մեծամեծ
37 ho տանջանսն
38 I մատնեցաւ ի տանջանս եւ բազում աւուրս
հարուածով գանեալ փխ ի մեծամեծ ... մատ-
նեաց
39 I աներոյ իւրոյ վասն
40 I թէ
41 lo որդի
42 s եսպան
43 lo զհայր փխ զհայրն (hmsv)
44 ho Խոսրով փխ զԽոսրով
45 I առեալ արկ փխ եւ նորա արկեալ
46 h չիք ներքին ամս
47 I զհնգետասան ամ փխ ամս հնգետասան
48 I եւ ապա
49 o ամի
50 I արքայն փխ թագաւորն
51 h վարազաց
52 lo հրամանէ

կեալ հանին զնա նախարարքն իւր¹: 32 Եւ նորա ելեալ ժողովեաց զնոսա առ ինքն, եւ զհինգ² աւր թողու³ զնոսա անսուաղ՝ առաջի իւր կալով, լսելով զքարոզութիւն վարդապետութեան⁴ նորա: 33 Այս առաջին պահք⁵ եղաւ յաւուրս սրբոյն Գրիգորի⁶, զոր ի Հռոմ Սեղբեստրոս հաւանեցաւ. եւ պահեաց⁷ ինքն եւ⁸ Կոստանդիանոս թագաւորն⁹ եւ ամենայն¹⁰ քաղաքն Եգիպտոսի¹¹, զոր եւ Առաջաւորք կոչեմք: 34 Եւ յորժամ լցան աւուրք պահոց նոցա, թափեցան¹² մորթ¹³ վայրենական խոզակերպին Տրդատայ¹⁴, եւ դիւաբնակ մարմինք¹⁵ նոցա¹⁶ ընկալան¹⁷ զբժշկութիւն¹⁸:

35 Ապա ձեռն ի գործ արկեալ ուսուցանէր նոցա շինել տունս¹⁹ տէրունականս, եւ ասէ. «Պարտ է քահանայս²⁰ ածել, որ²¹ հովուեն²² զձեզ»: 36 Իսկ հրեշտակ

Տեառն²³ հաւանեցոյց²⁴ զնոսա զինքն²⁵ լինել նոցա հովիւ²⁶: 37 Զոր յանձն առեալ²⁷ տայ ի ձեռս նորա²⁸ իշխանս եւ զաւրս բազումս եւ առաքէ զնոսա յաշխարհն Կապադովկացւոց²⁹, ի քաղաքն³⁰ Կեսարիայ՝ ձեռնադրել³¹ ի³² սրբոյ հայրապետէն Ղեւոնդեայ: 38 Եւ ելեալ³³ ի Վաղարշապատ քաղաքէ՝ անցանէին ընդ գաւառն³⁴ Բասենոյ եւ գային յԵրէզն³⁵ աւան յԵկեղեաց գաւառին³⁶, ի կուռսն, զոր ինքն կործանեաց, եւ անտի երթեալք³⁷ մտին ի Կեսարիայ³⁸: 39 Եւ³⁹ ձեռնադրեալ⁴⁰ ի սրբոյ⁴¹ հայրապետէն Ղեւոնդեայ, մեծաշուք պատուով⁴² արարեալ նմա մեծաբանս⁴³ տայ նմա զսուրբ նշխարս⁴⁴ Կարապետին Յովհաննու⁴⁵ եւ զԱթանազիւնեայ⁴⁶ վկայի⁴⁷:

1 ho չիբ իւր / I նախարարք բազաւորին փխ նախարարքն իւր
 2 o զվեց, sv₅ յիսուն փխ զհինգ (Ihmv)
 3 I թողուր
 4 I եւ լսել վարդապետութիւն փխ լսելով զբարոզութիւն վարդապետութեան
 5 hm պաս
 6 I եղան ի Գրիգորէ յառաջին աւուրս փխ եղաւ յաւուրս սրբոյն Գրիգորի
 7 I ընկալեալ Հռովմ եւ Սեղբեստրոս եպիսկոպոս հաւանեալ պահէ փխ ի Հռոմ ... եւ պահեաց
 8 I չիբ եւ
 9 ho բազաւորն Կոստանդիանոս փխ Կոստանդիանոս բազաւորն
 10 s չիբ ամենայն
 11 I չիբ եւ ամենայն ... եգիպտոսի
 12 lo թափեցաւ
 13 ho մորթն
 14 Iv₄ ի բազաւորէն փխ խոզակերպին Տրդատայ
 15 h մարմին / v₄ միտք փխ մարմինք
 16 mv գորաց նորա փխ նոցա
 17 o ընկալաւ
 18 I զբժշկեցան, v₅ բժշկեցան փխ ընկալան զբժշկութիւն
 19 h տունս փխ տունս
 20 I Գրիգոր պայմանաւոր գրով եւ վկայութեամբ, թէ պարտ է շինել գտերունական տունսն քահանայ փխ շինել տունս ... քահանայս (I տող)
 21 s որք փխ որ
 22 I հովուեցէ

23 s հրեշտակն փխ հրեշտակ Տեառն
 24 I յայտնեալ հաւանեցոյց
 25 I եւ զինքն / s ինքն
 26 I վերակացու փխ հովիւ
 27 I առեալ լինել
 28 I նորա բազաւորն
 29 ho Կապադովկացւոց / m Կապադովկացոց
 30 hm քաղաքի փխ քաղաքն / Iv_t գնալ ի փխ եւ առաւ ... ի քաղաքն (2 տող) (hmso)
 31 t ձեռնադրել
 32 I չիբ ի
 33 I ելեալք փխ եւ ելեալ (vt)
 34 t գաւառս
 35 I Երիզն փխ Երէզն (vt)
 36 t գաւառ փխ գաւառին
 37 t երթեալ
 38 hmso չիբ ձեռնադրել ի ... ի Կեսարիայ (6 տող) (Itv)
 39 I չիբ եւ
 40 m ձեռնադրել, sv ձեռնադրի փխ ձեռնադրեալ (Ihto)
 41 mv մեծ, ho մեծէ փխ սրբոյ (It)
 42 ho եւ մեծաշուք պատիւ փխ մեծաշուք պատուով (Imsvt)
 43 hmo չիբ նմա մեծաբանս / t պատիւ արարեալ նմա փխ պատուով ... մեծաբանս
 44 t գնշխարս, I նշխարս սրբոյ փխ գաւորք նշխարս
 45 hmo Յովհաննու
 46 I զԱթանազիւնէ
 47 ho վկային փխ վկայի (Imsvt)

40 Բայց¹ թէ² ո՞վ եբեր ի Կեսարիա³ զնշխարս⁴ Կարապետին՝ Յովհաննէս աւետարանիչն: 41 Մինչ ել⁵ նա⁶ ի Պատմոս կղզւոջն⁷ եւ եկն⁸ յԵփեսոս, եւ անտի երթեալ յԵրուսաղէմ, գտեալ⁹ զգերեզման նորա՝ ըստ հրամանի տեսչութեանն¹⁰ Աստուծոյ: 42 Եւ առեալ ի գիշերի զսուրբ մարմինն¹¹ Կարապետին Յովաննու¹², եւ ետ¹³ ց Պաւղիկարպոս եպիսկոպոսն¹⁴, որ էր աշակերտ իւր, եւ ետ տանել յԵփեսոս, յեկեղեցին¹⁵, զոր ինքն շինեաց եւ¹⁶ կոչեաց զանուն նորա¹⁷ Սուրբ Աստուածածին: 43 Եւ յետ փոխման¹⁸ աւետարանչին, մնաց յԵփեսոս սուրբ նշխարքն¹⁹ Կարապետին²⁰, մինչեւ ի²¹ ժամանակս Դեկոսի թագաւորի²²: 44 Եւ ապա ի ժամանակս նորա նստի յԵփեսոս²³ աշակերտ²⁴ Որոգիանոսի²⁵

Փերմեղէս²⁶. եւ²⁷ անտի²⁸ հալածեալ²⁹ եկն ի Կեսարիայ՝ ընդ իւր ունելով զբոլորովին նշխարս³⁰ սուրբ Կարապետին³¹, բայց միայն ի գլխոյն: 45 Եւ եդ³² զնա³³ ի³⁴ սուրբ Սերիդոնն³⁵, ոչ ի ծածուկ, այլ յայտնի, եւ եկաց ի նոյն տեղւոջն³⁶ մինչեւ ցթագաւորութիւնն³⁷ Դիոկղետիանոսի³⁸:

46 Եւ ի գալ սրբոյն Գրիգորի ձեռնադրել ի հայրապետէն Ղեւոնդէ՝ Կեսարու առաջնորդէ, տեսեալ զնշխարս՝ աղաչեաց տալ նմա մասն Հայոց, բայց նա³⁹ ոչ էառ յանձն տալ. մինչեւ⁴⁰ հրաման ի Տեառնէ առնոյր⁴¹ ի գիշերին⁴²: 47 Վերջնումն⁴³ բաժանել եւ տալ զկէսն⁴⁴ ցնա⁴⁵: 48 Եւ ի⁴⁶ վաղիւն բազում պատերազմունս սկսան

1 օ բայց կամեսցի գիտել
 2 sv եթէ
 3 հ Կեսարիոյ, Imo Կեսարիայ փխ Կեսարիա (svt)
 4 hs գնշխար, I նշխարս սրբոյ փխ գնշխարս (mov)
 5 sv էր փխ ել
 6 s չիբնա
 7 I կղզւոյն, v կղզոջն, m կղզոջ, օ կղզոյ, հ կղզին փխ կղզւոջն (s)
 8 հտ երթալ փխ եկն
 9 v գտանէ
 10 sv տեսչութեան
 11 հmo մարմին
 12 v Յոհաննու / I գնշխարս սրբոյ Մկրտչին ի գիշերի փխ ի գիշերի ... Յովաննու (I տող)
 13 I տա փխ եւ ետ
 14 օ եպիսկոպոս / I Զմիւռնոյ հայրապետն փխ եպիսկոպոսն
 15 հ եկեղեցին
 16 I որ փխ եւ
 17 I չիբ գանուն նորա
 18 I մահուան փխ փոխման
 19 հmo նշխարք փխ նշխարքն (sv)
 20 I կայր ի նոյն տեղւոջն փխ մնաց յԵփեսոս ... Կարապետին (I տող)
 21 m չիբ ի
 22 I Դիոկղետիանոսի փխ Դեկոսի թագաւորի
 23 I եպիսկոպոսն եփեսոսի
 24 lo աշակերտն փխ աշակերտ
 25 հmo Ակղիմոսի /sv Ակղեմոսի, ոգ Որոգիանի փխ Որոգիանոսի (Iv4)

26 sv Փարմելոս, հmo Փարմելոս, ոգ Փարմելիանոս երանելի փխ Փերմեղէս (Iv4)
 27 I որ փխ եւ
 28 օ անդի
 29 I հալածական փխ հալածեալ
 30 հmo բոլորովին գնշխարս փխ զբոլորովին նշխարս (sv)
 31 I գնշխարս սրբոյ Կարապետին բոլորովին փխ զբոլորովին ... Կարապետին
 32 օ եդեալ / I ետ փխ եւ եդ
 33 հmo գնոսա փխ գնա (Isv)
 34 I ի տապանն ի / v4 ի տապանի ի
 35 հօ Սերիդոնն, v4 Սիդոնն, msv Սիրիդոնն, ոգ Ներիդոն փխ Սերիդոնն (It)
 36 Iho տեղւոջ փխ տեղւոջն (msv)
 37 I ի թագաւորելն փխ ցթագաւորութիւնն
 38 օ Դիոկղետիանոսի / v չիբ մինչեւ ցթագաւորութիւնն Դիոկղետիանոսի
 39 հmosv ի ձեռնադրութիւն առ Ղեւոնդ Կեսարու հայրապետն, որ թէպէտ (օ թէպէտ եւ) բազում անգամ խնդրեաց սուրբ Գրիգոր գնշխարս սուրբ (m սրբոյն) Կարապետին փխ ձեռնադրել ի ... Հայոց, բայց նա (3 տող) (It)
 40 s մինչ
 41 հmo հասանէր փխ առնոյր (sv) / I եղեւ հրաման ի Տեառնէ փխ հրաման ... առնոյր
 42 msv գիշերի
 43 Ihtv4 Ի վերջնումն
 44 օ զկէսն եւ տալ փխ եւ տալ զկէսն
 45 I տայ նմա գրեթէ զբոլորովին, իսկ սակաւ ինչ մասն ի տեղւոջն թողեալ փխ բաժանել եւ ... ցնա
 46 Ih չիբ ի

չարժել քաղաքացիքն¹, մինչեւ նախարարքն Հայոց կշռեցին ի հարկէ² քաղաքապետին³ երկոտասան հազար դահեկան. եւ այնպէս առեալ⁴ բռնութեամբ ելին ի քաղաքէն⁵: 49 Մինչ զի խորհուրդ⁶ առեալ իշխանն⁷ Անգեղ⁸ տանն⁹ հարկանել զքաղաքն¹⁰ ի գիշերի հրով¹¹, զոր իմացեալ հայրապետին¹² համոզեաց զնոսա ի խաղաղութիւն: 50 Եւ փոխանակ ԲՌ¹³ դահեկանին¹⁴ ետ նոցա զնշխարս Աթանազիւնեայ¹⁵. եւ հազիւ կարաց արձակել զնոսա հաշտութեամբ եւ սիրով¹⁶: 51 Տայր¹⁷ եւ սրբոյն Գրիգորի երկու¹⁸ լուսաւոր ակունս, զոր տուեալ էր¹⁹ նմա Հոովմայ²⁰ հայրապետն:

52 Ելեալ²¹ ի Կեսարիայէ²² մնայր ժամանակս²³ ինչ ի Սեբաստիայ՝ հաւաքել²⁴ դասս կրանաւորաց. եւ զոմանս²⁵ վարդա-

պետս կոչէր²⁶ յԱղէքսանդրիոյ²⁷ եւ հրաշագան պաշտանեայս, յորոց²⁸ մինն²⁹ Դիմառիոս³⁰, զոր Դունաղաշտին³¹ եպիսկոպոս կարգեաց³²: 53 Նոյնպէս եւ զայլս բազումս³³ յԱսորոց³⁴: 54 Որ³⁵ եւ զիս իսկ ոչ եթող դառնալ ի Նիւստրիայ³⁶ հրաժարեալ եղբաւրէն³⁷ իմմէ³⁸ Եղիազարու³⁹: 55 Եւ անտի ելեալ՝ անցաք ի⁴⁰ Թորդան⁴¹, եւ անդ թողաք⁴² զՍովորինոս⁴³ Եփեսացի՝ վարդապետն⁴⁴ ամենայն գաւառացն⁴⁵:

56 Եւ մեք ելեալ անտի⁴⁶ ընդ Կարին եւ ընդ Հարք կամեցաք ելանել⁴⁷: 57 Իսկ ոմանք⁴⁸ յիշխանացն⁴⁹ զգացուցին⁵⁰

1 hmosv սկսաւ լինել (s լինիլ) փխ սկսան շարժել ֆաղաֆացիքն (l)
 2 hmosv կշռեցին փխ Հայոց կշռեցին ի հարկէ (l)
 3 sv ֆահանայապետին փխ ֆաղաֆապետին
 4 o չիք առեալ
 5 hmo ելին ի ֆաղաֆէն բռնութեամբ փխ բռնութեամբ ... ֆաղաֆէն (lsv)
 6 s ի խորհուրդ
 7 o իշխանին, lh ապա իշխանն փխ իշխանն (msv)
 8 ho Անկիւղ փխ Անգեղ
 9 s տան
 10 sv ֆաղաֆն փխ զֆաղաֆն
 11 hmo ի գիշերին հարկանել զֆաղաֆն փխ հարկանել ... հրով (lsv)
 12 l հայրապետին Ղեւոնդեայ
 13 s ԲԹ-ան Ռ փխ ԲԹ
 14 l դահեկանի
 15 o Աթանագիւնէի վկայի, l սրբոյն Աթանագիւնի վկայի փխ Աթանագիւնեայ (hmsv)
 16 l չիք եւ սիրով
 17 l ետ, s Կայր փխ Տայր (hmov)
 18 l երկուս
 19 msv էր տուեալ փխ տուեալ էր (lho)
 20 s Հոովմայ / v Հոովմայ
 21 lo եւ ելեալ փխ ելեալ
 22 hmsv Կեսարիոյ փխ Կեսարիայէ (lo)
 23 l աւուրս փխ ժամանակս
 24 o հաւաքեալ, l եւ հաւաքեալ առ ինքն փխ հաւաքել (hmsv)
 25 l ֆահանայից զոմանս

26 l կոչեաց
 27 l յԱղէքսանդրէ, o յԱղէքսանդրիայէ, hm յԱղէքսանդրեայ փխ յԱղէքսանդրիոյ (sv)
 28 h պաշտօնս որոյ փխ պաշտանեայս յորոց
 29 s միւր
 30 hmsv Դիւարիոս, ոչ Դիմառիոս փխ Դիմառիոս (lov4)
 31 hmo Դունաղաշտի sv Դունայ դաշտին
 32 msv ձեռնադրեաց փխ կարգեաց (lho)
 33 msv չիք բազումս
 34 h Ասորոց / s յԱսորոց / l յԱսորոց եւ յԱնտիոֆայ
 35 l որպէս փխ որ
 36 s Նիւստրայ / v Նիւստրայ
 37 mv յեղբորէն
 38 hm իւրմէ փխ իմմէ
 39 l առ Եղիազար՝ հրաժարեալ ի նմանէ փխ հրաժարեալ ... իմմէ Եղիազարու
 40 hmv մինչեւ ի
 41 o մինչեւ ցԹորդան, l զբազում աւթեանաւ փխ ի Թորդան (hmsv)
 42 l թողով փխ եւ անդ թողաք
 43 ոչ զՍովորինոս, hmosv զՍուրտինոս փխ զՍովորինոս (clt) (=Սովորինոս՝ յիշատակուած Ագաթանգեղոսի՝ յունարէն պահպանուած, «Վարք Գրիգորի» կոչուած տարբերակում)
 44 hmsv վարդապետ
 45 h գաւառաց / ոչ երկրին Ծոփաց փխ գաւառացն
 46 o անդէն փխ անտի
 47 hmo անցանել փխ ելանել (s) / l կամեցաք ելանել ընդ Կարին եւ ընդ Հարք փխ ընդ Կարին ... կամեցաք ելանել
 48 h ոմանք
 49 o յիշխանաց
 50 hms սգացուցին

սրբոյն¹ Գրիգորի, եթէ ի գաւառն Տարաւնոյ երկուս բագինք² մնացեալ են, որ³ դեռ եւս⁴ ձաւնեն դիւաց: 58 Իսկ⁵ նորա դէմ եղեալ գայր, զի եւ գայն եւս⁶ քանդեսցէ⁷: 59 Եւ եկեալ⁸ յերկիրն⁹ Պալուենաց, յաւանն մեծ¹⁰ Գիսանէ¹¹, ի քաղաքագեղն Կուառս՝ ոմանք¹² ի քրմացն¹³ անդ հանդիպեցան¹⁴ եւ¹⁵ տեղեկացան յիշխանէն Հաշտենից¹⁶, եթէ¹⁷ առ վաղիւն կործանելոց են¹⁸ զմեծ աստուածն¹⁹ Գիսանեայ²⁰ եւ Դեմետրեայ²¹: 60 Գիշերագնաց եղեալ²² ի տեղի կոոցն²³ եւ²⁴ լցին զգանձս²⁵ ի տունս գետնափորս եւ ինքեանք ազդ արարին յԱշտիշատ²⁶ ի քուրմս²⁷, եթէ²⁸ «Ժողովեցէ՛ք զամենայն²⁹ արս³⁰ պատերազմողս եւ

փութապէս ի³¹ վաղիւն³² հասիք առ մեզ, զի մեծն Գիսանէս³³ ի պատերազմ ելանելոց է³⁴ ընդ ուրացեալ³⁵ իշխանսն³⁶»: 61 Նոյնպէս եւ զարսն³⁷ Կուառացն³⁸ սրեցին³⁹ դարան գործել⁴⁰ ի ցանգս⁴¹ այգեացն, եւ⁴² զոմանս⁴³ յանտառին⁴⁴ դարանեցողցին⁴⁵: 62 Եւ որ⁴⁶ գլխաւոր քուրմն⁴⁷ էր⁴⁸, անուն Արձան, եւ որդի⁴⁹ նորա Դեմետր, առեալ⁵⁰ զաւրս⁵¹, որք⁵² ի Կուառայ տանն⁵³ էին՝ իբրեւ արս⁵⁴ չորս հարիւր, եւ ելեալ ի վերայ լերինն, որ⁵⁵ հանդէպ Կուառացն էր⁵⁶, մնացին⁵⁷ մինչեւ այլ զաւրք⁵⁸ ուստեք եկեսցեն⁵⁹ նոցա յաւանականութիւն⁶⁰:

1 I չիբ սրբոյն
 2 mn բագինս, o բաժինս փիս բագինս (lms)
 3 I չիբ մնացեալ են որ
 4 hmsv չիբ եւս (lo)
 5 I եւ փիս Իսկ
 6 sv գայնս փիս գայն եւս
 7 I քանդեսցէ զմեծանսն կոոց
 8 I Արդ՝ մինչդեռ գայր յերկրն աւան փիս եւ եկեալ
 9 I ի գաւառն, m յաշխարհն փիս յերկիրն (hsov)
 10 I ի յաւանն փիս յաւանն մեծ / o չիբ մեծ (hmsv)
 11 o Գիսանէ փիս Գիսանէ
 12 o եւ ոմանք
 13 lh քրմաց
 14 I անտի որ հանդէպ կային փիս անդ հանդիպեցան
 15 I եւ իբրեւ
 16 ho տեղեկացեալ յանմիտ արանց փիս տեղեկացան ... Հաշտենից (lmsv)
 17 lho թէ փիս եթէ (msv)
 18 lo է փիս են (hmsv)
 19 mn աստուածսն / s չաստուածսն
 20 o Գիսանէ փիս Գիսանեայ
 21 h Դեմետրէ, I Դեմետրեայ, o Դեմետր փիս Դեմետրեայ (msv)
 22 v եղել փիս եղեալ
 23 hms չաստուածոցն փիս կոոցն (lov)
 24 I չիբ եւ
 25 hmo զգանձս փիս զգանձսն (sv) / I զգանձս եւ զինչս իւրեանց
 26 h Աշտիշատ
 27 lo քուրմսն փիս քուրմս
 28 h թէ
 29 hsv չիբ զամենայն
 30 h այրս / s գարս

31 o առ փիս ի (ms) / hv չիբ ի
 32 I վաղիւն փութապէս փիս փութապէս ի վաղիւն
 33 hso Գիսանէ, lv Գիսանէս փիս Գիսանէս (lv)
 34 h ելցէ փիս ելանելոց է
 35 h յարացեալ, o ուրացող փիս ուրացեալ (lmsv)
 36 hmo իշխանացն փիս իշխանսն (sv) / I ընդդէմ իշխանաց ուրացելոց Հայոց փիս ընդ ուրացեալ իշխանսն
 37 lmo գարսն փիս գարսն (hsv)
 38 I Կուառայ, ho Կուառաց փիս Կուառացն (msv)
 39 o սկսան, hm սկսեցին փիս սրեցին (sv)
 40 I դարանս գործեալ փիս դարան գործել
 41 hmo ցանգ, sv ցանկս փիս ցանգս (l)
 42 hmo չիբ եւ
 43 I գայլ ոմանս փիս եւ զոմանս (sv)
 44 sv յանտառն, m յանդառին փիս յանտառին (lho)
 45 hmsv դարձուցին փիս դարանեցուցին (lov4)
 46 I արդ փիս որ
 47 h քուրմ
 48 I քուրմն փիս քուրմն էր
 49 msv որդւոյ փիս որդի (lho)
 50 h առին փիս առեալ
 51 I զգարսն, o զգարսն, v4 գարսն փիս գարս (hmsv)
 52 o որ
 53 hmo Կուառայ տանէն, v Կուառատանն, I տանէ կուոաց, v4 տանէ կոոց փիս Կուառաց տանն (s)
 54 msv արս իբրեւ փիս իբրեւ արս (lho)
 55 msv ուր փիս որ
 56 hm էր եւ / o Կուառաց փիս Կուառացն էր
 57 I մնային, hm եւ մնացին փիս մնացին (sov)
 58 msv զորքն
 59 I գայցեն փիս եկեսցեն
 60 h յօգնութիւն նոցա փիս նոցա յաւանականութիւն

63 Իսկ զաւրքն Հայոց¹ ելեալ ի վազիւն² անցանէին ընդ ստորոտ լեռինն Մեղտեայ³, զոր աւրինակ սովոր են ասպատակելոյ զաւրք աշխատեալք⁴: 64 Իսկ սրբոյն Գրիգորի առեալ զիշխանն⁵ Արծրունեաց⁶ եւ զիշխանն Անձեւացեաց⁷ եւ զիշխանն Անգեղ տանն⁸ եւ սակաւ ինչ զաւրս⁹ իբրեւ արս¹⁰ երեք Հարիւր, ելեալ¹¹ յերրորդ¹² ժամուն¹³ ընդ բլուրն, ուր Արձանն էր թագուցեալ¹⁴, եւ գային յանհոգս եղեալ¹⁵ եւ¹⁶ բնաւ չունէին կասկած¹⁷: 65 Եւ իբրեւ մերձ եղեն գառիվայրին յելս¹⁸, յառաջ մատուցեալ¹⁹ Արձանն եւ Դեմետր, եւ²⁰ Հնչեցուցին զփողսն²¹ պատերազմին²² եւ յանդհաբար յարձակեցան²³ ի վերայ²⁴: 66 Զոր լուեալ²⁵ իշխանքն՝ ընդոստեան²⁶ յոյժ. զի յորժամ լուան երիվարքն զձայն

փողոցն²⁷, սկսան²⁸ վրնջել եւ պատերազմ յուզել²⁹:

67 Իսկ իշխանն³⁰ Անգեղ տանն³¹ ձայն տուեալ՝ ասէր³². «Սիւնեաց իշխանն³³, յառաջ³⁴ մատի՛ր եւ տե՛ս, գուցէ զաւրքդ³⁵ Հիւսիսոյ իշխանի՞ն³⁶ են»: 68 Իսկ նորա երթեալ³⁷ եւ³⁸ ոչ կարաց գիտել, թէ³⁹ ո՞⁴⁰ ոյք⁴¹ են: 69 Դարձաւ եւ ասէ. «Փախո՛ գ Գրիգոր յամուրս⁴² ուրեք Հանդերձ ընկերաւք իւրովք, գուցէ ըմբռնեն⁴³ զդա⁴⁴ եւ մեք ամալթովք լինիմք⁴⁵ ի թագաւորէն: 70 Եւ դու առաքեա՛ զոք զկնի զաւրաց⁴⁶ մերոց, զի դարձեն⁴⁷ յետս⁴⁸, քանզի⁴⁹ ուզմ⁵⁰ է⁵¹ բազում զաւրաց⁵², եւ բազում դրաւչք երեւին փողփողեալք»: 71 Իսկ իշխանն Անգեղ տանն⁵³ տայ զսուրբն Գրիգոր եւ զպաշտաւնեայս նորա⁵⁴ ի ձեռն իշ-

1 hmsv չի՛ք Իսկ զաւրքն Հայոց (lov₄)
 2 Iv₄ չի՛ք ի վաղիւն
 3 hmosv չի՛ք Մեղտեայ
 4 hmosv էին ասպատակել փիս եւ ասպատակելոյ զաւրք աշխատեալք (Iv₄)
 5 h զիշխան
 6 I Արծրունեաց
 7 I Անձաւեացեաց / v՛ Անձեւացեաց զիշխանն Սիւնեաց տանն
 8 hsv տան
 9 hm գորիւ / sv գորու
 10 o արք փիս արս / I սկսաւ գնալ, ունելով ընդ ինքեան արքս իբրեւ փիս սակաւ ինչ ... արս
 11 I եւ ելեալ
 12 o յերկրորդ փիս յերրորդ
 13 sv ժամու
 14 h թախուցեալ
 15 I լեալ փիս եղեալ / o չի՛ք եղեալ
 16 hsv չի՛ք եւ
 17 sv կասկածս
 18 o յելս գառիվերին, hmsv ընդ ելս գառիվերին (m գառիվայրին, s գառիվերն) փիս գառիվայրին յելս (I)
 19 I յառաջս տուեալ փիս յառաջ մատուցեալ
 20 I չի՛ք եւ
 21 h զփողս
 22 I պատերազմաց, o պատերազմացն փիս պատերազմին (hmsv)
 23 h արձակեցան
 24 I վերայ նոցա
 25 I լուան
 26 o ընդոստեան

27 I փողոցսն / o չի՛ք գձայն փողոցն (sv)
 28 hm չի՛ք գձայն փողոցն սկսան
 29 h ուզել
 30 h իշխան
 31 hsv տան փիս տանն (Imo)
 32 I ասէ
 33 sv իշխան Սիւնեաց փիս Սիւնեաց իշխան
 34 h առաջ
 35 msv գորք փիս զաւրքդ
 36 I իշխանին հիւսիսոյ փիս հիւսիսոյ իշխանին
 37 h երթալ
 38 I չի՛ք եւ
 39 I չի՛ք թէ
 40 o չի՛ք ո՞
 41 hm ոք փիս ոյք
 42 hmosv գրիգոր յամուրս փիս գրիգոր յամուրս (I)
 43 sv ըմբռնիցեն, hm ըմբռնէ փիս ըմբռնեն (lo)
 44 I գնա, hmo գղոսա փիս գղա (sv)
 45 hmo ամալթմք, sv ամալթ կրիցեմք փիս ամալթով լինիմք (I)
 46 lo զաւրացն
 47 I զայցեն, hmov դարձցին փիս դարձն (s)
 48 I յետ
 49 o զի փիս քանզի
 50 hmo ընազմ
 51 I չի՛ք ուզմ է
 52 I զաւրք
 53 sv տան
 54 hmosv չի՛ք եւ զպաշտաւնեայս նորա (Iv₄)

խանին¹ Մոկաց եւ ասէ. «Փուլթացո՛ւ² յամուրն Ողկան³, մինչեւ տեսցուք, եթէ⁴ զի՞նչ լինիցի»: 72 Եւ ինքն առաքեաց երիս արս գոյժ⁵ տալ զաւրուն⁶:

73 Իսկ իշխանն⁷ Մոկաց առեալ զԳրիգորինոս⁸ դառնայ ընդ զառիվայր բլերն⁹, կամելով իջանել¹⁰ ի Կուռուս: 74 Իսկ արք տեղւոյն¹¹ սկսան¹² զանցս¹³ ճանապարհին պահ¹⁴ ունել¹⁵. գոր տեսեալ սրբոյն Գրիգորի, թէ¹⁶ մեծ վտանգ է ի տեղւոջն, իջուցեալ զնշխարս¹⁷ մերձ առ աղբեր¹⁸ մի¹⁹, յայնկոյս ձորոյն, Հանդէպ²⁰ գեղջն²¹ զնէր²² եւ նշանագրեաց²³ զտեղին²⁴: 75 Եւ ծածկեաց Տէր զնշխարսն²⁵, եւ ոչ ոք կարաց տեսանել մինչեւ սուրբն²⁶ Գրիգոր²⁷ դարձաւ ի տեղին²⁸:

76 Իսկ արք²⁹ գեղջն հետամուտ ե-

ղեն³⁰ մեզ, եւ մեք³¹ հեծեալ յիւրաքանչիւր³² երիվարս³³ փախստական գնացաք յամուրն³⁴ Ողկան: 77 Եւ յառաջեալ քան զնոսա՝ մտաք ի ներքս³⁵, քանզի³⁶ ընդդէմ եկին³⁷ արք տեղւոյն³⁸, եւ տեղեկացեալ իշխանէն հիւսիսային եւ³⁹ մուծին զմեզ ի ներքս⁴⁰: 78 Իսկ արք գեղջն⁴¹ եկեալ անցին յայնկոյս, ի քաղաքն Կուռուս եւ ազգ արարին նոցա զմէնջ, գոր լուեալ՝ յայնկոյս անցին⁴² եւ զամրոցն սկսան պաշարել⁴³: 79 Իսկ մեր ի վարանս մտեալ՝ յղեցաք զիշերագնաց գոմն⁴⁴ առ իշխանն⁴⁵ Անգեղ տանն⁴⁶ եւ թղթով ծանուցաք զիրսն⁴⁷: 80 Իսկ նորա ԴՌ արանց ընտիր⁴⁸ սուսերաւորաց առաքեաց⁴⁹, որք ի վաղիւն եկեալ անցին յայնկոյս⁵⁰ գետոյն⁵¹, եւ յետ երկից աւուրց պաշարեալ զքաղաքն՝ աւերեցին, եւ զպարիսպն հիմնայտակ արարին⁵² եւ շինուածս⁵³ կործանեցին: 81 Եւ

1 ի ցիշխանն փխ ի ձեռն իշխանին
2 հ փուլթացու / ի փուլթացո դոսս
3 m Ողկան
4 msv թէ
5 v4 գուծ
6 hmosv գկնի (o գկնի երիս) զաւրացն ազդ առնել (s առնել նոցա) փխ երիս արս ... զաւրուս (lv4)
7 h իշխան
8 ի սուրբն Գրիգոր
9 ի լերին, o լերինն, h բլուրն փխ բլերն (msv)
10 ի եւ իջանել փխ կամելով իջանել
11 lhmo տեղոյն փխ տեղւոյն (sv)
12 o կամեցան փխ սկսան
13 hmsv զանց
14 lo չիբ պահ
15 h պահել փխ պահ ունել
16 ի եթէ
17 lo զնշխարսն
18 o աղբիւր փխ աղբեր
19 ի յաղբերն փխ աղբեր մի
20 ի որ էր հանդէպ
21 h գեղջի մի
22 ի չիբ դնէր
23 hosv նշանագրէր / m նշանադրէր
24 hmo չիբ գտեղին
25 hmo գտեղին փխ զնշխարսն (lsv)
26 h սուրբ
27 o Գրիգորինոս / ի նմն փխ սուրբն Գրիգոր
28 ի նոյն տեղի փխ տեղին
29 s արքն

30 ի եղեալ փխ եղեն
31 ի մեր փխ մեք
32 h իւրաքանչիւր
33 ի երիվարսն փխ յիւրաքանչիւր երիվարս
34 h ամուրն
35 ի ներս
36 o զի, ի վասն զի փխ քանզի
37 ի եկին մեք
38 ի ամրոցին փխ տեղւոյն / o տեղոյն
39 hmosv չիբ տեղեկացեալ ... հիւսիսային եւ
40 ի ներս
41 h գեղջին
42 hmo չիբ ի քաղաքն Կուռուս ... անցին
43 hmo պաշարեցին փխ սկսան պաշարել (lsv)
44 ի դարձեալ յղեցաք ոմն փխ յղեցաք զիշերագնաց գոմն
45 h իշխան
46 hsv տան փխ տանն (lmo)
47 h ծանեցաք զիրս փխ ծանուցաք զիրսն
48 m ընդիրս
49 ի տուեալ ի ձեռս իշխանին Ապահունեաց փխ առաքեաց
50 h այն փխ յայնկոյս
51 s գետոյ
52 hmo չիբ պաշարեալ զքաղաքն ... արարին
53 hmov զշինուածսն փխ շինուածս (ls)

զմարդիկ քաղաքին բերեալ՝¹ ի Մեղտի² անցուցին:

82 Իսկ իշխանքն իբրեւ լուան³, ելին ի վերայ բլերն եւ տեսին զԱրձանն, զի արս չորս հարիւր⁴ լոկ թէ աւելի կամ պակաս⁵ ունէր ընդ իւրն⁶, վաղվաղակի ի վերայ յարձակեալ⁷ քաջ իշխանացն⁸ ի փախուստ դարձուցանէին զԱրձանն⁹: 83 Իսկ այլ գաւրքն¹⁰ Հայոց իբրեւ լուան զձայն գուծին, վաղվաղակի¹¹ ամենեքեան անդր¹² ի բլուրն հասանէին¹³: 84 Իսկ Արձանն յառաջ մատուցեալ՝ սկսաւ¹⁴ թշնամանել¹⁵ զիշխանսն¹⁶ Հայոց¹⁷ եւ ասէ. «Յառա՛ջ մատիք, ո՛վ դենակորոյսք եւ ուրացողք¹⁸ զհայրենի զաստուածսն¹⁹ եւ թշնամիք բարեփառին²⁰ Գիսանէի²¹, ո՞չ²² գիտէք, զի այսաւր մեծն²³ Գիսանէ²⁴ ի²⁵ պատերազմ ելանէ²⁶ ընդ ձեզ²⁷, եւ մատնելոց է զձեզ ի

ձեռս մեր, եւ հարկանելոց է զձեզ կուրու- թեամբ եւ մահուամբ»:

85 Իսկ իշխանն²⁸ Արծրունեաց ի մէջ անցեալ՝ ասէ. «Ո՛վ, որ խրոխտաս²⁹ ի վերայ մեր, եթէ³⁰ վասն աստուածոցն մարտնչիս՝ սուտ ես, եւ³¹ եթէ³² վասն երկրիդ՝³³ բնաւ իսկ անմիտ ես³⁴, զի այս իշխանն է³⁵ Անգեղ տանն³⁶ եւ³⁷ Սիւնեաց տանն³⁸. եւ այլք ի պատուաւոր արանց³⁹, զոր դուք⁴⁰ իսկ ճանաչէք»: 86 Իսկ Դեմետր՝ որդի Արձանին⁴¹, ասէ. «Լուարո՛ւք մեզ, իշխա՛նքդ⁴² Հայոց, այս քառասուն ամ է, զի⁴³ ծառայեմք մեծի⁴⁴ աստուածոցն⁴⁵ եւ գիտեմք զգաւրութիւն⁴⁶ նոցա, զի ընդ⁴⁷ թշնամիս պաշտաւնէից իւրեանց⁴⁸ ինքեանք մարտնչին⁴⁹: 87 Արդ՝ մեք պատերազմաւ ձեզ ոչ կարեմք⁵⁰ ընդ դիմանալ⁵¹, զի այս տունն է թագաւորին Հայոց⁵², եւ դուք՝ իշխանք՝ նորա⁵³:

1 hmo գմարդիկն (h գմարդիկ) բերին փխ գմարդիկ քաղաքին բերեալ (Isv)
2 hmo տեղի փխ Մեղտի (Isv)
3 hmo չիբ լուան
4 v չորբե հարիւր
5 hmo չիբ քե աւելի կամ պակաս
6 hmo չիբ ընդ իւրն
7 hmo չիբ ի վերայ յարձակեալ / sv յարձակեալ ի վերայ փխ ի վերայ յարձակեալ (I)
8 h իշխանաց
9 hmo դարձուցին զգաւրսն փխ դարձուցանէին զԱրձանն (Isv)
10 I գաւրք փխ այլ գաւրքն
11 hmo չիբ վաղվաղակի
12 hmo անդ փխ անդր (Isv)
13 hmo հասանէին ի բլուրն փխ ի բլուրն հասանէին (Isv)
14 h չիբ սկսաւ
15 o քշնամանեալ
16 h զիշխանս
17 I չիբ Հայոց
18 s ուրացողք
19 hmov աստուածսն փխ գաստուածսն (Is)
20 h բարեփառի / I բարեփառ
21 lo Գիսանէ, hm Գիսանեայ փխ Գիսանէի (sv)
22 hmo եւ ուրացողք, ո՞չ
23 Isv չիբ մեծն
24 mo Գիսիանէ
25 h ընդ փխ ի
26 hsv ելեալ է

27 I ձեր
28 h իշխան
29 sv խրոխտաս
30 hm քե փխ եթէ
31 o չիբ եւ
32 h քե
33 ho երկրիս / I երկրիդ կոուիս
34 hmo էք փխ ես (Isv)
35 h չիբ է / I իսկ է
36 hsv տան փխ տանն (Imo)
37 s եւ իշխան
38 hs տան
39 sv պատուաւորաց փխ պատուաւոր արանց
40 hm չիբ դուք
41 hm որդին Արձանայ փխ որդի Արձանին
42 hmo իշխանք
43 h չիբ զի
44 I չիբ մեծի
45 s չաստուածոցն
46 o զգաւրութիւնն
47 hm ընդ ձեզ
48 hmo չիբ իւրեանց
49 I կոուին փխ մարտնչին
50 h կարեմ / sv չկարեմք փխ ոչ կարեմք (Imo)
51 Ihm դիմանալ փխ ընդդիմանալ (sov)
52 hmo թագաւորին Հայոց է փխ է թագաւորին Հայոց (Isv)
53 hmo արքային Հայոց փխ նորա (Isv)

88 Բայց¹ այս ձեզ յայտնի լիցի², որ³ թէ-
պէտ եւ⁴ մեք ձեզ⁵ ոչ կարեմք յաղթել⁶,
սակայն լաւ է այսաւր⁷ մեռանել⁸ ի վերայ
մեծի⁹ աստուածոցն¹⁰ մերոց¹¹, քան զտա-
ճար նոցա¹² ի ձէնջ ապականեալ¹³ տեսա-
նեմք¹⁴. որով եւ¹⁵ զկեանս ատեցաք¹⁶ եւ
զմահ սիրեցաք¹⁷: 89 Բայց որ իշխանդ ես
Անգեղ տան¹⁸, յառաջ մատիր, զի մենա-
մարտեսցուք¹⁹ ես եւ դու»:

90 Յայնժամ ի մէջ անցեալ իշխանն
Անգեղ տան²⁰ եւ Արձանն²¹ եւ սկսան ան-
ցանել շուրջ²² զմիմեամբք: 91 Աճապա-
րեալ²³ Արձանն եւ եհար տիգաւ ի վերայ
բարձից նորա եւ կամեցաւ²⁴ ընկենուլ²⁵
զնա: 92 Իսկ իշխանին²⁶ դարձեալ ի վերայ
նորա²⁷ ասէ. «Գիտեա՛ զայս²⁸, Արձա՛ն, զի

տեղւոյս այս Արձանն եւ կոչելոց²⁹, զի³⁰
քեզ արձանանալ պիտի յայսմ վայրի³¹»:
93 Եւ ի վեր ամբարձեալ զձեռն³² իւր՝ ի-
ջուցանէր զսուրն³³ ի վերայ աջոյ թի-
կանցն³⁴ եւ ի բաց ձգէր զպարանոցն³⁵
Հանդերձ ձախ թիկամբն եւ ոտամբն³⁶, եւ
նորա³⁷ անկեալ՝ յերկիր թաւալէր: 94 Եւ
կուտեցին³⁸ արձան ի վերայ նորա, եւ կայ
ի թաղման ի նմին³⁹ տեղւոջն⁴⁰, որ դեռ
եւս⁴¹ Արձան կոչի անուն⁴² լերինն⁴³:

95 Եւ մինչ այս այսպէս գործեցաւ,
փութանակի եկին Հասին զաւրքն քրմաց⁴⁴
ի⁴⁵ Վիշապ քաղաքէ⁴⁶, եւ⁴⁷ արք Պարա-
խոյ⁴⁸ եւ արք Մեղտոյ⁴⁹. ամենեքեան⁵⁰ առ-
Հասարակ անդը⁵¹ Հասանէին, եւ այլք՝
յԱստղաւնից եկեալ ընդ նոսա⁵². ընդ⁵³ ա-

1 hmo Արդ փիս Բայց (Isv)
2 հ լինի
3 hmo գի փիս որ (Isv)
4 sv չիք եւ
5 hmo չիք մեք ձեզ
6 hmo յաղթել ոչ կարեմք փիս ոչ կարեմք յաղթել (Isv)
7 hmo չիք այսաւր
8 I մեռանիլ
9 sv չիք մեծի
10 hm անուան աստուածոցն / lo աստուածոց
11 I չիք մերոց
12 hmo գնոսա փիս զտանար նոցա (Isv)
13 o ապականել
14 I տեսանիցեմք
15 hmo չիք եւ
16 hmo ատեցի փիս ատեցաք (Isv)
17 hmo սիրեցի փիս սիրեցաք (Isv)
18 Im տանն
19 s մենամարտիցուք / m մենայ մարտեսցուք
20 I չիք Անգեղ տան
21 hmo Արձանն եւ իշխանն Անգեղ տան (hm Ան-
գեղ տան իշխանն) փիս իշխանն ... Արձանն (Isv)
22 hm ընդ միմեամբք (h միմեամբք) փիս շուրջ զմի-
մեամբք (Isv) / o չիք շուրջ զմիմեամբք
23 hmo եւ անապարեաց փիս անապարեալ (Isv)
24 hmosv մերձ տարաւ փիս կամեցաւ
25 msv ընկենուլ փիս ընկենուլ (hlo)
26 msv իշխանն փիս իշխանին (hlo)
27 hmo ի վերայ (m վեր) դարձեալ փիս դարձեալ ի
վերայ նորա (Isv)
28 hmo չիք զայս

29 hmo չիք զի տեղւոյս այս ... կոչելոց
30 hm որ փիս զի
31 hmo այսաւր արձանանալ պիտի քեզ ի տեղւոց
(h տեղոջս) աստ փիս քեզ արձանանալ ... վայրի
(Isv)
32 ho գանուս փիս գանուն
33 I առեալ զսուրն իւր իջուցանէր փիս ամբար-
ձեալ ... զսուրն (I տող)
34 o թիկանն / I թիկանն նորա աջոյ փիս աջոյ թի-
կանն
35 I պարանոցն / h զպարանոցն նորա
36 hmo չիք հանդերձ ձախ թիկամբն եւ ոտամբն
37 hmo նա փիս նորա (Isv)
38 հ կուտեցան
39 hmo նոյն փիս նմին (Isv)
40 Ihm տեղոջն, o տեղւոց փիս տեղւոջն (sv)
41 hmo եւ դեռ փիս դեռ եւս
42 hmo կոչեն փիս կոչի անուն (Isv)
43 m մինչեւ ցայսօր լերինն այն մէկ փիս լերինն
44 Imo զաւրք քրմացն փիս զաւրքն քրմաց (hsv)
45 I չիք ի
46 I քաղաքի
47 hm չիք եւ
48 o Պարախու, I Պարախայ փիս Պարախոյ (hmsv)
49 I Մեղտեայ
50 ho եւ ամենեքեան / I չիք ամենեքեան
51 hmo անդ փիս անդր (Isv)
52 hmo ընդ նոսա եւ այլք յԱստղաւնից եկեալ անդ
հասանէին (h չիք անդ հասանէին) փիս եւ այլք
յԱստղաւնից եկեալ ընդ նոսա (Isv)
53 հ չիք ընդ

մենայն, որպէս եւ ինքեանք յետոյ¹ ասէին՝
 Հինգ հազար եւ² չորս հարիւր եւ ԾՁ³ այր:
 96 Իբրեւ⁴ հասին ի գլուխ լերինն, ձայն
 գուժեաց⁵ յերկոսեան⁶ գունդսն⁷: 97 Եւ
 միաւորեալ⁸ դասք քրմացն ընդ միմեանս՝
 յարձակեցան ի վերայ գաւրացն⁹ Հայոց, եւ
 փախստական արարեալ՝ իջուցին գնոսա¹⁰
 զառ ի վայր¹¹ լերինն ընդ գեղջն¹² կողմա-
 նէ: 98 Իսկ արք այնորիկ¹³ քանզի ի¹⁴ դա-
 րանամտեալ¹⁵ էին, ընդդէմ եկին¹⁶ մերոց
 գաւրացն¹⁷, եւ յերկուց¹⁸ կողմանց ի մէջ
 առեալ զգաւրս¹⁹ Հայոց՝ սկսան²⁰ կոտորել:

99 Իսկ իշխանն Անգեղ տանն²¹ հեր-
 ձեալ զքրմացն²² կողմն եւ²³ անցանէր յե-
 տուստ կողմանէ. ուչ²⁴ բլերն առնէր, զի
 էին²⁵ անդ արք հետեւակք, որք զառիվե-
 րին²⁶ կողմանէն էին եւ²⁷ բազում վնաս²⁸

արարին²⁹ վիմաւք երիվարացն: 100 Իսկ
 Դեմետր իբրեւ ետես, եթէ³⁰ իշխանն Ան-
 գեղ տանն³¹ ի բլուրն ել, թողեալ զայլ
 գաւրսն³² ուչ նմա արարեալ: 101 Նոյն-
 պէս եւ այլ գաւրքն սկսան ճիախաղաց
 անդր ժողովել³³: 102 Իբրեւ³⁴ ելին³⁵ ի վե-
 րայ բլերն, ճակատեցան դարձեալ առ մի-
 մեանս, եւ կային մնային իշխանքն մեր³⁶
 գաւրուն իւրեանց, զի դեռ³⁷ ամենեքեան
 չէին ժողովեալ³⁸: 103 Զի³⁹ Դի⁴⁰ դեռ ի
 Մեղտի զգերիսն⁴¹ ունէին, իսկ ԳՌ անցին
 ընդ Բասեն⁴² եւ ընդ Հարք⁴³, իսկ այլքն
 դեռ ի դաշտի անդ սփռեալ ասպատա-
 կէին⁴⁴:

104 Եւ յորժամ ճակատեցան առ⁴⁵
 միմեանս եւ կամէին խառնել ընդ ի-
 րեար⁴⁶, ժամանեաց նոցա երեկոյ, եւ ի
 նոյն վայրի իջեալ բանակեցան մինչեւ
 ցառաւաւտն: 105 Եւ իբրեւ առաւաւտ⁴⁷
 եղեւ, եկին⁴⁸ հասին ի նոյն տեղի մնա-
 ցեալ որդիք⁴⁹ գաւրուն⁵⁰ Հայոց: 106 Եւ

1 hmo յետոյ ինքեանք փխ եւ ինքեանք յետոյ (Isv)
 2 v չորեք փխ չորս (Is)
 3 hmov Ծ փխ ԾՁ
 4 ho եւ իբրեւ
 5 I չիք՝ անգն գուժեաց
 6 hm երկոսեան, I յերկուսեան, o յերկուսին փխ
 յերկոսեան (sv)
 7 h գունդն
 8 mo միաւորեալք
 9 h արձակեցան զորաց փխ յարձակեցան ի վերայ
 զաւրացն
 10 o գնոսա իջուցին փխ իջուցին գնոսա
 11 mo ընդ գառիվայր
 12 h գեղջին
 13 v գեղջն այնորիկ
 14 v չիք ի
 15 v դարանամտութ, s դարան մտեալ փխ դարա-
 նամտեալ (I) / hmo գեղջն դարանամտութ փխ
 այնորիկ ... դարանամտեալ
 16 hmov եկեալ փխ եկին (Is)
 17 hm զորս
 18 I յերկուցուց
 19 mosv զգաւրսն
 20 o եւ սկսան
 21 h իշխան տան
 22 h քրմացն
 23 I չիք եւ
 24 hmsv եւ ուչ
 25 hmov չիք էին (Is)
 26 hmo որ գառիվայր փխ որք գառիվերին (Isv)
 27 hmsv չիք եւ (Is)

28 m վնասս
 29 o առնէին փխ արարին
 30 I թէ
 31 hmov Անգեղ տան իշխանն փխ իշխանն Անգեղ
 տանն (Iso)
 32 sv զգաւրսն փխ զայլ զաւրսն
 33 o հասանել փխ ժողովել / h ժողովել անդ փխ
 անդր ժողովել / s չիք՝ նոյնպէս եւ ... ժողովել
 34 o եւ իբրեւ
 35 h ել փխ ելին
 36 I չիք մեր
 37 hmo չիք դեռ
 38 o ժողովել
 39 sv քանզի փխ զի (Ihmo)
 40 v չորեք հազար այր
 41 h զգերիս / I զգերութիւնն
 42 v Բասեան փխ Բասեն
 43 s ընդ Հարք եւ ընդ Բասեան
 44 Is չիք իսկ այլքն ... ասպատակէին
 45 hm ընդ փխ առ
 46 I իրար / hmo չիք ընդ իրեար
 47 h ցառաւոտ
 48 o չիք եկին
 49 I մնացին, v մնացեալք փխ մնացեալ որդիք (svs)
 / hmo չիք ի նոյն տեղի մնացեալ որդիք
 50 I զաւրացն, hmo զաւրքն փխ զաւրուն (sv)

այլք ոմանք ի Տիրակատարն քաղաքէ, որպէս թէ արք¹ Եձ², եկին³ յաւգնել⁴ քրմացն⁵: 107 Արդ՝ իբրեւ եկին⁶ հարստացան երկոքին⁷ կողմանքն, եւ⁸ էին վեց հազար թձ⁹ ԽՁ⁹ քրմացն¹⁰, իսկ եւթն¹¹ Ռ եւ ութսուն՝ զաւրք իշխանացն¹² Հայոց¹³, եւ ապա հնչեցուցեալ զփող¹⁴ պատերազմացն¹⁵ եւ զիմեցին իւրաքանչիւր այր ի դէմ առն զիպանաւորի¹⁶:

108 Զառաջինն յաղթեցին զաւրքն Հայոց քրմացն¹⁷: 109 Իսկ ի նոյն ցեղէն Դեմետրեայ¹⁸ իշխանն¹⁹ Հաշտենից, որ էր ընդ զաւրսն²⁰ Հայոց, հանդերձ էձ աւրամբք²¹ յայնկոյս էանց եւ եղեւ ընդ քրմին Դեմետրեայ: 110 Եւ սկսաւ աւրամբք իւրով²² կռուել²³ ընդ իշխանսն Հայոց: 111 Իբրեւ տեսին զաւրքն Հայոց զնա, լքան եւ յերկիր²⁴ կործանեցան, զի

այնպիսի²⁵ էր²⁶ այրն այն²⁷ յաղթող եւ հմուտ պատերազմի եւ կորովի²⁸, մինչ զի ամենայն իշխանքն Հայոց դողալին ի նմանէ: 112 Եւ յանխնայ սկսաւ արեան ճապաղիս²⁹ հանել³⁰:

113 Եւ ամենայն զաւրքն³¹ զաղաղակ բարձին առ իշխանն³² Սիւնեաց, իսկ իշխանն Սիւնեաց³³ ձայն տուեալ՝ ասէ. «Այ գայակորի՛ւն, յիշեցեր զբարս³⁴ հաւր քո³⁵ եւ ի նոյն շաղաղակերութի՞ւն³⁶ դարձար»: 114 Իսկ նա ասէ. «Այ արծուոյ ձա՛գ³⁷, որ³⁸ թեւաւքդ ես հպարտացեալ, եթէ³⁹ անկանիցիս ի շար ականատացս⁴⁰, ես ցուցանեմ քեզ զիմ զաւրութիւնս⁴¹»: 115 Իսկ իշխանն Սիւնեաց⁴² ոչ հանդուրժեաց⁴³ թշնամանացն⁴⁴, յարձակեալ⁴⁵ ի վերայ նորա՝ եհար մրճովն ի վերայ սաղաւարտին⁴⁶: 116 Եւ կտրեալ⁴⁷ զնա ի զաւրացն¹ եւ

1 hmo իբրեւ փխ որպէս թէ արք (Isv)
 2 hmo էձ, s Ծ փխ Եձ (Iv)
 3 hmo չիբ եկին
 4 mv oqնել, v² յոզն փխ յաւգնել (hso)
 5 Iv₄ յաւգն ֆրմին Դեմետրեայ որդւոյն Արճանայ փխ յաւգնել ֆրմացն
 6 v չիբ եկին
 7 m երկոքեան
 8 hmo չիբ եւ
 9 s եւ ԽՁ արք / v ԽՁ արք / m ԹձԽ եւ Ձ փխ Թձ ԽՁ
 10 o ֆրմացն զարքն
 11 hmsv հիմզ փխ եւթն (Io)
 12 h իշխանաց
 13 I չիբ Հայոց
 14 hmov ապա հնչեցուցին զփողս փխ եւ ապա հնչեցուցեալ զփող (Is)
 15 h պատերազմաց
 16 hmo առհասարակ ի վերայ միմեանց փխ իւրաքանչիւր ... դիպանաւորի (Isv)
 17 h ֆրմաց
 18 hmo չիբ ի նոյն ցեղէն Դեմետրեայ
 19 h իշխան
 20 hm իշխանս, o իշխանսն փխ զաւրսն (Isv)
 21 I արամբ / v₄ արամբ
 22 hmov կտրեալ էձ արամբ (h արամբ) ի ֆրմացն (h ֆրմացն) կողմ ելանէր. եւ սկսաւ փխ հանդերձ էձ ... իւրով (Is)
 23 s կռուիլ
 24 hmo Ձոր տեսեալ իշխանին (h իշխանս) Հայոց՝ լքեալ փխ իբրեւ տեսին ... յերկիր (Isv)

25 h այնպէս
 26 sv չիբ էր
 27 o այր փխ այրն այն / hm չիբ այն
 28 hmo կորովի եւ ի գործ պատերազմի յառաջադէմ (h առաջադէմ) փխ հմուտ ... կորովի (Isv)
 29 I ճապաղիս
 30 s առնել փխ հանել
 31 h գորք / s իշխանին Հայոց փխ զարքն
 32 hmo առաջի իշխանին փխ առ իշխան
 33 hmo նա, sv նորա փխ իշխանն Սիւնեաց (I)
 34 o զբանս փխ զբարս
 35 I հարքն ֆո զգայլուն փխ հարքն ֆո
 36 Io շաղաղակերութիւն, m շաղաղակերութիւն փխ շաղաղակերութիւն (hsv)
 37 o արծուձագ փխ արծուոյ ձագ
 38 hmv չիբ որ
 39 hmv բայց եթէ
 40 hmov² ի լար (hmv շար) ականատացս անկանիս փխ անկանիցիս ... ականատացս (Is)
 41 I զարութիւնն / hmo զզարութիւնս իմ ի քեզ փխ քեզ զիմ զարութիւնս (Isv)
 42 hmsv իշխանն Սիւնեաց փխ Սիւնեաց իշխանն (Io)
 43 hmv չհանդուրժեաց փխ ոչ հանդուրժեաց (Iso)
 44 mov առ թշնամանսն, h առ թշնամանս փխ թշնամանացն (Is)
 45 h արձակեալ
 46 I մրճով զսաղաւարտ փխ մրճովն ... սաղաւարտին
 47 hmo կտրեաց փխ կտրեալ (Isv)

փախստական արարեալ² ընդ յարեւելս³ կոյս, եւ հանեալ⁴ հանդէպ⁵ Իննակնեան վայրուցն՝ մղեալ ընկեց յերկրային եւ ի-ջեալ՝ դանակաւ⁶ կտրեաց զգլուխ նորա: 117 Եւ զմարմինն գահավէժ արարեալ՝ ա-սէ⁷. «Տեսցեն զքեզ անգեղք եւ ասասցեն⁸, թէ⁹ արծուոյ է հարեալ¹⁰ զնապաստակդ»։ Եւ ինքն դարձաւ: 118 Զոր¹¹ մինչեւ ցայ-սաւր Արծուիք կոչեն տեղոյն¹²:

119 Իսկ իշխանն Արծրունեաց ի մէջ անցեալ՝ կտրեաց¹³ զքրմապետն¹⁴ Աշտիշա-տայ¹⁵, որոյ անունն¹⁶ կոչէր¹⁷ Մեսակէս¹⁸, եւ տարաւ փախստական մինչեւ ի գլուխ լե-րինն¹⁹ ընդ դիտան²⁰ վայրուցն: 120 Եւ իբ-րեւ եհաս նմա, ընդդէմ դարձաւ²¹ Մեսա-կէս²² եւ եհար²³ զբարձս նորա: 121 Իսկ նորա ջեռեալ յարենէ խոցուածին²⁴ աճա-

պարեալ²⁵ կտրեաց զթիկունս²⁶ նորա²⁷ եւ պարանոցաւն ի բաց²⁸ ընկեց եւ զդի նորա դարահոս արար: 122 Զոր եւ Մեսասկող²⁹ կոչեն զանուն տեղոյն³⁰:

123 Իսկ իշխանն Արջոց³¹ փախուցեալ՝ ի նոյն վայրս³² թաղեաւ. զոր տեսեալ իշ-խանին³³ Արծրունեաց՝ որպէս թէ³⁴ ընդ չտես³⁵ արար, եւ գնացեալ³⁶ մերձեցաւ առ նա եւ յանկարծակի յարձակեցաւ ի վերայ նորա: 124 Իսկ նորա³⁷ փախստեան³⁸ ե-ղեալ³⁹ ընդ անտառն⁴⁰ կտրաւն փայտին դիպեալ ի սիրտն եւ ընդ լերդ նորա էանց⁴¹, եւ անդէն մեռաւ: 125 Իսկ⁴² նորա առեալ զերկոսին⁴³ երկվարսն՝ դարձաւ: 126 Եւ անուանեցաւ տեղին այն Արջուց⁴⁴ ձոր:

127 Եւ⁴⁵ իբրեւ դարձաւ անտի, ե-կեալ⁴⁶ հանդիպեցաւ, զի Դեմետր եւ իշ-խանն Անգեղ տան⁴⁷ մարտնչէին ընդ մի-

1 I գաւրացն իւրոց
 2 hmov արար գնա (o չի՞ գնա) ի վերայ լերինն փխ արարեալ (Is)
 3 msv արեւելս
 4 hmo ապա հասեալ փխ հանեալ (Isv)
 5 h չի՞ հանդէպ
 6 hmo չի՞ դանակաւ
 7 o ասէր / h չի՞ ասէ / Iv₂ ընդ գահն ի վայր գլեաց ասելով փխ գահավէժ ... ասէ
 8 hmov գիտացցեն փխ ասացցեն (Is)
 9 hmsv եթէ
 10 I հարած / hmov հարեալ է փխ է հարեալ (Is)
 11 hmsv որ
 12 hmv տեղոյն, so տեղեացն փխ տեղոյն (I)
 13 o կոտորեաց
 14 hm գրմացն փխ գրմապետն
 15 o Աշտիշատու
 16 o որ փխ որոյ անուն
 17 sv անունն էր փխ անուն կոչէր (I)
 18 o Մեսսակէս, v Մեսակէս փխ Մեսակէս (Isv_{4,5}) / hmv² չի՞ որոյ անուն ... Մեսակէս
 19 hmo անտառին փխ լերինն (Isv)
 20 hmo դիտանոց փխ դիտան (Isv)
 21 I դարձաւ նմա փխ ընդդէմ դարձաւ / o չի՞ ընդ-դէմ դարձաւ
 22 hmo Մեսսակէսն, v Մեսակէսն, s Մեսակէսն փխ Մեսակէս (Iv₄)
 23 hm ընկեաց, o խոցեաց փխ եւ եհար (Isv)
 24 hmo յարին անձին իւրոյ փխ յարենէ խոցուա-ծին (Isv)

25 hm եւ անապարեաց
 26 hmo գլուխս փխ գրիկունս (Isv)
 27 sv չի՞ նորա
 28 hmo վայր փխ բաց (Isv)
 29 v՝ Մեսսակողմ, v՝ Մեսակող, h Մեսասակող, o Մեսսակող փխ Մեսսակող (msv)
 30 I Որ անուանեալ կոչի տեղոյն Մեսակէս փխ Զոր եւ Մեսսակող ... տեղոյն
 31 mv³ Արջայ, sv Արջուց փխ Արջոց (Iho)
 32 s վայրսն
 33 I իշխանն
 34 hmo չի՞ թէ
 35 hmv³ չտեսեալս , o չտեսիլս փխ չտես (Isv)
 36 Iov գնաց փխ գնացեալ (hms)
 37 hmo նա փխ նորա
 38 sv փախստական փխ փախստեա (I)
 39 hm փախեալ, o ի փախուստ դարձեալ փխ փախստեա եղեալ (Isv)
 40 I անտառն, hmo յանտառն փխ անտառն (sv)
 41 hmosv փայտի էանց ընդ սիրտ նորա եւ ընդ լեարդն (hmo չի՞ եւ ընդ լեարդն) փխ փայտին դիպեալ ... նորա էանց (I)
 42 I եւ փխ Իսկ
 43 o գերկոսեան
 44 o Արջոց, hm Արջոյ փխ Արջուց (Isv)
 45 hm չի՞ եւ
 46 hmo եկն փխ եկեալ (Isv)
 47 hmo Անգեղ տան իշխանն փխ իշխանն Անգեղ տան (Isv)

մեանս: 128 Եւ նորա ի վերայ յարձակեալ՝¹ կտրեաց զաջ ուսն² նորա. եւ³ ի վայր ընկեց: 129 Եւ կտրեաց զգլուխ⁴ նորա եւ ձգեաց⁵ ի մախաղն⁶ իւր⁷ եւ դարձաւ⁸: 130 Եւ յարձակեալ⁹ ի վերայ զաւրացն, յանխնայ¹⁰ կոտորեալ¹¹ դիւթաւալ առնէին¹² իբրեւ արս ՌԼԸ¹³ եւ զայլսն մերկացուցին¹⁴: 131 Եւ ի նոյն պատերազմին¹⁵ եսպան¹⁶ Դեմետր զորդին¹⁷ Մոկաց իշխանին¹⁸, որ¹⁹ եւ մեծ սուզ եհաս²⁰ իշխանացն Հայոց²¹:

132 Արդ՝ իբրեւ մեռաւ Դեմետր ի նոյն պատերազմին²², հնչեցոյց իշխանն Սիւնեաց զփող²³ պատերազմին²⁴ ի խաղաղութիւն²⁵, եւ լռեցին երկոքին²⁶ կողմանքն ի կոտորելոյ զմիմեանս: 133 Իբրեւ²⁷ տեսին արք տեղոյն²⁸, որ քուրմքն էին, ազա-

չեցին զիշխանսն²⁹ ի խաղաղութիւն³⁰, զի զմեռեալս իւրեանց թաղեացեն³¹. եւ³² թոյլ ետուն: 134 Եւ ժողովեցին³³ զամենայն կոտորեալսն³⁴ իւրեանց յերկոցունց կողմանցն³⁵ եւ հատեալ գերեզմանս՝ լցին զնոսա³⁶ ի ներքս³⁷: 135 Եւ կանգնեցին ի վերայ³⁸ գերեզմանացն³⁹ արձանս, եւ գրեցին ի նմա այսպէս⁴⁰.

136 «Այս առաջին պատերազմ եղեւ ընդ իրեարս, որ էր յոյժ սաստիկ: 137 Պատերազմին գլխաւոր՝ Արձան քրմապետն, եւ⁴¹ կայ ընդ նմա ի թաղման Ռ եւ⁴² ԼԸ այր⁴³: 138 Եւ զայս պատերազմ արարաք⁴⁴ վասն Գիսանէ կոոցն⁴⁵ եւ վասն Քրիստոսի: 139 Զի թէ անցեալ⁴⁶ ժամանակս ոք մոռանայ զյիշատակս տեղեացդ, զայս արձան⁴⁷ բացեալ ընթերցցին⁴⁸»:

140 Զայս գրեցին ասորի եւ հելլենացի⁴⁹ եւ յոյն գրով⁵⁰ եւ իսմայելացի նշանաւ⁵¹: 141 Եւ ինքեանք իջին երեկաւթս¹

1 v՝ յարձակեալ ֆրմին Դեմետրեայ
2 հ յուս / mo գաջոյ ուս փխ գաջ ուսն
3 I չիբ եւ
4 I գլուխն
5 հmo ընկեց փխ ձգեաց (Isv)
6 հmv մախաղ, o մաղախ փխ մախաղն (Is)
7 I չիբ իւր
8 հmo դարձան փխ դարձաւ
9 հmo չիբ եւ յարձակեալ
10 հo եւ յանխնայ
11 mo կոտորել փխ կոտորեալ
12 հm գնոսա փխ դիւթաւալ առնէին (sv)
13 s Ռ եւ ԼԸ / հm հազար երեսուն փխ ՌԼԸ
14 I արս ՌԼԸ դիւթաւալ առնէին, o սկսան արս ՌԼ դիւթաւալ կացուցանէին փխ դիւթաւալ առնէին ... մերկացուցին (2 տող) (hmsv)
15 հm պատերազմի
16 I սպան
17 sv զորդի
18 I զիշխան զորդին Մոկաց փխ զորդին Մոկաց իշխանին
19 I զոր
20 I հասաւ փխ եհաս
21 հmo չիբ Հայոց
22 o պատերազմի / I չիբ ի նոյն պատերազմին
23 sv զփող փխ զփող (Ihmo)
24 I պատերազմացն
25 o խաղաղութեան
26 I երկոքեան
27 sv Զոր իբրեւ
28 v կողմանց, s տեղեացն փխ տեղոյն (Ihmo)

29 I զիշխանն, հmov զիշխանս իւրեանց փխ զիշխանսն (s)
30 o խաղաղութեան
31 m թաղիցեն / sv թաղեցեն գմեռեալս իւրեանց փխ գմեռեալս իւրեանց թաղեցեն
32 հ չիբ եւ
33 I ժողովեցեն, հm ժողովել, o ժողովեալ փխ ժողովեցին (sv)
34 հmo գմեռեալս փխ գամեռայն կոտորեալսն (Isv)
35 հmo կողմանց
36 հ չիբ գնոսա
37 I անդ փխ ի ներքս
38 m վերայ նոցա
39 հmo չիբ գերեզմանացն
40 հmo գայս փխ ի նմա այսպէս (Isv)
41 հmov որ փխ եւ (Is)
42 I չիբ եւ
43 հmov այսր (o այսաւր) ի թաղման, եւ ընդ նմա՝ արս ՌԼԸ (հ ՌԸԸ) փխ ընդ նմա ի ... ԼԸ այր (Is)
44 s արարին
45 msv Գիսանեայ կոոց փխ Գիսանէ կոոցն (Iho)
46 s յանցեալ փխ անցեալ (I)
47 s արձանս փխ արձան (I)
48 հmov չիբ Զի թէ անցեալ ... ընթերցցին
49 m հելլենացի
50 հmov գրով եւ յոյն փխ եւ յոյն գրով (Is)
51 հmo նշանով փխ նշանաւ (Isvv)

առնել յիննականեան տեղիսն²: 142 Եւ փու-
թապէս³ կոչնականս արձակեցին⁴ սրբոյն
Գրիգորի, եւ ինքեանք մնացին⁵ անդէն՝ ո-
մանք ի զիտանոցն⁶ մնալով⁷, եւ այլ
զաւրքն⁸ ի մարգճակին⁹ իջեւանս կալեալ¹⁰
աղբերն¹¹ անտառին: 143 Իսկ մեք ի յամ-
րոցէն ելեալ¹² եկաք ընդ¹³ նոյն ճանա-
պարհ, ընդ¹⁴ որ փախստական գնացաք:

144 Եւ¹⁵ իբրեւ եկաք ի վայրս գեղջն¹⁶,
մոլորեցաք, քանզի¹⁷ գիշեր էր: 145 Բայց
դեռ¹⁸ գայաք առ ափամբ այգեստանեացն,
յանկարծակի ծագեաց լոյս սաստիկ առա-
ւել քան զճառագայթս¹⁹ արեգականն²⁰ ի
նշխարացն, զոր պահեալ էր սրբոյն Գրի-
գորի: 146 Եւ այնչափ ծագեաց, մինչեւ ա-
մենայն բնակիչք²¹ գեղջն ի դուրս ընթա-
ցեալ²² արք²³ եւ կանայք, ծերք եւ տղայք՝

ի տեսիլն²⁴: 147 Եւ հիացեալք²⁵ սկսան
զղջանալ, եւ նոյն ժամայն բարձեալ տա-
րան²⁶ զնշխարսն²⁷ մինչեւ²⁸ ի մէջ գեղջն²⁹:
148 Եւ պաշտաւն ցնծութեան³⁰ կատարեալ
մինչեւ ցառաւաւտն եւ ի վաղիւն բար-
ձեալ³¹ եկաք³² յԱրձանն եւ ընթերցաք
զգիրն:

149 Եւ բազում³³ ժամս³⁴ արտասուեալ
սրբոյն Գրիգորի վասն իզուր կոտորածին
եւ ապա առեալ զաջ թեկն³⁵ սրբոյ Կարա-
պետին³⁶ տեառնագրեաց զամենայն կող-
մամբքն³⁷ գաւառին³⁸ ասելով³⁹. «Եղիցի՛
աչք⁴⁰ Տեառն ի վերայ երկրիս⁴¹ այսորիկ՝
պահել⁴² ի թշնամեաց: 150 Եւ թէ⁴³ վասն
մեղաց⁴⁴ տանջեցան⁴⁵ ի Տեառնէ, սակայն
թշնամիք⁴⁶ մի՛ լիցին երկայնակիցք⁴⁷, այլ
չարեաւք⁴⁸ սատակեսցին⁴⁹, եւ եթէ մտցեն

1 s յերեկօթս
2 o տեղւոջն, hmv տեղոջն փխ տեղիսն (Is)
3 I չիք փութապէս
4 hv կոչնական արարին փխ կոչնականս արձա-
կեցին
5 s մնացին ինքեանք փխ ինքեանք մնացին
6 h դիտանոցն
7 I եւ մնացին ոմանք ի դիտանոցն, ելեալ անդ
կացին փխ ինքեանք մնացին ... մնալով (I տող)
8 hmo զաւրք
9 I ի Մարգնակի
10 hmo չիք իջեւանս կալեալ
11 v առ աղբերն, h առ աղբերս, mo առ աղբիւրս
փխ աղբերն (Is)
12 hmo ելեալ յամրոցէն փխ ի յամրոցէն ելեալ
(Isv)
13 h առ փխ ընդ
14 o չիք ընդ
15 hmov չիք եւ
16 h գեղջին / v՛ գեղջն Կուտաց
17 hmo գի փխ քանզի (Isv)
18 hsv մինչդեռ փխ դեռ (Imo)
19 I չիք գնառագայթս
20 ho արեգական փխ արեգականն (msv) / I արե-
գականն ի միջաւրէի
21 I արք փխ բնակիչք / o չիք բնակիչք
22 h ընթացան / I տեսիլն կուտեցան փխ դուրս
ընթացեալ
23 I այրք

24 I եւ մանկունք մոցա փխ ծերք եւ տղայք ի տե-
սիլն
25 o հիացեալ / I չիք հիացեալք
26 hmo չիք տարան
27 h գնշխարս
28 hmo չիք մինչեւ
29 m գեաւոջն / h գեաւոյ
30 hmv ցնծութեամբ փխ ցնծութեան (so) / I չիք
ցնծութեան
31 I առեալ փխ բարձեալ
32 hmo ելաք փխ եկաք (Isv)
33 o ի բազում
34 I անգամ փխ ժամս
35 h դեհն փխ թեկն
36 hmov Մկրտչին փխ սրբոյ Կարապետին (Is)
37 I կողմամբ
38 hmo շուրջ զգաւառան փխ զամենայն կող-
մամբքն գաւառին (Isv)
39 h եւ ասէ լալով փխ ասելով
40 sv աչ փխ աչք
41 hm գաւառիս փխ երկրիս
42 I պահելով
43 I եթէ
44 mo մեղաց իւրեանց
45 mo տանջեսցին, I խրատիցին փխ տանջեցան
(hsv)
46 sv թշնամիք սորա
47 v յերկարեսցեն, o յերկարեսցին, h երկարիցին,
ms յերկարիցեն փխ լիցին երկայնակիցք (I)
48 o չարիւք փխ չարեալք
49 h չիք այլ չարեալք սատակեսցին

հերձուածողք աստ, սակայն մի՛ տացէ՛ 1 նոցա բնակիլ յայսմ վայրի՛2: 151 Աջ սրբոյ՛3 Կարապետիս4 այլ հալածական5 եւ եղիցի՛ն որպէս փոշի առաջի հողմոյ6, եւ միանգամայն7 եղիցի տունս այս շինուած8 յաւիտեանական յազգաց9 յազգս»:

152 Եւ ասացեալ մեր զԱմէնն՝ ձայն դղրդոց10 եհաս յականջս11 մեր: 153 Եւ իբրեւ եկաք իջաք մեք ի տեղիսն Իննականեան12, ընդ առաջ13 եղեն14 մեզ իշխանքն Հայոց՝ աւետիս15 տալով մեզ16, եթէ Դեմետր կործանեցաւ: 154 Եւ17 իբրեւ եկաք ի տեղին, տեսաք18 զտեղի կռոցն քանդակեալ19, եւ զկուռսն20, որ հնգետասան կանգուն21 էր, ընդ չորս22 բաժանեալ23: 155 Եւ պաշտանեայք կռոցն24 զաղաղակ բար-

ձեալ՝ ողբային25 չարաչար: 156 Որ26 եւ դեւքն ի լսելիս մարդկան կոծէին՝ ասելով. «Վա՛յ մեզ, զի եւ27 ոսկերք մարդկան28 մեռելոց29 հալածեն զմեզ յերկրէս30»: 157 Եւ մարդկաւրէն տեսեամբ որպէս թեւաւորք երեւէին31, իսկ ոմանք32 գնացին ի կողմն Աշտիշատի33 դիցն34: 158 Իսկ այլք35 ի դիւացն իբրեւ զպիծակս36 անհուն բազմութեամբ37 կամ38 որպէս զթանճրամած39 տաղտարափս40, այնպէս յարձակեալք41 ի վերայ բազմութեանն42, եւ զքուրման43 առ հասարակ լլկեալ՝ թողին իբրեւ զմեռեալս:

159 Եւ մատուցեալ սուրբն44 Գրիգոր՝45 բժշկեաց զնոսա եւ հրամայեաց կործանել զԳիսանէս46, որ էր Լ կանգուն երկայնութիւն47 եւ երկու կանգուն եւ թզաւ մի լայնութիւնն պղնձի պատկերին48:

1 s տացեն փ/ս տացէ (I)
2 hmov մի հերձուածողք բնակեացին յայսմ աշխարհիս (hv աշխարհս) փ/ս եթէ մտցեն ... վայրի (2 տող) (Is)
3 o սուրբ փ/ս սրբոյ
4 s Կարապետին
5 sv հալածեսցէ զնոսա փ/ս այլ հալածական (I)
6 hmov եղիցի կնիք եւ պահապան փ/ս այլ հալածական ... հողմոյ (2 տող) (Is)
7 h միանգամ
8 I շինած
9 hmsv ազգաց փ/ս յազգաց (Io)
10 hmv դղրդի, o դղրդի փ/ս դղրդոց (Isv³)
11 o ի յականջս
12 hmov յիննականեան տեղիսն (h տեղին) փ/ս մեք ի տեղիսն Իննականեան (Is)
13 hov յառաջ, mv՛ առաջէն
14 h ելին փ/ս եղեն
15 I եւ աւետիս
16 I չիք մեզ
17 I Զոր փ/ս եւ
18 o եւ տեսաք
19 o քանդեալ, v4 կործանեալ փ/ս քանդակեալ
20 m զկուռն փ/ս զկուռսն / I կռոցն տեսաք կործանեալ իսկ փ/ս տեսաք գտելի ... զկուռսն (I տող)
21 I կանգուն բարձրն
22 s որ Դ փ/ս ընդ չորս
23 I կոտորեցաւ փ/ս բաժանեալ
24 o չիք կռոցն / hm պաշտօնեայքն փ/ս պաշտանեայք կռոցն

25 hmo զաղաղակ բարձրն փ/ս զաղաղակ բարձեալ ողբային (Isv)
26 I գոր փ/ս որ
27 so չիք եւ
28 o չիք մարդկան
29 I մեռելոց ոսկերք մարդկան փ/ս ոսկերք մարդկան մեռելոց
30 s յաշխարհէս փ/ս յերկրէս
31 hmov ելեալ, o երեւեալ փ/ս երեւէին (Is)
32 hmov չիք իսկ ոմանք
33 s Աշտիշատայ
34 hmov յԱշտիշատի կուռսն փ/ս ի կողմն Աշտիշատի դիցն (Is)
35 hs այլքն
36 hmo որպէս պիծակս փ/ս իբրեւ զպիծակս (Isv)
37 I բազմութեան
38 Iv կամ թէ
39 o քանճրատարած, lmv քանճրամած փ/ս զքանճրամած (hs)
40 I տարափս, ho տաղտարափս փ/ս տաղտարափս (msv)
41 h յարձակեալ
42 h բազմութեամբ
43 h զքուրմս
44 h սուրբ
45 sv սրբոյն (s սրբոյ) Գրիգորի փ/ս սուրբն Գրիգոր (Ihmo)
46 h գիսանա, s գիսանէ, o գիսիսանէս, m գիսանեայ փ/ս գիսանէս (Iv)
47 I կանկուն երկայնութիւնն
48 hmov քանգի (o զի) պղնձի էր, երկոտասան կանգուն երկայնութիւն (o երկայնութեամբ) եւ

160 Իբրեւ¹ մատեան կործանիչքն² ի ներքոյ նորա, զոր տեսեալ պաշտաւնէիցն՝ բազում ողբովք³ ի վերայ յարձակեալք⁴ ասէին⁵. «Մեռցուք նախ մեք, եւ ապա՝ մեծն Գիսանէս⁶ կործանեսցի⁷»: 161 Իսկ զաւրացն⁸ ի մէջ առեալ զքուրմսն⁹ սպանին արս Զ եւ ապա կործանեցին զքուրս մահուն¹⁰: 162 Իսկ դեւքն ձայն բարձեալ¹¹ ասէին. «Թէպէտ եւ դուք զմեզ աստի հաւածէք¹², բայց որք¹³ աստ¹⁴ կամին¹⁵ բնակիլ¹⁶, եւ նոցա¹⁷ մի՛ լիցի¹⁸ հանգիստ»: 163 Բայց չէ¹⁹ հաւատալի²⁰. զոր²¹ աւրինակ ընդ²² դրունս քաղաքի²³ զաւրք բազում²⁴ մտանեն²⁵. նոյնպէս եւ այս տեղիս

դուռն էր դիւաց²⁶: 164 Զի²⁷ այնչափ²⁸ էին դեւքն²⁹, ուր էր Գիսանէ կուռքն³⁰, որպէս ի սանդարամետս³¹ անդնդոց:

165 Եւ³² իբրեւ³³ կործանեցին զաւրքն³⁴ զկուռսն, սկսաւ սուրբն³⁵ Գրիգոր հիմն արկանել եկեղեցոյ³⁶: 166 Եւ³⁷ վասն զի ոչ գոյր³⁸ նիւթ³⁹ պատրաստ, առեալ քարինս անտաշս եւ անկազմս⁴⁰ եւ գտեալ կիր ի տանէ⁴¹ կոոցն⁴² սկիզբն արարին շինելոյ ի տեղին տաճարին Դեմետրեայ⁴³ ըստ նորին չափոյ⁴⁴. եւ⁴⁵ արար անդ⁴⁶ առուրս երկոտասան: 167 Եւ կամէր զնշխարս սրբոյ⁴⁷ Կարապետին զամենայն⁴⁸ աստ⁴⁹ ղնել, այլ⁵⁰ ոչ էառ⁵¹ հրա-

իբրեւ (օ չիբ իբրեւ) երկու կանգուն եւ թգաւ լայնութիւն (v չիբ եւ իբրեւ ... լայնութիւն) փխ որ էր Լ կանգուն ... պատկերին (Isv4.5)

1 s եւ իբրեւ
 2 օ կործանիչք փխ կործանիչքն
 3 lh ողբով
 4 h արձակեալք, l յարձակեցան, օ յարձակել փխ յարձակեալք (msv)
 5 l ասելով
 6 s Գիսանէ փխ Գիսանէս
 7 hmo մեծ աստուածդ (h աստուածք) մեր փխ մեծն Գիսանէս կործանեսցի (Isv)
 8 l զարուն / h զօրաց
 9 hmo չիբ գրուրմսն
 10 hmo կարացին կործանել զդրունս մահու (օ զդուրս մահուն կործանել) փխ կործանեցին զդուրս մահուն (Isv)
 11 l ձայնեալ փխ ձայն բարձեալ
 12 l մեզ հանգիստ ոչ տայք փխ զմեզ աստի հաւածէք
 13 hmo որ փխ որք
 14 lo աստս
 15 hmo կամի փխ կամին
 16 l բնակելն կամին փխ կամին բնակիլ
 17 hmo նա փխ նոցա
 18 hmo գտցէ փխ լիցի (sv) / l ոչ լինի փխ մի լիցի
 19 hmo ոչ է փխ չէ (Isv)
 20 s անհաւատալիս, v անհաւատալի փխ հաւատալի (hmo)
 21 l զի զոր
 22 hm ի փխ ընդ
 23 s քաղաքին
 24 hmo բազում՝ զաւրք փխ զաւրք բազում (Isv)
 25 l չիբ մտանեն

26 hmo այս տեղի (օ այստեղ) ի դիւաց դուռն է փխ այս տեղիս դուռն էր դիւաց (Isv)
 27 hmo եւ փխ Զի (Isv)
 28 s անչափ
 29 hmo են բազում դեւք փխ էին դեւքն (Isv)
 30 hmov ի տեղուցն Գիսանէ (օ Գիսանէ) փխ ուր էր Գիսանէ կուռքն (Is)
 31 hmo որչափ զսանդարամետս (hmo սանդարամետս) փխ որպէս ի սանդարամետս (Isv)
 32 hmov չիբ եւ
 33 s չիբ Իբրեւ
 34 l չիբ գաւրքն
 35 h սուրք
 36 lhmo եկեղեցոյ
 37 hm չիբ եւ
 38 sv գոյր նոցա
 39 m նիւթն
 40 hmov անկազմս (m անկազմս) եւ անտաշս փխ անտաշս եւ անկազմս (Is)
 41 ho բնակութիւն, msv բնակութիւնս փխ տանէ (l)
 42 h կոոց
 43 hmosv արար եկեղեցոյ ի տեղիսն, ուր կուռքն Դեմետրեայ էր լեալ փխ արարին շինելոյ ... Դեմետրեայ (l)
 44 hmo չիբ ըստ նորին չափոյ
 45 օ չիբ եւ
 46 h չիբ անդ
 47 m չիբ սրբոյ
 48 v զամէնն, m զամէն փխ զամենայնն (Is)
 49 hmo զնշխարս սրբոյ (m սուրք, օ չիբ սրբոյ) Կարապետին զամէնն աստ (mo անդ) կամէր փխ կամէր զնշխարս ... զամէնն աստ (Isv)
 50 hmov բայց փխ այլ (Is)
 51 ho չէ առ փխ ոչ էառ (Imsv)

ման ի Տեառնէ: 168 Բայց¹ զհասարակն² առեալ՝ զնէր ի տապան բրտնեայ³. զի հո-ղեղէն է եւ ոչ՝ ոսկեղէն, վասն այնորիկ ոչ արար նմա տապան ոսկեղէն, զի չէ⁴ պարտ ոսկով⁵ պատել⁶ զմեռեալ մարմին⁷ մարդ-կան⁸. եւ եղ զնոյն տապանն ի նոյն պղնձի տապանն: 169 Եւ եղ անդ⁹ զմի¹⁰ ակն պա-տուական¹¹, զոր եբերն Կեսարիայէ¹², ա-նունն¹³ Ղիբրոն¹⁴:

170 Եւ ոչ եթէ¹⁵ յայտնապէս ումեք¹⁶ զնէր զիրսն¹⁷, այլ գտեղին¹⁸ ի ծածուկ կազմեալ: 171 Եւ ի գիշերին¹⁹ առեալ²⁰ բրիչս²¹ եւ եւ Աղբիանոս եպիսկոպոս²² բրեցաք Բ առնաչափս²³ արկեալ²⁴ ի ներքս²⁵ խիճս քարանց, եւ եղաք ի նմա²⁶ զպատուական նշխարս²⁷ սրբոյ²⁸ Կարապե-

տին: 172 Եւ այսոքիկ²⁹ էին, զոր³⁰ եղաք³¹. զաջ³² թեկն մինչեւ ցարմուռն³³, եւ զձախ³⁴ ձեռն թիկամբն հանդերձ³⁵, եւ զոսկր³⁶ բարձուց³⁷ աջակողմանն³⁸, եւ այլ մանր ոսկերս ի մարմնոյն: 173 Իսկ զԱ-թանագինէին՝ զգլուխն եւ զաջ ձեռն մին-չեւ ցգաւտին զամենայն հատեալ ընդ մէջ. եւ զնորայն եղաք³⁹ ի կաւէ տապան⁴⁰:

174 Զոր թէ⁴¹ ստուգիւ⁴² կամիք իմա-նալ՝ զՊիսիդոն⁴³ թարգմանիչ⁴⁴ ասորի իսկ⁴⁵ հարցէ՛ք, եւ նա ասէ ձեզ: 175 Քան-զի⁴⁶ Կարապետին⁴⁷ առ անկեան⁴⁸ դրանն⁴⁹ Արշակունի⁵⁰, թզաւ մի⁵¹ հեռի գտանես զբեւեռս նշանին՝ ի մտիցն⁵² կէս թզաւ բարձր ի գետնոյն: 176 Եւ յաջմէ եկեղեցւոյն⁵³ զոր գրեաց⁵⁴ սուրբն Գրիգոր ի տախտակ⁵⁵ պղնձի¹ եւ եղաւ² ի բեմի

1 hmov այլ փխ բայց (Is)
 2 h qhասարակ
 3 hmov բրտնայ, օ բրտեա փխ բրտնեայ (Isv4,5)
 4 hmosv է փխ արար նմա ... զի չէ (I)
 5 s ոսկւով
 6 օ պատեալ
 7 I մարմինն փխ մարմին (hsv) / mo զմարմին մե-ռեալ զմեռեալ
 8 ho մարդոյ, m մարդոյն փխ մարդկան (Isv)
 9 I ի ներս ի տապան փխ գնոյն տապանն ... եղ անդ (I տող)
 10 օ զմին փխ զմի
 11 hmsv լուսոյ փխ պատուական (lo)
 12 hmosv երբի ի Կեսարիոյ (օ Կեսարիայ) փխ ե-բերն Կեսարիայէ (I)
 13 m անուն, ho եւ անուն, I զոր էր փխ անունն (s)
 14 sv Լիգրոն, m Լիգրովն, I Ղինգերոն, v4 Ղին-գիրոն, օ Ղիգոն, h Լիգոն փխ Ղիգրոն (վերա-կանգնում)
 15 h թէ
 16 h չիք ումեք
 17 sv չիք գիրսն
 18 hmo չիք գտեղին
 19 օ չիք կազմեալ եւ ի գիշերին
 20 hm առեալ ի գիշերին փխ կազմեալ ... առեալ
 21 ho բրիչ
 22 m եպիսկոպոսն
 23 օ առնաչափոյ / I առնաչափս
 24 mo եւ արկեալ
 25 sv ներքոյ, m ներս փխ ներքս (lho)
 26 hmov անդ փխ ի նմա (Is)
 27 hmo զնշխարս փխ զպատուական նշխարս (Isv)
 28 I սուրբ փխ սրբոյ

29 hmo այս փխ այսոքիկ (I)
 30 օ որ փխ զոր
 31 s չիք եւ այս էին որ եղաք
 32 hmo չիք զաջ
 33 sv ցարմուռն / h արմուռն
 34 hmo ձախ
 35 hmo չիք հանդերձ
 36 hm չիք զոսկր
 37 օ բարձից փխ բարձուց
 38 I աջոյ կողմանն փխ աջակողմանն (sov) / hm ի բարձիցն աջակողմանն բարձիցն փխ զոսկր բարձուց աջակողմանն
 39 hmo հատեալ եղաք եւ է նորոյն (ho ուրոյն) փխ զամենայն հատեալ ... եղաք (I տող) (Isv)
 40 օ կաւեղէն տապանի փխ կաւէ տապան
 41 hmo եթէ
 42 hmo ստոյգ փխ ստուգիւ (Isv)
 43 sv Գլիսիդոն
 44 I չիք բարգմանիչ
 45 mo ասորի բարգմանիչ, h բարգմանիչ փխ բարգմանիչ ասորի իսկ (sv)
 46 օ զի փխ ֆանգի
 47 hmo Կարապետին է
 48 m անգեան / օ անկիւն
 49 I դուռնն յանկիւնն փխ անկեան դրանն
 50 օ Աշակունի
 51 lo չիք մի
 52 hmo նշանացն փխ նշանին ի մտիցն (Isv)
 53 օ չիք եւ յաջմէ եկեղեցւոյն
 54 sv գրեալ է փխ գրեաց
 55 v տախտակս / s տախտակն

անդ, թէ՛³ «Կին ոք մի՛ իշխեսցէ մտանել ընդ դուռն եկեղեցւոյդ⁴, զի մի՛ կոխեսցէ⁵ զպատուական նշխարսն⁶ եւ⁷ անհաշտ թշնամութիւն⁸ լիցի Աստուծոյ⁹ ընդ նոսա¹⁰, որք¹¹ մտանենն եւ ակն արկէն ընդ նա¹² իսկ»։ զոր եւ ընթերցեալ է գտախտակն Պիսիդոն¹³։ 177 Իսկ Աթանազի-նէին¹⁴ առ նոյն սեամս, հուպ¹⁵ ընդ ճախակողմ անկիւնին¹⁶։ եւ այսպէս¹⁷ անյայտ կան ի պահեստի¹⁸։ 178 Զոր¹⁹ թէ գտանել ոք կամի՛ բեւեռացն նշանաւք չիք հնար, թէեւ քառասուն կանգուն փորիցեն²⁰, զի պատճառ իրացն այս եղեւ²¹։

179 Յորժամ պահեցաք զնշխարս սրբոյն²², երիցս անգամ ծունր կրկնեալ²³

սրբոյն Գրիգորի մեաւք²⁴ հանդերձ²⁵ եւ յարուցեալ՝ տարածեաց զճեռս իւր յարեւելս²⁶ եւ ասէ։

180 «Աստուած աստուծոց եւ Տէր տէրանց²⁷, որ կատարես զկամս երկիւղածաց քոց եւ ոչ անտես առնես զաղաչանս այնոցիկ²⁸, որ²⁹ խնդրեն³⁰ ի քէն։ 181 Դո՛ւ, Տէ՛ր, որ³¹ պահեցեր զսա³² եւ ածեր³³ մինչեւ ի տեղիս յայս³⁴, ձգեա՛ զաջ³⁵ քո ի վերայ տապանաց սոցա եւ կնքեա՛ անվթար³⁶ զաւրութեամբ քով զոսկերս սոցա։ 182 Զի մի՛ ոք կարասցէ հանել զսոսա³⁷ աստի եւ գտանել³⁸ մինչեւ յաւր կատարածի աշխարհի եւ նորոգման սոցա եւ ամենայն սրբոց։ 183 Թէպէտ եւ ի սրբոց ոք ջանայցէ³⁹ հանել, աղաչեմ, մի՛ լուիցես աղաւթից նոցա⁴⁰։ 184 Այլ որք⁴¹ յուսով⁴² եւ հաւատով խնդրեսցեն զբժշկութիւն սրբոյ⁴³ Կարապետիս, բժշկեսցես զնոսա։ 185 Բայց միայն⁴⁴ թէ⁴⁵ կամք քո՛ իցեն² թողուլ

1 I պղնձի
 2 hmo եղ, sv եղեալ փխ եղաւ (I)
 3 mo եթէ փխ թէ
 4 lo եկեղեցոյդ, hm եկեղեցոյն փխ եկեղեցւոյդ (sv)
 5 hmov կոխելով փխ կոխեսցէ (Is)
 6 I նշխարսն սրբոյ Կարապետին փխ զպատուական նշխարսն
 7 hmov չիք եւ
 8 v խոսվութիւն
 9 hmo չիք Աստուծոյ
 10 hm նմա
 11 v որ
 12 Iho արկանեն (I արկանենն, h ակն արկեն), եւ ընդ նա, որ (h որք) մտանէ փխ մտանենն եւ ... ընդ նա (I տող) (msv)
 13 hmosv Պիսիդոն (hm Պիսիդ) իսկ ընթերցեալ է գտախտակն (o գտախտակն) փխ ընթերցեալ է գտախտակն Պիսիդոն (I)
 14 hmo Աթանազիւնէս փխ Աթանազիւնէին (Isv)
 15 hmov³ հուպ (h հուպ է) առ սեմսն փխ առ նոյն սեամս հուպ (Isv)
 16 hmv³ ճախակողմանն, o ճախակողմանն, I ճախակողմ անկիւնն փխ ճախակողմ անկիւնին (svv_{4,5})
 17 sv այնպէս փխ այսպէս
 18 I պահեստ
 19 sv գոր եւ, hm գի փխ գոր (lo)
 20 hmo ոչ կարէ փխ բեւեռացն նշանաւք ... փորիցեն (2 տող) (Isv)
 21 I եղեն
 22 hmo Իբրեւ եղաք զնշխարսն (h չիք զնշխարսն) ի տեղւոյ իւրում (o ուրում) եւ ծածկեցաք, ապա (hm եւ պահ) փխ Յորժամ ... սրբոյն (Isv)
 23 v կրկնեալ

24 lov մեւք փխ մեաւք (hms)
 25 I մեւք հանդերձ երիցս անգամ ծունր եղեալ սրբոյ հայրապետին Գրիգորի փխ երիցս անգամ ... հանդերձ
 26 hmv ընդ արեւելս փխ յարեւելս / I չիք յարեւելս
 27 v տերանց
 28 I նոցա փխ այնոցիկ
 29 so որք փխ որ
 30 I հայցեն փխ խնդրեն
 31 I որպէս փխ Դու Տէր որ
 32 h այս, I գոսսա փխ զսա (msov)
 33 I չիք եւ ածեր
 34 I յայս տեղիս փխ ի տեղիս յայս
 35 I աջ
 36 I լուսազգեսց փխ անվթար
 37 hm չիք գոսսա
 38 hmo չիք եւ գտանել
 39 o ջանասցէ փխ ջանայցէ
 40 sv նոցա աղաւթիցն փխ աղաւթից նոցա (I) / hmo աղաւթիւք, մի՛ յայտներ փխ հանել, աղաչեմ ... նոցա (I տող)
 41 hmo որ
 42 hmo յուսով հաւանեալ
 43 hmo զան ի բժշկութիւն ի դուռն եկեղեցւոյն (o եկեղեցոյն, h չիք ի դուռն եկեղեցւոյն), խնդրուածով փխ խնդրեսցեն ... սրբոյ (Isv)
 44 hmo չիք միայն
 45 hmo եթէ փխ թէ

զնոսա³ ի ցաւս իւրեանց, զի տանջեալ⁴ մարմնով⁵ ապրեացին հոգով ի հանդերձեալ դատաստանին⁶: 186 Իսկ զդասս պաշտաւնէից սորա պահեա՛, որ⁷ զգուշութեամբ պահեն⁸ ծառայեն քեզ եւ սրբութեամբ⁹ ի սուրբ եկեղեցւոյն¹⁰: 187 Զի դու¹¹ միայն ես կարող¹² յամենայնի, եւ քեզ՝ փա՛ռք յաւիտեանս¹³»:

188 Եւ մեր¹⁴ ասացեալ գԱմէնն՝ եկն ձայն յերկնից, որ ասէր¹⁵. «Եղիցի՛ քեզ՝ որպէս եւ¹⁶ կամիս, եւ մի՛ որք զիտասցէ¹⁷ զդոսա հանելոյ պատճառաւ¹⁸: 189 Եւ որք ծառայեն¹⁹ ինձ սուրբ եւ անարատ²⁰ վարուք ի տեղւոյն²¹, մասնակից լիցին²² դոցին²³ բարեացն²⁴»: 190 Եւ շարժեալ²⁵ ծածկեցաւ տեղին:

191 ²⁶Իսկ ի²⁷ վաղիւն ածեալ առաջի Սիւնեաց իշխանին քուրմն մի, աղաչէին՝

1 Im չիֆfn
2 ho իցեմ fn փիս fn իցեմ
3 h գոման, mo գոմանս փիս գոմաս (Isv)
4 o տանջեալ
5 I տանջեցիմ եւ փիս տանջեալ մարմնով
6 ho հանդերձեալսմ, m հանդերձսմ փիս հանդերձալ դատաստանիմ (Isv)
7 lo որք փիս որ (hmsv)
8 hmov չիֆ պահեմ
9 I սրբութեամբ եւ զգուշութեամբ ծառայեցեմ քեզ փիս զգուշութեամբ ... սրբութեամբ (2 տող)
10 hmo չիֆ եւ սրբութեամբ ի սուրբ եկեղեցւոցս
11 hm չիֆ դու
12 hmo կարող ես փիս միայն ես կարող
13 o յաւիտեան / h յաւիտեանս ամէն
14 mo չիֆ մեր / h չիֆ եւ մեր
15 I ասէ
16 I չիֆ եւ
17 sv գտցէ փիս գիտասցէ (hmo)
18 I չիֆ պատճառաւ / hmov³ ըստ հանելոյ կողման փիս հանելոյ պատճառաւ (sv)
19 hmo որ ոք ծառայեցէ փիս որք ծառայեմ (Isv)
20 hmov անկեղծաւոր փիս անարատ (Is)
21 hm մոյն տեղոց (o տեղւոցն) փիս տեղւոց (Isv)
22 hm եղիցի, o եղիցիմ փիս լիցիմ (Isv)
23 hm դոցա փիս դոցիմ
24 hmo բարեացդ փիս բարեացն (Isv)
25 s շարժեցեալ
26 hmo չիֆ Իսկ ի վաղիւն ... ոչ գտիմ (նախ. 194)
27 I չիֆ ի

զծածկեալ տեղիս²⁸ գանձուցն ցուցանել եւ զդրուենս գետնափոր տանն: 192 Եւ ոչ ասաց, այլ մեռաւ ի նոյն կախաղանին, եւ ոչ եղեւ²⁹ հնար գտանել: 193 Թէպէտ եւ կարծէին ընդ հիմամբքն եկեղեցւոյն լինել³⁰, ուր Դեմետրեայ տաճարն էր, քանզի հիմն եկեղեցւոյն եղաւ³¹ ի նոյն տեղիս, նոյն չափովն լայնութիւնն եւ երկայնութիւնն, բայց միայն՝ զի նոքա յարեւմուտս³² երկրպագէին: 194 Նոյնպէս քննէին եւ զտաճարն Գիսանէին³³ ի վեր բերել, որ էր առ Յորդ աղբերն, յարեւելից կուսէ, որպէս երկուս քայլս մարդոյ հեռի գորով. եւ ոչ գտին:

195 Եւ³⁴ իբրեւ լցան³⁵ նոցա անդ ինն աւր³⁶, երթեալ իշխանն Սիւնեաց յաւանն Կուառս, հաւանեցոյց զգաւրս գեղջն գալ ի մկրտութիւն, որք յանձն առին եւ եկին³⁷ ընդ նմա: 196 Եւ առեալ սրբոյն Գրիգորի՛ իջուցանէ զնոսա ի ձորն³⁸ Այծսանայ³⁹ եւ մկրտեաց զնոսա, ⁴⁰որ էր յարեւելից կուսէ հանդէպ Կաճկաւնից⁴¹ Աստղաւնից⁴² բերդին: 197 Եւ մկրտեաց զնոսա քրիստոսազարդ աւծմամբն՝ առնելով հաւատացեալս Սուրբ Երրորդութեանն: 198 Եւ երեւեցոյց Տէր լոյս մեծ ի սեան հրեղէնի ի վերայ մկրտելոցն. եւ կացեալ երիս ժամս լոյսն⁴³ ի վերայ սխրալի քահանայագործութեանն

28 I տեղիսն
29 I չեղեւ փիս ոչ եղեւ
30 s լիմիլ
31 I դրաւ փիս եղաւ
32 I յարեւմուտ
33 I Գիսանէ
34 sv չիֆ եւ
35 hmo լցաւ փիս լցան (Isv)
36 sv անդ աւուրք Թ փիս անդ ինն աւր (hmo)
37 hmo գալ փիս եւ եկիմ (Isv)
38 m չիֆ ի ձորն / I իջոյց փիս իջուցանէ ... ձորն
39 Iv4 եմանու, s եմանու Այծսանայ փիս Այծսանայ (hmov) / v¹ եմանու (լուսանցիւմ)
40 hmo չիֆ որ էր ... ի տեսողացն (նախ. 198)
41 I Կանկոնից
42 I Աստղոնից
43 I լուսոյն

եւ անդէն ծածկեցաւ ի տեսողացն: 199 Եւ որք մկրտեցան¹, էին ԵՌ²:

200 Եւ առեալ ածէ³ զնոսա ի տերու- նեան⁴ տաճարն⁵: 201 Եւ տաւն սրբոյ կա- րապետին տայր կատարել ի նոյն աւրն, որ հանդիպեցաւ ի Նաւասարդի մինն⁶:

202 Եւ տուեալ զնոսա ի ձեռս քահանա- յիցն⁷ ետ տանել⁸ ի գիւղս իւրեանց⁹:

203 Եւ հրամայեաց քահանայիցն նշան փայտեայ¹⁰ կանգնել ի տեղին¹¹, ուր զնշխարան եգիտ¹², եւ ի մէջ գեղջն¹³, եւ զկանայս¹⁴ նմանապէս¹⁵ մկրտել¹⁶:

204 Իբրեւ եղեւ այս ամենայն¹⁷, ժողո- վել տայր սուրբն Գրիգոր¹⁸ զմանկունս¹⁹ քրմացն եւ զպաշտաւնեայս կռոցն, եւ²⁰ ա- ղաչէր զնոսա դառնալ առ Տէր Աստուած եւ առնուլ պարգեւս իշխանացն եւ թագա- ւորէ²¹: 205 Իսկ նոքա ոչ առնուին²² յանձն, այլ ասէին²³ ընդ իշխանսն²⁴:

1 sv մկրտեցանն փխ մկրտեցան (hmo)
2 sv արբ եւ մանկտի ոգիբ եմ եւ Ծ փխ եմ (hmo)
3 m ած, lo ածէր փխ ածէ (hsv)
4 hmov տէրունական փխ տէրունեան (Is)
5 hmo տանարին տեղիսն փխ տանարն (Isv)
6 hmov որ ար մի էր Նաւասարդի փխ ի նոյն արն ... մինն (I տող) (Is)
7 hmo քահանայից
8 I եւ յղարկեալ փխ ետ տանել (sv) / hmo տանել զնոսա
9 m գեղն, ho գիւղն փխ գիւղս իւրեանց (Isv)
10 I փայտէ / hmo խաչ փխ նշան փայտեայ (Isv)
11 hmo տեղուցն փխ տեղին (I) / sv չիբ տեղին
12 hmo եղին փխ եգիտ (Isv)
13 hmo չիբ եւ ի մէջ գեղջն
14 h եւ կանայսն / msv գկանայսն
15 hmosv անդ փխ նմանապէս (Iv₄)
16 o մկրտեալ
17 I այս ամենայն եղեւ փխ եղեւ այս ամենայն
18 I հրամայեաց սուրբն Գրիգոր ժողովել փխ ժո- ղովել ... Գրիգոր
19 hmo զմանկունսն
20 I չիբ եւ
21 v₄ յիշխանացն եւ ի թագաւորէ փխ իշխանացն եւ թագաւորէ (I) / mosv չիբ եւ առնուլ ... թագա- ւորէ (I տող) / h չիբ Աստուած եւ ... թագաւորէ
22 I առնին
23 o ասեն փխ ասէին
24 hmov ցիշխանսն փխ ընդ իշխանսն (Is)

«Ձայս բանս²⁵ ի միտ առէք²⁶, որ թէ ապ- րիմք՝ փոխարէնս²⁷ հատուցանեմք²⁸ ձեզ, եւ թէ մեռանիմք՝ աստուածքն²⁹ հատուցա- նեն³⁰ զվրէժ մեր³¹»: 206 Եւ լուեալ զայս իշխանն Անգեղ³² տանն³³ հրամայեաց³⁴ գերծել զգէսս³⁵ նոցա եւ խաղացուցանել³⁶ զնոսա զաւրացն³⁷ ի Փայտակարան քա- ղաքն³⁸, ի տուն բանտին³⁹ արս ՆԼԸ⁴⁰:

207 Եւ⁴¹ յոյժ գարմանալի⁴² էր տեսիլ նոցա, քանզի⁴³ սեւք էին եւ գիսաւորք եւ զագրատեսակք⁴⁴, զի ցեղով ի Հնդկաց⁴⁵ էին: 208 Ձի եւ⁴⁶ կռոցն պատճառ, որ⁴⁷ յայսմ վայրի էր շինեալ⁴⁸, այս է⁴⁹. Դեմետր եւ Գիսանէ⁵⁰ իշխանք էին Հնդկաց եւ եղ- բարք⁵¹: 209 Դաւ իմն խորհեալ նոցա Դի-

25 hmo չիբ բանս
26 I մտի կալեմ փխ միտ առեմ
27 o փոխարէն
28 h առնեմ փխ հատուցանեմք
29 hs չաստուածքն
30 I հանեմք փխ թէ մեռանիմք ... հատուցանեն
31 h մեր վրէժս առնեն ձեզ փխ հատուցանեն զվրէժ մեր
32 o Անկեղ
33 hs տան
34 o ետ հրաման, hmv ետ տանել փխ հրամայեաց
35 I զգէսս
36 o խաղացուցուցանել / v աստ չիբ գերծել ... խա- ղացուցանել (տե՛ս ծան. 38)
37 hmov չիբ գաւրացն (Is)
38 o քաղաք փխ քաղաքն
39 mv բանդի փխ բանտին
40 v չորեք հարիւր երեսուն եւ ութ՝ գերծեալ զգէս նոցա (հմմտ. ծան. 34)
41 hmov Այլ եւ
42 m գարմանալի իսկ / ho իսկ գարմանալի
43 hmo գի փխ քանզի
44 hmo զագրատեսիլի փխ զագրատեսակք (Isv)
45 I Հնդկիկ փխ ի Հնդկաց
46 hm քանզի, v քանզի եւ, o գի փխ գի եւ (Is)
47 s որք
48 s էին շինեալի փխ էր շինեալ (I) / hmov որ յայսմ (v յայս) տեղուց էին, պատճառն (o պատճառ) փխ պատճառ ... էր շինեալ (Is)
49 I էր
50 o Գիսանէ
51 hm եղբայրք ցեղովք, o եղբայրք ցեղով, v՛ եղբայրք միմեանց փխ եղբայրք (Isv)

նասքեայ¹ արքային իւրեանց², զոր իրազեկ եղեալ արքային՝ առաքէ զաւր զհետ նոցա՝ կա՛մ սպանանել, կա՛մ յերկրէն հալածական առնել: 210 Իսկ նոցա լեալ մարդապուր³՝ անկան⁴ առ թագաւորն⁵ Վազարչակ, եւ նա ետ նոցա զգաւառն⁶ Տարաւնոյ յիշխանութեամբ⁷: 211 Զոր եւ⁸ ինքեանք շինեցին քաղաք եւ կոչեցին⁹ զանուն նորա¹⁰ Վիշապ: 212 Որք եկին¹¹ յԱշտիշատ¹² եւ¹³ կանգնեցին զկուռսն զայնոսիկ յանուն կոոցն¹⁴, զոր ի Հնդիկս¹⁵ պաշտէին:

213 Եւ յետ հնգետասան ամի սպան¹⁶ թագաւորն զերկոսին¹⁷ եղբարսն, ոչ գիտեմ՝ վասն էր¹⁸, եւ ետ զիշխանութիւնն երից որդւոց¹⁹ նոցա²⁰ Կուառայ եւ Մեղտէս²¹ եւ Հոռեն²²: 214 Իսկ Կուառ շինեաց զաւան²³ Կուառս²⁴, եւ վասն անուան նորա

կոչեցաւ²⁵ Կուառս: 215 Իսկ Մեղտէս²⁶ շինեաց ի դաշտի անդ իւր²⁷ աւան եւ կոչեաց զանուն նորա²⁸ Մեղտի²⁹: 216 Իսկ Հոռեն³⁰ շինեաց իւր աւան ի գաւառն Պալունեաց³¹ եւ կոչեաց զանուն նորա³² Հոռենս:

217 Եւ յետ ժամանակի³³ խորհուրդ ի մէջ³⁴ առեալ Կուառ եւ Մեղտէս³⁵ եւ Հոռեն, ելեալք³⁶ ի³⁷ լեառն Քարքեայ³⁸ եւ³⁹ գտին⁴⁰ գայն տեղին բարեհամ եւ գեղեցիկ⁴¹, զի⁴² ընդարձակութիւն⁴³ էր որսոց⁴⁴ եւ հովասուն⁴⁵, խոտոյ⁴⁶ եւ փայտի՝ առատածեռն: 218 Եւ⁴⁷ շինեցին անդ⁴⁸ դաստակերտս եւ կանգնեցին կուռս երկուս⁴⁹, զմինն⁵⁰ յանուն Գիսանեայ⁵¹, եւ զմինն⁵²

1 v Գիմախեայ
 2 I նոցա փիս իւրեանց
 3 sv մագապուր փիս մարդապուր (Iv₄)
 4 hmo եւ փախուցեալ ի թագաւորէն Հնդկաց, հալածեցան եւ եկին մինչեւ (h չի՛ք մինչեւ) յաշխարհս յայս (hm յաշխարհս Հայոց), եւ իբրեւ (h չի՛ք իբրեւ) փիս Գաւ իմն ... անկան (5 տող)
 5 hmo թագաւորն Հայոց
 6 v գերկիրն փիս զգաւառն (Is)
 7 sv իշխանութեամբ փիս յիշխանութեամբ (I) / hmo գերկիրն Տարաւնոյ ընդ յիշխանութեամբ (mo չի՛ք ընդ) նոցա փիս նոցա ... յիշխանութեամբ sv չի՛ք եւ
 8 I կոչեալ փիս եւ կոչեցին
 9 hmsv չի՛ք զանուն նորա (Io)
 10 s եկեալք, hmov եկեալ փիս եկին (I)
 11 m յԱշտիշատէ
 12 hmo չի՛ք եւ
 14 hmo չի՛ք յանուն կոոցն
 15 hm Հնդիկսն
 16 mso եսպան փիս սպան (Ihv)
 17 sv գերկոսինն, h երկոսեանն, mo գերկոսեանն փիս գերկոսին (I)
 18 I էր վասն փիս վասն էր (sv)
 19 hmo եւ գտեղիսն իշխանութեամբ ետ որդոց փիս եղբարսն ոչ ... որդւոց (2 տող) (Isv)
 20 s նորա փիս նոցա
 21 m Մեղտեայ / ho Մեղտեսա / sv Մեղտեայ
 22 sv Հոռենայ, h Հոռեայ, mo Հոռայ փիս Հոռեն (I)
 23 hmo աւան, sv զաւանն փիս զաւան (I)

24 hmov իւր փիս Կուառս (Is)
 25 hmo կոչեաց յանուն իւր փիս վասն անուան ... կոչեցաւ (Isv)
 26 hmo եւ Մեղտես փիս Իսկ Մեղտէս (Isv)
 27 o անդ փիս իւր / hm չի՛ք անդ իւր
 28 hmo չի՛ք զանուն նորա
 29 hm Մեղտիս
 30 sv Հոռենան
 31 hmo կրտսերն անցեալ ի գաւառն Պալունեաց՝ շինեաց աւան փիս շինեաց ... Պալունեաց (Isv)
 32 hmo չի՛ք զանուն նորա
 33 mosv ժամանակաց փիս ժամանակի (hI)
 34 hmo չի՛ք ի մէջ
 35 Ihmo Մեղտես փիս Մեղտէս (sv)
 36 hmo ելեալ
 37 I չի՛ք ի
 38 hmo Քարքէ փիս Քարքեայ (Isv)
 39 hm որ փիս եւ / o որ եւ
 40 hmo տեսեալ փիս գտին (Isv)
 41 hmo տեղի փիս տեղին բարեհամ եւ գեղեցիկ
 42 I գորոց փիս գի
 43 o ընդարձակութիւն
 44 hmo որսոյ փիս որսոց (Isv)
 45 hmo հովուաքեր էր փիս հովասուն (Isv)
 46 hmo եւ խոտի փիս խոտոյ (Isv)
 47 hmo չի՛ք եւ
 48 hmo զմա փիս անդ (Isv)
 49 hmsv երկուս կուռս փիս կուռս երկուս (Io)
 50 I մինն / h զմի
 51 hm Գիսանէ, o Գիսիանէ փիս Գիսանեայ (Isv)
 52 I մինն, v զմիւսն, s միւսն փիս զմինն (hmo)

յանուն Դեմետրեայ: 219 Եւ ետուն նոցա ի սպասաւորութիւն զազգս¹ իւրեանց:

220 Գիսանէս² զի³ գիսաւոր էր, վասն⁴ այնորիկ եւ նորա պաշտաւնեայքն⁵ գէսք էին թողեալ⁶: 221 Զոր Հրամայեաց իշխանն⁷ կտրել⁸, զի ազգն⁹ այն, յորժամ ի Քրիստոս դարձան¹⁰, չէին կատարեալ ի հաւատսն¹¹, եւ զհարցն¹² իւրեանց¹³ չիշխէին յայտնի¹⁴ ունել¹⁵, այլ¹⁶ խաբէութեամբ զայս հնարեցան՝ ծամ միայն թողուլ¹⁷ ի գլուխ մանկանցն¹⁸, զի¹⁹ զայն տեսեալ՝ յիշեսցեն զպաշտաւն²⁰ պղծութեան իւրեանց: 222 Զոր եւ²¹ աղաչեմ զձեզ²² զգոյշ կացէ՛ք, զի մի՛ սերմանեսցի այս ի ձերում երկիրք²³, եւ մի՛ լինիջիք²⁴ ընդ անիծիւք²⁵: 223 Այլ²⁶ մեք յառաջինն դարձցուք ի կարգս եւ ի բանս²⁷:

224 Իբրեւ²⁸ հիմնարկեաց սուրբն Գրիգոր²⁹ զեկեղեցին եւ եդ անդ զնշխարսն եւ կանգնեաց³⁰ անդ փայտեայ նշան³¹ տէրունական խաչին³² ի դուռն եկեղեցւոյն³³ եւ³⁴ ի տեղի կոոցն Գիսանեայ³⁵, եւ եթող անդ պաշտաւնեայս եկեղեցոյն³⁶ զԱնտոն եւ զԿրաւնիդէս: 225 Եւ զԵպիփան հայր հաստատեաց վանաց³⁷ ընդ³⁸ ձեռամբ իւրով³⁹, եւ եթող ի տեղւոջն⁴⁰ արս կրաւնաւորս ԽԳ⁴¹ եւ երկոտասան դաստակերտս ետ նմա⁴², զի տեղեացն ծառայեսցեն: 226 Յորոց մինն՝ Կուռոս, եւ Մեղտի⁴³, եւ Պարեխ, որ է⁴⁴ Բրեխ⁴⁵, եւ Խորտոմ⁴⁶, որ է Տում⁴⁷, եւ Խորնի, եւ⁴⁸ զԿիտեղք⁴⁹, որ է Կեղս⁵⁰, եւ զԲագրում, որ է Բագում⁵¹, քանզի⁵² աւանք են⁵³ սոքա մեծամեծք⁵⁴, որպէս կայ ի գրի⁵⁵ յիշխա-

1 hmo գազգն փխ գազգս
2 hmo եւ Գիսանէ (օ Գիսիանէ) փխ Գիսանէս (Isv)
3 I չիք գի
4 hm եւ վասն
5 hmo եւ պաշտաւնեայքն նորա փխ նորա պաշտաւնեայքն (Isv)
6 hmo ունէին փխ էին թողեալ (Isv)
7 hmo չիք իշխանն
8 o կտրեալ / m չիք գոր հրամայեաց ... կտրել
9 I ազգն / hmo եւ ազգն
10 s դարձան ի Քրիստոս փխ ի Քրիստոս դարձան
11 ho հաւատս / m հաւատն
12 hmv գիտարեցի փխ գիտարցն (Iso)
13 o արեւն, hmv արեւնսն փխ իւրեանց (Is)
14 hmv գայտնի փխ յայտնի (Iso)
15 s ունիլ
16 ho ապա, m ապայ փխ այլ (Isv)
17 m թողին, ho թողուին փխ միայն թողուլ (Isv)
18 m մանգանցն / I մանկանն
19 mo գի եւ / h եւ փխ գի (Isv)
20 hmo գառաջին գործ փխ զպաշտաւն (Isv)
21 hmov եւ ես / I չիք եւ
22 hmo չիք գձեզ
23 hmov այս եւ (ho եւ այս) ի ձերում երկիրդ (hm երկիրդ, v երկիրդ) սերմանեսցի փխ սերմանեսցի այս ... երկիրդ (Is)
24 I լիցիք փխ լինիջիք (sv)
25 hmo չիք եւ մի լինիջիք ընդ անիծիւք
26 hm Արդ փխ Այլ
27 hmo դարձցուք անդրէն (hm չիք անդրէն) յառաջին կարգն փխ յառաջինն ... բանս (I տող) (Isv)

28 hmo չիք Իբրեւ
29 hmo չիք սուրբն Գրիգոր
30 o կանգնեաց
31 hmo գնշան փխ անդ փայտեայ նշան (sv)
32 I նշան փայտէ փխ փայտեայ ... խաչին
33 hm եկեղեցոյն
34 hmozիք եւ / o չիք ի դուռն եկեղեցւոյն եւ
35 o Գիսիանէ, I Գիսանէ փխ Գիսանեայ (hmsv)
36 s եկեղեցոյն
37 lo վանացն
38 o չիք ընդ
39 I իմով փխ իւրով
40 mv տեղոջն / I անդ փխ ի տեղոջն (hso)
41 I ԽԳ
42 m նոցա փխ նմա (hsv) / o չիք նմա / I չիք ետ նմա
43 I Մեմն Մեղտիոյ փխ Մեղտի
44 hmosv չիք Պարեխ որ է
45 v4 Բրեխ փխ Բրեխ
46 v4 Խորտում
47 hmsv Մում, o Տում փխ Խորտում ... Տում (Iv4)
48 o չիք եւ
49 v4 զԿիտեղք փխ զԿիտեղք (I)
50 hmsv Կեղք փխ զԿիտեղք որ է Կեղս (Iv4)
51 hms Բուգու, ov Բագու փխ զԲագրում որ է Բագում (Iv4)
52 o գի փխ քանզի
53 hmo էին փխ են
54 hmo մեծամեծք (hm մեծամեծ) բագում
55 mo գիր, h գիրս փխ գրի (Isv)

նացն¹ Մամիկոնենիցն²: 227 Քանզի³ Կուառս⁴ ունէր⁵ երզահամարս⁶ ԳՌ եւ երկոտասան, իսկ հեծելոց⁷ Ռ եւ Շ⁸, եւ հետեւակս՝ ԲՌ եւ Մ: 228 Եւ Մեղտի⁹ ունէր երզս¹⁰ ԲՌ եւ ութսուն¹¹, եւ հեծեալս¹² ԸՃ, եւ հետեւակս՝ ՌԼ¹³: 229 Եւ¹⁴ Խրտում¹⁵ ծուխս¹⁶ Ջ, եւ հեծեալս՝ Ն: 230 Եւ Խրտնի¹⁷ երզս ՌՋ եւ Ջ¹⁸, եւ հեծեալս՝ Է հարիւր¹⁹, եւ հետեւակս՝ Ռ եւ Է²⁰: 231 Իսկ Պարեխ²¹ երզս²² Ռ եւ Ո եւ Ջ²³, եւ հեծեալս՝ ՌԼ, եւ հետեւակս՝ Ն: 232 Իսկ Կետեղք՝ երզս Ռ եւ Ո²⁴, եւ հեծեալս՝ ԸՃ, եւ հետեւակս՝ Ո: 233 Իսկ Բազրում²⁵, որ թարգմանի Բազմաց կայեանս²⁶ երզս²⁷ Վ եւ Մ, եւ հեծեալս՝ Ռ²⁸ եւ Խ, եւ աղեղնա-

ւորս²⁹ Պ³⁰ եւ Խ, եւ տիգաւորս՝ Ո³¹ եւ Ջ, եւ պարսաւորս՝ Մ եւ Ջ³²: 234 Եւ ընդարձակեալ ունէին սոքա իւրեանց խաշանց արաւտականս զգաւառն Հաշտենից³³:

235 Արդ՝ այս աւանգեաւղքս³⁴ որք³⁵ ի բնէ տուեալ³⁶ էին կոոցն ի³⁷ ծառայութիւն³⁸, զոր եւ իշխանքն դարձեալ հաստատեցին ի սէր³⁹ եկեղեցոյն⁴⁰. Յ ամս Լ եւ ը[ե]թ⁴¹ գայս այսպէս կարգեալ է⁴² սրբոյն Գրիգորի⁴³:

236 Արդ՝ յետ երկոտասան աւուր երթեալ իջան ամենայն զաւուրքն⁴⁴ ի Մեղտի⁴⁵ եւ անդ երեկաւթս արարեալ⁴⁶: 237 Եւ ի մէջ գիշերին եկն այր մի եւ գոյժ⁴⁷ արկ⁴⁸, եթէ արք հիւսիսոյ գան ի վերայ մեր⁴⁹:

1 hmo իշխանացն փխ յիշխանացն (Isv)
 2 hmos Մամիկոնէից, v Մամիկոնենից փխ Մամիկոնենիցն (I)
 3 օ Ջի փխ Քանզի
 4 օ Կուառ
 5 hmo ունի փխ ունէր (Isv)
 6 I երդս
 7 hmov եւ հեծեալս փխ իսկ հեծելոց (Is)
 8 hmo ՌԼ փխ Ռ եւ Շ
 9 m Մուշ եւ Մեղտի
 10 hmo ունի ծուխս փխ ունէր երդս (Isv)
 11 hmo է հարիւր (օ հարոյր) փխ ութսուն (I)
 12 I հեծելոց փխ հեծեալս
 13 I Ռ եւ Լ փխ ՌԼ / h չիբ եւ հետեւակս ՌԼ / sv չիբ եւ հետեւակս ԲՌ ... ՌԼ (3 տող)
 14 I Իսկ փխ եւ
 15 sv Տում, hmov² Տումք փխ Խրտում (Iv₄)
 16 I երդս, օ ծուխ փխ ծուխս (hmsv)
 17 s գլխունի, mv¹ խոհրնի, h խորիի, ov խորնի փխ Խրտնի (Iv₄₋₅)
 18 hmov ունի ծուխս ՌՋ փխ երդս ՌՋ եւ Ջ (Isv₄₋₅)
 19 օ հարոյր / hv³ ՌէՃ, s Ջ փխ է հարիւր (Imv)
 20 I հազար եւ ութ / v₄ հազար ութ
 21 v Բերեխ, hm Բրեխ, օ Բրեխ ունի փխ Պարեխ (Isv₄₋₅)
 22 hmov¹ ծուխս փխ երդս (Isv)
 23 hm ՃՋ փխ Ո եւ Ջ (Isv)
 24 hmv¹ չիբ եւ հեծեալս ՌԼ ... երդս Ռ եւ Ո (I տող)
 25 hm Բագու, v Բուզու, sv₅ Բագում փխ Բագում
 26 v կայեան, s կայանս փխ կայեանս (I) / hm չիբ որ թարգմանի ... կայեանս
 27 hmv ծուխս փխ երդս (Is) / օ չիբ Ռ եւ Ո եւ Ջ ... երդս (4 տող)
 28 hmov₁₋₃ ԲՌ փխ Ռ (Isvv₄₋₅)

29 hmov հետեւակս աղեղնաւորս
 30 օ ԸՃ (=p), hmv₁₋₃ էՃ փխ Պ (Isv)
 31 hm ՋՃ (=Ո), օ Ռ փխ Ո (Isv)
 32 I չիբ եւ պարսաւորս Մ եւ Ջ
 33 hmo չիբ եւ ընդարձակեալ ... Հաշտենից (մէկ նախ.)
 34 hmv աւանգեղք, os աւանգեղքս փխ աւանգեաւղքս (I)
 35 hmov չիբ որք
 36 s տուեալք
 37 I չիբ ի
 38 s ի ծառայութիւն կոոցն փխ կոոցն ի ծառայութիւն
 39 hmo վերայ փխ սէր (Isv)
 40 s եկեղեցոյն
 41 hmv₁₋₃ յամս եւ Բ թուով (m թվ), v յամս երեսուն եւ երկու թուով, Iv₄ յամս Լ եւ Ը, ct ամս ԼԸ, օ ամս Լ, sv₅ յամս փխ Յ ամս Լ եւ ըթ (է դարի բնագրի վերականգնում եւ եթ մակրայի ըթ (գուցէ անգամ ըթ) տարբերակով (տե՛ս նձբ, եթ բառայօղուած)՝ գրիչների կողմից երկաթագրի որոշ շփոթւող տառերի ու բառաբաժանման սխալ ընկալման եւ բնագրի վերաիմաստաւորման անյաշող փորձերի ենթադրութեամբ)
 42 t չիբ է
 43 I սուրբն Գրիգոր փխ է սրբոյն Գրիգորի (ոգ ձեռագրախմբում այս նախադասութիւնը չկայ)
 44 hmov իջանէաք փխ իջան ամենայն գաւրբն (Is)
 45 hmov ֆաղաբագեղն Մեղտի
 46 hm արարաք, օ արարել փխ արարեալ (Isv)
 47 s գուծ
 48 sv էարկ / hmo պատմեաց փխ գոյժ արկ (I)
 49 mo չիբ մեր

238 Իսկ մեք դէմ եղեալ՝¹ կամէաք² անցանել յայն կոյս գետոյն, յամրոց մի՝³ կոչեցեալ Հովեանս⁴: 239 Եւ իշխանքն անցեալ⁵ գնացին մինչեւ ի դուռն⁶ Մուշ քաղաքին⁷ եւ տեղեկացեալ⁸, զի ոչ ինչ գոյր⁹: 240 Եւ¹⁰ ապա դարձան եւ եկին ընդ յառաջ¹¹ մեր, եւ դարձուցեալ¹² զմեզ յեզերացն¹³ Արածանոյ¹⁴, ոմանք¹⁵ անցեալ¹⁶ մտին ի քաղաքն յառաջագոյն¹⁷, եւ¹⁸ ոմանք¹⁹ ընդ մեզ երթային:

241 Իբրեւ²⁰ հեռացաք ի գետոյն իբր²¹ ձիոյ²² արչաւանաւք երկու կամ երեք²³ եւ իբրեւ²⁴ մերձեցաք առ²⁵ փոքր ձորակին²⁶ եւ կամէաք²⁷ անցանել միաբան²⁸ եւ գնալ ի տեղի մեհենին²⁹, քանզի³⁰ անդ իսկ էր

խորհեալ³¹ դնել զմնացեալ նշխարսն, ապա³² ջորիք կառացն³³ յայն կոյս ձորոյն ոչ կարացին անցանել եւ նստան³⁴: 242 Ապա հրեշտակ³⁵ Տեառն³⁶ յայտնեալ³⁷ արգել զԳրիգորիոս³⁸ եւ ասէ³⁹. «Հաճեցաւ Տէր յանպատշաճ տեղուջ դնել զդոսս⁴⁰»: 243 Եւ այն⁴¹ վասն ցուցանելոյ ի հեռագոյն տեղեաց⁴² անտի⁴³ զգաւրութիւնն⁴⁴ Աստուծոյ, զոր տեսեալ մարդկան՝ հաւատասցեն սքանչելեացն⁴⁵. քան զայս այլ պատճառս ի սրբոյն Գրիգորէ ոչ լուաք⁴⁶:

244 Եւ անդ ձեռն ի գործ արկաք⁴⁷ շինուածի⁴⁸ եկեղեցոյն, եւ նոյն աւերինակաւ ի գիշերի⁴⁹ կազմեցաք զտեղ նշխարացն եւ եղաք⁵⁰ ի քարէ⁵¹ տապան⁵² առանձին⁵³ զերկուց⁵⁴ վկայիցն, մերձ առ դուռն⁵⁵ եկեղեցուոյն, յաջակողմն⁵⁶: 245 Եւ զմիւս եւս¹

1 ի ելեալ փխ դէմ եղեալ
2 օ կամեցաք
3 ի յամրոցն փխ յամրոց մի
4 օ Հովանս, v₄ Հովեանս, hmsv Թարսնն փխ Հովեանս (It)
5 օ երթեալ փխ անցեալ
6 ի ցղուռն փխ ի դուռն
7 hmsv Մուշ քաղաքին
8 hmo տեղեկացան փխ տեղեկացեալ (Isv)
9 hmo էր փխ գոյր (Isv)
10 hmo չիք եւ
11 sv առաջ
12 hm դարձուց, օ դարձուցին փխ դարձուցեալ
13 hm յերեսաց փխ յեզերացն
14 օ Արածանոյ, hm Արածայնու, sv Արածանու փխ Արածանոյ (I)
15 ի ովմանի / hmo եւ ինքեանի ումանի
16 hm գնացին, օ յառաջ գնացեալ փխ անցեալ (Isv)
17 hmo չիք յառաջագոյն
18 hmov իսկ փխ եւ (Is)
19 ի ովմանի
20 s եւ իբրեւ
21 ի չիք իբր
22 s ձիոյ իբր փխ իբր ձիոյ
23 ի երիցս փխ երեք
24 hmo չիք իբրեւ
25 lv առ փխ ի
26 օ ձորակ մի փխ ձորակին
27 hmo կամեցաք փխ կամեաք (Isv)
28 hmo չիք միաբան
29 sv մեհենիցն
30 օ զի փխ քանզի

31 օ խորհել
32 hmo չիք ապա
33 h կառաց
34 hmo չիք եւ նստան
35 sv հրեշտակն
36 sv չիք Տեառն
37 hmo չիք յայտնեալ
38 s զԳրիգորիոս, hmo գտարքն Գրիգորիոս (hm Գրիգոր) փխ զԳրիգորիոս (lv)
39 hmo ասելով փխ եւ ասէ (Isv)
40 hmov սրբոց (h սրբոց) բնակիլ ի տեղուոյս յայս փխ յանպատշաճ ... զդոսս (Is)
41 hmo չիք այն
42 mo տեղոյ, h տեղուոյ փխ տեղեաց (Isv)
43 mv անդի փխ անտի
44 hmo գաւրութիւն
45 s Աստուծոյ սփանչելեացն
46 hmo սփանչելեացն փխ զոր տեսեալ ... ոչ լուաք (3 տող) (Isv)
47 օ արկել, hmv արկեալ փխ արկաք (Is)
48 sv շինուածոյ
49 mo չիք ի գիշերի
50 hmo եղեալ փխ եղաք (lv)
51 hmo քարէն, sv ի քարեայ փխ ի քարէ (I)
52 hmov² տապանի փխ տապան (Isv)
53 sv_{4,5} առանձինն, hmov² առնաչափ փխ առանձին (I)
54 sv գերկուց, hmo եւ գերկու փխ երկուց (I)
55 hmo դուրսն փխ դուռն (Isv)
56 v յաջակողմն / s յաջակողման / hmo յաջակողման եկեղեցոյն փխ եկեղեցուոյն յաջակողմն

զակնն լուսաւոր² դնէր ի նոյն տապանին
 յաղագս միշտ լուսոյ նորա³, զոր ունէր:
 246 Բայց զորս եղն⁴, այս են. զԱթանազի-
 նէին⁵ զհասարակն, եւ զԿարապետին՝ զոս-
 կերս բարձուցն ձախոյ⁶, եւ զերկու
 սրունսն եւ զմասն⁷ ինչ յոսկերաց⁸ ողինն:
 247 Եւ⁹ զայլն ի Կեսարիա առին իւրեանց
 մասն՝ զերկուս¹⁰ ոտսն¹¹ եւ զձախ¹²
 բոյթն¹³:

248 Իբրեւ¹⁴ եղաք ի ներս¹⁵ զնշ-
 խարսն¹⁶ նոյնչափ¹⁷ խորութեամբ¹⁸, որպէս
 յիննակնեան տեղին, եւ¹⁹ ծունր եղեալ²⁰
 զնոյն աղաւթս մատոյց եւ զաղաչանս²¹
 առ Աստուած, զի մի՛ ոք յանդգնեսցի առ
 ի²² հանելոյ զնշխարսն²³: 249 Եւ²⁴ նոյն-
 պէս եկն ձայն յերկնից, թէ՛²⁵ «Զոր ինչ²⁶

խնդրեսցես²⁷ եղիցի²⁸, եւ ոչ ոք կարէ
 գտանել զգոսա²⁹»: 250 Եւ զայս ասացեալ՝
 խաղաղացաւ³⁰ տեղին ի մէնջ եւ յայտնի
 է³¹ նշանաւ³² բեւեռով³³ եւ փափագո-
 ղացն³⁴ իրքն³⁵:

251 Արդ՝ որ³⁶ զկնի զայսորիկ³⁷ զայն
 թողաք այլոյ³⁸ պատմագրի, մինչեւ դար-
 ձեալ կրկին³⁹ դառնայ պատմութիւնս ի
 Տարաւն: 252 Զի որպէս զայլ⁴⁰ տեղեաց⁴¹
 չեմ⁴² ինչ գրեալ ի թղթի⁴³, նոյնպէս եւ
 այլք⁴⁴ զիմս⁴⁵ [չ]յիշեն⁴⁶ (զի թագաւորաց
 ժամանակագիրք են⁴⁷) այս պատճէն, այն
 է՛⁴⁸ առաջին Արձանին պատերազմին⁴⁹ եւ
 որ ինչ գործեցաւ յաւուրս իմ⁵⁰:

1 hmo չիբ եւս (lv)
 2 hmo ակն լուսոյ փիս գակնն լուսաւոր (lsv)
 3 hmov լուսոյն փիս լուսոյ նորա (ls)
 4 mo եղաքն, հ եղաք փիս եղն (lsv)
 5 l զԱթանագէնին փիս զԱթանագինէին
 6 hmo գերկու բարձսն ձախակողմեան փիս գոս-
 կերս բարձուցն ձախոյ (lsv)
 7 lhmo մասն փիս զմասն (sv)
 8 hv ոսկերաց
 9 hmov Իսկ փիս եւ (ls)
 10 hmo գերկու
 11 s ոտնն
 12 hmov գահեակ փիս զձախ (ls)
 13 hmo բոյթն (o բոյթն) եւ գաջ ձեռն մինչեւ ցար-
 մունկն
 14 hmo Արդ իբրեւ
 15 hmov ներս (ov ներս) ի տապանն
 16 hm զնշխարս
 17 o զնշխարացն չափ փիս զնշխարսն նոյնչափ
 18 hmo խորագոյն փիս խորութեամբ (lsv)
 19 hmo զիննակնեան տեղեացն նոյնպէս փիս յին-
 նակնեան տեղին եւ (lsv)
 20 hmov կրկնեալ սրբոյն Գրիգորի մեւ (hm մեոֆ)
 հանդերձ փիս եղեալ (ls)
 21 hmov մատուցանէր փիս մատոյց եւ գաղաչանս
 22 hmo չիբ առ ի
 23 hmov հանել զնոսա փիս հանելոյ զնշխարսն (ls)
 24 hmo չիբ եւ
 25 hmov եթէ փիս թէ
 26 hmo չիբ ինչ

27 h խնդրեսցերն, v խնդրեսցեր, mo խնդրեսցերդ փիս
 խնդրեսցես (ls)
 28 hmo արարից փիս եղիցի (lsv)
 29 hmo իցէ, որ կարիցէ հանել զգոսա առ ի գտա-
 նել, ուր եղեալ եւ փիս կարէ գտանել զգոսա
 30 lo խաղաղեցաւ փիս խաղաղացաւ (hmsv)
 31 ho անյայտնի եղեւ փիս յայտնի է (lmsv)
 32 o նշանաւ փիս նշանաւ
 33 h բեւեռաց, mo բեւեռացն փիս բեւեռով (lsv)
 34 o փափագաւղացն, h փափակողաց, l փափաֆո-
 ղացն փիս փափագողացն (msv)
 35 hmo չիբ իբքն
 36 mo ինչ որ / hu որ ինչ
 37 u այսոցիկ, h գայսոցիկ է, o այսոցիկ եւ, mv այ-
 սոցիկ է փիս գայսորիկ (lms)
 38 hmuo այլ, ln այլոց փիս այլոյ (sv)
 39 hmu չիբ կրկին
 40 lhu այլ փիս զայլ (mnsvo)
 41 vuo տեղեացն, ln տեղեակ փիս տեղեաց (hmst)
 42 mo չէ, u է չէ փիս չեմ
 43 hmvuo չիբ ի թղթի
 44 sv² այլքն փիս այլք (lhno) / mvuv₁₋₂ չիբ այլք
 45 sv² զիս փիս զիմս
 46 hmvu չիշխէ ոք գրել, ոգ ոչ գրեսցեն, lstv₂ յիշեն
 փիս չիշեն (v¹) (փաստօրէն վերականգնումը՝ L.
 Խաչիկեանի) / o չիբ ի թղթի նոյնպէս ... չիշեն
 47 u էին
 48 hmvuo չիբ այն է (lst)
 49 hmvuo պատերազմին Արձանին (u Արձանա)
 փիս Արձանին պատերազմին (lst)
 50 hmo չիբ եւ որ ինչ ... յաւուրս իմ

[Դ] ՊԱՏՃԵՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԵՐԱԶՍԻՆ¹, ՈՐ ՅԱՐՁԱՆՆ ԵՂԵԲ²

1 Ի ժամանակսն յայնոսիկ լուր եհաս ի դուռն արքայի, թէ³ Կոստանդիանոս կայսրն⁴ հաւատաց յԱստուած⁵ եւ դադարեցոյց զհալածումն եկեղեցեաց՝ քաջութեամբ կալեալ զթագաւորութիւնն: 2 Ապա խորհուրդ ի մէջ առեալ⁶ գնալ ի դուռն կայսեր վասն դնելոյ դաշինս խաղաղութեան ի միջի իւրեանց⁷: 3 Եկին հասին ի⁸ գաւառն Ապահունեաց, ի քաղաքագեղն⁹ Մանձկերտ¹⁰:

4 Արքայն¹¹ հիւսիսոյ¹² զաւրս¹³ գումարեալ՝ եկն¹⁴ ի վերայ իշխանին Վրաց: 5 Եւ գնա փախստական արարեալ¹⁵ բերին¹⁶ մինչեւ ի Կարնոյ քաղաք¹⁷, եւ գերկիրն գերի վարեալ՝ տարան¹⁸ ոգիս¹⁹ քառասուն եւ երկու²⁰ հազար: 6 Իբրեւ²¹ ե-

հաս²² պատգամաւորն Վրաց²³ առ թագաւորն Տրդատ²⁴ եւ խնդրեալ իւր զաւր²⁵ յաւգնականութիւն, զի մի՛ տացէ գերկիրն տանել²⁶, եւ թագաւորն²⁷ տուեալ²⁸ լիւ արանց²⁹ ի ձեռն³⁰ իշխանին Ապահունեաց եւ առաքեաց յաւգնութիւն նմա: 7 Եւ³¹ երթեալ՝ ամսաւրեայ³² ժամանակս յամեցին եւ սակաւ մի գերութիւն³³ դարձուցին եւ երեք իշխան³⁴ ըմբռնեցին եւ ածին³⁵: 8 Եւ կողմնապահ թողեալ երկրին՝ ինքեանք³⁶ դարձան առ թագաւորն:

9 Իսկ իմ աղաչեալ³⁷ զսուրբն Գրիգոր՝ գնալ ի վանսն³⁸ իմ³⁹, զոր ինքն⁴⁰ հիմնարկեաց յանուն Կարապետին⁴¹, զի կայր լոկ միայն հիմնարկեալ⁴², զոր թագաւորն իսկ⁴³ յանձին կալեալ⁴⁴ գալ⁴⁵ ի տեսութիւն

1 *hmvwon*, վասն պատերազմին
 2 *hprv*, յԱրձանայ, *m* յԱրձան *փ/ս* յԱրձանն եղիւ / *o* յԱրձանն, *w* Տրդատայ եւ Գեղոէտնի, *v*₄ գալոյն Գեղոսեհոնի քառասուն հազար արամբ ի վերա արային Հայոց Տրդատա *փ/ս* որ յԱրձանն եղիւ (*Isv*)
 3 *v*₄ եթէ
 4 *v*₄ կայսր
 5 *sv* ի Քրիստոս Աստուած *փ/ս* յԱստուած (*Iv*_{4,5})
 6 *v*_{3,5} առեալ արային Տրդատայ (*Is*)
 7 *hmwo* Արդ մինչդեռ Տրդատ եւ սուրբն Գրիգոր կամէին գնալ անցանել (*h* անցանել եւ գնալ) առ Կոստանդիանոս թագաւորն (*h* թագաւոր) *փ/ս* Ի ժամանակսն ... իւրեանց (*երկու նախ*). (*Isvv*_{3,5})
 8 *s* չի՞ք ի
 9 *s* քաղաքագիւղն
 10 *sv*_{3,5} Մանագկերտ *փ/ս* Մանձկերտ
 11 *h* արքայ
 12 *I* հիւսիսու / *o* հիւսիսոյ
 13 *hmo* գաւր *փ/ս* գաւրս (*Isv*)
 14 *h* եկին
 15 *hmo* արարին *փ/ս* արարեալ (*Isv*)
 16 *I* բերին գնա
 17 *h* քաղաքն
 18 *o* տարաւ
 19 *I* ոգի / *h* ոգիք / *mov* ոգիս իբրեւ
 20 *hmov* ութ *փ/ս* երկու (*I*) / *s* չի՞ք եւ երկու
 21 *hmo* Արդ իբրեւ

22 *sv* եկն *փ/ս* եհաս
 23 *hmov* Վրաց իշխանին
 24 *I* Հայոց *փ/ս* Տրդատ
 25 *hmo* գաւր (*hm* գորս) խնդրեաց (*ho* խնդրել) իւր *փ/ս* խնդրեալ իւր գաւր (*Isv*)
 26 *I* տանել գերկիրն *փ/ս* գերկիրն տանել (*sv*) / *hmo* չի՞ք զի մի տացէ գերկիրն տանել
 27 *h* թագաւորն Տրդատ
 28 *I* եւ թագաւորն *փ/ս* թագաւորն տուեալ
 29 *hm* գորաց *փ/ս* արանց (*Isv*) / *o* չի՞ք արանց
 30 *mo* ձեռն
 31 *hmov* արձակեաց (*o* արձակաց, *v* արձակեալ) յաւգնականութիւն (*h* օգնականութիւն) Վրաց իշխանին. որք *փ/ս* առաքեաց ... նմա: եւ (*Is*)
 32 *h* յամսօրեայ
 33 *hmo* որ եւ գսակաւ մասն գերելոցն *փ/ս* եւ սակաւ մի գերութիւն (*Isv*)
 34 *o* իշխանս
 35 *I* չի՞ք եւ երեք իշխան ... ածին
 36 *msv* եւ ինքեանք
 37 *hmo* եւ աղաչեցի *փ/ս* իմ աղաչեալ (*Isv*)
 38 *hmo* վանս
 39 *I* չի՞ք իմ
 40 *o* չի՞ք ինքն / *hm* եւ *փ/ս* ինքն
 41 *s* սուրբ Կարապետին / *v* սրբոյ Կարապետին
 42 *hmo* չի՞ք զի կայր լոկ միայն հիմնարկեալ
 43 *hmo* չի՞ք իսկ
 44 *o* կալել
 45 *hmo* գնալ *փ/ս* գալ (*Isv*)

տեղեացն, զոր¹ հիմնարկեաց: 10 Եւ ելեալ ի դաշտիցն² տեղեացն³ թագաւորն ընդ լեռնակողմն⁴ գնայր⁵: 11 Քանզի ոմանք տեսեալ զգաւրսն Յունաց՝ համբաւեցին, թէ իշխանքն⁶ հիւսիսոյ թագաւորին ծանր գաւրաւք գան ի վերայ (քանզի Տրդատ բազում գաւառս եւ քաղաքս էր զնոցա քանդեալ եւ վաթսուն հազար արս ի գերութիւն իջուցեալ ի Դուին⁷), իբրեւ տեղեկացաւ, եթէ⁸ Յունաց գաւրքն էին, դարձաւ ի գաւառն Հաշտենից⁹: 12 Եւ եկն¹⁰ բանակեցաւ ի գլուխ Արձանին վասն ընդարձակութեան¹¹ վայրուցն¹²:

13 Իբրեւ¹³ եկաք¹⁴ ի տեղին¹⁵ Իննակնեան հանդերձ թագաւորաւն¹⁶, խնդիր արարաք Անտոնի¹⁷ եւ Կրանիդեայ¹⁸: 14 Իսկ պաշտաւնեայքն ասեն. «Այս ամ մի է, սակաւ ինչ պակաս¹⁹, մեք զնոսա չեմք տեսեալ²⁰»: 15 Եւ տրտմեցաւ յոյժ թագաւորն²¹, զի ի վաղնջուց²² ցանկայր²³

տեսանել զնոսա: 16 Իսկ սուրբն²⁴ Գրիգոր առաքեաց խնդրակս՝ զԱղբիւհանոս²⁵ եպիսկոպոս²⁶ հանդերձ²⁷ երկու սարկաւազաւք պատուէր տուեալ նոցա²⁸, եթէ՝ «Ընդ առաւաւտն²⁹ ելանեն յանտառէն³⁰ ի բլուրս ուրեք, եւ դու անդ կա՛ց զգուշութեամբ³¹, զի մի՛ զքեզ³² տեսցեն եւ³³ փախիցեն»:

17 Եւ յաւուրս³⁴ Դ ոչ կարացին գտանել: 18 Եւ³⁵ լուսանալ հինգերորդ առաւաւտուն³⁶ լուեալ³⁷ զձայն սաղմոսերգութեան³⁸ նոցա³⁹, զի գային⁴⁰ յանտառէն, յարեւմտից⁴¹ կուսէ⁴², ի քաղցրահամ⁴³ յաղբերէն⁴⁴: 19 Եւ եկեալ⁴⁵ ի բլուրն արեւելեան, ի տեղիս⁴⁶ արարոցն⁴⁷ Դեմետրեայ, զոր կոչեմք Արեւոց բլուր⁴⁸, զի անդ⁴⁹ իսկ

1 hmo գոր եւ
2 v_{4.5} դաշտից / hmov յԱշտից փխ ի դաշտիցն (Is)
3 s տեղեաց
4 I լեռնակողմն
5 hmo գոր եւ (h չի՛ք գոր եւ) գմաց ընդ լեռնակողմն (o լեռնակողմն) փխ թագաւորն ընդ լեռնակողմն գմայր (Isv)
6 I իշխանք
7 Is Դվիմ
8 sv թէ փխ եթէ
9 o չի՛ք Քանզի ոմանք ... Հաշտենից (8 տող)
10 hmo եկեալ փխ եկն
11 o ընդարձակութիւն
12 h վայրացն
13 lmo եւ իբրեւ
14 lh եկայք
15 o տեղիսն / m տեղիս
16 sv թագաւորաւն հանդերձ փխ հանդերձ թագաւորաւն
17 hmo արքոյն Անտոնի
18 h Կրանիդե
19 hmo չի՛ք սակաւ ինչ պակաս
20 hmo որ (o զի փխ որ) չեմք (mo ոչ եմք) տեսեալ զնոսա փխ մեք գնոսա չեմք տեսեալ (Isv)
21 ho թագաւորն յոյժ փխ յոյժ թագաւորն
22 I վաղնջուց հետէ
23 h ցանկար / m ցանգայր

24 h սուրբ
25 h Աղբիւհանոս
26 hms եպիսկոպոսն փխ եպիսկոպոս (lov)
27 I չի՛ք հանդերձ
28 blv մմա փխ նոցա (s) / hmo տուեալ նոցա խրատ փխ պատուէր տուեալ նոցա
29 o յառաւաւտուն պահուն, h ընդ առաւաւտ, lb յառաւաւտն փխ ընդ առաւաւտն (msv)
30 b ի յանդառն փխ յանտառն
31 hmv գոյշ փխ գգուշութեամբ (blso)
32 hmo գձեզ փխ գեզ (blsv)
33 hmo տեսեալ փխ տեսցեն եւ (blsv)
34 hmov գաւուրս փխ յաւուրս (bls)
35 hmov Իսկ ի փխ եւ (bl) / s եւ ի
36 hmo արուրն հինգերորդի փխ հինգերորդ առաւաւտուն (blsv)
37 hmosv լուսն փխ լուեալ (bl)
38 h սաղմոսերգութեանց, bl սաղմոսին փխ սաղմոսերգութեան (msov)
39 bl չի՛ք նոցա
40 v գայր
41 h արեւմտից
42 b կուսէն / o կողմանէ փխ կուսէ
43 blv₄ բարեհամ փխ քաղցրահամ (hmsov)
44 sv աղբերէն, hmo յաղբիւրէն փխ յաղբերէն (bl)
45 hmo եկեալ ելին
46 hmo արեւելեան տեղոյն փխ արեւելեան ի տեղիս (blsv)
47 s արարացն, hmo արարոց փխ արարոցն (blv)
48 ov Արեւու բլուր, m Արու բլուր, h Արարբլուր փխ Արեւոց բլուր (blsv_{4.5})
49 hmov եւ անդ

էին դարափոսք¹ խուցք² նոցա ի կողմանէ արեւելից³:

20 Եւ իբրեւ մերձեցան ի վերայ աղբերն⁴, սկսան ասել⁵. «Լսելի արա՛ ինձ, Տէ՛ր⁶, առաւաւտուց⁷ զողորմութիւնս⁸ քո»: 21 Իսկ Աղբիանոս ասէ. «Հոգի քո բարի առաջնորդեսցէ ինձ⁹»: 22 Եւ աղաւթեալ¹⁰ անդ՝ ասէ Անտոն ցԱղբիանոս¹¹. «Բարի՛ եկիր, ճանապարհո՛րդ խաղաղութեան»: 23 Եւ նա ասէ. «Բարուք¹² գտաք¹³ զձեզ, աւթեալնք Հոգւոյն Սրբոյ¹⁴ եւ ճրա՛գք¹⁵ լուսոյ¹⁶: 24 Այլ՝¹⁷ աւետիք¹⁸ ձեզ, զի սուրբն¹⁹ Գրիգոր եւ Տրդատ թագաւորն²⁰ ի²¹ բնակութիւնս ձեր եկեալ են²² եւ յոյժ խնդրեն զձեզ»: 25 Իսկ նոքա ասեն²³. «Եւ ձեզ՝ աւետիք²⁴, զի սատանայ կործանեցաւ, եւ Աստուած այսաւր կրկին ուրախութեամբ լցեալ՝ զՀոգին Սուրբ առաքեաց ի

վերայ աշխարհիս Հայոց եւ նոյն ժամայն²⁵ լցոյց զարարածս իջմամբ Սուրբ Հոգոյն»: 26 Եւ կոչեցաւ տեղին²⁶ այն Աւետեաց բլուր:

27 Եւ առաքեաց Աղբիանոս առ մեզ²⁷ զերկու²⁸ սարկաւազսն²⁹ աւետաւորս, զոր լուեալ մեր՝³⁰ յոյժ ուրախ եղաք³¹: 28 Եւ դարձեալ զնոյն սարկաւազսն³² առաքեաց սուրբն Գրիգոր աւետաւորս³³ առ թագաւորն³⁴, ի ստորոտ³⁵ Արձանին³⁶, զոր³⁷ յոյժ ուրախացեալ խնդացեալ³⁸ եկն ի վանսն³⁹ Հանդերձ գլխաւոր իշխանաւք⁴⁰: 29 Իսկ գտեղին⁴¹, ուր զաւետիսն⁴² ետուն, Հրամայեաց վէմս ժողովել բլրաձեւ⁴³ եւ կանդենաց անդ նշան խաչի⁴⁴, զոր եւ⁴⁵ կոչեմք⁴⁶ Աւետեաց խաչ⁴⁷:

30 Եւ⁴⁸ առեալ սրբոյն Գրիգորի գդասս պաշտաւնէիցն⁴⁹ եւ զնշան տէրու-

1 օ դարաւաւտութիւն, հmν₁₋₃ դարաւաւտութիւն (blsv)
2 հmν₁₋₃ խոցք փխ խուցք (blsov)
3 հmo չիբ ի կողմանէ արեւելից
4 հmo ելին ի գլուխ բլրին փխ իբրեւ մերձեցան ... աղբերն (blsv)
5 հmosv սաղմոսել այսպէս փխ ասել (bl)
6 bhmo չիբ Տէր
7 b առաւաւտուս, հmsv առաւաւտու փխ առաւաւտուց (lo)
8 m ողորմութիւն
9 հmo ինձ յերկիր ուղիղ
10 օ աղաւթել
11 bl ցԱղբիանոս Անտոն փխ Անտոն ցԱղբիանոս
12 h բարիօք
13 bhmo գտա փխ գտաք (lsv)
14 hmv աւթեալսն Սրբոյ Հոգւոյն փխ աւթեալսն Հոգւոյն Սրբոյ (lhaso)
15 h նրագ
16 s լուսոյս
17 հmov Այլ եւ
18 I աւետիս
19 հmv սուրբ
20 հmo չիբ թագաւորն
21 h չիբ ի
22 v եւ եկեալ փխ եկեալ եւ / s եկեալ եւ ի բնակութիւնս ձեր փխ ի բնակութիւնս ձեր եկեալ եւ
23 m ասէին
24 հm աւետիս

25 s յաշխարհս Հայոց փխ ի վերայ ... ժամայն (bl) / հmov չիբ լցեալ զՀոգին ... ժամայն (2 տող)
26 bhmo բլուրն փխ տեղին (lsv)
27 bhmo չիբ առ մեզ
28 m գերկուս
29 I սարկաւազն, b սարկաւազն, h սարկաւազս փխ սարկաւազսն (msov)
30 հmo չիբ մեր
31 օ ուրախացաք փխ ուրախ եղաք
32 sv սարկաւազուսն
33 m աւետաւորս առաքեաց սուրբն Գրիգոր փխ առաքեաց ... աւետաւորս / օ չիբ առաքեաց սուրբն ... աւետաւորս
34 հmo Տրդատ փխ թագաւորն (blv)
35 h ստորոտս
36 s չիբ ի ստորոտ Արձանին
37 v որ փխ գոր
38 s խնդացեալ, հvmo խնդութեամբ լցեալ (h լցաւ) փխ ուրախացեալ խնդացեալ (bl)
39 ho վանս
40 հmov իշխանաւք
41 v ի տեղին
42 I աւետիսն
43 sv բլրաձեւ փխ բլրաձեւ (bl)
44 հmo չիբ բլրաձեւ ... նշան խաչի
45 s չիբ եւ
46 օ կոչի
47 հv՝ խաղ փխ խաչ
48 հmo Արդ փխ եւ
49 օ պաշտաւնէից / h գդասս պաշտօնէից

նական¹ խաչին, հանդերձ ջահիւք² եւ անուշահոտութեամբ խնկոց եւ պաշտմամբ³, որ եւ ձայն ուրախութեան պաշտմանն⁴ զանտառս հնչեցուցանէր, եւ մերձեալ⁵ ի բլուրն՝ ընդ⁶ յառաջ⁷ եղեն⁸ մեզ, եւ միաբան ի բլուրն ելեալ⁹ աղաւթեցաք: 31 Եւ յետ ողջունին ասէ սուրբն Գրիգոր. «Բարուք¹⁰ գտաք զձեզ, առաւա՛ւտ¹¹ խաղաղութեան»: 32 Իսկ նոքա ասեն. «Բարի՛ եկիր, արուսեա՛կ¹² արդարութեան, որ զտիեզերս լուսաւորեցեր¹³, մշա՛կ առանց ամաւթոյ եւ աշտանա՛կ¹⁴ բարձրագոյն, քան զերկինս»: 33 Եւ բազում անգամ¹⁵ համբուրեալ¹⁶ զմիմեանս եւ առեալ զնոսա՛ւ¹⁷ գայեաք¹⁸ յեկեղեցին, զի ոչ էր բլուրն հեռի¹⁹ ի տեղեաց²⁰, այլ սակաւ մի ի բացեայ²¹ էր, ի²² հիւսիսոյ կողմանէ, եւ ինքն²³ հայի ընդ յարեւելս²⁴, բարեհամ եւ զիտանոց, երեւակ բազում վայրուց²⁵:

34 Իբրեւ²⁶ ածաք զնոսա առ թագաւորն, եւ բազում ժամս արտասուէր թագաւորն²⁷ եւ հայցէր²⁸ աւրհնիլ ի նոցանէ: 35 Եւ յարուցեալ համբուրեաց զնոսա, եւ նստան²⁹ առաջի վկայարանին, եւ նոքա³⁰ բազում վարդապետութեամբ խաւսէին³¹ ընդ նոսա եւ ուսուցանէին զսրբութեան կրանս³²: 36 Եւ կացեալ անդ աւուրս հնգետասան՝ թագաւորն ի նոյն տեղիկանգնէր զտէրունեան նշան³³ մեծանդամ քարակոփ³⁴, ի տեղի տաճարին, ուր Գիսանէսն³⁵ էր, առաջի աղբերն, ուր զբժշկութիւնսն³⁶ կատարէր³⁷:

37 Եւ յորժամ կանգնեաց զսուրբ խաչն՝ տաւն ուրախութեան կատարեցին: 38 Եւ ամենայն բազմութիւն ժողովրդոցն, որք³⁸ կուտեցան ի տեղեաց տեղեաց, եւ³⁹ եղեն⁴⁰ թուով արք⁴¹ ձմին՝ թող զզաւրս⁴² թագաւորին եւ զպաշտանեայս⁴³ սրբոյն Գրիգորի: 39 Քանզի⁴⁴ թագաւորն հրամա-

1 bs տէրունեան
 2 հ փահանայոփ, mo փահանայիւփ փիս ջահիւփ (blsv)
 3 Ե պաշտմամբ / hmo անուշահոտ խնկաւփ փիս անուշահոտութեամբ ... պաշտմամբ (blsv)
 4 hmov պաշտաւնէիցն, s պաշտամանն փիս պաշտմանն (bl)
 5 o իբրեւ մերձեցաք (hmo մերձեցան) փիս եւ մերձեալ (blsv)
 6 hmo նոքա ընդ
 7 sv առաջ
 8 o եղէն
 9 hmo միաբանեալ ելաք ի բլուրն եւ փիս միաբան ի բլուրն ելեալ (blsv)
 10 blv բարիոփ փիս բարւոփ (hmso)
 11 msv առաւաւտփ փիս առաւաւտ (bhlo)
 12 hmsv արուսեակդ փիս արուսեակ (blo)
 13 hmov լուսաւորեալ փիս լուսաւորեցեր (bls)
 14 hmov աշտարակ փիս աշտանակ (bls)
 15 hmo չիք բազում անգամ
 16 o համբուրել
 17 hmo զնոսա յերկար (h երկար) փիս զմիմիանս եւ առեալ զնոսա (blsv)
 18 hmo ապա ելաք, lv գայաք փիս գայեաք (bs)
 19 o փանգի չէր բլուրն հեռագոյն փիս զի ոչ էր ... հեռի
 20 hmov տեղոյն փիս տեղեացն (bls)
 21 l բացէ / o բացեալ
 22 hmo ընդ, v ի, b էր փիս էր ի (ls)
 23 hmo որ փիս եւ ինքն (blsv)

24 s արեւելս
 25 hmo չիք երեւակ բազում վայրուց
 26 hmo եւ իբրեւ
 27 m չիք եւ բազում ժամս արտասուէր թագաւորն
 28 sv նա արտասուեալ աղօթէր փիս բազում ժամս ... եւ հայցէր (blho)
 29 lhmo նստաւ փիս նստան (bsv)
 30 bsv չիք նոքա
 31 b խաւսէր
 32 o կրանսն
 33 hmo թագաւորն ի նոյն տեղուցն (h տեղոց) աւուրս հնգետասան՝ եւ կանգնեցին (o չիք եւ) զնշան տէրունական խաչին փիս անդ աւուրս ... գտէրունեան նշան (2 տող) (lsv)
 34 s քարակոփս
 35 o Գիսանէսն
 36 h բժշկութիւն
 37 hmo առնէր փիս կատարէր
 38 hmo տաւն ցնծութեամբ բազմամբոյ ժողովրդոցն (h ժողովրդեանն) կատարեալ, զի փիս յորժամ կանգնեաց ... ժողովրդոցն, որք (blsv)
 39 sv չիք եւ
 40 hm եղէն
 41 hmo իբրեւ փիս արք (blsv)
 42 l զզաւրսն
 43 hm պաշտանեայս
 44 hmo զոր փիս փանգի (blsv)

յեաց թուել եւ զթիւն ի բուն խաչին¹ ետ գրել², զի լիցի վկայ ազգաց անցելոց յետ ժամանակաց³:

40 Եւ իբրեւ կատարեաց⁴ գպաշտանս⁵ աւուրն⁶, եկին հասին զաւրքն, որ ի Վիրս⁷ էին, առ թագաւորն եւ⁸ ածին ընդ ինքեանս⁹ երեք իշխանս¹⁰ եւ¹¹ Ն այր ընտիր¹²: 41 Զոր տեսեալ թագաւորին¹³ ուրախ եղեւ յոյժ եւ գոհացաւ¹⁴ զԱստուծոյ, որ ետ ի ձեռս նորա¹⁵ զթշնամիս¹⁶ իւր, եւ առեալ զնոսս՝ արձակեաց¹⁷ կապեալս¹⁸ յամուրն Ողկան:

42 Եւ ինքեանք յառաջեալ¹⁹ գնացին²⁰, բազում աւուրց աւթեւանաւք զանց առնէին մինչեւ հասին²¹ ի Հոռոմ²² քաղաք: 43 Եւ անդ կացեալ սակաւ աւուրս²³ եւ դարձան մեծաշուք պատուով եւ բազում ուրախութեամբ²⁴: 44 Գային հասանէին

յեկեղեաց²⁵ գաւառն, ի Թիլն աւան²⁶: 45 Եւ յետ երկց աւուրց ելեալ անտի՝ գային ընդ²⁷ գաւառն Պալունեաց եւ երկուս աւուրս մնացին ի մեծ աւանն Հոռեանս²⁸: 46 Եւ անտի ելին²⁹ եկին³⁰ ի գեւղն Կուառս, եւ քանզի³¹ աշխատեալք³² էին, հանգիստ առնէին այն աւր³³:

47 Արդ՝ յորժամ գնացին զաւրքն³⁴ ի Վիրսն³⁵ եւ դարձուցին զգերիսն եւ գերիս իշխանսն եղին յՈղկան, զորս ածին ընդ իւրեանս կապեալս, եւ³⁶ կողմապահ թողին³⁷ զիշխանն³⁸ Աղձնեաց չորեք հազար արամբք³⁹: 48 Իսկ⁴⁰ նորա կաշառեալ⁴¹ ի թագաւորէն հիւսիսոյ⁴², առեալ⁴³ ի նմանէ ԿՌ դահեկան⁴⁴, եւ գնաց ինքն յերկիրն Ապահունեաց: 49 Զի⁴⁵ ամենայն ջան նենգութեանն⁴⁶ վասն թագաւորին ունելոյ էր, զոր ոչ իմացաւ Տրդատ վասն թշնամանացն: 50 Եւ նա⁴⁷ զորս փախստականս

1 s խաչն
2 hmo գրել ի բուն խաչին փյս գթիւն ի ... ետ գրել (blsv)
3 ho յիշատակ յազգս (h ազգաց) անցելոց փյս վկայ ազգաց ... ժամանակաց (blmsv)
4 sv կատարեցին
5 hmo գամբնայն պաշտամունս (h պաշտամունսն) փյս գպաշտան (blsv)
6 hm աւուրքն, sv աւուրցն փյս աւուրն (blo)
7 hmo Վիրս փյս Վիրս (blsv)
8 bl չիք եւ
9 o յինքեանս, h ինքեան, bl իւրեանս փյս ինքեանս (msv)
10 bl իշխանսն, h իշխան փյս իշխանս (msov)
11 blo չիք եւ
12 o ընդիր / v այրս ընտիրս փյս այր ընտիր
13 hmosv թագաւորն փյս թագաւորին (bl)
14 hmo գոհացեալ փյս գոհացաւ (blsv)
15 hms իւր փյս նորս (blsv)
16 msv գթնամիսն
17 o արձակեաց զնոսս փյս զնոսս արձակեաց
18 hmo չիք կապեալս
19 hmo յառաջ եղեալ փյս յառաջեալ (blsv)
20 hm խաղային, o խաղային գնային փյս գնացին (blsv)
21 o երթեալ հասանէին փյս հասին
22 s Հոռոմ
23 bl սակաւ աւուրց, o գաւուրս բազումս փյս սակաւ աւուրս / hm չիք արթեւանամ ... աւուրս
24 b խնդութեամբ փյս ուրախութեամբ

25 o յեկեղեց
26 hmo չիք ի Թիլն աւան
27 hmo հասանէին փյս ընդ (blsv)
28 hmo չիք եւ երկուս աւուրս ... Հոռեանս (I տող)
29 b ելեալ
30 hmo եկեալ փյս անտի ելին եկին (blsv)
31 o զի փյս քանզի
32 lo աշխատեալ փյս աշխատեալք
33 b առին այն աւրն, hmo ետուն իւրեանց աւր մի փյս առնէին այն աւր (lsv)
34 hmo իշխանն փյս գաւրքն (blsv)
35 hm Վիրքն, o Վիրք, I Վիրս փյս Վիրսն (bsv)
36 hmo չիք եւ գերիս ... կապեալս եւ (2 տող)
37 sv ինքեանք թողեալ կողմապահ փյս կողմապահ թողին (blhmo)
38 h իշխան
39 hmov₁₋₃ Դոռով անուն նորս փյս չորեք հազար արամբք (=ԴՌ արամբք) (blsv)
40 hmo եւ փյս իսկ (lsv) (b-ն այստեղից փոփոխ պակաս ունի)
41 hm կաշառս առեալ փյս կաշառեալ
42 o հիւսիսոյ
43 I առաքեալ փյս առեալ
44 hmo ԿՀ դահեկան առ փյս առեալ ի նմանէ ԿՌ դահեկան
45 hmo յաշխարհ իւր, եւ այս փյս ինքն յերկիրն Ապահունեաց: Զի (lsv)
46 hmo նենգութեան
47 v₄ թշնամեացն զի փյս թշնամեացն: եւ նա (lsv)

ըմբռնէր, կապել տայր եւ ի բանակն արկանել¹, եւ այնչափ² հմտութեամբ եկեալ³ եւ դիտակաւք, որ եւ⁴ զթագաւորն ի նեղուց տեղ⁵ թակարդեալ⁶: 51 Բայց առ թագաւորն Տրդատ զաւրք, որ կային, ԼՌ միայն էին⁷, եւ այլն⁸ ամենայն երթեալ⁹ էին ի Մուշն¹⁰ աւան:

52 Արդ՝ ի հասարակել գիշերոյն, մինչ մեք զպաշտաւնն մատուցանէաք առաջի սուրբ¹¹ խաչին, զոր¹² կանգնեաց իշխանն¹³ Սիւնեաց հրամանաւ սրբոյն Գրիգորի¹⁴, զի մինչ Տրդատ զիննակնեան¹⁵ խաչն կանգնեաց¹⁶, իշխանն¹⁷ Անգեղ տանն¹⁸ զՀոռենիցն¹⁹ կանգնեաց, եւ²⁰ Սիւնեացն²¹ զԿուռուացն²², իսկ²³ սուրբն Գրիգոր երթեալ զխաչն աւրհնել²⁴, եւ²⁵ յերկու աւանսն²⁶ հիմն²⁷ եկեղեցւոյ²⁸ արկանէր,

արդ՝ ի նոյն աւանին²⁹, ի գիշերին³⁰ պաշտմանն, յորժամ³¹ զաւրհնութիւն³² երից մանկանցն³³ կատարէաք³⁴, եւ թագաւորն առ³⁵ մեզ էր ամենայն իշխանաւքն ի յաղաւթել³⁶, յանկարծակի ձայն ահեղ իբրեւ զամպոյ³⁷, որ յոյժ դղրդէ³⁸, եկն եհաս ի վերայ մեր: 53 Զի զսարին³⁹ կողմ գեղջն պաշարեաց⁴⁰ հետեւակն⁴¹ եւ զներքինն՝ հեծեալքն⁴²: 54 Եւ սկսան հնչեցուցանել զփող պատերազմացն⁴³, եւ թնդիւն սաստիկ շուրջանակի եւ⁴⁴ զճիոցն⁴⁵ վրնջիւնսն⁴⁶ էր լսել⁴⁷:

55 Եւ⁴⁸ սկսան իշխանքն մեր⁴⁹ ելանել ընդդէմ նոցա ի պատերազմ, քանզի միջաւրեայ էր լուսինն⁵⁰: 56 Բայց ի պատե-

1 hmo չիբ գոր ոչ ... արկանել (3 տող) (Isvv4)
2 hmo այնպէս փխ այնչափ (Isv)
3 hmo եկն փխ եկեալ / b եկեալ հմտութեամբ փխ հմտութեամբ եկեալ (Isv)
4 hmo դիտով մինչ զի փխ դիտակաւք որ եւ (blsv)
5 hmo նեղ տեղի փխ նեղուց տեղ (blsv)
6 o թակարթեալ, hm թակարդեաց փխ թակարդեալ (blsv)
7 hmo ԼՌ միայն մնացեալ էին զորք փխ զաւրք որ ... միայն էին (blsv)
8 h այլ
9 hmo անցեալ զնացեալ փխ երթեալ (blsv)
10 h Մուշ
11 mo սրբոյ փխ սուրբ
12 sv գոր եւ
13 h իշխան
14 sv հրամանաւ սրբոյն Գրիգորի իշխանն Սիւնեաց փխ իշխանն Սիւնեաց ... Գրիգորի
15 mv գիննակնեանն
16 h կազմեաց փխ կանգնեաց
17 h իշխան
18 hsv տան
19 h գոռոննից
20 hm չիբ եւ
21 h Սիւնեաց
22 hmo գուռուացն կանգնեաց
23 hmov եւ փխ իսկ (bls)
24 hmo արհնէր զխաչսն (h զխաչն) փխ զխաչն արհնել (blsv)
25 mso ի փխ եւ (blhv)
26 mo յերկուսեան, h երկուսեան փխ յերկու աւանսն

27 h հիմ
28 hmo եկեղեցոյ
29 mo աւուրսն, h աւուրս փխ աւանին (blsv)
30 s գիշերի, h գիշերոյն, mo գիշերոյն ի փխ գիշերին (blv)
31 hmov մինչդեռ փխ յորժամ (bls)
32 hmo գաւրհնութիւնս
33 o մանգանցն
34 hmo ասեալ փխ կատարեալ (blsv)
35 hmo եկեալ առ
36 hmo աղաւթեր իշխանաւքն հանդերձ եւ չունեալ բնաւ իրացն (mo իրաց) կասկած փխ էր անմնայն ... ի յաղաւթել (bls) / v յաղաւթել, եւ չունեալ բնաւ իրացն կասկած
37 mo յամբոց, s զամպոյս, v ամպոց, h յամպոց փխ զամպոյ (bl)
38 s դղրդ, b դղրդէր, o դղրդէ փխ դղրդէ (hmv) / I դղրդէ գերկիրս
39 bl սարին
40 sv պաշարեցին / hmo եւ գառաչին կողմն գեղն (h գեղին) պատեալ էին փխ Զի զսարին ... պաշարեաց (1 տող) (blsv)
41 hmsov հետեւակն փխ հետեւակն (bl)
42 h զներքինն հեծեալք փխ զներքինն հեծեալքն
43 hmo զփողս պատերազմաց փխ զփող պատերազմացն (blsv)
44 hm չիբ եւ
45 sv զճիոց
46 ho վրնջիւնս, b վրնջիւն փխ վրնջիւնսն (lmsv)
47 o տեսանել փխ լսել
48 hmo Արդ փխ եւ (blsv)
49 b չիբ մեր
50 hmo զի լուսինն միջօրեայ (o միջաւրեի) էր փխ քանզի միջաւրեայ էր լուսինն (blsv)

րազմէն արգել զնոսա Տրդատ¹: 57 «Այս, ասէ², գիշեր է, եւ մեք ոչ գիտեմք զչափ զաւրուսն, թէ որչափ է համար³ զաւրուգ⁴: 58 Այլ եթէ⁵ իմաստութեամբ կամիք առնել, ելէ՛ք ԶՌ ընդ⁶ մէջ այգեստանեացդ, ի⁷ գլուխ Արձանին թագիք⁸ մինչեւ ցառաւաւտն, եւ ԴՌ՝ ի⁹ Հաշտենից կողմանդ¹⁰, եւ ԴՌ՝ ընդ¹¹ մէջ նոցա¹² անցեալ՝ զնասցեն այգեստանաւքն¹³ ի¹⁴ վերին¹⁵ գահն¹⁶ եւ մեզ ուշ¹⁷ կալցեն: 59 Բայց տեսէ՛ք, զի մի՛ զձեզ տեսցեն եւ նենգութեամբ ի փախուստ դարձցին¹⁸, եւ ի մէջ առեալ՝ վտանգեսլիք»: 60 Եւ բաժանեալ¹⁹ արձակեաց, որպէս²⁰ խորհեցաւ: 61 Բայց թագաւորն եւ Գրիգոր²¹ մեաւք²² հանդերձ ի փոքր ամբողջին կայաք²³ եւ²⁴ աղաւթէաք:

1 b Տրդատ այսպէս ասելով / hmo արգելեալ թագաւորն՝ ասելով *ի/ս* արգել ... Տրդատ (*b/sv*)
 2 hmo չի՛ք ասէ
 3 l գաւրութեան որչափ էր *ի/ս* գաւրուն, թէ ... համար
 4 hmo թշնամեացն *ի/ս* գաւրուն, թէ ... գաւրուդ
 5 hmosv թէ
 6 sv այր ի *ի/ս* ընդ
 7 hmo եւ ի
 8 o թափիք
 9 lhmo ընդ *ի/ս* ի (*bsv*)
 10 lhmo կողմանէն *ի/ս* կողմանդ (*bsv*)
 11 h ի *ի/ս* ընդ
 12 bhmo իւրեանց *ի/ս* նոցա (*lsv*)
 13 v առ այգեստանեաւքն
 14 hmo առ այգեստանեաւքն զնասցեն ընդ *ի/ս* զնասցեն այգեստանեաւքն ի (*b/sv*)
 15 o վերի
 16 h գահս, mo գահսն *ի/ս* գահն (*b/sv*)
 17 h յուշ
 18 hmo մի իմասցեն զձեզ եւ դարձեալ նենգութեամբ փախիցեն *ի/ս* զի մի զձեզ ... դարձցին (*l տող*) (*b/sv*)
 19 hmo բաժանեալ (*o* բարձանեալ) զգաւրսն (*h* զգաւրս)
 20 lv գնոսա ուր եւ *ի/ս* որպէս
 21 hmo Գրիգորիոս *ի/ս* Գրիգոր
 22 blon մեւք *ի/ս* մեաւք (*hms*)
 23 s կայեաք
 24 hmo ամբողջ անդ (*h չի՛ք* անդ) մտեալ *ի/ս* ամբողջին կայաք եւ (*b/sv*)

62 Եւ մի ոմն ի զաւրացն²⁵ Սիւնեաց ըմբռնեաց պատանի մի²⁶ ի զաւրացն հիւսիսականաց²⁷ եւ ած²⁸ առ թագաւորն: 63 Եւ²⁹ իբրեւ տեղեկացաւ³⁰, եթէ՛ «Ի³¹ քո իշխանացդ³² է իրքդ, եւ այս է թագաւորն հիւսիսոյ³³ Գեղոեհոն³⁴, եւ վասն ունելոյ զքեզ եկեալ է³⁵ ԾԸ Հազարաւ³⁶», եւ³⁷ հրամայեաց զաւրացն պատրաստել³⁸ գյետին³⁹ աւուրն մահու⁴⁰ պատերազմ:

64 Եւ իբրեւ առաւաւտ եղեւ, զաւրն⁴¹ սկսան կազմել փողոցս⁴² թագաւորին, զի յԱրձանն ելցէ⁴³: 65 Իսկ⁴⁴ թագաւորն հիւսիսոյ⁴⁵ հրամայեաց զաւրացն⁴⁶ ունել զառաջս⁴⁷ ԶՌ արանց եւ արգելուլ⁴⁸ զթագա-

25 h չի՛ք աղաւթեաք ... ի գաւրացն
 26 sv պատանի մի ըմբռնեաց *ի/ս* ըմբռնեաց պատանի մի
 27 o հիւսիսականաց / hm հիւսիսական գորացն (*h* գորաց), sv հիւսիսականացն *ի/ս* գաւրացն հիւսիսականաց (*blo*)
 28 bl ած գնա *ի/ս* եւ ած (*o*) / hmsv էաձ *ի/ս* ած
 29 hmo չի՛ք եւ
 30 hmo տեղեկացաւ ի նմանէ իրացն (*h* իրաց, *o չի՛ք* իրացն)
 31 b թէ *ի/ս* եթէ ի
 32 b իշխանացն, hv գորացդ եւ իշխանացդ, m իշխանացտ եւ գորացտ *ի/ս* իշխանացդ (*lsv*)
 33 hmo թագաւորն հիւսիսոյ (*o* հիւսիսոյ, m հիւսիսի) է *ի/ս* այս է թագաւորն հիւսիսոյ (*b/sv*)
 34 s Գեղոեհոն, bl Գեղոեհոն, m Գեղոեհոն, o Գեթոեհոն *ի/ս* Գեղոեհոն (*hv*)
 35 hm չի՛ք է
 36 o Ծ եւ ԸՌ, v յիսուն եւ ութ հազարաւ *ի/ս* ԾԸ հազարաւ (*hms*)
 37 bl չի՛ք ԾԸ հազարաւ եւ
 38 o պատրաստեալ
 39 hmo զինքեան (*o* զինքեանս) յետին *ի/ս* գյետին
 40 o կենաց եւ մահու ի / hm մահու ի
 41 hmov գաւրքն *ի/ս* գաւրն (*b/s*)
 42 o փողոց / hm ամբողջ (*m* ամբողջ) կազմել *ի/ս* կազմել փողոցս (*b/sv*)
 43 hm Արձանն ելանէ *ի/ս* յԱրձանն ելցէ
 44 hmo եւ *ի/ս* Իսկ (*b/sv*)
 45 h Հիւսիմ *ի/ս* հիւսիսոյ
 46 hm գորաց իւրոց, o իւր գաւրացն *ի/ս* գաւրացն
 47 hmosv գառաջսն (*v* գառաջս) ունել *ի/ս* ունել գառաջս (*b/s*)
 48 hmov սպառազինաւք արգելուլ կամէր *ի/ս* արանց եւ արգելուլ (*b/s*)

ւորն Տրդատ¹, որոց² եկեալ յառաջն³ ար-
գելուին զնա ի⁴ գլուխ Արձանին, եւ զբա-
զում ժամս⁵ ոչ կարաց⁶ անցանել⁷ ի վեր:
66 Զոր տեսեալ սրբոյն Գրիգորի, յարտա-
սուս⁸ եղեալ եւ ձայն բարձեալ⁹ ասէ.
«Մկրտի՛չ եւ¹⁰ Կարապե՛տ Քրիստոսի,
տե՛ս¹¹ զինչ գործենեւ հասի՛ր¹² յաւգնու-
թիւն¹³: 67 Եւ արա՛ զայս աւրս¹⁴ նշանա-
ւոր յազգս»: 68 Եւ առեալ զնշխարս առա-
քելոցն, զոր բերեալ էր ի Հռոմայեցւոցն¹⁵,
տեառնագրեաց¹⁶ ի վերայ թշնամեացն¹⁷:

69 Եւ առ ժամայն ոյժ տուեալ¹⁸
Տրդատայ, քաջառնաբար ձայն բարձեալ¹⁹
յաւգնութիւն²⁰ կարդաց²¹ զսուրբ Կարա-
պետն եւ կտրեաց²² զուզմ²³ առաջապա-
հիցն²⁴ եւ ել ի գլուխ²⁵ բլերն: 70 Եւ որք ի
գիշերին²⁶ թագուցեալ²⁷ էին, յարուցեալ²⁸

ի մէջ առին²⁹ զայն զաւրն³⁰, եւ փախստա-
կան արարեալ³¹ իջուցին զնոսա ընդ³² հա-
րաւակողմն յանտառն, եւ³³ որպէս ի³⁴ թա-
կարթ արկեալ³⁵, սուր ի վերայ եղեալ³⁶
յանխնայ³⁷ կոտորեցին: 71 Եւ անուանե-
ցաւ տեղին այն Թակարդս³⁸:

72 Իսկ զաւրքն³⁹ հիւսիսոյ⁴⁰ որպէս
դիպող⁴¹ ժամանակս⁴² գտեալ⁴³ յարձակե-
ցան ի վերայ գեղջն (եւ դեռ հանէին զմեզ
յամրոցէն⁴⁴), զոր⁴⁵ տեսեալ ԴՌ արանցն⁴⁶,
որ ի⁴⁷ գեղջն⁴⁸ կային, յարձակեալ ի վե-
րայ⁴⁹ փախստական արարին⁵⁰ զնոսա⁵¹ ի
ներքոյ գեղջն⁵²: 73 Զոր եւ⁵³ ոմանք յայ-
գորդացն զլաջարդ⁵⁴ առնէին⁵⁵ զճակատ⁵⁶
երիվարացն, եւ ոմանք⁵⁷ ի հեծելոցն⁵⁸ ի

1 hmo չի՛ք Տրդատ
2 hm որոյ փիս որոց
3 hm յառաջ եկեալ, օ յառաջել փիս եկեալ յառաջն
(blsv)
4 hmo առ փիս զնա ի (blsv)
5 b ժամ
6 sv կարացին փիս կարաց
7 s ելանել փիս անցանել
8 h եւ արտասուս / m եւ յարտասուս
9 hm ձայն եբարձ եւ փիս եւ ձայն բարձեալ / օ չի՛ք
եւ ձայն բարձեալ
10 hmo Յովհաննէս փիս եւ (blsv)
11 hmo չտեսանե՞ս փիս տես (blsv)
12 hmo արդ հաս փիս եւ հասիք (blsv)
13 ho յաւգնականութիւն փիս յաւգնութիւն
14 hmo զարս զայս փիս զայս արս (blsv)
15 hmo չի՛ք գոր բերեալ էր ի Հռոմայեցւոցն
16 hm տեսառնագրէր
17 hmo նոցա փիս բշնամեացն (blsv)
18 h առեալ փիս տուեալ
19 hmo տուեալ փիս բարձեալ (blsv)
20 օ յաւգնականութիւն
21 hmv կոչելով, օ կարդալով փիս կարդաց (bls)
22 h կորեալ, mo կտրեալ փիս կտրեաց (blsv)
23 hm գոագմն
24 sv առաջագահիցն փիս առաջապահիցն
25 hmo եւ (օ չի՛ք եւ) անց ի վերայ փիս եւ ել ի գլուխ
(blsv)
26 h գիշերի
27 օ թափուցեալ / hm թագուցեալ
28 h յարուցեալ

29 h յանտառին փիս առին
30 hmo զաւրքն
31 I առաքեալ փիս արարեալ / hmo կոտորեալ
փախստական (օ փստական) արարին փիս
փախստական արարեալ (blsv)
32 hmo ի փիս զնոսա ընդ (blsv)
33 hmo անտառն փիս յանտառն եւ (blsv)
34 s չի՛ք ի
35 m արգել փիս արկեալ
36 hmo չի՛ք սուր ի վերայ եղեալ
37 m անխնայ / sv չի՛ք յանխնայ
38 hmsv Թակարթս փիս Թակարդս (bcl)
39 sv զարքն
40 hmv հիւսիսի, օ հիւսիսոյ փիս հիւսիսոյ (bls)
41 lho ի դիպող
42 mv ժամանակ / օ ժամանակի
43 h գտան / b գտեալ իւրեանց
44 h ամրոցէն
45 sv գորս, v՛ որ փիս գոր
46 h ԴՌ-ացն փիս ԴՌ արանցն
47 sv ի վերայ
48 h գեղջին
49 hmo էին յարուցեալ փիս կային ... վերայ (blsv)
50 hm չի՛ք արարին
51 h զարքն, mo զզարքն փիս զնոսա (blsv)
52 b գեաղջն
53 hmo չի՛ք եւ
54 so զլաջարդ, hm զլաջարդս փիս զլաջարդ (blv)
55 hmo արարին փիս առնէին (blsv)
56 hm զնակատս, օ զգլուխ փիս զնակատ (blsv)
57 hmo բագումք փիս ոմանք (blsv)
58 m հեծելացն

վիմաց անտի¹ մեռան: 74 Իսկ զաւրքն² մեր ցրուեալ³ զնոսս ընդ այգեմէջսն⁴ սակաւք պրծան⁵: 75 Եւ անկան⁶ ի տեղուջն⁷ յայնմիկ⁸ արք Ռ եւ Ջ⁹, ի Թակարդսն¹⁰ իսկ¹¹ ԲՌ երկերիւր¹², եւ մի¹³, զոր¹⁴ պարսետաւորքն¹⁵ կոտորեցին¹⁶, գտան համարով վեց հարիւր եւ վեց¹⁷. եւ ընդ ամենայն¹⁸ ԴՌ եւ հարիւր¹⁹ տասներկու²⁰:

76 Եւ ապա դարձեալ թագաւորն ի փոքր կոտորածէն՝ ել ի գլուխ Արձանին եւ հարեալ զազգարար²¹ փողն²² մինչեւ²³ ա-

մենայն զաւրքն²⁴ ժողովեցան ի մի վայր: 77 Եւ²⁵ իբրեւ եկին հասին ի տեղին, եւ գտուրքն²⁶ Գրիգոր իջուցին յանտառն²⁷, եւ պահէին զնա արք վեց հարիւր²⁸: 78 Իսկ թագաւորն հիւսիսոյ²⁹ առեալ զզաւրս³⁰ իւր՝ զնաց ի Հաշտենից տափարակն³¹ եւ առաքեաց թուղթ³² առ Տրդատ, եթէ³³. «Ե՛կ եւ³⁴ վաղիւն տացուք պատերազմ, եւ եղիցի ւար յաւիտենական³⁵ ի մէջ երկոցունցս³⁶: 79 Կա՛մ³⁷ տացես զիշխանսն իմ յիս եւ հարկս հնգետասան տարւոյ³⁸, ապա թէ՛ ոչ՝ քանդեմ³⁹ զերկիրդ քո սրով եւ գերութեամբ եւ մահուամբ⁴⁰, որպէսզի ծանիցես զդէմս խոզութեան քո, որ⁴¹ եղեր ի մէջ⁴² զաւրաց քոց: 80 Արդ՝ ըստ այդմ արա՛ւ⁴³ զպատասխանիսդ⁴⁴»:

81 Եւ ընթերցեալ⁴⁵ զպատճէնս գրելոյ⁴⁶ ոչ արար⁴⁷ նմա⁴⁸ պատասխանի, այլ

1 hmo վիմացն, bs վիմաց փխ վիմաց անտի (lv)
 2 msv գորք
 3 Is ցրուեալք, h յարուցեալ փխ ցրուեալ (bmov)
 4 o այգեմէջսն, s այգեմէջսն, m այգամէջսն, h այգոջն փխ այգեմէջսն (blv)
 5 v փրծան
 6 m անգան
 7 m տեղոջն
 8 hmo չիֆ յայնմիկ (bcslsv4)
 9 v վեց հարիւր այր, m ՋՃ այր, ho Ռ եւ Ջ այր փխ արք Ռ եւ Ջ (bcslsv4)
 10 sv Թակարթսն
 11 o իսկ Թակարդս, hm իսկ ի Թակարթս (m Թակարդսն) փխ ի Թակարդսն իսկ (bcslsv)
 12 m ՌՋ այր, ho ՌէՃ այր, v երկու հազար եւթն հարիւր այր փխ ԲՌ երկերիւր (lcst) (ամբողջ հատուածի թուերի գումարը նիշտ ստանալու համար թերեւս հնարաւոր է ենթադրել, որ Ջենոթի բնօրինակում երկերիւր բառի փոխարէն եղել է Ե հարիւր, որը hmo ձեռագրախմբում պահպանուել է էՃ ընթերցումով)
 13 hmv չիֆ մի (=միւս) (bcsls) / o չիֆ եւ մի
 14 v գորս
 15 mo պարսաւորքն, hv² պարսաւորք, cstv պարսետոֆն փխ պարսետաւորքն (blv4)
 16 clt կոտորեցան
 17 hmov Պ եւ Ջ (ho ԸՃ եւ Ջ, v ութ հարիւր վեց) այր (v չիֆ այր) փխ գտան համարով ... եւ վեց (bcst) / s չիֆ գտան համարով ... եւ վեց
 18 lctv4 ընդ ամէն, o միահամուտ, b ընդ ամենայն փխ եւ ընդ ամենայն (hmsv)
 19 m եւ ԲՃ, ho եւ Մ, v երկու հարիւր, v4 հարիւր փխ եւ հարիւր (bcst)
 20 v4 եւ տասներկու, hv եւ երկոսասան այր, o եւ ԾԲ, ms ԺԲ այր, l տասն եւ երկու փխ տասներկու (bct) (ոչ ձեռագրախմբում ամբողջ հատուածը բացակայում է)
 21 o գատարար
 22 ho փողսն փխ փողն
 23 hmo մնաց մինչեւ

24 h գարք փխ գաւրքն
 25 o չիֆ եւ
 26 h սուրք
 27 h անտառն
 28 o երեք հազար, h ԴՌ փխ վեց հարիւր (blsv) / m ԴՌ-ով փխ արք վեց հարիւր
 29 o հիւսուոյ
 30 sv գգորսն
 31 hmo տափարակ տեղիսն փխ տափարակն
 32 h թուղտս / m թուղտս
 33 bsv թէ փխ եթէ
 34 sv ի փխ եւ / h չիֆ եւ
 35 hmo յաւիտենական այսաւր
 36 l երկոցունցն փխ երկոցունցս / hmo միջի մերում փխ մէջ երկոցունցս (blsv)
 37 mo զի կամ
 38 blhmo տարոյ փխ տարւոյ (sv)
 39 o ֆանդեալ փխ ֆանդեմ
 40 lhmo չիֆ եւ մահուամբ
 41 hmo գոր
 42 hmov առաջի փխ ի մեջ (bls)
 43 o այսմ արայ փխ այդմ արա
 44 lmo զպատասխանիդ
 45 o ընթերձեալ
 46 l զպատմանս գնալոյ, h թուղտն, msov գրուղթն փխ զպատմէնս գրելոյ (b)
 47 m արարեալ փխ արար
 48 b չիֆ նմա

յարուցեալ գնաց երեսուն հազար արամբ¹ ի պատերազմ: 82 Եւ երթեալ յանդիման նոցա՝ իջաւանեցաւ² ի Մուշեղամարզն Հաշտենից: 83 Եւ ի վաղիւն սկսան ռազմ գործել³ եւ ճակատ յաւրինել⁴: 84 Եւ փոզոցս⁵ պատերազմին թողեալ⁶ դրունս Բ⁷ եւ դռնապանս տեղեացն զԲագրատունեաց⁸ իշխանն⁹ կացուցանէր¹⁰: 85 Իսկ զաջ թեւն զաւրուոն¹¹ տայր ի ձեռս¹² իշխանին Սիւնեաց եւ զահեակ թեւն¹³ ի ձեռն իշխանին Անգեղ տանն¹⁴: 86 Իսկ զգահերէց¹⁵ իշխանսն¹⁶ կացոյց¹⁷ թիկնապահ¹⁸ իւր:

87 Եւ այնպէս յաւրինեցան երկոքին¹⁹ ճակատքն²⁰, պատրաստեցան²¹ ի խումբն, եւ²² իբրեւ ամենայն զաւրքն սկսան ընդդէմ²³ իրերաց անցանել, ձայն բարձեալ արքայն²⁴ հիւսիսոյ²⁵ եւ ասէ²⁶. «Արքայ

Հայոց, ինձ²⁷ մատի՛ր»: 88 Եւ²⁸ իբրեւ եկին իրերաց²⁹, սկսան իբրեւ զմրճաւորս քարահատաց կամ իբրեւ զուռնածս³⁰ մինն³¹ առնոյր, եւ³² միւսն³³ իջուցանէր³⁴: 89 Քանզի³⁵ արքայն հիւսիսոյ³⁶ մեծահասակ էր եւ կորովի³⁷ իբրեւ զՏրդատ³⁸, եւ³⁹ բազում⁴⁰ կոփեալ միմեանց՝ ոչ⁴¹ ինչ եղեւ:

90 Բայց սակաւ մի⁴² պակասեցաւ⁴³ արքայն հիւսիսոյ⁴⁴, եւ⁴⁵ գիտաց⁴⁶, եթէ՛ վնասելոց է ի Տրդատայ⁴⁷: 91 Եւ քանզի⁴⁸ ճոպանաւոր⁴⁹ էր, աճապարեաց եւ ձգեաց զճոպանն⁵⁰ եւ արկել⁵¹ զաջ թեկնն⁵² ընդ պարանոցն եւ այնչափ⁵³ փութանակի դարձաւ ի կրթել⁵⁴ զճոպանն⁵⁵, մինչ զի⁵⁶

1 hmov արամբփ փխ արամբ (l) / cbs հազարաւ փխ հազար արամբ
 2 l իջաւանեցան, hmo իջանէր փխ իջաւանեցաւ
 3 b ըռազմ կարգել, hmo ռազմ կազմել փխ ռազմ գործել (lsv)
 4 hmo չիբ եւ նակատ յաւրինել
 5 m փոզոց
 6 o բողել / sv բողեալ պատերազմին փխ պատերազմին բողեալ
 7 blv₄ ուբ փխ Բ (sv) / hmo Բ դրունս փխ դրունս Բ
 8 v գԲագրատունեացն
 9 h իշխան
 10 bl կացոյց գԲագրատունեաց իշխանն փխ տեղեացն ... կացուցանէր
 11 hmo զարուն բեւն փխ բեւն զարուն (blsv)
 12 hmsv ձեռն փխ ձեռս (blo)
 13 hmo չիբ բեւն
 14 msv տան փխ տանն (blho)
 15 ms գահէրէց
 16 o իշխանն
 17 hmo կացուցանէր փխ կացոյց (blsv)
 18 sv թիկնապահս
 19 b երկոսեան, hmo երկոքեան փխ երկոքին (lsv)
 20 l նակատսն, b նակատս, o նակատփ փխ նակատփն (hmsv)
 21 o եւ պատրաստեցան
 22 hmo խմբել իսկ փխ խումբն եւ (blsv)
 23 o դէմ փխ ընդդէմ
 24 h արբայ
 25 o հիւսիսոյ
 26 hmosv ասէր փխ եւ ասէ (bl)

27 hmo յառաջ փխ ինձ (blsv)
 28 h չիբ եւ
 29 sv ընդդէմ իրերաց
 30 hmov₁₋₃ գունճաւորս փխ գունճածս (bls) / svv; գունճածս (v գունճաւորս), որք պատեն զշանթս հրայրեացս
 31 h մինն
 32 s որք փխ եւ
 33 o միւսն
 34 bv₄ իջանէր փխ իջուցանէր
 35 lo զի փխ քանզի
 36 o հիւսիսոյ
 37 hmo զարաւոր էր փխ մեծահասակ էր եւ կորովի (blsv)
 38 hov Տրդատ փխ զՏրդատ (blms)
 39 hmo եւ ահաւոր եւ
 40 l բազում անգամ
 41 mo եւ ոչ
 42 hmov սկսաւ փխ սակաւ մի (blsv)
 43 ho պակասել, s պակասեալ եղել, mv պակասիլ փխ պակասեցաւ (bl)
 44 o հիւսիսոյ
 45 m եւ քանզի / l չիբ եւ
 46 hmv գիտացեալ փխ գիտաց (blso)
 47 hmov եմ փխ է ի Տրդատայ (bls)
 48 o զի փխ քանզի
 49 s ճոպանաւոր
 50 s ճոպանն
 51 sv արգել
 52 hmo արկ ընդ յաջ (h աջ) թեկն եւ փխ արկել զաջ թեկնն (blsv)
 53 bs չիբ այնչափ
 54 o եւ կրթեալ, sv եւ կրթեաց փխ ի կրթել (blhmv³)
 55 s ճոպանն
 56 l զի եւ / h չիբ զի

բնաւ չկարաց¹ շարժել² գձեռն³ Տրդատ: 92 Եւ մտրակեալ⁴ զկուշտ երիվարին Տրդատ⁵ զկնի Գեղոռնոսին⁶ այնպէս⁷ փութացեալ⁸, մինչ զի ոչ ետ⁹ քայլել նմա առաջի իւր ժ քայլ¹⁰: 93 Իբրեւ եհաս նմա, ասէ¹¹. «Կատաղի չո՛ւն, խառանեցե՞ր¹² զհետ¹³ ջղացն քոց¹⁴»: 94 Եւ ամբարձեալ¹⁵ զաջ ձեռն¹⁶ ի վեր՝ իջուցանէր¹⁷ զսուսերն¹⁸ ի վերայ ձախ¹⁹ թիկանն²⁰ Գեղոռնոսին²¹, եւ²² անցուցեալ²³ ընդ գաւտին եւ զողն երիվարին հանդերձ գլխովն²⁴ բաժանեալ²⁵ յերկիր²⁶ ձգեաց²⁷: 95 Եւ այն էր զարմանալի, զի²⁸ գլուխն²⁹ եւ աջ³⁰ ձեռնն³¹ եւ աջ

ոտն ընդ միմեանս եւ ողն երիվարին ընդ մէջն հերձեալ³² թաւալէին:

96 Եւ³³ իբրեւ ետես³⁴ իշխանն³⁵ Անգեղ տանն³⁶, ի վերայ³⁷ ածեալ զահեակ³⁸ թեւն³⁹ եւ ձայն բարձեալ⁴⁰ ասէր. «Իշխան՝ Սիւնեաց⁴¹, ի մէջ ա՛ծ զգոռնդ այծացս⁴²»: 97 Իսկ նորա⁴³ ընդ մէջ անցեալ՝ եհար⁴⁴ զգաւրսն եւ անցեալ⁴⁵ յաջ⁴⁶ թեւապետն հիւսիսոյ⁴⁷ ասէ⁴⁸. «Աստեղահա՛ջ⁴⁹, ինձ⁵⁰ մատի՛ր»: Եւ մատեան իրերաց⁵¹: 98 Եւ աճապարեաց⁵² հիւսիսայինն⁵³ եւ⁵⁴ կտրեաց զգլուխ երիվարին Սիւնեաց իշխանին: 99 Իսկ նորա⁵⁵ վտանգեալ⁵⁶ էած⁵⁷ զսուրն եւ եհատ զառաջին ոտսն⁵⁸ երիվա-

1 msv չկարաց բնաւ փխ բնաւ չկարաց (blho)
 2 օ շարժեալ
 3 hmo գձեռն իւր փխ գձեռն (blsv)
 4 օ մտրակել փխ մտրակեալ
 5 hmov գերիվարն իւր փխ գկուշտ ... Տրդատ
 6 օ Գեղոռնոսին, 1 Գիղոռնոսին, Ե Գեղոռնոսին, Կ Գեղոռնոսին, Մ Գեղոռնոսին փխ Գեղոռնոսին
 7 hmo այնչափ փխ այնպէս (blsv)
 8 hmo փութացալ փխ փութացեալ (blsv)
 9 hmo չետ փխ ոչ ետ / s եւ ոչ ետ
 10 hmo եւ ոչ ժ քայլ առաջի իւր փխ առաջի իւր ժ քայլ (blsv)
 11 Կ եւ ասէ
 12 lsv₄ խառնեցեր, Կ խառնեցար փխ խառանեցեր (bmov)
 13 hmov զկնի փխ զհետ (blsv₄)
 14 hmov ք ջղացն (hv ջլացդ) փխ ջղացն քոց (bls)
 15 hmo անդէն բարձեալ փխ ամբարձեալ (blsv)
 16 sv ձեռն իւր
 17 Ե եւ իջուցանէր
 18 hmo սուրն փխ գուսերն (blsv)
 19 hmov ձախոյ փխ ձախ (bls)
 20 Կ թիկանն
 21 hmo չի՛ր Գեղոռնոսին
 22 m չի՛ր եւ
 23 hmo անցուցանէր փխ անցուցեալ (blsv)
 24 Կ գլխով
 25 hmo յերկուս (Կ երկուս) կտրեալ (օ կտրել) փխ բաժանեալ (blsv)
 26 v յերկիրն
 27 hmo ընկէց փխ ձգեաց (blsv)
 28 hmo որ փխ զի
 29 Կ գլուխ
 30 Ե չի՛ր աջ
 31 mo ձեռն, Կ ձեռն փխ ձեռնն (blsv)

32 hmo եւ երիվարին ողն ընդ մէջն (Կ մէջ) հերձեալ ընդ միմեանս փխ ընդ միմեանս ... հերձեալ (1 տող) (blsv)
 33 hmov Զոր փխ եւ (bls)
 34 hmo տեսեալ փխ ետես (blsv)
 35 օ իշխանին, hm իշխան փխ իշխանն (blsv)
 36 s տան
 37 Կ վեր փխ վերայ
 38 1 զահեակ
 39 Ե թեւն
 40 hmov տուեալ փխ բարձեալ (bls)
 41 hmo իշխանին (օ իշխան) փխ իշխան Սիւնեաց (blsv)
 42 s այծեաց / hmov այծուց (Կ այծոց), զի անկաւ Հոնն ֆոշ (v ֆոշն, mo չի՛ր ֆոշ) փխ այծացս (bl)
 43 hmov նա փխ նորա (bls)
 44 hmov ածեալ եհատ փխ անցեալ եհար (bls)
 45 Կ անց, mo էանց փխ անցեալ (blsv)
 46 Կ աջ
 47 օ հիւսիսոյ
 48 hmo եւ ասէ
 49 օ աստեղահանց, sv աստեղահան, v₄ աստեղահաջ փխ աստեղահաջ (blhmv)
 50 hmo յառաջ փխ ինձ (blsv)
 51 mov₁₋₃ մեմամարտեցուի, Կ մարտիցուի փխ եւ մատեան իրերաց (bls) / v մեմամարտեցուի. եւ մատեան իրերաց
 52 օ անապարեալ փխ անապարեաց
 53 օ հիւսիսայինն / hm հիւսիսայինն այն
 54 hmo չի՛ր եւ
 55 hmo նա փխ նորա (blsv)
 56 օ վտանկեալ / sv չի՛ր վտանգեալ
 57 sv ածեալ փխ էած / hmo փութացալ էած
 58 hmo կտրեաց գոտն փխ եհատ ... ոտսն (blsv)

ըին իշխանին հիւսիսոյ¹: 100 Եւ երկո-
քեանք² զոյգ ի վայր անկան³ եւ բուռն⁴
հարեալ զմիմեանց⁵: 101 Իսկ⁶ ոմն ի ծա-
ռայից Սիւնեաց իշխանին մղոն տուեալ՝
ընկէց զոմն ի վայր յերիվարէն⁷. մատու-
ցանէր նմա՝ ասելով⁸. «Արի՛, տէ՛ր, հե-
ծի՛ր⁹», եւ աճապարեալ նստաւ ի վերայ
նորա¹⁰: 102 Եւ դարձեալ՝ կտրեաց զգլուխ
նորա¹¹ ձգեալ ի մախաղն¹², եւ դարձաւ:

103 Եւ¹³ իբրեւ ետես իշխանն Անգեղ
տանն¹⁴ զիրսն, որ եղեւ¹⁵, եւ զգաւրսն, զի
փախստական գնացին¹⁶, ապա ձեռն ի
գործ արկեալ¹⁷ բախեցին զպատե-
րազմունսն¹⁸ ընդ¹⁹ իրեարս²⁰: 104 Զոր եւ
թագաւորին²¹ զհետ մտեալ՝ մինչեւ²² ի
մուտս արեգականն յանխնայ կոտորեաց²³

որք զիմադարձ²⁴ գտան: 105 Եւ²⁵ իբրեւ ի
նուրբ տեղիսն²⁶ զիմեալք²⁷ աւթեւանս
խնդրէին առնել²⁸ առ եզր²⁹ գետոյն³⁰, որ
անցանէր ընդ³¹ գաւառին³² Հաշտենից,
որ³³ երթայ ընդ արեւելս հիւսիսախառն³⁴,
եւ բանակեցան՝ նոքա յայնմ կողմանէ³⁵,
եւ սոքա՝ յայսմ կողմանէ³⁶:

106 Եւ³⁷ իբրեւ այգն զառաւաւտն
մերկանայր³⁸, պատրաստեցան մնացեալ
զաւրքն հիւսիսականաց³⁹, եւ յարձակե-
ցան⁴⁰ ի վերայ զաւրացն Հայոց⁴¹ եւ սկսան
յանխնայ⁴² կոտորել: 107 Եւ այնչափ
յանդգնեալ⁴³, մինչ զի⁴⁴ զիշխանն Ծո-
փաց⁴⁵ ի մէջ առեալ՝ բազումք պատեցին⁴⁶
զնովաւ⁴⁷: 108 Եւ ի նեղ⁴⁸ արկեալ⁴⁹, մին-
չեւ աղաղակեալ⁵⁰ ասէ⁵¹. «Ո՛ր ես, իշ-

1 sv հիւսիսայնոյ փիս հիւսիսոյ
2 hmos երկոքեանց փիս երկոքեանց (blv)
3 hmo յերկիր (h երկիր) անկեալ (o անգեալ) փիս
զոյգ ի վայր անկան (blsv)
4 hv՝ բուռն բուռն
5 hmov՝ զմիմեանց հարին փիս հարեալ զմիմեանց
(blsv)
6 hmov եւ փիս Իսկ (bls)
7 hmo մղեաց զոմն ընկէց (h եւ ընկէց) յերիվարէ
(h երիվարէն) իւրմէ փիս մղոն տուեալ ... յերի-
վարէն (l տող) (blsv)
8 hmo եւ (h չիք եւ) մատուցեալ զերիվարն՝ ասէ
փիս մատուցանէր նմա ասելով (blsv)
9 sv եւ հեծիր / hmo Հեծի՛ր, տէր փիս Արի տէր
հեծիր (blsv)
10 hmo անկաւ (h չիք անկաւ) զերիւարն փիս նս-
տաւ ի վերայ նորա (blsv)
11 hmo զգլուխն փիս զգլուխ նորա (blsv)
12 Is մախաղ փիս մախաղն (bv)
13 hmo եւ ընկէց ի մաղախն (m մախաղ) իւր փիս
ձգեալ ի ... դարձաւ: եւ (blsv)
14 hsv Անգեղ տան / o Անկեղ տանն
15 h զիրս առնէին փիս զիրսն, որ եղեւ / mo չիք որ
եղեւ
16 hmo ի փախուստ առին (o եղէն) փիս փախստա-
կան գնացին (blsv)
17 o արկել
18 ho զպատերազմ փիս զպատերազմունսն
19 hv՝ առ փիս ընդ
20 o յիրերս
21 hmo թագաւորն փիս թագաւորին (blsv)
22 h ի մինչ / o մինչ
23 hmo կոտորեցին փիս կոտորեաց (blsv)

24 v զիմադարձն
25 ho չիք եւ
26 hmo տեղիս
27 l զիմեալ
28 hmo առնէին փիս խնդրէին առնել (blsv)
29 sv եզր փիս եզր
30 v գետոյն փոքեր
31 bmo ընդ մէջ
32 s երկիրն փիս գաւառին
33 sv ուր փիս որ (bl)
34 hmo չիք որ երթայ ... հիւսիսախառն (l տող)
35 sv կողմանէն
36 hm չիք եւ սոքա յայսմ կողմանէ
37 l չիք եւ
38 o մերկացաւ / bl այգ եղեւ եւ դեռ ծագէր արե-
գակն փիս այգն ... մերկանայր
39 o հիւսիսականաց, hmv հիւսիսականացն փիս
հիւսիսականաց (s) / bl հիւսիսականցն փիս
մնացեալ ... հիւսիսականաց
40 h արձակեցան
41 ho Հայոց գաւրացն փիս գաւրացն Հայոց
42 hmo չիք յանխայ
43 h անդգնեալ
44 l մինչեւ փիս մինչ զի
45 h իշխան Ծոփեաց փիս զիշխանն Ծոփաց
46 sv բազմոք պատեցան փիս բազումք պատեցին
47 m գնա փիս գնովաւ
48 l նեղուքին
49 b արկին / o արկել
50 o մինչ զի աղաղակել, hmsv մինչ զի աղաղա-
կեաց փիս մինչեւ աղաղակեալ (bl)
51 hsv ասելով, mo ասէր փիս ասէ (bl)

խան¹ Սիւնեաց, հասի՛ր² ինձ ի թիկունս³»:
 109 Եւ նա⁴ հասեալ⁵ հալածեաց զարսն⁶ ի
 նմանէ⁷: 110 Եւ⁸ իբրեւ ետես⁹, եթէ¹⁰ խո-
 ցեալ էին չարաչար ընդ երանաւք¹¹ նորա,
 առեալ զձեռանէ նորա¹² տարաւ¹³ ի բա-
 նակն. եւ անդէն մեռաւ:

111 Բայց¹⁴ ընդդէմ դարձեալ զաւրա-
 պետն¹⁵ Գեղոռհոնի, որ էր թագուցեալ
 զկերպարանս իւր, ի¹⁶ գիշերին արծարծեալ
 զմնացեալ իշխանսն՝ գնալ ի վերայ արքա-
 յին: 112 Եւ արարին որպէս խորհեցանն.
 յանկարծակի աճապարեալ ի վերայ խորա-
 նացն արքայի՝ կտրեցին զթեւսն ի մի-
 մեանց: 113 Եւ հասեալ ի վերայ արքային՝
 խուն մի, եւ ըմբռնեալ էին զարքայն, եթէ
 ոչ էր գոռնդ մի խուճապեալ Մեհնունեացն
 ուրեք¹⁷, մինչեւ ել արքայ ի դրասպակս
 զաւրուն հիւսիսոյ: 114 Եւ դիմահարեալ
 միմեանց արքայն եւ զաւրապետն, մինչ
 զի կարեւէր¹⁸ խոցեաց զահեակ թեկնն¹⁹
 Տրդատայ²⁰, եւ նորա²¹ բարկացեալ²² յար-

ձակեցաւ ի վերայ նորա, եւ հարեալ
 զգլուխ նորա²³ ընդ²⁴ յերկուս ճեղքեաց²⁵:
 115 Եւ ինքն առաջի եղեալ զզաւրսն²⁶
 փախստական արար եւ տարաւ²⁷ մինչեւ ի
 կողմանս Հարքայ: 116 Եւ այլք²⁸ ոմանք
 հետամուտ եղեալ՝ գնացին²⁹ մինչեւ ի
 Կարնոյ³⁰ քաղաք:

117 Զոր³¹ իբրեւ դարձաւ թագաւորն
 եւ իշխանքն³² յԱրձանն³³ առ³⁴ սուրբն³⁵
 Գրիգոր³⁶ ի³⁷ տեղին, ուր սուրբ Կարա-
 պետն էր³⁸, մեծ գոհութիւն Աստուծոյ մա-
 տուցանէին³⁹ եւ պատարագս⁴⁰ ողջակի-
 զաց⁴¹ սպիտակ զուարակաց եւ նոխազաց
 եւ դառանց բերեալ մատուցին Աստուծոյ ի
 նոյն տեղին⁴², եւ աղքատաց բազում ողոր-
 մութիւն արարին⁴³: 118 Եւ⁴⁴ իբրեւ եկին
 ժողովեցան զաւրքն ամենայն⁴⁵ եւ իշ-

1 hmov իշխանդ փխ իշխան (bbs)
 2 hmosv հաս փխ հասիր (bl)
 3 o յաւգնականութիւն, հո յօգնութիւն փխ ի թի-
 կունս (bbsv)
 4 hmosv նորա փխ նա
 5 hmsv հասեալ իբրեւ գարաթոնչ արծիւ
 6 hmo զզաւրսն
 7 bl ի նմանէ գարսն փխ գարսն ի նմանէ (sv)
 8 hm չիք եւ
 9 hm տեսիմ
 10 hmo զի փխ եթէ (bbsv)
 11 ho յերանաւք, I արմանաւքն, b արանաւքն փխ ե-
 րանաւքն (msv)
 12 b չիք նորա / hmo չիք գձեռանէ նորա
 13 s եւ տարաւ, hmo տարան փխ տարաւ (blv)
 14 hmo Իսկ փխ Բայց (bbsv)
 15 m սպարապետն փխ գարապետն
 16 I եւ ի
 17 sv արիք փխ ուրեք (bl)
 18 I կարի վեր փխ կարեւեր
 19 s թեկն, b գթեկնն փխ թեկնն (lv) / hmo չիք որ էր
 թագուցեալ ... թեկնն (I2 տող)
 20 ho թագաւորին Տրդատայ / v Տրդատայ արմա-
 յին / m բազում մեհնախիւք իւրովք եւ կարեւլէր
 խոցեաց զահեակ թեւն նորա փխ որ էր թագու-
 ցեալ ... Տրդատայ (I2 տող)

21 Is չիք եւ նորա (bhmov)
 22 mv բարկացեալ եւ (v չիք եւ) միմեալ իբրեւ
 գառնեծ
 23 hm զագաթան փխ զգլուխ նորա / lo չիք հարեալ
 զգլուխ նորա
 24 bs չիք ընդ / m եւ ընդ
 25 m երկուս ճեղքեալ փխ յերկուս ճեղքեաց
 26 hmo չիք զզաւրսն
 27 hmo գնոսա փխ եւ տարաւ (bbsv)
 28 bl այլ
 29 hmo չիք գնացին
 30 h Կարկա փխ Կարնոյ
 31 blv չիք Զոր (hmsv)
 32 h իշխանք
 33 h յԱրձան
 34 hmov եւ իջին առ
 35 h սուրբ
 36 b առ սուրբ Գրիգոր յԱրձանն փխ յԱրձանն ...
 Գրիգոր
 37 I եւ ի
 38 I չիք էր / b էր սուրբ Կարապետն փխ սուրբ
 Կարապետն էր
 39 bl մատուցանէին (b մատուցին) Աստուծոյ փխ
 Աստուծոյ մատուցանէին (hmo)
 40 hm պատարագ
 41 sv եւ պատարագս ողջակիզաց մատուցանէին
 փխ մատուցանէին ... ողջակիզաց
 42 hmosv բազում գառանց փխ գառանց բերեալ
 մատուցին Աստուծոյ ի նոյն տեղին (bl)
 43 hmosv առնէին փխ արարին (bl)
 44 hm չիք եւ
 45 lv ամենայն գարբն փխ գարբն ամենայն

խանքն¹, եւ² համար արարեալ³ գտաւ սպանեալ ի մերոցս⁴ հազար եւ⁵ ութսուն: 119 Իսկ⁶ ի նոցանէ գտին⁷ ժԲ⁸ հազար Թ հարիւր⁹ քառասուներկու¹⁰:

120 Իսկ նոքա, որ¹¹ փախստական զնացին¹² մինչեւ ի Հարք, եւ անդ¹³ իշխանն Հարքայ անկեալ¹⁴ ի վերայ եւ¹⁵ կոտորեաց¹⁶ հազար եւ վեց¹⁷ այր: 121 Եւ¹⁸ ի¹⁹ Վիրս մտեալ՝ ի բազում տեղիս կոտորեցին ի նոցանէ²⁰: 122 Եւ որ զնացին ի գաւառն²¹ իւրեանց, էին²² Դ հազար եւ ութսուն այր²³. բայց մինչ²⁴ ի Տարաւն մտին, Խ հազար եւ Դ հարիւր այր²⁵ էին:

123 Այս ամենայն գործեցաւ ի գալ նոցա ի Հոռոմայ²⁶, բայց եղեւ ի ձեռն նենգաւոր իշխանին Աղձնեաց: 124 Զոր²⁷ իբ-

րեւ կացին աւուրս երիս ի տեղին²⁸ Իննակնեան, եւ²⁹ ապա միաբան խաղացին զնացին³⁰ ի գաւառն Ապահունեաց՝ ընդ ինքեանս³¹ տանելով զիշխանսն, որք էին ի բերդն³² Ողկան: 125 Եւ³³ չորս³⁴ հարիւր³⁵ արսն³⁶ ի դիւանն³⁷ արքունի տայր արկանել: 126 Եւ³⁸ իբրեւ հասաք զաւրացն, զոր յառաջն էր յուղարկեալ³⁹, հրամայեաց նոցա ունել զիշխանն Աղձնեաց, եւ ածեալ առաջի⁴⁰ կամէր ծայրատել զոտս եւ զձեռս նորա⁴¹, զոր արգել սուրբն⁴² Գրիգոր ի պատուհասէն⁴³, բայց ի պատուոյն մերժել⁴⁴ հրամայեաց⁴⁵ եւ վարել ի գաւառէն Հայոց⁴⁶:

127 Զոր⁴⁷ եւ զկնի այսորիկ եթէ կամիք⁴⁸ իմանալ⁴⁹ յայլ պատմագիր⁵⁰ ծանիցէ⁵¹: 128 Բայց առ⁵² ի մէնջ այսոքիկ¹

1 hmo չիբ եւ իշխանիցն
2 I չիբ եւ
3 bo համարեալ փխ համար արարեալ (hmsv) / I արարիցն փխ արարեալ
4 I ամենայն սպանելոցն մերոց գտին մեռեալս փխ գտաւ ... ի մերոցս
5 h չիբ եւ
6 bv եւ փխ Իսկ
7 hmosv չիբ գտին (bl)
8 s ժ, hmov ժե փխ ժԲ (bl)
9 bo եւ Թ հարիւր (o հարոյր), ms Զ փխ Թ հարիւր (Ihv)
10 ho եւ քառասուներկու, mv քառասուն եւ երկու, bl քառասուներկու փխ քառասուներկու (s)
11 hmo եւ նոցա փխ իսկ նոքա որ (blsv)
12 hmo եղեալ փխ գնացին (blsv)
13 hmo չիբ անդ
14 o անկել
15 hmov եւ (h չիբ եւ) ի վեց տեղիս
16 h կոտորած
17 hmo ԼԲ եւ ԾԶ, s Լ եւ Զ փխ հազար եւ վեց (blv)
18 bl Իսկ փխ եւ
19 I ընդ փխ ի
20 hmo չիբ ի նոցանէ
21 h տեղիցն փխ գաւառն
22 I չիբ էին
23 hmsov Զ հազար փխ Դ հազար ... այր (bl)
24 b յորժամ փխ մինչ
25 hmsov ԾԼ հազար փխ Խ հազար ... այր (bl)
26 b Հոռոմայ
27 so զորս փխ զոր

28 ho տեղիսն
29 hmo չիբ եւ
30 s խաղացին եւ գնացին / lo գնացին խաղացին փխ խաղացին գնացին (bhmv)
31 o յինքեանս, bl իւրեանս փխ ինքեանս (hmsv)
32 hmo որ ի բերդին փխ որք էին ի բերդն (blsv)
33 Im չիբ եւ
34 hmo չչորս
35 v հարեւր / o հարոյր
36 hmo այրն փխ արսն (blsv)
37 hmo դիւան
38 h չիբ եւ
39 o ուղարկել / b յղարկեալ
40 hmo չիբ եւ ածեալ առաջի
41 hmo ծայրաբաղ առնել փխ կամէր ... նորա (blsv)
42 hm սրբոյն
43 hmov պատուհասիցն փխ պատուհասէն (bls)
44 mo մերժեալ
45 h չիբ հրամայեաց
46 b ի գաւառէն վարել ի փխ վարել ... Հայոց (Հայոց բառի համար գրնէ Զեմոքի բնօրինակում բերեսս միշտ կը լինէր վերականգնելի (կամ հասկանալի) համարել հայրենից փխ Հայոց)
47 hmo չիբ զոր
48 sv կամի ոք փխ կամիբ (bl)
49 hmo իմանալ ոք կամեսցի (h կամիցի) փխ կամիբ իմանալ (blsv)
50 sv պատմագրէ փխ պատմագիր (bl)
51 hmo զայլն (h զայս) ի պատմագիրս հարցցէ փխ յայլ պատմագիր ծանիցէ (blsv)
52 I չիբ առ

պատասխանի քեզ² բաւական լիցի³:
 129 Բայց եթէ դուք կամիք⁴ գալ⁵ յերկիրս
 յայս, բարի է երկիրս⁶ եւ վայրքս⁷, եւ ա-
 նուշ՝ աւգս⁸, եւ բազմաջուր, դաշտաձեւ, եւ
 շուրջ զլեռամբքս՝ բազում ամրոցք:
 130 Երկիրս՝ խոտաբեր⁹ եւ մեղրաբուխ¹⁰,
 եւ որպէս մանանայն իջանէր յերկնից
 անդ՝¹¹ առ Հրեայսն, նոյնպէս եւ աստ՝ ի
 մերում երկրիս, ի վերայ անտառացս իջա-
 նէ, քաղցր առաւել՝ քան զմեղր¹², որ կոչի
 գազպէն¹³: 131 Նաեւ այդ¹⁴ երկիրդ խոր-
 շակահար է եւ հացապակաս, եւ անասուն՝

ոչ բազում ի դմա¹⁵, իսկ այս երկիրս¹⁶ ա-
 մենայն բարութեամբ լի է եւ աջողակ եւ¹⁷
 առողջ. իշխանքս¹⁸ կրանաւորասէրք եւ ի
 չարեաց սուրբ¹⁹, եւ²⁰ աղքատասէրք եւ որ-
 բոց խնամածուք²¹:

132 Արդ՝²² աղաւթիւք ձերովք²³ պա-
 հեսցէ Տէր²⁴ զհաւտս²⁵ մեր եւ զձերդ²⁶ ի
 խաղաղութիւն շնորհիւն²⁷ Տեառն:
 133 Ո՛ղջ²⁸ լերուք ի Տէր մեր Յիսուս
 Քրիստոս, այժմ եւ միշտ²⁹ եւ³⁰ յաւիտեանս
 յաւիտենից³¹. ամէն³²:

1 hmo Արդ՝ այսոքիկ ի (h չիք ի) մէնջ փխ Բայց առ ի մէնջ այսոքիկ (blsv)
 2 mov ձեզ, h ի ձեմջ փխ քեզ (bl)
 3 hmo իցէ փխ լիցի / sv բաւական լիցի քեզ փխ քեզ բաւական լիցի (bl)
 4 s կամիք դուք փխ դուք կամիք (bl)
 5 hmov դուք եթէ գալ կամիք փխ եթէ դուք ... գալ
 6 hmo երկիրս՝ բարի փխ բարի է երկիրս (blsv)
 7 mo վայրք, h վայրքս փխ եւ վայրքս (blsv)
 8 hmov անուշաւի փխ եւ անուշ աւիս (blsv₄₋₅)
 9 hmo ջուր (h եւ ջուր) բազում, եւ երկիր (h յերկիրս) դաշտ, եւ շուրջանակի (h շրջանակի) լեռամբք (mo լեռամբք) պարսպեալ եւ բազում ամրոցս. եւ երկիր խոտաբուխ փխ եւ բազմաջուր ... խոտաբեր (2 տող) (blsv)
 10 hm մեղրաբուխ, o մայրաբուխ փխ մեղրաբուխ (blsv)
 11 bl աստ փխ անդ (sv)
 12 hmo որ յերկնիցն իջանէր, եւ աստ իջանէ ի վերայ անտառացս (o յանդառացս, h անտառաց) փխ իջանէր յերկնից ... գմեղր (3 տող) (blsv)
 13 v գազպպէն փխ գազպպէն / hmo գոր գազպպէն (hm գազպպան) կոչեմք (h կոչեմք) փխ որ կոչի գազպպէն (blsv)
 14 hmo եւ զի ձեր փխ նաեւ այդ (blsv)

15 hmo չիք եւ անասուն ... ի դմա
 16 hmo չիք երկիրս
 17 hmo լցեալ փխ լի է եւ աջողակ եւ (blsv)
 18 hmo իշխանք
 19 s սուրբք / mo սուրբք ի չարեաց փխ ի չարեաց սուրբք / h չիք եւ ի չարեաց սուրբք
 20 hmo չիք եւ
 21 sv խնամածուք վերակացուք եկեղեցեաց եւ տեսուչք ամենեցունց
 22 hm Այս, o Այլ փխ Արդ (blsv_{v1})
 23 s ձերովք
 24 h Տէր Աստուած
 25 hmov_i զհաւտս փխ զհաւտս (blsv_{v1})
 26 h գմեղր / v_i ձերդ
 27 hm_{v1} շնորհիւ
 28 v_i իւրով. ողջք փխ Տեառն: Ողջ
 29 s յաւիտեանս փխ միշտ
 30 v_i ի փխ միշտ եւ
 31 hmo չիք մեր Յիսուս ... յաւիտենից (1 տող)
 32 v₄ չիք ամէն / v չիք այժմ եւ միշտ ... ամէն (1 տող) (մեծ խմբագրական տարբերութիւններ ունեցող ոչ ձեռագրախմբում հատուածի աւարտն է. Ողջ լերով շնորհով Հոգոյն Սրբոյ: Կատարեցաւ պատմութիւն Զենովրայ Ասորոյ)

[Ե] ԵԹԵ¹ ՈՅԸ² ԵՆ³ ՈՐ⁴ ՅԱԶՈՐԴԵՑԻՆ ՅԱՌԱԶՆՈՐԴՈՒԹԻՆ
ՍՈՒՐԲ⁵ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ, ՈՐ ԿՈՉԻ ԳԼԱԿԱՅ ՎԱՆԸ⁶

1 Զենոբ⁷ եկաց⁸ հայր վանացն⁹ Գլա-
կայ¹⁰ ամս¹¹ Ի:

2 Իսկ¹² յետ նորա¹³ Եպիփան¹⁴ աշա-
կերտն¹⁵ Անտոնի¹⁶ ամս¹⁷ Լ: 3 Ի սորա ժ
ամին եկն սուրբն¹⁸ Գրիգոր Ի¹⁹ Գլակայ
վանան²⁰: 4 Եւ²¹ երեք ամիս կացեալ առ
Անտոն եւ Կրաւնիղէս յԱւետեաց բլուրն²²
եւ նոքա հանեալ զնա անտի՝ ասելով.

«Գնա՛ յանապատ յանմարդաբնակ տեղիս,
զի մի՛ ոք փառաւորութիւն մատուցանէ
քում սրբութեանդ²³»: 5 Իսկ նորա ելեալ
զնաց²⁴ Ի Մանեայ²⁵ այրսն²⁶. կացեալ²⁷
անդ²⁸ ամս է՝ վախճանի Ի կենացս²⁹ Ի
փառս Աստուծոյ:

6 Ստեփաննոս՝ աշակերտ նորա³⁰ ամս
ժԸ³¹: 7 Ի սորա Դ ամին վախճանեցաւ
սուրբն Անտոն, եւ յետ երկուց ամսոց՝ եւ
սուրբն Կրաւնիղէս՝ կացեալ ամս Խ յին-
նակնեան տեղիս: 8 Եւ է սակաւ ինչ հե-
ռագոյն թաղեալ յեկեղեցոյն՝ ըստ հարա-
ւոյ կուսէ³²: 9 Սա շինեաց եկեղեցի Ի տե-
ղին³³, ուր սուրբն³⁴ Գրիգոր զնշխարան³⁵
պահեաց՝ յայս կոյս³⁶ Կուռուաց³⁷, մերձ³⁸
առ Յորդաբուղիս³⁹ աղբերն. եւ կացոյց
անդ⁴⁰ կրաւնաւորս Կ հրեշտակային վա-
րուք⁴¹:

1 p վասն թէ փխ եթէ / ov7 եւ եթէ
2 wv3,57 nf
3 p էին փխ են (hmsv3)
4 psv3 որք / ow չիք են որ
5 p գառաջնորդութիւն սրբոյ
6 v7 վանսն / o Գլակայ կոչի վանս փխ կոչի ...
վանք / w Գլակայ փխ որ կոչի ... վանք / blv4
Այս են հարք վանացն Գլակայ (v4 Գլակա Ին-
նակնեան տեղեացն, յորում կան նշխարք սրբո
Կարապետին եւ Աթանագիւնէ վկային), v1 հետե-
ւութիւն Պատմութեան Տարօնոյ, շարադրեցեալ
Ի Յովհաննու եպիսկոպոսէ Մամիկոնեան. ըստ
որում գրի Ի Յիշատակարանին. Յաղագս վա-
նացն Գլակայ փխ եթէ ոյք են ... Գլակայ վանք
(hmsv2-3,5) (ոգ ձեռագրախմբում այս գլխարա-
ժանումը եւ գլխագիրը բացակայում են)
7 Iv3 Զենովք
8 v1 եկաւ
9 bv4 վանիցն / I վայր վանիցն փխ վանացն
10 bv1 չիք Գլակայ / v4 Գլակա Իննակնեան տե-
ղեացն սրբո Կարապետին
11 v1 գամս
12 hmovv1 չիք Իսկ (blsv4)
13 nv6 Յետ մահուանն Զնորայ եպիսկոպոսի յա-
ջորդէ գաթոռ եպիսկոպոսութեան փխ Զնոր ե-
կաց ... նորա (2 տող)
14 o չիք Եպիփան
15 blv6 աշակերտ
16 bv1 Անդոնի / v6 նորին փխ Անտոնի / h չիք Ան-
տոնի
17 v1 գամս
18 h սուրբ
19 h չիք Ի
20 ho վանս
21 v չիք եւ
22 hmov եկաց յԱւետեաց բլուրն առ Անտոն (h Ան-
տոն) եւ Կրաւնիղէս Դ ամիս փխ երեք ամիս ...
յԱւետեաց բլուրն (blsv4) (2 տող)

23 hmo եւ նոքա ... սրբութեանդ (blsv) (3 տող)
24 v գնացեալ փխ ելեալ գնաց / hmo եւ անտի
գնացեալ փխ Իսկ նորա ... գնաց (bls)
25 I Մանէ
26 hmo այրն փխ այրսն
27 hmov եւ կացեալ
28 bl չիք անդ
29 o կեանս փխ Ի կենացս / bl վախճանեալ (I չիք
վախճանեալ) փոխեցաւ առ Գրիստոս փխ վախ-
ճանի Ի կենացս
30 v չիք աշակերտ նորա
31 hmov հնգետասան փխ ժԸ (blsv²)
32 hmo չիք Ի սորա Դ ... հարաւոյ կուսէ (երկու
նախ.)
33 hmov չիք Ի տեղին (bls)
34 hmv սուրբ
35 h զշխարս
36 h այն կոյս, mov յայնկոյս փխ յայս կոյս (bls)
37 hm Կուռուայ
38 hmov չիք մերձ (bls)
39 h որդարուիս, mo Յորդարուիս փխ Յորդարուիս
(blsv)
40 o անդր / bl չիք անդ
41 hmo չիք հրեշտակային վարուք

10 Եփրեմ՝ ամս ԻԸ:
 11 Յովհաննէս¹ ամս Ծ²: 12 Սա էր ի ժամանակս սրբոյն Սահակայ³:
 13 Ղիմինդոս⁴ ամս Ժ⁵:
 14 Մակար⁶ ամս ԺԸ⁷:
 15 Կիւրեղ՝ ամս ԻԲ: 16 Սա առաջին եպիսկոպոս ձեռնադրեցաւ ի Մանդակուն-
 ւոյն Յոհաննէս⁸ Հայոց կաթողիկոսէ: 17 Սա
 գնաց ընդ Վարդանայ⁹ Հայոց կաթողիկո-
 սի ի ժողովն Հռովմոց, յորում ամենայն
 Հայք եւ Վիրք եւ Յոյնք առ Զենոնիւ կայ-
 սերբ ի Քրիստոս հաւատացին եւ մի բնու-
 թիւն խոստովանեցին¹⁰:
 18 Գրիգոր՝ ամս Զ:
 19 Անդրէաս՝ ամս Ը¹¹:
 20 Ներսէս՝ ամս Ե¹²:
 21 Յովհաննէս¹³ ամս Բ¹⁴:
 22 Սահակ՝ ամս Է¹⁵:
 23 Յովսեփ՝ ամս Զ¹⁶:
 24 Բարդողիմէոս¹⁷ ամս Գ¹⁸:

25 Աթանաս՝ ամս ԺԶ¹⁹: 26 Սա էր, որ
 ի ժամանակս Մովսէսի²⁰ Հայոց կաթողիկո-
 սի²¹ զթուականն կարգեաց²² հրամանաւ
 նորին ի Դուին քաղաքի²³, զի նա²⁴ էր տե-
 դեակ տոմարի²⁵ ամենայն ազգաց²⁶:
 27 Կոմիտաս²⁷ ամս Ժ²⁸: 28 Սա գնաց
 միաւորիչ²⁹ յԱբրահամէ Հայոց կաթողիկո-
 սէ առ Վրաց կաթողիկոսն³⁰:
 29 Ստեփաննոս՝ ամս Զ: 30 Սա ի ժա-
 մանակս Կոմիտասայ³¹ Հայոց կաթողիկոսի
 գնաց առ նա եւ եբեր մասն ինչ ի սրբոց
 Հոռոփսիմեանց³², եւ եդ ի Գլակայ վանքն,
 ուր ինքն իսկ էր, քանզի Կոմիտաս³³ վերս-
 տին շինեաց վկայարան³⁴ սրբոց Հոռոփսի-
 մեանցն³⁵:
 31 Բարսեղ³⁶ ամս Ը:
 32 Թողիկ³⁷, սուրբ եւ ճգնաւոր³⁸ ամս
 Լ³⁹: 33 Սա ի տղայութենէ ստացաւ¹ զա-

1 ho Յոհաննէս
 2 hmov ժ փխ Ծ (blsv₄₋₅)
 3 hmo չիբ Սա էր ... Սահակայ (մէկ նայս.)
 4 b Ղիմինդոս
 5 hmo չիբ Ղիմինդոս՝ ամս Ժ (blsv)
 6 hmv Մարկոս փխ Մակար (blsv₃₋₅)
 7 hmov ժԲ փխ ԺԸ (blsv₃₋₅)
 8 v Յովհաննէս
 9 Է դարի բնօրինակի համար թերեւս նիշտ է վե-
 րականգնել Բարգէնայ փխ Վարդանայ՝ ենթադ-
 րելով երկաթագիր ԲԳ տառերի ՌԳ գրչական
 վրիպակից յետոյ Բարգէնայ թիւրքերցման
 Վարդանայ ընկալում մէկ ուրիշ վաղ գրչի կող-
 մից:
 10 v₄ խոստովանեցան / hmv չիբ Սա գնաց ... խոս-
 տովանեցին (մէկ նայս.) (blsv₄) / o չիբ Սա առա-
 ջին ... խոստովանեցին (երկու նայս.)
 11 hmov ժԱ փխ Ը (blsv₃₋₅)
 12 hmov Է փխ Ե (blsv₃₋₅)
 13 hs Յոհաննէս
 14 mv Գ փխ Բ
 15 mvv₁₋₂ Ե փխ Է
 16 hm չիբ Յովսեփ՝ ամս Զ (blsv)
 17 bl Բարթողիմէոս, v Բարթողիմէոս փխ Բարդո-
 դիմէոս (hms)
 18 hmv Դ փխ Գ (bls)

19 hmv ժ փխ ԺԶ / o Բարդողիմէոս՝ ամս Գ. Սա-
 հակ՝ ամս Է փխ Սահակ ամս Է ... Աթանաս ամս
 ԺԶ (4 տող)
 20 b Մուսէս / Մովսէսի
 21 hmo ի ժամանակս Մովսէսի Հայոց կաթողիկո-
 սի որ փխ որ ի ժամանակս ... կաթողիկոսի
 (blsv)
 22 hmo գրեաց փխ կարգեաց (blsv)
 23 hmo չիբ հրամանաւ ... Դուին քաղաքի
 24 hm սա փխ նա
 25 lmv տումարի փխ տումարի (hsolbl)
 26 b ամենայն ազգաց տումարի փխ տումարի ...
 ազգաց
 27 mo Կոմիդոս, h Դումիտաս փխ Կոմիտաս
 (blsv)
 28 hmv Ը փխ Ժ
 29 sv միաւորել փխ միաւորիչ (bl)
 30 hmo չիբ Սա գնաց միաւորիչ ... կաթողիկոսն
 (մէկ նայս.)
 31 v Կոմիտասայ
 32 v Հոռոփսիմեանց փխ Հոռոփսիմեանց
 33 v Կոմիտաս
 34 v զվկայարան
 35 hmo չիբ Ստեփաննոս ամս Զ ... սրբոց Հոռոփսի-
 մեանցն (blsv) (երկու նայս.)
 36 hmov₁₋₃ Բարդողիմէոս փխ Բարսեղ (blsv)
 37 hmv Թաղէոս փխ Թողիկ (bls)
 38 hmv չիբ սուրբ եւ ճգնաւոր
 39 o չիբ Թողիկ ... ամս Լ (մէկ նայս.)

ուաքինութիւն: 34 Եւ էր² նա³ աշակերտ Բարսղի, որ⁴ եղեւ նմա⁵ սիրելի վասն վարուց իւրոց⁶ եւ իշխանին Մամիկոնենից⁷ Մուշեղայ⁸: 35 Եւ իշխանն բազմացոյց սմա դաստակերտս բազումս⁹: 36 Սա բազում կրանաւորս կարգեաց ի Գլակայ վանան¹⁰ միաճաշակս եւ ճգնաւորս՝ առանձինն բնակել¹¹ անձինս երեք Հարիւր իննսուն¹² եւ ութ¹³:

37 Արդ¹⁴ ի սորա ժամանակս¹⁵ եկեալ չորս այր¹⁶ ի կողմանցն¹⁷ Յունաց՝ արք¹⁸ ճգնաւորք եւ խոտաճարակք¹⁹ որոշեալք յամենայն մարմնական հեշտութեանց, որք կամէին անցանել ի²⁰ Սուկաւ: 38 Իբրեւ եկին ի տեղիսն յայն, հաճեցան հաւանեցան²¹ բնակել²² յանապատի անդ²³: 39 Լուսան այլք²⁴ ոմանք ի կողմանս²⁵ Սագաս-

տանաց՝ արք երեք, եւ եկեալ²⁶ ի նոյն տեղիսն²⁷ Գլակայ եւ հանգիպեալ միմեանց՝ դադարեցին ի միում վայրի²⁸. ոմանք՝ յիննակնեան վայրսն՝ յԱւետեաց բլուրն²⁹, եւ ոմանք³⁰ ի քարայրին³¹, որ ի հարաւակողմն³² արեւելեան է³³, ի Թագուածի³⁴ խաչի³⁵ կողմանն³⁶, իսկ ոմանք՝ ի կողմանց անտառաբլերն: 40 Եւ այսպէս³⁷ ի բազում ժամանակս կեցեալ ի սոյն³⁸ խոտակրանութեանն³⁹ ամս ի⁴⁰:

41 Արդ՝ ի ժամանակս իշխանութեանն Մամիկոնենից Մուշեղայ⁴¹ տանն⁴², եւ Թողկայ վանականութեանն⁴³ հրաշալիս⁴⁴ իմն գործեցան գործք⁴⁵ ի վանսն⁴⁶ Գլակայ, ի դուռն սրբոյ⁴⁷ Կարապետին: 42 Իշխանն⁴⁸ Արծրունեաց, որում անունն⁴⁹ կո-

1 hmo ստացաւ ի տղայութենէ փխ ի տղայութենէ ստացաւ (b)sv
 2 hmo չի՛ք էր
 3 hm սա փխ նա / v չի՛ք նա
 4 hmo չի՛ք աշակերտ Բարսղի որ
 5 hmo չի՛ք նմա
 6 hmo սրբութեան փխ վարուց իւրոց
 7 s Մամիկոնէից փխ Մամիկոնենից (b)lv
 8 hmo Մուշեղայ իշխանին Մամիկոնէից փխ իշխանին ... Մուշեղայ (b)sv
 9 hmo չի՛ք եւ իշխանն ... բազումս (մէկ նախ.)
 10 b վանս / hm վանս Գլակայ փխ Գլակայ վանսն
 11 b բնակեալս փխ բնակել
 12 v ութսուն փխ իննսուն
 13 hmo եւ եղեն առ սովաւ արս ՅՂԸ (h ՅՁՁ, m ՅՁԸ) փխ միաճաշակս եւ ... իննսուն եւ ութ (2 տող)
 14 hmo չի՛ք Արդ
 15 b) ժամանակի փխ ժամանակս
 16 b) չորս այր եկին, v եկին արք չորք փխ եկեալ չորս այր (h)msv
 17 b կողմանց / hmo չի՛ք կողմանցն
 18 hmo սուրբք եւ փխ արք
 19 h չի՛ք եւ խոտաճարակք
 20 sv բնդ փխ ի
 21 sv չի՛ք հաւանեցան (b) / hmo չի՛ք որոշեալք յամենայն ... հաւանեցան (3 տող)
 22 b բնակի, o բանակեցան, hm բնակեցան փխ բնակել (l)sv
 23 lsv յանապատ, o յանապատի փխ յանապատի անդ (b)hm
 24 sv չի՛ք այլք (b)

25 v կողմանցն փխ կողմանս
 26 b) եկեալք փխ եկեալ (sv)
 27 v տեղին
 28 hmo ամս Բ (hm Ի), եկին եւ այլ Բ սուրբք եւ բնակեցան փխ Լուսան այլք ... վայրի (b)sv (4 տող)
 29 hm վանսն, o վանս փխ վայրսն յԱւետեաց բլուրն (b)sv
 30 hmo իսկ այլք փխ եւ ոմանք (b)sv
 31 hmo քարայրն
 32 lh հարաւակողմ
 33 b) արեւելեանն է, hmo յարեւելից փխ արեւելեան է (sv)
 34 hmo քագուցած փխ Թագուածի (b)sv
 35 bmo խաչին
 36 h կողման անդ փխ կողմանն
 37 v այնպէս
 38 b նոյն
 39 sv խոտակրանութեան / hmo չի՛ք իսկ ոմանք ... խոտակրանութեանն (3 տող)
 40 hmo Լ, փխ Ի (b)sv
 41 hmo Մուշեղայ Մամիկոնէից փխ Մամիկոնենից Մուշեղայ (b)sv
 42 h տան
 43 v՛ վանականն / hmov՛ ի հայրապետութեանն (hv՛ հայրապետութեան) Թողկայ փխ Թողկայ վանականութեանն (b)sv
 44 bv հրաշալի
 45 hmo գործեցաւ փխ գործեցան գործք (b)sv
 46 hmo վանս
 47 v սուրբ / hmo չի՛ք սրբոյ
 48 h իշխան
 49 mv անունն

չիւր¹ Վարդ Պատրիկ (սա շինեաց բազում եկեղեցիս եւ վանորայս), եւ ունէր կին բարեպաշտաւն² Մարիամ անուն նորա³, սա առեալ զկին իւր՝ ած⁴ առ հայր նորա⁵ Մուշեղ, զի ինքն դէմ եղեալ էր երթալ⁶ ի Կեսարիա⁷: 43 Եւ թողեալ զկին իւր անդ, եւ յանձն արարեալ զգաւառն⁸ այլոց ազատաց՝ ինքն⁹ գնաց¹⁰: 44 Իսկ կին¹¹ նորա զի¹² յոյժ փափազեալ էր¹³ տեսութեան¹⁴ սրբոցն¹⁵, որ¹⁶ ի Գլակայ վանան, եւ ուխտի¹⁷ Կարապետին, յաւուր միում առեալ զփոքրիկ մանկիկն իւր անդրանիկն¹⁸, որ էր ի ստեան¹⁹, գայ²⁰ բազում յաւժարութեամբ ի դուռն Կարապետին: 45 Աղաչէր բազում անգամ²¹ զկրանաւորսն²², զի թոյլ տացեն նմա²³ մտանել յեկեղեցին, իսկ սպասաւորքն արգելուին²⁴ զնա յայնմ²⁵

խորհրդոյն²⁶: 46 Բայց զփոքր մանկիկն Ստեփանոս²⁷ առեալ ի գրկաց նորա²⁸, բերեալ²⁹ առաջի սրբոյ³⁰ սեղանոյն՝ երկրպագեցուցին Տեառն³¹, եւ բերեալ³² ետուն ցմայր³³ իւր³⁴:

47 Իսկ նորա առեալ³⁵ սկսաւ արտասուել եւ ողբալ³⁶ զինքն՝ ասելով³⁷. «Վա՛յ ինձ, մեղաւորիս, որ զրկեալս³⁸ եմ ի բարեաց: 48 Ողբացէ՛ք զիս, ամենայն կանայք, տեղի՛ տուք արտասուաց իմոց, ամենայն ձայնարկո՛ւք: 49 Ծածկեսցեն³⁹ զիս լերինք, եւ ողորմեսցին ինձ բլուրք. գազանք եղկեսցեն զիս, եւ թռչնոց ազգ⁴⁰ խիթասցեն ընդ իս: 50 Հրեշտակք ապաշաւեսցեն⁴¹ զանձն իմ, եւ դեւք բունեալ⁴² յարձակեցան ի վերայ իմ: 51 Ողորմեցարո՛ւք ինձ, ո՛վ սուրբ սպասաւորք⁴³ Կարապետիդ, եւ տո՛ւք տեսանել⁴⁴ զիս ի տաճար անդի⁴⁵»: 52 Եւ⁴⁶ ցմանուկն⁴⁷ ասէր. «Ո՛վ⁴⁸

1 *bl* կոչէր

2 *bis* բարեպաշտ *փիս* բարեպաշտաւն (*hmov*)

3 *bis* չի՛ք նորա (*hmov*)

4 *v* էած *փիս* ած (*bl*) / *s* էած գնա

5 *sv* հայրն իւր *փիս* հայր նորա

6 *v* գնալ *փիս* երթալ

7 *hmo* եւ ինքն գնացոյ էր ի (*h* չի՛ք ի) Կեսարիայ. առեալ զկին իւր՝ էած առ հայր նորա *փիս* Սա առեալ զկին ... ի Կեսարիա

8 *s* զգաւառն իւր

9 *s* եւ ինքն

10 *hmo* չի՛ք անդ եւ յանձն ... ինքն գնաց

11 *v* կինն / *hm* զկինն

12 *h* փանգի / *blv* չի՛ք զի

13 *sv* փափաքեալ էր, *hm* փափաքէր *փիս* փափաքեալ էր (*blo*)

14 *blv* չի՛ք տեսութեան (*hmso*)

15 *h* սրբոց

16 *s* որք

17 *hmo* էին ի վանս սուրբ *փիս* ի Գլակայ ... ուխտի (*bisv*)

18 *bl* չի՛ք անդրանիկն

19 *v* յիստեան *փիս* ի ստեան

20 *hmo* փոքրիկ մանուկ մի ի ստեան (*h* ստեանն) որ (*o* եւ *փիս* որ) էր անդրանիկ եւ գայր *փիս* զփոքրիկ մանկիկն ... գայ (*l* տող) (*bisv*)

21 *hmo* եւ բազում անգամ աղաչեալ (*o* աղաչել) *փիս* աղաչէր բազում անգամ (*bisv*)

22 *o* զսպասաւորսն *փիս* զկրանաւորսն

23 *hmo* թողցեն *փիս* թոյլ տացեն նմա (*bisv*)

24 *b* արգելու էին

25 *hmo* յայն

26 *hmo* խորհրդոյ խնդրոյն *փիս* խորհրդոյն (*bis*) / *v* չի՛ք յայնմ խորհրդոյն

27 *v* Ստեփանոս / *b* չի՛ք Ստեփանոս / *hmo* զմանուկն *փիս* զփոքր մանկիկն Ստեփանոս (*is*)

28 *hmo* տրկնոցն *փիս* նորա (*bisv*)

29 *hmo* տարան յեկեղեցին (*h* եկեղեցին) եւ *փիս* բերեալ (*bisv*)

30 *sv* չի՛ք սրբոյ

31 *hm* առաջի Տեառն

32 *hmo* բերին *փիս* բերեալ (*bisv*)

33 *sv* ցմայրն *փիս* ցմայր (*bl*)

34 *hmo* ցնա *փիս* ցմայր իւր (*bisv*)

35 *o* առեալ զմանուկն

36 *hmo* լալ *փիս* ողբալ (*b*)

37 *isv* ողբալով ասէր (*sv* ասէ) *փիս* ողբալ զինքն ասելով

38 *sv* զրկեալ *փիս* զրկեալս

39 *b* ծածկեսցէ՛ք

40 *b* թռնոց ազգ *փիս* թռչնոց ազգ (*is*) / *hmov* թռչունք *փիս* թռչնոց ազգ (*bis*)

41 *hm* ապաշաւեն

42 *hmo* չի՛ք բունեալ

43 *hmo* սպասաւորք սուրբ *փիս* սուրբ սպասաւորք (*bisv*)

44 *hmov* տանել *փիս* տեսանել (*bis*)

45 *o* անդ

46 *s* եւ դարձեալ

47 *bl* զմանուկն իւր

48 *hmo* չի՛ք ով

որդեա՛կ, ընդէ՛ր բաժանեցար ի գրկաց ի-
մոց, զիա՛րդ ոչ ողորմեցար մաւրս¹ քո²:
53 Ո՛չ ես ծնայ զքեզ³ եւ ո՞չ⁴ սնուցի
զքեզ⁵, եւ զիա՛րդ⁶ թողեր զիս միայն⁷»:

54 Եւ զայս ասացեալ կնոջն, Հանեալ⁸
բազում անուշահոտ խոունկս⁹ տայր¹⁰
սպասաւորացն եւ գանձս բազումս ի սպաս
սուրբ եկեղեցւոյն¹¹: 55 Եւ պատգամս¹²
յղէր¹³ առ Հայրն Թողիկ, զի առեալ զիրան
եւ զնա թողցէ¹⁴ ի ներքս¹⁵: 56 Իսկ¹⁶ նա ա-
սէ. «Ո՛չ զայդ¹⁷ հրամանսդ¹⁸ ընկալեալ¹⁹
եմք յառաջնոցն եւ ո՛չ իշխեմք²⁰ առնել:
57 Արդ՝ եթէ վասն հաւատոց²¹ ես, ընդու-
նելի է քեզ այդչափ²² աշխատանք քո²³.
արդ՝ մի՛²⁴ վասն պատասխանւոյն²⁵ ձանձ-
րանալ²⁶ ի մէնջ, այլ²⁷ երթ ի խաղաղու-
թիւն²⁸»:

58 Իսկ²⁹ նա ասէ. «Ո՛չ այդպէս. այլ ե-
թէ վասն իշխանութեան է³⁰, ես ոչ երկն-
չիմ³¹ ի ձէնջ, իսկ եթէ վասն թշնամութեան
Կարապետին³² ընդ մեզ³³, ո՞չ³⁴ ինքն ի
կնոջէ է ծնեալ³⁵, ո՞չ եւ Տէրն ինքն³⁶ ի
կնոջէ ծնաւ³⁷, ո՞չ³⁸ առաքեալքն³⁹ եւ մար-
գարէքն մայր ունէին⁴⁰: 59 Արդ՝ ես մտա-
նեմ, ո՛վ Տէր⁴¹, եւ զմայրն⁴² քո բարեխաւս
ունիմ ինձ⁴³: 60 Մի՛ առներ⁴⁴ յիս զցա-
սումն⁴⁵ բարկութեան քո, զի⁴⁶ մի՛ եղէց
նշաւակ աշխարհի⁴⁷: 61 Զի եթէ⁴⁸ դու
զկնոջ կաթն արբեր, գոնեա եւ⁴⁹ զիս տա-
ճարիս արժանի արա՛⁵⁰»:

62 Եւ զայս ասացեալ՝ եմուտ ի տա-
ճարն⁵¹ Համբուրելով⁵² զորմ⁵³ տաճարին:
63 Եւ գնաց առաջի սրբոյ սեղանոյն, եւ

1 hm մօր
2 lo ֆում փիս ֆո (bhmsv)
3 hmo գֆեզ ծնայ փիս ծնայ գֆեզ (blsv)
4 v ոչ ես / hmo չիֆ ոչ
5 b չիֆ եւ ոչ սնուցի գֆեզ
6 o դու փիս գֆեզ զիարդ / hm չիֆ գֆեզ զիարդ
7 hmo զիս միայն թողեր փիս թողեր զիս միայն (blsv)
8 b չիֆ հանեալ
9 blo անուշահոտս փիս անուշահոտ խոունկս (hmsv)
10 bl առեալ տայր
11 hmo եւ ասէր (h չիֆ եւ ասէր). առէֆ գայս, եւ տուֆ տանել զիս ի ներքս փիս եւ գանձս ... եկեղեցւոյն (1տող) (blsv)
12 hmo պատգամ
13 hm անցէ փիս յղէր
14 hmo թողցէ գնա փիս գնա թողցէ (blsv)
15 sv ներս փիս ներքս
16 lhmo եւ փիս Իսկ (bsv)
17 o գայս փիս գայդ
18 hmov հրաման փիս հրամանսդ (bls)
19 msv առեալ փիս ընկալեալ (blho)
20 ho մեք իշխեմք
21 o հաւատոյ փիս հաւատոց
22 sv այդ փիս այդչափ
23 hmsv աշխատանք փիս աշխատանք ֆո (blo)
24 b չիֆ արդ մի
25 lhmo պատասխանոյ փիս պատասխանւոյն (bsv)
26 b չիֆ ձանձրանալ / sv ձանձրանար փիս ձանձրանալ

27 b չիֆ այլ
28 hmo խաղաղութեամբ փիս ի խաղաղութիւն (blsv)
29 hmo եւ փիս Իսկ
30 h չիֆ է
31 hmo չերկնչիմ փիս ոչ երկնչիմ (blsv)
32 hmo Կարապետիս է փիս Կարապետին (blsv)
33 b չիֆ ընդ մեզ
34 hmo ոչ ասպաֆեց եւ
35 bsv ծնաւ, l ծնեալ փիս է ծնեալ (hmo)
36 ho չիֆ ինքն
37 b ծնեալ, sv է ծնեալ փիս ծնաւ (lho)
38 ho եւ փիս ոչ (bls) / v եւ ոչ
39 v առաքեալք
40 ho ի կնոջէ ծնան փիս մայր ունէին (blsv) / m չիֆ ոչ եւ Տէրն ... ունէին (2 տող)
41 b Տէր իմ
42 hmo գֆո մայրդ փիս գմայրն ֆո (blsv)
43 hmo ինձ բարեխաւս ունիմ փիս բարեխաւս ունիմ ինձ (blsv)
44 m յառներ
45 ho ցասում
46 hmo եւ փիս զի (blsv)
47 m երկրի, ho աշխարհիս փիս աշխարհի (blsv)
48 b թէ
49 bl չիֆ գոնեա եւ
50 blv4 ընդունեա՛ ի տանարդ արժանապէս փիս տանարիս արժանի արա
51 hmo ներքս փիս տանարն (blsv)
52 sv եւ համբուրեաց փիս համբուրելով
53 b գորմն, hmo գորմս փիս գորմ (lsv)

ծուներ կրկնեալ՝ ասէ¹. «Տե՛ս, Տէ՛ր, զբեկեալ սիրտ² իմ, եւ ողորմութիւն արա՛ վիրաւորելոյս³. զի դու ոչ յիշեցեր⁴ յողորմութեան⁵ զբարկութիւն քո: 64 Արդ՝ աւրհանեալ եղիցի⁶ անուն քո յաւիտեան⁷»:

65 Եւ իբրեւ ել անտի տիկինն⁸, խանդացին⁹, ռխացան եւ¹⁰ տրտմեցան յոյժ¹¹ ընդ իրան¹² սպասաւորք եկեղեցւոյն¹³, եւ ոչ¹⁴ պատրաստեցին կնոջն¹⁵ կերակուր: 66 Իսկ նորա¹⁶ հրամայեալ¹⁷ իւրոց¹⁸ սպասաւորացն¹⁹ ճաշ առնել²⁰ կրանաւորացն եւ զամենեսեանն²¹ ի սեղանն²² կոչել²³: 67 Եւ որք²⁴ եկին ի սեղան տիկնոջն²⁵, էին արք Գձ իննսուն²⁶ եւ հինգ²⁷: 68 Եւ²⁸ յոր-

ժամ ճաշեցին, ասէ կինն²⁹. «Ո՛վ սրբասէրք եւ փոյթք³⁰ յաստուածային³¹ մշակութիւնն³², ուրա՛խ լերուք ընդ իս³³ ի³⁴ Տէր, զի ներեաց ինձ եւ³⁵ կատարեաց զփափագումն³⁶ սրտի իմոյ: 69 Արդ՝ աւրհանեցէ՛ք զիս եւ արձակեցէ՛ք³⁷ ի խաղաղութիւն³⁸»: 70 Եւ յառաջ ելեալ գնացին³⁹:

71 Իսկ եկեղեցապանն եւ մի ոմն ի կրանաւորացն⁴⁰ յարուցեալ ի սեղանոյն՝ գնացին ի դուռն Կարապետին, եւ ծուներ կրկնեալ⁴¹ ասեն. «Ո՛վ Տէր, եւ⁴² դու ներե՞ս կնոջն, որ զայն գործեաց. եւ այլ կանանց⁴³ զնոյն խրամ համարձակեալ հատանեն⁴⁴: 72 Արդ՝ արա՛ զնշան քո զաւրութեանդ⁴⁵, զի⁴⁶ վկայ լիցի⁴⁷ ազգաց, եւ վկայ⁴⁸ եւ աւրէն բազմաց»:

73 Եւ իբրեւ յուղարկէին⁴⁹ զկինն եւ ինքեանք դարձան, եւ մերձեցաւ կինն⁵⁰ եւ լանել ընդ փոքր⁵¹ զառիվերն՝ ի հարաւոյ

1 hmo ասէր փիս ասէ (blsv)
 2 hm գրեկեալս սրտի փիս գրեկեալ սիրտ
 3 hm ինձ վիրաւորելոյս / o ինձ վիրաւորեցելոյս փիս վիրաւորելոյս (blsv)
 4 hmo յիշես փիս յիշեցեր (blsv)
 5 m յողորմութիւն / h ողորմութիւն
 6 hmo լիցի փիս եղիցի (blsv)
 7 b յաւիտեան. ամէն
 8 hmo արտաքս փիս անտի տիկինն (blsv)
 9 hmv խստացին, o խստացան փիս խանդացին (blsv₃₋₅)
 10 hmo չիք եւ
 11 hmo չիք յոյժ / bl յոյժ եւ կորացան
 12 o յիրսն
 13 lhmo եկեղեցոյն / b չիք սպասաւորք եկեղեցոյն
 14 bl ոչ ինչ
 15 bl նմա փիս կնոջն
 16 hmo նա փիս նորա (blsv)
 17 hmo հրամայեաց փիս հրամայեալ (blsv)
 18 hm իւր փիս իւրոց
 19 sov սպասաւորացն (sv սպասաւորաց) իւրոց փիս իւրոց սպասաւորացն (blhm)
 20 lhmo պատրաստել ճաշ փիս ճաշ առնել (bsv)
 21 bl զամենեսին, v զամենեսեան փիս զամենեսեանսն (s)
 22 bl սեղան
 23 hmo չիք եւ զամենեսեանսն ի սեղանն կոչել
 24 hm որ, o որք փիս եւ որք (bls)
 25 s եկին փիս եկին ի սեղան տիկնոջն / v չիք որք եկին ... տիկնոջն
 26 o եւ նստուն, m Ղ փիս իննսուն
 27 s ՅՂ ե փիս Գձ իննսուն եւ հինգ / blv₄ չիք եւ որք եկին ... եւ հինգ (մէկ նախ.)
 28 h չիք եւ

29 hmov տիկինն փիս կինն (bls)
 30 l փոյթ
 31 h Աստուծոյ ի փիս յաստուածային
 32 m պատուիրանսն, ho պատուիրանս փիս մշակութիւնն (blsv)
 33 h չիք ընդ իս
 34 hmo այսաւր ի
 35 m չիք եւ
 36 b զփափագանս, lsv զփափագումն փիս զփափագումն (hmo)
 37 v սփոփեցէք փիս արձակեցէք
 38 o խաղաղութեամբ փիս ի խաղաղութիւն / hm չիք ի խաղաղութիւն
 39 hmo չիք եւ յառաջ ելեալ գնացին
 40 m կրանաւորաց
 41 sv գնացեալ առաջի սրբոյ սեղանոյն փիս յարուցեալ ... կրկնեալ
 42 hmo չիք եւ
 43 o կանաց
 44 hmo համարձակեաց մուտ փիս գնոյն խրամ ... հատանեն (blsv)
 45 m գորութեան fn փիս fn զարութեանդ
 46 hmo առ նա, զի
 47 sv լինիցի փիս լիցի
 48 hmo չիք եւ վկայ
 49 hmo յուղարկեցին, b յղարկէին փիս յուղարկէին (lsv)
 50 sv չիք եւ ինքեանք ... կինն
 51 hmo սակաւ փիս փոքր (blsv)

կուսէ վանացն², որ ի գլուխն³ Արդակայ⁴ է⁵ եւ հայի ի փոքր ամբողջն Մեծամարտն⁶ Արդակայ⁷, զոր Անդակն⁸ կոչեն⁹, ետես ի¹⁰ հիւսիսական¹¹ կողմանէն¹² տեսուածիւն գարմանալի: 74 Եւ ընկեաց¹³ զմանուկն ի դայակն¹⁴ եւ¹⁵ ասէ. «Տեսանեմ այր մի գիսաւոր ընդ ամպս¹⁶ որոտացեալ, եւ ելեալ յեկեղեցւոյն¹⁷ գայ առ իս: 75 Տեսանեմ առ նա զէն¹⁸ սրեալ եւ թագուցեալ¹⁹, եւ յարեան²⁰ ներկեալ»: 76 Եւ ընդ բանիցն²¹ եհար զնա եւ անդէն սատակեաց²²: 77 Զոր տեսեալ ծառայիցն՝ ընթացեալ ազգ առնէին²³ սպասաւորաց²⁴ եկեղեցւոյն²⁵: 78 Եւ²⁶ հայրն²⁷ ելեալ²⁸ բարկացաւ²⁹ եկեղեցւանին, տրտմեալ յոյժ³⁰

բազում³¹ ժամս արտասուեաց: 79 Ապա³² առեալ զսպասաւորսն³³ տարաւ³⁴ ի տեղին, եւ կազմեալ³⁵ գերեզման՝ եղին³⁶ ի նոյն տեղւոջն³⁷:

80 Եւ կանգնեաց³⁸ խաչ քարեայ³⁹ եւ գրեաց⁴⁰ ի նմա այսպէս. 81 «Որ ոք⁴¹ մարտնչի⁴² ընդ եկեղեցի⁴³ սրբոյ Կարապետին՝ անզեղջ մնալով⁴⁴ այս սուր⁴⁵ եղիցի նորա հոգւոյն եւ մարմնոյն: 82 Զի ոչ կարէ իշխանութիւն⁴⁶ մարտնչել ընդ Աստուծոյ, ապա եթէ մարտիցէ⁴⁷ կորիցէ որպէս այս կինս⁴⁸»: 83 Եւ հաստատեալ կայ այս գրով ի նոյն տեղւոջն⁴⁹: 84 Եւ⁵⁰ զմանուկն առեալ՝ ետ ցդայեակ⁵¹, մինչեւ յարբուես հասաւ⁵²: 85 Եւ ապա առեալ ի վանսն⁵³ ուսոյց⁵⁴ զնա⁵⁵ եւ հաստատեաց զնա հայր վանացն⁵⁶ յառաջ քան զմահ իւր⁵⁷:

1 օ գառիվայրն / հ գառիվերին փիս գառիվերն
 2 հmo չիբի հարաւոյ կուսէ վանացն
 3 հmov գլուխ
 4 v նարդակայ, v₁₋₃ Սաղակայ, հm Սաղակ փիս Արդակայ (blso)
 5 sv չիբ է
 6 s ի ներբոյ
 7 v նարդակայ
 8 v¹ Արդակն
 9 հmo չիբ Մեծամարտն ներբոյ ... կոչեն (2 տող)
 10 հ չիբի
 11 օ հիւսիսական
 12 lhmo կողմանէ փիս կողմանէն (bsv)
 13 sv ընկէց, օ ընկեցել, հm ընկեցեալ փիս ընկեաց (bl)
 14 lo դայեակսն
 15 b չիբ եւ
 16 օ ամբս
 17 օ եկեղեցոյն, blhm յեկեղեցոյն փիս յեկեղեցւոյն (sv)
 18 s զէնս, հmv սուր փիս զէն (blo)
 19 b թափուցեալ, հmv թացուցեալ փիս թագուցեալ (lso)
 20 հ արեան
 21 հmv բանսն
 22 հmov սատակեցաւ փիս սատակեաց (blsv₄)
 23 հm չիբ ծառայիցն ... առնէին
 24 հmsv սպասաւորացն փիս սպասաւորաց (blo)
 25 blhmo եկեղեցոյն
 26 հmo Իսկ փիս եւ (blsv)
 27 mo հայր
 28 mo եկեալ փիս ելեալ
 29 հmo յոյժ բարկացեալ փիս բարկացաւ (blsv)
 30 հmo եւ տրտմեալ փիս տրտմեալ յոյժ (blsv)

31 օ եւ բազում
 32 հmo եւ ապա
 33 հ սպասաւորաց, mo սպասաւորացն փիս զսպասաւորսն (blsv)
 34 հmo տարան փիս տարաւ (blsv)
 35 հmo պատրաստեալ նմա փիս կազմեալ (blsv)
 36 s եղ փիս եղին / b եղին անդ
 37 b տեղոջ / m տեղոջն
 38 lhmo կանգնեալ փիս կանգնեաց (bsv)
 39 հmo քարէ փիս քարեայ (blsv)
 40 հmo գրեցին փիս գրեաց (blsv)
 41 օ որք փիս որ ոք
 42 հmov յանդգնեցի մարտնչել փիս մարտնչի (bls)
 43 օ յեկեղեցի
 44 հmov Աստուծոյ փիս սրբոյ Կարապետին անզեղջ մնալով (bls)
 45 v₄ սուրս / s այսոր փիս այս սուր (bl)
 46 s իշխանութիւնն մարդոյ փիս իշխանութիւն (blv₄)
 47 b մարտնչիցէ, lv₄ մարտնչիցի փիս մարտիցէ (s)
 48 v₄ կինս այս փիս այս կինս / հmov ընդ նմա փիս նորա հոգոյն եւ ... այս կինս (3 տող)
 49 օ տեղւոջ, blhm տեղոջն փիս տեղւոջն (sv)
 50 հmov Իսկ փիս եւ (bls)
 51 bl ցդայեակ, հmov ի դայեակս փիս ցդայեակն (s)
 52 s եհաս յարբուեսն փիս յարբուես հասաւ
 53 հmo վանս
 54 հ ուսուց
 55 հmo չիբ գնա
 56 հ վանաց
 57 blv₄ չիբ յառաջ քան զմահ իւր

86 Իսկ իշխանն Արծրունեաց՝ այր նորա, մինչդեռ գայր¹ ի Կեսարիայէ², լուեալ³ զմահ կնոջն՝ սորջացաւ: 87 Իսկ Հայրն⁴ Թողիկ⁵ մխիթարեաց զնա, եւ նա⁶ խորհեցաւ շինել եկեղեցիս⁷: 88 Բայց զնաց ի Մատրավանսն⁸ վասն զնիւթն⁹ գտանելոյ, եւ շինեաց¹⁰ եկեղեցի վայելուչ¹¹: 89 Եւ կոչեաց զանուն նորա¹² վասն կնոջն՝ Սուրբ Աստուածածին¹³, եւ զարդարեաց զնա հրաշալի սպասիւք եւ կազմութեամբ¹⁴: 90 Նոյնպէս եւ զՍուրբ Կարապետն ի¹⁵ Գլախայ վանսն մեծաշուք փառաւք¹⁶ զարդարեաց:

91 Սա դարձոյց զԿուառս¹⁷ ի Կարապետն եւ զՊարեխ¹⁸: 92 Քանզի¹⁹ իշխան ոմն անաւրէն տանն Մամիկոնենից²⁰ կտրեաց զերկուս²¹ աւանսն²² ի վանացն²³ եւ ետ գուսանի ումեմն կնոջ²⁴, զոր²⁵ բար-

կացեալ հաւրն²⁶ Կիւրղի, անիծեալ զիշխանն վասն կտրելոյ զգեւղսն²⁷ ի վանացն²⁸: 93 Իսկ²⁹ յեա³⁰ ամսոյ միոյ³¹ յորս³² ելեալ՝ ընկէց զնա երիվարն, եւ³³ եհան զոգին: 94 Բայց որդին, թէպէտ եւ ետ³⁴ գաւանսն, այլ ոչ էառ ի նմանէ Հայրն³⁵ մինչեւ ի գալ այս իշխանիս³⁶: 95 Արդ՝ այս իշխանս³⁷ կշռեաց ԻԲ Ռ դահեկան եւ ետ³⁸ իշխանին Տարաւնոյ³⁹, եւ զնեաց զԿուառս եւ զՊարեխ⁴⁰ եւ ետ զնոսա վանացն վճռաւ⁴¹, եւ երկու գեւղս⁴² յիւր⁴³ գաւառէն⁴⁴ զԱրտամետ⁴⁵ եւ զԳահ իշխանացն⁴⁶: 96 Իսկ զորդին թողեալ առ Թողիկ՝ զնաց ի գաւառն իւր: 97 Եւ⁴⁷ ի վախճանելն իւր ետ տանել զինքն ի վանսն Իննակնեան. եւ

1 hmov հայր (h հայրն) նորա, իշխանն Արծրունեաց եկեալ փխ իշխանն Արծրունեաց ... գայր (l տող) (bls)
 2 sv Կեսարիոյ, hm Կեսարա փխ Կեսարիայէ (blo)
 3 o եւ լուեալ, hm եւ լուալ փխ լուեալ (blsv)
 4 bl սկսաւ եւ փխ իսկ հայրն
 5 blhmo չիթ Թողիկ
 6 hm չիթնա / o չիթ եւ նա
 7 o եկեղեցի
 8 o Մտրավանսն
 9 hsv նիւթ
 10 hmov անդ շինեաց
 11 hm վայելուչ եկեղեցի փխ եկեղեցի վայելուչ
 12 hm անուն փխ զանուն նորա
 13 hmo Աստուածածին վասն կնոջն իւրում փխ վասն կնոջն ... Աստուածածին (blsv)
 14 hmo չիթ եւ կազմութեամբ
 15 hm չիթ ի
 16 bl եւ փառաւ / hmo չիթ մեծաշուք փառաւ
 17 hmv գԿուառսն
 18 s եւ զՊարեխ ի Կարապետն փխ ի Կարապետն եւ զՊարեխ
 19 o զի փխ քանզի
 20 hmo չիթ տանն Մամիկոնենից
 21 lv գերկու
 22 bl աւանս փխ աւանսն (sv)
 23 hm գերկոսեանն, o գերկոսեանս փխ գերկուս աւանսն ի վանացն (blsv)
 24 bl չիթ կնոջ
 25 hmo մի իսկ փխ ումեմն կնոջ, զոր (blsv)

26 b չիթ հաւրն
 27 s զգիւղսն
 28 hmo Կիւրեղ (o Կիւրիղ) հայր վանացն անէծ գնա փխ բարկացեալ ... ի վանացն (blsv)
 29 hmo եւ փխ Իսկ (blsv)
 30 h չիթ յետ
 31 hmo սակաւ ժամանակի փխ ամսոյ միոյ (blsv)
 32 h որս / sv ի յորս
 33 hmo իշխանն անկեալ յերիվարէն փխ ընկէց զնա երիվարն եւ (blsv)
 34 hmo դարձոյց փխ ետ (blsv)
 35 hmo նոքա ոչ առին փխ այլ ոչ էառ ... հայրն (blsv)
 36 hmo ցայս իշխան փխ ի գալ ... իշխանիս (blsv)
 37 hmo իշխան
 38 o տարաւ ետ
 39 hmo նոյն իշխանին փխ իշխանին Տարաւնոյ (blsv)
 40 hmo գերկոսեան (hm գերկոսին) աւանսն փխ զԿուառս եւ զՊարեխ (blsv)
 41 bl վնիո / hmo Կարապետին վնոով փխ զնոսա վանացն վնաւ (blsv)
 42 s զիւղս / hmo Սա ետ Բ աւանս փխ եւ երկու գեւղս (blsv)
 43 h իւր փխ յիւր
 44 hmo իշխանութենէն սուրբ Կարապետին փխ գաւառէն (blsv)
 45 o զԱրտամէտ
 46 hmv³ գԳոմն, o գԳոմն փխ գԳահ իշխանացն (blsv) (թերեւս վերականգնելի է գԳոմ իշխանացն՝ ենթադրելով, որ ձեռագրախմբերի մայր գրիչներն իրարից անկախ չեն հաւանել այդպիսի անուանումը եւ փոխել են այն՝ իւրաքանչիւրն իր ձեռով)
 47 bl Իսկ փխ եւ

կայ ի կողմ արեւելից, Գ քայլ հեռագոյն յեկեղեցւոյն¹:

98 Ընդ այն² ժամանակս սպանին գՈրմիգդ Պարսից արքայն³, եւ Ջամբ Խոսրով՝ որդի նորա, եկն⁴ փախստական ի Յոյնս⁵: 99 Եւ կնքեալ Քաղկեդոնի⁶ հաւատովն՝ դարձաւ⁷ զաւրաւք ի Մաւրկայ առ⁸ Պարսից գործաւորքն⁹. եւ զերկիրն իւր առնոյր¹⁰:

100 Արդ՝ մինչդեռ¹¹ գայր ի Յունաց¹² Խոսրով, առեալ զՄուշեղ¹³ զտէրն Մշոյ եւ Խուժայ¹⁴, Տարաւնոյ իշխանն¹⁵ եւ Սասնոյ¹⁶, հրամանաւն Մաւրկայ տարեալ¹⁷ ի Դուին եւ արար¹⁸ մարգպան¹⁹: 101 Եւ²⁰ ետ²¹ ի ձեռս նորա զզաւրս²² Հայոց ԼՌ, եւ ինքն առեալ զզաւրսն²³ Յունաց ՀՌ՝ զնաց²⁴ ի Բահզ²⁵ Շահաստան²⁶:

1 hmo չիբ Իսկ գորդին ... յեկեղեցւոյն (երկու նախ.)
2 hmo նոյն փխ այն (blsv)
3 o արբայ
4 h եկ
5 hmo Հոռմս (hm Հոռմ) առ Մուրիկ փխ Յոյնս (blsv)
6 o քաղկեդոնական, hm քաղղէական փխ Քաղկեդոնի (blsv)
7 hmo եւ դարձաւ
8 hmo չիբ Մաւրկայ առ
9 hmo գործաւորսն
10 hmo առնու գերկիրն (h գերկիր) փխ գերկիրն իւր առնոյր (blsv)
11 hmov մինչ փխ մինչդեռ (bls)
12 hmo ի Յունաց գայր փխ գայր ի Յունաց (blsv)
13 o Մուշեղ
14 b չիբ գտէրն Մշոյ եւ Խուժայ
15 o իշխանն Տարաւնոյ փխ Տարաւնոյ իշխանն
16 m Սանսնոյ / b չիբ եւ Սասնոյ
17 hmo տարաւ փխ հրամանաւն Մաւրկայ տարեալ (blsv)
18 bl արարեալ փխ արար (sv)
19 hmo Հայոց մարգպան հաստատեաց փխ արար մարգպան (blsv)
20 v չիբ եւ
21 hmov տուեալ փխ ետ (bls)
22 bl զզաւրսն, o ըզաւրս փխ զզաւրս (hmsv)
23 o ըզաւրսն
24 hmo գնացին փխ գնաց (blsv)
25 sv Բահլ

102 Եւ ընդ Հայոց զաւրսն²⁷ հպարտացան բնակել²⁸. անցին գնացին²⁹ աւուր³⁰ միոյ ճանապարհ³¹ ի դաստակերտս³² եւ անդ իջին: 103 Իսկ Նիխորճէս³³, որ գՈրմիգդն³⁴ եսպան³⁵, գումարեալ զզաւրս³⁶ Պարսից ութսուն հազար եւ³⁷ եկն ի վերայ Մուշեղայ: 104 Իսկ³⁸ քաջն Մուշեղ³⁹ քաջալերեալ զզաւրսն⁴⁰ հազիւ հաւանեցոյց մտանել ի պատերազմ⁴¹: 105 Եւ իբրեւ ճակատեցան, եւ խմբեցաւ պատերազմն⁴², եղ բանս ի բերան զաւրացն⁴³ Հայոց⁴⁴ Մուշեղ իշխանն Մամիկոնենից եւ Հայոց մարգպան⁴⁵ ի⁴⁶ բարեխաւս եւ ի յաւգնութիւն գտուրբ Կարապետն կոչել⁴⁷: 106 Եւ⁴⁸ միաբան զայս⁴⁹ բանն⁵⁰ ասացեալ⁵¹ յարձակեցան⁵² ի վերայ

26 hmov_{1,3} Բախաստան փխ Բահլ Շահաստան (blsv)
27 h գորն
28 h բնակիլ, l բանակիլ, ov՝ բանակել փխ բնակել (bm) / sv բնակել Յոյնս
29 hmo գնացին անցին փխ անցին գնացին (blsv)
30 h յաւուր
31 blv₄ գնացիւք փխ միոյ նանապարհ
32 sv դաստակերտ
33 s Նիխոնէս
34 sv գՈրմիգդ
35 hmo Նիխորնէն Որմիգդ փխ Նիխորնէս, որ գՈրմիգդն եսպան (blsv)
36 s զզաւրսն
37 hmo չիբ եւ
38 lhmo եւ փխ Իսկ (bsv)
39 blo նորա, m նոբա փխ քաջն Մուշեղ (hsv)
40 mo զզաւրսն Հայոց / h զգորս Հայոց
41 so պատերազմն
42 hmo չիբ եւ իբրեւ ... պատերազմն (2 տող)
43 h գորաց
44 sv Հայոց գորացն փխ զաւրացն Հայոց
45 hmo չիբ Մուշեղ իշխանն ... մարգպան (1 տող)
46 bl չիբ ի
47 bl կոչեալ, v՝ գոչել փխ կոչել / hmo գտուրբ Կարապետն կոչել յաւգնականութիւն փխ ի բարեխաւս ... կոչել (blsv) (2 տող)
48 bl չիբ եւ
49 bl գայն
50 h բանս, sv բան փխ բանն (bl) / mo չիբ բանն
51 b ասելով փխ ասացեալ
52 blv₄ եթէ՛ Սուրբ Կարապետ, հաս մեզ յաւգնութիւն եւ յարձակեցան

զաւրացն¹ Պարսից: 107 Եւ ետ Տէր ի ձեռս նոցա² զթշնամիսն³:

108 Զոր⁴ գիտացեալ Մուշեղայ⁵, թէ նա է թագաւորն⁶, նմա մատեալ⁷. Եւ սկսան բախել իրերաց: 109 Զոր⁸ յոյժ վաստակեցաւ⁹ Մուշեղ, սակայն զմահ եւ զկեանս առաջի եղեալ, բարձեալ¹⁰ զմուրճն ի վեր՝ ի Ղոյց¹¹ ի վերայ գազաթանն Նիխորճիսի¹², եւ ուղեղն¹³ ցնդեալ՝ ընդ քիթան¹⁴ ի ջանէր: 110 Եւ կտրեալ¹⁵ զգլուխն՝ ընկեաց¹⁶ ի մախաղն¹⁷ իւր:

111 Եւ յորդորեալ¹⁸ զզաւրսն¹⁹ ի պատերազմն²⁰, եւ զաւրացեալ զաւրքն²¹ առաջի եղին²² զնոսա ի փախուստ: 112 Եւ կալան²³ իւր ի շխան կենդանւոյն²⁴, եւ համար կոտորածին²⁵ ոչ երեւէր²⁶ վասն բազ-

մութեանն: 113 Իսկ արս Ռ ընդ²⁷ ի շխանացն²⁸ ըմբռնեալ²⁹ մեծաւ յաղթութեամբ դարձաւ ի պատերազմէն³⁰: 114 Եւ³¹ իբրեւ ազդ եղեւ առ թագաւորն Խոսրով³², խնդաց³³ յոյժ: 115 Իսկ զաւրքն³⁴ Յունաց տրտմեցան մեծաւ³⁵ ամաւթով³⁶:

116 Իբրեւ³⁷ կոչեաց թագաւորն զՄուշեղ եւ պատրաստեցաւ³⁸ տալ պարգեւս³⁹ ամենայն զաւրացն, յղեաց առ Խոսրով արքայն Մաւրիկ⁴⁰, քանզի⁴¹ զնա⁴² թագաւորին փոխան⁴³ էին կարգեալ⁴⁴, թէ⁴⁵ «Գիտե՞ս զայդ⁴⁶, որ արքայիդ⁴⁷ մահու⁴⁸ սպառնայ Մուշեղ»: 117 Իսկ նա խորհեցաւ դարան մահու գործել նմա եւ արձակեաց⁴⁹ կոչել առ ինքն զՄուշեղ⁵⁰: 118 Եւ քոյրն⁵¹ Խոսրովու իմացեալ՝ ազդ արար

1 եւ չի՞ գաւրացն
2 ս նորա փխ նոցա
3 հո գրչնամիս նոցա փխ գրչնամիսն
4 հ եւ փխ Զոր
5 ի Մուշեղ
6 հո թագաւորն է փխ է թագաւորն (blsv)
7 հո մարտեալ նմա (o ընդ նմա) փխ նմա մատեալ (blsv)
8 ի որ
9 sv վաստակեցաւ յոյժ փխ յոյժ վաստակեցաւ
10 s բարկացեալ փխ բարձեալ
11 հո եւ ի (o չի՞ ի) վեր ամբարձեալ (h ամբարձ) զմուրճն ի ջուցանէր փխ սակայն զմահ ... ի վեր ի ջոյց (2 տող) (blsv)
12 sv Նիխորճի ի շխան Նիխորճիսի (bl) / հո չի՞ Նիխորճիսի
13 o ուղիղն
14 ի ղ փխ փխ փխ (bmsv)
15 sv կտրեաց փխ կտրեալ
16 l ընկէց, sv ձգեաց, հո եղ փխ ընկեաց (b)
17 m մախաղ, ho մաղախ փխ մախաղն (blsv)
18 m յորդորեաց
19 h գորս
20 հո պատերազմ
21 sv գորացն, l զզաւրսն փխ զաւրքն (b) / հո չի՞ զաւրքն
22 հո եղ, lsv եղեալ փխ եղին (b)
23 sv կալան ի նոցանէ / h ընկալան փխ կալան
24 so կենդանոյն, հո կենդանի փխ կենդանոյն (blv)
25 mv կոտորածոյն / h կոտորածուն
26 հո երեւեցան փխ երեւէր (blsv)

27 հո չի՞ ընդ
28 mo յիշխանացն, h իշխանաց փխ իշխանացն (blsv)
29 m ըմբռնել / sv ըմբռնեալ եւ
30 հո դարձան (m դառնան, h դառան) ի կոտորածէն փխ դարձաւ ի պատերազմէն (blsv)
31 հո չի՞ եւ
32 հո Խոսրով թագաւորն Պարսից փխ թագաւորն Խոսրով (blsv)
33 sv եւ նա (v չի՞ նա) խնդաց
34 h գորք
35 հո սաստիկ փխ մեծաւ (bls)
36 h յամօթով
37 հո Արդ իբրեւ
38 հո պատրաստեաց փխ պատրաստեացաւ (blsv)
39 h պատարագս փխ պարգեւս
40 հո Մուրիկ արքայն Յունաց փխ արքայն Մաւրիկ (blsv)
41 o զի փխ քանզի
42 հո չի՞ զնա
43 sv փոխարեն, հո փոխանակ փխ փոխան (bl)
44 o զնա կարգեալ / sv կացուցեալ փխ կարգեալ / հո կարգեալ էր զնա փխ էին կարգեալ (bl)
45 հո եթէ փխ թէ (bls)
46 հո զու զայդ
47 sv արքայի
48 հո մահուան փխ մահու (blsv)
49 ի առաջեաց փխ արձակեաց (sv) / հո արձակեաց եւ փխ եւ արձակեաց
50 հո կոչեաց զՄուշեղ առ ինքն փխ կոչել ... զՄուշեղ (blsv)
51 hv քոյր

Մուշեղայ¹ զնենգուծիւն եղբաւրն: 119 Իսկ Մուշեղայ² առեալ ընդ իւր Խ³ իշխան, առանց այլ ուրուք, կազմեցան⁴ զաւրէն պատերազմի եւ սուսեր պատերազմի⁵ ընդ մէջ ածին: 120 Եւ⁶ այնպէս եկին առ թագաւորն երիվարաւքն⁷ մինչեւ ի դուռն խորանին: 121 Եւ խստութեամբ⁸ տուեալ զպատասխանիսն⁹ եւ ի լոյս ածեալ¹⁰ զմահու դարանն¹¹ թքակոծեցին զնա եւ¹² զանմտութիւն նորա պարսաւեցին¹³: 122 Եւ յարուցեալ մեծաւ բարկութեամբ՝ իշխանաւքն Հանդերձ¹⁴ ել ի թագաւորէն: 123 Իբրեւ¹⁵ լուաւ զայն¹⁶ թագաւորն, երկեալ¹⁷, քանզի¹⁸ մանուկ էր:

124 Իսկ իշխանն Մուշեղ արձակեաց¹⁹ առ Յունաց զաւրապետն²⁰ եւ ասէ. «Կամեցայք դուք խորհել²¹ սպանանել զիս նենգութեամբ. արդ՝ մի՛ զարթուցանէք զառիւծ²², որ ի քուն է, եւ²³ զգայլ, որ զիւր բարսն²⁴ մոռացեալ է: 125 Ապա թէ ոչ՝ այն²⁵, որ²⁶ զուծսուն Հագարսն²⁷ յաղթա-

Հարեաց, կարող է եւ զեալթանասուն Հագարդ սատակել²⁸»: 126 Եւ ինքն թողեալ զգաւրսն²⁹ ի Դուին՝ ի բաց եկաց ի մարդպանութենէն: 127 Եւ առեալ զգաւրս իւր, որ ի Մամիկոնեան³⁰ տանէն³¹ էին³², եկն ի գաւառ³³ իւր:

128 Եւ յետ սակաւ ամաց³⁴ սպան³⁵ Փոկաս³⁶ զՄաւրիկ³⁷ եւ ինքն նստաւ յաթոռ նորա: 129 Իսկ Խոսրով զնացեալ³⁸ վրէժխնդիր³⁹ Մաւրկայ⁴⁰ եւ եկեալ անցանէր ընդ Կարնոյ քաղաք⁴¹: 130 Եւ արձակէ⁴² առ Մուշեղ՝ Տարաւնոյ իշխանն⁴³ եւ⁴⁴ ասէ⁴⁵. «Արի ե՛կ⁴⁶ ընդ իս ի դուռն թագաւորին Յունաց՝ լինել վրէժխնդիր Մաւրկայ մահուանն⁴⁷, ապա թէ⁴⁸ ոչ՝ ի դառնալն իմ⁴⁹ զերկիրդ քանդեմ⁵⁰ եւ զքեզ կապանաւք տանիմ ի դուռն արքունի՝ կնաւ եւ

1 hmo առնէր նմա փխ արար Մուշեղայ (blsv)
 2 hmo Մուշեղ փխ Մուշեղայ (blsv)
 3 hmo միայն Խ
 4 hmo եւ կազմեցան
 5 hmo չի՛ք պատերազմի
 6 hmov ածեալ փխ ածին եւ (bls)
 7 hmov եւ եկեալ երիվարաւքն
 8 hmov ամենայն խստութեամբ
 9 hmov պատասխանի փխ զպատասխանիսն (bls)
 10 mo ածել
 11 hmo զդարան մահուն (h մահու) փխ զմահու դարանն (blsv)
 12 ho եւ թփակոծեաց փխ թփակոծեցին զնա եւ
 13 hmo չի՛ք պարսաւեցին
 14 hmo չի՛ք իշխանաւքն հանդերձ
 15 hmo եւ իբրեւ
 16 hmo չի՛ք գայն
 17 hmo երկեալ ի նմանէ
 18 o զի փխ քանզի
 19 hmo առաքեաց փխ արձակեաց (blsv)
 20 sv զորավարն փխ զաւրապետն
 21 hmov չի՛ք խորհել
 22 ho դու՛ք գառիւծ
 23 hmov եւ մի
 24 hmo զբարս իւր փխ զիւր բարսն (blsv)
 25 hmo չի՛ք այն

26 h զոր փխ որ
 27 lhmo հագարն փխ հագարսն (bsv)
 28 hmo յաղթահարել (o յաղթահարեալ) փխ սատակել (blsv)
 29 bl զգաւրս
 30 o Մամիկոնեան
 31 b տան
 32 hmo չի՛ք էին
 33 h գաւառն
 34 ho աւուր, m աւուրց փխ ամաց (blsv)
 35 hmsov եսպան փխ սպան (bl)
 36 ho Փոկաս, m Փոռկաս փխ Փոկաս (blsv)
 37 hmo զՄուրիկ փխ զՄաւրիկ (blsv)
 38 hmo Զոր լուեալ Խոսրովու զնաց փխ Իսկ Խոսրով զնացեալ (blsv)
 39 hmo վրէժխնդիր լինել
 40 hmo Մուրկայ փխ Մաւրկայ (blsv)
 41 sv քաղաքն
 42 bl արձակեալ, o առաքեաց, hm առաքեաց փխ արձակէ (sv)
 43 sv իշխանն Տարաւնոյ պատգամս (v չի՛ք պատգամս) փխ Տարաւնոյ իշխանն
 44 bl չի՛ք եւ
 45 hm ասէ եթէ / o ասէ թէ
 46 blv արի, o եկ փխ արի եկ (hms)
 47 hmo չի՛ք լինել վրէժխնդիր ... մահուանն
 48 b եթէ
 49 hmo յորժամ դառնամ փխ ի դառնալն իմ (blsv)
 50 hmo fn ապականեմ փխ քանդեմ (blsv)

որդովք¹»: 131 Իսկ նա ոչ ինչ² յղեաց պատասխանի առ նա³, այլ սկսաւ ամրացուցանել զգաւառն⁴:

132 Եւ իբրեւ գնաց Խոսրով⁵, առ⁶ աւար եւ գերութիւն յերկրէն Յունաց, եւ անցեալ գնաց ընդ⁷ կողմանս⁸ Բասենոյ ի Դուին եւ ի Հեր եւ ի Բահլ⁹: 133 Բայց յոր-

ժամ եկին ի Կարին, առաքեաց Խոսրով զՄիհրան ի Տարաւն առ Մուշեղ իշխանն¹⁰, զի կալցեն¹¹ գնա եւ տարցեն¹² ի Պարսիկս¹³: 134 Եւ հրաման տուեալ՝ զտեղիսն, յորս զհաւատսն ունէր, կործանել¹⁴ եւ զկրաւնաւորսն սպանանել¹⁵: 135 Որոց եկեալ¹⁶ զիրսն կատարէին¹⁷:

1 sv որդեօք փիս որդովք / hmo գրնդանիս (h գրնդանիսն) քո ի դուռն արբունի (h արբային) կապանաւ տանիմ (o խաղացուցանեմ) փիս կապանաւ տանիմ ... եւ որդովք (2 տող) (blsv)

2 s չիք ինչ

3 hmo չիք առ նա / b առ նա պատասխանի փիս պատասխանի առ նա (lsv)

4 hmo գերկիր (h գերկիրն) իւր (m չիք իւր) ամրացուցանել փիս ամրացուցանել զգաւառն (blsv)

5 hmo Իբրեւ գնաց եւ (h չիք եւ) փիս եւ իբրեւ գնաց Խոսրով (blsv)

6 hmsov էառ փիս առ (bl)

7 sv ի փիս ընդ

8 h կողմանս

9 hmo չիք ի Դուին եւ ի Հեր եւ ի Բահլ

10 hmo եկն Խոսրով ի Կարնոյ քաղաք (hm քաղաքն Կարնոյ), զՄիհրան ի Տարաւն առաքեաց (hm յուղարկեաց) բազում գաւրաւ փիս եկին ի Կարին ... Մուշեղ իշխանն (2 տող) (blsv)

11 hmsv կալցէ փիս կալցեն (blo)

12 sv տարցէ փիս տարցեն

13 hmo Բալիս փիս Պարսիկս (blsv)

14 hmo զտեղիսն, զոր նա հաւատս (hmv² հաստատ) ունէր, կործանել հրամայեաց փիս հրաման տուեալ ... կործանել (1 տող) (blsv)

15 hmo սատակել փիս սպանանել (blsv)

16 hm եկին փիս եկեալ

17 hm եւ կատարեցին զիրսն, o եւ կատարեցին զասացեալն Խոսրովու փիս զիրսն կատարէին (blsv)

[2] ԳԼՈՒԽ¹ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՄԻՑ.² ԳԱԼՈՅՆ³ ՄԻՅՐԱՆԱՅ Ի ՏԱՐԱԲՆ
ՏԱՍՆ⁴ ՀԱՉԱՐԱԲ⁵ ԵՒ ԿՈՏՈՐԵԼՆ⁶ ՉՆՈՍԱ ԳԱՅԼՈՒԽ⁷ ՎԱՅԱՆԱՅ⁸ ՅԱԲՁ
ԲԱՂԱՔԻ⁹

1 Յառաջին ամին¹⁰ թագաւորութեանն Փոկասայ¹¹, յորում¹² մեռաւ¹³ Մուրիկ¹⁴ դաւով ի ծառայէ իւրմէ¹⁵, յիշեաց խոսրով զուխտն¹⁶ Մաւրկայ, որ ի մէջ նորա եւ իւր¹⁷, եւ եկն¹⁸ անց¹⁹ ի Յոյնս տասն եւ չորս²⁰ բիւրաւք²¹ առ աւար եւ գերու-

թիւն²²: 2 Եւ բրեաց բազում աւանս եւ գաւառս²³ եւ դարձաւ²⁴: 3 Իսկ զՄիհրան՝ քեռորդին²⁵ իւր, առաքեաց տասն հազարաւ ի Տարաւն²⁶:

4 Որ²⁷ իբրեւ²⁸ եկն²⁹ ի գաւառն Հաչտենից, կալեալ զոմն առաջնորդ իւրեանց եւ անցեալ³⁰ եկին մինչեւ յԱրձանն քարեայ³¹: 5 Իբրեւ³² ընթերցան³³, խորտակեցին զնա³⁴. եւ³⁵ ութ հազար այր անցին³⁶ ի Մեղտի եւ յԱստղաւնս³⁷ ամրոցն³⁸: 6 Իսկ Բ հազար³⁹ դեռ յԱրձան անդր կային՝ դիտելով⁴⁰ զփախստականսն⁴¹:

7 Իբրեւ գիտացին արքն եււթ⁴², որք⁴³ խոտաճարակքն էին, եկին⁴⁴ ի վանսն, եւ զամենեսեան փախուցին զկրաւնաւորսն:

1 v Գլուխ Բ / v₄ Գլուխ երկրորդ
2 hmov_{4,5} Պարսից պատմութիւն, w Պարսից Պատմութեան, v Պատմութիւն Պարսից փիլ Պատմութեան Պարսից (bls)
3 hmvwov_{4,5} եւ գալն, s եւ գալոյն, v Վասն գալոյն փիլ գալոյն (bl) / (ըստ Լ. Խաչիկեանի՝ վերականգնելի է Պատմէն Ա. Վասն գալոյն)
4 hmosvov_{4,5} երեսուն փիլ տասն (bl)
5 hmwov_{4,5} հազարով փիլ հազարաւ (blsv)
6 hmwv_{4,5} կոտորել, o կոտորեալ փիլ կոտորելն (blsv)
7 bl Գայլ փիլ Գայլուն
8 hmwov_{4,5} Գայլուն (w Գայլոյն) Վահանայ զնոսա փիլ զնոսա Գայլուն Վահանայ (blsv)
9 msvwv₅ ֆաղափի (mwv₅ ֆաղափ) եւ դառնալն առ Միհրան (mwv₅ չիփ եւ դառնալն առ Միհրան) տէրն Մշու, Գալիբայ, Խուբայ, Մատիսոյ (w Խուբաց, Մատիսու) եւ Սասնոյ / n Վասն կոտորածին, որ յԱւս ֆաղափի եղել եւ մահուանն Միհրանայ, ֆեռորդոյն Խոսրովու եւ կոտորածին է խոտաճարակացն, որ յԻննակնեան վանսն վկայեցին Քաղոց ԻԳ փիլ Գլուխ պատմութեան ... ֆաղափի (2 տող)
10 o ամի / w ամն
11 hmo Փովկասու, vw Փովկասու փիլ Փովկասայ (bls)
12 hmwo չիփ յորում
13 sv յորժամ սպանաւ փիլ յորում մեռաւ
14 sv Մարիկ արքայ, w Մարիկ փիլ Մուրիկ (blhmo)
15 hmvo իւրմէ, որ եւ նստաւ յաթոռ նորա
16 hmo գուխտ փիլ գուխտն (blsv)
17 sv իւրն փիլ իւր (bl) / hmo չիփ Մարկայ, որ ... եւ իւր
18 bhmo եկ փիլ եկն (lsv)
19 sv էանց փիլ անց (bl)
20 v չորստասան
21 bl հազարաւ փիլ բիրաւփ (sv) / hmo չիփ անց ի Յոյնս ... բիրաւփ

22 sv չիփ առ աւար եւ գերութիւն
23 hmo ֆաղափ փիլ գաւառս (blsv)
24 hmo ելեալ (mo առեալ) զնաց փիլ դարձաւ (blsv)
25 hmo որ էր ֆեռորդի փիլ ֆեռորդին (blsv)
26 hmosv ի Տարաւն ԼՌ-աւ (hmo ԼՌ-ով) փիլ տասն հազարաւ ի Տարաւն (bl)
27 sv եւ փիլ Որ / m Որ եւ
28 h չիփ իբրեւ
29 sv եկն նա
30 hmo չիփ անցեալ
31 hmo չիփ ֆարեայ
32 h եւ իբրեւ
33 hmov ընթերցան զգիր արձանին
34 hmo զարձանն ֆարէ (h ֆարեայ) փիլ զնա (blsv)
35 hmov եւ ինքեանք
36 hmo զնացին փիլ անցին (blsv)
37 mov՝ յԱստեղաւնս, sv յԱստեղունս, h Աստեղաւանս փիլ յԱստղաւնս (bl)
38 h ամրոց
39 sv ԻԲԻ-ն, hm ԻԲ հազար փիլ Բ հազար (bnloq)
40 h դիտել
41 hmo զփախուցեալսն փիլ զփախստականսն (blsv)
42 o էաւթ
43 hmo որ
44 hmo չիփ եկին

8 Ոմանք¹ փախեան², եւ ոմանք մնացին, բայց Պաղղիկարպոս զամենեսեան յուղարկեաց³ յամուրն Ողկան եւ ի⁴ տեղին⁵ միայն⁶ եթող զհայր վանացն Թողիկ⁷ եւ զսպասաւորսն⁸ եկեղեցւոյն⁹: 9 Եւ հրամայեաց կազմել¹⁰ զանձինս:

10 Իբրեւ¹¹ մատուցին զպատարագն եւթանեքին¹² խոտաճարակքն, եւ¹³ հրամայեցին նշանագրի¹⁴ միում, որ եկեալ էր¹⁵ ի¹⁶ Յունաց, գրել զառ յինքենէ¹⁷ ասացեալսն¹⁸, եւ ինքեանք տարածեալ զձեռս իւրեանց¹⁹ առաջի սրբոյ²⁰ սեղանոյն եւ ասեն²¹ այսպէս²².

11 «Տէ՛ր Աստուած զաւրութեանց եւ արարի՛չ յաւիտենից, որ ստեղծեր զմարդն ի պատկեր քո պատկերի²³ բարերարութեանդ եւ²⁴ կացուցեր զնա իշխան ի վերայ երկրի եւ ետուր նմա զփառս եւ զպատիւ²⁵

յաւիտենական²⁶: 12 Ուստի նախանձեալ²⁷ բանսարկուին՝ մտին մեղք²⁸ յաշխարհս²⁹ եւ ի մեղաց³⁰ անտի՛³¹ մոռացումն, եւ ի մոռացմանէն՝³² կորուստ յաւիտենական: 13 Ուստի³³ գորգեգրութիւնն, որ³⁴ ընդ³⁵ Աստուծոյ ունէաք³⁶, ջնջեցաք մեղացն ապականութեամբ³⁷, ուստի փրկութեան³⁸ ճանապարհն³⁹ բարձեալ էր, եւ մահ թագաւորեալ⁴⁰:

14 Այլ դո՛ւ, Տէ՛ր ողորմած, որ զթաս⁴¹ ի ստեղծուածս քո⁴², առաքեցեր զմիածին Որդիդ քո ի փրկութիւն աշխարհի, որ եկն եւ եղեւ մարդ⁴³ ի կնոջէ⁴⁴: 15 ⁴⁵Եւ էառ զմեր պատժապարտութիւնս, դատապարտեաց զմեղս մարմնով իւրով⁴⁶, ելոյժ զանէծս նախաստեղծին Ադամայ, եբարձ զապականութիւն մարմնովն ի գերեզմանի⁴⁷, եւ իշխան գոլով ի վերայ մահու՝ զմահ գե-

1 hmo գոր ոմանք
 2 h փախան
 3 b յղարկեաց
 4 h չի՛ք ի
 5 hmo տեղոջն, v տեղուջն փխ տեղին (bls)
 6 hmv աստ չի՛ք միայն
 7 hmov գիայրն միայն (o աստ չի՛ք միայն) գթողիկ արգել փխ եթող գիայր վանացն Թողիկ (bls)
 8 bl սպասաւորն, hmo սպասաւորս փխ զսպասաւորսն (sv)
 9 h եկեղեցոյ, blmo եկեղեցոյն փխ եկեղեցւոյն (sv)
 10 l կազմեալ, hmov սպասաւորացն տէրունական (h գտէրունական) մարմնոյն պատրաստել (m պատրաստեալ) փխ կազմել (bs)
 11 hmo եւ իբրեւ
 12 mo եւթանեքեան, h եթ փխ եւթանեքին (blsv)
 13 hmo չի՛ք եւ
 14 h նշանաց գրի փխ նշանագրի
 15 h էր եկեալ փխ եկեալ էր
 16 o չի՛ք ի
 17 hmov ի յինքեանց փխ յինքենէ (bls)
 18 hmo ասացեալն
 19 mo չի՛ք իւրեանց
 20 hsv սուրբ փխ սրբոյ (blmo)
 21 hmo սկսան ասել փխ եւ ասեն (blsv)
 22 b այսպէս ասեն փխ ասեն այսպէս
 23 hmov բոյոյ փխ բո պատկերի (bls)
 24 s որ փխ եւ
 25 bhs զպատիւս փխ զպատիւ (Imov)

26 hmv յաւիտենական անմահ / o յաւիտենական եւ անմահ
 27 hmo նախանձու փխ նախանձեալ (blsv)
 28 hmo մեղք մտին փխ մտին մեղք (blsv)
 29 b յաշխարհ
 30 ho մեղացն
 31 hmo չի՛ք անտի
 32 h մոռացմանէ
 33 hmo Ուստի եւ
 34 b չի՛ք որ
 35 hmv չի՛ք ընդ
 36 hmov յԱստուծոյ էր փխ Աստուծոյ ունէաք (bls)
 37 hmo պատրանաւ մեղացն փխ մեղացն ապականութեամբ (blsv)
 38 mo փրկութեանն
 39 ho նախապարհ
 40 o թագաւորել
 41 hmov գթացար փխ ողորմած, որ գթաս (bls)
 42 hmv բո աստուածային ձեռաց / o ձեռաց բոց փխ բո (bls)
 43 hmo ծնաւ փխ եղեւ մարդ (blsv)
 44 hmov կնոջէ (o կնոջ) ի մեր նմանութիւնս
 45 hm չի՛ք եւ ոչ կրելով ... յուսացեալն էին (նախ. 21)
 46 o ոչ կրելով իւր զմեղս՝ դատապարտեաց ի մարմնի իւրում եւ փխ էառ ... մարմնով իւրով (2 տող) (blsv)
 47 o ի վերայ խաչին, եւ ոչ ծառայելով նորա ապականացու բնութեանս, ելոյժ զապականութիւն մահու՝ ի գերեզմանի ղնելով փխ նախաստեղծին Ադամայ ... ի գերեզմանի (2 տող) (blsv)

րեաց եւ զդժոխս աւերեաց, զարգելեալսն ազատեաց եւ¹ ճանապարհս յերկինս ուղղեաց՝ առաջնորդելով ամենեցուն յառաջին յանմահական տեղիսն²:

16 Զայս ամենայն արարեալ՝ զմարմինն³ իւր⁴ ետ հաւատացելոց⁵ ի կերակուր եւ զարիւն իւր՝ ըմպելի⁶, ⁷եւ զմահ նորա պատմել⁸ ամենայն հաւատացելոց⁹: 17 Եւ վասն անուան նորա զմահ¹⁰ առ ոչինչ համարելով¹¹ զանձինս իւրեանց մատնեցին¹² տանջանաց եւ մահու՝ փոխարինի ակն ունելով ի միածնէ Որդւոյ քո՝ փառաւորելով յամենեցունց¹³ Հայր Սուրբ¹⁴: 18 Այսաւր եւ մեք զանձինս մեր ի մահ մատնեմք եւ չարչարանաց եւ վշտի, այլ եւ վասն անսուտ¹⁵ խոստմանդ, թէ՛ «Որ զիս ճանաչեն»¹⁶ ի հալածանս կայցեն», զի «Ուր ես¹⁷ եմ, ասէ, անդ եւ պաշտաւնեայն իմ եղիցի»: 19 Եւ գիտեմք, Տէ՛ր, զի ո՛չ անտես առնես զաղաչանս մեր եւ ո՛չ ընդ վայր հարկանես զանձինս ծառայից քոց:

20 Տո՛ւր, Տէ՛ր, փառս¹⁸ անուանդ քո

վասն սքանչելեաց քոց, զոր¹⁹ ցուցանես առ փառաւորիչս անուանդ քո յազգաց²⁰ եւ յաւիտեանց²¹: 21 Մի՛ տար աւտարոտից²² զբնակութիւն սիրելեաց քոց²³ անհաւատիցն ժառանգել²⁴, եւ մի՛ մեծաբանեցեն²⁵ հեթանոսք, թէ՛ կործանեցաւ²⁶ տեղի փրկութեան²⁷ նոցա, եւ ոչ ոք է, որ աւգնէ նոցա, եւ ո՞ւր է Տէր Աստուած նոցա, յոր²⁸ յուսացեալն²⁹ էին³⁰: 22 Յիշեա՛³¹, Տէ՛ր, զգիւնս արեան քո եւ փրկեա՛ ի ձեռաց նեղչաց զհաւատացեալս անուանդ³² քո: 23 ³³Զի ծանիցեն ազգք հեռաւորք զմեծութիւն քո³⁴, եւ յուսացին յանուն քո ամենեքեան³⁵, որք երկիրդիւ ծառայեցեն մեծութեան քո³⁶: 24 Ամրացո՛³⁷, Տէ՛ր, զժողովուրդս քո, հովուեա՛ եւ բարձրացո՛³⁸ մինչեւ յաւիտեան: 25 Պարսպեա՛, Տէ՛ր, խնամատար աջովդ քո³⁹, զոր փրկեցեր պատուական խաչիւդ⁴⁰ քո՛⁴¹ տալով աւգ-

1 օ չիբ եւ զդժոխս ... ազատեաց եւ (1 տող) (blsv)
2 օ վիեակն փիս տեղիսն (blsv)
3 sv եւ զմարմինն
4 օ չիբ իւր
5 օ ամենայն հաւատացելոց
6 Is ըմբել / b յմբել / t յըմպելի / օ զարիւնն ըմբելի փիս զարիւն իւր ըմպելի (blsv)
7 b գրչագրում երկու բերթի կորստի պատճառով այս բառից սկսած բնագիրը բացակայում է մինչեւ այլ գրութեամբ բառերը (նախ. 39)
8 I պատմեն փիս պատմել (sv)
9 I հաւատացեալ փիս հաւատացելոց (sv)
10 օ զմահն, որ վասն անուան նորա փիս վասն անուան նորա զմահ (Isv)
11 օ համարեն փիս համարելով (Isv)
12 օ մատնելով փիս մատնեցին (Isv)
13 sv զամենեցունց փիս յամենեցունց (I)
14 օ չիբ եւ մահու ... Հայր Սուրբ (2 տող) (Isv)
15 sv չիբ անսուտ
16 sv նանաչեն զիս փիս զիս նանաչեն (I)
17 sv եսն
18 օ Որ եւ մեք այսաւր մատնեմք զանձինս մեր պատարագ վասն փառաւորեալ փիս Այսաւր եւ մեք ... Տէր փառս (8 տող) (Isv)

19 sv զորս
20 I ազգաց փիս յազգաց (sv)
21 օ յիշեա, Տէր, զգուք մարդասիրութեան քո եւ փիս վասն սքանչելեաց ... եւ յաւիտեանց (3 տող) (Isv)
22 vj աւտարոտի
23 I չիբ քոց
24 օ զժառանգութիւնս քո ի ձեռս անհաւատից փիս աւտարոտից ... ժառանգել (2 տող) (Isv)
25 օ զի մի մեծաբանիցեն փիս եւ մի մեծաբանեցեն (Isv)
26 օ եթէ կորեալ փիս թէ կործանեցաւ (Isv)
27 օ ապաւինի փիս փրկութեան (Isv)
28 I որ
29 s յուսացեալ
30 օ չիբ եւ ուր է ... յուսացեալն էին (1 տող)
31 hmo Արդ յիշեա
32 mo անուան փիս անուանդ (Ihsv)
33 hm չիբ Զի ծանիցեն ... ի դէպ ժամանակի (նախ. 25)
34 օ չիբ Զի ծանիցեն ... զմեծութիւն քո (1 տող) (Isv)
35 օ չիբ ամենեքեան
36 օ ծառայեն քեզ փիս ծառայեցեն մեծութեան քո (Isv)
37 օ ամրացոյ
38 օ բարձրացոյ
39 sv չիբ քո
40 օ խաչիւ փիս պատուական խաչիւդ (Isv)
41 sv քո վ փիս քո (Io)

նական¹ ի նեղութեանս² ի դէպ ժամանակի:
 26 Զգեա՛, Տէ՛ր, զձեռն³ քո ի վերայ բանա-
 ւոր փարախիս այսորիկ եւ⁴ մի՛ տար ի
 բնակութիւն քո անհաւատիցն մտանել⁵:
 27 Եղիցի՛⁶ ձեռն քո ի զաւրացուցանել
 զհաւատացեալս⁷ եւ որք⁸ դաւանեն եւ
 խոստովանեն⁹ զանուն քո առաջի ազգաց
 անաւրինաց¹⁰: 28 Տո՛ւր, Տէ՛ր, մասն ժա-
 ոանգութեան անձանց մերոց¹¹ ի վերինն¹²
 Երուսաղէմ, զի վասն քո մեռանիմք զաւր
 հանապազ, ¹³եւ զանձինս մեր վասն քո
 անբաւ եւ¹⁴ անչափ մարդասիրութեանդ¹⁵
 ի մահ¹⁶ մատնեմք: 29 Զայլ¹⁷ ինչ ո՛չ ու-
 նիմք պարտուց¹⁸ վճարումն, բայց¹⁹ յաշ-
 խարհի աստ զնեղութիւն կրել²⁰ ունիմք²¹:

30 Լո՛ւր, Տէ՛ր, ձայնից²² մերոց եւ խո-
 նարհեցո՛²³ զունկն ²⁴քո ի մաղթանս ծա-

ռայիցս՝²⁵ բարեխաւսութեամբ քո²⁶ Կարա-
 պետիս եւ Մկրտչիս²⁷, եւ սորին ճգնու-
 թեամբս²⁸ պահեա՛²⁹ զեկեղեցիս³⁰ հաւատա-
 ցելոց անասանելի եւ անդրդուելի³¹:
 31 Զի հաստատուն կացցէ հիմն հաւա-
 տոյս մերոյ ի վերայ հիման առաքելական
 եւ մարգարէական³² խոստովանութեանն³³,
 մինչեւ երեւեսցի արդար դատաստանն³⁴
 համարէն աշխարհի: 32 Երեւեսցի՛³⁵
 փառք քո, Տէ՛ր, ի տաճարս յայս³⁶, զոր
 ընտրեցեր հիմնարկութեամբ սրբոյն³⁷
 Գրիգորի եւ բնակութեամբ սրբոյ³⁸ Կարա-
 պետիս: 33 Եւ կացցէ՛ մնասցէ՛³⁹ փառք
 Սուրբ Երրորդութեանդ⁴⁰ ի տեղոջ⁴¹ աստ:
 34 Քանզի⁴² սա էր⁴³ դուռն⁴⁴ դժոխոց եւ
 կապանք⁴⁵ մահու, իսկ այժմ⁴⁶ ի սմանէ
 մահ սարսուցեալ⁴⁷ երկնչի մերձենալ չա-
 րութեամբ⁴⁸ առ հաւատացեալս: 35 Ի սմա-

1 օ աւգնականութիւն փխ աւգնական (Isv)
 2 օ նեղութեան
 3 հmov զամբաժանուկ աշ փխ զձեռն (Is)
 4 հmo չիբ եւ
 5 հmov զժառանգութիւնս (օ ի ժառանգութիւն) ֆո
 բնակութիւն (օ չիբ ֆո բնակութիւն) անհաւա-
 տիցն (օ անհաւատից) փխ ի բնակութիւն ֆո
 անհաւատիցն մտանել (Is)
 6 օ այլ եղիցի
 7 sv զհաւատացեալսն
 8 օ որ փխ եւ որք
 9 օ խոստովանութեամբ, sv եւ խոստովանիմ փխ
 եւ խոստովանեմ (I)
 10 օ աւտարաց փխ անաւրինաց (Isv) / հm չիբ
 եղիցի ձեռն ... անաւրինաց (մէկ նախ.)
 11 օ անձանց մերոց մասն ժառանգութեան փխ
 մասն ժառանգութեան ... մերոց (Isv)
 12 օ վերինդ ֆո փխ վերինն (Isv)
 13 հm չիբ եւ զանձինս ... կրել ունիմք (նախ. 29)
 14 օ փոխանակ փխ վասն ֆո անբաւ եւ (Isv)
 15 օ մարդասիրութեան ֆո փխ մարդասիրութեանդ
 օ տանջանս փխ մահ (Isv)
 17 օ Այլ փխ Զայլ
 18 օ պարտուցդ այդմիկ փխ պարտուց (Isv)
 19 օ բայց միայն
 20 v չիբ կրել
 21 v4 ունիմք կրել փխ կրել ունիմք / օ չիբ ունիմք
 (Isv)
 22 հmo ձայնի աղաբից փխ Տէր ձայնից (Isv)
 23 օ խոնարհեցոյ
 24 հm չիբ ֆո ի մաղթանս ... մահու իսկ այժմ (նախ.
 34)

25 օ ծառայից ֆոց փխ ծառայիցս (Isv)
 26 օ սուրբ փխ ֆո (Isv)
 27 օ Մկրտչի ֆո փխ Մկրտչիս (Isv)
 28 օ աղաչանաւ սորա փխ սորին նզուրթեամբս
 (Isv)
 29 օ պահեայ
 30 օ զեկեղեցի ֆո փխ զեկեղեցիս (Isv)
 31 օ անդրդուելի եւ անասանելի փխ անասանե-
 լի եւ անդրդուելի (Isv)
 32 sv առաքելոց եւ մարգարէից փխ առաքելական
 եւ մարգարէական (lov4)
 33 I խոստովանութեամբ, օ ֆարոգութեան փխ
 խոստովանութեանն (sv)
 34 օ երեւեսցիս ի դատաստանի փխ երեւեսցի ար-
 դար դատաստանն (Isv)
 35 օ եւ եղիցի փխ երեւեսցի (Isv)
 36 օ տանարի աստ փխ տանարս յայս (Isv)
 37 I սրբոյ փխ սրբոյն
 38 օ սուրբ փխ սրբոյ
 39 sv չիբ մնասցէ (lov4)
 40 v երրորդութեանն
 41 sv տեղի փխ տեղոջ (I)
 42 օ չիբ Քանզի
 43 sv է, օ եղեւ փխ էր (I)
 44 օ խորտակիչ բռնութեան փխ դուռն (Isv)
 45 օ կապանաց, v4 կապարանք փխ կապանք (Isv)
 46 օ չիբ իսկ այժմ
 47 հmo սարսեալ եւ, v սարսուցեալ փխ սարսու-
 ցեալ (Is)
 48 հmo չիբ չարութեամբ

նէ եւ¹ դեւք պատկառեցան², եւ մի՛ դժբե-
ցեն զսպասաւորք³ սորա: 36 Եւ որք գայ-
ցեն ի սմա զբազմութիւն զիւացն, կապե-
ցն՝ ի տեղոջս յայսմիկ, զի խթեցեն
զծուլացեալսն յաստուածպաշտութեան⁴:
37 Բայց մի՛ տացես նոցա իշխանութիւն
ըստ իւրեանց լրբութեանն յարձակիլ⁵ ի
վերայ հաւատացելոց:

38 Եղիցի⁶ եւ, որք հաւատովք յիշե-
սցեն⁷ զանուն սուրբ եկեղեցւոյս⁸ ի նեղու-
թեան⁹ իւրեանց կամ ի վիշտս, կամ ի ցան-
կութիւն¹⁰ չարեաց կամ ի լլկումն¹¹, կամ ի
գետավէժութիւն¹² կամ ի գազանաց բե-
կումն¹³ կամ ի վիհս¹⁴ անհնարինս¹⁵ որո-
գայթից, դո՛ւ, Տէ՛ր Աստուած մեր, լուիցե՛ս
նոցա եւ¹⁶ զերծուցե՛ս զնոսա յարժանա-
հաս չարեաց անտի¹⁷, ¹⁸քանզի քո արա-

րածք են եւ զինք արեան¹⁹: 39 Մի՛ վասն
մեղաց նոցա դատեսցես²⁰ զնոսա եւ վասն
անաւրինութեանց²¹ նոցա պատժապար-
տեսցես²² զնոսա²³, այլ զթուլեամբ քով
խրատեա՛²⁴, որ²⁵ անոխակալդ ես եւ²⁶ ամե-
նեցուն մատակարար²⁷ ըստ իւրաքանչիւր
պիտոյից: 40 Յիշեա՛, զորս²⁸ արեամբ քո²⁹
գնեցեր եւ մահուամբդ քո³⁰ որդեգիրս ա-
րարեր:

41 Մի՛ եղիցի իշխան³¹ ի վերայ հաւ-
տի քո եւ ապաստանիչ³² ժառանգութեան
վերին Սիոնի³³: 42 Տո՛ւր, Տէ՛ր³⁴, շնորհս
բնակչաց սորա, որք պանդխտութեամբ կե-
նաւք գնան³⁵ ի կեանս յայսոսիկ, եւ ո՛չ
ըստ մարմնոյ գրգանաց, եւ զմիտս իւ-
րեանց յերկիւղ քո³⁶ ունիցին³⁷: 43 Թո՛ղ
զմեղս նոցա, ջնջեա՛³⁸ զյանցանս³⁹ նոցա
բարեխաւսութեամբ սրբոյ⁴⁰ Կարապետիս
եւ հեղմամբ⁴¹ արեան սորա¹, գրեա՛

1 hmo չիֆ եւ
2 hmo պատկառեն լիս պատկառեցան (lsv)
3 hmo ոչ իշխելով դժբել ի սպասաւորաց լիս եւ
մի դժբեցեն զսպասաւորք (lsv)
4 sv յաստուածպաշտութենէ լիս յաստուածպաշ-
տութեան
5 ի յարձակելալ լիս յարձակիլ (sv)
6 hmo սա վասն կարեաց անձանց իւրեանց (h իւ-
րոց), ողորմեցիս եւ բժշկեցես յիրաքանչիւր
ախտից (m յախտից). բայց եթէ կամօ իցեն թո-
ղով զնոսա ի ցաւս, զի աշխատեալք մարմնով
ապրեցին հոգով ի հանդերձեալ աւրն (hm չիֆ
բայց եթէ ... աւրն) լիս սմա գրագմութիւն ...
հաւատացելոց: Եղիցի (6 տող) (lsv)
7 hmo հաւատով յիշեն լիս հաւատով յիշեցեն
(lsv)
8 hmo եկեղեցոյս, s եկեղեցոյն լիս եկեղեցւոյս (lv)
9 hmo նեղութիւնս լիս նեղութեան (lsv)
10 mo ցանգութիւն, s ձեղկութիւն լիս ցանկութիւն
(lv)
11 hmo լլկումն այսոց
12 hmsv գետավիժութիւն լիս գետավէժութիւն (lo)
13 m գազանայ բեկութիւն, ho գազանաբեկութիւն
լիս գազանաց բեկումն (lsv)
14 hmo վիշտս լիս վիհս (lsv)
15 sv անհնարս լիս անհնարինս
16 hmo մարդասիրութեամբ (h մարդասիրու-
թեամբդ) քով (m քովդ) եւ ողորմեալ լիս եւ (lsv)
17 hmo չիֆ յարժանահաս չարեաց անտի
18 o զի լիս քանզի / hm չիֆ քանզի քո ... փառք յա-
ւիտեանս. ամէն (նախ. 51)

19 o սուրբ արեան քո լիս արեան (lsv)
20 o դատապարտել լիս դատեսցես (lsv)
21 sv անօրէնութեան
22 sv պատժապարտեսցես լիս պատժապարտես (1)
23 o չիֆ եւ վասն անաւրինութեանց ... զնոսա (2
տող)
24 o խնամեալ լիս խրատեա (blsv)
25 o եւ մարդասիրութեամբ քով ողորմեա եւ
բժշկեա, որ
26 o աննախանձ լիս անոխակալդ ես եւ (blsv)
27 o մատակարարդ եւ լիս մատակարար (blsv)
28 o Տէր գոր լիս գորս (blsv)
29 sv քով լիս քո (lo)
30 sv քով լիս քո (1) / o մարդասիրութեամբ լիս
մահուամբդ քո
31 o իշխանութիւն չարին լիս իշխան (lsv)
32 o մի ապականիչ լիս ապաստանիչ (blsv) (է դա-
րի բնօրինակում թերեւս վերականգնելի է՝ ամ-
բաստանիչ լիս ապաստանիչ)
33 ի Սիոնի, sv Սիոնի լիս Սիոնի (o)
34 o Ընկալ, Տէր, գաղաչանս մեր եւ լիս Տուր, Տէր
35 o գնացեն լիս գնան (blsv)
36 ի չիֆ քո
37 o քննանաց լիս գրգանաց եւ ... քո ունիցին (1
տող) (lsv)
38 o չիֆ զմեղս նոցա ջնջեա
39 o գանցանս լիս գանցանս
40 o սուրբ լիս սրբոյ
41 ի հեղման

²զնոսա ի դպրութիւնն կենաց, ի վիճակս արդարոց քոց: 44 Այո՛³, աղաչե՛մք, եթէ մեղք մեծամեծք իցեն⁴, ի կալ առաջի սրբոյ եկեղեցւոյս⁵ եւ ունելով⁶ բարեխաւս զհեղումն արեան սրբոյ Կարապետիս⁷, եւ զմեր նահատակութիւն տառապանացս՝⁸ հաշտեանց⁹ ընդ նոսա մարդասիրութեամբդ քով¹⁰: 45 Եւ¹¹ մի՛ անտես առներ զաղաչանս մեր, զի դու վասն մեղաւորաց իջեր յերկնից, որպէս ասացեր. «Ո՛չ եկի կոչել զարդարս, այլ՝ զմեղաւորս»: արդ՝ վասն մեղաւորաց¹² աղաչեմք, եւ ո՛չ վասն արդարոց¹³: 46 Զմեղաւորաց¹⁴ թո՛ղ զմեղս, զհիւանդաց առողջացո՛ր զվէրս: 47 Եւ¹⁵ որք ապաւինեցան ի կենդանութեան իւրեանց¹⁶ եւ գործեցին զբարիս ի սուրբ¹⁷ եկեղեցիս, եւ որք սատարեցին Սրբոյ Կարապետիս եւ կրանաւորացս, եւ բազում մեղս գործեալ իցեն, եւ առատաձեռնին¹⁸ ի

մեղաւոր ընչից իւրեանց Սրբոյ Կարապետիս¹⁹ (նոյն ինքս Կարապետս լիցի՛ փոխատու ²⁰փոխանակ ապականացու ողորմութեանն²¹), հատո՛²² նոցա զպարտիս իւրեանց, մատակարարեա՛ նոցա²³ առատապէս զթողութիւն մեղաց²⁴:

48 Մնասցէ՛ զաւրութիւն²⁵ աջոյ քո ի վերայ վիմիս այսորիկ: 49 Եւ²⁶ որպէս յառաջ հիմնարկեցաւ քո զաւրութեամբդ, նոյնպէս կացցէ՛, մինչեւ գաս²⁷ նորոգել²⁸ զերկիր: 50 Յայնմ աւուր²⁹ գտցե՛ս զսանորոգ եւ անապական³⁰, որպէս զխորանն ի հնումն, զի դու կարող³¹ ես յամենայնի: 51 Եւ զմեր մահս ընկա՛լ³², եւ յամենայն արարածոց³³ քեզ փա՛ռք յաւիտեանս. ամէն³⁴»:

52 Եւ յասել³⁵ զԱմէնն³⁶, եկն ձայն յերկնից³⁷, որ ասէր. «Եղիցի՛ ձեզ՝ որպէս եւ

1 օ մեր հեղմամբ արեանս *փիս* հեղմամբ արեան սորա (*Isv*)
 2 *b* գրչագրում թերթի ներքեւի մասի կորստի պատճառով բնագիրը բացակայում է այստեղից մինչեւ մարդասիրութեամբդ ֆոլ բառերը (*նախ. 44*)
 3 օ յորդեգրութիւն սրբոցն ի լոյս *փիս* ի դպրութիւնն կենաց ... ֆոց: Այո (*Isv*)
 4 օ զի եւ մեղաւորաց ողորմութեամբ ֆոլ ֆաւութիւն մեղաց շնորհեսցես *փիս* եթէ մեղի մեծամեծիցն (*Isv*)
 5 օ եկեղեցոյս
 6 օ ունել
 7 օ գուրբ Կարապետս *փիս* զհեղումն ... Կարապետիս (*Isv*)
 8 օ մեր նահատակութեամբս *փիս* զմեր նահատակութիւն տառապանացս (*Isv*)
 9 օ հաշտես
 10 օ *չիֆ* մարդասիրութեամբդ ֆոլ
 11 *sv չիֆ* եւ (*blot*)
 12 *s* մեղաւորացս
 13 օ *չիֆ* զի դու վասն մեղաւորաց ... արդարոց (*4 տող*)
 14 օ եւ զմեղաւորացն *փիս* Զմեղաւորաց
 15 օ եւ զվիրաւորելոցն ողջացո զվէրս *փիս* զհիւանդաց ... զվէրս: եւ (*Isv*)
 16 օ ի կենդանութեան իւրեանց ապաւինեցան յայստեղի *փիս* ապաւինեցան ... իւրեանց (*Isv*)
 17 օ բարիս առ *փիս* զբարիս ի սուրբ (*Isv*)
 18 *s* առատաձեռնին

19 օ յընչից իւրեանց մատակարարեցին վասն Աստուծոյ առ կրանաւորս *փիս* որք սատարեցին ... Սրբոյ Կարապետիս (*4 տող*) (*Isv*)
 20 *b* գրչագրում մի ֆանի թերթի կորստի պատճառով բնագիրը բացակայում է այստեղից մինչեւ զերկիր ոչ ինչ բառերը (*նախ. 183*)
 21 օ *չիֆ* նոյն ինքս ... ողորմութեանն (*2 տող*)
 22 օ Դու հատո / *sv* ըստ հաւատոյ *փիս* Հատո (*Iv*)
 23 *sv* ի նոսա *փիս* նոցա
 24 օ բարեխաւսութեամբ սուրբ Կարապետիս *փիս* զպարտիս իւրեանց ... մեղաց (*2 տող*) (*Isv*)
 25 օ Տէր փառք եւ զարութիւն
 26 *sov չիֆ* եւ (*I*)
 27 օ սա ֆան զամենայն եկեղեցիս, եւ եմ փառք աստուածութեանդ շուրջ զնովաւ, տոյնպէս մնացել ի սմա մինչեւ գայցես *փիս* ֆո զարութեամբդ ... մինչեւ գաս (*1 տող*) (*Isv*)
 28 *sov* ի նորոգել
 29 օ եւ յորժամ *փիս* Յայնմ աւուր (*Isv*)
 30 օ անապականութեամբ լցեալ *փիս* անապական
 31 *sv* կարող
 32 օ ներքոյ եւ արտաքոյ. այլ եւ զմեր մահս ընկալ ի հանոյս ֆո տէրութեանդ, զի դու կարող ես յամենայնի *փիս* զի դու կարող ... մահս ընկալ (*1 տող*) (*Isv*)
 33 օ *չիֆ* յամենայն արարածոց
 34 օ *չիֆ* ամէն
 35 *m* ասել, օ ասացեալ *փիս* յասել (*sv*)
 36 *I* զայս ասացեալ *փիս* յասել զԱմէնն / *h չիֆ* եւ յասել զԱմէնն
 37 *h* երկնից

կամիք¹: 53 Եւ որ ոք² վասն անուան իմոյ եւ Կարապետի³ պանդխտեցի⁴, Հատուցից նոցա ի գալստեան իմում⁵: 54 Եւ⁶ դուք եկայք ի տեղիսն լուսեղէնս⁷, զոր պատրաստեցէք⁸ ճգնութեամբ ձերով⁹»: 55 Եւ լուեալ սրբոցն՝ երկիր պագին¹⁰ առաջի սրբոյ սեղանոյն: 56 Եւ ելեալ արտաքս¹¹ եւ գնաց Պաւղիկարպոս¹² առաջի սրբոյ¹³ խաչին եւ անդ¹⁴ սկսաւ աղաչել¹⁵ զԱստուած՝ վասն խաղաղութեան ամենայն¹⁶ աշխարհի, եւ¹⁷ զեկեալ թշնամին¹⁸ խորտակելոյ եւ աղքատաց մնալ ի տեղիս¹⁹ իւրեանց:

57 Եւ²⁰ յանկարծակի²¹ Հասին զաւրքն Պարսից. եւ իբրեւ եկին ի դուռն Պաւղիկարպոսի²², վաղվաղակի²³ Հատին զպարա-

նոց նորա եւ ձգեցին²⁴ առաջի խաչին: 58 Եւ ինքեանք եկին²⁵ մինչեւ²⁶ ի դուռն եկեղեցւոյն²⁷ եւ տեսին²⁸ զկրանաւորսն²⁹ յարտասուս եւ յաղաւթս պարապեալ³⁰: 59 Եւ յարձակեալ ի վերայ³¹ գեւթանեքեանն³² կոտորեցին³³. եւ էին³⁴ այտքիկ³⁵. Թէնովնաս³⁶, Պաւղիկարպոս, Սիմէովն³⁷, Յովհան³⁸, Եպիփան, Դիմառիոս, Ենարկիոս³⁹: 60 Սոքա⁴⁰ կոտորեցան⁴¹ ի զաւրացն⁴² Միհրանայ յամսեանն Քաղոց, որ աւր երրորդ⁴³ էր, յաւուր Հինգշաբաթի, իրններորդ ժամու⁴⁴:

61 Եւ ինքեանք մնացին ի տեղին⁴⁵ մինչեւ ցառաւաւտն: 62 Բայց զդուռն եկեղեցւոյն⁴⁶ ոչ կարացին գտանել⁴⁷, զի փակեաց⁴⁸ Տէր ի նոցանէ: 63 Եւ սկսան

1 hmv կամիքի
 2 hmsv որք փխ որ ոք (lo)
 3 hmov Կարապետիս փխ Կարապետի (Is)
 4 sv պանդխտացիցն, hmo պանդխտութեամբ փաղափարեսցի փխ պանդխտեսցի (I)
 5 hmo գիտուցումն (hm հատուցումն) բարի յաւուրն (h յաւուր) այցելութեան փխ ի գալստեան իմում (Isv)
 6 hmov եւ գմեղս բողից ցոցա (o ցոցա բողից) վասն զի մարդասէր եմ առ ամենեսեան (ho ամենայն). դարձեալ (o դարձեալս) եւ
 7 hm տեղի լուսաւորս, o լուսաւոր տեղին փխ տեղիսն լուսեղէնս (Isv)
 8 hmo պատրաստեալ էք, sv պատրաստեցիք փխ պատրաստեցէք (I)
 9 hmo ձերով մզնութեամբ (o մզնութեամբ) փխ մզնութեամբ ձերով (Isv)
 10 h երկիր պագեցին, mo երկրպագեցին փխ երկիր պագին (Isv)
 11 hmo արտաքս ելեալ փխ ելեալ արտաքս (Isv)
 12 hmo Պաւղիկարպոս գնաց փխ գնաց Պաւղիկարպոս (Isv)
 13 hm չիք սրբոյ
 14 hmo չիք անդ
 15 sv աղօթել եւ աղաչել
 16 mo չիք ամենայն
 17 hm չիք եւ
 18 hmo թշնամիսն փխ թշնամին (Isv)
 19 h տեղի
 20 hmv չիք եւ
 21 m յանկարծ
 22 hmov տեսին զՊաւղիկարպոս փխ եկին ի դուռն Պաւղիկարպոսի (Is)

23 o չիք վաղվաղակի
 24 hmsov ընկեցին փխ ձգեցին (I)
 25 hmov փութապէս եկին
 26 hmo չիք մինչեւ
 27 Ihmo եկեղեցոյն
 28 I տեսեալ
 29 hm զկրօնաւորս
 30 hmo ի պաղատանս առ Աստուած փխ յաղաւթս պարապեալ (Isv)
 31 o վերայ սրբոցն առժամայն / m վերայ առժամայն
 32 s գեօթանեքեանն
 33 hmo սպանին փխ կոտորեցին (Isv)
 34 hmov որոց անուանքն են փխ եւ էին (Is)
 35 hm այս փխ այտքիկ
 36 I Թէնուս
 37 sv Սիմէոն, hm Սիմէոն, o Սիմովն փխ Սիմովն (I)
 38 mo Յովհաննէս, hsv Յոհաննէս փխ Յովհան (I)
 39 o Նարկեսոս, mv² Նարեսոս, h Յարեսոս փխ Ենարկիոս (Isv)
 40 hmov սոքա եւթանեքեան
 41 hmov կատարեցան փխ կոտորեցան (Is)
 42 hm զօրացն Պարսից
 43 hmov Գ, s Գ փխ երրորդ (Iv₄)
 44 o ընդ երեկաւուրն, hm երեկս աւուրն փխ յաւուր հինգշաբաթի յիններորդ ժամու (Isv)
 45 h տեղի
 46 hmo եկեղեցոյն
 47 hm գտին փխ կարացին գտանել
 48 hmov ծածկեաց փխ փակեաց (Is)

մրճաւք¹ հարկանել եւ ոչ գտին²: 64 Եւ զարհուրեալք³ ի դիւաց⁴ փախեան ի տեղոջն գիշերով⁵: 65 Եւ մարմինք⁶ սրբոցն անկեալ կային⁷ ի տեղոջն⁸ զերիս աւուրս անթաղ⁹, զի¹⁰ ամենեքեան փախեան¹¹:

66 Եւ յետ երից աւուրց եկին¹² սպասաւորք¹³ սուրբ¹⁴ եկեղեցոյն¹⁵ եւ¹⁶ հայրն թողիկ, եւ տեսեալ¹⁷ զնոսա, զի վախճանեալ¹⁸ էին, եւ¹⁹ յարտասուս եղեալ՝ տրտմեցան յոյժ: 67 Եւ²⁰ առեալ իջուցին նոցա²¹ ի մէջ դրախտին՝ ի կողմն հարաւոյ²²: 68 Անդ փորեցին զերկիր եւ իջուցին զնոսա ի գերեզման²³ առ Անտոն²⁴ եւ կրաւնիղէս, որ²⁵ եկեալ²⁶ էին զկնի սրբոյն

Գրիգորի²⁷ ի Կեսարիայէ²⁸: 69 Եւ կանգնեալ նշան տէրունական²⁹ ի վերայ նոցա՝ բազմաց³⁰ բժշկութիւնս առնէին³¹:

70 Իսկ ոմանք³² հասեալ³³ ի Մուշեղայ³⁴ իշխանէն³⁵ տեղեկանալ վասն զաւրացն, իբրեւ տեսին զնոսա կոտորեալս, հիացան եւ փութանակի երթեալ պատմեցին զիրան³⁶ իշխանին Մուշեղայ: 71 Եւ նորա լուեալ՝ զաւուրս երիս³⁷ իբրեւ զմեռեալս³⁸ զնիւր³⁹ անխաւս⁴⁰: 72 Իսկ զաւրքն մատուցեալ⁴¹ թուղթ⁴² քրիստոնէական աւրինաւք եւ մխիթարութեամբ⁴³, ասելով⁴⁴. 73 «Ո՛վ⁴⁵ ճշմարիտ շառաւեղ երանելի յուսոյն⁴⁶, երջանիկ սպարապետ⁴⁷, մի՛ երկմտիր⁴⁸ վասն նոցա, զի աղաւթիւք իւրեանց ամուր աշտարակ եղեն աշխարհի⁴⁹, բարեխաւսք⁵⁰ եւ աւգնականք¹ առ

1 I մրնաւ
 2 hmo չի՛ք եւ ոչ գտին
 3 o զարհուրեալ
 4 s դիւացն
 5 sv զի գիշեր էր փիս գիշերով (Iv₄) / hmo չի՛ք գիշերով
 6 hmo նշխարք փիս մարմինք (Isv)
 7 hm կայր
 8 hmo չի՛ք ի տեղոջն
 9 hmo անթաղ զաւուրս երիս փիս զերիս աւուրս անթաղ (Isv)
 10 hmv քանգի փիս զի (Iso)
 11 v փախեան ամենեքեան փիս ամենեքեան փախեան / s չի՛ք զի ամենեքեան փախեան
 12 hmov եկն փիս եկին (Is)
 13 hm սպասաւոր, o սպասաւորն փիս սպասաւորք (Isv)
 14 hmov չի՛ք սուրբ
 15 v եկեղեցւոյն
 16 hmo չի՛ք եւ
 17 hm տեսին փիս տեսեալ
 18 lo վաղնանեալ
 19 hmsv չի՛ք եւ
 20 hmov Ապա փիս եւ (Is)
 21 s զնոսա փիս նոցա (I) / hmov զնշխարս նոցա իջուցին փիս իջուցին նոցա
 22 I չի՛ք ի կողմն հարաւոյ / v ի կողմն հարաւոյ ի մէջ դրախտին փիս ի մէջ դրախտին ... հարաւոյ
 23 hmov անդէն (h անդ) եղին զնոսա փիս Անդ փորեցին ... ի գերեզման (I unղ) (Is)
 24 s Անտոն
 25 o որք
 26 s եկեալք

27 hmov զկնի սրբոյն Գրիգորի եկեալ (hmv ելեալ) էին փիս եկեալ էին ... Գրիգորի (Is)
 28 hmsv Կեսարիոյ փիս Կեսարիայէ (Io)
 29 hmo խաչ փիս նշան տէրունական (Isv)
 30 mso եւ բազմաց
 31 hmov բժշկութիւնս լինէր ի տեղոջն փիս բժշկութիւնս առնէին (Is)
 32 I ովմանք
 33 sv հասեալք
 34 I Մուշեղ
 35 h իշխանէ
 36 hmo չի՛ք զիրան
 37 I զերիս աւուրս փիս զաւուրս երիս
 38 o չի՛ք իբրեւ զմեռեալս
 39 v զնիւր / hmo անկեալ (hm անգեալ) զնիւր փիս զնիւր (s) / I այնպէս կայր իբրեւ զմեռեալս փիս իբրեւ զմեռեալս զնիւր
 40 s անխաւս
 41 hmo մատուցին, sv մատուցին նմա փիս մատուցեալ (I)
 42 I թուղթս
 43 o մխիթարութեամբ / I արիւնակաւ մխիթարութեան փիս արիւնակաւ եւ մխիթարութեամբ
 44 lo չի՛ք ասելով
 45 v չի՛ք Ո՛վ
 46 s երանելի շառաւեղ յուսոյն փիս շառաւեղ երանելի յուսոյն
 47 hmsv ասպարապետ փիս սպարապետ (Io)
 48 hmsov տրտմիր փիս երկմտիր (Iv₄)
 49 I աշտարակ ամուր կանկնեցան եւ բոլոր տիեզերաց փիս ամուր աշտարակ ... աշխարհի
 50 m բարեխաւս

Աստուած: 74 Բայց դու առաւել գոհու-
թիւն մատո՛ Աստուծոյ², որ ի քում ժամա-
նակի³ յայնքան⁴ աստիճան⁵ Հանգստեան⁶
փոխեցան⁷ յաշխատութենէ անտի⁸ խիստ
վարուցն: 75 Զնոսա յԱստուած թո՛ղ եւ
տե՛ս զեկեալսդ ի վերայ մեր զՄիհրան, թէ
որպէ՛ս յաղթեսցես⁹»:

76 Իսկ նորա որպէս ի քնոյ զարթու-
ցեալ՝ Հրամայեաց կոչել առ ինքն¹⁰ զՎա-
հան, զոր իշխան¹¹ էր արարեալ¹² Տարաւ-
նոյ, մինչ ինքն Հայոց մարգպան եղեւ¹³:
77 Եւ ասէ ցնա. «Որդեա՛կ Վահան, դու
գիտես զաւուրս կենաց իմոց, որ¹⁴ այս ձի
ամ է, որ¹⁵ ես պատերազմ¹⁶ եմ մղեալ¹⁷ եւ
սլաքով եմ սրբեալ¹⁸ զարիւնն ի ճակա-
տէս¹⁹ փոխանակ քրտան²⁰: 78 Ութսուն
եւ²¹ երեք ուզմ²² անձամբ իմով եմ կար-

գեալ²³ եւ յաղթեալ²⁴: 79 Եւ²⁵ արդ²⁶ ծեր
եմ եւ դողդոջոտ²⁷, եւ աւզնական իմ Աս-
տուած է եւ դու, եւ ո՛չ այլ ոք²⁸, զի որդին
իմ մեռաւ երկոտասանամեայ²⁹:

80 Եւ³⁰ արդ, որդեա՛կ³¹, դի՛ր³² զայս ի
մտի քում, զի³³ եթէ ի վերայ քրիստոնէից
մեռանիս եւ եկեղեցւոյ³⁴ մարտիրոս³⁵ ես,
եւ³⁶ եթէ³⁷ ի վերայ մարմնաւոր իրաց³⁸
այն քեզ³⁹ անուն քաջութեան⁴⁰ է⁴¹: 81 Զի
եւ այլ ժառանգ ոչ ունիմ՝ եւ երկիրս քեզ
եղիցի եւ զաւակի քում յետ քո⁴²: 82 Արդ՝
արի գնա՛⁴³ եւ իմաստութեամբ արա՛
զիրսդ⁴⁴, եւ սուրբ Կարապետն լիցի՛⁴⁵ քեզ
աւզնական եւ պարիսպ եւ աղաւթք սուրբ
կրաւնաւորացն՝ յաջմէ եւ յահեկէ⁴⁶»:

83 Իսկ Վահան յանձին կալեալ⁴⁷
զիրան՝ սկսաւ դեսպանս կազմել եւ առ⁴⁸

1 sv օգնականի մեզ / m օգնականի աշխարհի
2 s գոհացիր զԱստուծոյ առաւել փիս առաւել ...
Աստուծոյ
3 hmo fn ժամանակս փիս fում ժամանակի (Isv)
4 hmo յայսպէս
5 o աշտինան / mv աստինան առաքինութեան
հասին եւ
6 hmsv հանգստեամբ փիս հանգստեան (Io)
7 ho փոխեաց փիս փոխեցան
8 mv առ Աստուած մարտիրոսական մահուամբ
(m արեամբ) ի հանգիստ փիս յաշխատութենէ
անտի
9 hmov ի խոտարուտ կենացն (v կենաց) ի
դրախտն փափկութեան, եւ մեզ միշտ (ho չիմ
միշտ) բարեխաւս. արդ՝ արի՛ սքափեա՛ց եւ
գեկեալդ ի վերայ մեր զՄիհրան յուղարկեցես
փիս խիստ վարուցն ... յաղթեցես (Isv4) (3 տող)
10 I չիմ առ իմին
11 hmo իշխանն
12 mv արարեալ զնա
13 hmo մարգպան էր փիս Հայոց մարգպան եղեւ
(Isv)
14 hmov զի փիս որ (I) / s թէ քանի ամբ եմ որ
15 hmo զի փիս որ (Isv)
16 ho ի պատերազմ
17 mv՛ մղել փիս մղեալ
18 o սրբել
19 Iv4 զարիւնն ի նակատես սրբեալ փիս եւ սլաքով
... ի նակատես
20 m քրտանն, sv քրտանցն փիս քրտան (Iho)
21 Iv4 եւթսունս եւ, hmo եւ ութսուն փիս ութ-
սուն եւ (sv)

22 m ուզմն, o ընազմ, Iv4 պատերազմ փիս ուզմ
(hsv)
23 mo կարգել
24 hmsov մղեալ փիս յաղթեալ (Iv4)
25 o չիմ եւ
26 hmov այժմ փիս արդ (Is)
27 ho դողդոջոտ, m դողդոջող փիս դողդոջոտ (Isv)
28 s չիմ եւ ոչ այլ ոք
29 v՛ երկոտասանամբ
30 hmo չիմ եւ
31 I չիմ որդեակ
32 hmo դիր որդեակ փիս որդեակ դիր (sv)
33 m եւ, ho որ փիս զի (Isv)
34 hmo եկեղեցոյ Աստուծոյ մեռանիս փիս քրիստո-
նէից ... եկեղեցւոյ (Isv)
35 I մարտիրոս
36 mv իսկ փիս եւ (Is)
37 s թէ
38 mv ընչից իջանես ի մարտ փիս իրաց / ho չիմ եւ
եթէ ... իրաց (I տող)
39 hmov եւ այն փիս այն բեզ (Is)
40 msv քաջութեամբ փիս անուն քաջութեան (I)
41 ho քաջութեան անուն փիս անուն քաջութեան է
42 hmo չիմ յետ fn
43 s եւ զնա / I չիմ զնա
44 hmsov որսա զնա փիս արա զիրսդ (I)
45 hmsov եղիցի փիս լիցի (I)
46 h ահեկէ / Iv4 չիմ եւ պարիսպ ... յահեկէ (2 տող)
47 I յանձն առեալ, h կալեալ անձին փիս յանձն
կալեալ (msov)
48 h չիմ առ

նա յուղարկել, զի հաշտեսցի¹ եւ գնասցէ²:
 84 Իսկ նա ասէ. «Մինչեւ³ զիշխանն Մու-
 շեղ ոչ⁴ կալեալ տանիմ ի Պարսիկս առ ար-
 քայն, ո՛չ գնամ աստի⁵»: 85 Իսկ⁶ Վահան
 արձակեալ⁷ ասէ⁸. «Եթէ գերկիրս ինձ տա-
 ցես⁹ տէրութեամբ եւ¹⁰ իշխանութեամբ, ես
 տաց¹¹ զՄուշեղ¹² ի ձեռս քո, եւ¹³ ես ինքս¹⁴
 առ քեզ գամ¹⁵ ապստամբութեամբ ի նմա-
 նէ¹⁶ եւ հատանեմ¹⁷ գերկիւղ ի պատեհու-
 թեան¹⁸». եւ նորա¹⁹ կոչեալ²⁰, քանզի²¹
 յաւժարէր իրացն: 86 Եւ ինքն²² իջեալ²³ ի
 Մուշն աւանի²⁴, եւ Մուշեղն²⁵ յամուրն
 Ողկան:

87 Արդ²⁶ այն գաւրքն²⁷, որ²⁸ գկրաւ-
 նաւորսն կոտորեցին, անցեալ գնացին²⁹

յԱստղաւն³⁰ ամրոցն³¹. կացին³² աւուրս
 երկու³³ եւ³⁴ ոչ ինչ կարացին առնել:
 88 Ապա գնացին³⁵ առ Միհրան եւ ծանու-
 ցին³⁶ զամենայն ձեւ³⁷ ամրոցին: 89 Իսկ³⁸
 իբրեւ եկն Վահան առ Միհրան,
 խնդրեաց³⁹ ի նմանէ⁴⁰ զԱստղաւնս⁴¹:
 90 Եւ Վահան ասէ⁴². «Ո՛չ այդպէս, տէ՛ր⁴³.
 այլ տո՛ւր ի ձեռս իմ չորս⁴⁴ հազար այր, որ
 գնամ⁴⁵ ի վերայ ամուր բերդիցն, ուր մտե-
 րիմք⁴⁶ նորա եւ գանձքն⁴⁷, գուցէ բռնա-
 ցեալ⁴⁸ ոչ տայցեն⁴⁹ ի ձեռս իմ՝ ապստամբ
 զիս կարծելով⁵⁰: 91 Այլ այժմ⁵¹ երթիցուք
 նախ յԱւձ⁵² քաղաք եւ ապա⁵³ յայլ⁵⁴ ու-
 րեք»:

92 Իսկ Միհրան տուեալ ի ձեռս նորա
 չորս հազար ընտիր⁵⁵ առն եւ ձիոյ⁵⁶:

1 հ հաշտեսցէ
 2 I դեսպան արձակել առ նա եւ յղել հաշտիլ եւ
 գնալ փխ դեսպան կազմել ... գնասցէ (2 տող)
 3 օն ոչ այլ մինչեւ, հոռ ոչ այլ մինչ փխ մինչեւ (Is)
 4 հոռ չի՞ ոչ
 5 հոռ առ արքայն Պարսից տանիմ փխ տանիմ ի
 Պարսիկս ... աստի (1 տող) (Isv)
 6 հ եւ փխ Իսկ
 7 I չի՞ արձակեալ
 8 օ արձակել ասէր փխ արձակեալ ասէ
 9 հոռօ տաս փխ տացես (I)
 10 հոռ չի՞ տէրութեամբ եւ
 11 հոռ տամ փխ տաց (Isv)
 12 հոռօն զիշխանն Մուշեղ փխ զՄուշեղ (Is)
 13 օ զի փխ եւ
 14 sv ինքն փխ ինքս (I) / հոռ չի՞ ինքս
 15 հոռ կամիմ գալ փխ գամ (Isv)
 16 I չի՞ ապստամբութեամբ ի նմանէ
 17 հոռ հարկանել, օ հատանել փխ հատանեմ (Isv)
 18 հոռ պատեհութիւն փխ պատեհութեան (Isv)
 19 օ նա փխ նորա
 20 հոռ արձակեալ (օ արձակել) կոչեաց փխ կո-
 չեալ (Isv)
 21 օ զի փխ քանզի
 22 I չի՞ ինքն
 23 հոռ իջանէր, օ իջեալ էր փխ իջեալ (Is)
 24 հոռ աւան փխ աւանի
 25 հոռ իսկ Մուշեղ փխ եւ Մուշեղն (Isv)
 26 հոռ եւ փխ Արդ (Isv)
 27 I գաւրսն, օ գաւրք փխ գաւրքն (հոռօ)
 28 sv որք
 29 հոռ չի՞ գնացին

30 m յԱստղաւնս, v՝ յԱստղոն, հv՝ յԱստղաւնս, Iv⁴
 Աստղաւնս փխ յԱստղաւն (sov)
 31 հv՝ յամրոցն, v՝ ամուրն փխ ամրոցն
 32 հոռ կային փխ կացին
 33 I երկուս
 34 mo չի՞ եւ
 35 հոռ երթեալ գնացին
 36 հոռօ մատուցին փխ ծանուցին (Io)
 37 Iv⁴ վասն փխ գամենայն ձեւ
 38 հոռ չի՞ Իսկ
 39 հոռ եւ նա խնդրեաց
 40 I չի՞ ի նմանէ
 41 օ զԱստղաւնս, հոռ զԱստղաւնս ամրոց փխ
 զԱստղաւնս (Isv)
 42 հոռ Ասէ Վահան փխ եւ Վահան ասէ (Isv)
 43 s չի՞ տէր
 44 v չորեք
 45 հոռօն գնամք փխ գնամ (Is)
 46 I մտերիմքս եւ
 47 հոռ գանձն
 48 հոռ բռնուցցեն
 49 հոռ չտան փխ ոչ տայցեն (Isv)
 50 I իմանալով փխ կարծելով
 51 I չի՞ այժմ
 52 s ի յՕձ
 53 h չի՞ ապա
 54 ho այլ փխ յայլ
 55 օ այր ընտիր
 56 I նորա առնել չորս հազար այր եւ ի ձեռս նո-
 րա փխ Միհրան տուեալ ... եւ ձիոյ (2 տող)

93 Եւ նորա առեալ տանէր¹ մինչեւ ի դռուն Աւձ քաղաքին², ի ներքս նենգութեամբ դարան մահու գործեալ³ ի ձեռս գալ⁴ զաւրացն: 94 Եւ առ վաղիւն⁵ բանս արարեալ⁶ քաղաքին՝ ի ներքս⁷ առնուլ զգաւրսն Պարսից⁸: 95 Եւ քանզի⁹ նուրբ¹⁰ էր մուտ քաղաքին՝ սակաւք¹¹ սակաւք¹² կարէին մտանել¹³ ի ներքս¹⁴: 96 Եւ որք¹⁵ ընդ դռուն յայնկոյս¹⁶ անցանէին, գայն¹⁷ ի տունս¹⁸ արկեալ¹⁹ կողոպտէին զսգեստն²⁰ եւ զգլուխսն կտրէին եւ²¹ արտաքոյ պարսպին²² յաներեւան տեղիսն ի խորսն լնուին²³:

97 Եւ ի չորս²⁴ Հազարէն²⁵ յիսուն այր էր թողեալ²⁶ ի Խարձ²⁷ կոչեցեալ գեղն²⁸:

98 Եւ նշան²⁹ տուեալ էր, թէ³⁰ «Յորժամ զոք ի ձեզ³¹ յուղարկեմ³², ի Միհրան գնացէ՛ք եւ այլ զաւրս³³ ածէ՛ք»: 99 Եւ այնպէս արարեալ³⁴ եւ յղեաց, թէ³⁵ «Այլ զաւրս տո՛ւր³⁶»: 100 Եւ նոքա դարձան առ³⁷ Միհրան եւ առին ի նմանէ³⁸ երկու Հազար այր ընտիր եւ եկին առ Վահան³⁹: 101 Եւ⁴⁰ նա այնպիսի գործ Հնարեաց, զոր⁴¹ ոչ կարացին գիտել Պարսիկքն⁴²:

102 Արդ՝ յորժամ եկին⁴³ ի դռուն մաւրացն⁴⁴, Վահան զՊարսից⁴⁵ զաւրացն⁴⁶ գերիվարսն եւ զՀանդերձսն տուեալ էր⁴⁷ քաղաքացեացն, ի դռուն կոչեաց⁴⁸ զնոսա եւ ետ խրատ⁴⁹, թէ⁵⁰ «Յորժամ նոքա ի ձեզ⁵¹ Հային, դուք միաբան ի քաղաքն դարձէ՛ք⁵², եւ ի⁵³ ներս⁵⁴ մտեալ՝ զյաղթութեան փողն⁵⁵ Հնչեցուցէ՛ք¹, եւ զդռուն քաղա-

1 hmo իբրեւ գնացիմ փխ նորա առեալ տանէր (Isv)
 2 hmo քաղաքին
 3 o պատրաստեալ փխ գործեալ (hmsv) / I եւ ի ներս պատուիրեաց նենգութեամբ փխ ի ներս ... գործեալ
 4 ms գայլ փխ գալ
 5 I չի՛ք եւ առ վաղիւն
 6 o առեալ փխ արարեալ (hmsv) / I բան տուեալ փխ բանս արարեալ
 7 I ներս փխ ներս
 8 I չի՛ք Պարսից
 9 o զի փխ քանզի
 10 hm մերձ փխ նուրբ
 11 sv սակաւ, hmo ի ժամուն (h ժամուն) փխ սակաւ (I)
 12 sv սակաւ փխ սակաւ (Ihmo)
 13 hmo մտանէին փխ կարէին մտանել (Isv)
 14 I ներս փխ ներս (sv) / hmo չի՛ք ի ներս
 15 I որ փխ որք
 16 hmo չի՛ք յայնկոյս
 17 sv գայնս
 18 h տուն
 19 hmo առեալ փխ արկեալ
 20 s զսգեստն փխ զսգեստն (I) / hmov զգեստիցն (m սգեստիցն) կողոպտէին փխ կողոպտէին զսգեստն
 21 hmo զգլուխն կտրեալ փխ զգլուխն կտրէին եւ
 22 s չի՛ք պարսպին
 23 hmo յաներեւոյ տեղիս ընկնուին փխ յաներեւան ... լնուին (Isv)
 24 o քարս փխ չորս
 25 v չորսհազարէն, m չորս հազար այրէն փխ չորս հազարէն (Ihso)

26 hmov թողեալ էր փխ էր թողեալ (Is)
 27 h Խարցս, mo Խարձս, v² Հարցս փխ Խարձ (Isv)
 28 m գետ
 29 hmo պատուէր փխ նշան (Isv)
 30 m եթէ փխ թէ / h չի՛ք թէ
 31 I քեզ փխ ձեզ (msv) / ho ի ձեզ զոք փխ զոք ի ձեզ
 32 h յղրկեմ / m յղարկեմ
 33 hm գորք, o գաւր փխ գաւրս (Isv)
 34 o արար, hm արարին փխ արարեալ / I արարեալ այնպէս փխ այնպէս արարեալ
 35 I չի՛ք թէ
 36 hmo չի՛ք եւ յղեաց թէ այլ գաւրս տուր
 37 hmo գնացիմ ի փխ դարձան առ (Isv)
 38 hmo չի՛ք ի նմանէ
 39 I ի դռուն քաղաքին փխ առ Վահան
 40 I Արդ փխ եւ
 41 I հնարեալ, որ փխ հնարեաց զոր
 42 I Պարսիկք
 43 o մերձեցան, hm մտեցան փխ եկին (Isv)
 44 hmo քաղաքին փխ մաւրացն (Isv)
 45 I զՊարսիկ
 46 sv գաւրաց / o չի՛ք գաւրացն
 47 mo չի՛ք էր
 48 hmo դուրս կոչէր փխ դուրս կոչեաց (Isv)
 49 hmo խրատ տուեալ փխ ետ խրատ (Isv)
 50 hm եթէ
 51 o զանէ, hm ձեզ փխ ի ձեզ (Isv)
 52 I դարձիք, hmo դիմեցէ՛ք փխ դարձէ՛ք (sv)
 53 h եւ փխ ի
 54 hmo ներս
 55 o փողն

քին² ի բաց թողէ՛ք, զի նոքա կարծիցեն, թէ³ առին⁴ գբաղաքն⁵»: 103 Եւ արարին այնպէս: 104 Արդ՝⁶ իբրեւ տեսին Պարսիկքն⁷, զի դիմեցին նոքա⁸ միաբան ի քաղաքն⁹, խնդացին յոյժ: 105 Դիմեցին եւ¹⁰ նոքա¹¹ ի քաղաքն եւ սկսան¹² մտանել¹³: 106 Իսկ Վահան փոլթով¹⁴ ընդ¹⁵ առաջ¹⁶ եկեալ¹⁷ զաւրացն՝ աւետիս տայր եւ քսան¹⁸ այր¹⁹ ի Պարսից²⁰ զաւրացն աւետաւոր²¹ առաքէր առ Միհրան, թէ՛²² «Առաք զքաղաքն²³»: 107 Եւ իբրեւ դարձան աւետաւորքն²⁴, եւ ինքն դարձաւ զհետ Պարսից²⁵ զաւրացն:

108 Եւ²⁶ իբրեւ բազումք մտին²⁷ ի քաղաքն, եւ այլքն²⁸ դեռ մտանէին, սկսան կասկած առնուլ զիրացն եւ կամէին յետս

դառնալ: 109 Իսկ²⁹ Վահան³⁰ զհետ մտեալ՝ սկսաւ կոտորել եւ³¹ ի մաւրսն³² ընուլ: 110 Եւ ինքն աստի³³ եւ քաղաքացիքն³⁴ անտի՝ քառասուն այր³⁵ մաւրահեղձ արարին³⁶: 111 Եւ զայլսն ի քաղաքն արգելեալ՝ կտրել³⁷ տայր³⁸ զգլուխսն, եւ³⁹ ի⁴⁰ պարիսպն հանէին⁴¹: 112 Եւ արարեալ համար⁴² յաւուր⁴³ յայնմիկ⁴⁴ գտին զգլուխս ՁԽ՝ պակաս երկու⁴⁵: 113 Եւ հրամայեաց զամենեցուն զքրիթսն կտրել⁴⁶ եւ զթլփատսն⁴⁷, եւ արկանել ի մախաղ⁴⁸:

114 Եւ ինքն⁴⁹ առեալ զզաւրս իւր⁵⁰ արս եւթն հարիւր⁵¹ եկն⁵² ի Մուշն աւան⁵³: 115 Չորս հարիւր⁵⁴ այր⁵⁵ թողեալ յանցս⁵⁶ Մեղեայ⁵⁷ եւ երկու հարիւր¹ այր²

1 m հնչեցէ՛ք, ho հնչեցուցանելով փխ հնչեցուցէ՛ք (Isv)
 2 օ չի՛ք քաղաքն
 3 օ կարծեսցեն եթէ փխ կարծիցեն թէ
 4 v4 առաք փխ առին
 5 I կարծիցէ՛ն, թէ առաք գբաղաքն, եւ զդուռն ի բաց բողբէ՛ք փխ եւ զդուռն ... գբաղաքն (2 տող)
 6 hmo եւ փխ Արդ (Isv)
 7 ho Պարսիկք
 8 օ չի՛ք նոքա
 9 hmo ի քաղաքն միաբան փխ միաբան ի քաղաքն (Isv)
 10 hmsv եւ դիմեցին փխ դիմեցին եւ (Io)
 11 hm նոքա այլ, sv նոքա եւս փխ նոքա (Io)
 12 h սկսաւ
 13 I մտանել ի ներս
 14 I չի՛ք փոլթով
 15 օ չի՛ք ընդ
 16 so յառաջ
 17 I եկեալ փխ եկեալ
 18 h ինքն փխ քսան
 19 օ չի՛ք այր
 20 I նոյն Պարսից / msv Պարսիկ փխ Պարսից (Iho)
 21 hmsv աւետաւորս փխ աւետաւոր (Io)
 22 ho եթէ
 23 I գբաղաքն / hmo գբաղաքն առաք փխ առաք գբաղաքն (Isv)
 24 hmsov չի՛ք եւ իբրեւ դարձան աւետաւորքն
 25 h Պարսիցն / m Պարսիկ
 26 hmo չի՛ք եւ
 27 I մտին զաւրսն Պարսից փխ բազումք մտին
 28 I չի՛ք այլքն

29 I չի՛ք սկսան կասկած ... դառնալ, իսկ (2 տող)
 30 mo Վահանայ
 31 օ չի՛ք սկսաւ կոտորել եւ
 32 օ մուրսսն փխ մաւրսն
 33 I մաւր անդր լնոյր սաստիկ փխ մաւրսն լնուլ ... աստի
 34 I նոքա փխ քաղաքացիքն
 35 I արս քառասուն փխ քառասուն այր
 36 hm առնել փխ արարին (Isosv)
 37 hmo կտրեալ փխ կտրել
 38 օ տային փխ տայր / I ոյք ի քաղաքն մտանէին կտրէին փխ գայլսն ի քաղաքն ... տայր
 39 ho եւ զգլուխսն փխ զգլուխսն եւ
 40 I չի՛ք ի
 41 օ հանել, hm հանին փխ հանէին (Isv)
 42 hmo համար արարեալ փխ արարեալ համար (Isv)
 43 hm յաւուրն
 44 hmo յայնմիկ սպանելոց
 45 hmo եւ միայն պակաս փխ պակաս երկու (Isv)
 46 I կտրել գրիթս փխ գրիթսն կտրել
 47 I գրիթատսն նոցա
 48 I մախաղն / օ չի՛ք գրիթսն ... ի մախաղ (1 տող)
 49 I չի՛ք ինքն
 50 hmo չի՛ք զզաւրս իւր
 51 v հարեւր / hm ե՛ձ, so Ծ փխ եւթն հարիւր (Iv)
 52 ho երթեալ փխ եկն
 53 օ առ Մուշեղ փխ ի Մուշն աւան
 54 hm Գձ, օ Յ, v զչորեք հարեւր, s Դձ փխ չորս հարիւր (Iv4)
 55 I այրն
 56 I ի Մուշն աւան ի յանցս
 57 s Մեղայ, v Մեղուայ, hmo Մեղտեայ, v՛ Մեղտայ փխ Մեղեայ (Iv4)

աշտենաւորս³ ի Սարասանայ⁴ ցեղէն թո-
ղոյր⁵ ի Ծծմակն⁶, եւ ինքն հարիւր⁷ այր⁸
առեալ ընդ իւր՝ եկն⁹ առ Միհրան: 116 Եւ
մտեալ ի սենեակն¹⁰ խաւսեցաւ ընդ նմա
այսպէս եւ ասէ¹¹. «Ես փախստական եկի ի
քո¹² զաւրացն¹³, զի ո՛չ ի քաղաքն թողին
զիս¹⁴, եւ ո՛չ աւարամասն ետուն մեզ:
117 Այլեւ զիմ զաւրսն ի քաղաքն արգե-
լին¹⁵, եւ ես փախստական գամ¹⁶»: 118 Իսկ
Միհրան խորհեցաւ Ռ այր արձակել ի վե-
րայ նոցա¹⁷: 119 Եւ Վահան¹⁸ ասէ.
«Նաեւ¹⁹ ի քէն ապստամբեալ իսկ²⁰ են,
եւ²¹ զզաւրս²² քաղաքին եւ զկապուտն
առնուլ²³ կամին²⁴, ի²⁵ Յոյնս անցանել²⁶»:

120 Իսկ Միհրանայ առաւել²⁷ բարկա-
ցեալ՝ հրամայեաց երկու հազար այր ար-

ձակել ի վերայ նոցա²⁸: 121 Եւ Վահան²⁹
խրատ տայր զաւրացն³⁰ ի գիշերի մի՛ ան-
ցանել ընդ գետն³¹ Մեղ³², այլ ի ջեւանս³³
առնել³⁴ եւ³⁵ վաղիւն³⁶ ապա գնալ³⁷:
122 «Գուցէ ոք թշնամի³⁸, ասէ³⁹, յարձակի-
ցի⁴⁰, եւ դուք չէք ընդել⁴¹ վայրուցն»: 123
Եւ ասէ ցնոսա. «Հազար այր⁴² գնա-
ցէ՛ք ընդ Ծծմակն⁴³, եւ հազար⁴⁴ ընդ
դաշտն»: 124 Եւ տուեալ⁴⁵ նոցա առաջ-
նորդ⁴⁶, եւ ինքն ել, ի Միհրանայ գնաց⁴⁷
յուզարկել գնոսա:

125 Իբրեւ⁴⁸ գնացին յայն տեղին⁴⁹,
ուր բաժանել հրամայեաց⁵⁰, առաքեաց հա-
րիւր⁵¹ այր զհետ նոցա⁵², որ ընդ Ծծմակն⁵³
գնացին⁵⁴: 126 Եւ⁵⁵ ինքն հարիւր⁵⁶ այր ա-
ռեալ՝ գնաց⁵⁷ զկնի նոցա: 127 Եւ՛ իբրեւ

1 օ հարոյր / v հարբւր
2 I արս երկերիւր փխ երկու հարիւր այր
3 հ չի՛ք աշտենաւորս
4 sv3 Սասանայ, ho Սանասայ փխ Սարասանայ (Iv4)
5 mv բողեալ ի Սանասայ ցեղէն փխ ի Սարասա-
նայ ցեղէն բողոյր
6 mv1-2 Ծմակն փխ Ծծմակն / հ ի Ծծմակն բողեալ
փխ բողոյր ի Ծծմակն
7 v երկու հարբւր, hm Մ փխ հարիւր (Is)
8 hm չի՛ք այր / օ չի՛ք ցեղէն բողոյր ... հարիւր այր
9 hmo գնաց ի Մուշն աւան փխ ընդ իւր եկն (Isv)
10 օ սենեկն / հ սենեակ
11 I թէ փխ այսպէս եւ ասէ
12 օ առ քեզ ի քո / hm չի՛ք քո
13 sv զորացն առ քեզ
14 hmo չի՛ք գիս
15 hmo արգելեցին փխ արգելին (Iv) / s արգելին ի
բաղա՛ն փխ ի բաղա՛ն արգելին
16 hm աւասիկ գամ / օ ահաւասիկ գամ
17 hmo յուղարկել (h ուղարկել) ի վերայ նոցա Ռ
այր փխ հազար այր ... նոցա (Isv)
18 hmo նա փխ Վահան (Isv)
19 hmov եւ փխ Նաեւ (Is)
20 օ չի՛ք իսկ / hmv իսկ ապստամբեալ փխ ա-
պստամբեալ իսկ (Is)
21 v քանզի փխ եւ
22 hmov զաւար փխ զզաւրս (Is)
23 hmo զկապուտ առեալ փխ զկապուտն առնուլ
24 hmv եւ կամին
25 ho չի՛ք ի
26 s Յոյնսն անցանիլ փխ Յոյնս անցանել
27 hmo Միհրան փխ Միհրանայ առաւել (Isv)

28 hmo առաքեաց ի վերայ նոցա ԲՌ այր փխ հրա-
մայեաց ... նոցա (2 տող) (Isv)
29 I նա փխ Վահան
30 h զորաց / I զաւրուս փխ զաւրացն
31 hm գետս
32 hm Մեղոյս, sov Մեղոսայ փխ Մեղ (I)
33 հ էջեւանս, օ իջեւանս փխ իջեւանս (Imsv)
34 I արարեալ, hm առնելով փխ առնել (sov)
35 I չի՛ք եւ
36 hm ի վաղիւն
37 I վաղիւն գնացէ՛ք փխ ապա գնալ
38 I թշնամի՛ք փխ ոք թշնամի
39 Ihmo չի՛ք ասէ (sv)
40 I յարձակեցին փխ յարձակիցի
41 օ ընդայլ փխ ընդել
42 I վայրուցն չէ՛ք ընդել մին հազար փխ չէ՛ք ընդել
... հազար այր (I տող)
43 hmov1-2 ծմակն փխ Ծծմակն (Isv)
44 I միւսդ փխ հազար
45 hmo ետ փխ տուեալ (Isv)
46 hmo առաջնորդս փխ առաջնորդ (Isv)
47 օ չի՛ք գնաց / hm գնալ փխ գնաց (Isv)
48 sv եւ իբրեւ
49 hmo տեղի
50 hmo բաժանէ՛ին փխ բաժանել հրամայեաց (Isv)
51 v հարբւր
52 sv ընդ նոսա փխ զհետ նոցա
53 hmo ծմակն փխ Ծծմակն (Isv)
54 օ գնացցեն փխ գնացին
55 hmo չի՛ք եւ
56 v հարբւր
57 օ չի՛ք գնաց

անցին յայնկոյս գետոյն Մեղայ², իջոյց
 զնոսա ի քուն առնել: 128 Եւ ինքն ի³
 պատրաստի⁴ արարեալ զգարանակալսն՝
 հրամայեաց ծառայիցն⁵ զերիվարսն կտրել⁶
 յարաւտի⁷ պատճառանաւք⁸ եւ զնոսա
 յանհոգս⁹ առնել¹⁰: 129 Եւ¹¹ յանկարծակի
 հնչեցուցին զփողսն յետոյ եւ յառաջոյ¹²
 եւ ի մէջ առին զնոսա: 130 Եւ ի սակաւ
 ժամու¹³ բարձին զգլուխս¹⁴ նոցա եւ ի
 գետ¹⁵ անդ¹⁶ ընկեցին, եւ ո՛չ ոք ի նոցանէ
 զերծեալ¹⁷ եւ ոչ մի¹⁸: 131 Եւ զերիվարսն
 առաջի եղեալ՝ ի Ծծմակն անցուցին¹⁹:

132 Եւ²⁰ մինչ նոքա զայն պատե-
 րազմն անցուցին եւ²¹ վճարեցին, եւ յա-
 ռաջան²² եկին այսոց²³: 133 Եւ²⁴ նոքա զեռ

չէին եկեալ ի Ծծմակն²⁵. եւ մնացին²⁶,
 մինչեւ²⁷ եկին նոքա²⁸, եւ յանհոգս եղեալ՝
 իջին²⁹, զի զայն³⁰ խրատ տուեալ էր³¹ Վա-
 հան³²: 134 Եւ³³ իբրեւ յանհոգս եղեն³⁴, ա-
 պա կալեալ զխելս կամրջին³⁵ եւ ճայն
 սաստիկ հնչեցուցին³⁶ զնոքաւք³⁷: 135 Եւ
 սկսան յանխնայ³⁸ կոտորել զնոսա³⁹:

136 Եւ մի ի նոցանէ ի մաւրն⁴⁰ թա-
 գուցեալ⁴¹, հեծեալ⁴² յերիվարն՝ փախեալ
 էր⁴³ Մուշ: 137 Զորոյ զհետ մտեալ երկուց⁴⁴
 արանց⁴⁵ եւ յայնկոյս գետոյն⁴⁶ ջախեցին⁴⁷
 զգլուխ նորա: 138 Եւ ուղեղն ընդ քիթսն⁴⁸
 իջանէր⁴⁹, եւ մի⁵⁰ ընկերն⁵¹ առեալ աւազ՝
 մատուցանէր⁵² եւ ասէր¹. «Պարսից խորտ-

1 hmo չիբ եւ
 2 s Մեղեայ փխ Մեղայ (I) / hmov գնացին (h գնաց) յեզր գետոյն Մեղայ (hm Մեղտայ, v Մեղտեայ) յայսկոյս (v յայնկոյս) փխ անցին յայնկոյս գետոյն Մեղայ (Is)
 3 o չիբ ի
 4 h պատրաստ
 5 h ծառայից
 6 o կտրեալ գերիվարսն փխ գերիվարսն կտրել
 7 s օտարի, ho արաւտի, mv արօտոյ փխ յարաւտի (I)
 8 I պատնաոս, v պատնաոս փխ պատնաոսանաւք (hmso)
 9 h անհոգս
 10 hmo արարեալ փխ առնել (Isv)
 11 hmo չիբ եւ
 12 hmo առաջոյ / I յառաջոյ եւ յետոյ փխ յետոյ եւ յառաջոյ
 13 hmo իսկոյն փխ ի սակաւ ժամու (Isv)
 14 h գլուխ
 15 m գետն / h չիբ ի գետ
 16 v անդր փխ անդ (Is) / hmo չիբ անդ
 17 s ի նոցանէ գերծեալ եղեւ փխ գերծեալ ի նոցանէ (I)
 18 hmov մի ոք ոչ կարաց գերծանել փխ ոչ ոք ի ... ոչ մի (Is)
 19 hmo հրամայեաց ի ծմակն տանել փխ առաջի եղեալ ... անցուցին (Isv)
 20 o չիբ եւ
 21 hm չիբ անցուցին եւ
 22 hmo յառաջ փխ յառաջսն (Isv)
 23 mo յայսոց, h այսոցն փխ այսոց (Isv)
 24 I չիբ եւ

25 hmo ծմակն փխ Ծծմակն (Isv)
 26 o կացին մնացին, hmv կային մնային փխ մնացին (Is)
 27 v մինչ
 28 hmov նոքա եկին փխ եկին նոքա (Is)
 29 hm եկին եւ յայն կոյս անցեալ իջին փխ յանհոգս եղեալ իջին (Isv) / o չիբ եւ յանհոգս ... իջին
 30 h այն
 31 I էր տուեալ փխ տուեալ էր
 32 hmov Վահանայ փխ Վահան (Is)
 33 o չիբ եւ
 34 o եղէն / sv չիբ իբրեւ յանհոգս եղեն
 35 h կարմջին, m կարմրնջին, o կարմննին փխ կամրջին (Isv)
 36 I հնչեցուցեալ
 37 hmov շուրջանակի գնոքաւք
 38 I չիբ յանխնայ
 39 lo չիբ գնոսա
 40 I մաւրն եւ / h գմօրն փխ ի մաւրն / ov՝ ոմն ի դին փխ ի նոցանէ ի մաւրն
 41 o թափուցեալ
 42 h չիբ հեծեալ
 43 I ի դէպ
 44 ms Բ փխ երկուց
 45 hmov ոմանց փխ արանց (Is)
 46 hmo անցեալ գետոյն (h գգետոյն, o ի գետոյն) յայնկոյս փխ յայնկոյս գետոյն (Isv)
 47 v ջաղխեցին, hmo ըմբոնեցին եւ (ho չիբ եւ) ջախջախեցին փխ ջախեցին (Is)
 48 sv քիթն
 49 hmo չիբ եւ ուղեղն ... իջանէր
 50 hmo միւս, v մեւս փխ մի (s) / I չիբ մի
 51 sv ընկերին, m ընգերն փխ ընկերն (Iho)
 52 hm տայր ցմիւսն փխ մատուցանէր (Isv) / o տայր աւազ ցմիւսն փխ աւազ մատուցանէր

կարա՛ր², ա՛ն զաղս³»: 139 Եւ կոչեցաւ ա-
նուն տեղոյն⁴ այնորիկ⁵ Առաղս մինչեւ
ցայսաւր, զոր⁶ եւ աւան իսկ շինեաց⁷:

140 Եւ⁸ Վահանայ ի⁹ մաւրին
տուեալ¹⁰ զնոսա՝ ոմանք¹¹ այլ ոչ կարա-
ցին¹² ելանել, եւ ոմանք¹³ ի ջուրն արգե-
լեալ¹⁴ խեղդեցան¹⁵: 141 Եւ զորս¹⁶ ի ցա-
մաքն¹⁷ սպանին¹⁸ զքիթս¹⁹ եւ զթլփատսն²⁰
կտրէին²¹ եւ պահէին. եւ զգլուխսն²² ի
մաւրն²³ անդր²⁴ եւ ի դաշտն ընկենուին²⁵:
142 Եւ ժողովեալ զերկու հազար երի-
վարսն՝ ետ տանել յեղանց²⁶ բերդ²⁷, զոր
դեռ եղնուտն²⁸ կոչեն²⁹:

143 Եւ³⁰ ի վաղիւն դարձեալ եկին³¹
առ Նիխոր³²: 144 Եւ³³ հրամայեաց ծառա-
յից իւրոց ճաշ առնել³⁴ եւ զՄիհրան կո-
չել³⁵: 145 Իսկ նա վասն խաւթութեան
պատճառանաց³⁶ ի սենեակն³⁷ մտեալ³⁸ եւ
զՎահան³⁹ միայն թողոյր առ իւր⁴⁰:
146 Իսկ⁴¹ Վահան⁴² դռնապան եղեալ⁴³
եւ⁴⁴ զիշխանսն, որք⁴⁵ գային⁴⁶, դարձուցա-
նէր⁴⁷ ասելով. «Հայոց մարգպանն չկարաց
գալ ի ճաշն⁴⁸, եւ զիս չի թողուր⁴⁹»:
147 Իսկ նոցա⁵⁰ ժողովեալ ի տաճար մի՝
ընդ գինի մտին⁵¹:

148 Եւ Վահանայ առեալ զմախաղն,
ուր քիթքն եւ թլփատքն⁵² կային, ետ⁵³ բե-
րել ծառայի մի⁵⁴ առաջի նորա⁵⁵: 149 Իսկ
նորա զարհուրեալ⁵⁶ ասէ՛. «Ձի՞նչ է այդ,

1 օ չի՛ք եւ ասէր
2 հմօ խորտկարարդ
3 հմ գաղդ
4 s տեղւոյն
5 հմօ չի՛ք այնորիկ
6 հմօ որ
7 օ շինեցաւ ի Վահանայ փիս շինեաց (Isv) / հմ
անուանեցաւ ի Վահանայ փիս աւան իսկ շի-
նեաց
8 հմօ Իսկ փիս եւ (Isv)
9 հմօ չի՛ք ի
10 հմ անեալ փիս տուեալ
11 I ովմանի, հմօ գումանս փիս ոմանի (sv)
12 օ կարաց փիս կարացին
13 I ովմանի
14 sv անկեալ փիս արգելեալ
15 հմօ հանել գնոսա (օ չի՛ք գնոսա) անտի այլ հեղ-
ձան փիս ելանել եւ ... խեղդեցան (Iտող) (Isv)
16 հմօ որք, I գոր փիս գորս (sv)
17 հմ ցամախսն
18 հմօ էին փիս սպանին (Isv)
19 օ գիթսն, հմ գլուխսն, I եւ գիթս փիս գիթս
(sv)
20 օ չի՛ք գլուխսն
21 հմօ կտրեցին փիս կտրէին (Isv)
22 հ գլուխսն
23 հ Մօր փիս Մաւրն
24 օ Մուրատն փիս Մաւրն անդր
25 I չի՛ք եւ պահէին ... ընկենուին (2 տող)
26 s յեղանցու, հ յիղնոյ, v՛ յիղնու, m յՅղնու, օ
յիւղնուտն փիս յեղանց (Iv)
27 msv բերդն փիս բերդ (Iho)
28 v՛ Ողնուտն
29 հմօ չի՛ք գոր դեռ եղնուտն կոչեն (Isvv՛)

30 հմօ եւ ինքն
31 հմօ եկն փիս դարձեալ եկին (Isv)
32 հմօ Միհրան փիս Նիխոր (Isv₃₋₅)
33 sv եւ Վահան
34 օ պատրաստեալ մաշ փիս մաշ առնել
35 I ի մաշ կոչել
36 հմօ խաւթութեան փիս խաւթութեան պատճա-
ռանաց (Isv)
37 sv սենեակ, օ սենեկն փիս սենեակն (Ihm)
38 հմօ եմուտ փիս մտեալ
39 հմօ գնա փիս զՎահան (Isv)
40 հմօ ի ներքս փիս առ իւր (Isv)
41 հմօ եւ փիս Իսկ (Isv)
42 օ Վահանայ / m Վահանա
43 հմօ լեալ փիս եղեալ (Isv)
44 I չի՛ք եւ
45 I որ
46 հմօ զեկեալ իշխանսն փիս զիշխանսն որք գային
(Isv)
47 հմօ դարձուցանէր ի դրանէն
48 հմօ մաշ
49 հմօ չէին (mօ չէ ի) թողուլ փիս չի թողուր (s) /
Iv չի՛ք եւ զիս չի թողուր
50 I նոքա փիս նոցա
51 I մին տաճարն ի գինի խառնեցան փիս տաճար
մի ... մտին
52 I փիթսն եւ թլփատսն, հ փիթն էր եւ թլփատփ փիս
փիթն եւ թլփատփն / օ չի՛ք եւ թլփատփն
53 օ եւ ետ
54 s միում փիս մի (Iօ) / հմօ չի՛ք ծառայի մի
55 mon իւր փիս նորա (Is) / հ չի՛ք նորա
56 հմօ մա (օ չի՛ք մա) տեսեալ եւ (օ Միհրանայ փիս
եւ) զարհուրեցաւ փիս նորա զարհուրեալ (Isv)

պատմեա՛² ինձ»։ 150 Եւ նա³ կարգաւ պատմեաց նմա⁴, զոր ինչ⁵ արարեալ⁶ էր⁷։ 151 Իսկ⁸ նորա⁹ բարկացեալ, առեալ¹⁰ զտէգն ի ձեռանէ¹¹ ծառային՝ կամէր¹² հարկանել զՎահան։ 152 Եւ նորա ձգեալ զձեռն իւր¹³ ի սուրն, որ առաջի¹⁴ կայր¹⁵, կտրեաց զթլփատն նորա¹⁶ եւ եղ ի բերան նորա¹⁷, եւ ասէ¹⁸. «Դո՞ւ ես, որ թշնամանէիր¹⁹ զԱստուած եւ²⁰ զկրաւնաւորսն²¹ իմ սպանանել ետուր՝ զսիւնսն աշխարհի²²»։ 153 Եւ²³ զքիթսն ետ տեսանել²⁴ աչացն²⁵, եւ պատառեալ զփորն՝ ետ²⁶ ծառային հանել զլեարդն²⁷ եւ²⁸ դնել ի բերանն։ 154 Եւ հարեալ զգանակն²⁹ ի փողսն՝³⁰ ետ³¹ թո-

ղուլ³² ի ցից։ 155 Եւ մինչ լոկ որ զթլփատն³³ կտրեաց, ասէ. «Տո՛ւր³⁴ բանից³⁵ նիշ³⁶ եւ պատուէր ի Պարսիկն³⁷, որ յԱպահունիս³⁸, եւ ես³⁹ ապրեցուցանեմ զքեզ»։ 156 Եւ նա⁴⁰ տուեալ բանս բազումս եւ պատուէր⁴¹ երդմամբ ասացեալ, զոր նա⁴² եւ նա միայն գիտէին։ 157 Եւ իբրեւ ասաց զիրան, առեալ զգանակն՝ եհար ի սիրտն, եւ անդէն մեռաւ⁴³։

158 Իսկ⁴⁴ ծառային⁴⁵ առեալ զարիւնոտ զսգեստն՝⁴⁶ պահեաց⁴⁷։ 159 Եւ զարիւնն մաքրեալ⁴⁸ եւ⁴⁹ կողմնեցուցեալ ի մահիճսն⁵⁰, որպէս թէ ի քուն է⁵¹, եւ ինքն կոչեաց⁵² զպարսիկ դպիրն Միհրանայ ի սենեակն։ 160 Եւ ետ գրել⁵³ ողջոյն եւ նշանաբան⁵⁴ եւ թէ՛⁵⁵ «Յետ երից՝ աւուրց

1 օ եւ ասէ
 2 *hmov* գրոյց (*ho* գրուց) տուր *փիս* պատմեա (*Is*)
 3 *հ չի՛* ցա
 4 *hmov* նմա ստուգիւ, եւ մի (*օ ոչ մի*) բան բախոյց (*hmv ոչ* բազուցեալ) ի նմանէ
 5 *օ չի՛* ինչ
 6 *hmov* արարեալն *փիս* արարեալ (*Is*)
 7 *hmv չի՛* էր
 8 *hmo* եւ *փիս* Իսկ (*Isv*)
 9 *հ* ցա
 10 *hmo* առ *փիս* առեալ
 11 *hmo* որ ի ձեռնն (*օ* ձեռն) *փիս* ի ձեռանէ (*Isv*)
 12 *hmov* եւ կամէր
 13 *լ չի՛* իւր
 14 *լ* աջի *փիս* առաջի
 15 *hmo* կայր առաջի եւ *փիս* առաջի կայր (*Isv*)
 16 *hm* թլփատն *փիս* զթլփատն նորա (*Isv*)
 17 *hm* բերանն *փիս* ի բերան նորա / *օ* նախ զիւր բիթն եւ եղ առաջի *փիս* զթլփատն ... նորա
 18 *hmo* ասելով *փիս* եւ ասէ (*Isv*)
 19 *hmo* նախատել *փիս* որ թշնամանէիր (*Isv*)
 20 *hmo* դու ես որ *փիս* եւ (*Isv*)
 21 *հ* զկրօնաւորս
 22 *hm* զսիւնսն աշխարհի ետուր սպանանել (*օ* գեմեալ ետուր), *sv* զսիւնսն աշխարհի սպանանել տայիր *փիս* սպանանել ետուր ... աշխարհի (*I*)
 23 *mv* եւ կտրեալ / *հ* եւ կտրեաց
 24 *hmv* զբիթն եւ ցուցանէր *փիս* զբիթսն ետ տեսանել (*Is*)
 25 *օ չի՛* եւ զբիթսն ... աչացն
 26 *hmo* եւ ետ
 27 *hmo* զլեարդն
 28 *լ չի՛* հանել զլեարդն եւ
 29 *լ* դանակ
 30 *hmsv* փորն *փիս* փողսն (*Iov4*)

31 *hmsv չի՛* եւ ետ
 32 *լ* թողոյր *փիս* ետ թողուլ
 33 *օ* զթլփատն
 34 *Iv4* մինչդեռ հոգուջն էր, խնդրեաց *փիս* մինչ լոկ ... ասէ. Տուր (*լ տող*)
 35 *հ* բան *փիս* բանից
 36 *օ* նշան
 37 *օ* ի պարսիկն եւ պատուէր *փիս* եւ ... պարսիկն
 38 *հ* Ապահունիս, *Iv4* յԱպահունիսն էր *փիս* յԱպահունիս (*msov*)
 39 *լ* եւ ասէ
 40 *hmsv* նորա *փիս* ցա
 41 *sv* պատուէրս / *hmo* բանից նիշ (*m* նշան) եւ պատուէր բազում *փիս* բանս բազումս եւ պատուէր (*Isv*)
 42 *հ չի՛* ցա
 43 *hmo* ապա կտրեալ Վահանայ զգուրսն *փիս* առեալ զգանակն ... մեռաւ (*2 տող*) (*Isv*)
 44 *hmo* եւ *փիս* Իսկ (*Isv*)
 45 *hmov* ծառայիցն *փիս* ծառային (*Is*)
 46 *s* սգեստն, *v* զգեստ, *ho* զգեստն *փիս* զսգեստն (*Im*)
 47 *hmov* պահէին *փիս* պահեաց (*Is*)
 48 *hmov* զգետինն մաքրեալ (*օ* մաքրէին) յարեանէն (*օ* յարեանէն) *փիս* զարիւնն մաքրեալ (*Is*)
 49 *լ չի՛* եւ
 50 *հ* զմահիմսն *փիս* ի մահիմսն
 51 *hmo* քնայ պատմառանաւ ծածկեցին *փիս* որպէս թէ ի քուն է (*Isv*)
 52 *hmo* ելեալ կոչեաց
 53 *hm* գրել ի նմանէ / *օ* գրել ի ցա
 54 *hmov* բանից նիշ *փիս* նշանաբան (*Isv3,5*)
 55 *sv* թէ, *hmo* եթէ *փիս* եւ թէ (*I*)

ե՛կ² ի բլուրդ, որ ի վերայ Կոթ ձորոյ³, զի տեսցուք զիրեարս, հազար արամբք միայն⁴»: 161 Եւ դպիրն գրեաց⁵ որպէս ասաց նմա⁶ Վահան, եւ եդ զմատանին Միհրանայ ի վերայ: 162 Եւ կոչեաց ի ծառայիցն Միհրանայ տասն այր հաւատարիմ⁷ եւ ետ⁸ տանել զթուղթն⁹ առ Վաշիր¹⁰, որ զհազար արսն¹¹ ունէր ընդ ինքեան¹² եւ յԱպահունիս էր¹³. եւ առեալ¹⁴ գնացին:

163 Իսկ Վահան կոչեաց զնուիրակն¹⁵ եւ ասէ. «Կոչեա՛¹⁶ զայս անուն իշխան». եւ կոչեաց: 164 Եւ իբրեւ գայր իշխանն եւ¹⁷ մտանէր ընդ փողոցն խաւարչտին միայն¹⁸, վեց այր աստի եւ¹⁹ անտի կային, եւ մինչդեռ կամէր մտանել²⁰ ի սենեակն²¹, անպարեալ ունէին զփողոցն²², զի մի՛ ձայն²³ բարձեալ ճչիցէ²⁴, եւ հարեալ դա-

նակ ի սիրտն՝ ի միւս²⁵ այլ սենեակն²⁶ ձգէին զդին²⁷: 165 Եւ²⁸ զնուիրակն եւ զդպիրն վասն պատճառոյ²⁹ իրաց արկանել ետ³⁰ ի բանտ³¹, եւ ինքն սկսաւ կոչել զիշխանսն խաբէութեամբ³² ի խորհուրդ, եւ նենգով³³ այնպէս առնէր: 166 Եւ սպան³⁴ յաւուր յայնմիկ իշխանս ութսունվեց:

167 Եւ³⁵ իբրեւ զիշխանսն վճարեաց եւ գնաց³⁶ ի տաճարն, ուր զաւրքն էին Պարսից³⁷, եւ ժողովեաց զնոսա ի ներս³⁸ եւ զիւրն եւ զայլ³⁹ գաւառին ծառայսն⁴⁰ արտաքս եհան⁴¹: 168 Եւ ինքն սկսաւ զնոսա վտանգել⁴² բանիւք⁴³, թէ՛⁴⁴ «Արժա՞ն էր ձեզ զմարգարտեայ⁴⁵ պսակն⁴⁶ մարգպանին գողանալ: 169 Արդ՝ հրամայեալ է զձեզ⁴⁷ զամենեսեան⁴⁸ մերկ¹ առնել²,

1 hmo երկուց փխ երից (Isv)
 2 hmov ել փխ եկ (Is)
 3 hmo ձորի, v ձորոյն, s ձորոյն է փխ ձորոյ (I)
 4 hmov Ռ արամբք (ho արամբ) միայն, զի տեսցուք զմիմեանս (v զիրեարս) փխ զի ... միայն (Is)
 5 hmo գրեաց դպիրն փխ դպիրն գրեաց (Isv)
 6 hmo չի՛ք նմա
 7 I հաւատարիմս / hmo կոչեալ (o կոչել) ի հաւատարիմ ծառայիցն արս Ծ փխ կոչեաց ի ... հաւատարիմ (2 տող) (Isv)
 8 s չի՛ք ետ
 9 I գրուողթսն
 10 lmsv Վարչիր փխ Վաշիր (hnoq)
 11 hmov այրն փխ արսն (Is)
 12 o յինքեան
 13 I գԱպահունիսն ունէր փխ գհազար արսն ... յԱպահունիս էր (I տող)
 14 hmov առեալ գրուողթն
 15 h գնուիրակսն
 16 hmov երթ կոչեալ
 17 o չի՛ք եւ
 18 hmo չի՛ք միայն / I միայն ընդ փողոցսն խաւարչուտ փխ ընդ փողոցն ... միայն
 19 I չի՛ք եւ
 20 o մտանել կամէր, m կամիլ մտանէր, I մտանէր փխ կամէր մտանել (hsv)
 21 lo սենեակն
 22 hmov փողիցն փխ փողոցն (Is)
 23 s ձայն ինչ
 24 s ճչիցէ փխ ճչեցէ (I) / hmov բարձեալ ի միւսն փխ բարձեալ ճչեցէ

25 v միւս
 26 I սենեկ
 27 hmo դանակովն (hm դանակով) ի (m չի՛ք ի) սիրտն հարեալ՝ ձգէին ի միւս յարկն փխ հարեալ դանակ ... ձգէին զդին (Isv)
 28 hm ուր եւ / o որ եւ
 29 sv պատճառանց, o պատճառի փխ պատճառոյ (lhm)
 30 hmo չետ (o ոչ ետ) տանել փխ իրաց արկանել ետ (Isv)
 31 m բանդն, hsv բանտն, o բանդ փխ բանտ (I)
 32 hmo խաբէութեամբ կոչել (o կոչեաց) զիշխանսն փխ սկսաւ կոչել ... խաբէութեամբ (I տող) (Isv)
 33 hmo նենգիւ փխ նենգով
 34 sv եսպան
 35 o չի՛ք եւ
 36 hmov վնարեցան իշխանսն գնաց ինքն փխ զիշխանսն ... գնաց (Is)
 37 hmo չի՛ք Պարսից
 38 hmo ժողովեալ փխ եւ ժողովեաց ... ներս (Isv)
 39 o գայլ աւտար
 40 hmov գաւառի (v գաւառին) մարդիկն ետ փխ գաւառին ծառայսն (Is)
 41 hmo հանել փխ եհան (Isv)
 42 o վտանգեալ գնոսա փխ գնոսա վտանգել (Isv)
 43 sv բանիւ / hm բանիւք (h բանիւ) վատնել գնոսա փխ գնոսա վտանգել բանիւք
 44 hmo եթէ
 45 v՛ մարգարտեայ
 46 ho գպսակն փխ պսակն (lmv՛) / sv զմարգարտապսակն փխ զմարգարտեայ պսակն
 47 ho ձեզ
 48 s ամենեսեանդս

մինչեւ ցուցանէք»։ 170 Եւ հանեալ³ զամենեցունց⁴ հանդերձան⁵ հրամայեաց արկանել⁶ զնոսա ի տաճարն⁷ անձինս⁸ հազար ինն հարիւր եւ ութսուն⁹. եւ ի միւս տաճարին¹⁰ այլ արս ՌՋԳ¹¹։ 171 Եւ փակեալ զդրունս տաճարացն, բերեալ¹² զգլուխն Միհրանայ՝ կախեաց¹³ ընդ երդն¹⁴։ 172 Յուցանէր¹⁵ նոցա¹⁶ ասելով¹⁷. «Այս այն գլուխն է, որ կամէր¹⁸ զՍուրբ Կարապետն¹⁹ հիմն ի վեր առնել եւ զկրաւնաւորսն այրել²⁰»։

173 Եւ հրամայեաց վառել²¹ զերկոսին²² տաճարսն եւ ասէ²³ ցնոսա²⁴. «Դուք ինձ վնաս էք առնել²⁵, որ²⁶ գտաճարքս²⁷ այլ²⁸ յայրել²⁹ էք ի տալ։ 174 Բայց թէ կա-

մի Աստուած եւ սուրբ Կարապետն, ես զայս փայտս յապաշաւել եմ³⁰ թողել³¹, սակայն ընդ ձեր³² եւ ընդ ձեր թագաւորին կառափն³³ հանեմ, զի ես աշխատեալ³⁴ եմ ի շինելն³⁵։ 175 Եւ դուք մերկք³⁶ էք եւ ցրտացեալք³⁷. բայց³⁸ վասն³⁹ իմ մեղացն թողութեան եւ վասն իմ հարանցն ջեռարո՛ւք, ասէ⁴⁰, եւ մի՛ ամաչէք։ 176 Եւ տունքդ⁴¹ այդ գերեզմանք⁴² ձեզ⁴³ եղիցին⁴⁴, շնորհաւ⁴⁵ Պարսից արքային⁴⁶»։ 177 Եւ բոցն բորբոքեալ ելանէր եւ հոտ ձենձերացն, մինչ գրեթէ ամենայն քաղաքն արբեալ լինէր ի հոտոյն⁴⁷։ 178 Եւ ինքն ժողովեալ⁴⁸ զկապուտս⁴⁹ նոցա եւ

1 m մերկս
 2 o մերկացուցանել փխ մերկ առնել
 3 o հանել
 4 hmo գամենեցունց
 5 o գհանդերսս
 6 hmov արգել փխ հրամայեաց արկանել (Is)
 7 hv տանարին, m տանարի, o տանարի անդ փխ տանարն (Is)
 8 I անձն փխ անձինս (s)
 9 hmov չիք անձինս հազար ... եւ ութսուն (I տող)
 10 v մեւս փխ միւս տանարին / h չիք տանարին
 11 s չիք եւ ի միւս ... արս ՌՋԳ (I տող)
 12 hm v ետ բերել / o ետ բերեալ
 13 v կախեալ, s կախել, hmo եւ կախեալ փխ կախեաց (I)
 14 o յերդն
 15 hov եւ ցուցաներ / m եւ ցուցանել փխ ցուցանէր (Is)
 16 I նոսա
 17 hmo եւ ասէ փխ ասելով (Isv)
 18 hm v խորհէր, o խորհեալ էր փխ կամէր (Is)
 19 h Կարապետին
 20 hmov հրով այրել / v՛ սպանանել ետ փխ այրել
 21 o վառեալ
 22 ho գերկոսեան փխ գերկոսին
 23 h ասելով փխ եւ ասէ
 24 hmo չիք ցնոսա
 25 hm ի տանդ առնել, o ի տալ յառնել փխ առնել (Is) / v վնասակարք էք փխ վնաս էք առնել
 26 sv որք
 27 s գտանարսս, v գտանարսն, hmo գտանարս փխ գտանարքս (I)
 28 lo չիք այլ

29 hmosv այլ այրել (sv յայրել), o այրել փխ յայրել (I)
 30 I չիք եմ
 31 v բողեալ փխ բողել (Is) / o որ յապաշաւել եմ փխ յապաշաւել եմ բողել / hm փայտ բողեմ յակաղաւել փխ փայտս յապաշաւել եմ բողել
 32 o ձեզ փխ ձեր / I չիք ընդ ձեր
 33 I կառափնց
 34 Ihmo աշխատել փխ աշխատեալ (sv)
 35 o եւ շինել, hm եւ գտանարս շինեալ փխ ի շինելն (Isv)
 36 hmo մերկ փխ մերկք (Isv)
 37 hmo ցրտացած փխ ցրտացեալք (Isv)
 38 hmo արդ փխ բայց (Isv)
 39 I չիք վասն
 40 hmo այսաւր փխ ասէ (Isv)
 41 hmo տունդ
 42 hmo գերեզման
 43 hm ձեր
 44 hmov եղիցի փխ եղիցին (Is)
 45 sv շնորհիւ, hmo շնորհելով փխ շնորհաւ (I)
 46 hmo արքայի
 47 v հոտ փխ հոտոյն / hmo բորբոքեալ բոցն մարպովն, մինչ զի քաղաքն արբեալ (m արբեալք) եղեն (o եղէն, m են) ի հոտոյ նենեքեաց (hm մաննաց) նոցա փխ բոցն բորբոքեալ ... ի հոտոյն (3 տող) (Isv)
 48 o ժողովել
 49 hmov զկապուտս փխ զկապուտ

զգանձս¹ ետ² տանել³ յամուրն Ողկան:
179 Եւ զիշխանսն Մուշեղայ ածել ետ⁴:

180 Եւ ինքն առեալ հազար⁵ այր՝
զնաց ընդ առաջ⁶ Վաշրայ⁷: 181 Եւ եր-
թեալ ի վերայ լերինն՝ ընդ երիս⁸ կոյս⁹ դա-
րան¹⁰ գործեաց: 182 Եւ առաքեալ զնուի-
րակն եւ զզպիրն կոչել զՎաշիր¹¹ անդ¹²,
եւ նոքա երթեալ¹³ կոչեցին զնա¹⁴, զի ի-
ջեալ էր¹⁵ յեզր¹⁶ ծովուն¹⁷: 183 Բայց նուի-
րակն եւ զպիրն ոչ ինչ¹⁸ գիտէին զիրսն¹⁹.
զի զհանդերձս Պարսիցն իւրոց իշխանացն
տուեալ էր, կարծէին, թէ ինքեանք են²⁰:
184 Բայց²¹ Վահան ոչ ետ մաւտել²² ի նո-
սա²³, այլ առանձին²⁴ յետոյ գային²⁵:

185 Իբրեւ²⁶ զնացին²⁷, զՎահանայ ա-
սացեալսն²⁸ պատմեցին²⁹ որպէս³⁰ յերե-
սաց³¹ Միհրանայ, եւ առեալ³² Վաշրայ ե-
րեք հազար եւ վեց հարիւր այր³³ եկն ի
վերայ լերինն: 186 Եւ իբրեւ մաւտեցան³⁴
ի տեղին, յիսուն այր ի բացեայ³⁵ եթող³⁶
վասն այլ թշնամեաց³⁷: 187 Եւ ինքն եկն³⁸
եմուտ առ Վահան ի վրանն³⁹, կարծելով
թէ Միհրան է: 188 Իսկ⁴⁰ Վահան, ասէ.
«Վաշիր, զի՞նչ եղիք⁴¹ ի մտի. ի Պարսիկ⁴²
հաւա՞տ⁴³ կամէիք⁴⁴ դարձուցանել զերկիրս
Հայոց»: 189 Եւ հրամայեաց դռնապա-
նացն⁴⁵ արգելուլ զզաւրսն ի հեռուստ:
190 Եւ զՎաշիր գանեաց⁴⁶, մինչեւ առ⁴⁷
բանից նշան⁴⁸ զզաւրսն⁴⁹ կոչելոյ. եւ նա⁵⁰
առ հարկին⁵¹ ետ նշան եւ բանից նիշ ի¹

1 m զգանձսն / o զգանձ
2 msv եւ ետ
3 I տանել զնոսա
4 hmo զիշխանն Մուշեղ ետ ածել ի քաղաքն փխ
զիշխանսն Մուշեղայ ածել ետ (Isv)
5 hmov երեք հազար
6 hms յառաջ փխ առաջ (Iov)
7 hmo Վաշիրայ փխ Վաշրայ (Isv)
8 ho յերիս
9 hmov դեռ փխ կոյս (Is)
10 I դարանս
11 I զՎաշիր / hmov զպիրն եւ զնուիրակն առա-
քեաց (h չիք առաքեաց) առ Վաշիր (v Վաշիր
անդ), զի կոչեցեն փխ առաքեալ ... զՎաշիր (I
տող) (Is)
12 v աստ չիք անդ
13 m եկեալ
14 hmo զՎաշիր փխ զնա (sv) / I չիք զնա
15 Ivz էր նա
16 I յեզր / h եզր
17 hmov՝ Ծիայ ծովու, o Նիայ ծովու փխ ծովուն (Is)
18 v ինչ ոչ փխ ոչ ինչ
19 mov յիրացն, h իրացն փխ զիրսն (Is)
20 s չիք կարծէին թէ ինքեանք են (I)
21 hmov աստ չիք գիտեցին Պարսիցն ... են: Բայց
(3 տող) (Is) (տե՛ս ծան. 25)
22 v մտիլ
23 hmov զաւրսն փխ նոսա (Is)
24 s անձին փխ առանձին
25 hmov եւ յորժամ գտանարսն (mov գտանարն) այ-
րեաց, զնոսա ի պատմանս իրաց (hv իրացն)
յայլ (h այլ) վայրս առաքեաց, զի մի գիտացեն
զիրսն. մասն գիտեցին իշխանացն տեսեալ՝
կարծէին, եթէ Միհրանեանքն են փխ գային (Is)

26 hmov Արդ իբրեւ
27 hmov զնացին եւ
28 m ասացեալքն
29 I ասացին փխ պատմեցին
30 hmov որպէս թէ
31 h երեսաց
32 I չիք առեալ
33 v հազար եւ հարիւր այր / hmo արս հազար եւ
հարիւր (o հարոյր) փխ երեք հազար եւ ... այր
(Is)
34 hmo մերձեցան փխ մաւտեցան (Isv)
35 I բաց փխ բացեայ
36 hmo եթող Վաշիր արս Ծ (hmv ձ) ի բացեայ (hm
ի բացէ) փխ յիսուն այր ... եթող (Isv)
37 msv թշնամեացն
38 hmo եկեալ փխ ինքն եկն (Isv)
39 hmo ի վրանն առ Վահան փխ առ Վահան ի
վրանն (Isv)
40 hmov իբրեւ ետես զնա փխ իսկ (bls)
41 o եղիք
42 hmo Պարսից փխ Պարսիկ (blsv)
43 mo հաւատն
44 hmo կամիք փխ կամէիք (blsv)
45 hmo չիք դռնապանացն
46 sv գանեաց սաստիկ
47 hmsov էտ փխ առ (bl)
48 hmo նշան բանից (h բանիցն) անցէ փխ առ բա-
նից նշան (blsv)
49 h գորս, b վասն զաւրացն, mo զաւրսն փխ
զզաւրսն (Isv)
50 hmo չիք նա
51 hmov ի հարկէ (o հարուածէ) ցաւոցն փխ առ
հարկին (bls)

զաւրապետն եւ առ իշխանսն՝² գալ ի տեղին փռւթով: 191 Եւ ետ գրել թուղթ³ պարսիկ դպրին՝ կաշառեալ⁴, զի այնպէս գրեսցէ, որ⁵ գայցեն զաւրքն⁶ վաղիւն, զի Յոյնք են ի գալ⁷ ի վերայ մեր⁸: 192 Եւ տուեալ զմատանին Վաշրայ⁹ եւ թուղթ¹⁰ յայն¹¹ զաւրսն, որ ի հեռին¹² կային¹³: 193 Եւ զարձուցին¹⁴ կոչնականս¹⁵ զաւրացն, այլոց¹⁶ եւ զիշխանսն մի մի կոչել տայր¹⁷ եւ զգլուխսն կտրէր¹⁸. եւ ոչ իմացան այլ զաւրքն¹⁹, մինչեւ մի ոմն յիշխանացն փախեալ եւ²⁰ անկաւ²¹ ի բանակն իւր:

194 Եւ²² իբրեւ գիտաց²³ Վահան, եթէ²⁴ յայտնի եղեւ²⁵ իրքն, ազդ արարեալ²⁶

այնոցիկ, որ²⁷ ի դարանսն²⁸ կային²⁹, եւ³⁰ յարուցեալ նոցա ի յետին³¹ կողմանէ³², փախստական արարեալ զնոսա³³ ի բերդն³⁴ կոյս³⁵, ի ձոր անդր³⁶: 195 Եւ որ³⁷ բուն յետին դարանքն էին³⁸, չյարեան³⁹, իսկ արք⁴⁰ բերդին քարամբք⁴¹ եւ գլաւք⁴² յանխնայ կոտորեցին⁴³: 196 Եւ փախստականք⁴⁴ եղեն⁴⁵ արք հարիւր յԱպահուսնիս⁴⁶, զոր տեսեալ⁴⁷ դարանակալացն⁴⁸ կալան⁴⁹ զնոսա:

197 Եւ⁵⁰ ապա⁵¹ վաղիւն սկսան զաւրքն⁵² գալ ի վերայ բլերն՝ ի նոյն տեղին⁵³: 198 Իսկ Վահանայ⁵⁴ ընդ⁵⁵ առաջ⁵⁶ գնացեալ նոցա՝ իջոյց զնոսա եւ⁵⁷ ասէ¹.

1 հmov բանից նշան (v նիշ) առ (v ի) փխ նշան եւ բանից նիշ ի (bts)
 2 օ իշխանս փխ առ իշխանսն
 3 հm չիբ քուղթ
 4 հmo կաշառեով, sv եւ կաշառեաց փխ կաշառեալ (bl)
 5 s որբ, հm գի, օ որպէսգի փխ որ (blv)
 6 հmo չիբ գաւրբն
 7 հo գան փխ են ի գալ
 8 sv մեր ասէ / b վերայ մեր ի գալ փխ գալ ի վերայ մեր
 9 հmo Վաշիրայ փխ Վաշրայ
 10 հ ուղարկեաց, mo յուղարկեաց փխ քուղթ (blsv)
 11 հ ի այն փխ յայն
 12 հmsv հեռի, օ հեռին փխ ի հեռին (bl)
 13 հmo էին փխ կային (blsv)
 14 sv դարձուցեալ փխ դարձուցին
 15 հm գկոչնական, օ կոչնական փխ կոչնականս (blsv)
 16 հmo որ յետոյն էին փխ այլոց (blsv)
 17 հmo ետ կոչել զիշխանսն մի մի ի խորանն փխ զիշխանսն ... տայր (blsv)
 18 հmo կտրեաց (օ կտրել) գգուխսն փխ գգուխսն կտրէր (blsv)
 19 հmo գիտացին փխ իմացան այլ գաւրբն (blsv)
 20 հmo ոմն գերծեալ փխ մի ոմն յիշխանացն փախեալ եւ (blsv)
 21 օ անգալ
 22 հmo չիբ եւ
 23 հmo ետես փխ գիտաց (blsv)
 24 s թէ
 25 m յայտնեցան, հo յայտնեցաւ փխ յայտնի եղել (blsv)
 26 հm արար փխ արարեալ

27 s որբ
 28 m դարանս / հ դարանն
 29 հmo էին փխ կային
 30 հmo չիբ եւ
 31 b յետին, հmo յետուստ փխ ի յետին (lsv)
 32 b կողմանէն
 33 հ արին, mo արարին փխ արարեալ զնոսա (blsv)
 34 հmo բերդս փխ բերդն
 35 հm բերդակոյս
 36 հmo Կոթ ձորոյ փխ ի ձոր անդր (blsv)
 37 s որբ
 38 հmov յետինքն էին ի դարանի անդ (օ յայն) փխ յետին դարանքն էին (bls)
 39 օ յարեան փխ չյարեան
 40 հmov եւ արք
 41 հmov ընդդէմ ելեալ (օv եկեալ) քարամբք
 42 հmo գլովք փխ գլաւք
 43 sv կոտորեցին զնոսա
 44 հmso փախստական փխ փախստականք (blv)
 45 հm եղեալք փխ եղեն
 46 sv յԱպահուսնիսն
 47 հmo իմացեալ փխ տեսեալ (blsv)
 48 հ դարանակալաց
 49 b կալեալ փխ կալան (ls) / հmov յարեան ի վերայ եւ կալան
 50 հm չիբ եւ
 51 հmo արդ փխ ապա
 52 հ գորբ / sv միւս (v մես) գորբն Պարսից փխ գաւրբն
 53 հmo նոյն տեղի լերինն փխ վերայ բլերն ... տեղին (blsv)
 54 հmo Վահան
 55 հm չիբ ընդ
 56 mso յառաջ
 57 հmo չիբ նոցա իջոյց զնոսա եւ

«Թողէ՛ք գերիվարսդ, զի արածեսցին² մին-
 չեւ ցերեկոյ³, եւ յերեկոյն⁴ իջանեմք ի
 դաշտն⁵, ի վերայ Յունացն⁶»: 199 Եւ նո-
 քա հաւանեալ⁷ արարին⁸ այնպէս: 200 Եւ
 դարանակալքն⁹ յանկարծակի դիմեալք¹⁰
 կտրեցին գերիվարսն¹¹ ի գաւրացն, եւ
 փախստական արարեալ անցուցին¹² ընդ
 Արածանի¹³, եւ հանին ի Քարքեայ¹⁴:
 201 Իսկ գաւրացն¹⁵ Պարսից տեսեալ¹⁶ ա-
 դաղակեցին միաբան¹⁷ եւ ասեն¹⁸. «Վա՛յ
 մեզ, կորեաք¹⁹»: 202 Եւ կոչեցաւ²⁰ անուն
 տեղւոյն այնորիկ Կորի²¹:

203 Իսկ Վահանայ առեալ զգաւրսն՝
 իջուցանէր²² զնոսա²³ ի ձորն բուն:
 204 Յարեան²⁴ դարանակալքն աստի եւ
 անդի²⁵, եւ առեալ զնոսա ի մէջ՝ սատակե-

ցին²⁶ ոչ ողորմելով ումեք²⁷: 205 Եւ հրա-
 մայեաց արս քառասունս²⁸ թողուլ²⁹ զրու-
 ցատարս³⁰ Պարսից արքային³¹: 206 Եւ³²
 ետ տանել³³ եւ³⁴ զգլուխն Միհրանայ առ
 թագաւորն³⁵ ասելով³⁶. «Այս մարգպանս
 Հայոց³⁷ յորժամ եկն յերկիրս մեր, եւ
 զաւրս³⁸ հակառակեալ³⁹ ընդ իրեարս⁴⁰
 գունդ խնդրեցին եւ ոչ կարացին գտա-
 նել⁴¹: 207 Եւ⁴² Յոյնք ձեր⁴³ թշնամիք⁴⁴
 էին, ի նոսա⁴⁵ ոչ իշխեցար⁴⁶ զնալ: 208 Եւ
 ձեզ ընդ աւամբ⁴⁷ էաք, եւ ձեր գաւրացն⁴⁸
 գունդ ոչ կայր. ապա կտրեցար զգլուխդ⁴⁹
 զայդ եւ խաղացար: 209 Արդ⁵⁰ լուաք⁵¹,
 եթէ ի Շահաստանէ⁵² ելեալ⁵³ էք ի Բոսոր⁵⁴

1 hmo ասւր. Իջւեք (hm իջիք աստ) ամենեմբան եւ
 փխ ասէ (blsv)
 2 hmo գերիվարս (m գերիվարստ) արածել փխ
 գերիվարսդ զի արածեսցին (blsv)
 3 ho յերեկոյ, m յերեկոյն փխ ցերեկոյ (blsv)
 4 sv յերեկոյին փխ յերեկոյն
 5 hmo չիք ի դաշտն
 6 hmo գաւրացն Յունաց փխ Յունացն (blsv)
 7 hmo չիք նոքա հաւանեալ
 8 s արարեալ փխ արարին
 9 mo դարանակալք
 10 hmo դիմեցին ի վերայ նոցա եւ փխ յանկարծա-
 կի դիմեալք (blsv)
 11 l գերիվարս նոցա / h գերիվարս
 12 hmo արարին փխ արարեալ անցուցին (blsv)
 13 o յԱրածնի, Iv45 Արծնի, hs Արծանի փխ Արածա-
 նի (bmV)
 14 hmov Քարքե փխ Քարքեայ (blsv4.5)
 15 o գաւրքն
 16 ho տեսեալ զիրսն
 17 h չիք միաբան
 18 hmo չիք եւ ասեն
 19 o կորաք
 20 hmo եղաւ փխ կոչեցաւ (blsv)
 21 hmo գաւառին Կորեայ լերինն փխ տեղւոյն այ-
 նորիկ Կորի (blsv)
 22 sv իջուցանէ
 23 m չիք գնոսա
 24 mo Յարեան ի վերայ
 25 hsv անտի փխ անդի (blmo)

26 sv կոտորեցին փխ սատակեցին (bl) / hmo ի մէջ
 առեալ կոտորեցին գնոսա փխ եւ առեալ գնոսա
 ի մէջ սատակեցին (blsv)
 27 v ուրում փխ ումեք
 28 bs քառասուն
 29 hmo թողուլ հրամայեաց արս ի փխ հրամայեաց
 արս քառասունս թողուլ (blsv)
 30 hmo զրոյցատարս (o զրուցատար) լինել փխ
 զրուցատարս
 31 l թագաւորին
 32 hmo չիք եւ
 33 bl տարեալ փխ ետ տանել
 34 hm չիք եւ
 35 sv թագաւորն Պարսից
 36 bl ասէ փխ ասելով
 37 hmo մարգպան փխ մարգպանս Հայոց (blsv)
 38 hmo գաւրքն փխ գաւրս (blsv)
 39 o հակառակել
 40 hm միմեանս փխ իրեարս (blsv) / o միմեանց
 փխ ընդ իրեարս
 41 hm այլ գտանել
 42 o ապա զի, hm ապա քանզի փխ եւ (blsv)
 43 hmv մեր փխ ձեր (blsov³)
 44 h թշնամի
 45 bl նոցա փխ նոսա
 46 o իշխացար
 47 o յակամք
 48 hmo գաւրացդ
 49 o գլուխդ
 50 sv Այլ փխ Արդ
 51 h ապա լսեցաք եթէ փխ Արդ լուաք
 52 h Շահաստան
 53 hmo ելեալ փխ ելեալ (blsv)
 54 o Բոսոր, hmv² Բաւոր փխ Բոսոր (blsv)

քաղաք՝ յերկիր տափարակ եւ դաշտաձեւ¹, եւ գիտեմ², որ գնդի խաղայք. առէ՛ք³ զգլուխ քեռորդոյդ⁴ ձերոյ, եւ եղիցի՛ դա ձեր⁵ գունդ ազգաց յազգս⁶»:

210 Եւ⁷ իբրեւ գնացին արքն քառասուն⁸ եւ տարան զգլուխն Միհրանայ առ արքայն Խոսրով⁹, խռովեցաւ¹⁰, պղտորեցաւ¹¹, ամաչեաց զամաւթն յաւիտենից¹²: 211 Եւ¹³ ի միւսում¹⁴ ամին¹⁵ խրոխտացեալ՝ այլ զաւրս¹⁶ առաքեաց:

212 Ի նոյն¹⁷ ամի Սուրբ¹⁸ Կարապետն, որ յիննականեան տեղիսն¹⁹ էր, փլաւ²⁰, զի շարժ²¹ խստագոյն²² եղեւ: 213 Եւ²³ տունք ի²⁴ ներքոյ նորա ի շարժէ անտի փլան: 214 Իսկ եկեղեցին, քանզի հիմն ի վերայ նոցա²⁵ էր, շարժեցաւ եւ պատառեցաւ²⁶: 215 Զոր Մուշեղ Մամիկոնենից ետ

գանձս, զի շինեսցեն քարակոփս²⁷, բայց ոչ ժամանեցին շինել²⁸ որպէս արժանն էր, զի զաւրք²⁹ Պարսից նեղէին զնոսա³⁰: 216 Ի սոյն³¹ ամի շինեաց Մուշեղ³² զԿարապետն³³ եւ վախճանեցաւ³⁴: 217 Եւ կայ ի թաղման³⁵ առ Արծրունեաց իշխանին³⁶, ի կողմ³⁷ արեւելից ճակատուն³⁸:

218 Եւ³⁹ յետ վախճանելոյն⁴⁰ Մուշեղայ՝ նստաւ յաթոռ իշխանութեան նորա⁴¹ Վահան⁴². զոր⁴³ եւ բազում քահանայիւք եւ քսան եպիսկոպոսաւք տաւն ցնծութեան⁴⁴ կատարեցին փրկութեան⁴⁵ տեղեացն, ուր զհաւատսն⁴⁶ ունէին եւ ի դուռն սրբոյ Կարապետին եւ ի վանս Գլակայ եպիսկոպոսին⁴⁷: 219 Եւ տասն եւ ութ⁴⁸ գիւղս⁴⁹ ազատեաց եւ ետ եկեղեց-

1 օ տաշտաձեւ
2 օ գիտեմք
3 s առ փիս առէք
4 s քեռորդոյդ / v քեռորդոյդ
5 b ձեզ փիս ձեր (Isv) / hmo ձեզ փիս դա ձեր
6 b յազգաց յազգս, m յազգէ յազգ, h ազգէ յազգ փիս ազգաց յազգս (Isov)
7 hmo չիք եւ
8 hmo Խ արքն փիս արքն քառասուն
9 hmo առաջի թագաւորին փիս առ արքայն Խոսրով (bIsv)
10 sv եւ նա խռովեցաւ
11 hmo եւ փիս պղտորեցաւ (bIsv)
12 s զամօթ յաւիտենական փիս զամաւթն յաւիտենից
13 hm Իսկ փիս եւ
14 b միւս փիս միւսում
15 sv ամի
16 b զարք
17 hmo սոյն փիս նոյն (bIsv)
18 s յորում ի սուրբ / hmo չիք սուրբ
19 hm չիք տեղիսն / օ յիննականեան փիս յիննականեան տեղիսն
20 bl բլաւ / s չիք փլաւ
21 l շարժք
22 hmo խիստ փիս խստագոյն (bIsv)
23 sv Վասն որոյ եւ
24 sv որք ի
25 sv նորա փիս նոցա
26 hmo չիք եւ ... պատառեցաւ (մէկ նախ.)

27 hmov Տարաւոյ իշխանն տունալ գանձս բազումս եւ հրամայեաց քարակոփս շինել (օ շինեալ) փիս Մամիկոնէնից ետ ... քարակոփս (l տող) (bIs)
28 hm լինել փիս շինել
29 sv զորքն
30 hmo վասն պատերազմին (օ պատերազմացն) փիս զի զարք ... զնոսա (bIsv)
31 օ նոյն
32 hmo չիք Մուշեղ
33 hmsv զՍուրբ Կարապետն փիս զԿարապետն (blo)
34 hmo ինքն վախճանեցաւ (ho վաղնանեցաւ)
35 օ եղաւ փիս կայ ի թաղման / hm չիք ի թաղման
36 օ իշխանն / hm չիք իշխանին
37 hsv կողմն
38 hm ճակատն փիս ճակատուն
39 hmo չիք եւ
40 ho վաղնանելոյն
41 hmo չիք յաթոռ իշխանութեան նորա (bIsv)
42 hmov Վահան իշխան (mv իշխանն) Մամիկոնէնից տանն (hmv տան) եւ եկն ի վանս (m վանսն) Գլակայ
43 hmo չիք զոր
44 v ցնծութեամբ փիս ցնծութեան (bIs)
45 hmsv փրկական փիս փրկութեան (bl)
46 bl հաւատսն
47 hmo տան ցնծութեամբ կատարէին ի սուրբ Կարապետին (m Կարապետն) բազում քահանայիւք եւ եպիսկոպոսաւք փիս բազում քահանայիւք ... Գլակայ եպիսկոպոսին (5 տող) (bIsv)
48 hmo երկոտասան, s ժլ փիս տասն եւ ութ (blv)
49 v գեղս, օ գեղ, m գեղ, h գիւղ փիս գիւղս (bIs)

ւոյն¹, ջնջեաց² զանուանս նոցա³ յարքու-
նի⁴ դիւանէն:

220 Ի⁵ նոյն⁶ ամին⁷ վախճանեցաւ⁸ ե-
րանելին Թողիկ՝ Հայր վանացն Գլակայ⁹.
եւ կայ թաղեալ¹⁰ ի նոյն տեղւոջն, զոր¹¹
Հայրաբլուր¹² կոչեն¹³, որ է¹⁴ ընդ աջմէ ե-
կեղեցւոյն¹⁵, ի հիւսիսոյ ընդ արեւելս¹⁶:
221 Եւ նստաւ յաթոռ նորա մանկիկն¹⁷
Ստեփաննոս¹⁸ որդի իշխանին Արծրու-
նեաց, որոյ մայրն հերձաւ¹⁹. եւ կան ի
թաղման ծնաւդք նորա ի նոյն վանսն²⁰:
222 Եւ²¹ բազում ուղղութիւնս գործեաց ի
գաւառն²² Տարաւնոյ, զի²³ վերագոյն ու-
նէին²⁴ զնա, քան զեպիսկոպոսն²⁵, զի Հայր

էր վանացն²⁶ եւ ընդ ձեռամբ իւրով ու-
նէր²⁷ երեք հարիւր իննսուն²⁸ եւ ութ
կրանաւորս²⁹: 223 Զի այնչափ առաքինի
էր, որ³⁰ ամենեքեան իբրեւ զՅովհաննէս³¹
ունէին³² զնա:

224 Սա խնդրեաց ի Կարապետէն³³
կապել³⁴ զբերանս գազանացն, որք³⁵ բեկա-
նէին³⁶ զլուսաբերս³⁷ եկեղեցւոյն³⁸. եւ եղեւ
այնպէս: 225 Եւ բազում պարկեշտ վա-
րուք³⁹ իւրովք յանդիմանէր⁴⁰ զիշխանն⁴¹
Հարքայ, որ ունէր զկին եղբաւր իւրոյ:
226 Եւ ածեալ⁴² ի հաւան կտրել⁴³ ի կնո-
ջէն եւ արարեալ⁴⁴ կրանաւոր⁴⁵ ետ⁴⁶ նմա
շինել⁴⁷ զեկեղեցին⁴⁸, որ ի Թիլն աւանի յե-
կեղեաց գաւառի⁴⁹:

1 hmo եկեղեցոյն փխ եւ ետ եկեղեցւոյն (blsv)
2 hmo ջնջելով փխ ջնջեաց (blsv)
3 hm չի՛ք նոցա
4 hmo յարժուանական, s արժուանական փխ յարժունի (blv)
5 hm եւ փխ Ի
6 օ սոյն
7 Լօ ամի
8 ho վաղնանեցաւ
9 Ե Գլակա վանացն, hmo Գլակավանիցն փխ վա-
նացն Գլակայ (lsv)
10 hmo ի թաղման փխ թաղեալ (blsv)
11 hmo չի՛ք նոյն տեղւոջն զոր
12 օ Հայրաբլուրն, sv Հայրբլուր, hm Հարանց
բլուրն փխ Հայրաբլուր (bl)
13 hmo չի՛ք կոչեն
14 ho կայ փխ է (msv) / bl չի՛ք է
15 bl եկեղեցւոյ
16 hmov³ ընդ յԱւետեաց բլուրն իբրեւ (mo եւ) ընդ
ակն ի (օ Աւնի փխ ակն ի) միջի փխ ի հիւսիսոյ
ընդ արեւելս (blsv)
17 hmo մանուկն փխ մանկիկն (blsv)
18 Ե Ստեփաննոսս
19 hmo կնոջն Մարիամու, որ հերձաւ (hm որ հեր-
ձաւն Մարեմայ), որդի իշխանին Արծրունեաց
փխ իշխանին ... հերձաւ (I տող) (blsv)
20 hmo չի՛ք եւ կան ի թաղման ... վանսն (I տող)
21 hmo Սա փխ եւ (blsv)
22 օ գաւառին
23 hmo չի՛ք զի
24 hmo ընդունէին փխ ունէին (blsv)
25 օ զեպիսկոպոսս / m զեպիսկոպոս

26 hmo եւ (h չի՛ք եւ) միւս՝ զի հայր էր փառաւոր (h
փառաց) եւ սուրբ վարուի (h վարուի, օ վարիւի)
փխ զի հայր էր վանացն (blsv)
27 hmo ունէր ընդ ձեռամբ իւրով փխ ընդ ձեռամբ
իւրով ունէր (blsv)
28 օ արիւր եւ մսուն փխ հարիւր իննսուն
29 bl կրանաւոր
30 hmo եւ վասն սուրբ եւ պարկեշտ վարուցն փխ
Զի այնչափ ... որ (blsv)
31 s զՅովհաննէս / hmov զՅովհաննէս Կարապետն
32 hmov համարէին փխ ունէին (bls)
33 hmsv սուրբ Կարապետն
34 օ կապեալ
35 h գազանաց որ փխ գազանացն որք
36 hmo չի՛ք բեկանէին
37 hmov գլուսաբերսն
38 hmo ունէին փխ եկեղեցւոյն (blsv)
39 I վարիւի, Ե վարիւին փխ վարուի (sv)
40 hmo Սա յանդիմանեաց փխ եւ բազում ... յանդի-
մանէր (I տող) (blsv)
41 h զիշխան
42 blo ածել փխ ածեալ (hmsv)
43 hm կտրեաց
44 hmo արար գնա փխ արարեալ (blsv)
45 lh կրանաւորս
46 hmo եւ ետ
47 hmo շինել նմա փխ նմա շինել (blsv)
48 օ եկեղեցի, hm եկեղեցիք փխ զեկեղեցիքն (blsv)
49 bl չի՛ք գաւառի (sv) / hmo աւան փխ աւանի յե-
կեղեաց գաւառի

[Է] ԳԼՈՒԽ¹ ԳԱԼՈՅՆ² ՎԱԽՏԱՆԳԱՅ³ Ի ՏԱՐԱԲՆ ԵՐԵՍՈՒՆ ԶԱԶԱՐ ԱՐԱՄԲԸ⁴,
ՈՐ⁵ ՇԻՆԵԱՅ ԶՊՈՐՊ⁶ ԵՒ ԶԱՍՈՒՐՆ⁷ ԳԱՐՅԱՐ⁸ ԵՒ ԿԱՅԵԱԼ Ի ԳՐԳՈՒՌ ԱՍՍ
ԵՐԵԲ⁹

1 Դարձեալ զաւրածողով եղեւ խոսրով
արքայ¹⁰ ի վերայ Յունաց երկրորդ ան-
գամ: 2 Ի¹¹ մտի կալեալ¹² զմահն Միհրա-
նայ՝ քեռորդուոյն¹³ իւրոյ¹⁴, եւ առաքեաց
զՎախտանգ¹⁵ նորին¹⁶ հաւրեղբայրն երե-
սուն հազար¹⁷ ընտիր¹⁸ առն եւ¹⁹ ձիոյ զաւ-
րու²⁰: 3 Իսկ նորա եկեալ ի գաւառն Ապա-
հունեաց՝ արձակէր հարկապահանջս ի
Հարք եւ ի Հաշտեանք եւ ի Տարաւն: 4 Առ
որ²¹ գրեն գաւառապետքն. «Եթէ Վահան

տայ՝ եւ մեք, ապա թէ ոչ՝ ունայն գնայք ի
մէնջ»:

5 Զայսոսիկ լուեալ Վախտանգայ²²
խորխտացաւ եւ²³ ըմբոստացաւ: 6 Եւ թո-
ղեալ կողմնապետ յԱպահունիս, եւ փքա-
ցեալ ալեալք²⁴ եկն²⁵ ի գլուխ Տարաւնոյ:
7 Եւ շինէ զաւերեալն Զիւնկերտ քաղաք
մեծ եւ փոխէ զանուն քաղաքին ըստ անու-
ան կնոջն իւրոյ²⁶, զոր ան²⁷ ընդ իւր՝ Պոր-
պէս, այսինքն²⁸ համեղ²⁹: 8 Եւ տնկեաց³⁰
այգիս³¹ եւ բուրաստանս, եւ փոխէ զատ-
րուշանն ի դուռնն³² Կաթողիկէին³³, զոր
հիմնարկեալ էր սրբոյն Սահակայ³⁴: 9 Եւ³⁵
ի վերայ լերինն Տաւրոսի³⁶ շինեաց³⁷ ամ-
րոցս³⁸ եւ կոչեաց զանուն³⁹ նորա⁴⁰ Գար-
հար⁴¹, քանզի⁴² անդ ոմանք գահավէժ ե-

1 v Գլուխ Գ վասն, s Գլուխ վասն, p Գլուխ երկ-
րորդ, o երկրորդ, hmwv5 երրորդ փխ Գլուխ
(blv4) / nq չիբ Գլուխ
2 s գալոյ, h գալ, mwov5 գալն, p գալստեան փխ
գալոյն (blngvv4)
3 h Վախտանգայ, mpw Վախտանգայ, o Վաղթան-
գայ, v5 Վախտանգայ փխ Վախտանգայ (blngsvv4)
4 b արամբ / s Լի-աւ, v երեսուն հազարաւ,
mwov5 երեսուն հազարով փխ երեսուն հազար
արամբ (blngv4) / p երեսուն հազարաւ ի Տարոն
փխ ի Տարաւն ... արամբ
5 hmsv որ եւ
6 p Պորպէս քաղաքն, v5 գալարիս քաղաքի փխ
Պորպ (blngv4) / hmsv Պորպ քաղաք
7 h բերդ, mopwv5 գրեթէ փխ գամուրն (blngsvv4)
8 sv գԳահար, hmwov5 Գահար, bl գԳարիար փխ
Գարիար (nqv4)
9 v4 երեք ամ, blt երիս ամս փխ ամս երեք (nqsv) /
hmpwo չիբ եւ կացեալ ... ամս երեք
10 hmo Իբրեւ խաղաց թագաւորն Պարսից փխ
Դարձեալ ... խոսրով արբայ (1 տող) (blsvv4)
11 hmo Ապա ի
12 hm ածեալ փխ կալեալ (blsv) / o միտ արկեալ
փխ մտի կալեալ
13 bhmo Բեռորդոյն
14 b իւրում
15 ho գՎաղթանգ, m գՎախտանգ փխ գՎախտանգ
(blsv)
16 sv գնորին
17 hmo հազարաւ փխ հազար (blsv)
18 o ընդիր
19 bl չիբ եւ
20 hmsv չիբ գալու (bl)
21 bl Որք փխ Առ որ

22 bl Վախտանգայ փխ Վախտանգայ (sv)
23 bl չիբ եւ
24 bl բխցեալ փխ փխցեալ ալեալ
25 hmo Որք իբրեւ եկին փխ Իսկ նորա եկեալ ... ա-
լեալ եկն (9 տող) (blsv)
26 bl ըստ կնոջն փխ ըստ անուան ... իւրոյ (sv)
27 sv Էան փխ ան (bl)
28 b այսինքն է
29 hmo Տեսին տեղի մի ընդարձակ (o ընդարձակ)
եւ վայելուչ, շինել (h ի շինել) սկսաւ քաղաք փխ
եւ շինէ գաւերեալն ... համեղ (4 տող) (blsv)
30 mo տնկել, h ընդ փխ տնկեաց (blsv)
31 hm այգի
32 s դուռն
33 v Կաթողիկէին
34 hmo չիբ եւ փոխէ ... Սահակայ (3 տող) (blsv)
35 hmo եւ փխ եւ (blsv)
36 hm Տորոսի, o Տորոսի փխ Տարոսի (blsv)
37 hmo եւ շինեաց
38 v ամրոց, hmo անդ ամրոց փխ ամրոցս (bls)
39 bl անուն
40 hmo չիբ գանուն նորա
41 hmo Գահար փխ Գարիար (blsv)
42 o զի փխ քանզի

ղեն¹ ի վերայ անասնոցն², կարծելով, եթէ³ հեծեալ⁴ են⁵: 10 Փոխէ եւ զԳոռոզ լեռնաբլուրն յանուն որդւոյն իւրոյ Գոեգուռոյ⁶ Գոգուռ՝ զբաւանալով⁷ յամարան աւուրսն ի վերայ նորա⁸:

11 Եւ⁹ յղեաց պարգեւս բազումս¹⁰ Վահանայ, եւ թողլթս¹¹ զայս ինչ¹². 12 «Քաջ եւ հզաւր բազկի՛ղ¹³ Վահանայ Սկայի¹⁴, դիցն¹⁵ աւգնականութենէ¹⁶ ողջոյն: 13 Որ¹⁷ թէպէտ¹⁸ ընդ մահ եղբաւրորդոյն մերոյ¹⁹ տրտմեցաք²⁰, բայց ընդ հզաւր²¹ քո իմաստութիւնդ²² զարմացաք²³: 14 Եւ²⁴ արդ՝ ես եկեալ եմ վասն սիրոյ²⁵. արի ե՛կ առ իս²⁶, եւ երդուի՛ր տալ

զհարկ արքունի եւ կալ հնազանդ, եւ յառաջին պատիւն ձեր մնալ եւ այլ ոչ մտանել ի նենգութիւն: 15 Ո՛ղջ լեր ի դիցն աւջոյ²⁷»:

16 Եւ²⁸ նա յղեաց²⁹ նմա³⁰ պատասխանի այսպէս. 17 «Վատ եւ թոյլ անձին³¹ Վախտանգա՛յ³² ի խոչքորաց³³ դասուց, որ³⁴ զաղբս ճաշակեն, ողջոյն: 18 Այլ³⁵ թէպէտ³⁶ ընդ մահն Միհրանայ³⁷ խնդացի, բայց ընդ քո³⁸ անմտութիւնդ³⁹ լացի, որ զնորա մահն⁴⁰ լսեցեր⁴¹ եւ զիմ կորովութիւնս ծանեար⁴², զոր ինձ ետ⁴³ Աստուած⁴⁴: 19 Զիա՞րդ իշխեցեր զալ ի վերայ եկեղեցւոյ⁴⁵ Աստուծոյ⁴⁶: 20 Այլ⁴⁷ թէ սէր եկիր առնել⁴⁸, զկիւնդ ի հետ ընդէ՞ր ածեր⁴⁹, մի՞թէ որդի⁵⁰ խնդրես յարանց⁵¹ մե-

1 hmo գահավէժ (m գահավրէժ) եղեմ (o եղէմ) ումանք փխ ումանք ... եղեմ (blsv)
2 v անասնոց / hmo վայրենի գագանաց փխ վերայ անասնոցն (blsv)
3 sv թէ
4 sv հեծեալք փխ հեծեալ (bl)
5 hmo հեծեալ (hm հեծել) է (hm չիք է). ած (h աց) եւ ի Պարսից գկին իւր գՊորպէս եւ եղ գանուն ֆաղաֆին Պորպ (hm գՊորպէս), ըստ կնոջ անուանն փխ հեծեալք են (blsv)
6 sv Գոեգուռոյ
7 Is սրաւսանալով փխ զբաւանալով (bv)
8 hmov² Սա ել ի վերայ Գոռոզ լերինն, շինեաց ական որդոյն իւրոյ (hm ըստ անուանն որդոյն)՝ Գրգոռսի (hm Գոգոռսի), կոչեաց Գրգոռս (hm գԳգոռս, v՛ Գգոռս) փխ Փոխէ եւ գԳոռոզ ... վերայ նորա (3 տող) (blsv)
9 hmo Սա փխ եւ
10 b բազում
11 b թուրք
12 hmo առ Վահան եւ ասէ փխ պարգեւս բազումս ... գայս ինչ (1 տող) (blsv)
13 hmo բազկի
14 s հսկայի
15 s ի դիցն
16 hmov արգնականութեամբ փխ արգնականութեանէ (bls)
17 hmo չիք Որ
18 lhasv թէպէտ եւ
19 hmo իմոյ փխ մերոյ (blsv)
20 h պատմեցաք փխ տրտմեցաք
21 hmo սակայն ընդ փխ բայց ընդ հզաւր (blsv)
22 ho իմաստութեանդ փխ իմաստութիւնդ
23 l գարեցաք փխ գարմացաք
24 lsv չիք եւ
25 b սիրոյն / hmv սիրոյ եւ խաղաղութեան

26 o զու յիս փխ առ իս (blsv) / hm եւ զու արի եկ յիս փխ արի եկ առ իս
27 hmo որ այլ չմտանես ի չարութիւն (hm ի չարութիւն չմտանես) եւ ասարեաց փխ տալ գհարկ արբունի ... դիցն աջոյ (4 տող) (blsv)
28 hmo իսկ փխ եւ (blsv)
29 mo յուղարկեաց, h ուղարկեաց փխ յղեաց (blsv)
30 ho չիք նմա
31 hmov անձինդ փխ անձին (ls)
32 blo Վաղթանկայ, hm Վախթանկայ փխ Վախտանգայ (sv)
33 blv, ի խոչքորաց, ho ի խոչքորաց, msv եւ խոգ ֆոյոց փխ ի խոչքորաց (nq)
34 sv որք
35 hmo չիք այլ
36 lo թէպէտ եւ
37 hmo Միհրանայ մահն փխ մահն Միհրանայ (blsv)
38 hmo գֆո փխ ընդ ֆո (bl)
39 sv անմտութիւնդ ֆո փխ ֆո անմտութիւնդ
40 sv գմահն նորա փխ գնորա մահն
41 h լսեցիր
42 o ծաներ
43 bhmo ետ ինձ փխ ինձ ետ (lsv)
44 v՛ չիք զոր ինձ ետ Աստուած
45 sv եկեղեցւոյն
46 hmo չիք Զիարդ իշխեցեր ... Աստուծոյ (1 տող)
47 hmo չիք Այլ
48 o արկանել փխ առնել
49 hmo ընդէր ածեր ի հետ փխ ի հետ ... ածեր (blsv)
50 hmo որդիս
51 mov⁴ յերանաց, h երանաց փխ յարանց (blnqs)

րոց: 21 Եւ¹ եթէ² սիրոյ պատճառանաւք ե-
կիր, զիմ քաղաքդ է՞ր³ շինեցեր եւ ամ-
րոցս⁴: 22 Այլ⁵ գիտեմ, զի սուտ ես եւ⁶ իբ-
րեւ զչուն քծնիս⁷: 23 Արդ⁸ զկեանս⁹ քո
առաջի մահու դիր¹⁰ եւ¹¹ յերկրէս արի ե՛լ¹²
եւ¹³ գնա՛¹⁴ խաղաղութեամբ: 24 Ապա թէ
ոչ՝ գմահն¹⁵, որ ընդ քեզ անցանելոց է¹⁶,
զայն ամենայն երկիր տեսանէ»:

25 Եւ¹⁷ նորա¹⁸ բարկացեալ՝ ¹⁹առա-
քեաց ի վերայ նորա վեց²⁰ հազար այր²¹ ի
Մուշ: 26 Իսկ²² ոմանք ազդ արարին նմա²³
եւ ասեն, թէ²⁴ գայ Ռահան²⁵ ի վերայ քո
վեց հազարաւ²⁶: 27 Եւ²⁷ նորա գիշերադ-
նաց եղեալ²⁸ գնաց²⁹ ի վերայ նոցա, որ³⁰

իջեւանեալ էին ի Ծծմակն³¹: 28 Եւ յան-
կարծակի³² եհար զնոսա³³ սրով, եւ³⁴ ոչ
ժամանեցին ըմբռնել³⁵ զերկվարսն:
29 Զի³⁶ որդի նորա Սմբատ ի³⁷ մէջ ան-
ցեալ՝ կտրեաց չորս հազար երկվար³⁸ եւ
անցուցանէր³⁹ յայն կոյս Արածանոյ⁴⁰:
30 Եւ հանեալ⁴¹ ի կողմն⁴² Հաշտենից եւ
երկերիւր⁴³ ձի առաջին⁴⁴ յաղթութեանն⁴⁵
աւարամասն ետուն եկեղեցւոյն ի Գլակայ
վանսն, զի այն էր տուն նոցա⁴⁶ հայրենա-
կան, եւ⁴⁷ անդ կնքեցին գնա: 31 Իսկ Վա-
հանայ⁴⁸ տուեալ զնոսա մաւրացն⁴⁹ զբա-
զումս կոտորեաց եւ զբազումս խոցո-
տեաց⁵⁰ եւ երկերիւր⁵¹ այր⁵² ի⁵³ մաւր անդր
ընկղմեաց:

32 Իշխանն⁵⁴ Հաշտենից, զի⁵⁵ ունէր
ընդ ձեռամբ՝ իւրով երեք հազար եւ

1 hmo կամ փիս եւ (blsv)
2 m թէ
3 hmo ընդէր փիս էր (blsv)
4 hmo կամ բերդ փիս եւ ամրոցս (blsv)
5 hm չիբ Այլ
6 ho չիբ եւ
7 hmov³ կծկիս փիս քծնիս (blsv)
8 h եւ փիս Արդ / mo չիբ Արդ
9 h կեանս
10 ho եղեր փիս դիր
11 ho չիբ եւ
12 ho ել արի փիս արի ել
13 s չիբ ել եւ
14 m գնալ փիս գնա
15 h գմահ
16 hmo անցուցանելոց եմ փիս անցանելոց է (blsv)
17 hmo Իսկ փիս եւ (blsv)
18 hm նա փիս նորա
19 I գրչագրում բերթերի կորստի պատճառով
բնագիրը բացակայում է այստեղից մինչեւ
առեալ վեց հազար բառերը (նախ. 49)
20 o չիբ վեց
21 sv վեց հազար այր ի վերայ նորա փիս ի վերայ
նորա ... այր
22 hmo եւ փիս Իսկ (bsv)
23 hmo Վահանայ փիս նմա (bsv)
24 hmo եթէ փիս եւ ասեն թէ (bsv)
25 m Ռահանան / h Ռահանայն / nq Ռախան
26 hmo հազարով
27 hmo Իսկ փիս եւ (bsv)
28 b արարեալ փիս եղեալ
29 b եկն փիս գնաց
30 sv որք փիս որ (b)

31 hmo առ ակն, որ Ծծմահոտն (v² Ծծմայ յոտն) էր
(o է), ուր իջեալն էին փիս ի վերայ ... Ծծմակն (I
տող) (bsv) / v¹ հասանէ նոցա ի Ծմակն, ուր ի-
ջեալ կային փիս գնաց ի վերայ ... Ծծմակն
32 b նոյն ժամայն փիս յանկարծակի
33 o գնա փիս զնոսա
34 b զի փիս եւ
35 o ըմբռնեալ փիս ըմբռնել
36 sov քանգի փիս զի (bhm)
37 sv ընդ փիս ի
38 hm v երկվարս
39 hmo անցուցեալ փիս անցուցանէր (bsv)
40 s Արծնոյ, bo Արածնոյ փիս Արածանոյ (hmv)
41 hmo չիբ եւ հանեալ
42 o կողմ, b կողմանս փիս կողմն (hmsv)
43 hmo երկու հարիւր (o հարոյր) փիս երկերիւր
(bsv)
44 sv յառաջին, o զառաջին փիս առաջին (b)
45 hm չիբ առաջին յաղթութեան
46 b նոցա տուն փիս տուն նոցա (sv)
47 hmo յուղարկեաց Սուրբ Կարապետին, զի փիս
ետուն ... հայրենական եւ (2 տող) (bsv)
48 b Վահան
49 o մուրացն փիս մաւրացն
50 hmo չիբ եւ զբազումս խոցոտեաց
51 hmo երկու հարիւր (o հարոյր) փիս երկերիւր
(bsv)
52 hm չիբ այր
53 hmo մերկացուցեալ ի
54 v¹ Իսկ զաւրբ, որ ընդ Վահանայ ձեռամբ էին՝
իշխանն
55 hmov չիբ զի

երկերիւր այր². եւ³ իշխանն Պալուսեաց՝
 երկու հազար եւ երկերիւր⁴. եւ⁵ իշխանն
 Արջուց՝ երեք⁶ հազար. եւ⁷ իշխանն Եղնու-
 տայ՝⁸ հինգ հազար. եւ⁹ ինքն¹⁰ Վահան՝
 եւթն¹¹ հազար. եւ Սմբատ¹² որդի նորա՝
 վեց հազար¹³. ընդ ամենայն՝ քսանութ
 հազար¹⁴, այս ամենայն զաւրբս ընդ¹⁵ Վա-
 հանայ ձեռամբ¹⁶ էին¹⁷: 33 Բայց բաժա-
 նեալ էր եւ կողմապահս թողեալ¹⁸ ամե-
 նայն տեղեացն¹⁹, եւ կային առ ինքն²⁰ յա-
 լուր²¹ յայմիկ երեք հազար այր²²:

34 Եւ բազում ոճիրս²³ գործեաց անդ
 իշխանն Հաշտենից, զի աճապարեալ²⁴
 կտրեաց զգլուխն Ռահանայ²⁵ եւ
 զզաւրսն²⁶ փախտական դարձոյց²⁷: 35 Եւ

նեղեալ զնոսա, մինչեւ²⁸ յաղաչանս²⁹ ան-
 կեալ³⁰ եւ հարկս խոստանային³¹ տալ³²:
 36 Իսկ Վահան ասէ³³. «Տուք մեզ³⁴
 զգլուխն Ռահանայ³⁵, եւ թողումք զձեզ»:
 37 Եւ զաւրբն ի տագնապ³⁶ անկեալ³⁷
 խնդրէին³⁸ եւ ոչ գտանէին: 38 Ապա կա-
 լեալ զորդի նորա զՎահ՝ ետուն ցՎահան:
 39 Իսկ իշխանն Հաշտենից³⁹ յառաջ⁴⁰ մա-
 տուցեալ՝ ասէ⁴¹. «Կամ տո՛ւք⁴² զՌահան ի
 մեզ⁴³, կամ տո՛ւք ԼՌ դահեկան»:
 40 Եւ նոքա ետուն ԼՌ դահեկան:

41 Իբրեւ դարձաւ եւ⁴⁴ ետես Վա-
 հան⁴⁵, զնախանձն Աստուծոյ նախան-
 ձեալ⁴⁶ յարձակեցաւ⁴⁷ ի վերայ նոցա եւ
 սկսաւ⁴⁸ կոտորել զնոսա⁴⁹: 42 Իսկ նոցա
 զաղաղակ բարձեալ ասեն⁵⁰. «Առ ի՞նչ

1 հ ձեռամբն
 2 hmo արս վեց հարիւր, ոգ ՏՄ, v երեք հազար վեցհարիւր այր փխ երեք հազար ... այր (bsv)
 3 hmo չիք եւ
 4 hmo եւ (o ու) երկու հարիւր այր փխ եւ երկե-
 րիւր (bsv)
 5 hmo չիք եւ
 6 hmo չորս փխ երեք (bsv)
 7 hmo չիք եւ
 8 o Ողնուտին, hv³ Ողնուտինաց, m Ողնուտինաց
 փխ Եղնուտայ (bsv)
 9 hmo Իսկ փխ եւ (bsv)
 10 sv իշխանն փխ ինքն (bhmo)
 11 hmov ութ փխ եւթն
 12 o Սմբատ
 13 o նորին ժի փխ նորս վեց հազար
 14 o միահամար ԻԼՌ փխ քսանութ հազար (msv) /
 bn չիք ընդ ամենայն քսանութ հազար / h չիք եւ
 Սմբատ ... հազար (2 տող)
 15 n ընդ զաւրբս փխ զաւրբս ընդ
 16 s ձեռամբ / n ձեռամբն
 17 hmov զաւրբ կային ընդ ձեռամբ (h ձեռամբն)
 Վահանայ փխ զաւրբս ընդ Վահանայ ձեռամբ
 էին (bns)
 18 b թողեալ էր
 19 hmo տեղեաց
 20 hmo առ ինքն կայր փխ կային առ ինքն (bnsv)
 21 h յաւուրն
 22 hm ԶՌ, bo ԳՌ փխ երեք հազար այր (nsv)
 23 hmov նախնիրս փխ ոմիրս (bns)
 24 m աճապարեաց
 25 o Ընահանայ / ոգ Ռախանայ
 26 hm զզորքն

27 hmo ի փախուստ դարձուցեալ փխ փախտա-
 կան դարձոյց (bnsv)
 28 hmo նեղէին յոյժ զոր փխ եւ նեղեալ զնոսա մին-
 չեւ (bsv)
 29 h աղաչանս
 30 b անգեալ / hmo դարձան փխ անկեալ
 31 b խոստացան փխ խոստանային
 32 s տալ խոստացեալ փխ խոստանային տալ /
 hmov տալ նոցա
 33 hmo չիք Իսկ Վահան ասէ
 34 hmo ի մեզ ասեն (o չիք ասեն) փխ մեզ
 35 o Ընահանայ
 36 msv բազում տագնապ
 37 hmov տարակուսանս լեալ (o մտեալ) փխ տագ-
 նապ անկեալ (bs)
 38 ho խնդրէին եւս իրացն
 39 hm ետուն ցՎահան՝ Հաշտենից իշխանն, զՎահ,
 o զՎահ Հաշտենից իշխանն փխ զՎահ ետուն ...
 Հաշտենից (1 տող)
 40 hmo ինքն յառաջ
 41 hmo ասէր
 42 hm չիք տուք
 43 hmo ի մեզ զգլուխն Ռահանայ (o Ընահանայ)
 փխ զՌահան ի մեզ (bsv)
 44 sv եւ դարձան. իբրեւ փխ Իբրեւ դարձաւ եւ (bn)
 / hmo իբրեւ փխ եւ նոքա ... դարձաւ եւ (2 տող)
 45 hmo Վահան, եթէ զման ամբողջ
 46 hmo նախանձեալ զնախանձն Աստուծոյ փխ
 զնախանձն Աստուծոյ նախանձեալ (bsv)
 47 hmo յարձակեալ փխ յարձակեցաւ (bsv)
 48 hmov սկսան փխ սկսաւ (bns)
 49 hmo չիք զնոսա
 50 hmo ասէին փխ ասեն (bnsv)

դարձայք¹ ի պատերազմ, ո՛վ աւելա-
խաւսք»։ Եւ կոչեցաւ տեղին այն Առինչս²։
43 Եւ տար եւ³ ածեալ⁴ զնոսա ի դաշտին⁵
եւ⁶ որք փախեանն⁷, էին պակաս⁸, քան
զհինգ հարիւր⁹ այր¹⁰։ 44 Որք երթեալ
պատմեցին Վախտանգայ¹¹, իսկ¹² նորա
բարկացեալ՝ հրամայեաց զլխատել զնո-
սա¹³։ 45 Եւ ոչ մնաց¹⁴ ի վեց հազարէն¹⁵ եւ
ոչ մի։

46 Իսկ Վախտանգայ¹⁶ ի ցասումն
բարկութեան շարժեալ¹⁷ վասն Ռահանայ¹⁸
առաքեաց¹⁹ զԱսուր ի վերայ նորա²⁰ ութ
հազարաւ²¹։ 47 Որք եկեալ՝ բանակեցան
յեզբերս²² գետոյն Մեղայ²³ եւ արձակեցին²⁴
առ Վահան այսպէս. «Այ չարաբարոյ
գայլ Վահան, մինչ²⁵ գիտես, եթէ²⁶ ծառա-

յելոց ես Արեաց²⁷ արքայի, ընդէ՞ր յանդգ-
նիս այդպէս²⁸։ 48 Արդ՝ արի ե՛կ առ մեզ եւ
լե՛ր հարկատու մեզ²⁹ եւ գնա՛³⁰, ապա թէ
ոչ՝ մեռանիս իբրեւ³¹ զչուն»։ 49 Եւ նորա
լուեալ գայն³² առեալ վեց հազար այր եւ
գնաց ի վերայ նոցա ինքն եւ որդին իւր
Սմբատ³³։ 50 Իբրեւ³⁴ կացին հանդէպ իրե-
րաց, սկսաւ Ասուր թշնամանել զՎահան
եւ Գայլ կոչէր նմա³⁵։ 51 Եւ³⁶ նա ասէ.
«Յիրաւի է անունդ ինձ³⁷, քանզի գամ կո-
տորեմ, երթամ³⁸ եւ այլ գամ»։ 52 Եւ
սկսան մարտնչել ընդ³⁹ միմեանս։

53 Իբրեւ խմբեցաւ պատերազմն⁴⁰,
ակն եղեալ⁴¹ Սմբատ՝ որդին Վահանայ, Ա-
սուրայ⁴² եւ պատահեցաւ⁴³ նմա։ 54 Իսկ
Ասուր⁴⁴ տեսեալ, թէ⁴⁵ պատանի է, քամա-
հեաց գնա եւ ասէ. «Քարապաշտ հարճոր-
դի՛, ի բաց կա՛ց, որ⁴⁶ ի պատերազմող
արսն անցից⁴⁷»։ 55 Եւ⁴⁸ նա ասէ. «Որդի՛
սատանայի, յիրաւի է անուն քո Ասուր, զի

1 m դարձայքն / հ դարձաք
2 hmo տեղոյն աւելոյ Առինչ այն Առինչս (bsv)
3 sv տարեալ փիս տար եւ (b)
4 hmo տարածեալ փիս տար եւ ածեալ (bsv)
5 hmo դաշտի (ho դաշտ) անդ փիս դաշտին (bnsv)
6 hmov կոտորած սաստիկ գործեցին եւ
7 m փախեան / b որ փախեան փիս որք փախեանն
8 hmo միթէ սակաւ ինչ փիս էին պակաս (bsv)
9 m զՁՃ, s եձ փիս զհինգ հարիւր
10 hmo չիք այր
11 ho Վաղթանկայ, m Վաղթանկայ փիս Վախտանգայ (bsv)
12 hmo եւ փիս իսկ (bsv)
13 hmov գնոսա, որք դարձան (mv դարձանն)
14 hm մնաց, o մնացին փիս ոչ մնաց (bsv)
15 hmo հազարէ
16 m Վաղթանկայ, ho Վաղթանկայ փիս Վախտանգայ (bsv)
17 hmo դարձեալ փիս շարժեալ / b բարկութեամբ լցեալ փիս ի ցասումն բարկութեան շարժեալ
18 hmo Վահանայ փիս Ռահանայ / b չիք վասն Ռահանայ
19 hmov առաքեաց դարձեալ
20 v չիք նորա
21 hmo ութ հազարաւ (hm հազարով) ի վերայ նորա փիս ի վերայ ... հազարաւ (bsv)
22 m յեզբ, ho յեզբս փիս յեզբս (bnsv)
23 hmov Մեղոսայ, so Մեղեայ փիս գետոյն Մեղայ (bn)
24 mo առաքեցին, h առաքեաց փիս արձակեցին (bsv)
25 b ինչ փիս մինչ
26 b որ եթէ / h չիք եթէ

27 b արանց փիս Արեաց
28 hmov այդպէս յանդգնեալ անամաւթիս փիս յանդգնիս այդպէս (bs)
29 s մեր փիս մեզ (b)
30 hmov չիք մեզ եւ գնա
31 sv որպէս փիս իբրեւ
32 hmo գայս լուեալ փիս լուեալ գայն (bsv)
33 hmo զՍմբատ (h Սմբատ) գորդի իւր, եւ գնաց ի պատերազմ (o պատերազմն) փիս գնաց ի վերայ ... Սմբատ (I տող)
34 lo չիք եւ իբրեւ
35 hmo կոչել փիս կոչէր նմա (blsv)
36 hmov Իսկ փիս եւ (bls)
37 hmo այդ անուն իմ փիս անունդ ինձ (blsv)
38 hmo գնամ փիս երթամ (blsv)
39 s մարտնչիլ առ փիս մարտնչել ընդ
40 hm պատերազմ, I պատերազմն փիս պատերազմն (bnsov)
41 mo կալաւ փիս եղեալ (blsv) / h անկեալ փիս ակն եղեալ
42 hmov ի վերայ Ասուրայ
43 hmo պատահեաց փիս պատահեցաւ (blsv)
44 lo Ասուրայ փիս Ասուր
45 Imv եթէ փիս եթէ (bhsv)
46 hmov զի փիս որ (bls)
47 o անցանեմ, hmv ելանեմ անցանեմ փիս անցից (bls)
48 hmo Իսկ փիս եւ (blsv)

սուր քո ոչ ինչ է¹, եւ ի մարտնչել² ընդ մանկանս³ ճանաչես⁴ զպարտութիւնս⁵ քո»:
 56 Եւ ածեալ զսուրն⁶ կտրեաց զգլուխ երիվարի նորա⁷ եւ զնա յերկիր ընկէց⁸:
 57 Եւ յարձակեալ՝ առ⁹ զգլուխն ի նմանէ¹⁰, եւ ասէ¹¹. «Փանօք քեզ, Քրիստոս, եւ¹² սուրբ Կարապետ, որով¹³ յաղթեցեր Հակառակորդին¹⁴»:

58 Եւ¹⁵ մինչդեռ նա զայս¹⁶ ասէր, պատեցին տասն այր¹⁷ զՎահան¹⁸. որպէս¹⁹ որք զանտառն²⁰ Հատանեն, այնպէս²¹ յանխնայ²² կոփէին²³ եւ նոքա²⁴:

59 Եւ սկսաւ պակասել²⁵ Վահան²⁶, եւ

ձայն բարձեալ ասէ²⁷. «Ո՛ւր ես Սմբատ Քաջ²⁸, Հասիր յաւգն ծերոյս²⁹». զի³⁰ էր³¹ ամաց ութսուն եւ ութից³²: 60 Իսկ նորա³³ քաջաբար յարձակեալ՝ եհատ³⁴ զգլուխ որդոյն Ասուրայ, եւ ընդ մէջն³⁵ ճեղքեալ Հանդերձ թիկամբն աջոյ՝ զսուրն³⁶ ի բաց ընկենոյր³⁷: 61 Եւ զաւրացեալ Վահանայ՝ զվեց երիվարին գլուխսն³⁸ կտրեաց³⁹:

62 Եւ⁴⁰ մատնեաց Տէր ի ձեռս նոցա զզաւրսն⁴¹ Պարսից, եւ փախստական արարին զնոսա⁴² մինչեւ ցերեկոյն⁴³, եւ յուրժ Հազարէն⁴⁴ երեք Հազար միայն զնացին⁴⁵ առ Վախտանգ⁴⁶: 63 Եւ նորա լուռ եղեալ մինչեւ ցմիւս⁴⁷ ամն: 64 Եւ ի նոյն ամին⁴⁸ վախճանեցաւ⁴⁹ Վահան Քաջ¹: 65 Եւ² ետ

1 hmov չէ ինչ փիս ոչ ինչ է (bls)
 2 s մարտնչիլ / hmo մարտուցեալ փիս ի մարտնչել (blsv)
 3 v մանկանն, n միմեանս, o կտրիմս, hmv² կտրեին փիս մանկանս (bls)
 4 hmov ծանիցես փիս ցանաչես (bls)
 5 n զհպարտութիւն փիս զպարտութիւն
 6 hmo յանկարծակի (o յանկարծ) գէնս վերացուցեալ փիս ածեալ զսուրն (blsv)
 7 hmo Ասուրայ փիս նորա (blsv)
 8 m ընգեաց
 9 sv էառ, hmo ի վերայ նորա (o նորայ), կտրեաց փիս առ (bl)
 10 hmo չիբ ի նմանէ
 11 hmo ի վեր վերացուցեալ (o կալեալ) ասէր փիս ասէ (blsv)
 12 hmo փառք (o փառք, փառք) բեզ փիս եւ (blsv)
 13 hmov որ փիս որով (bls)
 14 hmov հակառակորդիս փիս հակառակորդին (bls)
 15 hmo չիբ եւ
 16 sv զայն
 17 sv տասն այր պատեցին փիս պատեցին տասն այր (bl)
 18 hmo զՎահան, հայր նորա (o չիբ հայր նորա) արք ինն փիս տասն այր զՎահան (blsv)
 19 hmov եւ որպէս
 20 sv զանտառն, n զանտառս փիս զանտառն (bl) / mo յանտառս, h անտառս փիս որք զանտառն
 21 hmo չիբ հատանեն այնպէս
 22 h անխնայ
 23 l եւ կոփէին / b եւ կոփաին փիս կոփէին
 24 hmo չիբ եւ նոքա
 25 s պակասիլ
 26 hmo Իսկ Վահանայ (h Վահան) սկսաւ պակասել փիս եւ սկսաւ ... Վահան (blsv)

27 hmov ասէր փիս ասէ (blns)
 28 hmov որդեակ փիս Քաջ (blns)
 29 hmo հաս յաւգնականութիւն փիս հասիր յաւգն ծերոյս (blsv)
 30 hm քանգի փիս զի
 31 hmo էր Վահան
 32 o ութսունից, hm 2 եւ երից, s 20-ից փիս ութսուն եւ ութից (blv)
 33 hmo Սմբատայ փիս նորա (blsv)
 34 hmov ի վերայ յարձակեալ որպէս գարծիւ սրաթոխ (o չիբ որպէս ... սրաթոխ), ասէր. Աւգնեա մեզ, սուրբ Կարապետ. եւ անդէն եհար փիս յարձակեալ եհատ (bls)
 35 v մէջ
 36 v չիբ զսուրն
 37 hmo հանդերձ թիկամբն (m թիկամբն) ի վայր ընկէց (m ընգեաց), եւ զայն փախստական արար ի հարէն իբրեւ զբաջ արծիւ փիս ընդ մէջն նեղեալ ... ընկենոյր (2 տող) (blsv)
 38 bl զգլուխն փիս գլուխսն (sv)
 39 hmo հայրն զարացեալ (hm զատացեալ) եւ յառաջ կացեալ (o կաց) փիս զարացեալ Վահանայ ... կտրեաց (l տող)
 40 o չիբ եւ
 41 h զորս
 42 hmo չիբ զնոսա
 43 b յերեկոյն, hmo ի մուտս արեւուն փիս ցերեկոյն (lsv)
 44 s ի յԹ-էն փիս յութ հազարէն
 45 b մնաց, l մնացին փիս զմնացին (hmsov)
 46 b Վախտանգն, m Վախտանկ, o Վախտանկ փիս Վախտանգ (hlnsv)
 47 hm ի միւս այլ փիս ցմիւս
 48 bm ամի
 49 n վաղճանեցաւ / o վաղճանեցաւ

տանել զինքն ի Գլակայ վանսն³, եւ կայ ի թաղման ի դուռն Սրբոյ⁴ Կարապետին, առաջի սեմոյն⁵:

66 Իսկ ի միւսում⁶ ամի⁷ զաւրս կազմեալ գուժարեաց Վախտանգ⁸ եւ⁹ առաքեաց առ Սմբատ, եթէ՛ «Կամ ե՛կ, որ պատերազմիմք¹⁰, եւ¹¹ կամ Հնազանդեա՛ եւ տո՛ւր Հարկս»: 67 Իսկ նորա¹² ժողովեալ տասն¹³ Հազար այր՝ գնաց¹⁴ ի վերայ նորա յԱնդակ¹⁵: 68 Եւ թողեալ զՀինգ Հազարն ի բլուրն¹⁶, որ կոչէն¹⁷ Մահուագրակ¹⁸, եւ ինքն գնաց¹⁹ Հինգ Հազարաւ²⁰ ընդդէմ նորա եւ գրգռեաց²¹ զնա:

69 Առաքեաց²² Վախտանգ²³ տասն Հազար²⁴ այր ի վերայ նորա²⁵: 70 Կարծելով, թէ²⁶ ինքն²⁷ միայն է՝²⁸ եկին²⁹ զաւրքն

եւ ի գիշերի³⁰ պատեցին զնա³¹: 71 Եւ նա կամէր ի գիշերի³² ելանել ընդդէմ³³, բայց արգելուին³⁴ զնա քահանայք դրան նորա³⁵: 72 Իսկ նա ասէ. «Վստահ եմ յԱստուած, թէ՛³⁶ որովհետեւ ծառայեալ³⁷ եմք սրբոյ³⁸ Կարապետին միամտութեամբ, թէ՛³⁹ ոչ թողու⁴⁰ զմեզ ի ձեռանէ»: 73 Եւ ել ջահիւք ի վերայ զաւրացն Պարսից⁴¹:

74 Եւ⁴² յանկարծակի⁴³ տեսին⁴⁴ այր մի գիսաւոր⁴⁵, որ լոյս փայլէր ի Հերաց նորա⁴⁶ եւ զաչս⁴⁷ թշնամեացն կուրացուցանէր⁴⁸: 75 Զոր տեսեալ քաջին Սմբատայ ասէր⁴⁹ ցզաւրսն⁵⁰. «Քաջալերեցարո՛ւք⁵¹ եւ մի՛ երկնչիք⁵², զի սուրբ Կարապետն

1 sv Քաջն / hmo Քաջն Վահան փխ Վահան Քաջ (bl)

2 hmov վրէժխնդիրն (hv վրէժխնդիր) ի վերայ եկեղեցւոյ (o եկեղեցեաց): եւ

3 hmo վանքն (o վանս) Գլակայ փխ Գլակայ վանսն (blsv)

4 hmo չիք Սրբոյ

5 sv սեմոցն փխ սեմոյն (bl) / hmo չիք առաջի սեմոյն

6 b միւս / hmo Ի (h եւ փխ Ի) նոյն փխ Իսկ ի միւսում (blsv)

7 hm ամին

8 v Վախտանգ Իմ / hmo զաւրք (o զաւր) գումարեալ Վաղթանկայ (m Վախթանկա) Իմ փխ զաւրս կազմեալ գումարեաց Վախտանգ (blsv)

9 hmo չիք եւ

10 hmo պատերազմիմք փխ պատերազմիմք (blsv)

11 I չիք եւ

12 hm նա փխ նորա

13 hmo ինն փխ տասն (blsv)

14 h եւ գնաց

15 o յԱնտաք / hm չիք յԱնդակ

16 hmo բլրն փխ բլուրն (blsv)

17 lhmo կոչի փխ կոչեն (bsv)

18 mov Մահու ագարակ փխ Մահուագրակ (blhsv₄)

19 o գնացեալ փխ գնաց

20 hmo չիք հինգ հազարաւ

21 hmsv ի գրգռել, o գրգռեաց փխ եւ գրգռեաց (bl)

22 hmsv եւ առաքեաց

23 ho Վաղթանկ / m Վախթանկ

24 hmo Թի փխ տասն հազար (blsv)

25 s չիք նորա

26 o եթէ

27 hmov այն փխ ինքն (bls)

28 o են փխ է

29 hmo եւ եկին

30 hmo ի գիշերի եւ փխ եւ ի գիշերի (blsv)

31 hmo զմտաւ փխ զնա (blsv)

32 bl գիշերին

33 hmo ընդդէմ նոցա

34 o արգելին փխ արգելուին

35 hmo իւրոյ փխ նորա (blsv)

36 b գրչագրում բերքերի կորստի պատճառով բնագիրը բացակայում է այստեղից մինչեւ Ը զլիսի արս երկու հազար բառերը (նախ. 91)

37 mo ծառայել

38 hmo եմ սուրբ փխ եմք սրբոյ

39 hmo չիք թէ

40 hm թողուլ փխ թողու

41 hmo ելեալ ի մէջ գիշերի ի վերայ զաւրացն (h զաւրաց) Պարսից ջահիւք փխ եւ ջահիւք ... Պարսից (lsv)

42 o չիք եւ

43 hm յանկարծակի եւ փխ եւ յանկարծակի

44 o երեսեալ փխ տեսին

45 ov₄ հերաւոր, I հեռաւոր փխ զխաւոր (hmsv)

46 hmo եւ ի (h չիք ի) հերաց (m հերացն) նորա լոյս փայլատակէր փխ որ լոյս ... նորա (blsv)

47 I զաչն

48 s կուրացոյց փխ կուրացուցանէր / o չիք եւ զաչս ... կուրացուցանէր

49 sv ասէ

50 hmo չիք ցզաւրսն

51 s քաջալերացարուք / hmov քաջալերեցարուք (o քաջալերեացարուք) որդեակք

52 h չիք եւ մի երկնչիք

Հասեալ է ի թիկունս մեր¹ եւ ընդ մեր ինքն պատերազմի»։ 76 Եւ մի՛ ոք անհաւատալի գիրսն² կարծիցէ³, զի ինքեանք⁴ սկսան մարտնչել⁵ ընդ միմեանս եւ զմիմեանս սատակել⁶, զի Տէր⁷ պատերազմէր ընդ նոսա։ 77 Եւ այնչափ կոտորեցին զնոսա, մինչեւ հեղեղատք արեանց⁸ ելանէին⁹, որ եւ թիլ կոչեցաւ անուն տեղւոյն¹⁰ այնորիկ¹¹։

78 Եւ¹² իբրեւ վճարեցին ի կոտորելոյ զայնչափ բազմութիւնն¹³, երկու հարիւր¹⁴ այր¹⁵ համարով¹⁶ թողեալ, զի զաւրացն զրոյց տարցեն¹⁷ զառնէն¹⁸, զոր¹⁹ տեսին ի գիշերին²⁰։ 79 Եւ ինքն յուղարկեաց²¹ գերիվարան նոցա²² ի Մուշն աւան²³ յորդին²⁴ իւր, որ կոչէր²⁵ ըստ պապանուանն²⁶ Վա-

հան Կամսարական, զի զհետեւակս քաղաքին հեծեալս արասցէ եւ յուղարկեացէ²⁷ փութով։ 80 Եւ նորա կազմեալ²⁸ հեծեալս երկու հազար եւ հինգ հարիւր²⁹ հանէ³⁰ առ Սմբատ իշխանն³¹։ 81 Իսկ նորա խոյս տուեալ աւուրս ութ՝ պատրաստեաց³² զզաւրս իւր³³։

82 Եւ յետ ութ աւուրն³⁴ եկն եհաս Վախտանգն³⁵ ի դաշտ³⁶ անդ³⁷։ 83 Եւ առ³⁸ վաղիւն կազմեցան³⁹ ի⁴⁰ պատերազմ։ 84 Իսկ Սմբատ կտրեաց ի գիշերին⁴¹ երկու հազար այր⁴² հեծելոց եւ անցոյց ի տեղի թագստեան զՊարսկէն⁴³ յետուստ⁴⁴ կողմանէ, եւ ի բլերն յայս⁴⁵ կողմանէ՝ երեք հազար⁴⁶. եւ յերկու⁴⁷ կողմանէն⁴⁸ ռազմ⁴⁹ գաղտ⁵⁰ կարգեաց¹։ 85 Եւ ինքն զուրթ²

1 հmov մեզ ի թիկունս հասեալ կայ փխ հասեալ է ի թիկունս մեր (Is)
 2 հ գիրս
 3 hmo համարեացի փխ կարծիցէ (lsv)
 4 օ ինքեանք
 5 sv մարտնչիլ
 6 Iv4 ինքեանք գիրեարս կոտորելին փխ սկսան մարտնչել ... սատակել (I տող)
 7 Iv4 Տէր ինքնին
 8 I արեան
 9 hmo ելին փխ ելանէին (lsv)
 10 hmo տեղոյն
 11 Iv4 որ եւ թիլ ... այնորիկ (I տող)
 12 hmo չիք եւ (sv)
 13 I մինչեւ վճարեցին զայնչափ զարսն ի կոտորելոյ փխ եւ իբրեւ ... բազմութիւնն (I տող)
 14 օ հարոյր / sv երկերիւր փխ երկու հարիւր
 15 hm այլ փխ այր
 16 hmo չիք համարով
 17 I տարցէ, s տարցին փխ տարցեն (n)
 18 hmov գրոյցատարս (m գրոյցարարս) այլոցն վասն առն փխ զի զարացն ... զառնէն (I տող) (Ins)
 19 օ որ փխ զոր
 20 hmov գիշերին, զի եւ թշնամիքն եւս տեսին
 21 I յղարկեալ փխ յուղարկեաց
 22 hmo չիք նոցա
 23 օ Մուշ փխ Մուշն աւան (hmsv) / I չիք ի Մուշն աւան
 24 sv առ որդին փխ յորդին
 25 s կոչիւր փխ կոչէր

26 m զպապանուանն, հ զպապանուանն օ զպապուն անունն փխ ըստ պապանուանն (sv) / Iv4 չիք որ կոչէր ըստ պապանուանն
 27 Im յղարկեացէ փխ յուղարկեացէ (hsv) / օ չիք յուղարկեացէ
 28 hmo կազմեալ նորա (h նոր) փխ նորա կազմեալ
 29 v հարեւր
 30 hmo եւ հանէ / I հասին փխ հանէ (sv)
 31 Iv4 քաջ փխ իշխան
 32 hmo եւ պատրաստեաց փխ կազմեաց
 33 h չիք իւր / I կազմել զգարսն փխ պատրաստեաց զգարս իւր
 34 I աւուր
 35 lo Վաղթանկ, hm Վախթանկն փխ Վախտանգն (sv)
 36 hmo դաշտի
 37 sv անդր, m անտ փխ անդ (lho)
 38 օ չիք առ
 39 sv պատրաստեցան փխ կազմեցան
 40 I չիք ի / v4 կազմեցին փխ կազմեցան ի
 41 h չիք ի գիշերին
 42 օ արս փխ այր
 43 Iv4 կտրեալ երկու հազար այր՝ անցոյց գնոսա ի տեղի թագստի հեծելոյն փխ կտրեաց ի գիշերին ... զՊարսկէն (2 տող)
 44 օ յետուս
 45 օ յայն փխ յայս
 46 օ ԲԻ փխ երեք հազար
 47 ho յերկուս
 48 hmo կողմանէ այլ փխ կողմանէն (sv)
 49 mo ռազմն
 50 I եւ երեք հազար ընդ երկուս կողմանս գաղտ ռազմ փխ երեք հազար ... ռազմ գաղտ (2 տող)

Հազար արսն³ բաժանեաց ի վեց ուզմն⁴:
86 Եւ⁵ ընդ առուաւտն քաջապէս ի դիմի
հարան եւ շարժեցին զնոսա ի վերայ իւ-
րեանց, զի մի՛ գաղտ զգարանակալսն
տեսցեն⁶:

87 Եւ⁷ իբրեւ ճակատեցան ի պատե-
րազմն⁸ ընդ իրեարս⁹, զառաջինն յաղթա-
հարեցին¹⁰ զՍմբատ: 88 Իսկ նորա ի
բլուրն ելեալ՝ ասէր¹¹. «Ո՛ւր էք, ա՛րք¹²
քաջք, յառա՛ջ մատիք»: 89 Եւ յամենայն
կողմանց ի վերայ յարձակեցան եւ ի մէջ
առին¹³ զգաւրսն¹⁴ Պարսից: 90 Եւ խմբե-
ցան, եւ¹⁵ այնչափ սաստկացաւ պատե-
րազմն¹⁶, մինչ զի¹⁷ չճանաչէին¹⁸ զմի-
մեանս, բայց միայն ի ձայնս¹⁹ փողոցն եւ
ի տեսս դրաւշացն²⁰:

91 Իբրեւ²¹ ի դիմի հարաւ Վախտանգ
Սմբատայ²², ասէ²³. «Կա՛ց, հարճորդի՛, թէ-
պէտ եւ²⁴ զբազումս կոտորեցէք²⁵, սակայն
այսաւր չպրծնուս²⁶ ի ձեռաց քաջ ա-
րանցս²⁷, այլ այսաւր²⁸ գէշ գէշ²⁹ պատա-
ռեսցեն զքեզ³⁰ սուսերք³¹ մեր»: 92 Եւ
Սմբատ ի մէջ³² անցեալ՝ եհատ³³ եւ³⁴
կտրեաց զսոնապանս³⁵ բարձից³⁶ նորա, եւ
մերձ տարաւ յընկենդ³⁷ զՎախտանգ³⁸:
93 Եւ նորա ձգեալ զտէգն³⁹ եհար
զկուրծս⁴⁰ նորա, եւ⁴¹ ի ներքս⁴² ոչ կարաց
անցուցանել: 94 Եւ Սմբատայ⁴³ ձայնս ար-
կեալ⁴⁴ ասէր⁴⁵. «Սո՛ւրբ⁴⁶ կարապետ, յայտ-
նեա՛ եւ այսաւր զքեզ⁴⁷ ծառայից քոց, զի

1 ho կազմեաց փխ կարգեաց
2 I ութ
3 s այրսն
4 o այրն ուզմ բաժանել, hm այրն բաժանեալ փխ արսն բաժանեաց ի վեց ուզմն (Isv)
5 I չիք եւ
6 hmov կազմեցան, զի մի գաղտ (m գգաղտ, h գգաղտնի) դարանսն (o դարանս) գիտասցեն (o չիք գիտասցեն), փութապէս ի դիմի հարեալ՝ շարժեաց զնոսա (hmo չիք զնոսա) ի վերայ իւր փխ փաշապէս ի ... տեսցեն (3 տող) (Ins)
7 hmo չիք եւ
8 I պատերազմեցան փխ ցակատեցան ի պատե-րազմն
9 ho յիրեարս, m իրարս փխ իրեարս (Isv)
10 I յաղթեցին փխ յաղթահարեցին
11 I ելեալ ի բլուրն, ասէ փխ ի բլուրն ... ասէր
12 hmov չիք արք
13 I առեալ
14 h գգօրս
15 I չիք եւ (s)
16 I սաստկացան պատերազմունքն փխ սաստկացաւ պատերազմն (s) / hmov խմբեցաւ պատե-րազմն (ho պատերազմ) այնչափ (h ընդ ի-րեարս, mv ընդ իրարս փխ այնչափ) փխ խմբե-ցան եւ ... պատերազմն (Is)
17 I որ փխ մինչ զի (hsv) / mo չիք զի
18 sv ոչ ցանաչէին, hmo ոչ գոյր հնար ցանաչել փխ չցանաչէին (I)
19 mov ձայն փխ ձայնս (s) / h գձայն փխ ի ձայնս
20 o դրաւշիցն փխ դրաւշացն (hmsv) / I ձայնսն եւ ի դրաւշսն եւ ի փողս պատերազմին փխ ձայնս փողոցն ... դրաւշացն (I տող)

21 hmo Արդ իբրեւ
22 hmov հարան Վաղթանկ (m Վախթանկ, v Վախ-տանկ) եւ Սմբատ փխ հարաւ Վախտանգ Սմբա-տայ (Is)
23 hmov ասէ Վաղթանկ (m Վախթանկ, v Վախ-տանկ)
24 m չիք եւ
25 s կոտորեցիք, hmov ջնջեցեր փխ կոտորեցէք (In)
26 hmo չպրծանիս փխ չպրծնուս (Isv)
27 hm արանց
28 hmo որք, v որ փխ այլ այսաւր (Is)
29 I գէշ փխ գէշ գէշ
30 hmov պատառեն գձեզ փխ պատառեսցեն գբեզ
31 hmo սուրք փխ սուսերք (Isv)
32 o ի ներքս, hm ի ներք, sv ընդ մէջ փխ ի մէջ (In)
33 hmo եհար փխ եհատ (Isv)
34 I չիք եւ
35 o գտնապան
36 hm գտնապատ բարձիցն փխ գտնապանս բարձից (Isosv)
37 hmo կարեւեր խոցեաց (hm խոցոտեաց) եւ ըն-կենդ կամեցաւ փխ եւ մերձ տարաւ յընկենդ
38 Im գՎախթանգ, o գՎաղթանկ, h Վախթանկ փխ գՎախտանգ (Isv)
39 hmov² Իսկ նա գտէգն ձգեալ (hmv² նգեալ) փխ եւ նորա ձգեալ գտէգն (Isv)
40 o զկուրցս
41 hmov եւ ցցեալ
42 s ներս
43 hm Սմբատ / o Սմբատս
44 sv արձակեալ փխ արկեալ (I) / hmo ձայն բար-ձեալ փխ ձայնս արկեալ
45 hmo ասէ
46 o չիք սուրք
47 o գբեզ եւ այսաւր փխ եւ այսաւր գբեզ

վասն քո մեռանիմք ի վերայ հաւատացելոց¹ քոց²»: 95 Եւ բախեալ տիգաւ ի թիկունս նորա եւ³ անց⁴ ընդ զրահան⁵ ի ներքս⁶ եւ եհան⁷ ընդ սիրտ նորա. եւ հանեալ զսուրն⁸ կտրեաց զգլուխ նորա:

96 Եւ ոչ կարաց ունել, զի զբազումս⁹ մարդովք¹⁰ վազեաց եւ¹¹ յայնկոյս անցաւ¹² գլուխն Վախտանգայ¹³: 97 Իսկ Սմբատ զհետ¹⁴ մտեալ ծառային, որ զգլուխն էաւ¹⁵ եւ փախեաւ, եւ հասեալ¹⁶ եհար մրճովն¹⁷ եւ գողեաց¹⁸ զսաղաւարտն¹⁹. եւ գլխոյն ոսկրն փոսեալ²⁰ տեղի տայր սաղաւարտին²¹ մրճին²² Սմբատայ, եւ²³ հազիւ կարաց հանել²⁴: 98 Եւ նորա հանեալ՝ ընկէց²⁵ զգլուխն եւ ինքն մեռաւ²⁶:

99 Եւ այլ ոմն էառ եւ²⁷ փախեաւ: 100 Եւ Սմբատ զհետ մտեալ՝ ասէ. «Ո՛վ²⁸ Պարսիկք, մի՛ անմտանայք²⁹, զի մինչ³⁰ յայս³¹ անկաւ Վախտանգ³², որ³³ սրտացաւ³⁴ ծառայքդ³⁵ զգլուխդ³⁶ առեալ փախչիք, ապա եւ³⁷ ձեզ, այդպէս պարտ է³⁸ լինել³⁹»: 101 Եւ ձգեալ ծառային⁴⁰ զգլուխն ի կուրծսն⁴¹ Սմբատայ եւ ասէ. «Տար խորովեա՛⁴² եւ կե՛ր զդա՛⁴³. վա՛յ ձեզ, որ այլ վաղ ոչ սպանիք⁴⁴»: 102 Եւ առեալ Սմբատայ⁴⁵ զգլուխն եւ⁴⁶ զհետ մտեալ ծառային՝ ասէ. «Տիրատեաց⁴⁷ պարսիկ⁴⁸, զգլուխ⁴⁹ քո ընդէ՛ր ոչ փոխանակեցեր⁵⁰ տեառն քո: 103 Արդ՝ որովհետեւ այդպէս⁵¹ տիրատեացք⁵² էք, առնեմ զքեզ որպէս զտեառն⁵³ քո՛ւ»: 104 Եւ եհար զնա տի-

1 mv հաւատացելոցս
2 hmov Քրիստոսի փխ քոց (s) / I հասիր ինձ ի թիկունս փխ յայտնեա եւ ... քոց
3 I ի թիկունս տիգաւն փխ տիգաւ ի թիկունս նորա եւ
4 s էանց փխ անց
5 h գրահս
6 s ներս փխ ներքս
7 I անցուցանէր փխ եհան
8 I սուսերաւ փխ հանեալ գտուրն
9 ho բազում, s բազումք փխ գրազում (Imnvn_v)
10 s մարդով, o մարդկաւ, hmov մարդկաւն փխ մարդովք (In)
11 Iv_v չիք եւ
12 hmov չիք եւ յայնկոյս անցաւ
13 m Վախտանգայ, ho Վաղթանգայ փխ Վախտանգայ (sv) / I չիք Վախտանգայ
14 I հետ
15 hmov մի ոմն ի ծառայիցն նորա (o չիք նորա) էառ գլուխն (v գլուխն նորա, hm գլուխն նորա) փխ Սմբատ գհետ ... գգլուխն էառ (2 տող) (Is)
16 hmov հասեալ Սմբատայ
17 I մրճով փխ մրճովն (ns) / hmov մրճովն (hm մրճաւն) ի վերայ գագաթանն (h գագաթան)
18 n գողեաց
19 ho սաղաւարտն
20 hmo ի ներքս պատառեալ (o պատառեաց) եւ փխ փոսեալ (Isv)
21 hmov սաղաւարտն փխ սաղաւարտին (Ins)
22 In եւ մրճին
23 o որ եւ
24 In չիք եւ հազիւ կարաց հանել
25 I ընկեցեալ փխ նորա հանեալ ընկեց
26 I չիք եւ ինքն մեռաւ

27 hmov միւս (v մեւս) այլ ծառայ (hmv ծառայի) առեալ գգլուխն փխ այլ ոմն էառ եւ (Is)
28 hmov չիք Ո՛վ
29 o անմտանայք
30 sv մինչեւ
31 m ի յայս / I յայտ փխ յայս
32 hmo չիք Վախտանգ
33 s որք
34 I ստացաւ փխ սրտացաւ
35 hmo ծառայիդ էք / I ծառայիդ որ / v՛ չիք որ սրտացաւ ծառայիդ
36 I գլուխն, o գլուխտ փխ գգլուխդ (hmsv)
37 hmov գիտասցիք թէ փխ եւ (Is)
38 I պիտի փխ պարտ է
39 s լինիլ
40 hmo ծառային դարձեալ ձգեալ փխ ձգեալ ծառային (Isv)
41 hmo եւ (mo չիք եւ) եհար զկուրծսն փխ ի կուրծսն (Isv)
42 o խորովէ
43 hmo չիք զդա
44 mv սպանէք / I չարարէք, q չարչարիք փխ ոչ սպանիք (hso)
45 hmo Իսկ Սմբատայ (h Սմբատ) առեալ փխ եւ առեալ Սմբատայ (Isv)
46 s չիք եւ
47 hmov Այ տիրատեաց
48 o պարսիկք
49 sv գլուխդ փխ գլուխ (Ihmno)
50 hmo ետուր փոխանակ փխ փոխանակեցեր (Isv)
51 hmov չիք այդպէս
52 v տիրատեաց
53 s տերն փխ գտեառն

գաւ² ի սիրտն եւ անցոյց զտէգն յայնկոյս, եւ ընկեցեալ յերկվարէն՝ կտրեաց զգլուխ նորա³: 105 Եւ դարձաւ մեծաւ յաղթութեամբ⁴ ի բլուրն:

106 Եւ գաւրքն շուրջ⁵ պատեալ՝ ի վայրին զպարսիկսն սպանին⁶: 107 Եւ ոչ մնաց⁷ ի նոցանէ՝⁸ բայց այնոքիկ⁹, որ¹⁰ առ ուղտուցն բանակքն¹¹ էին՝ արք չորեքհարիւր¹², զորս¹³ ոչ հրամայեաց սպանանել, զի փախստականք էին¹⁴: 108 Բայց¹⁵ էառ¹⁶ ի նոցանէ հազար եւ քառասուններք¹⁷ ուղտ եւ ութ հազար ձի եւ¹⁸ ջորի: 109 Եւ¹⁹ իբրեւ վճարեցաւ պատերազմն²⁰, հրամայեաց ծածկել զնոսա ի ձորս եւ ի հեղեղատս²¹: 110 Եւ կոչեցաւ անուն տեղոյն այնորիկ Մահուագրակ²²:

111 Եւ²³ Սմբատ²⁴ առեալ զգաւրսն՝²⁵ գնաց²⁶ ի վերայ քաղաքին Պորպայ ի գիւղերի²⁷: 112 Եւ մտեալ զաւրացն²⁸ ի տունսն՝²⁹ զորս եւ³⁰ գտին Պարսիկս լեզուաւ³¹ սատակէին եւ զգլուխսն կտրէին: 113 Եւ զքիթսն³² ի շար արկեալ³³ բերէին³⁴ առ Սմբատ: 114 Եւ համարեալ զքիթսն³⁵ գտանէին³⁶ սպանեալ³⁷ պարսիկք³⁸ ընդ այր եւ³⁹ ընդ կին եւ ընդ մանկտի⁴⁰ տասն եւ չորս հազար⁴¹: 115 Իսկ զորդին Վախտանգայ⁴² եւ զկինն առեալ՝ տարան յԱյծից⁴³ բերդ⁴⁴, զոր յառաջ Արծուիս կոչէին⁴⁵, եւ պահեալ⁴⁶ զնոսա անդ⁴⁷:

116 Եւ յղեաց⁴⁸ առ Պարսից թագաւորն⁴⁹ եւ⁵⁰ ասէ. «Տո՛ւր⁵¹ հարկ¹ տասն եւ

1 hmov եւ բառնամ գգլուխ fn ի ԲԷն փխ առնեմ գեբգ ... գտեառն Բն (Is)
2 sv տիգաւն
3 hmo գգլուխ նորա եւ ընկէց փխ գնա տիգաւ ... գգլուխ նորա (3 տող) (Isv)
4 v՝ խնդութեամբ փխ յաղթութեամբ
5 hmo շուրջանակի փխ շուրջ
6 I չիբ սպանին / hmo վայր լցին զպարսիկքն (h զպարսիկքն, o զպարսիկքն) փխ վայրին զպարսիկքն սպանին (Isv)
7 sv մնացին փխ մնաց
8 o մի ի նոցանէ ոչ մնաց փխ ոչ մնաց ի նոցանէ
9 hmo միայն այնոքիկ
10 sv որք փխ որ
11 hmo ուղտին փխ ուղտուցն բանակքն (Isv)
12 ms Դձ, v չորեքհարիւր փխ չորեքհարիւր (Iho)
13 hmo գոր
14 hmo չիբ գի փախստականք էին
15 I եւ փխ բայց
16 hmo առ փխ էառ (Isv)
17 hmv քառասուն փխ քառասուններք / o ՌԻԳ, n ՌԻԳ փխ հազար եւ քառասուններք (Is)
18 hmv ընդ ձի եւ ընդ փխ ձի եւ (Iso)
19 hmo չիբ եւ
20 o պատերազմ
21 hmo ի ձորս եւ ի հեղեղատս (o հեղեղատսն) ընկեանու (o լնու) գնոսա փխ ծածկել գնոսա ... հեղեղատս (Isv)
22 hmov բլրն Մահու բլուր փխ տեղոյն այնորիկ Մահուագրակ (Isv4)

23 hmo Իսկ փխ եւ (Isv)
24 lo Սմբատայ
25 o գգաւր / h գգորս
26 ho գնայ փխ գնաց
27 h գիւղերին
28 ho գորաց
29 m տունն, ho տուն փխ տունն (Isv)
30 ho գորս, m եւ գորս փխ գորս եւ (Isv)
31 hmo Պարսիկ լեզուաւ (h լեզու) գտանէին փխ գտին Պարսիկս լեզուաւ (Isv)
32 s գիթսն նոցա / hmov գիթսն կտրեալ եւ փխ գգլուխսն կտրէին ... գիթսն (1 տող) (Is)
33 hmv շարի արկանէին փխ շար արկեալ (Iso)
34 o բերին փխ բերին
35 I գիթսն նոցա փխ գիթսն
36 ho գտան, I գտին փխ գտանէին (msv)
37 o սպանել
38 hmo Պարսիկ փխ Պարսիկք (sv) / In չիբ Պարսիկք
39 o չիբ եւ
40 I չիբ եւ ընդ մանկտի
41 o ԻԿԻ, hv չորեք հազար, ms ԺԻԻ փխ տասն եւ չորս հազար (I)
42 ho Վաղթանկայ, m Վախտանկա փխ Վախտանգայ (Isv)
43 hmo ի յԱյծից
44 hv բերդն
45 hmo չիբ գոր յառաջ Արծուիս կոչէին
46 hmov պահել փխ պահեալ (Is)
47 hmo չիբ անդ (Isv)
48 sv յղեալ փխ յղեաց (In) / hmo ինքն յղեաց
49 s թագաւորին փխ թագաւորն (In) / hmov թագաւորն Խոսրով
50 v չիբ եւ
51 hmo Կամ տուր ինձ փխ տուր (Is) / v տուր ինձ

հինգ² տարւոյ³, որ⁴ գաւրքդ քո⁵ զիմ երկրիս զխոտն եւ զհացն⁶ կերան⁷, եւ զփայտսն⁸ այրեցին, եւ զգին ջրոյն, զոր ըմպեցին⁹, եւ զտաճարացն¹⁰, զոր իմ¹¹ հայրն այրեաց վասն քո՝ Գայլ Վահան¹², եւ դարձեալ¹³ զսապոնի¹⁴ գինսն¹⁵ կֆ դահեկան, որ զքո գաւրացն¹⁶ զգիշահոտ¹⁷ հալաւն¹⁸ եւ զարիւնաթաթախ¹⁹ հանդերձսն²⁰ լուանալ տուաք²¹ եւ ագաք: 117 Ապա թէ ոչ՝ գամ ճ՝ մարդով ի վերայ քո, եւ զամենայն Պարսիկս գերեալ ի Տարաւն ածեմ²², եւ ի քո աստուածքդ²³ շուն խառանեմ²⁴, որ փոխանակ դոցա հաջեն²⁵ ի քեզ²⁶: 118 Արդ՝ փութով, զոր ինչ ասացի

քեզ²⁷, արձա՛կ²⁸, ապա թէ ոչ՝ տեսանես, թէ²⁹ զինչ անցք անցանիցեն³⁰ ընդ քեզ³¹»: 119 Իսկ նորա լուեալ՝ ծաղր առնէր զՍմբատ, եւ ոչ զրեաց պատասխանի թղթոյն Սմբատայ³²:

120 Բայց եղբայրն Վախտանգայ³³ Սուրէն, առեալ Ջո³⁴ դահեկան³⁵ եւ Թֆայր³⁶, եկն ի Տարաւն՝ գնել զկինն³⁷ եւ զորդին Վախտանգայ³⁸: 121 Եւ ընդ առաջ գնացեալ Սմբատայ³⁹ ընկալաւ զՍուրէն՝ եղբայր նորա⁴⁰, սիրով եւ ած⁴¹ գնա ի Մուշ: 122 Եւ կացեալ անդ⁴² աւուրս Ժ՝ խնդիր արար Սուրէն եղբաւորորդւոյ⁴³ իւրոյ, թէ՛ ուր է: 123 Իսկ⁴⁴ նոքա ցուցին⁴⁵ զբերդն⁴⁶, թէ՛ անդ է: 124 Եւ նա ասէ⁴⁷. «Անդ այծարա՞ծ է, թէ՞՞ դիւարած»: 125 Եւ ծիծաղեալ Սմբատայ ընդ աղի⁴⁸ բանսն⁴⁹

1 I հարկ փխ հարկս (s)
 2 s ժե փխ տասն եւ հինգ (l)
 3 I տարոյ / հոմոն երկոտասան (o հինգ) տարոյ (v տարւոյ) հարկ փխ հարկս տասն եւ հինգ տարւոյ (ls)
 4 h գոր
 5 հոմո ֆո գաւրիդ փխ գաւրիդ ֆո (lsv)
 6 I հացս եւ զխոտս փխ զխոտն եւ զհացն
 7 s կերին փխ կերան
 8 հոմ գփայտն գոր, o գփայտին գոր, I գփայտս փխ գփայտսն (sv)
 9 I ըմպեցին / հոմոն զջրոյ (o զջրոյն), գոր արբին, զգինն (o չի՞ գգինն) փխ զգինն ջրոյն ... ըմպեցին (ls)
 10 հոմոն գտանարացն (o գտանարին) գինն (m գինս, v գգինս) փխ գտանարացն (ls)
 11 s չի՞ իմ
 12 հոմո Վահան այրեաց (h այրեաց Վահան) վասն ֆո գաւրացն փխ այրեաց ... Գայլ Վահան (lsv)
 13 հոմո չի՞ դարձեալ
 14 I սապոնին, o գսապոնին, m² գսապին, h գսպին փխ գսապոնի (sv)
 15 հոմո գինն փխ գինսն (lsv) / I գինսն Ի ամանով արձակ
 16 I գաւրացդ / h գորաց
 17 v₄ զգզգրիտ / I զգզկոհոտ
 18 lo չի՞ հալաւն
 19 h գարիւնաթախ / o գարիւնաթաթախ
 20 o հանդերձսն, lm գսգեստն փխ հանդերձսն (hsv)
 21 lm ետուա՞ լուանալ փխ լուանալ տուա՞
 22 I քերեմ փխ ածեմ
 23 I հաստուածիդ, o կուուոյ, հոմ կուուսն փխ աստուածիդ (sv)
 24 hv՛ խառնեմ
 25 s հաչեն
 26 հոմոն ձեզ փխ քեզ (lsv)

27 h ասացի, mo ասացիդ փխ ինչ ասացի քեզ (lsv)
 28 հոմո յուղարկեա փխ արձակ (lsv)
 29 lm տեսանես, o տես եթէ փխ տեսանես թէ (hsv)
 30 o անցուցանեմ, m անցանեն, h անցեն փխ անցանիցեն (lsv)
 31 sv ձեզ
 32 հոմո նա պատասխանի ոչ գրեաց փխ նորա լուեալ ... Սմբատայ (2 տող) (lsv)
 33 m Վախտանգայ, ho Վաղթանգայ փխ Վախտանգայ (lsv)
 34 I ինն հարիւր հազար, հոմո ճո, v հարեւր հազար փխ Ջո (s)
 35 m դեկան փխ դահեկան
 36 հոմո այր ընտիր (m ընդիր, o ընդ յիր) եւ
 37 հոմո գկին եղբաւրն փխ գկինն (lsv)
 38 I Վախտանգեա, h եկն ի Տարոն (կրկն.) փխ Վախտանգայ (sv) / mo չի՞ Վախտանգայ
 39 հոմո ընդ յառաջ գնաց Սմբատ փխ ընդ առաջ գնացեալ Սմբատայ (lsv)
 40 հոմո Սուրենայ եւ ընկալաւ գնա փխ ընկալաւ զՍուրէն եղբայր նորա (lsv)
 41 sv էած
 42 հոմո Իբրեւ (m իբր) կացին փխ եւ կացեալ անդ (lsv)
 43 հոմո եղբաւորորդոյն
 44 հոմո եւ փխ Իսկ (lsv)
 45 mo ցուցին նմա
 46 o գրերդ
 47 հոմ ասէ Սուրէն փխ նա ասէ
 48 o յաղի / h աղտի
 49 lh բանս

Սուրբնայ՝ առաքեաց եւ ետ բերել զկինն
 եւ զորդին¹ առաջի իւր: 126 Եւ իբրեւ ա-
 ծին², ասէ Սուրբն³. «Իշխա՛ն հզաւր ի վե-
 րայ⁴ աշխարհիս Հայոց, տա՞ս զսոսա⁵
 Պարսից արքային⁶ տուրս»: 127 Իշխանն
 ասէ⁷. «Պարսից արքային⁸ եւ⁹ մեռեալ շուն
 մի ո՛չ տամ, որ ճաշ ուտէ, առանց գնոյ¹⁰,
 թո՛ղ թէ զդոսա: 128 Բայց թէ դու գնես¹¹
 քեզ¹² տամ: 129 Ապա թէ ոչ՝ գնացէ՛ք¹³ ե-
 րեքեանդ յԱրծրունիս¹⁴, այծեր¹⁵ արածե-
 ցէ՛ք եւ բերդին ծառայութիւն¹⁶ արարէ՛ք
 եւ զիմ հացս¹⁷ կերէ՛ք¹⁸ աներախտիս¹⁹»:

130 Իսկ Սուրբն, քանզի²⁰ իմաստուն
 մարդ²¹ էր, ասէ. «Ո՛վ բարեպաշտ եւ
 հզաւր²² իշխան, թէ եւ²³ զշունս²⁴ դարա-
 պասիդ²⁵ քո²⁶ արածել տաս²⁷, դեռ պա-

տիւ²⁸ է²⁹ մեզ, որ ի դրան քու՞մ³⁰ կայաք³¹,
 թո՛ղ թէ³² լոկ այծեր արածէաք³³:
 131 Բայց թէ լսէք մեզ, առէ՛ք ի մէնջ ՋՌ³⁴
 դահեկան, եւ ԲՌ ուղտ, եւ հինգ հարիւր³⁵
 պարսիկ³⁶ ձի, եւ մեզ տուրս տո՛ւք³⁷ զայս
 կինս եւ զմանուկս³⁸»: 132 Իշխանն ասէ³⁹.
 «Ջայդ, որ բերեալ ես, այդ մեր է⁴⁰, զի⁴¹
 զքո գլուխդ կտրեմ եւ զոր⁴² ունիս, յիս
 առնում⁴³. Բայց թէ⁴⁴ դոքա քեզ պիտոյ
 են⁴⁵, դու քրիստոնեայ լե՛ր եւ կնքեա՛ց⁴⁶,
 եւ զիս առ եւ⁴⁷ ի Պարսիկս գնա՛ւ⁴⁸, եւ դո-
 քա՝ քեզ: 133 Ապա⁴⁹ թէ ոչ՝ ձեզ այլ⁵⁰
 հնար⁵¹ իմացէ՛ք⁵²»:

134 Իսկ Սուրբն⁵³ բերեալ ետ⁵⁴ զՋՌ⁵⁵
 դահեկանն¹ եւ զուղտսն եւ զձիսն առա-

1 hmo ետ զկինն եւ զորդին ածել (o ածեալ) փխ առաքեաց եւ ... զորդին (I տող) (Isv)
 2 hmo իբրեւ եկին փխ եւ իբրեւ ածին (Isv)
 3 o Սուրբան
 4 hmo չի՛ք ի վերայ
 5 hmo տուր գայս կին եւ զորդի իւր (o չի՛ք իւր) փխ տաս գոսա (Isv)
 6 hmo արքայի
 7 hmo ասէ Ամբաստ փխ Իշխանն ասէ (Isv)
 8 o արքայի
 9 I չի՛ք եւ
 10 hmo որ գայն մաշ ուտէ, առանց գնոյ ոչ տամ փխ ոչ տամ ... առանց գնոյ (Isv)
 11 hmov դու թէ (h եթէ, o թէ դու) գնել (v գնել թէ փխ թէ գնել) կամիս փխ թէ դու գնես (Is)
 12 v քաջ փխ քեզ / s չի՛ք քեզ
 13 hmv գնացէ՛ք դուք
 14 I յԱրծրունիս / h Արծրունիս
 15 hmsv այծ փխ այծեր (Io)
 16 I ծառայութիւնս
 17 I հաց
 18 v կերայք
 19 hm չի՛ք եւ զիմ հացս ... աներախտիս (Isv) / o չի՛ք եւ բերդին ... աներախտիս (2 տող)
 20 o Սուրբան գի փխ Սուրբն քեզ
 21 hmov այր փխ մարդ (Is)
 22 hmo բարեպաշտսն փխ բարեպաշտ եւ հզաւր (Isv)
 23 hmo եթէ փխ թէ եւ
 24 sv զշուն
 25 so դարպասիդ, h դարպասիս փխ դարպասիդ (Imv)
 26 hmo չի՛ք քո

27 hmov տայիր փխ տաս (s) / I տաս արածել փխ արածել տաս
 28 hmov պարծանս փխ պատիւ (Is)
 29 o էր
 30 I դուռն քո փխ դրան քու՞մ
 31 s կայեաք
 32 I եթէ
 33 hmov այծ արածել փխ լոկ այծեր արածէաք (Is)
 34 hmo ձի, v հարեր հազար փխ ՋՌ (Isv4)
 35 hmo հազար փխ հարիւր (Is) / v վեց փխ հինգ հարիւր
 36 s չի՛ք պարսիկ
 37 o տուր փխ տուր
 38 hm զորդի, o զորդիս փխ զմանուկս (Isv)
 39 hmo Ասէ իշխանն փխ Իշխանն ասէ (Isv)
 40 hmo Ջայս գոր (hm չի՛ք գոր) ինչ աստ բերեր էք (m էր, o չի՛ք էք), այս իմ է (hm իմ է այս) փխ Ջայդ որ ... մեր է (Isv)
 41 mo եւ փխ զի
 42 hmo գոր ինչ
 43 h առնեմ / o առում
 44 o եթէ
 45 hmo պիտին փխ պիտոյ են (Isv)
 46 s կենեաց / hmo չի՛ք եւ կնքեաց
 47 hmo չի՛ք առ եւ
 48 hmo տար փխ գնա (Isv)
 49 hm չի՛ք Ապա
 50 hmo չի՛ք այլ հնար
 51 v՛ հար փխ այլ հնար
 52 so իմացիք փխ իմացէ՛ք (Iv) / hm հնարս յիմացէ՛ք փխ հնար իմացէ՛ք
 53 o Սուրբան
 54 Թերեւս ուղղելի է եղ փխ ետ
 55 hmo ձի, v զհարեր հազար փխ զՋՌ (Isv4)

ջի² եւ ասէ³ ցիշխանն⁴. «Աւաղիկ է տուրսդ⁵»: 135 Իսկ նա ասէ⁶. «Հաւանեմ⁷ տրոցդ⁸. բայց հարիւր եւ⁹ ութսուն հազար¹⁰ դահեկանի¹¹, որ¹² փայտ են տարեալ ի Քարքէոյ, եւ ԴձՌ¹³ դահեկանի¹⁴, որ¹⁵ խոտ են կերեալ¹⁶ ի դաշտէդ¹⁷, եւ ԿՌ¹⁸ դահեկանի¹⁹, որ գեղն եւ գեղջերու²⁰ եւ զնապաստակ երկրիս²¹ որսացեալ են եւ կերեալ²², զհացի եւ²³ զջրոյ²⁴ գինն թողում²⁵, բայց զանոյշ²⁶ գինին Ասորոց²⁷ եւ Սալնայ եւ Մորիսայ²⁸ այս երկու տարի է, որ յինէն կտրեալ էին եւ ինքեանք²⁹ արբին³⁰, զայն թող տա՛ն: 136 Եւ զգաւառին³¹ հարկն,

զոր առեալ են, եւ զքաղաքին մուտսն³², զոր կերեալ³³ են՝ ՆՌ³⁴ դահեկան³⁵, զայդ ամենայն³⁶ թող բերե՛ն³⁷: 137 Եւ դու քրիստոնեայ լե՛ր, եւ զիս ի Պարսիկս տա՛ր, եւ դոքա՛³⁸ քեզ»:

138 Տրտմեցաւ³⁹ Սուրէն եւ ոչ կարաց խաւսել⁴⁰ զերիս աւուրս⁴¹: 139 Եւ⁴² ապա արձակեաց իշխանն առ⁴³ նա եւ ասէ⁴⁴. «Մի՛ տրտմիր⁴⁵, զի ըստ⁴⁶ քո կամացդ⁴⁷ առնեմ զամենայն ինչ⁴⁸: 140 Բայց արի՛ անցանեմք յայնկոյս⁴⁹ եւ յուխտ⁵⁰ երթամք ի վանսն⁵¹ իմ, զոր շինեաց հայրն իմ⁵²»: 141 Եւ առեալ զՍուրէն⁵³ անցին յայնկոյս Արածանոյ⁵⁴, եւ զկինն⁵⁵ եւ զորդին ի հետ տարան⁵⁶:

142 Բայց զի⁵⁷ նենգել⁵⁸ կամէր պարսկին⁵⁹, զկինն¹ եւ զորդին եւ զՎահան

1 sv դահեկանսն, հոս դահեկան փիս դահեկանն (I)
 2 հոս չի՛ք առաջի
 3 հոս ետ փիս ասէ (Isv)
 4 հ գիշխան
 5 հոս չի՛ք Աւաղիկ է տուրսդ
 6 օ եւ ասէ Սմբատ փիս Իսկ նա ասէ
 7 հոս Հաւանեալ եմ, v Հաւանիմ փիս Հաւանեմ (Is)
 8 հոս տրոցս, I տրոցս փիս տրոցդ (sv)
 9 հօ չի՛ք եւ
 10 Լի չի՛ք հազար
 11 I դահեկան / m չի՛ք դահեկանի
 12 հօ լուր փիս որ (I) / msv չի՛ք որ
 13 I վաքսուն հազար, հոս Դձ Փիս ԴձՌ (sv)
 14 I դահեկան փիս դահեկանի (hmsov)
 15 hmsov չի՛ք որ (վերականգնում ըստ I-ի)
 16 I տարել փիս կերեալ
 17 I դաշտէն / հ դաշտէս
 18 հոս ԻՌ փիս ԿՌ (Isv)
 19 I դահեկան փիս դահեկանի
 20 օ գեղջերուն
 21 մօ գիմ երկրիս / հ գի երկրիս
 22 I են կերել փիս երկրիս ... եւ կերեալ (sv) / օ չի՛ք եւ կերեալ / հմ չի՛ք են եւ կերեալ
 23 I եւ գհացի փիս գհացի եւ
 24 v գջրոյ եւ գհացի փիս գհացի եւ գջրոյ
 25 օ բողում ձեզ
 26 s անուշ
 27 s Ասորոց
 28 sv զՄորիսայ փիս Մորիսայ (I)
 29 I իւրեանք փիս իմեանք (sv)
 30 հոս որ երկու տարի գիտաւանայ գինին եւ զԱսորոց եւ զՄուրիսայի (հմ չի՛ք եւ զԱսորոց եւ զՄուրիսայի) արբեալ են փիս զանոյշ գինին ... արբին (3 տող) (Isv)
 31 օն զվեց գաւառին, m Զ Զ գաւառին, հ գԶ գաւառին փիս գգաւառին (Is)

32 օ մուտն
 33 I տուեալ փիս կերեալ
 34 օ ԴՌ փիս ՆՌ
 35 I չորեք հարիւր հազար դրամ փիս ՆՌ դահեկան
 36 մօ գայն, հ այդ փիս գայդ ամենայն (Isv)
 37 հոս տան փիս բերեն
 38 I իւրեանքդ, օ իւրեանքդ փիս դոքա (hmsv)
 39 հոս եւ տրտմեցաւ
 40 s խօսիլ / I չի՛ք եւ ոչ կարաց խաւսել
 41 հոս չի՛ք զերիս աւուրս
 42 I չի՛ք եւ
 43 I իշխանն արձակեաց ի փիս արձակեաց իշխանն առ (sv)
 44 հոս ասէ իշխանն փիս ապա արձակեաց ... եւ ասէ (Isv)
 45 հմ չի՛ք մի տրտմիր
 46 հոս ընդ փիս զի ըստ (sv)
 47 I զոն կամաց փիս զի ըստ ոն կամացդ
 48 օ չի՛ք ինչ
 49 օ չի՛ք յայնկոյս
 50 sv յուխտս / օ յուղիտ
 51 հմօն վանս
 52 հոս չի՛ք զոր շինեաց հայրն իմ
 53 հոս առին զգաւրսն (հ գգօրս) եւ փիս առեալ զՍուրէն (Isv)
 54 օ Արածանոյ, s Արծնոյ փիս Արածանոյ (Ihmv)
 55 I զկին
 56 հոս ունէին փիս տարան (Isv)
 57 I չի՛ք զի
 58 օ նենգեալ
 59 I գաւրացն պարսից փիս պարսկին

Կամսարական յայն կոյս թողեալ², զի որ ի նա անկցի³, նա⁴ սպանցէ: 143 Եւ ինքն թողեալ զիւր զաւրսն⁵ ի Մեղտի՝ ԴՌ այր⁶, եւ զՊարսիցն՝ յանդաստան վանացն⁷, զոր Արտից գեւղն⁸ կոչեն⁹, եւ առեալ Հինգ Հարիւր¹⁰ այր զիւրսն¹¹ եւ զՀինգ Հարիւր զնորայն¹² գնացին¹³ երկոքեանն¹⁴ ի վանսն: 144 Եւ իբրեւ եկին առ Թագուցեալ¹⁵ խաչն, իջին յերիվարացն եւ¹⁶ գնային Հետեւակ¹⁷ ի վանսն¹⁸, քանզի¹⁹ չէր Հնար ումեք երիվարաւ ընդ այն տեղւոյն²⁰ ի վեր անցանել²¹: 145 Նոյնպէս եւ յարեւելից կուսէ ձորոյն՝ ի ստորոտ²² զառիվերին մինչեւ յեկեղեցին, չիչխէր ոք գալ²³, զի թէ եւ²⁴ Տրդատ եւ սուրբն Գրիգոր²⁵ ոչ իշ-

խէին²⁶ գալ երիվարաւ անդ²⁷, ապա ո՞վ իշխէր յանդգնաբար երիվարաւ մտանել²⁸ յեկեղեցին²⁹:

146 Արդ՝ իբրեւ մերձեցան ի վայրս վանացն³⁰, ընդ առաջ եկին³¹ պաշտաւնեայքն եւ արգելուին զնա վասն Սուրէնայ: 147 Եւ³² Սմբատ³³ բարկացեալ³⁴ ասէ³⁵. «Որովհետեւ Պարսիկքս³⁶ այնպէս³⁷ պիղծք³⁸ են³⁹, որ եւ մայրեացս⁴⁰ չեն արժանի, ապա⁴¹ եւ կենաց իսկ չեն արժանի⁴²»: 148 Եւ յարձակեալ ի վերայ⁴³ Վարազայ իշխանին⁴⁴ Պալուսեաց՝ եհար սրով եւ⁴⁵ կտրեաց զգլուխն Սուրէնայ: 149 Եւ գերկու⁴⁶ իշխանսն Պարսից զձառէն⁴⁷ կախեալ⁴⁸ խեղդեցին:

1 sv գկիմ
 2 հmov՝ եւ Սմբատ եթող գորդին իւր (հm չիբ՝ իւր) գվահան յայնկոյս (v՝ վախտանկայ փխ իւր գվահան յայնկոյս) փխ գկիմն եւ գորդին ... թողեալ (2 տող) (Isv)
 3 հmo անցանէ փխ անկցի (Isvv՝)
 4 v՝ վահան անկցի ի Պարսիցն, գնա փխ նա անկցի, նա
 5 հmov գգաւրս իւր փխ զիւր գաւրսն (Is)
 6 հm չիբ՝ այր / օ այր ընտիր զիւրեաւ
 7 հmo յանդաստանն փխ յանդաստան վանացն (Isv)
 8 I գեղն, m գեղն, s գիւղն փխ գեղն (hov)
 9 հm կոչէին
 10 հmo Գձ, v չորեքհարեւր փխ հինգ հարիւր (Is)
 11 mv ընտիր զիւրեաւ, h ընտիր, օ ընդ իւրեաւ փխ զիւրսն (Isv4)
 12 հo նորա փխ զնորայն
 13 հmov եւ գնացին
 14 I երկոքեան
 15 օ Թագուցեալ / Iv4 ի թագուցած փխ առ Թագուցեալ (hmosv)
 16 I չիբ՝ եւ
 17 հmo գային փխ գնային հետեւակ (Isv)
 18 հm վանին, օ վանս փխ վանսն (Isv)
 19 օ զի փխ քանզի
 20 հmo յայն տեղոյն փխ ընդ այն տեղւոյն (Isv)
 21 I անցանել ի վանսն փխ ընդ այն ... անցանել
 22 Թերեւս վերականգնելի է ստորոտէ փխ ստորոտ
 23 հmo չիբ՝ նոյնպէս եւ ... ոք գալ (3 տող)
 24 I չիբ՝ թէ եւ
 25 հmo սուրբն Գրիգոր եւ Տրդատ փխ եւ Տրդատ ... Գրիգոր (Isv)

26 հmo իշխեցին փխ իշխէին (Isv)
 27 օ անտի երիվարաւ, հmov անդ երիվարաւ փխ երիվարաւ անդ (I) / s երիվարաւ գալ յեկեղեցին փխ գալ երիվարաւ անդ
 28 v4 գալ փխ մտանել
 29 հmov այլ ոք փխ իշխէր յանդգնաբար ... յեկեղեցին (1 տող) (Isv4)
 30 օ վանիցն
 31 հm եղեն փխ եկին (Isv) / օ յառաջ եղեն փխ առաջ եկին
 32 mov Իսկ փխ եւ (Ihs)
 33 օ Սմբատայ
 34 h բարկացեալ Սմբատայ փխ Սմբատ բարկացեալ
 35 հmv ասէր փխ ասէ
 36 I Պարսիկս, հmov Պարսիկ փխ Պարսիկս (s)
 37 s այսպէս, հmov այնպիսի փխ այնպէս (I)
 38 I պիղծ
 39 հmov էք փխ են (Is)
 40 I մայրեացն այս, v մայրեացն, օ մայրեացդ փխ մայրեացս (hms)
 41 հmov արժանի չէք դուք փխ չեն արժանի, ապա (Is)
 42 հmov արժանի ընդէ՞ր էք փխ իսկ չեն արժանի (Is)
 43 s վերայ նոցա / հmo չիբ՝ ի վերայ
 44 հmo որ էր իշխան (m իշխանս) փխ իշխանին (Isv)
 45 հmo չիբ՝ եհար սրով եւ
 46 I գերկուս
 47 Iv4 զձառէ փխ Պարսից զձառէն
 48 հmov կախեալ զձառոյն փխ զձառէն կախեալ (Is)

150 Եւ ինքեանք դարձան յերիվարսն¹, քանզի² զաւրքն³ Պալուենեաց⁴ իշխանին թագուցեալ⁵ էին ի բլուրն, ի փոքր ամրոցի⁶ Մեծամաւրին՝ արք երեք հարիւր⁷, ի ներքոյ Անդակայ: 151 Եւ հեծեալ նոցա յերիվարսն՝ մինչեւ իջուցին ի Մեծամաւր, եւ որք ի դարանին էին, ընդդէմ եկին: 152 Եւ ի մէջ առեալ⁸ զայն հինգ հարիւր⁹ արսն¹⁰ կոտորեցին, եւ ինքեանք իջեալ¹¹ առ այլ¹² զաւրսն գնացին:

153 Արդ՝ այնք¹³, որք յամրոցին Արտից գեղջն էին¹⁴, ի գիշերին ի դուրս ելեալ՝ իջին ի վերայ Պարսից, եւ կտրեալ¹⁵ զերիվարս¹⁶ նոցա¹⁷ աւելի քան զերկու հազար հինգ հարիւր¹⁸ եւ հանին ի Սրոց¹⁹ ձոր²⁰: 154 Իսկ զաւրացն Պարսից գհետ մտեալ գողոցն եւ հասեալ²¹ յայն տեղի, որ կոչի Գողոց աղբիւր: 155 Եւ դարձան ի վերայ նոցա ձիատարքն²² եւ հարին պար-

սաքարաւք²³ եւ աղեղամբք²⁴ հինգ հարիւր եւ քսան այր: 156 Եւ զերիվարսն²⁵ առին²⁶ եւ խառնեցին յայլսն. եւ եղեն ԳՌ ձի:

157 Իսկ ոմանք²⁷ հետեւակեալք²⁸ ձորամուտք²⁹ եղեն ի Պարսից զաւրացն եւ³⁰ գնացին յանտառն³¹. եւ³² անկան³³ ի վերայ ձիագողացն³⁴ եւ սկսան կոտորել: 158 Իսկ որ աւագն էր ի ձիագողսն³⁵, որոյ Սրեմն³⁶ կոչէին, դարձաւ ընդդէմ, եւ սուր հանեալ³⁷ ինքն միայն³⁸ պատերազմեցաւ, մինչեւ դարձան ընկերք նորա³⁹: 159 Եւ⁴⁰ իբրեւ նոքա⁴¹ դարձան, Սրեմ⁴² մեռաւ, զի հարին նետիւ⁴³ ի սիրտ նորա: 160 Եւ թաղեցաւ ի նոյն ձորն⁴⁴, որ⁴⁵ կոչեցաւ անուն ձորոյն այնորիկ Սրեմաձոր⁴⁶:

161 Եւ ընկերքն⁴⁷ քարիւ եւ նետիւ ընդդէմ դարձան եւ սպանին զբազումս⁴⁸:

1 hmo գշորս հարիւր (օ հարոյր) այրն ընդ սուր հանեալ (օ հանել) փխ ինքեանք դարձան յերիվարսն (Isv)
 2 օ եւ զի փխ Քանզի / m եւ քանզի
 3 v գորք իշխանին փխ գաւրքն
 4 hm Պալիաւունեաց փխ Պալուենեաց
 5 օ բախուցեալ
 6 sv ամրոցին ի փխ ամրոցի (I)
 7 v հարիւր
 8 I առին փխ առեալ
 9 v չորեք հարիւր փխ հինգ հարիւր (Isv₄)
 10 I այրն եւ փխ արսն (sv)
 11 I իջին
 12 sv այլ փխ առ այլ (I)
 13 I այն
 14 hmo չիք ի բլուրն ի ... գեղջն էին (10 տող) (Isv)
 15 hmo յարուցեալ կտրեցին փխ ի գիշերին ... կտրեալ (1 տող) (Isv)
 16 օ գերիվարսն
 17 hmo Պարսից զաւրացն փխ նոցա (Isv)
 18 hmo գրի փխ գերկու հազար հինգ հարիւր (Isv)
 19 օ Սրեանց, հmv² Սրեանց փխ Սրոց (Isv)
 20 hmv² ձորն / v¹ Սրոձոր փխ Սրոց ձոր
 21 hmo գաւրքն հետեւակամուտ եղեալ հասին փխ զաւրացն Պարսից ... հասեալ (1 տող) (Isv)
 22 mo ձիագողքն, hv² ձիագողք փխ նոցա ձիատարքն (Isv)

23 hm պարսաբարաւ, օ պարսաբարով փխ պարսաբարաւք (Isv)
 24 hmo աղեղամբ
 25 m գերիվարս
 26 hmo իջեալ առին
 27 I ովմանք
 28 օ հետեւակեալ / s հետեւակալք
 29 I ձորամուտ / h հետամուտ փխ ձորամուտք
 30 hmo չիք եւ
 31 h անտառն
 32 hmo եւ անդ
 33 h ագան
 34 sv ձիագողոցն փխ ձիագողացն
 35 I ձիագողացն փխ ձիագողսն
 36 hmo Սրեմ փխ որոյ Սրեմն (Isv)
 37 hmo ի վերայ եւ սուր հանեալ ընդդէմ նոցա փխ ընդդէմ ... հանեալ (Isv)
 38 h չիք միայն
 39 օ ընկերքն փխ ընկերքն նորա / hm չիք նորա
 40 I չիք եւ
 41 hmo չիք նոքա
 42 hmo Սրեմ
 43 s չիք նետիւ
 44 hmo ձոր
 45 hmo եւ փխ որ (Isv)
 46 hmo անտառին Սրեմաձոր փխ ձորոյն այնորիկ Սրեմաձոր (Isv)
 47 h ընկերքն նորա / m ընկերք սորա / օ ընկերք նորա
 48 hmo գնացին (օ գնացեալ) զբազումս սպանին փխ դարձան ... զբազումս (Isv)

162 Եւ այլքն¹ փախստական եղեալ² եկին ժողովեցան եւ³ ճաշէին: 163 Իսկ ոմանք⁴ յՈղկանայ ելեալ⁵ գային⁶ որսոյ պատճառանաւք⁷ արք⁸ ՃԾ⁹: 164 Իբրեւ տեսին, զի յանհոգս էին իջեալ Պարսիկքն¹⁰, գողաբար յարձակեցան ի վերայ¹¹: 165 Զի¹² ոչ ոք կարաց յերիվարսն¹³ ելանել, այլ ի շուրջ եկեալ սեղան անդ¹⁴ սպանին ԵՃ եւ Ը այր¹⁵: 166 Եւ վասն ժողովելոյն¹⁶ կոչեցաւ տեղւոյն այնորիկ¹⁷ ժողովս¹⁸:

167 Եւ մինչ¹⁹ այս այսպէս եղեւ²⁰, Սմբատ եւ իշխանն Պալունեաց թագեան²¹ ի ձոր²² ուրեք²³: 168 Եւ առաքեցին զոմն ի Մեղտի²⁴, թէ²⁵ «Փռութացէք ի վերայ դո-

ցա²⁶ գալ²⁷». եւ ինքեանք առաքեցին արս ճ՝ գրգռել²⁸ զգաւրսն Պարսից: 169 Զոր տեսեալ զաւրացն²⁹ դռոհ³⁰ ետուն³¹ զհետ, եւ³² մի մի հասանէին³³: 170 Իբրեւ եկին զաւրքն³⁴ առ Սմբատ, ասեն. «Տո՛ւք զձեզ ի բլուրն, զի տեղին աջող³⁵ է պատերազմին³⁶, եւ անձնապահ լի՛ք, մինչեւ մեր զաւրն հասանէ³⁷»: 171 Եւ նոցա ի բլուրն ելեալ³⁸, եւ զաւրացն Պարսից³⁹ բազմանալ⁴⁰ ի վերայ Սմբատայ եւ Վարազայ, եւ նոցա ծունր կրկնեալ⁴¹ յաւգնութիւն⁴² կոչելով սուրբ Կարապետն՝ «Յիշեա՛, ասեն⁴³, զերախտիս մեր⁴⁴ եւ որպէս ի հեռուստ աւգնեցեր, ի մաւտոյս մի՛ վերջանար ի մէնջ⁴⁵». եւ եհաս աւգնութիւն Աստուծոյ ի թիկունս⁴⁶: 172 Եւ փողոց⁴⁷ տուեալ ի վերայ բլերն⁴⁸ Սմբատայ⁴⁹ յաջ թեւն, եւ Վա-

1 mo այլք, հ այլ փխ այլքն
 2 mo գնացեալ, հ գնացեալք փխ եղեալ (Isv)
 3 hmov ի մի վայր (ho այր) եւ իջեալ փխ եւ (Is)
 4 I ովմանք
 5 hmo ելեալք ի յՈղկանայ փխ յՈղկանայ ելեալ (Isv)
 6 sv գնացին փխ գային (Ilo)
 7 hmo որսոյ պատճառանաւք (o պատճառաւ) գային (hmo գտին) փխ գային ... պատճառանաւք (Isv)
 8 հ այր
 9 v երկերեւր եւ յիսուն այր, s ճԾ այր փխ արք ճԾ (Ihmo)
 10 hmo զգաւրսն (m զգորս) Պարսից, զի յանհոգս (h անհոգս) էին փխ զի յանհոգս ... Պարսիկքն (Isv)
 11 hmo ի վերայ յարձակեալ (o արձակել) փխ գողաբար ... ի վերայ (Isv)
 12 sv եւ փխ Զի (I)
 13 v յերիվարն / hmo ոչ ետուն ումեք յերիվար (h երիվար) փխ եւ ոչ ոք ... յերիվարսն (Isv)
 14 sv անդր փխ անդ (I) / hmo ի նոյն սեղանն փխ սեղան անդ
 15 hmo արս եճ՛ փխ եճ՛ եւ Ը այր (Isv)
 16 hmov որ անդ (o այնպէս փխ անդ) ժողովեալ սպանին փխ ժողովելոյն (Is)
 17 s տեղին այն, hmov անուն տեղւոյն (hmo տեղւոյն) փխ տեղւոյն այնորիկ (I)
 18 hmo ժողով փխ ժողովս (Isv)
 19 հ մինչեւ
 20 hmov գործեցաւ փխ եղեւ (Is)
 21 o քախեան
 22 mo ձորս փխ ձոր (Isv) / հ ի ձորս քախեան փխ քախեան ի ձոր
 23 hm ուրում փխ ուրեք
 24 հ Մեղտի / m Մեղտ
 25 m եթէ

26 I նոցա փխ դոցա
 27 hmo գալ ի վերայ դոցա փխ ի վերայ դոցա գալ (Isv)
 28 ms գոգռել
 29 hmo գորս (hm որք) իբրեւ տեսին գաւրքն Պարսից փխ Պարսից ... գաւրացն (Isv)
 30 hm գոռ, sv գոռ փխ դոռ (Iov4)
 31 sv տուեալ փխ ետուն
 32 v չիք եւ
 33 I հասեալ փխ հասանէին
 34 hmo հասին հարիւրքն փխ եկին գաւրքն (Isv)
 35 v4 աջողակ, s առողջ փխ աջող (Iv)
 36 sv պատերազմի
 37 hmo չիք ասեն. Տուք ... հասանէ (3 տող)
 38 hmo ելին ի բլուրն փխ նոցա ի բլուրն ելեալ (Isv)
 39 hmo գաւրքն Պարսից սկսան փխ Պարսից գաւրացն (Isv)
 40 sv բազմացեալ փխ բազմանալ (Ihmo)
 41 sv կրկնեալ ծունր Աստուծոյ փխ ծունր կրկնեալ
 42 hmo յաւգնականութիւն փխ յաւգնութիւն (Isv)
 43 I չիք ասեն
 44 hmo ասելով այսպէս. Յիշեա գմեզ, սուրբ Կարապետ, եւ գմեր (h մեր) երախտիսն փխ Յիշեա ասեն ... մեր (Isv)
 45 hmo աւգնեցեր ի հեռաստանէ, աւգնեա եւ ի մաւտոյս փխ ի հեռուստ ... մե՛նջ (I տող) (Isv)
 46 hmo ի թիկունս աւգնականութիւնն Աստուծոյ փխ աւգնութիւն ... թիկունս (Isv)
 47 s ի փողոց
 48 I չիք ի վերայ բլերն
 49 o եւ Սմբատ, hm Սմբատ փխ Սմբատայ (Isv)

րազ¹ յահեակն², եւ սկսան արեամբ թաւ-
թաւել³ ինքեանք եւ երիվարք իւրեանց⁴:

173 Եւ մածաւ⁵ սուրն ի ձեռինն⁶
Սմբատայ, եւ ոչ կարաց հանել, եւ կոտո-
րեալ էր ի բռնանն⁷: 174 Իբրեւ⁸ տեսին
Պարսիկքն⁹, եթէ¹⁰ ոչ կարաց¹¹ առնուլ¹² այլ
սուր, ձայն տուեալ ասէին ցմիմեանս¹³.
«Փութասըիք¹⁴, զի մածեալ է ձեռն¹⁵ քա-
ջին, եւ կապեաց զնա Աստուածն իւր¹⁶, եւ
սուրն ի ձեռին¹⁷ կոտորեալ է¹⁸»: 175 Եւ
պատեցին զնա բազումք¹⁹, եւ իբրեւ
զփայտ չոր²⁰, որ ի ձեղքելն²¹ ճարճատէ,
այնպէս ճարճատէին²² ի վերայ գլխոյն²³
Սմբատայ²⁴ գէնք նոցա²⁵:

176 Իսկ նա բարձր ձայնիւ ասէր²⁶.
«Վա՛յ քաջութեանդ²⁷ ձերոյ²⁸, զի ոչ կա-
րացէք²⁹ ճեղքել³⁰ զգլուխ իմ»: 177 Զայս
ասաց, զի յիշելիք լիցի բանն: 178 Բայց
իբրեւ³¹ գիտաց եթէ³² կարի սաստկացան ի
վերայ նորա³³, ձայն բարձեալ՝ ասէ³⁴.
«Ո՛ւր ես, բազո՛ւկ քաջ եւ մո՛ւրճ³⁵ ընդդէմ
թշնամեաց, գաւազա՛ն իմոյ³⁶ ձերութեանս,
իշխա՛ն³⁷ Պալունեաց, յառա՛ջ մատիր իբ-
րեւ³⁸ զքաջ արծուի³⁹, զի անգեղք եւ
բուէճք⁴⁰ պատեցին զիս»: 179 Եւ⁴¹ նորա
թողեալ զահեակ թեւն ի Վահան որդին
իւր⁴², որ զՎահանովիտն⁴³ շինեաց, եւ
ինքն քաջաբար⁴⁴, որպէս զարծուի կան-
չեալ՝ դիմեաց⁴⁵ ի վերայ⁴⁶ (որ եւ⁴⁷ ի դող-
ման հարեալ ամենայն⁴⁸ երիվարացն) եւ
հասեալ ի թիկունս Սմբատայ⁴⁹: 180 Եւ

1 sv Վարազայ փխ Վարազ (hmo)
2 ho յահեակ փխ յահեակն
3 l բաւբաւեալ, msv բաբաւել փխ բաւբաւել (hov4)
4 l երիվարքն փխ երիվարք իւրեանց
5 hmo մածեալ փխ մածալ
6 sov ձեռին
7 sv4 բռանն / hmov բանգի (o զի) մածալ արիւն ընդ սուրն, եւ ընդ ձեռնատեղին եւ (o չիք եւ) կոտորեցաւ (h կոտորեցաւ) փխ եւ կոտորեալ էր ի բռնանն (lsv4)
8 msv եւ իբրեւ
9 l Պարսիկք
10 hmo զի մածեալ է (o էր) ձեռն ընդ սուրն եւ կոտորեալ եւ փխ եթէ (lsv)
11 o չկարաց փխ ոչ կարաց
12 hmo փոխել փխ առնուլ (lsv)
13 hmo միմեանց ասեմ փխ ասելն ցմիմեանս (lsv)
14 hmo չիք եւ կապեաց զնա Աստուածն իւր
15 hmo մածեալ (ho մածալ) սուր փխ մածեալ է ձեռն (lsv)
16 s փութացիք
17 ln ձեռինն
18 hmo որ ի ձեռինն նորա, կոտորեցաւ (h կոտորեցաւ) փխ սուրն ... կոտորեալ է (lsv)
19 hmo յանխնայ փխ բազումք (lsv)
20 hmo իբրեւ չոր փայտ փխ եւ իբրեւ զփայտ չոր (lsv)
21 sv նեղփիւն / o նեղփեալն
22 lv4 չիք նարմատէ այնպէս
23 lv4 չիք գլխոյն
24 hmo գլխոյն նորա (o նորայ) փխ գլխոյն Սմբատայ (lsv)
25 v չիք նոցա / sv4 չիք զէնք նոցա

26 hmo ասէր բարձր ձայնիւ (o ձայնիւ բարձր) փխ բարձր ձայնիւ ասէր (lsv)
27 h քաջութեան
28 hmo ձերոյ եւ արիութեանդ (o արութեանդ)
29 hv կարացիք
30 hmov հերձուլ փխ նեղփել (l) / s կոտորեցին փխ կարացէք նեղփել
31 hmo չիք իբրեւ
32 hm թէ
33 hmo սաստկանայ փխ սաստկացան ի վերայ նորա (lsv)
34 l ասէր
35 hmo հզաւր փխ մուրն (lns) / v մուրն հզոր
36 h չիք իմոյ
37 o իշխանդ
38 sv որպէս փխ իբրեւ
39 hmo արծուի փխ արծուի (lsv)
40 hm բվոէնք
41 hmo Իսկ փխ եւ (lsv)
42 hmov յորդին (h որդին) իւր ի (v չիք ի) Վահան փխ ի Վահան որդին իւր (ls)
43 l զՎահանովիտ / h զՎահան յովիտն
44 hmo չիք ինքն քաջաբար
45 hmo զարծուի կանչեաց փխ զարծուի կանչեալ դիմեաց (lsv)
46 hmo վերայ նոցա
47 h չիք եւ
48 hmo չիք ամենայն
49 hmo անդէն ի թիկունս հասեալ աւգնականութեամբն աստուծոյ փխ հասեալ ի թիկունս Սմբատայ (lsv)

բախեալ զտէգն ի վերայ թիկան միոյն¹ եւ հՀան² ընդ ողն երիվարին³: 181 Եւ այլ⁴ ոչ ժամանեաց Հանել⁵, զոր ծաղր արարեալ՝ ասէր. «Երթ չափեա՛ զտէգդ, թէ քանի՞ կանգուն է. մի՛ ոք սուտ ասէ, թէ երեք գիրկ է, եւ խաբէ գքեզ⁶»: 182 Եւ անդէն մեռաւ:

183 Իսկ Սմբատայ ելեալ⁷ յեզր պատերազմին եւ ձախ ձեռամբն պրկեաց⁸ պարսիկ մի, եւ⁹ ետ զենուկ ի վերայ ձեռինն եւ սրոյն¹⁰: 184 Եւ թուլացաւ սուրն¹¹, եւ ձգեալ զայն՝ փոխեաց¹² այլ սուր եւ ելեալ յերիվարն¹³: 185 Եւ¹⁴ իբրեւ Հեծաւ¹⁵ յայլ երիվար¹⁶, ետես, զի վեց¹⁷ Հազար այր պատեցին զնա կրկին¹⁸ եւ ի մէջ առին¹⁹ զՀինգ Հարիւրն²⁰: 186 Եւ իբրեւ²¹ գիտացին²², եթէ կացեալ են երիվարքն, եհար պարսիկ մի²³ եւ ընկէց²⁴, եւ զերիվարն ա-

ռեալ՝ մատոյց Վարազայ իշխանին²⁵ եւ ասէ. «Է՛ջ եւ²⁶ Հեծի՛ր²⁷»: 187 Իսկ²⁸ նորա²⁹ փոխեալ զոտնն՝ նստաւ ի վերայ նորա, զոր տեսեալ զաւրացն՝ զարմացան³⁰: 188 Եւ այսպէս³¹ արարեալ ի մէջ ահաւոր բազմութեանն³² փոխեցին³³ զերիվարսն³⁴: 189 Զի³⁵ որչափ եւ³⁶ զաւրքն բազմանային, նոքա յանհոգս³⁷ լինէին ի մէջ նոցա³⁸. զի³⁹ այնչափ կուտեցան ի վերայ⁴⁰, որ եւ տեղի չգտանէին⁴¹, որ յեզր ելանէին⁴²:

190 Եւ իբրեւ⁴³ սկսան ոմանք⁴⁴ երկմտել⁴⁵ ի զաւրացն Սմբատայ, ըստ⁴⁶ տեսչութեանն Աստուծոյ տեսին զմիւս⁴⁷ Սմբատ, զի գայր, որ էր իշխան⁴⁸ Հաշտենից⁴⁹, եւ ածէր զՎահան Կամսարական՝ զորդին Սմբատայ⁵⁰, եւ վեց Հազար այր⁵¹

1 s միոյ / mon պարսկին թիկանն, h պարսկի թեկան փխ թիկան միոյն (Isv¹)
 2 I հանին փխ եհան / hmov անդէն եհան
 3 o յողն յերիվարին փխ ողն երիվարին
 4 m չիբ այլ
 5 sv հանել գտեգն
 6 hmo չիբ գոր ծաղր ... խաբէ գքեզ (3 տող) (Isv)
 7 s եղեալ փխ ելեալ
 8 hmo հրամայեաց բերել (o բերեալ) փխ եւ ձախ ձեռամբն պրկեաց (Isv)
 9 I չիբ եւ
 10 hmo զի իջցէ ջերմ արիւնն (h արիւն) փխ եւ սրոյն (Isv)
 11 hmov թուլացուցէ (o թոյլացոյց) զրոնատեղին (mov զրոնատեղն) փխ թուլացաւ սուրն (Is)
 12 hmo նորա փոխեալ, v փոխեալ փխ ձգեալ զայն փոխեաց (Is)
 13 hmo հեծեալ յայլ երիվար փխ ելեալ յերիվարն (Isv)
 14 hmo չիբ եւ
 15 h հեծեալ / m հեծաւ եւ
 16 hmo աստ չիբ յայլ երիվար
 17 hmv չիբ վեց (Isov⁴)
 18 hmo զմոսա փխ զմա կրկին (Isv)
 19 sv առեալ փխ առին
 20 v հարիւրսն, ms հարիւրսն փխ հարիւրն (lho)
 21 lhmo չիբ իբրեւ
 22 mo գիտաց փխ գիտացին
 23 hmo գմի պարսիկն փխ պարսիկ մի (Isv)
 24 m ընգեաց / h ընկեաց

25 hmo չիբ եւ զերիվարն ... իշխանին (I տող)
 26 hmo չիբ էջ եւ
 27 hmov հեծիր իշխանդ (hv իշխան) Պալուկեաց
 28 hmo եւ փխ Իսկ
 29 hm չիբ նորա
 30 ho հեծեալ, m հեծաւ փխ փոխեալ զոտնն ... զարմացան (Isv)
 31 hmo այնպէս փխ այսպէս (Isv)
 32 hmov պատերազմին փխ բազմութեանն (Isv⁴)
 33 o փոխէին, hm փոփոխէին փխ փոխեցին (Isv)
 34 hmov զերիվարս իւրեանց փխ զերիվարսն (Is)
 35 hm եւ այն փխ Զի
 36 hmo չիբ եւ
 37 m անհոգս
 38 I միջին փխ մէջ նոցա
 39 hmo չիբ զի
 40 hm վերայ նոցա
 41 hmo տեղի անգամ ոչ գտանէին փխ եւ տեղի չգտանէին (Isv)
 42 hmo որք յեզրսն (h եզրսն) էին փխ որ յեզր ելանէին (Isv)
 43 hmo չիբ իբրեւ
 44 I ովմանք
 45 s երկմտիլ / o երկմտեալ
 46 hmo իսկ ըստ
 47 I չիբ գմիւս
 48 s իշխանն
 49 I իշխան Հաշտենից, որ գայր փխ զի գայր ... Հաշտենից
 50 I չիբ զորդին Սմբատայ
 51 I այր գաւրուս

ընդ նմա¹: 191 Զոր տեսեալ Վարազ² իշխանին՝ աղաղակեաց եւ³ ասէ. «Քաջ որդի Վահան, ո՞ւր էիր, որ այլ⁴ վաղ ոչ⁵ եկիր յաւգնութիւն⁶»: 192 Իսկ Վահան ձայն բարձեալ⁷ ասէ⁸ Հանդերձ արտասուաւք⁹. «Կա՞յ այն տառապեալ հայրն իմ ծերունի, եթէ¹⁰ փոխեցաւ առ Տէր ի հանգիստ¹¹»: 193 Իսկ Սմբատայ¹² լուեալ՝ ասէր¹³. «Սուրբ¹⁴ Կարապետն ինձ ի թիկունս հասեալ էր¹⁵, եւ ես ի ձեռաց անաւրինաց¹⁶ մեռանէի¹⁷»:

194 Իսկ նորա գոհացեալ զԱստուծոյ¹⁷ եւ ի¹⁸ դիմի հարեալ եւ կտրեալ¹⁹ փողոց²⁰ անց²¹ ի ներքս եւ²² պարզեաց զմիւս²³ թեւն²⁴, եւ²⁵ զմիւս²⁶ իշխանն Հաշտենից Սմբատ²⁷: 195 Եւ յինքեանս²⁸ առեալ զպատերազմն²⁹ եւ³⁰ սկսան կոտորել զպատե-

րազմագլուխսն³¹: 196 Եւ ի վերայ չըջեալ զմիւս թեւն Վահանայ, բոլորեալ³² եւ³³ ի մէջ առեալ զգաւրսն³⁴ Պարսից՝ կոտորեցին մինչեւ յերեկոյն:

197 Եւ իբրեւ³⁵ ի մուտս եղեւ արեւն³⁶, մնացին³⁷ ի³⁸ Պարսիցն³⁹ հինգ հարիւր⁴⁰ այր, որք⁴¹ ընդ միջոցն⁴² ելեալ⁴³ փախեան⁴⁴: 198 Եւ քանզի մնացեալ⁴⁵ էին⁴⁶ երիվարք նոցա, երթեալ մտին ի ձոր մի եւ⁴⁷ ննջեցին՝ խոյս տուեալ⁴⁸ մինչեւ ի միւս աւուրն⁴⁹ հասարակն⁵⁰: 199 Զոր եկեալ զաւրացն⁵¹ գտին եւ ջուր ցանեալ զարթուցին, եւ առեալ տարան զնոսս⁵² ի Մեղտի: 200 Եւ կոչեցաւ տեղին⁵³ այն Թմբրաձոր⁵⁴: 201 Իսկ Սմբատ հրամայեաց

1 իւր փխ նմա
 2 օ Վարազայ
 3 հմօ չիբ աղաղակեաց եւ
 4 մ գոր փխ որ այլ / հ չիբ այլ
 5 sv ոչ վաղ փխ այլ վաղ ոչ (I)
 6 օ չեկիր յաւգն, հմ չեկիր յօգնականութիւն փխ ոչ եկիր յաւգնութիւն (Isv)
 7 ի չիբ ասյն բարձեալ
 8 hsv ասէր փխ ասէ (Imo)
 9 ի չիբ հանդերձ արտասուաւք
 10 ի ծերունին թէ փխ հայրն իմ ծերունի եթէ
 11 ի ի Տէր փխ առ Տէր ի հանգիստ
 12 հօ Սմբատ
 13 ի ասէ
 14 ի Սուրբն
 15 mo հասանէր, հ չհասանէր փխ հասեալ էր (Isv)
 16 հմօ Պարսից փխ ձեռաց անաւրինաց (Isv)
 17 օ յԱստուծոյ
 18 օ չիբ ի
 19 հմsv կտրեցին փխ եւ կտրեալ (օ)
 20 s փոխոց
 21 msv անցին փխ անց (ho)
 22 ի չիբ կտրեալ փողոց ... ներքս եւ
 23 հմsv պարզեցին զմի փխ պարզեաց զմիւս (lo)
 24 հ թեւս / m թեւսն
 25 հմօv նա եւ
 26 հմօ միւս
 27 հմօ չիբ Սմբատ
 28 հ ինքեանս
 29 հմօ առին փխ առեալ զպատերազմն (Isv)
 30 msv չիբ եւ

31 Iv4 գլուխ պատերազմին, հ զպատերազմական գլուխն փխ զպատերազմագլուխն (msov)
 32 հմօ շրջել բոլորեցին փխ շրջեալ զմիւս ... բոլորեալ (Isv)
 33 v չիբ եւ
 34 հմօ զգաւրս
 35 հմօ եւ սկսան կոտորել յանխնայ մինչեւ փխ կոտորեցին ... եւ իբրեւ (Isv)
 36 հմօ արեւուն եւ փխ եղեւ արեւն (Isv)
 37 հմօ մնաց փխ մնացին (Isv)
 38 հ չիբ ի
 39 msov Պարսից
 40 հմ Գձ, օ Գձ, v չորեքարեւր փխ հինգ հարիւր (Isv4)
 41 m որ
 42 հմօ միջոցս, s միջոցսն փխ միջոցն (Inv)
 43 հմ ելեալ
 44 հմօ փախստական եղէն փխ փախեան (Isv)
 45 hsv մնացեալք փխ մնացեալ (Im)
 46 օ զի մնացին փխ ֆանգի մնացեալ էին
 47 հմv եւ թագեան / օ եւ թաքեան
 48 sv առեալ փխ տուեալ (lo) / mv² խոցոտեալ, հ խոցուորեալ փխ խոյս տուեալ
 49 հմօ ցմիւս արն ար, v մեւս արուր փխ միւս արուրն (Is)
 50 հմօ հասարակ
 51 հմօ զաւրացն Հայոց
 52 հմօ զարթուցին (հմ զարթուցեալ) զնոսս եւ ջուր ցանեցին յերեսս (օ չիբ յերեսս) եւ տարան փխ գտին եւ ... տարան զնոսս (2 տող) (Isv)
 53 հմօ որ եւ անուանեցաւ ձորն փխ եւ կոչեցաւ տեղին (Isv)
 54 հօ Թմբրաձոր փխ Թմբրաձոր

զգիակունանս¹ կուտել ի վերայ իրերաց ի բլուրն². եւ վասն Վարազայ կոտորածին՝ կոչեցաւ անուն տեղոյն այնորիկ³ Վարազաբլուր⁴:

202 Եւ ինքեանք եկեալ իջեալանեցան⁵ ի գեւղ⁶ վանաց⁷, որ կոչի⁸ Կենաց վայրք:

203 Եւ իբրեւ մտին⁹ ի գեւղն¹⁰, ընդ առաջ¹¹ եղեն նոցա պարաւորքն, եւ¹² երգս առեալ՝ բազում ինչ իրաց¹³ նման¹⁴ գովէին¹⁵: 204 Որ¹⁶ յետոյ հոտեալ¹⁷ զիականցն¹⁸ եւ որդնեալ¹⁹, զայս ի դէպ ածեալ²⁰ շէր ասացին²¹.

205 «Կերան²² գայլք²³ գմարմինս զիականցն Վարազայ²⁴ եւ գիրացան:

206 Կուզ կերեալ՝ ուռաւ²⁵ որպէս²⁶ զարջ, եւ աղուէս հպարտ եղեւ, քան²⁷ զառեւծ²⁸:

207 Գայլ, քանզի շատակեր էր²⁹, պայթեաց³⁰. արջ³¹, քանզի³² զոր³³ ուտէ՝ չմնայ առ ինքն, ի սովոյ³⁴ մեռաւ:

208 Անգեղք, քանզի³⁵ ազահք³⁶ էին, նստան եւ այլ ոչ կարացին վերանալ:

209 Մկունք, քանզի³⁷ շատ կրեցին³⁸ ի ծակսն³⁹, ոտքն մաշեցան⁴⁰»:

210 Զայս ամենայն ասացին, եւ ի դէպ էր⁴¹ վասն իրացն. որ⁴² եւ կոչեցաւ գեղջն⁴³ այնորիկ⁴⁴ Շիրենիք⁴⁵:

211 Իսկ զարսն, որ⁴⁶ ի Մեղտի տարան⁴⁷, բժշկել ետ⁴⁸ ի ցաւոց⁴⁹ վիրացն⁵⁰:

212 Եւ ետ⁵¹ նոցա գանձս եւ երիվարս¹ եւ

1 mo գմեռեալ դիակունան, հ գմեռեալ դիակունան *փ/ս* գդիակունան (*Isv*)

2 o բլր բլի *փ/ս* բլուրն (*Isv*) / հո իրերաց եւ ի վերայ բլրն *փ/ս* ի վերայ իրերաց ի բլուրն

3 sv տեղին այն *փ/ս* անուն տեղոյն այնորիկ (*In*) / հո անուանեցաւ *փ/ս* վասն Վարազայ ... այնորիկ (2 տող)

4 s Վարազայ բլուր, հո ֎արազակայ բլուր *փ/ս* Վարազաբլուր (*In*)

5 sv իջաւանեցան, o իջին *փ/ս* իջեալանեցան (*I*) / հո եկին իջին *փ/ս* եկեալ իջեալանեցան

6 s գիւղն *փ/ս* գեւղ (*I*)

7 հո ֎ վանաց (o վանացն) գեւղն (*m* գեղն, հ գիւղն) *փ/ս* գեւղ վանաց (*Is*)

8 հո ֎ գոր կոչեն *փ/ս* որ կոչի (*Is*)

9 հո եմուտ *փ/ս* մտին (*Isv*)

10 m գեղն, hs գիւղն *փ/ս* գեւղն (*Iv*) / o չիբ որ կոչի Կենաց ... ի գեւղն (*I* տող)

11 o յառաջ *փ/ս* առաջ

12 հո չիբ եղեն նոցա պարաւորքն եւ

13 հո չիբ բազում ինչ իրաց

14 հո մնան *փ/ս* նման (*Io*) / sv չիբ նման

15 հո միմեանց *փ/ս* գովէին (*Isv*)

16 հո ֎ Որ եւ

17 հո ֎ ի հոտել, I հոտել *փ/ս* հոտեալ (*ns*)

18 o դիակացն, հո դիակացն, s դիականացն *փ/ս* դիականցն (*Iv*)

19 v յորդնել *փ/ս* որդնեալ

20 հո չիբ եւ որդնեալ ... ածեալ

21 հո ֎ հանեալ ասէին *փ/ս* ասացին (*Is*)

22 s կերին

23 հո ֎ գազանք *փ/ս* գայլք (*Is*)

24 հո ֎ դիակացն *փ/ս* դիականցն Վարազայ (*Isv*)

25 հո ուռեալ

26 հո ֎ իբրեւ *փ/ս* որպէս (*Isv*)

27 հո իբրեւ *փ/ս* քան

28 s գառիւծ

29 հ է

30 s պայթեցաւ

31 հո ֎ եւ արջ

32 o զի *փ/ս* քանզի

33 s զոր ինչ

34 հո սովու *փ/ս* սովոյ

35 o զի *փ/ս* քանզի

36 հո ֎ ազահ

37 հո զի *փ/ս* քանզի

38 հո տանէին *փ/ս* կրեցին (*Isv*)

39 mo ծակս իւրեանց, հ ձագս իւրեանց *փ/ս* ծակսն (*Isv*)

40 հո ֎ մաշեցան ոտք նոցա *փ/ս* ոտքն մաշեցան (*Is*)

41 mo եկն, հ եկան *փ/ս* էր (*Isv*)

42 I չիբ որ

43 v₄ տեղոյն *փ/ս* գեղջն

44 n այնորիկ անուն / msv անուն գեղջն *փ/ս* գեղջն այնորիկ

45 n Շիրենիկք, msv Շիրականիք (*Iv₄*) / հո Շիրականիկք (o Շերանիք) անուն *փ/ս* այնորիկ Շիրենիք (*Imnsvv₄*)

46 հո ֎ գորս *փ/ս* զարսն որ (*Isv*)

47 հո ֎ ետ տանել *փ/ս* տարան (*Isv*)

48 հո ֎ բժշկեալ *փ/ս* բժշկել ետ (*Iso*)

49 o չիբ ցաւոց

50 հո իոցիցն *փ/ս* ցաւոց վիրացն

51 հո ֎ տուեալ *փ/ս* ետ (*Isv*)

զէնս եւ յուղարկեաց² զնոսա խաղաղութեամբ³ ի Պարսիկս⁴: 213 Եւ ինքեանք ելելալ⁵ ի տէրունական տունն⁶ ընծայս բազումս⁷ մատուցին⁸ Աստուծոյ⁹ ի Սուրբ Կարապետն¹⁰ եւ ցնծութեամբ դարձան ի տունս իւրեանց:

214 Ի սորա¹¹ աւուրս¹² վախճանեցաւ¹³ երանելին Ստեփաննոս, եւ կայ¹⁴ առ¹⁵ յայլ¹⁶ Հայրսն¹⁷ ի Հայրաբլուրն: 215 Եւ առեալ Վահանայ զեպիսկոպոստունսն¹⁸ Մամիկոնենից¹⁹, եւ զՊալունեաց եւ զՀաշտենից²⁰, եւ²¹ եկն ի վանսն²² Գլակայ²³: 216 Եւ²⁴ ձեռնադրեցին Հայր վանացն զԵպիփան, որ ի Դունայ²⁵ տանէն²⁶ էր եկեալ

յանապատ եւ բնակեալ ի վայրս²⁷ եկեղեցւոյն²⁸: 217 Սա եկաց քսաներորդ երկրորդ²⁹ եւ կացեալ ի վանականութեանն ամս քսան³⁰: 218 Եւ³¹ զնաց ի³² ժողովն, զոր արար Հերակղ³³ ի յինն եւ ի տասն³⁴ ամին³⁵ իւրոյ³⁶: 219 Եւ նզովեցին³⁷ բազում Հայրապետք³⁸ եւ³⁹ զԵզր Հայոց Կաթողիկոս, զի հաւանեցաւ Յունաց աղանդոյն եւ ի նոյն⁴⁰ եկաց⁴¹: 220 Զոր⁴² եւ եպիսկոպոսն Հաշտենից հաւանեալ աղանդոյն եւ պղծութեանն⁴³. եւ հալածեցան ի կողմանս⁴⁴ Յունաց, զի իշխանքն իսկ ոչ հաւանեցան իրացն եւ պղծութեանն⁴⁵:

1 hmo áիս փիս երիվարս (Isv)
 2 svv₄ յոնեաց, hmo արձակեաց փիս յուղարկեաց (In)
 3 hm ի խաղաղութիւն փիս խաղաղութեամբ (Io) / sv չիբ խաղաղութեամբ
 4 v₄ գրուցատարս Պարսից փիս գնոսա ... Պարսիկս
 5 sv ելելալ
 6 ho տաւնն փիս տունն
 7 hmo բազում ընծայս փիս ընծայս բազումս (Isv)
 8 hmo մատուցանելին փիս մատուցին (Isv)
 9 h չիբ Աստուծոյ
 10 h Կարապետին
 11 o սոյն փիս սորա (Is) / hvm եւ ի սոյն փիս Ի սորա
 12 hm աւուր
 13 o վաղջանեցաւ
 14 o կա
 15 hmo ընդ փիս առ (Isv)
 16 v այլ
 17 h հայրս
 18 Iv₄ զեպիսկոպոսն, hmo զեպիսկոպոս փիս զեպիսկոպոսունսն (sv)
 19 ho Մամիկոնելից, m Մամիկոնեաց փիս Մամիկոնենից (Isv)
 20 hs Հաշտենից
 21 hmo չիբ եւ
 22 mo վանս
 23 hmo չիբ Գլակայ
 24 m չիբ եւ
 25 I Գլակ / v₄ Գլակայ
 26 I տանէ, v դաշտէն փիս տանէն (sv₄)

27 v վայրսն
 28 hmo եկեալն էր ի Դունայ դաշտէ (h Գլակաշտէ) եւ բնակեալ յանապատ (h չիբ յանապատ) վայրուցն եկեղեցոյն (ho եկեղեցոյ) փիս ի Դունայ տանէն ... եկեղեցոյն (2 տող) (Isv)
 29 hmov² զկնի Ստեփաննոսի փիս երկրորդ (Is) / v երկրորդ զկնի Ստեփաննոսի
 30 hmo չիբ եւ կացեալ ... ամս քսան (I տող) (Isv)
 31 hmo Սա փիս եւ (Isv)
 32 I չիբ ի
 33 hmsv Հերակղ
 34 hmov² չիբ եւ ի տասն
 35 hmov ամի
 36 o իւրոյ թագաւորութեանն / hmv թագաւորութեան իւրոյ
 37 hmo նզովեալ փիս նզովեցին (Isv)
 38 v զամենայն հերետիկոսունս փիս բազում հայրապետք (թերեւս հրատարակչի յորինուածք)
 39 s չիբ եւ
 40 s նոյնն փիս նոյն (I)
 41 hmov չիբ զԵզր Հայոց ... եկաց (2 տող)
 42 v չիբ Զոր
 43 hmo ի պղծութեան աղանդոյն փիս հաւանեալ աղանդոյն եւ պղծութեանն (Is) / v չիբ հաւանեալ ... պղծութեանն
 44 hmov հալածական լինէր յերկիրն (h երկիրն) փիս եւ հալածեցան ի կողմանս (Is)
 45 s չիբ եւ պղծութեանն (I) / ov չիբ զի իշխանքն ... պղծութեանն (2 տող) / hm եւ Գրիստոսի մարդասիրին փառք յաւիտեանս. ամէն փիս զի իշխանքն ... պղծութեանն

[Ը] ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ¹ ՊԱՏՃԵՆԻ².

ՎԱՍՆ ԳԱԼՈՅՆ³ ՏԻԳՐԱՆԱՅ ԵՒ⁴ ԿՈՏՈՐԱԾԻՆ⁵ Ի ՅՈՆԸՆԿԵՅՆ⁶

1 Դարձեալ այլ զաւրս⁷ առաքեաց⁸ Խոսրով ի վերայ ապստամբ⁹ տանն¹⁰ Մամիկոնենից¹¹ զՏիգրան զաւրապետն¹² մեծ քսան Հազարաւ: 2 Արդ¹³ իբրեւ եկին¹⁴ յԱպահոնիս, կոչեաց¹⁵ զՍմբատ առ ինքն: 3 Իսկ նա յղեաց զորդին իւր՝ զՎահան Կամսարական¹⁶ տեսանել¹⁷, թէ զինչ խնդրէ:

4 Իբրեւ¹⁸ զնաց եւ իմացաւ¹⁹ զիրսն, արձակեաց պատասխանի²⁰ եւ ասէ. «Սա բազում անգամ²¹ բարիս խոստանայ²² եւ բազում անգամ²³ չարիս²⁴»: 5 Բայց

խնդրէ²⁵ զնշխարս Մուշեղայ իշխանին եւ զքո հաւրն²⁶ Վահանայ²⁷, եւ զկինն Վախտանգայ²⁸, եւ զորդին, զոր սպանին ի պատերազմին Վարազայ²⁹: 6 «Ապա³⁰ թէ³¹ ոչ՝ գամ ի տեղին, ասէ³², ուր հաւատքն³³ ձեր³⁴ են. բրեալ աւերեմ զեկեղեցին³⁵ ձեր եւ կրակատուն առնեմ³⁶, եւ զձեզ ի դուռն արքունի³⁷ խաղացուցանեմ³⁸»: 7 Արդ³⁹ գայս ասաց եւ ինքն ընդ Հաշտեանս⁴⁰ կամի գալ ի վերայ⁴¹: 8 Այլ⁴² ես զնամ զհետնորա, եւ դու ժողովեա՛ զզաւրս մեր. եւ զնա ի Սուրբ Կարապետն եւ⁴³ աղաչեա՛ զկրանաւորսն աղաւթս առնել. ո՛ղջ լեր ի Տէր⁴⁴»:

1 v չորրորդ / o երկրորդ
2 sv պատնէնին փխ պատնէնի (lv₄) / hmpwov₅ չիբ պատնէնի / ոզ չիբ Գլուխ ... պատնէնի
3 hmpwo գալստեանն, v₅ գալստեան փխ գալոյն (Inqsvv₄)
4 hm_v₅ չիբ եւ
5 s կոտորելոյ զնոսա փխ կոտորածին (Inq) / hmpwov₅ կոտորածին, որ
6 h ձոնընկեացն, mpwv₅ ձոնընկեացն, ոզ ձոնընկեցին, o ձոնընկեցն փխ ձոնընկեցն (Isv) / v₄ չիբ եւ կոտորածին ի ձոնընկեցն / t գալուն Տիրանայ Մեծի ԻՌ-աւ եւ կոտորելոյ նոցա ի Տարօն փխ գալոյն ... ձոնընկեցն
7 hmv_v զաւր փխ զաւրս (sl/v₄)
8 I ժողով զաւրս փխ այլ զաւրս առաքեաց
9 hwo Սմբատայ փխ ապստամբ (Isv)
10 h տանս փխ տանն / w չիբ տանն / m Սմբատանս փխ ապստամբ տանն
11 hmov₄ Մամիկոնէից փխ Մամիկոնենից (Isv)
12 lv₄ զաւրապետ
13 o Որ փխ Արդ (Is) / hmv չիբ Արդ
14 hmo եկն փխ եկին (Isv)
15 hmo չիբ եւ կոչեաց
16 hmo յուղարկեաց զՎահան գորդի իւր փխ յղեաց գորդին ... Կամսարական (Isv)
17 hm տեսանել զնոսա
18 hmo Արդ իբրեւ
19 m յիմացաւ
20 hmov պատասխանի առ հայր
21 I անկամ փխ անգամ
22 hmo մերթ բարի խորհի մեզ փխ բազում անգամ ... խոստանայ (Isv)
23 I անկամ

24 hmo մերթ չար փխ բազում անգամ չարիս (Isv)
25 hmo խնդրէ գայս ի մէնջ
26 hmo զհաւր քո փխ զքո հաւրն (Isv)
27 ho զՎախտանայ
28 ho Վաղթանկայ, m Վախթանկայ, v Վախթանգայ փխ Վախտանգայ (Is)
29 hmv² Վարազակայ
30 hmo եւ փխ Ապա (Isv)
31 m եթէ
32 In չիբ ասէ / hmo չտայք, ասէ, գամ ի տեղին փխ ոչ՝ գամ ... տեղին ասէ (sv)
33 sv հաւատք
34 hmo ձեր հաւատքն փխ հաւատքն ձեր (Isv)
35 v զեկեղեցիս
36 hmo գայն (o չիբ գայն) քրեմ եւ աւարեմ եւ կրակատուն առնեմ զեկեղեցիսն փխ քրեալ աւերեմ ... առնեմ (I տող) (Isv)
37 h արքունիս
38 o խաղաղացուցանեմ
39 I չիբ Արդ
40 o Հաշտեանս, hm Հաշտեն փխ Հաշտեանս (Isv)
41 hm ի վերայ (h վեր) կամի գալ փխ կամի գալ ի վերայ
42 hmo Արդ փխ Այլ (Isv)
43 mv չիբ եւ
44 o տէրամբ փխ ի Տէր

9 Իսկ Սմբատայ¹ լուեալ զայս², առեալ զթուղթն³ զնաց առաջի Սրբոյ Կարապետին⁴, տարածեաց զձեռան⁵ առաջի սրբոյ⁶ սեղանոյն, սկսաւ լալ⁷ եւ ասել⁸. «Ջարթի՛ր, Տէ՛ր, եւ զարթո՛ զզաւրութիւնս⁹ քո: 10 Տե՛ս¹⁰, Տէ՛ր, մի՛¹¹ լոբեր, մի՛¹² դադարեր, քանզի¹³ կարի խրոխտացաւ¹⁴ թշնամին ի վերայ մեր¹⁵: 11 Այլ կամք քո եղիցի՛ն¹⁶: 12 Սակայն¹⁷ աղաչեմք՝ յիշեա՛ զջանն¹⁸ մեր, որ ի վերայ քո վասն ուխտի¹⁹ սրբութեանն²⁰ մերոյ, որ²¹ փառաւորեսցի անուն քո սուրբ²²»:

13 Եւ զայս ասացեալ²³ ետ բերել²⁴ երկոտասան թուր եւ դնել առաջի բեմին²⁵: 14 Եւ²⁶ ասէ. «Տէ՛ր, հաւատամք ի քեզ, թէ եւ այս սուրբս եղիցին խմոր այլ սուսե-

րաց²⁷, եւ հրամանաւ քո²⁸ յաղթեսցուք նոցա: 15 Ո՛վ²⁹ Տէր, նեղեցաք³⁰, ձանձրացաք³¹ ի³² կոտորելոյ զանաւրէնսն³³, նեղեցան եւ սուսերք³⁴ մեր ի ժանգոյ³⁵ արեանցն³⁶: 16 Այլ յուսամք³⁷, թէ³⁸ որպէս³⁹ արարերն⁴⁰ եւ առնես»:

17 Եւ ելեալ զնաց ժողովել զզաւրսն⁴¹ ինն հազար ինն հարիւր⁴² եւ քառասուն⁴³ այր, եւ երթեալ էջ⁴⁴ ի Հաշտեանս⁴⁵, ի գեւղն, որ Գիրեհն⁴⁶ կոչեն, ի ջրառատ վայրսն⁴⁷: 18 Եւ Տիգրան եկեալ՝ ի⁴⁸ Հոնընկէցն⁴⁹ իջանէր: 19 Եւ⁵⁰ առաքեաց առ Սմբատ եւ⁵¹ ասէ. «Արի ե՛կ առ իս եւ մի՛ երկնչիր, եւ ա՛ն յինչն զանձս եւ մեծութիւնս⁵²: 20 Եւ եղից պսակ ի գլուխ քո եւ արարից զքեզ մարզպան Հայոց:

1 հոմ Սմբատ
 2 հոմ չիբ լուեալ գայս
 3 I բուղթսն փիս գթուղթն (hsv) / m ընթերցեալ գթուղթն / o եւ ընթերցաւ գթուղթն
 4 հոմ եւ եկն առ (o ի) սուրբ Կարապետն փիս գնաց ... Կարապետին (Isv)
 5 o անկաւ, հոմ եւ տարածեալ գնեսու իւր փիս տարածեաց գնեսուն (Isv)
 6 հոմ ընդդէմ սուրբ փիս առաջի սրբոյ
 7 I չիբ լալ
 8 I ասէ փիս ասել / հոմ ասել այսպէս
 9 հոմ գգորութիւն
 10 Iv, տեսեր փիս տես / հոմ լսեա գայսսսիկ, տես
 11 հոմ եւ մի
 12 sv Տէր եւ մի
 13 հոմ զի փիս քանզի
 14 I խրոխտաց փիս խրոխտացաւ
 15 h չիբ մեր
 16 հոմ արդ կամք Տեառն լիցին (o լինիցին) փիս կամք քո եղիցին (Isv)
 17 հոմ Բայց սակայն
 18 հոմ յիշել զջան փիս յիշեա զջանն (Isv)
 19 հոմ ուխտին / I չիբ քո վասն ուխտի
 20 հոմ սրբութեան փիս սրբութեանն (Is)
 21 sv որով, հոմ զի փիս որ (I)
 22 հոմ յաւիտեան փիս սուրբ (Isv)
 23 հոմ ասաց փիս ասացեալ
 24 o բերեալ
 25 o բեմբին
 26 հոմ մինչ (hv մինչեւ) պատարագ մատուցանելին եւ ապա առեալ փիս եւ

27 I սուսերացն
 28 sv քո
 29 հոմ Այո փիս Տէր հաւատամք ... նոցա: Ով (3 տող) (Isv)
 30 s նեղացաք
 31 հոմ եւ ձանձրացաք
 32 m եւ ի / h եւ փիս ի
 33 v անգամ գանձուցն, o գանկազմն պարսիկս, հոմ անգամ գպարսիկս փիս գանաւրէնն (Is)
 34 հոմ որք գուսերս (h ի սուրս) փիս սուսերք (Is)
 35 s ժանկոյ
 36 v, արեանն / հոմ եւ յարեան (o յարեան) սրբեցին փիս արեանցն (Is)
 37 s յուսամք
 38 հոմ եթէ
 39 h այց փիս որպէս
 40 հոմ արարերդ փիս արարերն (Is)
 41 հոմ ժողովեալ (h ժողովեաց) գգաւս իւր փիս ժողովել գգաւսն (Isv)
 42 v հարեր
 43 Inq ուր հարիւր եւ ութսուն փիս ինն հարիւր եւ քառասուն (hmosv)
 44 հոմ իջանէր փիս էջ (Isv)
 45 o Հաշտեանս
 46 հոմ³ Կրեհն, o Գրեհն փիս Գիրեհն (Isv)
 47 հոմ չիբ ի ջրառատ վայրսն
 48 հոմ Իսկ Տիգրանայ երթեալ ի վերայ փիս եւ Տիգրան եկեալ ի (Isv)
 49 mo Հոնընկէցին, h Հոնընկէցին փիս Հոնընկէցն (Isv)
 50 I չիբ եւ
 51 I չիբ եւ / հոմ գաւրս եւ
 52 mo մեծութիւն

21 Միայն լուկ զոսկերսն Մուշեղայ եւ զՎահանայ տո՛ւր ցիս¹»։ 22 Իսկ նորա կալեալ զպատգամաւորսն² Հրացոյց շամփուր մի երկաթի³ եւ եղ պսակ շուրջ գճակատովն⁴ եւ ասէ⁵. «Թո՛ղ⁶ տեսանեմ, թէ վասն քո ինձ զի՞նչ պարգեւս⁷ գայ⁸, որ ես զքեզ պսակեցիք⁹»։ 23 Եւ հրամայեաց ունել զամենայն արսն¹⁰, որ ընդ նմայն¹¹ էին¹², եւ կտրել զգլուխսն¹³։ 24 Եւ արարեալ այնպէս՝ ձգեցին¹⁴ գլուխս¹⁵ հինգ հարիւր¹⁶ ի մաւր անդր¹⁷։ 25 Եւ կոչեցաւ տեղոյն այնմ¹⁸ Մոգուց¹⁹ գերեզման, որ է²⁰ Մոկկունս²¹։

26 Իսկ Սմբատայ ելեալ ի վերայ լեւրինն, զոր²² Սրամավայրսն²³ ասեն²⁴, բա-

նակեցաւ²⁵ հանդէպ Տիգրանայ։ 27 Եւ²⁶ իբրեւ երեկոյ եղեւ, Վահան Կամսարական²⁷ յարուցեալ կտրեաց զգլուխ որդւոյն²⁸ Տիգրանայ եւ զերից իշխանացն²⁹, զի էին ի միում³⁰ խորանի. եւ առեալ զգլուխսն³¹ եկն³² առ հայր³³ իւր։

28 Եւ դարձեալ եկն ի նոյն³⁴ տեղին, եւ գնացեալ գաղտութեամբ³⁵ եմուտ³⁶ ընդ ստորոտ խորանին³⁷ առ Տիգրան։ 29 Իսկ նորա տեսեալ զսուսերն մերկ³⁸ ի ձեռին նորա³⁹ ոչ իշխեաց ումեք ձայն տալ. կարծեաց, թէ⁴⁰ զկարասին⁴¹ կամի գողանալ։ 30 Իսկ⁴² Վահանայ յանկարծակի առեալ բարձ մի՝ աճապարեալ⁴³ ձգեաց⁴⁴ ի վերայ նորա⁴⁵. եւ հարաւ ի վերայ նորա, եւ մտեալ միւս այլ⁴⁶ ծառային Վահանայ՝ կտրեաց զգլուխ նորա։ 31 Եւ ժողովեալ զկարասին եւ զպատուական ակունսն⁴⁷ ել⁴⁸ գնաց։ 32 Եւ խնդացեալ զաւրացն Հա-

1 s տուր ինձ զոսկերսն Մուշեղայ եւ Վահանայ փխ զոսկերսն ... տուր ցիս
 2 hm գպատգամաւորն
 3 s շամփուրս երկաթիս մի փխ շամփուր մի երկաթի
 4 hmo գլխով նորա փխ գնակատովն (Isv)
 5 h չի՛ք եւ ասէ
 6 hmov Կաց փխ Թող (Is)
 7 I պարգեւ
 8 hmov գինչ պարգեւս գայ (mov գայցէ) ինձ փխ ինձ գինչ պարգեւս գայ (Is)
 9 s պսակեցի / hmov քեզ պսակ եղի փխ զքեզ պսակեցիդ (Is)
 10 o գարսն, hm գգաւրսն փխ գամենայն արսն (Isv)
 11 hm նմա փխ նմայն
 12 hmov էին եկեալ
 13 hmov կտրեաց գլուխս նոցա փխ կտրել գլուխսն (Is)
 14 o եւ ձգեցին
 15 hmv չի՛ք ձգեցին գլուխս
 16 v4 չի՛ք հարիւր
 17 hmov նոցա մինչեւ ցվեց ժամ (m ժամն) ատուրն փխ հինգ հարիւր ի մաւր անդր (Isv4)
 18 sv տեղին այն, hmo անուն գեղջն փխ տեղոյն այնմ (I)
 19 h Մոգոց
 20 o եւ փխ է
 21 mo Մոգտունս փխ Մոկկունս (Isv) / h չի՛ք որ է Մոկկունս
 22 hv որ փխ գոր
 23 s Սրեմավայրս, mov3 Սերեմավայրք, h Սերեմավանք, v Սրեմավայրս փխ Սրամավայրսն (Iv4)
 24 hmo կոչեն փխ ասեն (Isvv4)

25 hm բանակեցան փխ բանակեցաւ
 26 hmo չի՛ք եւ
 27 hmov Կամսարական որդին Սմբատայ
 28 lhmo որդոյն
 29 I իշխանաց այլ / h իշխանաց
 30 s միում փխ միում
 31 hmov գլուխս (mv գլուխ) նոցա փխ գլուխսն (Is)
 32 hmo գնաց փխ եկն (Isv)
 33 h հայրն
 34 hmo չի՛ք նոյն
 35 hmov3 երթեալ գաղտ (mv՛ գաղտուտք, hv՛ գաղտուկ, v՛ գաղտունք) փխ գնացեալ գաղտութեամբ (Isv)
 36 hm եւ եմուտ
 37 hmo ի խորանն փխ ընդ ստորոտ խորանին (Isv)
 38 o մերձ փխ մերկ
 39 hmo ձեռինն փխ ձեռին նորա (Isv)
 40 hmo կարծելով եթէ փխ կարծեաց թէ (Isv)
 41 hmo կարասի փխ գկարասին (Isv)
 42 hmo եւ փխ Իսկ (Isv)
 43 hmov անապարեաց եւ փխ անապարեալ (Is)
 44 mv նգեաց, h ընգեաց փխ ձգեաց (Iso)
 45 o բերանի նորա / hmv բերանոյ նորա
 46 hmo չի՛ք միւս այլ
 47 hmov ակունսն եւ զընտիր (h ընտիր, o գնտիր) սուսերսն
 48 ho ել եւ / m եւ փխ ել

յոց՝ մեծ գոհույթիւն Աստուծոյ մատուցին¹:
33 Եւ ապաշաւեցին, զի զգերեզմանս² իշխանացն աւարեցին³:

34 Իսկ Վահանայ⁴ իմաստութեամբ լցեալ⁵, առեալ⁶ երկերիւր կաշէ⁷ ասպար⁸ հարիւր⁹ ջորով¹⁰, եւ¹¹ երկաթ մի յայս կոյս¹² ասպարին եւ երկաթ մի՝ յայն¹³, եւ զնաց մերձ ի բանակն Հոնին, որ¹⁴ փոխանն¹⁵ էր¹⁶ Տիգրանայ եւ ունէր ընդ իւր¹⁷ ԸՌ այր եւ բանակեալ էր¹⁸ մերձ ի քարազլուխն¹⁹, որ հայի հանդէպ²⁰ Տարաւնոյ լեռինն²¹: 35 Եւ²² էր սա զատական յայլ²³ բանակացն²⁴: 36 Արդ՝ առեալ սոցա²⁵ զհարիւր արմուհի²⁶ ջորիսն²⁷ ամին²⁸ յեզր²⁹

բանակին. եւ այր մի ի տասն ջորին³⁰, որ զհետ երթայր: 37 Եւ իբրեւ³¹ խթեցին զջորիսն սրով եւ³² արկին ի բանակն, եւ ինքեանք զհետ³³ մտեալ՝ զփող պատերազմին հնչեցուցին եւ առ ձեռն սկսան կոտորել: 38 Եւ կանչեալ³⁴ զարհուրեցան, ժպտեցան³⁵, աղմկեցան³⁶ յոյժ, քանզի եւ³⁷ ջորիքն ընդ ձայն³⁸ ասպարացն եւ ընդ³⁹ զաւրացն աղմկելն⁴⁰ եւ ընդ⁴¹ փողոցն⁴² բաբախելն⁴³ խրտուցեալ՝ յամենայն կողմանց լոկ⁴⁴ արշաւէին ի բանակն⁴⁵: 39 Եւ զաւրքն կարծէին, եթէ⁴⁶ այս⁴⁷ հեծեալ է եւ ձայն սուսերաց⁴⁸ ի կոտորելոյն⁴⁹ է⁵⁰: 40 Իւրաքանչիւր ոք⁵¹ լոկ⁵² «վա՛յ» ճչէին⁵³

1 hmov մատուցանէին փխ մատուցին (Is)
2 hm գտապանս, օ գտապանսն փխ զգերեզմանս (sv) / I որ զգերեզմանսն փխ զի զգերեզմանս
3 msv աւերեցին փխ աւարեցին (lho) / v՝ չիբ եւ ապաշաւեցին ... աւարեցին (մէկ նախ.)
4 հ Վահան
5 hmov լցեալ իմաստութեամբ փխ իմաստութեամբ լցեալ (Is)
6 օ եւ առեալ
7 sv կաշեայ, hmo կաշի փխ կաշէ (I)
8 hm ասպարի, օ ասպարէ փխ ասպար (lsv)
9 օ արկ գհարիւր, hm եւ արկ գհարիւր, v եւ արկ գհարեւր փխ հարիւր (Is)
10 օ ջորով ամեհեաւ / hmv ջորեօք ամեհեօք փխ ջորով (Is)
11 sv չիբ եւ
12 I կուսէ
13 s յայն կոյս
14 m քան, օ զի, h քանզի փխ որ (lsv)
15 hmov փոխանակ փխ փոխանն (Is)
16 hmo էր նա
17 hmo ձեռամբ իւրով փխ իւր (Is)
18 mo բանակեալ, h բնակեալ փխ բանակեալ էր (lsv)
19 hmo քարազլուխ մի փխ քարազլուխն (lsv)
20 hmo հանդէպ հայի (hm հայեր) փխ հայի հանդէպ (lsv)
21 hmov լեռինն (h վերինն) Տարսուի (ho Տորսուի) փխ Տարսուայ լեռինն (lsv)
22 օ չիբ եւ
23 hmov զատական յայլոց փխ զատական յայլ (lsv4)
24 I բանակաց
25 hmov Վահանայ փխ սոցա (Is)
26 hmov ամեհի փխ արմուհի (lsv4)
27 h ջորիս

28 hmov եւ տարաւ զնոսա փխ ամին (Is)
29 h եզր
30 hmov ի տասն ջորին այր մի փխ այր մի ... ջորին (Is)
31 օ որ իբրեւ, hm որ եւ փխ եւ իբրեւ (lsv)
32 hmo չիբ խթեցին զջորիսն սրով եւ
33 m ի հետ փխ զհետ
34 hmo կոտորէին զնոսա (mo սկսան կոտորել փխ կոտորէին զնոսա) եւ հնչեցուցանէին զփողս (օ զփողսն, m փողոյն) սաստիկ (h սաստիկս) շուրջանակի. եւ պատերազմողն կանչէին փխ զփող պատերազմին ... եւ կանչեալ (2 տող) (lsv)
35 Iv4 չիբ ժպրիեցան
36 sv եւ աղմկեցան
37 օ զի փխ քանզի եւ
38 ho ձայնս
39 hmo ի փխ ընդ
40 s աղմկի, v աղմկել, hmo յաղմկելն փխ աղմկելն (I)
41 hmo ընդ ձայնս սաստիկ
42 hm փողոյն փխ փողոցն
43 sv բախելն փխ բաբախելն (I) / hmo չիբ բաբախելն
44 օ լոկ յամենայն կողմանց փխ յամենայն կողմանց լոկ
45 hmo չիբ ի բանակն
46 so թէ
47 hmo չիբ այս
48 sv սուսերացն
49 v կոտորելոցն
50 hmo չիբ եւ ձայն ... կոտորելոցն է (I տող)
51 hm չիբ ոք
52 hmo չիբ լոկ
53 I ճչէր, օ կանչէին փխ ճչէին (hmsv)

ո՛չ¹ գիտէին² զհետս անձանց, քանզի³ Տէր⁴ պատերազմէր ընդ նոսա:

41 Արդ՝ քանզի այլ⁵ զաւրքն⁶ ո՛չ կարէին⁷ անցանել⁸, զի⁹ էր մուծն, եւ մեր զաւրքն¹⁰ լոկ սատակելով նեղէին¹¹: 42 Եւ զքարագլուխն բնաւ չկարացին յիշել¹², զի յիմարեցոյց զնոսա Տէր¹³: 43 Ապա թողեալ զկարասին¹⁴ դարձան ի փախուստ ի քարագլուխն¹⁵: 44 Եւ սկսան ի վայր լնուլ¹⁶ ընդ քարագլուխն¹⁷, եւ ո՛չ կարաց իմանալ ոք¹⁸ զիրսն, մինչեւ պակասեաց¹⁹ ճիչ²⁰ աղաղակին: 45 Եւ²¹ ապա զիտացին զաւրքն չայոց, թէ ընկղմեցան Պարսիկքն²², դարձան ինքեանք ի բանակատեղն²³: 46 Եւ

ժողովեցին²⁴ զերիվարսն եւ զուղտսն եւ արձակեցին²⁵ ի գաւառն²⁶ Պալունեաց: 47 Եւ էին²⁷ ընդ ձի, եւ ընդ ջորի²⁸, եւ ընդ ուղտ²⁹, եւ ընդ էջ³⁰ ժՂՌ³¹, որ³² ծածկէր զերեսս գաւառին:

48 Արդ՝ իբրեւ առաւաւտ եղեւ, սկսան խնդիր առնել Տիգրանայ եւ որդւոյ³³ նորա եւ ոչ գտին: 49 Ապա³⁴ զհետ³⁵ փախստէիցն մտեալ խնդրէին³⁶, եւ Հայեցեալ տեսին զնոսա³⁷ մեռեալս³⁸: 50 Ապա միաբանեալ՝ արարին իւրեանց իշխան³⁹ զՄիհրիստորով⁴⁰, եւ բարկութեամբ լցեալ՝ ռազմ⁴¹ կարգեցին⁴²:

51 Իսկ Սմբատ զՎահան⁴³ կողմնապահ էր թողեալ ի գիշերի⁴⁴ չորս հազարաւ⁴⁵, եւ զերկու⁴⁶ հազար՝ ի դարանի կացուցեալ⁴⁷ ընդ երկուս¹ դեհս, եւ ինքն

---

1 ho եւ ոչ
2 hmsv գիտելով փխ գիտէին (lo)
3 o զի փխ քանզի
4 hm որպէս փխ Տէր
5 o այլ, hm եւ այլ փխ այլ (lsv)
6 h զօրսն
7 l կամէին փխ կարէին
8 s անցանիլ / hmo անցանել ոչ կարացին փխ ոչ կարէին անցանել (lsv)
9 hm քանզի
10 l չիք եւ մեր գաւրքն
11 hmo մթին գիշեր էր փխ էր մութն եւ ... նեղէին (l unq) (lsv)
12 hmo ոչ իմացան փխ չկարացին յիշել (lsv)
13 o Աստուած փխ Տէր / h չիք Տէր
14 hm գերիվարսն, o գերիվարս փխ զկարասին (lsv)
15 hmov դէմ փախուստի (ov փախստի) ի քարագլուխն առնէին (mv արարին) փխ դարձան ի ... քարագլուխն (l unq) (lsv)
16 hmov հոսել փխ լնուլ (lsv4)
17 mo ընդ քարձրութեան ահաւոր վիմացն, v ահաւոր վիմացն ընդ քարձրութեան, h ահաւոր վիմացն փխ ընդ քարագլուխն (lsv4)
18 sv nf կարաց իմանալ (v գիտել), hmo կարացին գիտել փխ կարաց իմանալ nf (l)
19 sov պակասեացաւ, hm թէ պակասեցան փխ պակասեաց (l)
20 hm նչոյն, o նչին փխ նիչ (lsv)
21 s չիք եւ
22 l Պարսիկն փխ Պարսիկն (sv) / hmo չիք Պարսիկն
23 hms բանակետղն, v բանակետղ փխ բանակատեղն (lno)

---

24 hmov զկարասին եւ զգանձսն (m զգանձ, v զգանձն, h զգանձս) ժողովեցին եւ փխ ժողովեցին (ls) / n ժողովեցին գերիվարսն եւ զկարասին եւ հրամարեցին փխ եւ ժողովեցին
25 o յուղարկեցին, hm յղեցին փխ արձակեցին (lsv)
26 m գետն, ho գետն փխ գաւառն (lsv)
27 hm չիք էին (hmsv) / o չիք եւ էին
28 hmo չիք եւ ընդ ջորի
29 o յուղտ
30 o յէջ
31 hmo գտաւ ժՂՌ, n ձժՂ Ռ, v ութ եւ տասն հազար փխ ժՂՌ (ls)
32 ln եւ փխ որ
33 hmno որդոյ
34 ln չիք Ապա
35 hm ըստ փխ զհետ
36 o խնդրեցին փխ խնդրէին (hmsv) / ln չիք խնդրէին
37 hm չիք գնոսա
38 hmo գահավիժեալ, v գահավիժեալս, n գահավիժեալ եղեալ փխ մեռեալս (lsv4)
39 hmo գաւրագլուխ փխ իշխան (lsv)
40 l զՄիհրան Խոսրով / n զՄիհրան
41 l ռազմն
42 n կազմեցին փխ կարգեցին
43 h Վահան զՍմբատ փխ Սմբատ զՎահան
44 sv գիշերին / hmo չիք ի գիշերի
45 v չորս հազարաւ, hmo Գի արամբ (o արամբ) փխ չորս հազարաւ (ls)
46 hsov երկու փխ զերկու (lm)
47 h անդ էր կացուցեալ / mo էր կացուցեալ

զայլ զաւրսն² ուզմն³ կարգեաց⁴: 52 Եւ ետ զաջ թեւն⁵ Վարագ⁶ իշխանին Պալու- նեաց⁷, զի այնչափ հզաւր էր⁸, որ⁹ մար- դոյն¹⁰ քան զմինն այլ ո՛չ կրկնէր: 53 Եւ¹¹ զահեակ դեհն¹² տայր¹³ իշխանին Հաշտե- նից: 54 Եւ¹⁴ ի թիկունս թողու¹⁵ զՎահան՝ Վարագայ¹⁶ որդին¹⁷: 55 Եւ գումարեցան ընդ միմեանս եւ¹⁸ Միհրիստորով եւ Սմբատ, եւ սկսան հարկանել զգլուխս¹⁹ իրերաց:

56 Եւ դիմեաց զաւր²⁰ ի վերայ Սմբա- տայ, եւ²¹ սկսաւ Սմբատ պակասել²², քան- զի²³ այր ծերացեալ²⁴ էր: 57 Զայն²⁵ բար- ձեալ²⁶ ասէր²⁷. «Ո՞ր ես, Վահան՝ որ-

դեակ²⁸, հասի՛ր»: 58 Իսկ Վահան Կամսա- րական²⁹ ձայն բարձեալ առ³⁰ սուրբ³¹ Կա- րապետն՝ ասէր³². «Ահա՛ ժամ³³ աւգնակա- նի³⁴, ո՞ր ես իմ սուրբ կրանաւորաց³⁵ ա- ղաւթքն»: 59 Եւ մտեալ յուզմնն³⁶ ցրուեաց զժողովեալսն ի վերայ հաւրն³⁷ իւրոյ: 60 Եւ³⁸ Սմբատ³⁹ ոգի առեալ, ա- ծեալ⁴⁰ զսուրն եւ ի⁴¹ թիկնախառն ձգեալ⁴² զգլուխ ձիոյն⁴³ աւագի նոցա⁴⁴:

61 Եւ սուր ի վերայ եղեալ⁴⁵ փախս- տական արարին⁴⁶ մինչեւ⁴⁷ ի դարանսն: 62 Իսկ⁴⁸ դարանակալքն⁴⁹ յարուցեալ՝ ի մէջ առին զնոսա, եւ բազմաց կորուստ ե- դեւ այն աւրն⁵⁰ չորս հազար⁵¹ արանց⁵² համարով ձգեցին⁵³ լընդ քարն, որ կոչե-

1 հո երիս, օյերիս փիս երկուս (Isv)
 2 I չիբ եւ ինքն գայլ գաւրսն
 3 օ ընագմն
 4 հո կանգնեաց փիս կարգեաց (sov) / I ապա ուզմ կարգեցին փիս ուզմն կարգեաց / n չիբ Իսկ Սմբատ ... կարգեաց (5 տող)
 5 I դեհն փիս քեւն
 6 հոմոս Վարագայ փիս Վարագ (Ins)
 7 In չիբ Պալունեաց
 8 օ էր հզաւր փիս հզաւր էր
 9 I չիբ այնչափ հզաւր էր, որ
 10 օ մարդոյ
 11 հոմո Իսկ փիս եւ (Isv)
 12 հոմո կողմն, v քեւն փիս դեհն (Is)
 13 օ տայ
 14 հոմոս եւ ինքն
 15 հոմոս թողու իւր թիկնապահ (օ թիկնապահ իւր) փիս ի թիկունս թողու (Insv4)
 16 մոս³ Վարագակայ փիս Վարագայ
 17 հւ գՎարագայ որդին գՎահան փիս գՎահան Վարագայ որդին
 18 հոմոս ընդդէմ միմեանց եւ (օ իբրեւ) եկին մի- մեանց (m առ միմեանց, v առ միմեանս, h չիբ եւ եկին միմեանց), n որ ընդ միմեանս փիս ընդ միմեանս եւ (Is)
 19 հոմոս գլուխ
 20 m գորն, lo գզաւրն, հւ գորն Պարսից փիս գաւր (s)
 21 հոմոս իբրեւ զմեղու, եւ
 22 s պակասիլ / հոմոս պակասել Սմբատ փիս Սմբատ պակասել (In)
 23 օ զի փիս քանզի
 24 հոմո ծեր փիս ծերացեալ (Isv)
 25 հոմո եւ այն
 26 h տուեալ փիս բարձեալ
 27 օ ասէ

28 I քաջ փիս որդեակ
 29 հոմոս եւ նորա փիս Իսկ Վահան Կամսարական (Is)
 30 հոմոս արկեալ ի փիս բարձեալ (Is)
 31 lo չիբ սուրբ
 32 օ ասէ
 33 h ժամ է / sv՛ է ժամ
 34 հոմոս ով Մկրտիչ Քրիստոսի Կարապետ (ho չիբ Կարապետ) Յովհաննէս (mv Յովհաննէս) փիս աւգնականի (Insv4)
 35 հոմոս կրանաւորացն
 36 հոմոս յուզմն, օ յուզմ, s ի ուզմն փիս յուզմնն (I)
 37 հոմոս հաւր
 38 հոմո Իսկ փիս եւ (Isv)
 39 մոս Սմբատայ փիս Սմբատ (Inhs)
 40 հոմ վերացոյց, օ վերացուցեալ փիս ածեալ (Isv)
 41 In չիբ ի
 42 հոմոս ետար գուսն եւ (ho չիբ եւ) թիկնախառն ի վայր ընկեաց (հւ ընկեց, m ընկեց) փիս ի թիկ- նախառն ձգեալ (Ins)
 43 In միոյն փիս ձիոյն (s) / հոմոս չիբ ձիոյն
 44 In չիբ աւագի նոցա
 45 հոմո դարձան ի վերայ փիս սուր ... եղեալ (Isv)
 46 հոմո արարին զնոսա
 47 օ մինչ
 48 ho եւ փիս Իսկ
 49 h դարանակալք, օ դարանակալացն փիս դարա- նակալքն (Imsv)
 50 հոմո չիբ եւ բազմաց ... այն արն
 51 v եւ չորեք հազար, h եւ ԳՌ, mo ԳՌ փիս չորս հազար (Is)
 52 հոմոս գլուխ փիս արանց (Is)
 53 հոմոս ընկեցին փիս ձգեցին (Ins)

ցաւ Հոնընկէց^{1]}: 63 Ապա եհաս² նոցա³ երեկոյ եւ զաւրքն Պարսից փախստական եղեալ՝ իջին⁴ ի Հաշտեանս⁵ եւ անդ⁶ հանդէս արարեալ զաւրացն. եւ⁷ կոչեցաւ անուն տեղոյն⁸ այնորիկ⁹ Հանդիսեանք¹⁰:

64 Եւ խաբանաւք կամէին գնալ յԱպահունիս¹¹: 65 Իսկ Սմբատայ¹² իմացեալ, եթէ¹³ գնացին՝ յարուցեալ մտին զհետ¹⁴ նոցա: 66 Եւ ի¹⁵ վաղիւն հասին. եւ¹⁶ բանակեցան առ իրերաւք: 67 Եւ¹⁷ խորհեցան սոքա¹⁸ գնալ ի վերայ Պարսիցն¹⁹. եւ կամէին²⁰ առ երեկոյն²¹: 68 Եւ նոյն ժամայն²² եկին հասին Ապահունեաց զաւրքն²³ երեք

հազար: 69 Եւ²⁴ տեսին զաւրքն Հայոց, զի խառնեցան ի Պարսիկս զաւրքն Ապահունեաց, լքան եւ²⁵ յերկիր կործանեցան: 70 Եւ հնար²⁶ իմացեալ՝ ընդ Մտրկուց փողն²⁷ ի վայր գնացին²⁸, յեզր Արածանոյ²⁹ բանակեցան: 71 Իսկ Պարսիկքն³⁰ յարուցեալ զհետ նոցա³¹ եւ տուեալ գետոյն՝ նեղէին գնոսս³²:

72 Իսկ Սմբատ³³ գամենայն յոյսն³⁴ յԱստուած արարեալ՝ ասէ³⁵. «ՄՎ Տէր, գիտեմ³⁶ զմարդասիրութիւն քո առ³⁷ մեզ ի վաղնջուց³⁸ հետէ: 73 Եւ այժմ տես՝ զմեզ, զի աստի թշնամիք³⁹, եւ անդի գետ⁴⁰»: 74 Եւ կնքեալ զանձինս իւրեանց՝ դիմեցին ի վերայ Պարսիցն⁴¹: 75 Եւ երեւեցաւ նոցա ի պատերազմին այր մի ահեղ եւ լուսաւոր, եւ հերք⁴² նորա՝ լոյս փայլատակեալք¹:

1 Insv₄ չի՞ ընդ քարն ... Հոնընկէց (հոս ձեռագրախմբի այս արտայայտութեան տեղադրումը բնագրում մեր կողմից ստիպուած վերականգնում է, քանի որ sv եւ bն ձեռագրախմբերում Հոնընկէց տեղանուան ծագման մասին տեղեկութիւնը կորսուած է, եւ հնարաւոր է միայն ենթադրել, թէ հոս ձեռագրախմբի մայր օրինակի գրիչը նիշտ է վերականգնել նրա տեղը եւ բովանդակութիւնը)
2 hmov եւ ժամանեաց փխ Ապա եհաս (Is)
3 հ չի՞ քնցա
4 hm եղեն, օ եղեն փխ եղեալ իջին (Isv)
5 hmov Հաշտեանս (ho Հաշտենս) ԸՌ այր
6 hmo չի՞ անդ
7 hmo չի՞ գաւրացն եւ
8 v տեղոյն
9 hmo չի՞ այնորիկ
10 օ Հանդիսեանս hm Հանդիսեան փխ Հանդիսեանք (Isv)
11 hmo չի՞ Եւ խաբանաւք ... յԱպահունիս
12 hn Սմբատ
13 Ի թէ
14 հ գետ մտին փխ մտին գետ
15 Ի չի՞ ի
16 hmov եւ իրրեւ
17 hmov եւ
18 Ի չի՞ սոքա
19 hmo Պարսից
20 hmov կազմեցան փխ կամէին (Isv₄)
21 օ երեկունն, հv երիկունն, m իրիկունն փխ երեկոյն (Isv₄)
22 hmov դեռ (mo մինչդեռ) սոքա յայս էին փխ նոյն ժամայն (Ins)
23 hmov գաւրք (օ գաւրքն) յԱպահունեաց (հ Ապահունեաց գաւրք) իրրեւ (v իրր) փխ Ապահունեաց գաւրքն (Is)

24 hmo Պարսիկ (m Պարսիկ) եւ խառնեցան ընդ յիրեարս (m իրարս, օ յիրերս). արդ իրրեւ փխ եւ (Isv)
25 hmo Տարաւոյ լեալ փխ Հայոց զի ... լեան եւ (2 տող) (Isv)
26 hmov հնարս փխ հնար (Is)
27 mo Մարտուց փող, հv՝ Մարտից փող, Լ Մրտկուց փողն, sv Մարկուց փողն փխ Մտրկուց փողն (tv₄)
28 hmo գնացեալ փխ գնացին (Isv)
29 Լ Արածնոյ, s Արծնոյ, n Արծնոյ փխ Արածանոյ (v) / hmo եւ անդ փխ յեզր Արածանոյ
30 hmo Պարսիկ փխ Պարսիկքն (Insv)
31 hmo մտեալ գաւրացն փխ նոցա (Is) / v մտին նոցա
32 hmo գնոսս Արածանոյ (mo Արածնոյ) նեղէին փխ գետոյն նեղէին գնոսս (Isv)
33 sv Սմբատայ
34 hmo յոյս, v գոյսն իւր փխ յոյսն (Is)
35 hmo առնէր (օ եղեալ) եւ սկսաւ ասել այսպէս փխ արարեալ ասէ (Isv)
36 hmo Գիտեմ, ով (hm չի՞ ով) Տէր փխ Ով Տէր, գիտեմ (Isv)
37 ho որ առ
38 hmo ի վաղուց, sv զվաղընջուց փխ ի վաղնջուց (It)
39 sv բշնամիքն
40 sv անտի գետն փխ անդի գետ (It) / hmo արդ՝ հայեաց ի մեզ, եթէ (օ թէ) զիարդ բշնամիք նեղեն զմեզ փխ այժմ տես ... գետն (2 տող)
41 hmo Պարսից
42 hm հեք, sov հեր փխ հերք (Inv₄)

76 Զոր տեսեալ Վահանայ Քաջի՝² խնդա-
ցեալ³ յարձակեցաւ ի վերայ նոցա եւ
կտրեալ զգաւրսն երեք հազար:

77 Եւ⁴ եղեալ⁵ առաջի եւ անցոյց⁶ ընդ
Աստղանս⁷, մինչեւ⁸ հանդէպ եկեղեց-
ւոյն⁹, որք կամէին¹⁰ ելանել ընդ¹¹ նոյն
տեղին¹² եւ զկրանաւորսն կամէին¹³ սպա-
նանել¹⁴: 78 Իսկ¹⁵ զաւրութիւն¹⁶ Տեառն
արգել¹⁷ զնոսա եւ ոչ կարէին¹⁸ անցանել
ընդ ձորն՝ յետս¹⁹ զգետնին զիպելով, զոր
սովորեցան Յետսանգ²⁰ կոչել տեղւոյն²¹:
79 Իսկ զաւրն²² եկեալ²³ հասին յանտառն,

որ հանդէպ վանացն հայի²⁴, եւ անդ թա-
գեան²⁵: 80 Իսկ Վահանայ²⁶ գնացեալ
զհետ²⁷, սուր ի վերայ²⁸ եղեալ՝ կոտորէր
զնոսա, եւ²⁹ ոչ մնաց յիշատակ անգամ³⁰:
81 Եւ կոչեցաւ տեղին այն³¹ Մահու ա-
ռիթ:

82 Եւ խիստ վաստակեցաւ Սմբատ յա-
ւուրն³² յայնմիկ³³, բայց ի թիկունս եհաս
նմա Վարազ իշխանն Պալունեաց³⁴: 83 Եւ
առաջի եղեալ՝ զգաւրսն³⁵ գետավէժ³⁶ առ-
նէին, մինչեւ եկին³⁷ ի տեղին, որ³⁸ այժմ
Կուրան³⁹ կոչեն: 84 Եւ որք⁴⁰ ի փա-
խուստն⁴¹ երթային, կացին երիվարք նոցա,
եւ Պալունեաց իշխանն բազում զաւրաւք
զհետ մտեալ⁴² կոտորէին: 85 Եւ⁴³ իբրեւ
անդ եկին, ասէ Վարազ ց Պարսիկսն⁴⁴. «Զի՞
սպառեցայք⁴⁵ փախիք, որ մեք կոտորեմք»:
86 Եւ⁴⁶ նոքա ասեն. «Կորեա՛ք¹», եւ կոչե-
ցաւ անուն տեղւոյն Կուրայ²:

1 n փայլատակեալ, hmosv փայլատակէր փիս փայ-
լատակեալք (It) / v₄ որպէս լոյս փայլատակեալ
փիս լոյս փայլատակեալք
2 hmo եւ գիտացեալ թէ Կարապետն է փիս Քաջի /
v Քաջի, եւ գիտացեալ թէ Կարապետն է
3 hm եւ խնդացեալ
4 I չիք եւ
5 hmo եղ փիս եղեալ (Isv)
6 hmov տարաւ անցոյց
7 hm Աստղունս, o յԱստղունս փիս Աստղունս
(Insv)
8 hmov եւ պատեալ իջոյց զնոսա մինչեւ
9 lhmo եկեղեցոյն / v¹ Իննակնեան տեղւոյն փիս ե-
կեղեցոյն
10 h որ կոչեցան, mo որ կամեցան փիս որք կամէին
(Isv)
11 sv ի փիս ընդ / h չիք ընդ
12 hmo տեղի փիս տեղին (Isv) / n բայց Համակա-
րէն կոչեցեալ կողմնապահ Ապահունեաց, փոքր
գունդ առեալ, գայր գաղտարար յիննակնեան
վանսն, խորիէր հանել զոսկերս իշխանացն փիս
որք կամէին ... տեղին (I տող)
13 hmov չիք կամէին
14 o սատակել փիս սպանանել
15 hmo Բայց փիս Իսկ (Isv)
16 I գարութիւնն
17 o զգետնէր, hm առաքեալ զգետնեաց փիս արգել
(Isv)
18 hmo կարացին փիս կարէին
19 s յետ
20 sv₃ Յետանգ, v Յետսանկ փիս Յետսանգ (lhmo)
21 hmo որ եւ յետս (hm յետոյ) անդ անկեալ (o ան-
գեալ) տեղոյն անուն Այծսան (v¹ Այծտան) եղին
փիս յետս զգետնին ... կոչել տեղւոյն (2 տող)
(Isv)
22 hmsv գարբն փիս գարն (Io)
23 I ելեալ փիս եկեալ

24 h չիք հայի
25 hmo թագեան (o թաքեան) անդ փիս անդ թագեան
26 ho Վահան
27 hmov անապարեալ զնաց անդ եւ փիս զնացեալ
զհետ (Ins)
28 h չիք ի վերայ
29 hmo կոտորեցին, որ փիս կոտորէր զնոսա, եւ
(Isv)
30 hmo եւ ոչ մի փիս յիշատակ անգամ (Isv)
31 hmo անուն տեղոյն փիս տեղին այն (Isv)
32 so յաւուր
33 I յայն փիս յայնմիկ
34 hmo չիք Պալունեաց
35 hmo գաւրսն
36 o գետավէժս
37 I եկն
38 hov գոր փիս որ
39 s Կուրայն, ho Կուրա, mv Կուրայ փիս Կուրան
(Iv₄₋₅)
40 I որ փիս որք
41 mo փախստեայ, h փախստոյ փիս ի փախուստն
(Isv)
42 hmo զհետ մտեալ բազում գարաւք փիս բազում
... մտեալ (Isv)
43 hm չիք եւ
44 I չիք ց Պարսիկսն
45 hsv սպառեցաք, n սպառեցէք փիս սպառեցայք
(Imo)
46 hmov Իսկ փիս եւ (Is)

87 Եւ ի նոյն տեղուջն³ սկսաւ ունել զնոսա մի մի⁴ եւ զթլփատս նոցա⁵ կտրել⁶:
 88 Եւ էին Համարով Հազար վեց Հարիւր եւ ութսուն: 89 Իսկ այլք, մտեալք ի գետ, գետավէժք⁷ եղեն⁸ արք երկու Հազար:
 90 Իսկ զոր Սմբատ կոտորեաց, գուհն այն անցեալ յայնկոյս ընդ Հովեանս՝ ի վերայ փախստականացն ընդ լեառն⁹: 91 Իսկ արք ամբողջին ելեալ զկնի՝ նետիւք եւ պարսաքարամբք եւ զլաւք կոտորեցին արս¹⁰ երկու Հազար եւ ութ Հարեւր¹¹:
 92 Եւ որք ապրեցան¹² էին արք Հազար եւ¹³ քառասուն¹⁴, որք փախուցեալք¹⁵ զնացին ի Պարսիկս¹⁶ առ Խոսրով¹⁷: 93 Եւ նա այլ զաւրս¹⁸ առաքեաց ի Տարան:

94 Եւ յայնմ¹⁹ ամի վախճանեցաւ²⁰ Սմբատ: 95 Եւ ետ տանել զինքն ի տապանատուն Հարցն²¹ ի վանսն Գլակայ²²,

ի²³ դուռն Սրբոյն²⁴ Ստեփաննոսի²⁵, զոր շինեաց Ստեփաննոս²⁶ (այն, որոյ մայրն Հերձաւ) եւ եղ ի նշխարաց սրբոյն Ստեփաննոսի անյայտս զձախ բոյթ ոտին սրբոյ Նախավկային²⁷:

96 28Եւ ի նոյն²⁹ ամի փոխմանն Սմբատայ փոխեցաւ³⁰ Հայրն³¹ Եպիփան³² առ Աստուած³³: 97 Եւ նստաւ³⁴ յաթոռ նորա Դաւիթ ամս Գ³⁵, որ է³⁶ քսաներեքերորդ³⁷ ի սրբոյն Գրիգորէ³⁸:

98 Ի սոյն աւուրս կնքեցաւ Վահանայ որդին Տիրան³⁹, ի վանսն⁴⁰ Գլակայ, ի Սուրբ Կարապետն⁴¹, ի Հայրապետութեանն⁴² Դաւթայ⁴³:

1 hmov Կորեաբ մեբ եւ մեոաբ
 2 hmo որ եւ Կուրա կոչեցաւ փխ եւ կոչեցաւ ... Կուրայ (Isv)
 3 mo տեղուջ
 4 hmov մի մի ունել զնոսա փխ ունել ... մի մի (Is)
 5 hmov զթլփատսն փխ զթլփատս նոցա (In/s)
 6 hmv կտրեաց փխ կտրել (Ino) / s սկսաւ կտրել զթլփատս նոցա փխ զթլփատս ... կտրել
 7 n գետավրէժք
 8 sv ի գետն խեղդեցան փխ գետավէժք եղեն (In)
 9 I լեառնն
 10 Is արք փխ արս (nv)
 11 hmo չիք եւ էին համարով ... ութ հարեւր (10 տող) (blnsv) / b գրչագրում ուղղահայեաց գծով թերթերի կէսից աւելի մասի կորստի պատճառով բնագիրը թերի է մինչեւ ժ գլխի եւ ընդ այն ժամանակս բառերով սկսուող էջը (նախ. 16)
 12 hmo ապրեցան յաւուր յայնմիկ
 13 s չիք եւ
 14 hmo Ռիս այր փխ էին արք ... քառասուն (blsv)
 15 I փախուցեալ փխ փախուցեալք (sv) / hmo չիք փախուցեալք
 16 m Պարսիկք փխ Պարսիկս
 17 b Խոսրով
 18 o գաւր
 19 hmov Ի սոյն փխ եւ յայնմ (blns)
 20 o վաղմանեցաւ
 21 hmo հարց իւրոց փխ հարցն / v հարցն իւրոց

22 hmo Գլակայ (o Գլակա) m վանսն (ho վանս) փխ վանսն Գլակայ (Isv)
 23 hmov եւ կայ ի
 24 hm Սուրբ փխ Սրբոյն / o չիք Սրբոյն
 25 bhmt Ստեփանոսի
 26 sv Ստեփաննոսն / t Ստեփանոս
 27 hmo եւ այլ ոչ է յայտ փխ գոր շինեաց ... նախավկային (4 տող) (blstv)
 28 I չիք եւ ի նոյն ամի ... եւ զԱրք շինեցին (նախ. ժ.21) (անագրի մի քանի թերթերի կորստի հետեւանումով)
 29 o Յայնմ, hm Յայնմ փխ եւ ի նոյն (bnstv)
 30 hmo փոխի եւ փխ փոխմանն Սմբատայ փոխեցաւ (bnstv)
 31 h սուրբ հայրն
 32 s Եպիփանոս փխ Եպիփան
 33 hmov Աստուած յետ Ի ամի
 34 ho նստի փխ նստաւ
 35 hmo Գ ամ փխ ամս Գ (bnstv)
 36 s էր փխ է (btv)
 37 bt ԻԳ փխ քսաներեքերորդ
 38 hmno չիք որ էր ... Գրիգորէ (I տող)
 39 hmno Տիրան որդի (o որդին) Վահանայ փխ Վահանայ որդին Տիրան (bstv)
 40 sov վանս փխ վանսն (bhmnt)
 41 n տանար սրբոյ Կարապետին փխ Սուրբ Կարապետն (sv)
 42 b հայրապետին, t հայրապետէն, s եւ ի հայրապետութեան փխ ի հայրապետութեանն (nv) (=վանահայրութեանն)
 43 sv Դաւթի փխ Դաւթայ (bnt) / hm եւ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ փառք յաւիտեանս. ամէն փխ ի Սուրբ ... Դաւթայ (I տող) / o չիք ի Սուրբ ... Դաւթայ

[թ] ՊԱՏՃԵՆ¹ ՉՈՐՐՈՐԴ². ԳԱԼՈՅՆ³ ՎԱՐԴՈՒՅՐԱՅ⁴ ԵՒ ՄԵՌԱՆԵԼՈՅՆ⁵ Ի ՓԱՆԴԻԿ⁶ ՈՒԹ ՅԱԶԱՐ⁷ ՄԱՐԴՈՎ⁸ ՅԵԶՐ ԱՐԱՃԱՆՈՅ⁹

1 Եւ եղեւ յետ ութնուտասն¹⁰ ամին¹¹ դժնութիւն¹² ընդ Պարսիկս եւ ընդ Վահան¹³, եւ առաքեաց Խոսրով¹⁴ զաւրս¹⁵ ի վերայ Տարաւնոյ¹⁶ հինգ բեւր¹⁷ եւ վեցհարեւր¹⁸: 2 Որք¹⁹ բազում սրտմտութեամբ²⁰ եկեալ²¹ եւ²² կամէին²³ անցանել²⁴ ի

վանսն²⁵ ի Գլակայ, զի հանցեն²⁶ զոսկերս թշնամեացն²⁷. եւ եկեալ բանակեցաւ²⁸ ի Մուշ:

3 Իսկ Վահան կոչեաց զորդին իւր՝ զՏիրան²⁹ Քաջ³⁰, եւ ասէ. «Որդեա՛կ, մի՛, վասն զի ի³¹ մեծութեան³² ես³³, պատրիս ի³⁴ մեղաց. եւ վասն զի մանուկ³⁵ ես, մի՛³⁶ խաբիր ի գեղ աղջկանց³⁷, այլ յիշեա՛ զքո հարսն³⁸, թէ³⁹ որքա՞ն⁴⁰ սրբութեամբ եւ անբծութեամբ⁴¹ ծառայեցին Աստուծոյ: 4 Մի՛ մոռանար զծառայութիւն սրբոյ Կարապետին⁴², զի⁴³ ի պատերազմունս՛ նա

1 p Գլուխ փխ Պատեւն (bstv) / hmwov5 չիֆ Պատեւն
 2 v հինգերորդ փխ չորրորդ (hmosw) / nq չիֆ Պատեւն չորրորդ
 3 p գալստեան, t գալուն, hmowv5 գալն, sv վասն գալոյն փխ գալոյն (bnq)
 4 o Վարդուրիս, b Վարդուրիս փխ Վարդուրայ
 5 hm մեռանիլն, wo մեռանել, v5 մեռանելն փխ մեռանելոյն (bnqstv)
 6 cm Փանդիկո, v2 Փանդիկաւ, w Փանդիկ, hsv Փանդիկաւ, n Փանդիկու, p տեղին որ կոչի Փանդիկ փխ Փանդիկ (boqtv)
 7 n թի, sv յիսուն հազար փխ ութ հազար (bnqt)
 8 vvw5 արամբ փխ մարդով (bcnqst)
 9 cnq Արծնոյ, s Արծնոյ, t Արածնոյ փխ Արածանոյ (bv) / hmo չիֆ ութ հազար ... Արածանոյ
 10 sw ութուտասան, nq Ը ու Ժ փխ ութուտասան (btv)
 11 w ամի / sv ամին դարձեալ / ho չիֆ յետ ութուտասան ամին
 12 sv գժտութիւն եղեւ, ch գժտութիւն, mo դժրութիւն, w դժուարութիւն, nq դժմութեան փխ դժմութիւն (bt)
 13 q Վահանն
 14 hmo չիֆ Խոսրով
 15 m զգորս
 16 hmo Տարաւն փխ ի վերայ Տարաւնոյ (cnqsv) / bt ի վերայ Տարաւնոյ զարս փխ զարս ... Տարաւնոյ
 17 bt հազար փխ բեր
 18 mo յիսուն հազար, n էի եւ Զձ, q էի եւ Ո, h եւ էր Ծի փխ հինգ բեր եւ վեցհարեր (sv)
 19 q որ / bst չիֆ որբ
 20 s չիֆ բազում սրտմտութեամբ
 21 noq եկեալ բազում սրտմտութեամբ փխ բազում սրտմտութեամբ եկեալ / bt չիֆ եկեալ
 22 n չիֆ եւ / hmo հասանելին ի Տարաւն եւ
 23 hm խնդրէին, o խնդրէր փխ կամէին (cnqsv)
 24 s անցանիլ

25 ho վանս
 26 hmo հանցէ փխ հանցեն (bcnqstv)
 27 hmo թշնամեաց իւրոց, nq իշխանացն փխ թշնամեացն (bcstv)
 28 q բանակեցաւն / hmo եկն էջ (h իջին) փխ եկեալ բանակեցաւ (cnqstv)
 29 m Տիրան
 30 hmo չիֆ Քաջ
 31 h չիֆ զի ի
 32 t մեծութիւն
 33 o ի մեծութենէս փխ վասն զի ի մեծութեան ես
 34 nq հպարտանար եւ մի՛ տար պատրել գեղ վասն, hmo պատրել (h պատրիլ / m պատրեալ) տաս (h չիֆ տաս) գեղ փխ պատրիս ի (bcstv)
 35 st մանկիկ փխ մանուկ (nq) (b-ում պատուածի)
 36 hmov մի վասն զի մանուկ (v մանկիկ) ես փխ վասն զի մանուկ ես, մի (bnqst)
 37 st աղջկան, b աղնկան, hov կանանց փխ աղջկանց (nq) / m գեղս կանանց փխ գեղ աղջկանց
 38 nqt հայրն, b հարն փխ հարսն (sv) / hmo զհարսն (h զհարս) մեր փխ զգն հարսն (nqsv)
 39 bstv չիֆ թէ
 40 hmo որչափ, bt քան որ փխ որքան (nqsv)
 41 nq ամբոնութեամբ / hmo չիֆ եւ անբոնութեամբ
 42 hmo սուրբ Կարապետին եւ գալոյն սրբոց, nq նշարտին Աստուծոյ փխ սրբոյ Կարապետին (bstv)
 43 nq զի նշարտիտ բոլոր էից է Աստուած, եւ (q զի) նշարտութեամբ ի բոլոր սրտէ պարտ է ծառայել նմա. դարձեալ յիշեա՛ (n յիշեայ) զվարս նգնութեան մանկութեան եւ սրբութեան կուսութեան սրբոյ Կարապետին եւ տո՛ւր զմասն նորա յանդեաց քոց. եւ զիտեա՛ (n զիտեայ), զի

էր, որ² աւգնէր³ մեզ⁴: 5 Այլ եթէ⁵ չատակեաց կամիս լինել⁶, ի պղծութենէ⁷ մի՛ պատրիբ⁸, որպէս եւ⁹ չես¹⁰ իսկ:

6 Եւ¹¹ եթէ ես մեռանիմ ի պատերազմին, զիս ի մեր վանան¹² տո՛ւր տանել¹³, եւ դու զաւրացիր¹⁴: 7 Եւ զնա, որ պատերազմիմք¹⁵»:

8 Եւ արձակեցին առ Հայրն¹⁶ Գրիգոր, որ ի եւ¹⁷ Ե-երորդն¹⁸ էր եւ նստաւ յաթոռ Հայրապետութեան¹⁹ ամս Ը²⁰: 9 Առ նա արձակեցին²¹ եւ տարան ի պատերազմ²² Յ

եւ Չ անձն²³ կրաւնաւոր²⁴: 10 Եւ²⁵ իբրեւ²⁶ խմբեցաւ պատերազմն²⁷ յեզերս²⁸ Արածանոյ²⁹ առ անտառովն³⁰, որ կոչի Կաղամախեաց³¹ բլուր, կրաւնաւորքն³² սեւագգեստք³³ էին եւ կնկղաւորք³⁴, եւ ընդ³⁵ Ժ³⁶ այրն³⁷ ժամահար³⁸ մի, եւ³⁹ ընդ երկուսն⁴⁰ խաչադրաւչ⁴¹ բարձրաբուն⁴²: 11 Եւ⁴³ ճակատեցան նոքա ընդդէմ⁴⁴ միմեանց⁴⁵ ի պատերազմ⁴⁶, զոր տեսալ թշնամիքն⁴⁷ զարմացան⁴⁸: 12 Եւ Վարդուհրի⁴⁹ չե-

1 b պատերազմունսն / t պատերազմն
2 nq առաքեալ յԱրարչին փխ էր որ (hmo) / bt չիք էր որ
3 s օգնական էր փխ էր, որ աւգնէր
4 hmo մեզ եւ այլ սուրբք
5 nq թէ փխ եթէ (hmo tv) / s չիք եթէ
6 s լինիլ
7 hmo պղծութիւն փխ պղծութենէ (nqstv)
8 nq պատրանաց (n պատանեկաց) հրաժարեա փխ մի պատրիբ
9 mo չիք եւ
10 nq ես փխ չես
11 mo չիք եւ
12 hm վանս
13 bs տանիլ
14 hmosv ծառայեա՛ (o ծառայէ) Աստուծոյ եւ կրաւնաւորաց նորա սրբութեամբ, որպէս եւ ես ծառայեցի. զի ո՛չ պատրեցայ ի գեղոյ, եւ ո՛չ գրկեցի, եւ ո՛չ նեղացուցի (hmov նեղեցի) գտառապեալս. քանզի (o զի) գամենեսեան, որք (hmo որ) ընդ իմով իշխանութեամբ էին, զարս եւ զկանայս եւ զմանկտիս (o զմանկտի), զհաւատացեալս (o զհաւատացեալսն) ի Քրիստոս, իբրեւ գեղբարս եւ զընտանիս տան իմոյ հոգայի խնամով (h խնամելով), որպէս (ho որպէս եւ) հարքն իմ. որդեա՛կ, զնոյն եւ դու արասցե՛ս, եւ Տէր զաւրացուցէ գեզ փխ զաւրացիր (bnqt)
15 v Արդ գնամք ի պատերազմ: Եւ գնացին ի պատերազմ, s եւ գնացին ի պատերազմն, hmo Արդ գնամք ի պատերազմ փխ եւ գնա, որ պատերազմիմք (bnqt)
16 o հայր
17 s չիք եւ
18 q երորդ փխ երորդն (sv)
19 bt հայրապետութեանն
20 hmo Գլակայ վանիցն (h վանից) փխ որ ի եւ եւ երորդն ... ամս Ը (2 տող) (qsv)
21 hmosv չիք Առ նա արձակեցին
22 q պատերազմն

23 hmo ԳձՄԵ, sv ՅԶԵ փխ Յ եւ Չ անձն (bnqt)
24 hmosv կրաւնաւոր կնկղով
25 hmsv չիք եւ (boqt)
26 q չիք իբրեւ
27 hmov պատերազմ փխ պատերազմն (bqst)
28 q յեզրն / b յերզն / t յեզր
29 s Արծնույ, bot Արածնույ, q Արծնու փխ Արածանոյ (hmv)
30 hm յայնոան, o անտառն փխ անտառովն (bqstv)
31 sv⁴⁻⁵ Կախմխեաց, hmv³ Կաղամանեաց, qv Կախմախեաց, n Կաղամախեաց, bt Կաղմխեաց փխ Կաղամախեաց (o)
32 q կրօնաւորք
33 bmo սեւագգեստք
34 hmo մագեղիմաւք, v մագեղիմօք եւ կնկղաւորք փխ եւ կնկղաւորք (bqst)
35 m ի փխ ընդ / h չիք ընդ
36 hmo Մ փխ ժ (bqstv)
37 v առնն, s արնն, hmov³ կրաւնաւորն փխ այրն (q)
38 bt ժամահայր
39 hmv³ նոյնպէս եւ
40 hmv³ յուսն, o յերկուսն փխ ընդ երկուսն (bnqstv)
41 b խաչադրաւչն, nq մեծադրաւչ խաչ փխ խաչադրաւչ (stv)
42 hmov³ խաչ մի (o չիք մի) նշանակաւ փխ խաչադրաւչ բարձրաբուն
43 q չիք եւ
44 hm ընդ փխ ընդդէմ
45 sv իրերաց փխ միմեանց (hmnogt)
46 hmov պատերազմ յայնկոյս գետոյն, որ ի դաշտին
47 s թշնամեացն փխ թշնամիքն
48 hmv զարմացան փխ զարմացան (noqst)
49 nq Վարդուհի

մուտ¹ ի պատերազմն², այլ՝ «Տեսից³, ասէ, թէ նոքա⁴ զի՞նչ գործեն»:

13 Եւ⁵ իբրեւ խմբեցաւ պատերազմն⁶, եւ⁷ կամէին⁸ փախչել⁹ Վահանեանքն¹⁰, յայնժամ նոցա¹¹ ծուներ կրկնեալ՝ աղաւթեցին¹² եւ ասեն¹³. «Ո՛վ Տէր, Հա՛ր¹⁴ զմեր պատերազմն¹⁵: 14 Ո՛վ Կարապետ¹⁶, զարթի՛ր ի ձայն պաշտանէից Տեառն քու՛մ¹⁷»: 15 Եւ զայս ասացեալ՝ միաբան յոտն կացին¹⁸ եւ կործանեցին¹⁹ զխաչսն²⁰ ի վերայ թշնամեացն. եւ Հարին²¹ զժամաՀարսն²²: 16 Եւ Վահան զփող պատերազմին տայր Հարկանել²³: 17 Եւ յիմարեցան Պարսիկք²⁴

եւ²⁵ ի²⁶ գետ անդր²⁷ լցան²⁸: 18 Եւ որք²⁹ յայնկոյս³⁰ անցին³¹ ի Մեղտի³², ուչ³³ արարեալ³⁴ եւ³⁵ անդ գտեալ³⁶ երկոտասան³⁷ այր կրաւնաւոր³⁸ սպանին զնոսա³⁹: 19 Եւ են թաղեալ⁴⁰ ի դուռն⁴¹ եկեղեցոյն, զի այն իսկ էր խնդրուածք նոցա⁴²:

20 Իսկ Վահան⁴³ մտեալ ի գետն, կապեաց զերիվարն⁴⁴ ի վերայ ողինն Հան-

1 hmosv ոչ եմուտ փխ չեմուտ (bnqt)
2 hmosv պատերազմ
3 hm տեսին փխ տեսից
4 nq սեւին փխ նոքա (bstv) / hm չիք նոքա
5 օ չիք եւ
6 hmv պատերազմ / օ խմբեցան փխ խմբեցաւ պատերազմն
7 hmov ընդ յիրեարս (hv իրարս, օ յիրերս) եւ
8 nq կամեցին փխ կամէին
9 s փախչիլ / օ փախչեալ
10 nq Վահանամն
11 օ նոքա փխ նոցա
12 hmosv միաբան աղաչեցին (msv աղաղակեցին) զԱստուած (msv առ Աստուած) լի (hmsv աղաւթիւք եւ լի) արտասոււիք (hm արտասուիք էին) փխ աղաւթեցին (bnqt)
13 hsv չիք եւ ասեն (bmnogt)
14 hmov զարութեանց զարացո փխ հար (bnqt)
15 hmo պատերազմողուն եւ արա յամաւթ զբշնամիսն փխ պատերազմն (nqsv)
16 h տուրք Կարապետ / օ Կարապետ Քրիստոսի
17 hmo fոց փխ Տեառն քու՛մ (nq) / stv պաշտօնէիցս փխ պաշտանէից Տեառն քու՛մ
18 hm կացեալ
19 nq տարածեցին փխ կործանեցին (st) (b-ում պատճառով)
20 n զաչսն, q զաչսն փխ զխաչսն (bst) / hmov զնշան խաչին դարձուցանէին (օ դարձուցին) փխ տարածեցին զխաչսն
21 bq զարկին փխ հարին (nsv)
22 sv զժամահարսն յանդուզն / hmo առեալ զժամահարսն (h զժամահարն) եւ հարին յանդուզն (h անդուզն) փխ հարին զժամահարսն (nqt)
23 nq տայր հարկանել Վահան զփող պատերազմին փխ Վահան զփող ... հարկանել (bt)
24 q Պարսիկքն / n Պարսիկն / hmosv հայեցեալ Վահանայ ի գունդ (օ գունդս) կրաւնաւորացն,

ետես յաջ (h աջ) թեւ նոցա երիտասարդ մի ահագին տեսեամբ, եւ թագ ծիրանի ի (h չիք ի) գունդ նորա եւ խաչ, եւ ի հանդերձից նորա՝ իբրեւ (sv չիք իբրեւ) հուր (օ գուր) փայտաւեալ (hm փայլեալ, օ փայլէր). եւ այլ երկուս երիտասարդական հասակաւ տեսանէր, որք (hmo որ) առաջի (h յառաջի) կային թեւաւորք. գոր եւ թշնամեացն (օ թշնամեաց) տեսեալ յիմարեցան փխ Վահան զփող ... Պարսիկք (bnqt)
25 օ եւ ի գետ անդր լցեալ եւ (կրկն.)
26 h չիք ի
27 st անդ
28 nqt լցեալ
29 nq չիք եւ որք
30 h գետոյն այնկոյսն / sv ի գետոյն յայնկոյս
31 mo անցին ի գետոյն յայնկոյս փխ յայնկոյս անցին
32 hv Մեղտայ, mo Մեղտոյ փխ ի Մեղտի (bnqs)
33 nq դէմս փխ ուչ
34 hmosv արարին
35 hmosv իսկ Վահան (օ Վահանայ) ձայն տուեալ յորդին իւր (ho չիք իւր) Տիրան եւ յայլ զարսն եւ (hmo չիք եւ) ասէ. «Ահա՛յ (օ Ահայ) Տէրն արարածոց Քրիստոս երեւի ի մէջ ծառայից իւրոց, զի նա է թագաւոր նոցա եւ մեր ամենեցուն (օ հասարակաց), որ խոնարհեցաւ ի ձայն պաշտանէից իւրոց եւ էջ ի (hmo չիք ի) փրկել զնոսա եւ զմեզ. արդ՝ պնդեցուիք (s պնդիցուիք) զկնի (օ գետ) թշնամեացն». իսկ անարիւնացն հասեալ ի Մեղտի (ho տեղի) եւ (ho չիք եւ)
36 t գտին / hmosv գտին փխ անդ գտեալ (nqt)
37 b տասն եւ երկու / t ժԲ
38 hmosv ծեր ի կրաւնաւորացն եւ փխ այր կրաւնաւոր (nqt)
39 bnqt ի Մեղտի փխ զնոսա (hmosv)
40 օ կան ի թաղման փխ են թաղեալ (bnqt) / hmsv Որք թաղեալք (hm թաղեալ) կան փխ եւ են թաղեալ
41 s դուռ
42 nq չիք զի այն իսկ ... նոցա
43 օ Վահանայ
44 b զերիվարն

դերձ զինաւն¹, եւ² յայնկոյս անց³ ի գեւղն⁴, զոր Պարսից դէմն⁵ կոչեն: 21 Եւ անդ ժողովեցան ամենայն⁶ զաւրքն⁷ Վահանայ, եւ կրաւնաւորքն ի նոյն սկսան աղաւթել⁸: 22 Եւ հասեալ Վահան Վարդուհրեայ հանդէպ մատրան սրբոյ Կարապետին եւ դիմադարձեցին միմեանց: 23 Եւ կարէվեր խոցեալ զՎահան Վարդուհրի: 24 Սակայն ի Քաջէն Տիրանայ ոչ կարաց զերծանել, այլ բարձակտուր լեալ՝ անկաւ: 25 Եւ գլուխն տուաւ ցպաշտաւնեայն, որ աղաւթէին⁹ մինչեւ եհաս առ նոսա հայրն¹⁰, որ ունէր զգլուխն Վարդուհրայ¹¹ աւագի նոցա¹²:

26 Իսկ Վահան¹³ վարեալ¹⁴ զզաւրսն¹⁵ եւ հասեալ¹⁶ ի դաշտն, որ ի վերայ Մատրավանիցն¹⁷, եւ բոլորեալ՝ ռազմ¹⁸ կարգեցին¹⁹: 27 Եւ եկեալ միմեանց²⁰ Վարդուհրի

եւ Տիրան²¹ որդին²² Վահանայ, ասէ²³ Վարդուհրի. «Կախարդատեա՛րք²⁴, դուք²⁵ ի կախարդսն²⁶ էք պարծեցեալ²⁷ եւ կախարդութեա՛մբ կամիք յաղթել Պարսից քաջ արանց²⁸»: 28 Ասէ Տիրան. «Թէ՛²⁹ կախարդք³⁰ եմք³¹, դու վայր³² մի՛³³ զականջդ դի՛ր³⁴, ես³⁵ զերիվարիդ³⁶ ագիդ³⁷ քեզ³⁸ տեսանել³⁹ տամ»: 29 Եւ ածեալ զսուրն⁴⁰ ի բաց ձգեաց զաջոյ ոտնն⁴¹ սոնապանովն⁴² հանդերձ. եւ⁴³ հակեալ⁴⁴ յայն կոյս⁴⁵ անկաւ⁴⁶: 30 Ասէ Տիրան⁴⁷. «Վարդուհրի՛, մի՛ մեղադրեր⁴⁸, գլուխդ⁴⁹ հակեաց եւ ընկէց

1 t գլեւովն / nq կապեալ զգլեւն ի վերայ ողիմն երիվարին փխ կապեաց ... գիմաւն (bstv)
 2 hmo չի՛ք կապեաց զերիվարն ... գիմաւն (1 տող)
 3 bst էանց / hmov անց (o էանց) յայնկոյս փխ յայնկոյս անց (bnqst)
 4 s գիւղն, m գետն փխ գետն (hotv) / nq չի՛ք գետն
 5 o կողմն, hmv³ կողմ, nq գետն փխ դէմն (bstv)
 6 hmo եւ այլ փխ ամենայն (nqsv)
 7 bho գաւրք
 8 hmov տեղուցն (hm տեղուցն, o տեղուց) աղաւթելին, s տեղին աղաւթել սկսան փխ սկսան աղաւթել (bnqt)
 9 bhmostv չի՛ք եւ հասեալ Վահան ... աղաւթելին (7 տող) (nq)
 10 o այրն
 11 o Վարդուհրի փխ Վարդուհրայ
 12 bnqt չի՛ք մինչեւ եհաս ... նոցա (2 տող) (hmsov)
 13 stv Վահանայ փխ Վահան (hmnoq)
 14 v վանեալ, hmo երթեալ վարեաց փխ վարեալ (nqst)
 15 mo զզաւրսն Պարսից / h զզօրս Պարսից
 16 hmo մինչեւ փխ եւ հասեալ (nqstv)
 17 hm Մատրավանից
 18 t ռազմն / b ընագմ
 19 mv կանգնեցին, h կանգեցին, nq կազմեցին փխ կարգեցին (sto)
 20 hmsv առ միմեանս, nq ի վերայ միմեանց փխ միմեանց (bot)

21 q Տիրան
 22 o որդի
 23 bt ապա ասէ
 24 nq կախարդատէրք, hmosv կախարդասարք փխ կախարդատեարք (bt)
 25 o եւ դուք
 26 o կախարդինս, hnq կախարդս փխ կախարդսն (mstv)
 27 hmosv պանծացեալ փխ պարծեցեալ (nqt)
 28 hmov քաջաց փխ քաջ արանց (bnqst)
 29 hmsv եթէ
 30 noq կախարդ փխ կախարդք (bhmostv)
 31 ho եմ, bt եմք փխ եմք (mnqsv)
 32 nq պահ փխ վայր
 33 s չի՛ք մի
 34 o անսայ, hmsv անսա փխ զականջդ դիր (nqt) (b-ում պատճառով)
 35 sv զի ես
 36 hmosv զքո ձեռն (o ձեռն, m ձեռն) փխ զերիվարիդ (nqt) (b-ում պատճառով)
 37 m ագիտ
 38 t չի՛ք քեզ
 39 hm տեսնուլ փխ տեսանել (nqstv) / o քո ականջդ հայել ի փխ քեզ տեսանել
 40 hm անապարեաց եւ, sov անապարեալ փխ ածեալ գոուրն (bnqt)
 41 h ոտն, mo գոտն փխ ոտնն (stv) / nq գոտս նորա փխ գաշոյ ոտնն
 42 h սոնապանով, b սոնապանովն, msov սոնապանաւն փխ սոնապանովն (nqt)
 43 hmov եւ նորա
 44 nq կախեալ փխ հակեալ
 45 h կոյսն
 46 bmo անգաւ
 47 hmo Իսկ Տիրան ասէ փխ Ասէ Տիրան (bnqstv)
 48 o մեղադրել փխ մեղադրեր
 49 o գլուխտ

զքեզ¹. ուղղեմ² զբեռնդ³ եւ ապա բառնամ⁴»: 31 Եւ կտրեալ զգլուխն⁵ ետ ցծառայն⁶ եւ ասէ. «Պահեա՛ զդա⁷, որ⁸ ի Մատրավանս իջանեմք⁹ եւ¹⁰ զնդի¹¹ խաղամք առաջի Սուրբ Կարապետին, զի դա էր, որ նախատէր զպաշտաւնեայս նորա¹²»:

32 Եւ ի մէջ առեալ¹³ զգաւրսն Պարսից եւ սկսան փանդանդել¹⁴: 33 Եւ¹⁵ իշխանն Պալունեաց կտրեաց երկու իշխանս եւ եհան¹⁶ զնոսս յԱշմունիս¹⁷: 34 Եւ¹⁸ իբրեւ եհաս ի տեղի մի դաշտածեւ, պակեաւ իշխանն փախստական¹⁹ (մինչդեռ զաւրքն ի²⁰ հեռի էին) եւ ոչ կարաց փախչել²¹ կամ²² խաւսել²³ կամ կռուել²⁴: 35 Եւ²⁵ ասէ

մի ոմն ի ծառայիցն²⁶. «Զի՞ պակեար²⁷, ո՛վ իշխան»: 36 Եւ²⁸ նա ասէ. «Պաղակ իշխան տեսի²⁹ եւ ո՛չ կարացի³⁰ գնալ»: 37 Բայց չկարացին³¹ զիտել, զինչ³² է³³ բանն, եւ անդէն³⁴ մեռաւ:

38 Կտրեալ³⁵ զգլուխն եւ³⁶ առեալ զերկու իշխանորդիսն պահեալ³⁷ եւ ինքն գնաց զհետ փախստէիցն³⁸: 39 Եւ հասեալ միւս իշխանին՝ ասէ Վարազ³⁹. «Անկի՛ր⁴⁰ կամաւ, պարսի՛կ⁴¹, ապա⁴² թէ ոչ՝ անկանիս⁴³ ակամայ»։ Եւ⁴⁴ նա փախեաւ: 40 Եւ Վարազայ⁴⁵ զհետ մտեալ՝ հար⁴⁶ զթիկունսն⁴⁷ եւ անցոյց ընդ⁴⁸ ողն⁴⁹ երիվարին եւ ասէ. «Անկանիս⁵⁰»։ 41 Եւ կոչեցաւ անուն⁵¹ տեղոյն⁵² այնորիկ ներքին Անկ-

1 ոչ գրեզ եւ ի վայր ընկեց փխ եւ ընկեց գրեզ
2 hmosv արդ ուղղեմ
3 հ զբեռդ
4 hv բառնայ / ոչ չիբ ուղղեմ զբեռնդ ... բառնամ
5 օ գլուխ նորա
6 t ընդ ծառայն, hmosv ցծառայ մի փխ ցծառայն
7 օ գգայ, ոչ գգուխդ, t գգունդտ փխ գգա (hmsv)
8 հօ չիբ որ
9 hmosv իջանեմք ի Մատրավանս փխ ի Մատրավանս իջանեմք (bnqt)
10 օ չիբ եւ
11 nqt չիբ գնդի
12 bnqt չիբ առաջի սուրբ ... նորա (2 տող)
13 mo պատեցին ի մէջ, հ պատեցին փխ ի մէջ առեալ (bnqstv)
14 sv փանդանդել, ոչ փնդնդել, b փանդանդեալ, hmov₁₋₃ ցրուել գնոսս (hv₁₋₃ չիբ գնոսս) ի միմեանց փխ փանդանդել (tv₄)
15 hmosv գի փխ եւ (bnqt)
16 bt էհան
17 hmosv մինչեւ ի շաշտեանս (օ շաշտեան) փխ յԱշմունիս (nqt)
18 ot չիբ եւ
19 hmo իշխանն փախստական ի տեղի մի դաշտածեւ (hmo դաշտին եւ) պակեալ փխ ի տեղի մի ... փախստական (bnqstv)
20 hmostv չիբ ի (bnq)
21 s փախչիլ
22 hmov չիբ փախչել կամ (nqs)
23 s խօսիլ / b խաւսեալ
24 bv կռուել այլ այնպէս կայր / st այլ այնպէս կայր փխ կամ կռուել
25 stv չիբ եւ (nq)

26 hmo Իսկ մի ոմն ի ծառայիցն ասէ փխ եւ ասէ մի ... ծառայիցն (nqstv)
27 օ պակեար
28 hmo Իսկ փխ եւ (nqstv)
29 hmov տեսանեմ փխ տեսի (nqst)
30 hmo չկարեմ, sv ոչ կարեմ փխ ոչ կարացի (nqt)
31 hmosv ոչ կարացին փխ չկարացին (bnqt)
32 hnqv թէ զինչ (b-ում պատոնուածք)
33 hmosv էր փխ է (nqt) (b-ում պատոնուածք)
34 ոչ անդ փխ անդէն
35 v Իսկ նորա կտրեալ
36 hmo Իսկ նորա փխ կտրեալ զգլուխն եւ (bnqstv)
37 hmosv գորս եկալ (hm գոր եկեալ, օ գոր եւ կալաւ) եւ ետ պահել փխ պահեալ (bnqt)
38 հ փախստէից
39 hmo չիբ Վարազ / t Վարազ ասէ փխ ասէ Վարազ
40 m անգիր
41 hmov պարսիկ կամաւ փխ կամաւ պարսիկ (nqs)
42 օ ապայ
43 mo անգանիս
44 hmo Իսկ փխ եւ (bnqstv)
45 nqt Վարազ
46 v էհար / hmosv էհար
47 hmov գտեգն ի թիկունս նորա փխ զթիկունսն (bnqst)
48 ոչ չիբ ընդ
49 օ յողն
50 hmosv Այժմ անկանիս (nqt)
51 bt չիբ անուն
52 qt տեղոյն

նիս¹: 42 Եւ սակաւ ինչ² գնացեալ³ եհաս
միւսոյն⁴ եւ ասէ. «Անկանիս կամա⁵ Եթէ⁶
ընկենու՞մ⁵ ահամայ⁶»: 43 Իսկ⁷ նա ընդդէմ
դարձաւ եւ⁸ կտրեաց⁹ զգլուխ երիվարին
Վարազայ եւ ընկէց¹⁰: 44 Իսկ նա ի վայր
վազեալ¹¹ եհաստ¹² զջիւս¹³ երիվարի¹⁴ նորա,
ձգեաց զնա¹⁵ եւ ասէ¹⁶. «Անկար¹⁷ եւ դու»: 45
Եւ անուանեցաւ¹⁸ տեղին այն¹⁹ Վերին
Անկնիս²⁰:

46 Իսկ այնք, որք²¹ ի պուղկն²² էին
մնացեալ²³, առեալ զերկու իշխանորդիսն²⁴
եւ զգլուխ²⁵ այնր իշխանին²⁶, որ պա-

կեաւն²⁷, բերին²⁸ առ Վարազ²⁹. եւ կոչե-
ցաւ³⁰ անուն³¹ տեղւոյն³² այնորիկ³³
Պողկ³⁴: 47 Եւ դարձաւ Վարազ առ
Սմբատ՝ որդին իւր, եւ իջին առ Վահան.
Եւ նա կոտորեալ էր³⁵ զբազումս եւ յոյժ
վաստակեալ³⁶: 48 Եւ փախուցեալքն³⁷ ընդ
երեսս³⁸ դաշտին փախստեայք³⁹ լինէին⁴⁰.
Եւ անուանեցաւ տեղին այն⁴¹ Փանդիկ⁴²:

49 Իսկ կրանաւորացն⁴³ դարձեալ⁴⁴
գային ի Կաղամախեաց⁴⁵ բլրէն⁴⁶: 50 Ե-
կին⁴⁷ ի բլուր մի⁴⁸, որ է⁴⁹ հանդէպ գեղջն⁵⁰:

1 q Անգնիս / hmo չիբ եւ կոչեցաւ ... ներքին Անկ-
նիս (bnqstv)
2 vni մի փիս ինչ
3 nqs գնաց փիս գնացեալ (hmo tv)
4 hmov միւս այլ իշխանին փիս միւսոյն (nqst)
5 hmov Իսկ (v ապա, o չիբ իսկ) եթէ (v թէ) ոչ (o
չիբ ոչ)՝ անկանիս փիս եթէ ընկենում (nqst)
6 m ահամաւ
7 nq չիբ Իսկ
8 t չիբ եւ
9 hmo դարձեալ եհաստ (hm եհար) փիս դարձաւ եւ
կտրեաց (nqstv)
10 m ընգեաց / h ընկեաց
11 t իջեալ փիս եւ ընկեց ... վազեալ / nq
Արտաւազայ (q Արտաւազա) որ իջեալ փիս
Վարազայ եւ ... վազեալ (l տող) (hmosv)
12 nq կտրեաց, hmo եհար, v էհար փիս եհաստ (bst)
13 nqt գջիւ / b գջիղս
14 hmv երիվարին
15 h պարսիկին, mosv պարսիկին փիս նորա ձգեաց
զնա (bnqt)
16 hsv ասէր
17 hmosv Անկիր փիս Անկար (nqt) (b-ում պատ-
նուածք)
18 ot կոչեցաւ փիս անուանեցաւ
19 hmo անուն տեղոյն փիս տեղին այն (bsv) / t չիբ
այն / nq չիբ տեղին այն
20 sov Վայրանկանիս, hm Վայրանգանիս, b Վերի
Անգնիս փիս Վերին Անկնիս (nqt)
21 nq որք այլ փիս այնք որք (stv)
22 nq պուղկին փիս պուղկն (stv) (=գորքի հետեւից
սրբողներ խումբ)
23 sv մնացեալք / hmo եւ փիս Իսկ այնք ... մնացեալ
24 hm իշխանորդիս
25 nqt զգլուխն
26 hm իշխանիցն փիս իշխանին

27 t որ պողկան փիս այնր իշխանին ... պակեան
(b-ում պատնուածք)
28 nq եւ բերին
29 hmo չիբ բերին առ Վարազ
30 hmo կոչեցին փիս կոչեցաւ (bnqstv)
31 mo գանուն փիս անուն / t չիբ անուն
32 hmoqt տեղոյն
33 hmo չիբ այնորիկ (nqstv)
34 sv5 Պողկ, hmv Պուղկ, q Պողիկու, n Պուղիջի
փիս Պողկ (ot)
35 o չիբ էր
36 o վաստակեալ յոյժ, hmv վաստակեալ էր յոյժ
փիս յոյժ վաստակեալ (nqst)
37 bstv փախուցեալք, hm փախուցեալն փիս փա-
խուցեալքն (noq)
38 bhmo յերեսս
39 o թախտեայք փիս փախստեայք (hmsv) (է դարի
բնօրինակում գուցէ հնարաւոր է ենթադրել
փանդիկեայք (իմա՝ պաշարուած) բառի օգտա-
գործուած լինելը փախստեայք-ի փոխարէն)
40 hm լինէին թագուցեալ / nq ցրուցեան ընդ
երեսս դաշտին փիս ընդ երեսս ... լինէին (l տող)
41 t չիբ այն / hmo որ եւ կոչեցաւ անուն տեղոյն
փիս եւ անուանեցաւ տեղին այն (bnqstv)
42 sv3 Փոյաղիկ, h Փոյաղիկ, n Փանդիկ փիս Փան-
դիկ (mqtov)
43 hmnoq կրանաւորքն փիս կրանաւորացն (bstv)
44 hmo չիբ դարձեալ
45 o Կախամախեաց, s Կախմխեաց, tv4 Կաղմխեաց
փիս Կաղամախեաց (hmnqv)
46 hm լեռնէն եւ բլրէն / nq բլուրն, s բլրերն փիս
բլրէն
47 o եւ եկին ելին / hmv եկին ելին
48 nq չիբ եկին ի բլուր մի
49 tv4 չիբ է
50 hmov հայի ընդ (h ի) դաշտին (v դաշտն) Մատ-
րավանից (h Մատրավանիցն) փիս է հանդէպ
գեղջն (nqstv4) (b-ում պատնուածք)

51 Անկան¹ առ նոսա գունդ մի² եւ³ աղա-
 չէին⁴, զի մի տացեն սպանանել զնոսա⁵: 52
 Եւ⁶ եկին գունդն⁷ ի շխանին Հաշտենից⁸,
 որ⁹ գային զհետ փախուցելոցն¹⁰, եւ
 կրաւնաւորքն չետուն¹¹ զՊարսիկսն¹² ի
 ձեռս¹³ զաւրուն¹⁴: 53 Արդ¹⁵ եկեալ ի շխա-
 նին¹⁶ Հաշտենից՝ ասէ¹⁷. «Զի¹⁸ եղեն¹⁸ Պար-
 սիկքն¹⁹»: 54 Եւ նոքա ասեն. «Աւասիկ²⁰
 են²¹ ա՛ռ²², հա՛յր, կեա՛րդ²³». եւ կոչեցաւ
 անուն²⁴ տեղոյն²⁵ Հայրկերտ²⁶:

55 Եւ ապա դադարեաց²⁷ պատե-
 րագմն: 56 Եւ զփախստականսն²⁸ դարձու-
 ցին ի Մեղտի²⁹, եւ գտան համարով³⁰ չո-
 րեք հարիւր եւ ութսուն³¹: 57 Եւ³² ետուն³³
 նոցա գանձս³⁴ եւ երիվարս՝ եւ³⁵ արձակե-
 ցին զըուցատարս Պարսից³⁶:

1 hmo եւ դիմեցին փխ անկան (bnqstv)
 2 hmosv մի Պարսիկ փախստական
 3 t չիք եւ
 4 hmosv աղաչէին զկրաւնաւորսն
 5 nq տայցեն զնոսա սպանանել փխ տացեն սպա-
 նանել զնոսա (bst) / hmo ապրիլ, v ապրել փխ
 զի մի տացեն ... զնոսա
 6 hmosv Իսկ իրրել փխ եւ (nqt) (b-ում պատ-
 նուածք)
 7 hmosv այլ գունդ փխ գունդն (nqt) (b-ում պատ-
 նուածք)
 8 v Հաշտենից ասեն. Ո՞ւր են Պարսիկքն
 9 hosv որք
 10 hmosv փախստէիցն փխ փախուցելոցն (bnqt)
 11 hmosv ոչ ետուն կրաւնաւորքն փխ կրաւնա-
 ւորքն չետուն (bnqt)
 12 h զՊարսիկս
 13 nq ձեռն
 14 hmosv նոցա փխ զաւրուն (bnqt)
 15 hmov եւ փխ Արդ (nqst)
 16 mo իշխանն փխ իշխանին
 17 hmo եւ ասէ
 18 hmo Ո՞ւր են փխ Զի եղեն (nqstv)
 19 h պարսիկք
 20 m աւաղիկ, o Ահաւաղիկ, nq աւանիկ փխ Աւա-
 սիկ (hstv)
 21 hmo կան փխ են (nqstv)
 22 sv ընդ փխ առ (hmnoqt)
 23 m հայերոյտ, ho հայրերոյտ, nq Հայկերտ, sv հա-
 յերոյտ փխ հայր կեարդ (bt)
 24 t չիք անուն
 25 nqt տեղոյն այնորիկ
 26 v Հայկերտ / nq Հերկերտ

27 s դադարեացաւ
 28 m զփախստականս, sv զփախուցեալսն փխ
 զփախստականսն (hnoqt)
 29 m Մեղտ
 30 hov համարով գտեալ արս փխ գտան համարով
 (mnqst)
 31 o յիսուն փխ ութսուն / hm նչ, nq նՁ, t ԴձՁ փխ
 չորեք հարիւր եւ ութսուն (bsv)
 32 t չիք եւ
 33 hmosv տունեալ փխ ետուն (bnqt)
 34 m տանձս փխ գանձս
 35 hmosv չիք եւ
 36 t Պարսկաց / hmosv ի Պարսիկս լինել զըուցա-
 տարս (o զըուցատար) սփանչելեացն եւ յահէն
 (hmsv չիք եւ յահէն), որ հանդիպեցաւ ի կրաւ-
 նաւորաց (s կրաւնաւորացն) զնդէն (hmsv չիք
 զնդէն) նոցա: Եւ Քրիստոսի Մարդասիրին (hosv
 չիք Մարդասիրին) Աստուծոյ մերոյ (hsv չիք Աս-
 տուծոյ մերոյ) փա՛նք յաւիտեանս (o յաւիտեանս).
 ամէն: (o չիք ամէն, v չիք եւ Քրիստոսի ... ամէն)
 փխ զըուցատարս Պարսից (bcnqt) / Այստեղ
 hmsv_{3,5} գրչագրերն ունեն նաեւ գլխի (բացի
 ms-ից՝ նաեւ բնագրի) հետեւեալ աւարտը.
 Վնար եղել պատերազմին Տարաւոյ ի հինգ ա-
 նափինի իշխանացն՝ Մուշեղայ, Վահանայ,
 Սմբատայ, Վահանայ Կամսարականի (v_{3,5} Կամ-
 սարական) եւ Տիրանայ. որոց (m որ, v₅ որոյ, h
 չիք որոց) յիշատակն արհնութեամբ եղից:

[Ժ] ¹ՊԱՏՏՈՒԹԻՒՆ ՎԱՍՆ ԳԻՏԵԼՈՅ ԶՊԱՏՃԱՌՍ ԾԻԾԱՌՆԵՈՅ² ԽԱԶԻՆ, ԹԵ
 ՅՈՒՄՍԵ ԲԵՐԱՒ ԵՒ ՎԱՍ ՈՐՊԵՍ³ ԿԱՅ Ի ԾԻԾԱՌՆԵ ԵՒ ՎԱՍ ՅՈՐ⁴
 ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԳՈՐԾԵՑԱՒ ԱՅՍ⁵

1 Ընդ ժամանակս թագաւորութեանն
 Հերակղի⁶ զաւրացաւ Խոսրով Պարսից ար-
 քայ⁷ եւ գնաց մինչեւ⁸ յերուսաղէմ. գքա-
 ղաքն⁹ աւերեաց եւ զկտակարանսն¹⁰ այ-
 րեաց եւ զՍուրբ խաչն գերեաց¹¹, եւ ա-
 ռեալ գնաց¹² ի Պարսիկս¹³ եղեալ¹⁴ ի պա-
 հետի զՍուրբ խաչն հանդերձ սպա-
 սուքն¹⁵ մինչեւ յելթն եւ ի տասն ամի թա-
 գաւորութեանն¹⁶ իւրում: 2 Եւ զաւրացաւ
 Հերակղ¹⁷ ի¹⁸ թագաւորութեանն¹⁹ իւրում²⁰.
 գնաց ի Պարսիկս եւ սպան²¹ զԽոսրով եւ
 դարձոյց զՍուրբ խաչն հանդերձ գե-

րիւքն²²: 3 Եւ ընդ բազում աւթեւանաւք²³
 զանց առնէր՝ եւ²⁴ տուեալ մասունս բա-
 զումս Հայոց աշխարհին եւ մեծամեծ իշ-
 խանացն²⁵:

4 Իբրեւ գնաց յերեզն աւան, կտրեաց
 սպասաւորն մեծ մասն մի ի գիշերին²⁶ եւ
 կամէր փախչել²⁷: 5 Իսկ²⁸ մի ոմն իմացեալ՝
 ազդ արար թագաւորին, եւ նորա առեալ
 զմասնն²⁹ ի նմանէ՝³⁰ կտրեաց զգլուխ նո-
 րա³¹: 6 Եւ ելեալ զաւրաւքն³² գնաց ի Կե-
 սարիա³³ եւ ետ զմասնն³⁴ հայրապետին
 Կեսարու³⁵, որ կոչիւր Յովհանն³⁶, եւ ինքն
 գնաց ի թագաւորաբնակ քաղաքն Կոս-
 տանդինուպալիս³⁷:

7 Եւ ի նոյն ամի³⁸ գնաց Վահան Կամ-
 սարական ի Կեսարիա: Եւ ետ ԼԶ հազար
 դահեկան հայրապետին Յովհաննու³⁹, եւ

1 hwsou^{1-3,5} չիք Պատմութիւն վասն ... յաւիտեանից.
 ամէն (երկու գլուխ, մինչեւ երկի աւարտը)
 2 sv Ծիծառնեայ, b Ծիծռնէո փիս Ծիծառնէոյ (tv₄)
 3 sv թէ որպէս (btv₄)
 4 v₄ կամ յորում փիս եւ կամ յոր
 5 t սա փիս այս (bv₄) / sv չիք այս / m Ծիծռնան
 խաչին, ոչ խաչին Ծիծառնեաց, թէ որպէս փիս
 վասն գիտելոյ ... գործեցաւ այս (2 տող)
 6 t Հերակղէ, sv Հերակղեայ փիս Հերակղի (v₄)
 7 sv արբայն / v₄ արբայն Պարսից փիս Պարսից
 արբայ / m գաւրացան Պարսիկք փիս գաւրացաւ
 ... արբայ
 8 s մինչ փիս մինչեւ (vtv₄) (b գրչագրի հատուածը՝
 պատուած) / m եկեալ փիս գնաց մինչեւ
 9 s եւ քաղաքն փիս գաղաքն (tv)
 10 t զկտակարանքն
 11 m գերեցին գուրբ խաչն փիս եւ քաղաքն ... գե-
 րեաց (2 տող)
 12 m գնացին
 13 m Պարսիկք
 14 t դրեալ
 15 t սպասիւքն
 16 t է եւ ի Ժ ամ թագաւորութեան փիս յեթն եւ ...
 թագաւորութեանն
 17 stv Հերակղ փիս Հերակղ (v₄)
 18 m Արդ՝ Հերակղ ի Ժ է ամի փիս եղեալ ի ... Հե-
 րակղ ի (3 տող)
 19 t թագաւորութեան
 20 m իւրոյ
 21 msv եսպան փիս սպան (bt)

22 m չիք հանդերձ գերիւքն / sv գերեալքն
 23 t աւթեւանաւք
 24 v չիք եւ
 25 m որ անցանէր, մասունս բազումս աշխարհիս
 ընձեռնէր փիս բազում աւթեւանաւք ... իշխա-
 նացն (3 տող)
 26 m մասն մի մեծ փիս մեծ մասն ... գիշերին
 27 s փախչիլ
 28 m փախեաւ. եւ փիս կամեր փախչել: Իսկ
 29 t զմասն
 30 v նմանէ եւ / m մասն փիս զմասնն ի նմանէ
 31 m սպասաւորին փիս նորա
 32 m առեալ զգաւրսն փիս ելեալ գաւրաւքն
 33 m Կեսարեայ / t Կեսարիայ
 34 m տուեալ զմասն փիս ետ զմասնն
 35 t Կեսարիոս
 36 mt կոչէր (t կոչի) Յոհան փիս կոչիւր Յովհան
 37 b Կոստանդինուպալիս / m չիք եւ ինքն ...
 Կոստանդինուպալիս (1 տող)
 38 t ամի
 39 bt Յոհանու / m տուեալ եպիսկոպոսին Կեսա-
 րու ԼԶ դահեկան փիս ետ ԼԶ հազար ... Յովհան-
 նու (1 տող)

առեալ զխաչն՝ եբեր ի վանսն՝ Գլակայ, ի Սուրբ Կարապետն: 8 Եւ² եդ ի դարանն³, որ ի վերայ սրբոյ⁴ սեղանոյն. եւ եկաց անդ ամս Զ⁵:

9 Իսկ իշխանն⁶ Արջուց կողմանն Գորգ⁷ Շատախաւս, որ կոչեաց զանունն⁸ զաւառին իւրում⁹ Շատախ՝ վասն աւելի աւնուան իւրում, սա¹⁰ եկն ի դաշտն Տարաւնոյ առ այր մի, որոյ անուն էր Ծիծառնիկ¹¹ (որ շինեաց փոքր աւան¹² եւ եդ անուն նմա Ծիծառն¹³): 10 Աղաչեաց իշխանն զԾիծառնիկ¹⁴, եթէ՝ «Հնարեա՛ եւ¹⁵ գողացի՛ր զխաչն, զի եկեղեցապանն¹⁶ քո ազգականն¹⁷ է, բե՛ր զխաչն¹⁸ եւ տո՛ւր ինձ¹⁹ եւ ա՛ռ յինէն Զ հազար դրամ»:
11 Իսկ նա ասէ. «Դրամն՝ քեզ. զխաչն առնում²⁰ եւ գամ յերկիրն քո, եւ²¹ ընտրեմ²² ամուր տեղի, եւ շինեմ աւան եւ զիմ անունս դնեմ²³»:
12 Եւ յանձն²⁴ կալեալ իշխանին²⁵ գնաց ի տուն իւր:

13 Իսկ Ծիծառնիկն²⁶ զկիրնն եւ զորդիսն եւ զազգատոհմն²⁷ իւր յղեաց²⁸ առ իշխանն Արջուց, եւ ինքն եկեալ՝ ծանոյց զիրան եկեղեցապանին²⁹: 14 Եւ նորա յանձին կալեալ³⁰ իջոյց ի պահարանէն, եւ գնացեալ³¹ զհետ³² նորա յերկիր³³ իշխանին՝ ընտրեաց³⁴ տեղի եւ շինեաց³⁵ եկեղեցի: 15 Եւ անդ եդին զտերունական սուրբ նշանն³⁶. եւ անուանեաց զաւանն³⁷ Ծիծառնէ³⁸:

16 Եւ ընդ այն ժամանակս³⁹ Ներսէս Հայոց կաթողիկոս, որ ի Տայոց էր ծննդեամբ, այն, որ զՎաղաշկերտոյ⁴⁰ Սուրբ Աստուածածինն շինեաց, եկն վասն Սուրբ խաչին տեսութեան: 17 Իսկ Վահանայ առեալ զկաթողիկոսն՝ եկն ի վանսն Գլակայ: 18 Եւ խնդրեաց զՍուրբ խաչն⁴¹. Իսկ սպասաւորացն խնդիր արարեալ՝ ոչ գտին: 19 Սուգ⁴² առին իշխանքն եւ կաթողիկոսն եւ եպիսկոպոսունքն⁴³: 20 Եւ գեւթն⁴⁴ աւր Վահան ոչ եկեր եւ ոչ արբէ՛:

1 sv վանս
2 m եւ բերեալ փխ երբր ի ... Կարապետն: եւ (l տող) / t չի՛ք եւ
3 m դարանին
4 m չի՛ք սրբոյ
5 t Զ անդ
6 m իշխան ումն փխ իշխանին
7 m որ կոչիւր անուն Գորգ
8 t չի՛ք զանուն
9 m եւ կոչեցաւ անուն գեղջն փխ կոչեաց ... իւրում
10 m չի՛ք վասն աւելի ... սա
11 m անուն Ծիծռնիկ փխ որոյ անուն էր Ծիծառնիկ
12 m գեղ մի փխ աւան
13 m Ծիծռնէ եւ, t Ծիծառ փխ նմա Ծիծառն
14 m զԾիծռնիկ եւ ասէ փխ զԾիծառնիկ
15 m հնարէ փխ հնարեա եւ
16 sv եկեղեցապանն, b եկեղեցեպանն փխ եկեղեցապանն (mnt)
17 mtv ազգական
18 m չի՛ք բեր զխաչն
19 m յիս փխ ինձ
20 m ես առնում
21 t հում փխ հո եւ
22 m ինդրեմ
23 t դնեմ նորա / m բայց աւանիկանուն դնեմ զիմ անունս փխ եւ շինեմ ... դնեմ (l տող)

24 m յանձինն / t յանձին
25 m իշխանն / t յիշխանին
26 m Ծիծռնիկն / t Ծիծառնիկ
27 b զազգատոհմն / m գորդիս փխ գորդիսն եւ զազգատոհմն
28 b յղարկեաց, m յուղարկեաց, n արձակեաց փխ յղեաց (sv)
29 bsv եկեղեցապանին
30 m մտեալ փխ յանձին կալեալ
31 t գնաց
32 m առեալ գնաց զկնի փխ գնացեալ գիտ
33 t յերկիրն / m եւ գնացին յերկիրն փխ յերկիր
34 m եւ ինդրեցին, b ընդրեաց փխ ընտրեաց (stv)
35 m մի ամուր եւ շինեցին փխ եւ շինեաց
36 m եդին գտերունական խաչն ի նմա փխ անդ եդին ... նշանն
37 m զգեղն, n զանուն տեղոյն փխ զաւանն (bsv)
38 s Ծիծառն, btv Ծիծառն փխ Ծիծառնէ (n) / m Ծիծառնէ յանուն իւր
39 sv ժամանակս փխ ժամանակսն (bnt)
40 b Վաղաշկերտոյ
41 m չի՛ք եւ ընդ այն ... խաչն (7 տող)
42 m ազդ արարին իշխանին Վահանայ եւ սուգ
43 m ամենայն իշխանին փխ իշխանին ... եպիսկոպոսունքն
44 t է փխ գեւթն

21 Եւ յայտնեալ նմա՝² մինչդեռ ննջէր ի դուռն³ եկեղեցւոյն, յաւուր ուրբաթու, ետեա⁴ ինքն իշխանն Վահան, զի այր ոմն լուսաւոր ընդ սեամս եկեղեցւոյն⁵ յայս կոյս ելեալ՝ ասէ⁶ ցնա⁷. «Ձիս կողոպտեցին եւ գԱրջք շինեցին: 22 Արդ՝ թո՛յլ տուր, զի երկիրն այն ամուր է. ոչ կարեն անդի⁸ գողանալ»: 23 Իսկ նորա⁹ լի եղեալ խնդութեամբ՝ զարթեալ¹⁰, եւ ընթացեալ՝ աւետիս տայր կաթողիկոսին, եթէ՛¹¹ խաչն յԱրջք¹² է¹³:

24 Եւ խնդացեալ յոյժ¹⁴ ի վաղիւն տաւն ցնծութեան¹⁵ կատարեցին, եւ յարուցեալ գնացին ի տեղին¹⁶: 25 Եւ կալեալ զկրանաւորն, որ զխաչն¹⁷ գողացաւ¹⁸, ետ¹⁹ ցկաթողիկոսն. եւ հանել²⁰ ետ գերկոսին²¹ աչս նորա, որ²² զի կողոպտեաց զՍուրբ Կարապետն²³: 26 Եւ կալեալ Վա-

հանայ²⁴ զԾիծառնիկ²⁵ եւ եհատ²⁶ զգլուխ նորա: 27 Եւ²⁷ զիշխանն Արջուց եղեալ յՈղկան, մինչեւ էառ ի նմանէ հարիւր²⁸ հազար դահեկան²⁹:

28 Ապա³⁰ շինեաց զեկեղեցին, որ ի վերայ³¹ բլերն Մշոյ³², յանուն որդւոյ³³ իւրոյ կրտսերի³⁴ Ստեփաննոսի³⁵, որ կայ ի նոյն դուռն թաղեալ: 29 Իսկ զխաչն ետ³⁶ Վահան³⁷ ի ձեռն եպիսկոպոսին³⁸ Արջուց, եւ նա իսկ³⁹ կացոյց քահանայս եւթն⁴⁰ ի վերայ եկեղեցւոյն⁴¹, զի յամենայն⁴² ամի մինն ունեցի: 30 Եւ վեց հազար դրամ կարգեցին նոցա տալ իշխանին⁴³ Հայոց⁴⁴ Տարաւնոյ⁴⁵:

31 Արդ՝ զայս պատմութիւնս⁴⁶ գրեալ՝ եղին յեկեղեցին Ծիծառնէոյ⁴⁷: 32 Եւ եղեալս ի թուականութեանն⁴⁸ Հայոց ձև¹,

1 stv էարբ փխ արբ (bnq) / m Վահան, ոչ կերան, ոչ արբին փխ գեթն արբ ... արբ
 2 m մինչեւ իւր իսկ յայտնեցաւ փխ եւ յայտնեալ նմա
 3 stv դրուցս փխ դուռն (bmnq)
 4 t ես փխ ետես
 5 bqt եկեղեցոյն
 6 b ասէր փխ ասէ (stv) nq եւ ասէ
 7 m եկն եկաց առ նմա այր մի լուսասագեստ եւ ասէ փխ ետես ինքն ... ասէ ցնա (3 տող)
 8 sv անտի փխ անդի (blt) nq չի՛ք անդի / m եւ անդի ոչ կարեն փխ ոչ կարեն անտի
 9 v՛ Վահանայ փխ նորա
 10 m զարթուցեալ լի եղեւ խնդութեամբ փխ լի եղեալ ... զարթեալ
 11 nqbl թէ փխ եթէ (mstv)
 12 sv ի յԱրջքն փխ յԱրջք (bltnq)
 13 m յԱրջք է խաչն փխ խաչն յԱրջք է
 14 m նորա ցնծացեալ փխ խնդացեալ յոյժ
 15 b ցնծութեամբ, m սրբոյ խաչին փխ ցնծութեան (lnqstv)
 16 m տեղին, յորում խաչն էր
 17 m յորում էր խաչն փխ որ զխաչն
 18 m գողացեալ / sv էր գողացեալ փխ գողացաւ (blt)
 19 m եւ տա ի փխ ետ
 20 l հանեալ
 21 m հրամայեաց հանել փխ հանել ետ գերկոսին
 22 m փոխանակ փխ որ
 23 m զԿարապետն փխ զՍուրբ Կարապետն

24 m չի՛ք Վահանայ
 25 b գԾիծառնիկն
 26 m կտրեաց / v էհատ փխ եւ էհատ (blnqs)
 27 ls չի՛ք եւ
 28 v հարեւր
 29 m յուղարկեաց յամուրն Ողկան փխ եղեալ յՈղկան ... դահեկան (2 տող)
 30 m եւ փխ ապա (blt) / sv եւ ապա
 31 m չի՛ք վերայ
 32 stv Մշու փխ Մշոյ (blm)
 33 bm որդոյ / t անուն որդոյ / nq որդոյն
 34 mnq կրտսերոյ / t կրտսերի
 35 lstv Ստեփաննոս փխ Ստեփաննոսի (bm)
 36 v՛ չի՛ք Ապա շինեաց ... զխաչն ետ (4 տող)
 37 m Վահան ետ զխաչն փխ զխաչն ետ Վահան
 38 bms եպիսկոպոսի
 39 m չի՛ք իսկ
 40 b եթն քահանայ, m եթն քահանայ սպասաւոր փխ քահանայս եթն (lstv)
 41 bm եկեղեցոյն
 42 st ամենայն
 43 lst չի՛ք իշխանին
 44 v Հայոց ի / v՛ Հայոց իշխանին փխ իշխանին Հայոց / nq չի՛ք Հայոց
 45 m իշխանին Հայոց Տարաւնոյ Զմ դրամ ի պետս նոցա ետուն յամէ ամ փխ վեց հազար ... Տարաւնոյ (2 տող)
 46 m պատմութիւն
 47 sv Ծիծառնեայ փխ Ծիծառնէոյ (blntv₄) / m ի Ծիծառնոյ եկեղեցին փխ յեկեղեցին Ծիծառնէոյ
 48 b թուականութեան / qt թուականութեան

եւ² Հոռոմին³ ՆԻԷ⁴: 33 Զոր⁵ ստուգիւ
գրեալ⁶ գեղեալ պատմութիւնն՝ եզին ի
Գլակայ վանսն, ի Սուրբ⁷ Կարապետն,
հրամանաւ Ներսիսի⁸ Հայոց կաթողիկոսի⁹,
որ քսան եւ¹⁰ իններորդ¹¹ էր ի սրբոյն Գրի-
գորէ, եւ յիշխանութեանն¹² Վահանայ

Մամիկոնենոյ¹³. երեսուն եւ երկու¹⁴ իշ-
խան նստեալ է¹⁵ ի Մուշեղայ Մամիկոնե-
նի¹⁶ ցեղէ¹⁷: 34 Սա եկաց իշխան ի Տարան
ամս Լ եւ մարզպան՝ ամս Ժ, ի փառս
Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որում փառք¹⁸
յաւիտեանս. ամէն¹⁹:

1 *b* ի ձԼ, *v* հարեր եւ երեսուն, *nq* որ ձ եւ Լ էր
ամաց շրջագային *փխ* ձԼ (*lst*) (երկաթագիր Լ
տառի փոխարէն է դարի բնօրինակում բերելս
հնարաւոր է ենթադրել նաեւ *բ*, *ե*, է կամ *ւ*
նման տառերի եղած լինելը)
2 *m* իսկ *փխ* եւ
3 *l* Հոռոմին, *tv* Հոռմին *փխ* Հոռոմին (*bs*)
4 *m* Դձ եւ ԻԵ, *v* չորեք հարեր քսան եւ եւթն, *nq* Ն
եւ ԼԳ (թուարանօրէն՝ ճիշտ) *փխ* ՆԻԷ (*blst*)
5 *m* եւ *փխ* գոր
6 *m* գրեաց գիրք զի *փխ* գրեալ / *t* գրեալ է
7 *ls* սրբոյն
8 *m* Ներսէսի
9 *mtq* կաթողիկոսին
10 *m* քսաներորդ *փխ* քսան եւ
11 *v*՝ քսաներորդ երրորդ *փխ* քսան եւ իններորդ

12 *b* իշխանութեանն, *t* յիշխանութեան, *m* յիշխա-
նութիւնն *փխ* յիշխանութեանն (*lsv*)
13 *b* Մամիկոնենից, *nq* Մամիկոնէից, *m* տանն
Մամիկոնէից *փխ* Մամիկոնենոյ (*lstv*)
14 *t* ԼԲ *փխ* երեսուն եւ երկու
15 *b* չիք է
16 *lt* Մամիկոնեն, *v* Մամիկոնեան, *nq* Մամիկոնէից
փխ Մամիկոնենի (*bms*)
17 *v* ցեղին / *nqt* ցեղէն
18 *lt* որ է արհնեալ *փխ* որում փառք (*b*)
19 *nq* եւ յաթոռակալութիւնն Ներսէսի Հայոց կա-
թողիկոսի, գոր ստոյգ գտանեն ի սրբոյն Գրի-
գորէ ցնա կաթողիկոս *փխ* մերոյ ... ամէն (*l*
տող) / *s* չիք որում փառք ... ամէն / *v* չիք ի
փառս ... ամէն (*2 տող*) / *m* չիք ցեղէ: Սա ... ա-
մէն (*4 տող*)

[ԺԱ] ¹ՎԱՍՆ ՄԱՅՈՒԱՆՆ ՏԻՐԱՆԱՅ՝ ՈՐԴՈՅՑՑ ²ՎԱՅԱՆԱՅ, ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆՑՑ,³
 ՈՐ ՅԵԶԵՐՍ ԱՐԻ ԾՈՎՈՒՆ ԵՂԵԲ⁴

1 Յետ այսքան պատմեալ⁵ գրուցատրութեանց, սուգ ժամանեաց խաղաղաբնակ երկրիս մերուս, զի Վահան յաւելեալ առ հարս⁶ իւր՝ մեռանի (եւ կայ թաղեալ ի դուռն սրբոյ Կարապետին)՝ կացեալ իշխան Տարաւնոյ եւ Ապահունեաց ամս Լ:
 2 Բայց որդի նորա Տիրան հրամանաւ Վաչղենայ Վրաց իշխանին եւ հաւր իւրոյ Վահանայ գնաց ի դուռն Խոսրովայ յառաջ քան զգալն⁷ Հերակղի⁸ ի Պարսիկս:

3 Եւ եղեալ Խոսրովայ ընդ որդեգիրս, լեալ մարգպան Հայոց՝ առնու զաւր բազում եւ գնայ⁹ ի վերայ Յունաց, որպէս թէ ի պատերազմ¹⁰: 4 Բայց յղէ ի կայսր¹¹, թէ մի՛ ինչ երկնչիր յիմոյ գալոյս, այլ տուր ինձ քաղաք մի, զի ժողովեալ զզաւրս Հայոց՝ մնացից¹² քեզ ի թիկունս: 5 Իսկ նա ուխտ սիրոյ դնէր ի միջի՛ ո՛չ միայն մարգպան Հայոց եւ Պարսից համարել¹³, այլ եւ դեմեսլեկոս¹⁴ առնել բովանդակ Հոռոմոց¹⁵:

6 Զայսոսիկ լուեալ Վաչղեան Վրաց իշխանն¹⁶ առաքէ¹⁷ առ Խոսրով՝ եթէ¹⁸.

«Նենգեաց¹⁹ քեզ Տիրան եւ եղեւ ընդ Յոյսն²⁰: 7 Արդ՝ առաքեա՛²¹ ութ հազար այրուծի ընդ Վանանդ, եւ ես տաց զնա ի ձեռս քո»: 8 Իսկ թագաւորն կոչեաց²² զՋոշիկ՝ Վրաց²³ իշխանորդին, եւ²⁴ արար մարգպան. եւ զՍիւնեաց իշխանն ձեռակոծ²⁵ տայր հանել²⁶, որպէս զնենգաւոր²⁷ եւ զխաբող²⁸ ազգ: 9 Եւ ինքն առաքեաց զաւր առ Վաչղեան²⁹ հինգ հազար:

10 Իսկ Վաչղեան գրեալ թուղթ առ Տիրան³⁰. «Նեղեցար³¹ պանդխտութեամբ. արդ՝ արի ե՛կ, զի խորհեսցուք ինչ ի վերայ³² արքայի»: 11 Իբրեւ ընթերցաւ զթուղթն³³, ի նոյն աւուր եկն թուղթ մի ի Համամայ՝ քեռորդոյն³⁴ Վաչղենայ՝³⁵ ծանուցանել զնենգութիւնն³⁶, որ ինչ առաջի կայր ի զաւրացն՝ եկելոցն ի Պարսից: 12 Եւ նորա վաղվաղակի թուղթ³⁷ գրեալ ի Վաչղեան՝ յամաւթ առնելով վասն ծածուկ իրացն:

1 m չի՛ վասն մահուանն Տիրանայ ... յաւիտենից. ամէն (մինչեւ երկի աւարտը)
 2 bl որդոյ, ոգv₆ որդոյն փիս որդւոյ (sv)
 3 v₄ պատերազմն
 4 sv չի՛ եղեւ / ոգ եղեւ յաւուրսն յայնոսիկ
 5 tsvv₄ պատմութեան փիս պատմեալ (bl)
 6 sv հարսն փիս հարս (bl)
 7 sv զգնալն փիս զգալն (bl)
 8 v Հերակղի
 9 sv գայ փիս գնայ (bl)
 10 I պատերազմն
 11 sv կայսրն, b Կարս փիս կայսր (I)
 12 v եւ մնացից
 13 v համարեալ փիս համարել
 14 v դիմէւլեկոս / v՛ դեմեսլեկոս
 15 Iv Հոռովոց, b Հոռուց փիս Հոռուոց (s)
 16 b իշխան
 17 sv առաքեաց փիս առաքէ (bl)
 18 b թէ

19 I նենգեաց
 20 v Յոյնս
 21 b առաքէ
 22 b կոչեալ փիս կոչեաց (Isv)
 23 sv զՎրաց փիս Վրաց (bl)
 24 b որ փիս եւ (Isv)
 25 sv ձեռակոծ փիս ձեռակոծ (blv՛)
 26 b չի՛ հանել
 27 I գնեցկաւոր
 28 v զխաբող
 29 sv առաքեաց ինքն առ Վաչղեան զաւր փիս ինքն ... Վաչղեան (bl)
 30 sv Տիրան այսպէս
 31 v Նեղացար
 32 v վասն փիս ի վերայ
 33 v՛ գթուղթն Տիրան / b առ բուղթն եւ ընթերցաւ փիս ընթերցաւ գթուղթն
 34 bl քեռորդոյն
 35 b Վաչղենայ
 36 b գնեցկութեանն
 37 b բուղթն

13 Եւ բարկացեալ Վաշդեան՝ ետ ածել զՀամամ եւ ծայրատել զոտս եւ զձեռս նորա: 14 Եւ առեալ զպարսիկս¹ անց² ընդ գետն Ճորոխ եւ գնաց ի քաղաքն Համամայ, որ կոչի Տամբուր, ³եհար սրով եւ հրով եւ գերեաց զքաղաքն:

15 Իսկ սուրբ եպիսկոպոս քաղաքին Մանգնոս⁴ անիծեաց սաստիկ զիշխանն: 16 Եւ նորա հրաման տուեալ պարսկացն կոտորել զքահանայսն յեկեղեցին, որ կոչի սուրբ Սիովն⁵: 17 Իսկ եպիսկոպոսն աղաթեալ առ Աստուած լռութեամբ, միայն զայս հանեալ ի լոյս, թէ՛ «Եղիցի քաղաքս այս⁶ խոպան եւ աւեր⁷, եւ ոչ ոք իցէ, որ բնակիցէ⁸ ի սա յաւիտեանս յաւիտենից⁹»: 18 Եւ արկեալ զինքն ի վերայ սեղանոյն՝ գենին¹⁰ յաւուր Պենդեկոստէին¹¹, յառաջ քան զՔրիստոս պատարագեալն¹²: 19 Եւ ի վաղիւն միւսում¹³ ճայթեալ ամպոց¹⁴ երկնից՝ հրայրեաց արարին¹⁵ գնա, մինչ նստէր առ դռուն քաղաքին Տամբուրայ: 20 Զայս յետոյ շինեաց Համամ՝ զիւր անուն դնելով Համամաշէն: 21 Եւ ի գլուխ ել աղաթք Մանգնոսի, զի¹⁶ երեք հազար այր¹⁷ ի միում գիշերի¹⁸ սատակեցան, եւ այլքն փախեան, եւ քաղաքն աւեր մնաց¹⁹:

22 Ապա ի սոյն ամի ելանէ Հերակղ²⁰ եւ սպանանէ զԽոսրով: 23 Եւ յիշեաց գերդումն²¹, զոր ընդ Տիրան եւ ընդ ինքն, եւ կացուցեալ մարգպան ամենայն Հայոց: 24 Եւ ինքն գնաց ի Կոստանդինուպուլիս:

25 Եւ յետ Ը ամի եկն Աբղուահիմ՝ քեռորդին²² Մահմեդի²³, բազում աղխիւ՝ տասն եւ ութ²⁴ հազար առն եւ ձիոյ ընդ իւր բերեալ: 26 Խնդրէր հարկս ի Հայոց, իսկ Տիրան արձակեաց ժողով լինել²⁵ համարեն զաւրու ի պատերազմ:

27 Զոր դիպող²⁶ ժամանակ գտեալ իւր՝ որդին Վաշդենայ²⁷ Զոջիկ Վրաց իշխանն, ապստամբեցուցանէ զբովանդակ²⁸ Հայք՝ չերթալ առ նա: 28 Զայս տեսեալ Տիրանայ, թէ ամենայն ինչ ի վերջ հասեալ է, եդ զայս բանս առաջի զաւրացն²⁹ իւրոց ութ հազարաց, որք կամաւ էին եկեալ, թէ՛ «Մի վ Քրիստոսի ժողովուրդք, լաւ է ինձ մեռանել, քան զեկեղեցի Աստուծոյ հարկատու լինել³⁰ Տաճկաց»:

29 Եւ ի վաղիւն ժողովեալ ի ստորոտն Գրգուոյ, ի դաշտն, որ ընդ հարաւոյ³¹ խմբեցան յառաւաւտէ մինչեւ յերրորդ ժամն: 30 Դեռ եւս փախստեայ էին արաբեալ զՏաճկաստանսն, իսկոյն իշխանն Անձաւացեաց Սահուր³² ապստամբեալ, ի դուրս ելեալ եւ սուր ի վերայ Հայոց զաւրուն դնէ: 31 Իսկ Տիրան պատառեալ

1 b գպարսիկն
2 sv էանց փխ անց (bntqt)
3 Iv էհար / b չիբ էհար սրով ... անդէն պսակեցաւ (նախ. 33) (գրչագրի մէկ թերթի կորստի պատճառով)
4 b|sv Մանկնոս փխ Մանգնոս (nqt)
5 sv Սիօն
6 sv չիբ այս
7 v աւերակ փխ աւեր
8 v բնակիցի
9 I յաւիտեն փխ յաւիտեանս յաւիտենից (sv) / v՛ չիբ Իսկ եպիսկոպոսն ... յաւիտենից (մէկ նախ.)
10 sv գենին գնա
11 sv Պենդակոստէին
12 sv պատարագելն փխ պատարագեալն (I)
13 sv միւսում աւուրն փխ վաղիւն միւսում (Iv4)
14 I ամոց
15 s արար փխ արարին
16 I չիբ գի
17 I չիբ այր

18 I մին գիշեր փխ միում գիշերի (sv)
19 v՛ չիբ Զայս յետոյ ... մնաց (երկու նախ.)
20 v Հերակլ
21 nqv գերդումն
22 v քեռորդի
23 v Մահմետի
24 sv ութ եւ տասն փխ տասն եւ ութ (I)
25 s լինիլ
26 v դիպող
27 s Վաշտենոյ
28 v՛ զբովոր փխ զբովանդակ
29 sv գորաց
30 s լինիլ
31 sv որ ընդ հարաւոյ, ի դաշտ անդ փխ ի դաշտն ... հարաւոյ
32 sv չիբ Սահուր (Iv4)

զերկու ուղղման՝ պատահեաց¹ Սահուռայ եւ ասէ. «Կա՛ց, ուրացեալ Սահո՛ւռ, ըմբռնեաց² զքեզ Քրիստոս ի ձեռս իմ»։ 32 Եւ ձգեաց զգլուխն Սահուռայ սրով։ 33 Եւ ինքն անդէն պսակեցաւ³ երկու իշխանաւքն⁴։

34 Եւ ապա ի մէջ առեալ զզաւրսն Հայոց՝ ամենեցուն զկատարած կենաց հասուցանէին։ 35 Իսկ ոմանք⁵ փախստեայք⁶ լեալ՝ անցանէին հանդէպ մաւրաթախ⁷ Աւձ քաղաքի։ 36 Եւ կոտորեալ⁸ ի Պարսիցն⁹ կան ի պահեստի ընդ վկայարանաւն, եւ վերակոչի անուռն Սուրբ Բանակ։ 37 Իսկ Աբղուհիմ անցանէ ի¹⁰ Հարք եւ ի Բասեան, ի Վիրս¹¹ եւ ի Զաւախս¹² եւ ի Վանանդ. առեալ¹³ հարկս՝ դառնայ ի Տաճկաստանս¹⁴։

38 Ի սոյն ամի քակի եկեղեցին, որ¹⁵ յԱշտից¹⁶ վանսն՝ հիմնարկեալ ի սրբոյն Գրիգորէ, եւ Կարապետն, որ յիննակնեանսն, եւ կաթողիկէն, որ ի Թիլն¹⁷։ 39 Եւ մարգպանն¹⁸ կայ թաղեալ ի դուռն կաթողիկէին ի Զիւնկերտ Տարաւնոյ ի Պորպ քաղաքի¹⁹, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ, որում²⁰ փառք յաւիտեանս. ամէն²¹։

տուծոյ, որում²⁰ փառք յաւիտեանս. ամէն²¹։

40 22 Ժամանակագրութիւնս այս սկսեալ առ սրբոյն Գրիգորով²³ Զենոբայ²⁴ Ասորւոյ²⁵, վասն որ ինչ յիւրեան²⁶ տեղիսն գործեցաւ²⁷ թողեալ գրով ի նոյն եկեղեցին, հաճոյ է թուեալ²⁸ եւ²⁹ այլոց յետոյ զնոյն պահեալ³⁰ զկարգ³¹ միայն որ ինչ իշխան տանս այս առնէր³² քաջութիւն՝ իւրաքանչիւր հայր գրեալ զիւր ժամանակին³³ թողոյր³⁴։ 41 Եւ աճեալ՝ Պատմութիւն³⁵ Ասորոց³⁶ կոչի, զի այն հարանցն³⁷ անուանքն, որք գրեալք³⁸ կան մինչեւ ի Թողիկ, ամենեքեան³⁹ Ասորիք էին, եւ տուռն այն ասորի գրով եւ պաշտամամբ է⁴⁰ վարեալ. ապա Թողիկ⁴¹ փոխեաց զամե-

1 sv պատահեցաւ փխ պատահեաց (Inqv₄)
 2 sv զի ըմբռնեաց
 3 sv պսակեցաւ սրով
 4 bl յերկու իշխանաւք փխ երկու իշխանաւքն
 5 I ովմանք
 6 sv փախստեայ փխ փախստեայք (blnq)
 7 nv մօրաթաթախ փխ մաւրաթախ (blsv₄)
 8 sv կոտորեալքն փխ կոտորեալ (bln)
 9 nv₆ Տանկաց փխ Պարսիցն
 10 sv ընդ փխ ի (bln)
 11 sv Վիրս փխ Վիրս (bln)
 12 v Զախվախս
 13 v եւ առեալ
 14 Isv Տանկաստան փխ Տանկաստանս (b)
 15 s չիք որ
 16 v՝ յԱշտիշատի
 17 sv Մատրավանն ի Տարան, եւ մեծ կաթողիկէն յԱստղաբերդ, եւ Ներսիսի հայրապետի կաթողիկէ եկեղեցին ի Թիլն յեկեղեցաց գաւառն փխ կաթողիկէն, որ ի Թիլն (blnv₄)
 18 b մարգպան / n մարծպանն
 19 b քաղաք

20 s մերում
 21 b չիք ամէն / v չիք ի փառս ... ամէն / n Աստուծոյ յաւիտեանս յաւիտեանց փխ Քրիստոսի ... ամէն (2 տող)
 22 v այս վերջին հատուածից առաջ ունի վերնագիր՝ Յիշակարան, թերեւս դրուած հրատարակչի կողմից։ Որոշ ձեռագրերում (օրինակ՝ b) ժամանակագրութիւնս բառը գրուած է պարբերութիւններ նշող յատուկ (բայց ոչ գլխագրի) տառերով
 23 n Գրիգորի / sv սրբով Գրիգորի փխ սրբոյն Գրիգորով (blt)
 24 In Զենովբայ
 25 bl Ասորոյ
 26 n իւրեանց
 27 b գործացեալ / n գործեացն
 28 n թուեցաւ փխ է թուեալ
 29 Isv չիք եւ (bn)
 30 nsv պահել փխ պահեալ (bl)
 31 b կարգ / n կարգ է
 32 b առնէ / I առնէք
 33 n զիւր ժամանակն գրեալ փխ գրեալ զիւր ժամանակին
 34 v անցս թողոյր
 35 I պատմութիւնն / n պատմութիւնս
 36 v Ասորոց
 37 v հարանց / n զայն հարանց փխ զի այն հարանցն
 38 bln որ գրեալ փխ որք գրեալք (sv)
 39 n չիք ամենեքեան
 40 s չիք է / n պաշտամամբ էր փխ պաշտամամբ է
 41 sv մինչեւ ի Թողիկ. եւ նա փխ Ապա Թողիկ (bln)

նայն կարգս եւ զԱսորոց ցեղսն¹ բնաւ հա-
լածական² արար ի վանացն:

42 Բայց զոր ինչ ի Տրդատայ մինչեւ
ի Խոսրով արքայ³ Պարսից լեալ է⁴ ի տանս⁵
Մամիկոնէից⁶, ոչ գտի գրով⁷: 43 Ապա
տեղեկացայ⁸ յոմանց⁹, թէ¹⁰ ի կողմանս
Ուռհայի¹¹ է կրաւնաւոր ոմն Մար Մառա¹²
կոչեցեալ, եւ ունի զգիրսդ¹³ զայդ:
44 Գնացի եւ գտի¹⁴ առ նմա զգիրսն¹⁵, որ
ի նոյն Իննականեան¹⁶ վանս¹⁷ էր գրած եւ¹⁸
ի զաւրաց¹⁹ ուստեք ունէր²⁰ Պարսից²¹ կամ
յայլոց ուրուք ապականեալ գերկիրս²²:
45 Եւ գիրքն²³, կարծեմ²⁴, անդի²⁵ է²⁶ ան-
կեալ ի նա:

46 Եւ թարգմանեալ ի նմանէ²⁷ ԻԸ²⁸
պատճեան²⁹, եւ ժ, որ ի գրի առ իս կայր,

եւ բովանդակեալ³⁰ արարի ԼԸ³¹ պատ-
ճեան³²: 47 Ի մի գիրս³³ հաւաքելով³⁴ թո-
ղի մանկանց եկեղեցւոյ³⁵ ի ժամանակս
Թագաւորութեանն Հերակղի³⁶ եւ ի մահուն
Խոսրովու, հրամանաւ Ներսիսի³⁷ Հայոց
կաթողիկոսի եւ յիշխանութեանն³⁸ Մամի-
կոնեան Վահանայ³⁹, զոր մայրենեալք⁴⁰
Կամսարական⁴¹ կոչեն, որ ԼԲ⁴² էր ի Մու-
շեղայ, զոր Քաջակորով⁴³ կոչեն, մինչեւ⁴⁴
թուականն Հայոց որ ձԼ էր⁴⁵: 48 Գրեալ եւ
կազմեալ ի վանսն Գլակայ, ի դուռն Սրբոյ
Կարապետին, յորում կայ նշխարք Կարա-
պետին՝ բեւեռովն յայտնի գոյ⁴⁶, թողի ան-
մոռաց յիշատակ ինձ եւ իմոցն, ես՝ Յով-
հան Մամիկոնեան եպիսկոպոս՝ ԼԵ-երորդ⁴⁷

1 n ցեղն
2 n փախստական փխ հալածական
3 n արքայն
4 n էր փխ է
5 b տասն փխ տանս
6 v Մամիկոնեցից
7 n գրեալ փխ գրով
8 n տեղեկացեալ
9 I յովմանց, b ոմանց փխ յովմանց (nsv)
10 n եթէ
11 bl Ուռհայի / n Եղեացեաց փխ Ուռհայի (sv)
12 v՝ Մար Մառ
13 n զգիր փխ զգիրսդ
14 sv տեսի փխ գտի (bln)
15 n մայ զգիրն փխ մմա զգիրսն
16 n յիննականեան
17 sv վանսն փխ վանս (bln)
18 v եւ նա
19 Գրչագրերի ի զաւրաց հատուածի փոխարէն
գուցէ նիշտ է վերականգնել [զ] ի զաւրաց
20 n զաւրացն փխ զաւրաց ուստեք ունէր
21 v ի Պարսից
22 n էր գերկիրս / sv որ ապականեալ գերկիր փխ
ապականեալ գերկիրս
23 n զգիրքն
24 sv կարծեմ, թէ
25 lsv անտի փխ անդի (b)
26 n անդէն փխ անդի է
27 b նմանէն փխ նմանէ
28 v քան եւ ուր փխ ԻԸ
29 n պատճեանս

30 I բաւանդակեալ
31 v երեսուն եւ ուր փխ ԼԸ
32 n պատճեան
33 n գիր
34 b հաւաքելով
35 n եկեղեցոյ / b մանգանց եկեղեցոյ փխ ման-
կանց եկեղեցոյ
36 n Հերակղի, sv Հերակղայ փխ Հերակղի (bl)
37 bl տեսան Ներսիսի / n Ներսէսի փխ Ներսիսի
(sv)
38 v յիշխանութեան
39 n յիշխանութեան Վահանայ տանս Մամիկոնէից
փխ յիշխանութեանն Մամիկոնեան Վահանայ
40 q մայրենեալքն, b մայրենեալք, n մայրենովքն փխ
մայրենեալք
41 bl Կամսարականն փխ Կամսարական (nsv)
42 v երեսներորդ երկրորդ
43 n քաջ կորովի փխ Քաջակորով
44 q մինչ
45 v, չիք որ ԼԲ ... որ ձԼ էր (2 տող) / blsv չիք մին-
չեւ ... որ ձԼ էր (1 տող) (գուցէ նիշտ է ենթա-
դրել, թէ հեղինակի մնացեալ ժամանակագրա-
կան տեղեկութիւններին հակասող նախորդ 7
տողի բնագիրը (ի ժամանակս թագաւորու-
թեանն Հերակղի ... Քաջակորով կոչեն) չի
պատկանում է դարի սկզբնօրինակին եւ մու-
ծուած է այս նախադասութեան մէջ մի վաղ
գրչի կողմից՝ ժ գլխի ժամանակագրութեան
հատուածից այն կտրելով եւ այստեղ դնելով
միայն ն ձեռագրախմբի պահպանած Հայոց ձԼ
տարով թուագրման առջեւում)
46 nv չիք յորում կայ ... գոյ (1 տող)
47 է դարի սկզբնօրինակում թերեւս արդարա-
ցուած է պարզապէս վերականգնել ԻԵ-երորդ
փխ ԼԵ-երորդ

ի¹ Զենոբայ² առաջին եպիսկոպոսէն³ Մամիկոնենից, ի հայրութեանն⁴ Սամուէլի⁵, որ չորեքամսեան⁶ էր նստեալ⁷:

49 Արդ՝ որ⁸ զկնի դոցա այլ⁹ նստին վանականք, գոր ինչ գործի յաւուրսն¹⁰ նոցա¹¹ ի տանս յայսմիկ, դիցէ՛ ի նոյն մատենիս¹², զի այսպէս գտաք աւրինադրեալ յառաջնոցն:

50 Դարձեալ ես՝ տէր¹³ Յովհաննէս¹⁴ Մամիկոնեան եպիսկոպոս, աղաչեմ զմանկունս եկեղեցւոյ¹⁵ Աստուծոյ¹⁶, զի յորժամ զչարադրութիւնս¹⁷ զայս ընդաւրինակէք, մի՛ ինչ թուեսցի ումեք ծանր¹⁸, այլ¹⁹ եւ զիմ պատճեանն²⁰ անպակաս եւ լի գրով²¹ զըրոշմեսլի՛ք զհետ զըրեացդ²², զի աւրհնեալ լիջիք ի սրբոյ²³ Կարապետէն²⁴ եւ ի մեր²⁵ նուաստ հովուական²⁶ աղաւթից²⁷ եւ

բովանդակ իսկ ի²⁸ Քրիստոսէ: 51 Եւ Աստուած վարձահատոյց լիցի՛ զըողացդ եւ ընթերցողացդ²⁹. ամէն:

52 30Իսկ եթէ ոք երկբայաբար³¹ եւ թերի մտաւք ընկալցի զչարադրեալս³², թերի ընկալցի³³ եւ³⁴ զվարձան ի Քրիստոսէ՝ որպէս³⁵ զնախանձաւոր եւ զթաքուցանող եւ զզլացող³⁶ շնորհացն Քրիստոսի³⁷: 53 Նմանապէս աւրհնեսցի՛ն ի Քրիստոսէ³⁸ կատարիչք հրամանացն առաջնոցն եւ յետնոցս³⁹: 54 Եւ որ ոք զմեր անունն ի⁴⁰ յիշատակէ⁴¹ այս⁴² գրոյս ջնջէ⁴³, լիցի՛ եւ ինքն ջնջեալ⁴⁴ եւ զրկեալ ի մեր աւրհնութենէ⁴⁵: 55 Եւ կատարիչք հրամանացս⁴⁶ եղիցի՛ն աւրհնեալ⁴⁷ յԱստուծոյ եւ ի սուրբ Կարապետէն⁴⁸ յաւիտեանս յաւիտենից⁴⁹. ամէն⁵⁰:

1 b չիբի
2 I Զենովբայ
3 b եպիսկոպոսէ
4 sv հայրապետութեանն ի/ս հայրութեանն (blnq)
5 nq Սամուէլայ, bl Սամուէլի ի/ս Սամուէլի (sv)
6 nq Գ ամ ի/ս չորեքամսեան
7 v4 չիբի հայրութեանն ... նստեալ (I տող)
8 sv որք ի/ս որ (blnq)
9 sv այլք, nq այլ ի/ս այլ (bl)
10 v յաւուրս
11 nq չիբի յաւուրսն նոցա
12 sv մատենան ի/ս մատենիս (blnqv4)
13 v4 չիբի տէր
14 v Յովաննէս, bs Յոհաննէս, nqv4 Յոհան ի/ս Յովհաննէս (I)
15 nqv4 եկեղեցոյ, b եկեղեցեաց ի/ս եկեղեցւոյ (lsv)
16 q սրբոյ ի/ս Աստուծոյ
17 b զչարադրութիւն / nq զչարադրութիւնս / sv զչարագրութիւնս
18 sv ծաղր ումեք, v4 ծանր ումեք ի/ս ումեք ծանր (bl) / nq ումեք ծանր թուեսցի ի/ս ինչ ... ծանր
19 nqv4 այլ
20 b պատենանս / nqv4 պատենէնն
21 nq լիով ի/ս լի գրով
22 s գրելոցդ, b գրեալեացդ ի/ս գրելեացդ (lnqv4)
23 sv սուրբ ի/ս սրբոյ (blv4)
24 b Կարապետն
25 v4 մերմէ
26 v4 հովուականէ
27 b աղաւթիցս / nq նուաստութենէս ի/ս նուաստ ... աղաւթից

28 nq յամենեցունց արարչէն ի/ս բովանդակ իսկ ի
29 v4 ընթերցողաց
30 q չիբի ամէն / v4 չիբի իսկ եթէ ... յաւիտենից. ամէն (չորս նախ, երկի աւարտը) (v4-ում պակասը պատճառովի պատճառով է)
31 bl երկմտաբար ի/ս երկբայաբար (nqs)
32 s զչարադրեալսն, b զչարադրեալս, nq զչարադրութիւնս ի/ս զչարադրեալս (I)
33 b ընգալցի
34 q չիբի եւ
35 nq իրրեւ ի/ս որպէս
36 s զլացող / nq չիբի եւ զլացող
37 b Քրիստոսի. ամէն
38 q չիբի Քրիստոսէ
39 s առաջնորդացն եւ յետ նոցա ի/ս առաջնոցն եւ յետնոցս (blnq)
40 Is չիբի ի (b) / nq անունս ի/ս անունն ի
41 s յիշատակի / nq յիշատակէս
42 lq յայս
43 q ջնջեսցեն ի/ս ջնջէ
44 q ինքեանք ջնջեալ եղիցին ի/ս ինքն ջնջեալ
45 nq արհնութենէս / b արհնութենէ եւ աղաւթից
46 s հրամանաց
47 s օրհնեալք / nq օրհնեալ եղիցին ի/ս եղիցին արհնեալ
48 b սրբոյ Աստուածածնէս ի/ս սուրբ Կարապետէն (ls)
49 q չիբի եւ ի սուրբ ... յաւիտենից
50 n չիբի եւ ի սուրբ ... ամէն (I տող)

ԴԱԲԻՑ ԿԱՐՔԱՑԻ

ՅԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՅԻՄԱՍՏԱՍԻՐԵԼԻ ՀԱՐՑՈՒԱԾՍ

Ի ԽՆԴՐՈՅ ԱՇՈՏՈՅ ՊԱՏՐԿԻ

ԲԱՆ ՀԱՄԱՏՈՅ ԸՆԴԴԵՍ ՀԵՐՁՈՒԱԾՈՂԱՑ

[ՅԱԲԵԼՈՒԱԾ]

ԴԱԻԹ ՀԱՐՔԱՅԻՆ ՈՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Դաւիթ Հարքացին ծնունել է է դ. սկզբին Հարք գաւառի Հերեթն կամ Հերետն գիւղում: Իր ուսումն ու կրթութիւնը ստացել է Կ. Պոլսում Թէոզոքես դիակոնի մօտ, որը հռետորի մեծ համբաւ ունէր եւ Կ. Պոլսի Պօղոս պատրիարքի (639-654 թթ.) սարկաւազն էր:

Դատելով իր անուամբ հասած երկերից՝ նա առանձին հետաքրքրութիւն է ցուցաբերել աստուածաբանութեան եւ փիլիսոփայութեան նկատմամբ: Նրա աշխատութիւնները կրում են Արիստոտելի փիլիսոփայութեան եւ Փիլոն Եբրայեցու աստուածաբանութեան դրոշմը:

Աւանդաբար մեզ են հասել Դաւիթ Հարքացու հետեւեալ գործերը՝

- ա. Ի խնդրոյ Աշոտոյ պատրկի (660-690 թթ.).
- բ. Ի հրամանէ Անաստասու Հայոց կաթողիկոսի (661-667 թթ.).
- գ. Բան հաւատոյ ընդդէմ հերձուածողաց.
- դ. Առ երկաբնակսն ընդդիմադրութիւն.
- ե. Յիմաստասիրական եւ յիմաստասիրելի հարցուածս.
- զ. Իմաստութիւն Դաւթի Քերդողի.
- է. Դաւթի Հերտանացոյ վասն իւղոյն գոր արար Մովսէս.
- ը. Նկատումն Արիստոտելի.
- թ. Դաւիթ Հարքացի ասէ.

Դաւիթ Հարքացու աշխատութիւնները տպագրուում են ըստ Գարեգին Յովսէփեանի¹ (ա.-դ.) եւ Գալուստ Տէր-Մկրտչեանի² (ե.-թ.) կազմած գիտական բնագրերի: Դաւիթ Հարքացուն վերագրուող երկու փոքրիկ հատուած տպագրուում են ըստ Անանիա Սանահնեցու Պատնառ երկից սրբասացութեան...³ եւ Վարդան Արեւելցու Արմատ հաւատոյ դաւանաբանական երկերի⁴:

Յակոբ Քեոսեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. Գարեգին վրդ. Յովսէփեան, Դաւիթ փիլիսոփայ (Հարքացի). Է դարու մատենագիր, «Արարատ», 1906:
2. Գալուստ Տէր-Մկրտչեան, Դաւիթ Հարքացի, Գալուստ Տէր-Մկրտչեան, Հայագիտական ուսումնասիրութիւններ, գիրք Բ, աշխատասիրութեամբ Պ. Հ. Յակոբեանի, Ս. Էջմիածին, 1998:
3. Ներսէս վրդ. Ակիմեան, Դաւիթ Անյաղթ եւ Դաւիթ Հարքացի. Յունարան դպրոցի

---

1 Տե՛ս Գարեգին վրդ. Յովսէփեան, Դաւիթ փիլիսոփայ (Հարքացի). Է դարու մատենագիր, «Արարատ», 1906, էջ 261-272, 1916, էջ 898-911:

2 Տե՛ս Դաւիթ Հարքացի, Գալուստ Տէր-Մկրտչեան, Հայագիտական ուսումնասիրութիւններ, գիրք Բ, աշխատասիրութեամբ Պ. Հ. Յակոբեանի, Ս. Էջմիածին, 1998, էջ 223-248:

3 Տե՛ս Յակոբ Քեոսեան, Աստուածաբանական բնագրեր, ուսումնասիրութիւններ, Ս, Անանիա Սանահնեցի, Ս. Էջմիածին, 2000, էջ 329:

4 Տե՛ս Վարդան Այգեկցի, Գիրք հաստատութեան եւ արմատ հաւատոյ, Երեւան, 1998, էջ 189:

թարգմանիչներն ըստ Հայ աւանդութեան եւ Զ-է դարու Դաւիթ Իմաստասէրները, ՀԱ, 1956, էջ 123-163, 301-320, 1957, էջ 131-159, 267-281:

4. **Վարդան Այգեկցի**, Գիրք հաստատութեան եւ արմատ հաւատոյ, Երեւան 1998:
5. **Յակոբ Քեռսէեան**, Աստուածաբանական բնագրեր, ուսումնասիրութիւններ. Ա. Անանիա Սանահնեցի, Ա. Էջմիածին, 2000:

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԱՏՈՒԱԾ ԶԵՌԱԳՐԵՐԻ ԵՒ ՅԱՄԱՌՕՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- Ա - ՄՄ ձեռ. թիւ 3295, ժամանակ՝ ԺԸ դ., գրիչ՝ Եգեկիէլ Էրէց
- Դ - ՄՄ ձեռ. թիւ 6567, ժամանակ՝ 1733 թ., գրիչ՝ Մարգար ժամարար
- Զ - ՄՄ ձեռ. թիւ 1982, ժամանակ՝ 1702 եւ 1699 թթ., գրիչ՝ Ստեփանոս Թոխաթեցի
- Ա - ՄՄ ձեռ. թիւ 2679, ժամանակ՝ 981 թ., գրիչ՝ Ղուկաս
- Բ - ՄՄ ձեռ. թիւ 3029, ժամանակ՝ ԺԷ դ.
- Շ - ՄՄ ձեռ. թիւ 1749, ժամանակ՝ ԺԷ դ.
- Ը - ՄՄ ձեռ. թիւ 1714, ժամանակ՝ 1636 եւ 1659 թթ., գրիչ՝ տէր Ղազար եւ Յոհան Կարնաւանցի
- Թ - ՄՄ ձեռ. թիւ 2101, ժամանակ՝ 1223 թ., գրիչ՝ Ստեփանոս Աղթամարցի
- ա - տողամիջերում եւ լուսանցքներում սրբագրութիւններ Ա ձեռագրի մէջ միեւնոյն գրչից
- բ - Բազմավէպ 1848 թ. էջ 192 (Հանելուկ)
- բ - Բազմավէպի տարբեր ընթերցուածները այլ եւ այլ ձեռագրերից
- է - Էմինի հրատարակածը իր ձեռագրից, История Армении Моисея Хоренского, 1858, Москва, стр. 369
- ՆԶԲ - Նոր Բաղգիրք Հայկազեան Լեզուի, որ ունի բազմաթիւ վկայութիւններ՝ 1836 թուին կամ քիչ առաջ՝ Ա-ից կատարուած մի ընդօրինակութիւնից, որ կրում է 218 համարը Վենետիկի Մխիթարեան մատենադարանում: Տե՛ս **Յ. Տաշեան**, Մատենագրական մանր ուսումնասիրութիւն, Վիեննա, 1895, էջ 201-202 եւ յաւելուած:
- ՆԶԲ - Յաւելուած ՆԶԲ-ի, երկրորդ հատորի վերջում՝ «Մնացորդն նորագիւտ բառից»

¹ Ձեռագրի մանրամասն նկարագրութիւնը տե՛ս **Բարսեղ վրդ. Սարգիսեան**, Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վենետիկ, Խո. երկրորդ, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1924, էջ 269-294:

**1ՊԱՒԹԻ ՀԱՐՔԱՑՒՅ ԵՒ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԻ ՈՐ ՅԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ
ՅԻՄԱՍՏԱՍԻՐԵԼԻ ՀԱՐՅՈՒԱԾՍ**

- 1 [Ա.] Հարցումն. Ձի՞նչ է մարդ:
- 2 -Պատասխանի. Հոգի ի մարմնի կապեալ² միջնորդաւ շնչոյ, եւ ի նոյն երկուքն միաւորեալ. սա մարդ ասի եւ Աստուծոյ պատկեր:
- 3 [Բ.] Հ. Ձի՞նչ է շունչ:
- 4 -Պ. Սեռն աւել ընդ հրոյ կապեալ, վասն որոյ շունչ ասի, եւ ի մարմնի եղեալ զանաւարագոյնս [ոյժից]³ եւ զհիւթիցն յինքեան⁴ բերելով կեանս՝ կարմրացեալ արիւնանայ, ⁵զի ամենայն մտեղւոյ շունչ իւր արիւնն է. եւ յԱւրէնսն գրեալ է՝ Մի՛ ուտիցես շունչ ընդ մտոյ. սա յաստուածուստ խոստովանեալ է շունչ⁶:
- 5 ⁷[Գ.] Հ. Ձի՞նչ հիւթք մարմնոյ:
- 6 -Պ. Հող եւ ջուր. վասն զի ստեղծանելիքս այսոքիկ, որ ի ձեռն զգայական շնչոյն՝ հոգւոյն ընդուներէ:
- 7 [Դ.] Հ. Ձի՞նչ է մարմին:
- 8 -Պ. Գործի հոգւոյ առ ի կենցաղս հաղորդութեան, որով⁸ ոսկերքդ այսր անդր սոթք⁹ եղեալ՝ պատկանեալ ջղակապ յաւդիւք, յաղագս [անդր]ադարձութեան¹⁰

¹¹ըստ պիտոյից գործոյդ առ ի գործդ, զի պատշաճ ¹²լիցի ի գործավարութիւն:

9 [Ե.] Հ. Ձի՞նչ է հոգի:

10 -Պ. Իմաստութիւն արարած եւ անտեղի, ի զգայականիս միացեալ¹³ ի շունչ, հոգի զսա անուանէ¹⁴. Իսկ ¹⁵գետեղուածն սորա ի սմա եւ կապուածն ասի միտք. յորմէ այնուհետեւ իբր ¹⁶ի վայրէ ումեմնէ իմաստն զխորհուրդն բացածագէ¹⁷, եւ ինքն յինքեան կայ մնա[յ]:

11 [Զ.] Հ. Ձի՞նչ է իմաստ:

12 -Պ. Պարզեւ Աստուծոյ, զաւրութիւն աննիւթ, մի եւ միածին բնութիւն, ¹⁸անկերպ ակն հոգւոյ, լոյս անըմբռնելի յեղելոյ¹⁹, պարփակեալ յԱստուծոյ, կամ իսկապէս ճաճանչ Աստուծոյ եւ իմաստութեանն:

13 [Է.] Հ. Ձի՞նչ է խորհուրդ:

14 -Պ. Նախանկար կերպացումն գործոյ եւ բանի եւ իրի, որ իբր ի հայելուջ ամենայն ինչ գծեալ, եւ ընդդէմ դնի մտացն

1 A Իմաստասիրական եւ յանիմաստասիրելի հարցումս / a աւելացնում է Գաւթի Հարբացւոյ եւ փիլիսոփայի որ յ...

2 A կապեցեալ. ուղղում ենք՝ կապեալ. հմմտ. Բ հարց. ընդ հրոյ կապեալ

3 A շատ անպատշաճով՝ ոյժից. բերես՝ հոյզից=հուզից

4 A բերելով / a բերելով կեանս

5 a-ի աւելացրածն է՝ Ձի ամենայն... խոստով

6 A բերք 146բ

7 A լուսանցում հատուածաթիւ՝ ՃՀԱ

8 A յորում փխ որով

9 A լուսանցում իբրեւ մեկնութիւն՝ մազդ փխ սոթք / նշ՛ տե՛ս մազդ եւ սոթք

10 A այնորադարձութեան / a անորադարձութեան բառի սկզբի տառերը կիսեղծ եւ մաշուած / նշ՛ տե՛ս այսրանորադարձութեան

11 A ըստ պիտոյից գործոյ / a ըստ պիտոյից գործոյդ

12 A լիցի գործավարութիւնն / a լիցի ի գործավարութիւնն / նշ՛ լիցի ի գործավարութեան տե՛ս սոթ եւ / նշ՛ տե՛ս գործավարութիւն / տե՛ս եւ նշ՛ ջղակապ

13 a-ի աւելացրածն է՝ միացեալ

14 A անուանեցուցանէ, ցուց վանկը նոյն բանաբով ջնջած

15 նշ՛ գ գետեղուածն սոցա ի սմա եւ կապուածն՝ ասի միտք / նշ՛ տե՛ս գետեղուած / նշ՛ տե՛ս կապուած

16 A ի վայր ումեմնէ / a ի վայրէ ումեմնէ

17 նշ՛ տե՛ս բացածագել

18 A անկերպ ակն բոլորովին մաշուած եւ անընթեռնի / նշ՛ տե՛ս անկերպ ակն հոգւոյ. տե՛ս անկերպ

19 A յեղելոյ

առ յ[ը]նտրութիւն. ¹ապա ուրեմն ²խորհուրդ՝ յղացումն բանի, եւ բանն³ ծնունդ խորհրդոյ, ⁴որ զգործն եւ զիրն բացերեւեցուցէ. իսկ միտք ⁵իբրու պատճառ⁶ հայրութեան կայցէ⁷ գտեղի: ¹⁵ Իսկ սա ուրեմն այսպէս կերպանայ միտք:

¹⁶ [Ը.] Հ. Զի՞նչ է բան:

¹⁷ -Պ. Բան է մտաց⁸ բնական ծնունդ, բայց ըստ նմա այդգունակ ներգործէ ի պարզին արտաբերութիւն խորհրդոյ, իսկ ի մասունս եղեալ՝ ի ձեռն գործոյ Հնչման տա[ռիւ]ք⁹ ձեւացեալ եւ ի դուրս եկեալ յայլս ծանաւթանայ:

¹⁸ [Թ.] Հ. Զի՞նչ է զգայութիւն:

¹⁹ -Պ. Անզննելոյ անձին ձեռք, զննելիք ¹⁰ըստ զգալեացդ թուոյ, որք ի հոգւոյն մինչեւ ի մարմինն թափանցեալ եւ իւրաքանչիւր ոք զէիցդ¹¹ բուռն հարեալ ¹²առ մի[տղ] ածէ, որում եւ ¹³անասուն կենդա-

նիքդ արժանացեալ մասն ընկալան, ¹⁴ապա ուրեմն եւ աւգնականք (սոքա) ¹⁵իսկ միմեանց:

²⁰ [Ժ.] Հ. Իբրու պատուական ելով քան զամենայն մարդս՝ ընդէ՞ր ¹⁶հետի նա [ա]յդոց:

²¹ -Պ. Որպէս գաւառնահեղ¹⁷ եւ ապա թագաւոր. ¹⁸որպէս եւ ի քեզ է՝ ի վերջէ իշխանական առաջնորդ՝ թագաւորէ միտքդ:

²² [ԺԱ.] Հ. Իսկ ո՞րքան ¹⁹գերագոյն այդոց ունի ի կենդանեաց մարդս:

²³ -Պ. ²⁰Ըստ հոգւոյ՝ առաւելեալ ես բանիւ, ըստ մարմնոյ՝ ձեռաւք:

²⁴ ²¹[ԺԲ.] Հ. Եւ ո՞չ մտաւք:

²⁵ -Պ. Վարժումն է ամենայն ինչ եւ ի քեզ. ի ձեռն վարժմանն իբր²² արհեստ ինչ կրթական եւ ²³ի ձեռն բանիդ իմաստքդ²⁴ առաւելանին. քանզի ²⁵իբր իշխան ²⁶ի վարժի կացեալ ես²⁷ ունել²⁸ գիշխանութիւն, ²⁹այդ ³⁰զգգալն նաեւ ¹առաւելեալ

1 A ապ[ա ուրեմն]. փակագծուածը մեր լրացրածն է թափուածի տեղ:
2 ՆձԲ խորհուրդ՝ յղացումն բանի, եւ բանն՝ ծնունդ խորհրդոյ. տե՛ս յղացումն
3 A բան / a բանն
4 A կիսեղծ որ զգործն եւ զիրն բաց / ՆձԲ հմմտ. բացերեւուցիւն, բացերեւոցեյ, բացերեւեցուցանեմ, բացերեւական, բացերեւապէս, բոլորն էլ Դաւիթ Անյաղթից, Պերիարմ
5 A հազիւ նշմարելի իբրու պատճառ հայրութեան
6 a պատճառ
7 a կայցի
8 a մտացն
9 A թափուած եւ սրբագրութեան հետեւերով՝ տա... / ՆձԲ հմմտ. երկար տաղիւք արտաբերեցի Քերական Թր. տե՛ս արտաբերել զբան / ՆձԲ տե՛ս արտաբերութիւն / Հմմտ. նաեւ Որ եմ սոփա [= անուն եւ բայ] մասնկուցի արտաբերութեան բանի. Անյաղթ. Պերիարմ.
10 A հազիւ նշմարելի՝ ըստ զգացելեացդ
11 A գէիցս / a գէիցդ / A թերթ 147ա
12 A փակագծուածն անապահով. կամ թերեւս՝ առ մի՞նդ ?
13 ՆձԲ տե՛ս անասուն / Հմմտ. անասուն կենդանիք ասացուածը Փիլոն «Յաղագս բան ունել եւ անասուն կենդանեացդ» եւ Սահմ. եւ Պիտ.:

14 A ապա ուրեմն աւգնականի իսկ միմեանց / a-ի աւելացրածն է՝ եւ, սոփա
15 A սրբագրութեան հետեւերով՝ իսկ միմեանց
16 A հետիւնայդոց
17 ՆձԲ չունի գառաւնահեղ
18 Հմմտ. «Քանզի որպէս մարմնոյ իշխանական առաջնորդ է դեմքն, այսպէս հոգւոյ իշխանական միտքն». Փիլոն Այլար. Վեներտիկ, 1892, էջ 118:
19 a գերագոյնն այդոցն
20 A ըստ հոգւոյն. նու-ն թանաքով ջնջուած
21 Տե՛ս այս ժԲ հարցումը գրեթէ ամբողջութեամբ՝ «նկատումն Արիստոտելի» գրութեան մէջ:
22 A իբրեւ. եւ-ը վերուած
23 A ի ձեռն / a եւ ի ձեռն
24 A իմաստքն / a իմաստքդ
25 ՆձԲ Իբր իշխան ի վարժի կացեալ է ունել գիշխանութիւն. տե՛ս վարժ
26 A ի վարժից. ցո-ն վերուած կամ տժգունացած
27 A ե / a ես
28 A ունել բառը թափուած թղթի բարակութեան պատճառով եւ նոյն գրչից նշանակուած լուսանցում
29 ՆձԲ Այլ զգնալն նաեւ առաւելեալ եւս ի քեզ ունի. տե՛ս վարժ
30 A զգգալն / a զգգալն նաեւ

եւս ի քէն ունին, որպէս ակամբ այծեամն եւ ականջաւք էշ, հոտոտելեաւք շուն, ճաշակելեաւք ոչխար եւ այլք նոյնպէս, իսկ² ապաքէն մտաց ³հետեւանք այդոքիկ: 26 ⁴Այդ եւ յառաջ զգա[յ] զպատերազմ ձի, եւ զգէշ անգղ⁵, եւ զկարածմերունս այլք խոտաբոյծք. եւ զուղակք⁶ զծովական վտանգն, եւ զհոտ գարնան թռչունք. իսկ ⁷սարդիցդ եւ մեղուացդ եւ ծածեացդ⁸ ճարտարութիւն անդր եւս քան զամենայն ճարտարապետացն անցանէ⁹ կերտա:

27 ¹⁰[ԺԳ.] Հ. Ընդէ՞ր ախտս բնութիւնս¹¹ եբեր [ի]¹² պատուական կենդանիս:

28 -Պ. Ոչ բնութիւնս եբեր, այդ պատիժս ընդ յանցանացն բնութիւնս առընկալաւ, եւ ¹³այդովքն [առ] արարածք զզատաստան հատուցանէ:

29 [ԺԴ.] Հ. Իսկ ընդէ՞ր որ անպարտն է պատժի ասացեր:

30 -Պ. Զի վասն մարդոյն ապաքէն ամենայն ընդ երկնիւքս, եւ ի յանցանելն՝ վասն որոյ¹⁴ ամենայնք՝ պատժին եւ ամե-

նայն ընդ երկնիւքս. այդպէս եւ առ Դաւիթն:

31 [ԺԵ.] Հ. Արդ ո՞չ բնական յիս ախտքն:

32 -Պ. Այդ եւ ոչ ախտալից բարերարն ստեղծանէ, քանզի եւ ոչ ի կենաց մահ. այդ ¹⁵երեք տեսակք են ախտիցն:

33 [ԺԶ.] Հ. Ասա՛ զերիցն:

34 -Պ. Առաջին՝ բարւոյականդ¹⁶ որ ի լաւ բնութենէն զվատթարսն կամաւք¹⁷ ախտացար: ³⁵Երկրորդ՝ որում ¹⁸դուք բնականդ ասէք՝ ցանկութիւն¹⁹, հոգք, տրտմութիւն, երկիւղ՝ որ ի հոգեռջ. քուն, քաղց, ծարաւ, վաստակ, եւ որ ²⁰ըստ ցրտոյ կամ ըստ տաւթոյ կատարի՝ որ ի մարմնի: ³⁶²¹Եւ երրորդս որ յառողջութեան. տապք մարմնոյ ²²եւ շնչախտք, ²³եւ հաշմունք եւ սուր հիւանդութիւնք, կարապետք մահու, եւ գլխովին իսկ մահ, որ զամենայն կենցաղս²⁴ լուծանէ զգալիս: ³⁷²⁵Այլ այս երկու²⁶ դասք ծայրք առաջնոյն եւ ի նմանէն ըստ ախտասէր ²⁷կամացն բուսեալք:

38 [ԺԷ.] Հ. Ապա ուրեմն ²⁸ի բնութեա՞նս:

39 -Պ. Ո՛չ, այդ ¹յանձնիշխան կամացն ²ի քէն ծնեալ՝ սնուցեր, զբեցեր եւ ի քեզ տիրացուցեր:

1 A ոչ շատ ապահով՝ առաւելել եւս ի քէն ունին. թերեւս կարելի է կարդալ նոյնը նաեւ՝ առաւել եւս այդքն ունին
2 A սրբագրութեան հետեւերով՝ իսկ
3 A հետեւանք այդ / a հետեւանք այդոքիկ
4 A յառաջ / a այդ եւ յառաջ / նշ՛ք Յառաջ զգայ զպատերազմ ձի, եւ զգէշ անգղ եւ զկարածմերունս այլ խոտաբոյծք. տե՛ս կարածմերունս
5 A անկղ
6 a զուղականք
7 նշ՛ք Սարդիցդ եւ մեղուացդ եւ ծածեացդ մարտարութիւն անդր եւս քան զամենայն ճարտարապետացն անցանէ կերտա. տե՛ս մարտարապետ, ծածի, զուղական, ծովական
8 A սրբագրութեան հետեւերով՝ ծածեացդ
9 A անցանէ / a անցուցանէ
10 A լուսանցում հատուածաթիւ՝ ՃՃԲ
11 A շատ մաշուած՝ բնութիւնս
12 A չի՛ր ի
13 A այդովքն արարարածք / a այդովքն արարարածքն = առ արարածս
14 A որոյ հազիւ վերծանելի

15 A թերք 147ր
16 A բարւոյականք / a բարւոյականդ
17 A հազիւ նշմարելի՝ կամաւք
18 A դուրդ բնական / a դուրդ բնականդ. / տե՛ս եւ նշ՛ք՛ք բարւոյականք
19 A ցանկութիւն / a լուսանցում կրկնում է նոյն բառը՝ A-ի մէջ վնասուած լինելով:
20 a ըստ ցրտոյն
21 a եւ երրորդն է որ յառողջութեան է
22 A եւ շնչախտք / a եւ այդ ինչ ախտք
23 A եւ հաշմու / a եւ հաշմունք
24 A սրբագրութեան հետեւերով՝ կենցաղս
25 A Այս. չի՛ր այլ / a այլ այս
26 A երկու. նկատուում է Բէ-ի հետեւեր = երկուս
27 A կամաց ուսեալք / a կամացն բուսեալք
28 A շատ մաշուած՝ ի բնութեանս

40 [ԺԸ.] Հ. ³Ուստի⁶։

41 -Պ. Յանաստուածասէր բարուցդ՝ իմաստակիրդ⁴ ⁵չար իմացուածով։

42 [ԺԹ.] Հ. Եթէ⁶ շարժիցի՞ ծառ ⁷առանց հողմոյ։

43 -Պ. Ըստ ներելոյն Աստուծոյ ոչ. ըստ կամելոյն կամ ըստ առնելոյն. կամ թէ⁸ ո՞չ լուար ⁹ի Տեառնէն՝ Ետու գքեզ յաստուած Փարաւովնի, զՄովսէս զ- [ը]նտրեալն, միթէ¹⁰ զՓարաւովն քեզ։

44 [Ի.] Հ. Իսկ ո՞րպէս ¹¹սիրեալ լինէր¹², եթէ¹³ ոչ ի բնութեանս հեշտ ցանկութիւն։

45 -Պ. Այդ գունակ ծննդեանն, եթէ¹⁴ ոչ ախտասիրեալ¹⁵։

46 [ԻԱ.] Հ. Ասա՛ զգունակն։

47 -Պ. ¹⁶Յիշեա՛ զի արտաքսեալ եղեր¹⁷ յայնց կենաց եւ ցանկապատեաց զգունակն բոցեղէն¹⁸ սուրն։

48 [ԻԲ.] Հ. Փոքր ինչ առհաւատչեայ։

49 -Պ. Հրե[չ]տակացն¹⁹։

50 [ԻԳ.] Հ. Եւ ո՞չ առանձնական լինելութեամբն համայն ամենայնքն։

51 -Պ. Ոչ։

52 [ԻԴ.] Հ. Ընդէ՞ր։

53 -Պ. Այսպէս մ[...]²⁰, զի եւ զեղելութիւն տեսանելով յանեղական կարծեացն խրատեսցի եւ վատթարն²¹ ի չար տրտնջմանէն, իբր ²²այդասէրութեան առ լաւն. որպէս ոչ առանձինն եւ կնոջն²³, այլ ի կողէ նախեղելոյն առնի լինել, զի անպատճառ²⁴ ամբաստանութեան ասասցի ամենայն վատթարն, եւ լաւն՝ ամպարհաւածութեան. աստուստ իմա՛ զԱստուած ոչ պատճառ չարեաց։

54 [ԻԵ.] Հ. Եւ արդ նո՞յնպէս ունել նոցա։

55 -Պ. Ոչ։

56 [ԻԶ.] Հ. Իսկ ո՞րպէս։

57 -Պ. Աստուածային սահմանաւ շուրջ փակեալ՝ քանակութիւնն լցեալ՝ անդէն զյագումն էառ²⁵, որպիսի աստեղացդ։

58 [ԻԷ.] Հ. Կամ է ինձ գիտել, թէ²⁶ ընդէ՞ր սիրի ախտն՝ ախտ ելով։

59 -Պ. ¹Պատիրն տեսակաւ ²պատրեալ գեղեցկի եւ քաղցր ի ճաշակ։

1 A յանձնիշխանական վերջաւորութիւնը ակամ ջնջուած թանաքով / նշի յանձնիշխան կամացն ի ԲԷն ծնեալ, սնուցեր, գրգեցեր եւ ի ԲԵԳ տիրացուցեր. տե՛ս տիրացուցանեմ

2 A ի ԲԷն ծնեալ սնուցեր. շատ վնասուած՝ գրգեցեր

3 նշի Ուստի⁶. յանաստուածասէր բարուցդ՝ իմաստակիրդ չար իմացուածովդ. տե՛ս անաստուածասէր

4 A իմաստ...դ

5 a չարիմացդ տուածով

6 A եթե

7 A շատ վնասուած՝ առանց հողմոյ

8 A թե

9 A շատ վնասուած՝ ի Տեառնէն

10 A միթե

11 A սիրեալ=սերեալ? / նշի սիրեալ լինի ցանկութիւն. այլ գունակ (որպէս ի պետս) ծննդեան, եթէ ոչ ախտասիրեալ (կամ ախտասիրաբար լեալ). փակագծուածները նշի-ինն են։

12 A լիներ. կարելի է կարդալ նաեւ՝ լինեի

13 A եթե

14 A եթե

15 A ախտասիրեալ / a ախտասիրեալ

16 նշի Յիշեա՛, զի արտաքսեալ եղեր յայնց կենաց, եւ ցանկապատեաց զգունակն (անախտ սերմնեան) բոցեղէն սուրն. տե՛ս ցանկապատել։

Հմտ. Ի Բրովբէից բոցեղիմաւ ցանկապատեալ. Անյաղթ. Բարձր

17 A եղեր

18 A բոցեղէնն. վերջին նու-ն ջնջուած թանաքով

19 A հրչտակացն

20 A երկու բառ անվերծանելի, Բերուածի հետեւերով / a տողամիջումաց սրբագրութիւն

21 A վատթարն / a զվատթարն

22 նշի Այլասերութիւն առ լաւն. որպէս ոչ առանձինն եւ կնոջն, այլ ի կողէ նախ եղելոյն առ նա լինել. տե՛ս այլասերութիւն

23 A կնոջն

24 A թերթ 148ա

25 A ետ

26 A թե

60 [ԻԸ.] Հ. Իսկ ո՞րպիսի տեսակն, որ եւ պատրել կարաւզագոյն:

61 -Պ. Տնկոց ձեւացաւ բարին, որպէս զի ստուգապէս առ ձեռն հայեցուցէ [յ-]երկին³, այսպէս եւ չարն տեսակ առեալ ի խորհուրդս կերպանայ, ինքնածին եղեալ ի նոյն վայրի, ⁴եւ ի բարւոջն բուսեալ ⁵եւ ընդ նմա ածեալ՝ ընդդէմ հանդիսանայ. եւ սոքա երկոքին ⁶աճեցեալ ի ստեղն, ի յոստս, ի ճիւղս եւ ի ծայրս, երկաքանչիւր ըստ իւր պտուղ բերեալ: 62 ⁷Եւ է բարին ճաշակաւ յոյժ քաղցր, զի պտուղ ⁸նորա առ անմահութիւն հայի, իսկ տեսակաւ անպաճոյճ, ինքնազոյ պարզ. վասն այսորիկ եւ ոչ վաղ ⁹զիդձսն բաղձացուցանաւ զտեսաւզացն, մինչչեւ ի բաց բարձեալ նորա դիմակ եւ զփորձ առեալ ճաշակմանն. առ որ հայեցեալ ընչաւէտն¹⁰ այն այր՝ ի բաց դարձաւ հրաժարեալ եւ ոչ ¹¹կամեցաւ ճաշակել, [Թէպէտ¹² եւ Տէրն յորդորեաց առ բարին մերձենալ, սակայն ¹³տրտմեալ այրն այն ի բաց գնաց առ պատիր անդր

դարձեալ. վասն որոյ ¹⁴ի Տեառնէն իսկ¹⁵ խոստովանեալ, ¹⁶զի նեղ եւ սակաւագնաց շաւիղն որ ի յաւէժն տանի ի կեանս:

63 Իսկ չարն՝ ի ներքոյ դառն ապա- ժոյժ զեղւոյ, իսկ ¹⁷ի վերոյ ¹⁸բարեկերպ գունեալ, իբր քաղցր աւծամբ¹⁹, զի հրա- պուրանաւք²⁰ խտրեալ զքիմսն պարարի- ցէ, բարձիւ եւ բարեաւ զտեսաւզսն [առ]փացուցանէ²¹, բայց ծայրայեղն²² յա- տակս հայի²³ դժոխոց, քանզի զսորայն ա- սացի պտուղ մահ է եւ ամենայն ²⁴անփոր- ձաբար անդր սողոսկեալ հոսեցաւ, ²⁵ըստ որում եւ աւաղականն այն ի վերայ կայ տէրունեանն բան, զի Լայն առ կորուստ ուղին եւ բազումք անկեալ երթան:

64 [ԻԹ.] Հ. Ո՞յք ²⁶սկզբունք եւ ստե- ղունք երկուցդ ասացեալ²⁷ տնկակերպիցդ:

65 -Պ. Բարւոյն է առ յԱստուած հա- ւատն՝ սկիզբն եւ ստեղն, սիրելն զնա ի բո- լոր սրտէ առանց երկմտութեան, զգուշու- թիւն պատուիրանին. ²⁸ի սմանէ միւս բու-

1 Հմմտ. Առաջին փայտն՝ գեղեցիկ եւ քաղցր պտղովն՝ մահու եղեւ առիթ, պատիր եղեալ աղանձին կուսին. Անյաղթ, Բարձր.
2 A սրբագրութեան հետևերով՝ պարտեալ / a պարծեալ գեղեցկի տեսակ
3 A երկին
4 A շատ վնասուած՝ եւ ի բարւոջն
5 A եւ ընդ նմա անեալ ընդդէմ հանդիսանայ. փակագծուածը պատահուած եւ հազիւ վերծանելի հետևերով
6 A անկեցեալ ի ստեղն, ի յոստս, ի միւղս եւ ի ծայրս. փակագծուածը պատահուած եւ գրեթէ անվերծանելի
7 A եւ է բարին ճաշակաւ հազիւ վերծանելի
8 A նորայ առ անմահութիւն / a նորայ յանմահութիւն
9 A զիդձ անբաղձացուցանաւ առաջին այր-ի մի ատամը քերուած
10 A ընչաւետն
11 A կալմեցաւ ճաշակել փակագծուածը մաշուած
12 A թեպէտ
13 A տրտմեալ այրն այն ի բաց գնաց բոլորովին թափուած եւ հազիւ հետևեր թողած / ՆՉԲ Ընչաւետն այն այր... տրտմեալ ի բաց գնաց, առ պատիր անդր դարձեալ. տե՛ս պատիր

14 A ի տէն / ՆՉԲ ի տեսուցէն իսկ խոստովանեալ, զի նեղ եւ սակաւագնաց (է) շաւիղն, որ ի յաւէժն տանի ի կեանս. տե՛ս սակաւագնաց
15 A իս / a իսկ
16 A զի նե / a զի նեղ եւ
17 Հմմտ. գունեալ վեր ի վերոյ... յերեսաց պատրանս խաբէութեան Փիլոն Լին.
18 ՆՉԲ բարեկերպ գունեալ իբր քաղցր օծամբ, զի հրապուրանոք խտրեալ գիմսն պարարիցէ. տե՛ս պարարեմ / ՆՉԲ տե՛ս եւ՝ բարեկերպ
19 A ավծամբն. նու-ն ջնջուած
20 A հրապուրանաւք... տեալ զփիմսն պ...իցէ
21 A ... փացուցանէ
22 A ծայրայեղն / a ծայրայեղն
23 A թերթ 148թ
24 ՆՉԲ Անփորձաբար անդր սողոսկեալ հոսեցաւ. տե՛ս անփորձաբար
25 ՆՉԲ Ըստ որում եւ աւաղականն այն ի վերայ կայ տէրունեանն բանի, զի լայն (կամ՝ գ՛ի լայն) առ կորուստ ուղին բազումք անկեալ երթան. տե՛ս աւաղական
26 ՆՉԲ Սկզբունք եւ ստեղունք երկուցդ ասացեալս տնկակերպիցդ. տե՛ս տնկակերպ
27 a ասացեալս
28 A ի սմա / a ի սմանէ / ՆՉԲ Ի սմանէ միւս բուսեալ բարի ոստ, որ է մարդասիրութիւն, ի-

սեալ բարի ոստ, որ է մարդասիրութիւն, իրաւացեալն առ նմանն պահել զյարդարակսն: 66 Ի յայսց երկուցս բաժանեալ բարեգործութեանն ճիւղք¹, ²որոց զերկնէ եւ այս]քն ունին, եւ ամենայն անմահութեան է պտուղ. ապա եւ ³զսա կենաց ծառ ասել ոչ եպերելի է:

67 Իսկ չարին է սկիզբն անգոհացողութիւն զԱստուծոյ, յորմէ մեղկութիւն պաշտամանն լինի, ուստի հաւատոյն երկմտութիւն ծնանի, մոռացումն աստուածայինն [ար]արեալ⁴ երախտեացն:

68 Աստ լինի ցրտութիւն առ յԱստուած սիրոյն, որով աւտարացաւ մարդն յԱստուծոյ՝ զպատուիրանն⁵ քամահելով, քան զոր չիք ինչ չար. ապա սկսանի կամակարն⁶ անցանել կենաց հեշտութեան մարմնոյ եւ որովայնամոլութեան, յորմէ ամենայն որ առ նմանիսն անիրաւութիւն բաղկանայ:

69 Աստ ⁷բաժ[անի ի զոյգս դառնաբեր ոստոց]՝ ի ցանկութիւն ընչից եւ ի հեշտ ցանկութիւն, եւ երկոքին սոքա⁸ զմարդատեցութիւն կազմեն, եւ որպէս իսկ ունի Գիրն⁹ Յանկութիւն յղացեալ զմեղս ծնանի եւ մեղքն՝ զմահ: 70 ¹⁰Զի փառասիրութիւն զարծաթսիրութիւն ծնանի եւ նա զագահութիւն, եւ սա զգրկողութիւն, եւ նա զգողութիւն եւ զյափշտակութիւն եւ

զսպանումն, եւ նա զանյուսութիւն, նա եւ զմահ: 71 Իսկ ¹¹քոյր նորա հեշտացողութիւն յղացեալ զգիճութիւնն] ծնանի, ¹²եւ սա զ... պղծութիւնն, եւ սա զպոռնկութիւն, եւ սա զչնութիւն, եւ սա զանյուսութիւն, եւ սա զմահ եւ զկորուստ: 72 Իսկ նախանձ՝ հեռ եւ չարահնար դեղատ[ու]ութիւն¹³, որում դուք կախարդ ասէք, յերկոսին կողմանս չար աւժանդակ պատկանեալ շարամանի. եւ ¹⁴ստութիւն յամենայն մասունս չարիդ ասացի աւժեալ ի դէմս եւ գունեալ. եւ ամպարտաւանութիւն դառն դահիճ¹⁵ եղեալ՝ երկոքումբք չարյղարկ¹⁶ գոգ բռնավէժ ի կորուստն յո[ւ]ղարկեալ փութացուցանէ:

73 Իսկ զսա եւ ծառ¹⁷ գիտութեան բարւոյ եւ չարի ասել ոչինչ կարի¹⁸ մեղադրելի է: 74 Զի ¹⁹ի ձեռն սորա ապաքէն իմանի, ²⁰թէ ո՛րքան չար էր չարն, որում հասաւ անասնապէս խտասէրն, եւ ո՛րքան բարի էր բարին, յորմէ զ[ը]կեալ²¹ ի վայր բերաւ ²²իսկ մտաւորն՝ որ ի պաճարապէս անփորձաբար նմանեաց. Մարդ ի պատուի էր եւ ո՛չ իմացաւ:

րաւացեալն առ նմանն պահիլ զարդարակսն. տե՛ս արդարակի, իրաւացի

- 1 A եուղի
- 2 A փակագծուածը կասկածելի
- 3 A զ[սա կենաց ծառ ասել ոչ եպերելի]ի է. փակագծուածը պատահուած եւ դժուարընթեռնի
- 4 A արեալ
- 5 A զպտուրանն / a զպատուիրանն
- 6 A կամակորն / a կամակարն
- 7 A փակագծուածը դժուար վերծանելի եւ մաշուած
- 8 A սոբայ
- 9 a գիրն ասել
- 10 ՆՉԲ փառասիրութիւն զարծաթսիրութիւն ծնանի... իսկ քոյր նորա հեշտացողութիւն յղացեալ՝ զգիշտութիւն ծնանի եւ սա զչնութիւն. տե՛ս հեշտացողութիւն

- 11 A թերթ 149ա
- 12 A եւ սա զ... = թերեւս՝ զագիր
- 13 A դեղատուրիւն
- 14 ՆՉԲ Ստութիւն եւ ամբարտաւանութիւն... երկոքումբք չար յղար գո՛գ (կամ՝ յղարկոֆ) բռնավէժ ի կորուստն յուղարկեալ փութացուցանէ. տե՛ս բռնավէժ
- 15 A դախիւն
- 16 A նախապէս չարյուեմարկ յետոյ փերուած ու եւ տառերը / A յողարկեալ
- 17 A զծառ, զա-ն փերուած
- 18 A արի / a կարի
- 19 A ձեռն / a ի ձեռն
- 20 A թե որչափ / a թե որքան
- 21 A փերուածներով՝ զ...կեալ
- 22 A իսկ մտաւորն պանարապէս / a իսկ մտաւորն որ ի պանարապէս / ՆՉԲ Մտաւորն, որ պանարապէս անփորձաբար նմանեաց, մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ. տե՛ս անփորձաբար եւ ՆՉԲ պանարապէս

75 [Լ.] Հ. Եթէ՛ ամենայն ասացեալքդ մասունս ²ունիին ինչ առանձինն իւրաքանչիւր] տեսակս:

76 -Պ. Որպէս իմաստունքն ³կերպացուցին՝ ⁴ունին չարաշուք տեսակս, գազանաձեւս, թունաւորս, որովք խածանել զոգիսն են բնաւորեալք. ժանտք եւ ժահահոտք⁵, ուստի եւ ախտք իսկ ասին. ⁶յորոց ըստ ամենայն մասանց ախտացաւ աշխարհ, ըստ չորից փոփոխմանց տարբերքս ախտաբերեալք՝ ազգի ազգի [մատու]ցանեն⁷ հիւանդութիւնս մարդկան եւ այլոց կենդանեաց. այդ որպէս զազրատեսակ է ⁸որովայնամոլութիւն ըստ նմանութեան⁹ խոզի՝ տղմասէր, գոլորշուտ¹⁰, որովայնապարպատ, թասուն, յորոնչուն, չարակն¹¹, անյագ սուր զինեալ, որ զծով եւ զցամաք եւ զաւզդ միանգամայն յիւր ժողովէ ¹²ի լմութիւն. այսպէս եւ այլքդ ամենայն չարազգիք¹³, ուստի զամենիցդ կերպս ի տե-

սակս ածել ¹⁴երկայնից հա...ից: 77 Բայց որպէս աչարձակ է արծաթախրութիւն ¹⁵[...ձ... նախանձ եւ ազա]հութիւն եւ ընդվայրայած տարապարտաբար [ստութիւն եւ գ]այդ քանասար¹⁶ յափշտակութիւն եւ ¹⁷դալնկագոյն նախանձ, շէկ արիւնուշտ սրտմտութիւն եւ սուսերալեզու չարաբանութիւն, ¹⁸անհամբոյր խուլ իժ ռիսակալութիւն եւ կոկոզավիզ ինքնահայեաց ամպարտաւանութիւն, եւ ընդերկնախազ¹⁹ մոգութիւն եւ փարուփաղուքսութիւն, որ զամենեսեան ի սպանումն սրել շրջի, արեան մտեալ սատար, ²⁰այսպէս չարամայրքն՝ քորք քերցն, դստերք երկուցն ցանկութեանց աւելի ժանտագոյն զտեսակսն ունին:

78 ²¹[ԼԱ.] Հ. Ասա՛, ազաչեմ, զկերպս երկուցն ²²ցանկութեանց:

1 A եթե
2 A փակագծուածը սրբագրութեան հետեւերով
3 A սրբագրութեան հետեւերով՝ կերպացուցին ունին
4 ՆՀԹ Ունին չարաշուք տեսակս գազանաձեւս, թունաւորս. տե՛ս գազանաձեւ
5 A ժախահոտք
6 ՆՀԹ Յորոց ըստ ամենայն մասանց ախտացաւ աշխարհ մեղոփ (?), ըստ չորից փոփոխմանց (եղանակաց?) տարբերքս ախտաբերեալք՝ ազգի ազգի մատուցանեն հիւանդութիւնս. տե՛ս ախտաբերիլ
7 A ... ցանեն
8 ՆՀԹ Որովայնամոլութիւնն ըստ նմանութեան խոզի տղմասէր, գոլորշուտ, որովայնապատ, չարակն, անյագ, սուր զինեալ, որ զծով եւ զցամաք եւ զոզդ միանգամայն յիւր ժողովէ ի լմութիւն. տե՛ս որովայնամոլութիւն, լմութիւն, թասուն, գոլորշուտ եւ այլն
9 A սրբագրութեան հետեւերով՝ նմանութեան
10 A գոլորշուտ. ինչպէս վրիպակաւ ունի՝ ոչ գոլորշուտ
11 A չարակն. ինչպէս վրիպակաւ ունի՝ ոչ չարակն
12 A ի լմութիւն / a ի լմութիւնն
13 ՆՀԹ տե՛ս չարազգի

14 A թերթ 149ր / A երկու բառ կիսեղծ, թերեւս՝ երկայնից հալրկաւոր բանից
15 փակագծուածներէից միայն հետեւեր են մնացել
16 A գայլաբանարաս / a գայլ բանարաս վերջին բառը սրբագրուած, մենք դրինք բանասար. հմմտ. ՆՀԹ:
17 A դալնկագոյն նախանձ շէկարիւն, ուշտ սրտմտութիւն / ՆՀԹ ընդ վայրած ստութիւն եւ գայլաբար յափշտակութիւն եւ դալնկագոյն նախանձ, շէկ արիւնուշտ սրտմտութիւն. տե՛ս շէկ, դալնկագոյն
18 ՆՀԹ Անհամբոյր խուլ իժ ռիսակալութիւն եւ կոկոզավիզ ինքնահայեաց ամբարտաւանութիւն. տե՛ս կոկոզավիզ, ինքնահայեաց / Հմմտ. Թովմա Արծր. կոկոզավիզ յինքնահայեաց ամբարտաւանութեամբ նստեալ: - կոկոզավիզ ամբարտաւանութեամբ յինքն հայեցեալ՝ կարծեաց ինքնագլուխ լինել (է, 3 եւ 9):
19 A երկնախազ / a ընդերկնախազ. թերեւս կարելի է կարողալ եւ՝ լերկ նախազ
20 ՆՀԹ Այսպէս չարամայրքն՝ քորք քերցն, դստերք երկուցն ցանկութեանց աւելի ժանտագոյն զտեսակսն ունին. տե՛ս չարամայր
21 A լուսանցում հատուածաթիւ՝ ճՀԳ
22 ՆՀԹ Ցանկութիւնն ուտելեացն եւ զգնելեացն, որ է միւնդ գերախանչ եւ երկնապող, եւ միւսը խոզաբար գետնահայեաց երկրաբար. տե՛ս գերախանչ / Հմմտ. Զթագաւորացն գմեծամեծ եւ զգերախանչ բարեբախտութիւն: Իբրու թէ մեծ եւ գերախանչ ստացեալ իցէ բարի. Փիլոն Ժ. բան. եւ Լին. 4,25:

79 -Պ. Ի կամակարութենէ ասացի երկաւորիք ծնանին՝ փառասիրութիւն եւ որկորստութիւն, որ եւ 1սոքա իսկ ցանկութիւնք ասա[ս]ցին², 3մինդ գոգ զգենլեացն եւ մինդ ուտելեացն անցեալ. 4եւ է մինդ գերախանչ, երկնապող, եւ միւսդ խոզաբար գետնահայեաց, երկրաքարչ. յորոց ըստ նոցինք եւ 5երկուք ծնանին ցանկութիւնք, եւ ի նոցանէ բազմակերպիքն ամենայն, 6չար ուղէչք զմիմեամբք խուռն հիւսեալք եւ շաղեալք ի միմեանս, 7փոխակերպեալ ի չարութիւն եւ զիւրեանցսն յայդս տուեալ չարահալ:

80 Արդ՝ 8է ցանկութիւն 9[տեսակաւ ցամաք, քանգի միշտ անքուն] կայ, ի բաղձանս եւեթ աչարձակ. 10խորամանկ, մեքենայող, խրոխտի ի սպանումն, երբեմն ձգտի ի յափշտակութիւն, երբեմն ամփոփի¹¹ ի գովութիւն, երբեմն դիմէ յարձակել, երբեմն դաւով կեղծաւորի, 12երբեմն մերկանայ ի պատենից, երբեմն ստութեամբ պատրուակեալ սաքրի: 81 13Այսպէս բազ-

մամանակ¹⁴ է երկազլուխ դրուժանս այս՝ չար ցանկութիւն եւ ազահոլութիւն: 82 Զայս գազան 15առաջինքն մամոնայ անուանեցին. եւ տիրէ սա ի մարդն ոչ միայն մինչեւ ցվերջին շունչն, այլ¹⁶ անդր եւս ի գերեզմանին 17զհողն իսկ զիւր¹⁸ փառաւորագունի պատանաց յանձն առնէ, պատուիրեալ եւ զմնացորդս ընչիցն ի խաւարի¹⁹ մնալ, 20քան թէ ումեք ստանալ ըղձանայ:

83 [ԼԲ.] Հ. Իսկ ո՞րպիսի հեշտ ցանկութիւնն²¹:

84 -Պ. 22Հեշտացողութիւն պիղծ եւ զազիր քան զամենայն 23տեսակս ախտիցն, զոր բուն 24հինքն այսպիսի զնա²⁵ ձեւացուցանէին²⁶ պատանեակ թեւաւոր շիկադէմ²⁷ տարփաւոր կոչելով, իբրու 28պանծալի ախտից իմն երեւեցուցանէին ա-

1 A սոխայ իսկ
 2 A ասացին
 3 A մինդ գոգ զգենլեացն կիսեղծ
 4 A եւ մինդ գերախանչ / a եւ է մինդ
 5 ՆՀԹ երկուք ծնանին ցանկութիւնք (մարմնոյ եւ ընչից), եւ ի նոցանէ բազմակերպիքն ամենայն, չար ուղէչք, զմիմեամբք խուռն հիւսեալք. տե՛ս բազմակերպի
 6 A չար աղէչք
 7 A փոխակերպեալ / a խոխակերպեալ = խոխակերպեալ? / ՆՀԹ փոխակերպեալ ի չարութիւն եւ զիւրեանցն յայլս տուեալ չարահալ
 8 ՆՀԹ Ցանկութիւն միշտ անքուն կայ ի բաղձանս եւեթ աչարձակ, ի յափշտակութիւն եւ այլն. տե՛ս աչարձակ
 9 փակագծուածից միայն հետքեր են մնացել
 10 ՆՀԹ խորամանկ, մեքենայող, խրոխտի ի սպանումն
 11 A ամփոփի
 12 ՆՀԹ երբեմն մերկանայ ի պատենից, երբեմն ստութեամբ պատրուակեալ սաքրի. տե՛ս սաքրիմ: / Հմմտ. եւ երկչոտն սաքրեաց Փիլ. այլար. Սարսէին, սաքրէին դեմ, Անյաղթ Բարձր.
 13 ՆՀԹ Այսպէս բազմամանակ է երկազլուխ դրուժանս այս չար ցանկութիւն եւ ազահոլութիւն. տե՛ս բազմամանակ, դրուժան, երկազ-

լուխ. - բազմամանակը պետք է հասկանալ ոչ իբրեւ բազմամանակ այլ իբրեւ բազմաման / Հմմտ. Բազմաման եւ շաղապատ՝ որպէս օձին շարժումն, այսպէս եւ հեշտ ցանկութեան - Փիլ. Այլար.
 14 A շատ սրբագրուած՝ բազմամանակ
 15 A թերք 150ա
 16 A այլ / a այլեւ
 17 ՆՀԹ Զհողն իսկ զիւր փառաւորագունի պատանաց յանձն առնէ. տե՛ս փառաւորագոյն
 18 A գուր կամ զիւր
 19 A խաւարի / a ի խաւարի
 20 A քան թե
 21 A ցանկութիւն / a ցանկութիւնն
 22 ՆՀԹ Հեշտացողութիւն պիղծ եւ զազիր քան զամենայն տեսակս ախտիցն, զոր բուն հինքն այսպիսի զնա ձեւացուցանէին, պատանեակ թեւաւոր զի կայ դէմ տարփաւոր կոչելով. տե՛ս հեշտացողութիւն
 23 A տեսակս / a տեսակս. յուսանցումն մոյն գրչից՝ ախտիցն = տեսակս ախտիցն
 24 A հինքն / a հինքն այսպիսի
 25 A զսա կամ զնա
 26 A ձեւացուցանեին
 27 A շիկադէմ կամ շիկադէմ / Հմմտ. շիկագոյն հարագատ եւ մման իւր յաւելեալ ախտին, քանզի առաւել յարձակումն է շիկագոյն շառագունեալ ախտն Փիլ. Լին.
 28 A պանծալի ախտից կամ ախտիս

նուամբ եւ տեսակաւք, ¹կամաւ իսկ ²որոգայթել զախմարսն անգիտութեամբ³ աւրինին մոլորեալք, իսկ ընդ աւրինաւք ելոցս մեզ արդեւք եւ յամուսնութեանցն ոք զնա ի կիր արկցէ, զի անդ գազանաձեւ կերպաւդ ⁴որպէս զի ոչ վնասակար ինչ հոգւոյն, ⁵այդ ընտանի ի բնութենէ եւ թեւաւոր, որպէս յարբունս⁶ ⁷[Հասեալ ճեպ տայ ցանկութեան]՝ փոյթ յորդորման զդէմն առեալ՝ նշանակիչս գործով կատարել զաճեցէքն. ⁸առ այս արդեւք իրաւացի վարկանեալ. իսկ ⁹առ անիրաւութեանցն ոչինչ այսպէս նմանութիւն, այդ ¹⁰չարագազան եւ ժանտատեսակ իբրեւ զգորտ¹¹, եւ բազմագոյն եւ բազմազլուխ եւ բազմոտանի, եւ տղմուտ միժն մածեալ արեամբ եւ ամենայն գարշ աղտեղութեամբք, քանզի ¹²խոզակերպ չարին է ծնունդ: ⁸⁵ Արդ վայր ունի սա ըստ արժանիս ինքեան ի ներքինահամս մասանց մարմնոյս, եւ է

ժամանակաւոր, զի ¹³ցրտամարմին է եւ ջերմին որպէս զաւճ, եւ ¹⁴որպէս գորտոյ ազգ, զի արեգակն ի վերուստ տապացուցանելով՝ ի ներութենէ տղմոյն ծնանի, եւ ի նմին իսկ ճայղս տղմոյն եռայ. եւ ¹⁵կամ նոյն իսկ աւճիցդ¹⁶ ազգ, որ ի ջերին աւուրսն ¹⁷յար ի գազանութիւն յանդգնի, եւ արեգական¹⁸ ի հարաւ խոնարհեցելոյ՝ կաղաւէ:

⁸⁶ ¹⁹Նմանունակ եւ սա ²⁰առ երկոտասանամենիւք²¹ ուրեմն սկսանի շարժել յարբունս²² Հասակին, ²³եւ որքան մարմինն ²⁴առ զաւրութիւն եւ առ եռանդնոտ ջերմութիւնն մատչի՝ սա ²⁵եւս քան զեւս յանդգնեալ մոլեզնի եւ կատաղենայ: ⁸⁷ Որպէս ի ցրտութիւն մարմինն դառնայ եւ տկարանայ, ըստ նմին եւ սա Հանդարտեալ թաւշնի: ⁸⁸ Բայց ²⁶ինքնաբոյս երկ-

1 A իսկ / a կամաւ իսկ / նձԲ կամաւ իսկ որոգայթել գահմարսն (գախմարսն) անգիտութեան օրինիմ. տե՛ս որոգայթեմ, ախմար
 2 A որա գայթել գահմարսն
 3 A անգիտութեան կամ անգիտութեամբ
 4 A զի / a որպէս զի
 5 a այդ ընտանի յարինացդ ի բնութենէ
 6 A սրբագրութեան հետեւերով՝ յարբունս
 7 A փակագծուածը շատ վնասուած / նձԲՅ գազանաձեւ կերպաւդ նեպ տայ. տե՛ս գազանաձեւ
 8 նձԲ Առ այս արդեոք իրաւացի վանկանեալ. տե՛ս վարկանել
 9 A առ անիրաւութեանցսն, սէ-ն ջնջուածի պէս
 10 նձԲ (Ցանկութիւն) չարագազան եւ ժանտատեսակ իբրեւ զգորտն. տե՛ս չարագազան / նձԲ Ցանկութիւն ժանտատեսակ իբրեւ զգորտն, եւ տղմուտ միժն՝ մածեալ արեամբ, եւ ամենայն գարշ աղտեղութեամբք. Բանգի խոզակերպ չարին ծնունդ. տե՛ս միժ
 11 A զգորտն նու-ն ջնջուածի պէս
 12 նձԲ Խոզակերպ չարին ծնունդ՝ վայր ունի սա ըստ արժանիս ինքեան ի ներքին համս մասանց մարմնոյս. տե՛ս համք / Հմնտ. Որովայն, եւ զկնի որովայնին համք: Սրտմտականին (վայր) լանջօք, եւ ցանկականին ներքին համք. Փիլ. Սյլար. / Ներքին համք որովայնին, որ շարժ: գամենայն մարդ ի մարմնական ցանկութիւնսն: Ներքին համքն շաղեալ պատին. համք ընդ համս խառնին. եղիշէ Խաչել. եւ Յես.

13 A ցրտամարմին է սրբագրութիւններով
 14 նձԲ Որպէս գորտոյ ազգ, զի արեգակն ի վերուստ տապացուցանելով՝ ի ներութենէ տղմոյն ծնանի, եւ ի նմին իսկ ճայղս տղմոյն եռայ. տե՛ս նայ
 15 նձԲ Կամ նոյն իսկ օձից ազգ, որ ի ջերին աւուրսն յար ի գազանութիւն յանդգնի, եւ արեգակն ի հարաւ խոնարհեցելոյ՝ կաղաւէ. տե՛ս կաղաւէմ / Հմնտ. Ջի ջերմութիւն ախտի ի բնութենէն եռայ եւ ոչ կարէ եյանել. եւ նա գաւրէն աւճի ունի, որ մինչեւ ի ջերմանալ աւուրսն յար ի գազանութիւնն, եւ ի ցրտին աւուրսն կաղուեալ իբրեւ զմեռեալ լինի: Ստեփ. Սիւնեաց եպիսկոպոս՝ Պատասխանի թղթոյն Անտիոք. եպս.-ի, Գիրք Թղթոց, Թիֆլիս, 1901, էջ 330
 16 A աւճիցդ դա-ն կիսեղծ
 17 A յարի ի գազանութիւն յանդգնի
 18 A արեգակն
 19 A թերթ 150ր
 20 նձԲՅ Առ երկոտասանամենիւք ուրեմն սկսանի շարժել յարբունս հասակին. տե՛ս երկոտասանամենիւք
 21 A բժամենիւք
 22 A ցարբունս
 23 a եւ որքան մարմինն առ գաւրութիւն
 24 A առ գաւրութիւն
 25 նձԲ եւ քան զեւս յանդգնեալ մոլեզնի եւ կատաղենայ. տե՛ս կատաղենայ
 26 նձԲՅ ինքնաբոյս երկպատիկ գառագիտ չար գազանիս բնութիւնս երբ զայստսիկ. գամօք եւ զերկիւղ. տե՛ս գառագիտ

պատիկ գառազիռ չար գազանիս բնու-
 թիւնս եբեր գայտսիկ՝ գամաւթ եւ զեր-
 կիւղ. եւ ցորքան այս պարիսպք յառողջ
 շինութեան են՝ թէեւ¹ շարժի ախտն ընդվ-
 գեալ, այդ գուսպ իմն եւ ամփոփ² եւ ոչ
 ըստ ձեռն³ ելեալ վնասուց, ⁴այդ իբրեւ
 զջուր ի կատսայի եռայ եւ ինքն յինքն
 պակասի, կամ ⁵իբրեւ գտոչորումն ինչ
 վառման հրոյ ինքեամբ իսկ յինքն փախ-
 չի: ⁸⁹ Եւ ⁶եթէ սոքա խրամատեալ խզի-
 ցին, ⁷եւ արտաքս վագեալ փիծո՞⁸ այդ
 գարշատեսիլ ամենեցուն՝ յայնժամ ապա
 ծանակ երեւութանայ եւ մեծ գործէ աւ-
 ճիրս, ⁹գմա[հունն ի նմա զգայուեալ զհոտ՝
 զբազումս թաթաւեալ] ժահահոտէ¹⁰, քան-
 զի ի սորայս հոտ դժոխք գիւրն միւս գիւսյ-
 քոցս¹¹:

90 [ԼԳ.] Հ. Ապա չէ՞ հնար միւսան-
 գամ ըմբռնիլ դմա:

91 -Պ. Եթէ¹¹ տգիտագոյն աստուածա-
 յին ահին իցէ ախտացեալն, եւ կամ ընդ
 տերանց սաստիւ, եւ չիցէ եւս ¹²հնացեալ
 յախտին՝ մարթ է. զի ախտ հնացեալ յան-
 ձին՝ բարք լինին, եւ բարք հնացեալք՝
 բնութիւն: ⁹² Եւ սա որպէս արբեցութիւն
 կորուսանէ գյուղովս ¹³[ի տխմարաց] եւ

յանզգայութիւն ածէ: ⁹³ ¹⁴Այսպիսիս յի-
 մաստուն բանէ կամ ¹⁵յերկիւղէ տերանց
 իբրեւ սուր խթանով հարեալ ընդոստչի, ի
 վեր վագէ, զաչս ամբարձեալ ուր ուրեմն ի
 թմբրութենէ բուժեալ թափի: ⁹⁴ Իսկ եթէ¹⁶
 գիտութեամբ ¹⁷լի՝ եւ ¹⁸կամակոր բարուք
 գաստուածային աւրէնան քամահել¹⁹ կրթե-
 ցաւ մարդն, եւ թերեւս միանգամ եւ եր-
 կիցս ²⁰ուխտեաց ինքեամբ ի բաց կալ ի
 չարէն, եւ ստեաց ուխտին, եւ դարձեալ
 զնոյն ողորբեաց, այնպիսին դժուարաբոյժ
 է. նմա աստ²¹ բայց եթէ²² ²³աստուածա-
 յինք լիցին պատահութիւնք²⁴ ահի կամ
 արթնութեան, եւ կամ ի ձեռն անըլից, եւ
 սաստիւք ըմբռնիլ ահիւ²⁵, ²⁶ուր ուրեմն ²⁷ի
 խորընկղմութենէն ի վեր ընդոստիցէ:
⁹⁵ ²⁸Ապա թէ յերկուցս յայսցանէ լծոց ի
 բացեալ իցէ՝ նա գոգ մինչեւ ցյետին հի-
 ւանդութիւնն անբոյժ է: ⁹⁶ Զի չարս այս
 թմբրութիւնն ոչ միայն զվիշտս եւ
 զվտանգս քամահել տայ, այդ զգաւրու-
 թեան նուաղեցուցելոյ մարմնոյն ²⁹ի ձեռն

1 A բեբե
 2 A ամփոմփ
 3 A ելեալ / a ելեալ վնասուց
 4 Հմմտ. Որ իբր գջուր կաթսայից ի հրոյ եռացեալ՝
 բանիւ կամաց փոց խափուցանես. նարեկ, ԻԳ
 5 ՆՀԲՅ Իբրեւ գտոչորումն ինչ վառման հրոյ ին-
 քեամբ իսկ յինքն խափչի. տե՛ս խափչիմ
 6 A եթե սոքայ
 7 a եւ արտաքս վագեալ փիծոյ / ՆՀԲ Արտաքս վա-
 գեալ փիծոյ այդ գարշատեսիլ ամենեցուն՝ յայն-
 ժամ ծանակ երեւութանայ. տե՛ս փիծ
 8 A փիծոյ
 9 փակագծուածը կիսեղծ
 10 A ժախտախտ
 11 Հմմտ. Լ. Ա. Գ. Ժ. Ե. 55:
 12 A եթե
 13 ՆՀԲ Ախտ հնացեալ յանձին՝ բարք լինին, եւ
 բարք հնացեալք՝ բնութիւն. տե՛ս հնացեալ
 14 A Իմ... ց կամ ի տ...ց, որ կարդում ենք ի տխմա-
 րաց

14 A այսպիսիս իբրեւ / a այսպիսիս (լու-
 սանցում) յիմաստուն բանէ կամ յերկիւղէ տե-
 րանց իբրեւ
 15 ՆՀԲՅ Յերկիւղէ տերանց իբրեւ սուր խթանով
 հարեալ ընդոստչի, ի վեր վագէ. տե՛ս ընդոստ-
 չիմ
 16 A եթե
 17 A լի / a լի ես
 18 ՆՀԲ Կամակոր բարուք գաստուածային օրէնն
 փամահել կրթեցաւ. տե՛ս փամահել
 19 A փամահել
 20 A ուխտեաց / a ուխտեաց ինքեամբ / ՆՀԲ Ուխ-
 տեաց ի բաց կալ ի չարէն եւ ստեաց ուխտին,
 եւ դարձեալ գնոյն ողորբեաց. տե՛ս ողորբեմ
 21 A աստ սրբագրութիւններով
 22 A եթե
 23 A 15|ա
 24 A պատահութիւնն մու-ն բոււմ է ջնջուած
 25 A ահի / a ահից
 26 ՆՀԲՅ Ուր ուրեմն ի խորընկղմութենէն ի վեր
 ընդոստիցէ. տե՛ս ընդոստչիմ
 27 A ի խորընկղմութենէն
 28 A ապայ բե
 29 ՀԲՅ Ի ձեռն դեղոց հնարի գրգռել արծարծել
 զլիեալ ախտն յինքեան եւ բոնավարեալ զբնու-
 րիւնն ծառայեցուցանել. տե՛ս բոնավարել

դեղոց հնարի գրգռել արծարծել զլքեալ ախտն յինքեան եւ բռնավարեալ զբնութիւնն ծառայեցուցանել, ¹մինչ զի միշտ անհանգիստ իրանացն՝ տագնապեցելոց՝ անժամ զգայութիւնքն բթեն: ⁹⁷ Սակայն անընդհատ խորհրդովք ոչ կամի վճարել ի չարին գրկութենէ. այս է որ ասին՝ Մահ մեղաւորին չար է⁸:

⁹⁸ [ԼԴ.] Հ. Ընդէ՞ր ²բազմագոյն եւ բազմագլուխ է չարք:

⁹⁹ -Պ. Վասն զի ի դմա ամենայն [չար]ին³ տեսակք եւ համք, ուստի [ոման]ք բազմոստեայ չար ասացին, եւ այդք յիմաստնոց մատակս⁴ ախտիցն, սակայն ժամանակաւոր է, ասացի, ախտն բնութեամբ եւ ի դուռն գերեզմանի լուծանի:

¹⁰⁰ [ԼԵ.] Հ. Զի՞նչ աւրինակ զգուշանալ ի բազմագլուխ չարէդ:

¹⁰¹ -Պ. ⁵Զմարմին նհանջել չորակերութեամբ⁶ եւ զհոգին աստուածային երկիւղիւն, մանաւանդ ⁷տք[նութեամբ] ածել ընդ միտ զփոխարէն չարեացն յարդարա[դատն Աստուծոյ, խնդրելով ի Տեառնէ զաւզնականութիւն. տինա եւ հայհոյութիւն անասելի այն է, որ յ...իդ⁸ գործով կատարի թելադրութիւն. այո, գիտեմ⁹ զի պատուիրազանցութիւն, որ ի կամակորութենէ է՝ հայհոյութիւն է ոչ միայն, այդ ամենայն հաւատացեալ ոգի տաճար է Աստուծոյ, եւ տաճար Աստուծոյ ապաքէն սուրբ է, քանզի Աստուած ի նմա. արդ զտաճարն պղծելով ո՞չ ապաքէն զբնակաւորն ի նմա թշնամանէ, կամ եթէ¹⁰ ի Վիմէն զայս ո՞չ լուար:

¹⁰² [ԼԶ.] Հ. Զի՞նչ ասաց Վէմն:

¹⁰³ -Պ. Դառն, ասէ, տանջանք ի Տեառնէ այնոցիկ, ¹¹որ գիտ մարմնոյ պղծալից ցանկութեանցն հետեւեցին¹², եւ չանգիտեմ զփառսն, ասէ, հայհոյել¹³, վասն որոյ ապականեցին¹³ տանջեալք¹⁴:

¹⁰⁴ Արդ՝ ¹⁵այսպիսի չարալլուկ եւ մահկանացու ախտանայ ոգին այսուիկ. այդ դա ¹⁶եւ սպանութիւն եւ մարմնամեռութիւն եւ սերմնահեղութիւն եւ ¹⁷[ապարահոյութիւնք] եւ գոնջութիւնք, եւ գոգ զսովաւ շարժեալք եւ սորին են սակի:

¹⁰⁵ ¹⁸[ԼԷ.] Հ. Զի՞նչ է մահ:

¹⁰⁶ -Պ. Ի կենաց լուծումն:

1 Aa մինչ զի անհանգիստ իրանացն տագնապեցելոց. լուսանցում՝ առ հանգիստ իրացն / Անհանգիստ իրանաբք ի տուէ եւ ի գիշերի ձառնոտ. տե՛ս նշի՛ իրան
* Հմմտ. Ս...դ. ՃԼԸ 5:
բ Ս...դ. ԼԳ 22
2 նշի՛ Քազմագոյն եւ բազմագլուխ է չարք... ուստի ոմանք բազմոստեայ չար ասացին. տե՛ս բազմոստեայ
3 A ...ին = չարին?
4 A մատակս. կամ թերեւս՝ տատակս
5 նշի՛ Զմարմինն ցանցել չորակերութեամբ եւ զհոգին աստուածային երկիւղիւն. տե՛ս ցանցել / Հմմտ. «Նահանջեա գտրտմոյ բարսոյ չորակերութեամբ, եւ զխստութիւն սրտիդ կակղեա տմութեամբ, եւ զգիմութիւն մարմնոյդ ցամաքեցո աշխատութեամբ». Եզնկայ իրատմ [Նեղոս], Վեմետ. 1826, էջ 306:
6 A չարակերութեամբ
7 փակագծուածները պատահական

8 A յ...իդ = յայտնիդ?
9 A գիտե / a գիտեմ
10 A եթե
11 A թերք 151բ
12 A հետեւեցին
բ Տե՛ս Բ Պէդ. Բ 10:
13 A ապականեցին
14 A տանջեալ / a տանջեալք
15 նշի՛ Այսպիսի չարալլուկ եւ մահկանացու ախտանայ ոգին այսուիկ. տե՛ս չարալլուկ
16 A եւ սպանութիւն / a եւ սպանութիւն եւ (լուսանցում) մարմնամեռութիւն / նշի՛ Սպանութիւն եւ մարմնամեռութիւն եւ սերմնահեղութիւն եւ ապարահոյութիւն եւ գոնջութիւն. տե՛ս մարմնամեռութիւն, սերմնահեղութիւն
17 A ապ...ան...նք սրբագրութիւններով եւ կիսեղծ / նշի՛ Ապահարութիւնք եւ գոնջութիւնք՝ սորին են սակի. տե՛ս գոնջութիւն
18 A լուսանցում հատուածաբի՛ ճճԴ / Հմմտ. «Զի՞նչ է մահ. - Լուծումն յապականութիւն» Գիրք էակ.

107 [ԼԸ.] Հ. 12ի⁶նչ է ապականութիւն:

108 -Պ. Եղծումն տառացելոյ² կամ³ իրացելոյ⁴:

109 [ԼԹ.] Հ. Եթէ⁵ իցէ⁶ մահու վայր:

110 -Պ. 6ի քեզ ինքեան ի բնութեանդ բունեալ, ի ձեռն եղծական⁷ կերակրոյդ՝ ընդ քեզ սնեալ, որ[ում] յայտնի հետեւանք՝ հասարակաց ի քեզ փոփոխմունք, եւ ի ժամանակի ընդ դարչապարսդ⁸ դրացւոյդ է ուծանալ:

111 [Խ.] Հ. 2ի⁹նչ է յարութիւն:

112 -Պ. 9նորոգումն անմահ, գերջանիկն ստացուցանող զկեանսն:

113 [ԽԱ.] Հ. 10Եթէ ծանալթագոյն¹⁰ այժմուքս ի կեանսն իցեն:

114 -Պ. Վերջինդ անմտութեայն¹¹ եւ անհաւատագոյն¹² հարցուածդ. զի թէ¹³ ոչ ծանալթագոյն¹⁴ 15[ապա եւ ոչ] դատաստան, եւ [եթէ ոչ դատաստան] ապա եւ ոչ յարութիւն, ապա եւ ոչ Քրիստոս յարուցեալ, ապա եւ ընդունայն հաւատք, եւ վեր ի վայր իսկ բնաւ եղծին ըստ առաքելական

եպերանացն: 115 Այդ ի բազմաց [զսակաւն քեզ ածից. ընդէ՞ր ապա տա]պան եւ տապանակ եւ ի նմայքն, եւ վրանն ժամուն, եւ 16գայղախաղեայք սուրբ ի պահեստ առեալք եթէ ոչ ծանալթութիւն: 116 Եւ կամ զի¹⁵նչ ի Տեառնէն իսկ՝ Դշխոյն հարաւոյ դատեսցի ընդ ազգիս, եւ Նինուէացիք դատեսցին ընդ ազգին¹⁶, 17[եւ Մովսէս՝ յոր դուրսն յուսացեալ էլ]է, կամ 18տղայոցն կիս[ահասակ¹⁹ մ]ահն, կամ խեղիցն առողջութիւն, կամ այդաբանիցդ միաբանութիւն: 117 20Այդ այնքան գերազանցութիւն զուզահրեշտակն այն կենաց ունակութիւն, որպէս առ կատարեալս մտաւք՝ տղայական միտք: 118 Որպէս խորհրդագէտն՝ ազդէ՝ 21թէ Յորժամ եկեսցէ կատարումն՝ փոքր ի շատես խափանեսցի, այդ այնպէս ծանեաց որպէս նայն ծանեաւ զիս: 119 Ապա ուրեմն 22զնա յաւիտեան ճանաչել անճառելի իմն է, որ ըստ ամենից անցանէ մտաց շարժումնս¹:

1 Հմմտ. «2ի⁶նչ է ապականութիւն. – Ինքն լուծեալ յեակէ եւ լուծիչ գեակն յանեակն». Գիրք Էակաց Դաւթի, Բարգմանութեամբ Մամբրէի
2 ՆՉԹ տե՛ս տառացեալ
3 A կա / a կամ
4 ՆՉԹ իրանամ
5 A եթե
6 Ամբողջ հատուածը տե՛ս ՆՉԹ ուծանալ
7 ՆՉԹ եղծական
8 A դրացւոյ լուծանալ / a դրացւոյդ է ուծանալ
9 A նորոգումն / a նորոգումն անմահ / ամբողջ հատուածը տե՛ս ՆՉԹ ստացուցանել
10 A եթե / ՆՉԹ եթէ ծանօթագոյն այժմուքս ի կեանսն իցեն (այսինքն՝ այժմու գործ մեր ի հանդերձեալ կեանս). թէ ոչ ծանօթագոյն, ապա եւ ոչ դատաստան. տե՛ս ծանօթագոյն
11 A անմտութիւն...ն սրբագրութիւններով. կարելի է կարդալ եւ՝ անմտութիւն
12 A անհաւատագոյն / a անհաւաստիագոյն
13 A թե
14 A ծանալթագոյն սրբագրութիւններով
15 A փակագծուածները թափուած
* SՆ՝* Ը Կ*Գ. Ժ.Ե 13-14

16 ՆՉԹ Գայլախաղեայ սուրբ ի պահեստ առեալք. տե՛ս գայլախաղեայ
Գ Մ*ԳԵ. Ժ.Բ 41-42. Գ*Կ. Ժ.Ը 31-32
17 A փակագծուածից հազիւ հետեւեր միայն
Գ Հմմտ. Յ*Կ. Ե 45:
18 ՆՉԹ Տղայոյն կիսահասակ մահն, կամ խեղիցն առողջութիւն. տե՛ս կիսահասակ
19 A կիս...հա...կ
20 A Այդ այն գերանցութիւն զուզահրաշ այն կենաց ունակութիւն / a Այդ այնքան գերազանցութիւն զուզահրեշտակն այն կենաց ունակութիւն / Հմմտ. «ի յարութեանն զուզահրեշտակ մեզ ցուցանելով զկեանս» Նիւս. Կազմ. կամ «Զյուսացեալսն ի յարութիւն սրբոցն ցուցանէ զուզահրեշտակ անախտութեամբն լինել» Նիւս. երգ.
21 A յորժամ / a թե յորժամ
Գ SՆ՝* Ը Կ*Գ. Ժ.Գ 10-12:
22 A զնա յաւիտեան / a գծում է այդ երկու բառը եւ փոխանակ դնում այպէս=այնպէս

Չ[Յիշատակարան]

1 Փառք ամենասուրբ Երրորդութեանն զաւրացուցչին իմոյ, եւ ընդունաւդին տկարաց, որ զաւրացուցանէ զհաւատացեալս անուան իւրոյ առ ի ճանաչել զհաւատոյ լրումն:

2 Ես Դաւիթ քահանայ ցանկաց[այ]³ լուսաւոր եւ աստուածազան վարդապետութեան սրբոյն Աթանասի որ ընդդէմ արիանոսաց եւ հրէից յաղագս տնաւրէնութեան Աստուածն բանի՝ ծանոյց երիս անձնաւորութիւն եւ մի աստուածութիւն ...⁴ Ես ըստ իմոյ նուաստութեանս եւ աղքատ մտացս ի մի վայր բովանդակեցի, առեալ եւ⁵ սուղ ինչ ի ⁶սրբոյն Անդրէասի վարդապետութենէն եւ այլոց նորին⁷ նմանեաց զչարազրութիւն տոմարաց հաւաքեցի ի գիրսս յայս ի յիշատակ ինձ եւ իմոց կենդանեաց եւ ննջեցելոց եւ ի ժառանգութիւն որդւոյ իմոյ Ղուկասու որ գծագրեացս իսկ զսա. Արդ աղաչեմ զամենեսեան որք ընթեռնուք եւ ուսանիք եւ կամ յայդս մատենագրէք ի սմին աւրինակէ՝ յիշման արժանի արասջիք, զի թերեւս արասցէ Աստուած ողորմութիւն յաւուրն համառաւտի, ուր բանք սպառին եւ գործք թագաւորին, լսել զերանաւետ ձայնն՝ Եկայք աւրհնեալք Հաւր իմոյ. զոր Աստուած մեզ եւ ձեզ հասարակաց շնորհես:

1 A սրբագրութեան հետեւերով՝ շարժմունս / a շարժմունս ի կամս Գրիստոսի եւ Աստուծոյ Հար, ամէն
2 A լուսանցում հատուածաբիւ՝ ձէն / A քերթ 152ա / Հ. Յ. Տաշեանն ունի այս յիշատակարանը, առնելով վեներական ընդօրինակութիւնից. տե՛ս «Մանր ուսումնասիրութիւններ» 1895, էջ 202:
3 A ցանկաց
4 A մի բառ վնասուած
5 Տաշեան չի՞ եւ
6 Տաշեան սրբոց սրբոյն
7 Տաշեան չի՞ նորին

ցէ: 3 Ամէն: 4 ⁸Եւ է նորոգումն սորայ ի նէ թուականութեանս Հայոց:

[Բ.]

[Անմիջապէս կից նախընթացին]

1 Ծնայ առանց հաւր, եւ կին իմ յինչ[ն]⁹, դուստր իմ ծնաւ զհայր իմ. անիծեալ է որթն, եւ աւրհնեալ է գինին:

[Գ.]

- 1 ¹⁰Իմաստութիւն Դաւթի Քերդողի¹¹
- 2 Ձեոք ամենակալին ստեղծին զիս, Բարձրեալն¹² ի բարձանց ի բարձունս ընծայեաց¹³ զիս.
- ¹⁴Չափ հասակի ¹⁵Իմոյ երկիցս երկուտասան,
- ¹⁶Այժմ եմ ¹⁷Երիցս երկուտասան,
- ¹⁸Յորժամ ծնայ¹⁹ գմայր իմ եւ իմաստնացուցի:
- 3 ²⁰Յարեւելս կամ եւ յարեւմուտս խաւսի իմ.
- 1Ի հիւսիսոյ եւ ի հարաւոյ բարբառ իմ².

8 Տաշեան կարծում է սխալմամբ, որ վերջին տողը նորոգութեան մասին ուրիշ ձեռքէ ըլլալու է: Ուրեմն ձեռագրիս այս մասը գրուած է նւ=981 փրկչ. թուին, իսկ առաջին մասերը տասը տարով անլի կանուխ՝ 971-ին: Տե՛ս մանրամասն Տաշեան *ibid.* յարեւածում իմ նկատողութիւնը:
9 A յինէ
10 [A քերթ 152ա] / լուսանցում հատուածաբիւ՝ ձէն / Սրան հետեւում է անմիջապէս «Իմաստութիւն Դաւթի քերդողի» նոյն գրչից, բայց անլի մանր տառերով եւ կիսեղծ: / է՝ Դաւթի փիլիսոփայի իմաստութիւն
11 Բ քերդողի
12 Բքէ եւ բարձրեալն
13 A ընծայեաց
14 ք եւ չափ ամաց իմոց յառաջն էր երկու ԲԺ
15 A իմոյ Բ-իցս ԲԺ
16 ք այժմ անեցայ եւ զարգացայ եւ եմ Գ ԺԳ
17 A երիցս ԲԺ
18 Բքէ չունին ամբողջ ասացուածը:
19 A ծնա
20 Բքէ կամ յարեւելս եւ իսսիմ յարեւմուտս

3Յանշունչս ձայն առնեմ եւ ի մեռեալս
բարբառիմ:
4 Անուն իմ բաղկանայ ⁴երիւբ տա-
ռիւբ.
Երբեակն ⁵ի միակէն,
⁶Երկեակ ի տասնեկէն,
⁷Եւ հնգեակն ի հազարաց:
5 ⁸Ծնունդ իմ ի ջրոյ է,
Եւ մահ իմ ի նմանէ.
Ի հրոյ գարիուրիմ
⁹Եւ ընդ վիմաւք նստեալ՝ արհամար-
հեմ գնոսա¹⁰:
5 ¹¹Եթէ կարես նաշակեա,
Եթէ¹² չկարես ի գատ կաց.
¹³Եւղարքումա: ոխի:

[Դ.]

1 Դաւիթ Հարբացի ասէ.
2 ¹⁴Քանզի նախածամանէր¹⁵ Հոգին ի
կոյսն քան զյղացումն մարմնոյն. ըստ ո-
րում Հոգի սուրբ եկեսցէ ի քեզ. որոյ յայտ
է ոչ ի նախայղացեալ սաղմի, կամ թէ ի
մարմնի, կամ ի կերպացելում սուրբ Հոգին

1 A ի հիւսիսոյ կամ ի հւսւսոյ
2 Aբէ բարբառիմ
3 Է յանշունչս ձայն ածեմ / ք յանշնչոց ձայն ար-
ձակեմ, ի մեռելոց խօսիմ. չիբ եւ
4 A Գ տառիւբ / Բբէ երեբ տառիւբ
5 A ի մէկէն / ք ի միակէ
6 A երբեակն ի ժեկէն
7 Բ միակն ի հնգեակէ / ք միակն ի հնգեակէ / Է
միակն ի հնգեկէն / A ի Ե հազարացն / Բէ ի
հինգ հազարացն / ք հնգեակն ի հազարէ, չիբ
եւ
8 ք Սնունդ իմ ի ջրոյ, չիբ է
9 Բէ եւ ի վէմս / ք նստելով ի վէմս անարգեմ
զնա չիբ եւ
10 A գնոսայ
11 A եթե ... նաշակեայ
12 A եթե
13 A կամ եւ գաղղմա ոխի կամ ոխի / Բբէ չու-
նին ամբողջ ասացուածը
14 Այս հատուածն արդէն լոյս է տեսել. տե՛ս իմ
«Ստեփանոս Իմաստասէր» էջ 15:
15 A նախածամաներ

եկեալ միասցի կամ բնակեսցէ ըստ նոցա,
այլ ի նախահոգելից¹⁶ արգանդին եւ նա-
խասրբեցելում, ըստ նորա միայն գիտու-
թեան: 3 Նա ինքն ասէր. Յորեանահատն
սուրբ մարմինն ծնցի, եւ ի նմին մնացեալ
ի նոյն շաղեալ կատարեսցի: 4 Էջ¹⁷ յար-
գանդ կուսին առեալ ի նմանէ զծառայի
զկերպ. ոչ յանապականէ եւ ապականացու,
այլ յանապականացուէս¹⁸ ապականացու-
ցեալ, եւ յախտակրելոյս անախտ: 5 Զի թէ
ոչ անախտ էր սա՝ եւ ¹⁹ոչ սպանանել
զախտսն կրելով ոչ կարէր. եւ եթէ²⁰ ոչ ա-
նապական՝ զապականութիւն ոչ կարէր
լուծանել. եւ եթէ²¹ ոչ անմահ՝ նորա մեռա-
նելովն եւ խափանիւր ոչ մահ. զի յանախ-
տին ապաքէն²² ախտք մեռանին, եւ յանա-
պականին ապականութիւն լուծանի, եւ
յանմահին՝ մահ:

[Ե.]

1 ²³Դաւթի Հերտանացոյ՝ Վասն
իւղոյն գոր արար Մովսէս
2 ²⁴Զեթն Քրիստոսի աւրինակեալ է,
եւ քահանայն որ աւծանէր զխորանն՝
Քրիստոսի աւրինակ էր, որ ինքեամբ
սրբէր զամենայն արարածս եւ աւծանէր
զթագաւորս եւ զքահանայս որպէս զինքն:
3 Իսկ զմռան ծաղիկ Շ սիկղ, եւ Հի-
րիկ²⁵ Շ, եւ կինամոմ ՄԾ, եւ խունկ եղե-
գան ՄԾ: 4 Վասն զի [Ի] Դ նիւթոյ է

16 A ի նախահոգելից
17 A եջ
18 A անապականացուեալ
19 A առաջ գրուած է եղել ոչ կրելով ոչ կարէր յե-
տոյ առաջին ոչ ը կարմիրադեղով ջնջած
20 A եթէ
21 A եթէ
22 A ապաքեն
23 A յուսանցում հատուածաբիւ՝ ՄԻԷ / [A բերք
210ա]
24 Այս «Զեթի» հատուածը համեմատել Փիլոն, 1826
Վեներտ. էջ 535, Ելից մեկնութիւն, Զեթին նուի-
րուած գլխի հետ
25 A հերիկ / Հմմտ. «Հիրիկ հինգ հարիւր սիկղ»
Ել. Լ. 24. տե՛ս նաեւ 22-23 համարները:

մարդ. ծաղիկն զմռան ակոյ նման է յազագս ամբողջ զկենդանութիւն ի մարմնի պահելով, եւ հիրիկ¹ ըստ ջերմոտ եւ հրազին մասին, դոքա եւ շունչ մարմնոյս ըստ աստուածակազմութեանն, բերելով յինքեանս զկատարեալ թիւ հազարեկին: 5 Իսկ հողեղինագոյնս է կինամոմն, եւ ջուրն՝ խոնկ² եղեգան, զհնգաչափն³ յինքեան [բ]երելով⁴ զկէս հազարեկին: 6 Իսկ ձէթ դարձեալ աւրինակէ միտք մեր, աւրինակեալ Քրիստոսի, քանզի Քրիստոս գլուխ է եկեղեցւոյ, իսկ զի՞նչ լուսափայլ եւ նիւթ լուսոյ կայ ի մեզ քան զմիտան:

[Զ.]

1 ⁵Նկատումն Արիստոտելի⁶

2 Ուսուցանել⁷ մեզ ի բնալսաւորութեանցն⁸ այնոցիկ, որ հասարակաց բնականաց⁹ գոյանայ¹⁰ շնչականաց¹¹ եւ անշնչից, ¹²զգայականաց եւ անզգայից. եւ եթէ այսոքիկ .է. են¹³ թուով¹⁴ նիւթ, տեսակ, շարժումն, ¹⁵ուռնայն, անբաւ, տեղի, ժամա-

նակ. եւ եթէ նիւթ եւ տեսակ ¹⁶գոյացուցիչք են բնականաց, իսկ շարժումն եւ¹⁷ տեղի եւ ժամանակ ոչ են¹⁸ գոյացուցիչք, այլ հետերթանք¹⁹ գոյացուցչացն. իսկ ուռնայն²⁰ եւ անբաւն ըստ ճշմարտութեանն²¹ ոչ են, այլ ըստ կարծեաց, որպէս եւ Դեմոկրատէս²² եւ Անաքսագորաս²³, գորս²⁴ յանդիմանէ Արիստոտէլ վասն ուռնայնին ասել թէ ամենեւին իսկ չէ, իսկ անբաւն ըստ բոլոր ²⁵ինքեան չէ, այլ ըստ²⁶ մասանց, որպէս՝ ամիս, տարի, տաւն²⁷, հանդէս. եւ²⁸ թէ²⁹ այսոքիկ եւթանեքին առ հասարակ բնականաց³⁰ գոյանան, բայց ոմանք³¹ ոմանց³² առաւելագոյն. քանզի նիւթ առաւել այնոցիկ գոյանայ³³, որք ի լինելութեան եւ յապականութեան են, իսկ երկնաւորացն ոչ է նիւթ, այլ համեմատեալ նիւթոյ³⁴. զի նիւթ հակակայից է ընդունակ եւ պէսպէս տեսակաց, իսկ ենթակայ³⁵ միումն³⁶ տեսակի է³⁷ ենթակացեալ³⁸ հանապազ ըստ միումն թուոյ. եւ թէ³⁹ տեսակ երկնայինցն⁴⁰ առա-

1 A հերիկ
 2 A հուրկ
 3 A գեաչափն=գինգաչափն
 4 A ...երելով մի տառ մաշուած
 5 E-ի մէջ Նկատ. Արիստոտելի գտնուում է «Արիստոտելի Յաղագս Աստուծոյ» գրութեան ետեւը, անմիջապէս կից, բայց այսպիսի ծանօթութեամբ՝ յայլ գրոց: / B-ի մէջ դրուած է «Դաւթի փիլիսոփայի Առածք հիմն» գրութեան կից, առանց որեւէ ծանօթութեան. C-ի մէջ, ինչպէս B-ում: / D-ի մէջ՝ «Դաւթի փիլիսոփայի» էակաց գրքից յետոյ:
 6 E Արիստոտելի / C Արիստոտելի, այս ձեռագրում երբեմն այդպիսի ելն, որ զանց ենք առնում նշանակել: Ձեռն նշանակում նաեւ օտար BCD ձեռագրերում:
 7 BCD ուսուցանել
 8 BC ի բնալսողութեանցն / D ի բնալսողութեանցն
 9 B բրնակաց
 10 E գոյանա / D գոյանան
 11 EBC չի՞ շնչականաց
 12 E զգականաց եւ անզգայից
 13 ED չի՞ են
 14 E թովով / D թովով
 15 D տեղի, ժամանակ, ուռնայն, անբաւ

16 D գոյացուցիչէն
 17 D չի՞ եւ
 18 BC չի՞ են
 19 BCD գիտե երթան
 20 BC ուռնայն
 21 BC նշմարտութեան
 22 BC դիմոկրատէս / D դիմոկրիտոս
 23 BCD անագասագորաս
 24 E գոր
 25 B ինքեանն է / C ինքեանն է
 26 E չի՞ ըստ
 27 E տուն / BC չի՞ տուն
 28 BC չի՞ եւ
 29 BCD եթէ
 30 B բնակաց
 31 BCD չի՞ ոմանք
 32 BC յոմանց
 33 B գոյանա / D գոյանան
 34 B նիւթոյ
 35 ED ենթակա
 36 BC միումն / D միումն
 37 ED չի՞ է
 38 BC ենթակայացեալ
 39 BCD եթէ
 40 E երկնայինցն / BC երկնայինցն / D երկնայինցն

ւել գոյանայ¹ քան² աստէիցս³, ⁴որ ի լինելու թիւն եւ յապականութիւն. ⁵զի որ յաստիս է տեսակ լծակցեալ է ընդ ապականութեամբ ⁶եւ ընդ պակասութեամբ, ոչ ընդ այնմ որ⁷ ոչ երբեք ⁸ոչ ուրեք ոչ է, այլ ընդ⁹ այնմ¹⁰ որ երբեմն է եւ երբեմն ոչ է, որպէս յառաջընթաց տեսակն. եւ եթէ տեղի աստէիցս¹¹ առաւել գոյանայ¹² քան¹³ երկնայինցն¹⁴, վասն զի անմոլարն չէ ¹⁵ի տեղւոջ, ուստի եւ տարակուսին¹⁶ Արիստոտելի¹⁷ ասեն թէ¹⁸ Ջիւրոգ ասես զանմոլարն¹⁹ շարժիլ²⁰ եթէ ոչ է²¹ ²²ի տեղւոջ, զի ամենայն որ ²³շարժի ի տեղւոջ է. վասն որոյ եւ ասէ, թէ²⁴ Սա²⁵ ըստ մասանց շարժելով ըստ մասանց եւ ²⁶ի տեղւոջ է:

3 ²⁷Իսկ ժամանակ առաւել երկնայինցն²⁸ գոյանայ²⁹ քան թէ³⁰ աստէիցս³¹,

զի ոչ չափ է ³²շարժման բոլորիցն³³, քանզի ոչ է³⁴ արագագոյն ³⁵քան ³⁶գերկնայինն անմոլարին շարժումն: 4 Եւ եթէ շարժումն ³⁷երկնայինցն առաւել գոյանայ³⁸ քան եթէ³⁹ աստէիցս, զի յաստիս⁴⁰ շարժումն դադարումն ունի, իսկ յերկնայինցն⁴¹ ամենեւիմբ⁴² ոչ, քանզի մշտաշարժք են: 5 Իսկ ունայն⁴³ եւ անբաւն⁴⁴ ի սոսա տեսանին, անբաւն ⁴⁵ի շարժմանն իսկ ունայն ⁴⁶ի տեղւոջ: 6 Եւ եթէ սոքա են եւ ոչ⁴⁷ աւելի եւ ոչ նուազ վասն այսր⁴⁸ պատճառանաց⁴⁹, վասն զի բնականքն մարմին ունին⁵⁰, եւ որպէս մարմին գոլով՝ ունին նիւթ եւ տեսակ, իսկ որպէս բնական մարմին գոլով՝ ունին շարժումն⁵¹, իսկ որպէս շարժումն⁵² ունելով՝ ունին տեղի եւ ժամանակ, վասն զի ամենայն շարժումն աստէիցս բնականացս⁵³ ժամանակաւ լինի եւ ⁵⁴ի տեղւոջ: 7 Իսկ ունայն⁵⁵ եւ անբաւն,

1 ED գոյանա
 2 D քան թէ
 3 E աստէիցսս
 4 BC որ ի լինելութեան եւ յապականութեան / D որ ի լինելութեանն եւ յապականութեանն
 5 BC զի աստէիցս տեսակ
 6 D չի՞ եւ ընդ պակասութեամբ
 7 D չի՞ որ
 8 E չի՞ ոչ / D ոչ ուրեք երբեք ոչ է
 9 BC չի՞ ընդ
 10 E այն
 11 B աստ էից է
 12 ED գոյանա
 13 BCD քան թէ
 14 E երկնայինցն / D երկնայինցն / BC երկնայինցն
 15 E ի տեղոջ
 16 E ի տարակուսելն / D եւ տարակուսելն
 17 BC յԱրիստոտելէս
 18 BC եթէ
 19 BC անմոլարն
 20 D շարժել
 21 BCD չի՞ է
 22 D ի տեղոջ
 23 D շարժի տեղոջ է
 24 BC եթէ
 25 D սայ
 26 ED ի տեղոջ է
 27 D իսկ ժամանակ առաւել աստէիցս գոյանա, քան երկնայինցն
 28 E երկնայինցն
 29 E գոյանա

30 BC եթէ
 31 E էիցս
 32 BC շարժմանց / D շարժման անմոլարիցն
 33 BC բոլորից
 34 CB չի՞ է
 35 E չի՞ քան գերկնայինն
 36 D գերկնային
 37 E երկնայինցն / D երկնայինցն / B երկնայինցն շարժումն / C երկնայինցն շարժումն
 38 ED գոյանա
 39 BC չի՞ եթէ / D թէ
 40 BC յաստիս
 41 BC երկնայինցն / E յերկնայինցն
 42 BCD ամենեւիմբ
 43 BC ունայն
 44 E անբաւ
 45 BCD ի շարժման
 46 D ի տեղոջ
 47 BC չի՞ ոչ
 48 BC այս
 49 D պատճառաց
 50 BC ունի
 51 BC եւ շարժումն
 52 D շարժում
 53 D բնականաց
 54 ED ի տեղոջ
 55 BC ունայն

որպէս յառաջագոյնն¹ ասացաք², ի սոսա տեսանին³: 8 Այս են պատճառք, վասն որոյ են սկզբունք⁴ ամենայն բնականաց⁵, եւ⁶ ոչ առաւել եւ ոչ նուազ:

9 Ամենայն մարմին շարժուն յայլմէ բնաւորեցաւ շարժիլ, քանզի ոչ է⁷ մարմին ինքնաշարժ, այլ հոգին ինքնաշարժ է: 10 Արդ՝ տեսանեմք գերկին մարմին շարժուն, յայտ է թէ⁹ յայլմէ, եւ եթէ յայլմէ ումեքէ շարժի՝¹⁰ ապա է ոմն որ շարժէ գերկնային¹¹ մարմինն, եւ վասն¹² զի մի եւ նոյն¹³ շարժումն է երկնի¹⁴ յայտ է եթէ¹⁵ ի միոջէ¹⁶ ումեմնէ է միւսոյն շարժումն, վասն զի բազմաց այլ շարժումն բնաւորեցաւ լինել. եւ վասն զի մշտաշարժ է երկին՝ յայտ է թէ¹⁷ որ շարժէ՞ն¹⁸ գերկին¹⁹ մի է եւ անբաւ զաւրութիւն ունի, զի եթէ բովանդակեալ զաւրութիւն ունէր՝ ոչ հանդուրժէր անդադարապէս եւ կարգաւորաբար²⁰ շարժել գերկին²¹,²² ուստի եւ յայտ է թէ՛ եւ²³ անմարմին է, զի եթէ²⁴ մարմին ունէր որ շարժէ՞ն²⁵ գերկին՝ ոչ կարէր հանապազ

շարժել գերկին, զի ամենայն մարմին բովանդակեալ է եւ բովանդակեալ զաւրութեան հանդիպեցաւ, իսկ բովանդակեալն զաւրութեամբ²⁶ զիա՞րդ անբաւ զաւրութիւն ունի կամ զիա՞րդ անդադարապէս կարէ շարժել գերկին. եւ յայսմ ամենայնէ յայտ եղեւ թէ անեղ է. իսկ որ ոչ է եղեալ՝ եւ ոչ վախճան²⁷ ունի, վասն զի եղեալն ոչ կարէ անբաւ զաւրութիւն ունել, քանզի ամենայն եղեալ ի նիւթոյ եւ ի տեսակէ²⁸ եղեալ, իսկ որ ի նիւթոյ եւ ի տեսակէ²⁹ եղեալ է³⁰ ոչ է անեղ մարմին եւ ոչ անբաւ զաւրութիւն ունի, ³¹իսկ այն որ շարժէ՞ն գերկին³² անմարմին ցուցաւ եւ անբաւ զաւրութիւն ունել³³: 11 Իսկ եթէ անեղ է՝ յայտ է թէ³⁴ անապական է եւ ոչ յումեքէ եղեալ³⁵, այլ ինքն է³⁶ արարիչ եւ ամենայնք³⁷ ի նմանէ³⁸ եղեալք, վասն զի յառաջ քան զամենայն է. եւ սմա հետեւի³⁹ մշտնջենաւորն եւ անսկիզբն եւ անվախճանն⁴⁰:

12 Արդ ահա ցուցաւ ըստ կարգիդ ասացելոցս⁴¹, եթէ⁴² է ոմն որ շարժէ գերկնային⁴³ մարմինն⁴⁴, եւ մի է, եւ անբաւ զաւրութիւն ունի, եւ անմարմին է, եւ անեղ է⁴⁵, եւ անապական է¹, եւ ²արարող է:

1 BC եւ յառաջագոյն
2 BC ասացեալ
3 BC տեսանելիին
4 D սկզբումն
5 E բանականաց
6 D չի՛ք եւ
7 E չի՛ք է
8 BC տեսանեմ գերկնային
9 BC եթէ
10 BD ապա ուրեմն / C ապա՛ւ
11 E գերկնային
12 E զի եւ մի շարժումն
13 D շարժում է
14 D չի՛ք երկնի
15 D թէ
16 BC ումեմնէ է միայն շարժումն
17 BC եթէ
18 BCD շարժէ
19 ED չի՛ք մի է եւ
20 E կարգաւորապէս
21 BC գերկինս
22 BC ուստի յայտ է եթէ
23 BC չի՛ք եւ
24 BC թէ
25 D շարժէր

26 BC գորութիւն
27 D վաղնան
28 C է եղեալ
29 C է եղեալ
30 BCD ոչ է անմարմին
31 E չի՛ք իսկ այն
32 B գերկի
33 BCD ունի
34 BC եթէ
35 BC եղեալ է / D է եղեալ
36 ED չի՛ք է
37 BC ամբն
38 BC նմա
39 E մշտնջենաւորն եւ անսկզբն
40 D անվաղնան
41 BC ասացելոց
42 D թէ
43 E գերկնային
44 EBC մարմին
45 BC չի՛ք է

13 Եւ այսք ամենայնք³ որք ոչ ումեք այլոց արարածոց⁴ բնաւորեցաւ պատշաճիլ, բայց միայն միայնուժ Աստուծոյ եւ⁵ նմա միայն տալի⁶ է պաշտաւն:

14 Եւ որք⁷ միանգամ զբնութիւն⁸ իրացն կամին գիտել՝⁹ զերիսս զայսոսիկ¹⁰ գիտելի է. նախ՝ զսկիզբն իրացն եւ զպատճառն¹¹, երկրորդ¹² թէ նա¹³ է սկիզբն եւ պատճառ այլոցն¹⁴, երրորդ՝ թէ անհնարին է¹⁵ այլազգ լինել. երեքուժք¹⁶ սոքաւք է մարթելի¹⁷ առնել մակացութիւն:¹⁸

15 Վարժումն է ամենայն ինչ եւ ի ձեռն այնր՝ իբր կրթարանաւ լեզուի՝ եւ բանն¹⁹ եւս յարդարի եւ իմաստքն յառաջեն: 16 Քանզի իշխանութիւն ունելով կրթարանաւք իբր բնութեամբ բնաւորաբար ի դիտումն առաջակայի շարժի բազում անգամ, որպէս ակամբ՝ այծեամն²⁰, եւ ականջաւք՝ էշ, եւ հոտոտելեալ²¹ շուն, եւ ճաշակելեալք՝ ոչխար, եւ այլքդ: 17 Այլ²² եւ յառաջ զդայ զպատերազմն ձի, եւ զգէշ անգղ²³, եւ զկարածմերունս²⁴ այլ խոտաբոյծք, եւ զծովային վտանգս²⁵ լուղակք²⁶ ջրայինք, եւ զաշուն գեռունք, եւ զհոտ գարնայնոյ թռչունք: 18 ²⁷Եւ զոր սոքա բնութեամբ՝ ի ձեռն խորհրդաբերութեան²⁸ մտաց եւ կրթութեան²⁹ բանի ունի մարդս:

1 D չիք է
2 B անարարաւդ է / C անարարոյ է / E արարող, չիք է
3 C ամբն
4 BC յարարարածս
5 BC չիք է
6 ED տալ
7 E որ
8 BCD գրնութիւնս
9 E չիք գերիսս զայսոսիկ գիտելի է
10 B դիտելի, չիք է / C գիտելի է / D է գիտել
11 D զպատճառ
12 E երկորդ
13 D նա
14 B այլոց
15 ED չիք է
16 ED երեքուժք
17 BC մարթիլ
18 Այստեղ վերջանում է E-ն: / D-ն շարունակում է՝ կրկնելով համառոտաբար վերեւի հատուածը՝ բնականֆն մարմին ունին, եւ որպէս մարմին գոլով՝ ունին նիւք եւ տեսակ, իսկ որպէս նիւք եւ տեսակ գոլով՝ ունին շարժումն, իսկ որպէս շարժումն ունելով՝ ունին տեղի եւ ժամանակ, վասն զի ամենայն շարժումն աստեղիցս բնականացս ժամանակաւ լինի եւ ի տեղոջ. իսկ ունայնն եւ անբաւն ի սոսա տեսանիւն, անբաւն ի շարժման, իսկ ունայնն ի տեղոջ: Ունն որ շարժէ զերկնային մարմին, եւ մի է, եւ անբաւ գաւրութիւն ունի, եւ եթէ անբաւ գաւրութիւն ունի՝ յայտ է թէ եւ անմարմին է, եւ եթէ անմարմին է՝ յայտ է թէ անեղ է, եւ եթէ անեղ է՝ յայտ է թէ անպական է, եւ եթէ անպական է՝ յայտ է թէ ոչ յումեֆէ է եղեալ, այլ ինքն է արարիչ եւ ամենայնք ի նմանէ եղեալք, վասն զի յառաջ քան զամենայն է, եւ սմա հետեւի մշտնջենաւորն եւ անսկիզբն եւ անվաղնանն. եւ այս ամենայնք որոնչ ումեֆ այլոց արարածոց բնորոշեցաւ պատշաճիլ, բայց միայն միայնուժ Աստուծոյ, եւ նմա միայն տալոյ է պաշտաւն: / Sե՛ս սոյն այս հա-

տուածը գրեթէ նոյնութեամբ նախընթաց Իմաստասիրական Հարցուածներում, Հարց. ԺԲ:
19 C բան
20 BC ուղղում ենք՝ այծեամբն
21 B հոտոտեալ
22 B այլ
23 BC անկղ
24 BC ուղղում ենք՝ կարան մերունս
25 BC վտակս
26 C լողակք
27 Վերջին նախադասութիւնը նշվ ունի Անյաղթի անուամբ, այսպէս. Զոր սոֆա բնութեամբ, ի ձեռն խորհրդաբերութեան մտաց եւ կրթութեան բանի ունի մարդս. Անյ. հց. իւն (տե՛ս խորհրդաբերութիւն)
28 B խորհրդաբերութեան
29 B կրթութէ.

ՂԱԹԻ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԻ Ի ԵՆԴՐՈՅ ԱՇՈՏՈՅ ՊԱՏՐԿԻ

1 Բան, զոր հարցէք, ո՛վ բարէփառութեան հարցափորձող¹ աստուածապահ տէր իմ, թէ զի՞նչ միտք մի բնութիւնս² ասելն առնէ Բանին եւ մարմնոյն, եւ զի՞նչ որ երկուսն ասեն բնութիւնս յետ միանալոյն Բանին ի մարմին իւր. եւ որպիսի՞ ինչ յերկուց բնութեանց միացեալ ասելն իցէ զբնութիւն Որդոյն Աստուծոյ յաստուածութենէն եւ ի մարդկութենէն. եւ եթէ ո՞ր է ճշմարտութիւն որով եկեղեցի Աստուծոյ խոստովանի զուղիղ հաւատն:

2 Լուծումն այսպիսի ինչ է այդոցիկ խընդրոց, որ քան կարճ ի կարճոյն մարթի յիշեցուցանել:

3 Որք մի ասեն բնութիւն Բանին եւ մարմնոյն, կատարեալ են ամբարիշտք. զի մարմինն ի կուսէն է, եւ կոյսն դուստր Դաւթի եւ Աբրահամու, որպէս ասաց առաքեալ, գփրիստոս ի հրէից ըստ մարմնոյ՞. եւ եթէ զգաւակէն Աբրահամու բուռն հարկանէ: 4 Այլ Աբրահամ եւ մարդիկ ի նախահաւրէն Ադամայ եւ յերկրէ ունին սկիզբն: 5 Իսկ Բանն Աստուած հոգեղէն ստեղծիչ Ադամայ³, քանզի ամենայն որ ինչ եղեւ⁴ Բանին, ասէ, Յոհաննէս, եւ առանց նորա եղեւ եւ ոչինչ որ ինչ եղեւ⁵: 6 Եւ արդ՝ զի՞ Աստուծոյ անեղի եւ արարչի եւ հողոյ, ժամանակաւ արարելոյ ի նմանէ մի իցէ բնութիւն: 7 Իսկ չորրորդութիւնն⁵ այսպէս առնեն այսպիսի խոստովանողք զերրորդութիւնն, զի մի բնութիւն է Աստուծոյ Հաւր⁶ եւ Բանին եւ

Սուրբ Հոգոյն, եւ երեք առանձնաւորութիւնք. մի բնութիւն Հայր եւ Որդի եւ Հոգին Սուրբ: 8 Ապա թէ եւ մարմնոյն եւ Բանին մի բնութիւն է, որպէս Բանին եւ Հաւր մի է բնութիւն եւ զիւր համաբուն մարմինն զգեցաւ Բանն. չորք սոքա նախ քան զմիանալ Բանին եւ մարմնոյն լինին. Հայր եւ Հոգին Սուրբ, Բանն Աստուած եւ մարմինն: 9 Այլ միանալ բնութեանցն ոչինչ այլ նշանակէ, եթէ ոչ, զի աւտար նախ միմեանց էին բնութիւնքն, որ յետոյ միացան մարմնալուին Աստուածն Բանի. ապա յիրաւի եղիցի մեզ զայնպիսիսն խոստովանողս անուանել կատարեալ ամբարիշտս:

10 Իսկ որք ք. ասեն բնութիւնս յետ միանալոյ Բանին եւ մարմնոյն, զմինն Աստուած սոսկ արտաքոյ քան զմասունս մարմնոյն, անտես եւ անշաւափ, հզաւր եւ գիտակ, եւ զամենայն (զհաւր դնեն ի վեր)⁷ քան զկարիս⁸: 11 Իսկ զմիւս բնութիւնն մարդ մահկանացու, տգէտ, անզաւր, ի ներքո ամենայն կարեաց եւ ապականութեանց. եւ յետ, Ղ աւելի ամաց յառաւել քան զայս փոփոխել⁹. բնութիւն զայսպիսի¹⁰ ասողս թէպէտ եւ բանիւ ոչ, իրաւք երկուս ցուցանեն, որպէս թէ անձն մի համբաւեն, կամ ոչ առեալ սոքա ասեն մարմին ի կուսէն. կամ ի գոյացեալ նախ բնութիւն մարդոյն բնակութեամբ մշտնջենաւորեցուցանեն ի մարմնին զԱստուած Բանն, որ ոչ այլ եւ այլ, բայց սոյն յայտէ, եթէ ոչ հաւատան, եթէ Բանն մարմին եղեւ. զի եթէ հաւատալի էր նոցա բանին

1 Բեռլինի ձեռագրում՝ հարցափորձող

2 Բեռլինի ձեռագրում՝ բնութիւնն

*** Տէ՛ս Հոգո՛ւ թ՛ 5:

3 Ադամայ

4 եղեւ

բ Յ՛՛՛՛՛ Ը՛՛՛՛՛՛

5 չորրորդութիւն

6 եւ հոր

7 Փակագծի մէջ առնուած բառերը լրացնում ենք Բեռլինի թիւ 51 ձեռագրից. հ. Բեռլինացի ձեռագրի մէջ տեղը բաց է թողնուած:

8 զկարիս, եւ ապակաճութիւն եւ մահ

9 փոփոխեալ

10 զայսպիսիս ասաւղս

մարմնանալ, ոչ բաժանելին զբանն յայն իմեքէ, որ ինչ ինքն եղեւ¹: 12 Եւ զի արդ վարին ձայնիւ միանալոյ բնութեանցն, զի եթէ ճշմարտեն զոր ասենն, զիա՞րդ բաժանելին, զոր միացուցանենն. ապա թէ անմիացեալ զբնութիւնսն զիտեն, ոչ պարտին այնպիսիքն միանալով վարել ձայնիւ բնութեանցն. զի եթէ երկու կացին բնութիւնքն, ոչ միացան. ոչ միացեալքն ոչ կարեն առնուլ զասուամն միութեանն, իսկ զի ճիշտ միացան ի ձեռն հրաշափառ խառնմանն, բաւական է միանալդ անուն զանքանակութիւն ցուցանել բնութեանցն, եւ զմիութիւն ինքեան. ապա նոքա ամբարիշտ զինքեանս խոստովանին, որք ձայնիւ վարին միանալոյ, իսկ զիրան զորմէ միանալն ասի, հեռագոյն ի բաց որոշեն յԱստուած եւ ի մարդ ըստ իւրաքանչիւր անկից:

13 Իսկ որ յերկուց բնութեանց միացեալ ասեն զՈրդոյն Աստուծոյ զբնութիւն, թերի նոքա լսողացն զիւրեանց իմացուցանեն խոստովանութիւն, զի յերկուց բնութեանց ասել մասն եւ մասն ի միողէ եւ ի միւսմէ նշանակէ բնութեանցն, յորոց միանալն ասի: 14 Եւ այսպէս Հանկանակալ բերեալ յաստուածութենէ եւ ի մարդկութենէ ասել, այլ ոմն բնութիւն բնաւորեալ զՈրդին ի մէջ ցուցանէ զԱստուած եւ մարդ, որոց կատարեալ այնպիսին կարէ գոլ եւ ոչ մարդ, վասն զի զմասն ինչ յԱստուծոյ եւ ի մարդոյ ունել, այլ ոչ զբովանդակն. որպէս զգիցագոունսն առասպելիցն հեթանոսաց ճարտարաբանքն ուրեմն կենդանոյ ծնեալ բնութիւնս ի դից եւ ի մարդկան խառնակութենէ. եւ զի ոչ մասն ինչ յաստուածութենէ էր Բանն. այլ կատարեալ Աստուած, եւ մարմնանալն դորայ

ոչ մասն մարդոյ լինի, այլ կատարեալ մարդ: 15 Սոքա կամ տխմարութեան տուամբ շաղեալք անհանճարս զինքեանս հրապարակեն. եւ կամ թէ այսպէս իսկ զմտաւ ածեն մասն ինչ յաստուածական եւ մասն ինչ ի մարդկական բնութենէ ի մի ածեալ տեղի միանալ զՔրիստոս, Ապողինարի հայհոյութեանն հաւասար են անաւրէնքն. զի զլիով Աստուած եւ մարդ յոյսն մեր զՏէր Յիսուս Քրիստոս անկատար իմն բնաւորեալ իշխեցին հայհոյել աւտար քան զԱստուած եւ զմարդ բնութիւնս այսպիսի² ասողքն, յոչէէ ի գոյութիւն եկեալ, եւ այլայլեալ զբնութիւն Որդոյն Աստուծոյ յայտնապէս քարոզեն. եւ յիրաւի են ընդ նզովիւք ի Նիկիայ գումարեալ սուրբ հարցն. զի ոչ զարհուրեցան զմարմնանալն Աստուած Բանի յիշակիսոյ ծնունդ բերեալ նմանութիւն:

16 Այլ եկեղեցի Քրիստոսի փախուցեալ յայսպիսի խոտորմանց, ուղիղ խոստովանութեամբ լուսաւորէ զծնունդս իւր. որք միանգամ ի մահ անդր Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ մկրտիմ³: 17 Քանզի գիտէ եթէ բնութիւնքդ երկոքեան Աստուծոյ եւ մարդկան աւտարք միմեանց էին յառաջագոյն, եւ որիչք ամենայն հեռաւորութեամբ. որքան ինչ Աստուծոյ արարչի եւ արարածոյ հողոյս³ գայր ընդ մէջ մարմնանալոյն Աստուածն կատարեալ ծնանէր յԱստուծոյ Հաւրէ նոյն մարդ բովանդակնա ի մաւրէ իւրմէ ի սուրբ կուսէն եղեւ. ըստ որում եւ աստուածածին այս ասի կոյս եւ ոչ մարդածին: 18 Այսոքիկ նախական աւանդութեամբ վերադասեալ ի մերոյդ յՈրդին Աստուծոյ յինքնատեսաց եւ ի սպասաւորաց Աստուածն Բանի եղելոյ մինչ առ մեզ պաշտեցաւ անդամք

1 Այստեղից մինչեւ վերջը Բեռլինի ձեռագիրը չունի. տորան կցուած է՝ «Առ երկարանակս» գրութեան երկրորդ կէս մասը՝ «եւ զի՞նչ մասն է» հատուածից սկսած:

2 Ձեռագրում՝ այսպիսի
 « Հմբ. Հմբ. Զ 3:
 3 Ձեռագրում՝ հոյոյս

Քրիստոսի եկեղեցի սուրբ: 19 Իսկ եթէ նոր այժմ քարոզի ումեք բարձրագոյն, յայտնեսցի Բան. ցուցցէ յաստուածային գրոց եւ լուիցուք: 20 Քանզի ճշմարտութիւնն ոչ զհակառակ կալ ինքեան, այլ զհաւանելն պահանջէ յառողջամիտ խուզողացն, միայն թէ ոչ հարըստահարեսցէ զլսելիս ստուծիւնն զճշմարտութեանն պերճացեալ ձեւ:

1 Նորին. Աշակերտի Թեոդորիտի դագոն կոչեցեալ. Առ երկար-նակսն ընդդիմադրութիւն:

2 Անստացական Բանն Աստուած ի մարդանալն յաւելուած էականի բնութեանն իւրոյ ոչ արար կամ ընկալաւ, եւ թէ մարդկան բնութեանս առգործեաց յաւելուած, զի երեւեսցի մարդանալոյ նմա պատճառն քանզի ոչ է թարց պատճառի. եւ աստուատ ծանիցի երկակցութիւն եւ միութիւնն թարց փոխարկութեանն. զի անստացականն¹ ի ստացականութիւն ոչ կարա նա (s) փոխարկիլ, եւ ոչ ստացացականն. անստացական էանալ եւ յարարածէ անարար գոյանալ. եւ յաւելուած լինել աստուածային բնութեանն. իսկ մարդկային բնութեանս հաւաստի յաւելուած առգործեաց. զի ի մահկանութենէ անմահ արար, եւ յապականութենէ անապական, եւ յերկրաւորութենէ երկնային. եւ աթոռակից Հաւր ցուցաւ, եւ Երրորդութիւնն Երրորդութիւն մնաց եւ ոչ ընկալաւ յաւելուած:

3 Դարձեալ մի բնութիւն Բանին Աստուծոյ խոստովանելով կենդանոյ Որդոյն Աստուծոյ ի կենդանոյ Հաւրէն, իսկ զմիւս բնութիւնն հարկաւոր տաց միւսոյ ումեմն կենդանոյ խոստովանել ի կենդանոյ ումեքէ ծնեցելոյ եւ յումէ պատճառ է, որ զՀաւրն ունի տեղի, զի բնութիւնդ անունն ոչ ի վերայ մասին մարդոյն է. այլ ի վերայ

բոլորին. եւ ոչ ի վեր անգոյնն, այլ գոյացելոյն ըստինքեան եւ դադարման:

4 Դարձեալ Մարիամ զբնութիւն մարդոյն ըստինքեան գոյացութեան ծնաւ, եթէ զբնութիւն Որդոյն Աստուծոյ ըստինքեան կատարելութեանն ի Հաւրէ ի ձեռն մարմնոյն կամ թէ մարմնաւորութեանն: 5 Զի թէ ըստինքեան զգոյութիւնն մարդոյն ծնաւ, ըստորում եւ բնութիւնն է աստուածածին. իսկ եթէ գերկոսին բնութիւնսն ըստ ինքնակացութեան ծնաւ, երկրորդամայր եւ ոչ միածնամայր:

6 Դարձեալ գերկոս բնութիւնս խոստովանելով յետ ի կուսէն ծնելութեան, գերկոսի²ն պաշտելի ասես, եթէ զմին. թէ գերկոսին, արարածոյ Որդոյ եւ անկատարի երկրպագես եւ ոչ աւտարանաս ի կռապաշտիցն. իսկ եթէ միոյ բնութեան մինն անպաշտելի մնայ, հեռացեալ ես ի փրկութենէն որ ձեռն մարմնոյն:

7 Դարձեալ գերկոս բնութիւնսն խոստովանելով, հարկաւորէ յերկոսին եւ մկրտիլ՝ յարարած բնութիւնն. եւ յանարարած բնութիւնն, որ է ամբարբշտութիւն (s) իսկ թէ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգի եւ ի մի բնութիւն մկրտիմք, յայտ է եթէ ի միւս խոստովանեալ բնութիւնն ոչ մկրտիմք, որ է ուրացութիւն փրկութեանն մերոյ. Բանզի որ միանգամ ի Քրիստոս մկրտեցաք, ի մահ անդր ևորա մկրտեցաք³, ասաց, որ ասացն: 8 Եւ ինքն թէ մկրտեցէք յանուն Հաւր եւ Որդոյ եւ Հոգոյն Սրբոյ:

9 Դարձեալ ապականութիւն ի մասանց բնութենէ՝ մարմնոյն, եւ զինչ մասն է, եւ եթէ մասն է եւ միացոյց զսայ (s) իւր յարգանդի կուսին եւ այժմ ապականացու, զի զմիացեալն ոչ էթող, եւ եթէ էթող ըստ քեզ յետ յարութեանն, կիսամարդ է եւ ոչ կատարեալ մարդ: 10 Իսկ եթէ դատապար-

1 Զեոագրում³ անստացանն

³ Հատ. 93

տուժեան յանցանաց արկածք տանջանաց բնաւորեցան, իսկ յայս ոչ անկաւ ընդ բանսարկուին իշխանութեամբ. ուստի եւ յիւրոցն ասէ. առ իս ինչ ոչ գտանէ՞, զիա՞րդ տնաւրինէր ապականութեամբ զփրկութիւն ապականելոցս. այլ ահա մարմինն նորա ոչ էտես գապակաճութիւն՞ մարգարէն կնքեաց բանիւ:

11 Դարձեալ եթէ ծնելութիւն եւ կաթնդիեցութիւն եւ աճելութիւն հասակի, եւ թլփատութիւնք եւ կրականութիւնք համայն եւ չարչարանք համայնք եւ խոցումն եւ մահ, եւ թաղումն ապականութեան ցուցակութիւնք են ըստ ձերոց ազանդաբանութեանդ, եւ աշխարհի փրկութիւն ի ձեռն այսց մատակարարեցաւ, յայտ է եթէ ոչ Աստուծոյ առ մեզ երախտիք գոն փրկանաւորութեան, այլ ապականութեանն զայս մեզ առգործեալ եւ յափշտակեալ ի բանսարկուին իշխանութեանէ զսայ (Տ) մեզ պաշտելի է, եւ երկրպագելի զապականութիւնս եւ սմա՛ առ կարգալ փրկիչ: 12 Աւա՛ղ յիմարութեանդ, մարդկային ապականութեանս ծնելութեան եւ յառաջխաղացութեան հայր՝ զսերմն առն ծանեաք ի ձեռն կնոջ: 13 Իսկ ապականութեան մարմնոյ Բանին՝ ծնելութեան զո՞ ասէք գոլ Հայր ի ձեռն Մարիամայ, զի ի Հաւրէն ծանիցուք զապականութիւն:

14 Դարձեալ զՄարիամ ըստ բնութեանն իւրոյ գոյացութեանն ասէք անապական գոլ, եթէ ըստ ծնընդեանն զԲանն Աստուած մարմնացեալ եթէ ըստ բնութեան գոյացութեանն ասելի է, ոչ իմանի ի

մերմէ բնութենէս Մարիամ: 15 Իսկ եթէ ըստ ծնողութեանն է անապական եւ է եւ ասի, զիա՞րդ ծնեալն ի նմանէ ապականացու:

16 Դարձեալ ապականութիւնն բնութիւն ունի ըստ ինքեանն եթէ ոչ, զի եթէ բնութիւն ստեղծուած ստեղծչի զայս եւ առնուլ ասելի, եւ միացուցանել ըստինքեան, իսկ եթէ ոչ ունի բնութիւն ըստինքեան, ոչ ասի ստեղծած ստեղծչին, այլ ի պատրանաց թշնամոյն ներգործեցաւ ի մարդն, յանձնիշխանութեան գործոց, կշտամբութիւն ընդունել ի Տեառնէ: 17 Իսկ Աստուած Բանն զինքեան ստեղծուածն էառ եւ միացոյց իւրեաւ ոչ զբանսարկուին ներգործութիւնն:

18 Զայսոսիկ այնք խուզեն եւ ի հարցաքննութիւն արկանեն, որք ի սահմանս դուզնաքեա մարդոյ իջուցանել զնա խական. իբրեւ զմի ոք ի հասարակաց գոյացելոց ի Տեառնէ. ըստ որում եւ ոչ Աստուած մարդ լեալ խոստովանին, այլ ի մարդ ումն բնակիլ. աստուստ եւ Մարիամ աւտարանա գոլ աստուածածին: 19 Եւ այս է Պաւղեա Սամոստացոյ նախասացութեան սահման. եւ որք ըստ այսմ ձայնակիցք, նախկինք եւ այժմուքս անյուսք եւ յողդողք, որք եւ զմի Աստուածն զՔրիստոս ուրացեալք, աճեն ի վերայ անձանց զերագահասն կորուստ, ըստ նախասացութեան առաքելոյն Աստուծոյ: 20 Այսպիսի խորհողան տարագրէ կաթողիկէ եկեղեցի, եւ մեք: 21 Եղիցին նզովեալ ի Տեառնէ Յիսուսէ Քրիստոսէ, ամմէն:

« Յ՛՛՛՛՛ Ժ՛՛՛ 31

բ Գ՛՛՛՛՛ Բ՛ 31. Հմմտ. Ս՛՛՛՛՛ Ժ՛՛՛ 10:

1 Ձեռագրում՝ բանին կրկնուած

ԴԱԹԻ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԻ ԲԱՆ ՀԱՄԱՏՈՅ ԸՆԴԴԵՍ ՅԵՐՁՈՒԱԾՈՂԱՅ

1 Պատրաստեցե՛ք տալ պատասխանի, *ասէ համարձակագոյն յառաքեալսն Պետրոս, ամենայն խնդրողացն Բանին, որ է վասն յուսոյն ձերոյ՞, եւ այս ոչ միայն փոյթ գհեղգացեալսն զարթուցանել միտս, այլ եւ զպակասամտացն ի բաց լուծանել երկունս, զորս թերեւս անտեղի եւ յաւուր յայսմիկ ձեռնարկելոցն հարկաւորագոյն կրել. զի աւրէն է նոցա զերբն յաղագս Աստուծոյ ճառից որոշել ժամանակ: 2 Եւ առ այս որո՞վ արդեւք ձեւակցութեամբ կամ առ ի՞նչ: 3 Քանզի ոչ միով ոմամբ վրիպակաւ, եւ ոչ գոմնն, այլ գրեթէ զքնաւ իսկ զանդամս եկեղեցւոյ ի յայս ախտս աւցտեալ եւ պառակտեալ մախանաց չարին, զոր ասացեալսն յինքենէ յիւր կամս, յանվերձանելին եռոյց հերձուածողական խորխորատն եւ զաւրէն աւուրոց ոմանց ի ծով մխելոց ամենայն ուստէք կայինաւ ամբոխեաց կեանս:*

4 Այնքան աղջամղջա լովից՝¹ ոգիս շուրջ փակեալ մինչ զի անկարելիք նոքա գոլ նկատել, եթէ ընդ ծայրագոյն բարի անձանցն կռուին, որ է ինքն Աստուած, յորժամ զյստակ եւ զվճիտ հաւատոյ ակն կողոպտել ձեռնարկիցեն: 5 Այլ զվիժածացն խտացեալք յանկատար ծնունդս՝ խաբեալք եղեն յարգանդէ հոգեւոր աւագանին ըստ վերստին ծննդեանն, յորս ոչ առողջ ի նոսա բերիւր դաւանումն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: 6 Այսպէս աւտարացեալք եւ վրիպեալք ի մայրենի գրկաց կաթողիկէ եկեղեցւոյ եւ ի սննդական դարմանոց հոգեպատում եւ աստուածախաւս կաթինն, որ յընթերցուածական ստեանցն, ստուլթիւն բարբառել ձեռնարկեցին ընդդէմ ճշմարտութեան, որոց ի վե-

րայ եկեալ սխալանք երանաւէտ կենաց, սկզբնաչարին լծակուրք գտան եւ զուգակշիռք յեղկելի եւ յանտանելի տանջանս:

7 Եւ արդ սոքա, զորոց բանքս, արժանի գոն այսպիսում հատուցման յարգարարատն Աստուծոյ. որոց միշտ ի լսելիս հնչէ իմաստնոյն բան. մի քան զարժանն մարտարեք, գուցէ թիւրեսցիս՞: 8 Իսկ արտաքոյ ինչ գրելոյն իմանալ առաքելականն ի բաց բերէ սահման եւ կազմէ կասկածագոյն: 9 Եւ դարձեալ զգուշանալ Բանին, որ յաղագս Աստուծոյ եւ զԱստուծոյ է, խրատէ առակաւոյն, որ յոյժն իսկ այսոսիկ էր քաջաբանագոյն: 10 Այլ այսոքիկ անմտաբերելոցն ընդդիմանային, մանաւանդ եթէ յանդգնելոցն. իսկ մեզ ի Հոգւոյն Սրբոյ վստահելոց շնորհ, որոց արդարութեան հաւատոց ասպնջական եղել սիրտ, նմանապէս եւ բերան, հարկեսցի արբանեկել խոստովանական բանին: 11 Զի սոցայն լծակցութիւն վեհագոյն կենաց հանդիպաւոյս զմեզ յաւրինէ ըստ Պաւղոսի ձայնին. քանզի ոչինչ մեզ սնափառութիւն այժմ կամ անտեղի գոյ յաստուածաբանութիւն մխել ճառս, մանաւանդ եթէ յոյժ իսկ ժամանակի, յորժամ զերկիւղածութեանդ ձերոյ ընկալաք ամենայորդոր փութով գիր: 12 Բայց ոչ համաւրէն կամեցողաց եւ ոչ վարկպարագի, այլ հարկաւոր համարիմ որոց յաղագս Աստուծոյ հանդիսին՝² ներածեալ քան յինքեան: 13 Ամենայն ուստէք լինելով եւ ամփոփելով քահանան միանգամայն զինքն եւ զենարան յարգարել եւ զբովանդակ ողջակիզեալ խոստովանական բան բարձրագոյնելով մարմնոյ եւ մարմնականացս եւ վեր ի

¹ Հմմտ. Լ. Պէր. Գ. 15:

1 Բնագիրը աղմատուած է անշուշտ այստեղ:

² Հմմտ. Ժող. Է. 17:

2 Ձեռագրում հասդիսդին

լեռն համբառնալ աստուածակամ հնազանդութեան ի վայրէ գողին երկրաքարչ եւ ստորաբերաւղ խորհրդոյ եւ հանդիպեսցի երանութեան մաքրագունիցն սրտից. որոց հանդիսարան գոլ տեսանեմք զնոյն ինքն Աստուածն Բան, եւ մրցանակ յաղթութեան զաստուածատեսութիւն խոստանալ, այն որ միայն է բարի եւ բնաւ իսկ վեհագոյն բարեաց պատճառ, լոյս անճառ եւ համաւրէն պայծառութեան լուսոյ աղբիւր. կեանք անմահ եւ կենսագործակ մահացելոց եւ անմահից, գոյ անեղ եւ գոյացուցիչ էիցս, էութեան անհիւթ, բնութեան անհատ, տարածումն ամփոփ, նրբութիւն անարգել, կար ամենազաւր, հնար ամենահաս, բաւականութիւն անծախելի, էութիւն անթերանելի, փառք անհամեմատ, պայծառութիւն անզուգակշիռ, մեծութիւն անքակ, կերպարան նոյն ամենայն իւրիք, իսկ բնութիւն պարզ եւ յստակ եւ առանց ի բազմաց գոյացեալ, անտեսանելի, անասելի, անպարագրելի, անըմբռնելի, անքննելի, անհասանելի, անճառելի, հաւատալի եւ եթ: 14 Եւ կամ եթէ զայս իցէ ոչ ընդդէմ նմին որոշել սահման որ ի մեզն է յոյժ բարեձեւագոյն անջատելի գոլ ի մտաց, անլուելի, ճառելի, միշտ նոյն ամենակալ ամենայն ուրեք, եւ սակայն անխառն յամենեցունց, մի Աստուած յերիս անձնաւորեակ դէմս, ի նոյն ամփոփեալ բնութիւն, որոյ անչափելի լուսոյն ճառագայթ եւ մերձակայ հոգւոյն անըմբռնելի, թէպէտ իմանալիք եւ հրեղէնք: 15 Եւ զայնր արդիւն հասարակաց հաւանելիս առաջի դնել վայելուչ բանիս երկրագործ, աստուածային տեսչութեանցն ժամանեալ երջանիկն Եսայիաս ի շուրջ կացեալ սերովբէից ուսեալ զՏէրն ընդունել երեքսրբեան փառաբանութեան իմանալի ձայնիւ ընդ թեոց ծածկութիւն թափուցեալ, եւ իբրեւ միջնորդով ոմամբ յանժուովկալելոյն յինքեանս ամփո-

փեալի ի բոցարձակ ցառագայթից: 16 Եւ այսպէս զեկեղեցի Աստուծոյ վարդապետաց երիս ընդունել անձինս, զմի Աստուածն եւ մի բնութիւն եւ մի Տէր. յորոց ոմն ծնաւղ եւ միւսն ծնունդ, իսկ ոմն արտաքս առաքումն, ոչ ժամանակաւք զատեալք եւ ոչ երբեմն որոշեալք, ոչ երբէք սկզբունք եւ ոչ անսկզբունք միապէս, այլ ոմն առանց պատճառի եւ ոմն պատճառաւ: 17 Եւ ասեմ իսկ առանց պատճառի է Հայր, էն միշտ անսկիզբն եւ յաւիտենական աղբիւր եւ պատճառ Որդւոյ ծննդեամբ եւ Հոգւոյն արտաքս առաքութեամբ: 18 Այլ եւ Որդի եւ Հոգի ոչ յետ ժամանակի եւ ոչ սկսեալք, այլ անդէն ընդ պատճառին գոլով ամենակատարք կամ թէ զնոյն ինքն կտակաւ սահմանեցելով յածից ոք երթեալ հասանիցէ յակն եւ յաղբիւր, ուստի ոչինչ գոյ աւտարացեալ կամ այլաբան, այլ ամենեւին նոյն, կամ թէ պարզագոյն ասացից լոյս եւ լոյս եւ լոյս, մի ելով լուսոյն բնութիւն, ըստ ումեմն նախ քան զմեզ իմաստասիրելոյ: 19 Այնքան եւ եթ ընտրելիք, ըստ որում ոչ զանգանին դէմքն եւ ոչ միութիւն ամբոխի. ոչ Հայր զրկէ զՈրդի, այլ Որդւոյ ծննդեամբ կամ առաւել քան զՈրդի ունակութեամբ, բայց զի ծնաւղն է: 20 Եւ ոչ Որդի ճոխանայ քան զՀայր, կամ ներգեւի ինքն զոք ծնանելով կամ մարդեղութեամբն, բայց միայն զի ծնունդ է: 21 Եւ ոչ Հոգին Սուրբ զերկոսին յաղթահարէ, կամ զիջանի Հայր ումէք գոլով կամ եղբայր Որդւոյ, թէպէտ ի Հաւրէ: 22 Այլ այսպէս մնացեալք բնաբար յերկաքանչիւրսն յատկութիւնք երեք մի են, մանաւանդ թէ երեքն մի փառաբանի Ամենասուրբ Երրորդութիւն: 23 Զոր ինքն իսկ անտեսանելին ի տեսութիւն արարեալ, եկեալ ծանալթագոյն զլսաւզսն արար, ասելովն ես ի Հայր

եւ Հայր յիս^ա, եւ Հոգին Սուրբ որ ի Հաւրէն ելանէ՞ եւ յիմմէն առնու^բ, յորմէ հաւաստագոյն տեղեկացեալ եւ հաւանեալ աստուածաբանութեանցն Յովհաննէս, ասէ. զԱստուած ոչ ոք ետես երբէք, բայց միածինն Որդի, որ ի ծոց Հաւր նա պատմեաց^բ եւ զհամաբարբառս նոցին:

24 Եւ ա՛րդ, ո՛րք այսոցիկ ունի ընդդէմ ասել, զի ոչ ոք աւտարաբուն եւ կամ անտեղեկ երրորդութեան, այլ նոյն ինքն Որդին, մին յերրորդութենէն, որ ուսոյցս. որով ի վախճան ժամանակացս խաւսեցաւ Հայր ընդ մեզ. որ է լոյս փառաց եւ նկարագիր հոլութեան նորա, եւ ոչ յափշտակութիւն համարեցաւ զգոլն հաւասար Հաւր, այլ զանձն թափեաց եւ էջ յարգանդ կուսին, առեալ ի նմանէ զծառային կերպէ՛, ոչ յանապականէ, եւ ոչ ապականացու, այլ յապականացուէս անապականացուցեալ եւ յախտակրելոյս եւ մահկանացուէս անախտ եւ անմահացու¹ զոր աւրինակի մեղանչելոյս անմեղ: 25 Քանզի մինչդեռ նստեալ ի խաւարի մեղացն եւ ի ստուերս մահու, վերածագեաց արդարութեան արեգակն՝, որ զխաւար յանցանացն եւ զարկածս ախտից միահողոյն հալածեաց ի մէնջ եւ համենայն ? ի բարձանց երկրային, այլ եւ երկնաւոր: 26 Քանզի էջ առ մեզ անմարմինն եւ ել մարմնացեալ, ոչ մասն ի մարդոյ առեալ եւ ոչ ի մարդ բնակեալ. այլ մարմին բովանդակ եւ շունչ եւ միտս մարդկային ինքն խառնեալ եւ ընդ ինքուեան ստեղ-

ծեալ եւ գոյացեալ: 27 Եւ եթէ հաւաստի զինքն պահանջէ ասել. Բանն մարմին եղեալ, ըստ աւետարանական ճայնին, եւ բնակեալ ի մեզէ. 28 Ոչ եթէ յիւրում մարմին, ըստ ոմանց չարափառութեանց, որ զինքն Որդին յինքեան մարմին իբրեւ յումէք ասեն բնակեալ, այլ իւրովն իբրեւ զմեզ լինելով ընդ մեզ բնակեալ, ըստ այնմ զոր ինքն աստուածաբանն նախաճառեաց զյապագայսն բացակատարելոյ, թէ բնակեցայց ի նոսա եւ զնացից ի նոսա²: 29 Ի նոսա, ասէ, բնակէ եւ ոչ ի նմա, քանզի ոչ ոք ինքն յինքեան բնակէ: 30 Եւ դարձեալ Երեմիաս յողագս Որդւոյ ասէ. սա Աստուած մեր ոչ համարեցի, այլ առ սա^բ, եւ յես փոքր մի ասէ. ի յերկրի երեւեցի եւ ընդ մարդկան շրջեցի^բ. Իսկ Զաքարիաս ասէ. ահաւասիկ եկի եւ բնակեցայց ի միջի բում, Երուսաղէմ^բ: 31 Եւ արդ եկեալ ի կատարել զկանխասացութիւն մարգարէիցն վերագոյն գոյացութեան գտեալ եւ անդր քան զբնութիւն զայս հասարակաց. հրաշանան միտք, զի ա՛րդ հողս ընդ հողոյս խմորի, եւ մեք յԱստուած բնակիմք, մի զանկուած, ոչ Բանն խոխել ի մարմնոյ թանձրութիւն, զի Աստուածն ոչ ընդ փոփոխման է, ասաւդն ես նոյն եմ եւ ոչ փոփոխիմ, եւ ոչ զմարմնոյն ծախեաց թանձրամասնութիւն: 32 Քանզի ոչ էր պիտոյ առման, զոր վերստին ունէր եղծանել. այլ առ եւ առաւելոյց բնակցութեամբն վեհագունին յաղթելով: 33 Քանզի մանուկ ի կուսէ ծնանի եւ կուսութեան կնիք անխախտելի մնայ, այս գեր ի վերոյ է մարմնոյ եւ աստուածային եւ հրաշափառագոյն նշան. սակս որոյ եւ աստուածածին ասի կոյս: 34 Սոյն աւրինակ եւ միանալ Բանին ընդ հոգեղինին եւ մի լինել բնութիւն.

^ա Յ՝ՎՃ. ԺՊ. 10
^բ Յ՝ՎՃ. ԺԵ. 27
^գ Յ՝ՎՃ. ԺՁ. 14-15
^դ Յ՝ՎՃ. Ը. 18
^ե Հ՝մմբ. Փլլ. Բ 5-7. Հ՝մմբ. նաեւ Գ. Թ. էջ. 391 «Որ ի կերպարանս Աստուծոյ էր որպէս պատմի մի ըստ միոջէ, զինմն թափեաց, հնազանդեաց մահու եւ խաչի»
1 Ստեփանոս իմաստասէր, հրատ. Գ. Տէր-Մկրտչեանի եր. 15 Դաւիթ Հարկացւոց մէջ բերուած հատուածը:
2 Տ՛՝ Ե՝. Թ. 2. Ս՝ղմ. ՆՁ. 10:

է Յ՝ՎՃ. Ը. 14
ը Բ՝Գ. Գ. 16
բ Հ՝մմբ. Բ. ար. Գ. 36:
գ Հ՝մմբ. Բ. ար. Գ. 38:
գ՝ Հ՝մմբ. Գ. ար. Բ. 10:

նորն? անգամ ի վեր քան զբան է եւ ան-
ճառելի, կամողին եւ եթ կարելի, որում ամենայն անհնարինք հնարաւոր գոն:
35 Իսկ եթէ տարակուսիս ի միանալն ան-
յանկ բնութեանցն, տարակուսելի քեզ գոն
եւ կուսութեամբն յղութիւն եւ յետ
ծննդեան կուսութիւն, եւ կոյս միանգա-
մայն գոյ եւ դիեցուցիչ Որդւոյ: 36 Իսկ ա-
պա թէ զայս հաւատով կնքես, նովին հա-
ւատով զմիանալն անյանկ բնութեանցն
ընկալ ի հրեշտակապետէն, հաւատակից
լեր կուսին, եթէ ոչ տկարացայ երբեք առ ի
յԱստուծոյ Բան³: 37 Եթէ էր ընդ քննու-
թեամբ, թերեւս ոչ էր աստուածակերտ
հրաշք. իսկ որդի ի վեր քան զբնութիւն
տնաւորինեցաւ, փոխանակ հնոյ, նոր եղեալ
աղամ⁴. զի գառաջին կուսին վտանգաւոր
երկունսն լուծցէ, եւ զի ոչ էր կար մարդոյ
եղծուլ զտնիծիցն վճիռ, ինքն եկն նամա-
կագիր նզովիցն, եւ ամենայնի մերումս
հաղորդեալ կրիցս, զբովայդակն ելոյծ:
38 Քանզի անփոփոխելին² փոքրկացաւ եւ
զժահահոտեալ մեղաւք զմեր բնութիւնս
իւր մարմին առեալ ոչ զարշեցաւ, եւ եցոյց
ամենայն վտանգից գեր ի վերոյ: 39 Ամե-
նակատարն տղայացաւ, յաւիտենականն
այսաւր ծնաւ, բանն եւ իմաստութիւն ան-
սաց անբանութենէ տիոց, լոյսն անհամե-
մատ խանձարրաւք պատեցաւ, ի քերովբէս
հանգուցեալն ի մտուր եղեւ առբնկեցիկ,
ուխտից եղաւդն Աբրահամու, թլփատու-
թիւն յանձն էառ. սուրբն սրբոց իբր
սրբութեան պիտաւղ ի տաճարն ածաւ. աւ-
րինացն տուիչ ընդ կարգաւ աւրինի ե-
մուտ, որում աղաւթէր իսկ ծերունին զլու-
ծումն կենաց, արձակումն կապելոց զնա
ծանուցեալ: 40 Զուրբ Յորդանանիս լուա-
նի ի հուր մկրտաւղ եւ ի հոգի եւ ի նախ

անդ իսկ ցուցանէ³ մկրտչին զիւր փառսն.
ինքն մի յերրորդութենէն գոլ ընդ Հաւր
եւ ընդ Հոգւոյ. փորձի քաղցիւ, գեր ի վե-
րոյ փորձանաց, եւ նախ քան ի դէպ ժա-
մանակ ոչ սաստէ փորձողին: 41 Ննջէ ի
նաւին, որ անքուն աւամբ պահէ զԻսրա-
յէլ⁴ եւ ի որոց⁽⁶⁾ վրայ քայլէ ոչ աւտար
թեթեւութեամբ. աշխատի յուղեգնացութե-
նէն հանգիստն աշխատելոց եւ ծարաւեալ,
ըմպել հայցէ ի սամարուհոյն կենաց աղ-
բիւրն: 42 Եւ զի մի յերկարագոյնս ինչ
բանիւս վարեցայց, կրէ, հրաշագործէ, կե-
րակրի, կերակրէ, խլէ զզղթայս մեղաց, ազ-
դէ նախատեսաբար եւ հարցեալ ուսանի
իբր անգիտակ. արտասուէ, կենածէ, զայ-
րանայ, տրտմի, աղաւթէ, զարհուրի, զար-
կուցանէ, ըմբռնի, խարագանի, չարչարի,
խաչի, մեռանի, արձակէ զչունչն իւր յիւր-
մէ մարմնոյն, յամէ եռաւրեայ, յառնէ ճո-
խութեամբ: 43 Զայս ամենայն ինքն
կրեաց ճշմարտապէս բնութեամբ Որդին
առ երկաքանչիւրովքն բարեգծեալ ի մեզ
կամաւ եւ ոչ բռնութեամբ. քանզի ոչ եր-
բէք բռնադատիւր անմարմինն, որ անդս-
տին իսկ ընդ միանալ ի Բանն ընդ նմին
գոյացաւ, վերագոյն մեղաց եւ ապակա-
նութեանց ախտից եւ մահու: 44 Զի եթէ ի
բռնութենէ գոյր ըմբռնեալ ի նմին բանտի,
կապանակացն արձակումն տալ ոչ կարէր.
այլ նա ինքն իշխանաբար զամենայն
յանձն էառ, զի հաւաստեալ եւ ոչ առա-
ջաւք երեւեալ մերում մահու հաւասա-
րեաց միշտն կենդանի, եւ ի վիմի փակե-
ցաւ պարունակաւդն տարերց, այն որ ար-
գելեալն էր ի գերեզմանի, զհայրենին ոչ ի
բաց մերկանայր աթոռ, այլ ընդ իւրում
չնչոյն առ դժոխականոն պայծառանայր
ասելով կապելոցն, թէ «ելէք», եւ որոց ի
խաւարին թէ «յայտնեցարուք», եւ յարու-

³ Գ.Վ. Ը 37

¹ Զեռագրում՝ անդամ

² Զեռագրում՝ ամփոփին

³ Զեռագրում՝ ցուցնէ

⁴ Սաղմ. Մարական ապաշի. ԴՁ. Հմբ. եր. 196 եւ
275 (Պարգեւատուն), Էջմիածին, 1861 թ.

ցեալ ի գերեզմանէն անփոփոխաբար եւ անյեղ առ թովմայեանսն մտանէ դրաւքն փակելովք: յայտ արարեալ, թէ որ ի ծննդեանն ոչ խախտեաց զկուսութեան կնիք, եւ ոչ աստ ի մտանել ունի պէտս ինչ փակի: 45 Այլ եւ շաւշափելն ի Թաւմայէ գինքն եւ զբեւեռացն վէրս, ոչ այլ ինչ նմա, որքան թէ զայս կամի արժանի հաւատոյ ճշգրտել պարզեւէ, թէ որով մարմնով բեւեռեալ ի խաչին վէրս յինքն առ, նովին թանձրամասն մարմնով յարեալ, եւ շաւշափելի: ոչ փոփոխեալ եւ ոչ այլայլեալ եւ ոչ ի վիրացն բռնութենէ ընդ մահու գրաւեալ: 46 Սոյն գունակ եւ զանկարաւտ ճաշակումն յառաջ քան զյարութիւն յայտնի ցուցանել կամեցեալ, յաղագս այնորիկ դարձեալ ճաշակէ եւ յետ յարութեան, եւ այսպէս զամենայն հայհոյացն խցեալ զբերան:

47 Համբարձաւ ի յերկինս ոչ վատթար ոք եւ կամ աւտարաբուն ի հայրենի աթոռն հանգուցեալ, այլ նոյն ինքն Աստուածն Բան, որ յերկնուստ էջ եւ մարմնացաւ, զոր եւ Պաւղոս գոչէ. որ ելն զի՞նչ է, ասէ, եթէ ոչ զի էջ նախ, որ ի ներքնագոյն կողմն երկրի էջն, նոյնն է, որ ելն ի վերոյ քան զամենայն: 48 Եւ ինքն իսկ իջաւդն եւ ելողն Որդին մարդոյ ասէ. ոչ ոք ել յերկինս եթէ ոչ որ էջն յերկնից Որդին մարդոյ, զի ելանիցէ ուր էր զառաջինն, եւ թէ երթամ ես առ առաքիչն իմ՞, եւ թէ առ հայր երթամ: 49 Ածեալ սովիմբ վասն երկրորդ գալստեանն, տեսանիցէք, ասէ, զՈրդի մարդոյ նստեալ ընդ աջմէ գաւրութեան եւ եկեալ ընդ ամպս երկնիցէ: 50 Ամպով գայ Քրիստոս Յիսուս Տէր յոյսն մեր եւ բազմութեամբ հրեշտակաց եւ

հայրենի փառաւ, զոր տեսաւ յառաքելոցն երթեալ յերկինս, զի եւ երեւեսցի սքանչելի ի մէջ սրբոց իւրոց՝ եւ ահարկու տեսակ ատելեաց, եւ յամալթ եւ ի նախատինս հերեսական յամառութեանցն, որք ընդ անիրաւութիւն հաճեցան եւ զրկեալք եղեն ի ճշմարտութենէն: 51 Առ որովք ծածկեցաւ աւետարանումն փառացն Քրիստոսի, որ երեւեցաւ մարմնով, վկայեցաւ Հոգևով, ցուցաւ հրեշտակաց, ծանուցաւ ի հեթանոսս, հաւատարիմ եղեւ յաշխարհի եւ վերացաւ փառաւք. որում կրկնէ ամենայն ծունր երկնաւորաց եւ երկրաւորաց եւ վայրասանդանդարամետաց՝, եւ ամենայն լեզու ընծայէ բան, թէ Տէր է Յիսուս Քրիստոս ի փառս Աստուծոյ Հաւր՛:

52 Արդ՝ որ ոք ձայնակից է այսմ վերագրեալ հաւատոց, ընդունի զայնպիսիսն կաթողիկէ եկեղեցի եւ մեք. իսկ որ այլ իմն էութիւն դնէ հակառակ կամ հաւասար Սրբոյ երրորդութեան կամ երիս անսկզբունս ըստ առանձնաւորութեանցն, կամ մի դէմ եւ մի անձն յաղագս նոյնութեան բնութեան, կամ դնիցէ անսկիզբն եւ զոմն սկզմամբ, իբր թէ յետ ժամանակի գոյացեալ, կամ թէ նուաստացուցանէ զՈրդի քան զՀայր աւտարացեղութեամբ կամ պատուով, կամ զՀոգին Սուրբ խոնարհագոյն դնէ Հաւր եւ Որդւոյ, կամ որ եւ է պատճառաւ ամբոխէ զերրորդութեան կարգ, կամ թէ յաւելուած յերրորդութիւն դնէ զմարմին Որդւոյն, կամ թէ առաւելեալ կամ նուազել ի փառաց ասէ զՈրդին տնաւրէնութեամբն, կամ ոչ ասէ զԲանն Աստուած մարմնացեալ ի սուրբ կուսէն, այլ զայլ ոմն եղեալ Քրիստոս, կամ յերկուստ ասէ բերեալ զմարմինն, եւ կամ առաջաւք եւ ձեւով միայն ցուցեալ, եւ կամ

« Հմբ. Եփե. Գ 10:
 բ Յ՝ՎԸ. Գ 13
 գ Յ՝ՎԸ. Ժ. Գ 5
 դ Յ՝ՎԸ. Ժ. Գ 10. 16. 28
 է Մ՝ար. Ի. Գ 64. Մ՝ար. Ժ. Գ 62

չ Տէ՛ւ Բ Թե՛ւ. Ը 10:
 1 Գթ, էջ 130. յերկրաւորաց եւ յերկնաւորաց, եւ ի վայր սանդղամետիցն
 է Հմբ. Փլա. Բ 10-11:

յայլմէ բնութեանէ դնէ, ոչ ի մերմէ ստեղծական մահկանացու բնութեանէս, կամ ի մարդ սսէ բնակեալ զԲանն կամ յեղեալ ի մարմին եւ յոսկերս, կամ մասն մարդոյ սսէ առեալ, այլ ոչ բովանդակ գմեր բնութիւնս, կամ մարդածին զկոյսն աւանդէ, այլ ոչ աստուածածին, կամ թէ երկուս յարէ բնութիւնս ի միմեանս մի որդի պատճառելով եւ երկաքանչիւրոցն որոշէ զիւր ներգործութիւնս, իբր թէ մարմինն զիւրն կրէ տկարութիւն, իսկ աստուածութիւն զիւրն բացակատարէր սքանչելիս, որ է յայտնապէս երկուս ամպարչտեալ որդիս, կամ թէ շփոթէ եւ եղծանէ դարձեալ զբնութիւնսն ի միանալն, կամ ի ներքոյ բնութեան վտանգից գրաւէ զմարմինն ի ծննդենէն մինչեւ ցիսաչն եւ ընդ ապականութեամբ եւ ընդ մահուամբ, եւ յետ յարութեան յայլ իմն բնութիւն փոխայեղէ զՈրդի, քան զայն որ ի կուսէն ծնաւն, իբր թէ ապա փառաւորեցաւ եւ յանկատարութենէ եկն ի կատարումն եւ յապականութենէ յանապականութիւն եւ ի թանճրամասնութենէ ի նրբատեսակ փոխեցաւ բնութիւն, եւ յեղու եւ այլայլէ զմարմինն, քան զայն, որ անդատին իսկ ընդ առնումն իւր միացոյց Աստուածն Բան, կամ որ ի բաց եղեալ սսէ այժմ զմարմինն, կամ թէ ոչ արժանի վարկանի զմարմին Որդոյն Հայրենի աթոռոյն եւ ճեղքէ¹ զնա յետ մի աստուածութենէն եւ դնէ զԱստուածն յիւրում փառսն ճոխանալ, իսկ զմարդն կալ յայժմ եւս ի ծառայութեան Հարկի, որպէս այժմուք ուսեալ նոր եւ Հարագլուխ ամպարչտաւղն ՀայՏոյէ: 53 Ձայսպիսիսն խորհողս նզովէ կաթողիկէ եկեղեցի եւ մեք:

54 Եւ եղիցին նզովեալք:

1 Նորին Դաւթի ի հրամանէ Անաստասու Հայոց կաթողիկոսի

2 Այլ զի քո բարեփառութիւնդ յաւժարեաց դաւանութիւն յերկաքանչիւրոցն պահանջել հաւատոյ, ո՛վ երջանիկդ հովուապետ, արդարեւ իսկ հաւատասէր, աւրինաւք հաւանեմ զքեզ յայս կամս շարժեալ, զոր ոչինչ եւ ինձ գոյ փութալի, որ քան եթէ գրով տալ բարեպաշտաբար զառ ի յիսս խոհեցեալսս, միայն թէ հոգոյն շնորհ հասցէ մերում բանիս ի թիկունս, քանզի զանձն իմ հաւատամ բարեմտաց, որոց թուիցի, ոչինչ այլ գոլ ըղձալի, որ քան թէ առ նիկիական սահմանն պահել միաբանութիւն եւ առ նոյնախոհս:

3 Բայց նախ արդէն իսկ համառաւս ընձեռութիւն առնելով, զի ոչինչ իմ նախ քան զմիշտ էակն իմացեալ, որ ընդ ձայնին հալածէ զսկսեալսն ի ներքս զանսպառն ածելոց եւ զնոյն ամենակալ, որում երիս գոլ հաւատալ անձինս եւ այսոցիկ զերկաքանչիւրսն որոշեմ առանձնականս:

4 Զի ընդ Հայրութեան սահմանաւ գիտեմ զՀայր փակեալ ծնաւդութեամբ եւ ոչ յումեքէ պատկեր, փշաւդ կենդանական զշունչն եւ ապրեցուցիչ. ի մահ դատապարտի անպարտականն մահու, որէն դատիչ կենդանեաց եւ մեռելոց: 5 Ընդ այս ամենայն կարգաւ ուղեւորի Փրկիչն ընդ կիրս կենցաղոյս, եղեալ մարդ ճշմարիտ, զի զնախաձայնեալսն լնուցու զիւրոցն ծառայից:

6 Արդ դիմեալ ելանէ ի խաչ ոչ մարդ ոք դուզնաքեայ, այլ Բանն մարմնացեալ. քանզի Միածինն վասն աշխարհիս տուեալ լինի, անչարչարելին չարչարի, կեանքն սպանանի, ըստ իս եւ Պետրոսի անմահն զմահն ճաշակէ. զսոյն յոլովակի ճառ է եւ Պաւղոս:

7 Բայց մի՛ սոսկ Բանին բնութեան զայս հաշուեսցիս, զոր եւ ոչ ես, այլ զի ի մարմին անչարչարելին միացաւ, սեղմ եւ անքակ, եւ շունչս եւ միտս մարդկայինս

1 Ձեռագրի մէջ՝ ոչ նեղիւ, որ յայտնապէս սխալ է:

խառնեաց յանխառն աստուածութիւնն իւր եւ հաւասար Հաւր եւ Հոգւոյն՝ հանդերձ մարմնովն: 8 Վասն այսորիկ անմահն Աստուած մեռանի հանդերձ իւրով մարմնովն, թէ գանձահոգութիւն անխախտ ապահէ. ի գերեզմանի դնանի զոյգ մարմնոյն եւ ընդ շնչոյն միացեալ, առ շունչս իջանէ մեռելոց, զի գարգելեալսն վերածեսցէ: 9 Սորա վասն տարերք ամենայն սասանեցան, ոչ կարացեալ բերել գանարգանս ինքեանս Արարչին, յերրորդ աւուր յառնէ կենդանին յաւիտենից գմահ ջրելով, զի ես ոտնհարից, եւ պարծի ըստ իս ի խաչն նորա ընդհանրական եկեղեցի, զի եւ հրեշտակք եւ Պաղոսի թուի համբառնալ¹ ի յերկինս շինէ Որդի մարդոյ եւ գաւետիս մեզ հիմնէ: 10 Համբառնան դրունք վերին ի մտանելն նորա ուր էրն յառաջ, եւ ամպք ընդունին, զի փոշի են ոտից նորա: 11 Ընդ Հաւր գնատելն ունի անընկեց մարմնովն, այլ յաւելուած յերրորդութիւն ոչ գործէ. հանդերձեալ է գալ նովին մարմնով եւ փառաւք Հաւր, սքանչելի երեւելի ի մէջ սրբոց իւրոց եւ ահագին տեսակ ատելեաց. եւ թագաւորութեան նորա վախճան ոչ ունի, այլ փառաւորեալ է ընդ Հաւր եւ ընդ Հոգւոյն Սրբոյ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

12 Զայս ինքն յինքենէ ուսոյց մեզ Որդի, ինքեամբ ծանոյց զՀայր եւ զՀոգի, եւ Գիրք Սուրբ վարդապետեցին առաքելական եւ մարգարէական կտակք, եւ յիւրաքանչիւր ժամանակս կացեալ ուղղափառ վարդապետք: 13 Եւ այժմ ես տրուպս զիւրաքանչիւր ոք յաստիճանի սրբոյ եկեղեցւոյ զճշմարտասէրս եւ զճշմարտախոհս գամենեսեան ի դէպ ժամանակի աղաչեմ եղբայրասէր աւրինաւք առ ի մէնջ գրելոցս հանդիպել, եւ զթերին ի սմա լնուլ, գաւելին կշռել եւ զբովանդակն կնքել, զվնասախորհսն արտաքս պարսպել եւ ամենեւիմբ ի մեզ գմիաբանութիւն փակել, ամբողջ յանձինս պահել զհաւատն՝ զդեղն կենաց: 14 Զի նովաւ կարասցուք գերծանել յանսպառ տանջանացն, եւ լիցուք վայելել ի յաւիտենական կեանս, զոր յիւր ժամանակս ցուցանէ Երանելին եւ միայն Հգաւրն, Թագաւոր Թագաւորաց եւ Տէր տէրանց, որ միայն ունի զանմահութիւն բնակեալ ի լոյս անմատոյց. զոր ոչ ետես ի մարդկանց եւ ոչ տեսանել կարող է՞, զի տեսցուք գնա, որպէս եւ Քրիստոս Յիսուս Աստուած մեր. եւ ընդ նմա եւ Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ փառս տացուք յաւիտեանս եւ յաւիտենից, ասացեալ յաւիտեանս ամէն:

1 Զեռագրի մէջ՝ համբառնալիս յեկիմս. հաւանորէն աղնատուած շարունակութիւնը

« ԸՏԿԷ. Գ 15-16

[ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ]

***

1 Եւ զինչ ալ այս, եթէ ոչ զմշտնջենաւորութիւն եւ զյարակայութիւն այս սուրբ զենմանս ի հաւատացեալս հաւատարմասցի բան, վասն զի անմահ եւ զենումն հաւաստի, եւ նոյն միշտ անմահ եւ կենդանի եւ ստուգապէս մեռեալ, եւ նոյն միշտ կենդանի եւ որ զկնի:

1 Ի ՀԱԻԱՏՈՅ ՃԱՌԷՆ ԴԱԻԹԻ ՀԱՅՈՅ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԻ:

2 Բանն Աստուած կատարեալ¹ մարմնացեալ կատարեալ մի անձն Աստու-

ծոյ միջնորդ եւ մարդկան. խոստովանիմ² մի անձն որպէս կոչումնդ ի վերայ ընդ մեզ Աստուած կարգացեալ, եւ զայն զմին³ Որդին⁴ Աստուծոյ եւ Որդի Մարդոյ, միով բնութեամբ Որդի Աստուծոյ, եւ Աստուած Որդի Մարդոյ, եւ մարդ⁵ միով երեսաւք առանձնապէս մի, ալ Որդի Աստուծոյ եւ մարդ եւ Որդի Մարդոյ եւ Աստուած⁶ մարդ եւ ընդ Բանին ըստ Բանին Որդի անդրանիկ Աստուծոյ, Աստուած Բան եւ ընդ⁷ մարմնոյն Որդի Մարդոյ:

---

¹ Ա կատեալ

---

² Դ խոստովանիմք

³ Զ զմինն

⁴ Զ Որդի փ/ս Որդին

⁵ Զ մարդոյ եւ մարդ եւ որդի մարդոյ եւ մարդ փ/ս մարդոյ եւ մարդ

⁶ Զ մարդոյ Աստուած փ/ս Մարդոյ եւ Աստուած

⁷ Ա ըն

ԴԱԲԻՌ ՔԵՐԱԿԱՆ

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՔԵՐԱԿԱՆԻՆ

**ԴԻՈՆԻՍԻՈՍ ԹՐԱԿԱՑՈՒ «ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ» («ԱՐՈՒԵՍ
ԴԻՈՆԻՍԵԱՅ ՔԵՐԱԿԱՆԻ») ԱՈԱԶԻՆ ՄԵԿՆԻՉՆԵՐԸ (ԴԱԻԹ, ՄՈՎՍԵՍ
ՔԵՐԹՈՂ, ԱՆԱՆՈՒՆ ՄԵԿՆԻՉ)**

Դիոնիսիոս Թրակացու (Ք.ա. 170-190 թթ.) Τέχνη γραμματική երկը յունական նախորդ քերականութիւնների ամփոփումն է. նրանում առաւել յստակեցուած են քերականութեան շրջանակները. այն դարձել է դպրոցական ուսուցման առարկայ: Քերականութեան հայերէն տարբերակը յունաբան դպրոցի առաջին թարգմանութիւններից էր. այն խթան հանդիսացաւ մի շարք ինքնուրոյն քերականական գրուածքների ստեղծման համար:

Թրակացու Քերականութեան թարգմանութիւնն ու մեկնութիւնները յունաբան են: Յունարէնի ազդեցութիւնը երկակի բնոյթ ունի. թարգմանութեան լեզուն այլ յունաբան թարգմանութիւնների նման լի է յունարէնից պատճէնման եղանակով կերտուած բառային նորաբանութիւններով, յունարէնի ձեւաբանական առանձնայատկութիւններն արտացոլելու նպատակով ստեղծուած արհեստական քերականական ձեւերով, ինչպէս եւ շարահիւսական յունաբանութիւններով: Միւս կողմից՝ Քերականութեան մէջ դիտարկուած են յունարէնի լեզուական առանձնայատկութիւնները, որոնք թարգմանութեան մէջ յաճախ արհեստականորէն վերագրուել են հայերէնին: Այդուհանդերձ, թարգմանիչը, թէեւ ոչ հետեւողականորէն, փորձել է արտացոլել նաեւ հայերէնի իրական փաստեր:

Քերականութեան թարգմանութիւնը ոչ միայն իր հետ բերեց բազմաթիւ նոր հասկացութիւններ, ինչն արտայայտուեց երկու հարիւրից աւելի տերմինների կերտմամբ, այլեւ տերմիններ կերտելու հիմնական սկզբունքները: Դա հեշտացրեց յունաբան դպրոցի հետագայ փուլերում փիլիսոփայական երկերի թարգմանութիւնը, ինչպէս նաեւ պատմական տարբեր ժամանակահատուածներում, ընդհուպ մինչեւ մեր ժամանակները, գիտական հասկացութիւնների համար հայերէն համարժէքների ստեղծումը: Յունաբան տերմիններից մօտ 80-ը ցարդ պահպանուել են. օրինակ՝ ա. ընդհանուր տերմիններ՝ «քերականութիւն», «ստուգաբանութիւն». բ. հնչիւնաբանական՝ «տառ», «գիր», «ձայնաւոր», «բաղաձայն», «երկբարբառ», «հագագ», «վանկ». գ. բառագիտական, ձեւաբանական՝ «բայ», «մակբայ», «հոմանուն», «մասն բանի», «անուն», «արական», «իգական», «եզական», «յոգնական», «ուղղական», «սեռական», «տրական». դ. կէտադրական՝ «կէտ», «ստորակէտ», «տրոհութիւն», «շեշտ», «բութ», «ապաթարց»: Մի մասն էլ հետագայում փոխարինուել է նորերով՝ «երկձայն» եւ «երկհնչիւն», «թաւ» եւ «չնչեղ պայթական», կամ դուրս եկել գործածութիւնից՝ «շարաձայն», «լերկ», «առինչունակ», «իբրառինչունակ», «բերանուն»):

Առաջին հայ քերականները, հետեւելով յունական աւանդոյթին, իրենց երկերը գրում էին՝ որպէս Թրակացու Քերականութեան մեկնութիւններ. նրա առաջին հայ մեկնիչներն են՝ Դաւիթը, Անանուն Մեկնիչը եւ Մովսէս Քերթոյը:

Նշուած հեղինակների մեկնութիւնները Ն. Ադոնցը վերականգնել էր Գրիգոր Մագիստրոսի (ԺԱ դ.) եւ Յովհաննէս Երզնկացու (գրել է իր երկը 1293 թ.) ծաւալուն բանաբաղաձոյ մեկնութիւններում առկայ քաղուածքներից, որոնց դիմաց լուսանցքներում

նշուած էին համապատասխան անունները: Հետագայում Գ. Ջահուկեանը Դաւիթի ամբողջական մեկնութեան երեք ձեռագիր յայտնաբերեց եւ դրանց հիման վրայ նրա հրատարակած տեքստը հիմնական գծերով հաստատեց Ադոնցի վերականգնած բնագրի ճշգրտութիւնը¹: Իսկ Անանունի եւ Մովսէս Քերթոզի մեկնութիւնների ամբողջական տեքստեր ցարդ չեն յայտնաբերուել:

Մեկնութիւնների ժամանակի եւ հեղինակների շուրջ բանասիրութեան մէջ յայտնուել են տարբեր կարծիքներ: Օրինակ՝ Ադոնցը խօսում է Դաւիթ Քերականի մասին, մինչդեռ Ջահուկեանը կարծում է, թէ դա Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփան է: Մովսէս Քերթոզին նա նոյնացնում է Խորենացու հետ, եւ նրա տեսակէտներին համամիտ է Խաչերեանը: Ըստ երեւոյթին, հարցի վերջնական ու սպառիչ լուծում հնարաւոր չէ:

Ակնյայտ է մի բան. առաջին մեկնութիւնները ժամանակագրորէն հետեւել են Թրակացու Քերականութեան թարգմանութեանը, որը պէտք է գոյութիւն ունենար արդէն Ե դարի վերջերին, իսկ Ադոնցի համոզմամբ, դրանք նախորդել են Ստեփանոս Սիւնեցու մեկնութեանը (Ը դ. առաջին կէս), ուստի եւ գրուել են Ե դարի վերջից մինչեւ Ը դարի սկիզբն ընկած ժամանակահատուածում:

Մեկնութիւնները, Դիոնիսիոսի երկի թարգմանութեան հետեւութեամբ, այս կամ այն չափով կրում են յունարէնի քերականութեան ազդեցութիւնը, սակայն որոշակիորէն արտացոլում են նաեւ հայերէնի իրողութիւնները:

Երեք մեկնութիւններն ունեն ընդհանրութիւններ եւ առանձնայատկութիւններ: Քերականական արուեստի ըմբռնման հարցում, օրինակ, Անանունը տարբերում է Դաւիթից եւ Մովսէսից: Մասնակի խնդիրների մեկնաբանման մէջ նկատելի է հետեւեալը. Դաւիթը միւսներից առաւել ուշադրութիւն է դարձնում ստուգաբանութեանը: Ճիշտ է, ստուգաբանութեան օրինակներ կան Ե դարի առաջին կէսի թէ՛ ինքնուրոյն, թէ՛ թարգմանական գրականութեան մէջ, Դաւիթն առաջինն է, որ զարգացնում է ստուգաբանութեան որոշ դրոյթներ. «Ստուգաբանութեան ձեւք են երեք. յիրէն, յարուեստէն, ի ձայնէն»²: Առաջին դէպքում մեկնիչը նկատի ունի առարկայի ձեւը, օրինակ, «սափոր» (սափոր), այսինքն՝ փորի նմանութիւն ունեցող աման, երկրորդ դէպքում՝ գործողի եւ առարկայի յարաբերութիւնը՝ «փայտհատ», երրորդ դէպքում՝ բնաձայնութիւնը՝ «ճնճողուկ»: Այսպիսով, եթէ բերուած երեք օրինակներից երկրորդում ստուգաբանութիւնը հիմնուած է բառի իրական կառուցուածքի վրայ, ապա միւս երկու դէպքում այն կարելի է որակել որպէս «ժողովրդական ստուգաբանութիւն»:

Ձայնաւորների «երկայն» եւ «սուղ» տարբերակումով Դաւիթը նկատի ունի ոչ թէ երկար եւ կարճ ձայնաւորները (որոնց հակադրութիւնը գրաբարում չկար), այլ գրաբարեան Է-ե, օ (օ)-ն հնչոյթների որակական այլ յատկանիշ՝ առաջին դէպքում Է-ի երկբարբառային, երկրորդ դէպքում՝ օ-ի (այդ գիրը գրաբարում չլինելու պատճառով մեկնիչը նշում է յունարէն օ-ով)՝ երկու հնչիւնից կազմուած լինելու հանգամանքը:

1 Պ. Մուրադեանը մեզ բանաւոր յայտնել է, որ իրեն ծանօթ են Դաւիթի Մեկնութեան՝ ձեռագրերում առկա աւելի ընդարձակ տարբերակներ:

2 Տե՛ս Ադոնցի աշխատութիւնը՝ *Дионисий Фракийский и армянские толкователи*, издал и исследовал Н. Адонц, Петроград, 1915, էջ 85:

Թրակացու թարգմանութեանը հետեւելով՝ Դաւիթն անդրադառնում է յունարէնի պատճենմամբ բայի խոնարհման արհեստական ձեւերին, իսկ Անանունն ու Մովսէսը հրաժարւում են դրանցից՝ ներկայացնելով իրական բայաձեւեր:

Անանունն, ի տարբերութիւն միւս մեկնիչների, հ, յ, վ-ն բաղաձայներ չի համարում, այլ ձայնաւորների եւ բաղաձայների միջակայ մի օղակ: Նա նաեւ երկու կարեւոր տեղեկութիւն է հաղորդում հայ բարբառների վերաբերեալ. առաջինը բաղաձայների տեղաշարժի մասին է (բազուկ, պազուկ, փազուկ), երկրորդը՝ Կորճայքի բարբառում գրաբարեան -ան- ածանցաւոր ձեւերի անաձանց գործածութեան (ոռոգանեմ-ոռոգեմ):

Գնահատելի է նաեւ Անանունի դերը հայերէնի ձեւաբանական առանձնայատկութիւնների ուսումնասիրութեան բնագաւառում:

Մովսէս Քերթոզը յստակօրէն չի գիտակցում քերականութեան եւ փիլիսոփայութեան տարբերութիւնը, բայց նկատելի է քերականութիւնը գրականութիւնից տարբերակելու միտումը:

Մովսէսը փորձում է գանազանել գիրը եւ տառը: Յոլովների թուի հարցում նա հակադրւում է Դաւիթի եւ Անանունին՝ ուղղականն առանձին յոլով չհամարելով:

Դաւիթ Քերականի մեկնութիւնը հրատարակւում է ըստ Գ. Զահուկեանի կազմած բնագրի («Բանբեր Մատենադարանի», 1956, թիւ 3, էջ 241-264):

Լաւրենտի Յովհաննիսեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. *Дионисий Фракийский и армянские толкователи*, издал и исследовал Н. Адонц, Петроград, 1915 (Արուեստ Դիոնիսեայ Քերականի եւ հայ մեկնութիւնի նորին ի լոյս էած եւ ի քննարկ Ն. Ադոնց)
2. **Յ. Մանանդեան**, *Յունարան դպրոցը եւ նրա զարգացման շրջանները*, Վիեննա, 1928
3. **Գ. Զահուկեան**, *Քերականական եւ ուղղագրական աշխատութիւնները հին եւ միջնադարեան Հայաստանում*, Երեւան, 1954
4. **Գ. Զահուկեան**, *Դաւիթի քերականական աշխատութեան նորայայտ ամբողջական ձեռագիր տեքստը*, «Բանբեր Մատենադարանի», 1956, թիւ 3, էջ 241-264
5. **Ա. Մուրադեան**, *Յունարան դպրոցը եւ նրա դերը հայերէնի քերականական տեքմիմարանութեան ստեղծման գործում*, Երեւան, 1971
6. **Adontz N.** *Denys de Thrace et ses commentateurs arméniens*. Réédition de l'édition de 1915 (St. Petersburg), avec traduction de l'introduction en français par René Hotterbeck. Préface M. Leroy. Louvain, 1970.

ՏԱՌԱՆՇԵՐ ԲԱՂԱՏՈՒԱԾ ԶԵՌԱԳՐԵՐԻ ԵՒ ՀԱՄԱՌՕՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

A - ՄՄ ձեռ. թիւ 5596, ժամանակ՝ ԺԲ-ԺԳ դար

B - ՄՄ ձեռ. թիւ 1115, ժամանակ՝ 1409 թ.

C - ՄՄ ձեռ. թիւ 1746, ժամանակ՝ 1280 թ.

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ¹ ԲԵՐԱԿԱՆԻՆ

1 Յերկուց իմն պատճառաց մարդոյս գոյացեալ հաստատեցաւ² բնութիւն՝ յոգւոյ եւ ի մարմնոյ, եւ սոցա արուեստ որոշեալ առանձինն ըստ ինքեանց, ոգւոյն՝ բանականն եւ մարմնոյն՝ գործնականն, բայց հաւասարութեամբ առ միմեանս կապակցեալք, մինն՝ մտածաւրէն առաջնորդելով եւ միւսն³ զնոյն⁴ գործովք կատարելով: 2 Եւ ձեւք երկոցունց ըստ երկց որոշմանց՝ բարւոյ եւ չարի եւ միջակի: 3 Բանականին, որ է բարի՝ գիրք ինչ եւ կամ երգք⁵ հոգեւորք, չարին՝ թողչութիւնք եւ կախարդութիւնք, միջակին՝ մրջմունք եւ նմանք⁷ նոցին: 4 Իսկ գործականին՝ աւգտակարք յարհեստիցն⁸ հիւսնութիւն եւ դարբնութիւն եւ նմանք սոցին⁹, եւ չարին՝ դեղ մահաբերք եւ գործիք, իսկ միջակին՝ աղեղնաւորութիւնք եւ գեղապարելն¹⁰:

5 Եւ թողով արուեստաւորիս¹¹ զչարին եւ զմիջակին խնդիր՝ վերաբերէ զբարւոյն: 6 Եւ քանզի արուեստիցն ոմն է կայուն եւ ոմն անցական, ոմն հասարակաց եւ ոմն առանձինն, բանականիս կայունն եւ¹² հասարակաց՝ գիրք եւ անցական¹³

մրմունջք եւ իւր մտածութիւնք¹⁴, իսկ գործականին հասարակաց եւ կայունն բերդք եւ հանեալ ջուրք. անցականն եւ առանձին դուզնաքեայ¹⁵ գործք:

7 Բայց հարցեալ¹⁶ ուրուք զսահման արուեստիս. զոր աւրինակ, եթէ ասացէ՝ «զի՞նչ է մարդ», լիով պատասխանեալ ասի՝ «կենդանի բանաւոր մահկանացու». կենդանեաւն՝ ընդ բնաւ կենդանիս¹⁷ դասեցաւ, բանականեաւն՝ ընդ վերին զաւրութիւնսն եւ մահկանացուաւն անջատեցաւ¹⁸ ի վերնոցն: 8 Ապա թէ ոչ այսպէս, տգիտանայ¹⁹:

9 Նոյնպէս գիտութեամբ²⁰ այնմ թէ՛ «արուեստ է բաղկացութիւն²¹ ի թողմանէ նախակրթեալ²² առ ի պիտանացու ինչ իրս որ ի կենցաղումս»: 10 Բաղկացութիւն՝ իբր թէ ի բազմաց միացեալ ըստ առակի²³ ոստայնանդութեան, վասնզի ոմն ասի գտող բայի եւ ոմն անուան, միւս այլում²⁴ մասին ուստի բաղկացաւ արուեստ: 11 Իսկ ի թողմանէ նախակրթեալ²⁵ որպիսի ինչ, զի զոր²⁶ ինչ եգիտ ոք կրթելով եւ²⁷ յայլմէն եւս մնացելովք զկնի իւր եթող ապագայիցն: 12 Իսկ պիտանացուն՝ զի

1 Դաւթի մեկնութեան վերաբերեալ մանրամասնութիւնները տե՛ս վերելում յիշատակուած աշխատութեան մէջ: / B Յաղափս

2 A հաստեցաւ

3 C միւսն

4 B գործելով եւ կատարելով / C գործով կատարելով

5 BC երգ

6 C թովչութիւն եւ կախարդութիւն

7 C նմանողք

8 A հիւսնութիւնք եւ դարբնութիւն / C հիւսնութիւնք եւ դարբնութիւնք

9 C իւր

10 C մեղադրեալն

11 C արուեստաւորիս

12 B է

13 A անցականին / C անցականք

14 AB մտածութիւնք ինչ

15 B դուզնաքեայք

16 B ի հարցման

17 A կենդանիս

18 B գատեաւ / C գատաւ

19 C տգէտ է նա

20 B տգիտութեամբ

21 B բաղկացութիւնք

22 C նախակրթիլ

23 C անկի

24 AB այլ ոմն,

25 AB նախակրթութեան

26 B ինչ է գիտոյք

27 A յայլ ամէն եւս մնացելովք / B չի՞ր յայլմէն / C յայլմէն եւս մնացեալ ամբ

բոլոր ինչ ի կենցաղումս արհեստիւ առաջացեալ¹ ունի զտեղի:

13 Արդ հարկաւորաբար բանական արհեստիս առաջարկութիւն հնգիւքս այսոքիւք² կատարի՝ դիտաւորութեամբ, հարազատութեամբ, վերագրաւն վարդապետաւն եւ ըստ մասին բարժանմամբ,³ յորումն եւ աւգտակարն:

14 Դիտաւորութեամբ՝ մտածաւրէն⁴ իմն ըստ տնաշինութեան առակի եւ միանգամայն առաջատես խոհականութեան⁵:

15 Իսկ հարագատութիւն՝ ոչ աւտարս ինչ եւ այլեւայլս, քան եթէ համբոյրս եւ հարազատս զասացուածսն⁶ առնել:

16 Այլ վերագիրն՝ զի բաւական իցէ միով նկարագրիւն զամենայն գրոյն գիտել զմիտս, որպէս ի Քերականութենէն կամ ի Գործոց առաքելոցն է յայտ:

17 Բայց վարդապետականն՝ յերկուս իմն ունի ձեւս, որ է կատարելոց գործ կամ զգոյացութենէ բուռն հարկանել եւ իջանել ընդ արարածս աւրինակ իմն ընդ աշտիճան յանհատ տեսակսն, եւ կամ աստի դարձեալ անդրէն⁷ ելանել:

18 Սոյնգունակ եւ ճըստ մասին կատարումն՝ թէպէտ ի քերականութենէ սկիսքն առնելով առաջնորդէ մինչեւ ի վերջին մասնն եւ կամ ի վերջէ մասնէ մինչեւ ի գլխաւորագոյն սկիսքն, յորում ըստ առաւել քաջայայտութեան եւ ծանալթ կացուցանելոյ զառաջարկեալսն⁹ լսաւղաց ընտանենայ եւ աւգտակարն:

1 A առաջագայեալ
2 A այուսիկ
3 B յորում եւ / C յորում եւ է
4 B մտածարար
5 C խոհեմականութեան
6 A զասացուածն
7 AC անդէն
8 B աստ ասի
9 A զառաջ երթարկեալսն / C զառակ արկեալսն

19 Արդ գիտելի է եւ այն, զի բարժանի¹⁰ բանական արուեստս ի չորս յիմաստ[ասիր]ութիւն¹¹, ի բանական բժշկութիւն, ի քերդողութիւն եւ ի ճարտասանութիւն:

20 Եւ իւրաքանչիւր ոք ի սոցանէ յանգութիւն ունի առ իրեարս՝ իմաստասէրն եւ բանական բժիշկն, ոմն¹² քննէ գերկնի եւ գերկրի բնութիւն եւ ոմն զմարդոյն, իսկ քերականութիւն եւ ճարտասանութիւն, զի քերդութեան արուեստն պիտոյանայ¹³ ճարտասանականին¹⁴ պայծառ բանից¹⁵, որք եւ հավասարապէս վարին առասպելաւք եւ խրատուք¹⁶, իսկ ճարտասանականն՝ նմանէ կիտից եւ ոլորակաց եւ այլոց ի նոսա գիւտից¹⁷:

21 Բայց սկիսքն առեալ քերդողականիս յերաժշտականէ անտի, վասնզի զնա բնաւորեցաւ երկայնիւք եւ սղիւք յիւրն վարել նուազաւոր երգս. եւ ապա բազմաց մարդկան ի մէջ առեալ զքերթողականսն¹⁸, վասն որոյ մեզ այժմ խնդիրս է ըստ իւրաքանչիւրն կարգաց: 22 Ոմանց ի ձայնէ սկիսքն առնելով, իբր ձայնս է նիւթ բանականութեան, որպէս հիւսնականին՝ փայտ եւ դարբնականին՝ երկաթ, այլեւ վայելչութիւն եւ կարգ աշխարհի ձայնիւ¹⁹ ասացեալ յարմարին, եւ հաստատեալ²⁰ յայս բանիւ վարդապետէին²¹ եւ²² աշակերտեալքն կրթէին²³: 23 Եւ ասացին զձայն վիրաւորութիւն աւդոյ, աւրինակաւ

10 A բանական արուեստս ի Դ / B բանական արուեստ ի չորս
11 ABC իմաստութիւն
12 AB որ
13 BC պիտոյ է
14 AB նարտասանին
15 A բայից / C բառից
16 AC խրատաւք
17 AB աւգտից
18 A քերականսն
19 A ձայնիս
20 B հաստատելոյ / C հաստատելով
21 B վարդապետականն / C վարդապետին
22 B չիք եւ
23 C կրթին

զխիստ ինչ¹ ընդ իրարս բախելով, զի վիրաւորեալ զաւղն ի միջոցին տացէ զձայն. իսկ անգայտն եւ կակուղն ոչ նոյնպես² տացէ³ զձայնին⁴ Հնչումն: 24 Բայց այլոց պախարակելով զայն, թէ ըստ արուեստաւորին անցանել, բառնի եւ արուեստն, սկիսքն արարին ի գրոյ, որպես զի յառաջիկայսն⁵ յիշատակ⁶ յերկարաձգեսցի:

25 Իսկ ապա Դիոնեսիոս ոմն անուն եկեալ ըստգտանելով զերկոցունց սկզբմունս այսպես, թե՛ զձայնի բնութիւն գտանել իմաստասիրաց է, եւ գիրն տեսցի ի կարգի իւրում, զի մի այլ ընդ այլոյ քննութեամբ ծաղր լիցի արուեստաւորն. եւ իւր սկսեալ բուռն եհար զնոյն⁷ ինքն զիրէս, եթէ «քերականութիւն է հմտութիւն»:

26 Զկնի որոյ Հերովդիանոս ոմն, որդի Ապողինարի, խոհեմագոյն միանգամայն եւ իշխան, որոյ վասն յոյժ անբաւութեան արուեստից զբոլորից այրելով զգրեանս⁸ զհաւրն իւր միայն եթող, ոմանք ասեն վասն յիշատակի եւ այլք՝ վասն առաւել մտաւորութեան, բայց փոքր ինչ եւ այս արուեստ կամ վասն չանկանելոյ⁹ ի բուռն եւ կամ վասն¹⁰ մանկանց կրթութեան մնացեալ ի Դիոնիսէ ասացելոցն:

27 Առ որովք նախքան սոյն արուեստ մտանել գիտելի է եւ զամբարեալսն ի սմին շահսն, քանզի կէտք եւ ոլորակք, հոլովք անուանց¹¹ եւ խոնարհմունք բայի եւ

ստուգաբանել եւ այլ սոյնպիսիք ոչ ուստեք որպես ի սմանէ հմտանալի¹² լինին:

[ա. ՅԱՂԱԳՍ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ]

1 Եւ արդ քանզի նախակարգեաց սկիսքն արուեստիս ի¹³ հմտութենէ, թուեցաւ ոմանց յանբանութիւն արկանել փոխանակ առաւել գիտութեան: 2 Այլ նա ճշմարիտ գոր ինչ եգիտն եւ կարգեաց ի հմտութենէ եւ ի բանաւորութենէ:

3 Եւ հմտութիւն այսպիսի ինչ. հարցեալ ցքեզ¹⁴ բայ կամ անուն եւ ոչ կարացեալ ըստ արժանոյն պատասխանեալ ի նախնեացն անկար սովորութիւն՝ ըստ նմանութեան երթալոյ անասնոց¹⁵ ի սովորական տեղիսն: 4 Իսկ զբանաւորութեամբ լուծանել զխնդիրն՝ ըստ նշանաւոր հրամանաց ի լսելոյ մարդոյ ստուգելով զբազում անգամ ասացեալն քերդողաց եւ շարագրաց¹⁶, այլ ոչ զաւտար ինչ, որ ոչ լսի բան:

5 Բայց ասելով մասունս վեց՝ եցոյց քերդողականս, որք հատեալ ի բոլորէ. եւ եթէ զմի ոչ կալցի յայսցանէ քերդողն, ոչ ասի կատարեալ արուեստաւոր: 6 Իսկ տեսակք ասին ճարտասանականին¹⁷ ատենական, բաղխոհական եւ կացրդական, զուգահաւասարք հատեալք¹⁸ ի սեռէ. եւ զնոյն ինքն բերելով ի յինքեան, որպէս զկենդանութիւն կենդանին, յորոց թէ ունիցի զմի ի նոցանէն, կատարեալ ասի ճարտասան:

7 ¹⁹Ըստ որմէ եւ զայն գիտելի է, զի նախադասութիւն ըստ երից լինի յեղանակաց՝ ըստ տեղոյ, ըստ ժամանակի, ըստ

1 B չիբ ինչ
2 B նոյն
3 C տան
4 C չիբ գձայնի
5 AB յառաջակայսն
6 AB յիշատակացն
7 C չիբ գնոյն
8 C գորեանն
9 A չանկանելով
10 BC մանկակրթութեան
11 C անուան

12 A հմտալի
13 BC գի
14 AC գբեզ
15 C անասնոյ
16 C շարագրածաց
17 AB ցարտասանին
18 C հաստատեալք
19 B ըստ որում է / C ըստ որում

պատուոյ: 8 Իսկ վերծանութիւնս, որ ասի ընթերցումն ըստ առողջանութեան, նախադասեցաւ ըստ տեղոյ, քանզի անկար է առանց սորա այլեւս առաջիկայիցն զյարմարութիւն ունել: 9 Այլ իմաստասէրք ասացին եւ զվերստին մոռացումն իմաստից՝ ակրինակաւ գիւտիւ¹ ծառային:

10 Եւ զըուցատրութիւնս առնելի² է ոչ ըստ սովորական ինչ խաւսից, այլ կամ զքերդողացն արարուածս կամ զիւրաքանչիւր ուրուք նոցունց գաղափարաւք³ ձեւացուցանելով զըուցել:

11 Նա եւ հարկաւորութիւն է վարդապետին ոչ զաւտար ինչ, այլ զիւրոյ լեզուին խաւսս⁴ եւ զպատմութիւնս ինչ նախնեացն արարեալ լաւագոյնսն համառաւտապէս⁵ գիտել, զի իբր հարցանիցի⁶, դիւրաւ լուիցի⁷:

12 Բայց ստուգ[աբան]ութեան ձեւք են երեք՝ յիբէն, յարուեստէ, ի ձայնէ. եւ յարացոյց առաջումն՝ սափոր եւ երկրորդին՝ փայտատ եւ երրորդին նննդուկ: 13 Բայց ոչ ամենեցուն է գիւտս այս, քան եթէ խոհեմագունիցն գիտութեամբ:

14 Իսկ համեմատութիւն ունին⁸ առ իրեարս բայ առ բայ, անուն առ անուն, եւ եթէ ասացի ստեղծուածոց⁹ եւ կազմուածոց, եւ բերցին անուանք հանգոյն նոցին, եւ առաւելն տանի զհաստատութիւնն. նոյնպէս եւ բային՝ ¹⁰ողորմեայն քան զողորմեացն:

15 Այլ մեծի քերդողութեան¹¹ արուեստն թէպէտ ի վերջէ դասեցաւ, դատողականս է մասն, զի սովորութիւն է բանաւոր արուեստաւորի¹² յառաջադասել զառաւելն, որպէս զվերծանութիւն, զի զարթուցէ¹³ զլսաւզն, եւ զկնի զաւրեն դատողականիս, զի համ թողցէ յասացուածն¹⁴: 16 Եւ են հանգամանք դատողականիս այս. քանզի հերձուածողացն ընդունայնաբանութիւնս լուծանելով, որք ուղղափառութեանց¹⁵ անուամբ կամեցան զիւրեանցն արդարացուցանել զվրիպանս, ի ստուգիւ քննութենէն դատելոյն¹⁶ յանդիմանի աւտարոտի խառնուածն:

[Բ. ՅԱՂԱԳՍ ՎԵՐԾԱՆՈՒԹԵԱՆ]

1 Արդ զինչ է վերծանութիւն ըստ մեզ եւ կամ որպէս ըստ իմաստնասիրացն, քաջայայտ է: 2 Բայց զարմանալ գոյ ընդ արուեստաւորիս¹⁷, զի յառաջ ասաց զսոցուն¹⁸ մասունս, մինչեւ տարեալ հասուցանէ յանհատն, ուստի առաւելապէս¹⁹ շահիցն մատակարարիցի աւգուտն:

3 Եւ զի՞ նախակարգէ զվերծանողութիւն քերդողաց եւ ապա շարագրաց. նախ՝ զի ամենայն արուեստաւոր զիւրն կամի ²⁰յարգուն ցուցանել, երկրորդ՝ զի նախագուռն²¹ իսկ²² եւ սկիսքն բանական արուեստիս զիւրեանցն ասեն²³ լինել քերդողքն:

1 AB գիտիւ
 2 A ունելի
 3 AB գաղափարաց
 4 AB խաւսն
 5 AB համառոտագոյնս[ն]
 6 AB հարցանիցի
 7 AB լուիցի / C լինիցի
 8 A չի՞ ունին
 9 C ըստ ստեղծուածոց
 10 A ողորմեայն փառողորմեայն / C ողորմեայն փան զողորմեայն

11 B քերդողականութեան
 12 A արուեստի
 13 A զարթուցանէ
 14 C զասացուածն
 15 A ուղղափառաց
 16 C դատելոցն
 17 C արուեստաւորս
 18 A սոցունց / C սորուն
 19 B առաւել այսպէս
 20 C յարգեցուցանել
 21 C նախադրան
 22 C չի՞ իսկ
 23 AB չի՞ ասեն

4 Ըստ որում ապա զենթադրուծիւնն¹ ²իմանալ է նմանութիւն ներքոյ կայ³ դիմաց ձեւով⁴ եւ ձայնիւ նմանապէս, որ⁵ գործէ ընթերցողին ըստ քաջութեան հանդիսի⁶, ի յանդգնութենէ եւ յերկչոտութենէ խոյս տալ եւ միայն միջակին սպասելով՝ յորժամ խրոխտական գայցէ բան, եւ ձեւն ըստ այնմ ընթեռնուլ. եւ եթէ խանդաղատական՝ ըստ այնմ, ⁷զի եւ իւր եւ վասն որոյ բանն է, արուծիւն ծանիցի:

5 Նա եւ ըստ առողանութեանցն, թե ուղիղ վերծանիցի⁸, որպիսի Պաւղոս⁹ եւ զայլսն մի ըստ միտջէ զիւր արուեստն եցոյց լսողին. ապա թե ոչ նա որպէս էր լուաւ, այլեւ ծաղր եղեւ¹⁰:

6 Իսկ ոչ ուղեղ տրոհել¹¹ ըստ աւրինակի չար¹² խոհակերի զանդամսն ոչ ուղիղ բարժանել¹³, որ է զմիտս ի մտաց եւ զբան ի բանէ զատուցանել, զի մի պարունակեալն ի նմա միտք յայտնեսցին, եւ ի լսողէն զանխլացոյց եւ ինքն անարուեստ ցուցաւ:

7 Մինչեւ ցայս վայր ասացուածս¹⁴ հասարակաբար պիտանացու բոլոր բանական արուեստաւորաց. իսկ յայսմհետէ զիւրեանցն ձեռնարկութիւն ի մէջ առեալ քերդողացն:

8 Վասնզի ողբերգութիւնն ի հայուսմս է¹⁵, իսկ ըստ հռոմին թարգմանութեան

նոխազերգութիւն ասի առ ի պաշտան առնել Դիոնեսեայ ումեմն տուողի որթոյ, որ է պատմութիւն յայտնի: 9 Եւ է ողբերգութիւնդ ոչ աշխարհական, քան թէ արարուած քերդողական զքաջացն գործեալ¹⁶ իրս, զոր պատմեալ է ահաւորապէս՝ հանգոյն գործեցելոցն գերազանցութեամբ, ամենայնիւ դիւցազնաբար եւ ոչ ¹⁷կաղս ի կաղս եւ քամահելիս:

10 Իսկ կատակերգութիւնն¹⁸, ¹⁹որ եւ արարուածք²⁰ քերդողացն ոմանց յանդիմանութիւն եւ [ոմանց] յաւժարութիւն, որ եւ²¹ խրատս բազում ունի յինքեան. աշխարհաւրէնն՝ զի ամենեցուն յայտնի լինիցի:

11 Եւ դամբանականն է գերեզմանական, որպէս թէ անհեղեղս ձեւով եւ ձայնիւ յանկարծաղէպ ինչ հասանել սգոյ լալումն, ըստ որում եւ ի վերծանելն է վարել հմտաբար²² նմանութեամբն:

12 Իսկ քաջոլորակի տաղ ասի հոմերականն²³, յորժամ յարմար²⁴ բառիւք եւ ոլորակաւք ի սկսմանէ մինչեւ յաւատարումն²⁵ զմիտսն աւարտեալ բերիցէ եւ զչափս: 13 Բայց ասի եւ ²⁶բոլորակ տաղ, յորժամ առաջարկութիւն մտացն երկարագոյն իցէ, երկրորդ տաղին²⁷ սկիսքն ի բաղաձայնից եւ կամ ի կրկնակէ հաւիցի²⁸, զի զանգայտն²⁹ եւ զմեծասարն գործիցէ եր-

1 AC գեմբադրութիւն
 2 AB է իմանալ
 3 C քերական
 4 A ձեւոց
 5 C ուր
 6 AB հանդիպի
 7 C զի այն տեղի եւ էր
 8 C վերծանեսցի
 9 C Պաւղոս եւ ոչ Սաւղոս
 10 C եկաց
 11 A տրոհելով
 12 C եղար
 13 C յաւշել
 14 AB արարուածս
 15 C չի՞հ է

16 C գործեցեալ
 17 C կաղս ի կաղս ինչ
 18 C գկատակերգութիւն
 19 C որ եւ նա
 20 A արարուած
 21 BA չի՞հ եւ
 22 B հմտաբան
 23 A ոմերական
 24 A երկար / B յերկար
 25 C յանկումն
 26 C ոլորակաւղ
 27 C աւղիմ
 28 C հաւիցի
 29 B զանգետն

կայն. իսկ մեծավերջ վասն երկայնութեան ձայնին սահմանեցաւ ողբերգակացն:

14 Այլ քնարական քերթութիւնն¹, որ է մասն իմաստասիրացն ըստ աստեղաբաշխութեան², ըստ երկրաչափականի ունի հանգամանս ըստ թուականին, զի զգաշնակումն ձայնին զոտինն եւ զաղիոյն³ ի ներքոյ իրան համանման եւ ոչ աւտարոտի⁴ ինչ բերիցէ:

15 Իսկ իսանդաղատականն կամ առ սիրելիս երեւի ծնողաց՝ առ մանկունս եւ այսպէս⁵ ըստ նմին, եթէ նոյնպիսի⁶ տեղի ինչ գիպեսցի⁷ յընթեռնուլն⁸:

16 Արդ որ ըստ ասացեալ առողանութեանց, եթէ մի ըստ միովէ այլոց ձեւոցն ոչ պահեսցէ⁹ զխորութիւնն, զարիապէս քերդողացն զշարագրութիւն եւ զջան տապալէ եւ զիւր ունակութեան արուեստն ի վերծանելն ծիծաղելի երեւեցուցանէ¹⁰:

[գ.] ՅԱՂԱԳՍ ՈԼՈՐԱԿԱՑ

1 Բացագանչութիւն յուրակի սեռ իմանի, քանզի հաւասարապէս անշնչիցն եւ շնչաւորացն եւ բանաւորացն է, իսկ ոլորակ՝ միայն բանականիս՝ առ ի պատկանաւոր ունելոյ ձայն եւ ոմանց ծանաւթ լեալ առ ի կրթութենէ, որպէս ի յունական լեզուին, իսկ այլ ազգաց ոչ եւս:

2 Եւ թերեւս տարակուսեսցի ոք¹¹, թէ շեշտ վերացման աղազաւ ասի ոլորակ, իսկ բուլթն ընդէ՞ր. ¹²այնու զի որպէս նա ի վեր

հանէ, սա ի խոնարհ նմանապէս իջուցանելով¹³ հարթէ, որք ի մի տեղ եկեալ բաղկացուցանեն զպարոյկն. ըստ առակի՝ ծայրիցն՝ ի սպիտակէն եւ ի սեւոյն գոշն. իսկ ընդ մահ եւ ընդ կեանս ոչ է միջոց:

[դ. ՅԱՂԱԳՍ ԿԻՏԻ]

1 Նախադասելով սորա զուրոակն, քան զկէտն, ոչ ըստ պատուականութեան, քան եթէ ըստ տեղոյ, քանզի հարկաւոր է յասացուածին նախ ոլորակին եւ ապա կիտին ունել զկարգն:

2 Իսկ զի՞ սասց զիւրաքանչիւր ոք ի կիտիցն յառաջագոյն արհեստիւն. նախ՝ զի սահմանաւ զիւրաքանչիւրոցն բնութիւն ծանուցե, երկրորդ՝ զի տեղեան եւ ձայնիւ զաւարտել կէտն իբրեւ զթագաւոր, իսկ զերկուսն իբրեւ զսպասաւորս նորին¹⁴, աւրինակ իմն զպակասեալն եւ զառաւելեալն այնոքիւք կոչել¹⁵ ունակութիւնք¹⁶, իսկ չափաւորն¹⁷ պարզաբար:

3 Եւ են հանգամանք բնակիտիս մի ըստ բացարձակ ձայնի որպէս «ոչ-շունք»¹⁸ եւ որ ի կարգին է. եւ միւս՝ յորժամ ի միջակիտին¹⁹ հանգիստ առնուցու, երթեալ ի ստորակէտն, ուստի պատրաստաբար ի կէտն ելանիցէ ըստ առակի ճանապարհորդութեանն²⁰: 4 Եւ ստորակիտիս է եւ²¹ այս՝ ունել զբացարձակն եւ սմա որպիսի՝ «ոչ ապաքէն առաքեալ եմ», երկրորդ²² յորժամ պատասխանուոյ ինչ կարաւտանայ բանն, ըստ այնմ՝ «ինձ պիտոյ է ի քէն մկրտիլ եւ դու առ իս գաս»:

1 C քերթութիւն
2 C աստեղագիտութեան
3 BC աղոյն
4 A աւտար / B աւտարոտի / C աւտարոտիս ինչ
5 A այս
6 A նոյնպէս ի
7 B դիպիցի / C հանդիպի
8 AB չի՞ յընթեռնուլն
9 BC պահիցէ
10 AB յարկացուցանէ
11 AB չի՞ ոք
12 AB այս է զի

13 AB զիջուցանելով
14 AB չի՞ նորին
15 C չի՞ կոչել
16 C նշանակութեամբ
17 A չափաւոր է
18 C շունչ
19 C ի միջին կիտին
20 C նախապարհորդին
21 C չի՞ եւ
22 AB քերթոյ

[Ե. ՅԱՂԱԳՍ ՀԱԳՆԵՐԳՈՒԹԵԱՆ]

1 Յետ որոյ զհագներգութիւնն ասելի է, զի ոչ եթէ ի հարկաւորացն է մասանց արուեստիս¹ որպէս եւ այլքն, այլ առ կրթութիւն մարդկանց:

2 Եւ հագներգութիւն ըստ հռոմին² ասի³ գաւազաններգութիւնն, վասնզի սարդենի գաւազանաւ, զոր փոխանակ սուղելոյ կուսին, որպէս ասեն երկիր բուսոյց, պար գոլով⁴ Ապողոնի երգեն⁵ զհոմերական քերթածսն, վասն խնդրելոյ շնորհին որ ի Հոմերին է ասացեալ քերդածացն, որ զանխլացեալ վասն միայարութեան⁶, բարժանումն գործեցաւ յաղագս դիւրաւ ուսման մանկանց յերկուս գիրս ⁷յեղիական եւ յՈղիսական ի քսան եւ չորս ճառսն. քանզի մանկանց է խրոխտելն եւ սրտմտելն ոչ⁸ բարիոք, այլ զբարիոք⁹ նախանձ եւ զբանական ունել հզաւր զաւրութիւն խորհրդոյն, վասն այնորիկ բարժանմամբ ճառիցն, զի բժշկեսցին միտքն առ ի յամբողջ ¹⁰պատասխանելոյ առ ի յարցուածս յորում է ճառին եւ մի վհատեալ պախեսցէ¹¹ ¹²անգիտանալովն ի քաղցր շահէ ուսումնասիրութեան¹³:

[Գ.] ՅԱՂԱԳՍ ՏԱՌԻ

1 Արդ եւ յայսմ սկիւբն արարեալ արուեստաւորիս¹⁴ վարդապետութեան քննեաց զմասունս եւ զմասանց մասունս.

իսկ այժմ բուռն հարեալ զնիւթոյն զի առ փոքր փոքր ելցէ¹⁵ ի վերին կատարելագոյնն¹⁶:

2 Եւ զի¹⁷ ասէ յաղագս տառի եւ բուռն հարկանէ զգրոյ. քանզի տառդ անմարմին իբր թե բանի նշանակ, զի գիտելի կացուցանէ զգրովն զբանն, որպէս զայբիւն զայբն. իսկ նախադասեալ տառիս աւրինակ իմն ըստ պատուոյ, իբր ոգին քան զմարմին լաւագոյն¹⁷:

3 Բայց բազմութիւն գրոյս, մի՞ զի անարուեստ խաւսք եւ բարբարիկոն լեզու, եւ երկրորդ՝ վասն թաւութեան¹⁸ գոյն կարգել ի գիրն որք ըստ խաւսիցն յարմարին:

4 Եւ գիրդ ի քերելոյ եւ ի գծելոյ ըստ հաստատուն յարացուցի եւ Հոմերոնէ կոչի հարկանելով նետիւ զգարչապարդ ¹⁹Դիոմեդեայ Պարիսի:

5 Եւ զի²⁰ ասաց կրկնաբանելով զտառս. ցուցանէ զարրումն եւ զմիաբանութիւն գրոյ եւ ձայնի հանգոյն տարերցդ²⁰ ընդ երկրի եւ ընդ կենդանիս միայարութեան²¹. եւ դասութիւն²² զի երբեմն յար ասի եւ երբեմն այր, միոյն յին եւ միոյն այբն դասելով:

6 Եւ ապա որոշելով զձայնաւորսն ի բաղաձայնիցն իբր պատուականս²³ եւ պատճառս ձայնի յարմարման, զի եւ ըստ ինքեանց եւ ըստ գայլսն խառնելոյ բաւականանան²⁴ հնչումն եւ բան յաւաւոր¹ պատկանել²:

1 AB արուեստաւորիս
2 B հոգոյ մին
3 AB լսի
4 C պարգեւելով
5 ABC երգել
6 C միոյ արուեստի արութեան
7 AB յեղիակոն եւ յՈղիսակոն
8 BC չի՞ ոչ
9 BC ոչ բարիւք
10 C յարցուածս ասել
11 B պահեսցէ
12 C չի՞ անգիտանալովն ի քաղցր շահէ
13 C ուսումնասիրութեամբն
14 B արուեստիս

15 C եկեսցէ
16 C աւգնականութիւնսն
17 C լաւագոյնից
18 A թագաւորութեան
19 A չի՞ Դիոմեդեայ / BC Դիոմեդեայ (C դիսմեդեայ) ասպարիսին
20 B տարերացդ / C տարերց
21 C միաւորութեան
22 C դասաւորութեան
23 A պարունական
24 AB բաւական

աղագաւ¹ գընութիւն երկոցունց՝ զվանգի, իբր թէ ի միոջէ կողմանէ ձայնաւորն վանգեալ² իցէ ի ձայնորդացն, իսկ փաղառութիւն՝ շուրջանակի: 3 Իսկապէս է ընդ ձայնորդսն փաղեալն՝ ընդ միումն կամ ընդ երկուս, իսկ պիտակն՝ սոսկ ա եւ կամ Ե³:

[ը. ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԿԱՐ ՎԱՆԳԻ]

1 Եւ յորժամ ծանոյց զվանգին բնութիւն, գեկուցանէ այժմ գքանիաւնութիւն երկարիցն եղևոց բնութեամբ եւ զդրութեամբսն⁴ միանգամայն, թէ ո՛րքան զո՛ր երիցագոյն ունի աստիճան:

2 [1] Արդ սկիսքն բնութեամբ⁵ երկարն է ինքնաբաւ⁶ եւ անկարաւտ ծակցութեան ձայնորդի, սակա⁷ որոյ եւ առաջին տեղոյ հասաւ:

3 [2] Իսկ երկամանակքն վասն երկարից եւ սղից գոլով⁸ պատճառ. երկրորդ նորա ցուցաւ:

4 [3] Այլ երկբարբառս, զի ⁹յերկուց խառնուածոց ունի պատուականութիւն յերկայնութիւն¹⁰ թէպէտ ոչ գերազանցեաց քան գերկամանակսն, համայն երկրորդին դասեցաւ:

5 Զկնի սոցա դրութեամբ:

6 [1] Որոյ առաջինն աղց, իբր զի միամաւր ոք գերկուս ձայնորդսն ձգելով զկնի¹⁰ ինքեան¹¹ դասեցաւ, թէպէտ եւ ոչ հանգոյն առաջնոյն, սակայն առաւելեալ¹² գեր զկնիսն:

7 [2] Որում ընդդէմ է տատրակն, զի որպէս յաղցիցն զցաւն եւ զդատն յառաջկոյս ամփոփեաց այբն, իսկ ի տատրակին զտիւնն եւ զրէն եւ առ վերջին այբն. այսպէս, զի մին միշտ առաջադիր կարէ լինել տիւնն ըրէին աւրինակ իմն տրգալ. եւ ուր այս դիպեսցի, հարկաւոր է կիտիւն զտիւնն եւ զրէն վերջնումն ձայնաւորին տալ: 8 Իսկ զի սուղդ¹³ եւ սղացեալ ասի, մի զի սուղ է այբտ եւ ըստ երկամանակի սղանայ ի տեղւոջ:

9 [3] Երկրորդ¹⁴, զի հաւասար մատուցանէ զբարժանումն զաւրէն եղբար եջիդ եւ ինիդ ի ձայնորդաց պատճառաւ, զի ոչ կարէ երբէք բէդ կենիդ առաջի դասիլ ընդդեմ աղցին եւ տատրակին. միումն՝ զի յառաջկոյս ամփոփեաց զբաղաձայնսն. եւ միւսումն՝ ¹⁵զի ի վերջ, զի պարզ ձայնորդ է կենդ:

10 [4] Նոյնպէս կրկին ձայնորդք միմեանց ընդդեմ¹⁶ են. հեզիկն, զիկն զաւրութեամբ գայն եջին ետ ձեռն, իսկ կետիւն՝ ինիդ:

11 [5] Բայց աջդ եւ¹⁷ կիտիւ¹⁸ եւ զաւրութեամբ ջէդ այբին:

[թ. ՅԱՂԱԳՍ ՍՈՒՂ ՎԱՆԳԻ]

1 Այսպէս դնելով բնութեամբ երկայնս եւ սուղս, իբր զձայրսն¹⁹ քննեաց, եկն²⁰ զմիջոցն, կամի արդ զսուղ վանգիդ ²¹վերաբերել հանգամանս:

2 [1] զնախկինսն²² ի բուն սղիցն՝¹ յեջէ² եւ³ յոյէ:

1 C յաղագս
2 C գաւղեալ
3 C ափ կամ եջ
4 B դրութեամբսն / C գրութեամբն
5 BC բնութեան
6 A ինքն բաւ
7 C յաղագս
8 C յովով
9 AB չի՛րկերկուց ... պատուականութիւն
10 C չի՛րկերկայնութիւն
11 BC զինքեամբ
12 C առաւելն

13 BC սուղ
14 B երկիրդ
15 A զվերջ / B զի վերջ
16 B դէմդեմ
17 C չի՛ր եւ
18 C կիտիւն
19 A ձայրն
20 C չի՛ր եկն
21 C հանկամանս ի վերա բերել
22 C նախ գինդ

3 [2] Իսկ զմիևսդ⁴ յայբէ ⁵երկամանա- կէ ամփոփեցելոյ:

[Ժ. ՅԱՂԱԳՍ ՀԱՍԱՐԱԿ ՇԱՂԱՇԱՐԱՑ]

1 ⁶Յետ որոյ եւ հասարակ լինի ըստ ե- րիս յեղանակս վասն դիւրութեան⁷ իմն գտեալ ի Հոմերոնէ, զի մի միտք ինչ բանի զանխլացեալ ի դժուարին չափոցն ծածկի- ցին, որ հասարակապէս ըստ չափոյ⁸ յեր- կայնիցն⁹ եւ սղիցն մատուցանէ ի տեղիս աւժանդակութեան¹⁰:

2 [1] Եւ է առաջնոյ յեղանակին հան- դամանք այսպիսի. յորժամ ասէ «Ինձ բնա[ւ] ես ոչ իրիք դու պատճառ, արե՛ւ, այլ աստուածքն»:³ Արդ առաջի վանգիդ տեղի ի բնաւ իսկ տաղս, թէ բնութեամբ եւ թէ դրութեամբ միշտ զերկայն¹¹ եւ եթ խնդրել: ⁴ Իսկ երկրորդ վանգը¹², զի ի ձայնաւոր երկայն յանգեցաւ եւ երկբար- բառն եւ դմին¹³ յարուցեալ¹⁴ եչն, խորտա- կելով զդա եւ արգելլով սաստկաբար աւ- րինակ իմն զալիս ծովու վլ՛ւմ պատահեալ, իշխանութիւն ետ առնել եւ սուղ, որ է ստեղն:

5 [2] Իսկ երկրորդ՝ «Պատրոկղէ, ինձ հիքիս կարի յոյժ սիրեցեալ անձին»:⁶ Վասնզի սովորութիւն է նային¹⁵ զաւրէն մոմոյ¹⁶ երբեմն կակղանալ եւ երբեմն

խստանալ: ⁷ Արդ առաջին վանգիդ կակ- ղանալով ըէդ թոյլ եդ գերազանցել ան- ձայնիդ, զի արասցէ երկայն: ⁸ Իսկ երկ- րորդ վանգիդ խստանալով դատդ զաւրէն¹⁷ մոմոյ ցուրտ արգել զվայտաձայնն առնե- լով սուղ, որ է ստեղն: ⁹ Եւ յորժամ սղա- ցուցանել ըստ այսմ աւրինակի զվանգդ ձայնաւորի պէտք են եւ կամ սղի ըստ ո- յի¹⁸ սղացելոյ ըստ երկամանակին, զգուշա- նալով յայլոց ձայնաւորացն եւ զնայի եւ զվատաձայնի զնոյն պահել խտրութիւն:

10 [3] Իսկ երրորդ՝¹⁹ զՆեստոր ոչ խա- բեաց խոշիւնն թէպէտ յուժպ էր: ¹¹ Յոր- ժամ երկրորդ վանգին ձայնաւոր սուղ դի- պիցի²⁰ միով բաղաձայնիւ եւ բանն երկուք վանգիւք միայն զկատարուամն առնուցու²¹ եւ յաջորդ վանգն ի ձայնաւորէ հաւիցի, իշխանութիւն է քեզ առնել համբոյր, թէ- պէտ եւ սուղ է ըստ այլուժ կարծեաց. եւ հաստատի այս, զի ամենայնի խնդիր ²²թէ- պէտ եւ փոքր իցէ, կատարելութիւնն է այ- սոցիկ շաղաշարաց:

12 Յայտնեն եւ պատմութիւնքն ա- ռաջնոյն Պրիամոս Տրուպցի²³ եւ Պարիս²⁴, ²⁵որոյ զկինն յափշտակեալ էր ի հելլենա- ցոց որդին նորա՝ Պրիամոս քննելով զ'ի վերայ եկելոցն գործ՝ ասելով ցաղջիկն. «²⁶Ե՛կ այսր, զի չես դու այսմ պատճառք»:

13 Իսկ երկրորդին՝²⁷ Աքիլլէս²⁸ Հելլե- նացի եւ Պատրոկղէ դայեկորդի նորա. եւ իբրեւ ետես Աքիլլէս զՊատրոկղէ մեռեալ

1 A աղցիցն / C նուազիցն
2 C եդ
3 C չիբ եւ
4 C հիւնդ
5 C եւ կամ փոխեցելոյ
6 AB յետոյ
7 AB դիրութիւն
8 C խորհրդոյն
9 A երկարիցն
10 AB աստուածութիւն
11 B գերկայնութիւն
12 A վանգի / C վասնգդ
13 B դիմին
14 C յարացուցեալ
15 A չիբ նային
16 C մարմնոյ

17 BC հանգոյն
18 C աղիստո եւ
19 ABC երկրորդ
20 C դիպեցի
21 AB առնու
22 C թէպէտ ... կատարելութիւնն է՝ թէ եւ փոքր ինչ կատարելու է
23 A Պրիամոս Տրուպցի / C Պրիասոստրիպցի
24 AB Պարիկրիս
25 C չիբ որոյ ... Պրիամոս
26 C եկ այսր՝ եկե կայ արդ
27 A երկրորդումն / B ի յերկրորդին
28 C Սֆոդոս

Հանդերձ քաջութեամբ՝ լալով հարձն Ա-
քիլլեայ ասէ, թէ՛ «գՔեզ¹ յամուսնութիւն
տամ Աքիլլեայ». ասէ՛ «Ինձ հիքիս կարի
յոյժ սիրեցեալ անձն²»:

14 Իսկ երրորդին³ Նեստոր ոմն հմուտ
պատերազմի, զոր տուեալ ցՄաքաւոն⁴ ոմն
բժիշկ վիրաւորեալ, զի դարմանեսցէ. որով
դարմանելով զվերսն⁵ տայր նմա հաց եւ
սեաւ գինի: 15 Բայց իբրեւ յոյժ ամբոխէր
յոյզ պատերազմին, ⁶ոչ սիրելի լինէր նմա
ըմպումն գինևոյ, քան թէ երթալ ի գործ
պատերազմին:

[Ժա. ՅԱՂԱԳՍ ԲԱՌԻ]

1 Յայտնելով սորա եւ զհասարակ շա-
ղաշարաց զհանգամանս՝ հիմն արկանէ
արդ բանի զբառս, որպէս նաւի զողնա-
փայտն: 2 Եւ լսի բառ ասացուած, որ է
ըստ միում վանգի եւ կամ ըստ երկուց եւ
կամ ըստ երից. նշանակն մի է: 3 Իսկ
մասնդ է սեռ եւ դուզնաքեայ առ բան ա-
սի, որ է մեծագոյն քան զդա. եւ դարձեալ՝
զի դոյզն ասի. ⁷որ թէ եւ իցէ իսկ դուզնա-
քեայ, որ թէ ինքն փոքր է, մեծի ունի
զաւրութիւն: 4 ⁸Ըստ որմէ եւ ⁹բաղդասու-
թիւն է բաղեալ իմն կարգաւորութեամբ եւ
անդամ լեալ բառդ բանի: 5 Առ որով իմա-
նալի է եւ գայն, զի ամենայն արուեստա-
ւոր ¹⁰կամի իրս առաջի արկանել, ոչ ա-
ռանց նիւթոյն գիւտի մտաբերէ, որպէս եւ
այս արուեստաւորս յառաջ եգիտ զնիւթն,
որով ընդ աշտիճանսն էլ մինչեւ ի բանսն:

[Ժբ. ՅԱՂԱԳՍ ԲԱՆԻ]

1 Եւ արդ կամի ցուցանել որքանք ի
սմա են բարժանմունք մասանց ու այլ եւս
պաշտեցեալ լինին կիրք:

2 Եւ հետեւեալդ¹¹ ասելով զդա որ-
պէս¹² զհետանկեալ բառիցն ¹³համեմատ
իմն շարագրաց, զորս ի մանրամասն գոր-
ծոյն իւրեանց ասացին հետեւակս, իսկ
զքերդողս՝ հեծեալս, քաղելով ի յինքն եւ
անդամս գործելով, որով եւ ինքնակատար
երեւի եւ զհանգամանս մտացն եւ զփո-
փոխմունս գլխոցն ըստ տրամախոհու-
թեան բաւականաբար յայտնիցէ, ոչ ընդ
տարակուսութեամբ զաւրէն վանգին եւ
կամ նոյն ինքն բառիս ինքնըստինքեան
յանգեալ:

3 Բայց զմասունս բանիս ոմանք եւ
զառասութիւնն յաւելլով ասացին ինն: 4
Իսկ իմաստասէրք եւ զանուան մասունս
ընդ անուան դասելով¹⁴ եւ բային ընդ բա-
յի, ածելով առ նոսա զշաղկապն եւ
զաւրն¹⁵ եւ զնախադիրն, ասացին հինգ,
այլ սա զառասութիւն իբրեւ զտեսակ դա-
սելով ընդ անուամբ, ասաց ութ, իսկ Ա-
րիստոտելէս զստորասութիւն եւ զբացա-
սութիւն եւ զբացերեւութիւն ընդ անուան
եւ ընդ բայի՝ ասելով հինգ գոլ:

5 Բայց մասն ասելով աստանաւր եւ
ոչ տեսակ՝ երեւեցոյց զմասն, զի յամենայ-
նի ի վեր է տեսակ քան զմասն, որպէս ի
վեցսն ի սկսբան արուեստիս քերդողն¹⁶. զի
զնոսա թեւ ոչ զվեցն ունին, ոչ է կատա-
րեալ քերդող, իսկ ճարտասանն միով
միով: 6 Այլեւ յայսմ վայրի, զի զաւրէն
սեռի գայլ եւս մասունս կարէ գոյացուցա-
նել, որպիսի ինչ անուն զնոյն հետեւեալսն

1 AB Բեզ
2 C անձիմս
3 AB ի յերրորդումն
4 A Մափաւ / B Մափասն / C Մափսն
5 C զվերն
6 A չիք ոչ ... պատերազմին
7 A որ թէ եւ իցէ / C եւ թէ եւ իցէ իսկ
8 C ըստ որում
9 A բաղդատութիւն է / C բաղդատութեւն
10 A չիք կամի ... արուեստաւորս

11 A չիք հետեւեալդ
12 C իբր
13 C համեմատ]-ից յետոյ տեխստն ընդհատոււմ է:
14 A դասել
15 B չիք գաւղն
16 B չիք քերդողն

եւ զնոյն զուգապատիւս ոչ երէց եւ ոչ կրտսեր, ¹այլ տեսակն թե ունիցի մասուենս, որպէս ատենականն զամբաստանելն եւ զպատասխանելն երէց եւ կրտսեր, զի նախ ամբաստանելն լինի եւ ապա պատասխանի առնել², նոյնպէս եւ այլքն, յորոց զիտելի է եւ զայս, զի [է] տեսակ, որ³ զաւրէն սեռի բարժանի ի մասուենս եւ ոչ ինքն մնայ որպէս մարդ⁴, եւ է, որ բարժանի եւ ինքն մնայ, որպէս ծառ ի պտուղ եւ յոստս⁵ եւ ի կեղեւ:

[Ժգ. ՅԱՂԱԳՍ ԱՆՈՒԱՆ]

1 Զկնի որոյ իմանալի է եւ զեղեայն վէճ անուան եւ բայի, քանզի ոմանք կամեցան նախադասել զբայ, իբր թէ [ի] շինելոյ շինելն եւ ի նաւելոյ նաւելն. իսկ այլք ոչ նմանապէս, այլ զանուն ասացին նշանակիչ գոյացութեան, այլ զբայ՝ պատահման: 2 Եւ զի այսպէս է. նախ յառաջանալ ի դէպ է գոլոյն⁶ գեր քան⁷ զպատահեալն, յայտ է թէ անուն քան զբայի:

3 Իսկ մասնդ է սեռ. հոլովականալ՝ իբր սահմանաւ⁸ զատոյց ի բայէն: 4 Մարմին եւ իր ասելով նշանակել ի դերանունութենէ որոշեաց, իբր զի մարմինն, որ շաւշափի եւ ըմբռնի, եւ իր, որ մտաց հնչի եւ միայն լսելեաց լսի՝ անըմբռնելի: 5 Բայց եւ զիրս աստանաւր պարտ էր ասել անմարմին, քան զիր⁹:

6 Հասարակն մարդ, յատուկն՝ ոմն անուամբ իսկիւ:

7 Իսկ սերք ոչ ի գոյացութեան վերակոչին, զի ոչ էր բնութիւն քննել, այլ

զձայնի¹⁰ նշանակս յայտնել, ոյք են ի Հոռոմին լիով արականին եւ իգականին եւ չեզոքին, իւ եւ կամեսցի ոք յայտնել ըստ երեցունց կարողութիւն է, որոց ոչինչ ի մերումս երեւի. միայն սոսկ եւ սակաւ ինչ, իբր թէ հայր եւ պատանեակ արուին կոչումն եւ մայր եւ աղջիկ՝ իգականին այլ եւս նոյնպիսիք: 8 Բայց յաւելուլն ոմանց զհասարակն եւ մակաւասար ոչ զինքն, այլ զայլս զատուցանէ արուեստաւորս այսմ պատճառ, եւ է հասարակդ այսպիսի, քանզի ձի եւ շուն հասարակ¹¹ կոչին երկոքումբք ձայնիւք, իսկ մակաւասարն ոչ եւս, այլ ի վեր քան զհաւասարն իգականին անուն եւ եթ է ծիծեառն եւ ափս, նոյնպէս եւ արականին արծուի եւ առիւծ, քանզի այնմ միայն հանդիպին:

9 Եւ նախագաղափար¹² իմանալի է նախաւրինակ իմն¹³, յորմէ ածանցին, իբր յերկրէ՝ բոյսք եւ կենդանիք եւ¹⁴ ըստ նմին, եւ բան՝ ¹⁵ի մարդոյ եւ բերք՝ ի սերմանց պտղոց¹⁶ տնկոց:

10 Բայց տեսակք ասին, ¹⁷զի որպէս ասացեալքն ածանցին իբր յաղբերէ վտակ, այսպէս յանուանէն¹⁸ իրքն՝ երկիր եւ երկրայիցն, երկին եւ երկնայիցն, ջուր եւ ջրայիցն եւ որք նմա այսոցիկ ճշգրտեսցին B ճշգրտեսցին:

11 Իսկ ածանցացն տեսակս զի յոյժ անհուն եւ անբաւ են, թողլով զայլոցն յատուկ, զբանաւորէս բուռն եհար, առաջնորդութեամբ յայտնել, ասելով նախ՝

[1] զհայրանունականսն այսպիսի. հայրանուն ստոյգ ասի ըստ հարազատ

1 A չի՛բ այլ ... կրտսեր
 2 A առնուլ
 3 A չի՛բ որ
 4 A չի՛բ մարդ
 5 B յոստս
 6 A գոլ այն
 7 A չի՛բ քան
 8 B սահման
 9 AB զի իր

10 A գնայնի
 11 B հաւասար
 12 A նախագաղափար
 13 B ինչ
 14 B չի՛բ եւ
 15 A ի բարդոյ
 16 B պտղոյ
 17 B որպէս զի
 18 B յանցանէն

զաւակին յառաջ գոլոյ նույնպէս եւ զանունն ի նմանէ դնել, իբր Արտաւագր Վարդանեան. իսկ պիտակն է նախնեացն:

12 Եւ զաղափարք Հայրանուանցն, որպէս թէ անունն որդոյն զառաջին վանգն ի հաւրն անուանէ ունիցի, իբրեւ ի Բարայ՝ Բարեւն եւ ի Սամայ՝ Սամէն, ըստ որում եւ Գորգայից զաղափար է, զի որպէս դոքա ճեղքելով² ի համանման լեզուէն խաւսս, նմանապէս եւ Հռոմին դորացի³ ոմն անուանեալ լեզու:

13 Նովին ձեւով⁴ ըստ Հայրանուանցն եւ իգականացն երեւի զաղափար՝ կոչեցեալ⁵ ի հարանցն ի Մանայն Մանանոյցն եւ ի Տրդատայն՝ Տրդատուհի, որոց թէպէտ ոչ իրաւ համարեցաւ⁶ Հոմերոս առնել զզաղափար, իբրեւ անարժան համարեցաւ յիւրն պայծառ եւ հզաւը արարուածս խառնել զտկար եւ զնուաստ բնութեանցն անուանս, այլ զկնի եկեալքն արժանաւոր վարկան ըստ ամենայն կարեկցութեան նոցա եւ յայսմ ոչ զատուցանել:

14 [2] Նա եւ ստացականդ⁷ իբր թէ պարառեալ զինքեամբ ստացուածոյն զստացողին անուան, առինչունակաբար կոչեցեալ ի նմանէ զիրք ու կամ այլ ինչ կենցաղաւզուտ⁸ ստացուածք:

15 [3] Այլ բաղդատականացն են ձեւք երկու. կամ զոյգ ընդ զուգի, որպէս ի միոյ ազգէ էին եւ քաջք երկոյքեան՝ Դաւիթ եւ Սաւուղ. եւ կամ նուազ ընդ առաւելի, որպէս զեթացիքն ընդ Դաւթի, որոց թէ ընդգէմ թուիցի ոմանց, զի Գեթացիքն բազումք, բժշկի այնու, զի ոչ համեմատեաց զաւրութիւն բազմացն առ Դաւիթ,

այլ որով նուազ գտան: 16 Բայց զաղափարք⁹ բաղդատականաց են, յորժամ յերկուց ընթացողաց ասի՝ ոմն քան զոմն արագ, սակաւ ինչ նշանակէ, ապա թէ՛ արագագոյն գոլ, ամենայն ումեք¹⁰ առաւելուլ իմանի. սոյնպէս եւ սաստկագին, ուժգին:

17 [4] Եւ գերադրականդ ամենեւին իմանի առանց բաղդատութեան¹¹ ծայրք բանին եւ¹² ընդդիմակ ի նմին յորժամ սիցի սփառելիս, բնաւ իւրք գերազանցեալ զարմանալեաւ, նոյնպէս եւ հակառակ նորին:

18 [5] Այլ փաղափշական է աղջկական¹³, որ ոչ ասացաւ ի մերումն վասն պատկառանաց, վասնզի¹⁴ այնպիսեացն¹⁵ բնութիւնն սովորեաց ըստ անկատարութեան¹⁶ տիրոցն եւ զխաւսսն¹⁷ անկատարս ասել. այլ ի փաղաքշելն վասն աւելտի հարկաւոր է զմեծսն եւ զպատուականսն առնուլ ի մէջ անուանց թախանձանաց, որպէս զի¹⁸ խնդրելոյն մի՛ վնասակարին¹⁹ ի գձուձսն կոչելոյն հանդիպեսցի:

19 [6] Յարանուն է՝ յառաքինութենէ՝ առաքինի եւ ի խրախնանութենէ՝ խրախնան:

20 [7] Իսկ բայածական²⁰ յորժամ սիրեմ՝ ասի բայ է եւ սէր՝ անուն, արդ ածանցելով ի սէրոյ անտի [սիրուն հաստատի]:

21 Դարձեալ ի ձեւս²¹ անուանց պարզ՝ իբրեւ մեկնակ ինչ անուն. ի նոյն յաւելեալ միւսն՝ ճանաչի՝ բարդ, եւ յարա-

1 B Բարբէն
2 B նեբելով
3 B գորացի
4 B ձայնիս
5 A ի հարսանցն
6 A չիք Հոմերոս ... համարեցաւ
7 B ստացական
8 B կենցաղոյս

9 A զաղափար
10 B ուստեք
11 A ծայր բնարին
12 A ընդդիմակին
13 A աղնկան
14 A չիք վասնզի
15 A զայնպիսեացն
16 A անկարգութեան
17 A խաւսն
18 A ի խնդրելոյն
19 A այլ վնասակարին
20 AB բայասացական
21 A ձեւս

բարդ¹ անուն լինի՝ սուղ ինչ այլ յար յինքն ունելով. եւ յարաբարդ ասի, զի ի պարզէն զատ եւ հուպ ի բարդն մասամբ, այլ ոչ նոյնպէս:

22 Իմանալի է եւ զարմագանութիւն բարդիցն, վասնզի անհնար է անուան² իմիք առանց այսց լինել զարմագանութեանց³, կամ եթէ⁴ յերկուց լիոց ու յերկուց պակասից, ու դարձեալ՝ նախադասելով զլին եւ զպակասն ի հետ բերելով, եւ կամ առաջի զպակասն ունելով եւ զլին ի վերջէ:

23 Բայց թիւ աստանաւր չափ իմանի, իբր թէ առանց յաւելլոյ եւ նուազութեան չափեալ լինի եզականդ ի մի եւ յոգնականդ՝ յանբաւս: 24 Այլ է երբ⁵ երբեք, զի եւ եզականիդ գիծ գյոքնականն բերէ նշանակ, որպէս թէ պար ասելով կամ տոհմ, նոյնպէս⁶ եւ յոքնական[ի]ն՝ զեզականն, որպէս Խոյարաւմն⁷ եւ գերկուսն:

25 Իսկ ասելն նախ հոլովս եւ ապա ուղղական եւ երեւեցաւ ոմանց ընդդիմութիւն ի տեղոջ⁸, որպէս թէ ուղղական եւ⁹ կամ հոլովական պարտ է անուանել. բայց բժշկեցաւ այսպէս, թէ բոլորիցս ընդ արեզականս լինելութեանցս [անուանք կոչեցան շնորհիւն աստուծոյ] եւ կամ զոր ի նա զաւրացոյց¹⁰: 26 Արդ ըստ ի վերուստ դրութեանն անուանն անգումն ասի նոյն ինքն ուղղականն, աւրինակ իմն գրչի ի վերայ կակող իմիք նիւթոյ նկարմամբ ուղեղ կացելոյ ¹¹եւ անդուստ ապա հոլո-

վումն առնելով ի սեռական եւ ի տրական եւ որ ի կարգին:

27 Եւ զի անուանական ասի ուղղականն, իբրեւ սկիսքն իմն եւ պատուականագոյն. իսկ պարզ՝ մեկնակ, անշարադիր¹²:

28 Եւ սեռականդ¹³ ստացականդ է ըստ ինքեան հանդիպեալ ստացուածոյ եւ կամ հայրենոյ:

29 Բայց տրականդ¹⁴ լսի թիսական եւ զի ոչ լսի հաւաստի ի մերումս, որ եւ ի Հոռոմին յայտնի¹⁵, տրականն ձայնիւ յայսմ անուանէ այսմ անուան առաքեալ. յորոց¹⁶ ցուցականն յառաքականէն ըստ երկուց դիմաց. յորժամ առաքեսցի ոք առ ոք յումեքէ, զհեռաւորն նշանաւոր բանիւ ցուցանել եւ զմաւտաւորն երեւին տեսութեամբ:

30 Իսկ հայցականդ¹⁷, որ ըստ Ելեւնացւոց լեզուին պատճառական, է այս. քանզի յորժամ ի չար ինչ կոչեսցի ոք կամ ի բարի ընդ ձայնին զեկուցանէ զպատճառն:

31 Նա եւ կոչականդ¹⁸ յայտնի է առհասարակական, զի ովդ, որ է նշանակ կոչականի, հաւասարապէս երթեալ լինի ի վերայ դիմաց եւ իրաց, բարեաց եւ հակառակին:

32 Իսկ եմթանկեալ անուամբդ, որ է որպէս ընդ անուամբ անկեալ եւ առաջիկայ մասունս, զոր ասացեալ է զտեսակէ¹⁹. ոչ որպէս տեսակս²⁰ ի սեռէ բարժանեալ,

1 A յարբարդ
2 B անուն
3 B գարմագանութեանցն
4 B թէ
5 B չի՞բրբ
6 B նոյն
7 A Խոյարաւմն
8 A տեղոջ
9 A չի՞բեւ
10 A գաւրուց
11 A չի՞բեւ անդուստ ... ի կարգին

12 A անշարագիրն
13 A սեռականիդ
14 A տրականիդ
15 A յայտի
16 B գորոց
17 AB հարցականդ
18 B կոչականդ
19 B տեսակս
20 B չի՞բ տեսակս

այլ միայն ձայնիւ նշանակաւ¹ հարկաւոր անուամբ վարի տեղւոջդ:

33 Բայց վասն [1] իսկիդ եւ [2] առասականիդ հակառակութիւն եղեւ յոմանս:

34 Պղատոն զառասականդ դասեաց առաջին, իբր թէ ի տեսակաց ոմանց տիրականք գաղափարեալ ըստ ժամանակի:

35 Իսկ Արիստոտէլ՝ զիսկդ, այսպիսի եթէ տեսանելդ հաստատուն է քան զլուր, որպէս զարեգակն ոչ ոք² լինի կարող ժխտել, իսկ զաներեւելի ինչ՝ բազումք, վասն որոյ եւ նախադասեցաւ տիրականս Մարկոս քան զառասականն մարդ:

36 [3] Եւ յերկոցունց³ ի վերայ առեալ⁴ լինի եռակի գով կամ պարսաւ, որ է ոգւոյն մեծ, քան զմարմնոյն, եւ մարմնոյն՝ քան զարտաքնոցն երկաքանչիւր գովութիւն եւ հակառակն:

37 [4] Առինչունակ՝ ստոյգ, որ միմեանց հակադարձին եւ զմիմեանս բառնան, որպէս տէր զծառայ եւ հայր առ որդի:

38 [5] Իսկ իբր⁵ առինչունակն նման սմա, այլ ոչ նոյն, վասնզի բառնալն զմիմեանս զիշերոյ եւ տուրնջեան ոչ եւս:

39 [6] Եւ հումանուն լինի ըստ պատահման եւ մտածութեան. պատահմամբ՝ յորժամ երկուց ոմանց նոյն դիպեսցի⁶ առուն տիրականդ [եւ առասական՝ արծուի՝ թռչուն եւ արծուի՝ շինածոյ ի փայտից, իսկ մտածութեամբ՝ ըստ պատուոյ, յուսոյ, աղաւթից եւ այլոցն եւս:

40 [7] Քանզի փաղանունն ըստ քերթողաց լսի բազմանուն, իբր թէ սուրն բազում ունի անուանս զիւրեաւ բարդեալ. իսկ ըստ իմաստասիրաց է փաղանուն, զի

կենդանին բազում բնութեան⁷ անուանս փաղեաց:

41 [8] Բերանուն կոչի յիրացն բերմանէ՝ ի գաղթից՝ գաղթայր⁸ եւ ի վանմանէ՝ վանեալ:

42 [9] Երկանուն է, որպէս ումեմն կոչեցաւ Պետրոս եւ Կեփաս. արդ եթէ ումեք կոչեցաւ Կեփաս միայն, ոչ անդրադարձի ի նմին հաւասարապէս եւ Պետրոս, որպէս հրոյ ջերմ գոլ եւ ջրոյ խոնաւ է հարկաւոր⁹:

43 [10] Բայց մականունն է հանդերձ այլով անուամբ կամ յառաքինութենէ եւ յընդդիմակէն ասի, իբրեւ Յովհաննու՝ Որդի որոտման, զի զաւրէն որոտման հնչեաց զբանն ընդ տիեզերս զաւետարանական վարդապետութիւնն¹⁰:

44 [11] Ազգականն է, որպէս միոյ ազգի մարդ ինքեամբ յատուկ կարող է զբաւանդակն յայտնել զազգ:

45 [12] Հարցականն ըստ երից դիմաց. մի՛ իբր թէ զբոլորակն¹¹ առաջի դնելով հարցանէ զիրն, ապա զորպիսութենէն եւ դարձեալ զորչափութենէ. սոյնպէս եւ զդիմացն բնութիւն քննել եւ որպիսի եւ որչափ:

46 [13] Իսկ եթէ անպատեհ իցէ ասելն, զանցանէ, ընգենլով ի յապա զխնդիրն, յայնժամ անորիշ եցոյց իբրեւ զանյայտ ի բազմաց:

47 [14] Այլ դարձեալ ի վեր բերելովն եւ նմանեցուցանելովն եւ հատուցանելով զխնդրելին բանիւ, այսպէս յայտնի, իբր թէ՛ այսպիսի, այսչափ, այսքան:

1 A նշանակեալ

2 B չիբոբ

3 A յերկուցն

4 B վերառեալ

5 A իբրեւ

6 B դիպիցի

7 B բնութիւն

8 A գաղթեայս

9 A հարկաւորապէս

10 B փարոգութիւնն

11 B բոլորական

48 [15] Բակճաճական¹ լինի բակառական, որպէս պարասելով եզական թուովն² զբազմաւք բակառեաց:

49 [16] Իսկ մակբաշխ է, եթէ յիշխանէ բան³ եւ կամ այլ ինչ պարգեւեսցի⁴ երկաքանչիւրոց եւ կամ իւրաքանչիւրոց, որում տացին, ի վերայ նորա երթայ եւ վերբերուի թիւնն:

50 [17] Պարունակն պարփակեալ յինքեան տեղեան՝ կուսաստանն զկոյսն եւ ընկուզուտն զընկուզին:

51 [18] Քերդեալ է որակարար⁵ բարառնութիւն, որ է որակաբարութիւն, որպէս ի քաղցրութենէ քաղցրութիւն եւ ի դառնութենէ դառնութիւն. նոյնպէս եւ Հոմերոս յիրաց պատերազմին, իբրեւ տես զնոսա խուճապեալս, ասաց՝ «զխազմն եւ զվրդովն եւ զոյզն»:

52 [19] Սեռական է, թէպէտ բազում ուրեք ասացաւ, հաւաստեաւ աստանաւր ունի, զի կենդանին բազում տեսակս կենդանեաց ունի ընդ ինքեամբ, նոյնպէս տունկն՝ զծառս:

53 [20] Իսկ յատկական ի կենդանոյն եզն, ի տնկոյն՝ եղենի⁶, այսպէս անհատ հոլով յիւրաքանչիւր բնութեան⁷ եւ ի միմեանս անխառն եւ լինի անհատ մին ըստ կարծրութեան, որպէս աղամանդ, միւս⁸ ըստ մանրութեան, որպէս հիւղէ⁹ ի շողն, երրորդ ըստ անխառնութեան՝ ձիոյն յարջառոյն տեսակ:

54 [21] ¹⁰Զանազան իմն դաս¹¹ եւ թիւ, քանզի դաս ասի, յորում կարգաւորութիւն ընտրի ըստ աշտիճանի:

55 [22] Եւ թիւ՝ թէպէտ ի ստորուստ ի վեր եւ կամ վերուստ ի խոնարհ սկսցի, անհակառակ է:

56 [23] Բացարձակդ ասելով զաստուած, բան, զյառաջագոյն սխալեալն¹² իւր բժշկեաց. եւ է բացարձակ մի ըստ այնմ, զի ոչ տեսանի գոյութեամբ եւ ոչ¹³ ի քննելն ըմբռնի արարչական զաւրուութիւնն, բայց ի հեռուստ հաւատով իմանի առ իւրաքանչիւր ումեք. եւ միւսն՝ բացարձակ ձայնիւ լսի եւ համառուտ ի բաց տուեալ, որպէս զպտուղս հոգոյն զսէր, զխնդութիւն, զխաղաղութիւն եւ որ ի կարգին է:

57 Եւ զի յերկարեաց զմասունս ճառիս, յիշատակէ վերստին զանուն, զի ծանոյց, եթէ սորայ են ասացուածք ամենայն:

58 Եւ հաստադրութիւն ասի յիրաւի ներգործութիւն եւ կիր, զի երկոքումբ¹⁴ է հարկաւոր վարել անուան¹⁵:

[ԺՊ. ՅԱՂԱԳՍ ԲԱՅԻ]

1 Բայց թէ որպէս նախադասեցաւ անուն քան զբայ, յայտ է ցուցանելովն. իսկ բայի¹⁶ արժանաւոր իսկ էր երկրորդիս հասանել դասու եւ սկսմամբ¹⁷:

2 Իսկ սահմանեալ զատուցաւ յայլոցն բայ զաւրէն սեռի անհոլովիւ որոշի յանուանէ. եւ զի կայր խառն եւս ընդ այլսն եւ ած յոլովս ի վերայ որպէս ի վերայ Սոկրատայն, զի ի բոլորից զատուցէ:

1 A բակճաճական

2 A գրագմաւ բակառեալ

3 A չի՞ բան

4 C արգեւիցի

5 C որակարար

6 B իւղենի

7 A բնութիւն

8 A միւս

9 A հիւղէ

10 B զանազանիւն

11 A դաս

12 A սղալելն

13 A չի՞ ոչ

14 A երկոյ՞ումբ

15 A անուամբ

16 B բայդ

17 A սկսման

3 Եւ զի՞ յարեւանայ՝ զհետ երթայ բայի:

4 Բայց զի՞ նախ զխոնարհութիւնս՝ ասաց քան զամանակ. զի խոնարհութիւնք են՝² բերող ամանակաց եւ յայտ ի խոնարհմանցն է:

5 Տրամադրութիւնդ են տրամախոհութիւնք՝³ եւ է ոչ ի վերայ հաստատութեան. եւ է բուն եւ ստոյգ ներգործութիւն գանեմն եւ կիրք՝ գանիմն եւ միջին՝ մոռացայ ոմ եւ կամ մոռացեալ եղէ:⁴ 6 Բայց յայլ վայրս՝⁵ որպէս Կորճայք՝⁶ վարին կրականին ոչ՝⁷ հմտաբար, այլ ըստ սովորութեան:

7 Անուանց նախագաղափարից՝ անուան զբունն եւ զածանցեալն նշանակէր. իսկ սա ի մի՞⁸ սոսկ կայ ի վերայ ձայնի միով վանգիւ ածանցեալ:

8 Ձեւ՞ նոյնք ըստ անուան ձեւոյ:

9 Թիւ՞ եզական միոյ նշանակիչ, երկուորական՝ մեր չիք, յոքնական՝ յանբաւս՝⁹ անկանի:

10 Դեմք՞ ասին ոչ զիրաց, այլ զզիմաց իսկ, իբր թէ նախ՝ յառաջնմէն բանն, երկիր՝¹⁰ առ մաւտաւորն, երիր՝ առ եւս հեռաւորագոյնն:

11 Ամանակ հաւաստեալ երեք՝ ներկայ, անցեալ, ապառնի: 12 Ասացին ոմանք զներկայ իրիցագոյն վասն անցելոյն ընդ նա երկուցն եւս. եւ այլք՝ զանցեալն յազազս յառաջագոյն անցանելոյն ըստ նախադասութեան: 13 Դարձեալ հարցաւ յոմանց՝ զի՞նչ է ժամանակ՝ ի գոյի՞ց, թէ՞ ոչ գոյց. ոյք ի գոյիցն ասացին զայս աւ-

րինակ, թէ լուսաւորաց շարժմունք եւ բնաւ լինելութեանցս՝¹¹ աճմունք եւ յարմարութիւնք աշխարհի ի ժամանակի կատարին. իսկ Արիստոտելէս ասաց ի յոչ գոյից, որպէս ի յուշկապարկացն համբաւ անուամբ միայն եւ ոչ ճշմարտութեամբ. զանցեալն այսպէս աղարտէ, զի իբր անց, ապականեցաւ. զապառնին՝ զի չէ իսկ ի միջի. զներկայն՝ աներեւութաբար իմն, զոր աւրինակ թէ ի քուն ոք իցէ եւ կամ յայլ սբաւսանս ինչ, նա զիւրն կատարէ զընթացսն ըստ աւրինակի ջրոյ իջանելոյ ի խողովակէ՝¹² յաւազան ինչ տեղիս. իջանէ յաւազան՝¹³ եւ ոչ երեւեցաւ, եւ ընդ իջանելն ծորի:

[ԺԵ. ՅԱՂԱԳՍ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ]

1 Առ որով ասելի է՝¹⁴ զլծորդութիւնս, զի խառնուած է սորա՝ ձեռն տալով ստուգաբանութեան: 2 Եւ լծորդութիւն ասի, յորժամ ելեալ մի ի լծոյն՝ մտանէ ընկերակիցն՝ բառնալով՝¹⁵ զլուծն, որպէս բենն զմենի եւ կամ մենն զպէի, նոյնպէս եւ այլքն:

3 Եւ կարգաւոր՝ զի ոչ այլ ընդ այլոյ, այլ յանցիւր կարգի մտանիցեն. յորոց լծորդաց ութք՝¹⁶ առնուն զլորակն, յորժամ սոսկ ասիցի բերեմ, իսկ յաւելեալ զայս ինչ բերեմ՝ ոչ եւս:

4 Արդ ծախելով զբոլոր բաղաձայնսն ի լծորդսն, կամի արդ՝¹⁷ զձայնաւորսդ ի նմին դասու լծորդաց դասել. եչդ, ըստ որում նշանակէ զգովեմն եւ դիեմն, ասեմ լծորդ, իբր զի յատուկ է ոչ անուն՝¹⁸:

1 B խոնարհութիւն
2 A չիք են
3 B տրամափոխութիւնք
4 B եղէայ
5 B վերս
6 B Կորնեայք
7 A ոմ
8 A իմ
9 B անբաւս
10 B երիր

11 B լինելութեանս
12 B աւազիմ
13 B յաւազն
14 A չիք ասելի է
15 A բառնալ
16 B ութիդ
17 A արդեաւ
18 A անուն

[Ժգ. ՅԱՂԱԳՍ ԸՆԴՈՒՆԵՐԼՈՒԹԵԱՆ]

1 Այլ վասն ընդունելութեան, զի հասարակ ասի գոյանալ ի բայէ եւ յանուանէ. եթէ կատարեալ ունէր զերկոսեան, ապա նախագահ դասէր քան զերկոսեան. իսկ զ[ի ի]միողէ մասն ինչ ունի եւ մասն ինչ՝ ի միւսմէն, այսր աղագաւ ոչ քան զնոսա նախկին, բայց ըստ նոցանէ¹ կարգեցաւ:

2 Իսկ եթէ զինչ է ընդունելութիւն, ինքն ըստ ինքեան անուո՞ղ յայտնէ. բառդ ի դմա սեռ է. յարեւանայ՝ իբր զհետ երթայ ընդունելութեան որ ինչ բային անկք, բայց զի զգէմս ոչ յայտնէ եւ ոչ զխոնարհմունս, զի շինելն ոչ եցոյց զգէմս. իսկ այլք ի բային նոյնք եւ ի նմա: 3 Եւ զհոլովս ըստ անուանն, որպէս արարելով, արարելոյ եւ որ ի կարգին:

[Ժէ. ՅԱՂԱԳՍ ՅԱԻԴԻ]

1 Յաւդ ըստ մերումս փոքր² ինչ նշանակ է, իսկ յաւդիւղ նշանաւոր, բայց այլ ամենայն նշանք դորա ի հայումս ոչ ինչ յայտնեն, այլ միայն եղեալ է վասն զտեղիդ լնլոյ:

[Ժը. ՅԱՂԱԳՍ ԴԵՐԱՆՈՒՆՈՒԹԵԱՆ]

1 Վասն դերանունութեանդ կարգի³ զիտելի է, զի որպէս անուն նախ կարգեցաւ քան զբայ, նոյն աւրինակ սա քան զմակբայն:

2 Իսկ դերանուն է փոխանականունութիւն⁴ եւ թերանուն եւ հասարակ անուն. միդ՝ փոխանակ տիրականին, իսկ միւսդ՝ թերի քան զիսկն, երրորդ՝ հասարակաբար. զորաւրինակ ազգի մարդկան բոլորեցունց ասի մարդ, նոյնպէս եւ դերանունդ ամենայնի երթայ, ասելով՝ ես եւ դու եւ նա. բառդ՝ զաւրէն սեռի:

1 B սոցանայն
2 B փոփունք
3 B կարգիդ
4 B փոխանակ անունութեան

3 Իսկ յայտնել զորոշումն դիմաց, մի՛ զյանդիմանակացն իբրեւ է դա, երկրորդ՝ զհեռացեալն, եթէ պէտք ինչ նովաւ վճարեսցի, ասի՝ «Եթէ նա աստ էր, կարող էր վճարել». նոյն ասել ի մէջ բերեր եւ որոշեցեր զխնդրեալ դէմսն:

4 Արդ զի՞ զանուան նմանութիւն յինքեան բերէ. նախագաղափար ցուցանի իբր թէ զիմ, զքո, զնորա դէմս, իսկ ածանց՝ ի դիմաց տեղոյ ստացուածն ոչ իբրեւ զարարչէն, այլ ի ստացողէն:

5 Սէրբ՝ արական, իգական, չէզոք՝ ձայնիւ նշանին ասացեալ. թէ յանուան⁵ զի կատարեալ էր, փոքր ինչ ունէր, իսկ ի սմա՝ եւ ոչ բնաւ, զի մասն է, բայց յատուկ ըստ յիւրաքանչիւր դիմաց:

6 Թիւ՝ ըստ անուանն ի վերայ չափեցելոյն⁶ երբեալ:

7 Հոլովբ՝ առաւել եւս քան ի յանուանն աստ կարգեալ, վասնզի անդ է ինչ որ այլ զայլոյ ունի, իսկ աստ ստոյգ:

8 Իսկ զձեւս յայտնի⁷ է նախ անձն⁸ իմ, անձն քո, անձն նորա եւ ապա ի կարգին զհոլովսն⁹:

9 Եւ զնախագաղափարդ՝ զի երկրորդէ եւ երրորդէ¹⁰ հարկաւորաբար, կամեցեալ ցուցանել դովաւ զերկդիմի բնութիւն ածանցիդ. աւրինակ իմն, թէ ասիցի՝ իմոյ այգւոյ բերք եւ թէ այլ ինչ, միով ձայնիւ զինքն եւ զստացուածն զեկուցանէ:

10 Իսկ բաղաւղդ¹¹ իմանի¹² սղալանք արուեստաւորիս, զի յաւդի մասն էր եւ ոչ դորա. եւ է անբաղաւղդ պարզ բառ, իսկ բաղաւղդ՝ յաւելուած ունելով ի պարզն:

5 A անուան
6 B չափեցելոց
7 A ամոլի
8 A անձնդ
9 A չիք զհոլովսն
10 B չիք երրորդէ
11 A բաղաւտ
12 A իման

[Ժք. ՅԱՂԱԳՍ ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ]

1 Յետ որոյ նախադրութեանդ¹ անուէն եւ տեղի աննմանք, վասնզի անուէր նշանակէ առաջնոյ եւ տեղիդ՝ վերջին: 2 Եւ թէ սխալ էր, ոչ վարեցեալ լինէր մինչեւ ցարդ: 3 Իսկ նախադիր² ասի, զի յառաջ եղեալ լինի քան զանուէն եւ զբայ ի բոլոր տեղիս իբր սպասաւոր, իսկ զի ոչ է քան զնոսա պատուական, աւրինակ իմն կարպետ քան զթագաւոր:

4 Բառդ՝ զաւրէն սեռի. բարդութիւն՝ ի սակաւաբանութեան վերայ³ իբր թէ վաղտուր, իսկ յորժամ խնդիրն յաւելու, յայս բաղդասեցեր:

5 Եւ է Հոռոմին ութեւտասն, իսկ մերս՝ անհամար եւ անբաւ:

6 Իսկ ստորադասմ՝ մի՝ ե՛ւ նախկին, ե՛ւ վերջին՝ քո սակս, սակս քո, իսկ երկու ստորադասքն՝ դրակից⁴ եւ ⁵կամ հաղորդ:

7 Բայց զի՞ սա նախադասեցաւ քան զմակբայն. զի մասն է անուան⁶, իսկ մակբայն՝ բայի. զոր աւրինակ ապատոհմ հարուստ. եւ ազատն թէեւ աղքատ, վեհագոյն եւ նախագահ քան զծառային:

[ի. ՅԱՂԱԳՍ ՄԱԿԱԲԱՅԻ]

1 Իսկ անխաղաց, զի ոչ ունի խոնարհումն իբրեւ զբայ, իսկ ստորաբայ է եւ կամ ի վերայ, որպէս⁷ գայս շինեմ եւ շինեմ գայս:

2 Պարզ, ի նմին գրոյդ յայտ է եւ ջուկադիր. մին՝ ճվադ, նախ եւ միւսն՝ վաղվադ, նախավադ:

3 [1] Եւ ամանակի յայտնիչ է՝ այժմ՝ ներկայի⁹, յայնժամ՝ զանցելոյն, դարձեալ՝ զապառնոյն. եւ զգոսա իբրեւ զսեռս, իսկ զսերկն եւ զվաղիւն՝ իբրեւ զտեսակս:

4 [2] Զբարիոքն եւ զյատկապէսն ասել արականին եւ իգականին հանգետ, զի միջին են:

5 [3] Եւ մուրցացի եւ ծղացի եւ ափացի են յայտ, իսկ ողկուզաւրէն եւ տարմաբար քերդեալ ի Հոմերոնէ, իբր թէ խիտ եւ տարմաբար զաւր հանդիսանայր ի պատերազմի ուրեմն:

6 [6] Կալք երեք՝ ի տան, ի տանէ դուրս եւ ¹⁰անդուստ ի ներքս:

7 [31] Ապերդմնական՝ յասելն ուրուք քաւ, թէ չիք արարեալ:

8 Դրութիւն ծայրիցն եւ սեռին չարի միայն երկբայելոյն¹¹ եւ միջակի եւ մոլութեան բազում այլանդակ բանիցն մի ինչ յանկարծակի եւ զլինելոյն ճառեսցէ իրս:

[իա. ՅԱՂԱԳՍ ՇԱՂԿԱՊԻ]

1 Շաղկապդ զի՞ ի վերջէ ասացաւ. գիտելի է, զի ոչ ամենայն վերջին լաւ եւ ոչ բնաւ անարգ, վասնզի թէպէտ կառավարն ի վերջէ մտեալ ըստ հարկաւոր պահանջման տեղւոյն, այն առաւել պատուական. իսկ սա ոչ ըստ պատուոյ, քան եթէ պիտոյից. աւրինակ իմն՝ յորժամ նիւթ ինչ ի միջի կայ, այնժամ պիտի եւ¹² կապ, եւ սա նոյնպէս բայի¹³ եւ անուան եւ այլոց կապ եւ յաւղ եւ յարմարութիւն լեալ¹⁴:

1 A նախադրութիւն անդ ուր
2 B նախդիր
3 B չի՞ վերայ
4 A դրակից
5 A համահաղորդ փ/ս կամ հաղորդ
6 A բանի
7 A չի՞ որպէս
8 A վախճան

9 A ներկաիւ
10 B անտուստի
11 A երկբայելիոյն
12 B չի՞ եւ
13 A բարի
14 B սրանից յետոյ տեխտն ընդմիջուած է հետեւեալ հատուածով, որը լուսանցումն նշուած է «յայլմէ» բառով. «Քիլ՝ վեցերորդ մասն է կաննիզնի, զի կանգուն վեցիւսն է: Միտք է յարմարացոյց գանգանելոց իմանալեաց. եւ յառաջերական բանն նոյնպէս եւ միաւորեցուցիչ գանգանողաց իմանալեաց տաղից ի փաղա-

2 Իսկ շաղկապ ասի ի շաղելոյ իմն եւ կապելոյ զբառ ընդ բառ եւ զմիտս ընդ միտս, որպէս զի զմեկնութիւն բանին յայտնեսցէ: 3 Եւ մեկնութիւն՝ ոչ կարեւոր ինչ քննող լուծմանց, այլ սովորական խաւսից բառ¹: 4 Բառդ՝ զաւրէն սեռի²:

5 [1] Արդ հանգամանք շաղկապիս ի ջոկամանիմ³ անհուն՝ երկուք աւրինակաւք, զի ի սկզբանէ աշխարհիս լոպ որս մինիչեւ ցայժմ ի մէջ ատնուցուս պատմելով եւ կամ ի քէն մտածութիւն խորին: 6 Եւ է ջոկաման իբր եւ զմիաբանութիւն իմն դիմաց եւ առաջարկեալ դիմացն առ իրեարս ըստ ցուցելում աւրինակիրդ եւ ասի եւ, զի⁴, իբր թէ՛ «ես եւ դու»:

7 [2] Իսկ անջատականն ընդդէմ սմին զմիտս իրին ոչ բաժանելով, այլ զդէման միայն որոշելով, եթէ՛ «կամ առնեմ, կամ արա»⁵:

8 [3] Բաղմատդ⁶ է, որ ոչ ի նմին հաւաստի ճանապարհի⁷, այլ ճանապարհաւն՝ ըստ առակի սերմանն, որ վերաբերի ի հերձածողան. եւ գիտելի է զնա, թէ՛ «յորժամ ծածկի յամպ յարեգակն», զգոյութիւնն ոչ նշանակէ, բայց զկարգն:

9 [4] Իսկ տարբաղմատն, որ գոճն եւ զգոյացութիւնն յայտ առնէ՛ «Վասնզի՛ ուրախարարն պարտ է ուրախ առնել»:

10 [5] Փաստբանական է իբր զճանապարհորդին յամեցելոյ զպատճառն քննիցէ ոք՝ «է՞ր աղագաւ յամեցեր⁸»:

11 [6] Որոյ⁹ ընդդէմ տարակուսականն, զի անդ ի հարցմանէն պատճառն յայտնեցաւ, իսկ աստ յանյայտէն՝ միայն տարակոյսն¹⁰:

12 [7] Բաղբանական¹¹ է բազում բաղեալ բանս եւ ի վեր եկեալ առակաւք եւ հաստատութեամբ, զոր դիւրագոյն եւ զարմանալով ասել՝ «ուրեմն՝ ¹²այս էին երազքն Յովսեփու»:¹³ 13 Բայց եւ հնարաւոր¹³ է միում անուան երկուս կոչմունս ընդունել, որպէս եւ մարդ առհասարակ¹⁴ ասի. դարձեալ ¹⁵տիրական կարէ ասել մարդ, սոյնպէս¹⁶ ուրեմնդ է քաջալերելի եւ տարակուսելի:

14 [8] Թարմատար ոչ իբր եւ ¹⁷հարկաւոր որպէս զայլսդ, այլ աւրինակ իմն դոյզն նկար ի հանդերձի վասն փոքր ինչ զարդու, նմանպէս եւ սա մասամբ զչափ տաղին լնլով եւ կամ զմիտս ինչ պայծառացուցանելով:

15 [9] Բայց ¹⁸ընդդիմանակսդ զոմանս ասել սովորութիւն է իմաստնոց զհաստատունսն ինքեանց անուամբ ասել, իսկ զերկբայելիսն, ուստի¹⁹ եպերանք ինչ գայցեն այլոց բանիւ եւ ընդդիմական՝ «թէպէտ արագ էր, սակայն հասի, թէպէտ²⁰ զաւրաւոր, յաղթեցի»:

ոութիւնս եւ փաղառութեանց ի բառս եւ ի բառից բազմաց ի շարադրութեան եւ երկայն ասացուածս. եւ անհուն հեղեալ ունի միտք երկայնութիւն ետի (?) եւ երկայնի առ ամենայն իմանալիսն, եւ բայ երկանանա (sic) եւ լայնանա ըստ արտագնացական նառից»:

1 B չի՞ր բառ
2 A սեռից
3 B ի ջոկամանակիս
4 A երգի
5 B ար
6 A բաղատդ
7 A նանապարհորդի

8 B յամեցար

9 A որ

10 B տարակոյսն է յինքեան

11 B բաղբանակ

12 A այս են պատերազմքն Յուսեփու

13 B հնարաւոր

14 A առհասարակական

15 B սեռական կարէ ասել մարդոյ

16 A որպէս

17 A հարկաւորապէս

18 B ընդդիմանակիս գայլս ասէ դնողս

19 A եւ ուստի

20 B թէպէտ եւ

16 [10] Վարանական է, զի յորժամ յառաջնոյն ոք վրիպէ, առ հարկի ընդունի զերկրորդն, որպիսի թէ՛ «Յայնչափ յաշխոյժ վաստակոց ոչ բաւականանամ եւ այլոց գոնեայ եւ ոչ ձի ի դարմանել եւ դատարկաբար կերակրելն լեալ»:

[Իբ. ՅԱՂԱԳՍ ԱՌՈԳԱՆՈՒԹԵԱՆ]

1 Առողջանութիւն անասացութիւն¹ ասի. եւ սեռականք չորք վասն այսորիկ ասի, զի յառաջիկայս բաժանին ոլորակն ի շեշտ եւ ի բութ եւ [ի] պարոյկ, ամանակն՝ յերկար եւ ի սուղ, հագագն՝ ի թաւ եւ ի սոսկ, եւ կիրք՝ յենթամնայն, յապաթարց

եւ ի ստորատ: 2 ²Ենթամնայն է որպէս³ աւրէնուսոյց. ապաթարցն⁴ զի ի բաց բարձցի այբն, դնելով զնա, ասի ապաթարց:

[Իգ. ՅԱՂԱԳՍ ՈՏԻՑ]

1 Ոտք ասին, վասնզի որպէս բնութիւն կենդանեաց ի վերայ ոտից հաստատագոյն⁵, այսպէս⁶ եւ քերդութիւն ամբողջ եւ հաստատուն կատարի այսոքիւք ոտիւք, ⁷որ չափք անուանին եւ են միմեանց դիմադրութեամբ. եւ պարզ, զի անամբ լինին շարադրեալք:

1 A առովասացութիւն

2 A ենթամնականն է

3 A չի՛ որպէս

4 A ապթարցն

5 B հաստատնագոյն

6 A սապէս

7 A չի՛ որ չափ անուանին

ՄՈՎՍԷՍ ՔԵՐԹՈՂ

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԲԵՐԱԿԱՆԻՆ

ՅԱՂԱԳՍ ՄԻՈՅ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԻՆ ՄԱՐՄՆԱՅԵԼՈՅ

Ի ՀԱՄԱՏՈՅ ՃԱՌԵՆ ՄՈՎՍԷՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԹՈՂԱՀԱԻՐՆ

ԱՂԱԴԹՔ

ՄՈՎԱՅԵՍ ՔԵՐԹՈՂՆ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կենսագրական տեղեկություններ չեն պահպանուել:

Ծնուել է, հաւանաբար, Ե դարի վերջին քառորդին եւ մահացել Զ դարի առաջին կեսին: Համաձայն Ասողիկի վկայութեան՝ Բագրեւանդի եպիսկոպոսն էր:

Ելնելով մեզ յայտնի նրա մի քանի երկերից՝ Մովսէսը հմուտ է եղել յունարէնի, ինչպէս նաեւ՝ քերականութեան, հռետորութեան եւ իմաստասիրութեան մէջ: Բացի ուսումնակրթական լայն գործունէութիւնից, զբաղուել է մատենագրութեամբ: Նրա գրչին են պատկանում կամ վերագրուում Դիոնիսիոս Թրակացու Քերականութեան թարգմանութիւնն ու մեկնութիւնը, Փիլոն Եբրայեցու որոշ երկերի հայացումը, ինչպէս նաեւ՝ Յաղագս միոյ բնութեան Բանին մարմնացելոյ դաւանաբանական երկասիրութիւնը (գետեղուած է Գիրք քթոց-ում)¹, շարականներ (Աստուածայտնութեան ճրագալոյցին, Ս. Ծննդեան կամ Աստուածայտնութեան Ա-Ը աւուրցն, Կարգ Յարութեան՝ ԱԶ-ԴԿ՝ Մեծացուցէ-նեբրով հանդերձ, Տեառնընդառաջին եւ Վերափոխման Ա աւուրն) եւ մի աղօթք:

Յաղագս միոյ բնութեան Բանին մարմնացելոյ երկը ձեռագրերում հանդիպում է Երանելոյն մեծի Քերդոդահարն Մովսէսի եպիսկոպոսի անունով²: Այն բնութեան խնդրին նուիրուած վաղագոյն երկերից է: Աստուածաշնչական եւ հայրախօսական (Գրիգոր Աքանչեղագործ, Բարսեղ Կեսարացի, Եփրեմ Ասորի, Յովհան Ոսկեբերան, Կիւրեղ Ալեքսանդրացի) առատ վկայութիւնների հիման վրայ, մասնաւորաբար՝ զինավառուելով Գրիգոր Աստուածաբանի հրամանակարգային (դոգմատիկ) մտակառուցման եղանակով, հեղինակն արդարացնում եւ հաստատագրում է Հայոց եկեղեցու որդեգրած քրիստոսաբանութիւնը: Բանն Աստուած, մարմնանալով եւ մարդանալով, միաւորել է ոչ թէ մարդու անունը, այլ՝ անձնաւոր բնութիւնը, որով մարդու փրկութիւնը դառնում է լիակատար: Երկը շարադրուած է դաւանական հիմնադրոյթների քաջ իմացութեամբ, համաբնոյթ փաստերի տեղին ու մտացի համադրումով, սուր տրամաբանութեամբ:

Եթէ Յաղագս միոյ բնութեան... երկում դրսեւորուում է Մովսէսի դաւանաբանական սուր միտքը, շարականներում՝ ազնիւ ճաշակն ու աստուածաբանական նրբատեսութիւնը, ապա Աղօթքի մէջ՝ մերձաւոր աղերս արեւելաքրիստոնէական վաղ աստուածխօսական աւանդների հետ:

Մովսէսի եւ Անանունի Մեկնութիւն Բերականին երկերը վերահրատարակուում են ըստ Նիկողայոս Աղոնցի վերականգնած գիտական բնագրի³:

Մովսէս Քերթողի Աղաւթ-ը հրատարակուում է ըստ ՄՄ ձեռ. թիւ 1720 (թերթ 335բ)⁴:

¹ Ի դէպ, այս քթից մէկ հատուած (ԳԹ, էջ 165) վկայակոչուած է Սիմէոն Երեւանցի կաթողիկոսի Պարտավնար աշխատութեան մէջ (Ս. էջմիածին, 1779-1780, էջ 50. տե՛ս նաեւ այս երկի վերահրատարակութիւնը՝ Երեւան, 2004):

² Տե՛ս ԳԹ, էջ 163-171, նաեւ՝ Սամուէլ Բախանայ Անեցի, Հաւաճումն ի գրոց պատմագրաց, էջ 255-261:

³ Н. Адони, Дионисий Тракийский и армянские толкователи, Петроградъ, 1915, с. 125-179:

⁴ Տե՛ս Ընտրանի Հայ եկեղեցական մատենագրութեան, էջ 242:

Մովսէս Քերթոզից որոշ փոքրիկ հատուածներ մեզ են աւանդուել նաեւ Վարդան Այգեկցու Արմատ Հաւատոյ¹ եւ Անանիա Սանահնեցու Պատմառ երից սրբասացութեան... դաւանաբանական երկերում²:

Ինչպէս երեւում է, նա հեղինակել է նաեւ սուրբգրային մի մեկնութիւն, որը կենցաղավարել է մինչեւ ժԲ դ.: Այս մասին է վկայում նրա անուան («Մովսէս ասէ Քերթոզ») յիշատակման փաստը Սարգիս Կունդի Կաթողիկէ թղթոց խմբագիր մեկնութեան մէջ³:

Յակոբ Քէոսէեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. **Н. Адонц**, *Діонисій бракійсій и армянские толкователи*, Петроградъ, 1915 (**Ն. Ադոնց**, *Արուեստ Դիոնիսեայ Քերականի եւ հայ մեկնութիւնք նորին*):
2. **Գ. Զահուկեան**, *Քերականական եւ ուղղագրական աշխատութիւնները հին եւ միջնադարեան Հայաստանում*, Երեւան, 1954:
3. **Հ. Պօղոս Անանեան**, *Մովսէս Քերթոզահայր եւ Մովսէս Խորենացի*, «Բազմավէպ», 1991, քիւ 1-2, էջ 7-25:
4. **Լ. Գ. Խաչերեան**, *Հայ լեզուարանութեան առաջացման պատմութիւնը եւ քերականագիտական միտքը V-XVI դարերում*, Լիզպոն, 1992:
5. **Յակոբ Քէոսէեան**, *Աստուածաբանական բնագրեր, ուսումնասիրութիւններ. Ա. Անանիա Սանահնեցի*, Ս. Էջմիածին, 2000:
6. *Ընտրանի Հայ եկեղեցական մատենագրութեան*, աշխատասիրութեամբ Պօղոս Խաչատրեանի եւ Յակոբ Քէոսէեանի, Ս. Էջմիածին, 2003:
7. **Վարդան Այգեկցի**, *Գիրք հաստատութեան եւ արմատ հաւատոյ*, Երեւան, 1998:

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԴԱՏՈՒԱԾ ԶԵՆԱԳՐԵՐԻ ԵՒ ՀԱՄԱՌՕՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա - ՄՄ ձեռ. քիւ 3295, ժամանակ՝ ժԸ դար, գրիչ՝ եզեկիւլ էրէց

Բ - ՄՄ ձեռ. քիւ 4425, ժամանակ՝ ժԸ դար

Գ - ՄՄ ձեռ. քիւ 7255, ժամանակ՝ 1701 թ., գրիչ՝ տէր Մինաս

Դ - ՄՄ ձեռ. քիւ 6567, ժամանակ՝ 1733 թ., գրիչ՝ Մարգար ժամարար

Ե - ՄՄ ձեռ. քիւ 512, ժամանակ՝ 1701 թ., գրիչ՝ Թումաս արեղայ

Զ - ՄՄ ձեռ. քիւ 1982, ժամանակ՝ 1702 թ., 1699 թ., գրիչ՝ Ստեփանոս Թոխաթեցի

է - Երուսաղէմի Ա. Յակոբեանց մատենադարանի ձեռ. քիւ 2526, ժամանակ՝ ժԸ դար, գրիչ՝ Աստուածատուր քահանայ

Ա - ԳԹ, էջ 163-171

Բ - Սամուէլ քհն. Անեցի, *Հաւամունք ի գրոց պատմագրաց. Յաղագս գիւտի ժամանակաց անցելոց մինչեւ ի ներկայս. յառաջաբանով, համեմատութեամբ*,

¹ Տե՛ս Վարդան Այգեկցի, *Գիրք հաստատութեան եւ արմատ հաւատոյ*, էջ 189-190:

² Տե՛ս Յակոբ Քէոսէեան, *Աստուածաբանական բնագրեր, ուսումնասիրութիւններ. Ա. Անանիա Սանահնեցի*, էջ 329:

³ Տե՛ս Սարգիս Կունդ, *Մեկնութիւն Կաթողիկեայ թղթոց*, Ս. Էջմիածին, 2003, էջ 21:

յաւելուածներով եւ ծանօթութիւններով Ա. Տէր-Միքէլեանի, Վաղարշապատ, 1893, էջ 255-261 (հրատարակուած է ըստ ՄՄ՝ ձեռ. 2966, թերթ 89բ-92ա)

**ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ՄՈՎԱԼԵՍ ԲԵՐԹՈՂԻ ԵՒ ԱՆԱՆՈՒՆԻ «ՄԵՎՆՈՒԹԻՒՆ ԲԵՐԱՎԱՆԻՆ»
ԵՐԿԵՐՈՒՄ ԲԱՂՂԱՏՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳՐԱԽՄԵՐԻ**

Ա. ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐ

Մաշտոցի անուան Մատենադարան ձեռ. թիւ 2382 (1403 թ.), 2380 (1636 թ.), 2381 (1621 թ.), 3917 (1459 թ.)

Վենետիկի Ա. Ղազարի Մխիթարեան մատենադարան, ձեռ. թիւ 1273 (1614 թ.), 1104 (ԺԳ դ.), 875 (ԺԵ դ.), 871 (ԺԷ դ.), 306 (1293 թ.), 990 (ԺԶ դ.), 1736 (1654-1656 թթ.), 957 (ԺԸ դ.), 174 (1332 թ.), 289 (ԺԳ-ԺԵ դդ.), 1317 (1605 թ.), 294 (1753 թ.), 671 (1350-1415 թթ.), 46 (ԺԵ դ.), 442 (ԺԸ դ.), 822 (ԺԳ դ.), 632 (ԺԵ դ.), 1244 (1307 թ.), 8 (1413 թ.), 1232 (ԺԳ դ.), 39 (ԺԷ դ.), 968 (1617 թ.), 1317 (1605 թ.):

Վիեննայի Մխիթարեան մատենադարան, ձեռ. թիւ 47 (1725 թ.), 336 (1360 թ.)

Բ.

Դիոնիսիոս Թրակացու աշխատութիւնը պահպանուել է Մաշտոցեան Մատենադարանի թիւ 2382, 2380 եւ Վենետիկի Մխիթարեան մատենադարանի թիւ 1104, 875, 306, 1317, 174, 294, 336, 39, 1232, 1273 ձեռագրերում:

Դիոնիսիոսի ձեռագրերը սովորաբար նախորդում են Գրիգոր Մագիստրոսի, Յովհան Երզնկացու, Եսայի Նչեցու եւ այլոց քերականագիտական աշխատութիւններին, եւ քանի որ նրանց միջեւ էական տարբերութիւններ չկան, Ն. Աղոնցը նրանց պայմանականօրէն խմբաւորել է ըստ այդ տեքստերը պահպանած հեղինակների:

Ելնելով այդ սկզբունքից՝ Ն. Աղոնցի կազմած բնագրերում նշանակուած են հետեւեալ պայմանանիշերը՝

M - Գրիգոր Մագիստրոսի *Քերականութեան մեկնութեան* ձեռագրերը, իսկ ձեռագրերի համեմատութեան ժամանակ Վենետիկի Մխիթարեան մատենադարանի թիւ 875, 871 եւ ՄՄ 3917 ձեռագրերը՝ M_1 , M_2 , M_3 , ըստ համապատասխան հերթականութեան:

E - Յովհան Երզնկացու *Մեկնութեան* ձեռագրեր

J, N - Եսայի Նչեցու *Մեկնութեան* (ընդ որում, *J*-ն՝ Վենետիկի, իսկ *N*-ը՝ Վիեննայի Մխիթարեան մատենադարանի) ձեռագրեր

Դիոնիսիոսից հատուածներ են պահպանուել նաեւ Մովսէսի աշխատութիւններում, աւելի ճիշտ՝ իրականում Մովսէսի աշխատութեան Ստեփաննոս Սիւնեցու ծանօթութիւններում:

Ինչպէս այս աշխատութիւնը, այնպէս էլ Դիոնիսիոսի տեքստը նշանակուած է՝

MS - ըստ Վենետիկեան ձեռագրերի.

T - Մաշտոցեան Մատենադարանի ձեռագրի:

Երկու հեղինակների անուան առաջին տառերով կազմուած MS ձեռագրախումբը օգնել է Ն. Ադոնցին վերականգնելու Մովսէս Քերթովի տեքստը, ընդ որում ձեռագրերում տեքստային տարբերութիւնները նշանակուած են առաջին դէպքում MS_1 , երկրորդ դէպքում՝ MS_2 , երրորդ դէպքում՝ MS_3 :

E_2 տառանիշով նշանակուել է Յովհան Երզնկացու համառօտ ֆերականութեան մէջ պահպանուած Դիոնիսիոսի ֆաղուածքները:

A տառանիշով նշանակուել են Դիոնիսիոսի յղումները Արիստակէսի բառարանային նիւթի յաւելուածում:

ՄՈՎԱՍԵՍԻ ՔԵՐԴՈՂԻ <ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՔԵՐՎԱԿԱՆԻՆ>

<Ա> 1 ²ՅԱՂԱԳՍ ՔԵՐՎԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

2 Քերականութիւնն է Հմտութիւնն որք ի քերդուացն եւ ի շարագրաց] [Քերդող³ է, որ զմասունս գիտէ բանին եւ ճանաչէ զդէմս խաւսիցն, զոր ինքն տեղեակն է լեզուին. զի քերուան ի վերայ ողորկութեան բանին ասացաւ, զի քերէ եւ սրբէ ըստ ամենայն դատուական հրամանաց եւ բերէ ի ցանկութիւն լսողաց անընդդիմադրելի բանիւք⁴:

3 ⁵Քերդողութիւնն է առասպելավարժութիւնն, զի որպէս հիւանդութիւնն բաժանի ըստ տեսակաց, է որ աթոռագործ է եւ է որ տաճար շինէ. այսպէս եւ սա ըստ մասին

բաժանի, ըստ զանազան իրաց ինչ, եւ ճայնս ճայնս ընդունի անուանակոչութեան⁶:

4 Հմտութիւնն ասացին զընդելն վիպասանական պատմութեան⁷, զոր շարագիրս անուանեն, զի մի նիւթ զայն ունենին բանաւորական⁸ վարժիցն]:

5 Եւ մասունք են⁹ նորա վեց] Մասն ի բոլորէ է եւ տեսակ¹⁰ի սեռէ. զի որպէս տեսութիւնն¹¹ մասն միայն է մարմնոյն եւ մասն ոչ ունի զբոլորին զիտութիւնն¹² ¹³եւ ոչ տեսակ զսեռի, այսպէս ¹⁴եւ որ ոչ գտորա¹⁵ զվեցեսեան¹⁶ ունի՝ զվերձանելն եւ զզրուցելն եւ զլեզուացն, յորումս¹⁷ եւ զհնազէտ վիպասանութիւնն¹⁸ եւ ¹⁹յարեաց ի նոյն եւ զստուգաբանելն եւ զհամեմատելն եւ զիրաւապէս ²⁰դատումն ընտրութեան, ²¹մասնական ծովագնաց է բանին եւ ոչ անդնդական խորոցն գիտակ ²²եւ ոչ կարէ ստուգապէս²³ զենթադատութիւնսն ճանաչել եւ տրոհել²⁴ իրաւացի:

1 M Huius commentarii titulus et ea pars, quam uncis inclusi, desunt apud / MS exstant in codice / MS₁ Մովսեսի քերդողի] Սուրբ հաւրն մերոյ Մովսէսի

2 MS₂ Յաղագս քերականութեանց

3 MS₁ քերթաւղ

4 post բանիւք legitur titulus քերդողութիւնն, quem omisi

5 similia parti uncis saeptae exhibentur et apud E, prolata tamen sub nomine Այոյ: Եւ այժմ գիտելի է քերթութիւնն եւ քերթողութիւնն եւ շարագրութիւնն, եթե զինչ իւրաբանչիւրն իցէ: Քերթութիւնն է առասպելավարժութիւնն եւ չափաքերական բանիւք պատմութիւնն զանազան իրաց: Զի որպէս հիւանդութիւնն բաժանի ըստ տեսակաց, է որ արոնագործ է եւ է որ տանարաչէն, այսպէս եւ քերթութիւնն ըստ մասին բաժանի, ըստ զանազան ինչ իրաց, եւ ըստ այնմ ընդունի եւ զանուանակոչութիւնն: Եւ քերթաւղի բն իմաստասէրքն առաջինք, որ զբանին գտին զմասունս. բանգի քերթողութիւնն է ցանաչել զդէմս խաւսիցն, որ ինքն տեղեակ է լեզուին, զոր քերթաւ սրբէ եւ բերէ ի ցանկութիւն լսողացն: Իսկ շարագրութիւնն կոչէ զպատմութիւնս հրէից եւ հեթանոսաց գիտն եւ զնոր, իսկ առ մեզ Մովսէսի եւ մարգարէիցն եւ որք յետ Քրիստոսի: Որ եւ վեց մասամբ քերականին վերձանութեամբն եւ այլովքն եւ զհագներգութիւնն եւ զվանգ եւ գոտիցն չափս գիտելով եւ տալով քերթութիւնսն յայս կրթելով ի քերթածս եւ ի շարագրածսն եւ ի սոսին հմտանալ, զի մի նիւթ բանաւորական վարժիցն զվիպասանական պատմութիւնս ունենին, այսինքն շարագրացն

6 MS₁ անուանակոչութիւնն

7 MS₁ պատմութեանց

8 MS₃ բնաւորական

9 MS է] om

10 MS₂ ի սեռէ] ի սեռակէ

11 MS մասն-գետի] մասին միայն (MS₁ միոյ) ի մարմնոյն ոչ ունի զգիտութիւնն բոլորին

12 M₂ ante գիտութիւնն] add տեսութիւնն եւ

13 E (ut MS եւ ոչ գտեսակ գետի] om

14 M E եւ post այսպէս] om

15 MS₂ E գտորա] գտոսա (post զվեցեսիւն), om M

16 E M₃ զվեցեսիւն

17 M E յորում] om

18 MS₁ վիպասանութիւնն] պատմութիւնն (in mg corrigiit վիպասանութիւնն)

19 M E յարեաց ի նոյն] om

20 M E դատումն ընտրութեան] դատողութեան

21 MS մասնական-գիտակ եւ] om M (E legit) ante բանին] ծովական

22 MS եւ ոչ կարէ ... իրաւացի] om

23 M ստուգապէս] իրաւապէս

24 M₃ տրոհել] խորհել

<Բ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՎԵՐԾԱՆՈՒԹԵԱՆ

2 Վերծանութիւն է] ... ////

<Գ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՈԼՈՐԱԿԻ

2 Աղբեր արուեստից¹ 2միտք են, խորհուրդ հանճարեղ՝ արարիչ արուեստից³, եւ արուեստ՝ աճեցուցիչ մտաց: 3 Ձի գգիւտ⁴ ոլորակիս այս կորովութիւն⁵ եգիտ⁶ ուսումնասիրաց ոմանց, զի ⁷զխաւսս առաւելեալս մանկան առնել սուր հնչման ի վեր փուելով զելս աւղոյն՝ ասի ոլորակ. եւ մեղկաճառութիւն⁸ բութ. եւ յերկոցունցն՝ պարոյկ, որ ունի զմիջակութեան խորհուրդ. ⁹վասն զի ոլորակ չէ, զի բթի վերջն եւ բութ ոչ է, զի սուր ունի ի սկզբանն իւրում:

<Դ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԿԻՏԻ

2 Կէտ¹⁰ եւ որոշումն փաղանունաբար զնոյն նշանակեն ¹¹եւ են սոքա. ¹²աւարտեալ՝ ¹³ի կատարման խորհրդոյն եւ միջակն՝ ըստ անուանն¹⁴ երեւի ¹⁵առ ստորինն եւ կատարեալն ի միջոցին գոլով ¹⁶ի հա-

սարակել ճանապարհին հանգուցանել¹⁷ զհնչումն ասիցն¹⁸:

<Ե> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՀԱԳՆԵՐԳՈՒԹԵԱՆ

2 ¹⁹Հագներգութիւն է ելք շնչոյ²⁰ հագազին, զոր երաժշտականան²¹ նուագերին ի տաղս պարանցիկ երգոցն ըստ հաճ²² եւ դիւրագիւտ բանիցն, զորս ձայնիւք²³ [²⁴եւ կողմնաւորաւք] ²⁵իւրաքանչիւրոցն սովորեալ եին մեծաջանապէս²⁶ յարմարել ձայնս²⁷ իբր²⁸ փուլարական²⁹ գոչմամբ ³⁰առ լսելեացն հեշտութիւն:

<Զ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՏԱՌԻ

2 ³¹Սկիզբն արարեալ գտառէ, պատմէ զգրոյ, զի տարածամ համարեցաւ զկատարելագոյն եւ զմեծ ³²արուեստ իմաստութեան³³ ի տկարագունիցն ³⁴արկանել լսելիս, զի³⁵ զիմանալիսն նախկին քան զտեսանելիսն վերաբերեալ³⁶ դասեաց: 3 Եւ ³⁷ընդ տեսակս ձայնից ոչ կամեցաւ անցանել, որ ³⁸ըստ երեւելոյս, ի կենդանիս եւ

1 MS արհեստից
2 M₂ միտքն է
3 MS₂ արհեստից
4 MS₂ գգիւտ] գիւտ
5 MS₃ կորովութեան
6 MS₂ եգիտ] գիւտ / M₃ գտաւ
7 MS գխաւսս ... աւղոյն] ի խաւսս առաւելականս առնել (MS₂ առնուլ) սուր գոչելովն ի վեր գելս ոգւոյն
8 MS₂ մեղկաճառութիւն] մեղմաճառութիւն / M E մեղկ ցատարանութիւն (codd 1316 մեղմ)
9 MS վասն զի ... իւրում] *desunt in*
10 M E Կէտ] սոյնպէս կէտ
11 M եւ են] *om* / E են
12 M₃ աւարտեալ ... եւ] իսկ / E աւարտեալ լինին
13 M ի կատարման (MS₄ ի կատարմանէ) խորհրդոյն] *om*
14 MS անուանն] *add* խորհրդոյ
15 M E առ ստորինն եւ կատարեալն / MS₂ եւ ի ստորին եւ ի կատարեալն / MS₁ MS₃ եւ ի ստորին եւ ի կատարելոյն; *fortasse rectius esset*: եւ ստորին<ի>ն՝ ի կատարելոյն ի միջոցին *etc*
16 MS₁ ի հասարակել] ի հասարակին / MS₃ ի հասարակ ի

17 MS₁ հանգուցանելով
18 M E ասիցն] ասացուածին
19 M E եւ է հագներգութիւն
20 MS M₃ շնչոյ] շնչոյն (*add* եւ)
21 M E երաժշտականութեամբ
22 M E հան] խաժ
23 M₂ ձայնիւք] ձայն ըստ
24 M E եւ կողմնաւորաւք] *om*
25 MS իւրաքանչիւրոցն] իւրաքանչիւր *post* սովորեալ էին *positum*
26 M մեծաջանապէս] մեծաձայնապէս / E մեծաջան ձայնապէս
27 MS M₂ ձայնս] ձայն / E զձայնս
28 M E իբր] *om*
29 E փողարական] փողորական / MS գոչողական
30 M E առ լսելեացն հեշտութիւն] *desunt apud*
31 M₁ *ante* Սկիզբն] Արդ / E եւ զի
32 M₂ իմաստութեան արուեստ
33 MS իմաստասիրութեան
34 M₂ լսելիս արկանել
35 MS զի] *om*
36 MS վերաբերել
37 MS ընդ տեսակս] գտեսակս
38 MS₂ ըստ] *add* գ / MS₁ երեւ

յանկենդանա¹. այլ երեք² աճեցական³ եւ նուազական⁴ ⁵մի է, որ անշունչ ազդեցմամբ⁶ ունի հնչուժն եւ եղծանելի եւ ⁷ընդ նովաւ այլք: 4 Եւ բանաւորն ըստ երից բաժանեալ որոշի, անհատ⁸, անսկիզբն եւ սկսեալ է, որ ի մարմնի եւ այլք ⁹արտաքոյ ի նիւթականէ: 5 Իսկ ի դրոշմածի երից ¹⁰տասնեկաց եւ միոյ ¹¹եւ հնգեկի է որ ըստ զաւրութեան եւ է որ ըստ անուան եւ է որ ըստ ձեւոյ եւ է որ ըստ դասու եւ այլք ¹²ընդ սոքաւք: 6 Զի դաս ունի այբն նախկին գոլոյ¹² եւ ըստ նմանէքն¹³ եւ տեսակ դասելոյն ի յայլս զատուցեալ տանի հանէ ի բանախաւսութիւն:

7 ՎԱՍՆ ՁԱՅՆԱԻՈՐԻ ԵՒ ԲԱՂԱ-ՁԱՅՆԻ: 8 ¹⁴Ձայնաւորն իբրեւ զգայական իմն, զի ինքն ձայն ընդունի յինքենէ, որպէս ըստ մասին լսականն այն ընդունիչ ազդմանց¹⁵ եւ զուգամասն արեգակնայինն եւ ընդունիչ ¹⁶որակութեանց հոտոց ¹⁷եւ դրան խորհրդանոցին ելք աւելոյն¹⁸. զի որպէս ¹⁹սա զգացուցիչ²⁰ է մարմնոյն,

նոյնպէս ձայնաւորն շարաձայնին²¹, զի նա առ մարմին հաւասարի մարդոյ ըստ շարունակութեան քանակին, եւ ձայն²² առ միտս տարորոշաբար ²³եւ յեւթիցն սպասաւորի իբր²⁴ թագաւոր եւ ի գոյգս²⁵ դարձեալ գրոյ²⁶ անմարմին²⁷ սեռականագոյն:

9 ²⁸ՅԱՂԱԳՍ ԷՒՆ ԵՐԿԱՅՆՈՒԹԵԱՆ: 10 Երկայնութիւն է-ին ²⁹առ այլոցն ասի կարճութիւն ձայնաւորացն: 11 Բայց ամենայն նիւթ վեցիւ բոլորի ձեւով, ի վեր եւ ի խոնարհ, ի գէմս եւ ի թիկունս, յաջ եւ յահեակ: 12 Իսկ ի տեսակս իմանալեաց երկարահնչուժն³⁰ եւ սուղ ասել ³¹սովորութիւն է յաւելական³² խաւսից, որ ընդ գրոյն շարադրեալ լինի: 13 Բայց նա³³ առանձնացեալ ըստ ինքեան ³⁴կատարէ բան եւ եթե ոչ լիաձայնապէս, այլ ըստ խաւսից ոմանց ³⁵եւ եչն զնոյն ընդ զտեղի փաղանունաբար³⁶:

14 Իսկ ոյ-ն³⁷ ըստ մերուժս պատճառի ի սուղսն յայլս:

1 MS₁ յանկենդանս / *ceteri* յանկենդանիս
2 MS երեք] *add* եմ
3 E անեցականի
4 M E MS₂ նուազելիք
5 M E եւ մի որ է / M₂ եւ մի եւ րէ / MS եւ միմ է որ
6 MS ազդեցութեամբ
7 MS ընդ նովաւ] սովաւ
8 MS անհատից
9 MS (*exc* MS₃) արտաքոյ ի նիւթականէ] որ ի նիւթականիս
10 M E տասնեկաց] տասանց
11 M₁ եւ հնգեկի] հնգեկի / MS վեցեկի
12 M գոլոյ / *ceteri* գոլով
13 MS նմանէքն] նմա այլքն
14 E Ձայնաւորն ... զի] որպէս զգայութիւնն ի մարմնի ընդունին զգայութիւն զգալեացն, նոյնպէս ձայնաւորն ինքն
15 M E ազդման
16 M E որակութեան (M₃ -ցն)
17 M E եւ դրան] եւ գրական
18 M E աւելոյն] եւ գրոյն
19 M₁ սա] *om* / E զգայարանի
20 M E զգացուցիչ] ազդեցուցիչ

21 MS₃ շարաձայնին / MS₁ բաղաձայնին / MS₂ շարաձայնին / M E խոշորաձայնին
22 MS₂ (*om* MS₁) *ante* ձայն] դարձեալ
23 M E (եւ) յեւթիցն] որ յութիցն
24 M E իբր] որպէս
25 MS գոյգս
26 MS գրոց
27 M₃ անմարմին] *om*
28 MS *titulum habet* / M *eundem sic tradit*: արդ պարտ է ասել գառաջիկայս յաղագս էին երկայնութեան
29 MS առ] *om*, *sed ibidem in Stephani ad haec verba Moysis scholio* առ այլոցն
30 MS երկարահնչումն] երկարանայ հնչումն
31 MS սովորութիւն է] *om*
32 MS յաւելական
33 E նա] նա էն / M₂ նախ / MS սա
34 MS կատարէ բան] կատարեալ լինի
35 M₂ եւ եչն] եւ եչ / E եչ / M₁ եչ
36 MS փաղանունապէս
37 ոյ-ն / *rectius esset* ո-ն / *nisi est pro* ով-ն

15 **ՅԱՂԱԳՍ ՍՈՒՂ ԳՐՈՑՆ:**
 16 <Սուղքս այս> յաղագս այլոցն դատեալ եղեն ձայնաւորաց՝ ²ե, ո, ւ. հնչագործարանաւն³ առ գրոյ միաւորութիւն⁴ եցոյց զսղաձայնութիւն⁵ երիցն, ⁶որոշելով հոմանուանս ըստ երիցն նշանակութեանց՝ անուան ⁷եւ ձեւոյ եւ ձայնի, ⁸որոց հոմանունապէս⁹ ասին ձայնաւորք: 17 ¹⁰Եւ դարձեալ բաժանի ըստ սահմանադրութեան կարգին իւրեանց առանձնացուցանելով ըստ անհատանելի բաժանութեան:

18 **ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԿԱՄԱՆԱԿԱՑ:**
 19 Երկամանակքս այս, որք են ¹¹ա, ը, ի, միջակս իմն երեւեցուցանեն ¹²ընդ երկարսն եւ ընդ սուղսն, զի է ուրեք ¹³ուր առաւելու եւ է դարձեալ ուր նուազէ, զի հարստութեամբ¹⁴ լինի երկամանակ ¹⁵եւ աղքատանալով միաժամանակ: 20 ¹⁶Բայց երեք ժամանակ ոչ ասացին ¹⁷առաջինքն

վասն ոչ¹⁸ միանգամայն¹⁹ ունելոյ զաւրութիւն:

21 **ՅԱՂԱԳՍ ԱՌԱՋԱԴԻՐ ԶԱՅՆԱԻՈՐԱՑ:** 22 Իսկ²⁰ առաջին ըստ նախկնի²¹ ²²ցուցանի սահման է, որ ըստ գոյացութեան²³ ²⁴եւ է որ ըստ պատուոյ, ²⁵եւ այլ ըստ վայելչութեան կամ ըստ զաւրութեան, ²⁶այլ եւ ըստ երազութեան ²⁷եւ ըստ այլ տեսակաց: 23 Բայց վեցեքեան սոքաքան զհինն²⁸ ²⁹եւ զին ³⁰յառաջացեալ գտան ³¹ըստ յարմարութեան ձայնի հեշտալի³² առ բանին ծածկութիւն³³ ³⁴անսղալ ցուցեալ դատավարժ³⁵ կրթականաց³⁶:

24 **ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԿԱՐԱՐԱՌՈՑՆ:**
 25 Երկբարբառս այս յաւաւորագոյն³⁸ է ըստ ասացուածիս միոյ³⁹ անձին երկու ելք շնչման⁴⁰ լինել: 26 Բայց սա ըստ քանակութեան յերկուց մի ազդեցութիւն⁴¹ ունի ձայնի, որպէս ⁴²եւ կամ իւ. բայց յարմա-

1 MS titulos hic et deinceps praebet / | M Սուղքս այս] om ita ut յաղագս excipiat vocem յայլս: E pro Իսկ ոյ-ն-առ գրոյ] habet: Ըստ որում եւ ընդ այլսն դասեալ ձայնաւորս սուղք ասին, զի որ հնչէ գործարանաւն
 2 MS₁ ե, ո, ւ / M եջ, ոյ եւ ւն / MS₂ ե եւ ո եւ ւ
 3 MS հնչագործարանին / M E որ հնչէ գործարանաւն
 4 MS միաւորութիւն] միութիւն
 5 MS զսղաձայնութիւն] զնեղաձայնութիւն
 6 MS որոշելով հոմանուանս (E հոմանունս) ըստ երիցն] om
 7 MS եւ ձեւոյ] om
 8 M₃ որոց-ձայնաւորք] om
 9 MS հոմանունապէս / M E հոմանունս այսպէս
 10 MS եւ դարձեալ ... բաժանողութեան] om / sed ibidem in ad haec verba scholio Stephaniano առանձնացուցեալ ըստ անհատ բաժանողութեան
 11 M₁ այբ, եթ, ին
 12 MS ընդ երկայն եւ ընդ սուղ
 13 MS M₂ pro utroque ուր] որ
 14 M E հարստութեամբ] հաստատութեամբ
 15 M (E legit) եւ աղքատանալով միաժամանակ] om
 16 E Բայց] գոր (առաջինն ոչ ասացին երեք ժամանակ)
 17 MS առաջինն] վարժասէրք

18 M₂ M₃ ոչ] om
 19 MS միանգամ
 20 MS Իսկ] om
 21 MS₂ նախկնի / M E նախկին
 22 M E ցուցանի սահման]ունի մասանց
 23 M₁ գոյացութեան / M₂ M₃ E գոյութեան / M E աւանդութեան
 24 MS եւ է որ] կամ
 25 MS եւ այլ] այլ եւ
 26 MS այլ եւ] եւ է որ
 27 MS եւ] կամ
 28 MS զհինն / M₁ զւնն
 29 M₁ MS եւ զին] om
 30 M E յառաջացեալ գտան] յառաջանց
 31 M E ըստ յարմարութեան ձայնի] om
 32 M E հեշտալի] հրաշալի
 33 M E ծածկութիւն] ծանաւութիւն
 34 M₂ M₃ անսղալ ցուցեալ] սխալ ցուցեալ / M₁ սղացուցեալ
 35 MS զդատավարժ / E դատավարժութեանցն
 36 M կրթութեանցն
 37 MS₂ Վասն երկբարբառ գրոյն
 38 E MS յաւաւորագոյն] յարմարագոյն
 39 MS₁ միոյ] / MS₂ իմոյ / M մերոյ / E մերում
 40 M E շնչման] հնչման
 41 MS ազդեցութիւն] ազգակցութիւն
 42 M եւ կամ իւ] եւ կամ ի<ւ> / E եւ կամ ըւ կամ ու / cfr lectiones artis

ըեալ լինի¹ ըստ չորից՝ իմացականաւն եւ գործովն² նորին եւ զոյգ ձայնաւորաւք: 27 Այլ որպէս կարծեմ ըստ առանձնային ձայնիցն դատեցան այսպէս. ³[յերկուց տարբերելոց գոյացութեանց անանցութիւն կամ իր, որ բաղադրանութեամբ յերկուց մի առբայութիւն]:

28 ՔԱՍՆ ԲՈՒՆԱԲԱՐԲԱՌ ԳՐՈՅՆ: 29 Բռնաբարբառս այս⁵ ունի տարակուսանս ⁶ի հարստահարութենէ ոմանց: 30 Բայց է սա հոմանունն ⁷բաղաձայնակ, որպէս մի, որ ի տեսակս կենդանոյ⁸ առ ոմանս մարդս⁹ ¹⁰մերձ գոլ ¹¹ընկալաւ գորակս մարմնոյն խաւսման¹² եւ զելս ¹³չնչոյն հողմացուցեալ յաւդոյն այլայլել առնէ զբառ ծանաւթութեան: 31 Եւ յարծաթագործականն¹⁴ հատածս սակաւամխածն նուազահնչումն լինի եւ ի գրումս ¹⁵եւ, ըւ, իւ եւ այլ նոյնպիսի ինչ, ¹⁶որպէս ըստ անուանն միայն հասարակութիւնք, այլ ոչ ըստ սահմանին. ¹⁷[յորդելակ եւ բանաբարբառն ըստ սահմանի որակութեան տրոհին ի միմեանց շեշտիւ եւ բթով]:

1 M E լինի] լիցի
2 E գործեալ
3 M E quae unci saepsi om
4 M Բոնաբարբառութիւն / E ... u
5 M E այս] om
6 MS ի հարստութենէ
7 MS E բաղաձայնակ, որպէս մի] բազմանշանակապէս մի / M₂ (բազմանշանակ)
8 MS M կենդանոյ
9 M մարդս] om
10 MS E մերձ գոլ] om
11 M₂ MS E ընկալաւ գորակս / M₁ ընկալաւդ որակս
12 MS E խաւսման] / M հոսման
13 MS շնչոյն ... ծանաւթութեան] շնչոյն ցեղացուցեալ ցաւոյն (atque E) եւ յայլեւայլ գործարանին բոնի ածէ գծանաւթութիւն
14 E յարծաթագործականութեան
15 MS₂, MS₁ եւ, ըւ, իւ] է եւ իւ / M ե, լ
16 MS որպէս] որ ունի հասարակութիւն
17 M E unci inclusa om

32 ¹⁸ՅԱՂԱԳՍ ԼԵՐԿԻՑՆ ԵՒ ԹԱԻԱՑ¹⁹: 33 ²⁰Լերկս այս ²¹ի թաւութենէ ոմանց²² երեւեցաւ, զի առինչունակք²³ ²⁴սոքա ասին. այլ ոչ ²⁵ոք նախկին ²⁶ի սոցանէ ²⁷երեւի գոլ, զի համանգամայնք են, այլ եւ հոմանունք ²⁸զուգանունութեամբ եւ առանձնական գոյացութեամբ (բանին): 34 ²⁹Բայց տեսակ թաւութեան յանգագայից³⁰ երկիր եւ ի զգայականաց³¹ անբան կենդանի³² անմիասահմանապէս: 35 ³³Եւ լերկին բաժանուութիւն յանկենդանեաց անախտածին ³⁴նիւթն եւ ի շնչաւորաց ախտախոնաւածինն, այնմ³⁵ զլաւղակսն³⁶ ³⁷եւ որ ի մէջ սոցին համեմատեն: 36 ³⁸Այլ որ ըստ գրոյն է զհետ երթայ³⁹ ձայնին ընտրութեամբ, հարթութեամբ եւ հակառակաւն⁴⁰:

18 MS₂ Յաղագս լերկի եւ թաւ գրոյ / M E իսկ լերկին եւ թաւին (om թաւին)
19 MS₂ post Թաւայ litteras tenues aspiratasque enumerat
20 M լերկս այս] քանգի
21 M₃ ի թաւութենէ] ի թուականութենէ
22 MS ոմանց] այլոցն
23 MS առինչունակք] առինչ
24 E սոքա ասին] եւ = MS Լերկս ... ասին] apud in scholiis Stephani sic iterantur անցանէ բանիւ քերթաւդն Մովսէս խտրութիւն ի մէջ ընդդիմակցացն առնել գծիցն. «լերկս այս, ասէ, ի թաւութենէ ոմանց երեւեցաւ, զի առինչունակաւն երեւի տեսակ լերկին»
25 MS ոմանց] om
26 MS ի սոցանէ] ի սոսա
27 M E երեւի] ասի
28 M զ<ուգանունութեամբ եւ> զ<առ>անձնական
29 M Բայց(ա)տեսակ
30 M₃ <յան>զգայից
31 M E յգգայականացն
32 MS կենդանիք
33 MS եւ] նա եւ
34 M S նիւթն] է ինչ
35 MS այնմ] այն
36 M E զլուղակսն (M₂ զլաւղակս) / MS լաւղակք եւ
37 M MS եւ որ ի մէջ սոցին համեմատեն] om
38 MS Այլ որ] եւ
39 E երթալով
40 MS₂ հակառակին / M₁ հակառակն

37 ՅԱՂԱԳՍ ՄԻՋԱԿԱՑ1: 38 Մի-
ջակքս² այս դատեալ եղեն յարուեստաւո-
րէն, զձայնն կշռելով առ ոմանս առաւել
ուենել զհնչումն եւ առ այլս նուազ ըստ
աւրինակի չեզոքին, ³յորս միջակք ասա-
ցին:

39 ՅԱՂԱԳՍ ԱՆՁԱՅՆԻՑ4: 40 Իսկ
⁵[անձայն գիրն ունի այսպէս. քանզի] ան-
ձայնութիւն սոցա ⁶ի ձայնաւորութենէ ո-
մանց ⁷իմացեալ եղեւ: 41 Այլ թեեւ բազա-
ձայն նախանուանեալ եղեւ վասն զմի ան-
զամ ասացեալն երկրորդել ոչ կամելով⁸,
բայց սոցա քննութիւն վասն չարածայ-
նութեանն եղեւ. զի խոշորութիւն ինչ ի
սոսա ⁹ծանուցեալ եղեւ ¹⁰առ վարժասէրս:

42 ¹¹ՅԱՂԱԳՍ ԿԻՍԱՁԱՅՆԻՑ: 43 Կի-
սածայնութիւն սոցա ի խոշորածայնիցն¹²
երեւեցաւ եւ ոչ յայլոցն, զի ամենայն ¹³որ
անձամբ ոչ զաւրացեալ լինի, այլոց աւզ-
նականութեան կարաւտանայ: 44 Կէս է¹⁴
ըստ ինքեան բնութեամբ եւ ոչ լիագոյն¹⁵.

բայց սոքա ոչ հանապազապակասք¹⁶, այլ
եւ քաջանան¹⁷ ինչ սակաւութեամբ¹⁸ ի յերգս
ընդ¹⁹ ձայնաւորս²⁰:

45 ՅԱՂԱԳՍ ԿՐԿՆԱԿԱՑ: 46 Կրկնա-
կից տեսակք²¹ ²²յայտնի են²³, զի երկրոր-
դութիւն ճանապարհի են եւ բանից եւ այլ
ինչ այսպիսիք յոլովք²⁴: 47 Բայց ²⁵զի ոչ
համանգամայն²⁶ զայն եւ սէն եւ դայն
գնոյն ինչ նշանակեալ եղեն²⁷, այլ ըստ
զաւրութեան, վասն այնորիկ ոչ ասին²⁸
շարադրականք²⁹:

48 ³⁰[Բայց ձեւուացն ողջն այլ աւրի-
նակ գտանին սոքա եւ որք ոչ գնոյն ինչ,
այլ ըստ խաւսիցն առանձնութեամբ այլ
ինչ ունեին իմացմունս, չէր պարտ ի հա-
սարակացն ընդունել աւրինակ, այլ թուա-
ցուցանել վասն չափոյն]:

49 Եւ նայք³¹ են չորք] Բայց
նայք>ս ըստ խոնաւութեան եւ ըստ ցա-
մաքութեան համանգամայնք են ³²[եւ եղ-
ծագործիչք միմեանց]: 50 Բայց ըստ յու-
նին ի խոնարհումն եւ ըստ հայումն ի հո-
լովման³³, ³⁴որպէս արեգակն արեգական,

1 MS₂ ՄԻՋԱԿԱՑ] *add litteras medias earumque defini-
tionem ex arte sumptam*
2 M E միջակ / MS₂ միջակս
3 MS գոր միջակս անուանեցին
4 MS₂ Անձայնից] *add* թ գրոյն *et litteras mutas
enumerat*
5 MS *quae uncis saepsi om*
6 MS ի ձայնաւորութենէ] ի ձայնաւորաց
7 MS իմացեալ եղել] երեւեցաւ
8 MS կամելով (*rectius esset կամելոյ*) կամեցաւ
9 M ծանուցեալ եղել] ծնեալ եղել / MS ծանեան
10 M առ ի լինել վարժասէրս / MS լինել վարժա-
սէրք
11 MS₂ Յաղագս կիսածայն ը - իցս այսոցիկ / M E
pro quibus իսկ կիսածայնքն, քանզի *habent*
12 M₂ E խոշորածայնիցն / M₁ M₃ խոշոր ձայնիցն /
MS խոշորագունիցն
13 M₁ որ անձամբ գարացեալ լինի, աւզնակա-
նութեան ոչ կարաւտանայ / E որ անձամբ ոչ
գարացեալ լինի, այլ աւզնականութեան կա-
րաւտանայ / MS որ ոչ անձամբ գարանայ,
այլոց *etc*
14 M E է] *om*
15 M լիագոյն] լաւագոյն

16 M₁ հանապազակամք
17 M E քաջանան] քաջանուն
18 M E սակաւութեամբ
19 MS ընդ] *om*
20 E ձայնաւորս] *add* ի սուլմունս եւ ի միմունս
21 MS տեսակս
22 M E յայտնի են] յայտնեն
23 M E են] է
24 M₃ յոլովք] *add* են
25 E զի ոչ] *om*
26 M E համանգամայնք
27 M ոչ եղեն
28 MS ասին] դասին
29 M E շարադրական
30 MS *uncis inclusa om; hic inter scholia Stephani
exhibentur verba Davidis*: յորժամ մի գիր բաւական
լիցի ունել գերկուց գծաց գտեղի որպէս աս-
տուածագեցս եւ աստուածագեցաց *v. supra*
31 MS *exc* / MS₃ նայք>ս] նոքա
32 M E *uncis saepta om*
33 MS հոլովման] ի հոլովս անուանց
34 MS որպէս արեգակն-լինի] *om / hanc liquidarum
tractationem, scholiis Anonymi simillimam (v. supra), / E*

աւր աւուր, անգղ անգեղ, բայց մենս դժոխագիւտ¹ յանուանս, քանզի նա ի եղեալ լինի:

51 Վախճանականք անուանց] ²կամեցեալ արուեստաւորին եւ ոչ մի ինչ աւանց քննութեան թողուլ. բայց սա ըստ յունին զսերն ցուցանէ, որով արական եւ իգական եւ անյայտ նշանակութիւն սովաւ իմն երեւեալ լինի: 52 Իսկ ըստ հայուանս եւ այլս առնու վաղճան:

53 Եւ բազմաւորականս այս՝ այբ եւ քէ, որպէս թե սոքա, նոքա, քաղաքք, պարիսպք:

<Է> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՎԱՆԳԻ

2 ⁴Փաղառութիւն է շուրջանակի ձայնորդաց զձայնաւորն պարունակեալ կամ զձայնաւորս, որպէս կար եւ գութ. եւ վանգ, որպէս ա եւ ո. պիտակապէս ա եւ ե:

<Ը> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԿԱՐ ՎԱՆԳԻ⁵

2 ⁶Որ բնութեամբ երեք եւ դրութեամբ հինգ. երկարութիւն⁷ ութիցս այսոցիկ զաւաւելութիւն ունի⁸ ըստ երկայնից եւ ամփոփման⁹ երկամանակաց եւ երկբարբա-

ռոց. ¹⁰այլ բնականապէս եւ ըստ պատուոյ դասեալ ¹¹սոքա, որպէս Մովսէս¹² սիրով, հաւուկ. եւ դրութեամբ՝ աղց, տատրակ, հեղիկ, երկիր, աջ:

<Թ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՍՈՒՂ ՎԱՆԳԻ¹³

2 ¹⁴Սուղքս այս երեքեանս երկուս առնեն յեղանակս. <1> ¹⁵<սուղ> եւ մի բաղաձայն ընդ սոսա, որ ոչ է կրկնակ, որպէս նետող. <2> եւ ըստ ամփոփման երկամանակացն, աղաւտ. քան զայս զերկոսեան աւելի այլ ոչ լինի սուղ:

<Ժ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՀԱՍԱՐԱԿ ՇԱՂԱՇԱՐԱՑ

2 Հասարակ վանգ լինի ըստ յեղանակս երիս] ¹⁶Հասարակութիւնս այս ըստ երկուց իմն ունի նշանակութիւնս ըստ ձիոյ եւ ¹⁷ըստ շան, որ յանուանն մասին է, որով առանձնանայ էգն ձայնիւ ինչ¹⁸ յարուէն, սոյնպէս եւ արուն: 3 Փաղառունապէս ինչ ի նմանէ այլ ինչ կոչմամբ զնոյն նշանակել նոյնպէս եւ երեքեան սոքա. եւ զի առաջին՝ երկբարբառովն աւարտեալ եւ եչն առ նմին հանդիպեալ փոխէ զբնութիւն սղացուցանելով¹⁹ եւ առնէ տեղն զհաւեղն: 4 ²⁰Երկրորդ՝ նային թուացու-

praebet permixtam cum illis, omissis ultimis verbis քանզի նա ի եղեալ լինի. / *MS Apud in eodem capite inter scholia Stephani afferuntur verba quae Davidis sunt:* տիմա եւ նայի բնութիւն իմանի իբր թե խոնաւագոյն եւ զարուեստ ունի զհամբառնալն եւ զնուաստանալն, *atque paulo post iterum* նային հարստանալն եւ նուաստանալն իբր թե հողմ յեղեգանէ

1 E դժոխագիւտ] դժուարագիւտ
2 MS *finalium et pluralis tractationem om / E ultima inde ab* Իսկ *usque ad* պարիսպք *permixta cum verbis Anonymi exhibet*
3 MS Յաղագս փաղառութեան եւ վանգի
4 M E *hanc syllabae tractationem permixtam cum scholiis Davidis et Anonymi habet*
5 MS վանգի] *add* եւ հասարակ շաղաշարաց
6 M E Որ ... հինգ] *om*
7 MS երկայնութեամբ
8 M E ունի(ն)] *om*
9 MS M₁ ամփոփ / E ամփոփման

10 MS M₂ *exempla connexa sunt cum coniunctione* եւ *apud / hic in scholia Stephani inserta est Davidis eiusdem rei explicatio inde a verbis* <1> Արդ ըստ բնութեան (MS₂ սկզբնաւորութեամբ) եւ ինքնաբաւ եւ անկարաւտ *usque ad* ձայնաւորին տալ *nonnullis omissis*.
11 MS₁ սոքա ... աջ] *om*
12 MS Մովսէս] *om*
13 MS վանգի] *add* եւ հասարակաց շաղաշարաց
14 MS Սուղք այս երեքն են՝ ե, ո, լ *legit ceteris omissis*
15 M E *quae hic de syllaba brevi et apud connexa cum vocibus Anonymi traduntur non eius, sed Moysis esse censenda sunt*
16 M E Իսկ հասարակութիւնս
17 MS₁ ըստ շան] շան
18 M E ինչ] *om*
19 M սղացուցանելով] ցուցանելով
20 M E նային] տաղին *codd*, յերկրորդ տաղին յինքնէ (որ *pro* յինքնէ)

ցանէ զվատաձայնսն երկայնել եւ յաջորդ վանգին նայն¹ արգելու² զչարաձայնն շուրջ զինքեամբ եւ³ մեղմացուցանէ զհնչումն: ⁵ Երրորդ՝ յորժամ նախկինն⁴ երկայն լինի եւ ըստ նմանէ սուղ միով բազաձայնիւ եւ բանն զկատարումն առնու եւ միւսն եւս դարձեալ⁵ ի ձայնաւորէ սկսեալ լինի, իշխանութիւն ետ առնել համբոյր:

<ԺԱ.> ¹ ՅԱՂԱԳՍ ԲԱՌԻ
² Բառ է մասն] ⁶ ... [///

<ԺԲ.> ¹ ՅԱՂԱԳՍ ԲԱՆԻ
² ⁷Բան սեռականագոյն սեռ կոչի, զհանուրս յինքն պարունակեալ, ենթակայէ զիսկզբունս եւ զանսկզբունս, զգալիս եւ զիմանալիս:

<ԺԳ.> ¹ ՅԱՂԱԳՍ ԱՆՈՒԱՆ⁸
² Անուն է մասն բանի հոլովական, մարմին կամ իր] ⁹Անուն յերկուս բաժանի ¹⁰ի տեսանելի եւ յիմանալի. ¹¹այլ երեքն

անյայտք են եւ զոյգ սահմանաւ եւ երկուքն յայտնի ըստ հոմանունութեան եւ ոչ ըստ բանին միաւորութեան¹²:

³ ¹³Այլ ¹⁴յառաջադասութիւնս սորաքան զբայ, զի սա զէութեան նշանակութիւն¹⁵ ունի, ¹⁶իսկ բայ զներգործութեան: ⁴ Եւ այլքն՝ է¹⁷ որ ընդունի, է որ յաւդ է, է որ փոխանակ է, է որ նախակիզբն է, ¹⁸է որ մակագդ է, է որ կապ է, զի ¹⁹կատարեալն ութ մասամբ աւարտի բանն²⁰:

⁵ Հասարակաբար եւ յատկապէս] ²¹Հասարակութիւն՝ ընդհանուր եւ ոչ մասնական, յատուկ՝ ըստ անհատի եւ ոչ ըստ յոլովից: ⁶ Բայց հասարակաբար՝ այս ըստ միում տեսակի եւ ոչ ըստ տեսակաց. եւ սեռ՝ ոչ ըստ տեսակաց, այլ եւ տեսակ է առաջին գոյացութեան:

⁷ ²²ՅԱՂԱԳՍ ԱՐՈՒԱԿԱՆԻ ԵՒ ԻԳԱԿԱՆԻ: ⁸ Սերքս այս ասին ընտրողութիւնք²³ մտաց ²⁴եւ առձայնին տեսութիւն, զի յետ²⁵ անուան եւ²⁶ զսերսն որոշէ. արա-

1 նայն] տաղն *codd*
2 MS որ արգելու
3 MS եւ] *om*
4 M₁ նախկինն] նախ ինն / MS նախն
5 E դարձեալ] *om.* / MS E *Communium haec tractatio apud / M Davidi tribuitur, sed suo loco apud / et propter certas causas ad Moysen referenda est (v. supra p. 98 adnot. 21)*
6 MS *huius paragraphi interpretatio deest apud choliastas; sed quae in / inter scholia Stephani legimus: այլ եւ այլ ձայնիւ եւ միտմի, որպէս գաւր- եւ -ու եւ -թիւն... գաւր որ է վանգ եւ -ու որ է հէգ եւ -թիւն եւ միառնեալ զնոսա առնէ մի գաւրութիւն, ex Moysis commentario excerpta esse videntur; cfr infra Comm Steph*
7 M E *neque orationis tractatio exstat apud / MS autem nihil praeter ea quae praebemus servavit / cfr E 113v* զի սեռականագոյն է քան զայլ մասունս... ամենայն գոյս իմանալիք եւ զգալիք *in capite de nomine*
8 MS₂ Անուան] *add* Իրի եւ մարմնոյ
9 MS յերկուս] Յիսուս / MS₂ այս
10 MS յիմանալի եւ ի տեսանելի
11 MS այլ երեք եւ անյայտ

12 MS միութեան
13 E Այլ ... բանն] *desunt apud*
14 M₁ յառաջադասութիւնս է քանգի սա / M₂ յառաջադասութիւն սորա քան գէութեան / M₃ ... քանգի սա / MS ... քան գայր
15 MS նշանակ
16 M₁ իսկ բայ] եւ քան / M₂ եւ քան
17 M է *ubique] om*
18 MS է որ մակագդէ] *om*
19 M₃ կատարեալն ութ] կատարելութիւն
20 MS *post* քան] *habet haec / M E D quae apud avidi tribuuntur, (vide supra p. 115):* Բայց ութ մասունս ասելով - միով (MS₂ միով մասամբ), *quibus add* գաւրէն սեռի բաժանի - ի պտուղս (MS₂ *add* եւ ինն մնայ); *et deinde inter scholia Stephani: մարմին որ շաւշափի եւ իր որ մտաց իմանի, quae et ipsa ex Davidis commentario sumpta sunt*
21 MS Հասարակութիւն ... գոյացութեան] *om (habet solum* բնութեամբ հասարակական եւ ոչ յատուկ).
22 MS₁ *titulum om*
23 MS₂ ընտրութիւնք
24 MS եւ առ ձայնին] առ քանին
25 MS յետոյ
26 MS եւ] ապա

կանին՝ Տրդատ եւ իգականին՝ Տրդատուհի եւ միջակութեան՝ տղայ:

9 Եղին ոմանք զհասարակն եւ զմանկաւասարն յաւելուածութեան իմացմունս յաշակերտելոց ոմանց, ոյք ուս<ուց>անէին զգոյզն¹ յառանձնաւորութեան² եւ զյատուկն³ ի զուգութեան, զի հասարակն՝ աքաղաղ եւ մարի եւ մակաւասարն՝ խորդ⁴, որ թռչնոյ⁵ գոյով տեսակ ի յանհատին երեւին բաժանուականքն ընդ մարմնով:

10 Եւ տեսակք են երկուք] ⁶Լինին սորա⁷ տեսութիւնք. երկիր եւ երկային բոյսք եւ մարդոյ ըստ մարդում մակացութիւն եւ զգայական՝ յըզգայականի եւ զգալի՝ զգայութեան եւ թռչնոյ՝ թռչնային, թե եւ ըստ իւրաքանչիւր որակութեան շարժումն:

11 Եւ տեսակք են ածանցացն եւթն] Եւ ըստ եւթնեկի տեսութեանս այսորիկ.

12 <1> Հայրանունական] ⁸ի հաւրէ Սահակայ՝⁹ Սահակեան եւ ըստ պիտոյիցն Խոսրով ոչ Խոսրովեան, այլ Տրդատեան. ¹⁰Եւ ըստ Գորդայիցն Մանայձ, զի զորդիս քաջացն այսպէս անուանեին:

13 ¹¹Եւ իգականացն չորք ոչ ի մարցն, այլ ի հարցն. ի Վարդանայ՝ Վարդանուհի, որ է նորավարժիցն եւ ոչ վարժապետին Հոմերայ:

14 <2> Եւ ստացականդ՝ պաւղոսեան գիրքն եւ կամ այլ ինչ ստացուած, ¹²որ զստացիչն երեւեցուցանէ:

15 <3> Եւ բաղդատական է Մովսէս լաւագոյն¹³ քան զԱհարովն եւ առ նմանս յոլովս առաւելութիւն միոյ՝ Սամփսոն առաւելագոյն քան զայլազգիսն: ¹⁶Եւ աւրինակք երկու՝ բարձրագոյն եւ խոնարհագոյն, ուժգին կամ անուժգին:

17 <4> ¹⁴Եւ գերադրականն՝ միոյ առ բազումս անբաղդատութեամբ ըստ երկուց աւրինակաց՝ արագեղ, յամրեղ, առինչունակ յանբաւելի ինչ իրս. երկուս ըստ իմանալեաց, երկուս ըստ տեսանելեաց եւ ըստ միոյ յերկուց զգալեաց, այլ ի կենդանութենէ չորք են որ շարժին եւ երկու են կենդանիք գնայունք, որ ոչ անսկիզբն առ¹⁵ սկսեալն երեւին ի բանէս եւ ջրոյ առ հողմոյ արագութիւն: ¹⁸Նա եւ միւս ոմն հաճելի եւ անհաճելի, որ ոչ էութիւն ինչ երեւեալ ցուցաւ տեսակագունին, այլ անյայտ մնացեալ ցուցաւ ի խնդրողէն:

19 <5> Եւ փաղաքչական է գորովով¹⁶ զթոյ կոչումն մաւր առ որդի ¹⁷կամ գնուաստութիւնն ցուցանելով, այրուկն ասելով:

20 <6> Յարանուն է յիշխանութենէն՝ իշխան, յաջուութենէն՝ աջող, ի գաւրութենէն՝ գաւրաւոր, ի մեծութենէն՝ մեծ:

1 M գոյզն] զիգին cod / MS զի գոյզն
2 M սոսանձնաւորութիւն
3 M գյատուկն] ոչ ի յատուկն / MS յատուկ
4 M₂ խորդ] / ceteri խորք
5 M թռչնոցն
6 M ինիմ etc conectit cum praecedenti մարմնով / MS de his rebus scribit: հասարակի եւ մակաւասարի յաւելուածութեան մասումի յաշակերտելոց եւ ոչ որք ուսուցանէին, զի գոյզն յանձնաւորութեան եւ յատուկ ի գուգութեան, զի հասարակն՝ աքաղաղ եւ մարի եւ մակաւասարն՝ խորք որ թռչնոյն գոյով տեսակ յանհատին երեւին տեսանողականքն առ ի միտս իմաստասիրաբար reliquis usque ad specierum nominis tractationem omissis
7 M₃ սորա / M₁ M₂ սորա
8 E ի հաւրէ] om
9 E ante Սահակայ] add ի Գրիգորէ՝ Գրիգորեան
10 E եւ ըստ Գորդայիցն ... անուանեին] connexa habet cum scholiis Davidis et Anonymi

11 E similia iis, quae de formis femininorum hic traduntur, praebet sub nomine Սյլ
12 E որ զստացիչն երեւեցուցանէ] inter scholia Anonymi
13 E լաւագոյն] առաւել
14 E եւ է
15 M₂ առ] այլ
16 M գորով
17 E կամ գնուաստութիւն ... ասելով] ձագիկ, գառնիկ, լուսիկ

21 <7> Եւ բայածական¹ է ի շինութեանէ՝ շինաւղ, ի բերածաց՝ բերաւղ, ի գրելոյ՝ գրաւղ, ի կոփելոյ՝ կոփաւղ:

22 ՅԱՂԱԳՍ ԶԵԻՈՅ: 23 Զեւքս այս միանունաբար յոլովանշան³ ցուցանի գոլ⁴. եւ ըստ ինքեան⁵ առանձնանայ ի սահմանի: 24 Այլ անթուելի սորայս են տեսակք, զի քառանկիւնն ըստ անկեանցն ոչ է լիագոյն, այլ ձեւ բոլորակին լիապէս⁶ յամենայնու⁷ ըստ գնդաձեւութեան երկնից կամ ըստ ճառագայթափայլ տունջենային իշխեցուին բոլորակութեան⁸, ⁹որպէս առաջինքն ասացին գայս:

25 ¹⁰Եւ պարզն՝ Ղեւոն¹¹ եւ բարդն՝ քաջ Ղեւոն եւ յարաբարդն՝ քաջ Ղեւոնեան: 26 ¹²Եւ յարաբարդելոցս այսոցիկ այլալմունք չորեքբաժանեան երեւմամբք, ըստ երկուց կատարելոցն՝ Նորայր, եւ զոյգ անկատարութեամբք՝ իմաստնապատում, եւ լի եւ թերի՝ Մարդիթ, եւ սակաւ եւ բովանդակ՝ սիրամարգ:

27 ¹³Թիւք ըստ ունելութեան չորք են. երկու՝ ըստ ահեկեան կրկնուածոյ մտաց եւ երկու՝ ըստ աջոյն: 28 ¹⁴Բայց ըստ հայ լեզուոյս եզական՝ մարդ, յոգնական՝ մարդիկ. բայց է եւ երկուորական մարդք, այլ

եւ յոգնական զմիոյ՝ Խոյարաւնք եւ կամ Ցրաւնք եւ երկուքն հոլովականք գերկուսն եւ ոչ բազումս նշանակեալ ցուցանէ:

29 ¹⁵Հոլովք վեց են. բայց ¹⁶ի հայումս միով պակաս յայլալմունս երեւի գոլ, զի ուղղականն գոյացուցիւն ¹⁷միայն երեւի գոլ անհատապէս՝ Գրիգոր: 30 Եւ սեռական եւ տրական Գրիգորի կամ Գրիգորոյ, ¹⁸որոյ տեսակ գոլ որդին է եւ կամ պատուէր ինչ առ նա եղեալ իրաց: 31 ¹⁹Այլ եւ առաքական՝ Գրիգորով, որ ոչ միայն այս, այլ եւ սխալանաց ²⁰եւ պատուոյ նշանակիչ. ըստ որում մահ մարդով եւ յարութիւն ²¹զբէ առաքեալ արտայայտէ, ²²որ ոչ է առաքական այլ ներգործական: 32 Եւ հայցականն զԳրիգոր ունի²³, ²⁴որ հետեւանայ ըստ մեր աշխարհաց եւ զաղերսականն: 33 Այլ եւ ²⁵հոշականն է կամ առ ինքն կոչումն ընծայեցուցանէ ²⁶այսիւ աւղանուագ հնչմամբ:

34 <1> ²⁷Իսկ ... ||||

1 M₂ բայասացական / M₁ M₃ բաղասական
2 MS₁ titulum om
3 MS յոլովանշանակ
4 MS գոլ] om
5 MS ինքեան] ինքնութեան
6 MS լիապէս] միապէս
7 MS յամենայնու] add երեւի
8 MS բոլորութեան
9 MS որպէս ... գայս] որ ոչ իմանի մտաց, այլ տեսանի աչաց եւ այլ այսպիսիս անհասանելի ասին
10 MS եւ պարզն ... սիրամարգ] om
11 M₂ Ղեւոն / ceteri Ղեւոն
12 E եւ յարաբարդելոցս ... երեւմամբ] om et quae sequuntur usque ad սիրամարգ cum Anonymi scholiis connexa profert
13 MS Թիւք ... ցուցանէ] om, inter scholia Stephani collocata Davidis numerorum tractatione
14 E Բայց ըստ ... ցուցանէ] praebuit cum aliorum scholiis conglutinata

15 M Հոլովք ... հնչմամբ om / E praebet apposita nota Այլուստ
16 MS ի հայումս] մեզ
17 MS₁ միայն] iterum երեւի գոլ / E ցուցանելով
18 E verba որոյ տեսակ գոլ որդին է / MS₁ pro quibus habet հաւր տեսակ որդի է, Stephano, non Moysi sunt tribuenda
19 E Այլ եւ] om
20 MS եւ պատուոյ նշանակիչ] om
21 E pro արտայայտէ] գրէ ante առաքեալ
22 MS որ ոչ է առաքական, այլ ներգործական] om
23 E ունի] om
24 MS որ հետեւանայ ... զաղերսականն] om
25 MS հոշականն է] հոշական յեչ կամ յայր
26 MS այսի ... հնչմամբ] om
27 M Species nominis om codd; ultimam memorat / MS ceterum exhibet nonnulla quae Moysis doctrinam redolere videntur: Իսկի եւ առասկանի ի ներքոյ անկելոց, այս ընդ երկրայնոց ենթակայի (MS₂ ենթակի) առաջին գոյացութեան, որ հիմն այլոց եղանի: Իսկ այս՝ Մարկոս, որ յայտատեսակ է եւ յոլովախնդիր. եւ առասկանն երկրորդին եւ ոչ մախաղասեցելոցն, որ մերձ է ըստ տեղոյ կամ պատուոյ եւ ըստ երկուց այսմ իմացմունս

35 <23> Բացարձակ <է>, որ առան-
ձինն իմանի, այլ ոչ ընդ տեսութեամբ կա-
պի՝ աստուած, բան:

36 1Եւ հաստատ<աղբ>ութիւնք են
երկու. ներգործական՝ դատաւոր, ընտրող.
Եւ կիր՝ դատեալ, դատեցե<ալ>:

<ԺԳ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԲԱՅԻ

2 Եւ զի բայս յետոյ դասեալ լինի քան
զանուն, զի նա գոյութիւն ունի գտեղի եւ
ոչ գնորդործութեան:

3 2Խոնարհմունքս հինգ են. սահմա-
նական՝ առնեմ, աներեւոյթ՝ առնել, հրա-
մանեան՝ արա՛, առնիցեմ՝ ստորադասա-
կան:

4 Տրամադրութիւնք երեք են. ներգոր-
ծութիւն, որ է գանեմ, կիր՝ գանիմ եւ կրա-
ւորական ըստ ներգործականին՝ զգենում:

5 Տեսակս գործոց ինչ ասին տեսու-
թիւնք եւ ոչ ըստ ինքեան գոյ նախագա-
ղափար եւ է նախաւրինակ՝ ոռոգեմ, <ա-
ծանցական> ոռոգանեմ:

6 Ձեւք յոլովահատածք լինին ի
զգեստս եւ ի սահմանս. պարզ՝ գիտեմ,
բարզ՝ ըստ գիտեմ, յարաբարզ՝ կարի քաջ
գիտեմ:

7 Թիւք ... ////

8 Դէմք երեք են, յորմէ եւ առով եւ
վասն ոյր:

9 Ժամանակ երեք են, անցեալն, ներ-
կայ, ապառնի: 10 Ներկայն ասաց կամ
զկայէն:

11 Եւ անցեալն ըստ չորից ունի գա-
նազանութիւն, յարածգական, յարակայ,

գերակատար, անորիչ: 12 Եւ լսեցուցանէ
յարածգականն մասն ինչ ունել ի ներկա-
յէն բաղազանութիւն, որպէս թԷ դեռ առ-
նելի. եւ յարակայն՝ զաւուրց ինչ կամ զամ-
սոց կամ զտարւոյ, էգործէի յասելն. եւ ա-
նորիչն գերեսեան ժամանակսն նշանակէ
զյարածգականն եւ զյարակայն եւ զգերա-
կատարն, որպէս անունդ նշանակէ, էգոր-
ծեսցի, ըստ այնմ թե լինի եւ է եւ ի բաղա-
զանութենէ լինի:

13 Եւ ստոյգ բայ է ներկայն, իսկ ան-
ցեալն եւ ապառնին՝ հոլովմունք ազդման.
Եւ առաւել ծանաւթագոյն մասն բանի, զի
անյայտք ի յայտնոցն փայլին իմացմունք
եւ տեսանելիք անտարակուսելիք քան
զանյայտսն, այլ եւ լսելութիւնք անհաւա-
տարմագոյն առ բազումս քան զտեսու-
թիւն:

<ԺԵ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԼԾՈՐԳՈՒԹԵԱՆ

2 3[Լծորդութիւնս դատեալ եղեւ ի
տաղաչափական կշռոց ուսումնավարժից
ոմանց, որք ի մակացութեան դեգերանս
կացին: 3 Ձի գսահմանաչափութիւն բա-
նին լծորդովն շինելն տեղ. այլ էր իսկ
ճշմարտապէս ի տեսակին խաւսից որպէս
բազուկ եւ մագուկ: 4 | Բայց ըստ մերումս
եւ այլ ինչ եղեալ է գիւտ առաջնոցն իբր
սոցա, նոցա, որ ոչ միայն յառաջ դասեցե-
լումն, այլ եւ յերկրորդիս խոնարհմանն,
որպէս կոփես եւ կոփեմ:

5 4Այլ գանազանապէս եւ ոչ անբա-
ժանաբար, որպէս ի զգայութիւնսն զուգա-
տեսութիւնս տեսանելեացն եւ 5ձայն ազ-
դեցական ընդունող6 առ բերումն մտաց եւ
7յերկրագործ տեսակ կենդանոյն հաւա-

մարդ մատուորի յանբաժանելին քան զկեն-
դանին
1 MS E եւ հաստատ<աղբ>ութիւնք-դատեցեալ]
om
2 M E huius capituli scholia a Խոնարհմունք usque ad
լինի, id est affectionum, specierum, figurarum, nume-
rorum, personarum, temporum explicationes, desunt
apud / M itaque post գնորդործութեան apud / E
sequitur եւ ստոյգ բայէ etc, quae habet etiam

3 de scholiis ad coniugationem pertinentibus v. supra
4 E անբաժանաբար] add է անուն լծորդութեանս
5 MS ձայն ազդեցականի] եւ ոչ այն ազդեցական
6 MS ընդունող
7 MS յերկրագործ տեսակ] յերկատեսակ

սարապէս ¹զուգիցն իմաստասիրել² առ ի գիւտ կերակրոցն:

<ԺԶ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ

2 [Ընդունելութիւն յանուանէ եւ ի բայէ ունի գիւրն էութիւն. եւ լինի մի մասն յութիցն եւ դէմք ոչ երեւին սորա եւ այլն ամենայն ըստ գործականին, զի որպէս դերանուն եւ մակբայն ընդ գոյացականիւն եղեալ լինին, այսպէս եւ սա ընդ ազդեցութեամբ. բայց հոլովումն ըստ առաջին մասին բանի, որպէս արարեալով արարելում:]

3 Այլ ընդունի եւ տեսակ կենդանոյ զհամախոհս յինքեան եւ զերկինս աստեղք եւ նիւթք ախտականիս զմարդիկ ³նա եւ զայլս ոմանս որոշուականն զուգանունապէս⁴ կոչմամբ զառանձնացելոյն միութիւն⁵, մանաւանդ թե միացելոյն առանձնաւորութիւն:

<ԺԷ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՅԱԻԴԻ

2 ⁶[Յաւրս յայլում լեզուի բազում ինչ ունի, / այլ ի մերումս սակաւ, զի հոլովք եւ թիւք միայն լինին. բայց զսերոցն ոչինչ նշանակէ: 3 Եւ է շրջաբերութիւն այսպէս. այս, այսմ, այսու, զայս, ո՛վ այս. եւ ըստ համարականումն միապէսն՝ եսն, երկուորապէսն՝ դուն եւ բազմաւորաբարն՝ դուքն, որ յամենայն մասունս գտանի, բայց ի նախադրէ եւ ի շաղկապէ:]

<ԺԸ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԴԵՐԱՆՈՒՆՈՒԹԵԱՆ

2 ⁷[Դերանունս փոխանակ անուան ասի եւ է ըստ աւրինակի դիմացն նախկին՝ ես, դու, նա. եւ երկիցս այս ստացեալքն՝ իմ, քո, նորա:

3 Բայց սերոցն ոչ այլափոխի ձայնիւ, այլ լրութեամբ եւ անուամբն նշանակի, եթե արք եւ կանայք եւ մանկուսք:

4 Եւ զանագան նշանակութեանց ուղղապէս՝ ես, դու, նա. եւ բաժանուականին՝ իմոյ, քոյոյ, նորայոյ. եւ պատուիրականին՝ ինձ, քեզ, նմա. եւ երթալոյն՝ ինեւ, քեւ, նովաւ եկի այսր. եւ աղերսականին՝ զիս, զքեզ, զնա. եւ հոչականն՝ դու: 5 Եւ սորայքն՝ իմ, քո, նորա. իմոյն, քոյոյն, նորայոյն. իմումն, ք<ոյ>ումն, նորայումն. իմովն, քոյովն, նորայովն եւ այլքն:]

<ԺԹ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՆԱԽԱԴԻՐՈՒԹԵԱՆ

2 Նախադիրս առ ի զարդ գեղեցկութեան ⁸յաւ<ը>ինեալ արուեստախաւսից, այլ⁹ ոչ առանց տեսակաց. եւ որոշեալն սահմանաւ հասարակ անուամբ զանագանի, զի թե ¹⁰ըստ մասին խնդրես, ելս¹¹ մեր յաշխարհէ ոչ է առաջին, այլ եւ հաւր վերջոյ է որդի: 3 ¹²Նա եւ ի յերկս աշխատսիրացն ¹³սահմանի սերմանիլն նախ¹⁴ քան հնձիլն ¹⁵եւ իմացեալն յետոյ ազդի¹⁶ բանիւ եւ ըստ¹⁷ գեղեցկապաճոյճ բանաստեղ-

1 MS գուգիցն] զի ի յերիցն ի մի
2 MS իմաստասիրի / E huius capitis scholiorum posterior tantum pars Moysis esse notatur apud, prior vero uncis saepia Anonymi censenda est / MS sed cum tota in prolata sit, non liquet, utrum Moyses ex Anonymo hauserit an commentator Moysis Stephanus.
3 M₁ M₂ E Գա եւ] Գախ (in marg emendatum in Գա եւ)
4 MS₂ զուգանունապէս
5 M₁ E միութեամբ; huius capitis eadem est condicio atque capitis praecedentis
6 in haec etiam scholia, quae Anonymi esse putantur, valent quae ad notata sunt

7 etiam huius pronominum tractationis condicio incerta est
8 MS յարիմեալ արուեստախաւսից] առեալ ի յարուեստախաւսից
9 M₁ այլ] om / E habet
10 MS ըստ մասին խնդրես] ըստ մտին խնդրին
11 MS ելս
12 MS Նա եւ] այլեւ
13 M E սահմանի] / M E սերմանի Գախ Գան հնձի
14 MS Գախ] om
15 MS եւ իմացեալն ... բանիւ] om
16 M₂ ազդի] ասի
17 M E ըստ] om

ծաց ութն, չըստ քեզ (եւ) ի² ի հետեւեալսն
3 եւ յայլ այսպիսի:

<Ի> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՄԱԿԲԱՅԻ

2 Եւ մակբայից ոմանք պարզք են, ոմանք ջոկադրեալք⁴. ոմանք պարզք եւ ուղիղք եւ ոմանք ընդ իրեարս շարեալք: 3 Են պարզք այս՝ վաղ, նախ. եւ ջոկադիրք՝ վաղվաղ, նախավաղ:

4 <1> Մակբայիցն եւ ժամանակ յայտնի են՝ այժմ, յայն ժամ, դարձեալ: 5 Մակբայի ժամանակ յատկական⁵, [որ որոշի ի հասարակականէն]:

6 <2> Եւ միջակութեանն] ... ||||

7 <3> <Եւ քերդութեանն>, մուրցացի, ծղացի, աքացի, ողկուզաւրէն, տարմաբար. Հոմերոսի՝ տեսեալ զաւր, զի հանդիսանայր ի պատերազմի եւ ժուովեին սակաւիկ սակաւիկ:

8 <4> Եւ քանակութեանն, որդոն (վասն զի թուի մակբայս) բազում անգամ, սակաւ անգամ:

9 <5> Եւ թուոյն յայտական, երկիցս, երիցս.

10 <6> Եւ (ներ)տեղականի... ի վեր եւ ի ստոր... Նոյնպէս եւ կալն մակբայ է, յորժամ ասեմ ի վայր կաց կամ ի ներտեղուջ, կամ ընդ տեղի կաց, կամ ընդ տեղ. որդոն ներ տան, ի տան կաց:

11 <7> Եւ ըզձից նշանակք են թե իցէ, աւշ, գուշ եւ յուշ:

12 <8> Խրոխտական կոչի, որ է իշտ, զմին այլն անգոսնէ:

13 <9> Սպառնական, որ սաստէ միւսումն, տիր, տի, զի տիրդ հիճկալ կոչի:

14 <10> Եւ հեշտականն] եւ որ մեծարէ, վաշ:

15 <11> Ծնորհակալոյն, յարքէն, դրուատ, որ է պարգեւ:

16 <12> Եւ ուռքականն] փարելի, փոխան:

17 <13> Ապաշնորհենին, ճառագէմ

18 <14> Եւ աւաղականն] վահ, վա ի վերայ բեկման:

19 <15> Եւ եղկականն] վայ, եղուկ, աղէտ:

20 ⁷<16>-<34> .... ||||

<ԻԱ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՇԱՂԿԱՊԻ

2 Շաղկապ է (բառ), որ շաղկապէ զտրամախոհութիւն: 3 Եւ շաղկապացն ոմանք ջոկամանք են եւ ոմանք անջատեալք:

4 <1> Զոկամանք են եւն (եւ ոչն):

5 <2> Իսկ անջատականք ասին այլ:

6 <3> Բաղմատք, որ ոճ իմն նշանակեն ի սկզբանցն եւ այսր:

7 <4> Եւ տարբաղմատ, որ իր է միջնորդին (զի թեպէտ):

8 <5> Փաստբանական, պատճառաբանական:

9 <6> Տարակուսականք ... ||||:

10 <7> Բաղբանականք] ... ||||:

11 <8> Թարմատ<ար>ք, զարդարականք:

12 <9>-<10> ... ||||:

<ԻԲ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԱՌՈԳԱՆՈՒԹԵԱՆ<Յ>

2 Առոգանութիւնք են տասն: 3 Ի տասն ժուովեաց զամենայն սահման կար-

1 M E ըստ Բեզ] գԲեզ
2 MS ի] om
3 M E եւ այլ այսպիսիք
4 MS₂ ջոկադրեալք] անջատականք (MS; emendavit in mg)
5 յատկական] falsa lectio pro յարակայական artis
6 եւ քանակութիւն codd

7 MS haec fragmenta commentarioli in adverbium, perinde atque ea, quae statim de coniunctione, prosodiis, pedibus exponuntur, exstant apud in Stephaniana scholiorum parte; Stephanus autem non ex ipsa arte, sed ex Moysis opere hausisse videtur. որդոն] երկրորդ ոմն codd

դացողութեան. շեշտ՝ վերացման ճայն, բուլթ՝ հարթ, որ ոչ ի վեր եւ ոչ ի վայր. պարոյկ, որ երկարացուցանէ զմէջ տանն. սուղ, որ սակաւիկ մի դատարուամն առնու. թաւ, որ զբան թանձրացուցանէ ի լսելիսս. սոսկ, որ սուր անցանէ. ապաթարց աւրէնս՝ ուսոյց. ենթամայն աւրէնս. ուսոյց. ստորատ ի խոնարհ կայ, որ է յետին (թե արարից զայս):

<ԻԳ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՈՏԻՑ

2 Ոտք են պարզք երկոտասան:

3 Ոտք վասն այնորիկ ասին, զի որպէս կենդանի մարմին ի վերայ ոտից հաստատուն կայ եւ թռչունք ի վերայ թեւոց եւ գոյք ամենայն ի վերայ միջնուանն.

4 Առաջինն՝ համբոյր. համ երեք գիր է եւ ոյր-ն երեք, եւ երկուքն եւս երկարք լիազիծք քառամանակ, Մաշդոց. Մաշ երեք գիր է եւ դոց-ն երեք՝ վեց եւ քառամանակ, զի <յ>առաջին վանգն այբն լիաճայն է եւ շայն կիսաճայն. յերկրորդ վանգին -ոց սուղ է եւ ց կէս եւ դոքա քառամանակք կոչին:

5 բ. Մեծասար՝ երկայնն առաջին, ներկայնէ եւ նաղաւտէ, յերկայնէ եւ ի սակաւէ, եռամանակ, որգոն Դաւիթ. զի Դաւն երիք գիր է եւ -իթն երկու, յերկայնէ եւ ի սղէ:

6 գ. Մեծավերջն, որ վերջն շատ է քան զառաջն, նաղաւտէ <եւ> ներկայնէ, եռամանակ, որգոն Կորիւն. վասն զի Կոսուղ է եւ -րիւնն շատ, վասն այնորիկ նաղաւտէ զառաջն եւ ներկայնէ զվերջն:

7 դ. Անգայտ] ցանցառ յերկուց աղաւտաց, երկամանակ, երկու ժամանակ. ցանցառ եւ սուղ երկամանակ, հիկէն Ենոք. զի Են- եւ -ոքն երկու երկու գիր են, յաղագս այնորիկ կոչի անգայտն եւ յերկուց աղաւտաց:

8 Արդ զերկավանգսն կատարեաց եւ յեռավանգսն փոխեցաւ եւ դնէ <ա.> զԱբրամ ստեղն (ընդ մէջ թարգմանի), յերկայն եւ յերկուց աղաւտաց:

9 բ. Վերջատանջ՝ վերջն աղաւտ է, սակաւանայ եւ նուազէ. ¹(երկայն է մինն, որ առաջին. Սաղոմոն. Սաղ՝ երկայն, ոմ, ոն՝ սուղ եւ սուղ):

10 գ. Քուաբորբ՝ առաջն ներկարէ եւ նաղաւտէ եւ ներկայնէ² հինգամանակ, Ամբակում. Ամբ-ն երկայն է, -ա- կարծ եւ -կումն երկայն է:

11 դ. Քուաղաւտ՝ առաջն աղաւտ է, սակաւանայ, եւ ներկարէ եւ նաղաւտէ, քառամանակ, Փիլիպպոս. Փի՝ կարծ, -լիպ(պոս)- երկայն է եւ <-պոս կարծ>:

12 ե. Հաւեղն, որ է սիկզբն, յերկուց երկարաց եւ նաղաւտէ հինգամանակ, Յովսեպոս. զի Յով-ն երկայն է, -³սէ- երկայն եւ -պոսն կարծ:

13 զ. Աւարտեղ, որ է վերջնաղաւտ, յերկուց երկարաց, հինգամանակ, Եղիշա. ⁴Եղ- կարծ է, -իշ- երկայն, -ա երկայն:

14 է. Ներգեւն՝ նուաստք, ներից աղաւտաց, եռամանակ. վասն այնորիկ ասի յերից աղաւտաց, զի երեքեանն կարծ են:

15 ը. Սոնք, որ է ստուարք, ներից երկարաց, վեցամանակ, որ է Յովհաննէս. եւ երեքեանն երկայն են, զի սովորութիւն է տաղաչափաց զերկայն զվանգսն առաջ առնել:

1 per confusionem quandam hic posita sunt quae de dactylo dici poterant
 2 ներկայնէ] ներգեւ codd
 3 սէ կարծ եւ պոսն երկայն codd
 4 եղ կարծ եւ շա երկայն codd

**ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ՄԵԾԻ ՔԵՐԴՈՂԱՅԱԻՐՆ ՄՈՎԱԵՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
[ՅԱՂԱԳՍ ՄԻՈՅ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԻՆ ՄԱՐՄՆԱՑԵԼՈՅ]**

1 Յաղագս ի յուրվիցն կատարեալ կենդանի՝ ընդէ՞ր մի բնութիւն, այլ միոյ կենդանոյն հարկ է եւ բնութիւն մի լինել: 2 Ահա եւ արարչական բանին տնաւրէնութեանն մի՛ բնութիւն ասի ըստ աստուածային գրոց եւ եղծ զբաժանուացն զանքննելի աստուածութեանն գործ, նախախնամաւղ արարչութեանն ո՞ կարասցէ հասու լինել պատմե՛լ, սահմանադիր լինել բանիւ, զի անգիտելի¹ նշանակեցաւ որպէս զոսկերս յորովայնի յղեացն²: 3 Եւ լինելութեանն³ իսկ ծանուցումն մեծի մարգարէին՝ սանձահարելով դադարեցուցանէ առաւել քան զչափ խորհաւորսն⁴, զի անխոնջ իմն եւ հրաշալի հրամանաւ զբոլոր գոյացելո՛ցն պատմէ յարմարութիւնս եւ զկազմութիւն տիրական մարդոյն, եւ զորպիսութիւն ընդհանուր⁵ կենդանեացն լռելով, բանականաւն միայն պատուեցելոյ իմանալի ձեռաւք⁶, զի ի⁷ հոռոյն ասէ կառուցանել մարմին եւ փչել շունչ եւ հոգի, եւ զո՞ւստն եւ զի՞նչն ոչ⁸ հոլանէ, զի փոքրն անձառութեամբ ուսուցանելով պատմել, կարճեսցէ ⁹ի վեհագոյն պատճառէն, զտարապատկան խնդիրս¹⁰ յուզել, բաւական համարելով զաստուածաշունչ գրոց գլխաւորութեան կէտն:

4 Արդ, զի զամենայն ¹¹զստեղծելոցն ճշդիւ եւ համառաւտաբար կատարէ զվերծանութիւնն, ազդարարական շնորհիւ Սուրբ Հոգոյն, երեւելի է. բայց արդեամբ¹² զչինութեանն յարմարութիւն չհամարի՛ իրաւացի ուսուցանել. ընդէ՞ր արդեամբ, զի կարծուական եւ շարժուն վարկանի զառաջադրութիւնն: 5 Քանզի վարժեալ էր բովանդակ ¹³եզիպտական քննութեանցն խրատուք, եւ զիտէր զգուպարս ստեղծմանցն, որ ի նմա եւ եղծից:

6 Վասն այնր ոչ ճոխաբանէ յինքենէ ինչ, կամ ի շահեալն պիտակաբա՛րն հրահանգաց: 7 Մանաւանդ թէ չթուացուցանէ իսկ ¹⁴պարգեւաւղ վերակացութեանն զգետնաքարչիցն ի կիր առնուլ վսեմախոհութիւն¹⁵: 8 Այլ անսայթաք եւ ճշմարիտ սահմանաւ աստուածային հաճոյիցն, սքանչելի նորակերտութեան ցուցանէ հաստատութիւն, եւ աններհական¹⁶ զնոյն մարգարէից եւ առաքելոցն, վկայեալ մատեանքն¹⁷ մեծարին ի տիեզերական եկեղեցիս¹⁸, ըստ արժանի վայելչականն ընդունելութեանն: 9 Բայց ունի եւ ինչ յունական հետազաւտութիւնն, եւ առ սուրբ կտակարանսն¹⁹ փոքր մի յանկուլութիւն²⁰: 10 Քանզի ընկալան որպէս յաւետախա-

1 B անգիտանալի
2 B յղեաց
3 B լինելութեանցն
4 B խորհողս
5 B ընդ հոռի փիլ ընդհանուր
6 B ձեռաւք
7 B չի՞ր ի
8 B որ
9 B հոգւոյն փիլ ի վեհագոյն
10 B խնդիրսն

11 B ճշգրիտ փիլ զստեղծելոցն ճշդիւ
12 B բնութեամբ
13 B եզիպտացոցն խրատաւ փիլ եզիպտական քննութեանցն խրատով
14 B պարգեւն վերասացութեան
15 A վսեմախոհութիւն
16 B աններհական
17 B մատենիցն
18 B եկեղեցին
19 B կտակսն
20 B յանկուլութիւն

զաց աղբերէ՛¹, յերջանիկն Մովսէսէ՛² յաւ-
գուտ՝³ ի տիրական պարապմանցն իւ-
րեանց, եւ է, զոր քատակելով իմաստասի-
րութեանն, հաւանականս խաւսեցան:
11 Ձի գմարդ ի չորից նիւթոց բնաւորե-
ցին՝ ի հուռոյ, եւ ի ջրոյ, եւ յաւդոյ, եւ ի
հրոյ, յաղագս ⁴Ջերմութեան եւ ցրտու-
թեան, եւ խոնաւութիւն, եւ ցամաքութի՛ւն
ի նմա համեմատելով. եւ զանճն եռամասն,
եւ գոյ հնար դատուութեամբն յաւելուլ եւ
պակասեցուցանել ըստ մասանցն, որ ի
չնչականսն եւ ի զգայուն կենդանոջն⁵ եւ
ի բանականումն եւ յանհատին հարցա-
փորձի բնութեան⁶ անուամբն յեղանակե-
լով: 12 Ձի այսքանեացս⁷ կատարելութիւն
մարդոյն, ընդէր ասի մի բնութիւն. զի առ
հասարակ սեռին ⁸անստգտանելի է սահ-
մանդ: 13 Իսկ ի վերայ անհատին առաւել՝
⁹պարսաւելի, եւ եւս յորովիւքն մաքառի-
ցիմք: 14 Քանզի մարմին իսկ չէ հոգի, եւ
ոչ անճն՝ մարմին եւ կիրք, այլ եւ ա՛յլ եր-
կաքանչիւրոցն, եւ անզանդ եւ անչփոթ է
կցորդութիւնն¹⁰, եւ յայտնի է¹¹ այն ի բա-
ժանմանն: 15 Այլ զի անճեղքելի եւ ան-
անջատ պատկանեալ յարդարեցաւ տե-
սակն, թերեւս անբաղայաբար¹² կոչեցաւ:
16 Մի զի՛ յիմանալի ի բաց արձակութե-
նէն, զարմագան¹³ ունի անբաժանութիւն,
եւ ի գատուցմանն ոչ եւս կարէ անուա-
նիլ¹⁴ նոյն:

---

1 B աղբիր
2 B Մովսիսէ
3 A աւգուտ
4 A ջերմութիւն եւ ցրտութիւն
5 B կենդանովն
6 B բնութեամբ
7 B յայսքանեացս
8 B անստգտանելի փիս անստգտանելի է
9 B պարսաւի. զի՞ եւս յորովիւքն մաքառիցեմք փիս
պարսաւելի ... մաքառիցիմք
10 B կցորդութեան
11 A չի՞ է
12 B անբաղարար
13 B զարմագան
14 B անուանել

17 Այսպիսի ուրեմն գաղափարաւ եւ
արարչական Բանին իմանի տնաւրէնու-
թիւնն: 18 Թէպէտ եւ ո՛չ զաւրէն հասու
լինելով միտք մեր, զի համանգամայնիւքն
գերազանցեալ եւ անյագ է առեցումն ի
մէնջ անչափ¹⁵ իսկութեանն. չգո՛յ հուն¹⁶
յերկուանալ ումեք, այլ զի անդր եւս¹⁷
քան զհրաշս է խոնարհելն, զծառային¹⁸
ընդունելով¹⁹ պատկեր՝ ոչ յեղլով կամ
սպառելով ի բաց բարձութեամբ միոյն
զմիւսն, այլ անմեկնելի՛ հազորդու-
թեամբն: 19 Վասն որոյ ի դէպ եւ յո՛յժ
ճահուագոյն թուի խոստովանուաց մի
բնութիւն ասելով. զի եւ յաջմէ՛²⁰ նստեալն
համեմատութեամբ մի՛ Տէր քարոզի: 20 Ա-
պա եթէ հակառակս ինչ վարկանիցին ո-
մանք, զպատասխանեալդ անկարելի հա-
մարելով, որպէս թէ երկուս բնութիւնս
պատշաճ իցէ ասել, գիտասցեն զի զնոյն
զանհնարութիւն եւ ի մարդումն գոյ հնար
նկատելով ճանաչել²¹ ոչ միայն ի փիլիսո-
փայական ստորոգութիւնսն, այլ եւ սուրբ
գիրք աստուածաշունչք: 21 Թէպէտ եւ
բնութեանց²² վարդապետութեամբ²³ ոչ
վարին, որպէս նոյն ինքն²⁴ տեղեկացուցա-
նեն պատմութիւնքն, սակայն պատուա-
կանն յաւէտ յարգանաւք, եւ արհա-
մարհքն բազում միջոց ունին տարբերու-
թեամբ²⁵: 22 Ձի մարմին յանարգ կաւոյ
ստեղծանիլ զեկուցին՝ եւ շունչ եւ հոգի ա-
նեղին փչումն: 23 Ծանուցանէ եւ նուր-
րականն առաքեալ ստուգիւ գիտելով զիւ-
րաքանչիւրոցն զանագանութիւնս, եւ ա-

---

15 B այնչափ
16 B հնար
17 B չի՞ եւս
18 B գաստուածային փիս զծառային
19 B ընդունել
20 B յաջմէն
21 A ցանաչի
22 B բնութեանց
23 B վարդապետութեան
24 B նոյնքն
25 B սուր բարկութեամբ փիս տարբերութեամբ

դաւթէ՝ Անբիծ պահել գեոգի եւ զմարմին
 եւ զշունչ միմչեւ ի գալուստն Տեառն¹։
 24 Լուսաւորագոյնս եւ Փրկչին վարդա-
 պետութիւն յայտնէ՝ ¹զհոգին առաւել ա-
 սելով քան զմարմինն, եւ այլք բազմապա-
 տիկք յաղագս նորին։

25 Արդ զո՞ ի նոցանէ կանգնիցէ ըն-
 կեր, զերկուս կամաւղան ցուցանել բնու-
 թիւնս Ապուղինարի լինելով ջատագով եւ
 նորին հետեւեցելոց, որ են աղճատանք, եւ
 շամբուշ յիմարութեան ձեռնարկութիւն։

26 Զի թէ չէր ըստ պատկերի գումարու-
 թեանն մի, բոլորեցունց ծանաւթանայ այլ
 եւ այլ գոլ։ 27 Բայց թերեւս ասիցեն, եթէ
 մարմնոյ կազմութիւն արարածական է՝ եւ
 թէպէտ յոգունց² գոյ հնար, մի ասել։

28 Իսկ անբաղդատելի արարաւղին ո՞չ եւս
 նոյնպէս։ 29 Թէ այդպէս³ իցէ, ուրանալ
 պարտին եւ զմարդանալոյն վկայութիւնս։

30 Բանն մարմին եղեւ⁴, ասէ, եւ զծառայի
 առնու զնմանութիւն, զի գայն ուսուցանէ
 առնու՝ զոր ոչն ունէր յոր չբռնադատե-
 ցան⁵ յումեքէ, եւ ո՞չ ամաւթ վարկաւ
 յոր չէաք յանգ⁶ եղբայրութեան, եղբարս
 անուանեաց։

31 Ապա թէ այնչափ անկա-
 րելի համարեսցին⁶ զմիաւորութիւնն,
 պարսաւելով զքաղցրութեամբն խոնար-
 հաւ յանչփոթութիւն եւ զանգումն փաս-
 տաբանելով մի՞ եւս վարեսցին ձայնիւ
 միաւորութեանն՝ մանաւանդ դիմացն։

32 Որ ի կերպարանս Աստուծոյ էր, ասէ,
 զկերպարանս ծառայի էառ⁷։ 33 Տեսանե՞ս,
 զի կերպ եւ կերպ ասէ, զո՞ր արդեաւք կեր-
 պարան զանգեալ եղծանիցեն, ըստ նոցա

դաւանութեանն, զի թէ զբովանդակին
 հպաւորութիւն խառնակումն պատճառին՝
 զնոյն եւ դիմացն պարտին իմանալ. ծա-
 դո՞ւ արժանի են բանքն. զպատուականն,
 ոչ զանգիտես, ըստ նոցա աղմկեալ⁷ եւ
 խառնափնդորեալ վարկի⁸ յանձն առնուլ,
 եւ զայլսն եւս ⁹սարսափեալ քստմնին. զի
 ըստ առասպելական բարբաջմանցն,
 զգլուխն մի գոլ ստեղծցեն եւ զտտունս
 երկաքանչիւր։

34 Աւա՛ղ թշնամանացն, որ լի է դառ-
 նագոյն ամպարչտութեամբ. մինչդեռ զմեզ
 բամբասէին, տիւմարս եւ հայհոյիչս գոլ
 յաղագս զմարդկայինն նաւթձել անգատա-
 նելի, ինքեանք ոչ զտնտեսութեանն լոկ
 պատառեալ անջատեցին զսքանչելի
 փրկութեանն անքակութիւն, այլ զնորին
 իսկ էակից Հաւր Բանի¹⁰ բնութիւն։

35 Քանզի զԱստուածային զղէմն, այլայ-
 լելի՛ բացայայտեցին, միաւորութեամբն
 զանգեալ եւ շփոթեալ, որպէս իւրեանց լե-
 գուքն վկայեն, եւ զայլն ամբողջ պահել,
 զի առանց կերպարանի հնարեցին¹¹ ցուցա-
 նել զանձնաւորութիւնն Որդուոյ։ 36 Նոյն-
 պէս եւ զմարդոյն՝ ի խելայեղ բարբաջանս
 ընկղմին, եւ զյաւիտենական կորուստն
 ժառանգեն, զայսպիսի սոսկալի պղտորու-
 թիւնս¹² զգայութիւնով¹³։ 37 Ոչ գիտեմք ուս-
 տի՞ եկին յայս¹⁴, զի հաւատ, որ ընդ տիե-
 ղերս տարածեալ բարբաջնի, յետ զմարմին
 եւ զհոգի եւ զմիտս ստանալոյ Բանին, մի
 Տէր զՅիսուս Քրիստոս քարոզեն. ի կեն-
 դանարար բերանոյն բղխեալ¹⁵ պատգամս
 ոչ դոյզն ինչ մարդոյ, այլ որ ի ծոցոյ

« Հմմտ. Ը Տէմ. Գ 14 :
 1 B գեոգի առաւելմ
 2 A յոբունց
 3 B այսպէս
 4 Յ՝ՎԸ՝ Ը 14
 4 B չբռնադատեցան
 5 A յանկ
 6 B համարին
 7 Տէ՛՝ՓԼԷ՛՝ Բ 6 :

7 B շմկեալ փիս աղմկեալ
 8 B վարկանի
 9 B սարսափելիք սմին փիս սարսափեալ քստմնին
 10 B ի փիս Բանի
 11 B հնարեսցին
 12 B սրբապղծութիւնս փիս պղտորութիւնս
 13 B զգայցելով
 14 B չի՞ յայս
 15 B բղխեալ

անսկզբնականի Հաւրն է¹, նմա՛ վկայեն պատմել, եւ զսխրագործականսն եւ զաղ- քատութիւնն նմին մարմնովն ծագեցելու՞մ, անքակելի բարբառին: 38 Եւ ճշմարտիւ գոյ զնոյնս յարաբարդեցելումն² տեսանել. զի եթէ մոլեգնեալ ըստ ոմանց, քարկո՛ծել ոք փութասցի, մարդ է, եւ թէ նշանս խնդրել բարեպաշտաբար յորդորիցի, Աստուած իսկապէս: 39 Քանզի մի՛ եւ ո՛չ երկուս անձնաւորութիւնս տեսին ի Տեառնէ ապաքինեալքն, եւ զերանութիւն ընկալեալք:

40 Զի՞նչ եւ աստանաւր կամիցիս, ո՛վ անջրպետողդ. ուրեմն աստուածային դէմն ի մարդկային յանհաւասար բնութեանն միաւորեալ անարգութի՞ւն կրեաց, միշտ մնալով յանպատուին. եւ թարց պատկերի մնացեալն զգերազանցութեանն ընկալաւ ճոխութիւն: 41 Քստմնի՛մ յաւեժ³ սարսափմամբ յամպարչտութեանս յամելով⁴ թշնամանս. քանզի պարտ է կամ ըստ արժանի միաւորութեան ի բաց թուուլ զանուպայ բաժանմունս, կամ ամենեւին իսկ ուրանալ: 42 Ընդէ՞ր իսկ կրճատել սիրէք կիսով հաղորդութեամբդ, որպէս թէ երկու կատարեալ⁵, ոչ կարէ մի կատարեալ լինել. զայդ հարկաւորութիւն⁶ իմաստուն եւ առաւել բարգաւաճեալն հովիւ ուսոյց Բասիլիոս՝ յամալթ առնելով զժպիրհ խոսքեանն, եւ կատարեալ անշփոթ տնաւրէնութեանն⁷ Աստուծոյն եւ մարդոյ մի բնութիւն ասել՝ զնոյն զմի զտնաւրինական եղելութիւնն: 43 Եւ Յովհան Կոստանդնուպալսի այցելուն ի Փիլիպեցւոց թղթին ընդդէմ հերձուածուացն դաւանեաց. Մի՛ շփոթեսցուք, ասէ, եւ մի անջր-

պետ ի մէջ արկցուք, վասն զի միութի՛ւն խոստովանիմք⁸, եւ ո՛չ քայքայութիւն ինչ եւ լուծումն այսր բնութեան յայն, կամ այնր՝ յայս, այլ միացեալ ասեմ եւ մի լեալ: 44 Նոյնպէս եւ մեծն Յուլիոս՝ ի թղթին, որ առ երջանիկն Դիոնիսիոս Աղեքսանդրացի: 45 Եւ Կիւրղոս յԱղեքսանդրացւոց քաղաքին պայծառացեալ՝ յերկրորդում ճառին, որ առ Սուկենոս Դիոսկուրացի⁹, եւ յորս առ Նեստորն, եւ որ ի մեկնութեան հաւատոյ երեք հարիւրոցն¹⁰, եւ Երեքթեայ¹¹ երանելոյ Անտիոք Պիսիդեայ եպիսկոպոսի, ի յաստուածայայտութիւնսն, ի Կոստանտինոյպալիս¹². եւ Գրիգորիոս Նեոյկեսարացի, յորում ըստ մասին հաւատոյն. եւ Եփրեմ ի ճառին որ ի Սուրբ Երրորդութիւնն¹³. եւ Գրիգորիոս Նազազացի, աստուածաբանութեամբն մեծարոյ, յոլովագոյնս¹⁴ ասելով ժամանակի զարմանս եւ այլ անթիւ հովիւք ուղղափառութեան համաբարբառք սոցին¹⁵ մի Տէր, եւ մի զնորին բնութիւն զիտելով՝ անբաժ միաւորութեամբն աւետարանեալ¹⁶ յաշխարհի, հաւասարելով առաքելոց եւ մարգարէից

1 B էր
2 B յարաբարդելումն
3 B յաւեթ
4 B յասելով
5 B կատարեալի
6 B հնարաւորութիւն
7 B տնաւրէնութիւնն

8 B խոստովանիմ
9 Տե՛ս Ա. Կիւրեղ Ալեքսանդրացի, Գիրք Պարապմանց, Կ. Պոլիս, 1717, նաեւ՝ ՄՄ՝ ձեռագիր 2966, թերթ 151աբ՝ Սուկենոս եպիսկոպոս Դիոմիդիոսի եւ Սուրկենոս եպիսկոպոս Դիոկեսարոյ ձեւերով, յունարէն՝ *Somykeuson ejpivskopon ths Diokaisarevwn*
10 Ճառն իրապէս պատկանում է Ապոդիմար Լաոդիկեցու գրչին: Տե՛ս Բ. Ուտիէ, Ապոդիմարի մի քննարկի հայերէն թարգմանութիւնը եփրեմի ամուան տակ, ԲՄ, թիւ 12, Երեւան 1976, էջ 163-166:
11 B Գթեայ
12 Տե՛ս Կնիք հաւատոյ, աշխատասիրութեամբ՝ Կարապետ եպիսկոպոսի, Ա. Էջմիածին, 1914, էջ 211-229:
13 Տե՛ս Տիմոթէոս Կուլ, Հակաճանապարհի առ սահմանեալսն ի ժողովոյն Քաղկեդոնի, Ա. Էջմիածին, 1908, էջ 277, նաեւ՝ Կնիք հաւատոյ, էջ 107-108:
14 B յոլովագոյն
15 B նոցին
16 B աւետարանեցին

պատգամաց, որք վայելչական լծակցութեամբ ակարտեն զխորհուրդ միաւորութեանն:

46 *Ձի աստուածափառ նախամարգարէն, զի փայտէն կախեալ կեանս կոչէ՞, եւ որդին Որոտման Յովհաննէս՝ նշմարիտ Աստուած եւ կեանս յաւիտեականս՞:* 47 *Սերովբէից տեսաւ Նսայիաս, զի կուսէն ծնիցեալն ընդ մեզ Աստուած լինել նոխարանէ՞:* 48 *Եւ Տարսոնացի փողն բարեճեազոյնս գոչելով հնչեցուցանէ զբարբառն՝ Մի՛ կարծէք, ասէ, ի ժամանակեան կուսէն առնուլ զսկիզբնն. զի Աստուած առաքեաց զՈրդին իւր, որ եղել ի կնոջէ, եւ եմուտ ընդ արիւնաւի՞ զաւրինաւորսն ապրեցուցանելով:* 49 *Եւ դարձեալ նոյն տեսանալ, հանդերձ միւսովն, թէ՛ Ոչ Վատգամաւոր ոք եւ ոչ հրեշտակ ոք, այլ ինքնին Տէր փրկեաց զմեզ. Չոր ինքնին իսկ կենարարն ուսոյց, ի խաւարէն բուժեցելում կուրին ասելով. Դու հաւատաս յՈրդի Աստուծոյ, եւ նորա զարմացեալ, զՈվն առաջի դնէր, եւ նա ասէ. եւ տեսէր զնա, եւ որ խաւսիդ ընդ քեզ, նա՛ է՞:* 50 *Եւ Երեմիա ասէ. Բայ՞, սա է Աստուած մեր՞, ընդ որում ոչ համարեսցի այլ, որ ետ զիմաստութիւն Յակովբայ. յետ այսորիկ ի՞՞ յերկրի երեւեցաւ եւ ընդ մարդկան շրջեցաւ՞:* 51 *Երեւեալն յաշխարհի աղաղակէր, զնոյն հաստատելով, թէ Որ առաքեացն զիս Հայր ընդ իս է, եւ որ տեսանէ զիս, զՀայրն իմ տեսանէ, զի ես եւ Հայր իմ մի՛ եմք՞:* 52 *Եւ թէ՛-*

պէտ եւ զբազմապատիկսն եւս քննեսցուք կամ քննեսցէ ոք յաղագս այսորիկ՝ յայտարարութիւնս ի Սուրբ Գիրս՝ ոչ ուրեք գտանի երկուց բնութեանց բաժանելոց հանկանակաւ բաշխել տալ, այլում՞ մարմնով յայտնեցելում, նոյն հովիւ եւ ոչխար, քահանայ եւ պատարագ, ճանապարհ եւ դուռն, լոյս եւ ճշմարտութիւն: 53 Իսկ եթէ ըստ արտաքին փիլիսոփայիցն պանծացեալ, մարտնչել պէս պէս բնութեամբ թէպէտ ակտար է նոցայն բազում իւրք յաստուածապարգեւ պատուիրանէն՝ բեր, աղէ՛ անցուցուք ի հանդիսի, քուայայտելով զխղիւսայթեալսդ: 54 Քանզի նշանակեցաւ ի մէնջ փոքր մի եւ յառաջագոյն, զի մարմին չէ հոգի, եւ ոչ շունչս, որ ի մեզ՝ մարմին. թողցուք զայլսն եւս: 55 Արդ, մի բնութիւն բանին աստուածութիւնն՞ է, իսկ միւս եւս ընկեր շարայարմարութեանն՞ կամ զուգաճանապարհորդութեանն, ըստ անուղղայ բարբաջմանցն. զոր՞ կանկնիցեն ի մարդկային բնութենէն՞ զհոգին առանց մտաց, թէ՞ զանզգայ մարմինն, զի ոչ եւս գո՛յ հնար յաղագս այսորիկ ճոռոմել, մի բնութիւն ասելով զմարմին եւ զանձն: 56 Ա՛յդ ուրեմն է՞ բարձրալան աղանդոյն խորհուրդ, որ նման է գերեզմանաց բռելոց. զարտաքոյսն՞ գեղեցիկ կեղծաւորելով, եւ ծածկեցելոյն փեռեկումն՞ ժահահոտութիւնս բղխէ:

57 Աստանաւր անբաւ տարակուսանաւք ունին պապանձել պարտութիւն յանձն առնլով, զի թէ երկուս ասել մաքառին, զմարդկային բնութիւնն ակցտեն, զրկելով զհոգին կամ զմարմինն ի փրկութենէ առաւղին: 58 Նոյնպէս եւ զաս-

« Տէ՛. ԲՕ. ԻԸ 66:
բ Ը Յ՞. Ե 20
գ Տէ՛. Ե՞. Է 14:
դ Գ՞. Դ 4
1 B պատգամաւորաւ եւ ոչ հրեշտակաւ
2 B զի ինքն փիլ գոր ինքնին
է Տէ՛. Յ՞. Թ՞ 35-37:
3 B Բայց
4 B չի՞ մեր
5 B չի՞ ի
շ Բ՞. Գ՞ 36-38:
է Հ՞. Յ՞. Ժ՞ 9-10:

6 A այլ եզում փիլ այլում
7 B աստուածութեանն
8 B շարայարութեանն
9 A գո փիլ գոր
10 B չի՞ է
11 B զարտաքինսն
12 B փեռեկտուրն

տուածայինն հատանեն յերկուս, զգէմն ընդ մարդկային դիմին միաբանելով. եւ թէ հաւանեացին միաւորութիւն խոստովանելով, որպէս էն իսկ, ո՛չ եւս այլ համարձակեացին անդուռն բերանովք երկուց ձայնիւ զաւղանջել:

59 Այլ մեք, ո՛վ սիրելիք, յամենայնի կարող եւ բաւական զանակզբնական էութիւնն Հաւրն երկնաւորի փառաբանեսցուք, որ իմանալի ձեռաւքն զմարդոյն յարմարեաց կազմութիւն. այսինքն Որդւովն եւ Սուրբ Հոգւովն, ո՛չ որիչ զարտաքին կամ զներքին մարդն ասել, այլ՝ մի: 60 Եւ զարարչական Բանին գտնաւրէնութիւնն ի Մարդ եւ յԱստուած, մի յաւակնեալ բաժանեսցուք ամպարչտաբար, զի խորհուրդ է անքննելի. գուցէ ի փայլակնացայտ մեծի աւուր գալստեանն, եւ զմեզ հրամայեսցէ կտրել ընդ մէջ՝ ¹յառաջ՝ հետեւող հրոյն ընդ կեղծաւորսն տալով բա-

ժին. այլ ամբիծ հաւատով հանդիպել նմա, զի մի տէրութեամբ եւ կերպարանաւք ծագելոց է արեգակն ի բարձանց փառաւք Հաւր եւ ոչ երկուք: 61 Եւ յայնժամ հայեացին ի նա բաժանաւղքն, որպէս որ խոցեցինն, սաստիկ ամաւթ կրելով յաւիտեան եւ յաւիտեանս յաւիտենից:

62 Ձայս քեզ փոքր ի շատէ պատճառ յանդիմանութեան, յաղագս բաժանեալ ուսման այլանդակացն, զի ծանիցես, ո՛վ աստուածասէր, յոմանց փախչել, եւ բաղձալ անսասանելի եւ անշուշտ հաւատոյ դաւանութեան ի մարգարէիցն տնկեալ, եւ յառաքելոցն զարդարեալ, պայծառացուցանելով ընդ տիեզերս, զի ընդ նոսին եւ պարգեւացն հասանիցեմք, շնորհաւք եւ մարդասիրութեամբ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ընդ որում Հաւր եւ Հոգւոյն փառք յաւիտենի՛ց յաւիտեանս:

1 Բ յառաջահետեւող

Ի ՀԱՄԱՏՈՅ¹ ՃԱՌԵՆ ՄՈՒՎՅԱՍԻ ՀԱՅՈՑ² ՔԵՐԹՈՂԱՅԱՐՆ³

1 Մարդկայինն եւ աստուածային բնութիւնք, եւ որ⁴ յերկրէս եւ որ յերկնից⁵ եկեալ⁶ սակս⁷ յերկնայնումն⁸ ծածկելովն եւ ընկղմելովն⁹. վասն զի առ Աստուածն Բան միաւորեցաւ, եւ նորին¹⁰ փառաց եւ բնութեան գտաւ¹¹ Հաղորդ, եւ առ նորին յարմարեցաւ շարժութիւն կամաց: 2 Քանզի յաղթէ¹² զաւրաւորն տկարագունին ընդ ինքեան զնա խառնելովն¹³ եւ միացուցանելովն¹⁴ միով բնութեամբ անշփոթ եւ անբաժանաբար ի վեր քան զմիտս եւ զբանս. եւ յետ անճառ միութեանն¹⁵ ոչ իշխեցից¹⁶ երկու բնութիւն ասել, այլ մի Որդի, մի նորա զէմ եւ մի բնութիւն, մի զաւրութիւն, մի կենդանութիւն¹⁷:

3 ՆՈՐԻՆ՝ ՅԵՏ ՍԱԿԱԻՈՒՑ

4 Արդ՝ մեռանի ըստ մարմնոյ կենդանին յաւիտենական, զի իւր ինքեան էր

մարդկայինն¹⁸ ըստ որում անքակ Բանն էր միացեալ ըստ նմին բանիւ. եւ անշնչացեալ¹⁹ մարմինն ի խաչին կենդանի էր Աստուածութեանն²⁰ միաւորութեամբ, եւ մերկացեալ մարմնոյն²¹ շունչն²² իբր²³ ոչ մերկացեալ Աստուածութեամբն²⁴, որ եւ ընդ նմա եւ ընդ մարմինն միացեալ էր ի գերեզմանին եւ ի դժոխս:

***

5 Քանզի մեռաւ Աստուած եւ մահուամբն զմահ մեռոյց. վասնզի մեռաւ անմահականն՝ տակաւին անմահ ի մեռելութիւն մնալով:

---

1 է հաւատյ
2 է չի՞ Հայոց
3 Բերթողայիօրն
4 Գ.Գ.Զ.Է մարդկայինն աստուածային եւ որ
5 Գ.Ե.Է յերկրէս յերկնից / Դ յերկրէս յերկնի / Զ երկրէս յերկնից
6 Դ եալ փիս եկեալ
7 Զ սակս
8 Զ երկնայնումն
9 Ա չի՞ եւ / Զ եւ ընկղմելովն
10 Դ որուն փիս նորին / Ե.Զ նորուն
11 է գու փիս գտաւ
12 Զ աղթե
13 Ա խառնելով
14 Ա միացուցանելովն
15 Ա.Զ միութեան
16 է իշխեցեթ
17 Զ կենդանութիւնն

---

18 Զ մարդկային
19 Զ չի՞ եւ անշնչացեալ
20 Ա.Զ Աստուածութեան
21 Բ.Գ մարմնոյ / Դ ի մարմնոյ / Ե.Զ ի մարմնոյ
22 Զ շունչ
23 Զ ի փիս իբր
24 Զ Աստուած աստուածութեամբն

ԱՂԱԽԹՔ՝ ՄՈՎՍԻՍԻ ՔԵՐԹՈՂԻ

¹ Աղաչեմ զՔեզ, Տէր, թող ինձ գմեղս իմ որպէս կամիմ, եթէ ասես եթէ մեղար՝ ասեմ եթէ՝ մեղայ, զի մարդ եմ, ողորմեա ինձ, զի Դու Աստուած ես: ² Նայեացն, որ զբարիսն պարգեւէիր: ³ Ողորմութիւն էր, եթէ վարձս տայիր, թուի թէ վարձք էին, զի նոքա աստուածային յայգոջն խիստ

խրախճանաւք վաստակեցին, եւ զի զտապ տըւընջեան բարձին: ⁴ Ողորմութիւն այս է, եթէ ինձ տացես դահեկան, որ ոչ եմ վաստակեալ, ապա եթէ ասացես. Զիա՞րդ տաց քեզ զարքայութիւն, զի դու ամենայն չարեօք լցեալ ես: ⁵ Ի Քեզ եմ ապաստան, Տէր, աւգնեա ինձ. Ամէն:

ԱՆԱՆՈՒՄ

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԶԵՐԱԿԱՆԻՆ

ԱՆԱՆՈՒՆ ՄԵԿՆԻՉ ՔԵՐԱԿԱՆԻՆ

<Ա> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

2 ¹Քերականութիւն է հմտութիւն]...|||

3 Եւ մասունք են նորա վեց]...|||

4 Երկիր՝ գրուցատրութիւն]...|||

5 Երիր՝ լեզուաց եւ հնագէտ պատմութեանց առձեռն բացատրութիւն]...|||

6 <Չորիր> ²ստուգաբանութեան գիւտ, որ է լուծումն փաղառութեանց ³ի կատարեալս եւ ի նախատիպս⁴ բառսն, ⁵որպէս ոք գյափշտակութիւն ստուգաբանիցէ եւ ասիցէ թե⁶ գիարդ իցէ յափշտակութիւնս եւ ապա ստուգաբանէ⁷:

7 Հինգերիր՝ համեմատութեան տեղեկութիւն] /⁸Եւ այլ եւս, յորժամ ոք տարակուսի թե գիարդ զՄովսէս անուն կամ Պետրոս առ այլ ոք կամ միւս Պետրոս համեմատէ. եւ ասեմք թե ըստ անուանն միագոյք են եւ համեմատք եւ իրաւք ի գործս անհամեմատք եւ բացորիչք ի միմեանց:

8 Եւ դարձեալ, ⁹յորժամ ոք ի տարակոյս անկեալ ասիցէ թե գ Դաւիթ անունն գիարդ պարտ է հոլովեցուցանել՝ Դաւիթ Դաւթայ, թե Դաւիթ Դաւթի. եւ համեմատելով ըստ նմանոյն հոլովէ Դաւիթ Դաւթի ըստ իւրում գրին ձայնաւորի, որ ի վերջի վանգին: ⁹ Եւ այս ըստ արուեստաւորիս բանի տեսութեան: /

10 Վեցերիր՝ դատումն քերդածաց]...|||

<Բ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՎԵՐԾԱՆՈՒԹԵԱՆ

2 Վերձանութիւն է]...|||

3 Եւ վերձանելի է]...|||

4 Զի գողբերգութիւն դիւցազնաբար վերձանեսցուք]

5 Քանզի¹⁰ գողբերգութիւնն¹¹ ¹²սակս այնորիկ ասեն նոխազերգութիւն, զի գողբերգութիւնս իւրեանց ի սկսանելն եւ ի կատարելն նոխազաւք մեծարեալ լինելն, որք նուիրելն ձաւնեալք Դիոնիսեա¹³, գտողի որթոյ¹⁴: ⁶ Եւ գողբերգութիւնն դիւցազնաբար՝ / ¹⁵քանզի արարուած քեր-

1 *Anonymi ad has paragraphos et nonnullas sequentes explanationes desunt apud M et E, quod ita explicandum esse videtur, ut statuamus Anonymum eadem ac Davidem vel similia ei disseruisse ideoque ab excerpioribus non esse usurpatum.*

2 *M E ante ստուգաբանութեան] habet քանզի (քանզի ստուգաբանութիւն է լուծումն)*

3 *E ի կատարեալ սեռ նախատիպ բառիցն*

4 *M; նախատիպ*

5 որպէս ... ստուգաբանէ] *pleniora E et J.* որպէս գիրաւացին կամ գյափշտակաւն ոք ստուգաբանելով ասէ թէ գիարդ են այսոքիկ ներհակ միմեանց եւ ստուգաբանէ թէ իրաւում յիրաւացւոյն վերայ ասի եւ յափշտակութիւն յանիրաւին եւ ապա քերդածաց ստուգաբանէ զբառս ասէ. յափշտակութիւն է յափշտարկութիւն, որպէս թէ շատին եւ հոլովին ձեռնարկելով ոչ խորէ գանիրաւութիւն

6 *M; քե] om*

7 *M; ստուգաբանիցէ*

8 *commentario in analogiam inde ab եւ այլ եւս usque ad տեսութեան caret M*

9 *ultimam partem legit J:* յորժամ ի տարակոյս անկեալ ասիցէ թէ գ Դաւիթ անունն գիարդ պարտ իցէ հոլովեցուցանել՝ Դաւիթ Դաւթայ, եթէ Դաւիթ Դաւթի, զոր համեմատել ըստ անուանն ըստ նմանոյ որ նմանապէս հոլովի յամենեցունց որպէս Դաւիթ Դաւթի ըստ իւրում գրին ձայնաւորի ի վերջի վանգին

10 *E քանզի] եւ*

11 *E յողբերգութիւնս*

12 *de tragoedia J habet:* եւ զսա վասն այնորիկ ասելին նոխազերգութիւն, զի <ի> սկսանելն եւ յաւարտելն զսա նոխազոք մեծարեալ լինելին

13 *M Դիոնիսի / E Դիոնիսեա*

14 *E գտողի որթոյ] om*

15 *քանզի արարուած քերդածացն է] զի քերդածացն է արարուած et porro usque ad պիտանացու apud E falso sub Davidis nomine traduntur*

դողացն¹ է ²եւ զի դիւցազանց իմն եղելոց իրք են եւ պիտանացու:

7 Եւ զկատակերգութիւնն աշխարհաւրէն] Կատակերգութիւն արարուած³ է քերդողաց, ⁴որ ունի խրատս եւ յանդիմանութիւն, պիտանացու ⁵յաշխարհական իրս:

8 Եւ զգամբանականն ուժգնակի. դամբանական որ է գերեզմանական, երիւք⁶ այտքիւք կերպարանելով, ըստ յանկարծադիպութեան, անհեթեթ ձայնիւ եւ անյարմար ձեւով լալումն յինքեան, որովք⁷ պարտ է իմանալ⁸ յընթեռնուն:

9 Եւ զտաղն քաջոլորակի] Իսկ քաջոլորակի տաղ ասի Դաւթեան քերդութիւն (եւ) որ⁹ յաղագս Տիգրանայ, յորժամ երկար¹⁰ բառիւք եւ ոլորակաւք ¹¹ի սկսմանէ մինչեւ յաւարտումն զմիտս առեալ բերիցէ, որպէս յորժամ ասէ.

10 «Եւ արդ¹² ներգործող ի միտս երեւիւր առ խորհուրդս¹³ փողարիմ

11 Մեծոգոյ¹⁴ Տիգրանայ գեղանիմ Տիգրանուհի

12 Իւր ներածեալ¹⁵ ¹⁶կողաբաղ նաեւ ողջամիտ աշխարհածուհի»:

13 Արդ տաղ ասի դա, վասնզի առաջարկութիւն մտացն յառաջնումն տաղուն ընդ երկարագոյն գոլով, ¹⁷երկրորդ տաղին սկիզբն առնելով ի կրկնակէն արար հանդերձութիւն եւ զայնգայտն եւ զմեծասարն երկայն գործեաց եւ զտրամախոհութիւնն ելից յերկրորդումն տաղուն:

14 Եւ զքնարական քերդութիւնն]...///

15 Եւ զխանդաղատականն թուլակի]...///

16 Զի որք ոչ ըստ սոցայն լինին խտրութեան]...///

<Գ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՈԼՈՐԱԿԻ

2 Ոլորակ է բացագանչութիւն]...///

3 Իսկ ասելն եթե ըստ վերսաստութեան շեշտիւն, այսինքն թե ի վեր ունելով շեշտիւն, իսկ ըստ հարթութեան բթիւն¹⁸, իսկ ըստ ¹⁹յեղման պարուկաւն, այսինքն ի վերացմանէ եւ յիջուցմանէ յեղյեղումն ձայնին բաղկանայ, յորոյ ²⁰վերայ դասեմք զպարոյկն:

4 /²¹[Եւ (դարձեալ) տարակուսելի է թե ընդէ²² ր արդեւք զոլորակն կիտին նախադասեաց. ասեմք, վասն զի հարկաւոր է ասացուածին նախ ոլորակին ունել զկարգ եւ ապա կիտին²², որպէս աւղասլից երամոցն/]:

1 M₃ J քերդողացն/ քերդողական
2 M J եւ զի ... պիտանացու/ om
3 M₁ արարուած/ արարած
4 J որ ունի ... իրս/ որ խրատ բագումն ունի յինքեան եւ պիտանացու ի յաշխարհական իրս / E որ ունի խրատս բագումն պէսպէս դիմաւբ
5 M₁ յաշխարհական իրս/ յաշխարհանիրս
6 J երիւք/ երիւս / M₂ երիւ / M₃ եւ իւր
7 M₃ որովք/ որով / J որոյ
8 E J իմանալ/ նմանել
9 M₂ որ/ որպէս / E om J եւ կամ որ
10 M₁ M₂ երկար/ յերկար / J յարմարական
11 J ի սկսմանէն ... բերիցէ/ ի սկզբանէ տաղին մինչեւ ցկատարումն զմիտս եւ զչափ առհասարակ արարեալ բերիցէ; eadem Davidi tribuit J
12 J post արդ/ add այս
13 M₂ խորհուրդ
14 M₁ մեծոգոյ
15 M₃ ներածեալ/ կողածեալ

16 M₁ կողաբաղ նաեւ M₃ կողոյ բաղնեա եւ / M₂ կողաբար նաեւ / E կողաբաղնա եւ / J զկողաբաղ. նա է
17 M₁ M₃ երկրորդ տաղին/ երկրորդին
18 M₁ բթիւն/ բուքիւն
19 M յեղման/ pro պարբեկութեան artis պարուկաւն/ պարոյկիւն
20 M վերադասեմք
21 quae uncis inclusi verba ab եւ (դարձեալ) usque ad երամոցն (p. sq) suo loco apud M posita Anonymo tribuenda sunt, quamquam E ad Davidem incuria refert.
22 M₂ կիտին/ ի կիտին

<Գ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԿԻՏԻ

2 Կէտք են երեք] ¹Եւ զի ասաց եւ անուանեաց զիւրաքանչիւր ոք ի կիտիցն, զոմն տրամախոհութեան անգեցելոյ նշան եւ զոմն միջակէտ, պարտ է գիտել թե ստորակէտ է, որ տրամախոհութեան չեւ եւս անգեցելոյ դնի, այսինքն մտածութեանն, որպէս յառաջակայումս տաղի. «փողատեղեցին ²ի Պարսս», եւ դնէ գկէտն, որ կոչի ստորակէտ, որ ունի տկարութիւն յանգման մտածութեանն. զի յորժամ ի վերայ ածէ «զՄարային թագաւորութիւն», աւարտեալ լինի տրամախոհութիւնն եւ դնի մեծակէտն եւ կոչի տրամախոհութեան անգեցելոյ³ նշան. իսկ միջակէտն կոչի նշան ոգի⁴ սակս ընդունելոյ:

3 Բայց ծանուցանէ զիւրաքանչիւր ոք ի կիտիցն նախ սահմանաւ եւ ապա տեղեալ, զի ի ձեռն սահմանին եւ տեղոյն զաւարտեալ կէտն որպէս թագաւոր ցուցցէ, իսկ զայլ եւս երկուսն որպէս սպասաւորս:

4 Բայց գիտելի է թե ոչ ինչ ստորակէտ բացարձակ ձայնիւ ասի, այլ խոնարհեցուցանէ եւ յերկարէ⁵ առ ի վերայ ածելոյ գկատարեալ տրամախոհութիւնն:

<Ե> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՀԱԳՆԵՐԳՈՒԹԵԱՆ

2 Հագներգութիւն է]...////

3 Եւ ոգեալ է Հագներգութիւն] Արդ ասելն Հագներգութիւն՝ յայսմ⁶ Հագներգութեան մանկունքն յունաց, որք ոչ զայլսն⁷ Հզաւրագոյն գիտեին, գործարանս երաժշտականութեան առեալ մահակս

սարգենի, որ է դափնի, ⁸եկեալ յուս միմեանց եւ երկուս զաւազանաւքն բա<ղ>-խեն, կալով ի վերայ ուսոցն եւ երգեն զհոմերական տաղսն:

4 Եւ եթե է՞ր աղագաւ զդափնին առնուն. սակս անթառամութեանն եւ կանաչութեանն եւ հոտոցն⁹, քանզի սա միշտ անթառամ գոյ¹⁰, իբրու թե զայս գուշակելով նոցա միշտ լինել ուրախ:

<Զ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՏԱՌԻ

2 Դարձեալ սկիզբն առնէ արուեստիս եւ ասէ.

3 Գիր է երեսուն եւ վեց յայքէ մինչեւ ցքէ: ⁴ 11Բայց խնդրելի է, թե ընդէ՞ր ի մակագրութեանն տառ անուանելով, բունն հարկանէ զգրոյ. եւ ասեմք, եթե տառ մակագրելով / յայտ արար թէ, որպէս տարերք նիւթ են ամենայն մարմնոյ, այսպէս գիր տարր է եւ նիւթ ամենայն խաւսից: ⁵ Զորս բաժանէ ի ձայնաւորս եւ ի բաղաձայնս:

6 Եւ նախադասէ¹² զձայնաւորսն իբրեւ զպատուականն եւ զպատճառս ձայնի յարմարման. քանզի¹³ ընդ ինքեանց եւս խառնելով զբաղաձայնսն բաւական հնչումն եւ յաւղաւոր ձայն¹⁴ բացակատարեն, զորոց զգանազանութիւնսն յերիս

1 versus usque ad միջակէտ E non recte annexit verbis praecedentibus Moysis
2 M₂ Ի Պարսս
3 M₂ անգեցելոյ/ յանգեցելոյ
4 E ոգի/ յոգի
5 M₃ յերկարէ/ յերկարացուցանէ
6 M₁ յայսմ/ ի յայսմ
7 M₃ զայլսն/ զայլ

8 inde ab ելեալ usque ad ուրախ] suis verbis reddit J: երկուս ընդ իրեարս բախէին կալով ի վերայ ուսոց միմեանց եւ երգեն գիտմերական տաղսն եւ յայլս ոմանս հեծանելով ի դափնիս պար գոլով երգէին զնոյն տաղ: եւ ասեմ թէ զայս առնէին վասն կանաչութեան եւ հոտոցն, քանզի միշտ անթառամ է տունկն, որպէս թէ պարտ է նոցա միշտ ուրախ լինել
9 M₃ հոտոցն/ հոտոյն
10 M₃ գոյ/ կա
11 inde a Բայց խնդրելի է usque ad մակագրելով / desunt in E
12 M₃ նախադասէ/ նախադասել
13 M₃ քանզի/ զի
14 M₂ ձայն/ բան

բաժանէ, յերկար¹, ²ի սուղ եւ յերկամանակ:

7 Եւ ասէ երկար գոլ բնութեամբ գէ եւ գոզ, որք ոչ երբեք³ ամփոփին: 8 Իսկ գեչ եւ զո⁴ եւ զհիւն⁵ բնութեամբ սուղ, որք ոչ երբեք թողուն զիւրեանցն չափ, բայց յորժամ⁶ ի բաղաձայնսն վերաբերին: 9 Իսկ զայբ եւ զեթ եւ զին⁷ երկամանակս եւ կոչին երկամանակք վասն ձգտելոյ⁸ եւ ամփոփելոյ, վասն զի երբեմն ի ձգտելն իւրեանց երկար ժամանակս առնեն եւ⁹ յամփոփելն՝ սուղ. վասն այնորիկ անուանեցան¹⁰ երկամանակ:

10 Բայց ասացուք երկրորդ անգամ թե ընդէր կոչի գիր, զոր ¹¹ասէ արուեստաւորս թե քերելով իմն գաղափարի ¹²որպէս եւ ի Հոմերոսնի «եւ մակագրեալ իմ այժմ գոտին քո¹³ գարշապար¹⁴, ունայնս պանծաս»:

11 Եւ է սորա պատմութիւն այսպէս: 12 Պարիս Տրովացի ընդ գիրկս մտեալ ի պատերազմի, եհար զգարշապարն Դիոմիդեայ¹⁵, եւ նորա ի բաց կորզեալ, «յաղչկանց, ասէ, ¹⁶նետք ¹⁷ինչ ոչ ստանեն¹⁸»:

13 Իսկ նորա պատասխանի արարեալ. «մակագրեալ իմ այժմ գոտին քո գարշա-

պար, ունայնս պանծաս». վասն այնորիկ ասի¹⁹ գիր²⁰:

14 Յետ բաժանելոյ զգիր ի ձայնաւորս եւ ի բաղաձայնս եւ զձայնաւորսն դարձեալ ի յերկարս եւ ի սուղս եւ յերկամանակս / աստուստ դարձեալ բաժանումն առնէ ձայնաւորացն՝ առաջադիրս եւ ի ստորադիրս: 15 ²¹Եւ առաջադիրք են այսորքիկ, ա, ե, է, ը, ի, ո ²²եւ ստորադիրք՝ ի, ւ:

16 ²³Եւ առաջադիրք ասին ոչ զի առաջադիրն բաղաձայնիցն, ²⁴այլ եւ ձայնաւորաց - քանզի բաղաձայնիցն ամենայն ձայնաւորքն առաջադիրն - այլ նոցին իսկ ձայնաւորացն առաջադիրն. որպէս, աւ, եւ, ²⁵էւ, ըւ, իւ:

17 Եւ երկբարբառք բունք ըստ հայուսն են հինգ. աւ, եւ, ու, աի, ոի:

18 ²⁶Եւ այլ երկբարբառք ²⁷երեք. էւ, ըւ, իւ. այսորքիկ վասն ձայնաւորացն:

19 Եւ բաղաձայնք են ²⁸իզ. բ, գ, դ, զ, թ, ժ, լ, խ, ծ, կ, ճ, զ, ճ, մ, ն, շ, չ, պ, ջ, ու, ս, տ, ը, ց, փ, ք: 20 Սոքա իւրեանց ինչ առանձին ²⁹ձայն ոչ ունին, բայց³⁰ չարամա-

1 M₃ յերկար/ ի յերկար
2 M₁ M₂ եւ սուղ
3 M₂ երբեք/ երբեմն
4 M₃ զո/ զոյ
5 M₂ զհիւն/ զիւն / M₃ զիւնի
6 M₃ ի բաղաձայնսն վերաբերին/ բաղաձայնսն ի վերաբերին
7 M₃ զին/ զիւն
8 M₁ ձկտելոյն
9 M₃ եւ/ երբեմն
10 M₃ անուանեցան/ անուանին
11 M₃ ասէ/ post գաղափարի
12 M₃ որպէս եւ/ որպէս որ
13 E fn] om
14 M₂ գարշապարս
15 M₃ Դիոմիդեայ/ Դիոմիդեա / M₁ Դիոմիդա
16 M₃ նետք ինչ/ նետ քո ինչ
17 J ինչ ոչ/ ոչ ինչ
18 M₃ ստանան/ ստանան / M₂ ստանան ուրով

19 E ասի/ add որպէս թէ քերելով իմն գաղափարի
20 ad versus Homericum haec adnotavit J: գայս վկայութիւն ի Հոմերոսէ երբ ի գտողէ գրոյ. զի եզրիս ի գրութիւն նորա քերել գաս կոչեցեալ: Եւ թուի ինչ թէ ի գիրսն Հոմերոսի գրեալ է գորայժմ քերել ասի կամ գերկոսին անուանս ունէր նա զքերելն եւ զգրելն գրոյս
21 E եւ առաջադիրք են այսորքիկ/ եւ ասէ առաջադիր ձայնաւորք վեց
22 E եւ ստորադիրք բ
23 E եւ վեցեքին սոքա ոչ միայն բաղաձայնիցն առաջադիրն, այլ եւ
24 M այլ եւ/ այլ
25 M₂ էւ/ om / M₃ pro էւ, ըւ/ ու
26 Եւ այլ երկբարբառք/ pro բոնաբարբառք artis / M₃ եւ այլ ... իւ/ om
27 M₁ երեք. էւ, ըւ, իւ/ եաւ, ու, ով, աւ
28 E litteras non profert
29 M₁ M₃ ձայն ոչ ունին/ ձայն չունին / E ձայնս ոչ ունին
30 E բայց/ այլ գուգելով

նեղով ընդ ձայնաւորսն, ձայն բացակա-տարեն:

21 Եւ միջակք են ընդ ձայնաւորս եւ ընդ բաղաձայն երեք¹. Հոյ ²ի բաղաձայնն յանկ է եւ հուպ ի հիւնն³, յի բաղաձայն է եւ ⁴յանկի յին, վեւ բաղաձայն է եւ ⁵հուպ ի յովն:

22 Իսկ ի բաղաձայնսն՝ ոմանք նուրբք եւ ոմանք ստուարք, եւ ոմանք միջակք: 23 Եւ են նուրբք տասն եւ ստուարք ինն եւ միջակք եւթն: 24 Եւ միջակք ասին, զի քան զնուրբսն յոյրք են եւ քան զյոյրսն նուրբք: 25 Եւ միջակք եւթն ի մէջ բարակացն եւ յոյրիցն. բ, գ, դ, ճ, զ, ճ, փ:

26 Եւ թաւք ինն. թ⁶, փ, ք, խ, լ, չ, ջ, ու, ց:

27 Եւ լերկք տասն. պ, կ, տ, գ, ն, ծ, չ, մ, ս, ր:

28 Եւ են բարակք⁷ բեն ի մէջ մենի, պէի եւ փիւրի, վասն զի քան զմեն եւ զպէ խափ է եւ քան զփիւր բարակ: 29 Եւ գիմ՝ ի մէջ կենի, քէի եւ խէի, զի քան զկեն թաւ է եւ քան զքէ⁸ եւ զխէ լերկ: 30 Եւ դայն՝ ի մէջ տիւնի⁹ եւ թոյի¹⁰, վասն զի քան զտիւն¹¹ թաւ¹² է եւ քան զթոյն լերկ: 31 Ձայն՝ ի մէջ սէի, զայի եւ ցոյի¹³, վասն զի քան ¹⁴զսէն եւ զզայն թաւ է եւ քան զցոյն¹⁵ լերկ: 32 Եւ դատն՝ նուի¹⁶, լիւնի:

33 Եւ ճէն՝ ծայի եւ ջէի: 34 Ժէն՝ շայի եւ չայի, վասն զի քան զշայն թաւ է եւ քան զչայն լերկ:

35 Եւ անձայնք են ինն. բ, գ, դ, պ, կ, տ, թ, փ, ք: 36 Եւ անձայնք ասին, վասն զի առաւել քան զայլսն են չարաձայնք, որպէս անձայն ասեմք զողբերգակն¹⁷, որ վատաձայն է:

37 Եւ կիսաձայնք են ութ. գ, ց, ն, ծ, չ, մ, ս, ր: 38 ¹⁸Եւ կիսաձայնք ասին, վասն զի ինչ նուազ քաջաձայնք են քան զայլսն ի մրմունջս եւ ի սուինչս:

39 Եւ կրկնակք են ութ. գ, լ, խ, շ, չ, ջ, ու, ց: 40 Եւ կրկնակք ասին, վասն զի մի մի իւրաքանչիւր ոք ի սոցանէ յերկուց ձայնակցաց բաղկացեալ է, քանզի բաղկանայ զայն ի սէ է եւ ի դայէ¹⁹, եւ խէն յերկուց քմակից քէից, եւ ոայն՝ յերկուց րէից, եւ շայն՝ յերկուց սէից. նոյնպէս եւ այլքն ²⁰մի մի յերկուց բարբառակցաց շարակացեալ են:

41 Եւ նայք են չորք. դ, մ, ն, ր, այ-սինքն խոնաւք: 42 Ըստ յունին նայքն ի խոնարհումն բային երեւին. իսկ ի հայումս ի հոլովումն անուանց, յորժամ միով բաղաձայնիւ յանգի, որպէս առն առին, անգղ անգեղ, վագր վագեր, ²¹աւր աւուր, զի յանգմունս անուանց ունեղով²² զնուն²³

1 post երեք/ add հ, յ, վ E, վ, հ, յ M₃
2 M ի բաղաձայնն յանկէ / E J բաղաձայն յանգ
3 E J հիւնն/ լիւն / M₂ հիւնն
4 E յանկի յին/ յանգի յին / J յանկ է ինից / fortasse legendum յանկ <ի> յին
5 M₃ հուպ ի յովն/ հուպ ի յուսն / E յանգէ ի ովն երկբարբառն / J յանկ է ի ովն
6 M₂ ք/ post խ
7 բարակից/ pro միջակիցն artis
8 M₃ գէ եւ/ om
9 M₃ տիւնի/ տոյնի
10 M₃ թոյի/ թաւի
11 M₃ զտոյն
12 M₃ գթաւ
13 M₃ ցոյի/ յիի
14 M₃ զսէն եւ զզայն/ զա եւ սէ
15 M₃ զցոյն/ գյի

16 M₃ նուի/ om
17 M₂ զողբերգակն/ զողբերգականն
18 p. 134: his verbis ex arte sumptis addit J: դարձեալ յայլ օրինակս այսպէս էր գրեալ ?. կիսաձայնն ասեն, զի փոքր ինչ նուազաձայնն են քան զայն-նաւորս ի մրմունջս եւ ի սուինչս
19 M₃ ի դայէ/ ի ձա է
20 M₃ մի մի յերկուց բարբառակցաց շարակացեալ են/ յերկբառակցաց մի մի շարակաց են; quae hic de litteris dicuntur ex arte sunt exscripta ab Anonymo
21 M₂ աւր, աւուր/ om
22 M₁ ունեղով/ ունեւ
23 M₃ զնուն/ զնայնն

եւ զղատն՝¹ եւ զրէն, զնոյն յանգմունս եւ սեռականին պահեալ²:

43 Իսկ որ ասէ, թե վախճանականք անուանց են արուաց եւ իգաց եւ չեզոքեաց <ամենեքեան> բայց ի Հնգիցս³ յայբէ յեչէ, յեթէ, յոյէ, ⁴ի վեվէ: 44 Արդ վախճանականք ի յունին ըստ արականին եւ իգականին եւ կշռապէս ունին եւ սահմանաբար: 45 Իսկ ի հայտումս բայց ⁵ի Հնգիցն ասացելոց ⁶յամենայն գիր ունին զվախճանականս անուանց⁷:

46 Եւ բազմաւորական⁸ յանգականք անուանց՝ այբ եւ քէ, որպէս քաղաքք եւ պարիսպք, որպէս սոքա, նոքա. դիցես եւ կեն, որպէս՝ մարդիկ:

<Է> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՎԱՆԳԻ

2 Փաղառութիւն է իսկապէս⁹ Քանգի վանգ է, որ զձայնաւորն ի միոջէ կողմանէ ունի յառաջոյ կամ ի վերջոյ: 3 Իսկ փաղառութիւն, որ է հէգ, շուրջանակի պատեալ ունի զձայնաւորն կամ զձայնաւորսն. զձայնաւորն, որգոն կար կամ սէր, եւ զձայնաւորսն, որպէս գութ, սուրբ: 4 Իսկ պիտակապէս ի միոջէ ձայնաւոր է, որպէս այբ եւ եջ:

1 M₃ զղատ/ գղատ
2 M₃ պահեալ/ պահել
3 M₂ ի հնգիցս/ ի չորիցս
4 M₃ ի վեվէ pro ᾠ artis/ իւնէ / J յովէ / om M₂
5 M₂ ի հնգիցն/ ի չորիցն
6 M₃ յամենայն գիր/ ոչ յամենայն գիրսն
7 անուանց/ add անորիչ եւ անբաւս անկեալ E J (առեալ): ad haec notam apposuit J: Իսկ այն որ ասաց բաց ի հնգիցս՝ տեսաք յամանց ի չորից գրեալ եւ զվեւն ի յետ առեալ, վասն ղնելոյ ի կարգ անուանցդ գիտորով: Բայց ինձ թուի թէ գրիչն ծոեալ է եւ յօին տեղն վեվ դրեալ վասն այն մեք գիւնգն կամեցաք դնել ի կարգն: Իսկ զվախճանական անուանց ըստ կարգի այբուբենիցն է եղեալ արուեստաւորս
8 M₁ բազմաւորական/ բազմանական / M₃ բազմանակ
9 haec syllabae definitio, quae apud M post verba Davidis posita, apud E autem et J cum illis permixta exhibetur, Anonymo tribuenda videtur

<Ը> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԿԱՐ ՎԱՆԳԻ

2 Երկար փաղառութիւն լինի ըստ յեղանակս ութ. բնութեամբ երեք եւ դրութեամբ հինգ: 3 Բնութեամբ՝ <1> կամ¹⁰ յորժամ երկար տառիւքն արտաբերիցի, որպէս Մովսէս: 4 Յառաջագոյն ասացաք ի բաժանման ձայնաւորացն, թե ոմանք բնութեամբ երկարք են, որպէս ով եւ է, եւ ոմանք՝ սուղք, որպէս ե, ո, ւ¹¹. այլ յորժամ երկար¹² ձայնաւորքդ¹³ փաղառին, կոչի բնութեամբ:

5 <2> Դարձեալ բնութեամբ, յորժամ ¹⁴զմի ոք յերկամանակաց առեալ ունի ըստ երկարման¹⁵, որպիսի սիրով:

6 <3> Դարձեալ բնութեամբ, յորժամ երկբարբառովն¹⁶ փաղառիցի որպիսի հաւուկ:

7 Իսկ դրութեամբ լինի¹⁷, <1> յորժամ յերկուս բաղաձայնս յանգեսցի, որկէն աղց.

8 <2> կամ յորժամ սղի կամ սղացելոյ վերաբերին երկու բաղաձայնք, որպիսի տատրակ.

9 <3> կամ յորժամ ի պարզ ձայնորդ յանգեսցի եւ զհետինն ունիցի ¹⁸ի ձայնորդէ հաւացեալ, որպիսի երկիր, վասն զի ըէն պարզ գոլով եւ ոչ ի կրկնակաց, զկէնն առնլով զերկրորդ ձայնորդն սկիզբն երկրորդի փաղառութեան, երկարացոյց¹⁹ զինն²⁰:

10 <4> Եւ կամ յորժամ ի կրկին ձայնակիցն վերաբերիցի, որպիսի հեզիկ. վասն

10 M₁ կամ/ om
11 M₂ ւ/ om
12 M₂ երկար/ երկարք
13 M₁ ձայնաւորքդ/ ձայնորդդ
14 գմի ոք/ pro գմին artis
15 M₁ յերկարման
16 M երկբարբառովն/ երկար բառովն
17 լինի/ om ars
18 M₁ M₂ ի ձայնորդէ/ ի ձայնաւորէ
19 M₂ երկարեցոյց
20 զինն codd/ pro գեն, scilicet գեչն

զի գայն կրկնակ գոլով զերկուց բաղաձայնիցն ոյժ¹ ունի²: 11 Եւ է գայն կրկնակ ոչ ըստ հայումս, այլ ըստ յունին, ի սէէ եւ ի գայ բաղկացեալ:

12 <5> Եւ կամ յորժամ ի կրկին³ ձայնորդ յանգեսցի միով փաղառութեամբ, որպիսի աջ. վասն զի ջէն կրկնակ գոլով ի ճէէ եւ ի ձայն երկարացոյց գայբն:

<Թ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՍՈՒՂ ՎԱՆԳԻ

2 Սուղ փաղառութիւն լինի⁴ ըստ երկու յեղանակս.

3 <1> յորժամ ունիցի եզ ինչ ի բնէ աղաւտիցն, հիզան նետող: 4 Ասաց⁵ եթե երեք են բնութեամբ սուղ. ե, ո, ւ: 5 Արդ իւրաքանչիւր ոք ի սոցանէ ⁶յորժամ ի մի մի բաղաձայն յանգի, որ ⁷ոչ է կրկնակ, սուղ փաղառութիւն բացակատարէ⁸:

6 Սուղ փաղառութիւն լինի ըստ երկրորդ յեղանակի, <2> յորժամ երկամանակ⁹ գոլով ըստ ամփոփման ¹⁰առեալ լինի, որզան¹¹ աղաւտ:

7 ¹²Ասացաք յառաջագոյն եթե¹³ երկամանակք են¹⁴ երեք. ա, ը, ի: 8 Արդ յորժամ կամի ոք զիւրաքանչիւր ոք ի զոցանէ ի մի բաղաձայն յանգել, որ ոչ է կրկնակ, սուղ փաղառութիւն առնէ¹⁵:

<Ժ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՀԱՍԱՐԱԿ ՇԱՂԱՇԱ-ՐԱՅ

2 ¹⁶Հասարակ վանգ լինի ըստ յեղանակս երիս. <1> յորժամ ի ձայնաւոր երկայն¹⁷ յանգիցի¹⁸ եւ զհետինն ունիցի ի ձայնաւորէ հաւացեալ, որզան «այլ եւ ¹⁹ինաշխահաժահուլթենէն անդ եթե ոք հասանիցէ»:

3 <2> Եւ կամ յորժամ աղաւտի կամ աղաւտացելոյ վերաբերիցին երկու ձայնորդք²⁰, որոց երկրորդն նայ է, իսկ առաջնորդն ²¹ըստ եզ անձայն, հիզան «բոլոր իր եւ ²²փոքրագոյն ի տէրութեանն ընդ արեգակն էանց²³»:

4 <3> Եւ կամ յորժամ սուղ իցէ եւ եզերիցի ի մասն բանի եւ զհետինն ունիցի ի ձայնաւորէ հաւացեալ, որպիսի «²⁴ի

---

perhibetur, cum potius Moysi tribuenda sit: Բանգի սուղիս այս երեքեան երկուս առնեն յեղանակս եւ մի բաղաձայն ընդ սոսա, որ ոչ է կրկնակ, որպէս նետող եւ ըստ ամփոփման երկամանակացն աղաւտ. Բան գայս գերկոսեան աւելի (*om E*) այլ ոչ լինի սուղ. *vide infra Comm, Moysis.*

16 *Commentationi syllabarum communium apud J praemissa nota:* Իսկ Մոպսես այսպէս գրէ ի վերլուծութեան հասարակաց վանգիդ, *non recte se habet, nam Anonymi haec esse testatur E*

17 *M* երկայն/ երկար

18 *E* յանգիցի/ յանգեսցի / *M*₁ յանկեսցի

19 *M*₁ ի նաշխահաժահուլթենէն/ ի նաշխահաժահուլթենէն / *M*₃ ի նաշխահաժահուլթենէն / *E* ի յաշխարհաժողովութենէն, *qui add* գոր Մագիստրոսին այսպէս եղեալ է. «այլ եւ ի նաշխահաժահուլթենէն անդր եթէ ոք հասանիցէ». *eodem modo explicat atque J:* այլ եւ ի նաշխարհաժահուլթենէն անդ եթէ ոք հասանիցէ, որ է այսպէս. այլ եւ ի յաշխարհաժողովութենէն անդր եթէ ոք հասանիցէ; *pro hoc versu M*₂ *affert exemplum artis:* Ինձ բնաւ ոչ ես դու *etc*

20 *M*₂ ձայնորդք/ ձայնաւորք

21 *M*₂ *M*₃ *E J* ըստ եզանց

22 *J* փոքրագոյն ի տէրութեան/ փոքրագունի տէրութեան

23 *M*₁ *M*₃ էանց/ էանցն

24 *M*₃ ի տրամաբանելի/ ի տրամաբանելան / *J* տրամատել

---

1 ոյժ/ ուժ *codd (atque J)*
2 *M*₂ ունի/ ունիցի
3 *M*₁ ի կրկին/ ի կրկնակին, *pro* յերկ<կ>ին *artis*
4 *M*₂ լինի/ *om*
5 *J* ասաց/ ասաց նախ / *E* ասացաւ
6 *M*₁ յորժամ ի մի/ յոր մի մի
7 *M* է *post n* / *om*
8 բացակատարի *M*₁, *post quod add* հիզան նետող *E*, հիզան, որ է գոր նման, նե-տող *J*
9 *M* երկամանակի
10 առեալ լինի/ *pro* ընկալեալ *artis*
11 *J* որզան/ *add* որ լինի որ տարազ
12 Ասացաք յառաջագոյն/ *om E*, *legit J* / *M*₃ ասացաք/ ասացաւք
13 *E* եթե/ զի
14 *M* են/ *om*
15 *post* առնէ *apud M et E sequitur haec alia de eadem syllaba brevi commentatiuncula quae ab E Anonymi esse*

տրամաբանելն ընդհանուր երկրի¹ ածո-
ղեալ² գնա»:

<ԺԱ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԲԱՌԻ

2 (Դարձեալ) ասելն թե բառ է մասն
դուզնաքեայ ըստ բաղդատութեան³ բանի,
այսինքն բառ ի շարադրութեան⁴ բանի
մասն է շարադասութեան⁵, | վասն ⁶զի
բառ շարադրութիւն է փաղառութեանց,
որպէս յորժամ շարադրէ⁷ ոք գԴաւ եւ
զիթն եւ առնէ բառ գԴաւիթն: 3 Եւ դար-
ձեալ շարադրէ ⁸զԲա եւ զԿուր եւ առնէ
բառ գԲակուր⁹:

<ԺԲ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԲԱՆԻ

2 Բան է հետեւակ բառի շարադրու-
թիւն] Իսկ բան¹⁰ շարադրութիւն է¹¹ բա-
ռի¹², | յորժամ շարադրէ ոք գԴաւիթն
զշարադրեացն¹³ եւ զպատերազմն եւ զմա-
րացն եւ զհայոցն ¹⁴եւ ասիցէ յարապէս ե-
թե «Դաւիթ շարադրեաց¹⁵ զպատերազմն
մարաց եւ հայոց», որ է բան: 3 Արդ Դա-
ւիթն առանձինն բառ է, եւ պատերազմն
առանձինն բառ է ¹⁶եւ այլն, իսկ շարադ-

րութիւն նոցա բան լսի, որ կատարէ զշա-
րադրութիւն¹⁷ յինքենէ¹⁸:

4 Իսկ հետեւակ ասաց զոչ ներչա-
փականն, յորժամ¹⁹ ոչ բացորոշեալ²⁰ տե-
ղիս²¹ ցուցանէ սղից եւ երկարաց հեգենա-
լից:

5 ²²Իսկ ասելն բան է հետեւակ բառի
շարադրութիւն, այսինքն եթե բան հետե-
ւանայ ընդ բառսն ցան եւ ցիր եւ շարադ-
րէ առ միմեանս զաւտարսն եւ լինի բան:

<ԺԳ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԱՆՈՒԱՆ

2 ²³Անուն է մասն բանի հոլովական]
հոլովական, այսինքն ընդունակ հոլովիցն
մարմին կամ իր նշանակելով | ամենայն
որ ընդ տեսութեամբ անկանի եւ ընդ շաւ-
շափմամբ մարմին կոչի. ²⁴Իսկ որ ընդ շաւ-

1 J երկրի/ երկիր
2 J ածողեալ/ անողեալ
3 բաղդատութեան/ pro բաղդատութեան artis
4 M3 ի շարադրութեան/ ի շարադասութեան / M2 ի շարադասութեան
5 M2 շարադրութիւն/ շարադասութիւն
6 post փաղառութեանց commentarius Anonymi apud M aliorum explanationibus interruptus continuatur infra p 76, parte verborum sic iterata: զի բառ շարադրութիւն է փաղառութեանց, որպէս յորժամ etc; quae habet etiam E
7 E շարադրէ/ շարադրիցէ
8 M գԲա եւ գԿուր/ զբար եւ գկութիւն
9 M գԲակուր/ զբարկութիւն, verba: եւ դարձեալ ... գԲակուր aliena ab Anonymo esse videntur
10 E բան/ բառ
11 M1 է/ om
12 E բառի/ բանի
13 M2 E զշարադրեացն/ զշարագրացն / J զշարագրեացն
14 M3 E եւ ասիցէ etc usque ad գհայոց/ om
15 M2 J շարադրեաց/ շարագրեաց
16 M J եւ այլն/ om

17 E J զշարադրութիւն/ զմտածութիւնն
18 E յինքենէ/ add որպէս եւ ցուցանէ յառաջիկայոյ
19 E ante յորժամ/ այսինքն, non legit J
20 M3 բացորոշեալ/ զբացորոշեալ
21 M տեղիս/ գտեղիս
22 Իսկ ասելն ... բան/ E, primo versu (qui ex arte sumptus est) omisso, Anonymi notam ceteris adscribit, quae sic aucta praebet: հեգենայից, այլ հետեւանայ ընդ բառսն ցան եւ ցիր եւ շարադրէ առ միմեանս զաւտարսն (om hic եւ լինի բան, sed habet infra inter verba Alterius Այլ) ածել յենթադասութիւն միմեանց եւ առնել բան ըստ շարադրութեան, այսինքն զի բան ի շարադրութեան բառիցն լինի, որպէս եւ բառն ի փաղառութեանց եւ ի վանգից, որպէս յորժամ շարադրէ ոք զբար եւ գկութիւն եւ առնէ բառ զբարկութիւն. Ex quibus ea tantum, quae E (et J) communia cum M habet, Anonymo tribuenda sunt, reliqua vero ipsius E esse videntur, exceptis postremis verbis որպէս ... զբարկութիւն, ad quae consulendum est exemplum supra positum, ubi legitur Բակուր apud E pro բարկութիւն quod habet M
23 Anonymi commentarius in nomen subsequitur apud M adnexus Davidis tractationi eiusdem rei: Վասնզի յառաջագոյն ասացաք եթե անուն գէն նշանակէ, իսկ բայ գներգործութիւն էին (vide supra 112)?; haec verba legit etiam J, ex cuius hac nota eis praemissa: Բարևոք նախադասեաց գանուն քան զբա, վասն զի որպէս յառաջագոյն ասացաք etc, apparet verba, quae Davidis sunt, ab J pro parte commentationis Anonymi habita esse
24 J իսկ որ ընդ տեսութեամբ ոչ անկանի եւ ընդ շոշափմամբ

չափմամբ եւ ընդ տեսութեամբ ոչ անկանի, այլ մտաւք միայն իմանի¹, որպէս իմաստութիւն եւ խրատ, նա իր կոչի: 3 Արդ ասէ թե անուն կամ զգալի իր² նշանակէ, որպէս քար որ կոչի մարմին, ³եւ կամ իմանալի իր⁴ նշանակէ, որպէս իմաստութիւն, եւ կոչի իր:

4 Հասարակաբար եւ յատկապէս. ամենայն անուն ասէ կամ ընդհանուր իր⁵ նշանակէ, ⁶<որպէս մարդ>, որ կոչի հասարակաբար, եւ կամ մասնական իր⁷ նշանակէ, ⁸որպէս Պաւղոս, որ կոչի յատկապէս⁹:

5 ¹⁰Եւ հետեւին անուան հինգ. սերք, տեսակք, ձեւք, թիւք, հոյովք:

6 <Եւ> սերք են երեք. արական, որպէս Տիգրան, եւ իգական, որպէս Տիգրանուհի, <եւ> չեզոք, որպէս մանուկ ըստ հայրուս:

7 <Եւ> տեսակք <են> երկու, նախագաղափար եւ ածանցական: 8 ¹¹Նախագաղափար կոչի առաջինն, որ է նախատիպ¹², որպէս մարդ, երկին, երկիր, ծով եւ որ ինչ միանգամ անուն է ուղղական նշանակիչ մարմնոյ: 9 Իսկ ածանցական է, որ յէէն ունի զգոյութիւնն¹³, որպէս ի մարդոյ մարդկայինն, ի ծովէ ծովայինն. վասն զի

ծովն եւ մարդն նախագաղափարք են, իսկ մարդկայինն եւ ծովայինն ածանցականք են:

10 Եւ տեսակք են ածանցացն եւթն] <1> ¹⁴Հայրանունական կոչի, որ ի հաւրէ ճշմարտապէս ձեւացեալ է, որպէս ի Համագասպայ Համագասպեան: 11 Իսկ ¹⁵ըստ պիտոյից հայրանունական կոչի, որ ոչ¹⁶ ի հաւրէ, այլ ի նախնեացն ունի գաժանցական անունն. որպէս ¹⁷ի Տիգրանայ հաւրէ Համագասպ, զորդին Համագասպայ¹⁸ ոչ Համագասպեան, այլ Տիգրանեան¹⁹ անուանեմք:

12 Եւ գաղափարք են հայրանուանց արականացն վեց. ի մենն²⁰, (ի) նենն²¹, (ի) նիթն, ի գէնն, յէճն, յակն. որպէս ²²ի Սամայ՝ Սամեան²³, ²⁴Երան՝ Երանեան²⁵, Մանան՝ Մանիթ, Բաբգէն, Մանէճ, Արտակ. եւ Գորդայիցն²⁶ իւրեանց գաղափար յատկական Մանայճ, այսինքն թե զորդիս քաջացն այդուիկ²⁷ միայն ածանցականիւ յորջորջեին²⁸:

13 ²⁹Իսկ ³⁰իգականացն ածանցականացն գաղափարք են չորք. (ի) նինն, յոյնն, նուրհին, յոցն³¹. որգոն¹ Վարդենի², Մանանոյ³, Տրդատուհի, Վարդոց:

1 post իմանի] J inserit verba Davidis եւ միայն լսելեաց ինի ըմբոնելի
2 J իր/ իրս
3 եւ կամ իմանալի ... կոչի իր] om E, habet J
4 prius իր] om M
5 M₁ E J իր] utrumque իրս
6 որպէս մարդ] habet J post հասարակաբար, om M E
7 M₁ E J իր] utrumque իրս
8 որպէս Պաւղոս] om E
9 E post յատկապէս] որպէս ասէ, հասարակաբար^a մարդ, եւ յատկապէս^a Պաւղոս
10 եւ հետեւին usque ad հայրուս] om E, habet J
11 specierum commentationem inde a նախագաղափար usque ad finem ածանցականի բն] om M, servarunt E et J
12 J նախատիպ] add եւ նախորինակ
13 J գոյութիւնն] add եւ յայլմէ ածանցուցեալ է

14 E Զի նշմարիտ հայրանունական այն կոչի, որ ի հաւրէ գոյացեալ է
15 E ըստ պիտոյից/ պիտակապէս
16 E ոչ/ ոչ է
17 J ի Տիգրանայ/ ի Տիրանայ
18 M₂ E Համագասպայ
19 J Տիրանեան
20 ի մենն] pro ցէնն artis
21 ի նենն] pro յէնն artis
22 M₂ Ի Սամայ^a Սամայեան
23 cfr Սամեան pro Սամէն
24 M₃ Իրան^a Իրանեան
25 cfr Երանեան pro Մանուէր
26 M₂ Գորդայիցն
27 այդուիկ M J] այսուիկ E
28 M₁ E յորջորջեին / M₂ յորջորջեն / J անուանեն
29 E Իսկ իգականացն ... Վարդոց] om
30 M₃ իգացն ածանցացն
31 M₃ յոցն] յոյցն

14 ⁴Եւ գիտացիր⁵, զի ընդ կանայս ոչ պճնէ Հոմերոս զհայրանունականն⁶ տեսակս. այսինքն թե Հոմերոս յիւրում քերդութեանն⁷ տեսակս. զհայրանունականն տեսակն զքաջացն ածանցական անունացն ոչ ածանցէ ի կանանց, այսինքն ի մարց, այլ ի հարց: 15 Բայց համբակագոյնքն, այսինքն մանկագոյն քերդողքն նոքա ⁸են, որ յորջորջեն զքաջան կանանց անուամբ:

16 <2> ⁹Իսկ ստացականէ որ ընդ ստացիւքն¹⁰ են ստորանկեալ է ներբակառեալ ի ստացողէն: 17 Անցեալ յաղագս հայրանունականն¹¹ ածանցականացն, աստանաւր զստացականն ուսուցանէ եթե ստացական է որ ընդ ստաց(ող)իւն¹² ներանկեալ է / եւ ածանցական անուամբ ի նմանէ անունեալ չըջափակի. որպէս Դաւթեան¹³ երիւարն¹⁴, ¹⁵արքունի պատմուճանն, Պաղտոսական գիրքն. այսոքիկ յաղագս ստացականին:

18 ¹⁶Աստուստ զբաղդատականն ուսուցանէ, ասելով.

19 <3> Բաղդատական է որ հասարակութիւն ունի եզ առ մու ի նմանասերս, այսինքն մի ոմն առ միւս ոմն որ ¹⁷ի նմին ազգէ է. որգոն՝ Դաւիթ արուորագոյն քան

զՍաւուղ եւ կամ միոյ առ բազում այլասերս, որգոն Դաւիթ արուորագոյն կան զգեթացիսն: 20 Եւ բաղդատականացն գաղափարք են երկու. ի գոյն՝ արագագոյն, հեղգագոյն¹⁸. եւ ¹⁹ի գին՝ սաստկագին, ուժգին:

21 <4> Եւ գերադրականէ <մակաստութիւն> միոյ առ բազումս յարուոցեալ ընբաղդատութեան²⁰: 22 Եւ գաղափարք են նորա երկու. նեղն, որգոն արագեղ, յամբեղ. եւ նեղին, որպէս սքանչելի, զարմանալի. այսինքն, եթե չորրորդ ածանցական / գերադրականն է, որ²¹ առաւելութեամբ է ածանցեալ, որպէս՝ յարագն գոլոյ արագեղն²², եւ ի յամբն գոլոյ եւս առաւել յամբեղն²³:

23 <5> Եւ փաղաքչական է որ զնուագութիւն նախագաղափարին անբաղդատակի²⁴ յայտնէ: 24 ²⁵Հինգերրորդ տեսակ ածանցացն²⁶ փաղաքչականն, / [գորասացաք գոլ աղջկական/] եւ ողորական, որ / զնուագութիւն նախագաղափարին յայտ առնէ առանց համեմատութեան. որգոն այրիկ, քարիկ, ծովիկ:

1 M₂ որգոն/ որգոյն
 2 M₃ Վարդեանի / M₁ Վարդանի
 3 M₁ M₂ Մանոյշ / J Մանանուշ
 4 E եւ գիտացիր ... անուամբ/ om
 5 գիտացիր/ pro գիտասջիր artis
 6 M₃ զհայրական
 7 M₂ Բերդոդութեանն
 8 M₃ են, որ յորջորջեն/ ասեն
 9 E Իսկ ... ներանկեալ է/ om
 10 M₁ M₂ ստացիւքն/ ստացաւդքն / M₃ ստացողաւքն
 11 M₂ հայրանունական
 12 M₂ ստացողին
 13 M₃ գրաւթեան
 14 M₁ երիւարն
 15 E J pro արբունի ... ստացականին/ եւ այլ, գորասէ, որ գտացիչն երեսցուցանէ
 16 E Աստուստ ... ածանցական/ praetermisit
 17 M₁ M₃ ի նմին/ ի նորին

18 M₃ հեղգագոյն/ pro յամբագոյն artis, om
 19 M₁ M₃ ի գին/ գին
 20 M₁ M₂ ընբաղդատութեան/ ընբաղդատութեամբ / M₃ բաղդատութեամբ
 21 E J որ/ add յոյժ
 22 M₁ M₃ արագեղն/ արագելն
 23 M₁ M₃ E յամբեղն/ յամբելն
 24 M₁ M₂ անբաղդատակի/ ըմբաղդատակի / J անբաղդատականին / M₃ բաղդատականի
 25 quae unci saepsi verba, non prolata apud E J, aliena ab Anonymo ipsiusque Magistri esse credo; nihil sunt nisi vocis Davidis աղջկական supra positae allegatio; vide p. 1068; haec praebet J: հինգերրորդ տեսակ փաղաքչական(ի)ն եւ ողորականն, որ զնուագութիւնն նախագաղափարին յայտնէ առանց համեմատութեան, որգոն այրիկ, քարուկ, խոչնորակ, փաղակ; pro quibus E habet: այլ եւ զնուագութիւնն գաղափարին առանց բաղդատելոյ եւ համեմատելոյ յայտնէ, որգոն այրիկ, քարիկ, ծովիկ, զի ի բառիցն յայտ լինի նուագութիւն իրին
 26 M₃ ածանցիցն

25 <6> ¹Յարանունէ] Վեցերորդ տեսակ անանգացն է յարանունաբար², որպիսի ³ի տիրութենէ Տիրիճան եւ զխրախճանութիւնն⁴ ճանաչելով խրախճան:

26 <7> Բայածական է որ ի բայէ անանգոցեալ է, հիբար սիրուն իմաստուն, մարթուն: 27 ⁵Եւթներորդ տեսակ ⁶անանգացդ ասէ զբայածականն⁷, | այսինքն, ի սիրելոյ սիրուն, յիմաստութենէ իմաստուն, ⁸ի մարթելոյ մարթուն եւ ի հաստատելոյ հաստատուն:

28 ⁹Եւ ձեւք են անուանց երեք. պարզ, բարդ, յարաբարդ. պարզ, որդոն Մանան. բարդ, որդան քաջ Մանան, եւ յարաբարդ, որպէս քաջ Մանուէլ: 29 Յետ ասելոյ¹⁰ զտեսակ անուանց, բունն հարկանէ զձեւոյ անուանց, եւ ասէ թե ձեւք¹¹ անուանց են երեք. պարզ, որպէս Մանան, բարդ, այսինքն շարադրեալ՝ քաջ Մանան եւ յարաբարդ՝ քաջ Մանուէլ:

30 Եւ բարդիցն զարմագանութիւնք¹² են չորք, այսինքն, շարադրեցելոց¹³ անուանցն:

31 Յետ զձեւ անուանելոյ եւ զթիւս նորին ասէ եթե թիւք են երեք. եզական, որպէս մարդ, երկական, որպէս մարդք, յոգնական, որպէս մարդիկ: 32 | ¹⁴Եւ պարտ է զհտել, եթե երկուորականն ¹⁵ըստ

լեզուոյ ոչ է, այլ հարստութեան¹⁶ աթենացւոցն եւ նոցին քերդողաց:

33 ¹⁷Եւ են ոմանք եզական գծածք ի վերայ բազմաց ասացեալ, այսինքն թե են ոմանք յանուանց, որք եզական յանկմունս ունին եւ նշանակեն¹⁸ <բազումս, հիզան տոհմ, պար, ամբոխ, եւ յոգնականք ի վերայ եզականաց, այսինքն թե յոգնական յանկմունս ունին եւ նշանակեն> մի ինչ, որպէս ինոյարաւնք եւ Տրաւնք: 34 Նոյնպէս եւ երկուքդ յոգնական յանկական յանկմունս ունին եւ երկուս միայն նշանակեն եւ ոչ բազումս:

35 Հոլովք <են> անուանց վեց. ուղղական, սեռական, տրական, առաքական, հայցական, հոշական: 36 Յետ չորիցն հետեւմանց անուանց ասէ եւ զհինգերորդ հետեւումն անուան, այսինքն ¹⁹զհոլովս անուանց, զուղղականն, զսեռականն ²⁰եւ որ ի կարգին²¹:

37 ²²Բայց տարակուսելի է թե ընդէր²³ զուղղականն ²⁴ի համար դասեաց հոլովիցն: 38 Վասն որոյ ասեմք եթե երեք նշանակութիւնք են՝ ընդհանրական²⁵ եւ հասարակական եւ յատկական. եւ ընդհանրականն զերկուսն պարունակեալ ունի²⁶: 39 Արդ ասելով զուղղականն հասարակականին եւ յատկականին ի հոլովս, յայտ արար եթե ոչ միայն երկու նշանա-

1 paronymorum tractationem om E, servavit J
2 J յարանունաբարս
3 M ի տիրութենէ] om
4 J եւ զխրախճանութիւն] խրախճանութենէ
5 եթներորդ usque ad գրայածականն om E; - usque ad սիրուն om M3
6 M1 անանգաց դասէ
7 M J գրայածականն] գրաանանգականն
8 M2 ի մարթելոյ] ի մարթութենէ
9 commentationem de figuris om E, habet J
10 M2 J ասելոյ] post անուանց
11 M2 J են post ձեւք]
12 M2 E J գարմագանութիւնք / M1 M3 գանագանութիւնք
13 M շարադրացելոյ
14 M J եւ պարտ է / E գոր պարտ է
15 J ըստ լեզուոյ] ըստ բնութեան լեզուի

16 E J հարստութեան] ըստ հարստահարութեան
17 եւ են ոմանք usque ad բազումս p. 143z] om E, J legit usque ad որի եզական յանկմունս ունին
18 post նշանակեն patet lacunam esse, quam explev
19 M3 զհոլովս անուանց] զհոլովս անուանն / M1 M2 զհոլովմանց
20 M3 եւ որ ի կարգին] եւ գայլսն
21 priorem commentationis de casibus partem usque ad ի կարգին] om E J
22 J Բայց տարակուսելի է] բայց դարձեալ տարակուսելի / E բայց դարձեալ զի տարակուսեցան ոմանք
23 M J ընդէր / E զհարդ
24 J ի համար] ի հոլովս (om հոլովիցն)
25 J E ընդհանրական] հանրական
26 J ունի] add գիասարական եւ գյատկականն

կութիւնք են անուան, այլ եւ ընդհանրա-
կան անուն պարփակող նոցին, ուստի հո-
լովեցան. եւ հոլովեալ¹ ի նմանէ ուղղոր-
դապէս² կառեան³: 40 Ապա ուրեմն բար-
ւոք գուղղականն հասարակականին եւ
յատկականին⁴ հոլովս անուանեաց:

41 ⁵Ենթակայ անուամբ <եւ> այսք,
որք եւ սոքա տեսակք կոչին. ⁶Իսկդ, առա-
սականդ ասելով մինչեւ ցբացարձակն
յայտ արար: 42 Յետ ուսուցանելոյ զհե-
տեմուսնս ընդհանուր անուան⁷, բուռն
հարկանէ զներքոյ անկելոցն նախագաղա-
փար⁸ եւ ածանցական տեսակաւք անուան.
⁹Եւ ասէ զքանիաւնութիւնն անուան եւ
զինչ են իւրաքանչիւրքն¹⁰, | սկիզբն արա-
րեալ <1> յիսկէն, ասելով թե ամենայն ա-
նուն, որ զինքեան գոյացութիւնն¹¹ առա-
ջիկայ յատկական իրին յայտ առնէ, այս-
պիսի անուն իսկ կոչի, որպէս Տիգրան:

43 <2> Իսկ որ զհասարակական գո-
յացութիւն¹² յայտ առնէ, որպէս մարդ, ա-
ռասական կոչի:

44 <3> Մակադրական է որ ի վերայ
իսկիցն կամ առասականացն եղեալ է եւ

յայտէ¹³ գով եւ կամ պարսաւ ինչ: 45 Եւ
գովդ եւ պարսաւդ առնուն յերից իրաց՝
կամ ի մարմնոյ, որպէս տկար¹⁴ կամ
հզաւր. եւ կամ յոգւոյ¹⁵, որպէս ողջախոհ,
բղջախոհ. եւ կամ յարտաքնոցն, որպէս
փարթամ, աղքատ:

46 <4> Իսկ առինչունակ իբր հայր,
ուստր, սիրելի, աջող: 47 Բայց պարտ է
գիտել եթե զինչ¹⁶ առինչդ: 48 Առինչ ասի
այն, յորժամ ոք յասելն զնա եւ յանուա-
նելն հարկաւորաբար յանուանն¹⁷ տայ ի-
մանալ եւ զայլ ինչ, որպէս թե ասիցէ ա-
ջող, հարկաւորաբար տայ իմանալ եւ զձա-
խողն: 49 Եւ դարձեալ¹⁸ յասելն սիրելի,
հարկաւորաբար¹⁹ իմանի ատելին²⁰:

50 <5> Իսկ իբր առինչունակ անուն
է, որ ճշմարտապէս առինչ ոչ է, ²¹այլ
նման է նորին, որպէս տիւ²² եւ գիշեր:

51 <6> ²³Հոմանուն է որ միով ա-
նուամբ իրս ինչ նշանակէ, որպէս ի վերայ
իսկիցն՝ Տիգրան Երուանդեան եւ Տիգրան
Արտաշեսեան. իսկ ի վերայ առասակա-
նացն, որպէս մուկն ծովային եւ մուկն
երկրային²⁴:

52 <7> Թաղանուն կոչի, յորժամ մի
իր գոլով, բազում անուամբ անուանի, որ-
պէս սուսեր, զի կոչի խարբ²⁵, դալապր,
մարտացու, վաղակաւոր, սուսեր, նրան:

1 M₃ հոլովել
2 M₁ M₂ J ուղղորդապէս/ ուղղապէս
3 J կառեան/ կառեաւ / E կառեան
4 E J եւ յատկականին/ om
5 M₁ ենթակայ անուամբ/ ենթակա անուամբս
անուամբ / J ենթակայ անուան / E ենթակաւ
անուամբ
6 M₁ M₂ Իսկ գառասական դասելով / M₃ իսկ գա-
ռասականդ ասելով
7 E J անուան/ անուանց
8 M նախագաղափարական / նախագաղափար ...
անուան/ om J
9 M₁ եւ ասէ գփանիաւնութիւն անուան/ om
10 իւրաքանչիւրքն/ hic collocant E J verba artis, apud
M loco superiore posita: եւ ասէ ենթակայ անուան
այ-
սինքն (որ է որպէս J) ընդ անուամբ անկեալ եւ
այսք, որք եւ սոքա տեսակք կոչին
11 M₃ գոյացութիւնն/ pro գոյութիւնն artis, գոյու-
թիւն
12 գոյացութիւն/ pro էութիւն artis

13 յայտէ M₂ M₃ յայտնէ M₁ E J
14 M₂ տկար/ կար
15 M₃ յոգւոյ/ ի հոգւոյ
16 M₃ J զինչ/ add է
17 M₂ ab յանուանն usque ad հարկաւորաբար/ om
18 M₃ դարձեալ/ om
19 M₃ հարկաւորաբար/ om
20 M₃ ատելին/ ի հարկէ եւ գատելին
21 M₃ այլ նման/ աննման
22 տիւ/ pro ար artis
23 Homonymorum tractatio non legitur apud E J
24 M₃ երկրային/ ցամաքային
25 խարբ/ pro խաղ artis

53 <8> Բերանունն է ¹որ ի պատահմանն է իրաց եղեալ է, որպէս վանեալ եւ մեծասուգ:

54 <9> Երկանունն է, որպէս անուանք երկու եղեալ ի վերայ միոյ² մարդոյ, որգոն Եղիազարոս Աւարան³. սակայն ոչ անդրադարձի բանս, քանզի ոչ եթե որ⁴ Եղիազարոս, նոյն եւ Աւարան կարէ կոչիլ:

55 <10> Մականունն է որ <եւ> երկանունն կոչի, որ Հանդերձ այլով իսկիւ ի վերայ եղեալ է մարդոյ, որգոն Բաներեգէս Իովաննէս⁵ եւ ձայն գոչման իովաննէս:

56 <11> Ազգականն է, որ ազգ յայտ առնէ:

57 ⁶<12> -<23>...||||

<ԹԳ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԲԱՅԻ

2 Յարադրէ⁷ մեզ յաղագս բայի եւ զհետեւումն նորին ասելով թե՛ բայ է բառ անհոլով, ընդունակ ամանակաց: 3 Վասն որոյ խնդրելի է թե զիարդ ասաց բայ է բառ եւ ոչ ասաց թե բայ է մասն բանի խոնարհական, որպէս եւ անդ յաղագս անուան՝ եթե անունն է մասն բանի հոլովական: 4 Ասեմք թե վասն ստոյգ առնելոյ զվարդապետութիւնն բայի ի հետեւողաց եւ յանհետեւողաց զնա բացատրէ: 5 Եւ ⁸զի մասն բանի չասաց, զի յառաջագոյն անդ ի վեր ասաց թե բանի մասունք են ութ. անուն, բայ, ընդունելութիւն⁹ ¹⁰եւ որ ի կարգին է: 6 Արդ զմի անգամ ասա-

ցեալն եւ զնոյն ի վերայ անուան կրկնելով, ոչ կամեցաւ ի վերայ բայի ասել, զի մի՛ թախանձեցուցէ զլսողն. եւ վասն այնորիկ ասաց եթե բայ է բառ անհոլով:

7 Իսկ անհոլովական ասաց, զի ոմանք տարակուսեցան¹¹ ասելով թե ինքն իսկ բայ անունն է. յորժամ ասեմք թե «Դաւիթ գրէ», Դաւիթն անունն է եւ գրէ-ն ազգումն Դաւթին եւ ¹²անուանն ազգումն գրէ:

8 Արդ զի յայտ արասցէ թե չէ ճշմարիտ անունն բայ, այլ նշանակիչ միայն ազգմանն, ասաց անհոլովական, վասն զի ճշմարիտ անունն, որ ի վերայ իրի զնի, հոլովականն է, իսկ բայ անհոլով է: 9 Վասն զի ոչ մարթի ասել թե՛ գրեմ, գրեմիւ¹³ | եւ այս յանհետեւելեացն: 10 ¹⁴Իսկ ի հետեւելեացն բացատրէ¹⁵ զնա ասելով՝ ընդունակ ամանակաց, ¹⁶<դիմաց եւ թուոց> որ ներգործութիւն ¹⁷եւ կամ կիր յարակացոցէ:

11 Քանզի յորժամ ասեն¹⁸ գրեա զներկայ ժամանակս ընդունի եւ է ներգործական: 12 Իսկ յորժամ ասեն գրեցի, զանցեալն ընդունի ժամանակ եւ նոյնպէս ներգործական է. ¹⁹<իսկ յորժամ ասեն գրեցից²⁰, զապառնի ժամանակն ընդունի նոյնպէս ըստ ներգործութեան>: 13 Իսկ յորժամ ասեն գրիմ²¹, ²²ի ներկայումս ժամանակի եւ կրաւորականին: 14 Իսկ գրեցայ-ն ²³<կրաւորական ըստ անցեալ ժամանակին:

11 M տարակուսեցին
12 M₁ M₂ անուանն ազգումն / J անուան ազգումն / E անուան ազգումն / M₃ անունն ազգումն, quod rectius esse videtur.
13 J գրեմիւ/ գրեմի կամ գրեմիւ
14 J Իսկ ի հետեւելեացն/ om
15 M₁ M₃ բացատրէ/ բաղադրէ
16 M J uncis saepta om
17 M₂ J եւ կամ/ կամ / M₃ եւ
18 J ասեմ/ ասեմ
19 M uncis saepsi quae om
20 J գրեցից/ գրեցես / E գրեա
21 M₁ M₂ գրիմ/ գրեից / M₃ գրեից
22 E կրաւորական ի ներկայումս ժամանակի / M երկարումն ժամանակի եւ կրաւորականին
23 M uncis inclusa om

1 որ ի պատահմանն է իրաց եղեալ է, որպէս Իսաֆար, որ է վարձ apud E sub nomine Այլ, cui solum exemplum debetur, v. Genes XXX, 18
2 E միոյ] post մարդոյ
3 M₁ Աւարան/ Աւարրեան / E J Աւարեան
4 M₂ որ/ ոմ
5 M₂ Իովաննէս/ Լովաննէս / M₃ Յոհաննէս
6 specierum tractatio inde a <12> usque ad finem deest apud M et E
7 M₃ յարադրէ/ յարմարէ
8 M զի մասն/ զմասն
9 M ընդունելութիւն
10 M₃ եւ որ ի կարգին է/ եւ այլն

15 Իսկ գրեցայց-ն՝ նոյնպէս կրաւորական է ըստ ապառնւոյն:

16 Իսկ ղիմաց եւ թուոց ասաց¹, զի յորժամ ասեն² գրեմ³, զառաջին դէմն յայտ արար եւ ⁴գեզական թիւն: 17 Իսկ յորժամ ասեն գրեմ⁵ եւ կամ գրէ⁶ գերկրորդն եւ կամ⁷ գերրորդն, նոյնպէս ըստ եզական թուոյն: 18 Դարձեալ, յորժամ ասեմք թե⁸ գրեմք կամ գրէք կամ գրեն, գյոգնականն յայտ արար, ⁹զառաջին եւ գերկրորդ եւ գերրորդ դէմն ¹⁰(յայտ արար), զի յոգնականք են:

19 ¹¹Եւ հետեւանայ բայի խոնարհութիւնք հինգ այսոքիկ. սահմանական է, յորժամ ասեմք կոփէ, կոփեմ. աներեւոյթ կոփել. հրամանեան՝ կոփեա՛. ըղձական՝ կոփիցեմ արդեաւք. ստորագասական՝ թե կոփեմ (յետ սոցա եւ ես):

20 Տրամադրութիւնք երեք, ներգործութիւն եւ կիր եւ միջին: 21 ¹²Ներգործութիւն է, յորժամ ես ի յայլս ազդեմ: 22 Իսկ կիր, յորժամ ես¹³ ի յայլոց ազդիմ, որպէս կոփիմ: 23 Իսկ միջին է, / յորժամ

ձայնն կրաւորական եւ իրքն ներգործական, որպէս տանիմ. եւ կամ յորժամ ձայնն¹⁴ ներգործական¹⁵ եւ իրքն կրաւորական, որպէս զգենում:

24 Տեսակք երկու, նախագաղափար եւ ածանցական. նախագաղափար է ոռոգեմ, ¹⁶իսկ ածանցական է ոռոգանեմ: 25 / Եւ պարտ է գիտել եթե ըստ մերումս բարբառոյ նախագաղափարաւդ վարին Կորձայքդ¹⁷ միայն: 26 Իսկ ածանցական՝ ոռոգանեմ. արդ այսպէս եւ այլքն ամենեքեան:

27 Ձեւք երեք. պարզ, բարդ, յարաբարդ. պարզ՝ գիտեմ, բարդ՝ ըստգիտեմ, յարաբարդ՝ վարդապետեմ, սահմանաբանեմ¹⁸:

28 Դէմք երեք. նախ՝ յորմէ բանն, երկրորդ՝ առ ով բան, երրորդ՝ յաղագս ոյր բանն: 29 Աստուստ գիտասցես¹⁹ թե զպատճառն ուսուցանէ քանիաւնութեան²⁰ ղիմաց, որպէս ուրուք հարցեալ, վասն էր են երեք²¹ դէմք եւ ոչ չորք²² կամ երկու: 30 Ասէ թե զի ²³ամենայն պէտք բանաւորաց երիւքս այսոքիւք կատարին եւ լնուն՝ յորմէ, առ ով եւ վասն ոյր. եւ առնէ յորմէն զառաջին դէմն, իսկ առ ովն՝ գերկրորդն²⁴, իսկ վասն ոյրն՝ գերրորդն²⁵, զի նախ, որ ասացն. երկրորդ, առ ով խաւսեցաւն. երրորդ, վասն ոյր ճառեացն:

1 E ասաց/ om

2 M₃ ասեմ/ ասաց

3 M գրեմ/ գրեմ

4 M₃ գեզական թիւն/ եզականութիւնն

5 M գրեա/ գրեմ

6 M₁ գրէ/ գրեա / E գրեմ

7 M կամ/ om

8 E թե/ om

9 M₃ գառաջին եւ գերկրորդ եւ գերրորդ/ զմի եւ գերկուս եւ գերեմ codd (ex falsa lectione գա եւ գր եւ զգ), om

10 E M₃ յայտ արար/ om

11 E եւ հետեւանայ ... յետ սոցա եւ ես/ habet inter scholia Hamami; ultimas voces յետ սոցա եւ ես (legendum եւս) ad subsequentem paragraphum referendas credo, non ad antecedens verbum թե կոփեմ, ut tradunt codices per veterem errorem, cui iam Hamamus, IX saeculi auctor, obnoxium se praebet, cum, depravatam sui exemplaris lectionem secutus scribit: ստորագասական^a կոփեմ, գործեմ, որպէս թէ յետ այլոցն եւ ես գործեմ

12 ներգործութիւն է ... ազդեմ/ habet E inter scholia Stephani

13 M₃ ես/ ասես

14 E ante ձայն/ լինի

15 M ներգործական/ om

16 E Իսկ ածանցական ... ամենեքեան/ om / J Իսկ ածանցականոք այլիդ ամ

17 M₁ Կորձեմդ

18 M₂ սահմանաբանեմ/ կամ հակաբանեմ / M₃ կամ սահակաբանեմ

19 J գիտասցես/ գոգցես

20 J գիտնութիւն

21 M₃ երեք/ երիք

22 M₃ չորք/ չորիք

23 J ամենայն պէտք/ այն են պէտք

24 M₁ M₃ գերկրորդն/ գերկուս

25 գերրորդն J/ գերեմ ceteri

31 / ¹Այլ է առ երեսս² եւ միտս բայի առանձնաւորութիւն:

32 Ամանակք երեք. ներկայ, յորում եմքս, անցեալ՝ անցեալն, ապառնի՝ հանդերձեալն: 33 Եւ զհարզ իցեն³ երեք ամանակքն. վասն զի ամենայն ազգմունք եւ կիրք կամ տակաւին եւս լինին եւ նշանակեն զներկայ ժամանակն, եւ կամ կատարեալք են եւ նշանակեն զանցեալն, եւ կամ կատարելոց են եւ նշանակեն զապառնին, իբր թե լեալ էիր, լինիս, լինելոց ես:

34 Եւ անցեալն ունի չորս⁴ զանազանակս⁵. այսինքն, անցեալն չորս զանազանութիւնս ազգմանց ունի՝ զյարաձգականն, զյարակայն, զգերակատարն, զանորիչն: 35 Եւ նշանակէ յարաձգականն զմասն ինչ ներկային, յորմէ մասն ինչ ⁶<արարեալ է յիրացն եւ մասն ինչ> առնելոյ կամ, յորում ասէ թե դեռ առնէի եւ նշանակէ զյարաձգականն որ չէ⁷ բովանդակեալ: 36 Իսկ յարակայն նշանակէ գերկուց աւուրց անցելոց ազգում կամ զամսոյ միոյ կամ զտարւոյ, իբր թե էգործէի⁸, էկոփէի: 37 Եւ գերակատարն զքսան ամաց ⁹կամ գերեսնից, որգունակ թե էգործեցի¹⁰, էկոփեցի:

38 Եւ անորիչն, որպէս անունդ իսկ յայտ առնէ, անորոշաբար զամենայն ժամանակս նշանակէ¹¹, ¹²զյարաձգականն եւ

զյարակայն եւ զգերակատարն, որոց բաղաձանութիւնք¹³ երեք. այսինքն ազգակցութիւնք կամ միաբանութիւնք ներկային ընդ յարաձգին, զի մասն ինչ արարեալ է եւ մասն ինչ առնելոյ կայ: 39 Վասն այնորիկ ¹⁴ունի միաբանութիւն ներկայն առ¹⁵ յարաձգականն, յարակայն ¹⁶ընդ գերակատարին, զի որպէս ներկայն հուպ է ի յարաձգականն, այսպէս յարակայն¹⁷ ի գերակատարն. նմանապէս եւ անորիչն ընդ ապառնելոյն միաբանութիւն ունի¹⁸:

<ԺԵ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԼԾՈՐԳՈՒԹԵԱՆ

2 Լծորգութիւն¹⁹ դատեալ եղեւ ի տաղաչափական կշռոց ուսումնավարժից ոմանց, որք ի մակացութեան դեգերանս կացին հանապազ, զի զսահմանաչափութիւն²⁰ բանի լծորգովն շինեին տեղի: 3 ²¹Այլ ²²էր իսկ ճշմարտապէս եւ ի տեսակի խաւսիցն, որպէս բազուկ, պազուկ, փազուկ:

4 Բայց ²³ըստ մերումս եւ այլ ինչ է, որ ոչ է եղեալ գիւտ առաջնոցն վասն անծանալթութեան լեզուոյս, իբր սոցա, նոցա, որ ոչ միայն յառաջի²⁴ դասեցելումն,

1 E Այլ ... առանձնաւորութիւն] *habet inter scholia Davidis*: եւ դէմք ասին ոչ գիրաց, այլ գղիմաց, զի է առ երեսս *etc v. 113*₂
2 M երեսս] երեսս
3 E իցեն] են
4 M չորս] չորս
5 M₃ զանազանակս] զանազան եղանակս]
6 M *quae unci saepsi om*
7 E J չէ] ոչ է
8 M էգործէի] գործէի
9 M₂ J կամ գերեսնից] կամ գերեսուն *post* գխան
10 M էգործեցի, էկոփեցի] գործեցի, կոփեցի (եթ կոփեցի M₃)
11 M₃ նշանակէ] յայտ առնէ
12 M₃ J զյարաձգականին եւ զյարակային եւ զգերակատարին

13 M₁ բաղաձանութիւնք
14 E ունի միաբանութիւն] միաբանին
15 M₃ առ] ընդ
16 E ընդ գերակատարին] ընդ գերակատարն
17 E *post* յարակայն] *add* ըստ տարւոյ (*non legit J*)
18 E J ունի] *add* զի յետ գործելոյն զհետ գա եւ գոր առնելոց է
19 M եւ դարձեալ լծորգութիւն
20 M₃ զսահման չափութեան
21 E այլ էր իսկ ... փազուկ *verbis scholiastae Այլ inserit hoc modo*: եւ երրորդ երեսի ի տեսակս խաւսից... որպէս ասի բազուկ, պազուկ, փազուկ
22 M₃ էր իսկ] երիս
23 ըստ մերումս M J] ըստ հայկական լեզուիս E
24 յառաջի է M₃; *coniugationis tractatio, quam praebet M, apud E aliorum interpretamentis interiectis carptim ita affertur, ut singulae particulae et Davidis notam et Anonymi prae se ferant; itaque quid cuique tribuendum sit non liquet; equidem primam partem earum, quae M₁ praebet, Davidis (v. supra p. 114), alteram hic positam Anonymi, ultimam Moysis esse censeo*

այլ եւ յերկրորդիս խոնարհման, որպէս կոփեմ, կոփես:

<ԺԶ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ

2 Ընդունելութիւն բառ ընդունական բայից եւ անուանց յատկութեան] Արդ ընդունելութիւն յանուանէ եւ ի բայէ ունի ¹զիւրն էութիւն եւ լիցի մասն² յութիցն:

3 Թարց դիմաց] Այլ³ դէմք ոչ երեւին սորա | ⁴եւ այլն ամենայն ըստ գործականին, զի որպէս դերանուն եւ մակբայ ընդ գոյացականին⁵ ազդեալ⁶ լինին, նոյնպէս եւ սա ընդ ազդեցութեամբ⁷:

4 Բայց հոլովումն⁸ ըստ առաջին մասին բանի, որպէս ⁹արարեալ, արարելոյ, արարելում եւ այլն ամենայն: 5 Նոյնպէս չինեալ, բերեալ կերեալ, տարեալ, այս ամենայն եւ սոյնպիսիք հոլովք անուան եւ ընդունելութեան գոն:

<ԺԷ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՅԱԻԴԻ

2 ¹⁰Յաւզս յայլում լեզուի բազում ինչ ունի, | ¹¹այլ ի մերումս սակաւ, զի հոլովք եւ թիւք միայն լինին, բայց ըստ սերոցն ոչինչ նշանակէ¹²: 3 Եւ է շրջաբերութիւն¹³

այսպէս. այս, <այսր>, այսմ, այսու¹⁴, ¹⁵զայս, ո՛վ այս:

4 ¹⁶/[Եւ ըստ համարականումն՝ միապէս եսն, եւ երկուորաբար¹⁷ դուն, եւ բազմաւորաբար դուքն, որ յամենայն մասունս գտանի, բաց ի նախադրէ եւ ի շաղկապէ/]:

18<ԺԸ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԴԵՐԱՆՈՒՆՈՒԹԵԱՆ

2 ¹⁹Դերանուն փոխանակ անուան ասի եւ է ²⁰ըստ աւրինակի դիմացն առաջնոյ²¹ ես, դու, նա²². ²³/[Եւ այս ըստ այսու/ ստացեալքն²⁴ իմ, քո, նորա:

3 Բայց սերոցն²⁵ ոչ այլափոխի ձայնիւ, այլ լրութեամբ²⁶ եւ անուամբ նշանակի, եթե արք եւ կանայք եւ մանկուք:

4 ²⁷Եւ թիւք. միապէս՝ ես, դու, նա. եւ երկուորական՝ ես²⁸ եւ²⁹ սա, դու եւ դա, նա եւ նա. նաեւ բազմաւորական՝ մեք, դուք, նոքա: 5 ³⁰Եւ զոր ունին ինչ թուել³¹, ըստ առանձնաւորութեանն՝ իմ, քո, նորա³². եւ

1 M E գիրքն էութիւն/ գիր էութիւնն
2 MS մասն/ մի մասն
3 MS Այլ/ եւ
4 M E եւ այլն/ եւ այլն
5 MS գոյացականին
6 M₂ ազդեալ/ առեալ / MS եղեալ
7 M E ազդեցութեանն
8 M հոլովումն/ ժողովումն
9 արարեալ, արարելոյ/ արարելով MS; huius capituli scholiorum eadem est condicio atque scholiorum capituli praecedentis; nam hic quoque pars Anonymi scholiorum apud M post scholia Davidis, apud E cum illis permixta exstat, quae pars etiam in cod MS legitur exceptis ultimis verbis inde a նոյնպէս usque ad գոն
10 E Յաւզս ... ունի/ desunt apud
11 E այլ ի մերումս սակաւ/ վասն զի սակաւ ինչ ի մերս նշանակէ
12 E նշանակէ/ նշանակի
13 E ի շրջաբերութեան

14 E այսու/ այսիւ
15 E զայս, ով այս/ զայսով
16 quae uncis saepsi ad articulum spectare non videntur
17 MS երկուորաբար/ երկաւորապէսն
18 Haec articuli tractatio, quam omisit M suis explanationibus eius in locum substitutis, sed praebet E Davidis eiusdem rei tractationi adiectam, praebet etiam MS, Anonymo tribuenda est, quamquam E eius notam apponere neglexit
19 E Դերանուն ... նորա/ om
20 MS ըստ արինակի/ արինակ
21 MS առաջնոյ/ նախկինի
22 M₃ նա/ add եւ այլն ամենայն նմանապէս, omissis omnibus quae sequuntur usque ad finem pronominis tractationis
23 MS₁ voces, quas uncis inclusi, corruptae sunt, quarum loco legit երկիցս այս
24 MS₁ ստացեալքն/ ստացական
25 M սերոցն
26 MS J լրութեամբ/ իւրութեամբ
27 Եւ թիւք ... նոքա/ non legit E neque MS
28 M₁ ես/ են
29 Եւ ante սա/ om M, legit J
30 Եւ զոր ունին ... p. 151₂ եւ նոցայն/ praebet E scholio Stephani per incuriam adiuncta, om MS
31 M թուել/ թիւեալ
32 M նորա/ դորա

շարադրի¹ զուգիցն՝ ²իմն եւ քոյն, սորայն եւ դորայն, նորայն եւ նորայն. եւ յոլովապէս՝ մերն եւ ձերն ³եւ նոցայն:

6 Հոլովք] ⁴Եւ զանագան նշանակութեանց⁵.

7 ուղղապէս՝ ես, դու, նա.

8 եւ բաժանականին⁶ իմոյ, քոյոյ, նորայոյ.

9 եւ պատուիրականին՝ ինձ, քեզ, նմա.

10 եւ երթալոյն՝ ինեւ, քեւ, նովաւ. ⁷թե քեւ կամ նովաւ եկի այսր⁸:

11 եւ աղերսականին՝ զիս, զքեզ, զնա.

12 եւ կոչնականն⁹ դու:

13 Եւ ածանցացն] Եւ սորայքն¹⁰. իմ, քո, նորա. իմոյն, քոյոյն, նորայոյն. իմումն, քոյումն, նորայումն. իմովն, քոյովն, նորայովն. զիմ, զքո, զնորա:

14 Զեւք] ¹¹Եւ չափաւորութեան. որոշապէս՝ իմ, քո, նորա. եւ զուգաբար՝ անձին իմոյ եւ ըստ այլումն:

15 Եւ տեսակք յոլովք. զանագանակ<ան>ին¹² ես, դու, նա. եւ զարձեալ

¹³ըստ սորայոյս՝ ¹⁴յիմոյն, ի քոյոյն, ի սորայոյն, ի դորայոյն, ի նորայոյն: 16 Եւ յոլովիցն՝ ի մերոցն, ի ձերոցն եւ ի սոցայոյն, ի դոցայոյն, ի նոցայոյն:

17 Անբաղաւդք եւ բաղաւդք] Եւ առանց իրիք՝ ես. եւ իրաւ¹⁵ իմս:

<ԺԹ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՆԱԽԱԳԻՐՈՒԹԵԱՆ

1 Նախադրութիւն է] .../|||

<Ի> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՄԱԿԲԱՅԻ

2 Մակբայ է մասն բանի անխաղաց ստոր բայի ասացեալ] Նա եւ մակբայս թեպէտ եւ ըստ երկրորդիս ինչ ձեւանայ¹⁶, այլ¹⁷ սակայն զանուան ունի գտեղի. եւ զի ոչ զանագանի ըստ խոնարհման¹⁸ բայի մասին, վասն այնր¹⁹ ասի անխաղաց: 3 Բայց է եւ ստորին եւ է առաջին, որպէս թե բերեմ զայս, կամ զայս բերեմ:

4 Եւ են պարզք] Եւ ըստ պարզութեան՝ վաղ կամ նախ, եւ ²⁰ի ջոկս միութեան՝ վաղվաղ, նախավաղ:

5 <1> Եւ են որք ամանակի են յայտնիչք] Եւ որ ²¹զժամանակի ունի զցուցումն եւ ընդ ինքեամբք երեւեցուցանեն ²²ի տեսակս զսեռի ունելոյ Հատումն, իբր թե այժմ, յայնժամ²³: 6 Եւ սոցա ստորակայք ըստ յարակայումն՝ սերկ, վաղիւն, ցայս, ցայն, ցայսքան, ցայնքան, մինչեւ:

1 J շարադրի/ շարադրեալ
2 իմն եւ քոյն եւ սորայն եւ (եւ om E) դորայն եւ նորայն habent M E, եւ նորայն bis M3, իմն, քոյն, նորայն J; rectius: իմն եւ սորայն, քոյն եւ դորայն, նորայն եւ նորայն (cfr supra եւ եւ սա, դու եւ դա etc)
3 M1 եւ նոցայն/ add եւ սոցայն եւ նոցայն եւ նոցայն
4 E եւ զանագան ... նա] om
5 J նշանակութեանցն/ նշանակութիւն
6 MS J բաժանողականին
7 թե քեւ կամ նովաւ] om MS legit J
8 MS quae post այսր usque ad finem capitis sequuntur om
9 E կոչնականն/ կոչականն / MS հոշականն / J հոշական, որ է կոչնականն
10 M սորայքն/ նոքայքն / atque E, qui hoc verbum cum verbis praecedentis versus coniungens legit: դու եւ նոքայքն: եւ ածանցացն իմ քո etc; նորայքն hic pro artis nomine ածանցացն usurpatum esse ab Anonymo recte intellexit J, qui scribit եւ ածանցացն որ եւ նորայքն (pro եւ նորայքն որ եւ ածանցացն)
11 figurarum tractationem om E

12 M1 զանագանականին / J զանագանակի / E զանագանին, cui lectioni praeferendae priores lectiones quae idem valent ac եզակի
13 ըստ սորայոյս cfr supra եւ սորայքն
14 յիմոյն, ի քոյոյն etc sunt formae ablativi quas supra non memoravit
15 E իրաւ/ իրաւք
16 J ձեւանայ/ ձայնեաց
17 J այլ] om
18 M3 ըստ խոնարհման] om
19 J այնր] այնորիկ
20 M3 ի ջոկս միութեան] ջոկամիութեան / J ջոկամանութեան
21 M2 զժամանակ ունի ցուցման
22 M3 եւ ի տեսակս զսեռի ունի զհատումն
23 M3 յայնժամ] om

7 <2> 1Եւ միջակութեանն, որ 2մի է ըստ մերոյ³, 4ի յերգս զերկոսեան⁵ ունի զիմացումն. բարևք, յայտնապէս, բնաւ, ամենեւին, համաւրէն յաջողեցաւ⁶:

8 <3> Եւ քերդութեանն] Նոյնպէս եւ զայլդ իմացիր նմանաբանութեամբ. մուրցացի, բազկացի⁷, աքացի, ողկուզաւրէն, տարմաբար:

9 <4> Եւ քանակութեան<ն>] Եւ չափաւորականն՝ բազում անգամ, սակաւ անգամ:

10 <5> Եւ թուոյ յայտականն] Եւ ըստ համարողութեանն⁸ երկիցս, երիցս, քառորդ:

11 <6> Եւ ետեղականն] Եւ ըստ կայի՛ ի տանէ ի դուրս գայ, ի ներքս երթայ:

12 <7> Եւ ըզձիցն, իցիւ կամ աւշ կամ յէ⁹:

13 <8> Եւ խրոխտականն, իշտ:

14 <9> Եւ սպառնականն. ահա¹⁰ բոռք աւն եւ աւն լիցի, տիր, տի:

15 <10> Եւ դիւրականն¹¹, վաշ, յայ:

16 <11> Եւ շնորհակալուն¹², դիւր¹³, արքէն:

17 <12> Եւ ողոքելոյն¹⁴, փոխան, / [փարելի]/¹⁵:

18 <13> Եւ անշնորհակալուն¹⁶, ձառ¹⁷, անշնորհ¹⁸ եղէ:

19 <14> Եւ աղաւականն¹⁹ կամ ապաշաւելոյն, ս՛հ:

20 <15> Եւ եղկականն, վայ, եղուկ:

21 <16> Եւ հրաշականն, իհ:

22 <17> 20Եւ բաքասականն]...////

23 <18> Եւ հեզնականն, վահ²¹:

24 <19> Եւ ուրացութեանն կամ ապերեւութեանն, չէ, ոչ, ոչիւիք, ոչ միովիւիք²²:

25 <20> 23Եւ յանձնառութեան, այո:

26 <21> 24Եւ հրաժարականն, չէ²⁵, մի, մի իւիք:

27 <22> 26Եւ զգուշացուցանելոյն, գոյշ²⁷, գուցէ:

28 <23> Եւ մերձակայ²⁸ <կամ> ճշմարտութեանն, որպէս, զիարդ²⁹:

29 <24> Եւ դիպուածոյն, թերեւս, ինձ թուի, ի դէպ:

30 <25> Եւ դասականն, յետ այսորիկ, 30զկնի այսորիկ:

31 <26> Եւ ժողովոյն, խումբ:

1 M ի միջակութեանն / J միջակութիւն ասի
2 E M₂J մի է] om
3 մերոյ] pro սերոց legit M atque etiam E, apud quem in margine emendatur in սերոցն, quae lectio exstat etiam apud J
4 J ի յերգս] om
5 J գերկոսեան] յերկոսին
6 J յաջողեցաւ] add կամ անյաջողեցաւ. նոյնպէս եւ զայլսդ իմացիր նմանութեամբն բանի, tum legit եւ քերթութեանն որպիսի մուրցացի etc; verba նոյնպէս եւ ... բանի, pro quibus M E habent: նոյնպէս եւ զայլ զիմացող իրի նմանաբանութեամբ, ad adverbium <3> qualitatis referenda sunt
7 բազկացի] pro ծղացի artis
8 M₃ համարողականութեանն
9 յէ] pro գոյշ ... մարտան artis
10 M₃ ահա] ապա
11 դիւրականն] pro հեշտականն artis
12 M շնորհակալուն] շնորհակալին / E շնորհակալոյն
13 դիւր] pro դէն artis

14 ողոքելոյն] pro ողոքականն artis
15 M փարելի] om
16 M E անշնորհակալոյն, pro ապաշնորհեանն artis
17 n M ձառ] ձա
18 M անշնոհ
19 M₂ աւաղականն] առասականն
20 եւ բաքասականն] deest in codd
21 վահ] ուահ ars
22 ոչ միովիւիք om M₂] ոչ եզովիւիք ars
23 եւ յանձնառութեան pro բաղասորադրութեան artis
24 եւ հրաժարականն] pro եւ ապասութեանն artis
25 չէ] non legit ars
26 եւ զգուշացուցանելոյն] pro զգուշականն artis
27 գոյշ] զգոյշ ars
28 մերձակայ] մատարկայ<ին> ars
29 E զիարդ] M₁ յայրդ այդ / M₃ այրդ, այդ
30 զկնի այսորիկ] զկնի սորա ars

32 <27> Եւ մատհրամանոյն¹, թող², ասծ, բեր:

33 <28> Եւ բաղդատութեանն³, առաւել, նուազ:

34 <29> Եւ հարցականն, ո՞ւստ, երբ:

35 <30> Եւ սաստկութեանն, յորդ, յոյժ:

36 <31> Եւ <ապ>երդմնականն, քաւ:

37 <32> Եւ խուներդմնականն⁴, հա:

38 <33> Եւ հաստատութեանն, յայտ:

39 <34> Եւ դրութեանն⁵, կարգ ինչ դնելով թե առնելի է:

40 <35> Եւ մոլ(որ)ութեանն, ⁶էհ, ըհ, էհը (իա՛, հո՛):

<ԻԱ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՇԱՂԿԱՊԻ

2 Շահկապս այս զերկոսին⁸ պնդէ⁹ ի միասին գիմաստս, զի միոյ ոչ եղանի¹⁰ կապ, այլ ¹¹գումբէ եւ յորոց. ¹²ապա եւ մեկնութիւնն երեւի¹³ սովորական խաւսիցն:

3 <1> Եւ ջոկամանք են] Եւ է ըստ ջոկոյն միակամութիւնն դիմաց. ես եւ դու եւ նա:

4 <2> Եւ անջատականք են] Իսկ գատումն¹⁴ դիմաց, այլ ոչ մտաց. իբր թե արա՛ կամ առնեմ:

5 <3> Եւ բաղդատք, որ ոչ գոյութիւնն, ¹⁵այլ գործ ինչ¹⁶ յայտնեն¹⁷ ¹⁸«թե երկինք եղեն ի սկզբանէ». զի թե կամիմ հասու լինել, ոչ կարեմ, թեպէտ եւ բազում անգամ ջանացայց¹⁹. «զի թեպէտ զիս տկար կարծեն²⁰, չէ ոք հզաւր»:

6 <4> Տարբաղմատք, որք զգոյութիւնն եւ զգործան²¹ յայտնեն. ²²«քանզի մարդ զինչ ոչ գիտէ, քանզի վերջամուտ աշխարհի, քանզի գոյացեալ յառաջ այլք եղեն»:

7 <5> Փաստաբանականք. ²³զի, որպէս եղեւն. եթե արդ սա վերջինս այլոցն իշխէ. (թե) յաղագս սորա է. վասն որոյ այս գործեցաւ. ²⁴վասն զի իմաստուն. ²⁵վասն ոյր խոնարհի. ²⁶ըստ որոյ խաբի. ըստ որքան ցանկանայ²⁷. ²⁸որքանի անգամ ճաշակեաց:

8 <6> Եւ տարակուսականք՝ ըստ երկբայութեանն. արդեաւք ի մեծ ²⁹սխալանս

1 M₁ մութիրամանոյն / M₃ մաւտիրամանոյն / M₂ մաթիրամանոյն
2 M₃ բող] om
3 բաղդատականն ars
4 M₃ խուներդմնականն/ սաւերդմնականն
5 դրականն ars
6 E եհ, ըհ, եը, իը, ըիը
7 J զի շաղկապն երկու ասէ դնէ ի մի իմաստ
8 M₂ գերկոսին/ գերկուս / E գերկոսեան
9 M₂ պնդէ post/ ի միասին
10 E եղանի/ եղիցի
11 J գումբէ, յորոց ապա մեկնութիւնն
12 ապա եւ մեկնութեամբն երեւի legit E annexa verbis Davidis
13 M₂ երեւի/ էր եւ ի
14 J գատումն է

15 M₁ M₃ այլ գործ/ սոյն գործոյ (M₂ գործ)
16 J ինչ] post գոյութիւն
17 E post յայտնեն/ որպէս յորժամ ասի
18 vulgo «եթէ երկինք եղեն» II Petri III 5
19 M₁ M₃ ջանացա / M₂ ջանացայ
20 J կարծեն/ կարծիցեն
21 M₁ գգործիսն
22 M քանզի մարդ ինչ գիտեմք, քանզի վերջամուտ աշխարհի, քանզի գոյացեալ (M₂ add է) յառաջայ յայս (M₂ յառաջայ այլո) եղեն / E քանզի մարդ զինքն ոչ գիտէ, քանզի վերջամուտ է յաշխարհ. վասն զի յառաջ այլ գոյացեալք եղեն (praebet inter verba Hamami) / J քանզի մարդ զի՞նչ գիտէ, զի ի վերջէ եմուտ յաշխարհ (cetera om)
23 M զի որպէս եղենն (pro եղենն) թէ արդ սա՞ վերջինս այլոցն իշխէ / E քանզի, եթե որպէս եղենն, եթե արդ սա վերջինս այլոցն իշխէ / J թէ որպէս եղեն եթէ զիարդ որ վերջինս է, սա այլոց իշխէ; E et J prave intellexisse videntur Anonymum, qui nihil nisi species coniunctionum enumeravit additis verbis եղենն, իշխէ etc
24 M₁ վասն զի/ վասն / J վասն որ
25 E վասն ոյր/ վասն որոյ / M₁ վասն ոչ / J վասն որ ի (խոնարհ
26 J ըստ որոյ/ ըստ որ
27 J ցանկանայ/ յանցանաց
28 որքանի անգամ/ որքան միանգամ codd
29 J սխալանաց առնէր

յառնէր ոք. ¹ապա արդ զինչ², ապաքէն պտուղ³ էր. ապա ուրեմն (թե)⁴ հանել⁵ կամէր. իսկ ընդէր⁶ էրում⁷, զմէ⁸ արար զայն:

9 <7> Եւ բաղբանական՝ ի վերայ եկեալ ինչ յայտնութեամբ. արդեաւք⁹ գիտաց¹⁰. ¹¹ուրեմն այս էր մահու մեռանիցիսն¹². այժմ ծանեայ¹³. այլ սակայն յայս բերէր զիմացումն. այսուհետեւ չէ ծածուկ. վասն որոյ ծանեաք. յաղագս որոյ ասացն:

10 <8> Եւ [թարմատարք]...////

11 <9> Եւ - ընդդիմակս]...////

12 ¹⁴<10> Եւ վարանականք են] // [Եւ ընտրէ գերկրորդն գէթ ինչ այն չեղեւ, գո-

նեա աստէն կէի. փարթար զայս ոք չհանէր]//:

15<ԻԲ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԱՌՈԳԱՆՈՒԹԵԱՆՑ

2 Առողջանութիւնք են տասն]....////

<ԻԳ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

2 Արուեստ է]...////

<ԻԴ> 1 ՅԱՂԱԳՍ ՈՏԻՑ

2 Ոտք են պարզք երկոտասանք]....////

1 *M*₂ արդ ապա

2 *E* զինչ է

3 *M* պտուղն

4 *J* թե/ *om*

5 *M*₂ հանել/ հայել

6 *M* ընդէր/ անդէն

7 *M* էրում/ *om*

8 *M* իսկ գմէ

9 *M*₃ արդեաւ/ արդ

10 *M* գիտաց/ *add* արդեաւ

11 *J pro* ուրեմն ... ծանեայ/ ուրեմն (*adicit antecedenti*). այլ այս է որ ասացաւ

12 *M*₁ *M*₃ մեռանիցես / *M*₂ մեռանիցես

13 *M* ծանեա / *E* ծանեաւ

14 <10> *deest apud M*

15 *Interpretatio horum capitum, quae sunt supplementa artis, deest in codicibus, deest et tabula coniugationis.*

ԹՔՈԴՈՐՈՍ ՔՌԹԵՆԱԲՈՐ

ՃԱՌ ԸՆԴԴԵՄ ՄԱՅՐԱԳՈՒՄԱՑՈՅՆ

ՆԵՐՔՈՂԵԱՆ Ի ՍՈՒՐԲ ԽԱՉՆ ԱՍՏՈՒԱԾԸՆԿԱԼ

ԳՈՎԵՍՏ Ի ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆՆ ԵՒ Ի ՄԻԸՏ ԿՈՅՆ ՄԱՐԻԱՄ

ԹԵՈՂՈՐՈՍ ՔՈԹԵՆԱԽՈՐԸ ԵՒ ԻՐ ՃԱՌԵՐԸ

Թէոդորոս Քոթենաւորը ծնուել է հաւանաբար է դ. սկզբին: Եղբօրորդին է Կոմիտաս կաթողիկոսի եւ քեռորդին՝ Եզր կաթողիկոսի: Նախնական ուսումը ստացել է հօրեղբօր ձեռքի տակ եւ ապա՝ Սիւնեաց վարդապետարանում Մաթուսաղայի մօտ: Քոթենաւոր է կոչուել, ըստ երեւոյթին, քրճագրեստ ճգնակեաց լինելու պատճառով: Եղել է Արագածոտնի Ս. Աստուածածին վանքի վանահայրը, Եզր կաթողիկոսի հետ մասնակցել է 638 թ. Կարինի ժողովին: Թէոդորոսին են աշակերտել ապագայ կաթողիկոսներ Սահակ Զորոփորեցին (677-703 թթ.) եւ Յովհան Օձնեցին (717-728 թթ.):

Թէոդորոս Քոթենաւորի գրչին պատկանում են երեք ճառեր, որոնք հրատարակուել են Յովհան Օձնեցու մատենագրութիւնն ամփոփող հատորի մէջ¹:

ա. Ճառ ընդդէմ Մայրագումացոյն. գրուած է 630-ական թթ.: Այստեղ շատ յաճախ բացարձակեցում են Մայրագոմեցու դաւանաբանական տեսակէտերը:

բ. Ներբողեան ի Սուրբ Խաչն Աստուածընկալ. երկի ազդեցութեան որոշակի հետքեր կան Սահակ Զորոփորեցու Խաչի շարականներում եւ Անանիա վարդապետ Սանահնեցու Վաղարշապատի Կաթողիկէ Եկեղեցու ներբողում:

գ. Գովեստ ի սուրբ Աստուածածինն. վենետիկեան օրինակից գատ, առկայ է նաեւ ճառի երուսաղէմեան օրինակը², որն, ըստ Նորայր արքեպիսկոպոս Պողարեանի, վենետիկեան ձեռագրի համեմատ ունի կարեւոր տարբերութիւններ, որոնց հաշուառումով էլ ներկայացում է բնագիրը:

Յակոբ Քեոսեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. **Յովհաննու Իմաստասիրի Աւանցույ Մատենագրութիւնն**, Վենետիկ, 1953, էջ 171-183:
2. *Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Յակոբեանց*, հտ. երկրորդ, կազմեց Նորայր եպս. Պողարեանը, Երուսաղէմ, 1953, էջ 24-28:
3. *Ընտրանի հայ եկեղեցական մատենագրութեան*, աշխատասիրութեամբ՝ Պողոս Խաչատրեանի եւ Յակոբ Քեոսեանի, Ս. Էջմիածին, 2003, էջ 202-207:

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԴԱՏՈՒՄ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ

Ե - Մատենադարան Սրբոց Յակոբեանց (Երուսաղէմ), ձեռ. քիւ 154, ԽԹ (ըստ Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Յակոբեանց, հտ. երկրորդ, էջ 24-28):

1 Տե՛ս **Յովհաննու Իմաստասիրի Աւանցույ Մատենագրութիւնն**, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1953, էջ 171-183:

2 Տե՛ս *Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Յակոբեանց*, հտ. երկրորդ, էջ 24-28:

ԵՐԱՆԵՒՈՅՆ ԹԵՈՂՈՐՈՍԻ ԸՆԴԴԵՍ ՄԱՅՐԱԳՈՒՄԱՅՈՅՆ

1 Ահա այժմ նորահրատ տոչորեցաւ բոց, եւ ըզբեղմնաբեր տունկս բանական զբախտին, ճշմարտոտոգ աւետարանին համբակս համբացուցանել ճարակի, եւ գքաջուղէչ եւ զլիապատար հաւատոյն խայրիս թառամեցուցանել նկրտի: 2 Ձեզ ասեմ, որդիք լուսոյ, մի՛ տարփայք խաւարի, եւ մի՛ զարտուղիք յարքայական պողոտայէն. եւ մի՛ ստունգանէք չորեքտառեան աւետարանականաւանդ փողոցն՝ որք յերկնականոյցն վերակոչեն քաղաք գձեզ, եւ վատամիտ¹ յուլութեամբ վերջանայք ի քաջամարտիկ նախահարցն արդարահրահանգ հետեւանաց:

3 Քանզի ահա վերայայտեցան այժմ ի տանս Թորգոմաց նորածին դառնութեան զարմք, աւցտողք ճշմարտութեանն. որք կաթարոսք արտաքուստ երեւին դուարեանին զգեստաւք, եւ խաչակիր մարմնակրութեամբ, եւ ներկերպին գազանադէմք, խրթնագգեստք, խուճապողք, տգիտախողխողք, քծնաբանք, գաղտապատիրք, գողտրաբարբառք, ապաժուժախորհք, դժապանք: 4 Որք անսարսափելի մտաւք եւ անձնահանճար իմաստիւք ահա յաւակնեալք յարաձգին առ բոլորիցն արարող եւ համագոյիցս փրկող Բանն Աստուած. եւ ի թագէ տնաւրինական կրիցն գմինն ի բաց կապտեն զակն հաւատոյն, որպէս զի զբոլորն ուրասցին գփրրկանակն զկիրառութիւնսն. կիսափրկումն մարդոյն առադրելով՝ մասնառութեամբ դաւանիլ զփրկանակն Բանի գտնաւրինակրութիւն:

5 Արդ չարահաւեալ զխորհուրդս իւրեանց՝ սկզբնականին մատենագրել այսպէս. Ոչ, ասեն, տկարութեամբ՝ այլ կարողութեամբ յաղթեաց մարտի թշնամոյն. իւրական վկայեն բանքն. Ոչ աւարի տուն

սկայի, եթէ ոչ նախկին հզարն կապի՞: 6 Եւ եթէ այս ճշմարիտ է, յայտ է, ասեն, թէ անընդունակ է առաջթարգմանութիւն աւետարանին, որ յաղաւթակայութեանն գահաքրտնութիւնն պատմեն ամենակարողի Բանին Աստուծոյ, եւ զի հրըշտակէն քաջալերելն:

7 Ձի՞նչ արդեաւք այսպիսիքս կարծիցեն զիւրեանց ծայրակոտոր իմաստսն, աղէ ասասցեն մեզ մուրագիտ աղանդաբերքն: 8 Մարմնակա՞ն կիրառութեամբքն փրկանակն Բան վարակեալ հերքեաց զթշնամին մարդկան, թէ մերկ աստուածաբուն զաւրութեամբն. եւ թէ իւրական յատուկ բնութեամբն՝ զի՞նչ պէտք մարդոյն զգեցման. որոյ կամակարաւ չհրամանին ոչ ոք դիմակացիլ զաւրէր: 9 Վասնզի ոչ գէական իւր բնութիւնն ի փորձ հանդիսի տուեալ, այլ զիւրական մարմինն յաղթող ախտի եւ ապականութեան եւ մահու ցուցեալ. եւ մարմնական կիրառութեամբն պատրեալ զթշնամին՝ ի գործ պատերազմի կոչէր. զի իբրեւ առ Ադամն մատուցեալ ի փորձ՝ որպէս յԱստուծոյ կործանեսցի պարտեալ: 10 Քանզի աստուածական անուամբն պատրեալ զնախկին մարդն բարիատեացն թշնամին, սակս այսորիկ մարմնոյն զգեցմամբ եւ յանձնառող զմարմնական կիրան փրկանակն Բան իրագործելով, խաբեալ զթշնամին պարտեալ ամաչեցոյց. եւ փրկեաց մարմնականաւքն զմարմնականսս:

11 Արդ ի գե՛ր կառու գաչս մտաց սրտիդ առ նախաստեղծ մարդն. եւ որ ինչ յաղագս պատուիրագանցութեանն պատուհասակրեցաւ՝ իմաց զիւրաքանչիւրսն:

12 Եւ նախիմաց լեր գտէրունական աւրինադրութիւնսն. Յամենայնսն վայելեսցես

1 Յօրինակին՝ վատավիտ

« Հմմտ. Մատթ. ԺԲ 29-30, Մարկ. Գ 27-28:

ի յոքնաբուսական տնգոցն. բայց առ այդ մի հպեսցիս փայտ իմացական բարոյ ի չարոյ: 13 Աստանաւր ծանիր զերկիւղն սկիզբն ամենայն բարոյ եւ չարոյ, եւ որ ինչ ի մարդու մն առբնացեալն էին կիրք՝ եւ զնոյնս եւ բարէստեղծողն Աստուած պատուիրանադրեաց:

14 Արդ երկիւղ ի բնութիւն, եւ աներկիւղութիւն ի յանձնիչխան կամսն իմաց: 15 Յաղագս այսորիկ անդէն առձեռեալ ւարինապահումն, զիւրական հաճոյիցն բարեխնամողն Աստուծոյ առ նա մեղադիր զմարդոյն առնելոյ զկամս: 16 Իսկ նորա ինքնիչխանութեամբ թիկնադրեալ զերկիւղ ւարինացն, ուստի մեծափառութեան ցանկացեալ՝ յանհպելին մերձենայր փայտ ապարասանաբար, եւ գեղաղէշադիտակ զխայրին կապտէր յաւակնազեղց: 17 Իսկոյն ի ճաշակելն ի նախագգեցիկն արտամերկանայր ի փառացն. եւ ապա ներգործէր նմա յիշումն ւարինադրին. Յորում աւուր ուտիցէք յիմացական խայրոյդ, ի նմին մեռանիջիք յաւուր:

18 Սակս այսորիկ յամենագիտէն Աստուծոյ երեսաց հարթուցեալ սաղարթապատ եղանիւր. խաւսափեալ ընդ յաւետուղէշ տնգովքն հրաժարել ըղձանային ի մահահրաման պատուհասողէն: 19 Դարձեալ ի հեզահարցումն դատողին յուսակնեալ, անգիտակ զմի արդեաւքն կարծեցին ի չհրամայեալ խայրին հպեցար: 20 Տիրապատճառեալ աղեղնաբանէր, եւ զկողամարդն ցուցանէր առ ի խայրիոցն ճաշակման: 21 Իսկ նա զարբանեակ չարին: 22 Իսկ արդարագիտաւղն Աստուած զիւրականն վերածեաց զճշմարտութիւն: 23 Կշտամբէր զկամաւոր սխալանսն նոցա եւ զապերախտութիւն. պատուհաս նախկին զցաւաւքն ծնանիլն առաջատարփին. երկրորդ՝ զանիծադրութիւնսն տայր ամայալայել բուսաբերին¹. երրորդ՝ երկիւքն

քրտնաբերքն. չորրորդ՝ մահադարձ հողանալն: 24 Յորմէ սարսուցեալ վրդովէին ամենայն բանականացն սեռք. եւ հրճուանայր տիրակարծ իշխանն մահուն:

25 Իսկ անսկզբնագոյ ողորմութեանցն Աստուած բարեգործեալ՝ ի վհատեալսն նկատէր նպաստատու ւարինադրութեամբ փարախել զցնդեալսն: 26 Վերայայտեաց արս արդարս. առաքեաց մարգարէս աստուածաքարոզս. սականեաց զապարասանսն զանազան հարուածովք: 27 Յետ այսորիկ ամենայն վարժից՝ զանմահ ի տեսականութեանն տարփայր մահականացուիս փրկել ազգ, վայրիջեաց յանպարագրական ծոցոյ Հաւր էական Բանն անմահական բնութեամբն, եւ անսկզբնական էութեամբ ներտաղաւարեցաւ ի ծննդական ի սուրբ կուսէն. եւ անպարատեղի բնութեանն պարունակատեղէր իննամսեայ ժամանակաւ ի համբարականի կնոջ. եւ զերկնայինն ոչ թողոյր թափուր տեղի. սաղմնառեալ միացաւ ընդ մերաստեղծակ բնութեան մարմնոյ, որպէս ինքն կամեցեալ զիտակ անճառաբար: 28 Ոչ զիւրն ստեղծ բնութիւն, այլ զմերն առստեղծեալ միացոյց իւր մարմին: 29 Ոչ էրն փոխեաց, եւ ոչ զեղեւն շփոթեաց, այլ բնութեամբ միացոյց ընդ մերումն, անբաժանաբար մնալով ի նմին Աստուածն Բան բովանդակեալ զյարգանդին բնակիլն: 30 Ստրկից մարդկան ծնաւ ի կուսէն անապականաբար. եւ զցաւոցն ելուծ զդատակնիք, իմաց՝ զծննդոց փրկաւղ. եւ կիրքն անախտք պատուհասաւող կրիցն:

31 Ընկալ զքաղցն կարաւտացելոյ դրախտին վայելից յազումն. զվաստակն՝ տարժանեցելոյ երկսն, եւ տարփողի առաջին անաշխատելի կենացն հանգիստ զծարաւն՝ պասքելոյ ըղձման աղեկնաբողիս ազբերն արբումն. զքիրտն՝ անիծիցն քրտանն բարձումն. զերկիւղն՝ մահուանն երկիւղին ազատումն. զչարչարանսն՝ չարչարանացն փրկումն. զմահն բարձաւղի

1 Յօրինակիւն՝ տարամավայելարուսաբերիւր

կենացն փայտի անմահութիւն. զյարու-
թիւնն՝ սկզբանն կարաւտեալ՝ լինելու-
թեան դարձումն. զհամբարձումն՝ զկնի
պահպանութեան պատուիրանին խոստման
ծանաւթութեան:

32 Դարձեալ իմա՛ց ի մեզ երախտա-
գործեալ փրկանակն Բանի զմարդն եղա-
նիլ: 33 Եւ զի մի՛ ոմանք պիտակապէս
վարկանիցին զմարդեղութիւնն Տեառն, եւ
ոմանք՝ սոսկ մարդ ծնանիլ ի կնոջէ, յայտ
առնէ՝ զճշմարիտն լինել մարդ ի կուսէն
Աստուած՝ բացայայտելով զիտասցուք, ըն-
կալեալ զարգացումն հասակի մարդ վերա-
յայտիւր մեզ զինքն: 34 Ատեցող զչար՝
տղայն, եւ ընտրող զբարին ըստ Եսայեայ,
վկայէ Աստուած ճշմարիտ գոլ. քարոզիւր
դիւանունդ լինել՝ զՄարկիոնի սանձեաց
զաներասանակ բերանն, որ առաջաւքն
դաւանէր զլինելն մարդ: 35 Իսկ ի կուսա-
կան ի ստեացն ցնդել զկաթն՝ զՍամոս-
տացոյն ցամաքեցոյց զգժընդակաբար-
բառ զլեզուն. որ շնորհագործ որդի ա-
նուանէր, եւ ոչ զԲանն Աստուած՝ մարդ
լեալ դաւանէր:

36 Քաղցեալ ի փորձարկութիւն անա-
պատին, ստուգապէս զինքն վերայայտե-
լով մարդ: 37 Փորձալիտին հարցագիտու-
թիւն կոչաւորութեան բացայայտելով զոչ
իմացականն գիտակ առնել զնա, եւ զնա-
խապատիրն ամաչեցուցանել յոյս. որ զառ
ի Բանէն կենագործութիւն ոչ գիտէր մա-
հացելումն լինել. այլ ճաշակմանն մահա-
ծութեամբ միայն հրճուանայր սխալա-
նացն սաղրիչ:

38 Վաստակեցաւ իսկապէս. ինքն գի-
տէ՝ փորձագործութեամբ վկայեալ զեղա-
նիլ վասն մեր մարդ: 39 Եւ զի զնա զնոյն՝
Աստուած ծանիցուք, տիրաբանեալ ասէր,
առ իս հետեւեցարուք, տաժանեալքդ, եւ
ես հանգուցից զձեզ:

40 Ծարակեցաւ արդարապէս. եւ ինքն
գիտէ մերով պիտաւորութեամբն ծանու-
ցանիլ զինքն գոլ մարդ ճշմարիտ: 41 Եւ
զի զնա անմահութեան իմասցուք աղբիւր
ծարակականացն պարգեւել ասաց կենդա-
նի ջուր, եւ վտականալ աղբերց անմահա-
կանաց ի նայն հաւատացելոց իբրեւ ի
ճշմարիտն Աստուած:

42 Տրտմեցաւ ճշմարտապէս, որպէս
ինքն գիտէ, կատարեալ վկայելով զինքն
տնաւրինացեալ, բանական ունելով զոգի
եւ զմիտս: 43 Եւ զկիսամարդն դաւանո-
ղաց կարկեաց զբերանն. եւ զնախաստեղ-
ծին մահաժառանգութեանն եբարձ զսուգ:
44 Երկեալ ի մահուանէ, որպէս ինքն գի-
տէ, ճշմարիտ յայտնելով մեզ զինքն եղա-
նիլ մարդ, եւ զՄանինեցոցն ընդբերանեաց
զլեզուս. որք ստուերակերպութեամբ
նաւթճեն զմարդեղութիւն նորին փրկա-
նակն Բանի:

45 Յայսմ տեղուջ ընդգծեալ դիմա-
մարդք ճշմարտութեանն՝ ճառ արկեալ յե-
ղանակեն. Երկիւղ, ասեն, ոչ է ի սկզբնե-
ղութիւն բնաւորեալ, եւ ոչ է Աստուծոյ
գործած, այլ վերջապարուկ ներգործեալ
յարանայ ախտ: 46 Արդ ո՛վ որոճողք
ստուութեանցն, զմէ՞ մոլորիք ի բոլորիցն ա-
րարողէ, եւ զսահմանեալ ճառագրու-
թիւնսն վրդովալից գործականութեամբ
փութայք կատարել. քանզի որպէս ձե-
րունդ վկայեն ճառք, ախտիւ աւլնուք:
47 Այլ ո՛վ յամառողք, ի նախարարու-
թեանն իմացարուք բարեգոյակ ստեղծեալ
կամս եւ անձնիշխանականս, ընդ նմին
բնաւորեալ եւ երկիւղ տիրափառական:

48 Արդ որպէս յարդարընկալ կամացն
ինքնատիրութեամբ արտագանցեաց, նմա-
նունակ եւ մահընկալ պատուհասիլ՝ բնա-
ւորականաւն զարհուրեցաւ երկիւղիւ:
49 Քանզի ուր եկամուտ ներգործի եր-
կիւղ, անդ արութիւն ոչ անուանի:
50 Վասն զի քաջութիւն է՝ զբնաւորա-

1 Յօրինակին՝ գլխաւորութեանն ... կաւտեալ

կանսն փոխագործութեամբ պարտել, զայն որ իւր կամաւորութեամբ ընդ բարւոյն բնացաւ:

51 Ուստի եթէ ոչ ընդ բնութեանն առգոյացեալ էր երկիւղն, զիա՞րդ անբնականան զարհուրէր. կամ որպէս բարէստեղծողն Աստուած՝ զոչն ընդունակ՝ պատուհասակոծ առնէր, թէ Երկերուք ի Տեառնէ Աստուծոյ ձերմէ՞: 52 Աղէ զարհուրեցո՛ղու զտունկ, վրդովեցո զգետս, հայցեա՛ց բարեգործութիւն առ ի նոցանէ. յայտ է թէ ոչ հնազանդին. վասն զի ոչ է ի նոսա բնաւորեալ յասացելոցդ: 53 Արդ իմա՛ զերկիւղն բարւոյ առիթ լեալ: 54 Երկիւղ ի Տեառնէ պատիւ Տեառն. երկիւղ ի մահուանէ՛ արդարութեան գործարան: 55 Բայց մի՛ ինձ աստ զանյուսութեան ներածցես զերկիւղ, ո՛վ դու, այլ զբնաւորականին:

56 Քանզի յերկաւոր նախասացութեամբ պատմեաց վերակենցաղիլ ի փրկանակն Բան: 57 Արդ եթէ ոչ երկեալ առեցելովն, յայտ է թէ եւ ոչ մարդացաւ. որպէս Մանիքեցիքն վկայեն: 58 Եւ եթէ ի նախասացելոցդ ոչ յանձնառեաց, ապա ոչ ունէր բանական ոգի. որպէս կիսադաւանն ասաց Ապաղիւնար զաւորիկեցի: 59 Դարձեալ՝ թէ ախտ ներածես վարկանել յերկիւղն, սակս է՞ր ոչ ի քաղցն եւ ի ծարաւն եւ յընդունելութիւն կերակրոցն նոյնպէս վարկանիցիս. քանզի մեզ նմանի քաղցեալքն եւ ծարաւիքն ընդ հաշանաւք անկեալ տօգունին, եւ պակասին առ ի նոցանէն ուժեղութիւնքն ...¹ Իսկ աուլցեալքն մարմնական պիտոյիւքն՝ առոգացեալք յաւրանան, եւ տոչորի ի նոսա բոց ախտիցն: 60 Իսկ փրկանակն Բանի ոչ այսպէս կիրք. քանզի յաղագս մարմնաւորութեանն բացայայտելով զինքն գոլ ճշմա-

րիտ մարդ, զբնականսն մեր առաջի արկեալ՝ քաղցեալ եւ ծարաւեցաւ, անընկալ ի հաշանաց եւ մաքուր ի մեղաց՝ Աստուածն Բան մերառեցելովն. քանզի ոչ գործեաց զանաւրէնութիւն, պիտառոցէ մարգարէն, եւ նենգութիւն ոչ գոյ ի շրթունս նորա. այսու տարացուցիւ իմասցուք զերկիւղն:

61 Արդ ամենեցուն բացայայտ է, եթէ մահ յանցանաց ընձեռեցաւ պատուհաս. իսկ Աստուածն² Բանի ոչ ինչ գործեալ դատապարտական, սակս է՞ր մեռաւ, եթէ ոչ մահուամբն իւրով մահուն գործեաց մահ: 62 Դարձեալ ի մերում մահուանն ապականութիւն եւ եղծումն գործառնի. իսկ Աստուածն Բան մերառեցելովն մահացեալ, անապական եւ անմահ մնաց նոյնի մարմնովն: 63 Քանզի զմեռանիլն ստուգապէս՝ հիւսանիլն կտաւովն եւ ի տապանի ներծածկիլն վկայեն ճշմարտութեանն³. եւ ի զինահարիլն բխումն արեանն՝ պիտառոցէ ըզկենդանին մնալ: 64 Քանզի ոչ զէականն իւր բնութիւն, այլ զտնաւրինեալն արտափչեաց ոգի. անքակ եւ անբաժին մնացեալ ի բանական ոգւոջն Աստուածն Բան ի նմին մարմնի բնութեանն:

65 Աղէ ասացեն մեզ անձնահանձարքն, եւ ճշմարտութեանն անիմայք. երկիւղ ի հրանիւթ բնութեանն անմարմին հոգեղինացն բնաբա՞ր առգոյացեալ է, եթէ վերջաբոլսակ ախտակրին. եւ եթէ ոչ բնաբար, զիա՞րդ անդրլակի փառատրեն զէականն Աստուած անընգալքն⁴ երկիւղի: 66 Ապա եթէ ի գոյեղութեանն աուլցեալ ունին զերկիւղն ամենից բացայայտ է՝ թէ անախտք են: 67 Ուստի ամենայն անկարութեանն սկիզբն արտայայտեցաւ աներկիւղութիւն, որում նախկին բանսարկուին պիտառոցէ անկումն, եւ երկրորդ՝ նախծին մարդոյն: 68 Իսկ եթէ զառ ի բարւոյ

1 Տէ՛* Ղէ-- Ի Ե 36. Երէմ. Ե 24. Սփ. Լ 7. Յայր. Ժ՛Կ 7:
1 Յօրինակին բառ մի անընթեռնիլի

2 Յօրինակին՝ յԱստուածն
3 Յօրինակին՝ ճշմարտութիւնն
4 Յօրինակին՝ անընգալքն

միայն վարկանիմք ունել զերկիւղն, նո-
վիմբ իմասցուք եւ զառ ի չարչարանացն:
69 Վասն այսորիկ արութիւնն անուանի
քաղցիւ քաղցի համբերել, եւ երկիւղիւ եր-
կիւղի:

70 Ոչ զարհուրի, ասեն, գրկընկալ մա-
նուկ. յայտ է ասեն, թէ եկամուտ բաղկա-
նայ երկիւղ: 71 Առ քեզ ասեմ, որ զծաղ-
րականսդ բարբառիս. նա բանաւորու-
թիւնն ո՞չ ապաքէն ընդ սկզբնեղութեանն
առքնացեալ է ի մարդումն. սակայն թերա-
հասակ մարմնոյ գոյացութեամբ ոչ զաւրե-
ղանայ քնարգել բան, այլ զխժական բառ
երգէ ձայն. նմանապէս բաղկացեալ իմաս-
ցիս զերկիւղ. եւ մի՛ յաւէտաղիւղաջեալ
զանգիրսն բարբառելով յախմարացն յա-
գաչմունս: 72 Ոչ ոք տաժանեալ յերկս՝ ա-
րիւն վիժաքրտնի. եւ եթէ մարդում, ասեն,
ոչ բաղկանայ զիա՞րդ արդեաւք զՅիսուսէ
Որդւոյն Աստուծոյ իշխեսցէ ոք զայս բե-
րանաբացել: 73 Արդ, խաւյացեալդ ի չա-
րափառութեանդ, յումէ՞ լուար զանբնակ
զործոյդ լուր. գրումն աւետարանին որ-
պէս արեան ասաց տարացուցաբանու-
թեամբ քիրտն, այլ ոչ թորումն անգինա-
հար արեան:

74 Արդ կաճառք բանիցն յուզեալ՝
դարձեալ վիճաբանին: 75 Եռակի ճառագ-
րեալ աւետարանական տառիցն պատմու-
թիւնք անմիբան ի միմեանց գտան. յո-
րոց զմին ընտրեալ գովեսցուք, եւ զմիւսն
հերքեալ արտաքսեսցուք ի սրբումն կոչա-
րանէն: 76 Քանզի բազմերգելին Գրիգոր
առաքելաքարոզ նահատակն Քրիստոսի
զամենայն աւետարանական պիտառու-
թիւնսն ճառագրեաց՝ զոր ինչ յաղագս Աս-
տուծոյ Բանի՛ տնաւրինական կիրառու-
թիւն պիտառէր. իսկ զահաքրտնիւն եւ ոչ
յատուկ ձայնիւ յիշատակեաց. ուստի յայտ
է, ասեն, եթէ հնապատմութիւն աւետարա-
նին ոչ է ընդունակ: 77 Եւ եթէ ոք քան

զնախաքարոզն Գրիգոր խորհեսցի լինել
իմաստուն, եւ այլ ինչ նորաձեւեսցէ ճա-
ռել, այնպիսին դատապարտեալ է ասեն:

78 Արդ ո՛վ խաբողորսակ թշնամիք,
ներբողելով ձեր զճշմարտաքարոզ վկայն
Քրիստոսի գյոգներջանիկն Գրիգոր՝ սը-
տաղաղակ բանիւ սփածանել մերկու-
թեանն ծածկոյթ, դովին այդու բանիւ՝ ցու-
ցից յայլումն տեղւո՞ջ՝ բամբասանս յարդա-
րեալ ձեր նախադրուատին Գրիգորի, այլ
ոչ գովեստ. քանզի որթողքսական վեր-
նադիտաւղ քրիստոսագգեստ նախա-
հայրքն գումարեալք ի Նիկիապողիս՝ կա-
նոնադրեցին երկակի հնգեակ² եւ եզակի
քառեակ թուով միայն՝ ի սրբումն կոչարա-
նին ընթեռնուկ թուղթս զաստուածաքա-
րոզ առաքելոյն Պաւղոսի. եւ ի նորապա-
տում գրութեանն զնոյն շարագրութիւն
վերառեալ է: 79 Իսկ բարեդրուատելին
Գրիգոր զառ ի հարցն լռեալն եւ ոչ մա-
կադրեալ ի նոր թարգմանութիւնս, վկա-
բանութեամբ ճառագրեաց, թէ Անաւրէն
իշխանն իբրեւ աստուածանալն կամեցաւ,
ասէ մաքուր Առաքեալն, զամենեսին ընդ
մեղաւք գրաւեաց. եւ այս ի հնապատումն
տառսն վերատառեալ է, այլ ոչ ի նորապա-
տում շարագրութեանն:

80 Արդ եթէ սակս ոչ զծագրութեան³
ի նորաբեր թարգմանութեանցն հնագում
աւետարանին իբր զոչ ճշմարիտ ի բաց ըն-
կեցեալ մերժեսցի յեկեղեցւոյ, ընդ նմին
խոտեալ բամբասի եւ մեծ մակադիտաւղն
Գրիգոր ստուերաբանութեամբ գրուա-
տեալն ի ձէնջ: 81 Ապա եթէ ճշմարտապա-
տումն Գրիգոր ոչ ըստ համաւրէն աւետա-
րանական կարգաբանութեամբ գլխոցն
բաղդատեալ շարագրեաց, այլ յատուկ
պարզմտութեամբ ըստ ախմարացն լսելու-
թեամբ բաւել զառժամայն պիտոյիցն սա-
կաւամասնութեամբ վկայութիւնս առաջի

1 Յօրինակիմ՝ Աստուծոյ Բան

2 Յօրինակիմ՝ եռակի հնգեակ

3 Յօրինակիմ՝ զծագրութիւն

եղեալ՝ մարգարէական տառիւք հաստատէր, արդ զմէ անփապ լինիք զնմանէ պատճառադրութեամբ: 82 Աղէ՞ ի յիշումն եկեսցէ ձեզ իսկապատում տարմաբանիցն գործադրութիւնք՝ զոր ինչ յաղագս նորին բանի հետեւեալ են:

83 Ուստի նախկին յօլովից գոլով հայր ճշմարտասէր անձանց՝ տէր Բարսիլիոս կապաղովկացի՝ ոչ ի վտանգ ինչ աւամայից ճառեալ, այլ գեր ի վերոյ դաւորիկեցոյն երթալ Ապողինարի կշտամբէր, որ կիսամասնութեամբն դաւանէր զտնաւրէնութիւն փրկական Բանի. Ես զչարչարանսն, ասէ, եւ զտրտմութիւնն եւ զգոփալն, եւ որ ինչ միանգամ սոցին կցուրդ յաւետարանականսն կայ, Աստուծոյ Բանին ասեմ. եւ ոչ բնութեան աստուածութեանն, այլ միաւորութեանն:

84 Սորին զուգասողակից եւ որ¹ մականուն Գրիգոր աստուածաբանն արժանաւորեցաւ կոչիլ, առ եւնոմիացիսն ճառեալ ասաց. Զխաւսելն եւ զգարհուրելն յաղագս քո թափեցելոյն իմա՛ց տնաւրինաբար: 85 Դարձեալ յերկակեռակի յեզում ճառի զամենայն տնաւրինականսն լուծականութեամբ յեղանակեալ՝ յեղակին հնգետասան թուականութեանցն ազատաբանեալ ասաց համառաւտաբար, թէ Եւքրտնելն արեան ցուցականութեամբ յաղագս մեր չարչարեցելոյն ծաներուք: 86 Դարձեալ ի յաստուածայտնութեան ճառին մակադրեալ ասաց. Ըստ որում քաղցեալն եւ վաստակեցալն եւ արտասուեաց եւ երկեալն աւրինաւք մարմնոյ:

87 Սմին համասաւղ եւ երջանիկն Յոհան ներբողանունն ոսկեբերան՝ կարգաբանութեամբ զաւետարանական թուեալ բան. Որպէս զի մի՛ կարծեաւք անուանեսցի մարդեղութիւն յԱստուածն Բանի, սակա այսորիկ ստուգապէս աղաւթէր առ Հայր ի կոհակին ճիթենեաց. եւ քրտնեալ

թուրէր յորդահոսակ առուս որպէս ապացուցի արեան իջման:

88 Համաճայնակից գոլ սմա եւ արդարածերն Եպիփան կիպրացի. Մարմնաւորապէս իմացարուք, ասէ զհաջրտնութիւնն, եւ մի՛ սոսկ հոգէպէս. իսկ զառ ի հրըշտակէն զաւրանալն՝ զմովսէսականն իմացարուք աւարտել զաւրհներգական մարգարէութիւնսն, երկրպագել նմա Որդւոյն Աստուծոյ, եւ ուժեղացուցանել զնա հրեշտակացն Տեառն: 89 Զանուանական զաւրութիւնսն վսամաբանութեամբ փառաւորել՝ մաքուր սպասաւորաց զաւրութիւն անուանեաց, զնորայսն գովաբանել ի վերայ մահու գտիրականն², եւ զդժոխոցն լուծանել զպետութիւն:

90 Արդ դու, ո՛վ յաւղաբան եւ զրայահոլ³, իբր գերաթռեար մտացաթեւ հանճարով քան զերկնագուշակ⁴ նախահարսն, որք հիմունք եկեղեցւոյ եւ խարխիւք ճշմարտութեան անուանեցան. որոց պահապանք՝ հրեշտակք, եւ զաւրավար՝ ինքն Տէրն. որք վկայեալք, յաղագս Քրիստոսի նահատակեալք զլխափառեցան յառաքելական աստիճանին: 91 Կամ գրէ՞ թէ եաւթն⁵ հարիւր ամ լիեալ յետ չարչարանաց Որդւոյն Աստուծոյ. եւ այսքան ժամանակք յանգիտութեան գնացին բոլոր մանկունք եկեղեցւոյ, եւ միայնարդ եւս ի վախճան ժամանակաց նորուք դուք եւ նորածանք գտայք ճշմարտութեանն երկրորդ ապաւղինարիտք. որ նորածայն աւանդութեամբք նորածին բուսուցէք արմատոց դառնութեան փուշս հրաճարակ անշիջատոչոր բոցոյն:

92 Արդ հի՞մ վարիք զարտուղի խորհրդովդ. եկա՛յք ընդ մեզ խոստովանեսցուք զառ ի կուսէն ծնեալն Աստուածն

2 Յօրինակիկն՝ ի վերայ մահա գտիակացն

3 Յօրինակիկն՝ գրացահուր

4 Յօրինակիկն՝ զերկնագոլակ

5 Յօրինակիկն եղեալ էր Զ փոխանակ դնելոյ Զ:

1 Յօրինակիկն՝ զուգասողացիկ եւ մականուն

Բան՝ ճշմարիտ առեալ մարմին անփոփոխ աստուածութեամբ, անյեղյեղուկ միութեամբ, անորիչ աստուածութեամբ, եւ եզակի դէմ. անբաժ ի կրից, անապական մարմնով, մաքուր ի մեղաց, անեղծ ի չարչարանս, եւ չարչարեալ իսկապէս: 93 Եւ անմահ բնութեամբ, եւ մեռաւ ճշմարիտ մերունական մարմնովն. աներկիւղական աստուածութեամբ, եւ տրտմութեամբ զանգիտեալ ի կամաւոր չարչարանսն մերառեցելով հոգւովն: 94 Աղբիւր կենաց գոլով բնութեամբ, եւ ծարաւեալ ստուգապէս մերառեալ մարմնովն: 95 Բոլորիցս արարող, եւ ոչ վաստակեալ ըստ մարգարէին. եւ ի միաւրեայ պողոտայնոյ սամարացոց վաստակեալ հանգչի մերատոհմակ տեսական:

96 Համագոյիցս եղելութեան անկարաւտ դարմանիչ, եւ քաղցեալ ստուգապէս մերակերպ առեցելովն: 97 Անտարաւղ եւ անբովանդակելի բնութեանն, եւ ի գիրկս բովանդակեալ մերահասակ տղա-

յութեամբն: 98 Աներեւոյթ անսկզբնութեամբ, երեւեցաւ մերագոյակ մարմնովն. անեղ անըմբռնելի մշտնջենաւորութեամբ սկիզբն առեալ մարդեղութեամբ, եւ ըմբռնեցաւ մերանիւթ բնութեամբ: 99 Սա ոչ պակաս ի մերոց կրիցս, եւ անախտ. սա ոչ նուազ աստուածութեամբն, եւ անմեկին տնաւրինեալ բնութեամբ. սա ամենից կամաւորութեամբ համբերեալ տարաւ, զի բոլորումն գործեսցէ փրկութիւն մարդոյն: 100 Զսորա զաստուածականսն դաւանեսցուք բնութեամբ, եւ զտնաւրինականս կամաւոր յանձնառութեամբ: 101 Զսա բարեբանեսցուք գոհացողական երգասողութեամբ: 102 Փառք Հաւր էականի, որ զմիածինն իւր առաքեաց ի փրկութիւն աշխարհի. փառք համագոյակցին, որ վասն մեր մարմնացաւ. փառք անսկզբնակից Հոգւոյն, որ ետ զաստուածգիտութիւն որդոց մարդկան:

103 Փառք միասնական Սուրբ Երրորդութեանն յաւիտեանս. ամէն:

**ՆՈՐԻՆ ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ԹԵՈՂՈՐՈՍԻ ԾԳՆԱԽՈՐ ՄԻԱՅՆԱԿԵՑԻ ԵՒ
ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՆԵՐԲՈՂԵԱՆ Ի ՍՈՒՐԲ ԽԱԶՆ ԱՍՏՈՒԱԾԸՆԿԱԼ ԵՒ Ի
ՏՆՕՐԵՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ԵՒ ՓՐԿՉԻՆ ՅԻՍՈՒՄԻ ԲՐԻՍՏՈՍԻ**

1 Զահաւոր եւ զանքննելի խորհուրդ անհասութեան արփիահրատ աստուածա- յին սուրբ նշանիս, ո՛վ աստուածասէրք, դուն ինչ սղական բանիւք արտայայտեալ ներբողական եւ պանծալի ճահողասաց խորհրդով, հոգեպարգեւ աստուածիմաստ շնորհաւք կենդանագրելով, համառուտա- բար հրատարակեցից յօքնաւրինական յու- սով ենթադրութեամբ ի Քրիստոս: 2 Ե- կա՛յք ամենեքեան ուղղափառ հաւատով եւ ուռթիւ ստորասացութեամբ երկիր պագցուք գերահրաշ աստուածային սուրբ խաչիս, ի սմա բեւեռեցելոյն բազկատա- րած շարամերձութեամբ եւ անսակի տնտեսութեան հական բնութեան Բանին Աստուծոյ:

3 Որ զնախադասական ապացուցու- թեանցն զմակերեւութիւն բաղադրեալ հո- գիաներկ եւ մարմնաքնար երգողին, ի վաղնջուց հետէ հաւեալ ձայնէր՝ զսերկա- ծին հակն զի վերայ փայտին բաղադրա- կան գերածութեամբն¹ արտաշնչացեալ անտղելի ինքնակայութեամբն, ձիրելով ի վերայ հեթանոսաց նշան եւ լոյս երեսաց, անստուերական իրակեալ ներգործիչ Աս- տուած ելով Բանն: 4 Ոչ իբր որումն պա- տուական գոյից նիւթից երկնայնոցն ա- ռեալ՝ առ մեզ ժամանեաց զհաւաստու- թեանն զենթադրութիւն զենանիլ ի վերայ մահաբեր փայտին՝ առթելով զնոյն փրկու- թեան աւճան², զնիչ գերապանծ փայտին գիտութեան, որցեալ յանապակ եւ յանու- չակ մշտնջենաւոր եւ յանվախճան ուրա- խութիւնսն երկնաթուիչ հաւատով ի Քրիս-

տոս, այլ ի վեր քան զսեռական էիցն գե- րագանցեալ վսամական վեհագունիցն ի- մանալի մակացութեանց իմաստիցն՝ յան- պարագրելի եւ յանպարիմանալի աստուա- ծային խորոցն ելով դաշնաւորութեան ընդ փայտին սեւեռմամբ, զթշնամիսս իւր զմեզ՝ համայն իսկ եւ զամենայն աշխարհ յինքեան բաղարկեալ, արգահատու- թեամբն տեսողական տառիւքն առտուեալ զնոյն, անանջատելի միաւորութեամբն առկացոյց առաջի Հաւր:

5 Եւ զարտամերկացեալն ի լուսաւոր Աստուծոյ ձեռացն ստեղծեցելումն աներ- կիւղական բնութեամբ եւ անձնիչխանա- կան կամաւքն՝ աստուածական անուամբն պատրեալ բարիատեաց եւ ռեմակալ թշնամւոյն, ի ձեռն մերակերպ առեցելոյ մարմնոյ զգեցմամբն՝ ներգործելով փրկա- կան Բանին, կապտեալ ամաչեցոյց զհա- կառակամարտն, եւ փրկեաց աստուածա- խառն խայրին ի վերայ փայտին ախտա- կան առբերութեամբն՝ պատսպարեալ միշտ յարատեակ ընդ հրաբուն հոյսն՝ կաճա- ռաճեմ էիցն բազմադասելոցն:

6 Եւ ետ ընդ ետ վերտարեալ սեւեռա- գոյն մակասիր ենթակացութեամբն, տի- պատեսակ անչփոթելի բնութեամբ աս- տուածութեանն մակագրեալ ի քառեակ փայտն, զտնաւրինեալն արտաշնչեաց հո- գի. զինահարեալն ի տիգաբուխ եւ վտա- կահոս կենդանութեանն, ի մեզ գոլով աղ- բեւրն ջրոյ խաղացելոյ յաւիտենին կեն- դանութեան:

7 Քանզի անշնչացեալ մարմինն՝ ստուգապէս պիտառութեամբն կենդանա- տեսակ աստուածացեալ մարմնովն, եւ եր- կախումբ ներմարդութեամբն, զիտապե-

1 Յօրինակիւն՝ գարածութեամբն
2 Յօրինակիւն՝ սնան

տական իշխանութեամբն ի բացորոշութենէն ազատ գոյով ի մեռեալս՝ սակս կարծեալ երկիւղին մահու ունակութեան, ընդ մեզ եղեալ Աստուած Բանն, ինքն անջատի որոշմամբ յերկուս տեղիս, արտաբերեալ յորջորջմամբ, եւ առտուեալ զանձն ի ձեռս Հաւր. վասն զի իւր էր տնտեսականն՝ ընդ որում անշփոթ բնաբար ներմիացեալ եւ խառնեալ շարայարելութեամբն ըստ որումն բանի: 8 Քանզի անյեղաւրէն եւ անքատակ՝ է աստուածահարաչ ներանձնաւոր մարմինն, եւ տղաբար կանոնաւ բովանդակի եւ չափի:

9 Զնոյն պատկանեալ Տեառն յաւետարանին ասէր, Իշխանութիւն ունիմ առդնել զանձն իմ, եւ իշխանութիւն ունիմ միւս անգամ առնուլ: 10 Որով եւ անդ խիտակրեալ² շնչովն առ ի դժոխաբնակ մարդկան շունչսն Հիւսանի ընդ մեզ առասնակաց, եւ ի տապանի ներծածկիլ մարմնով, ի մարմնածածուկ ներքնագոյն դժոխս, վերակենցաղեալ կենդանացոյց միահաղոյն զամենեսեան իջմամբ առ դարապետական արգելեալ Հոգիսն. եւ ռահ գործեալ ի նմա ի ձեռն լուսածին գերապանծ նիշփայտին: 11 Յորում լուսաթռիչ սերոբէին ի գիշերին այն պատահեալ կանանցն, վերաբերէր առ նոսա քարոզութեամբ զխաչեցելոյն ասելով, Զի՞ խնդրէք զկենդանիւն ընդ մեռեալսն, որ բնաբար առաստութեամբն ձերեաց զկենդանութիւն ամենայն էակացս:

12 Որոց եւ խայտացեալք ընդ ընծայական շնորհազրոուստ բացատրութիւն զուարթնոյն, առ ընդհատ եկաւորութեամբն խաչեցելոյն գյարութիւն. ուստի եւ զնոյն իսկ զգալանութեանն ունակութիւնն անվթար եւ սուրբ հաւատով ուր-

ցեալ³ յԱստուած ճշմարիտ, աստանաւր ոգեալ արտասանեցից արփիահարաչ եւ քրիստոսագարդ սուրբ նշանիս:

13 Ո՛վ ճշմարիտ աստուածային տունկ, արեւելաբոյս արմատ ընծիղեալ սաղարթածաղիկ եւ կենդանատեսակ զաւրութիւն, իմանալի պտուղ, անբան կենդանի, քառաթեւ նշան, անբարբառ բարեխաւս զքէն կախեցելոյ Բանին Աստուծոյ: 14 Որ փոխանակ նախկի տնկոյն, որում սաղարթախիտ պտղովն վայելչացեալ, չքնաղազարդ տեսական գունեալ, զարմանագեղ եւ առոյգ գեղեցկութեան տենչալի փափաքմամբն, կամակ եւ խնորժելի առ ի տարփումն տեսողացն Հայեցուածովն⁴ յաւրինեալ յաւետաբեր շեշտակի արգահատութեամբն զինդութիւն առթեցեր, դառնութիւնաբեր ելով բուժկութեանն, առգիտաբար դաւողութեամբ պատիր պտղովն կաղակարծելի բաժամտութեամբն, ամայացեալ տարատողմամբն արտակացելոցն յաստուածաստեղծ եւ յանձառելի փառաց աստուածութեանն:

15 Ո՛վ ճշմարիտ աստուածային տունկ, նախաբոյս եւ ինքնագոյակ կառուցմամբ պատկանեալ, սորեկ պտուղ, եւ յետածին ժամանակաւ ձեւացեալ քառատեսակ սուրբ նշան, եւ անբարբառ բարեխաւս զքէն Հեղուսելոյ անմահ Բանին Աստուծոյ: 16 Որ իբր ի ձեռն միոյ մահու՝ միահաղոյն բազմաձաբար անմահ ստացեալ՝ խաւարամութ եւ նսեմացեալ շամանդաղութեամբ աղջամղջով ստուերամածեալ, փանաքի անքատութեամբն տարալածեալ, տարապատկանութեամբ յաստուածատեսակ արարչատուր փառաւորութեանն ունակ եղեալ յանցանաց նախահաւրն, իսկապէս եւ զնոյն կերպատեսակ նմանութիւն ստացեալ զմահացելոյ ծառային անանջատելի սիրովն, բոլոր ի յերրոր-

1 Յօրինակիւն՝ անգնակ

ա Յ՝ՎԸ. Ժ. 17-18

2 Յօրինակիւն՝ ախտակեալ

բ Ղ՝Վ. Ի՛Վ. 5-6

3 Յօրինակիւն՝ ուրագեալ

4 Յօրինակիւն՝ հայցուածովն

դուլթենէն եւ անորիչ ի ներմարդութենէն՝ յարահիւսեալ ի վերայ քո մեռանի անտղաբար արտաշնչութեամբն կենդանին՝ կենդանութիւն շնորհելով բնաւին եզակի բնութեամբ աստուածութեամբն:

17 Ո՛վ ճշմարիտ աստուածային տունկ, գերադրական եւ իմանալի տնկագործութեանն խորհրդոյն ապաստովթ, խորութիւն եւ անխանաւթ քառաթեւ սուրբ նշան, եւ անբարբառ բարեխաւս զքէն բեւեռեցելոյն անմահ Բանին Աստուծոյ. որ նախ քան զբուսանել փայտին ի մէջ խորացելոյ աղխափակեալ դրախտին հրասրեալ սուսերաւքն՝ ի սրոբէապահ բոցեղինացն պարունակեալ ճանապարհ ծառոյն կենաց, յաւետաբար միշտ եւ գերագոյնս ինքն զքեզ տեսանելով, անդուստ ամենատես աչաց տեսական Բանին Աստուծոյ, եւ անուանեալ ծառ կենաց, առբերելով ի քեզ պտուղ կենդանութեամբ՝ անորակ ներմարդութեամբն միաւորեալ բնութիւն աստուածութեանն մեռանիւր զմահ վասն մեղաց, սակս աստուածագործելով զմեզ. զի թէպէտ եւ համաբնակից՝ այնր տնկոյն եւ անսուրբ փայտին առասնակայ առկոչեցեալ, յորում պատճառք մեղացն ի ձեռն պատիր պտղոյն ճաշակմանն եղեւ մահու առիթ. իսկ որպէս եւ այնր իբրու ելոյ ահաւոր զաւրութիւն բեւեռեցելոյն հեղուսեալ ի վերայ քո ճշմարիտ կեանք եւ պատճառք փրկութեան, արտաբերեցեր զյաւիտենական արդարութիւնն մշտնջենաւորութեամբ Հաւր յաւիտենից:

18 Ո՛վ սքանչելի փայտ, եւ աստուածազարդ տապան, իմանալի խորհուրդ ծածկեալ, քառաթեւ սուրբ նշան, եւ սկիզբն սեւեռից սերման մարմնացեալ անմահ Բանին Աստուծոյ. որ զկենդանին անմահ Բանն Աստուած ելով էականութեամբն՝ սպասաւորեալ ի քեզ յառաջագոյն, այն որ խաւսէրն առ ի յաւրինադրել

զնիւթական արկածեալ աւրէնն, զկենդանաբեր տապանին զփայտն, վայրանցեալ էր բարձր եւ ի վերայ գեղման, եւ շարացեալ տնաւրինաբար բաղդատութեամբ անտղելի եւ անճառելի միաւորութեամբն, հեղուսեալ ընդ քեզ իւրով գերակ² բարձրութեամբն: 19 Գերագոյնս ի ծփական եւ ի ծովացեալ ալեաց մեղաց զի քեզ աւժանդակեալ ոգիան աւդագնաց սլացութեամբն թեթեւս թռուցեալ՝ մերձ առ երկինս վերաբերեցեր, ապականելով զհնութիւն ծերութեան եղծման ազանց, սուզանելով յանդունդս կորստեան քանակի կասմանն. յորում զմաքուր եւ զվճիտ դուռն տէրունոյն բերանացուցեալ, այս ինքն զտիգահարեալն ի զինուորէն, իբրու ըստ իմանալի բացելոյ ձեղուանն, մեծաբարբառ գոչմամբն ի ձեռն Հաւր աւանդեաց զհոգին. յոյժ տաւաւորագոյն քատակութեամբն փոխանակ աղաւնոյն, կենդանասաղարթ դաւարութեամբն շղաբերի, զընտանեգոյն կարութիւնն, հանգէտ եւ հաղորդ երեւեալ Հոգին Սուրբ. անձամբ ընդ անձինս՝ իբր ի տապանի պահանութեամբ ոգւոյն, այս ինքն արգելելոցն ի դարապետացն դժոխոց, զինդութիւն առթելով հրախառն արեան ի քեզ ցայտեցելոյ խաղաղագործիցէ յերկինս եւ յերկրի:

20 Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ, աստուածակերտ եւ իմանալի սեղան, երկնակառոյց յառաջաբերութեանն անմահ գեման Որդւոյն Աստուծոյ կամաւոր պատարագին. վասն զի ի քեզ տեսանեմք զԱստուած Բանն մարմնով բաղկացութեամբն գոյացեալ, փոխանակ Իսահակայ արտաշարեալ³ ընդ փայտին ենթադրութեամբ. հնազանդ Հաւր եւ ծառայ մերատոհմ կերպիւ, եւ առաջնորդ յերկնաւոր ուրախութեանցն բնակութիւնսն. քանզի բեւեռեալ իբր ի սեղան ի վերայ քո փոխանակ ան-

1 Յօրինակի՝ մահաբնակից

2 Յօրինակի՝ գեմակ

3 Յօրինակի՝ արաշարեալ

բան կենդանւոյն մատուցեալ ողջակէզ անարատ եւ զենուամն անբիծ, ոչ զմի անձն Իսահակայ այլ համաւրէն իսկ զամենայն աշխարհս փրկագործեալ կենդանացուցեր:

21 Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ, աստուածագարգեալ իմանալի սանդուխք յերկրէ յերկինս բարձրացեալ զնոյն ինքն զՔրիստոս պայծառ ճառագայթիւք ջահափայլեալ արփրակիզն փայլմամբ, զարեզակն արդարութեան ի քեզ պսակ ունելով հաստատեալ առբերելով զփրկութիւն ամենայն աշխարհի. ըստ որում նախկին տեսեալ զքեզ սրբոյն Յակովբայ ճանապարհ վերելելոց յերկինս առ Հայր, եւ դուռն երկնից անուանեալ իջելոց դասուց կաճառացն հոյակապ, եւ գումարտակ ժողովոյն երամ երամ իջելոց հրեշտակացն յերկիր՝ առ միութիւն վերնոց եւ ստորնայնոց, հրաշաշակիղ եւ կատարեալ ուղեկցութիւն զկնի աստուածային ճայնին՝ թռուցեալք լուսատեսակ կերպիւն առ ճշմարիտն էից կայ, ի վերինն բրաբրոն յաստուածակեաց աշխարհն:

22 Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ, աստուածագարգեալ իմանալի գաւազան սուրբ հովուին, եւ պատճառ ծնելութեան ստեղծատեսակ հոգևով՝ առանց մարմնոյ եւ արեան յաւէժաբար գոլով. եւ ոչ իբրեւ զաւրինակն յամպն եւ ի ծովն, կամ իբրեւ զմեծախորհուրդն՝ որ առ Յակոբայն, յորժամ դնէր զգաւազանն ի ջուրսն աւազանին յանդիման խաշանցն առ զկծելոյ նոցա ի ձեռն գաւազանացն եւ ծնանելոյ խաշանցն գորշախայտս եւ սպիտակս եւ խայտախարիս. այլ մշտնջենաւոր յաւէտ յարածգական տեւողութեամբ կանգնեալ աւազան իմանալի եւ հոգեւորական աւթոց փրկութեան եւ կնիք ամրութեան, անմահ ելով կենդանագրութեան բանին արտասանեալ ճշմարտութեամբ յոյժ գեղեցկապէս եւ հրաշափառագոյն. յաւէժառատ եւ վտակահոս աստուածային աղբերն ի քեզ ցայտեալ ահաւոր սրսկմամբն, բեւեկ-

նակայծակ հրատալից արիւնն եւ ջուրն ի բերանացելոյ երակէն հոսեալ, արտամերժելոցն եւ մերկացելոցն ի փայտէն դատապարտութեան, լուսաւոր եւ անապական ծածկութից, եւ համայն ամենեւին թափանցանց ի միասին եղեր կնիք եւ գործարան եւ վերստին ծնունդ բանաւոր ոչխարաց:

23 Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ, աստուածաներկ դրոշմն, զէն եւ կնիք հրատեսակ պարծեցելոցն ի քեզ սրամխեալ արեամբ Որդւոյն Աստուծոյ, որ փոխանակ գառնագէն արիւնաշաղախ արեամբ դրոշմեալս զսեամս որդւոցն Իսրայելի, միանգամայն առ հասարակ եղեն զերծեալք ի բարկութենէն աստուածային սրոյն:

24 Իսկ դու, ո՛վ ահաւոր եւ վսամարփի աստուածային նշանի զաւրութիւն անպարտելի, պատկեր եւ կնիք ի դէմս ամենից հաստատեալ, յորում զահաւոր զհուրն եւ զլոյսն ի քեզ ներպարունակեալ անանջատելի ներգործութեամբ Որդւոյն Աստուծոյ, ճշմարիտ կեանք եւ հրախառն դրոշմ հրասրեալ աստուածամուխ արեամբ Որդւոյն Աստուծոյ, միանգամայն իսկ եւ հրագունից հրածնունդ սեռական էիցն, եւ ստորնայնոցս էակացս եղեր պատասպարան եւ պաշտպան:

25 Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ եւ հրաշատեսիլ գաւազան, արեւափառ նշոյլք, լուսածին եւ արփի ճառագայթ, ամենագան եւ պէսպէս գունակ գունակ զարմանագանեալ, որ փոխանակ գաւազանին որ ի ձեռն մարգարէին՝ որում զհպարտացեալ ամբարտաւանութիւն եգիպտական սատակմանն տանջեալ պէսպէս եւ ազգի ազգի հարուածովք. այսքան երկոտասան սքանչելաւք հրատարակեալ յոյժ հարկաւորապէս բռնադատութեամբ ցնորականաւք վրիպեալք, խաղմական վրդովիւն տոչկեալ չարչարեցեր ջնջելով զիշատակ նոցա մինչեւ ի սպառ. համանգամայն իսկ եւ զանմարմին Փարաւոնն, որ

խրոխտացեալ բարձրավզութեամբ, ինքնահաճոյ հպարտութեամբն ոքողեալ ի խոշս եւ ի գոգս քանակաւոր սահմանաց:

26 Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ եւ ամպատեսիլ սիւն կայծակնաբորբոք ճառագայթիւքն պայծառացեալ ի յերկրի. ճանապարհընթաց եւ առաջնորդ ուղղութեան բանականին աստուածատեսակ ընտրողութեան Իսրայելի՝ յաւետապարգեւ երկիրն աւետեաց, ընդ քեզ միացեալ յարակայ ի կեանս բնաւորական լոյսն. քեզ հետեւեցելոյ՝ առաջնորդես յաստուածակերտ խորանս անչափելոյ Երրորդութեանն. ուստի եւ ի վաղնջուց հետէ տեսեալ զքեզ մարգարէին, ոչ միայն սիւն այլ եւ սեղան եւ տաճար եւ լեռն ըստ որումն մարգարէի:

27 Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ եւ աստուածաբուխ աղբեր, քեւ բացելոյ երկավտակ բղխմամբ ի կողէն կենդանութեան բեւեռեցելոյն ի վերայ քո անմահ Բանին Աստուծոյ, որ ի նիւթական եւ յանմաքուր հոսանուտ դառնաբեր կենացս՝ ցամաքեալ յաստուածային հոսմանէ ուղիցն վայրաբերականութեամբ, սողոսկեալք վիժածական ծորմամբն եւ տաժանեալք եղբերական սգովն ի ձեռն փայտին դառնութեան, յոյժ տենչալի զարմագանութեամբ եւ գերարփի ծագմամբ գերարկեալ զճաշակումն ջրոյն դառնութեան՝ քաղցրութիւն երեւեցար ի Մեռա, ազդմամբ գրոյն տրամիտ եւ ախորժ եւ արբուն գործեցեր:

28 Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ աստուածագարդեալ կերպարան եւ տուող աւրինազիր հաւատոյ, կենդանութեան հոգւոյն աստուածախաւսից նկարագիր եւ անբարբառ բարեխաւս պարծելոցս ի քեզ. զի թէպէտ եւ հիւթանիւթ հողոյ ընծիւղեալ ածանցականութեամբ արտաբերեալ, եւ համանունաբար անուանեալ փայտ պիտակապէս ըստ միոյ եղանակի, այլ սակայն զանագանեալ ի միւս կողմանէ՝ ըստ

քառից յեղանակս տրամադրութեամբ ի վեր քան զմիտս եւ զհասումն՝ մակադրեալ ընդ քեզ շարամերձութեամբն, այն՝ որ խաւսէրն ի Սինայինն եւ աւրինադրէր գաւրէնսն հրատաբորբոք եւ միգավառ մառախղամուտ խաւարաւն, եռանդնակայծակ հրալից արիւնուտ ահաւոր հուրն իջեալ ի վերայ քո, յոյժ բիւրապատիկ տեւողական արգահատութեամբ՝ պահեցար անկէզ. ուստի եւ նոյնագոյակ հուրն այն՝ որ անչփոթելի բնութեամբն բորբոքեալ խաւսէր ի մէջ բուսածին թփատեսակ եւ փշադաժան մորենւոյն ապացուցութեամբն¹ խորհրդովն վայրիջեալ յանպարագրական ծոցոյ Հաւր, անպարագրելի բնութիւնն իջեվանեալ, ներտաղաւարեցաւ ի համբարանի կուսին, անկեղակարծ եւ անթառամ պահելով զերկաքանչիւրոցն զբնութիւնս. հարկաւորապէս եւ կամաւորաբար ըստ արժանի փառաւորութեանդ՝ խոնարհեալ երկիր պագանէր քեզ ամենասուրբ կոյսն եւ մայր ծնելոյ փրկչին մերոյ զքէն կախեցելոյ անմահ Բանին Աստուծոյ:

29 Ո՛վ սքանչելի փայտ սուրբ, աստուածագարդեալ անձեռագործ տախտակ եւ կենդանագիր ընդ համագոյ Երրորդութեանն, յորում նկարագրեալ ի քեզ ճշմարտութիւնն, եւ զմեծի լուսոյն զխորհուրդն առդրելով որպէս յիմանալի քառանալի քառանկիւն եւ վիմարդեան տախտակս տպաւորեալ ի ձեռն չքնաղատես առնն Աստուծոյ, ոչ տասնբանեայ մատամբ տառ ձեւացեալ, այլ մշտնջենաւոր եւ յաւէժաբար տեւողութեամբ զնոյն ինքն զԱստուած Բանն անպարագիր գծաւորութեամբն հեղուսեալ իբր ի տախտակի՝ անջինջ գրով ամենայն ատենաբանեալ շնորհեցեր:

30 Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ, աստուածագարդեալ իմանալի պատկեր ար-

1 Յօրինակին՝ ապացութեամբն

քայական քառաթեւ սուրբ նշան, կենդանատեսակ գաւրութիւն, որ իբրու բուսանելով յերկրի՝ բարձրացեալ ծայր արձակեցեր ընդ քառատեսակ ձեւացեալ անկիւնս երկրի, առբերելով ի քեզ գերկնաւոր անմահ թագաւորն. անկասկած յապականողէ աւձէն, յորժամ խածանէր զգումարտական ժողովն գումարումն բանակին հակաճառեալ ներհակութեամբն ընդդէմ հարկանող աւձիցն, լուծանելով զխայթոց մահաբեր աւձին, այս ինքն զանմարմին թշնամւոյն: 31 Զի թէ առ հնովն եւ աւրինական յոյժ հարկանէր զխուժախումբ եւ բաժամիտ ժողովն, բժշկեալ լինէին ի սահեցող զոյացեալ անշունչ նմանութիւն. ո՞րչափ եւս առաւել հրակայծակս արիւնախառն սխրալի ահաւորն հուր ի քեզ մերձեցեալ՝ հաղորդելով եւ մկրտելով ի մահ, մարմնով մեռուցչին՝ մահու, բժշկելով կենդանական անմահութեամբն ի սեւաթոյր եւ ի խաւարաբորբոք անիծեալ աւձին դառնութենէն՝² զի քեզ հայեցողս հաւատացեալսս:

32 Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ աստուածագարդեալ, իմանալի թագ արքայական, քառաթեւ սուրբ նշան եւ անբարբառ բարեխաւս զքէն կախեցելոյ անմահ Բանին Աստուծոյ. որ զկենդանի աստուածավայելուչ իրագործութիւնն՝ աստուատ աստուածաստեղծ մարդոյն քողասուղեալ խորամանկութեամբ մախանաւք բանարկուին՝ առժամայն աղաւաղեալք ի կենդանատեսակ լուսոյն, եւ անկեալք ընդ մեղաւք մահու, առաւել բիւրապատիկ արգահատութեամբ տնաւրինեալ աստուածութեամբն զքեզ ինքեան բարձեալ ամենեցուն թագաւորն Յիսուս՝ փոխանակ Յեսուայ, այս ինքն զգայիսոնական զթագաւորեալ զմեղսն բաղխեալ ցասմամբ բարկութեան, մինչեւ ի կատար ընթացից արեգականն, նշան յաղթութեան պարտեցելոյ

թշնամւոյն ի վերայ կանգնէ. որպէս եւ աւրինադիր բանն ազդէ կոչեցեալ, երկճիղ կախէ զփայտէ:

33 Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ, իմանալի թագ արքունական, նախաճայնեալ զքեզ հոգիաներկ երգողին, յորում բարձեալ զահաւոր եւ զպայծառ զքեզազարդեալ զգլուխն զՔրիստոս, պէսպէս զարմագանութեամբ փայլեալ ի սահմանս կատարելութեան ծայրի քո՝ մեծապէս բերկրանաւք տարփողական տենչմամբն փափաքեցելոյն՝ ակումբահոյլ դասախումբ ժողովոյն ի քեզ հաւատացելոց՝ եւ միանգամայն երկնի եւ երկրի զփրկութիւն առթեալ տրամադրեցեր. վասն որոյ եւ ազդմամբ Հոգւոյն զքեզ մարգարէն՝ ոչ միայն թագ, այլ եւ պսակ փառաց յարահիւսեալ ի գլուխ քո յաւէժ մշտնջենաւորութեամբ, ընդ քեզ միացեալ յարակայ ի կեանս սակս պսակելոյ զսուրբսն Աստուծոյ: 34 Ըստ նմին բաղդատութեան քատակի եւ Իմաստունն արտաբերեալ զքեզ ետ ընդ ետ՝ առանակայ ունակութեամբ արտասանեալ առադրէր դստերացն Երուսաղեմի ելանել եւ տեսանել պսակեալ ի մաւրէն ի գլուխ արքային Սողոմոնի, յաւուր ուրախութեան փեսայացեալ անմահ Բանին Աստուծոյ: 35 Եւ արդ թէպէտ եւ հիահրաշափառագոյն եւ յոքնուստ տպաւորեալ ի քեզ աստանաւր խորհուրդ ներմարդութեան եղակի բնութեան Բանին Աստուծոյ, ո՞վ աստուածային նշանի ահաւոր զաւրութիւն, սակայն զթիւ վաթսնիդ զլիւսաւոր մեծ խորհուրդ իմանալի եւ բարձրագոյն ըստ երկրտասան ցեղիցն Իսրայելի բաժանմանցն, իբրեւ ընդ կենդանւոյ ընդ քեզ խաւսեցայ:

36 Ո՛վ քառատեսակ սուրբ նշան, կենդանի փայտ եւ ճայն բանաւոր, սրեալ արեամբ Որդւոյն Աստուծոյ. վասն զի քեւ ծանեաք զճշմարիտ արքայն Սողոմոն հանդերձ վաթսուն զաւրաւք պահպանութեամբ էիցն՝ ըստ թուոյ հինգ զգայու-

1 Յօրինակիւն՝ մեռուցիչն

2 Յօրինակիւն՝ դառնութեան

թեանցս, որով պիտակացեալ արտաքսեսցուք տարապականութեամբ գործովք փայտին իմացութեան բարւոյ եւ չարի: 37 Քեւ լուծեալ բարձաւ քրտնաբեր անիծադրութիւնն Ադամայ, որ ի ձեռն Հինգ շարադրեալ¹ ազդեցութեան, եւ մուտ² հարուածոցն մախանաւք: 38 Քեւ խայտառակեցաւ աւձ աւազակն, եւ բացաւ դրախտ՝ մարդ աւազակին: 39 Քեւ բացաւ սրովբէպիակ աղխեալ դուռն դրախտին կենաց: 40 Քեւ կապեցաւ կարծեցեալ իշխանն պետութեանց խաւարի: 41 Քեւ հորդեալ դիւրեցաւ եւթնաձորոյ ճանապարհն ըստ Նայեայ: 42 Քեւ ազատեցան վտարանդեալ ոգիքն ի դառն մահուանէ: 43 Քեւ նորոգեցաւ ճանապարհ ծառոյն կենաց. եւ եմ մամապարի եւ մշմարտութիւն եւ կեանք: 44 Քեւ թուրեցեալ ընթանան համարձակապէս ազեալ հոգիքն զՔրիստոս: 45 Քեւ բացաւ դուռն յարութեան ննջելոց սրբոց: 46 Քեւ ցնծայր հրեշտակապետն աւետարանելով կանանցն խաչեցելոյն զյարութիւն: 47 Քեւ ուրախացան դասք առաքելոցն՝ քարոզելով աշխարհի զփրկութիւն: 48 Քեւ նորոգեալ եղեւ երկին նոր եւ երկիր նորոգայարդար, եւ ամենայն որ ի նոսա երեւելի եւ աներեւոյթ արարածք: 49 Քեւ լուսաւորեալ պայծառանայ կաթողիկէ սուրբ եկեղեցի:

50 Քեւ զուարճացեալ խրախուսելով պարծի Սիոն վերինն Երուսաղէմ: 51 Քեւ բերկրեալ խնդայ ամուլն որդւովք հանդերձ՝ ծննդեամբ սուրբ աւազանին: 52 Քեւ լուսաւորեալ ուրախանան ժողովուրդք հաւատացելոց ի Քրիստոս: 53 Քեւ դաստիարակին աստուածագգեաց տղայերամ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ: 54 Քեւ զգաստանան երիտասարդք եւ կուսանք՝ հանդերձ բազմահոյլ ծերովք:

55 Քեւ պարծին կուսանք խստամբերողաց, բնակեալք ի լերինս յայրս եւ ի քարածերպս վիմաց: 56 Քեւ դրոշմեալ աստուածակերպ միութեամբ՝ կնքին ելից եւ մտից մերոց զգայարանք: 57 Քեւ աւրհանին բազմատեսակ նմանութեամբ խորանաչէն յարկք սուրբ եկեղեցոյ: 58 Քեւ բաշխի փրկական մարմին եւ արիւնն ի վերայ քո պատարագեալ: 59 Քեւ արժանացեալք կոչին յաւժումն քահանայութեան՝ անարատ եւ անբիծ նմանութեան քահանայապետին Քրիստոսի: 60 Քեւ պսակեալ հրճուին փեսայացեալ հարսունք ի սուրբ եկեղեցոյ: 61 Քեւ կերակրեալ առատութեամբ լիապէս բուծանես զամենակարաւտ սովամեղ քաղցելոց անձինս:

62 Քեւ լինին բժշկութիւնք տարժանամեղ հիւանդութեան վհատեալ հոգւոց եւ մարմնոց: 63 Քեւ հրաժարին ննջեցեալք յաշխարհէ մեծապարծ ուրախութեամբ յաստուածակերտ խորանսն, առհաւատչեայ երանութեանցն անմահական կենաց հանգստեանն ի Քրիստոս: 64 Քեւ կնքին զերեզմանք մեռելոց՝ հաղորդընծայ սաղմոսանուագ եւ հրեշտակախառն փառաբանական ձայնիւ մատուցանեն զերգս մխիթարիչ Սուրբ Հոգւոյն բարեխաւսութեամբ անմռունչ հեծութեամբ ի Քրիստոս: 65 Քեւ փայլէ միւսանգամ գալուստ Որդւոյն Աստուծոյ, անճառելի ծննդեամբն արեւելանչան ճառագայթիւք աստուածատեսակ մարմնովն: 66 Քեւ բանան զերեզմանք մեռելոց եւ յառնեն ի մահահանգիստ քնոյ: 67 Քեւ տանջեալ ի միասին առհասարակ դատին ազգք Հրէիցն անհաւատից: 68 Քեւ ցնծան դասք աջակողմանն պարծելոց ի քեզ՝ թուրեցեալ ամպովք ընդ առաջ Տեառն երկնաթոխի հաւատով ի լուսազարդ տէրունակայանս յերկնաւոր բնակութիւնսն ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր:

69 Այս քեզ իմոյ արտադրութեան բանից պտուղ, ո՛վ աստուածային սուրբ

1 Յօրինակին՝ շարժադրեալ

2 Յօրինակին՝ մօտ

*** Յ՝ՎՃ. Ժ՛Կ. 6

նշան, եւ աստուածակերտ իմանալի անբան կենդանի, եւ ձայն բանաւոր: ⁷⁰ Ոչ ոստ ձիթենեոյ ոլոմպիականս ծաղկեալս մատուցանեմ առաջի քո, կամ բոլորեալ պսակս ի հնդկային քարանց պէսպէս զարմազանութեամբ գունեալ. այլ բանս մշտնջենաւոր եւ յաւէժաբար ընդ քեզ բաղդատեալ աստուածատիպ ունակութեամբն, ըստ ձայնի հոգենուագ աստուածահաւրն Դաւթի, որ բաղկացեալ գերագանցութեամբ սխրանալով ունէր զքաղցրութիւն ի քիմս, այսինքն գաստուածային բանն, առաւել քան զմեղր բերանոյ. եւ կամ թէ ըստ այլում հոգէկրի ումմն զհրամայեալսն ի Տեառնէ ծասկեալ մանր զմատեանն, եւ վերաբերել ճշմարտութեամբ զկենդանի զբանն, որ այնքան ընդ քաղցրութիւն գրոյն հիացմամբ զարմացեալ պատմէր. ուստի եւ զնոյն աստուածատեսակ բանին ճշմարտութեան զիմաստս զոր ունէի դուն ինչ ի շնորհաց Հոգւոյն Սրբոյ ընծայեցի քեզ, սուրբ նշան, ի սկտեղս խանթից գտառագծական արտադրութիւնսն՝ իբր ի քառեակ տրապիզիս զՔրիստոսի փրկութեանն ապաստովթ խորհուրդ:

⁷¹ Քանզի շուրջ եկեալ ի խորհուրդս անդաստանի մտաց իմոց, իբր ի սքանչելատես աստուածատունկ դարաստանաց, քաղեցի ըստ իւրաքանչիւր մարգարէական ոստոց զերեւեալ պտուղն կենդանութեան ի քեզ առբերելով. մանաւանդ սակս ահեղակերպ եւ սոսկալի աւուրն երեւելոյ, յորժամ փայլես երկնախումբ զաւրաւք եւ լուսաւոր եւ անճառելի լուսով զի քեզ հաւատացեալս՝ յանքանակ եւ յանչափ ուրախութիւնսն աստուածակայ կենաց լուսոյ ճառագայթիցն ի վերնաքաղաքամայրն Երուսաղեմի, միշտ անդադար գեղապարտութեամբ ընդ անմարմին հոյսն՝ լուսաճեմ կայճառացն խրախուսելով հանգիտաբար եւ յաւէժական հնչմամբ պարակցեալ, հրեշտակախառն աւրհնութեամբ ի պսակահամբար¹ կիտին բոլորեալ պսակաւք՝ զեռաթուեան եւ զեզակի լոյսն աչալուրջ երեսաւք համարձակապէս տեսանելով, հրաշ առ հրաշ ջահավառեալ յերկնալոյս ուրախութիւնսն, որ է համաբնակ եւ անանց տէրութիւն ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

1 Յօրինակին՝ սպակահաւրար

**ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ԹԵՈՂՈՐՈՍԻ ՄԻԱՅՆԱԿԵՑԻ ԳՈՎԵՍՏ Ի ՍՈՒՐԲ
ՎԱՏՈՒԱԾԱԾԻՆՆ ԵՒ Ի ՄԻՇՏ ԿՈՅՍՆ ՄԱՐԻԱՄ**

1 *Զբանաւոր եւ գներանձնեան¹ տա-
ճար սքանչելագործութեան² ամենաբարե-
ձեւ կարգաւորութեամբ եւ³ վայելչակազ-
մութեամբ զարդարեալ⁴ երկնից բնակողին,
⁵զմաքոր եւ զպարկեշտասէր առագաստ
հարսնութեան փեսայացեալ Բանին Հաւր,
զՄարիամ Կոյս Աստուածածին համաբոլո-
րապսակեալ հաւատով սրբոյ Երրորդու-
թեանն, ընդհանրական⁶ առաքելաչէն⁷ ե-
կեղեցիք Քրիստոսի, փառատրողական եր-
գաբանութեամբ հոգեգուարձ⁸ նուագարա-
նաւք⁹ վերագոչեսցո՛ւք¹⁰ ի սերկեան ա-
ւուրս դասախմբութեամբ¹¹. վասն զի յայսմ
աւուր ընկալան¹² մեծարգոյ աւետիքն¹³
բոլորաբնակ տիեզերք: 2 Քանզի¹⁴ Հաւր
հաւասար Բանն Աստուած՝ Հաւր համագո-
յակից գոլով¹⁵ եւ յինքեան զՀոգին կե-
նաց¹⁶, ծնաւ այսաւր¹⁷ ի Բէթղէէմ¹⁸, արքա-
յաչէն¹⁹ քաղաք Դաւթի: 3 ²⁰Վասն զի ի²¹*

*Բէթղէէմ²² թարգմանեալ կոչի ըստ եբրա-
յեցւոցն՝²³ երգումն իւր: 4 Յաղագս որոյ
յանձն իւր երգուաւ անսուտն յէութեան՝
նախագուշակ մարգարէութեամբն²⁴, եւ
հաստատեալ կատարեաց զբանս ծառայից
իւրոց, եւ զխորհուրդս պատգամաբեր²⁵
հրեշտակաց²⁶ արդարացոյց:*

5 *Այսաւր աւետարուր եւ ուրախաբեր
ձայն²⁷ հրեշտակապետին առ Կոյսն Մա-
րիամ կարապետող²⁸ վանգիւք տարահն-
չող²⁹ ձայնեալ ընդ բոլոր համատիեզերս³⁰
ամենայն, թէ³¹ Ծնաւ ձեզ³² այսաւր³³
փրկիչ, որ է ամեալ Տէր ի քաղաքի Դաւ-
թի”:*

6 *Այսաւր մեծ խնդութիւն ամենայն
տիեզերաց. քանզի³⁴ բացաւ դուռն արեւե-
լեան³⁵ աստղանշան ճանապարհաւն³⁶
մոգս հանելով³⁷ ընծայաբերս³⁸, երկնաւոր
հրեշտակաց արքային մատուցանելով ոս-
կի արքայական³⁹ ինքնահողաբուսակ⁴⁰ ա-*

1 Ե գներանձնական
2 Ե սքանչելագործողին փյս սքանչելագործութեան
3 Ե չի՛ք եւ
4 Ե վայելչակազմագարդեալ փյս վայելչակազմու-
թեամբ գարդարեալ
5 Ե եւ պարկեշտասէր մաքուր եւ անարատ
6 Ե ունի՛ ընդհանրական եւ
7 Ե ունի՛ առաքելաչէն սուրբ
8 Ե եւ հոգեգուար(ա)ն
9 Ե երգարանօք
10 Ե վերագոյնվելսյցուք
11 Ե վերադասախմբութեամբ
12 Ե առընկալան
13 Ե ունի՛ անտիքի խնդութեան
14 Ե չի՛ք Հօր հաւասար Բանն Աստուած. ունի՛
համագոր Աստուծոյ
15 Ե ունելով փյս գոլով
16 Ե կենդանարար
17 Ե չի՛ք այսօր
18 Ե ունի՛ ի Բեթղահէմ Հրէաստանի
19 Ե յարբայաչէն
20 Ե վասնզի Բեթղահէմաւ բացաւ մեզ դուռն
եղեմական դրախտին

21 Ե չի՛ք ի
22 Ե Բեթղահէմ
23 Ե եբրայականին
24 Ե մարգարէին
25 Ե պատգամաբերս
26 Ե հրեշտակացն
27 Ե նաշակող ձայն
28 Ե կարապետող
29 Ե տարհնչեաց
30 Ե համաբոլորախովիտ տիեզերս փյս բոլոր հա-
մատիեզերս
31 Ե վասն զի փյս թէ
32 Ե մեզ փյս ձեզ
33 Ե չի՛ք այսօր
* Ղ.՝-Կ. Բ 11
34 Ե վասնզի
35 Ե արեւելից
36 Ե նանապարհաւ
37 Ե հանեալ մոգս
38 Ե ընծաբեր ի պատիւ
39 Ե ստիեղծական փյս արբայական
40 Ե ինքնահողաբուսակ

ըուեստահնարագործութեամբ մաքրագտեալ եւ գունագարգեալ ի շողիւնս¹ հրալուսաճաճանչադեղնութեանն². կնգրուկ³ երեւելի անուշահոտութեամբ⁴. եւ զմուռս պիտանիս եւ խորհրդայեղց⁵: 7 Ոսկի՝ որպէս ինքնակալ եւ յաղթող⁶ թագաւորի, կնգրուկ՝ որպէս Աստուծոյ երկնաւորի եւ մարդասէր բարեկամողի⁷. իսկ զմուռ՝⁸ որպէս ինքնայաւժար⁹ վասն մեր մեռելոյ եւ յերկրի¹⁰ թաղելոյ, որ նշանակէ¹¹ 12 իսկ զմեր խաչելութիւնն, եւ յերկրաբերձ¹³ քաղաքականութեանցս¹⁴ մեռանել¹⁵, ըստ Պաղոսի¹⁶ առաքելախաւս վարդապետութեանն, թէ Սպանեմ գանդամսն ձեր գերկրաւորս՝. եւ եթէ¹⁷ Մեռարուք դուք¹⁸, եւ կեանքն ձեր ծածկեալ եմ ընդ Քրիստոսի յԱստուած¹⁹։

8 Քանզի յարեւելից ուղեւորեալ²⁰ մոգուցն աստղանշան ուղեւորութեամբ²¹, որ²² զմիւսանգամ յանկարծահաս²³ փայ-

լակնացայտ յարեւելից զփառապարգեւ²⁴ գալուստն²⁵ Քրիստոսի նշանակէ²⁶, որ հատուցանէ սիրողաց իւրոց պարգեւս²⁷ բարեաց: 9 Եւ զարձեալ որպէս ծնաւ²⁸ ի Բէթղէմ²⁹ յառաջին³⁰ գալստեանն³¹, եւ արար խաղաղութիւն³² ի մէջ երկրի ըստ Դաւթայ³³, 34 սոյնաւրինակ եւ յերկրորդ վայրս եկեսցէ ըստ զգաստ ըստ տեսական վարուց, եւ հայրենական փառաւք եւ իշխանութեամբ դատէ³⁵ զտիեզերս³⁶ ամենայն³⁷: 10 Դարձեալ հրեշտակական³⁸ աւետարանութեամբ³⁹ եւ⁴⁰ գովասանութեամբ⁴¹ համաձայնակից⁴² գոլով իմ⁴³, հետեւիմ⁴⁴ յաւետախաղաց հրճուասիրութեամբ եւ ի նոյն յորդորումն⁴⁵ հոմանմանեալս⁴⁶ յարածիգն⁴⁷ վերագունիցն⁴⁸ հանճարեղացն⁴⁹ արտասանութեամբ⁵⁰ ներբողածանալթն⁵¹ հանդիսիւք: 11 Վասն զի այսաւր աւարտագործեալ⁵² կատարաշինեցաւ¹ լըումն

1 Ե շողիւնսս
 2 Ե հրալուսանանանչ դեղնատեսութեան
 3 Ե այլ եւ կնգրուկ
 4 Ե անուշահոտ բուրմամբ
 5 Ե խորհրդայեղցս
 6 Ե յաղթող
 7 Ե բարեխնամողի փ/ս բարեկամողի
 8 Ե գմուռս
 9 Ե ինքնակամայոժար
 10 Ե յերկիր
 11 Ե ունի՝ նշանակեալ ցուցանէ գմարտիրոսաւորչար
 12 Ե չի՞ իսկ զմեր խաչելութիւնն, եւ
 13 Ե երկրաբնակ փ/ս յերկրաբերձ
 14 Ե ունի՝ քաղաքավարութիւն սրբոցն
 15 Ե ունի՝ մեռանել կեանքանույն
 16 Ե Պաղոսի
 17 Ե Եթէ
 18 Ե չի՞ դուք
 19 Ե առ Աստուած
 20 Ե Կ. Կ. Գ. 5
 21 Ե թէ
 22 Ե չի՞ դուք
 23 Ե առ Աստուած
 24 Ե ունի՝ ուղեւորեալ ընծայաբեր
 25 Ե ուղապետութեամբն փ/ս ուղեւորութեամբ
 26 Ե չի՞ որ
 27 Ե ունի՝ յանկարծա(կա)հաս եւ

24 Ե փառապարգեւ
 25 Ե գալուստն
 26 Ե նշանակէր
 27 Ե զպարգեւս
 28 Ե ծնաւ
 29 Ե Բեթղեմ
 30 Ե յառաջնում
 31 Ե գալստեան
 32 Ե զփրկութիւն փ/ս խաղաղութիւն
 33 Ե ունի՝ Դաւթի երգողութեամբ
 34 Ե չի՞ սոյնաւրինակ ... իշխանութեամբ
 35 Ե ունի՝ դատել գոլոր
 36 Ե տիեզերս
 37 Ե չի՞ ամենայն
 38 Ե հրեշտակապետին
 39 Ե աւետարանի փ/ս աւետարանութեամբ
 40 Ե չի՞ եւ
 41 Ե առասացութեամբ փ/ս գովասանութեամբ
 42 Ե համաձայնից
 43 Ե չի՞ իմ
 44 Ե հետեւիմ
 45 Ե յորդորումնս
 46 Ե համակել փ/ս հոմանմանեալս
 47 Ե յարածիգս
 48 Ե վեհագունից
 49 Ե հանճարեղաց
 50 Ե յարասանելով փ/ս արտասանութեամբ
 51 Ե ներբողածաւալ փ/ս ներբողածանութեան
 52 Ե աւարտաշինեալ

եկեղեցւոյ՝² բազմայեղանակ նախագուշակ մարգարէիցն քարոզութեամբ³:

12 Այսաւր ցնծան բերկրական կցրդիւք, եւ գեղազանակ պարախնդութեամբ⁴ երկնայինք եւ երկրայինք. այս ինքն դասք հրեշտակաց եւ կաճառք մարդկան, եւ⁵ առ միմեանս արտաբերելով⁶ գալստեամբ⁷ որդւոյն Աստուծոյ: 13 Այսաւր եհաս մեզ ժամանակ ուրախութեան⁸. եւ խումբք սրբոցն⁹ անաղատ ջահագործութեամբք¹⁰ գունակս գունակս¹¹ պայծառացուցանեն զպատիւ մեծի աւուրս վայելչութեան՝ գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ: 14 Այսաւր վերահայեաց տեսակ¹² զուարթածաղիկ¹³ երփնազանագեղ¹⁴ գարունն¹⁵, սաղարթաճեմափթիթ բուսով¹⁶ վայելչացեալք¹⁷ գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ: 15 Այսաւր ընկալաք¹⁸ զցաւդ աստուածգիտութեան յանկինս շտեմարանաց¹⁹ սրտից, զի²⁰ քաղցրութիւն²¹ տատրակաց²² ձայնի²³ լսելի եղեւ յերկրի մերում գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ: 16 Այսաւր

ամպք աստուածայինք եւ ցաւդք²⁴ հոգեզուարճք²⁵ վերաբերեալ²⁶ բուսովք²⁷ ստորացաւդեն ի մարդիկ գալստեամբ որդւոյն²⁸ Աստուծոյ²⁹:

17 Այսաւր³⁰ հոսանք հոգէխաղացք³¹ եւ վտակք առատաբուղխք միշտխողովմեան³² տրամոռզանեն³³ զբուրաստանեալ աւետարանատունկ մանկունս եկեղեցւոյ գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ: 18 Այսաւր արարածք ամենայն լուսով փայլագունեալք³⁴ ճառագայթանան գալստեամբ որդւոյն³⁵: 19 Այսաւր երկիրս երկինք եղեւ³⁶, վասն զի տեսանի Աստուած³⁷ եկեալ յաշխարհ³⁸: 20 Այսաւր հողաստեղծեալ³⁹ զարմ ադամածնութեանս⁴⁰ երկնաքաղաքացի անուանակոչութեամբ⁴¹ զրեցան⁴² ի դպրութիւն կենաց⁴³ գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ: 21 Այսաւր նորափետուր հրաշիւք գեղեցկագարդեալք⁴⁴ ի հնարագործութենէն⁴⁵ գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ: 22 Այսաւր դառնացեալ աղբերք եւ

1 Ե ունի՝ կատարագործեցան ի
2 Ե եկեղեցեաց
3 Ե քարոզարանութիւն
4 Ե գեղազանակարեան տօնախմբութեամբ փխ գեղազանակ պարախնդութեամբ
5 Ե չի՞ եւ
6 Ե անտաքերելով փխ արտաքերելով
7 Ե զգալուստ
8 Ե մեծ լուսաւոր տօնիս փխ ուրախութեան
9 Ե սրբոց
10 Ե ջահագործութեամբ
11 Ե գունակ գունակ
12 Ե ունի՝ տեսակ վարսագեղեալք
13 Ե ունի՝ գուարթերանգժ ծաղկօք եւ
14 Ե երփնագունագարդ
15 Ե գարունս
16 Ե բուսովք
17 Ե վայելչաւորեալք
18 Ե առընկալաք
19 Ե շտեմարանացեալ
20 Ե եւ փխ զի
21 Ե քաղցրածայնութիւն փխ քաղցրութիւն
22 Ե տատրակի
23 Ե չի՞ ձայնի

24 Ե անձրեւ փխ ցօղք
25 Ե հոգեզուարմք
26 Ե վայրաքերեալք
27 Ե չի՞ բուսովք
28 Ե չի՞ որդւոյն
29 Ե ունի՝ Աստուծոյ մերոյ յաշխարհս
30 Ե ունի՝ Այսօր եւ
31 Ե հոգեխաղացք
32 Ե միշտ անուշահամ փխ միշտխողովմեան
33 Ե ոռոգեն փխ տրամոռզանեն
34 Ե լուսափայլագունեալ փխ լուսով փայլագունեալք
35 Ե ունի՝ որդւոյն Աստուծոյ
36 Ե եղեն
37 Ե ունի՝ Աստուած մարմնով
38 Ե յաշխարհս
39 Ե հողաստեղծ
40 Ե ադամածին բնութեանս փխ ադամածնութեանս
41 Ե ունի՝ անուանակոչութեամբ պատուեցաւ ի գիրս
42 Ե չի՞ գրեցան
43 Ե կենաց դպրութեան
44 Ե ունի՝ գեղազարդեցաք, ի նախաժամանեալք յազատութիւն
45 Ե ունի՝ ի հնագործութենէ մեղացն

լիճք ջրակուտից՝ ի քաղցրութեան ճաշակս տրամադրին գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ: 23 Այսաւր¹ վտակք² յաղբերաց³ առատաբերին⁴ ի խաղս եւ ի մարգագետինս⁵ ծաղկոցաց գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ:

24 Այսաւր⁶ ծով համատարած⁷ տարաբերութեան⁸ նուագարանաւք սահմանագոչ⁹ վերաճայթեցին¹⁰ խաղաղաշարժ գեղաճեմեալ¹¹ գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ: 25 Այսաւր¹² բազմահոլով¹³ գետոց յորճանասոյզ¹⁴ պտոյտք անարգել գանգրիւք գեղաձփեալք¹⁵ գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ: 26 Այսաւր եւ ջրակոյտ¹⁶ առլուղակաց¹⁷ ջրկայ դասակարգութիւն¹⁸ եռաբերկրեցին¹⁹ վերածնութեամբ²⁰ գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ: 21

27 Այսաւր եւ վերին աւդք շահեկանաբար²² սփռեալք²³ տարածին²⁴ ի պէտս մարդկան գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ:

28 Այսաւր եւ վերագագաթնակատարահերձ²⁵ կոհակ²⁶ լերանց վարսագեղեալ պճնագարդեցին²⁷ գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ: 28

29 Այսաւր երկնահոլովակառու²⁹ տարերք երկուց լուսաւորաց³⁰ ջահ՝ պայծառ³¹ դամբարաւք³² փայլածին³³ գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ: 34

30 Այսաւր ստորափայլեաց³⁵ արեգակն արդարութեան³⁶, որոյ բժշկութիւն³⁷ ի թեւ է: 31 Այսաւր փարատեցաւ³⁸ խաւար սատանայական³⁹ առագաստին⁴⁰, եւ վարայայտնեալ⁴¹ տեսաք զլոյսն ճշմար-

1 Ե ունի՝ Այսօր դառնացեալ
2 Ե աղբիւրք եւ լինք փխ վտակք
3 Ե ջրակրտից փխ յաղբերաց. ունի՝ ի քաղցրախառնութեան ճաշակս տրամադրեն, գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ: Այսօր երկրակայլակ աղբիւրակունք բերանացեալք հոսմամբք
4 Ե չիք ի խաղս եւ
5 Ե ունի՝ մարգագետինս եւ ի շաւեղս
6 Ե ունի՝ Այսօր եւ
7 Ե ունի՝ համատարած մկանաբարձ
8 Ե տարբերութեամբ փխ տարաբերութեան
9 Ե սահմանագոչ նրագարանոք
10 Ե վերանայթեցէ
11 Ե գեղաճեմեալով
12 Ե ունի՝ Այսօր եւ
13 Ե բազմահոլովագնաց
14 Ե յորճաւոր
15 Ե գեղաձփեցեն
16 Ե ջրակայտառ
17 Ե յօղակացն
18 Ե ջրկայտասակարգութիւնքն փխ ջրկայ դասակարգութիւն
19 Ե եռաբերկրեցին
20 Ե ունի՝ սեռածնութեամբ յալս կայանից
21 Ե ունի նոր պարբերութիւն՝ Այսօր եւ օղապարիկ թոչնոց գանգանաբոյլ առիթ, եւ սաւառնաթեւարձակ հետախաղաց պարատարմաբերութեամբ բերկրաճոռողագոչ լսանեմեցեն գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ:

22 Ե շայեկանաբար
23 Ե սփռեալ
24 Ե տարածանին
25 Ե վերագագաթնակատարաբերձ
26 Ե կոհակք
27 Ե ունի՝ պճնագարդին հովտաբեր ուսովք
28 Ե ունի նոր պարբերութիւն՝ Այսօր լեռնաստորոտ բոլորածիր վայրք, լայնասփիւռ եւ հարթալատակ դաշտացն, ծաղկաւէտ բուրաստանեալ, ցցուաբերին գեղուղէշ տնկովք գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ:
29 Ե երկնահոլովակառոյց
30 Ե լուսաւորացն
31 Ե ջահապայծառ փխ ջահ պայծառ
32 Ե դամբարիւք
33 Ե ունի՝ փայլակնագործին յաշխարհի
34 Ե ունի նոր պարբերութիւն՝ Այսօր եւ յոճնակայնառախումբ գիշերագարդ պարք ակնանաննչ աստեղաբաշխութեանց մաքրատեսակ վառմամբ փայլածին գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ:
35 Ե ունի՝ ստորափայլեաց մեք
36 Ե ունի՝ արդարութեան բո
37 Ե ունի՝ Է ի թեւ իւր, եւ նովաւ լուսաւորին ամենայն արարածք, գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ:
38 Ե ունի՝ փարատեցաւ ի մէնչ
39 Ե սատանայական խաւարն
40 Ե արագաստեալ
41 Ե վերածագեալ փխ վարայայտնեալ

տուլթեան, վասն զի¹ Քրիստոս² եկն յաշխարհս:

32 ³Այսաւր անեղն եղանի եւ անտեան տեսանի իւրով մարդեղութեամբն: 33 Այսաւր անվայրափակն եւ անբովանդակն⁴ բովանդակի, եւ անժամանակն սկզբնաւորի⁵ իւրով մարդասիրութեամբն⁶: 34 Այսաւր գայ կամաւորութեամբ յաշխարհ⁷, ⁸որ յաշխարհի է՝ եւ ի սմանէ ոչ երբէք մեկնեցաւ: 35 Այսաւր խոնարհեցուցանէ զլերինս ի ծառայութիւն, եւ հնազանդեալ հային⁹ հրամանաց¹⁰ նորա: 36 Այսաւր սնտոի արձանապաշտութիւնն ունայնանայր¹¹ եւ¹² ի բաց բառնիւր¹³, եւ աստուածպաշտութիւն արգահատեալ¹⁴ յաշխարհ¹⁵ ծագեաց¹⁶ գալստեամբ որդւոյն¹⁷ Աստուծոյ¹⁸: 37 Այսաւր ի հին տրտմական¹⁹ տիրութեանցն²⁰ զերծեալք²¹, եւ որպէս նոր իսրայէլ եղաք²² ապրեալք²³ գալստեամբ²⁴ որդւոյն²⁵ Աստուծոյ²⁶:

38 Այսաւր յղփացեալ²⁷ շտեմարանք Հրէիցն²⁸ աստուածգիտութեան²⁹ սպառեցան³⁰, եւ կարաւտացեալ³¹ շտեմարանք հեթանոսաց³² առաւել³³ զեղմամբ աուլցան շնորհատուր պարգեւաւք Հոգւոյն Սրբոյ: 39 Այսաւր վերաբունեալ³⁴ ամբարտաւանք յերկիր³⁵ ստորանկեալ կործանեցան, եւ աղքատացեալ տնանկք աւրհնաբանութեամբ³⁶ մինչեւ յերկինս բարձրացան: 40 Այսաւր զերծաք ի դառնապարհակ³⁷ աղիւսագործութենէն³⁸ Փարաւոլնի³⁹, եւ⁴⁰ ընկալաք զգիր նամակի ազատութեան գալստեամբն Քրիստոսի յաշխարհս: 41 Այսաւր բացաջնջեցաւ⁴¹ ձեռագիր հակառակամարտին⁴² գալստեամբն⁴³ Քրիստոսի յաշխարհս⁴⁴: 42 Այսաւր ծովաքատակ⁴⁵ մեղք աշխարհի արտասահմանահաւած⁴⁶ փախչի⁴⁷, եւ Յորդանան⁴⁸ ընդ կրունկն դառնայ⁴⁹, եւ⁵⁰ ոգիք¹ մարդկան²

1 Ե որոյ փխ զի
2 Ե աստուածորդին փխ Քրիստոս
3 Ե չիք Այսօր ... մարդեղութեամբն:
4 Ե անբովանդակելին
5 Ե ունի՝ սկզբնաւորեալ չափաբերի
6 Ե ունի՝ մարդասիրական գալարեամբն
7 Ե յերկիր փխ յաշխարհի
8 Ե չիք որ ... մեկնեցաւ. ունի՝ եւ ամենեւին լուսաւորէ եւ զմարդիկ երկնայինս առնէ.
9 Ե կայ պահին փխ հային
10 Ե հրամանի
11 Ե ունի՝ ունայնութեամբ արձանապետութիւնն կոոցն
12 Ե չիք եւ
13 Ե բառնին
14 Ե ունի՝ առգահացեալ քարոզի
15 Ե յաշխարհի
16 Ե չիք ծագեաց
17 Ե չիք որդւոյն
18 Ե ունի՝ Աստուծոյ մերոյ
19 Ե եւ ի տխրաբեր (տրտմաբեր) փխ տրտմական
20 Ե տրտմութեանցն փխ տխրութեանցն
21 Ե ունի՝ զերծեալ միտքարեցալ
22 Ե չիք եղաք
23 Ե ապրեցաք
24 Ե յայտնութեամբ փխ գալստեամբ
25 Ե չիք որդւոյն

26 Ե ունի՝ Աստուծոյ մերոյ
27 Ե յղփացելոց
28 Ե Հրէից շտեմարանք
29 Ե գիտութեան փխ աստուածգիտութեան
30 Ե նուազեալ պակասեցան
31 Ե կարօտացելոց
32 Ե հեթանոսաց հնձանք փխ շտեմարանք հեթանոսաց
33 Ե առաւելեալ
34 Ե բարձրամտեալ խրոխտաւեր փխ վերաբունեալ
35 Ե ի յերկիր
36 Ե չիք օրհնաբանութեամբ. ունի՝ խոնարհութեամբ մեծարգոյ իշխանութեամբ
37 Ե դառն գրաւ պահանջահարկ սակաղի փխ դառնապարհակ
38 Ե ունի՝ աղիւսարկութենէ բոնակալին
39 Ե փարաւոնի
40 Ե չիք եւ
41 Ե բազմաջնջեցաւ
42 Ե ունի՝ հակառակամարտին առ ի մէջ
43 Ե ունի՝ գալստեամբ որդւոյն Աստուծոյ
44 Ե չիք Քրիստոսի յաշխարհս
45 Ե ծովայտակ
46 Ե տարասահմանահաւած
47 Ե փախչին
48 Ե Յորդանանի
49 Ե յեղադառնալով փխ դառնայ
50 Ե չիք եւ

լուսաւորին³ եւ Յիսուս⁴ մկրտին⁵, զի⁶ Աստուած տեսանի եկեալ⁷ յաշխարհս⁸:

43 Այսաւր⁹ Յովհաննէս որդի¹⁰ պառաւ մաւրն զաքարեան զարմ, դստերն¹¹ Եղիսաբեթի, մեծ քահանայական շառաւիղ¹² մակաբայեցւոցն¹³ զեղմամբ¹⁴, երկրորդ¹⁵ տոհմ¹⁶ դեւեան¹⁷ գոլով¹⁸ ի Հոսանապտոյտ պարագայ ջուրսն Յորդանանու եւ¹⁹ մկրտէ²⁰ զՔրիստոս²¹, լինի²² վկայ²³ համապատիւ²⁴ Սուրբ²⁵ Երրորդութեանն, տեսանելով զէջան²⁶ աղանակերպ Սուրբ Հոգւոյն²⁷ ի վերայ գլխոյն²⁸ Քրիստոսի²⁹, եւ զհայրական³⁰ զձայնն, թէ³¹ Դա է որդի իմ սիրելի, դմա լուարուի³²։ 44 Այսաւր անխո-

նարհն³² զգլուխն իւրում ծառային խոնարհեցուցանէ, զի զմեզ բարձրացուցէ իւրով զալստեամբն^{33;34}

45 Այսաւր անպարագրելին ձեռնադրի³⁵ յիւրում մարդեղութեանն, զի զմեզ տեսողս³⁶ արասցէ իւրոյ³⁷ աստուածութեանն³⁸։ 46 Այսաւր յայտնի աշխարհի, եւ ամենեքին³⁹ լուսով⁴⁰ ճառագայթատեսին⁴¹։ 47 Այսաւր⁴² աստուածաշունչ քնարն Յովհաննէս⁴³ ի գլուխ ահաւոր⁴⁴ 45Եւ հրակէզ մերձենայր, լուսնալով⁴⁶ մաքրին ջուրքն Յորդանանու⁴⁷ յապականութենէն⁴⁸ եռացմանցն⁴⁹։ 48 Այսաւր ջուրք ի սրբութիւն⁵⁰ աշխարհի վերաբերին⁵¹, եւ մաքրագտեալ սրբին ամենայն բնութիւնք ջուրց յերեւելի⁵² Աստուծոյ մերոյ։

49 Այսաւր ժառանգեցաք զարքայութիւն երկնից⁵³, զի⁵⁴ արքայութեան⁵⁵ նորա

1 Ե հոգւով փխ ոգիք
2 Ե չիք մարդկան
3 Ե ունի՝ լուսաւորի՝ ընդ նմին
4 Ե գՅիսուս
5 Ե մկրտէ
6 Ե վասնզի փխ զի
7 Ե եկեալ տեսանի
8 Ե յաշխարհ
9 Ե ունի՝ Այսոր եւ
10 Ե Զաբարիայ, թոռն պառաւմօրն Եսայի փխ պառաւ մօրն զաբարեան զարմ
11 Ե եւ անդրանիկն փխ դստերն
12 Ե շառաւիղն
13 Ե մակաբայեցուեալ փխ մակաբայեցւոցն
14 Ե ընծիւղմամբ փխ զեղմամբ
15 Ե երրորդ
16 Ե տոհմին
17 Ե Ղեւեայ
18 Ե կալով փխ գոլով
19 Ե չիք եւ
20 Ե մկրտելով
21 Ե գՅիսուս փխ զՔրիստոս
22 Ե լինել
23 Ե չիք վկայ
24 Ե համակապսակապատիւ փխ համապատիւ
25 Ե սրբոյ
26 Ե գէջս
27 Ե Հոգւոյն Սրբոյ
28 Ե գագաթանն փխ գլխոյն
29 Ե Յիսուսի փխ Քրիստոսի
30 Ե հայրախնամ փխ զհայրական
31 Ե եթէ փխ թէ
32 Ե Երբեք ԺԼ 5. Երբ ԹԹ 6-7

32 Ե ունի՝ անխոնարհելին մեծաւ բարձրութեամբն իւրով
33 Ե իմաստութեամբն փխ զալստեամբն
34 Ե ունի նոր պարբերութիւն՝ Այսոր ծառայն դողալով եւ երկիւղիւ կայ առաջի խմբագործողին որ եւ բառնայ զմեզս աշխարհի։
35 Ե ունի՝ ձեռնադրի ի հողեղինէն
36 Ե տեսողս
37 Ե իւրում
38 Ե ունի՝ աստուածութեան, զալստեամբն իւրով յաշխարհս
39 Ե ամենեքեան
40 Ե լուսափայլ փխ լուսով
41 Ե ճառագայթանն փխ ճառագայթատեսին
42 Ե ունի՝ Այսոր եւ
43 Ե ունի՝ Յովհաննէս մերկանալով ի հրակէզ եւ
44 Ե յահաւոր գլուխն Յիսուսի փխ ի գլուխ ահաւոր
45 Ե չիք եւ ... մերձենայր
46 Ե առ ի լուանալ փխ լուանալով
47 Ե ունի՝ Յորդանանու եւ եղեմախաղաց
48 Ե ունի՝ ապականութեանցն լուսամբն
49 Ե չիք եռացմանցն
50 Ե փրկութիւն փխ սրբութիւն
51 Ե վերերեւելի փխ վերաբերին
52 Ե յայտնութեամբ փխ յերեւելի
53 Ե գերկնից արքայութիւնն
54 Ե վասնզի փխ զի
55 Ե թագաւորութեան փխ արքայութեան

վախճան ոչ գոյ¹: 50 Այսաւր բղխեցին լե-
րինք² զբաղցրութիւն³, եւ բլուրք⁴ գկաթն
ի⁵ դալարոջ⁶: 51 Դարձեալ բանալով անդ-
րէն⁷ զխանութս⁸ ալեաց⁹, վերստին գեղեց-
կացուցուք¹⁰ զբանայեղց¹¹ նուագարա-
նաց¹² գովասանութեանս մերոյ, եւ ի նոյն
յաղբերէ¹³ Հոգեւոր¹⁴ Հանճարոյ ընթաս-
ցուք¹⁵ ճաշակել¹⁶ զվտակս¹⁷ Հոգեւորս¹⁸, եւ
նովաւ անցուցանել զտունկս ներքողե-
նիս¹⁹ առ Սուրբ եւ²⁰ Աստուածածին²¹
կոյսն Մարիամ, եւ շահատակարար²² ծաղ-
կեցուցանել զբանիջոյց կորովութեանս²³
մերոյ արգասեաց²⁴, ձայնակից լինելով²⁵
հրեշտակին²⁶ ահաւոր²⁷ առասանու-
թեանց²⁸:

52 Ուրախացի՛ր խնդամտաբար սրտիւ,
Տիրուհի կոյս եւ Աստուածածին Մարիամ,
դուստր մարգարէութեան²⁹ շնորհի³⁰ եւ

մայր Տեառն, որ Աստուած վայելչու-
թեան³¹ ծնար զարեգակն արդարութեան³²,
եւ քեւ տեսաք եւ ծանեաք զճշմարտահոս
լոյսն³³ Քրիստոս³⁴, որ լուսաւորէ զամե-
նայն մարդ՝ որ³⁵ գալոց է³⁶ յաշխարհ:
53 Ուրախացի՛ր բերկրական³⁷ սրտիւ³⁸,
աւրհնեալդ ի կանայս, պայծառազարդ ա-
րեւելք, որ³⁹ ի⁴⁰ քէն⁴¹ փայլածագեաց⁴² լու-
սաւորութիւն աստուածաշունչ⁴³ երեսացն
Քրիստոսի, եւ մակազարթոյց զսիրտս⁴⁴
մեր առ ի քննել զխորս գիտութեան⁴⁵ ուղ-
ղափառ Հաւատոյ: 54 Ուրախացի՛ր
հրճուողալից⁴⁶ սրտիւ, ամէնաւրհնեալ⁴⁷
ծնող⁴⁸ եւ աղախին Տեառն, որ արժանաւո-
րեցար գոլ ինքնատես եւ սպասաւոր ⁴⁹Բա-
նին Աստուծոյ Հաւր:

55 Ուրախացի՛ր բերկրական⁵⁰ ձայ-
նիւ⁵¹, կոյս բարեպաշտ⁵² եւ անարատ
ծնունդ նախաստեղծին⁵³, եւ ընդհանուր

1 Ե չի՛ք վախճան փխ վախճան ոչ գոյ
2 Ե լերինք բղխեցեցն փխ բղխեցին լերինք
3 Ե գարդարութիւն փխ գբաղցրութիւն
4 Ե ունի՛ բլուրք յորդաբերեցեցն
5 Ե չի՛ք ի
6 Ե ունի՛ դալար, գալստեամբ Աստուծոյ մերոյ
7 Ե անդրէն բանալով
8 Ե գխանութ
9 Ե ունի՛ ալեաց գիտութեանս
10 Ե ունի՛ գեղեցիկեցուք զնուագս
11 Ե բանականայեղց փխ զբանայեղց
12 Ե չի՛ք նուագարանաց
13 Ե աղբիւր
14 Ե չի՛ք հոգեւոր
15 Ե ընդասցուք
16 Ե նաշակելով
17 Ե վտակս
18 Ե չի՛ք հոգեւորս
19 Ե գնեքրողական տունկս փխ գտունկս ներքո-
ղենիս
20 Ե չի՛ք եւ
21 Ե ունի՛ Աստուածածինն եւ միշտ
22 Ե շահատակարար
23 Ե բորովաբնութեանս փխ կորովութեանս
24 Ե արգասեացս
25 Ե գովով փխ լինելով
26 Ե հրեշտակապետին փխ հրեշտակին
27 Ե գեղեցից փխ ահաւոր
28 Ե առասանութեամբ
29 Ե մարգարէական

30 Ե շնորհաց
31 Ե աստուածավայելչարար փխ Աստուած վայել-
չութեան
32 Ե գարդարութեան արեգակ(ան)ն
33 Ե զլոյսն նշմարտահոս
34 Ե Քրիստոս
35 Ե չի՛ք որ
36 Ե գեկեալն փխ գալոց է
37 Ե ունի՛ բերկրեա սիրական
38 Ե ունի՛ սրտիւ Մարիամ կոյս
39 Ե վասնզի փխ որ
40 Ե չի՛ք ի
41 Ե քեւ փխ քեւ
42 Ե ունի՛ փայլատակեաց ի մեզ
43 Ե աստուածաշունչ
44 Ե զմիտս փխ զսիրտս
45 Ե զխորագիտութիւն փխ զխորս գիտութեան
46 Ե հրեշտակից
47 Ե ամենաբերկրեալ փխ ամենօրհնեալ
48 Ե ծնող
49 Ե Բանին Հօր եւ Աստուծոյ մերոյ փխ Բանին
Աստուծոյ Հօր
50 Ե վայելչական բերկրասիրական փխ բերկրա-
կան
51 Ե սրտիւ փխ ձայնիւ
52 Ե պարկեշտասէր փխ բարեպաշտ
53 Ե նախաստեղծին ծնունդ

ստեղծողին ծնունդ¹, քանզի² ի քեզ հաճեցաւ բնակիլ անպարիմանալին Աստուած: 56 Ուրախացի՛ր մեծ խնդութեամբ, Մարիամ սրբուհի³, աւրհնեալդ ի կանայս. բարձրատեսակ եւ պայծառ⁴ երկին⁵, աթոռ փառաց բարձրելոյ⁶ ճշմարտին⁷ Աստուծոյ:⁸

57 Ուրախացի՛ր խնդամտաբար սրտիւ, մայր լուսոյ եւ բերկրանաց. անդաստան ջճաղկաց, ցցունագարդ գեղգեղեալ բազմագունակ երանգաւք եւ յարազուարճ առատացաւդովք¹⁰, հովիտ շուշանաբեր, եւ մանուշակ անուշահոտ¹¹ յաւէտ¹² սրբասնեալ վարուք, որ¹³ մեզ հրաշագործեցեր¹⁴ զանուշահոտութեան¹⁵ գեղեցկազան Բանին Աստուծոյ զտնտեսութիւն¹⁶:

58 Ուրախացի՛ր վայելչափառ սրտիւ¹⁷, անհարսնացեալ Տիրուհի կոյս եւ Աստուածածին, դրախտ փափկասնոյց զանազանափիթիթ բողբոջիւք¹⁸, զանազան¹⁹ գեղաւորութեամբ, առաքելովք եւ մարգա-

րէիւք եւ²⁰ վարդապետաւք, եւ ամենայաղթ²¹ մարտիրոսաւք²² եւ²³ ամենայն սրբովք²⁴: 59 Ուրախացի՛ր եւ²⁵ բերկրասիրեա, Մայր լուսոյ եւ բերկրանաց, այգի տաշտաւոր եւ²⁶ ողկուզաբեր²⁷, գինէբուղիս²⁸ եւ սաղարթաճեմ շարունակեալ²⁹, որ ի քէն մակաշառաւեղեաց³⁰ ընծիւղեալ³¹ հայրատունկ որթն ճշմարիտ Քրիստոս, եւ ներբաժանեալ երկուս³² մանունս³³ զնդակաց³⁴ հրէակաճառ³⁵ ատենին շարաւանդան³⁶, եւ մսուր³⁷ սարապետացն³⁸ յաւարումն բաժանման³⁹ շարադասեցաւ⁴⁰: 60 Իսկ մեզ⁴¹ դաւանողացս զքեզ, ամենասուրբ⁴² Աստուածածին Կոյս անարատուհի եւ արդարակորով, երկրպագողացս որդւոյ քո⁴³ եւ Աստուծոյ մերոյ չորեքտառեան առատաբուղիս⁴⁴ վարդապետութեան ճաշակ⁴⁵

1 Ե ծնող փիս ստեղծողին ծնունդ
2 Ե վասնզի փիս քանզի
3 Ե սրբասնեալ փիս սրբուհի
4 Ե պայծառագարդ փիս պայծառ
5 Ե երկինք
6 Ե չիք բարձրելոյ
7 Ե ունի՛ ճշմարիտ որդւոյն
8 Ե ունի՛ նոր պարբերութիւն՝ Ուրախացի լուսաւոր դիմօք եւ բերկրեա սիրական սրտի սրբուհի կոյս եւ Աստուածածին լեան տարագործ պարարտաբերութեամբ, ամենակարող զօրութեամբ բարձրելոյն հովանաւորեալ, ի ԲԷՆ ԲԱՄՆ մարմին եղեւ եւ բնակեաց ի մեզ:
9 Ե ծաղկացցունագարդագեղեալ փիս ծաղկաց, ցցունագարդ գեղգեղեալ
10 Ե առաւօտին ցօղովն փիս առատացաւդովք
11 Ե մանիշակաւէտ փիս մանուշակ անուշահոտ
12 Ե չիք յաւէտ
13 Ե ունի՛ որ ի
14 Ե հրաշաքործեցեր փիս հրաշագործեցեր
15 Ե զանուշահոտութիւն փիս զանուշահոտութեան
16 Ե տնտեսութեան փիս զտնտեսութիւն
17 Ե վայելչակամաւորութեամբ փիս վայելչափառ սրտիւ
18 Ե ունի՛ բողբոջիւք բուրաստանեալ
19 Ե չիք զանազան

20 Ե չիք եւ
21 Ե յաղթող
22 Ե մարտիրոսովք
23 Ե չիք եւ
24 Ե արդարոց դասով փիս սրբովք
25 Ե բերկրեա սիրամայր փիս բերկրասիրեա, Մայր
26 Ե չիք եւ
27 Ե ողկուզալից
28 Ե գինեբուղիս
29 Ե բարունակեալ փիս շարունակեալ
30 Ե մակաշառաւեղեալ
31 Ե ընծիւղեաց
32 Ե յերկուս
33 Ե մասունս
34 Ե բոլորագնդականաց
35 Ե հրէականականառ
36 Ե շրուանդան
37 Ե մսուր փիս մսուր
38 Ե ունի՛ սարապետացն պատշանեալ առ ի
39 Ե բաժանմանն
40 Ե չիք շարադասեցաւ
41 Ե ունի՛ մեզ ուղղակի
42 Ե չիք ամենասուրբ
43 Ե ունի՛ ԲՈՒՄ Քրիստոսի
44 Ե աւետարանաբուղիս փիս առատաբուղիս
45 Ե չիք ճաշակ

նուագաւորեալ պաշտեն¹ մինչեւ ի² ժամանակս³ յաւիտեանս⁴:

61 Դարձեալ ուրախացի՛ր արժանապատիւ⁵ սիրով, Մարիամ կոյս⁶, ծնող⁷ եւ աղախին բոլորեցունց փրկչին եւ Աստուծոյ, Հնձան⁸ աստուածահրաշ եւ հոգէնկար⁹, որ յարաբղխեցեր զհոսանս վտակաց¹⁰ անուշահամս եւ առատաբուղխս¹¹ հոգէծաւալ գինւոյն Քրիստոսի ի մէջ¹² Հնձանաշէն¹³ եկեղեցւոյ¹⁴. եւ մատուակեալ ի վեցեակ¹⁵ դար եղափոխութեանս մինչեւ յապառնիս¹⁶ եւթնեկի¹⁷ աւուր մտին, հոգէպարար¹⁸ զմայլեցուցանեն¹⁹ զմանկունս առագաստի փեսայացեալ Բանին Աստուծոյ. այլ եւ ի հանդերձեալսն վերաթուեալ²⁰ շտեմարանելով²¹ զբարեացն պարգեւաբաշխութեան ձիրս: 62 22Ուրախ լեր Մարիամ²³ շնորհազարդեալ տաճար, հարսն երկնային եւ լուսաւոր առագաստ արքունական, գործարան միաւորութեան Բանին²⁴ բնութեան²⁵: 63 Ուրախացի՛ր,

անհարսնացեալ Մարիամ, մայր Տեառն, բաժակ հոգեւոր²⁶ եւ²⁷ աստուածային շնորհացն տուող²⁸ ի ձեռն աւետարանագիր արանցն Քրիստոսի, որ²⁹ արբուցին գտիեցերս³⁰:

64 31Դարձեալ բազմերանաւէտ բարբառով ուրախացի՛ր, Մարիամ սրբուհի, աւրհնեալդ ի կանայս, ուռկան հոգեւոր եւ հոգիանիւթ գործի լայնասփիւռ առաքելագունդ ձկնորսացն, որք զանազանահաւաք զարմիւք որսացին զբոլորահովիտ տիեզերս ի կեանսն յաւիտենից, եւ յանծերանալի համաբնակութիւնսն: 65 Ուրախացի՛ր բարեբաստութեամբ, անհարսնացեալ Մարիամ, անարատ մաքուր աղաւնի Քրիստոսի, շնորհատու Հոգւոյն ընդունարան, որ միշտ բարեձեւազարդեալ ուղղապետին եկեղեցիք հեթանոսաց:

66 Դարձեալ խնդա՛լից ուրախացիր, Մարիամ, պտուղ արքայութեանն երկնից. յաղագս որոյ ի քո պատուական մայրութեանդ, եկեղեցիք նորափետուր զարդարեալ հրաշիւք, ծայրարձակ ոտիւք առաքինութեան պայծառաբերին պտղով հաւատովք յընծայումն որդւոյ քո Աստուծոյ մերոյ: 67 Ուրախացիր, Աստուածածին Մարիամ, պարկեշտասէր եւ սրբասէր վարուք, ոչ եթէ մերաւրէն ինչ, այլ անճառաբար յղացար եւ ծնար զէմմանուէլն, ըստ Եսայեայ տեսողութեանն. վասն զի ճշմարտապէս մանուկ ծնաւ մեզ ըստ Հոգւոյն նկարակերպութեանն, եւ Որդի բարձրելոյն ըստ հրեշտակապետին աւետեացն: 68 Զինախ քան զանուանակոչութիւն հաւր եւ մաւր, առցէ զգաւրութիւն Դամասկոսի եւ

1 Ե պաշտին
2 Ե ունի՛ ի վախճան
3 Ե չի՞ ժամանակս
4 Ե ունի՛ յաւիտենիս այսորիկ
5 Ե արժանապարտ
6 Ե չի՞ կոյս
7 Ե ծնող
8 Ե հնձան
9 Ե հոգեմըկար
10 Ե չի՞ վտակաց
11 Ե առատաբեր
12 Ե ունի՛ մէջ սրբոց եւ
13 Ե հնձանաշէն
14 Ե եկեղեցեաց
15 Ե դարայեղափոխութեանս փիս դար եղափոխութեանս
16 Ե յապառնի
17 Ե աւարտաբերութեան փիս աւուր մտին
18 Ե հոգեպարզ փիս հոգեպարար
19 Ե գմայլեցուցանես
20 Ե վերաթեւեալ փիս վերաթուեալ
21 Ե շտեմարանես
22 Ե Ուրախացիր փիս Ուրախ լեր
23 Ե հարսն երկնային, շնորհազարդ տաճար փիս շնորհազարդեալ տաճար, հարսն երկնային
24 Ե չի՞ Բանին

25 Ե բնութեանցն
26 Ե հոգեւորաբուխ
27 Ե չի՞ եւ
28 Ե տուեալ
29 Ե որք փիս որ
30 Ե ունի՛ գտիեցերս ամենայն
31 Ե չի՞ Դարձեալ ... կոյս եւ Աստուածածին Մարիամ (նախ. 83)

զաւար Սամարեայ. եւ ոչ եւս երկիցուք ի ծխալից երկուց թագաւորաց խանձողաց ի մեզ տիրելոյ. այս ինքն մահու եւ դժոխոց. վասն զի Թագաւոր մեծ ի վերայ ամենեցուն Աստուած է՞:

69 Դարձեալ ուրախացի՛ր անփորձ ի մերաւրէն հարսանեաց, հարսն երկնային եւ անհարսնացեալ Մարիամ. որ հրաշագանապէս Աստուած վայելչութեան ծնար զէմմանուէլն, զգեղեղեշարմատն¹ պողաբերեցեր, որպէս ի ծարաւուտ երկրի, եւ անկէզ պահեցար շնորհաւք Սուրբ Հոգւոյն ի մեքակերպ սաղմնանկար ի զուգամասնութենէն. այլ եւ ի հեթանոսս շառաւեղագործեալ² համաբոլոր տարածասփիւռ ներծաւալեցաւ ուղէշարձակ քաղցրաբեղուն արմատոյն այնորիկ, որ ի քէն յայտնեցաւ աշխարհի, որք պասքածարաւիք էին յամենայն սրտէ աստուածգիտութեանն:

70 Ուրախացի՛ր լուսայեղց դիմակաւ բերկրեալ եւ զուարթալից սրտիւ, աւրհնեալդ ի կանայս, Մայր կենաց եւ փրկութեան ազգի մարդկան. գեղմն լուսակիզն եւ անթանալի, մարգարէափորձ պիտառութեամբ բացայայտեալ, որ զանարանց հարսին ունիս զձեւ անախտ եւ անամբօս եւ պարկեշտասէր. վասն որոյ Դաւիթ ի մարգարէս ի նոյն տիպս կուսածին հարսնութեանդ՝ յորդորահար քնար նուագարանաւն համակի զէջն Հոգւոյն ի քեզ տպաւորեալ, ասէր Իջե՛՛ որպէս զանձրեւ ի վերայ գեղման, եւ որպէս զցաւդ զի ցաւդէ յերկիր: 71 Ծագեսցի՛ յաւուրս մարմնաւորութեան նորա արդարութիւն, եւ բազում խաղաղութիւն մինչեւ ցկատարեալ մաշումն լուսնին³. այս ինքն նուագումն հեթանոսաց. զի Որ հնամայն եւ ծերանայն՝

մերձ է յապականութիւն⁴ ըստ Պաւղոսի. վասն զի Քրիստոսիւ խափանելոց էր:

72 Դարձեալ եռանդնասէր եւ յորդոր փութով եւ յորդորապահանջ հարկապահանջութեանս ըստ բազմայեղանակաբուն շառաւիղն գովասանութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ վարսագեղութեանց խոյրապսակազարդ փաղփեւք ընծայաբերեմք քեզ ի մերմէ նուաստաջան արուեստից, ո՛վ Տիրուհի, սրբասնեալ վերահռչակեալ քոյր մեր, դուստր մարգարէութեանց, ակն սուտակ եւ դահանակ լուսաջահայեղց, ընտրաբանեալ ի մէջ դստերաց Սիովնի: 73 Վասն զի ի բազմաց անհաւանութենէն, քեզ հաճեցաւ Հայրն բոլորից՝ եւ առաքեաց զիւր սիրելի միածինն ի ծառայական մարմինն տաղաւարիլ, Հոգւոյն Սրբոյ ի քեզ ներգործեալ:

74 Ուրախացի՛ր, պարկեշտուհի Մարիամ, դուստր աբրահամեան աւետեացն, բողբոջ Իսահակայ, որ անապական ծնար եւ սքանչելապէս զԱստուծոյ զզաւրութիւնն եւ զիմաստութիւնն եւ զանդրանիկն արարածոց եւ զարարիչն համաբոլոր բնութեանս, որ այժմ դարձաւ ի տղայութիւն արքայն հրեշտակաց, եւ դարձոյց գտիեզերս ի մանկութիւն կենաց:

75 Դարձեալ աստուածավայելչաբար սրտիւ եւ բարէզուարձ ուրախութեամբ ուրախացի՛ր, Մարիամ անհարսնացեալ, եւ անզբաղասէր կոյս, եւ սխրագործ երանաւէտ հարսն ծննդեամբ, զգեղեմական գետոյն վտակս առատագոյն բերես ի քեզ, որ խոխոմեալ արբուցանես զյոզնազանազունակ տունկս դրախտին փափկութեան, որ այժմ իմանալի է մեր դիտաւորութեանս՝ զեկեղեցւոյ բուրաստանեալ մանկունս՝ վերաստեղնեալ հաւատով սնեալք անարգելս առ հոսանահոլովաչարժ վարդապետութիւնս աւետարանին Քրիստոսի:

« Սաղմ. Խ.Ձ. 8

1 Օրինակում՝ գգեղեշարմատն

2 Օրինակում՝ շառաւեղագործեաց

3 Սաղմ. ՀԼ. 6

4 Եբբ. Բ. 13

76 Ուրախացի՛ր բոլորամի՛տ սրտիւ, Մայր լուսոյ, Աստուածածին Մարիամ, սեղան աստուածախառն. զոր աւրինակ հրամայեցաւ Մովսեսի անտաշագործ մարդկային հնարաւորութեանց վիմակառոյց արձան ուղղեալ՝ ընդունակ ընծայեալ Աստուծոյ. այսպէս եւ պարկեշտասէր անձն քո անկաւ եւ անփորձ պահեցաւ ի մերաւրէն հարսանեաց. վասն զի շնորհաւք Հոգւոյն Սրբոյ պարսպեալ՝ եղեր ընդունող սեղան երկնային հացին իջելոյն յերկնից, որ կեանս տայ ամենայն աշխարհի:

77 Ուրախացի՛ր, Մարիամ, խնդամտաբար սրտիւ հլու եւ միամիտ աղաւնի աւրհնեալդ ի կանայս, եզամիտ Քրիստոսի, որ եւ հրամայեցաւ ըստ Եզեկիէլի. վասն զի դու ես դուռն փակեալ արեւելածագ ելից եւ մտից Տեառն Աստուծոյ Իսրայելի. զի անհասական եւ անճառ խորհուրդք բերիւր երկնապարծ ամենասուրբ կուսութեանդ քո դուռն:

78 Դարձեալ ուրախացի՛ր վերստին երկնաբեր աւետեաւք, բերկրեալդ վայելուչ սրտիւ, մայր Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որ անփական եւ անբովանդակն երկնի եւ երկրի մեծագործութեամբ՝ ինքնակամ յաւժարութեամբ սրտիւ բարեհաճեցաւ իննամսեայ ժամանակաւ գեղազարդեալ ի քում հոգէնկար արգանդիդ, մինչեւ ծնար զանդրանիկն արարածոց եւ զարարիչն, որոյ կոչեցաւ անուն Յիսուս, ըստ հրեշտակին առասանութեան:

79 Ուրախացի՛ր, Մարիամ աւրհնեալդ ի կանայս, երանելի տեսողաց եւ տարփելի անտեսից, ջրհոր հոգեւորաբուղիս, որ լի գոս աստուածահանճար իմաստաբեր անձկութեամբ, կենդանի անծարաւ ջրոյն, որ սամարուհւոյն տենչասիրեալ սակս նեղավտակ պասքածարաւ երթեւեկութեանն. որով եւ մեծ մարգարէն Դաւիթ թագաւորն Իսրայելի, հոգւոյն եռանդամբ ցանկայր. Ո՞ տայր ինձ ըմպել ի ջրոյն Բէթղէւմի որ

առ դրանն[»]: 80 Եւ յիրաւի առ դրանն դիտաւորութիւն մարգարէին, քանզի մերձ առ դուրսն կայր փառապարգեւ գալուստն Քրիստոսի: 81 Եւ երից զաւրավարացն կառամարտից վանեալ զգեղուր ալլազգեացն, եւ բերեալ զջուրն ըղձալի առ արքայ, եւ ոչ կամեցաւ ըմպել՝ քանզի ոչ էր հասեալ ի նորա ծերացեալ ժամանակն՝ ծնանել ի քէն Քրիստոս. թէպէտ եւ համադոյգ անձն եւ մարմին մարգարէին եւ հոգի ընդ աստուածատուր իմաստութեանն եւ գիտութեանն, եւ անցեալ ընդ երկրաբարձ ասպարէզս դիւագունդ փաղանգաց, որ եւ թշնամիս առնեն պատրանաւք իւրեանց զմարդիկ Աստուծոյ:

82 Ուրախացի՛ր, Մարիամ, տիեզերաբաղձ տուփ ոսկի, զարդարեալ անուշահոտ խնկովք, եւ տաշտ մաքրափայլ իւղեփեցական բուրմամբ. քանզի որպէս ի գունազանագեղ վարդից եւ շուշանաց եւ հովտածիծաղասաղարթ¹ ծիրանաթոր մանուշակացն, վարդագեղեալ ունիս հիւսակ, անհարսնացեալ Մարիամ, պարկեշտասէր վարուք առաքինական սրբութեամբք: 83 Վասն որոյ եւ առ ի մէնջ ընկալցիս զբանիցս ընծայումն, որ ոչ երբէք կարաւտաբերիս նուաստութեանս մերոյ դրուատեաց. որոյ գովասանութեան չափ՝ ոչ առ ի մարդկանէ այլ առ ի յԱստուծոյ ընծայ քեզ, ո՛վ Տիրուհի կոյս եւ Աստուածածին Մարիամ:

84 Արդ² այսպիսի շահատակող³ եւ հոգեւոր⁴ կուսական տաւնախմբութեանս, ո՛վ սիրելիք, բազմայորդոր⁵ փութով հաւանեցարո՛ւք⁶ ի շնորհավաճառութիւն⁷

» Հմբ. Բ Թագ. ԻԳ. 15:
 1 Օրինակում՝ հովտածիծաղասաղարթ
 2 Ե ունի՝ Արդ յաղագս
 3 Ե շահատեսակասեր փի շահատակող
 4 Ե հանդիսաւոր փի հոգեւոր
 5 Ե չի՞ բազմայորդոր. ունի՝ գուարմալից սիրով եւ
 6 Ե հաւաքեցաց փի հաւանեցարո՛ւք
 7 Ե շահավաճառութիւն փի շնորհավաճառութիւն

այսր¹ աւուր, երիտասարդք եւ կուսանք,
ծերք եւ տղայք, գեղեցկապէս փութով²
փոխեցէ՛ք³ զմարմնաւոր⁴ թմբկահարու-
թիւնս ընդ հոգեւորսն⁵։ Վասն զի այս իսկ

է ժամանակ տուրեւառիկ⁶ անարգել⁷ ան-
խափան ուղեւորիլ⁸ յարքայութիւնն⁹ երկ-
նից ¹⁰ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որում
փառք յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

---

1 Ե այսմ
2 Ե չի՞ փութով
3 Ե փոխանորդեցէ՛ք փ/ս փոխեցէ՛ք
4 Ե զմարմնաւորական
5 Ե ունի՛ հոգեւոր երգարանի

---

6 Ե ունի՛ տարեւտիկ հոգեւորոշակ ֆրիստոսա-
պանձ գորականացն, զի
7 Ե ունի՛ անարգել եւ
8 Ե ուղղաւորեցում
9 Ե յարքայութիւն
10 Ե չի՛ք ի ... փառք. ունի՛ բարեխօսութեամբ սուրբ
Աստուածածնին եւ ամենայն սրբոց ընդ բացօ-
թեագք հովիւսն եւ ընդ մոզսն հանդիպեալ
լուսոյն տեսողութեան, եւ ընդ բոցեղէն հրեշ-
տակաց բազմութիւնսն նուագողական փառա-
տրութիւնս վերառափել ի բարձունս չօր եւ
Որդւոյ եւ Սրբոյ Հոգւոյն, այժմ եւ միշտ եւ

ԱՆԱՍՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՀԵՐԱՊՈԼՍԵՑԻ

ՎԱՍՆ ՎԱՆՈՐԷԻՑ, ՈՐ Ի ՍՈՒՐԲ ՔԱՂԱՔՆ ՅԵՐՈՒՍԱԴԵՄ

«ՎԱՍՆ ՎԱՆՈՐԵՒՑ, ՈՐ Ի ՍՈՒՐԲ ԲԱՂԱՔՆ ՅԵՐՈՒՍԱՂԵՍ»

Անաստաս վարդապետ Հերապոլսեցու անունով մեզ հասած Երուսաղէմի հայկական վանքերի ցուցակի բնագիրը գիտական աշխարհին յայտնի էր դարձել հ. Ղուկաս Ինճի-ճեանի եւ հ. Ղեւոնդ Ալիշանի բարձր արժեւորումով ու հրատարակութիւններով ժԹ դարում: Ծաւալով փոքրիկ այդ բնագիրը իր գիտական արժէքով հայ մատենագրութեան չափազանց կարեւոր սկզբնաղբիւրներից է, որը պահպանուել է զգալի ընդմիջարկութիւններով, որը եւ յանիրաւի հիմք է տուել հրատարակութիւնից յետոյ երկի մասին ձեւաւորելու թերահաւատ վերաբերմունք, անգամ՝ այն յայտարարելու անվաւեր:

Յուցակին կցուած յիշատակարանում պատմող դէպքերի մասին այլ աղբիւրներում պահպանուած զուգահեռ փաստերի հիման վրայ փորձ է արուել նաեւ հաստատելու Յուցակի վաւերական լինելու եւ գիտական մեծ կարեւորութիւն ունենալու հանգամանքը եւ այն, ի տարբերութիւն նախկինում է կամ Ը դարերով թուագրելու աւանդոյթի՝ վերագրելու Զ դարի 70-ական թթ.:

Յուցակի ձեռագրերը իրենց յիշատակարաններով հանդերձ պահպանուել են ԺԷ-ԺԹ դդ. արտագրութիւններով՝ տարբեր ժողովածուների մէջ, ներկայացնում են երկու խմբագրութիւն, որոնցից մէկը ակնյայտօրէն բխում է ԺԵ դ. մէկ մայր օրինակից, իսկ միւս խմբագրութիւնը յայտնի է միայն մէկ օրինակով եւ «Երեւակ»-ում ժԹ դարի կատարուած տպագրութեամբ: Առկայ ձեռագրերը ստորեւ ներկայացուած են Ա. Սանջեանի կողմից իրականացուած համեմատական բնագրի տեսքով, որը, սակայն, բնականաբար, արձանագրում է Յուցակի միայն ԺԷ-ԺԹ դդ. կրած փոփոխութիւնները:

Նախորդ դարերի ընթացքում Յուցակում ու նրա յիշատակարանում կատարուած խմբագրում-յաւելումների եւ կրած փոփոխութիւնների պարզաբանումները դեռեւս մնում են հետազօտութեան առանձին խնդիրներ, որոնք կարող են լուծուել առաւել հին բնագրերի եւ Երուսաղէմում հնագիտական նոր յայտնագործութիւնների միջոցով: Յուցակի՝ մեզ հասած տարբերակի պատմագիտական արժէքը լիովին հիմք է տալիս այն ոչ միայն վաւերական ճանաչելու, այլեւ յուսալու աղբիւրագիտական ու հնագիտական հետազայ աշխատանքի յաջողութեան եւ նրա սկզբնագրի վերականգնման հնարաւորութիւնը:

Պաւել Զորանեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. **Մ. Արծրունեան**, Ստորագրութիւն սբ. Բաղաթին Երուսաղէմի, Երուսաղէմ, 1859:
2. **Տ. Սաւալանեանց**, Պատմութիւն Երուսաղէմի, 1-2, Երուսաղէմ, 1931:
3. **Ա. Տէր-Յովհաննիսեանց**, Ժամանակագրական պատմութիւն Սբ. Երուսաղէմի, Երուսաղէմ, 1890, էջ 86-97:
4. **Հ. Վ. Հացունի**, Կուսաստանի Հայաստանի մէջ, «Բազմավէպ», 1923, էջ 76-77:
5. **Մ. Եպս. Աղանունի**, Հայկական հին վանքեր եւ եկեղեցիներ Սուրբ Երկրին մէջ. Ուսումնասիրութիւններ, Երուսաղէմ, Տպարան սրբոց Յակոբեանց, 1931:
6. **Յ. Քիրտեան**, Խնանկարը (Mosaïque) հայոց մօտ (կանխագոյն շրջանին), Երուսաղէմի Խնանկարները-անոնց գիւտը, «Բազմավէպ», 1934, էջ 60, 193-199:

7. **Պ. Զորանեան**, *Անաստաս վարդապետի կազմած Երուսաղէմի հայկական վանքերի Ցուցակի ժամանակի հարցի շուրջ*, ՊԲՀ, 2001, թիւ 1, էջ 27-46:
8. **Ղ. Իննիներեան**, *Հնախօսութիւն աշխարհագրական Հայաստանեայց աշխարհի*, հտ. Բ, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1835, էջ 199-201:
9. *Երեւակ*, Կ. Պոլիս, 1860, թիւ 94, էջ 298-305:
10. *Վասն վանորէից, որ ի սուրբ Բաղամն յԵրուսաղէմ, յԱզաթանգեղեայ պատմութեանէն, որ էր դպրապետ սուրբ Լուսաւորչին Գրիգորի*, հրատ. Հ. Ղ. Ալիշանի, «Բագմավէպ», 1882, էջ 23-26:
11. **Հ. Ղ. Ալիշան**, *Վասն վանորէից որ ի Ս. Բաղամն Երուսաղէմ, ըստ նախնեաց մերոց*, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1896, էջ 5-13:
12. **Հ. Ղ. Ալիշան**, *Հայապատում*, հտ. Ա, էջ 227-229:
13. **Յ. Անասեան**, *Հայկական մատենագիտութիւն*, հտ. Ա, Երեւան, 1959, էջ 825:
14. **Ն. Պողարեան**, *Հայ գրողներ (Ե-ԺԷ դար)*, Երուսաղէմ, 1971, էջ 80-81:
15. **Մ. արքեպ. Օրմանեան**, *Ազգապատում*, § 377-378:
16. **Ա. Շ. Մնացականեան**, *Աղուանից աշխարհի գրականութեան հարցի շուրջը*, Երեւան, 1966, էջ 97-98:
17. **Կարապետ վարդապետ [Տէր-Մկրտչեան]**, *Երուսաղէմի Յովհաննէս Եպիսկոպոսի Թուղթը առ Արաս Աղուանից կաթողիկոս*, «Արարատ», 1896, էջ 252-253:
18. **Մովսէս Կաղանկատուացի**, *Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի*, Քննական բնագիրը եւ ներածութիւնը Վարագ Առաքելեանի, Երեւան, 1983, էջ 285-286:
19. **Н. Адонц**, *Армения в эпоху Юстиниана*, СПб, 1908, с. 260.
20. **В. Г. Василевский**, *Повесть Епифания о Иерусалиме и сущих в нем мест*, "Православный Палестинский сборник", вып. XI, СПб, 1886, с. 134-137.
21. **L. Alishan**, *Anastas d'Arménie (VIIe siècle). Le LXX couvents arméniens de Jérusalem*, "Archives de l'Orient Latin", 2 (1884), p. 395-399.
22. **Aristakes Vardanian**, *Des Jowhannes von Jerusalem Brief an den albanischen Katholikos Abas*, "Oriens Christianus", N. S., II (1912), S. 67-77.
23. **Avedis K. Sanjian**, *Anastas vardapet's List of Armenian Monasteries in sevent-century Jerusalem. A critical Exemination*, "Le Museon". Revue d'Etudes Orientales, LXXXII, 3-4. 1969, pp. 275-279.

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԴԱՏՈՒԾ ԶԵՆԱԳՐԵՐԻ

- A - ՄՄ ձեռ. թիւ 1770, ժամանակ՝ 1589 թ.
 B - ՄՄ ձեռ. թիւ 2079, ժամանակ՝ 1622 թ.
 C - Վենետիկ, Ս. Ղազարի մատենադարան, ձեռ. թիւ 1537, ժամանակ՝ 1716 թ.
 D - Երուսաղէմ, ձեռ. թիւ 3541, ԺԹ դ., պատնէն
 E - ՄՄ ձեռ. թիւ 9622, ժամանակ՝ 1858 թ.

ՎԱՍՆ ՎԱՆՈՐԵԻՑ, ՈՐ Ի ՍՈՒՐԲ ՔԱՂԱՔՆ ՅԵՐՈՒՍԱՂԵՍ

1 Ի ժամանակս թագաւորութեան մեծին¹ Տրդատայ եւ ի հայրապետութեան Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մեծամեծ իշխանքն հայոց շինեցին վանորայք ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ, որոց աւանատես եղէ գրեւով յայս գիւրաքանչիւրսն յականէ յանուանէ²:

2 Հառաչման վանքն Պետրոսի առաքելոյն, որ արտաքոյ քաղաքինն է, ի կողմանէ Սելովամայէ,³ որ կոչի Հառաչումն Պետրոսի, ընչիւք եւ ծախիւք արքունի շինեալ եղեւ:

3 Պանդայ⁴ վանքն, որ սուրբ Կարապետին է, որ յարեւելից կողմանէ ի Զիթենեաց լերինն կայ, նոյնպէս արքունի ծախիւք շինեալ, յանուն Սուրբ Կաթողիկէին, որ ի Վաղարշապատ քաղաքի, զոր Աղուանք ունին մինչեւ ցայժմ:

4 Մըժայ վանքն, որ յանուն Սուրբ Քառասնիցն, զոր այժմ Տաճիկք ունին:

5 Մերձ ի նա՝ Բատին⁵ վանքն Շիրակացւոց, զոր Կնկղաւորաց վանք ետոյ աւանանեցաւ⁶:

6 Սուրբ Գէորգայ վանքն, ի նոյն կողմն է, զոր այժմ աւեր է:

7 Նորավանք, մերձ ի գերեզմանն Եսայեայ մարգարէին, ի նոյն կողմն Զիթենեաց լերինն, զոր այժմ քակեալ են Տաճիկք⁷:

8 Խաղայ⁸ երանելոյ վանքն, որ է ի Զորն Հովսափատու, մերձ ի Գեթսեմանի⁹:

9 Սուրբ Պաղիքատոսի¹⁰ վանքն, ի կողմն հիւսիսոյ՞ ի չորրորդապետէն Հայոց շինեալ:

10 Արծրունեաց վանքն, որ յանուն Սուրբ Գէորգայ:

11 Զարեհաւանի վանքն, արտաքոյ քաղաքին:

12 Մամիկոնեանց վանքն, որ յանուն Սուրբ Կարապետին:

13 Գուգարաց¹¹ վանքն:

14 Բդեշխի վանքն, (շինեալ ի նոյն կողմն),¹² որ կոչի սրբոյն Սարգսի եւ Բագոսի:

15 Սիւնեաց վանքն, որ յանուն Սրբոյն Գէորգայ, (զոր Տաճիկք քակեցին)¹³:

16 Ռշտունեաց վանքն, որ էր ուրկանոց վանորէիցն Հայոց, (նոյն կողմն)¹⁴:

17 Խոռխոռունեաց վանքն, ի նոյն կողմն¹⁵:

18 Երիցավանք¹⁶, որ ի Դաւթի գրան է, որ յանուն Սուրբ Աստուածածնի է:

19 Սրբոց Ղեւոնդեանց վանքն:

20 Կրտի վանքն¹⁷ շինեալ ի չորրորդապետէն հայոց, ի կողմն յարեւելից:

8 A Խայթա / C Խաթա

9 AE Խաթայ վանքն, մերձ սուրբ գերեզմանի մօր Տեան

10 B Պողոստոսի / C Պողիոստոսի

11 B Գուգորաց

12 DE չիբ

13 DE չիբ

14 DE չիբ

15 E է արտաքոյ քաղաքին

16 ABC Իրիցավանք

17 A Կրիտի վանք / B Կուտայ վանքն / E Կրտավանքն

1 DE փակագծի մէջ

2 ABC որոց անուանի վանորէիցն են այսոքիկ

3 DE ի կողմն Սիոնի

4 DE Պանտայ

5 D Բատիայ

6 DE Բատենայ վանքն Շիրակացւոց, որս կնկղաւորի բնակեմն

7 DE Նորավանքն, մերձ ի գերեզմանին Եսայեայ մարգարէին. է աւերակ

21 Անձեւացեաց վանքն, որ յանուն Սրբոյն Անանեայ, որ է մերձ ի Բեթղեհէմ:

22 Եւ ի ներս ի քաղաքն՝ Արշակունեաց վանքն, որ առ Պրոպատիկէի:

23 Գագաւունի վանքն, որ յանուն սրբոց Հռիփսիմեայ եւ Գայիանեայ, ի մէջ քաղաքին՝ առ դրան Սուրբ Յարութեան:

24 Կամսարականաց վանքն, յանուն Սրբոյ Լուսաւորչին, շինեալ ի յԱրշակունեաց:

25 Ամատունեաց վանքն, ի կողմն Սուրբ Սիոնի:

26 Այլ վանք Ամատունեաց, ուր հաւատաւոր կուսանք բնակէին, ի կողմն Սիոնի:

27 Մամիկոնէից վանքն, յանուն Սուրբ Կարապետին, ի նոյն կողմն:

28 Չորս վանք այլ, ի Սելովամայ կողմն կայ:

29 Կարնացւոց¹ վանքն շինեալ ի Սմբատայ Բագրատունեաց:

30 Սահառունեաց վանքն, ի նոյն կողման է, զոր Քարուվանք կոչեն, որ է Տեառնեղբաւրն՝ զոր ընկալաւ վէմն:

31 Պալհառունեաց² վանքն, որ է ի կողմն Գալիլեայ լերինն:

32 Այլ Անձեւացեաց վանքն, կայ ի նոյն կողմանն:

33 Պաղակունեաց³ վանքն, ի նոյն կողման է, զոր այժմ Տաճիկք ունին:

34 Սրբոց Քառասնից վանքն, ի նոյն կողմանն կայ:

35 Կոտայեցոց⁴ վանքն, ի կողմն Ձիթենեաց լերին, յորում Քրիստոս տէն մեր գինն երանութիւնս ուսոյց աշակերտացն:

1 A Կարնանաց
2 ABC Պալունեաց
3 ABC Զաղակունեաց / D Զապակունեաց
4 B Կատայեցոց

36 Վարաժնունեաց⁵ վանքն, ի նոյն կողմն տաճարին Սողոմոնի:

37 Վանանդեցւոց⁶ վանքն, ի նոյն կողմն:

38 Զտայեցաց⁷ վանքն, ի նոյն կողմն:

39 Մոկաց վանքն, ի կողմն Գեթսեմանի:

40 Քաջբերունեաց վանքն, ի կողմն Գալիլեայ լերին:

41 Սահառունեաց վանքն, ի նոյն կողմն է:

42 Մաղխաղեաց⁸ վանքն, որ այժմ Հոռոմն ունի:

43 Սուրբ Յովհաննու վանքն առ դրան Սուրբ Յարութեան, որ այժմ Վրացիք⁹ ունին:

44 Կողբայ վանքն,¹⁰ ի նոյն կողմն, զոր այժմ Հոռոմն ունի:

45 Սանտունեաց վանքն, այժմ աւերակ է:

46 Արշակունեաց¹¹ վանքն, այժմ աւերակ է:

47 Վանք մի եւս՝ յարեւելից կողմն:

48 Դերջանայ վանք:

49 Սիւնեաց վանքն, յարեւելից կուսէ:

50 Այլ վանք Սիւնեաց՝ ի Չորն Յովսափաթու:

51 Այլ վանք Սիւնեաց՝ ի Չորն Սաբայի:

52 Չորրորդ վանք Սիւնեաց, ի Չորն Յովսափաթու:

5 ABC Վարաժնեաց
6 ABC Վանանդեաց
7 C Զատեցացն / D Ղատեան / E Զատեցեանց
8 AC Մաղաղեաց / B Մաղաղեաց / E Մաղաղեաց
9 C Հայք
10 C Կողավանքն / D Պողայ
11 A Արշամունեաց / B Այլամունեաց / C Աշամունեաց

53 Հինգերորդ վանք Սիւնեաց, զոր Տաճիկք ունին:

54 Բատրոյ¹ վանքն, որ յանուն Սուրբ Աստուածածնի, առ աշտարակին Դաւթի:

55 Կաղանդուաց² վանքն, ի նոյն կողմն:

56 Մարասայ Սուրբ Գէորգայ³ վանքն, ի նոյն կողմն ի Հարաւոյ:

57 Արցախայ վանքն, ի Հարաւակողմն:

58 Այլ երեք վանք⁴ Աղուանից, զոր այժմ Տաճիկք ունին:

59 Այլ երեք վանք եւս գոն՝ ի մէջ քաղաքին շինեալք:

60 Տաշրաց վանք, որ յանուն Սուրբ Գէորգայ, յԱրշակունեաց շինեալ:

61 Եւ այլ չորս⁵ վանք մեծամեծք՝ ի մէջ քաղաքին՝ ի Մամիկոնէից շինեալ:

62 Ամենայն բովանդակ եաւթանասուն⁶ վանորայք շինեալ եղեւ յիշխանացն Հայոց ի սուրբ քաղաքն յԵրուսաղէմ, ի սուրբ աստուածակոխ տնաւրինական տեղիսն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ: 63 Նա եւս գմեծամեծ եկեղեցիս, զսուրբ Գողգոթայն, զՍուրբ Ծնունդն, զաստուածընկալ Սուրբ Գերեզմանն, զՀամբարձման Ոտնատեղին, զՍուրբ Յակոբն, զՀրեշտակապետն, զՓրկիչն, զՍուրբ Սիւան Վերնատունն, զՃառներն, զԽաչ Գիւտն եւ զեկեղեցի Սուրբ Լուսաւորչի (ի ժամանակս Կոստանդեայ եւ Տրդատայ սուրբ թագաւորացն շինեալք Հաստատեցան՝ ի պէտս աղաւթից ի փրկութիւն Հոգւոց ամենայն Հաւատացելոց)⁷:

64 Եւ այս ամենայն վանորայքս յԵրուսաղէմ ի Սուրբ Լուսաւորչէն Հաստատեցան, բայց յուրվս ի Ներսիսէ, զոր հրամեաց շինել ի պատճառս աղաւթից ի փրկութիւն Հայոց⁸:

65 Եւ արդ, հայրապետք տեղւոյն⁹ յետոյ շարժեալք ի նախանձ, (որք էին Քաղկեդոնիք)¹⁰, խանգարեցին զամենայն կարգս վանաւրչից մերոց¹¹, վասն որոյ իշխանքն Հայոց միաբանեալ ետուն եաւթն¹² կենդինարս թագաւորին Յուստինիանոսի, որ է եաւթանասուն Հազար զահեկանս, եւ թափեցին յիշխանութենէ Հայրապետացն (Յունաց)¹³ զամենայն վանորայս Հայոց, եթէ արանց վանք, եթէ կանանց վանք, եւ եթէ խրճիթք միանձանց, անդէն զինքեանս առնելով իշխեցողս:

66 Ապա յետոյ անփոյթ արարեալ իշխանացն Հայոց եւ կաթողիկոսացն, որպէս եւ զայլս ի մեծամեծ պատուիրանացն զանց առնէին անհոգութեամբ. ուստի բազում վանորայք (որ յԵրուսաղէմ)¹⁴ տապալեալ քանդեցան, որք ունէին զբնակիրս հեղք եւ ծոյլ: 67 Իսկ որք էին ժիրք եւ պիտանիք եւ աստուածահաճոյ վարուք, պահեցին զիւրեանց սահման Հաւատոյ, դեռ եւս վանորայք նոցին մնան Հաստատուն: 68 Այլ եւ յուրվ վանորչից մերոց առաջնորդքն մինչ վախճանէին, ոչ ոք լինէր հոգաբարձու կարգել զայլ ոք առաջնորդ Հայոց, (յաղագս որոյ զնոյն անտերունչ մնացեալ վանսն առնուին եւ տիրէին Յոյնք)¹⁵:

1 A Բարտոյ / B Բարտ
2 CDE Կաղանդաւորաց
3 ABC Գրիգորայ Մարասայ
4 DE չորք
5 DE եօթն
6 DE եօթանասուն եւ երկու
7 ABC շինեալ եղի ի թագաւորէն Տրդատայ եւ ի սրբոյն Գրիգորէ Լուսաւորչէն

8 DE չիք այս պարբերութիւնը / B հոգոց փխ հայոց
9 E Հոռոմոց
10 ABC չիք
11 B այստեղ աւարտուում է
12 DE հինգ
13 DE ունեն միայն
14 AC ունեն միայն
15 AC ապա անապարէին պատրիարքուցն երուսաղէմի եւ Հոռոմի

69 Դարձեալ եւ էր, զի ինքեանք իսկ վանականքն Հայոց թողեալ զիւրեանց վանսն կամաւ ի բաց գնային յաղագս ծանրութեան տաճկական հարկացն եւ էր, զի ի վանս իւրեանց զկանայս եւ գսարկաւազուհիս բնակեցուցանէին, որք էին ընդ պարսպաւք, զի ինքեանք ազատ լիցին ի հարկապահանջութեանց, իբրեւ զվանս հաւատաւոր կանանց: 70 Եւ ինքեանք վանականք (Հայոց)¹ ելանէին արտաքոյ քաղաքին յայլ տեղի վանաց բնակէին, եւ փոխեալ զանուանս գաւառաց եւ ազատաց եւ ազգացն, եւ յայլ անուն անուանէին զվանորայս իւրեանց, թերեւս ի նոցանէ գտցեն աւգնութիւն ինչ եւ պահպանութիւն:

71 Արդ, էին եւ յայլ տեղիս վանորայք Հայոց ի շրջակայս՝ յԵգիպտոս, յԱղէքսանդրիա, ի Թէփայիղ եւ ի լեառն Սինէական վանորայք մետասանք.² նաեւ ի լեառն Թաբաւր, եւ յեզր ծովուն Տիբերիայ, եւ յայլ սահմանս Պաղեստինոյ, զորոց զյոլովն իմով իսկ աչաւք տեսեալ յամս բազումս մնալով անդ յերկրին այնմիկ. եւ հոգեպատում մատեանք եւ Աստուածաշունչք անթիւք գտանէին ի հայկական լեզու յամենայն մենաստանս Երուսաղէմի, նաեւ շուրջ զԵրուսաղէմաւ, ուր էին վանորայք Հայոց:

72 (Անաստաս վարդապետս Յերապաւլսեցի, ի խնդրոյ բարեպաշտ իշխանին Համագասպայ Կամսարականի Պալհաւունաց, գրեալ զայսոսիկ ետու նմա),³ որ կամէր գնալ ի Սուրբ Երուսաղէմ, որ եւ գնաց իսկ եւ արժանացաւ աստուածակոխ Սուրբ տեղեացն, յորս շրջեցաւ Տէր Յիսուս Քրիստոս ի մարդանալն իւրում, եւ ի հայ-

րապետէն Սուրբ Երուսաղէմի թափեալ ազատեաց զամենայն վանորայսն Հայոց (անկելոց ընդ բռնութեամբ Յունաց),⁴ որք կամէին փոխել զկարգ եւ զսահմանս նոցա, եւ յեղաշրջել ի հաւատս (ըստ Յորենաղի քարոզութեան)⁵:

73 (Բայց սակայն յետ ժամանակաց ինչ եւ աւուրց, սկսան բազում նեղութիւնս տալ եւ տանջանս հարցն Հայոց երկաբնակ պատրիարքունք Յունաց՝ սակս ոչ հաւանելոյ նոցա ժողովոյն Քաղկեդոնի)⁶:

74 Եւ միաբանեալ ամենայն հարք եւ առաջնորդք (մենաստանացն եւ խրճիթաւոր միայնակեացքն),⁷ անձինք իբր հինգ հարիւր, գրեցին առ երանելի կաթողիկոսն Յովհան, եւ առ այլ աթոռակալսն, եթէ զի՞նչ պարտ իցէ առնել, հաւանե՞լ նոցա եւ ունել իւրաքանչիւր զտեղի բնակութեան իւրեանց, եթէ թողուլ եւ ելանել անտի. վասն զի հրաման թագաւորին (Յունաց աւր ըստ աւրէ)⁸ խստանայր ի վերայ սրբոյ քաղաքին Երուսաղէմի եւ ի վերայ հայրապետացն մերոց, զի մի ոք բնակեսցի անդ ի կրաւնաւորացն Հայոց, եւ Յակոբիկ Ասորի, եւ կամ յԵգիպտացոցն. այլ միայն բնակեսցին այնք, որք ունին զգաւանութիւն թագաւորին եւ զսահմանադրութիւն Յորենաղի:

75 Առ այս գրեաց կաթողիկոսն Հայոց, թէ վասն հաւատոյ մի հնազանդիք դոցա, այլ թողէք եւ արտաքս գնացէք ի քաղաքէդ այտի: 76 Վասն որոյ բազումք թողին զվանորայս եւ զինչս իւրեանց եւ ի

1 AC չիբ
 2 AC մեմաստամբ
 3 AC Երանելոյն Անաստասայ հայոց վարդապետի՝ գրեալ զանուանս վանորէիցն Երուսաղէմի, ի խնդրոյ իշխանին Համագասպայ Կամսարականի Պալիաունոյ

4 AC չիբ
 5 BDE գոր Բարոզէին յայնմ ժամանակի Յորենաղ Քաղկեդոնիկ հայրապետն Երուսաղէմի
 6 AC Այլ եւ յետոյ բազում նեղութիւնս եւ տանջանս կրեցին հարբն Հայոց եւ վանորայքն ի պատրիարքացն Հոռոմոցն եւ այլոց, որ զկնի մոցս նստան, սակս ոչ հաւանելոյ չորրորդ ժողովոյն Քաղկեդոնի եւ խոստովանութեան երկու բնութեանց:
 7 DE չիբ
 8 AC չիբ

բաց գնացին, ոմանք չոգան յԵգիպտոս, ոմանք գնացեալ բնակեցան ի Կեսարիա եւ բազումք եւս ի տեղւոջէ իւրեանց ոչ շարժեցան եւ ոչ գնացին յայլ ուրեք, այլ կացին եւ մնացին ի տեղիս իւրեանց՝ Համբերելով բազմաց նեղութեանց, աւարառութեանց, գանից եւ տանջանաց, մինչեւ տիրեցին Տաճիկք աշխարհին Պաղեստինոյ եւ Երուսաղէմի եւ այնուհետեւ ոչ Համարձակեցան (Յոյնք)¹ բռնադատել զոք, եւ ինքեանք իսկ քայքայեալք ի Տաճկաց² եղեն իբրեւ զմեզ տառապեալք: 77 Եւ ապա, որք մնացեալ էին յԵրուսաղէմ ի Հայոց, գտին Հանգիստ, նաեւ Ասորիք եւ Եգիպտացիք:

78 Իսկ յետոյ ի ծանրութենէ (տաճկական)³ Հարկացն նեղեալք, եւ վասն աւերանացն երկրին Հայոց, զի ոչ բերեցին զտուրս⁴ զիւղաւրէիցն, զոր պարգեւեալ էին թագաւորքն եւ իշխանքն Հայոց, վասն որոյ եւ նոցա չկարացեալ Համբերել՝ թողին զտեղիս իւրեանց, եւ Հնգետասան վանք միայն մնաց (ի ձեռս Հայոց)⁵ ոմանք

ի լեառն Ձիթենեաց, այլք մերձ ի Բեթղեհէմ եւ այլք յեզր գետոյն Յորդանանու, նա եւ ի լեառն Փորձութեան, եւ յԱնապատ Փրկչին, եւ ի լեառն Թաբաւրական եւ ի Հերմոն՝ Հանդէպ Թաբաւրայ եւ յեզր Տիբերական ծովուն, եւ անդ ուր Քրիստոս զեալթն նկանակն ետ Հինգ Հազարացն: 79 (Յայտոսիկ տեղիս մնացին բազմութիւն կրանաւորացն Հայոց)⁶:

80 (Յիշատակարան)

Ի յերկիրն Հոռոմոց Գաղատիա, որ մականուն կոչի Անգուրիա, ի Լուսաւորչին Գրիգորի յանուն եկեղեցի՝ գտաք գիրք, յորում գրեալ էր դրուատս այս, որ Ամաստաս անուամբ վարդապետ հայոց գնացեալ էր յԵրուսաղէմ, եւ ականատես եղեալ վանորէիցն եւ շէն ամենայն վանորայքն հայոց, որ յԵրուսաղէմ՝ եաւթանասուն վանք. եւ գրեալ զամենայն եւ բերեալ ի Ծովաց գաւառն, որ այժմ կոչի Չմշկածակ, եւ մեր գրեալ զայս եւ արիմակեալ զամենայն կարգաւ⁷:

1 AC չիբ
2 AC ի ձեռաց Իսմայելացւոցն
3 AC չիբ
4 AC զմուտս
5 AC չիբ

6 AC եւ այսոցիկ այսպէս եղելոց
7 DE Չայս պատմութիւն գտաք ի Գաղատիոյ Ա. Լուսաւորիչ եկեղեցի միոջ գրքի եւ անտի օրինակեալ գրեցաք ի ծանօթութիւն եւ ի տեղեկութիւն ազգիս հայոց:

ՄԱՀԱԿ ԶՈՐՈՓՈՐԵՑԻ

ՅԱՐՄԱԻԵՆԵԱՅՆ ԱՐԻ ՈՐ Է ՂՈԳՈՍԵԱՆ

ԿԱՆՈՆԶ ԿԵՐՋՆՈՅ ՍԱՅԱԿԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՍԱՀԱԿ ԶՈՐՈՓՈՐԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ԵՐԿԵՐԸ

Սահակ Զորոփորեցին ծնունդ է Գուգարաց նահանգի Զորոփոր գաւառի Արքունաշէն գիւղում: Իր ուսումը ստացել է Թէոդորոս Քոթենաւորի մօտ: Կաթողիկոսական աթոռը զբաղեցրել է 677 թ. մինչեւ իր մահը՝ 703 թ.: Իբրեւ Հայոց եկեղեցու հովուապետ՝ մասնակցել է Յուստինիանոս Բ. կայսեր հրամանով 689 թ. գումարուած եկեղեցաժողովին: Հետագայում գերեզարուել է արաբների կողմից: Ժողովրդի օրհասական վիճակով մտահոգ Սահակ Զորոփորեցին մի նամակ է յղել Մահմէդ ոստիկանին, որի մօտ մեկնելու ճանապարհին՝ Խառանում, վախճանուել է: Համաձայն աւանդութեան՝ ոստիկանը կարգացել է նամակը եւ կատարել է նրա խնդրանքը:

Սահակ Զորոփորեցու անունով մեզ են հասել եկեղեցական կանոններ, շարականներ, մէկ թուղթ եւ մէկ ճառ՝ նուիրուած Արմաւենեաց (Մաղկազարդի) տօնին:

ա. Սահակ Զորոփորեցու կանոնները, որոնք թուով 15-ն են, գետեղուած են Կանոնագրքում¹: Երկը բովանդակում է Յովհաննէս Սիւնականի հարցումներն ու «պատասխանիք նմին՝ Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի եւ նորին աթոռակցաց եպիսկոպոսաց բազմաց»: Կանոններն աչքի են ընկնում իրենց խայտաբղէտ կազմով: Դրանք վերաբերում են ներեկեղեցական հասարակական կեանքի տարբեր մարզերի (ծիսական, բարեպաշտական սովորոյթներ եւ այլն): Ի դէպ, այստեղ օրինակարգուած է այն խորհրդական եւ իրաւական գիտակցութիւնը, թէ միայն օրհնուած ձէթի (միւռոն) մէջ է բնակուում շնորհը, եւ թէ հէնց այդ պատճառով ծիսական գործառոյթի նպատակով այն պէտք է ընդունել բացառապէս հայրապետից՝ հանգամանք, որը միտուած է հայրապետական կենտրոնաձիգ իշխանութեան հաստատմանը:

բ. Բաւական մեծ թիւ են կազմում Սահակի շարականները, որոնց մէջ գերակշիռ տեղ են զբաղեցնում Ս. Խաչին նուիրուածները: Սա հոգեւոր անդրադարձն էր պարսիկների կողմից Խաչափայտի գերեզարուութեան եւ Յունաց Հերակլ կայսեր ջանքերով նրա գերեզարձի պատմական իրադարձութեան: Զորոփորեցու գրչին պատկանում են նաեւ Եկեղեցուն նուիրուած շարականներ, որոնց մէջ յիշարժան են Շողակաթի կանոնի մէջ մտած 5 փոքրիկ երգերը, մասնաւորապէս էջ Միածինն ի շարքէ գողտրիկ երգը: Շարականներում լսուում են թէ՛ մեկնողական եւ թէ՛ դաւանական աստուածաբանութեան արձագանքներ:

գ. Արմաւենեաց աւր, որ է դոգմեան ճառում², իր խօսքը սկսելով գարնան, բնութեան զարթօնքի գեղեցիկ նկարագրութեամբ, հեղինակն ընթերցողին առաջնորդում է դէպ հոգեւոր գարուն: Ծառը շարադրուած է Հին ու Նոր կտակարանային արժէքների նրբին համեմատութեամբ, արեւելաքրիստոնէական ճառախօսութեանն ընտանի սկզբունքների, հայրախօսական աւանդների պահպանութեան առողջ գիտակցութեամբ:

դ. Պատասխանի թղթոյն Հոնաց (681 թ). պահպանուել է Անանունի 684 թ. պատմութեան մէջ (II, ԽԵ), (տե՛ս աստ, էջ 893-894): Թուղթն ունի վարչաիրաւական բովանդակութիւն: Ի պատասխան Հոնաց խնդրանքի՝ Հայոց կաթողիկոսը նշում է, որ ինքն իրաւա-

1 Տե՛ս Կանոնագիրք Հայոց, Ա, աշխատասիրութեամբ՝ Վ. Յակոբեանի, Երեւան, 1964, էջ 506-513:

2 Տե՛ս Յովհաննէս Խաչատուր Օճնցի, Մատենագրութիւն, Երկրորդ տպագրութիւն, Վեներիկ-Ս. Ղազար, 1953, էջ 213-222:

սու չէ Իսրայէլին եպիսկոպոս կարգելու նրանց շրջանի վրայ, քանզի դա պատկանում է Աղուանքի կաթողիկոսական աթոռի վարչական իրաւասութեանը: Փաստն անուղղակիօրէն ցոյց է տալիս այն հեղինակութիւնը, որ վայելում էր Հայոց կաթողիկոսական աթոռը շրջակայ երկրներում:

Յակոբ Քեոսեան

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1. **Յովհաննէս Իմաստասէր Աւանցի**, *Մատենագրութիւնք*, երկրորդ տպագրութիւն, Վենետիկ-Ս. Ղազար, 1953, էջ 213-222:
2. *Կանոնագիրք Հայոց*, Ա, աշխատասիրութեամբ՝ Վ. Յակոբեանի, Երեւան, 1964, էջ 506-513:
3. **Գ. Յակոբեան**, *Սահակ Ձորոփորեցի*, «Էջմիածին», 1976, թիւ 3, էջ 41-47:
4. **Ն. Թահմիզեան**, *Սահակ Ձորոփորեցին եւ Խաչի ու Եկեղեցու շարականները*, «Էջմիածին», 1980, թիւ 11, էջ 37-47:
5. **M. van Esbroek**, *Le discours du Catholikos Sahak III en 691 et quelques dossiers annexes au Quinsexe*, - The Council in Trullo revised, ed. G. Nedungatt and M. Featherstone, Rome, 1995, pp. 323-454.

ՏԱՌԱՆԻՇԵՐ ԲԱՂԴԱՏՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ (ԿԱՆՈՆՔ)

Ա. Խմբի ձեռագրեր

- A - Նոր Զուղայի Ամենափրկիչ վանքի մատենադարանի ձեռ. թիւ 131, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1098 թ.
- B - ՄՄ ձեռ. թիւ 8926, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ ԺԳ դ.
- C - ՄՄ ձեռ. թիւ 6409, Կանոնագիրք. Դատաստանագիրք եւ կանոնական այլ նիւթեր. ժամանակ՝ ԺԵ-ԺԶ դդ.
- D - ՄՄ ձեռ. թիւ 795, Կանոնագիրք. Դատաստանագիրք եւ այլ նիւթեր. ժամանակ՝ 1618 թ.
- E - ՄՄ ձեռ. թիւ 2635, Կանոնագիրք. Դատաստանագիրք եւ կանոնական այլ նիւթեր. ժամանակ՝ 1635 թ.
- F - ՄՄ ձեռ. թիւ 6496, Կանոնագիրք. Դատաստանագիրք եւ կանոնական այլ նիւթեր. ժամանակ՝ 1637 թ.
- G - ՄՄ ձեռ. թիւ 2655, Կանոնագիրք. Դատաստանագիրք եւ կանոնական այլ նիւթեր. ժամանակ՝ ԺԷ դ.
- H - ՄՄ ձեռ. թիւ 2596, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ ԺԷ դ., ընդօրինակուած է G-ից
- I - ՄՄ ձեռ. թիւ 8158, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1635 թ.
- J - ՄՄ ձեռ. թիւ 3706, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1636 թ., սրանից ընդօրինակուել են IJ ձեռագրերը
- K - ՄՄ ձեռ. թիւ 4403, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1647 թ.
- L - ՄՄ ձեռ. թիւ 4631, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1649 թ.

- M* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 5782, Կանոնագիրք եւ այլ նիւթեր. ժամանակ՝ ժէ դ.
- N* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 7580, Դատաստանագիրք եւ Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1651 թ.
- O* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 3291, Դատաստանագիրք եւ Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1654 թ.
- P* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 9298, Դատաստանագիրք եւ կանոնական այլ նիւթեր. ժամանակ՝ անյայտ
- Q* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 5894, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1664 թ.
- R* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 2883, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1665 թ.
- S* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 3097, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ մինչեւ 1681 թ., ընթերցումներով աւելի մօտ է KLMQT ձեռագրերին
- T* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 9488, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1621 թ., T ձեռագրից հաւանաբար ընդօրինակուել են IJ KLMSQ ձեռագրերը եւ կատարուած ուղղումներն անցել են այլ ձեռագրերի՝ IJKLMSQ:
- U* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 3148, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ ժէ՞ դ., ընդօրինակուած է A ձեռագրից
- V* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 3099, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ մինչեւ 1667 թ., V ձեռագրի գրչու-թիւնը շատ մման է S-ի գրչութեանը, գուցէ ընդօրինակել է միեւնոյն գրիչը:
- X* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 449, Կանոնագիրք եւ այլ նիւթեր. ժամանակ՝ 1757 թ.
- Y* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 3297, Կանոնագիրք եւ Դաւիթ-բեկի պատմութիւն. ժամանակ՝ 1780 թ., ամենայն հաւանականութեամբ ընդօրինակուած է նախորդ X ձեռագրից
- Z* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 7317, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1652 թ.
- W* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 3059, Դատաստանագիրք, «Գիրք Նոմոսի» եւ Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1843 թ.
- ó* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 3065, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ ժԼ՞ դ.
- é* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 1779, Զանազան նիւթեր եւ Կանոնագիրք. ժամանակ՝ ժէ դ.
- ú* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 3141, Կանոնագիրք, ժամանակ՝ ժԹ՞ դ.

Բ խմբի ձեռագրեր

- a* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 7615, Կանոնագիրք եւ կանոնական այլ նիւթեր. ժամանակ՝ ժԴ՞-ժԵ՞ դդ.
- b* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 8380, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1632 թ.
- c* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 8964, Կանոնագիրք. Դատաստանագիրք եւ այլ նիւթեր. ժամանակ՝ ժԴ՞-ժԵ՞ դդ.
- d* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 2676, Կանոնագիրք եւ այլ նիւթեր. ժամանակ՝ ժէ դ.
- e* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 783, Կանոնագիրք եւ այլ նիւթեր. ժամանակ՝ 1605 թ.
- f* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 8006, Կանոնագիրք եւ այլ նիւթեր. ժամանակ՝ 1611 թ.
- g* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 5148, Կանոնագիրք եւ այլ նիւթեր. ժամանակ՝ 1618 թ.
- h* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 3368, Կանոնագիրք եւ այլ նիւթեր. ժամանակ՝ 1639 թ.
- i* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 656, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1661 թ.
- k* - ՄՄ՝ ձեռ. թիւ 654, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1671 թ.

- l* - ՄՄ ձեռ. թիւ 8938, Կանոնագիրք, Դատաստանագիրք եւ այլ նիւթեր. ժամանակ՝ մինչեւ 1685 թ.
- m* - ՄՄ ձեռ. թիւ 2677, Կանոնագիրք եւ այլ նիւթեր. ժամանակ՝ 1697 թ.
- n* - ՄՄ ձեռ. թիւ 778, Կանոնագիրք եւ այլ նիւթեր. ժամանակ՝ 1635 թ.
- o* - ՄՄ ձեռ. թիւ 660, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ Ժէ դ., մօտ է հի ձեռագրերին
- p* - ՄՄ ձեռ. թիւ 3544, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ Ժէ դ.
- q* - ՄՄ ձեռ. թիւ 8236, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ Ժէ դ.
- r* - ՄՄ ձեռ. թիւ 9513, Կանոնագիրք. Դատաստանագիրք եւ այլ նիւթեր. ժամանակ՝ Ժէ դ., ընդհանուր առմամբ մօտ է it ձեռագրերին
- s* - ՄՄ ձեռ. թիւ 3098, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ Ժէ դ.
- t* - ՄՄ ձեռ. թիւ 646, Կանոնագիրք. ժամանակ՝ 1731 թ., ընթերցումներով մօտ է hilor ձեռագրերին

ՍԱՀԱԿԱՅ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՍԱՅԵԱԼ ՅԱՐՄԱԻՆԵՆԵԱՅՆ ԱՐԻ

ՈՐ Է ՂՈԳՈՍԵԱՆ

1 Աւետարեբեր եւ տիեզերական տաւն, եւ տէրունեան տաւնից գերափառագոյն. բերկրաբերձ եւ սոսկալի բոլոր բանակաց երկնաբիւրաց փառաբանողաց պանծացուցանելի. յորում երկինք եւ երկիր եւ ծով բերկրեալ խնդան, քառահոլով տարերք զհնութիւն յառաջին յեղանակելով լինելութիւն: 2 Աւղք զբարեխառնական եւ զպտղածնաւոյ բուրեցին շունչ: 3 Աստեղք մաքրափայլք եւ ակնակիրտք, նկարակերտելով զիւրաքանչիւրոց դիրս: 4 Լուսին կարակնածեւ լրացեալ արեգակնապէս զբոլոր գիշերն ջահաւորէ. եւ արեգակն՝ ի հասարակահոլովն ժամանեալ ժամանակ, զմէջս երկնի եւ երկրի հոլաթեւէ: 5 Ծով՝ ի բարձրակոհակ վրդովմանց եւ յոլորտածաւալ շարժմանց լռեալ կայ: 6 Երկիր զձմեռնային զսգաւորութիւն ի գարնանային յեղանակեալ վերանորոգումն. եւ բուրաստանք ի ստածող աւղոց սաւառնազարդեալք, ի գագաթունս բերելով ծայրից զծաղկանց զանազանութիւնս տեսակաց հոտոց եւ համոց: 7 Եւ զեռունք որջացեալք յերկրի, բունեալ ի փապարս եւ ի ծերպս, զժամանակիս զգալով զմեծափառութիւն, արտաբերելեալ հետեւողութեամբ յաւետածեւ իւրաքանչիւրովք ձայնիւք, երաժշտականեալ¹ փողեն զաւուրս վայելչութիւն: 8 Եւ ծովածին կենասէրք երամակողղղի² լսելով երամապետիցն, ի ձմեռնային եւ ի միջնաշխարհ³ կայարանացն երամախմբեալք՝ ի մերոյին ժամանելով գետին, լրացուցանեն զերկիր եւ զջուրս, եւ բազմանուազ ձայնիւք զզանազանութիւն երագածեւ տեսակաց, ի

տուրնջեան եւ ի գիշերի գերաժշտականացն վերաթեւեն նուազ:

9 Եւ գազանացն եւ էրէոցն քառահետեւ շարմունք, հոլեալք եւ երամացեալք՝ ի շարից եւ յանտառաց նորածին ծաղկանց ճոխացուցանեն զորովայնս. զգոչումն եւ զբշումն արտաբերելով՝ զբանականաց հրաշացուցանեն զլսողութիւն: 10 Եւ տնական կենդանիք արտաքոյ իւրաքանչիւրոց ելանեն յորջից. ոմանք զհողագործականն տաժանմունս ի նուս բերելով, իսկ այլք հոլեալք լրացուցանեն զհովիտս եւ զկոհակս զանազան ծաղկանց՝ զմարմնոյ եւ զճարպոյ բերելով զառաւելութիւն: 11 Եւ նաւուղղակին զնաւ ծովուն ընծայեցուցանելով, ի ձմեռնային լռեալ վրդովմանց, աջողակ առագաստափար աւղով սլացեալ ի բաղձալին ժամանէ երկիր: 12 Եւ երկրագործ ի բնակաց, ըստ հոգեհոլազ երաժշտապետին Դաւթայ, ելանէ ի գործ իւր եւ ի վաստակս ձեռաց իւրոց, զսերմանական եւ զտնկածաւոյ երկիր գործելով, զըշտեմարանացն ճոխացուցանելով զլիութիւն: 13 Եւ բովանդակ երկին եւ երկիր եւ ծով, եւ ամենայն կենդանատեսակք զաւուրս մեծացուցանելով զփառաւորութիւն բերկրին եւ խնդան, եւ մերոյ փառաբանութեանս բարեբանակցութեամբ⁴ համագոյապէս. զոր բաւական համարելով, զաւուրս յառաջ աճցուք զսաղմոսն:

14 ի թագաւորաց մեծն, եւ աւրինականին երաժշտականութեանն առաջին Դաւիթ, գրաւորականին հաւատարիմ մարգարէ, եւ բարբարոսական ազգին տանջաւոյ. մշտայաղթ ի պատերազմունս, եւ

1 Յօրինակին՝ երաժշտավանեալ

2 Յօրինակին՝ երամակուղղի

3 Յօրինակին՝ միջնաշխարհ

4 Յօրինակին՝ բարեբանակցութեան

Հսկայիցն ծախաւղ. նսեմացելոյն Իսրայէլի ճրագ, եւ արարչական սրտի Հաւր Համակամ. նախահայր մարմնացելոյ Բանին. եւ Աստուածածնի կուսին ցեղապետ, եւ ըստ նահապետական տանցն նախահայր, եւ ՚ի քահանայական երգս պարագլուխ եւ աստուածաբանող, սերովբէիցն բարեբանակից զսերկեան նախագոչելով մարգարէական հոգևովն՝ զմեծափառութեան փողեաց մեզ բան, զիննսներորդ զվեցերորդ սաղմոսն՝ ասելով, Լերինք ցնծացեմ առաջի Տեառն զի գայ՝: 15 Նման եւ ճշմարիտ է բանս. զի յամենայնում պետք եւ առաջինք զաւետաբեր խնդան լուր. ՚ի զաւրու զաւրավարք. ՚ի հաւտի հաւտապետք. ՚ի նաւի նաւապետք: 16 Այսպէս եւ արարիչն զհողեղինի առնելով զբնութիւնս, բարձրացեալ կոհակք եւ բլուրք հոգեղէնք՝ զհողեղինին զոլ ազգակցութիւնն խնդասցեն. եւ վերագոյն քան զվեցերեակ աւուրցն փառաբանութիւնն բերկրեսցին. յաղագս իւրաքանչիւրոցն ունելով հողեղինաւք ընդ հողեղինին հարազատութիւն մարդկան եւ լեռանց:

17 Բայց ըստ նշանակի նմանեցուցանէ զլերինս մաքուր մարգարէական անձանց, ո՛րպէս հողանիւթեայ մարմնովք տաճարացան Սրբոյ Հոգւոյն, եւ շնորհաբարձ բախտիւն վերամբարձան քան զմարդկային բնութիւնս, եւ Հոգւոյն Սրբոյ սրակնութեամբ զբազմաժամանակեայ եւ զհանդերձեալ դիտաւորեցին խորհուրդ. եւ զբաւորական թողլով յիշատակ զսարսափելի աւուրս մեծ վայելչութիւն: 18 Զոր յաղագս սերկեան խոստովանեցին աւուրս շնորհաւետեալ հոգիք նոցա, եւ աստուածային բարձրացեալ ճոխութեամբ, յիշատակելով զնոսա երգ ընդ մեզ ցնծալով զՈրդւոյն մեծափառ եկաւորութիւնն. որում եւ մեծն առաքելոցն Պաւղոս յիւր յառաքելական մատենին, առ եփեսացի

տուճարին գրելով, Աւրինեալ է Աստուած՝ եւ Հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ աւրինեաց զմեզ ամենայն հոգեւոր աւրինութեամբ յերկնաւորս ՚ի Քրիստոսէ, հրամայէ զմեծ գունդն բարեբանութեամբ զմարմնացելոյ Բանին աւրհնել զՀայր ոչ ըստ զբաւորականին եւ հնացելոյ աւրինին, որ ընդ անիծիւք էր փակեալ, եւ անակնառու դատողութեամբք յանցաւորացն հրամայէր տանջմունս զնացից՝ եւ տանջանաց զանազանեցելոց, վիրոյ ընդ վիրաց, եւ անդամս ընդ անդամոց կրճատել. եւ զանազան սատակմունք, քարկոծմունք, սրամահութիւնք եւ հրկիզութիւնք: 19 Այլ Որդւոյ զմեր կերպարանեալ զբնութիւնս, եւ բնութեամբ քաւարան գոլով բնութեանս, ՚ի տանջանաց զբնութիւնս ազատելով, եւ միով մահուամբ զանազան մահուց կնքեաց զիր. եւ յաջորդեաց շնորհ գրոյն՝ Հոգի. եւ եղեւ ինքն Բանն ամենայն յամենայնում: 20 Ընդ հողեղէնսն հողեղէն. աւրինին ճոխացուցանաւղ, գրոյն լուծիչ. ոգւոյն քննաւղ. պատկեր աներեւելի Հաւրն, եւ ամենայն մարդկան զաւրութիւն եւ իմաստութիւն. հասարակաց արարիչ. փակելոյ դրախտին բացաւղ. ճանապարհ ՚ի վերելից առ Հայր. դուռն երկրորդ՝ յերկրորդ երկինս մտողաց: 21 Երկնի Աստուած, յաղագս արարչութեանն. երկրի թագաւոր, յաղագս մարմնաւորութեանն. մարդկան սիրելի, յաղագս փրկագործութեանն. հրեշտակաց նախապատմելի, յաղագս աստուածութեանն. եւ հասարակաց համախնդութեամբ լծորդելով առաքելական գրոց ՚ի տիեզերատաւնակ աւուրս համաշխարհական խմբեալ բարեբանումն, զբլորից Հաւր եւ զմիածին Որդւոյն մարդասիրութիւնն փողեալ գոչեսցուք աստուածաբանաբար:

« Սաղմ. Գ. Է 8

բ Եփե. Ը 3

22 Երանելին մեծն յաւետարանչաց Մատթէոս, երկուց հոգեւորաց հանդիպեալ շնորհաց, զառաքելականն ունելով աթոռ, եւ արտաբերական աստուածորդւոյն ճառեցելոյ աստուածաբանաւղ, յիւրում հրաշապատում տառսն աւետարանեալ զսերկեան աւուրս եկաւորութեան խորհուրդ՝ ճառեալ ասէ. Իբրեւ մաւտ եղեմ յերուսաղէմ, եւ եկիմ 'ի Բեթփագէ մերձ 'ի լեառն Ձիթենեաց, յայնժամ Յիսուս արձակէ երկուս յաշակերտացն եւ ասէ ցնոսա. երթայք 'ի գեղդ որ առաջի ձեր կայ. եւ իբրեւ մտանիցէք, գտանիցէք էշ կապեալ եւ յաւանակ ընդ միմն, լուծէք եւ ածէք ինձ. եւ էթէ ոք աւսիցէ ինչ ձեզ. ասասցիք եթէ տեսոն իւրում պիտոյ է. եւ վաղվաղակի առաքեաց զնոսա՞: 23 Ընդ աւետարանչիս ճառեցելոյ զաստուածահրաշ սքանչելագործութիւնս Որդւոյ՝ ո՛րպէս հոգէխառն շարագրեալ տառիւք պատմէ բան: 24 'ի Գալիլէէ հետեւանալ Որդւոյ, եւ զախտացելոյն մերձ զաստուածեղէնն ընդձեռեալ բուժական զեղ հոգւոյ եւ մարմնոյ, որոյ ազագաւ եւ զհաւատարիմ բարեկամին տեսանէ զախտանալն ըստ մարմնոյ 'ի հրէաստանի եւ 'ի Բեթանիա, եւ զանբուժականն մարմնեղէն ախտին 'ի մարդկեղէն դեղարանացն, եւ զանչնչանալն եւ զննջելոյն յաջորդեալ տեղի, եւ զառաքումն լծորդածին կանանցն, զի նախ քան զվաղճանելն ժամանեցէ աստուածային շնորհաւքն, եւ բուժումն անբժշկական ախտին ընդձեռեցէ: 25 Եւ նախ քան զժամանելն Տեսոն եւ աշակերտացն 'ի Բեթանիա՝ անչնչանայր Ղազարոս, եւ զգերեզմանականացն ըմբոշխնելով կերպ, փոխեալ լինէր 'ի կենդանութենէն. զոր եկեալ Տէրն գտանէր վախճանեալ չորեքաւրեայ, եւ զապականեալ մարմինն, սոսկալի ձայնիւ տիրաբար հրամայեալ՝ արտաքս 'ի գերեզմանէն հետեւանալ, եւ յերիզապնդէ թողացուցանել կա-

պարանէ. եւ 'ի Բեթանիա յընթրելն իւրում, մի 'ի բազմականացն էր Ղազարոս:

26 Այսոքիկ հրաշագործութիւնք յերկեան յանկեաց¹ աւուրն. իսկ 'ի սերկեանս առեալ զբազմութիւն աշակերտացն, եւ յառաջելով 'ի Բեթանիայ 'ի ձիթաստանեաց լեառնն, հանդիպի 'ի Բեթփագէ. յոր առաքէ երկուս յաշակերտացն, եւ հրամայէ ածել զէշն եւ զյաւանակն ընդ նմին. եւ փութով առաքէ, զի նախ քան զմտանելն յերուսաղէմ, նստցի 'ի վերայ նոցա: 27 Բայց ըստ աստի տեսութեան մտանելն յերուսաղէմ, եւ եկաւորելն 'ի Բեթփագէ եւ 'ի լեառն Ձիթենեաց, իմանալի է զմերձակայ չարչարանաց աստուածորդւոյն, եւ մահուամբ 'ի մահուանէ զմարդկային ազատել զբնութիւնս. եւ Երուսաղէմ իմանալ զբոլոր տիեզերաց՝ 'ի ձեռն առաքելական քարոզութեանն, եւ աւազանին վերածնութեան: 28 Իսկ Բեթփագէ թարգմանի տուն ծնաւտի, որ նշանակէ զանմաքուր կենդանոյն ծնաւտ, որով վարսաւորն Սամսոն զանթլփատիցն բերուց վանեալ մեռուցանէր. ընդ որում եւ վարսաւորն Յիսուս Որդի եւ Բան Հաւր նստելով 'ի վերայ նորին կենդանւոյ, նշանակէ զաստուածացելոյ հակառակամարտին ճոխութիւն 'ի տիեզերապետութենէ լուծանել ընդ ոտիւք մեռուցէ: 29 Իսկ ձիթաստանեաց լեառնն նախ գուշակէ զտիեզերաց լուսաւորելն՝ կամաւորաբար եկաւորելն 'ի չարչարանս: 30 Եւ երկուս առաքեալս յաշակերտացն, զտիեզերաց նմանաբերէ զկոչումն, երկու հոգեխառն կոչմամբք՝ գրաւորական եւ հոգեւորական. եւ վաղվաղակի առաքելն զերկաքանչիւրոցն անվրէպ ժամանակս նշանակէ զմարգարէականն եւ զաւետարանականն:

31 Բայց այս ամենայն լեալ ոչ վայրապար. այլ զի լցցի բան մարգարէական-

« Տէ՛ * Մ * Գ * Ի * Ը * 1 :

1 Յօրինակին՝ յանկեանց

նին, խոստովանութիւնն Զաքարեայ, որ ասէ. Ասացէ՛ք դստեր Սիոնի. ահա թագաւոր քո գայ քեզ հեզ եւ հեծեալ յէջ եւ յաւանակի իշոյ՞: 32 Համագոյ աւրինին հոգեկիրքս զհանդերձեալ աստուածորդւոյն զսքանչելագործութիւնս նախաճառեալ աստուածաբանեցին: 33 Մեծն 'ի նահապետաց Յակոբ՝ մարգարէական ճառեալ ձայնիւ, ասէ զՅուդայէ, յորմէ հանդերձեալ էր զառ 'ի կուսէն մարմնանալն կատարել, որ է նախահայր սրբոյ կուսին. Անպակաս լիցի իշխանութիւնն եւ պետութիւնն 'ի յուդայեան տոհմէն, մինչեւ հասցէ ժամանակ որոյ իւրն է իշխանութիւն: 34 Կապեսցէ զգրաստ իւր ընդ որթոյ, եւ գլաւանակ իւր զգնդակէ որթոյ՞:

35 Իմանալ է որթ զԱստուածորդւոյն մարմնաւորութիւնն յաղագս խոստովանելոյ զիւր զարարչական մարմինն որթ, եւ զերանելի առաքեալսն ուռ: 36 Կապեսցէ ընդ որթոյ զգրաստ իւր, զմարմնանալն եւ զհամատնաւրինելն ընդ հողեղէն բնութեամբ, եւ կապել անգրաւ եւ անլուծանելի սիրով ընդ մերունակ բնութեանս: 37 Եւ ընդ զնդակէ որթոյ զյաւանակ իւր, զնորածնելոցն յաւազանէ որդէգրաբար ընդ Սրբոյ Երրորդութեանն կապեալ սիրով, անխոյզ եւ անլուծանելի կապանաւք միաւորեաց: 38 Իսկ մեծն մարգարէից Զաքարիաս բացափայլ եւ անառագաստ զսերկեան արարչաբար հրաշագործութիւն փողեալ ճառեաց բան Խնդա, ասելով, դուստր Սիոնի, զի թագաւոր գայ քեզ՝ նստեալ 'ի վերայ անմաքուր կեցնանեաց նորոց՞: 39 Թագաւոր եւ փրկիչ, հեզ եւ խոնարհ խոստովանի զծոցածին Բանն Հաւր. որ ընդ արարչական անուանն 'ի ձեռն մարդկաւրէն տնաւրէնութեանն, եւ ճշմարտապէս առնլով մարմին, եւ խոստովանելով

թագաւոր՝ Աստուած երկնի եւ երկրի: 40 Իսկ յանմաքուր կենդանիսն նստելով, զերկուս նշանակելով ժողովարանս՝ Հրէից եւ հեթանոսաց եւ անմաքուր յաղագս այսորիկ, զի զուգահաւասարք երկաքանչիւրոցն 'ի բազմաստուածութիւնն կործանեալ: 41 Վասն որոյ առնու զբնութիւն հողեղէն, 'ի ձեռն որոյ սիրով առաւելագունիւ կապեալ ընդ Հրէից եւ հեթանոսաց ժողովարան, արժանաւորեցուցանէ զնոսա որդէգրութեան հաւասարակից Հաւրն եւ իւր ժառանգութեան՝ աւագանին վերածնութեամբ, զոր տաճարացուցեալ ինքեան՝ նստի եւ հանգչի 'ի սուրբ յեկեղեցուոջ, որ զանագանէ երկնային Հաւրն՝ քահանայս եւ մարգարէս, ուստերս եւ դստերս:

42 Իսկ դուստր Սիոնի՝ իմանալի է զսուրբ եկեղեցի. վասն զի երանելի առաքեալքն զնորա արքայութեանն խորհուրդ 'ի Սիոն յԱստուածորդւոյն ընկալան. անդ եւ զՍուրբ Հոգւոյն իշխանութիւնն առին 'ի ձեռն աստուածային բերանոյ փչմանն. անդուստ եւ զհիմնարկութիւն սուրբ եկեղեցոյ երանելի առաքեալքն սկզբնաւորեցին. անդուստ եւ լեզուաւքն՝ զանագանեցելովք 'ի քարոզութիւնն կոչեցաւ, եւ զԱստուածորդւոյն զյարութիւնն 'ի նմածանեան: 43 Յաղագս այսր ամենայնի հրամայէ ուրախանալ դստեր Սիոնի՝ որ է սուրբ եկեղեցի:

44 Գնացիմ աշակերտքն եւ արարիմ որպէս հրամայեաց նոցա Յիսուս. ածիմ զէջն եւ գլաւանակն, եւ արկիմ 'ի վերայ նոցա ձորձս, եւ նստաւ 'ի վերայ նոցա՞: 45 Ո՞յք մեզ երկու աշակերտքն թուին գնացեալ: 46 Զերկուս առաքելական տեսակացն ասել. զեւթանասուն եւ զերկուցն՝ զոր նախ քան զաստուածեղէն զյարութիւնն իւր առաքեաց. եւ զերկուսա-

ա Հմմտ. Գալ. Թ. 9:
բ Հմմտ. Նոն. Խթ. 11:
գ Հմմտ. Գալ. Թ. 9:

1 Յօրինակիմ՝ զլեզուքն
Կ Մարթ. ԻԼ 7

սանսն՝ զկնի յարութեանն փչելով ՚ի նոսա
Հոգի Սուրբ, եւ ասելով. Գնացե՛ք աշակեր-
տեցե՛ք զամենայն հեթանոսս^ա։ 47 Իսկ ածել
զկենդանիսն եւ զյաւանակ նորունի՝ զնո-
րահաւատիցն, որ ՚ի Հրէից եւ ՚ի Հեթանո-
սաց ժողովրդենէ ասէ, որք հաւանեալք
նորա վարդապետութեանն՝ մարմին եւ ան-
դամք սրբոյ եկեղեցւոյ կոչեցան։ 48 Եւ
արկանելն ՚ի վերայ ձորձս, ընծայեցուցա-
նել զհոգւոյ եւ զմարմնոյ զմաքրութիւն,
յորում նստէր եւ հանգչէր Աստուածոր-
դին։

49 Եւ բազում ժողովուրդի տարածա-
նէին գհանդերնս իւրեանց ՚ի ցանապար-
հին^է։ 50 Ժողովուրդ բազում, զբազմու-
թիւն մարդկանն ասէ, որք զմարմնական
ախտից յանցաւորութիւնս խոստովանու-
թեամբ առաջի Աստուածորդւոյն՝ անծած-
կաբար տարածանելով. իսկ ճանապարհին
հետեւանալն Յիսուսի ՚ի հրէաստանի՝ եւ ՚ի
Գալիլեա, եւ ախտացելոյն ըստ պատուի-
րանազանցութեանն, ինքնին ժամանել
բուժումն ՚ի յանցմանն բժշկապետաբար։
51 Եւ այլ, ասէ, հատանէին ոստս ՚ի ծա-
ոոց, եւ տարածանէին ՚ի ցանապարհին^է։
52 Եւ այս ոչ վայրապար, այլ աստուածե-
ղէն եկաւորութեանն արժանաւոր գործա-
կցութիւն. քանզի գտիեցերական հանդեր-
ձեալ էր կատարել զփրկութիւն, եւ զըն-
դունայն հնազանդութիւն արարածոց փո-
խել յարարչական հնազանդութիւնն. երկ-
րի եւ ծովու՝ իւրաքանչիւրովք ճանաչել եւ
մեծացուցանել զԱստուածն իւրեանց. ընդ
որս եւ ծառք ՚ի նորածին ծննդոց՝ զսա-
ղարթ եւ զճաղիկս գոյացուցչին իւրեանց
ընդ ոտիւք ընծայեցուցանեն։

53 Եւ ժողովուրդն որ առաջի եւ զկնի
երթային՝ աղաղակէին եւ ասէին. Աւրինու-
թիւն որդւոյ Դաւթի, արինեալ որ գասդ

յանուն Տեառն, արինութիւն ՚ի բար-
ձունս^ա։ 54 Ժողովուրդք առաջի եւ զկնի
ասելով, իմանալի է զերկուս հոգեկիր
պարս՝ մարգարէութիւն, քահանայութիւն.
որ նախ քան զմարմնանալն խոստովանե-
ցին զնորա գալուստն. իսկ զկնի ժողո-
վուրդքն երանելի առաքեալքն, եւ սրբոյ
եկեղեցւոյ բազմութիւնքն, որք զկնի նորա
տնաւրէնութեանն որդի Դաւթի զնա խոս-
տովանին. որ անբաժանաբար ՚ի հայրենին
մնաց ծոց, եւ բոլորովիմբ գտաւ ՚ի կուսա-
կան յորովայնէ ծնեալ. մարդ կատարեալ
առանց մեղաց։ 55 Զայսոսիկ միշտ խոս-
տովանին երկուց ժողովարան, պարք ա-
ռաքելականս սրբով եկեղեցւով։

56 Եւ ՚ի մտանելն ցորա, ասէ, յերու-
սաղէմ, դրդեցաւ քաղաքն ամենայն, եւ ա-
սեմ ո՞վ իցէ սա^է։ 57 ՚ի հասարակաց ա-
րարչին ծնելութեան մաքրի եւ երուսաղէ-
մանայ բոլոր տիեզերք, վասն զի զհամա-
գոյ աշխարհի զմաքրութիւն ոգւոց մարմ-
նանալն նշանակէր, եւ բազմաստուածու-
թեանն անմաքրութիւնն ՚ի տիեզերաց ո-
լորտեցուցանել։ 58 Եւ զզրդումն քաղա-
քայնոցն, զհակառակամարտին զաւրու-
թիւնն ասէ, որք փորձեալ՝ գտին զնա Աս-
տուած ճշմարիտ. որում աղաղակելով ա-
սէին, Գիտեմք զքեզ ո՞վ ես, սուրբդ Աստու-
ծոյ, մի՛ նախ քան զժամանակն զմեզ դա-
տեր^ա։ 59 Զաստուածացեալ նոցա զաւրու-
թիւն արտաքոյ ընկէց. եւ զիւր ճշմարիտ
արարչական անուն հրամայեաց աստուա-
ծախոստ բարեբանել ճշմարտափառու-
թեամբ։

60 Եւ ժողովուրդն ասէին, սա է մար-
գարէն Յիսուս, որ ՚ի Նագարեթէ գալի-
լիացւոցէ։ 61 Ժողովուրդս՝ որպէս նախա-
ճառեցաք՝ իմանալի է զսուրբ եկեղեցի,

ա Մարթ. ԻԸ 19
բ Տէ՛ * Մարգ. ԺԸ 8:
գ Տէ՛ * Մարգ. ԺԸ 8:

դ Մարթ. ԻԸ 9
է Մարթ. ԻԸ 10
զ Հմմտ. Մարգ. Ը 24, Գ. Գ. Գ. 34:
է Մարթ. ԻԸ 11

որք միշտ խոստովանին զնորա աստուածութիւնն, եւ զմարմնանալն եւ զմնալն առ Հաւր: 62 Եւ մարգարէ յաղագս մարգարէաբար եւ աստուածապէս զհանդերձեալսն նախագուշակել. որպէս 'ի Գալիլէ շրջել, եւ 'ի հրէաստանի տեսանել զՂազարոս մեռեալ. եւ նախ քան զգրաւորական դպրութիւն, զաւրինականացն դաստիարակէ զհրահանգապետս: 63 Իսկ նազորեցի կոչի, մաքուր, որ է հաւատարիմ եւ ճշմարիտ վկայ նորա մարմնաւորութեանն. Որ ոչն արար մեղս, եւ ոչ գտաւ նեմգութիւն 'ի բերան նորա“:

64 Եւ մեք որ աշպխսի տիեզերագով եւ բարեբանաւղ հանդիսացաք աւուրս, համախոհ լծորդութեամբ ընդ նոսա զաստուածեղէն մտիցն սպասաւորեսցուք գործակցաբար, ընդ տղայսն բարեբանեսցուք,

ընդ ծերսն հանդերձ ոստովք երկրպագեսցուք, ընդ աշակերտսն խոստովանեսցուք զաւրհնեալ եկեալն յանուն Տեառն. ընդ ամենայն լիցուք ամենայն, զի բովանդակ աստուածեղէնն հասցուք շնորհաց 'ի ձեռն մատակարարի Սուրբ Հոգւոյն, որ տայ առատապէս զարարչական շնորհն արժանաբար հայցողաց. որ եկեալ բունեսցէ 'ի մերում ժողովարանս, եւ տաճարացուցէ զհոգի եւ զմարմին. բնակարան եւ աւթեւան Սրբոյ Երրորդութեանն կազմեսցէ: 65 Վասն որոյ հասարակաց Հաւր, եւ Որդւոյ միածնի եւ կենագործողի, եւ Սրբոյ Հոգւոյն մատակարարի եւ պարգեւաբաշխի մշտնջենաւոր փառաբանութիւն մատուցուք այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

2ԿԱՆՈՆԵ 3ՎԵՐՁՆՈՅ ՍԱՅԱԿԱՅ4 ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ5
6ԳԼՈՒՆԵ ԺԵ

1 Ա. Եպիսկոպոսի8 ոչ զգեճուլ9 երկաթս10:

2 Բ. Եպիսկոպոսի11 12ոչ է պարտ թողուլ զկարգն եւ գնալ13 յանապատ14:

3 Գ. Քահանայի15 16որ առանձնանայ17 ասել18 Աւրհնութիւն19 եւ փառս20:

4 Դ. Քահանայի21 որ աւրկանայ22 23առանձին ասել Աւրհնութիւն24 եւ փառս25:

5 Ե. 26Աւրկի եւ բորոտի ի27 հիւանդանոցս28 կալ29 30եւ մի՛ յանապատս31 եւ ոչ առնուլ32 սքեմ33:

6 Զ. Աւրկի34 եւ բորոտի35 հաղորդել, թէ36 37ի մեղս չեն38:

7 Է. Սքեմաւոր39 որ40 աւրկանայ41 կամ42 բորոտի 43ի նմին կրանաւորանոցի44 կա՞լ1:

1 ü կանոնախմբի N-ը մուծուած է վերնագրում այսպէս՝ կանոնի իգ սահակայ վերջնոյ
2 AUhlo կանովն / BCDEFHILMb կանոն / երկու ձեռագրերի վերնագրերը ընդարձակ են այսպէս՝ n կանոն սրբոյն սահակայ վերջնոյ հայոց կաթողիկոսի ունի գլուխս ժե / e կանոնի եւ սահմանի սահակայ հայոց կաթողիկոսի / g չի՞ վերնագիր
3 Iacfkmps սահակայ (f սայիակայ) վերջնոյ (km վերջնոց) / b սրբոյն փիս վերջնոյ / BCDEFGH չի՞ վերջնոյ
4 BCDEGHabcfkmps սահակայ հայոց
5 qs կաթողիկոսին / IJKLMOQRSTVXZWcr կաթողիկոսի
6 IJKLMOQRSTVXWcr գլուխ / p ցանկ փիս գլուխի ժե / ABCDEFGHUiüabchkmoqrs չի՞ գլուխի ժե
7 gû չունեն ցանկը
8 en վասն եպիսկոպոսի / M եպիսկոպոսին / UY եպիսկոպոս
9 c գեճուլ (s գեճուլ) փիս զգեճուլ
10 en երկաթ
11 en վասն եպիսկոպոսի / Rô եպիսկոպոս / b չի՞ եպիսկոպոսի
12 b եւ ոչ է պարտ որ թողուլ
13 befg երթալ փիս գնալ
14 J անապատս / b յանապատ աղաւթել առ Աստուած / ô ի յանապատս / pացի VWaefnqr-ից, մնացած ձեռագրերը՝ յանապատս
15 en վասն քահանայի (n քահանայի)
16 kmps որ մեղուցեալ (s մեղութեալ) է եւ առանձնանայ
17 Q յանձնանայ
18 R ասեալ
19 H արհնութիւնս / b արհնութիւնն
20 hlr փառ / befg չի՞ եւ փառս

21 en վասն քահանայի (n քահանայի) / abcckmpqs քահանայ
22 BCDEFGHRYWbefhlg ուրկանայ / n ուրկանայ / kmps արկանայ եւ (ps չի՞ եւ) կամ բորոտի
23 Qeq առանձինն / kmps չի՞ առանձին ... եւ փառս
24 b արհնութիւնն
25 ar փառ / o փառ / Wbefg չի՞ եւ փառս
26 bq չի՞ արկի եւ ... առնուլ սքեմ / en վասն ուրկի / BCDEFGHMPYhklmpqr ուրկի
27 hklmop չի՞ ի
28 Ml ի հիւանդանոցն / e ի հիւանդանայս / kmps հիւանդանոց
29 fhlor կեալ
30 KLQSTXYZ եւ մի ի
31 DGIJ անապատս / e յանապատ
32 ô առնուլոյ / f առնու
33 a սքեմ / ô եմք փիս սքեմ
34 en վասն ուրկի / BCDEFGHMPYabcfhklmpqr ուրկի
35 Y բորոտի
36 X չի՞ թէ
37 beq չի՞ ի, մեղաւ / kmps ի մեղսն / hlo ի մեղելս փիս ի մեղս
38 cf ոչ են / kmps չէ / beq չի՞ չեն
39 en վասն սքեմաւոր / KLMQRSTXZô սիւնաւոր (Y սիւնաւոր) փիս սքեմաւոր
40 p չի՞ որ
41 BCDEFGHKMQRSTXYZôbeq ուրկանայ
42 ôefg եւ փիս կամ
43 hlor ի նոյն փիս ի նմին / q կրկնուած է՝ ի նմին
44 Q կրանաւորանոցի / Y կրանաւորանոցի / bq կրանաւորի / c կրանաւորանոցի / e կրան

8 Ը. Ոչ² կատարել գլխատակ³ ելից
իւրոց⁴ ի կենդանութեան⁵ իւրում:

9 Թ. Հաղորդութիւն⁶ 7 կիրակէէ ի
կիրակէ⁸ պահել եւեթ⁹:

10 Ժ. Որ¹⁰ զկնի¹¹ ժամու հաղորդե-
ցին¹²:

11 ԺԱ. 13 Սիւնական որ հաղորդեցի¹⁴:

12 ԺԲ. Վասն¹⁵ սրբոյ սեղանոյն¹⁶ որ
խոպանանայ¹⁷:

13 ԺԳ. Վասն ամանոյ¹⁸ ձիթոյն¹⁹:

14 ԺԴ. 20 Վասն²¹ յաւելուածոյ ձի-
թոյն:

15 ԺԵ. Վասն²² քառասունս²³ ունե-
լոյ²⁴:

1 25 Հարցմունք կանոնական²⁶ Յով-
հաննայ²⁷ Սիւնականի²⁸ ֆաղափաց²⁹
եւ առընթերադրեալ³⁰ պատաս-
խանի³¹ նմին³² Սահակայ Հայոց³³
կաթողիկոսի³⁴ եւ³⁵ նորին³⁶ աթո-
նակցաց³⁷ եպիսկոպոսաց³⁸ բազ-
մաց³⁹:

2 ՈԿ (ՈԾԴ) Ա. Հարցումն⁴⁰. Եթէ
պա^րտ իցէ⁴¹ եպիսկոպոսին մինչդեռ⁴² յե-
կեղեցւոջ⁴³ իւրում իցէ եւ ի գործ¹ եպիս-

1 hlr կեալ
2 en վասն ոչ
3 Բացի Ylor-ից, մնացած ձեռագրերը՝ գլխատակս
4 abcefg չիբ իւրոց
5 QXY ի կենդանութեանն
6 en վասն հաղորդութեան (n հաղորդութիւն) / b
զաղորդութիւն / f հաղորդութեան / q հաղոր-
դութիւն
7 L ի կիրակէէ կիրակէ / Qkmps կիրակէէ ի կիր-
ակի / hlor ի (r չիբ ի) կիրակէի (or կիրակէէ)
ի կիրակի (o կիրակէ) / XW կիրակէէ կիրակի
/ af կիրակէի (a ի կիրակէէ) ի կիրակէ / e ի
կիրակէ իւրակէ / bq չիբ կիրակէէ / o կիրակէ
ի կիրակէ / քացի AUYN-ից, մնացած ձեռագրե-
րը՝ կիրակէէ ի կիրակէ
8 b ի կիրակի / q ի կիրակէի
9 kms եթե / beq չիբ եթե
10 en վասն որ
11 Wöabcefg ժամուն / kmps ժամուն հաղորդ տայ
ասել պարտ է գնաշակմանն
12 Db հաղորդեցին / Qfl հաղորդիցեն / h հաղոր-
դեցին
13 en վասն սիւնական (n սիւնականի) / kmps վասն
սիւնական ֆահանայից փխ սիւնական որ
հաղորդիցի / G սունական / b չիբ սիւնական
որ հաղորդիցի
14 esq հաղորդի
15 e սրբելոյ սեղանի
16 q սեղանո
17 Me խոպանայ
18 e ամանի / hlor ամանոց
19 óa ձիթոյ / M եւ ձիթոյն / b ձիթեմոյն
20 kmps վասն թէ (p եթէ) պարտ է գնէք յաւելու /
Eabceq չիբ վասն ... ձիթոյն
21 CJ յաւելածոյ / M աւելուածոյ / O յաւելուածու /
ó աւելածո ձիթոյ

22 p չիբ վասն
23 IJKLMQRTXYZó ֆառասունք / beq ֆառասուն / p
գֆառասունս
24 Rbq ունել / e ունելեաց / H [ուն]ելոյ / a աունելոյ
փխ ունելոյ
25 W զարցմունք / hlo չիբ հարցմունք / ú կանոնա-
կան հարցմունք
26 eg կանոնական / hln կանոնականք / DGH չիբ
կանոնականք
27 AFKLOPQSTVZúmps յովհանայ / G յովանայ /
RXn յովհանու / Yb յոհանու / q յոհանու / eg
յովանու / ó ովհանայ / f հովհանայ
28 ó սիւնականի / f սիւնականի / h սիւնակեցի /
lor սիւնակեցի / kmps չիբ սիւնականի
29 ABCDEFGHWAefkmps ֆաղափայ / egn ֆաղափի / q
ֆաղափ / b յաղագս փխ ֆաղափաց
30 Tacefgkmpqs առընթերադրեալ / hlor առընթեր
եղեալ
31 H պատասխանիմք / eg պատասխանի / M եւ
պատասխանիք
32 bq չիբ նմին
33 eg չիբ հայոց
34 As կաթողիկոսի / IJKLMQSTZWmnr կաթողի-
կոսի / bq կաթողիկոսին
35 p չիբ եւ
36 ABCDEFGHIJKMOSTUVWün նորուն
37 p աթոնաց / q աթոնակաց
38 l եպիսկոպոսակցաց / Yb չիբ եպիսկոպոսաց
39 Y չիբ բազմաց / քացի BCDEFGHIQVWóúbh-
lorq-ից, մնացած ձեռագրերը՝ բազմաց գլուխք
(IQVóúbhlorq գլուխ) ժե
40 ackms հարցողի / fq հարցողաց / hlor հարցումն
հարցողի / b չիբ հարցումն
41 hlor է փխ իցէ / Y չիբ իցէ
42 G մինդեռ / ó մինչդեռ / e մինչդեռ / r մինչդեռ
43 CDHYbfq յեկեղեցոյ / Góegl եկեղեցոյ / ko
եկեղեցւոյ

կոպոսութեան², երկաթս առնուլ³ յանձն⁴ իւր եւ այնու վարել զտեսչութիւնն⁵:

3 Պատասխանի⁶. Չէ՛ արժան⁷, զի⁸ ⁹կեղծաւորութեան եւ մարդահաճոյութեան¹⁰ կարծիս¹¹ տայ ժողովրդեանն¹²:

4 ՈԿԱ (ՈՄԵ) Բ. Հարցումն. Եթէ պա՞րտ է¹³ եպիսկոպոսի¹⁴ կրանաւորել¹⁵ սքեմաւորութեամբ¹⁶ ¹⁷ինքեամբ իսկ եւ¹⁸ զիւր¹⁹ գործ²⁰ թողուլ:

5 Պատասխանի²¹. ²²Ոչ է պարտ, ²³այլ յոր²⁴ կոչումն կոչեցաւ²⁵ ²⁶ի նմին յարամնալ²⁷:

6 ՈԿԲ (ՈՄԶ) Գ. Հարցումն²⁸. ²⁹Որ ոք պոռնկեալ է եւ ի³⁰ բազում³¹ մեղս³² մեծա-

մեծս³³ ³⁴չաղախեալ եւ³⁵ յերիցութիւն³⁶ ըմբռնի³⁷ ոչ կամաւ³⁸ եւ յետոյ³⁹ նեղեալ ⁴⁰ի խղճէն թողուլ⁴¹ զկարգն եւ ի մեծամեծ⁴² ճգնութիւնս ձեռնարկէ⁴³ խիստ⁴⁴ կրանիւք՝ արժան⁴⁵ է Աւրհնութիւն⁴⁶ եւ փառս ասել առանձինն⁴⁷ իւր⁴⁸ վարս⁴⁹, թէ ոչ:

7 Պատասխանի. Արժան⁵⁰ է, մանաւանդ թէ⁵¹ ⁵²միայնակեաց իցէ:

8 ՈԿԳ (ՈՄԷ) Դ. Հարցումն. Եթէ ⁵³երէց ոք բորոտի կամ աւրկանայ⁵⁴, պա՞րտ է յառանձին⁵⁵ ⁵⁶աղաւթսն իւր⁵⁷ Աւրհնու-

1 hl ի գործս
2 hlor եպիսկոպոսութեանն
3 M յառնուլ
4 oho անձն / l անձին
5 bq տեսչութիւն / IJKLMQRSTUXZWo hln գտեսչութիւն
6 Y չի՞ պատասխանի
7 GH արժանի
8 o չի՞ զի
9 o զկեղծաւորութեան Y կեղծաւորութեանն, մարդահանութեանն
10 FMOQRSTVXZobeghklmnopqrs մարդահանութեան
11 o կարծիկ / i կարնիս
12 JVWúp ժողովրդեան
13 ackms իցէ փիս է
14 o եպիսկոպոս / MYabcfkmpqs եպիսկոպոսին
15 Hgq կրանաւորի / b գկրանաւորի / o կրօնաւորե / acfkm կրանաւորիլ / e կրօնաւորիս
16 b գսեմաւորութեամբ / q գսեմաւորութիւն / ú չի՞ սեմաւորութեամբ
17 ú չի՞ ինքեամբ իսկ / o ինքեամբ
18 oeg չի՞ եւ
19 o զիւ[ր?] / ú իւր
20 befgq գործն
21 CD պատասխանիբ
22 Mbhlor չէ
23 befgq այլ ի կոչումն որ (bq յոր եւ) կոչեցաւ / BC այլ
24 IJKLMQRSTVXZobúkpqs որ
25 o չի՞ կոչեցաւ
26 O ի մին փիս ի նմին
27 ks յար մնալ / o աւուր (hl յամբանալ) փիս յարմնալ
28 k հարցում
29 b եթէ որ ոք

30 q չի՞ ի
31 q գրագում
32 OW մեղս
33 lo մեծամեծ / o չի՞ մեծամեծս
34 BCF շախախեալ / oegr շաղախեալ է եւ (r չի՞ եւ)
35 hlo չի՞ եւ
36 o իրիցութիւն / fq յիրիցութիւն / b յիրիցութիւնն
37 K ընթրնի
38 bcefgghkmpqrs կամաւ
39 o ետոյ
40 bsg ի (q չի՞ ի) խղճէ / W ի խղճէն / BCDEFGH-IKLachs ի խեղճէն
41 bq թողեալ / f թողնուլ / Vp թողու
42 OVW մեծամեծս
43 OWbegh ձեռն արկանէ
44 hl եւ խիստ
45 o արժանի
46 KLQR արհնութիւնն / o օրհնութեան
47 Uúbchnqr առանձին
48 akmps յիւր / oq չի՞ իւր
49 o չի՞ վարս
50 o արժանի
51 h եթէ
52 X միայնակեց / acfopqs մեմակեաց եւս (f չի՞ եւս) իցէ / eg մեմակեաց եւս է / b միմակեաց եւս է / hklmr մեկնեաց եւս իցէ փիս միայնակեաց իցէ
53 q ոք երէց
54 BCDEFGHIJYúabefghkmpqs ուրկանայ
55 Yblq առանձին / m յառանձինն / IJKLMOQRST-VXZWoúefghnopr առանձին / BDEFGH յանձին փիս յառանձին
56 BCDEFGHob աղաւթս / hlnor յաղաւթսն / kmps իւր (p յիւր) աղաւթսն
57 b եւ փիս իւր

թիւն եւ փառս ¹ասել եւ աւետարանել, թէ ²բնաւ իսկ զինուորել³:

9 Պատասխանի⁴. Յառանձին⁵ աղաւթ⁶ ⁷ասել արժան է⁸ ⁹Աւրհնութիւնն եւ ¹⁰փառս, բայց յայլ¹¹ ինչ մի՛ համարձակել¹²:

10 ՈԿԴ (ՈԾԸ) Ե. Հարցումն¹³. Եթէ¹⁴ պարտ է աւրկի¹⁵ կամ¹⁶ բորոտի սքեմ¹⁷ առնուլ¹⁸ կրանաւորութեան¹⁹ եւ ²⁰յանապատի բնակել²¹ առաքինութեան²² աղազաւ²³:

11 Պատասխանի. Չէ պարտ, այլ²⁴ ²⁵ի հիւանդանոցս ընդ ընկերս²⁶ հաւասարել²⁷:

12 ՈԿԵ (ՈԾԹ) Զ. Հարցումն²⁸. Թէ²⁹ արժան³⁰ է բորոտի եւ³¹ աւրկի³² ³³ի սուրբ ³⁴խորհրդոյն ճաշակել³⁵, եթէ³⁶ վասն³⁷ ախտին³⁸ ոչ մերձենալ, թէ եւ³⁹ ⁴⁰սուրբ իցէ⁴¹:

13 Պատասխանի. ⁴²Թէ սուրբ է⁴³ ⁴⁴պարտ է համարձակ մերձենալ⁴⁵, զի ⁴⁶գարշել ի հաղորդութիւն⁴⁷ ոչ ախտաւոր մարմին⁴⁸ եւեթ⁴⁹, այլ⁵⁰ եւ⁵¹ որ⁵² ⁵³պղծեալ մեղաւք հոգին⁵⁴ եւ⁵⁵ ⁵⁶մարմին է:

- 1 ps ասելով / eg տալ փիս ասել / b չիք ասել եւ աւետարանել ... եւ փառս
- 2 DH բնաս / acefgklmopqrs բնաւին / h բնաւ եւ իսկ
- 3 X զինորել
- 4 Q չիք պատասխանի
- 5 DGH ի առանձին (G անձին) / iun առանձին / P գառանձին / Qoh առանձինն / KLMRSTXYZ յառանձինն
- 6 acefgkm զարիսն / n յաղարս / hloprs յաղարսն
- 7 LMRSTXYohlo առնել փիս ասել / c արժան է ասել / efgq պարտ է ասել փիս ասել արժան է / Q չիք արժան է
- 8 h չիք է
- 9 V եւ արհնութիւն եւ
- 10 AIJKLMOPQRSTUVWXYZWoun փառս ասել բայց
- 11 HIJKLMOPQRSTUVWXYZobeghklmpq այլ
- 12 Q [հա]մարձակել
- 13 k հարցում
- 14 uacefgklmoprs թէ / p չէ փիս եթէ
- 15 BCDEFGHXYöcefgnq ուրկի / u որկի / b որ ուրուկի
- 16 uegn եւ փիս կամ
- 17 u չիք սեմ
- 18 ok առնել / I առնուել
- 19 u կրօնաւորութիւն / b կրանօրութեանն
- 20 G յանապատ անտի բնակել / ABCDEFGHIJK-LMOPQRSTUVWXYZWoun յանապատ
- 21 CDGHYüabckms բնակիլ / hlor բնակեալ
- 22 MYü առաքինութեանն / begqr առաքինութեամբ
- 23 JVVemq յաղագաւ / Z ազգաւ փիս աղագաւ
- 24 ABFU այլ
- 25 IJKLMOPQRSTUVWXYZWöbr ի հիւանդանոցն / uefg-kmps ի հիւանդանոց
- 26 o ընկերսն / q ընկեր

- 27 u հաւասարիլ
- 28 k հարցում
- 29 BCDEFGHSben եթէ / ps չէ փիս թէ
- 30 m պարտ փիս արժան
- 31 ou կամ փիս եւ
- 32 BCDEFGHYöüabcefgkmnpqs ուրկի
- 33 hlor ի սրբոյ / p ի սուրբ խորհրդոցն հաղորդել կամ ուրկի
- 34 W խորհրդոյն / bfgs խորհրդոցն / eg խորհուրդս (g խորհրդո) հպել եւ հաղորդել
- 35 abcghklmopqrs հաղորդել փիս մաշակել
- 36 BCDEFGHbcefgkmnpqs թէ
- 37 b չիք վասն
- 38 c աղխտին
- 39 begq թէ փիս թէ եւ
- 40 Qk ի սուրբ իցէ / r սրբիցէ փիս սուրբ իցէ
- 41 o իցեն / Y իցէ[?]
- 42 u չիք թէ սուրբ է
- 43 R սուրբ էր
- 44 Y չիք (պարտ) է / p համարձակ պարտ է / eg համարձակ մերձենալ պարտ է / Y համարձակել եւ մերձենալ
- 45 A մերձանալ
- 46 Y ոչ գարշի հաղորդութիւնն / H գարշիլ / pq գարշի / eg թէ գարշէ զի գարշելի հաղորդութեան
- 47 abcfg հաղորդութեան / n հաղորդութիւնն աջ լուսանցում / kmqs ի հաղորդութիւնն / X ի հաղորդութեան
- 48 Yefgkms մարմինն
- 49 befgq է փիս եւեթ / M եւ եթէ / R եւ թէ
- 50 ABU այլ
- 51 übefghloqr չիք եւ
- 52 Xö չիք որ
- 53 kmqs մեղաւք պղծեալ է զհոգին / abcdefghloqr մեղաւք (begr մեղոք / մեղաւք) պղծեալ
- 54 ac ոգին
- 55 begq ի փիս եւ / p չիք եւ
- 56 Meg մարմինն է / K զմարմինն է

14 ՈԿԶ (ՈԿ) Է. Հարցումն. Եթէ¹ պա՞րտ է, ²որ ոք կրաւնաւորէ³ յանապատի⁴ եւ⁵ աւրկանայ⁶ կամ⁷ բորոտի, թողուլ զտեղին⁸ եւ ⁹ի հիւանդանոցս երթալ¹⁰, թէ ոչ:

15 Պատասխանի: 16 ¹¹Ոչ է պարտ, այլ¹² ¹³ի նմին մշտնջենաւորել¹⁴ կրաւնաւորութեանն¹⁵ յանապատի¹⁶, բայց եթէ¹⁷ առ¹⁸ չգուր¹⁹ ունողաց²⁰ ²¹եւ ²²Հարկ լինիցի²³:

17 ՈԿԷ (ՈԿԱ) Ը. Հարցումն²⁴. Եթէ²⁵ պա՞րտ է ²⁶ի կենդանութեան զպատարագս²⁷ ելից իւրոց կատարել ումեք զհոգ-

ւոց²⁸ հանգիստ²⁹, գլխատակ³⁰ եւ զմասն³¹, թէ³² յետ³³ վախճանին³⁴ այսոքիկ կատարին³⁵:

18 Պատասխանի. Չէ³⁶ պարտ նախ³⁷ քան զվախճանն³⁸ զկատարման³⁹ պատարագս⁴⁰ ⁴¹ի կենդանութեանն մատուցանել⁴², վասն⁴³ զի սուրբ առաքելալքն⁴⁴, ⁴⁵եւ յետ նոցա սուրբ հարքն⁴⁶, յետ⁴⁷ կատարածի⁴⁸ կենացն ⁴⁹ի հանգիստ հոգւոցն⁵⁰ եւ ⁵¹ի թողութիւն մեղաց⁵² զայսոսիկ⁵³ հրամայեցին կատարել:

19 ՈԿԸ (ՈԿԲ) Թ. Հարցումն⁵⁴. Զհացն⁵⁵ մատուցեալ, ⁵⁶սրբեալ եւ եղեալ

1 km թէ / p չէ փխ եթէ
2 hlo ուրուք փխ որ ոք
3 òl կրօնաւորի
4 Բացի bq-ից, մնացած ձեռագրերը՝ եւ յանապատի
5 Uñhlor չիք եւ
6 BCDEFGHYbefgq ուրկանայ / l յորկանայ / Jo յարկանայ / ù յուրկանայ
7 befgq եւ փխ կամ
8 kms տեղին
9 DGHQYW չիք ի / ùnr ի (ù չիք ի) հիւանդանոց / hlo ի (h չիք ի) հիւանդանոցի
10 begq երթալ
11 Pb չէ
12 BU այլ
13 A սկզբում գրել է ի նմին տեղուք, սակայն վերջին բառը գրիչը, համարելով աւելորդ, յատուկ նշանով չեղեալ է դարձրել: / BCDEFGHn ի նմին տեղուք (CDGH տեղուք) մշտնջենաւորել
14 abcfeqpr մշտնջենաւորիլ
15 IMSXWòul կրօնաւորութեան / Qkmnp կրաւնաւորութեան / bq կրաւնաւորութիւնն
16 Iùkmps անապատի / befgq յանապատին
17 BCDEFGH թէ
18 ù չիք առ
19 hl չգող
20 abcfeqghklmopqrs ունողացն
21 befgq չիք եւ / K եւ ի հարկ
22 befgq հարկ ինչ լինիցի (e ունիցի g ունիցի)
23 Ykp լիցի
24 K հարցում
25 hlor թէ
26 hor ի կենդանութեանն
27 Ubnq զպատարագն efg զպատարագ

28 CDHIJKLMQRSTXYZò գիտոց / Uùn գիտուց / acf գողոյ / begq գողոց / hklmops գողոյ / r գողոց
29 IJ հանգիստն
30 ù յիշատակ / Rabcefgghklmopqrs եւ գլխատակ (Rf յիշատակ ps գլխատակ)
31 Yùq մասն
32 ù եւ թէ / òabcefgkmpqs եթէ
33 ò ետ
34 ù վախճանի
35 eg կատարել թէ ոչ
36 ù ոչ է
37 p չիք նախ
38 Uù զվախճան / b զվաղիճան / efgnq զվաղնան
39 KLMQRSTXZ զկատարմանն / abcfeqkms կատարմանն / hlopqr կատարման
40 Q զպատարագս
41 FIMQSXZWòùabcefgghlnoqr ի կենդանութեան
42 Y կատարել փխ մատուցանել
43 g չիք վասն
44 Sòhloqr առաքելալքն
45 b չիք եւ յետ նոցա սուրբ հարքն
46 Dìgh հայրքն
47 Q (հարքն) եւ յետ / ò ետ
48 KLMQRSIXYZò կատարման
49 b ի հանգիստն
50 CDGHOPQRXYòacefg հոգոցն / ù հոգուց / bqr հոգույն / hlo հոգոյն
51 H ի թող
52 òabcefgkmpqs մեղացն
53 mr զայնոսիկ / Y չիք զայսոսիկ / pացի AXopq-ից, մնացած ձեռագրերը՝ զայսոցիկ
54 b չիք հարցումն
55 BCDEFGH գիաց
56 Y եւ սրբեալ եւ

մարմին Աստուծոյ, ¹արժա՞ն է ²պահել զգուշութեամբ ³տարւոյ ի տարի ⁴ի պահա-
րանս, ⁵զոր եւ ⁶ առնեն ⁷ իսկ, ⁸կամ թէ ⁹եւս
աւելի ժամանակս¹⁰, ¹¹թէ ոչ:

20 Պատասխանի¹². Ջէ պարտ, բայց¹³
¹⁴կիրակէէ ի¹⁵ կիրակէ, ¹⁶կամ խորհրդոյ¹⁷
ի¹⁸ խորհուրդ, այլ աւելի¹⁹ ոչ:

21 Ոկթ (ՈԿԳ) Ժ. Հարցումն²⁰. Քահա-
նայ յորժամ²¹ ²²արտաքոյ եկեղեցւոյ²³
հարկաւորի զխորհուրդն²⁴ տալ կա՛մ ար-
գելականաց²⁵ ²⁶կա՛մ հիւանդաց²⁷, ա՞րժան

է զճաշակմանն²⁸, կամ²⁹ յետոյ³⁰, զգոհու-
թեան³¹ աղաւթսն³² մատուցանել³³, թէ ոչ:

22 Պատասխանի³⁴. Ասել³⁵ պարտ է
զճաշակմանն³⁶:

23 ՈՀ (ՈԿԳ) ԺԱ. Հարցումն³⁷. Քահա-
նայ³⁸ որ³⁹ սիւնական է⁴⁰ ⁴¹կամ խցարգել
եւ⁴² զսուրբ խորհուրդն խնդրէ ⁴³առ ի հա-
ղորդել, արժա՞ն է իւրովի⁴⁴ կատարել⁴⁵
զհաղորդութեանն⁴⁶ եւ զգոհանալոյն⁴⁷ ա-
ղաւթս⁴⁸ յարգելանի⁴⁹ անդ⁵⁰ ⁵¹կամ ⁵²ի
սեան, եթէ⁵³ նորին իսկ մատուցողին⁵⁴ այ-
սոքիկ⁵⁵ պատշաճին⁵⁶:

24 Պատասխանի⁵⁷. Զճաշակմանն¹
պարտ է ասել², եւ զգոհութեանն³ ասա-
ցեալ է⁴:

1 *kmps* արժան է զգուշութեամբ տարւոյ ցտարի ի պահարանս պահել
2 *c* զգուշութեամբ պահել
3 *CDGHXYöhlor* տարւոյ / *ac* տարւոյ ցտարի / *befgq* տարոց (*f* տարոյց) տարի
4 *b* ի պահապանս *փիս* ի պահարանս
5 *ó* առնեն պարտ է եւ զոր առնեն *փիս* զոր եւ առնեն
6 *Y չիբ* եւ
7 *BCDEFGH* առնենդ
8 *Y չիբ* կամ
9 *Y* աւելի եւս
10 *bq* ի ժամանակս / *eg* ժամանակ
11 *acegq* կամ թէ ոչ
12 *b չիբ* պատասխանի
13 *b* այլ *փիս* բայց / *q չիբ* բայց
14 *OPX* կիրակէէ ի կիրակէ / *IJ* կիրակէէ (*I* կիրակէէ) ի կիրակի / *Yb* կիրակէ ի կիրակի / *n* ի կիրակէէ ի կիրակի / *km* կիրակէէ եւ ի կիրակէ / *egpq* կիրակէի (*pq* կիրակէէ) ի կիրակի / *ú* կիրակէ ի կիրակի / *l* կիրակէի ի կիրակէ / *hor* կիրակէէ (*h* կիրակէէ) ի կիրակէ (*lo չիբ* ի կիրակէ) / *rawgh AUWacf-ից, մնացած ճեռագրերը*՝ կիրակէէ ի կիրակէ
15 *Q* եւ *փիս* ի
16 *m չիբ* կամ / *efgq* կամ ի խորհրդէ / *k* կամ ի խորհուրդ / *Wn* կամ խորհրդույ
17 *abcmps* խորհրդէ
18 *M չիբ* ի
19 *IJ* յաւելի
20 *b* պատասխանի *փիս* հարցումն
21 *ó* որժամ
22 *Y* հարկաւորի արտաքոյ եկեղեցոյ / *CDGHac* արտաքոյ
23 *CDGH* ի եկեղեցւոյ (*H* եկեղեցոյ) / *MQan* յեկեղեցւոյ / *Xöbefghloqrs* եկեղեցոյ
24 *Yú* զխորհուրդ
25 *Y* արգելանաց / *ó* արգելանոց / *f* արգելակաց
26 *OWp չիբ* կամ հիւանդաց

27 *q* հիւանդականաց
28 *Y* զնաշակման / *ú* նաշակման
29 *ú չիբ* կամ
30 *ó* ետոյ / *b* գլխոյ
31 *QYachklmors* զգոհութեանն / *b* գոհութեան
32 *M* յաղթսն / *abckmoqs* աղաւթս / *hlpr* աղթս
33 *c* մատուցանեն
34 *b* հարցումն *փիս* պատասխանի
35 *ú* թէ ասել / *bq* առնել *փիս* ասել
36 *ú* նաշակման / *eg* զնաշակմանն միայն
37 *b* պատասխանի *փիս* հարցումն
38 *hl չիբ* ֆահանայ
39 *c* յոր
40 *befgq չիբ* է
41 *begq* կամիցի (*q* իցի) արգելել (*b* արգելեալ *e* արգել) *փիս* կամ խցարգել
42 *G չիբ* եւ
43 *p չիբ* առ ի
44 *bq* իւրով
45 *R* կատարեալ
46 *IQRSXWöln* զհաղորդութեան / *ú* հաղորդութեան / *Ybkmq* զհաղորդութիւնն
47 *úkmps* զոհանալոյն / *bq* զգոհանալոյն
48 *IWefgq* յաղթս / *hlor* աղթսն / *Y* զաղթսն
49 *KLMQRSTUYZöbqqr* արգելանի
50 *H չիբ* անդ
51 *bq* կամեսցի այն *փիս* կամ ի սեան
52 *KLMQRSTXYZó* ի սեանն
53 *OWabceghklmpqrs* թէ
54 *K* մատուցանողի / *p* մատուցին
55 *bq* այնոքիկ / *eg* այսոցիկ / *hlo* այսոք
56 *b* պատշաճեն
57 *b* հարցումն *փիս* պատասխանի

25 ՈՀԱ (ՈԿԵ) ԺԲ. Հարցումն⁵. Թի մատրունս⁷, յորս⁸ սեղան⁹ հաստատեալ է 10եւ գործն¹¹ իւր ոչ¹² գործի հանապազ ի վերայ, ոչ քահանայ առընթեր եւ¹³ ոչ¹⁴ սպասաւորութիւն, այլ¹⁵ մի աւր 16ի տարւոջն երթան¹⁷ պատարագ¹⁸ մատուցանել¹⁹. արժան է ի պատուի²⁰ ունել, թէ շարժել²¹:

26 Պատասխանի²². Շարժել²³ արժան է, 24գի մինչ հանապազ գործն²⁵ ի վերայ չկատարի²⁶, նա արհամարհեալ 27է ոչ սեղան:

27 ՈՀԲ (ՈԿԶ) ԺԳ. Հարցումն²⁸. Թէ²⁹ անխիղճ³⁰ պա՞րտ է համարել³¹ գծէթդ³², որ

բերեն³³ յԱսորւոց³⁴ ապուղայիւբ³⁵ 36մեռելոտուվբ եւ անսուրբ անասնոց, թէ ոչ:

28 Պատասխանի. Անխիղճ պարտ է լինել³⁷, գի բազում ինչ յանսրբոց³⁸ առաւել³⁹ պատուական⁴⁰ է մարդկան քան զսրբոցն, որպէս⁴¹ փղոսկր⁴² եւ ապրեշում⁴³ եւ ընձենի⁴⁴ եւ այլբ⁴⁵:

29 ՈՀԳ (ՈԿԷ) ԺԴ. Հարցումն⁴⁶. Թէ⁴⁷ պա՞րտ է յայնմ⁴⁸ 49ձիթոյ յաւելուլ⁵⁰ ի⁵¹ մկրտութեան⁵² ձէթն եւ 53այնու կնքել

1 R Գաղատիական / Y Գաղատիական / ABCDEFGHIJKL-MOPQRSTUVWXYZWóúñ áβηαγγεբրում գնաշակմանն բառը տեղում չէ, այն յաջորդում է նախորդ տողի վերջին բառին, այսպէս՝ պատշանին գնաշակմանն
2 bq ասելն
3 FIUWn գգոհութեան / KLMQRSTXYZó գգոհութիւն / ú գգովութեան / P եւ գգոհութեանն ... սեղան
4 bq չիբ է
5 b չիբ հարցումն
6 OWbp չիբ ի / R ի մատրունս / U ի մատրուննս
7 OWbp գմատրունս
8 Ubcfgmpq յոր / V յորո / k որ
9 Yp սեղանն / hlor սեղանս / U չիբ սեղան
10 l եւ ի գործն
11 bq գգործն
12 r ոչ է
13 ú չիբ եւ
14 ú չիբ ոչ
15 B այդ
16 CDGHYóabcefgghlqr ի տարոջն / ú ի տարւոջ
17 DGH երթայն
18 abcefgq չիբ պատարագ
19 U մատուցանենն
20 E պատուի / bfg պատիւ / c պատի / hlo պարուի փխ պատուի
21 O շարժել փխ շարժել
22 b չիբ պատասխանի
23 O շարժել / W գարժել
24 ó մինչ գի
25 úb գգործն
26 b չի կատարի
27 ó ոչ է սեղան
28 b պատասխանի փխ հարցումն

29 b եթէ / n չիբ բէ
30 RUC անխիղճ
31 a համարեալ
32 úr գծէթն / b գծէթս / gkmps գծէթ
33 KLMQRTZ բեռնն / Só բոնն փխ բերնն
34 BCDEGHJLMYúabefg յասորոց / Qóhlor ասորոց / Vkmps ասորոց / R յաւորոց / eg յատրաց / n յատրոյ
35 AKLMORSTZWón ապուղացիւբ / IJ ապիւղացիւբ / PY ապուղացիւբ / Q պպուղացիւբ / Vú ապիւղացիւբ / X ապուղացիւբ / U ապողացիւբ / bq ապողացիւբ / eg ապողանիւբ / f ապողայիւբ / Go ապուղայիւբ
36 G եւ մեռելոտիւբ / BCDEFGYWabefghklmopqrs մեռելոտիւբ / U մեռելոտուվբ / ón մեռելոտուվբ / c մելմեռելոտիւբ եւ անսուր բան փխ մեռելոտուվբ անսուրբ
37 óú լինիլ
38 IJKLMQRSXYZóúegkmnpq անսրբոց / bq յանսրբոցն
39 abefg որ առաւել (c առաւիլ)
40 U պատուականն / ó չիբ պատուական
41 ó չիբ որպէս
42 YZ փղոսկր / W գփղոսկր / p փղոսկրի / bq փղոսէր (eg փղուէր) փխ փղոսկր
43 CDH ապրիշում / k ապիրշումն / c ապրիշումն / rs ապրէշումն / pացի BEFGbefsգ-ից, մնացած áβηαγγεբրը՝ ապրեշումն
44 Z ընձենի
45 ó այլըն / abcefgghlnoqr այլբն
46 k հարցում / b պատասխանի փխ հարցումն
47 b եթէ / q չէ փխ բէ
48 EGV այնմ / b յայսմն
49 I áիթոյ / ó áբթոյ / bq áիբենոյ / Q չիբ áիթոյ... ի մկրտութեան
50 ó աւելուլ
51 ú չիբ ի
52 mps ի մկրտութեանն
53 ackmps այնի / bq այնիւ կնքեալ գմարդիբ

զմարդիկն¹ կամ թէ ²բնաւ պարտիցէ յաւե-
լուածովք³ վարել:

30 Պատասխանի⁵. ⁶Ոչ է պարտ ⁷վարել
յաւելուածովք⁸, զի ունայնանայ⁹ շնորհն¹⁰
եւ յանգիտութիւն¹¹ կրթի¹², այլ¹³ պարտ է
յամենայն¹⁴ տարւոջ¹⁵ ի¹⁶ ¹⁷հայրապետէն
ընդունել, ըստ կանոնական¹⁸ հրամանի¹⁹
սուրբ հաւրն²⁰ Սահակայ:

31 ՈՅ Դ (ՈԿԸ) ԺԵ. Հարցումն²¹. Զքա-
ռասունս²², զոր²³ կատարէ²⁴ աշխարհ²⁵
վասն մեռելոց²⁶, արժա²⁷ն է²⁸ յիրաւի²⁹
համարել եւ գովել³⁰, թէ ոչ, եւ³¹ կամ ուս-

տի³² իցէ հրամանդ³² այդորիկ³³:

32 Պատասխանի³⁴. Կարի³⁵ քաջ
³⁶պարտ է³⁷ յիրաւի³⁸ համարել, ³⁹գովել եւ
յորդորել⁴⁰, վասն⁴¹ զի առաքելական⁴² է⁴³
⁴⁴հրամանդ եւ աւանդութիւնդ⁴⁵: 33 Այս
⁴⁶ասպարէսք են նահատակաց⁴⁷ սուրբ
հարցն ⁴⁸ի սուրբ Հոգւոյն⁴⁹, որ⁵⁰ ⁵¹եւ մեզ⁵²
ծարակելոցս⁵³ արբուցանէ առ ⁵⁴ի բժշկել
⁵⁵զմարմնական վէրս⁵⁶ եւ թեթեւացուցա-
նել զբեռն Հոգւոց⁵⁷, ⁵⁸զոր մեղաւորս միա-
համուռ⁵⁹ ասացից⁶⁰, որ է⁶¹ ըստ ախտից⁶²
մերոց:

1 *o* գմարդիկն / *c* գմարդիկ / *eg* գմարդիք / *kn*
գմարդիկիքն
2 *p* պարտիցէ բնաւ
3 *D* յամելուածովք / *o* աւելուածովք
4 *Y* վարիլ *U* չիք վարել ... յաւելուածովք
5 *b* հարցումն *phi*ս պատասխանի / *m* չիք պա-
տասխանի
6 *q* չէ
7 *Y* վարիլ / *abcefgkmpqs* յաւելուածովք վարել (*f*
վարիլ)
8 *o* աւելուածովք
9 *Unqr* ունայնայ / *Y* ունայնանայ / *o* ունայնայնայ
/ *egm* յունայնանայ
10 *KY* շնորհիքն / *u* շնորհ
11 *GLops* անգիտութիւն
12 *CDGH* կրթէ
13 *ABF* այլ
14 *Idegprs* ամենայն
15 *CDGHYobcefgghd* տարւոջ / *U* տարիոջ
16 *u* չիք ի
17 *p* հայրապետէն աոցեն ընդունել
18 *n* կանոնական / *P* տէրունական *phi*ս կանո-
նական
19 *bhlo* հրամանիքն
20 *o* հայրապետին *phi*ս հարցն
21 *k* հարցում / *b* պատասխանի *phi*ս հարցումն
22 *DGH* ի բառասունս
23 *eg* զորս
24 *u* կատարեն / *X* պաշտէ *phi*ս կատարէ
25 *Qhlo* յաշխարհ / *u* աշխարհի
26 *Uhlor* մեռելոյ
27 *Q* յարժան
28 *q* չիք է
29 *Wueg* իրաւի / *a* յիրաւիր
30 *U* թողիլ *phi*ս գովել
31 *Yohlor* չիք եւ

32 *bcq* հրաման
33 *l* այդորիկ / *Yu* այդ (*c* անդ) *phi*ս այդորիկ
34 *b* չիք պատասխանի
35 *OW* զարի (*I* կատար) *phi*ս կարի
36 *B* պարտ է ... աւանդութիւնդ *in*բրեւի լուսանց-
ում
37 *q* չիք է
38 *Qh* իրաւի
39 *Qobcefgghkloqrs* եւ գովել եւ / *Y* չիք գովել
40 *o* որդորել
41 *hlor* չիք վասն
42 *Un* առաքելական
43 *q* չիք է
44 *q* հրամանի եւ աւանդութեանդ
45 *b* դաւանութիւնդ *phi*ս աւանդութիւնդ
46 *c* ասպարէզք / *l* ասպարէք / *o* ասպարէք / *b*
պարտ է զբեռն *phi*ս ասպարէք եւ
47 *a* նահատակութեան / *beg* նահատակացն
48 *R* կրկնուած է' ի սուրբ հոգւոյն
49 *CDGHUYbchlor* հոգւոյն
50 *hlo* զոր / *u* չիք որ
51 *V* եւ ի մեզ / *u* չիք եւ մեզ ծարակելոցս արբու-
ցանէ
52 *nr* մեծ *phi*ս մեզ
53 *G* ծարակելոցս / *U* ծառակելոյս / *k* ծարակելոցն
54 *o* ի բժշկելոյ
55 *K* զմարմնական է վէրս
56 *ackmps* վէր
57 *CDGHRXYobcefgor* հոգոց / *Uh* հոգոյ / *lo* հոգւոյ
58 *befgq* զոր ի մեղաց եւ միահամուռ
59 *J* միահամուռս
60 *o* ասաց / *g* ասից
61 *r* չիք է
62 *D* ախտից / *N* ախտիցս / *lo* ուխտից *phi*ս ախ-
տից

ՑԱՆԿԵՐ

ՍՈՒՐԲԳՐԱՅԻՆ ՅՂՈՒՄՆԵՐ

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՑԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՏՈՅՍԱՆՈՒՆՆԵՐ

ՍՈՒՐԲԳՐԱՅԻՆ ՅՂՈՒՄՆԵՐ

Ծն. Ա 1 53, 315	Ծն. ԻՁ 24 166	Բ Օ թ. Ժ 12 120
Ծն. Ա 9 753	Ծն. ԻԷ 28 715	Բ Օ թ. ԺՁ 3 678
Ծն. Ա 10 753	Ծն. ԻԷ 39 715	Բ Օ թ. ԺՁ 16 577
Ծն. Ա 11 682	Ծն. ԼԲ 23-24 203	Բ Օ թ. ԻԸ 66 29, 303, 1213
Ծն. Ա 14 736, 762, 774	Ծն. ԼԲ 30-31 203	Բ Օ թ. ԼԲ 6 150
Ծն. Ա 16 678, 764	Ծն. ԽԹ 10 156	Բ Օ թ. ԼԲ 22 565
Ծն. Ա 26 52, 53, 79, 121, 703	Ծն. ԽԹ 11 1290	Բ Օ թ. ԼԲ 23 565
Ծն. Ա 27 53	ԵԼ Ի 14 549	Բ Օ թ. ԼԲ 24 565
Ծն. Բ 19 252	ԵԼ Ե 3 77	Բ Օ թ. ԼԲ 39 90, 235
Ծն. Բ 24 27	ԵԼ Գ 6 54	Բ Օ թ. ԼԳ 13 750
Ծն. Գ 9 244, 245, 248, 312, 445	ԵԼ Գ 14 66, 152, 235, 312	Բ Օ թ. ԼԳ 8-9 203
Ծն. Գ 18 278	ԵԼ Գ 15 152	Ա Թ ա գ. Ը 7 133
Ծն. Գ 19 291	ԵԼ Գ 18 77	Ա Թ ա գ. Ը 8 28
Ծն. Գ 9 245, 246, 248, 445	ԵԼ Գ 10 101	Բ Թ ա գ. ԻԳ 15 1268
Ծն. Գ 10 248	ԵԼ Գ 2 235	Բ Թ Է. Ա 10 1157
Ծն. Գ 19 875	ԵԼ Գ 6 56	Գ Թ ա գ. Ը 60 146, 149
Ծն. Գ 21 875	ԵԼ Գ 23 439	Գ Թ ա գ. ԺԹ 15 57
Ծն. Ձ 3 109	ԵԼ Ժ 2 272	Գ Թ ա գ. ԺԹ 23 720
Ծն. Ձ 9 725	ԵԼ ԺԲ 1 677, 678	Գ Թ ա գ. ԺԹ 34 166
Ծն. Թ 25 876	ԵԼ ԺԲ 3 677	Գ Թ ա գ. Ի 6 166
Ծն. ԺԱ 7 53	ԵԼ ԺԲ 6-7 677	Յ. Թ. Թ 6 719, 752
Ծն. ԺԲ 1 725	ԵԼ ԺԵ 21 445	Յ. Թ. Ժ 13 81
Ծն. ԺԲ 3 121	ԵԼ Ի 3 198	Յ. Թ. Ժ 8 79
Ծն. ԺՁ 552	ԵԼ ԽԱ 4 198	Յ. Թ. ԻԸ 7 702
Ծն. ԺՁ 11 528	Ղ Է. ԺԳ 49 32	Յ. Թ. ԼԸ 6 717, 751
Ծն. ԺՁ 12 829	Ղ Է. ԺԸ 2-4 38	Յ. Թ. ԼԸ 8-12 754
Ծն. ԺՁ 12 528	Ղ Է. ԺԸ 10 39	Յ. Թ. ԼԸ 19 719, 752
Ծն. ԺԸ 20-21 245	Ղ Է. ԺԸ 11 38	Յ. Թ. ԼԸ 33 750
Ծն. ԺԸ 9 445	Ղ Է. ԺԸ 15 39	Յ. Թ. Խ 10 261
Ծն. ԺԸ 27 101	Ղ Է. ԻԵ 36 1246	Յ. Թ. Խ 19 261
Ծն. ԺԹ 24 53	Ղ Է. ԻՁ 12 215	Յ. Թ. Խ 20 271
Ծն. ԻԵ 1-6 552	Ղ Է. ԻՁ 19 715, 750	Յ. Թ. Խ 21 261
Ծն. ԻԵ 13 529	Թ Է. ԼԱ 3-5 529	Յ. Թ. Խ 24 261
Ծն. ԻԵ 14 529	Թ Է. ԻԱ 8 180	Յ. Թ. ԽԲ 2 81
Ծն. ԻԵ 15 529	Թ Է. ԻԳ 17 122	Ս ա գ. Բ 1 293
Ծն. ԻԵ 16 529	Բ Օ թ. Գ 35 146, 149	Ս ա գ. Բ 7 156, 159, 315
Ծն. ԻԵ 18 528	Բ Օ թ. Գ 39 146, 149	Ս ա գ. Բ 8 188
	Բ Օ թ. Ձ 4 198, 66	Ս ա գ. Ձ 9 550
	Բ Օ թ. Ձ 5 120	Ս ա գ. Է 10 68
	Բ Օ թ. Ձ 15 279	Ս ա գ. Է 16 272

- ሀሳብ ለ 10 279
 ሀሳብ ለ 4 724
 ሀሳብ ለ 1 446
 ሀሳብ ለ 3 550
 ሀሳብ ለ 1 274
 ሀሳብ ለ 10 149, 325, 1152
 ሀሳብ ለ 8 157
 ሀሳብ ለ 45-46 203
 ሀሳብ ለ 5 874
 ሀሳብ ለ 2 55
 ሀሳብ ለ 25 332
 ሀሳብ ለ 7 271
 ሀሳብ ለ 5 810, 826
 ሀሳብ ለ 2 717, 751
 ሀሳብ ለ 8 35
 ሀሳብ ለ 4 540
 ሀሳብ ለ 7 20
 ሀሳብ ለ 5 18
 ሀሳብ ለ 7 280
 ሀሳብ ለ 2 265
 ሀሳብ ለ 6 53, 78, 79, 200
 ሀሳብ ለ 2 850
 ሀሳብ ለ 22 1141
 ሀሳብ ለ 10 80
 ሀሳብ ለ 10 265
 ሀሳብ ለ 7-8 827
 ሀሳብ ለ 3 157
 ሀሳብ ለ 4 157
 ሀሳብ ለ 7 82, 131, 157, 55
 ሀሳብ ለ 8 55, 157, 162, 163, 216
 ሀሳብ ለ 11-12 167
 ሀሳብ ለ 6 158
 ሀሳብ ለ 8 1267
 ሀሳብ ለ 9 82
 ሀሳብ ለ 15 152
 ሀሳብ ለ 3 201, 34
 ሀሳብ ለ 12 103
 ሀሳብ ለ 13 104
 ሀሳብ ለ 3 447, 448
 ሀሳብ ለ 4 447
 ሀሳብ ለ 7 272
 ሀሳብ ለ 8 834
 ሀሳብ ለ 3 248
 ሀሳብ ለ 13 577
 ሀሳብ ለ 2 885
 ሀሳብ ለ 15 435
 ሀሳብ ለ 19 435
 ሀሳብ ለ 18-19 549
 ሀሳብ ለ 17 121, 154, 279
 ሀሳብ ለ 6 1267
 ሀሳብ ለ 4 718, 752
 ሀሳብ ለ 9 287
 ሀሳብ ለ 2 34
 ሀሳብ ለ 15-16 204
 ሀሳብ ለ 19-20 204
 ሀሳብ ለ 5 271
 ሀሳብ ለ 6 305
 ሀሳብ ለ 10 176
 ሀሳብ ለ 12 176
 ሀሳብ ለ 28 156
 ሀሳብ ለ 30 156
 ሀሳብ ለ 37-38 156
 ሀሳብ ለ 49 291
 ሀሳብ ለ 1-3 153
 ሀሳብ ለ 8 1288
 ሀሳብ ለ 5 375
 ሀሳብ ለ 2-3 437
 ሀሳብ ለ 22 447
 ሀሳብ ለ 24 781
 ሀሳብ ለ 26 273
 ሀሳብ ለ 29-30 243
 ሀሳብ ለ 31 243
 ሀሳብ ለ 32 719, 752
 ሀሳብ ለ 35 243
 ሀሳብ ለ 9 722, 754
 ሀሳብ ለ 24 513
 ሀሳብ ለ 3 108
 ሀሳብ ለ 10 1155
 ሀሳብ ለ 4 262
 ሀሳብ ለ 3 24, 118, 150
 ሀሳብ ለ 2 781
 ሀሳብ ለ 1-8 447
 ሀሳብ ለ 3 140
 ሀሳብ ለ 4 88
 ሀሳብ ለ 12 287
 ሀሳብ ለ 13 287
 ሀሳብ ለ 15 280, 287, 288
 ሀሳብ ለ 27 435
 ሀሳብ ለ 121 830
 ሀሳብ ለ 46 327
 ሀሳብ ለ 73 79
 ሀሳብ ለ 91 170
 ሀሳብ ለ 5 1141
 ሀሳብ ለ 9 353
 ሀሳብ ለ 11 156, 157
 ሀሳብ ለ 15 88
 ሀሳብ ለ 6 140, 61
 ሀሳብ ለ 7 765
 ሀሳብ ለ 8 744, 763
 ሀሳብ ለ 7 81
 ሀሳብ ለ 21-22 121
 ሀሳብ ለ 10 518
 ሀሳብ ለ 10 81, 103
 ሀሳብ ለ 5 55
 ሀሳብ ለ 6 120
 ሀሳብ ለ 20 36
 ሀሳብ ለ 1 447, 448
 ሀሳብ ለ 2 171, 447
 ሀሳብ ለ 5 596
 ሀሳብ ለ 7 596
 ሀሳብ ለ 32 877
 ሀሳብ ለ 5 593
 ሀሳብ ለ 7 593
 ሀሳብ ለ 10 594, 597
 ሀሳብ ለ 1 26, 270
 ሀሳብ ለ 9 273
 ሀሳብ ለ 15 776
 ሀሳብ ለ 29 440
 ሀሳብ ለ 7 721, 753
 ሀሳብ ለ 8 102, 327
 ሀሳብ ለ 17 1153
 ሀሳብ ለ 2 446
 ሀሳብ ለ 11 352
 ሀሳብ ለ 9 224
 ሀሳብ ለ 10 224
 ሀሳብ ለ 1 352
 ሀሳብ ለ 3 515

ጥ. 5-7 550	ጥ. 3 173	ጥ. 24 1246
ጥ. 1-2 515	ጥ. 5 214	ጥ. 20 878
ጥ. 5 515, 544	ጥ. 6-8 193	ጥ. 11 877
ጥ. 16 24	ጥ. 9-10 175	ጥ. 19 366
ጥ. 2 199	ጥ. 10 128	ጥ. 24 78, 140
ጥ. 10 293	ጥ. 26 149, 247	ጥ. 15 287
ጥ. 19-20 552	ጥ. 28 231	ጥ. 27 287
ጥ. 3 14, 88	ጥ. 4 24	ጥ. 17 149
ጥ. 20 196, 270	ጥ. 3 258	ጥ. 14-15 156
ጥ. 21 270	ጥ. 8 25, 206	ጥ. 10 838
ጥ. 1 320, 83	ጥ. 9 148	ጥ. 20 32
ጥ. 2 1154	ጥ. 11 53	ጥ. 48 293
ጥ. 3 76, 320, 873, 874, 1154	ጥ. 2 150	ጥ. 51-52 293
ጥ. 4 1154	ጥ. 6 198	ጥ. 27 128
ጥ. 8-9 83, 320	ጥ. 2 271	ጥ. 2 121
ጥ. 14 34, 56, 90, 129, 161, 163, 315, 1213	ጥ. 5 24, 235	ጥ. 7 565
ጥ. 15 163	ጥ. 11 24	ጥ. 23 535, 552
ጥ. 3 221	ጥ. 14 129	ጥ. 24 535
ጥ. 4 235	ጥ. 19 24	ጥ. 44 156
ጥ. 9-10 270	ጥ. 11 206	ጥ. 26 447
ጥ. 18 332	ጥ. 16 54, 81	ጥ. 6 149
ጥ. 2 1155	ጥ. 1 129	ጥ. 26 448
ጥ. 6 56, 121, 122, 129, 155, 158, 221, 237	ጥ. 6 91	ጥ. 57 448
ጥ. 7 156	ጥ. 12 280	ጥ. 4 534
ጥ. 13-14 273	ጥ. 5 101	ጥ. 5 534
ጥ. 1 156	ጥ. 13 149, 158, 247	ጥ. 6 534
ጥ. 2 80, 273	ጥ. 2 28, 296	ጥ. 7 534
ጥ. 3 273	ጥ. 4 100	ጥ. 13 196, 205
ጥ. 9 874	ጥ. 6 261	ጥ. 14 205
ጥ. 3 80	ጥ. 7 34, 207, 261, 296	ጥ. 9 293
ጥ. 9 272	ጥ. 8 29, 101, 207	ጥ. 10 293
ጥ. 1 552	ጥ. 9 261, 304	ጥ. 1 40
ጥ. 8 194	ጥ. 12 277	ጥ. 4 40
ጥ. 19 175	ጥ. 6 122	ጥ. 12 121, 148
ጥ. 1 33	ጥ. 1 55, 129, 159, 175	ጥ. 9 149
ጥ. 4 128, 148	ጥ. 2 159	ጥ. 4 79
ጥ. 5 128, 175	ጥ. 1 34	ጥ. 9 148
ጥ. 6 175	ጥ. 1 140	ጥ. 28 26, 93, 109, 202
ጥ. 7 33	ጥ. 14 565	ጥ. 19 80
ጥ. 16 57	ጥ. 21 565	ጥ. 13 155
ጥ. 35 166	ጥ. 5 151	ጥ. 19 403
	ጥ. 13 80, 236	ጥ. 10 367
		ጥ. 11-12 156

ርዕይ · 18 24
 ጳጳሱ · 7 560
 ሆኑት · 2 515
 ሆኑት · 1 168
 ሆኑት · 2 121, 154, 155
 ሆኑት · 4 121
 ሆኑት · 14-15 168
 ሆኑት · 15 88, 270
 ሆኑት · 9 2 160
 ሆኑት · 7 1246
 ሆኑት · 18 878
 ሆኑት · 10 1155
 ሆኑት · 6 279
 ሆኑት · 9 1290
 ሆኑት · 10 108
 ሆኑት · 6 35
 ሆኑት · 4 262
 ሆኑት · 5 262
 ሆኑት · 6 99, 152
 ሆኑት · 36 34, 125, 164, 1155, 1213
 ሆኑት · 37 11, 34, 146, 164, 1213
 ሆኑት · 38 34, 125, 131, 146, 164, 1155, 1213
 ሆኑት · 2-3 156
 ሆኑት · 36 353
 ሆኑት · 7 78
 ሆኑት · 9 14 327

 ሆኑት · 16 551
 ሆኑት · 25 423
 ሆኑት · 35 565
 ሆኑት · 1 123, 165, 259
 ሆኑት · 18 148, 260, 315
 ሆኑት · 20 99, 123, 167, 439
 ሆኑት · 21 99, 133, 154, 167
 ሆኑት · 23 34, 56, 94, 99, 161, 260
 ሆኑት · 1 168, 315
 ሆኑት · 2 157
 ሆኑት · 5 168

ሆኑት · 6 121, 155, 438, 439
 ሆኑት · 3 173
 ሆኑት · 11-12 168
 ሆኑት · 14 278
 ሆኑት · 16 129
 ሆኑት · 17 95, 163, 177, 185, 279, 312, 316, 329
 ሆኑት · 1 316
 ሆኑት · 4 256
 ሆኑት · 6 261
 ሆኑት · 17 261
 ሆኑት · 22 292
 ሆኑት · 9 121
 ሆኑት · 20 352
 ሆኑት · 6 549
 ሆኑት · 15-16 260
 ሆኑት · 23 193
 ሆኑት · 29 280
 ሆኑት · 17 100
 ሆኑት · 2 169
 ሆኑት · 3 160, 169
 ሆኑት · 25 175
 ሆኑት · 26 175, 280
 ሆኑት · 28 169
 ሆኑት · 31-32 169
 ሆኑት · 4-5 175
 ሆኑት · 16 228
 ሆኑት · 17 228
 ሆኑት · 24 176
 ሆኑት · 27 228
 ሆኑት · 16 81, 121
 ሆኑት · 20 67, 206
 ሆኑት · 29-30 169
 ሆኑት · 32-33 169
 ሆኑት · 34 271
 ሆኑት · 39 266
 ሆኑት · 6 290
 ሆኑት · 25 711
 ሆኑት · 27 176, 237, 269
 ሆኑት · 28 159
 ሆኑት · 28-29 170
 ሆኑት · 29 182
 ሆኑት · 5-6 170

ሆኑት · 20 265
 ሆኑት · 27 170
 ሆኑት · 29-30 1243
 ሆኑት · 41-42 1142
 ሆኑት · 47-50 205
 ሆኑት · 40-42 171
 ሆኑት · 31 280
 ሆኑት · 24 103
 ሆኑት · 33 246
 ሆኑት · 34 236, 246
 ሆኑት · 13 171, 235, 245, 246, 274
 ሆኑት · 14-17 171
 ሆኑት · 18 332
 ሆኑት · 21 267, 281
 ሆኑት · 22 265, 267, 269, 274, 277, 282
 ሆኑት · 23 265, 267, 269, 274, 277, 282
 ሆኑት · 24 274
 ሆኑት · 27 99, 171, 206, 274
 ሆኑት · 28 274
 ሆኑት · 1-3 274
 ሆኑት · 5 95, 275, 329, 1263
 ሆኑት · 7-8 275
 ሆኑት · 19 249
 ሆኑት · 21 267
 ሆኑት · 23-24 171
 ሆኑት · 25 149, 171
 ሆኑት · 16 11
 ሆኑት · 15 81
 ሆኑት · 18 265, 267, 281
 ሆኑት · 19 281
 ሆኑት · 20-21 275
 ሆኑት · 22 268, 275, 287
 ሆኑት · 23 268, 276
 ሆኑት · 24-27 276
 ሆኑት · 28 276
 ሆኑት · 31 228
 ሆኑት · 1 1289
 ሆኑት · 7 1290
 ሆኑት · 9 228, 445, 1291

Մարտի 10	1291	Մարտի 19	67, 68, 78, 81, 208, 1291	Մարտի 18	703
Մարտի 11	1291	Մարտի 20	132	Մարտի 34	271, 283
Մարտի 19	235	Մարտի 3	173	Մարտի 36	267, 268, 280, 283
Մարտի 34-39	545	Մարտի 11	279, 544	Մարտի 38	258, 264, 285
Մարտի 37	245, 545	Մարտի 22	280	Մարտի 58	270
Մարտի 29	210	Մարտի 24	1291	Մարտի 62	99, 1157
Մարտի 32	54, 176	Մարտի 41-42	160	Մարտի 13	304
Մարտի 37	120	Մարտի 21	228	Մարտի 20	703
Մարտի 45	228	Մարտի 22	228	Մարտի 28	277
Մարտի 39	435	Մարտի 8-9	175	Մարտի 34	113, 268, 55
Մարտի 3	234	Մարտի 27-28	1243	Մարտի 37	300
Մարտի 6-8	375	Մարտի 31-35	205	Մարտի 39	294, 300
Մարտի 27	353	Մարտի 38	175	Ղարսի 2	131, 134
Մարտի 32	245	Մարտի 40	280	Ղարսի 3	548
Մարտի 36	234, 237, 245, 247	Մարտի 41	302	Ղարսի 14-16	173
Մարտի 7	446	Մարտի 39	176	Ղարսի 21-23	674
Մարտի 13	375	Մարտի 41	302	Ղարսի 27	166, 90, 92
Մարտի 27	595, 597	Մարտի 9	38 236	Ղարսի 31	216
Մարտի 31	99	Մարտի 4	246	Ղարսի 32	173, 228
Մարտի 34	446	Մարտի 5	236, 246	Ղարսի 33	173
Մարտի 40	133	Մարտի 27	246	Ղարսի 34	99, 173
Մարտի 41	193, 446	Մարտի 35	266	Ղարսի 35	173
Մարտի 21	703	Մարտի 37	193	Ղարսի 35	120, 90, 99
Մարտի 25	266	Մարտի 38	206	Ղարսի 37	1156
Մարտի 38	271, 283	Մարտի 6	329, 1263	Ղարսի 41	174
Մարտի 39	267, 268, 280, 283	Մարտի 7	312, 316, 544, 1263	Ղարսի 42	110, 174
Մարտի 41	258, 264, 285	Մարտի 22	81	Ղարսի 43	174
Մարտի 61	270	Մարտի 30	267	Ղարսի 76-79	173
Մարտի 63	172	Մարտի 33	265, 267, 281	Ղարսի 80	235
Մարտի 64	99, 172, 1157	Մարտի 34	281	Ղարսի 7	90
Մարտի 24	264	Մարտի 38	268, 287	Ղարսի 8	315
Մարտի 25	299	Մարտի 39	268	Ղարսի 11	26, 155, 1258
Մարտի 46	113, 268, 55	Մարտի 14	235	Ղարսի 12	155
Մարտի 50	172, 272, 300	Մարտի 8	1291	Ղարսի 14	100, 194, 445, 447, 514
Մարտի 51, 52	172, 272	Մարտի 9	445	Ղարսի 22-24	90
Մարտի 54	294	Մարտի 27	176	Ղարսի 29	174
Մարտի 18	81	Մարտի 29	198, 66	Ղարսի 30	34
		Մարտի 30	120	Ղարսի 31-32	174
		Մարտի 37	228	Ղարսի 40	324
		Մարտի 1	238	Ղարսի 52	235
		Մարտի 32	234, 237, 247	Ղարսի 9	6 214

- Ղարկ. Գ 16-17 168
 Ղարկ. Գ 22 129, 279
 Ղարկ. Գ 23 671
 Ղարկ. Գ 4 256
 Ղարկ. Գ 9-10 261
 Ղարկ. Գ 18 55, 129
 Ղարկ. Գ 19 159
 Ղարկ. Գ 32 280
 Ղարկ. Գ 34 1291
 Ղարկ. Գ 44 103
 Ղարկ. Ե 13 160
 Ղարկ. Ե 22-23 175
 Ղարկ. Ե 36 228
 Ղարկ. Ե 37 228
 Ղարկ. Է 11-12 240
 Ղարկ. Է 13 240, 241
 Ղարկ. Է 14 160, 240, 241, 302
 Ղարկ. Է 15-16 240
 Ղարկ. Է 21-22 175
 Ղարկ. Ը 24 175
 Ղարկ. Ը 45 235
 Ղարկ. Ը 52 176
 Ղարկ. Ը 55 302
 Ղարկ. Թ 18 246
 Ղարկ. Թ 22 99
 Ղարկ. Թ 24 266
 Ղարկ. Թ 26 206
 Ղարկ. Թ 59 29
 Ղարկ. Ժ 3 121
 Ղարկ. Ժ 16 133, 193
 Ղարկ. Ժ 18 296
 Ղարկ. Ժ 21 711
 Ղարկ. Ժ 22 68, 176, 237, 269
 Ղարկ. Ժ 27 120
 Ղարկ. Ժ 30-37 516
 Ղարկ. Ժ 42 437
 Ղարկ. ԺԸ 9 594, 596
 Ղարկ. ԺԸ 19 170
 Ղարկ. ԺԸ 27 90
 Ղարկ. ԺԸ 31-32 1142
 Ղարկ. ԺԲ 6-9 169
 Ղարկ. ԺԲ 20-21 192
 Ղարկ. ԺԲ 32 37
 Ղարկ. ԺԲ 49 271
 Ղարկ. ԺԲ 50 268
 Ղարկ. ԺԲ 54 762
 Ղարկ. ԺԳ 27-28 193
 Ղարկ. ԺԳ 35 435
 Ղարկ. ԺԵ 7 194
 Ղարկ. ԺԷ 6 249
 Ղարկ. ԺԷ 32 266
 Ղարկ. ԺԷ 36-37 115
 Ղարկ. ԺԸ 31-33 265, 281
 Ղարկ. ԺԹ 23 595, 597
 Ղարկ. Ի 38 176
 Ղարկ. Ի 44 228
 Ղարկ. ԻԸ 25 375
 Ղարկ. ԻԲ 27 177
 Ղարկ. ԻԲ 40 264
 Ղարկ. ԻԲ 42 267, 268, 281, 283
 Ղարկ. ԻԲ 48 277
 Ղարկ. ԻԲ 66 177
 Ղարկ. ԻԲ 67-69 177, 206
 Ղարկ. ԻԳ 28 277
 Ղարկ. ԻԳ 29 238
 Ղարկ. ԻԳ 42 301, 302
 Ղարկ. ԻԳ 46 278, 305
 Ղարկ. ԻԴ 5-6 1251
 Ղարկ. ԻԴ 7 267, 269
 Ղարկ. ԻԴ 39 92, 141
 Ղարկ. ԻԴ 40 92
 Յվա. Ը 1 130, 149, 153, 177, 179, 200, 543, 56
 Յվա. Ը 2 130, 177
 Յվա. Ը 3 78, 130, 153, 177, 200, 248, 1149
 Յվա. Ը 9 178
 Յվա. Ը 10 140, 178
 Յվա. Ը 11 178
 Յվա. Ը 12 184, 192
 Յվա. Ը 13 167
 Յվա. Ը 14 26, 32, 64, 92, 93, 103, 113, 124, 130, 161, 165, 178, 202, 214, 259, 295, 421, 543, 1155, 1211
 Յվա. Ը 15 178, 179
 Յվա. Ը 16 130, 178, 216
 Յվա. Ը 18 66, 85, 1155
 Յվա. Ը 19 173
 Յվա. Ը 23 173
 Յվա. Ը 29 224, 315
 Յվա. Ը 30 179, 206
 Յվա. Ը 32-34 179
 Յվա. Ը 43 29
 Յվա. Ը 45 29
 Յվա. Բ 2-4 244
 Յվա. Բ 7 244
 Յվա. Բ 21 129, 99
 Յվա. Բ 19 99, 129, 270, 286, 954
 Յվա. Գ 2 169
 Յվա. Գ 5 669
 Յվա. Գ 8 81
 Յվա. Գ 12 179
 Յվա. Գ 13 141, 179, 85, 1157
 Յվա. Գ 14 179, 303
 Յվա. Գ 15 99, 164, 179, 303
 Յվա. Գ 16 99, 128, 260, 420
 Յվա. Գ 29 350
 Յվա. Գ 31 201, 278
 Յվա. Գ 34 216
 Յվա. Գ 49 240
 Յվա. Ե 17 27, 235
 Յվա. Ե 19 103
 Յվա. Ե 23 68
 Յվա. Ե 45 1142
 Յվա. Զ 5 246
 Յվա. Զ 35 296, 422
 Յվա. Զ 38 152, 267
 Յվա. Զ 41 296, 324, 422
 Յվա. Զ 42 140
 Յվա. Զ 47 183
 Յվա. Զ 48 296, 422
 Յվա. Զ 50 296, 325
 Յվա. Զ 51 132, 195, 422

- Թվա.Ձ 52 132, 195, 325
 Թվա.Ձ 54 113, 132
 Թվա.Ձ 55 99, 132
 Թվա.Ձ 56 99, 422
 Թվա.Ձ 57 422
 Թվա.Ձ 58 132, 219
 Թվա.Ձ 59 132
 Թվա.Ձ 64 219
 Թվա.Ի 20 296
 Թվա.Ի 37 80, 293, 296
 Թվա.Ի 38 80, 236, 296
 Թվա.Ի 39 80
 Թվա.Ի 42 157
 Թվա.Բ 12 80
 Թվա.Բ 16 84
 Թվա.Բ 28 262
 Թվա.Բ 29 84, 129
 Թվա.Բ 36 81
 Թվա.Բ 40 99, 115, 158
 Թվա.Բ 41 97
 Թվա.Բ 42 85, 201
 Թվա.Բ 46 149, 261
 Թվա.Բ 48 140, 296
 Թվա.Բ 56 77
 Թվա.Բ 58 99, 131, 160, 206
 Թվա.Թ 35 1213
 Թվա.Թ 36 203
 Թվա.Թ 37 203, 1213
 Թվա.Ի 20 115
 Թվա.Ժ 10 99
 Թվա.Ժ 11 266
 Թվա.Ժ 14 261
 Թվա.Ժ 15 99, 261
 Թվա.Ժ 17 106, 261, 1251
 Թվա.Ժ 18 103, 106, 114, 121, 152, 233, 261, 266, 270, 286, 304, 1251
 Թվա.Ժ 30 199, 272, 54
 Թվա.Ժ 33 141, 228, 34
 Թվա.Ժ 35 215
 Թվա.Ժ 36 140, 215, 250
 Թվա.Ժ 38 129, 280, 85
 Թվա.ԺԸ 11 232, 244, 245, 247
 Թվա.ԺԸ 14 236, 244
 Թվա.ԺԸ 25 99, 269, 292, 303
 Թվա.ԺԸ 26 183
 Թվա.ԺԸ 33 100
 Թվա.ԺԸ 34 235, 244, 245, 247, 249, 296
 Թվա.ԺԸ 39 244, 249
 Թվա.ԺԸ 41-42 249, 272, 299
 Թվա.ԺԸ 43 160, 244
 Թվա.ԺԸ 44 244
 Թվա.ԺԸ 47 298
 Թվա.ԺԸ 50 262
 Թվա.ԺԲ 13 180
 Թվա.ԺԲ 23 180, 266
 Թվա.ԺԲ 24 180
 Թվա.ԺԲ 26 433
 Թվա.ԺԲ 27 266, 283
 Թվա.ԺԲ 28 299
 Թվա.ԺԲ 32 303
 Թվա.ԺԲ 35 327
 Թվա.ԺԲ 49 75
 Թվա.ԺԳ 18 265
 Թվա.ԺԳ 21 703
 Թվա.ԺԳ 27 277
 Թվա.ԺԳ 31 266
 Թվա.ԺԳ 1 183
 Թվա.ԺԳ 6 57, 99, 200, 292, 1256
 Թվա.ԺԳ 9 34, 54, 63, 153, 160, 199, 203, 224, 1213
 Թվա.ԺԳ 10 75, 85, 129, 140, 199, 262, 1155, 1213
 Թվա.ԺԳ 11 129, 140
 Թվա.ԺԳ 19 544
 Թվա.ԺԳ 23 197
 Թվա.ԺԳ 24 75
 Թվա.ԺԳ 26 54
 Թվա.ԺԳ 28 54, 75, 422
 Թվա.ԺԳ 30 251
 Թվա.ԺԳ 31 1152
 Թվա.ԺԵ 26 53, 67, 85
 Թվա.ԺԵ 27 1155
 Թվա.ԺԶ 5 1157
 Թվա.ԺԶ 10 1157
 Թվա.ԺԶ 13 66,85
 Թվա.ԺԶ 14 66, 67, 185, 1155
 Թվա.ԺԶ 15 103, 247, 272, 1155
 Թվա.ԺԶ 16 1157
 Թվա.ԺԶ 25 158
 Թվա.ԺԶ 28 34, 64, 85, 99, 201, 1157
 Թվա.ԺԶ 32 129, 85
 Թվա.ԺԶ 33 100, 296
 Թվա.ԺԻ 1 299
 Թվա.ԺԻ 3 29, 56
 Թվա.ԺԻ 5 205, 266
 Թվա.ԺԻ 6 81
 Թվա.ԺԻ 10 247, 273
 Թվա.ԺԻ 19 181
 Թվա.ԺԻ 21 129, 351, 433
 Թվա.ԺԻ 23 351
 Թվա.ԺԻ 24 351
 Թվա.ԺԲ 4 235, 277
 Թվա.ԺԲ 5 277
 Թվա.ԺԲ 7 277
 Թվա.ԺԲ 23 91
 Թվա.ԺԲ 37 277
 Թվա.ԺԹ 6 304
 Թվա.ԺԹ 27 277
 Թվա.ԺԹ 37 108
 Թվա.Ի 17 55, 64, 220, 227
 Թվա.Ի 22 209
 Թվա.Ի 27 243
 Թվա.Ի 28 115, 94
 Թվա.Ի 30 181
 Թվա.Ի 31 32, 181
 Թվա.ԻԸ 15-17 245
 Գործ Բ 24 56
 Գործ Բ 31 310
 Գործ ԺԳ 37 310

- Գործ. ԺԳ 36 421
 Գործ. Ը 1 263
 Գործ. Ը 7 234
 Գործ. Ը 11 108, 187
 Գործ. Բ 17 109, 202, 93
 Գործ. Բ 27 325
 Գործ. Բ 31 99, 149, 325, 1152
 Գործ. Բ 36 55
 Գործ. Գ 6 170
 Գործ. Ե 28 299
 Գործ. Է 49 140
 Գործ. Է 55 329
 Գործ. Ը 32 34
 Գործ. Ը 37 34
 Գործ. Թ 4 28
 Գործ. Թ 18 725
 Գործ. Ժ 38 210
 Գործ. ԺԳ 2 82
 Գործ. ԺԳ 4 82
 Գործ. ԺԳ 37 149
 Գործ. ԺԳ 25 288
 Գործ. ԺԷ 28 131
 Գործ. Ի 28 81, 131, 332, 81
 Գործ. ԻԸ 10-11 284
 Գործ. ԻԸ 25-26 83
 Հասմ. Ը 2 260
 Հասմ. Ը 3 95, 260
 Հասմ. Ը 7 514
 Հասմ. Ը 23 198
 Հասմ. Ը 25 198
 Հասմ. Բ 24 101
 Հասմ. Գ 8 286
 Հասմ. Գ 10 550
 Հասմ. Գ 28 68
 Հասմ. Ե 3 285
 Հասմ. Ե 6 262
 Հասմ. Ե 8 262
 Հասմ. Ե 10 19, 352, 544
 Հասմ. Ե 12 100, 162, 192
 Հասմ. Ե 13 162
 Հասմ. Ե 14 162, 251, 258, 291
 Հասմ. Ե 15-16 162
 Հասմ. Ե 17 162, 251
 Հասմ. Ե 18-21 162
 Հասմ. Զ 3 208, 216, 291, 318, 1150, 1151
 Հասմ. Զ 4 216, 670
 Հասմ. Զ 5 670
 Հասմ. Զ 6 228
 Հասմ. Զ 8 229
 Հասմ. Զ 16 258
 Հասմ. Է 25 291
 Հասմ. Ը 17 229, 351
 Հասմ. Ը 2 104, 81
 Հասմ. Ը 3 149, 205, 227, 228, 233, 545
 Հասմ. Ը 9 64
 Հասմ. Ը 26 264
 Հասմ. Ը 29 80, 130, 131, 217
 Հասմ. Ը 30 849
 Հասմ. Ը 32 545
 Հասմ. Թ 4 206
 Հասմ. Թ 5 11, 19, 32, 57, 94, 115, 121, 132, 146, 206, 292, 1149
 Հասմ. Ժ 4 261
 Հասմ. Ժ 6-8 186, 208
 Հասմ. Ժ 9-10 186, 711
 Հասմ. ԺԸ 33-36 513
 Հասմ. ԺԲ 19 595, 597
 Հասմ. ԺԳ 3-4 258
 Հասմ. ԺԳ 7 186
 Հասմ. ԺԳ 8 176, 186
 Հասմ. ԺԳ 9 186, 422
 Հասմ. ԺԳ 17 256
 Հասմ. ԺԵ 30 36
 Ե կոր. Ը 9 514
 Ե կոր. Ը 18 88
 Ե կոր. Ը 23 289
 Ե կոր. Ը 24 74, 127, 149, 279
 Ե կոր. Ը 25 272
 Ե կոր. Ը 30 74
 Ե կոր. Բ 2 32
 Ե կոր. Բ 5 84, 85
 Ե կոր. Բ 8 128, 164, 19, 273, 420, 545
 Ե կոր. Գ 16 215
 Ե կոր. Գ 7 188
 Ե կոր. Զ 18 550
 Ե կոր. Զ 20 183
 Ե կոր. Է 10 292
 Ե կոր. Է 23 183
 Ե կոր. Է 40 292
 Ե կոր. Ը 6 11, 27, 59, 70, 120, 146, 162, 195, 422
 Ե կոր. Ժ 2 317
 Ե կոր. Ժ 4 187, 204
 Ե կոր. Ժ 13 514
 Ե կոր. ԺԸ 7 80
 Ե կոր. ԺԸ 26 318
 Ե կոր. ԺԸ 27-28 422
 Ե կոր. ԺԸ 29 422, 549
 Ե կոր. ԺԸ 30 422
 Ե կոր. ԺԲ 3 120
 Ե կոր. ԺԲ 4 105
 Ե կոր. ԺԲ 11 105
 Ե կոր. ԺԲ 13 80
 Ե կոր. ԺԲ 31 328
 Ե կոր. ԺԳ 10-12 1142
 Ե կոր. ԺԵ 3 93
 Ե կոր. ԺԵ 12 243
 Ե կոր. ԺԵ 13-14 1142
 Ե կոր. ԺԵ 20 219
 Ե կոր. ԺԵ 21 146
 Ե կոր. ԺԵ 32 101
 Ե կոր. ԺԵ 45 146, 149, 159
 Ե կոր. ԺԵ 47 146, 149, 163, 98
 Ե կոր. ԺԵ 50 222
 Ե կոր. ԺԵ 53 91
 Ե կոր. ԺԵ 55 1140
 Ե կոր. ԺԶ 23-24 36
 Ե կոր. ԺԵ 21 11
 Բ կոր. Ը 4 514
 Բ կոր. Ը 21-22 79
 Բ կոր. Գ 17 81
 Բ կոր. Գ 4 32, 209, 327
 Բ կոր. Ե 16 187

Բ Կոր. Ե 17 56	Գաղ. Ե 21 132	Կաղ. Ը 19-20 191
Բ Կոր. Ե 21 149, 164, 204, 251, 265	Գաղ. Ե 22 80	Կաղ. Ը 22 162
Բ Կոր. Զ 14-15 196	Գաղ. Զ 14 549	Կաղ. Ը 26 711
Բ Կոր. Զ 16 1155, 215	Գաղ. Զ 17 229	Կաղ. Բ 9 151
Բ Կոր. Է 10 280	Եփես. Ը 13 36	Կաղ. Բ 12 318
Բ Կոր. Ը 9 132, 151, 159, 179, 187	Եփես. Ը 17 55	Կաղ. Գ 1 101
Բ Կոր. Ը 14 10	Եփես. Ը 3 36, 1288	Կաղ. Գ 2 255
Բ Կոր. Ժ 5 435	Եփես. Ը 7 131, 221	Կաղ. Գ 3 351, 1259
Բ Կոր. ԺԸ 25 514	Եփես. Ը 23 216	Կաղ. Գ 4 351
Բ Կոր. ԺԳ 1 146	Եփես. Բ 3 213	Կաղ. Գ 5 1259
Բ Կոր. ԺԳ 3 292	Եփես. Բ 14 80	Կաղ. Գ 9-10 228
Բ Կոր. ԺԳ 11 516	Եփես. Բ 20-21 130	Կաղ. Գ 11 31
Բ Տեմ. Ը 10 291	Եփես. Գ 17 128	Ը Թեա. Գ 15 242
Բ Տեմ. Բ 12 351	Եփես. Գ 5 189, 208	Ը Թեա. Ե 19 80
Բ Տեմ. Բ 19 328	Եփես. Գ 6-10 189	Ը Թեա. Ե 21 10, 840
Բ Տեմ. Գ 1 101	Եփես. Գ 10 1157	Ը Տեմ. Բ 4 154
Գ Կոր. * Բ 16-17 874	Եփես. Գ 30 79	Ը Տեմ. Բ 5 196, 260, 544
Գաղ. Ը 1 188, 228	Եփես. Ե 2 217	Ը Տեմ. Բ 6 196
Գաղ. Ը 6 14	Եփես. Ե 30 130	Ը Տեմ. Գ 16 211
Գաղ. Ը 8 14, 42, 124	Փլաղ. Բ 5 190, 294	Ը Տեմ. Ե 24 724
Գաղ. Ը 9 42	Փլաղ. Բ 6 35, 75, 158, 162, 190, 195, 200, 201, 207, 213, 219, 294, 422, 1211	Ը Տեմ. Զ 14 1211
Գաղ. Ը 10 71	Փլաղ. Բ 7 35, 93, 124, 151, 158, 162, 190, 195, 200, 201, 203, 205, 213, 219, 270, 294, 304	Ը Տեմ. Զ 15 1159
Գաղ. Ը 16 109	Փլաղ. Բ 8 35, 162, 164, 180, 190, 195, 201, 207, 213, 219, 303, 304	Ը Տեմ. Զ 16 34, 543, 544, 1159
Գաղ. Ը 22 317	Փլաղ. Բ 9 164, 190	Տեղ. Բ 11 206, 315
Գաղ. Բ 16 192	Փլաղ. Բ 10 125, 164, 190, 215, 292, 303, 1157	Տեղ. Բ 12 206
Գաղ. Բ 20 229	Փլաղ. Բ 11 164, 190, 215, 292, 303, 1157	Տեղ. Բ 13 55, 57, 132, 206
Գաղ. Գ 2 68	Փլաղ. Գ 2 331	Տեղ. Գ 4-6 36
Գաղ. Գ 8 121	Փլաղ. Գ 21 290	Տեղ. Գ 8 192
Գաղ. Գ 13 164, 92	Կաղ. Ը 12-13 191	Եբր. Ը 1 63, 158, 191
Գաղ. Գ 20 544	Կաղ. Ը 14 32, 160, 191	Եբր. Ը 2 34, 95, 121, 131, 158, 159, 191
Գաղ. Գ 27 132, 228	Կաղ. Ը 15 56, 191, 207	Եբր. Ը 3 74, 131, 140, 160, 188, 200, 236
Գաղ. Գ 3 189	Կաղ. Ը 16 57, 153, 191, 207, 302	Եբր. Ը 4 188
Գաղ. Գ 4 26, 151, 163, 164, 189, 195, 225, 1213	Կաղ. Ը 17 191, 207	Եբր. Ը 6 217
Գաղ. Գ 5 151, 163, 189, 225	Կաղ. Ը 18 56, 191, 207, 219	Եբր. Ը 7 82
Գաղ. Գ 6 151, 189, 220		Եբր. Ը 8 131
Գաղ. Գ 9 187, 25		Եբր. Ը 9 162, 163
Գաղ. Գ 18 327		Եբր. Բ 1 164
Գաղ. Ե 16 132		Եբր. Բ 7 164
		Եբր. Բ 9 207, 34
		Եբր. Բ 14 194, 211
		Եբր. Բ 15 194

* պարականոն

- Եբր․ Բ 16 90, 196
 Եբր․ Բ 17 90, 217, 306
 Եբր․ Գ 1 204, 217
 Եբր․ Գ 2 204
 Եբր․ Գ 5-6 128, 131
 Եբր․ Գ 12 269
 Եբր․ Գ 13 246, 269
 Եբր․ Զ 20 229
 Եբր․ Է 1-3 229
 Եբր․ Է 14 676
 Եբր․ Է 26 204
 Եբր․ Ը 1 205
 Եբր․ Ը 5 349
 Եբր․ Ը 13 1267
 Եբր․ Թ 10 349
 Եբր․ Թ 11 349
 Եբր․ Թ 12 349
 Եբր․ Թ 21 33
 Եբր․ Թ 23 349
 Եբր․ Թ 24 349
 Եբր․ Ժ 1 349
 Եբր․ Ժ 9-10 683
 Եբր․ Ժ 14 218
 Եբր․ ԺԸ 2 95
 Եբր․ ԺԸ 28 276
 Եբր․ ԺԸ 39-40 95
 Եբր․ ԺԲ 6 515
 Եբր․ ԺԲ 18 349
 Եբր․ ԺԲ 22 349, 515
 Եբր․ ԺԲ 23 515
 Եբր․ ԺԳ 4 549
 Եբր․ ԺԳ 7 328
 Եբր․ ԺԳ 8 90, 115, 121,
 160
 Յակ․ Ա 16-17 181
 Յակ․ Գ 7 181
 Աղեք․ Ա 1-2 182
 Աղեք․ Ա 3-4 182
 Աղեք․ Ա 10-11 182
 Աղեք․ Ա 12 194
 Աղեք․ Ա 18-19 183
 Աղեք․ Ա 21 183
 Աղեք․ Ա 23 149
 Աղեք․ Բ 9 132
 Աղեք․ Բ 22 149, 204,
 304, 1292
 Աղեք․ Բ 24 33, 320, 515
 Աղեք․ Գ 15 1153
 Աղեք․ Գ 18 119, 182
 Աղեք․ Գ 19 91, 182
 Աղեք․ Գ 20 31, 91, 182
 Աղեք․ Գ 1 183
 Բղեք․ Ա 17 95
 Բղեք․ Բ 1 183
 Բղեք․ Բ 10 1141
 Բղեք․ Գ 9 154
 Անվ․ Ա 1 121, 131, 32,
 543
 Անվ․ Ա 1 152, 543
 Անվ․ Ա 2 34, 140, 152,
 543
 Անվ․ Ա 5 25, 80
 Անվ․ Ա 7 544
 Անվ․ Բ 18 120
 Անվ․ Բ 22 120
 Անվ․ Գ 23 183
 Անվ․ Գ 2 184
 Անվ․ Գ 3 184, 260
 Անվ․ Գ 12 543
 Անվ․ Գ 14-15 184
 Անվ․ Գ 18 280
 Անվ․ Ե 1 184, 260
 Անվ․ Ե 5-8 184
 Անվ․ Ե 6-7 184, 163,
 544
 Անվ․ Ե 8 184, 544
 Անվ․ Ե 9 185, 544
 Անվ․ Ե 15 120
 Անվ․ Ե 20 11, 1213,
 132, 146
 Անվ․ Ե 20 152, 185,
 57
 Յայր․ Գ 18 515
 Յայր․ Է 17 194
 Յայր․ ԺԳ 7 1246

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՑԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ

Ա

- ԱԲԻՍԱՑԻՔ 914
- ԱԳՌԱԻԱՑ ՔԱՐ 444
- ԱԴՐԻԱԿԱՆ ԾՈՎ 776
- ԱԶԱՏ ԼԵԱՌՆ 457
- ԱԹԷՆՔ 545, 906
- ԱԼՈՒՆԻՔ 578. տե՛ս ՊԱԼՈՒՆԻՔ
- ԱԽՈՐԻԵԱՆ 618. տե՛ս ԱԽՈՐԻԵԱՆ
- ԱԽՈՐԻԵԱՆ 618 (տե՛ս նաև ԱԽՈՐԻԵԱՆ)
- ԱԿԱՍՏԱՆ 414
- ԱԿԱՐՆԷԱ 907
- ԱԿԻՏԱՆԱՑԻՔ 1018 (տե՛ս նաև ԱԿԻՏԱՆԱՑԻՔ)
- ԱԿԻՂԷԻԱ 928
- ԱԿԻՏԱՆԱՑԻՔ 906, 910 (տե՛ս նաև ԱԿԻՏԱՆԱՑԻՔ)
- ԱԿՈՂԱ 634
- ԱՀՄԱՏԱՆ 491, 507, 812
- ԱՀՄԱՏԵԱՆ ԸԱՀԱՍՏԱՆ 508
- ԱՂԱՄՈՍԱՆԱՑԻՔ 910 (տե՛ս նաև ԱՆԱՑԻՔ)
- ԱՂԱՆՔ 906
- ԱՂԲԱԹԱՆԻՔ 3
- ԱՂԵԱՑ ԳԱԻԱՌ 867. տե՛ս ԴԱՐԱՆԱՂԵԱՑ ԳԱԻԱՌ
- ԱՂԵԿԱՌՆԱՍ 321. տե՛ս ԱՂԻԿԱՌՆԱՍ
- ԱՂԵԿՍԱՆԴՐ 504, 634, 776. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵԿՍԱՆԴՐ 628 (տե՛ս նաև ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ)
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ 138, 224, 234, 292, 300-301, 330, 420, 469, 504, 675, 680, 921-922, 929, 935, 937, 942, 944-945, 947-948, 950, 952-954, 956, 958, 960, 967. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ
1. նախագ 771
2. քաղաք 541-542, 560, 1212. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԵԻ 921, 937. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ 47, 87, 119-120, 126-127, 137-138, 198, 223-224, 232, 234, 245-246, 264, 292, 300-301, 306, 313, 330, 412, 414, 420-422, 447, 469, 504, 518, 523, 530, 541-542, 545, 559-560, 594, 597, 634, 675, 680, 776, 842, 856, 868, 880, 921-922, 929-930, 935, 937, 942, 944-945, 947-948, 950, 952-954, 956, 958, 960, 967, 988, 1008, 1212, 1228, 1278 (տե՛ս նաև ԱՂԵԿՍԱՆԴՐ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԵԻ, ԱՂԵԿՍԱՆԴՐ, ԱՂԵԿՍԱՆԴՐԻԱ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ)
- ԱՂԵԿՍԱՆԴՐ 504, 842. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵԿՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 541. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵԿՍԱՆԴՐԻԱ 518, 856, 868. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ 47, 87, 119-120, 126, 198, 223, 232, 246, 264, 313, 412, 414, 880, 1008. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 127, 245, 306, 988. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ 47, 447, 1008, 1228, 1278. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
- ԱՂԹԱՄԱՐ 527, 555, 558, 561
- ԱՂԻ 520
- ԱՂԻ ԾՈՎ 1122
- ԱՂԻԿԱՌՆԱՍ 321, 960 (տե՛ս նաև ԱՂԵԿԱՌՆԱՍ)
- ԱՂԻՈՎԻՏ 520, 531, 558 (տե՛ս նաև ԱՂՈՎԻՏ)
- ԱՂԶՆԻՔ 472, ~~974~~, 1034, 1043
- ԱՂՈՎԻՏ 520. տե՛ս ԱՂԻՈՎԻՏ
- ԱՂՈՒԱՆԻՑ ԴՈՒՌ 480
- ԱՂՈՒԱՆՔ 3-5, 13, 19-21, 142, 144, 148, ~~346~~, ~~337~~, ~~346-348~~, 355, 357, 361, ~~363-364~~, 367, ~~371-373~~, 375, 379-380, 382, 388, 396-397, 400-402, 408, 414, 469, 472, 489, 519, 533, 537-538, 542, 555-556, 558, 562-564, ~~581-583~~, ~~795-797~~, 799, 801-803, 806, 809-813, 815-818, 820-

822, 824, 832, 836, 838-839, 844, 847-848, 853, 855, 858, 861-865, 867-870, 890-892, 894, 901, 906-907, 910, 969, 1274-1275, 1277, 1284 (տե՛ս նաեւ ԱՂԻԱՆՔ)

ԱՂՅԻՑ ԱԻԱՆ 338, 508 (տե՛ս նաեւ ԱՂՅՔ)

ԱՂՅՔ 45 (տե՛ս նաեւ ԱՂՅԻՑ ԱԻԱՆ)

ԱՂԻԱՆՔ 910. տե՛ս ԱՂՈՒԱՆՔ

ԱՄԱԶՈՆԻԱ 907 (տե՛ս նաեւ ԱՄԱԶՈՆՔ)

ԱՄԱԶՈՆՔ 906 (տե՛ս նաեւ ԱՄԱԶՈՆԻԱ)

ԱՄԱԹՈՒՍԵՑԻՔ 907

ԱՄԱՂ 496

ԱՄԱՍԻԱ 634

ԱՄԱՐԱՍ 1, 3, 21, 37, 845

ԱՄԱՔՍԻՍԱՅԻՔ 911

ԱՄԻԹ 508

ԱՄԻՍՈՍ 911

ԱՄՈԳԻՒՂԱՑԻՔ 911

ԱՄՈՆԱՑԻՔ 915. տե՛ս ԱՄՈՎՆԱՑԻՔ

ԱՄՈՎՆԱՑԻՔ 908, 915 (տե՛ս նաեւ ԱՄՈՆԱՑԻՔ)

ԱՄՈՎՐԻԱՑԻՔ 907, 910 (տե՛ս նաեւ ԱՄՈՎՐՆԱՑԻՔ)

ԱՄՈՎՐՆԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԱՄՈՎՐԻԱՑԻՔ

ԱՅԻՍ 945

ԱՅԼԱՄՈՒՆԻՔ 1276. տե՛ս ԱՐԾԱՄՈՒՆԻՔ

ԱՅԾԻՑ ԲԵՐԴ 1090

ԱՅԾՍԱՆ 1023, 1109 (տե՛ս նաեւ ԱՅԾՍԱՆ, ՅԵՏԱՆԳ, ՅԵՏՍԱՆԳ, ՅԵՏՍԱՆԿ)

ԱՅԾՏԱՆ 1109. տե՛ս ԱՅԾՍԱՆ

ԱՅՐԱՐԱԴ 456

ԱՅՐԱՐԱՏ 505, 509-510, 519, 531, 533, 537-538, 555, 867 (տե՛ս նաեւ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ, ԱՐԱՅՐԱՏ, ԱՐԱՅՐԵԱՏ)

ԱՅՐԱՐԱՏԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ 831. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ

ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ 538, 820, 822, 826, 831, 866-867, 990, 1003 (տե՛ս նաեւ ԱՅՐԱՐԱՏ, ԱՅՐԱՐԱՏԱԿԱՆ, ԱՐԱՅՐԱՏԱՆ, ԱՐԱՅՐԱՏԵԱՆ, ԱՐԱՏԵԱՆ, ԱՐԱՐԱԴԵԱՆ, ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ, ԱՐԱՐԱԴԵԱՆ)

ԱՆԱՆԻԱ 589, 593 (տե՛ս նաեւ ԱՆԱՆՔ, ԱՆԷՆԻՑ, ԱՆԻ)

ԱՆԱՆՔ 589, 626. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ

ԱՆԱՊԱՏ 809, 1279

ԱՆԱՐԻՔ 411, 827

ԱՆԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԱՂԱՄՈՍԱՆԱՑԻՔ

ԱՆԳԵՂ 507

ԱՆԳԵՂ ՏՈՒՆ 457, 1008, 1010-1014, 1016, 1024, 1035, 1039-1041 (տե՛ս նաեւ ԱՆԿԵՂ ՏՈՒՆ, ԱՆԿԻՒՂ ՏՈՒՆ)

ԱՆԳՂ 506-507. տե՛ս նաեւ ԱՆԿՂ

ԱՆԳՆԻՍ 1116. տե՛ս ԱՆԿՆԻՍ

ԱՆԳՈՒՐԻԱ 1279 (տե՛ս նաեւ ԳԱՂԱՏԻԱ)

ԱՆԳՐԻԱ 634

ԱՆԴԱԿ 1051, 1086, 1095 (տե՛ս նաեւ ԱՆՏԱՔ)

ԱՆԴԻՈՔ 313, 377, 963. տե՛ս ԱՆՏԻՈՔ

ԱՆԴՐՈՍ 911

ԱՆԴԻՈՔ 122. տե՛ս ԱՆՏԻՈՔ

ԱՆԷՆԻՑ 626. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ

ԱՆԹԻԼԻԱՍ 46, 421

ԱՆԹԻՄԷ 300

ԱՆԻ 589. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ

ԱՆԾԱՆԱԻԹ 776

ԱՆԿԵՂ ՏՈՒՆ 1024, 1041. տե՛ս ԱՆԳԵՂ ՏՈՒՆ

ԱՆԿԻՒՂ ՏՈՒՆ 1008. տե՛ս ԱՆԳԵՂ ՏՈՒՆ

ԱՆԿԻՒՐԱ 953

ԱՆԿՂ 473, 506. տե՛ս ԱՆԳՂ

ԱՆԿՆԻՍ 1116. տե՛ս ՆԵՐՔԻՆ (կամ ՎԵՐԻՆ) ԱՆԿՆԻՍ, նաեւ՝ ԱՆԳՆԻՍ

ԱՆՋԱԻԱՑԵԱՑ ԱԾԽԱՐՀ 443, 578, 1123 (տե՛ս նաեւ ԱՆՋԵԻԱՑԵԱՑ ԱԾԽԱՐՀ)

ԱՆՋԱԻԱՑԵԱՑ ԱԾԽԱՐՀ 1010. տե՛ս ԱՆՋԵԻԱՑԵԱՑ ԱԾԽԱՐՀ

ԱՆՋԵԻԱՑԵԱՑ ԱԾԽԱՐՀ 337, 342, 427, 578, 1010 (տե՛ս նաեւ ԱՆՋԱԻԱՑԵԱՑ ԱԾԽԱՐՀ, ԱՆՋԱԻԱՑԵԱՑ ԱԾԽԱՐՀ)

ԱՆՋԵԻԱՑԵԱՑ ՎԱՆՔ 1276. տե՛ս ՍՈՒՐԲ ԱՆԱՆԻԱ

ԱՆՅՈՒԾՆ ԲԵՐԴ 394

ԱՆՈՍԱՑԻՔ 934

ԱՆՋԱՏՈՔ. տե՛ս ՎԵՀ ԱՆՋԱՏՈՔ ԽՈՍՐՈՎ

ԱՆՏԱՔ 1086. տե՛ս ԱՆԴԱԿ

- ԱՆՏԻՈՔ 122, 313, 377, 457-458, 472, 504, 508-509, 511, 545, 594, 597, 935, 937, 942, 944, 947, 950, 953, 963-964, 966, 1008, 1139, 1212 (տե՛ս նաեւ ԱՆԴԻՈՔ, ԱՆԴԻՈՔ, ԱՆՏԻՈՔ-ՔԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԱՆՔ)
- ԱՆՏԻՈՔԱՑԻՔ 511, 937-938, 940, 953, 963
- ԱՆՏԻՈՔԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 548 (տե՛ս նաեւ ԱՆՏԻՈՔ)
- ԱՇԱԿՈՒՆԻ ԴՈՒՌՆ 1021. տե՛ս ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ ԴՈՒՌՆ
- ԱՇԱՄՈՒՆԻՔ 1276. տե՛ս ԱՐՇԱՄՈՒՆԻՔ
- ԱՇՄՈՒՆԻՔ 578, 1115 (տե՛ս նաեւ ԱՇՄՈՒՆԻՔ)
- ԱՇՄՈՒՆԻՔ 578. տե՛ս ԱՇՄՈՒՆԻՔ
- ԱՇՆԱԿ 562
- ԱՇՏԱՐԱԿ 347
- ԱՇՏԵՆԻՑ 1013. տե՛ս ԱՍՏՂԱԻՆՍ
- ԱՇՏԻՇԱՏ 996, 1009, 1016, 1019, 1025, 1124
- ԱՇՏԻՑ 1031
- ԱՇՏԻՑ ՎԱՆՔ 1124
- ԱՊԱՀՈՒՆԻՔ 21, 338, 499, 520, 1011, 1030, 1034, 1043, 1072-1073, 1076, 1080, 1102, 1108-1109, 1122
- ԱՊԽԱԶՔ 910
- ԱՊՈՒՂԷՍԱՑԻՔ 911
- ԱՊՐ ՇԱՀՐ 468, 500 (տե՛ս նաեւ ԱՊՐ ՇԱՀՐ-ՏՈՍ)
- ԱՊՐ ՇԱՀՐՏՈՍ 500. տե՛ս ԱՊՐ ՇԱՀՐ
- ԱՌԱՂՍ 1071
- ԱՌ[Ա]Ն 338
- ԱՌԱՆՁՆԱԿ. տե՛ս ՈՒՏԻ ԱՌԱՆՁՆԱԿ
- ԱՌԱՍՏԻ 508
- ԱՌԱԻԵԼ ԱՆՏԻՈՔ 377
- ԱՌԵՍՏԱԻԱՆ 478, 486 (տե՛ս նաեւ ԱՌՈՒԵՍՏԱԻԱՆ)
- ԱՌԷԱՑԻՔ 907
- ԱՌԻՆՉՍ 1084
- ԱՌՆԱՅ 342
- ԱՌՈՒԵՍՏԱԻԱՆ 478. տե՛ս ԱՌԵՍՏԱԻԱՆ
- ԱՍԵՆԱՑԻՔ 907
- ԱՍԻԱ 907, 933
- ԱՍԻԱՆԱՑԻՔ 911 (տե՛ս նաեւ ԱՍԻԱՆԱՑԻՔ)
- ԱՍԻԱՍԱՆ 458
- ԱՍԻԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԱՍԻԱՆԱՑԻՔ
- ԱՍԿԱՐԱԻՆ 564 (տե՛ս նաեւ ԱՍԿԱՐՈՆ)
- ԱՍԿԱՐՈՆ 564. տե՛ս ԱՍԿԱՐԱԻՆ
- ԱՍՈՐԱՍՏԱՆ 801. տե՛ս ԱՍՈՐԵՍՏԱՆ
- ԱՍՈՐԵՆ 537
- ԱՍՈՐԵՍՏԱՆ 392, 413, 458, 477, 485, 494, 496, 507, 509-511, 531-532, 541-542, 560, 563-564, 801, 809, 829, 909 (տե՛ս նաեւ ԱՍՈՐԱՍՏԱՆ)
- ԱՍՈՐԵՍՏԱՆԵԱՅՔ 378, 383, 453, 456, 521, 524, 526, 537, 543, 810, 822, 830, 908-910, 918, 933, 981
- ԱՍՈՐԻՔ 126, 143, 456, 458-459, 462, 469, 478-480, 490, 496, 504, 507-508, 525, 554, 564, 700, 757, 772-773, 779, 822, 908-911, 918, 951, 974, 992, 934-935, 966-967, 974, 976, 981, 999-1001, 1003, 1008, 1093, 1124-1125, 1279, 1299
- ԱՍՈՒՐԻԱՂԷ 13. տե՛ս ՍԱՍՈՒՐԻԱՂ
- ԱՍՊԱՀԱՆ 500
- ԱՍՊԻԱՅ 721, 753 (տե՛ս նաեւ ԱՍՊԻՍ)
- ԱՍՊԻՍ 753. տե՛ս ԱՍՊԻԱՅ
- ԱՍՊՂԱՏԻՏԷՍ 720 (տե՛ս նաեւ ԱՍՓԱԼԴԷՍ, ԱՍՓԱՏԷՍ)
- ԱՍՊՏՈՐԱՑԻՔ 911 (տե՛ս նաեւ ԿԱՂԻԿԵՑԻՔ)
- ԱՍՏԵՂՆ ԲԼՈՒՐ 803-804. տե՛ս ԱՍՏԵՂԱԲԼՈՒՐ
- ԱՍՏԵՂԱԲԼՈՒՐ 806 (տե՛ս նաեւ ԱՍՏԵՂ ԲԼՈՒՐ)
- ԱՍՏԵՂԱԻԱՆՍ 1057, 1066. տե՛ս ԱՍՏՂԱԻՆՍ
- ԱՍՏԵՂԱԻՆՍ 1057, 1109. տե՛ս ԱՍՏՂԱԻՆՍ
- ԱՍՏԵՂՈՒՆՍ 1057, 1066, 1109. տե՛ս ԱՍՏՂԱԻՆՍ
- ԱՍՏԵՂՕՆ 1066. տե՛ս ԱՍՏՂԱԻՆՍ
- ԱՍՏԵՐՄԻԻՂ 13. տե՛ս ՏՍԵՐՄԻՂ
- ԱՍՏԻՊԱՂԵԱ 908
- ԱՍՏՂԱԲԵՐԴ 1124
- ԱՍՏՂԱԻՆԻՑ ԲԵՐԴ 1023 (տե՛ս նաեւ ԱՍՏՂԱԻՆ[Ս], ԱՍՏՂՈՆԻՑ)
- ԱՍՏՂԱԻՆՍ 1013, 1057, 1066, 1109 (տե՛ս - նաեւ ԱՇՏԵՆԻՑ, ԱՍՏԵՂԱԻԱՆՍ, ԱՍՏԵՆԵՆԻՑ)

ՂԱԻՆՍ, ԱՍՏԵՂՈՒՆՍ, ԱՍՏԵՂՕՆ, ԱՍՏՂԱԻՆԻՑ ԲԵՐԴ)	ԱՐԱՅՐԵԱՏ 519. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏ
ԱՍՏՂՈՆԻՑ 1023. տե՛ս ԱՍՏՂԱԻՆԻՑ ԲԵՐԴ	ԱՐԱՍՊ 480. տե՛ս ԶԱՐԱՍՊ
ԱՍՓԱԼԴԷՍ 720, 753 (տե՛ս նաեւ ԱՍՊՂԱՏԻՏԷՍ)	ԱՐԱՏԵԱՆ 990. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ
ԱՍՓԱՏԷՍ 720. տե՛ս ԱՍՊՂԱՏԻՏԷՍ	ԱՐԱՐԱԴԱՅ ԵՐԿԻՐ 454-455
ԱՏԻԱԿԱՆ 845 (տե՛ս նաեւ ԱՏՏԻԿԵԱՆ, ԱՏՏԻԿԷ)	ԱՐԱՐԱԴԵԱՆ 990. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ
ԱՏԼԱՍ 776. տե՛ս ԱՏՂԱՍ	ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ 866, 990, 993 (տե՛ս - նաեւ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ)
ԱՏՂԱՍ 776, 912-913 (տե՛ս նաեւ ԱՏԼԱՍ)	ԱՐԱՐԴԵԱՆ 1003. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ
ԱՏՏԻԿԵԱՆ 845. տե՛ս ԱՏԻԱԿԱՆ	ԱՐԲՈՒՍԱՑԻՔ 911
ԱՏՏԻԿԷ 907 (տե՛ս նաեւ ԱՏԻԱԿԱՆ)	ԱՐԲՈՔ 227
ԱՏՐԻԿԼԻՆ 617. տե՛ս ՏՐԻԿԼԻՆ	ԱՐԴԱԿ 1051 (տե՛ս նաեւ ՆԱՐԴԱԿ, ՍԱԴԱԿ)
ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ 379, 382, 469, 471 477, 479, 485, 488, 506, 519-521, 524-526, 530, 537, 554, 564, 813, 815, 822, 834, 907	ԱՐԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 339, 385, 411, 480, 1084 (տե՛ս նաեւ ԱՐԻՔ)
ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԻՒՆ 973	ԱՐԵԻԵԼԵԱՆ
ԱՐԱԲԱՑԻՔ 753, 909-911, 936, 942	1. ԾՈՎ 398
ԱՐԱԲԱՑԻՔ ԱՌԱՋԻՆՔ 909	2. ՀԱՅԱՍՏԱՆ 347
ԱՐԱԲԱՑԻՔ ՓԱՌԱԻՈՐՔ 911	ԱՐԵԻԵԼԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 801, 816-818, 821, 832-833, 844, 851, 864 (տե՛ս նաեւ ԱՐԵԻԵԼԻՑ ԱՇԽԱՐՀ)
ԱՐԱԲԻԱ 527, 529, 686	ԱՐԵԻԵԼԻՑ
ԱՐԱԲԻԱ ԱՌԱՋԻՆՔ 909	1. ԱՇԽԱՐՀ 377, 411, 496, 541, 799, 828-833, 837, 847, 859 (տե՛ս նաեւ ԱՐԵԻԵԼԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ, ԱՐԵԻԷԼԻՑ)
ԱՐԱԲԻԱ ՓԱՌԱԻՈՐ 909, 911	2. ԾՈՎ 388, 398
ԱՐԱԲԼՈՒՐ 1031. տե՛ս ԱՐԵԻՈՑ ԲԼՈՒՐ	ԱՐԵԻԵԼՔ 478, 487, 499, 824
ԱՐԱԳԱԾ 457, 510	ԱՐԵԻՄՏԻՑ
ԱՐԱԳԱԾՈՏՆ 45, 1241	1. ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ 534
ԱՐԱԴԱՑԻՔ 909	2. ԾՈՎ 386, 458, 469, 532, 908
ԱՐԱԾԱՅՆԻ 1028. տե՛ս ԱՐԱԾԱՆԻ	ԱՐԵԻՈՑ ԲԼՈՒՐ 1031 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱԲԼՈՒՐ, ԱՐԵԻՈՒ ԲԼՈՒՐ)
ԱՐԱԾԱՆԻ 905-506, 912, 1028, 1077, 1082, 1093, 1108, 1111-1112 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱԾԱՅՆԻ, ԱՐԱԾՆԻ, ԱՐԾԱՆԻ, ԱՐԾՆԻ)	ԱՐԵԻՈՒ ԲԼՈՒՐ 1031. տե՛ս ԱՐԵԻՈՑ ԲԼՈՒՐ
ԱՐԱԾՆԻ 1028, 1077, 1082, 1093, 1108, 1111-1112. տե՛ս ԱՐԱԾԱՆԻ	ԱՐԶՆԻ 332
ԱՐԱՂԱՑԻՔ 907	ԱՐԻԱՆԱՑԻՔ 909
ԱՐԱՄԱՑԻՔ 909	ԱՐԻՍՊԱԳՈՍ 50
ԱՐԱՄՈՒՆՔ 338	ԱՐԻՔ 827 (տե՛ս նաեւ ԱՐԵԱՑ ԱՇԽԱՐՀ)
ԱՐԱՅԻ ԴԱՇՏ 457	ԱՐԾԱՆԻ 1077. տե՛ս ԱՐԱԾԱՆԻ
ԱՐԱՅՐԱՏ 555. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏ	ԱՐԾԱՓՔ 338, 537-538
ԱՐԱՅՐԱՏԱՆ 538. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ	ԱՐԾՆԻ 1077, 1082, 1093, 1108, 1111-1112. տե՛ս ԱՐԱԾԱՆԻ
ԱՐԱՅՐԱՏԵԱՆ 866. տե՛ս ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԳԱԻԱՌ	

ԱՐԾՈՒԻՒՍ ԲԵՐԴ 1090 (տե՛ս նաեւ ԱՅԾԻՑ ԲԵՐԴ, ԱՐԾՐՈՒՆԻՍ)	ԱՐՑԱԽԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ 357, 403, 803, 839 (տե՛ս նաեւ ԱՐՑԱԽ, ԱՐՑԱԽՈՒՆԵԱՑ ԳԱԻԱՌ, ԱՐՑԱԿԱՆ)
ԱՐԾՈՒԻՒՔ 1016	
ԱՐԾՈՒՆԻՍ 1092. տե՛ս ԱՐԾՐՈՒՆԻՍ	ԱՐՑԱԽՈՒՆԵԱՑ ԳԱԻԱՌ 858 (տե՛ս նաեւ ԱՐՑԱԽԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ)
ԱՐԾՐՈՒՆԻՍ 1092 (տե՛ս նաեւ ԱՐԾՈՒԻՍ ԲԵՐԴ, ԱՐԾՈՒՆԻՍ)	ԱՐՑԱԿԱՆ 357. տե՛ս ԱՐՑԱԽԱԿԱՆ
Ա[Ր]ԿԻՒՂԷԻԱ 927	ԱՐՑԽԱ, 583. տե՛ս ԱՐՑԱԽ
ԱՐՁԱՆ 999, 1001, 1013, 1018, 1029-1032, 1036-1038, 1042, 1057 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱՆ)	ԱՐՓԱՅ 555-556
ԱՐՃԷԾ 469, 520	ԱՐՔՈՒՆԱԾԷՆ 1283
ԱՐՈՒԾ 338	ԱԻԱՆ 338, 356, 508
ԱՐՄԱՂԱՆ 743. տե՛ս ՍՄՐՂԱՆԴ	ԱԻԳԱՂԻԱՑԻՔ 908
ԱՐԾԱՄՈՒՆԻՔ 1276 (տե՛ս նաեւ ԱՅԼԱՄՈՒՆԻՔ, ԱԾԱՄՈՒՆԻՔ)	ԱԻՇՏԵԱՑ
ԱՐԾԱՐՈՒՆԻՔ 577, 620	1. ԲԼՈՒՐ 1032, 1045, 1047, 1079
ԱՐՈՒ ԲԼՈՒՐ 1031. տե՛ս ԱՐԵՒՈՒ ԲԼՈՒՐ	2. ԵՐԿԻՐ 686
ԱՐՈՒԱԿԱՑԻՔ 907	ԱԻՁ 1057, 1066-1067, 1124 (տե՛ս նաեւ ՕՁ)
ԱՐՈՒԱՅԱՍՏԱՆ 911. տե՛ս ԱՐՈՒԱՍՏԱՆ	ԱԻԾԱԿԱՆ 338
ԱՐՈՒԱՅԻԿ 909	ԱԻՏԻ 806. տե՛ս ՈՒՏԻ
ԱՐՈՒԱՍՏԱՆ 332, 458, 478, 480, 485, 542, 559-560, 911 (տե՛ս նաեւ ԱՐՈՒԱՅԱՍՏԱՆ, ԱՐՈՒԵՍՏԱՆ)	ԱԻՏԻԱԿԱՆ 799. տե՛ս ՈՒՏԻԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ
ԱՐՈՒԵՍՏԱՆ 332. տե՛ս ԱՐՈՒԱՍՏԱՆ	ԱԻՏԻԱՑԻՈՑ 799. տե՛ս ՈՒՏԻԱՑԻՈՑ ԱԾԽԱՐՀ
ԱՐՈՒԻԿ 910	ԱԻՏՐԻԳՈՆԱՑԻՔ 911
ԱՐՈՒԾ 347, 562, 571, 831	ԱԻՐԻՆԱՑԻՔ 911
ԱՐՁԱՅ 1016. տե՛ս ԱՐՁՈՒՑ ՁՈՐ	ԱՓՐԻԱՑԻՔ 910 (տե՛ս նաեւ ԱՓՐԻԿԱՑԻՔ, ԱՓՐԻԿԵՑԻՔ)
ԱՐՁՈՅ 1016. տե՛ս ԱՐՁՈՒՑ ՁՈՐ	ԱՓՐԻԿԱՑԻՔ 907, 911 (տե՛ս նաեւ ԱՓՐԻԱՑԻՔ, ԱՓՐԻԿԵՑԻՔ)
ԱՐՁՈՑ ՁՈՐ 1016. տե՛ս ԱՐՁՈՒՑ ՁՈՐ	ԱՓՐԻԿԵՑԻՔ 907, 910. տե՛ս ԱՓՐԻԱՑԻՔ, ԱՓՐԻԿԱՑԻՔ
ԱՐՁՈՒՑ ՁՈՐ 1016 (տե՛ս նաեւ ԱՐՁԱՅ, ԱՐՁՈՅ, ԱՐՁՈՑ ՁՈՐ)	ԱՓՐԻԿԷ 491, 493, 535, 634
ԱՐՁՔ 1083, 1110, 1119-1120	ԱՔԱՅԵՑԻՔ 910 (տե՛ս նաեւ ԱՔԻԵՑԻՔ, ԳՈՒԴԱՑԻՔ)
ԱՐՏԱՁ 443, 471, 936, 1002 (տե՛ս նաեւ ԱՐՏԱԻԱՁ)	ԱՔԱՅԻԱ 907
ԱՐՏԱՄԵՏ 1052. տե՛ս ԱՐՏԵՄԷՏ	ԱՔԻԵՑԻՔ 910. տե՛ս ԱՔԱՅԵՑԻՔ
ԱՐՏԱԾԻՐ. տե՛ս ՎԵՀ ԱՐՏԱԾԻՐ	ԱՔՍԻՈՍ 912
ԱՐՏԱԻԱՁ 1002. տե՛ս ԱՐՏԱՁ	ԱՔՍՈՐՆ 527
ԱՐՏԵՄԷՏ 1052 (տե՛ս նաեւ ԱՐՏԱՄԵՏ)	ԱՖՐԻԿԱ 337
ԱՐՏԵԻԱՏ 634	
ԱՐՏԻՆ 620	
ԱՐՏԻՑ 1094-1095	
ԱՐՑԱԽ 346, 373, 389-390, 581, 583-584, 802, 845, 1277 (տե՛ս նաեւ ԱՐՑԱԽԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ, ԱՐՑԽԱ)	

Բ

ԲԱԲԵԼՈՆ 353, 454, 457-458, 922 (տե՛ս նաեւ ԲԱԲԵԼՈՎՆ, ԲԱԲԵՂՈՎՆ, ԲԱԲԷԼՈՎՆ, ԲԱԲԻԼՈՆ, ԲԱԲԻԼՈՎՆ, ԲԱԲԻԼՕՆ, ԲԱԲԻՂՈՎՆ, ԲԱԲԻԻՂՈՎՆ)

<p>ԲԱԲԵԼՈՎՆ 446, 455, 552, 458, 919, 770. տե՛ս ԲԱԲԵԼՈՆ</p> <p>ԲԱԲԵՂԱՑԻՔ 919-920</p> <p>ԲԱԲԵՂՈՎՆ 918-920, 922. տե՛ս ԲԱԲԵԼՈՆ</p> <p>ԲԱԲԷԼՈՎՆ 876. տե՛ս ԲԱԲԵԼՈՆ</p> <p>ԲԱԲԻԼՈՆ 454, 457. տե՛ս ԲԱԲԵԼՈՆ</p> <p>ԲԱԲԻԼՈՎՆ 552. տե՛ս ԲԱԲԵԼՈՆ</p> <p>ԲԱԲԻԼՕՆ 876. տե՛ս ԲԱԲԵԼՈՆ</p> <p>ԲԱԲԻՂՈՎՆ 905, 919, 921, 933. տե՛ս ԲԱԲԵ- ԼՈՆ</p> <p>ԲԱԲԻԻՂՈՎՆ 907, 909. տե՛ս ԲԱԲԵԼՈՆ</p> <p>ԲԱԳԱՐԱՆ 338</p> <p>ԲԱԳԱԻԱՆ 540</p> <p>ԲԱԳՆԱՑ ԳԵՂՋ 804</p> <p>ԲԱԳՐԱԻԱՆ 540</p> <p>ԲԱԳՐԱԻԱՆԻ 338</p> <p>ԲԱԳՐԵԻԱՆԻ 471, 473, 520, 540, 1191</p> <p>ԲԱԶՄԱՑ ԿԱՅԵԱՆՔ 1027</p> <p>ԲԱԶՈՒ 1026-1027 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒԶՈՒ)</p> <p>ԲԱԶՈՒՄ 1026-1027 (տե՛ս նաեւ ԲԱԶՐՈՒՄ)</p> <p>ԲԱԶՐՈՑ 936</p> <p>ԲԱԶՐՈՒՄ 1026-1027. տե՛ս ԲԱԶՈՒՄ</p> <p>ԲԱԼԽ ՇԱՀԱՍՏԱՆ 1056. տե՛ս ԲԱՀԼ ՇԱ- ՀԱՍՏԱՆ</p> <p>ԲԱԼԽԱՍՏԱՆ 1053. տե՛ս ԲԱՀԼ ՇԱՀԱՍ- ՏԱՆ</p> <p>ԲԱԽԼԸԾԻՔ 614. տե՛ս ԲԱՀՂԼԾԻՔ</p> <p>ԲԱԿՈՒԱՑԻՔ 910</p> <p>ԲԱԿՏԻԱՆՈՍՔ 908. տե՛ս ԲԱԿՏՐԻԱՆՈՍՔ</p> <p>ԲԱԿՏՐԱՑԻՔ 934</p> <p>ԲԱԿՏՐԻԱՆՈՍՔ 908 (տե՛ս նաեւ ԲԱԿՏԻԱ- ՆՈՍՔ)</p> <p>ԲԱԿՏՐԻՈՆ 905. տե՛ս ԲԱԿՏՐՈՆ</p> <p>ԲԱԿՏՐՈՆ 909. տե՛ս ԲԱԿՏՐԻՈՆ</p> <p>ԲԱՀԼ ՇԱՀԱՍՏԱՆ 76, 457-461, 482, 499, 501, 617, 1053, 1056 (տե՛ս նաեւ ԲԱԼԽԱՍՏԱՆ, ԲԱԼԽ, ԲԱՀՂ)</p> <p>ԲԱՀՂ ՇԱՀԱՍՏԱՆ 499, 501, 1053. տե՛ս - ԲԱՀԼ ՇԱՀԱՍՏԱՆ</p> <p>ԲԱՂԱՂԻՇՈՑ ԲԵՐԴԻ 555. տե՛ս ԲԱՂԻՇՈՑ ԲԵՐԴԻ</p> <p>ԲԱՂԷՇ 947</p> <p>ԲԱՂԻՆԱՑԻՔ 911</p>	<p>ԲԱՂԻՇՈՑ ԲԵՐԴԻ 555 (տե՛ս նաեւ ԲԱՂԱՂԻ- ՇՈՑ ԲԵՐԴԻ)</p> <p>ԲԱՍԵԱՆ 464, 473, 1014, 1124. տե՛ս ԲԱՍԵՆ</p> <p>ԲԱՍԵՆ 337, 342, 507-508, 577, 1006, 1014, 1056 (տե՛ս նաեւ ԲԱՍԵԱՆ)</p> <p>ԲԱՍԻԿՈՆԱՑԻՔ 911</p> <p>ԲԱՍԿՈՆԱՑԻՔ 911</p> <p>ԲԱՍՏԱՆՔ 906</p> <p>ԲԱՍՏԱՆՆԱՑԻՔ 906</p> <p>ԲԱՏԵՆԱՑ ՎԱՆՔ 1275. տե՛ս ԲԱՏԻՆ</p> <p>ԲԱՏԻՆ ՎԱՆՔ 1275 (տե՛ս նաեւ ԲԱՏԵՆԱՑ ՎԱՆՔ, ԲԱՏԻԱՑ ՎԱՆՔ)</p> <p>ԲԱՏԻԱՑ ՎԱՆՔ 1275. տե՛ս ԲԱՏԻՆ</p> <p>ԲԱՏՐՈՑ ՎԱՆՔ 1277 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐՏ, ԲԱՐՏՈՑ ՎԱՆՔ)</p> <p>ԲԱՐԵԲԱԽՏ 987. տե՛ս ԻՆՆԱԿՆԵԱՆ ՏԵ- ՂԻՔ</p> <p>ԲԱՐԵԲՈՒԽ 987. տե՛ս ԻՆՆԱԿՆԵԱՆ ՏԵ- ՂԻՔ</p> <p>ԲԱՐԵԲՈՒՂԽ 987. տե՛ս ԻՆՆԱԿՆԵԱՆ ՏԵ- ՂԻՔ</p> <p>ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔ 974</p> <p>ԲԱՐՄԱ 444</p> <p>ԲԱՐՏ 1277. տե՛ս ԲԱՏՐՈՑ ՎԱՆՔ</p> <p>ԲԱՐՏՈՑ ՎԱՆՔ 1277. տե՛ս ԲԱՏՐՈՑ ՎԱՆՔ</p> <p>ԲԱԻՏՐ 1077. տե՛ս ԲՈՍՏՐ</p> <p>ԲԴԵՇԽԻ ՎԱՆՔ 1275</p> <p>ԲԵԴԱԷՄ 936. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԴԱՀԷՄ 924. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԴՂԷՄ 157. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԴՂԷՄ 155, 685. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԹԱՆԻԱ 242, 247, 1289</p> <p>ԲԵԹՂԱՀԷՄ 157, 168, 1258-1259. տե՛ս ԲԵԹ- ՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԹՂԵՄ 118, 121, 168. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԹՂԵՄ 98, 100, 118, 121-122, 670-671, 935- 936, 970. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԹՂԵՀԵՄ 168. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ</p> <p>ԲԵԹՂԵՀԷՄ 98, 100, 118, 121-122, 154-155, 157, 168, 314, 438-439, 670-671, 685, 924, 935-936, 970, 1258-1259, 1276, 1279 (տե՛ս - նաեւ ԲԵԴԱԷՄ, ԲԵԴՂԱՀԷՄ, ԲԵԴԻ-</p>
--	--

- ՂԷԵՄ, ԲԵԴՂԷԼՄ, ԲԵԹՂԱՀԷՄ, ԲԵԹՂԵԵՄ, ԲԵԹՂԵԼՄ, ԲԵԹՂԵՀԵՄ, ԲԵԹՂԷԵՄ, ԲԵԹՂԷԼՄ)
- ԲԵԹՂԷԵՄ 154-155, 314, 924. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ
- ԲԵԹՂԷԼՄ 154. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ
- ԲԵԹՓԱԳԷ 1289
- ԲԵԿԼԱԼ 812. տե՛ս ԲԵԿՂԱՂ
- ԲԵԿՂԱՂ 812 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲԵԿԼԱԼ)
- ԲԵՌԻՈՍ 938
- ԲԵՌԼԻՆ 1149-1150
- ԲԵՍԻՒԱՑԻՔ 910
- ԲԵՏԷՍ 912
- ԲԵՏԻԿԱՑԻՔ 911
- ԲԵՐԳԻՆԷՂԱՑԻՔ 911
- ԲԵՐԳԿՈՒՆՔ 634
- ԲԵՐԵԴԱՑԻՔ 910 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԳԱՐՆՄԱՆՔ)
- ԲԵՐԵԽ 1027. տե՛ս ՊԱՐԵԽ
- ԲԵՐԿՐՈՅ ՋՈՐ 531
- ԲԶՆՈՒՆԻՔ 473, 531, 558, 577
- ԲԶՆՈՒՆԵԱՑ
1. ԾՈՎ 478, 486, 721, 753 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲՐԸԶՆՈՒՆԵԱՑ)
  2. ԿՊՈՒՅ 555
- ԲԷԹՂԷԼՄ 1258-1259, 1268. տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ
- ԲԷՍԻՈՍ 938
- ԲԻԶԷՍ 929 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲԻԶԷՍ)
- ԲԻԹԻՆԱՑԻՔ 182. տե՛ս ԲԻԹՄԱՆԱՑԻՔ
- ԲԻԿՈՒՂՈՍԻՐՈՍ 937 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲԻԿՈՒՂՈՍԻՐՈՍ, ԲՈՎԿՈՒՂՈՍԻՐԱՅ, ԲՈՒԿՂՈՍ ԻՐՈՍ)
- ԲԻԿՈՒՂՈՍԻՐՈՍ 937. տե՛ս ԲԻԿՈՒՂՈՍԻՐՈՍ
- ԲԻՈՏԱՑԻՔ 911
- ԲԻԻԶԱՆԴԵԱ 517-518, 832. տե՛ս ԲԻԻԶԱՆԴԻԱ
- ԲԻԻԶԱՆԴԻԱ
1. ԵՐԿԻՐ 337, 417, 451, 569
  2. քԱՊԱՅ 463, 517-518, 525, 596, 832, 996-997, 1001 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲԻԻԶԱՆԴԵԱ, ԲՈՒԶԱՆԴԵԱ, ԲՈՒԶԱՆԴԻԱ, ԲԻԻԶԱՆՏԻԱ, ԲՈՒԶԱՆՏԻԱ)
- ԲԻԻԶԱՆՏԻԱ 832. տե՛ս ԲԻԻԶԱՆԴԻԱ
- ԲԻԻԶԷՍ 929. տե՛ս ԲԻԶԷՍ
- ԲԻԻԹՄԱՆԱՑԻՔ 182, 908, 910, 947, 955 (տե՛ս - ԱՄԵԼ ԲԻԹԻՆԻԱ, ԲԻԻԹԻՆԱՑԻՔ, ԲԻԻԹԻՆԻԱ)
- ԲԻԻԹԻՆԱՑԻՔ 947. տե՛ս ԲԻԻԹՄԱՆԱՑԻՔ
- ԲԻԻԹԻՆԱՑԻՔ 908. տե՛ս ԲԻԻԹՄԱՆԱՑԻՔ
- ԲԻԻԹՄԱՆԻԱ 924 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲԻԹԻՆԻԱ, ԲԻԻԹԻՆԻԱ)
- ԲԻԻԹԻՆԻԱ 924. տե՛ս ԲԻԻԹՄԱՆԻԱ
- ԲԻԻՐԷՆԱԴԱՑԻՔ 911
- ԲԻԻՐԻՏԱՆԻԱ 755. տե՛ս ԲՐԻՏԱՆԻԱ
- ԲԻԻՐԻՏՈՆԻԱ 755, 764 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲՐԻՏԱՆԻԱ)
- ԲԼՈՍ 912
- ԲՈԲ 499
- ԲՈԼՈՐԱՊԱՀԱԿ 473
- ԲՈՂՆԻԱՅ 13. տե՛ս ԲՈՂՆԻԱ
- ԲՈՂՆԻԱ 13 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲՈՂՆԻԱՅ)
- ԲՈՍԱՐԱՅ 942
- ԲՈՍՈՐԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԲՈՍՊՈՐԱՑԻՔ
- ԲՈՍՊՈՐԱՑԻՔ 910, 912 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲՈՍՈՐԱՑԻՔ)
- ԲՈՍՊՈՐԻԱ 907
- ԲՈՍՏՐ 944, 1077 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲԱԻՏՐ, ԲՈՒՍՏՐ)
- ԲՈՍՓՈՐ 967
- ԲՈՎԿՈՒՂՈՍԻՐԱՅ 937. տե՛ս ԲԻԿՈՒՂՈՍԻՐՈՍ
- ԲՈՎՐԻՍԹԵՆԷՍ 912
- ԲՈՒԶԱՆԴԵԱ 996. տե՛ս ԲԻԻԶԱՆԴԻԱ
- ԲՈՒԶԱՆԴԻԱ 463, 525, 997. տե՛ս ԲԻԻԶԱՆԴԻԱ
- ԲՈՒԶՈՒ 1026-1027. տե՛ս ԲԱԶՈՒ
- ԲՈՒԺՈՒՆԻՔ 338, 342
- ԲՈՒՍՏՐ 1077. տե՛ս ԲՈՍՏՐ
- ԲՈՒՏՄԱՀ 474, 503
- ԲՈՒՐԴԱՆ 1002-1004. տե՛ս ԲՈՒՐԴԱՐ
- ԲՈՒՐԴԱՍ 1002-1003. տե՛ս ԲՈՒՐԴԱՐ
- ԲՈՒՐԴԱՐ 1002-1004 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲՈՒՆԴԱՍ, ԲՈՒՐԴԱՆ, ԲՈՒՐԴԱՍ, ԲՈՒՐՏԱՐ)
- ԲՈՒԵԽ 1026. տե՛ս ՊԱՐԵԽ
- ԲՐԱՀՄՆ 500 (տե՛ս ԱՄԵԼ ԲՐԱՄՆ)

ԲՐԱՄՆ 500. տե՛ս ԲՐԱՀՄՆ
 ԲՐԵԽ 1026-1027. տե՛ս ՊԱՐԵԽ
 ԲՐԷՏԱՆԻԱ 907
 ԲՐԸԶՆՈՒՆԵԱՅ ԾՈՎ 721. տե՛ս ԲԶՆՈՒ-
 ՆԵԱՅ ԾՈՎ
 ԲՐԻՏԱՆԱՑԻՔ 910 (տե՛ս նաև ԲՐԻՏԱՆԻ-
 ԿԵՑԻՔ)
 ԲՐԻՏԱՆԻԱ 745 (տե՛ս նաև ԲԻԻՐԻՏԱՆԻԱ,
 ԲԻԻՐԻՏՈՆԻԱ)
 ԲՐԻՏԱՆԻԿԵՑԻՔ 906-907, 910. տե՛ս ԲՐԻ-
 ՏԱՆԱՑԻՔ
 ԲՐՏԻ ԱՅՐՔ 581, 583

Գ

ԳԱԲԱՂԱՑԻՔ 86
 ԳԱԲԵՂԵԱՆՔ 247 (տե՛ս նաև ԳՈԲԵՂԻՆՔ)
 ԳԱԴԻՐՈՎՆ 905, 907-908
 ԳԱԶԱ 561
 ԳԱԶԱՑԻՔ 945
 ԳԱԶԱԻՈՒՆԻ ՎԱՆՔ 1276
 ԳԱԹԵՐ 908
 ԳԱԼԻԱ 87, 929. տե՛ս ԳԱԼԼԻԱ
 ԳԱԼԻԼԵԱ
 1. 241-242, 247, 1291. տե՛ս նաև ԳԱԼԻԼԷ,
 ԳԱՂԻՂԵԱ
 2. 548. տե՛ս ԳԱԼԼԻԱ
 3. լեռ 1076 (տե՛ս նաև ԳԱԼԻԼԻԱ)
 ԳԱԼԻԼԵԱՑԻՔ 118, 223 (տե՛ս նաև ԳԱԼԻ-
 ԼԷԱՑԻՔ)
 ԳԱԼԻԼԷԱՑԻՔ
 1. 221, 234, 257. տե՛ս ԳԱՂԻԱՑԻՔ
 2. 233, 236, 247. տե՛ս ԳԱԼԻԼԵԱՑԻՔ
 ԳԱԼԻԼԷ 242, 1289, 1292. տե՛ս ԳԱԼԻԼԵԱՅ
 ԳԱԼԻԼԻԷ 242. տե՛ս ԳԱԼԻԼԵԱՅ
 ԳԱԼԻԼԻԱ 685. տե՛ս ԳԱԼԻԼԵԱ լեռ
 ԳԱԼԼԻԱ 87, 548, 929 (տե՛ս նաև ԳԱԼԻԼԵԱ,
 ԳԱԼԻԱ, ԳԱՂԻԱ)
 ԳԱԼՀՐԱՅ 1057
 ԳԱՀ ԻՇԽԱՆԱՅ 1052. տե՛ս ԳՈՄ ԻՇԽԱ-
 ՆԱՅ
 ԳԱՀԱՐ 1080. տե՛ս ԳԱՐՀԱՐ
 ԳԱՂԱԱՂ 915. տե՛ս ԳԱՂԱՏԷ

ԳԱՂԱՏԱՑԻՔ 182, 188, 906, 910 (տե՛ս նաև
 ԳԱՂՏԱՑԻՔ)
 ԳԱՂԱՏԷ 908, 911, 915 (տե՛ս նաև ԳԱ-
 ՂԱԱՂ)
 ԳԱՂԱՏԻԱ 907, 1279
 ԳԱՂԳԱՂ 317
 ԳԱՂԻԱ 907, 928 (տե՛ս նաև ԳԱԼԼԻԱ)
 ԳԱՂԻԱՆՈՍՔ 906
 ԳԱՂԻԱՑԻՔ 906, 910-911 (տե՛ս նաև ԳԱԼԻ-
 ԼԷԱՑԻՔ)
 ԳԱՂԻՂԵԱ 940. տե՛ս ԳԱԼԻԼԵԱ
 ԳԱՂՏԱՑԻՔ 791. տե՛ս ԳԱՂԱՏԱՑԻՔ
 ԳԱՄԲԵԾԻԿ 799. տե՛ս ԿԱՄԲԻԾԻԿ
 ԳԱՄԲՐԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԱՆՔ 941
 ԳԱՄԻՐ 906. տե՛ս ԳԱՄԻՐՔ
 ԳԱՄԻՐՔ 771, 773, 778, 906, 909-910, 912,
 1002 (տե՛ս նաև ԳԱՄԻՐ)
 ԳԱՅԼԱՏՈՒՔ 507
 ԳԱՅՇ ԱԻԱՆ 379 (տե՛ս նաև ԳԱՇԱԻԱՆ)
 ԳԱՆԳՐԱ 126, 300, 634 (տե՛ս նաև ԳԱՆԶ-
 ՐԱ)
 ԳԱՆԶՐԱ 126, 300. տե՛ս ԳԱՆԳՐԱ
 ԳԱՆՋԱԿ 469, 517, 519, 617, 634
 ԳԱՇԱԻԱՆ 379. տե՛ս ԳԱՅՇ ԱԻԱՆ
 ԳԱՌԳԱՌՔ 799. տե՛ս ԳԱՐԳԱՌՔ
 ԳԱՌԳԱՌՔ 799. տե՛ս ԳԱՐԳԱՌՔ
 ԳԱՌՆԻ 338, 474, 486
 ԳԱՍՓԷՆԱՑԻՔ 908
 ԳԱՐԳԱՌՔ 799 (տե՛ս նաև ԳԱՌԳԱՌՔ,
 ԳԱՌԳԱՌՔ)
 ԳԱՐԴՄԱՆԱՑԻՔ 910
 ԳԱՐԴՄԱՆՔ
 1. բերդ 820, 823, 830
 2. գաւառ 345, 357, 519, 583, 795, 818, 823, 831
 ԳԱՐՀԱՐ 1080 (տե՛ս նաև ԳԱՀԱՐ)
 ԳԱԻՂՈՍ 908
 ԳԱԻՐՈՍ 908
 ԳԳՈՍ 1081. տե՛ս ԳՐԳՈՍ
 ԳԵԹԱՑԻՔ 916, 1179
 ԳԵԹՍԵՄԱՆ 260, 305, 440, 442, 1275-1276
 ԳԵԼՆ 561 (տե՛ս նաև ԳԵՂՔ, ԴԵԼՔ, ԴԷԼՔ)
 ԳԵՀՈՎՆ 905, 908 (տե՛ս նաև ԳԻՀՈՎՆ)

Գեղ Լեո 457	Գլխոց վանք 843, 848, 852, 865, 868 (տե՛ս - նաև Գլխոց վանք)
ԳեղԱՄԱՅ	Գլխոց վանք 843. տե՛ս Գլխոց վանք
1. գաւառ 581, 583, 585	Գնոխիք 578
2. ծով 412	Գոթեղիք 86, 220 (տե՛ս նաև ԳԱԲԵ- ղեանք)
ԳեղԱՐՔՈՒՆԻ 585. տե՛ս ԳեղԱՐՔՈՒՆԻ	Գոգ ԵՒ ՄԱԳՈԳ 872
ԳեղԱՐՔՈՒՆԻ 581, 585 (տե՛ս նաև ԳեղԱՐ- ՔՈՒՆԻ)	ԳոգովիՏ 486, 502, 520, 531. տե՛ս ԿՈԳՈ- ՎԻՏ
ԳեղՄՆԱԶԳԻ 814 (տե՛ս նաև ԳեղՄ- ՆԱԶԳԻ, ԳԻՒՂՄՆԱԶԳԻ)	ԳոգեՍՏԱՆ 411 (տե՛ս նաև ԳՈԴԷՍՏԱՆ)
ԳեղՈՒՄ 494-495, 497, 814. տե՛ս ԳեղՈՒՄՔ	ԳոգեՍՏԱՆ 411. տե՛ս ԳՈԴԷՍՏԱՆ
ԳեղՈՒՄՔ 474, 494-497, 503 (տե՛ս նաև	ԳոգգոթեՍ 91, 513, 1277
ԳեղՄԱՅ ԵՐԿԻՐ, ԳեղՈՒՄ, ԴԵ- ԼՈՒՄՆՔ)	ԳոգթԱԳԱՐԱԿ 403. տե՛ս ԿՈԳԹԱԳԱՐԱԿ
Գեղք 561 (տե՛ս նաև ԳԵԼՔ, ԴԵԼՆ)	Գոգթն 338, 342, 499
ԳԵՏԻԿ 505	Գոգոց ԱՂԲԻՐ 1095
ԳԵՏՈՒՏԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԴԵՂՈՒՏԱՑԻՔ	ԳՈՄ ԻՇԽԱՆԱՑ 1052 (տե՛ս նաև ԳԱՀ ԻՇ- ԽԱՆԱՑ, ԳՈՄՔ)
ԳԵՐԱՆԱՑ ԴԱՇՏ 470	ԳՈՄԱՐԱՑԻՔ 245. տե՛ս ԳՈՄՈՐԱՑԻՔ
ԳԵՐԳԵՍԱՑԻՔ 176, 907, 910	ԳՈՄՈՐ 632
ԳԵՐԵԶՄԱՆ ԹՇՆԱՄԵԱՑ 412	ԳՈՄՈՐԱՑԻՔ 245, 393 (տե՛ս նաև ԳՈՄԱ- ՐԱՑԻՔ)
ԳԵՐԵՐԱՑԻՔ 382. տե՛ս ԵԳԵՐԱՑԻՔ	ԳՈՄՔ 491. տե՛ս ԳՈՄ ԻՇԽԱՆԱՑ
ԳԵՐՄԱԿԱՑԻՔ 909	ԳՈՌՈԶ 1081 (տե՛ս նաև ԳՈՒԳՈՒՌ)
ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՔ 910-911	ԳՈՎԳԱՑ ԱՇԽԱՐՀ 863
ԳԵՐՄԱՆԻԿԵ 939	ԳՈՐՍԻՒՆԱ 908
ԳԵՒՂՄՆԱԶԳԻ 814. տե՛ս ԳեղՄՆԱԶԳԻ	ԳՈՐՏԻՆԱՑԻՔ 938
ԳԷՆ 612	ԳՈՒԳԱՐԱՑ
ԳԷՐԻՈՆ 757	1. նախնա 1283
ԳԹԱՑ ԿՈԳՄԱՆՔ 463, 1004	2. վաճառ 1275 (տե՛ս նաև ԳՈՒԳՈՐԱՑ)
ԳԻՀՈՎՆ 912. տե՛ս ԳԵՀՈՎՆ	ԳՈՒԳՈՐԱՑ 1275. տե՛ս ԳՈՒԳԱՐԱՑ
ԳԻՄՆՈՍ ՍՈՓԻՍՏԵԱՑՔ 909 (տե՛ս նաև	ԳՈՒԳԱՑԻՔ 910
ԳԻՄՆՈՍՈՓԵՍՏԵԱՑՔ)	ԳՈՒՆԵԻՑ 354, 803, 848, 863. տե՛ս ՄԵՄ ԿՈԳՄԱՆՔ
ԳԻՄՆՈՍՈՓԵՍՏԵԱՑՔ 500, 909 (տե՛ս նաև	ԳՈՒՐԱԿԱՆ 803. տե՛ս ԿՈՒՐ
ԳԻՄՆՈՍ ՍՈՓԻՍՏԵԱՑՔ, ԴԻՈՆՈՍ Ե- ՓԵՍՏԵԱՑՔ)	ԳՈՔՈՎԻՏ 531. տե՛ս ԿՈԳՈՎԻՏ
ԳԻՍ 799, 801, 837, 849, 854 (տե՛ս նաև ԴԻՍ)	ԳՈՒՆՆԵՐ 1081 (տե՛ս նաև ԳՈՌՈԶ)
ԳԻՍԱՆ 993, 1019. տե՛ս ԳԻՍԱՆԷ	ԳՏԶԱՎԱՆՔ 373
ԳԻՍԱԻԱՆ 854	ԳՐԳՈՒՌ
ԳԻՐԲԱԷ 911	1. առաջ 1081 (տե՛ս նաև ԳՐԳՈՐՈՍ)
ԳԻՐԵՀ 1103 (տե՛ս նաև ԳՐԵՀ, ԿՐԵՀ)	2. լեռ 1123 (տե՛ս նաև ԳՈՒԳՈՒՌ, ԳՈՌՈԶ)
ԳԻՒՂՄՆԱԶԳԻ 814. տե՛ս ԳեղՄՆԱԶԳԻ	ԳՐԳՈՐՈՍ 1081. տե՛ս ԳՐԳՈՒՌ
ԳԼԱԿԱՑ ՎԱՆՔ 973, 979, 992-993, 1045-1048, 1052, 1078-1079, 1082, 1086, 1101, 1110-1112, 1119, 1121, 1125 (տե՛ս նաև ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱ- ՊԵՏԻ ՎԱՆՔ°)	ԳՐԵԿԱՑԻՔ 911

ԳՐԵԿՈՍԱՐՄԱՏՔ 911
 ԳՐԵՆՆ 1103. տե՛ս ԳԻՐԵՆՆ
 ԳՐԻԳՈՐԱՅ ՄԱՐԱՍԱՅ 1277. տե՛ս ՍՈՒՐԲ
 ԳԷՈՐԳԱՅ ՎԱՆՔ
 ԳՐՈՒԱՆԴԱԿԱՆ ԲԵՐԴ 476-477

167, 173, 176, 202, 204, 207, 209, 228, 248,
 259-260, 269, 280, 286-287, 291, 296, 306,
 312, 314, 331, 438-440, 446, 549, 670, 781,
 825, 830, 850, 916, 919, 1149, 1179, 1208,
 1226, 1228, 1231, 1257, 1259, 1267-1268,
 1287, 1291 (տե՛ս նաև ԴԱԻԻԴ)

Դ

ԴԱԿԵԱՑԻՔ 907
 ԴԱՂՄԱՏԻԱ 907, 928, 946
 ԴԱՂՄԱՏՔ 910
 ԴԱՄԱՍԿՈՍ 457, 539, 558-559, 634, 829, 1266
 ԴԱՆԻԷԼԻ ԿԱՄՈՒՐՋ 489
 ԴԱՆՈՒԲ 490
 ԴԱՍՏԱԿԵՐՏ 499
 ԴԱՍՏԱԿԵՐՏ ՄԵԾ 812
 ԴԱՍՓԷՆԱՑԻՔ 908
 ԴԱՐ 504. տե՛ս ԴԱՐԱ
 ԴԱՐԱ 472, 503-505, 507 (տե՛ս նաև ԴԱՐ)
 ԴԱՐԱՆԱՂԵԱՑ ԳԱԻԱՌ 866-867
 ԴԱՐԱԻՆԻՑ ԲԵՐԴ 537
 ԴԱՐԲԱՆԴ 870
 ԴԱՐԲՆԱՑ ՔԱՐ 443 (տե՛ս նաև ԴԱՐԲՆԱ-
 ՔԱՐ)
 ԴԱՐԲՆԱՔԱՐ 444. տե՛ս ԴԱՐԲՆԱՑ ՔԱՐ
 ԴԱՐԴԱՆԱՑԻՔ 910
 ԴԱՐԻԻՆՔ 502, 537
 ԴԱՐՈՒՆՔ 338
 ԴԱՐՔՈՒՆԱՆԴ 888
 ԴԱԻԻԹ
 1. ԱՆՅԱՂԹ 1129-1130, 1132, 1134-1135,
 1138, 1148, 1164
 2. աճճաճաճ 1219-1220, 1226, 1231
 3. ԲԷԿ 1285
 4. Բողմիսի եպիսկոպոս 13
 5. գրիչ 591, 900, 902
 6. երէց 338
 7. Լուսաւորչի աճեր 1005
 8. ՀԱՐՔԱՑԻ (ՀԵՐՏԱՆԱՑԻ, ՔԵՐԹՈՂ)
 1127, 1129-1131, 1133-1134, 1143-1145,
 1149, 1153, 1155, 1158, 1160
 9. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 530, 563
 10. մարգարէ 24, 26, 55, 79-81, 88, 95, 98, 118,
 121, 123, 131, 140-141, 155-157, 159, 165-

11. Մեծ Կողմանց եպիսկոպոս 346, 355, 838-
 840, 843-844, 846-848, 864
 12. ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ 525, 527
 13. Սիմեոն եպիսկոպոս 21, 417
 14. վաճառաւոր 1110
 15. փիլիսոփայ 540
 16. ՔԵՐԱԿԱՆ 1130, 1163-1165, 1167

ԴԱԻԹԻ

1. ԱՇՏԱՐԱԿ 1277
 2. ԴՈՒՌ 1275
 3. ՔԱՂԱՔ 155, 439, 852, 1258 (տե՛ս նաև
 ԲԷԹՂԵՆԷՄ)

ԴԱԻՆԱՑԻՔ 906

ԴԳԼԱԴ 530. տե՛ս ԴԿՂԱԹ
 ԴԳԼԱԹ 477-478, 521. տե՛ս ԴԿՂԱԹ
 ԴԳՂԱԹ 477-478. տե՛ս ԴԿՂԱԹ
 ԴԵԼԱՄ 561. տե՛ս ԴԵԼՈՒՄՆ
 ԴԵԼՈՒՄՆ 561 (տե՛ս նաև ԴԵԼԱՄ, ԴԵ-
 ԼՈՒՄՔ)
 ԴԵԼՈՒՄՔ 561. տե՛ս ԴԵԼՈՒՄՆ
 ԴԵԼՀԱՍՏԱՆ 496
 ԴԵԼՆ 561. տե՛ս ԳԵՂՔ
 ԴԵԿԼԱՄ 909. տե՛ս ԴԵԿՂԱՄ
 ԴԵԿՂԱՄ 909 (տե՛ս նաև ԴԵԿԼԱՄ)
 ԴԵՂՈՍ 911
 ԴԵՂՈՒՏԱՑԻՔ 910
 ԴԵՌԻՍ 907
 ԴԵՐՋԱՆ 554
 ԴԵՐՋԱՆԱՑ ՎԱՆՔ 1276
 ԴԷԼՆ 561. տե՛ս ԳԵՂՔ
 ԴԷՏԱՐԱԿՈՆԵՍԱՑԻՔ 911
 ԴԸԻԻՆ 356, 470-471, 477, 491, 495, 498, 503,
 505, 508, 510, 519, 526, 531, 540, 558, 562,
 567, 571, 1101. տե՛ս ԴՈՒԻՆ
 ԴԻՋՊՈՆ 520. տե՛ս ՏԻՋԲՈՆ
 ԴԻԿՈՍ 942-943. տե՛ս ԴԵԿՈՍ
 ԴԻՈԿԵՍԱՐԻԱ 1212

ԳԻՈՄԻԴԻՐԷՍ 1212
 ԳԻՈՆՈՍ ԵՓԵՍՏԵԱՅՔ 500. տե՛ս ԳԻՄՆՈՒՍՈՓԵՍՏԵԱՅՔ
 ԳԻՍ 837. տե՛ս ԳԻՍ
 ԳԻԻՏԱԿԱՆ 380 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳՈՒՏԱԿԱՆ)
 ԳԿԼԱԹ 384, 510, 810, 812. տե՛ս ԳԿՂԱԹ
 ԳԿՂԱԹ 384, 477-478, 510, 810, 812, 905, 907, 912 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳԿԼԱԹ, ԳԿԼԱԹ)
 ԳՈՐԵՂ 954, 956 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳՈՐԵՒՂ)
 ԳՈՐԵՒՂ 954. տե՛ս ԳՈՐԵՂ
 ԳՈՒ
 1. գիւղ 508
 2. 571. տե՛ս ԳՈՒԻԻՆ
 ԳՈՒԻԻՆ 3, 16, 45, 323, 337, 342, 345, 356, 437, 451, 470-471, 477-478, 491, 495, 498, 503, 505, 508, 510, 517, 519, 526-527, 531, 540, 555, 558, 560, 562, 567, 569-571, 578, 617, 634, 965, 967, 1031, 1046, 1053, 1055-1056, 1101 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳԸԻԻՆ, ԳՈՒ, ԳՎԻՆ, ԳԻԻՆ)
 ԳՈՒՆԱԳԱՇՏ 1008, 1101 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԳԸԻՆԱՅ, ԳՈՒՆԱՅ ԳԱՇՏ, ԳՎԱԳԱՇՏ, ԳՎՆԱՅ ԳԱՇՏ)
 ԳՈՒՆԱՅ ԳԱՇՏ 1008, 1101 (ԳՈՒՆԱԳԱՇՏ)
 ԳՈՒՏԱԿԱՆ 380. տե՛ս ԳԻԻՏԱԿԱՆ
 ԳՎԱԳԱՇՏ 1101. տե՛ս ԳՈՒՆԱԳԱՇՏ
 ԳՎԻՆ 578, 1031, 1101. տե՛ս ԳՈՒԻԻՆ
 ԳՎՆԱՅ ԳԱՇՏ 1101. տե՛ս ԳՈՒՆԱԳԱՇՏ
 ԳՐԲԱՆԴ 1003
 ԳՐՈՒՆՔ ԿԱՍՊԻՑ 911
 ԳԻԻՆ 569, 578. տե՛ս ԳՈՒԻԻՆ

Ե

ԵԲԵՍՈՍ 312, 954, 956. տե՛ս ԵՓԵՍՈՍ
 ԵԲԻՍՈՍ 310. տե՛ս ԵՓԵՍՈՍ
 ԵԲԻՄՆԱՑԻՔ 257
 ԵԲՐԱՅԵՑԻՔ 33, 57, 128, 158, 165, 276, 306, 349, 632, 675, 760, 779-780, 791, 905-906, 908-910, 920-923, 933-934
 ԵԲՐՈՆ 912
 ԵԳԱՐԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԵԳԵՐԱՑԻՔ
 ԵԳԵԱՑԻՔ 954
 ԵԳԵՐԱՑԻՔ 378, 382, 472, 906, 910, 912 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԳԱՐԱՑԻՔ)

ԵԳԷՈՍ 720
 ԵԳԻՆՈՑԻ ԲԵՐԴ 505. տե՛ս ԵՐԳԻՆԱՑԻ ԲԵՐԴ
 ԵԳԻՊՏԱՑԻՔ 38, 272, 296, 504, 509, 548, 559, 679, 772-773, 907, 910, 913, 918, 933, 944, 1278
 ԵԳԻՊՏՈՍ 296, 305, 314, 326, 431, 438-439, 468-469, 504, 527-528, 530, 532, 564, 677, 679, 682, 720, 753, 899, 908-909, 912, 919, 921-922, 925, 933, 935, 992, 997, 1006, 1278-1279
 ԵԳԵՍԱՑԻՔ 528, 954, 957, 1125
 ԵԳԵՍԻԱ 955, 957 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԳԷՍԻԱ)
 ԵԳԷՍԻԱ 260. տե՛ս ԵԳԵՍԻԱ
 ԵԳՈՎՄԱՅ 529. տե՛ս ԻԳՈՒՄԱ
 ԵԳՈՎՄԱՅԵՑԻՔ 910
 ԵԹԷՈՊԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԵԹԻՈՎՊԱՑԻՔ
 ԵԹԻՈՊԱՑԻՔ 910. տե՛ս ԵԹԻՈՎՊԱՑԻՔ
 ԵԹԻՈՎՊԱՑԻՔ 698, 907, 910 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԹԷՈՊԱՑԻՔ, ԵԹԻՈՊԱՑԻՔ, ԵԹՈՎՊԱՑԻՔ)
 ԵԹԻՈՎՊԻԷ 908, 910 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԹՈՎՊԱՑԻՔ, ԵԹՈՎՊԻԷ)
 ԵԹՈՎՊԱՑԻՔ 698. տե՛ս ԵԹԻՈՎՊԱՑԻՔ
 ԵԹՈՎՊԻԷ 910. տե՛ս ԵԹԻՈՎՊԻԷ
 ԵԼԱՄ 908 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՂԱՄ)
 ԵԼԱՄԱՑԻՔ 908 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՂԱՄԱՑԻՔ)
 ԵԼԱՆՈՍԱՑԻՔ 934
 ԵԼԻՄԱՑԻՔ 910
 ԵԼԼԱԳԱՑԻՔ 773
 ԵԼԼԵՆԱՑԻՔ 1180
 ԵԿԵՂԵԱՅ ԳԱԻԱՌ 555, 991, 1006, 1034, 1079, 1124
 ԵԿՄԷՆՈՍ 912
 ԵՂԱԳԱՍ 906
 ԵՂԱՄ 908. տե՛ս ԵԼԱՄ
 ԵՂԱՄԱՑԻՔ 908. տե՛ս ԵԼԱՄԱՑԻՔ
 ԵՂԱՆՅ ԲԵՐԴ 1071 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՂՆՈՒՏ, ՈՂՆՈՒՏ, ՈՒՂՆՈՒՏ)
 ԵՂԵՎԱՐԴ 505. տե՛ս ԵՂԻՎԱՐԴ
 ԵՂԵԹԵՐԱՅ 911
 ԵՂԷՎԱՐԴ 505. տե՛ս ԵՂԻՎԱՐԴ
 ԵՂԻԱԶԱՐՈՒ ՎԱՆՔ 996 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՂԱԶԱՐՈՒ ՎԱՆՔ)

- ԵՂԻԿՈՆ 912
- ԵՂԻՄԱՆԹՈՍ 912
- ԵՂԻՎԱՐԴԻ 505 (տե՛ս նաև ԵՂԵՎԱՐԴԻ, Ե-
ՂԵՎԱՐԴԻ)
- ԵՂՂԷՆԱՑԻՔ 911
- ԵՂՄՈՎԱԴԱԴԻ 908 (տե՛ս նաև ԵՂՄՈՎԱ-
ԴԱՏ)
- ԵՂՄՈՎԱԴԱՏ 908. տե՛ս ԵՂՄՈՎԱԴԱԴԻ
- ԵՂՆՈՒՏ 1071, 1083 (տե՛ս նաև ԵՂԱՆՑ
ԲԵՐԴ, ՈՂՆՈՒՏ, ՈՒՂՆՈՒՏ)
- ԵՂՈՅ 342 (տե՛ս նաև ԷՂՈՅ)
- ԵՂՎԱՐԴԻ 347
- ԵՄԱՆՈՒ ԱՅԾՍԱՆ 1023
- ԵՄՄԱԻՈՒՍ 941
- ԵՄԵՍԱՑԻՔ 953
- ԵՈՂԱՑԻՔ 911
- ԵՊԻԻԿԻՆԻԱ 908
- ԵՌԻԱՑԻՔ 910
- ԵՏԱՑԻՔ 908
- ԵՏՈՂԻԱ 907
- ԵՐԱԶԳԱԻՐՍ 589
- ԵՐԱԿԼԵԱՅ 958. տե՛ս ԵՐԱԿՂԻԱ
- ԵՐԱԿՂԻԱ 958 (տե՛ս նաև ԵՐԱԿԼԵԱՅ)
- ԵՐԳԻՆԱՑԻ ԲԵՐԴԻ 505, 507 (տե՛ս նաև ԵԳԻ-
ՆՈՑԻ ԲԵՐԴԻ)
- ԵՐԵԶՆ ԱԻԱՆ 1118. տե՛ս ԵՐԷԶՆ ԱԻԱՆ
- ԵՐԵԿՈՐԵԱՅ ԾՈՎ 738, 760 (տե՛ս նաև ԵՐ-
ԿՈՐԵԱՅՑ ԾՈՎ)
- ԵՐԷԶՆ ԱԻԱՆ 1006, 1009, 1118 (տե՛ս նաև Ե-
ՐԵԶՆ ԱԻԱՆ, ԵՐԻԶՆ ԱԻԱՆ)
- ԵՐԻԶՆ ԱԻԱՆ 1006, 1009. տե՛ս ԵՐԷԶՆ Ա-
ԻԱՆ
- ԵՐԻՑԱՎԱՆՔ 1275
- ԵՐԻԻԹՐԷ 911
- ԵՐԻՔՈՎ 438, 515, 530, 941
- ԵՐՄՈՍ 912
- ԵՐՈՒՍԱՂԵՄ 47, 227, 262, 265, 268, 277, 287,
296, 366, 376, 515, 993, 1255, 1257. տե՛ս Ե-
ՐՈՒՍԱՂԵՄ
- ԵՐՈՒՍԱՂԵՄ 3, 8-9, 12, 14, 45, 88, 147, 261-
262, 265, 268, 275-276, 281, 284-285, 296-297,
313-314, 318, 320, 338, 341, 349-350, 353, 366,
376-377, 419-420, 432, 434-435, 441, 445-446,
504, 509, 511-514, 516, 518, 524-525, 529, 532,
541-542, 545, 583-585, 592, 594, 597, 634,
669-671, 674-675, 677-679, 799, 801, 803, 839,
843, 846, 851, 890, 916, 919-923, 925-926, 932,
934, 936-942, 944, 947-948, 950, 953-954, 956,
961, 963, 966-967, 976-977, 989, 992-993, 997,
1007, 1060, 1118, 1155, 1192, 1241, 1255-
1257, 1273-1275, 1277-1279, 1289, 1291 (տե՛ս
նաև ԵՐՈՒՍԱՂԵՄ, ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԱՑ-
ԻՈՑ ՔԱՂԱՔ, ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԵԱՆ ՔԱ-
ՂԱՔ)
- ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 238. տե՛ս Ե-
ՐՈՒՍԱՂԵՄ
- ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԵԱՆ ՔԱՂԱՔ 801. տե՛ս Ե-
ՐՈՒՍԱՂԵՄ
- ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԱՑԻՔ 14, 244, 420, 804, 961-
963, 993
- ԵԻԲԵՆԻՍԵԱ 911
- ԵԻԲԻԱ 911
- ԵԻԷՆՈՍ 912
- ԵԻԻՂԱՏԱՅ ԵՐԿԻՐ 500
- ԵԻԻԻԼԱՅ 528 (տե՛ս նաև ԵԻԻԻՂԱՅ)
- ԵԻԻԻՂԱՅ 528. տե՛ս ԵԻԻԻԼԱՅ
- ԵԻԿԵՐՄԱ 529. տե՛ս ԿԵՐՄԱՅ
- ԵԻՐԻԳԱՆՈՍ 912
- ԵԻՐԻԻԹՐԱ 908
- ԵԻՐՈՊԱՑԻՔ 738, 760
- ԵԻՐՈՊԻԱ 738
- ԵԻՐՈՏՈՍ 912
- ԵԻՓՐԱՏ 504, 530, 912. տե՛ս ԵՓՐԱՏ
- ԵՓՐԱՏԷՍ 471. տե՛ս ԵՓՐԱՏ
- ԵԻՔՍԻՆՈՍ 720, 753
- ԵՓԵՍԱՑԻՔ 35, 189, 791, 940, 943
- ԵՓԵՍՈՍ 17, 42, 65, 131, 136, 137, 139, 143-145,
309, 312-313, 321-322, 330, 419, 541-542, 545,
550, 670, 911, 927, 930, 939, 950-953, 956,
1007 (տե՛ս նաև ԵԲԵՍՈՍ, ԵԲԻՍՈՍ)
- ԵՓԹԱՂԻՆԷ 1004. տե՛ս ՀԵՓԹԱՂԻՆԷ
- ԵՓՐԱԹ 121, 155, 168. տե՛ս ԵՓՐԱՏ
- ԵՓՐԱՏ 121, 155, 168, 469, 471, 504, 530, 634,
811, 912 (տե՛ս նաև ԵԻՓՐԱՏ, ԵԻՓՐԱՏ-
ՏԷՍ, ԵՓՐԱԹ)

Չ

ՋԱԿԻԻՆԹՈՍ 907
 ՋԱՂԱԿՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ 1276 տե՛ս ՊԱՂԱ-
 ԿՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ
 ՋԱՊԱԿՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ 1276 տե՛ս ՊԱՂԱ-
 ԿՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ
 ՋԱՐԱՍՊ 459, 480, 521
 ՋԱՐԵՀԱԻԱՆ 562, 1275
 ՋԱՐԵԻԱՆԳ 520
 ՋՄԻԻՌՆԻԱ 545, 1007
 ՋՈՄԱՔԱՏԱԿ 806 (տե՛ս նաև ՋՈՄԱՔՏԱԿ)
 ՋՈՄԱՔՏԱԿ 806 տե՛ս ՋՈՄԱՔԱՏԱԿ
 ՋՈՒԱՐԹՆՈՑ 538-539, 562
 ՋՐԷՃԱՆ 496 (տե՛ս նաև ՋՐԷՃԱՆ)

Է

ԷԳԵՐԱՑԻՈՑ 382. տե՛ս ԵԳԵՐԱՑԻՈՑ ԱԾ-
 ԽԱՐՀ
 ԷԳԷՈՍ 753
 ԷԵՏԱՑԻՔ ԱՌԱՋԻՆՔ 908
 ԷՂՈՑ 338
 ԷՋՄԻԱԾԻՆ 4, 46-47, 59, 348, 417, 591, 797,
 1129-1130, 1156, 1191-1192, 1212, 1241, 1284
 ԷՐՈՒՍԱՂԷՄ 799, 801, 890. տե՛ս ԵՐՈՒՍԱ-
 ՂԷՄ

Ը

ԸՌԱԲՈՎԹ 529
 ԸՍՏՐԱՏՈՆԵԱՆՑ 942. տե՛ս ՍՏՐԱՏՈՆ-
 ՆԵԱՑ

Թ

ԹԱԲԱԻՐ 95, 263, 431-432, 634, 1278-1279
 (տե՛ս նաև ԹԱԲԱԻՐԱԿԱՆ ԼԵՌ, ԹԱ-
 ՓԱԻՐ, ԹԱՓՈՐ)
 ԹԱԲԱԻՐԱԿԱՆ ԼԵՌ 95, 263, 1279. տե՛ս -
 ԹԱԲԱԻՐ
 ԹԱԳՈՒԱԾԻ ԽԱՉ 1047. տե՛ս ԹԱԳՈՒՑԵԱԼ
 ԽԱՉ
 ԹԱԳՈՒՑԵԱԼ ԽԱՉ 1047, 1094 (տե՛ս նաև
 ԹԱԳՈՒԱԾԻ ԽԱՉ, ԹԱՔՈՒՑԵԱԼ ԽԱՉ)
 ԹԱԼԻՆ 347, 620

ԹԱԿԱՐԴՔ 1037-1038 (տե՛ս նաև ԹԱ-
 ԿԱՐԹՍ)
 ԹԱԿԱՐԹՔ 1037-1038. տե՛ս ԹԱԿԱՐԴ
 ԹԱՍՈՍ 911
 ԹԱՐՁԷՆՔ 1028
 ԹԱՓԱԻՐ 431-432. տե՛ս ԹԱԲԱԻՐ
 ԹԱՓՈՐ 634. տե՛ս ԹԱԲԱԻՐ
 ԹԱՔՈՒՑԵԱԼ ԽԱՉ 1094. տե՛ս ԹԱԳՈՒ-
 ՑԵԱԼ ԽԱՉ
 ԹԵԲԱՑԻՍ 908
 ԹԵԲԷԱՑԻՔ 906, 933 (տե՛ս նաև ԹԻԲԵԱ-
 ՑԻՔ)
 ԹԵԼԱ 508
 ԹԵՄԱՆ 529
 ԹԵՈԴՈՍՈՒՊԱԻԼԻՍ 953, 966. տե՛ս ԹԵՈ-
 ԴՈՍՈՒՊԱԻԼԻՍ, ԹԷՕԴՕՍՈՒՊԱԻԼԻՍ
 ԹԵՈԴՈՍՈՒՊԱԻԼԻՍ 966. տե՛ս ԹԵՈԴՈՒ-
 ՍՈՒՊԱԻԼԻՍ
 ԹԵՍԱՂԱՑԻՔ 934
 ԹԵՍԱՂԻՍ 907
 ԹԵՍԱՂՈՆԻԿԷ 791
 ԹԵՍԱՂՔ 910
 ԹԵՏԱԼԱՑ ԿՈՂՄԱՆՔ 562
 ԹԵՏԱԼԱՑԻՔ 457, 459, 469, 475-476, 553, 564
 (տե՛ս նաև ԹԷՏԱԼԱՑԻՔ)
 ԹԵՏԱԼՔ 562, 906 (տե՛ս նաև ԹԵՏԱՂՔ)
 ԹԵՏԱՂՔ 906. տե՛ս ԹԵՏԱԼՔ
 ԹԵՐԱ 908
 ԹԵՐԱԻՍ 776
 ԹԵՐՄՈՂՈՆ 912
 ԹԷԱՐՔՈՒՆԻ 468
 ԹԷՈԴՈՒՊԱԻԼԻՍ 596 (տե՛ս նաև ԹԵՈԴՈՒ-
 ՍՈՒՊՈԼԻՍ)
 ԹԷՏԱԼԱՑԻՔ 457, 469, 553. տե՛ս ԹԵՏԱԼԱ-
 ՑԻՔ
 ԹԷՓԱՑԻԳ 1278
 ԹԷՕԴՕՍՈՒՊԱԻԼԻՍ 593 (տե՛ս նաև ԹԵՈՒ-
 ԴՈՍՈՒՊԱԻԼԻՍ)
 ԹԸՄՐԱՋՈՐ 1099. տե՛ս ԹՄԲՐԱՋՈՐ
 ԹԻԲԵԱՑԻՔ 906. տե՛ս ԹԵԲԷԱՑԻՔ
 ԹԻԲՐԻՍ 912 (տե՛ս նաև ՏԻԲԵՐԻՈՍ)
 ԹԻԼ 1034, 1087, 1079, 1124
 ԹԻՐԱԿ 502. տե՛ս ԹՐԱԿԷ

ԹԻՐԱԿԱՑԻՔ 490, 503
 ԹԻՖԼԻՍ 3-4, 1139. տե՛ս ՏՓԽԻՍ
 ԹՄԲՐԱԶՈՐ 1099. տե՛ս Ըստ ԹԸՄՐԱԶՈՐ
 ԹՈՐԳՈՄԱՑ ՏՈՒՆ 1243
 ԹՈՐԴԱՆ 866, 1008
 ԹՈՒՍԿԵՆԷՆ 907
 ԹՈՒՍԿՔ 911
 ԹՈՒՐԱՆ 411
 ԹՈՒՐՔԱՍՏԱՆ 496, 500, 821, 829, 879, 905
 ԹՈՒՐՔԱՍՏԱՆԵԱՑՔ 821, 826, 829
 ԹՐԱԿ 502, 928. տե՛ս ԹՐԱԿԷ
 ԹՐԱԿԱՑԻՔ 489-492, 503-504, 553, 906, 910, 950
 ԹՐԱԿԷ 487, 502, 907, 928 (տե՛ս Ըստ ԹԻՐԱԿ, ԹՐԱԿ)

Ժ

ԺՈՂՈՎ 1096. տե՛ս ԺՈՂՈՎՍ
 ԺՈՂՈՎՍ 1096 (տե՛ս Ըստ ԺՈՂՈՎ)

Ի

ԻԲԵՐԱՑԻՔ 906
 ԻԲԵՐԻԱ 907
 ԻԴԱԿՈՐՍՈՒԴԱ 908
 ԻԴՈՎՄԱՅ 529. տե՛ս ԻԴՈՒՄԱ
 ԻԴՈՒՄԱ 529 (տե՛ս Ըստ ԻԴՈՎՄԱՅ)
 ԻԹԱԿԷ 907
 ԻԿՈՆԱՑԻՔ 944
 ԻՂԱՄԱՑԻՔ 909
 ԻՂԻՈՆ 915 (տե՛ս Ըստ ԻՂԻՈՎՆ)
 ԻՂԻՈՎՆ 907 (տե՛ս Ըստ ԻՂԻՈՆ, ՄԱՏՈՒՍԻԱ)
 ԻՂԻԻՐԻԱՆՈՍՔ 906
 ԻՂԻԻՐԻԿԱՑԻՔ 906
 ԻՂԻԻՐԻՍ 907
 ԻՅԱՐՍՈՍ 908
 ԻՆՆԱԿՆԵԱՆ 975, 983-984, 987, 991, 993, 1001, 1016, 1018-1019, 1029, 1031, 1035, 1043, 1045, 1047, 1052, 1057, 1078, 1109, 1124-1125
 ԻՈՎՐԴԱՆԱՆ 912
 ԻՍԱԲԻՆԱՑԻՔ 907
 ԻՍԲՐՈՍ 908

ԻՍՄԱԵԼԱՑԻՔ 910, 932. տե՛ս ԻՍՄԱՅԵԼԱՑԻՔ
 ԻՍՄԱՅԵԼԱՑԻՔ 467-468, 527-528, 533-534, 537-539, 552-555, 558, 560-564, 1279 (տե՛ս - Ըստ ԻՍՄԱԵԼԱՑԻՔ)
 ԻՍՄԱՅԷԼ 468-469, 525, 527-530, 532-534, 537-539, 554-555, 558, 560-564, 829
 ԻՍՄԱՅԵԼԵԱՆ ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ 534
 ԻՍՏՐԱՑԻՔ 906
 ԻՍՏՐՈՍ 912
 ԻՍՐԱԷԼ 577. տե՛ս ԻՍՐԱԷԼ
 ԻՍՐԱԷԼ 577. տե՛ս ԻՍՐԱԷԼ
 ԻՍՐԱՅԷԼ 24, 28, 33-34, 82, 121, 148, 154-156, 168, 178, 180, 187, 198-199, 204, 206, 260, 269, 296, 326, 431, 434-435, 438-439, 441, 528-529, 552, 577, 715, 724, 750, 781, 846, 1156, 1253-1255, 1262, 1268, 1288 (տե՛ս Ըստ ԻՍՐԱՅԷԼ)
 ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՔ 179-180, 238
 ԻՍՐԱՅԷԼ 173-174, 206, 676-678, 822, 837, 841-842, 846, 913-917, 919, 922, 925, 966 (տե՛ս Ըստ ԻՍՐԱՅԷԼ)
 ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՔ 238
 ԻՏԱԼԱՑԻՔ 628, 630, 632, 772-773
 ԻՏԱՂԻԱ 907
 ԻՐԱՆ 337. տե՛ս ՍԱՍԱՆԵԱՆ ԻՐԱՆ
 ԻՐԻՑՎԱՆՔ 1275. տե՛ս ԵՐԻՑԱՎԱՆՔ

Լ

ԼԱԶՈՆԱՑԻՔ 908. տե՛ս ՂԱԶՈՎՆԱՑԻՔ
 ԼԱՏԻՆԱՑԻՔ 907. տե՛ս ՂԱՏԱՆԱՑԻՔ
 ԼԱԻՈԴԻԿԵՑԻՔ 545 (տե՛ս Ըստ ԼԱԻՈՐԻԿԵՑԻՔ)
 ԼԱԻՈՐԻԿԵՑԻՔ 545. տե՛ս ԼԱԻՈԴԻԿԵՑԻՔ
 ԼԻԲԱՆԱՆ 224
 ԼԻԲԱՆԱՆ ԼԵՌ 912
 ԼԻԲԷԱՑԻՔ 771-773
 ԼԻԲԷԱՑԻՈՑ ՆԱՀԱՆԳ 772
 ԼԻԳԱԻՆԻՔ 21 (տե՛ս Ըստ ԼԻԿԵՑՈՆ, ԼԻՑԵՑ)
 ԼԻԴԱՑԻՔ 908. տե՛ս ՂԻԴԱՑԻՔ
 ԼԻԶՊՈՆ 1192
 ԼԻՑԵՑ 21. տե՛ս ԼԻԳԱԻՆԻՔ

Լիիբել 908
 ԼՄԲԱՏԱՎԱՆՔ 347
 ԼՈՐԻԿԱՑԻՔ 906
 ԼՈՒԴ 908
 ԼՓԻՆՔ 363, 367, 408, 799, 906, 910, 1004
 ԼՓՆԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 869

Խ

ԽԱԴԱՅ ՎԱՆՔ 1275 (տե՛ս նաև ԽԱԹԱ,
 ԽԱԹԱՅ ՎԱՆՔ, ԽԱՅԹԱ)
 ԽԱԶԻՐՔ 386, 822-823, 879, 891, 894, 901, 910,
 969
 ԽԱԹԱ 1275. տե՛ս ԽԱԴԱՅ ՎԱՆՔ
 ԽԱԹԱՅ ՎԱՆՔ 1275. տե՛ս ԽԱԴԱՅ ՎԱՆՔ
 ԽԱՂԱԲ 816
 ԽԱՂԱՂ 803. տե՛ս ԽԱՂԽԱՂ
 ԽԱՂԱՄԱԽԻՔ 471, 473
 ԽԱՂԽԱՂ 803 (տե՛ս նաև ԽԱՂԱՂ)
 ԽԱՂՏԵԱՅ ԿՈՂՄԵՐ 492
 ԽԱՂՏԻԿՔ 910. տե՛ս ԽԱՂՏԻՔ
 ԽԱՂՏԻՔ 492, 906, 910, 912 (տե՛ս նաև ԽԱՂ-
 ՏԻԿՔ)
 ԽԱՅԹԱ 1275. տե՛ս ԽԱԴԱՅ ՎԱՆՔ
 ԽԱԶ ԳԻԻՏ 1227
 ԽԱԶԷՆ 795
 ԽԱՌԱՆ 462-463, 927, 1093
 ԽԱՐ 619
 ԽԱՐԶ 1067 (տե՛ս նաև ՀԱՐՑՍ)
 ԽԵԿԵՍԱՆԷ 497. տե՛ս ԽԵԿԵԻԱՆԴ
 ԽԵԿԵԻԱՆԴ 497 (տե՛ս նաև ԽԵԿԵՍԱՆԷ,
 ԽԻԿԵԻԱՆԴ)
 ԽԵԻԱՑԻՔ 907, 910
 ԽԻԿԵԻԱՆԴ 497. տե՛ս ԽԵԿԵԻԱՆԴ
 ԽԼԱԹ 634
 ԽՈՂՐՆԻ 1027. տե՛ս ԽՐՏՆԻ
 ԽՈՒԵՆԻՔ 1035. տե՛ս ՀՈՒԵՆԻՔ
 ԽՈՒԽՈՒՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ 1275
 ԽՈՒԽՈՒՈՒՆԻՔ 21, 338, 577
 ԽՈՍՐԱԿԵՐՏ 531. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎԱԿԵՐՏ
 ԽՈՍՐՈՎ. տե՛ս ԿԱԽ ԽՈՍՐՈՎ
 ԽՈՍՐՈՎԱԿԵՐՏ 531 (տե՛ս նաև ԽՈՍՐԱ-
 ԿԵՐՏ)

ԽՈՐԱՍԱՆ 443
 ԽՈՐԻՆ ԱՍՈՐԻՔ 230, 260
 ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻՔ 488-489, 502, 505-507, 526,
 555
 ԽՈՐՀԻ 1027. տե՛ս ԽՐՏՆԻ
 ԽՈՐՆԻ 1026-1027. տե՛ս ԽՐՏՆԻ
 ԽՈՐ ՎԻՐԱՊ 1005
 ԽՈՐՏՈՒՄ 1026 (տե՛ս նաև ՏՈՒՄ)
 ԽՈՒԹ 1053, 1057
 ԽՈՒԺԱՍՏԱՆ 486, 532, 542, 553, 559, 953,
 955
 ԽՈՒԺԱՍՏԱՆ ՏԱԾԿԱՍՏԱՆ 532
 ԽՈՒԺԻԿՔ 908
 ԽՐԱՄԱՅ ԲԵՐԴ 538
 ԽՐՏՆԻ 1027 (տե՛ս նաև ԽՈՂՐՆԻ, ԽՈՐՀԻ,
 ԽՈՐՆԻ, ԽՐՏՈՒՄ)
 ԽՐՏՈՒՄ 1026-1027. տե՛ս ԽՐՏՆԻ

Ծ

ԾԱՂԿԱԶՈՒՐ 474
 ԾԱՂԿՈՏՆ (ԾԱՂԿՈՏԱՆ) 505-506
 ԾԱՅԴԱՆԱՑԻՔ 123
 ԾՈՐԱՑԻՔ 945
 ԾԻԱՅ 1075 (տե՛ս նաև ՆԻԱՅ)
 ԾԻԼԿԱՆ 13. տե՛ս ԾԻՂԿԱՆ
 ԾԻԾԱՌՆ 1119-1120. տե՛ս ԾԻԾԱՌՆԷ
 ԾԻԾԱՌՆԷ 1118-1120 (տե՛ս նաև ԾԻԾԱՌՆ,
 ԾԻԾԵՌՆ, ԾԻԾՌԱՆ)
 ԾԻԾԵՌՆ 1118. տե՛ս ԾԻԾԱՌՆԷ
 ԾԻԾԵՌՆԱՎԱՆՔ 347-348
 ԾԻԾԸՌՆԷ 1119. տե՛ս ԾԻԾԱՌՆԷ
 ԾԻԾՌԱՆ 1119. տե՛ս ԾԻԾԱՌՆԷ
 ԾԻՂԿԱՆ 13 (տե՛ս նաև ԾԻԼԿԱՆ)
 ԾԽԱԿԵՐՏ 507 (տե՛ս նաև ԾԽՆԿԵՐՏ)
 ԾԽՆԿԵՐՏ 507. տե՛ս ԾԽԱԿԵՐՏ
 ԾԾՄԱԿ 1069-1070, 1082 (տե՛ս նաև ԾԾՄԱ-
 ՀՈՏՆ, ԾՄԱԿ)
 ԾԾՄԱՀՈՏՆ (ԾԾՄԱՅ ՅՈՏՆ) 1082. տե՛ս
 ԾԾՄԱԿ
 ԾՂՈՒԿՔ 519
 ԾՄԱԿ 1069, 1082. տե՛ս ԾԾՄԱԿ
 ԾՈՓՔ 974, 1008, 1041, 1279

Կ

- ԿԱԶԲՔ 799. տե՛ս ԿԱՍՊՔ
- ԿԱՆՄԱԽԵԱՑ ԲԼՈՒՐ 1116. տե՛ս ԿԱՂԱՍՄԱԽԵԱՑ ԲԼՈՒՐ
- ԿԱՆԱՆԱԿՏՈՒՑ 537
- ԿԱՆՄԽԵԱՑ ԲԼՈՒՐ 1112, 1116. տե՛ս ԿԱՂԱՍՄԱԽԵԱՑ ԲԼՈՒՐ
- ԿԱՂԱԲԵՐԱՑԻՔ 911 (տե՛ս նաեւ ԿԱՂԱԲՐԱՑԻՔ)
- ԿԱՂԱԲՐԱՑԻՔ 906 (տե՛ս նաեւ ԿԱՂԱԲԵՐԱՑԻՔ)
- ԿԱՂԱՄԱԽԵԱՑ ԲԼՈՒՐ 1112, 1116 (տե՛ս - նաեւ ԿԱՆՄԱԽԵԱՑ ԲԼՈՒՐ, ԿԱՆՄԽԵԱՑ ԲԼՈՒՐ, ԿԱՂԱՄԱՆԵԱՑ ԲԼՈՒՐ, ԿԱՂՄԱԽԵԱՑ ԲԼՈՒՐ, ԿԱՂՄԽԵԱՑ ԲԼՈՒՐ)
- ԿԱՂԱՄԱՆԵԱՑ ԲԼՈՒՐ 1112. տե՛ս ԿԱՂԱՍՄԱԽԵԱՑ ԲԼՈՒՐ
- ԿԱՂԱՆԴՈՒԱՑ ՎԱՆՔ 1277
- ԿԱՂԱՆԿԱՅՏՈՑՔ 380. տե՛ս ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՑՔ ԳԻՒՂ
- ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՑՔ ԳԻՒՂ 371, 380, 390 (տե՛ս - նաեւ ԿԱՂԱՆԿԱՅՏՈՑՔ, ԿՈՂՄԱՆԿԱՅՏՈՒԱՑ ԳԻՒՂ)
- ԿԱՂԲԻՈՆ 476
- ԿԱՂԻԻԿԵՑԻՔ 911 (տե՛ս նաեւ ԱՍՊՏՈՐԱՑԻՔ)
- ԿԱՂՄԱԽԵԱՑ ԲԼՈՒՐ 1112. տե՛ս ԿԱՂԱՍՄԱԽԵԱՑ ԲԼՈՒՐ
- ԿԱՂՄԽԵԱՑ ԲԼՈՒՐ 1112, 1116. տե՛ս ԿԱՂԱՍՄԱԽԵԱՑ ԲԼՈՒՐ
- ԿԱՃԿԱԻՆ 1023 (տե՛ս նաեւ ԿԱՃԿՈՆ)
- ԿԱՃԿՈՆ 1023. տե՛ս ԿԱՃԿԱԻՆ
- ԿԱՄԱՂԻԱ 908
- ԿԱՄԱՐԱԿԱՆՔ 618. տե՛ս ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆՔ
- ԿԱՄԲԵՉԱՆ 814. տե՛ս ԿԱՄԲԷՃԱՆ
- ԿԱՄԲԷՃԱՆ 814 (տե՛ս նաեւ ԿԱՄԲԵՉԱՆ, ԿԱՊԻՃԱՆ)
- ԿԱՄԲԻՃԻԿ ՀԵՓԹԱՂՍՆ 799 (տե՛ս նաեւ ԳԱՄԲԵՃԻԿ, ԿԱՄԻՃԻԿ, ՀԵՓԹԱՂՍՆ, ՀԵՓԱՂԱՍՆ)
- ԿԱՄԵՂԱՑԻՔ 909
- ԿԱՄԻՃԻԿ 799. տե՛ս ԿԱՄԲԻՃԻԿ ՀԵՓԹԱՂՍՆ
- ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆԱՑ ՎԱՆՔ 1276
- ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆՔ 617-618 (տե՛ս նաեւ ԿԱՄԱՐԱԿԱՆՔ)
- ԿԱՄՓԱՆԱՑԻՔ 911
- ԿԱՅԵՆԻ ԱԶԳ 875
- ԿԱՆԱ ԳԱԼԻԼԷԱՑՈՑ 233
- ԿԱՆԳՈՒԱՐ 444
- ԿԱՊԱԴՈԿԻԱ 907
- ԿԱՊԱԴՈՎԿԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 1004, 1006 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊԱԴՈՎԿԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ)
- ԿԱՊԱՂԱԿԱ 863. տե՛ս ԿԱՊԱՂԱԿԱՆ
- ԿԱՊԱՂԱԿԱՆ 863 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊԱՂԱԿԱ)
- ԿԱՊԻՃԱՆ 814. տե՛ս ԿԱՄԲԷՃԱՆ
- ԿԱՊԻՏՈՑՆ 632
- ԿԱՊԻՏՈՎՂԻՈՎՆ 934
- ԿԱՊԿՈՀ 458, 480, 558
- ԿԱՊՈՒԴԿԱՑԻՔ 942 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊՈՒԴԱԿՑԻՔ, ԿԱՊՈՒՏԿԱՑԻՔ)
- ԿԱՊՈՒԴԿԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԵՐ 943 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊՈՒՏԿԵԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԵՐ)
- ԿԱՊՈՒՏԿԱՑԻՔ 182, 560. տե՛ս ԿԱՊՕԴՈՎԿԱՑԻՔ, նաեւ՝ ԿԱՊՈՒԴԿԱՑԻՔ, ԿԱՊՈՒԴԱԿՑԻՔ
- ԿԱՊՈՒՏԿԵԱ 458
- ԿԱՊՈՒՏԿԵԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԵՐ 898 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊՈՒԴԿԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԵՐ)
- ԿԱՊԱԴՈՎԿԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ 1006. տե՛ս - ԿԱՊԱԴՈՎԿԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ
- ԿԱՊՓԱՌՆԱՌԻՄ 279. տե՛ս ԿԱՓԱՌՆԱՅՈՒՄ
- ԿԱՊՕԴՈՎԿԱՑԻՔ 182. տե՛ս ԿԱՊՈՒՏԿԱՑԻՔ
- ԿԱՍԲԻԱԿԱՆ ԴՈՒՌ 561 (տե՛ս նաեւ ԿԱՍՊԻՑ ԴՈՒՌ)
- ԿԱՍԲԻՑ ԾՈՎ 776. տե՛ս ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎ
- ԿԱՍԲՔ 910 (տե՛ս նաեւ ԿԱՍՊՔ)
- ԿԱՍԴՐ 13. տե՛ս ԿԱՍՏՐ
- ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎ 634 (տե՛ս նաեւ ԿԱՍԲԻՑ ԾՈՎ)
- ԿԱՍՊԻՑ ԴՈՒՌ 911 (տե՛ս նաեւ ԿԱՍԲԻԱԿԱՆ ԴՈՒՌ)

- ԿԱՍՊՔ 799, 910 (տե՛ս նաեւ ԿԱՍԲՔ, ԿԱԶԲՍ, ԿԱՍՓՔ)
- ԿԱՍՏ 13. տե՛ս ԿԱՍՏԻ
- ԿԱՍՏԻ 13 (տե՛ս նաեւ ԿԱՍՏԻՐ, ԿԱՍՏ)
- ԿԱՍՏՐԱՑԻՔ 632
- ԿԱՍՓՔ 910. տե՛ս ԿԱՍՊՔ
- ԿԱՏՇԱՆ 811
- ԿԱՐԷԱԹՈՍ 908
- ԿԱՐԻԱ 908
- ԿԱՐԻԱԹԱՐԻՄ՝ 919
- ԿԱՐԻՆ
1. գաւառ 508
  2. քաղաք 346, 356, 371, 507-508, 634, 900, 1008, 1056, 1241. տե՛ս ԿԱՐԿԱ, նաեւ՝ ԹԵՈՂՈՍՈՒՊԱԻՂԻՍ
- ԿԱՐԿԱ 1042. տե՛ս ԿԱՐԻՆ
- ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎ 317, 390, 406, 445, 773, 908-909, 911
- ԿԱՐՄՐԱԻՈՐ 347
- ԿԱՐՆԱՑԻՈՑ ՎԱՆՔ 1276
- ԿԱՐՔԵԴՈՎՄԱՅԵՑԻՔ 468 (տե՛ս նաեւ ԿԱՐՔԵԴՈՎՆԱՑԻՔ)
- ԿԱՐՔԵԴՈՎՆԱՑԻՔ 906 (տե՛ս նաեւ ԿԱՐՔԵԴՈՎՄԱՅԵՑԻՔ)
- ԿԱԻ ԽՈՍՐՈՎ 486
- ԿԱԻԱՍ 388. տե՛ս ԿԱԻԿԱՍ
- ԿԱԻԱՏ 813-814, 816. տե՛ս ՊԵՐՈԶ ԿԱԻԱՏ
- ԿԱԻԿԱՍ 381, 388, 562, 799, 863, 869, 912 (տե՛ս նաեւ ԿԱԻԱՍ, ԿՈՎԿԱՍ, ԿՕԿԱՍ)
- ԿԱԻՂԹԱԳԱՐԱԿ 403. տե՛ս ԿՈՂԹԱԳԱՐԱԿ
- ԿԱՓԱՌՆԱՑՈՒՄ 171. տե՛ս ԿԱՓԱՌՆԱՑՈՒՄ
- ԿԱՓԱՌՆԱՑՈՒՄ 171, 242, 305 (տե՛ս նաեւ ԿԱՊՓԱՌՆԱՑՈՒՄ, ԿԱՓԱՌՆԱՑՈՒՄ, ԿԱՓԱՌՆԱՑՈՒՄ)
- ԿԱՓԱՌՆԱՑՈՒՄ 171. տե՛ս ԿԱՓԱՌՆԱՑՈՒՄ
- ԿԵԴԱՐՔ 909-910
- ԿԵԴՄԱՑ 529 (տե՛ս նաեւ ԵԻԿԵԴՄԱ)
- ԿԵԴՐՈՒՍ 561. տե՛ս ԿԵԹՐՈՒՍ
- ԿԵԴՐՈՒՍԱՑԻՔ 909
- ԿԵԹՐՈՒՍ 561 (տե՛ս նաեւ ԿԵԴՐՈՒՍ)
- ԿԵՂՍ 1026. տե՛ս ԿԵՂՔ
- ԿԵՂՏԱՑԻՔ 910 (տե՛ս նաեւ ԳԱՂԻԱՑԻՔ)
- ԿԵՂՏԻԲԵՐՔ 906
- ԿԵՂՏԻՍ 907
- ԿԵՂՏՔ 906
- ԿԵՂՔ 1026 (տե՛ս նաեւ ԿԵՂՍ, ԿԻՏԵՂՔ)
- ԿԵՆԱՑ ՎԱՅՐՔ 1100
- ԿԵՈՎՍ 911
- ԿԵՍԱՐԱՆԱՑԻՔ 911
- ԿԵՍԱՐԻԱ
1. ԿԱՊԱԴՈՎԿԻԱՑԻ 101, 232, 251, 295, 313, 330, 355, 419, 480, 507, 509-510, 517, 519, 546-548, 589, 899, 902, 942-944, 948, 986, 992-993, 998, 1002-1003, 1006-1008, 1021, 1029, 1048, 1052, 1064, 1118, 1191 (տե՛ս նաեւ ՄԵԾ ԿԵՍԱՐԻԱ, ՄԵԳԱՂՈՒ ԿԵՍԱՐԻԱ, ԿԵՍԱՐԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ)
  2. ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ 510-511, 518, 940, 950, 1279
- ԿԵՍԱՐԱՆԱՑԻՔ 911
- ԿԵՍԱՐԱՑԻՈՑ
1. կողմանք 520
  2. քաղաք 510, 548
- ԿԵՏԵՂՔ 1026
- ԿԵՐԿԻՆԱ 911 (տե՛ս նաեւ ԿԵՐԿԻՆԱ)
- ԿԵՐԿԻՆԱ 908 (տե՛ս նաեւ ԿԵՐԿԻՆԱ)
- ԿԵՓԱՂԵՆԻԱ 907
- ԿԷՓԻՍՈՍ 912
- ԿԸԹՆԻ 473
- ԿԻԻՄԷՂԷՍԱՑԻՔ 911
- ԿԻԼԻԿԵՑԻՈՑ ՆԱՀԱՆԳ 772
- ԿԻԼԻԿԵՑԻՔ 459, 773 (տե՛ս նաեւ ԿԻՂԻԿԵՑԻՔ)
- ԿԻԼԻԿԷ 929 (տե՛ս նաեւ ԿԻՂԻԿԱ)
- ԿԻՂԻԿԵՑԻՔ 908 (տե՛ս նաեւ ԿԻԼԻԿԵՑԻՔ)
- ԿԻՂԻԿԻԱ 908-909 (տե՛ս նաեւ ԿԻԼԻԿԷ)
- ԿԻՆԵԴՈԿՈՂՊԻՏՔ 911
- ԿԻՆԹԱՑԻՔ 911
- ԿԻՆԻԿՈՄԵԴԻԱ 630. տե՛ս ՆԻԿՈՄԵԴԻԱ
- ԿԻՊՐԱՑԻՔ 65, 949 (տե՛ս նաեւ ԿՊՐԱՑԻՔ)
- ԿԻՊՐՈՍ 911, 943
- ԿԻՍԳԱԴԻ 13 (տե՛ս նաեւ ԿԻՍԴԱԴԻ)
- ԿԻՍԴԱԴԻ 13. տե՛ս ԿԻՍԳԱԴԻ
- ԿԻՏԵՂՔ 1026. տե՛ս ԿԵՂՔ

ԿիՏԻԱՑԻՔ 906, 911	ԿՈՂՄԱՆԿԱՅՏՈՒԱՑ ԳԻՒՂ 390. տե՛ս ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՅՔ ԳԻՒՂ
ԿԻՐՈՍ 964. տե՛ս ԿԻԻՐՈՍ	ԿՈՂՄԱՆՔ. տե՛ս ՄԵԾ ԿՈՂՄԱՆՔ
ԿԻՐՍՈՍ 911	ԿՈՂՈՆԻԱ 634
ԿԻՐՏԱՆԱՑԻՔ 906	ԿՈՂՈՍԱՑԻՔ 191, 791
ԿԻԻԴԱՑԻՔ 911	ԿՈՂՔԱՑԻՔ 906. տե՛ս ԿՈՂՔԵՑԻՔ
ԿԻԻԶԻԿԻՈՆ 958 (տե՛ս Աաեա ԿԻԻՂԻԿՈՆ)	ԿՈՂՔԵՑԻՔ 906, 910, 912 (տե՛ս Աաեա ԿՈՂՔԱՑԻՔ)
ԿԻԻԹԵՐԱ 907	ԿՈՂՔԻՍ 907
ԿԻԻԹԵՐՈՆ 912	ԿՈՄԱԳԵՆԷ 909
ԿԻԻԼԻԿԵԱ 300, 511 (տե՛ս Աաեա ԿԻԻՂԻԿԻԱ)	ԿՈՄՇ 497, 499
ԿԻԻԼԻԿԵՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ 511	ԿՈՇ 347
ԿԻԻԿՂԱԴԷՍ (ԿԻԻՂԱԴԷՍ) 907	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 1118. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿԻԻՂԻԿԵՑԻՔ 548, 779, 910 (տե՛ս Աաեա ՏԱՐՍԱՑԻՔ)	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ 949
ԿԻԻՂԻԿԷԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԵՐ 472	ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՒՊՈԼԻՍ 75, 967. տե՛ս - ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿԻԻՂԻԿԻԱ 458, 928, 953 (տե՛ս Աաեա ԿԻԻԼԻԿԵԱ)	ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՒՊՈԼԻՍ 136, 145. տե՛ս - ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿԻԻՂԻԿՈՆ 958. տե՛ս ԿԻԻԶԻԿԻՈՆ	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 42, 143, 245, 273, 298, 309, 321-322, 539, 541-542, 593-594, 889, 929, 949, 1123. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿԻԻՆԱՑԻՔ 906	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 509, 533, 553. տե՛ս - ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿԻԻՊՐԱՑԻՔ 906, 943	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 136, 145, 519, 563, 889. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿԻԻՊՐԱՑՈՑ ՔԱՂԱՔ 961	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆԱՊՈԼԻՍ 634, 680, 947. տե՛ս - ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿԻԻՊՐՈՍ 908	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 17, 65, 122, 136-137, 143, 165, 209, 313, 330, 419-420, 504, 509, 517-519, 530, 533, 538, 548, 550, 552-553, 558-560, 563, 596-597, 776, 950, 959, 1212. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿԻԻՐԵՆԱՑԻՔ 722, 799, 911	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 950, 952-953, 956-957, 959-961, 965, 967-968. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԿԻԻՐԵՆԱՑԻՈՑ ՆԱՀԱՆԳ 772	ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 17, 42, 65, 75, 122, 136-137, 139, 143, 145, 165, 209, 245, 273, 298, 309, 313, 321-322, 330, 419-420, 452, 491, 504, 509, 517-519, 527, 530, 533, 538-539, 541-542 548, 550, 552-553, 556, 558-560, 563, 593-594, 596-597, 634, 670, 680, 776, 889, 928-929, 947, 949, 950, 952-953, 959-961, 965, 967-968, 1118, 1123, 1212 (տե՛ս Աաեա ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՍ)
ԿԻԻՐՆՈՍ 911	
ԿԻԻՐՈՍ 127, 279, 331, 955, 964	
ԿՂԱԶՈՄԻՆԷ 1018	
ԿՂԷՈՎՊԵԱՆՔ 545	
ԿՆԻԴՈՍ 908	
ԿՆԿՂԱԻՈՐԱՑ ՎԱՆՔ 1275 (տե՛ս Աաեա ԲԱՏԻՆ)	
ԿՆՈՍԱՑԻՔ 934. տե՛ս ԱՆՈՍԱՑԻՔ	
ԿՈԴԴՈՒՔ 909. տե՛ս ԿՈՐԴՈՒՔ	
ԿՈԴՐԵԱՑԻՔ 496	
ԿՈԹ 1073, 1076	
ԿՈՀԻՆԻՀՈՐ 332	
ԿՈՂԱՎԱՆՔ 1276. տե՛ս ԿՈՂԲԱՅ ՎԱՆՔ	
ԿՈՂԲ 525, 634	
ԿՈՂԲԱՅ ՎԱՆՔ 1276 (տե՛ս Աաեա ԿՈՂԱՎԱՆՔ, ՊՕՂԱՅ)	
ԿՈՂԹԱԳԱՐԱԿ 403 (տե՛ս Աաեա ԳՈՂԹԱԳԱՐԱԿ, ԿԱԻՂԹԱԳԱՐԱԿ)	

- ՀԱԳԱՐՈՒ ազգ, որդիք 809, 811-812, 832,
 ՀԱԶԻՐՔ 969. տե՛ս ԽԱԶԻՐՔ
 ՀԱՂԻՍ 912
 ՀԱՄԱԴԱՆ 469 (տե՛ս նաև ՀԱՄԱՏԱՆ)
 ՀԱՄԱՄԱԾԷՆ 1123 (տե՛ս նաև ՏԱՄԲՈՒՐ)
 ՀԱՄԱՏԱՆ 469. տե՛ս ՀԱՄԱԴԱՆ
 ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՔ 16, 231, 456, 469, 487,
 490-491, 523, 535, 539-540, 570, 593, 595,
 596-597, 669, 678, 681, 999, 1274
 ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ 451, 978
 ՀԱՅԿԵՐՏ 1117. տե՛ս ՀԱՅՐԿԵՐՏ
 ՀԱՅՐԱԲԼՈՒՐ 1079, 1101 (տե՛ս նաև
 ՀԱՅՐԱԲԼՈՒՐ, ՀԱՐԱՆՑ ԲԼՈՒՐՆ)
 ՀԱՅՐԱԲԼՈՒՐ 1079. տե՛ս ՀԱՅՐԱԲԼՈՒՐ
 ՀԱՅՐԿԵՐՏ 1117 (տե՛ս նաև ՀԱՅԿԵՐՏ,
 ՀԵՐԿԵՐՏ)
 ՀԱՅԻՈՑ 571, 577
 ՀԱՇՏԵԱՆՔ 508, 990, 1102-1103, 1108-1109,
 1015, 1027, 1031, 1036, 1038, 1041, 1057,
 1080, 1082-1083, 1098-1099, 1101, 1107-1108,
 1115, 1117
 ՀԱՈՑ 963, 969
 ՀԱՐ 501. տե՛ս ՀԱՐԵԻ
 ՀԱՐԱՆՑ ԲԼՈՒՐՆ 1079. տե՛ս ՀԱՅՐԱԲ-
 ԼՈՒՐ
 ՀԱՐԱԻ 534, 812, 828-830, 832-834
 ՀԱՐԱԻԱՅՆԻՔ 829
 ՀԱՐԵԻ 501 (տե՛ս նաև ՀԱՐ)
 ՀԱՐՔ 454-456, 577, 991, 1008, 1014, 1042-1043,
 1079-1080, 1124, 1129
 ՀԱՅԵԱՑ 951. տե՛ս ՀԱՅԵԿԱՑ
 ՀԱՅԵԿԱՑ 951 (տե՛ս նաև ՀԱՅԵԱՑ)
 ՀԵԲՐԱՅԱԿԱՆՔ 390. տե՛ս ՀԵԲՐԱՅԵՑԻՔ
 ՀԵԲՐԱՅԵՑԻՔ 390, 511, 909, 932, 938,
 ՀԵԹՓԱՂՍՆ 799. տե՛ս ՀԵԹՓԱՂՔ
 ՀԵԼԵՍՊՈՆՏՈՍ 720 (տե՛ս նաև ՀԵԼԼԵՍ-
 ՊՈՆՏՈՍ)
 ՀԵԼԼԵՍԱՑԻՔ 632, 989, 1176
 ՀԵԼԼԵՍՊՈՆՏՈՍ 753 (տե՛ս նաև ՀԵԼԵՍ-
 ՊՈՆՏՈՍ)
 ՀԵՂԱՍ 906
 ՀԵՂԵՆԱՑԻՔ 907
 ՀԵՂՂԵՆՔ 906 (տե՛ս նաև ՀԵՂՂԵՆՔ)
- ՀԵՂՂԵՆՔ 906 (տե՛ս նաև ՀԵՂՂԵՆՔ)
 ՀԵՏՈՄԻԻՐՏՈՍ 911
 ՀԵՐ 520, 1056
 ՀԵՐԵԹ 1129 (տե՛ս նաև ՀԵՐԵՏ)
 ՀԵՐԵՍԻՈՎՏԱՅՔ 989
 ՀԵՐԵՏ 1129 (տե՛ս նաև ՀԵՐԵԹ)
 ՀԵՐԹԻՃԱՆ 530
 ՀԵՐԿԵՐՏ 1117. տե՛ս ՀԱՅՐԿԵՐՏ
 ՀԵՐՄՈՆ 1279
 ՀԵՓԱՂԱՍՆ 799. տե՛ս ՀԵՓՓԱՂՔ
 ՀԵՓՓԱՂՔ 501, 799, 1001, 1003 (տե՛ս նաև
 ՀԵՓՓԱՂՍՆ, ՀԵՓՓԱՂԱՍՆ)
 ՀԷՊԻՐՈՏԻՍ 907
 ՀԷՐԵԻԱՆ 537
 ՀԻՆԴՈՍ 912
 ՀԻՍԻՍԱՅԻՆ ԹԱԳԱԻՐՈՒԹԻՒՆ 534
 ՀԻՐԿԱՆԻԱ 721, 753,
 ՀՆԱՐԱԿԵՐՏ 13. տե՛ս ՔՈՒՆԱՆԱԿԵՐՏ,
 նաև՝ ՀՈՒՆԱՐԱԿԵՐՏ
 ՀՆԴԻԿՔ 395, 500, 528, 532, 552, 559, 564, 743,
 745, 763-764, 773, 779, 822, 833, 905, 907-910,
 930, 933, 983, 1024-1025,
 ՀՆԴԻՔ 983. տե՛ս ՀՆԴԻԿՔ
 ՀՆԴԿԱՅԻՆ ԼԵՐԱՆՔ 776
 ՀՆԴՈՒԿԱՆ 395. տե՛ս ՔԱՏԱԿԻ ՀՆԴՈՒ-
 ԿԱՆ
 ՀՆԴՈՒԿՆ 395. տե՛ս ՔԱՏԱԿԻ ՀՆԴՈՒ-
 ԿԱՆ
 ՀՈԳԵԱՑ ՎԱՆՔ 444
 ՀՈՆԱՍՏԱՆՔ 871-872, 887, 891 (տե՛ս նաև
 ՀՈՆՔ)
 ՀՈՆԱՑ ԴՈՒՌ 562, 819, 827
 ՀՈՆԸՆԳԵԱՑՆ 1102. տե՛ս ՀՈՆԸՆԿԷՑ
 ՀՈՆԸՆԿԵԱՑՆ 1102. տե՛ս ՀՈՆԸՆԿԷՑ
 ՀՈՆԿԸՆԿԵՑ 1108. տե՛ս ՀՈՆԸՆԿԷՑ
 ՀՈՆԸՆԿԷՑ 1102-1103, 1108. տե՛ս նաև ՀՈ-
 ՆԸՆԳԵԱՑՆ, ՀՈՆԸՆԿԵԱՑՆ, ՀՈՆԿԸՆ-
 ԿԵՑ
 ՀՈՆՔ 392, 469, 473, 488-489, 625, 795, 803-
 804, 808, 825-827, 861, 863-864, 868-869-870,
 878, 880-882, 884, 886-893, 895, 906, 910,
 1040, 1105, 1283 (տե՛ս նաև ՀՈՆԱՍՏԱՆՔ)
 ՀՈՌԵԱՆ 1025, 1034

ՀՈՌՄՈՑ 1122. տե՛ս ՀՈՌՈՄՔ
 ՀՈՌՈՄՔ-Ք 3, 6, 13, 18, 20, 139, 142, 148, 337, 355-356, 419, 423, 517, 538-540, 554, 556-559, 571, 575, 584, 618, 685-687, 700, 817, 828-829, 846, 850, 901, 906-907, 910, 920, 925, 935, 959, 962, 965-966, 1121-1122, 1171, 1173-1174, 1176-1180, 1185, 1276-1279
 ՀՈՌՈՄԱՅԵՑԻՔ 377
 ՀՈՌՈՄՈՑ ՄԱՐԳ 505
 ՀՈՌՈՎՄ 552, 935, 959, 965, 968, 1122
 ՀՈՎԱՆՍ 1028. տե՛ս ՀՈՎԵԱՆՍ
 ՀՈՎԵԱՆՍ 1028, 1110 (տե՛ս նաև ՀՈՎԱՆՍ, ՀՈՎԵԱՆՔ, ԹԱՐՁԵՆՔ)
 ՀՈՎԵԱՆՔ 1028. տե՛ս ՀՈՎԵԱՆՍ
 ՀՈՒՆԱՐԱԿԵՐՏ 634 (տե՛ս նաև ՀՆԱՐԱԿԵՐՏ)
 ՀՈՒՆԴՈՒԿԱՆ 395. տե՛ս ՔԱՏԱԿ-Ի ՀՆԴՈՒԿԱՆ
 ՀՈՒՐԱԶԴԱՆ 485 (տե՛ս նաև ՀՈՒԱԶԴԱՆ)
 ՀՈՒԱԶԴԱՆ 485. տե՛ս ՀՈՒՐԱԶԴԱՆ
 ՀՈՒՓՈՒՄԷԻ ՏԱՃԱՐ 45, 338, 516,
 ՀՈՒՄ 83, 87, 120, 186, 289, 313, 326, 355-356, 376, 381, 460, 545-546, 583-584, 594, 687, 709, 899, 942, 947, 962, 967, 989, 992-993, 997-998, 1006, 1008, 1034, 1043, 1053, 1121 (տե՛ս - նաև ՀՈՒՎՄ, ՀՈՒՄ)
 ՀՈՒՄԱԵՑԻՔ 413, 910, 923, 935,
 ՀՈՒՄԱՅԵՑԻՔ 36, 263, 322, 379-380, 383-384, 386, 391, 413, 490, 504, 548, 627-628, 687, 710, 791, 814, 833, 944, 1037 (տե՛ս նաև ՀՈՒՎՄԱԵՑԻՔ)
 ՀՈՒՄԷԱՑԻՔ 899
 ՀՈՒՄՈՑ. տե՛ս ՀՈՌՈՄՔ
 ՀՈՒՎՄ 36, 65, 82, 119, 122, 380-381, 464, 548, 571, 575, 597, 632, 634, 675, 669, 699, 925-927, 935, 937, 940-942, 944, 947, 959-950, 953, 956, 960, 965, 967-968, 989, 993, 998, 1006, 1008, 1043, 1046 (տե՛ս նաև ՀՈՒՄ, ՀՈՒՄ)
 ՀՈՒՎՄԱԵՑԻՔ 923, 968 (տե՛ս նաև ՀՈՒՄԱՅԵՑԻՔ)
 ՀՈՒՎՄԱՅԵՑԻՔ 36, 94-95, 356, 377, 379, 383-384, 386, 391, 413, 479, 485, 490, 504, 528, 548, 627-628, 674-675, 679-680, 814, 833, 889, 901, 911, 923, 925, 935, 938, 940, 948, 967-968

(տե՛ս նաև ՀՈՒՎՄԱԵՑԻՔ, ՀՈՒՎՄԱՅԵՑԻՔ, ՀՈՒՄԱՅԵՑԻՔ)
 ՀՈՒՎՄԱՅԵՑԻՔ 356, 833,
 ՀՈՒՄ 583, 989, 997, 1008, 1034. տե՛ս ՀՈՒՄ, ՀՈՒՎՄ
 ՀՈՒՄԱԵՑԻՔ 377
 ՀՈՒՄԱՅԵՑԻՔ 356, 379-380, 383-384, 386, 833
 ՀՐԱՏ 469, 472, 519
 ՀՐԵԱՅՔ 20, 28, 31, 34, 36, 54, 82-84, 119, 126, 132, 157, 160, 166, 172-173, 177, 206, 228, 242, 244-245, 249, 284, 289-290, 292-293, 296, 300, 316, 325, 380, 421, 423, 439-443, 467, 509, 511, 515-516, 518, 528, 532-533, 549, 559, 628, 671, 674-675, 679, 681, 683, 899, 909, 913, 922-926, 934-937, 937-938, 954, 962, 1044, 1143, 1149, 1195, 1256, 1262, 1290-1291
 ՀՐԷԱՍՏԱՆ 34, 168, 240, 242, 247, 443, 720, 753, 1289, 1291-1292

Ձ

ՁԻԹԱՌԻԾ 508 (տե՛ս նաև ՁԻԹԱՌԻԾ)
 ՁԻԹԱՍՏԱՆԵԱՑ ԼԵՌ 262, 264, 851. տե՛ս - ՁԻԹԵՆԵԱՑ ԼԵՌ
 ՁԻԹԵՆԵԱՑ ԼԵՌ 234, 262, 264, 851, 1275-1276, 1279, 1289 (տե՛ս նաև ՁԻԹԱՍՏԱՆԵԱՑ ԼԵՌ)
 ՁԻԻՆԿԵՐՏ 1080, 1124
 ՁՈՐԱ 934. տե՛ս ՉՈՐԱ
 ՁՈՐ
 1. 531
 2. տե՛ս ՀՈՎՍԱՓԱՏՈՒ ՁՈՐ
 3. տե՛ս ՍԱԲԱՑԻ
 ՁՈՐՈՓՈՐ 1283

Ղ

ՂԱԶԱՐՈՒ ՎԱՆՔ 996. տե՛ս ԵՂԻԱԶԱՐՈՒ ՎԱՆՔ
 ՂԱԶԻԿԱՑԻՔ 910, 968
 ՂԱԶՈՎՆԱՑԻՔ 908
 ՂԱԿՈՆԱՑԻՔ 911
 ՂԱՏԱՆԱՑԻՔ 906-907. տե՛ս ՂԱՏԻՆԱՑԻՔ
 ՂԱՏԵԱՆ 1276. տե՛ս ՏԱՅԵՑՈՑ ՎԱՆՔ
 ՂԱՏԵՆԱՑԻՔ 906. տե՛ս ՂԱՏԻՆԱՑԻՔ

ՂԱՏԷՆԱՑԻՔ 906, 910. տե՛ս ՂԱՏԻՆԱՑԻՔ
 ՂԱՏԻՆԱՑԻՔ 906-907, 910, 934 (տե՛ս նաեւ
 ԼԱՏԻՆԱՑԻՔ, ՂԱՏԱՆԱՑԻՔ, ՂԱՏԵ-
 ՆԱՑԻՔ, ՂԱՏԷՆԱՑԻՔ)
 ՂԱԻԳԴՈՆ 118, 221, 234, 257 (տե՛ս նաեւ
 ՂՈԳԳՈՆ, ՂՈԳՈՆ, ՂՈՔԴՈՆ)
 ՂԱՈԴԻԿԵՑԻՔ 679, 945, 968
 ՂԵԳԵ 908
 ՂԵԿՔ 910
 ՂԵՄՆՈՍ 911
 ՂԵՆԱՑԻՔ 906
 ՂԵՍԲՈՍ 907-908, 911
 ՂԵԻՈՆԴԵԱՆՑ ՎԱՆՔ 1276
 ՂԻԲԱՑԻՔ 906
 ՂԻԳԻԻՍՏԻԱՆՈՍՔ 906
 ՂԻԳՈՆԴԻԱ 908
 ՂԻԴԱՑԻՔ 908. տե՛ս ՂԻԻԴԱՑԻՔ
 ՂԻԴԻԱ 908
 ՂԻԻԲԵԱՑԻՔ 907. տե՛ս ՂԻԻԲԻԱՑԻՔ
 ՂԻԻԲԷԱՑԻՔ 910. տե՛ս ՂԻԻԲԻԱՑԻՔ
 ՂԻԻԲԻԱՑԻՔ 907-908, 910 (տե՛ս նաեւ ՂԻԻ-
 ԲԵԱՑԻՔ, ՂԻԻԲԷԱՑԻՔ)
 ՂԻԻԲԻԷ 908
 ՂԻԻԳՐԱՑԻՔ 910
 ՂԻԻԴԱՑԻՔ 907-908 (տե՛ս նաեւ ԼԻԴԱՑԻՔ,
 ՂԻԴԱՑԻՔ)
 ՂԻԻԿԱԲԱՆՏՈՍ 912
 ՂԻԻԿԱՈՎՆԱՑԻՔ 910
 ՂԻԻԿԵԱՑԻՔ 907. տե՛ս ՂԻԻԿԻԱՑԻՔ
 ՂԻԻԿԻԱ 908
 ՂԻԻԿԻԱՑԻՔ 907-908, 911 (տե՛ս նաեւ ՂԻԻ-
 ԿԵԱՑԻՔ)
 ՂԻԻՊԱԴՈՒՍԱ 908
 ՂԻԻՊԵԱՑ 908
 ՂԻԻՍԻՏԱՆԱՑԻՔ 906, 911
 ՂԻԻՐԻԿԱՑԻՔ 906
 ՂՈԳԳՈՆ 221. տե՛ս ՂԱԻԳԴՈՆ
 ՂՈԳՈՆ 234. տե՛ս ՂԱԻԳԴՈՆ
 ՂՈԿՐԻՍ 907
 ՂՈՆԴՈՒՆԻ 940
 ՂՈՎՐԻՈՍ 926
 ՂՈՒԿԱՆԱՑԻՔ 911

ՂՈՒՍԻՆԱՑԻՔ 911
 ՂՈՔԴՈՆ 118. տե՛ս ՂԱԻԳԴՈՆ

Ճ

ՃԱՀԷՆ 1003. տե՛ս ՃԵՆՔ
 ՃԱՀՈՒԿ 488
 ՃԵՄԲՈՒԽ 500
 ՃԵՆԱՍՏԱՆ 461
 ՃԵՆԵԱՑ 1003-1004. տե՛ս ՃԵՆՔ
 ՃԵՆՔ 461, 910, 1001, 1003-1004 (տե՛ս նաեւ
 ՃԵՆԵԱՑ)
 ՃԻԼՓՔ 910. տե՛ս ՃԻՂԲՔ
 ՃԻՂԲՔ 869, 906, 910 (տե՛ս նաեւ ՃԻԼՓՔ,
 ՃԻՂՓՔ)
 ՃԻՂՓՔ 869. տե՛ս ՃԻՂԲՔ
 ՃՈՐԱՅ ՊԱՀԱԿ 408, 472, 502, 558, 561, 870
 (տե՛ս նաեւ ՉՈԼԱՅ ՊԱՀԱԿ, ՉՈՂԱՅ ՊԱ-
 ՀԱԿ, ՉՈՐԱՅ ԴՈՒՌՆ)
 ՃՈՐՈՒՍ 1123
 ՃՌՈՃ ՎԵՀԱՆ 510. տե՛ս ԸՌՈՃ ՎԵՀԱՆ

Ս

ՄԱԲՍԱՄ 529 (տե՛ս նաեւ ՄՈՍԱՄԲ-ՄԱՍՏ)
 ՄԱԳԱՐԱՑԻՔ 908
 ՄԱԳՈԳ 534 (տե՛ս նաեւ ՄԱԳՈՎԳ, ՄԱ-
 ԳՈՎԳ)
 ՄԱԳՈՎԳ 906. տե՛ս ՄԱԳՈԳ
 ՄԱԳՈՎՔ 906. տե՛ս ՄԱԳՈԳ
 ՄԱԴԱՅ 1015
 ՄԱԴԱՆ 552, 906
 ՄԱԴԻԱՄ 397, 552, 911 (տե՛ս նաեւ ՓՈՔՐ
 ՄԱԴԻԱՄ)
 ՄԱԴԻԱՆԱՑԻՔ 910, 914
 ՄԱԶԻԿԱՑԻՔ 910
 ՄԱԶՔՈՒԹՔ 476. տե՛ս ՄԱՍՔՈՒԹՔ
 ՄԱԿԱՍՔ 908
 ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՔ 453, 457-458, 685, 687, 698,
 702 (տե՛ս նաեւ ՄԱԿԵԴՈՎՆԱՑԻՔ)
 ՄԱԿԵԴՈՎՆԱՑԻՔ 675, 679-680, 906, 910,
 934, 949 (տե՛ս նաեւ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՔ)
 ՄԱԿԵԴՈՎՆԻԱ 907
 ՄԱԿՈՒՐԱՆ 532

- ՄԱԿՍՍԱՏՔ 810 (տե՛ս նաեւ ՄԱՍԿԱՏ, ՏԱԿ-
ՍՍԱՏՔ, ՏԱԿԱՍՏՔ)
- ՄԱԿՐՈՆԱՑԻՔ 908
- ՄԱՀՈՒ
1. ԱԳԱՐԱԿ 1086. տե՛ս ՄԱՀՈՒԱԳՐԱԿ
  2. ԲԼՈՒՐ 1090
  3. ԱՌԻԹ 1109
- ՄԱՀՈՒԱԳՐԱԿ 1086, 1090 (տե՛ս նաեւ ՄԱ-
ՀՈՒ ԱԳԱՐԱԿ)
- ՄԱՂԱՂԵԱՑ 1276. տե՛ս ՄԱՂԽԱՂԵԱՑ
ՎԱՆՔ
- ՄԱՂԱՂԻԷԼ 904. տե՛ս ՄԱՂԱՂԱՅԷԼ
- ՄԱՂԽԱՂԵԱՑ ՎԱՆՔ 1276 (տե՛ս նաեւ ՄԱ-
ՂԱՂԵԱՑ)
- ՄԱՄԻԿՈՆԵՆԻՑ ԵՐԿԻՐ 974. տե՛ս ՄԱՄԻ-
ԿՈՆԷԻՑ ԵՐԿԻՐ
- ՄԱՄԻԿՈՆԷԻՑ ԵՐԿԻՐ 983, 991. տե՛ս ՄԱ-
ՄԻԿՈՆԵՆԻՑ ԵՐԿԻՐ
- ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆՑ ՎԱՆՔ 1275-1276
- ՄԱՅ 812
- ՄԱՅՐԱԳՈՄ ՎԱՆՔ 345
- ՄԱՆԱԶԿԵՐՏ 323, 1030 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆԾ-
ԿԵՐՏ)
- ՄԱՆԳՂԵԱՑ 13, 20 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆԳ-
ԼԵԱՑ, ՄԱՆԴՂԵԱՑ)
- ՄԱՆԵԱՑ ԱՅՐ 1045 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆԷ
ԱՅՐ)
- ՄԱՆԷ ԱՅՐ 1045. տե՛ս ՄԱՆԵԱՑ ԱՅՐ
- ՄԱՆԾԿԵՐՏ 323, 1030. տե՛ս ՄԱՆԱԶԿԵՐՏ
- ՄԱՍԱՂԻԱ 907
- ՄԱՍԷ 529
- ՄԱՍԵՆԱՑԻՔ 908
- ՄԱՍԻՔ 912
- ՄԱՍԿԱՏ 810. տե՛ս ՄԱԿՍՍԱՏՔ
- ՄԱՍՄԱՅ 529
- ՄԱՍՔՈՒԹՔ 475-476, 906 (տե՛ս նաեւ ՄԱԶ-
ՔՈՒԹՔ)
- ՄԱՏՈՒՍԻԱ 907
- ՄԱՏՐԱՎԱՆՔ 1052, 1114-1116, 1124
- ՄԱՐԱԹՈՆ 911
- ՄԱՐԱՍԱՅ 1277
- ՄԱՐԱՍՊԱՆԴ 395
- ՄԱՐԱՍՊԱՆ 395. տե՛ս ՄԱՐԱՍՓԱՆ
- ՄԱՐԱՍՓԱՆ 395 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԱՍՊԱՆ)
- ՄԱՐԱՑ ԼԵՐԻՆՔ 561
- ՄԱՐԳ 501
- ՄԱՐԳՃԱԿ 1018
- ՄԱՐԳՌՈՏ 501 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԴԱՌՈՏ,
ՄԱՐԴՌՈՏ)
- ՄԱՐԴԱՂԻ 577
- ՄԱՐԴԱՌՈՏ 501. տե՛ս ՄԱՐԳՌՈՏ
- ՄԱՐԴՈՑԷՔ 554
- ՄԱՐԴՌՈՏ 501. տե՛ս ՄԱՐԳՌՈՏ
- ՄԱՐԻԱՆԴԷՆԱՑԻՔ 906, 908
- ՄԱՐԿԻԱՆՈՆ ՏՐԻԿԼԻՆ 617
- ՄԱՐԿՈՒՑ ՓՈՂ 1118. տե՛ս ՄՏՐԿՈՒՑ ՓՈՂ
- ՄԱՐՄԱՐԻԴԱՑԻՔ 907
- ՄԱՐՄԵՏ 618-619
- ՄԱՐՈՒԵԼ 13. տե՛ս ՄԱՐՈՒԷՂ
- ՄԱՐՈՒԷԼ 13. տե՛ս ՄԱՐՈՒԷՂ
- ՄԱՐՈՒԷՂ 13 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐՈՒԵԼ, ՄԱ-
ՐՈՒԷԼ)
- ՄԱՐՍՔ 533-534
- ՄԱՐՏԻՑ ՓՈՂ 1108. տե՛ս ՄՏՐԿՈՒՑ ՓՈՂ
- ՄԱՐՏՈՒՑ ՓՈՂ 1108. տե՛ս ՄՏՐԿՈՒՑ ՓՈՂ
- ՄԱՐՔ 378-379, 453, 457-459, 462, 519, 530,
532, 534, 536, 553, 561, 819, 905-907, 907,
910-911, 918-920, 934, 954
- ՄԱԻՐ 1071 (տե՛ս նաեւ ՄՕՐ)
- ՄԱԻՐԱՑԻՔ 910-911
- ՄԱԻՐԻՍԱՑԻՔ 908
- ՄԱԻՐԻՏԱՆԻԱ 908
- ՄԵԱՆԴՐՈՍ 912
- ՄԵԳԱՂՈՒ ԿԵՍԱՐԻԱ 981. տե՛ս ԿԵՍԱՐԻԱ
- ՄԵԴԱՐՈՒ ԿԵՍԱՐԻԱ 981. տե՛ս ՄԵԳԱՂՈՒ
ԿԵՍԱՐԻԱ
- ՄԵԼԻՏԻՆԷ 473, 509-510 (տե՛ս նաեւ ՄԵՂԻ-
ՏԻՆԷ)
- ՄԵԾԱՄԱԻՐ 531, 1051, 1095
- ՄԵԾԱՐԱՆՔ 839. տե՛ս ՄԵԾԻՐԱՆՔ
- ՄԵԾԱՐՈՒՆԵԱՑ 840, 843. տե՛ս ՄԵԾԻ-
ՐԱՆՔ
- ՄԵԾԳԱՂՈՒ ԿԵՍԱՐԻԱ 981. տե՛ս ՄԵԳԱ-
ՂՈՒ ԿԵՍԱՐԻԱ

ՄեծիրԱն-Ք 3, 21, 840, 843, 939 (տե՛ս նաև ՄեծԱրԱն-Ք, Մեծ ԻրԱն-Ք, Մեծ ԻԻ-րԱն-Ք, ՄեծիրԱնՅն)	Մեծ ՄեղՏի)
ՄեծիրԱնՅն 939. տե՛ս ՄեծիրԱն-Ք	2. գետ 1068-1069, 1084, 1113
ՄեծԱՅիՔ 945	3. լեռ 1010
Մեծ ԳոհնէիՅ 848. տե՛ս Մեծ ԿոՂՄԱն-Ք	ՄեղՏէՍ 1025 (տե՛ս նաև ՄեղՏԵՍ, Մեղ-ՏիՍ)
Մեծ ԴԱՍՏԱԿԵՐՏ 812	ՄեՍիԻԳԱՅիՔ 908
Մեծ ԵթովՊիԱՅ 776. տե՛ս ԵթովՊիԱՅ	ՄեՍՈՒՐԻՍ 908
Մեծ ԻրԱն-Ք 3. տե՛ս ՄեծիրԱն-Ք	ՄԵՏԱՍԱԿՈՂ 1016. տե՛ս ՄԵՏԱՍԱԿՈՂ, ՄԵՏԱՍԱԿՈՂ 1016 (տե՛ս նաև ՄԵՍՏԱԿՈՂ, ՄԵՏԱՍԱԿՈՂ, ՄԵՏԱՍԱԿՈՂՄ)
Մեծ ԻիՐԱն-Ք 21. տե՛ս ՄեծիրԱն-Ք	ՄԵՏԱՍԱԿՈՂՄ 1016. տե՛ս ՄԵՏԱՍԱԿՈՂ, ՄԵՐՁԱԻՈՐ ԱՐԵԻԵԼՔ 451
Մեծ ՀԱՅՔ 330, 332, 868, 892, 907, 945, 990, 996	ՄԶՐԱՅՔ 470
Մեծ ԿԵՍԱՐԻԱ 943. տե՛ս ԿԵՍԱՐԻԱ	ՄԷԴԻՈՂԱՆՈՒՄ 928
Մեծ ԿոՂՄԱն-Ք 21, 346, 355, 838, 840, 865-866, 868-869, 891-892 (տե՛ս նաև ՄեծԿոՂ-ՄԱն-Ք, Մեծ ԳոհնէիՅ, Մեծ ԿոհԱն-Ք, Մեծ ԿոհԵն-Ք, Մեծ ԿոհԷն-Ք, Մեծ ԿոհնէիՅ, Մեծ ԿոհՍԵՆԻՅ)	ՄԷԿԷՆՍ 925
Մեծ ԿոհԱն-Ք 864. տե՛ս Մեծ ԿոՂՄԱն-Ք	ՄԷՆԻԳԱ 908
Մեծ ԿոհԵն-Ք 355, 802-803, 848, 852, 864. տե՛ս Մեծ ԿոՂՄԱն-Ք	ՄԷՈՎՏԱՅիՔ 906
Մեծ ԿոհԷն-Ք 346, 848. տե՛ս Մեծ ԿոՂ-ՄԱն-Ք	ՄԷՈՎՏԻՍ 907
Մեծ ԿոհնէիՅ 852. տե՛ս Մեծ ԿոՂՄԱն-Ք	ՄԸԺԱՅ ՎԱՆ-Ք 1275
Մեծ ԿոհՍԵՆԻՅ 852. տե՛ս Մեծ ԿոՂ-ՄԱն-Ք	ՄԸԾԲԻՆ 453, 458. տե՛ս ՄԾԲԻՆ
Մեծ ՄեղՏի 926. տե՛ս ՄեղՏի	ՄԻԴԱՄԻՂ 13
Մեծ ՍՊԱՆԻԱ 907	ՄԻՋԱԳԵՏՔ 453, 462, 463, 909, 913, 928, 930, 993, 997
Մեծ ՄԱԴԻԱՆ 911	ՄԻՋԱԳԵՏՔ ԱՍՈՐԻՈՅ 143, 459, 469, 508, 922
ՄեշնՈՒՆԻՔ 338, 342, 578, 1042	ՄԻՋԱԳԵՏԵԱՅՔ 911
Մեղ 1069. տե՛ս Մեղի	ՄԻՋՆԱՐՑԱԽ 865
ՄեղԱն-Ք 906	ՄԻՐՏՈՎՆԱԿԱՆ 911
ՄեղԷՍԱՅի 932	ՄԻԻՍ ՓՈՒԻԳԻԱ 940
Մեղի 1068, 1070, 1084 (տե՛ս նաև Մեղ, ՄեղՈՒԱՅ)	ՄԻԻՍԻԱ 908
ՄեղիՏԷ 908	ՄԻԻՍԱՅիՔ 907, 910 (տե՛ս նաև ՄԻԻՍԵ-ՅիՔ)
ՄեղիՏԷՍ 917. տե՛ս ՄեղիՏՈՍ	ՄԻԻՍԵՅիՔ 910. տե՛ս ՄԻԻՍԱՅիՔ
ՄեղիՏիՆԷ 471, 473, 939, 953 (տե՛ս նաև ՄԵԼԻՏԻՆԷ)	ՄԻԻՏԻԻՂԻՆԷ 911
ՄեղՈՒԱՅ 1068. տե՛ս Մեղի	ՄԻՓՏԷ 634. տե՛ս ՍԵՓԹԷ
ՄեղՏի	ՄԻՔՈՆԱՅիՔ 908
1. աաւ 1012-1014, 1025-1027, 1057, 1094, 1096, 1099-1100, 1113, 1117 (տե՛ս նաև	ՄԻԽԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻԻՆ 428, 452, 591, 900, 978-979, 1130, 1193
	ՄԾԲԻՆ 145, 453, 458-459, 478, 634
	ՄԾԲՆԱՅիՈՅ ԿՈՂՄԱՆ-Ք 953
	ՄԾԽԻԹԱՅ 6, 13. տե՛ս ՄՅԽԻԹԱՅ
	ՄԾՐԱՆԱՅ. տե՛ս ՄՐԾՈՒԻՆ

ՄՈԳԻՆՏԻԱՆՏՍ 927
 ՄՈԳՈՑ ԳԵՐԵԶՄԱՆ 1104 (տե՛ս Ասեւ ՄՈԿ-
 ԿՈՒՆՍ)
 ՄՈԳՏՈՒՆՍ 1104. տե՛ս ՄՈԿԿՈՒՆՍ
 ՄՈԿԱՅ ՎԱՆՔ 1276
 ՄՈԿԿՈՒՆՍ 1104 (տե՛ս Ասեւ ՄՈԳՏՈՒՆՍ)
 ՄՈԿՔ 931, 963, 1011, 1017
 ՄՈՂՈՍԱՑԻՔ 934
 ՄՈՍԻԻՆԻԿԱՑԻՔ 906 (տե՛ս Ասեւ ՄՈՍՈՆԻ-
 ԿԵՑԻՔ)
 ՄՈՍԿՈՒԱ 364, 372, 797
 ՄՈՍՈՆԻԿԵՑԻՔ 908. տե՛ս ՄՈՍԻԻՆԻԿԱ-
 ՑԻՔ
 ՄՈՎԱԲ 529, 913
 ՄՈՎՂԻՍ 907
 ՄՈՒԾ 1026-1028, 1035, 1066, 1068-1070, 1082,
 1087, 1091, 1111
 ՄՈՒՇԵՂԱՄԱՐԳ 1039
 ՄՈՒՍՈՒՂԵՆԱՑԻՔ 911
 ՄՈՒՐԱՏ 1071
 ՄՈՒՐՀԱՅ 1093. տե՛ս ՄՈՐԽԱՅ
 ՄՈՒՐՑ 473
 ՄՏՐԱՎԱՆՔ 1052. տե՛ս ՄԱՏՐԱՎԱՆՔ
 ՄՏՐԿՈՒՑ ՓՈՂ 1108 (տե՛ս Ասեւ ՄԱՐԿՈՒՑ
 ՓՈՂ, ՄԱՐՏԻՑ ՓՈՂ, ՄԱՐՏՈՒՑ ՓՈՂ,
 ՄՐՏԿՈՒՑ ՓՈՂ)
 ՄՐԾԱՆԱՅ 459. տե՛ս ՄՐԾՈՒԻՆ
 ՄՐԾՈՒԻՆ 459, 473, 480, 495, 519 (տե՛ս Ասեւ
 ՄՐԻԱՆԱՅ, ՄՐԾԱՆԱՅ, ՄՐԾՈՒԻՆ)
 ՄՐԾՈՒՆԻՆ 473. տե՛ս ՄՐԾՈՒԻՆ
 ՄՐՏԿՈՒՑ ՓՈՂ 1108. տե՛ս ՄՏՐԿՈՒՑ ՓՈՂ
 ՄՅԽԻԹԱՅ 6, 13, 20 (տե՛ս Ասեւ ՄՅԽԻԹԱՅ)
 ՄՕՐ 1071. տե՛ս ՄԱԻՐ

3

ՅԱԿՈՒՐ. տե՛ս ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈՒՐ
 ՅԱԿՈՒՐԵԱՆՑ. տե՛ս ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՒՐԵԱՆՑ
 ՎԱՆՔ
 ՅԱԿՈՆԱՑԻՔ 910
 ՅԱՊԻԻԳԱՑԻՔ 906
 ՅԱՐԱՊԱԻՂԻՍ 938. տե՛ս ՅԵՐԱՊՈԼԻՍ
 ՅԵՐՈՒՍԱՂԷՄ 313, 583, 634, 893, 1271, 1273,
 1275. տե՛ս ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՅԵՐՈՒՍԱՑԻՔ 907
 ՅԵՐՐԱՅԱԿԱՆՔ 390
 ՅԵԳԻՊՏՈՍ 469, 937. տե՛ս ԵԳԻՊՏՈՍ
 ՅԵԼԼԵՆՔ 906. տե՛ս ՀԵԼԼԵՆՔ
 ՅԵՏԱՆԳ 1109. տե՛ս ԱՅԾՍԱՆ
 ՅԵՏՍԱՆԳ 1109. տե՛ս ԱՅԾՍԱՆ
 ՅԵՏՍԱՆԿ 1109. տե՛ս ԱՅԾՍԱՆ
 ՅԵՓԹԱՂԻՆԻԿ 1004
 ՅԷՐՈՒՍԱՑԻՔ 910
 ՅՂԵՐԿՍ 581, 583
 ՅՈՅՆ 563. տե՛ս ՅՈՅՆՔ
 ՅՈՅՆՔ 46, 84, 355, 376-377, 385-386, 451, 462-
463, 465-467, 469, 471, 474, 477-478, 481-482,
486, 488-492, 496, 502-503, 505-511, 518-519,
522-523, 525-530, 533-536, 539, 542, 554, 556,
558, 560, 562-564, 593-594, 596, 670-671, 749,
764, 767-768, 770, 813, 817, 819, 825, 829,
832, 897, 906-907, 910-911, 932, 935-936, 959-
960, 965-966, 998, 1004, 1031, 1046-1047,
1053-1058, 1069, 1076-1077, 1080, 1101, 1122,
1277-1279, 1283 (տե՛ս Ասեւ ՅՈՅՆ)
 ՅՈՆԷՆՈՍ 720. տե՛ս ՅՈՒՆԻՈՍ
 ՅՈՆԻԴԷՍ 911
 ՅՈՍԽԱՅ 464
 ՅՈՎԱՆԻԱ 907
 ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՎԱՆՔ
 1. 338
 2. 1276
 ՅՈՎՍԱՓԱԹՈՒ ԶՈՐ 1276
 ՅՈՐԴ ԱՂԲՅՈՒՐ 1023
 ՅՈՐԴԱՆԱՆ 33, 95, 118-119, 138, 177, 185,
 279, 305, 308, 312, 317-318, 329, 438, 441,
 515, 529-530, 547, 672, 678-679, 685, 913, 924,
 936, 983, 1262-1263, 1279 (տե՛ս Ասեւ ՅՈՐ-
 ԴԱՆԻՍ)
 ՅՈՐԴԱՆԻՍ 98, 100. տե՛ս ՅՈՐԴԱՆԱՆ
 ՅՈՐԴՐՈՒ 508. տե՛ս ՈՐԴՐՈՒ
 ՅՈՒԳԱՅ
 1. ԱԶԳ 236, 439-440, 676, 915-916
 2. ԱՆԱՊԱՏ 438
 3. ԵՐԿԻՐ 438-439, 924
 3. ՑԵՂ 438, 913
 4. ՏՈՒՆ 156
 ՅՈՒՆԻՈՍ 720, 753, 776 (տե՛ս Ասեւ ՅՈՆԷՆՈՍ)

ՅՈՒՐԱԿԱՆ 943. տե՛ս ՆԻԻՔՂՈՍ

634, 669, 672, 674, 679, 821, 924, 929, 947, 956, 1150 (տե՛ս մատն ՆԻԿԷԱ)

Ն

ՆԱԲԷՈՒԹ 529

ՆԻԿԻԱՊՈՂԻՍ 1247. տե՛ս ՆԻԿՈՊԱԻԼԻՍ

ՆԱԶԱՐԵԹ 29, 98, 100, 210, 279, 305, 440, 1291 (տե՛ս մատն ՆԱԶԱՐԷԹ)

ՆԻԿՈՄԵՂԻԱՅ 630

ՆԱԶԱՐԷԹ 305. տե՛ս ՆԱԶԱՐԵԹ

ՆԻԿՈՊԱԻԼԻՍ 508, 941, 1247 (տե՛ս մատն ՆԻԿԱՊԱԻՂԻՍ, ՆԻԿԻԱՊՈՂԻՍ)

ՆԱԶԻԱԶ 547

ՆԻՂՈՍ 905, 908, 912, 1141 (տե՛ս մատն ՆԵՂՈՍ)

ՆԱԽՃԱԻԱՆ 488, 502, 517, 519-520, 531, 538, 562-563, 617 (տե՛ս մատն ՆԱԽՃԵԻԱՆ, ՆԱԽՃԸԻԱՆ, ՆԱԽՃՈՒԱՆ, ՆԱԽՉԸԻԱՆ, ՆԱԽԶԱԻԱՆ, ՆԱԽԶՈՒԱՆ)

ՆԻՆՈՒԷ 77, 332, 456, 469, 510, 521, 560, 634, 1142 (տե՛ս մատն ՆՆՈՒԷ)

ՆԱԽՃԵԻԱՆ 634. տե՛ս ՆԱԽՃԱԻԱՆ

ՆԻՈԿԵՍԱՐԻԱ 943. տե՛ս ՆԷՈՅԿԵՍԱՐԻԱ

ՆԱԽՃԸԻԱՆ 469, 562. տե՛ս ՆԱԽՃԱԻԱՆ

ՆԻՍ 950 (տե՛ս մատն ՆԻՍ)

ՆԱԽՃՈՒԱՆ 520, 538. տե՛ս ՆԱԽՃԱԻԱՆ

ՆԻՍԻՒՐՈՍ 908

ՆԱԽՉԸԻԱՆ 520. տե՛ս ՆԱԽՃԱԻԱՆ

ՆԻԻ ԵՆՐՔ 46

ՆԱԽԶԱԻԱՆ 617. տե՛ս ՆԱԽՃԱԻԱՆ

ՆԻԻՇԱՊՈՒՀ 468

ՆԱԽԶՈՒԱՆ 520. տե՛ս ՆԱԽՃԱԻԱՆ

ՆԻԻՍ 950. տե՛ս ՆԻՍ

ՆԱՄԱԴԱՑԻՔ 908

ՆԻԻՍԻԱ 237, 950

ՆԱՄԱՍՈՆԱՑԻՔ 908

ՆԻԻՍՏՐԱՅ 1008 (տե՛ս մատն ՆԻԻՍՏՐԻԱՅ)

ՆԱՅԻՆ 240

ՆԻԻՍՏՐԱՑԻՔ 990

ՆԱՍԱՄՈՎՆԱՑԻՔ 911

ՆԻԻՍՏՐԻԱՅ 1008. տե՛ս ՆԻԻՍՏՐԱՅ

ՆԱՍԱՑԻՔ 912

ՆԻԻՔՂՈՍ 930, 943

ՆԱՐԲՈԿ 251, 279

ՆՆՈՒԷ 634. տե՛ս ՆԻՆՈՒԷ

ՆԱՐԴԱԿ 1051. տե՛ս ԱՐԴԱԿ

ՆՈԿ-ՆՈՅ. տե՛ս ՇԱՀԱՍՏԱՆ-Ի ՆՈԿ-ՆՈՅ

ՆԱՓԷՍ 529

ՆՈՄՈԴԱՑԻՔ 908

ՆԱՔՍՈՍ 911

ՆՈՎՐԻԿԵՑԻՔ 910

ՆԵԲԳԵՆԱՑԻՔ 911

ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵԻԱՆ 570

ՆԵՈՅԿԵՍԱՐԻԱ 57, 943

ՆՈՐ ՇԻՐԱԿ 459. տե՛ս ՆՈՐ ՇԻՐԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԱՆԿՆԻՍ 1115-1116

ՆՈՐ ՇԻՐԱԿԱՆ 480. տե՛ս մատն ՆՈՐ ՇԻՐԱԿ

ՆԷԱՊԱԻԼԻՍ 776

ՆՈՐ ԶՈՒՂԱ 417, 569-570, 1284

ՆԷՈՅԿԵՍԱՐԻԱ 96, 223, 330, 943 (տե՛ս մատն ՆԷՈՒԿԵՍԱՐԻԱ, ՆԻՈԿԵՍԱՐԻԱ)

ՆՈՐԱՎԱՆՔ 1275

ՆԷՈՒԿԵՍԱՐԻԱ 223. տե՛ս ՆԷՈՅԿԵՍԱՐԻԱ

ՆՈՒՄԻՂԻԱ 908

ՆԻԱՅ 1075. տե՛ս ԾԻԱՅ

ՆՈՒՄԻՂԱՑԻՔ 911

ՆԻԳ 510, 523

Շ

ՆԻԿԱՊԱԻՂԻՍ 941. տե՛ս ՆԻԿՈՊԱԻԼԻՍ

ՇԱԿԱՇԷՆ 815

ՆԻԿԷԱ 130. տե՛ս ՆԻԿԻԱ

ՇԱՀԱՍՏԱՆ 1077

ՆԻԿԻԱ 11-12, 17, 31, 42, 86-87, 89, 93, 130, 137, 139, 141, 143, 145, 147, 210, 262, 308-309, 312, 321, 330, 419, 541-542, 545-548, 550,

1. 491, 508. տե՛ս ԱՀՄՏԱՆ ՇԱՀԱՍՏԱՆ
2. 457-461, 501, 482, 1053. տե՛ս ԲԱՀՂ (ԲԱՀԼ) ՇԱՀԱՍՏԱՆ
3. 634. տե՛ս ԳԱՆՋԱԿ ՇԱՀԱՍՏԱՆ

ՇԱՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈԿ-ՆՈՅ 472 (տե՛ս մատն ՇԱՀԱՍՏԱՆԻՆ ՈԿՆՈՅ)

ԸԱՀԱՍՏԱՆԻՆ ՈԿԵՈՅ. տե՛ս ԸԱՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈԿ-ՆՈՅ
 ԸԱՀՐ 468, 500. տե՛ս ԱՊՐ ԸԱՀՐ, ԱՊՐ ԸԱՀՐՏՈՍ
 ԸԱՀՐՏՈՍ 500. տե՛ս ԱՊՐ ԸԱՀՐ-ՏՈՍ
 ԸԱՄԲ 538
 ԸԱՄՆ 500
 ԸԱՄՐԻՆ 918. տե՛ս ՍԱՄԱՐԵԱՅ
 ԸԱՄՐՏԱՑԻՔ 674, 681, 936
 ԸԱՏԱԽ 1057, 1119
 ԸԱԻԾ 486
 ԸԵՐԱՆԻՔ 1100. տե՛ս ԸԻՐԵՆԻՔ
 ԸԻՐԱԿ
 1. ԱԻԱՆ 473. տե՛ս ԱՄԵՆ ԸԻՐԱԿԱԻԱՆ
 2. գաւառ 505, 510, 520, 589, 617, 620
 ԸԻՐԱԿ-ԱՆ 459, 480. տե՛ս ՆՈՐ ԸԻՐԱԿ-ԱՆ
 ԸԻՐԱԿԱՆԻԿՔ 1100. տե՛ս ԸԻՐԵՆԻՔ
 ԸԻՐԱԿԱՆԻՔ 1100. տե՛ս ԸԻՐԵՆԻՔ
 ԸԻՐԱԿԱՑԻՈՑ ՎԱՆՔ 1275
 ԸԻՐԱԿԱԻԱՆ 473, 505, 589. տե՛ս ԱՄԵՆ ԸԻՐԱԿ ԱԻԱՆ, ԸԻՐԱԿՎԱՆ
 ԸԻՐԱԿՎԱՆ 589 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԸԻՐԱԿԱԻԱՆ)
 ԸԻՐԵՆԻՔ 1100. տե՛ս ԸԻՐԵՆԻՔ
 ԸԻՐԵՆԻՔ 1100 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԸԵՐԱՆԻՔ, ԸԻՐԱԿԱՆԻՔ, ԸԻՐԱԿԱՆԻՔ)

Ո

ՈԿԵՈՅ 472. տե՛ս ԸԱՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈԿ-ՆՈՅ
 ՈՂԻՄՊՈՍ 912
 ՈՂԿԱՆ 1011, 1034, 1043, 1058, 1066, 1075, 1096, 1120 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՈՒՂԿԱՆ)
 ՈՂՆՈՅ 1071. տե՛ս ԵՂԱՆՑ ԲԵՐԴ
 ՈՂՆՈՒ 1071. տե՛ս ԵՂԱՆՑ ԲԵՐԴ
 ՈՂՆՈՒՑ 1071, 1083. տե՛ս ԵՂՆՈՒՑ
 ՈՍՏԱՆ 577
 ՈՎԲԻՈՍ 928
 ՈՎԿԻԱՆՈՍ 634, 738, 776, 782, 906, 908, 948
 ՈՎՂԻԳԻԱ 908
 ՈՎՆԻԿԱՑԻՔ 906
 ՈՏԻԵԱՆՍ 815. տե՛ս ՈՒՏԻԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ
 ՈՐԴԱՆԱՆ 913. տե՛ս ՅՈՐԴԱՆԱՆ
 ՈՐԴՍՊՈՒ 537 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՈՐԴՍՊՈՒ)

ՈՐԴՍՊՈՒ 537. տե՛ս ՈՐԴՍՊՈՒ
 ՈՐԴՐՈՒ 508 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՅՈՐԴՐՈՒ)
 ՈՐԹՈՍԵՑԻՔ 907
 ՈՐՏԱԻ 13. տե՛ս ՍՐՏԱԻ
 ՈՒԹՄՍՈՒ 473
 ՈՒՂԿԱՆ 1011. տե՛ս ՈՂԿԱՆ
 ՈՒՂՀԱ 1004. տե՛ս ՈՒՌՀԱ
 ՈՒՂՆՈՏԻՆԱՑ 1083. տե՛ս ԵՂՆՈՒՑ
 ՈՒՂՆՈՒՑ 1071 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵՂԱՆՑ)
 ՈՒՌՀԱ 13, 148, 260, 503, 507, 925, 992, 1004, 1125 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՈՒՂՀԱ, ՈՒՐՀԱ)
 ՈՒՍԹԱԻ 13
 ՈՒՏԵԱՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ 803, 864. տե՛ս ՈՒՏԻԱՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ
 ՈՒՏԻ 371, 380, 390, 406, 804, 806, 849, 856, 863
 ՈՒՏԻ ԱՌԱՆՁՆԱԿ 371 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՈՒՏԻ)
 ՈՒՏԻԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ 799, 815 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԱՒՏԻԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ, ՈՏԻԵԱՆՍ, ՈՒՏԻԱՑՈՑ ԳԱԻԱՌ, ՈՒՏԻԱՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ)
 ՈՒՏԻԱՑ 804. տե՛ս ՈՒՏԻ
 ՈՒՏԻԱՑՈՑ ԳԱԻԱՌ 799, 803, 864. տե՛ս ՈՒՏԻԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ, ՈՒՏԻԱՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ
 ՈՒՏԻԱՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ, ԱԾԽԱՐՀ 799, 803, 864 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՈՒՏԵԱՑԻՈՑ ԳԱԻԱՌ, ՈՒՏԻԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌ, ՈՒՏԻԱՑՈՑ ԳԱԻԱՌ)
 ՈՒՏԻՔ 371 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՈՒՏԻ ԱՌԱՆՁՆԱԿ)
 ՈՒՐԲԱՆՈՍ 444
 ՈՒՐԴԱՅ 338
 ՈՒՐՀԱ 13, 148, 462-463, 504-505, 507, 530, 634, 936, 940, 1004 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՈՒՌՀԱ)

Չ

ՉԱՐԱԲԵՐԴ 404
 ՉՂԱԽ 802, 845
 ՉՂԱԽԵԱՆ ՈՎԻՑ 840
 ՉՄԾԿԱԾԱԿ 1279
 ՉՈԼԱ 363, 367, 408, 822 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԾՈՐԱՅ, ՉՈՂԱՅ, ՉՈՐԱՅ)
 ՉՈՂԱ 381-382, 388, 408, 799, 870 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԾՈՐԱՅ, ՉՈԼԱ, ՉՈՐԱՅ)

ՉՈՐԱՅ 367, 381-382, 388, 408, 799, 822, 870
(տե՛ս նաեւ ՃՈՐԱՅ, ՉՈՂԱ, ՉՈՂԱ)

Պ

ՊԱԼՀԱԻԱՅ ԴՈՒՌ 983 (տե՛ս նաեւ ՊԱՀԼԱ-
ԻԱՅ)

ՊԱԼՀԱԻՆ 1001 (տե՛ս նաեւ ՊԱՀԼԱԻՆ)

ՊԱԼՀԱԻՈՒՆԵԱՅ 1095. տե՛ս ՊԱԼՈՒՆԻՔ

ՊԱԼՈՒՆԻՔ 578, 1009, 1025, 1034, 1083, 1094-
1098, 1101, 1106-1107, 1109, 1115, 1276
(տե՛ս նաեւ ԱԼՈՒՆԵԱՅ, ՊԱԼՀԱԻՈՒ-
ՆԵԱՅ)

ՊԱՀԱԿ. տե՛ս ՃՈՐԱՅ ՊԱՀԱԿ

ՊԱՀԼԱԻ 553, 1001

ՊԱՀԼԱԻԱՅ ԴՈՒՌ 983 (տե՛ս նաեւ ՊԱԼՀԱ-
ԻԱՅ ԴՈՒՌ)

ՊԱՀԼԱԻԱՅ ՏԷՐՈՒԹԻԻՆ, ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻ-
ԹԻՆ 460

ՊԱՀԼԱԻԿԱՅ ԱԶԳ 460

ՊԱՀՈՐԱԿ 502. տե՛ս ՃՈՐԱՅ ՊԱՀԱԿ

ՊԱՂԱԿՈՒՆԵԱՅ ՎԱՆՔ 1276

ՊԱՂԱՏԻՆ 923. տե՛ս ՊԱՂԵՍՏԻՆ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ 376, 7204 753, 923, 1278-1279
(տե՛ս նաեւ ՊԱՂԵՍՏԻՆԷ)

ՊԱՂԵՍՏԻՆԱՅԻՔ 284, 379, 411, 509, 511,
538, 943, 940, 950

ՊԱՂԻՍՏԵՆԱՅԻՈՑ 940. տե՛ս ՊԱՂԵՍՏԻ-
ՆԱՅԻՔ

ՊԱՂՈՒՆԵԱՅ 578. տե՛ս ՊԱԼՈՒՆԻՔ

ՊԱՄՓԻԼԵԱՅ 902. տե՛ս ՊԱՄՓԻԻՂԻԱՅ

ՊԱՄՓԻԻԼԵԱ 943. տե՛ս ՊԱՄՓԻԻՂԻԱՅ

ՊԱՄՓԻԻՂԱՅԻՔ 907-908, 911, 949 (տե՛ս -
նաեւ ՊԱՆՓԻԻԼԱՅԻՔ)

ՊԱՄՓԻԻՂԻԱՅ 908, 943 (տե՛ս նաեւ ՊԱՄ-
ՓԻԼԵԱՅ, ՊԱՄՓԻԻԼԵԱ)

ՊԱՅԿԱՍՏԱՆ 909. տե՛ս ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ՊԱՆԴԱՅ ՎԱՆՔ 1275

ՊԱՆԴՈՒՐԱՅԻՔ 949

ՊԱՆՆՈՆԻԱ 926

ՊԱՆՈՆԱՅԻՔ 910 (տե՛ս նաեւ ՊԷՈՎՆԱ-
ՅԻՔ)

ՊԱՆՏԱՅ 1275. տե՛ս ՊԱՆԴԱՅ ՎԱՆՔ

ՊԱՆՓԻԻԼԱՅԻՔ 908, 919. տե՛ս ՊԱՄՓԻԻ-
ՂԱՅԻՔ

ՊԱՌՆԱՍՈՍ 912

ՊԱՏՄԷՈՍ 938 (տե՛ս նաեւ ՊԱՏՄՈՍ)

ՊԱՏՄՈՍ 938, 1007 (տե՛ս նաեւ ՊԱՏՄԷՈՍ)

ՊԱՐԱԽ 1013 (տե՛ս նաեւ ԲՐԵԽ, ՊԱՐԵԽ)

ՊԱՐԵԽ 1026-1027, 1052 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐԱԽ,
ԲՐԵԽ)

ՊԱՐԹԱԻԱՅ 1001. տե՛ս ՊԱՐԹԵԻՔ

ՊԱՐԹԵՆԻՈՍ 912

ՊԱՐԹԵԻԱՅ ԵՐԿԻՐ, ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻԻՆ,
ՏԷՐՈՒԹԻԻՆ, ՏՈՒՆ, ԿՈՂՄԱՆՔ. տե՛ս -
ՊԱՐԹԵԻՔ

ՊԱՐԹԵԻՔ 451, 453, 457, 459-462, 477, 494-
495, 534, 553, 909-911, 934, 1001-1002 (տե՛ս -
նաեւ ՊԱՐԹԱԻԱՅ, ՊԱՐԹԵԻԱՅ ԵՐԿԻՐ,
ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻԻՆ, ՏԷՐՈՒԹԻԻՆ,
ՏՈՒՆ, ԿՈՂՄԱՆՔ)

ՊԱՐՍԱՀԱԵԱՆ ԾՈՎ 634

ՊԱՐՍԻԿ ԵՐԿԻՐՔ 496. տե՛ս նաեւ ՊԱՐ-
ՍԻԿՔ

ՊԱՐՍԻԿՔ 309, 376, 458, 468-471, 474, 477-
478, 481, 486-488, 495, 500, 509, 511, 517,
553, 624, 809, 813, 815, 871, 910, 934, 965,
983, 1002-1003, 1056, 1066-1068, 1072, 1075-
1076, 1087, 1089-1094, 1096-1098, 1101, 1103,
1106, 1108-1111, 1113, 1115-1118, 1122-1123,
1283 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐՍԻԿ ԵՐԿԻՐՔ,
ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ, ՊԱՐՍԻՔ, ՊԱՐՍՔ)

ՊԱՐՍԻՑ ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻԻՆ, ՏԷՐՈՒ-
ԹԻԻՆ, ԿՈՂՄԱՆՔ, ԱԾԵԱՐՀ, ԵՐԿԻՐ,
ՏՈՒՆ 3, 18, 337, 363, 371, 376-382, 384-386,
388, 390, 392-393, 397, 399, 401, 410-411, 443,
451, 453, 460, 462-477, 481-491, 493-494, 496-
497, 499-507, 509-512, 517-528, 530, 533-534,
536, 540, 542, 553-554, 559, 564, 575, 583,
594, 597, 617-618, 621, 632, 634, 710, 771,
773, 778, 809-811, 813-816, 819-820, 826, 828,
905, 911, 919-922, 925, 931-934, 965-966, 973-
974, 983, 1001-1004, 1053-1054, 1057, 1063,
1066-1068, 1070, 1073-1078, 1080-1081, 1085-
1086, 1088, 1090, 1092-1096, 1099, 1101,
1107-1108, 1114-1115, 1117-1118, 1122, 1124-
1125 (տե՛ս նաեւ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ, ՊԱՐՍՔ)

ՊԱՐՍԻՔ 983. տե՛ս ՊԱՐՍԻԿՔ

- ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԾՈՎ 776
- ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ 45, 451, 813. տե՛ս նաև ՊԱՐՍԻԿ
- ՊԱՐՍՔ 43, 141, 327, 510, 532, 617, 819, 827, 767-768, 770, 909-910, 928, 944, 1221. տե՛ս - ՊԱՐՍԻԿ
- ՊԱՐՏԱԻ 380, 388-389, 406, 634, 856, 863, 894, 1001-1002
- ՊԱԻՂԻԱՆՈՍՔ 681
- ՊԱԻՏԱՄԻԴՈՎ 907
- ՊԱՓՂԱԳՈՆԱՑԻՔ 906 (տե՛ս նաև ՊԱՓՂԱԳՈՎՆԱՑԻՔ)
- ՊԱՓՂԱԳՈՆԻԱ 907, 958
- ՊԱՓՂԱԳՈՎՆԱՑԻՔ 910 (տե՛ս նաև ՊԱՓՂԱԳՈՆԱՑԻՔ, ՊՈՊԼՈԳԻՆԱՑԻՔ)
- ՊԵՂԵՆԻՍ 907 (տե՛ս նաև ՊՈՂԷՊՈՆԷՍԻՍ)
- ՊԵՆԱՊԱԻՂԻՍ 34
- ՊԵՆԻՈՎՍ 912
- ՊԵՏԵՐՔՈՒՐԳ. տե՛ս ՍԱՆԿՏ ՊԵՏԵՐՔՈՒՐԳ
- ՊԵՐԻՆԹՈՍ 911
- ՊԵՐՈՋ ԿԱԻԱՏ 813-814, 816, 825, 869 (տե՛ս - նաև ՊԵՐՈՋ ՔԱԻԱՏ, ՊԵՐՈՇ ՔԱԻԱՏ, ՊԵՐՈՋԱՊԱՏ, ՊԷՐՈՋ ՔԱԻԱՏ, ՊԷՐՈՇ ՔԱԻԱՏ)
- ՊԵՐՈՋ ՔԱԻԱՏ 816, 823, 825, 869. տե՛ս ՊԵՐՈՋ ԿԱԻԱՏ
- ՊԵՐՈՋԱՊԱՏ 813, 825. տե՛ս ՊԵՐՈՋ ԿԱԻԱՏ
- ՊԵՐՈՇ ՔԱԻԱՏ 847, 869. տե՛ս ՊԵՐՈՋ ՔԱԻԱՏ
- ՊԷՈՎՆԱՑԻՔ 910. տե՛ս նաև ՊԱՆՈՆԱՑԻՔ
- ՊԷՐՈՋ ՔԱԻԱՏ 869. տե՛ս ՊԵՐՈՋ ԿԱԻԱՏ
- ՊԷՐՈՇ ՔԱԻԱՏ 847. տե՛ս ՊԵՐՈՋ ԿԱԻԱՏ
- ՊԻՍԳԵՆԱՑԻՔ 910. տե՛ս ՊԻՍԻԳԱՑԻՔ
- ՊԻՍԻԳԱՑԻՔ 472, 510, 908, 910 (տե՛ս նաև ՊԻՍԳԵՆԱՑԻՔ)
- ՊԻՍԻԳԻԱ 122, 1212, 908
- ՊԻԿԵՆԱՑԻՔ 911
- ՊԻԻՐԱՄՈՍ 912
- ՊՈԼԻՍ 47, 87, 427, 975, 977, 979, 1129, 1212, 1274. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼԻՍ
- ՊՈՂԱԿ 1116. տե՛ս ՊՈՂԿ
- ՊՈՂԷՊՈՆԷՍԻՍ 907 (տե՛ս նաև ՊԵՂԵՆԻՍ)
- ՊՈՂԻԿՈՒ 1116. տե՛ս ՊՈՂԿ
- ՊՈՂԿ 1116 (տե՛ս նաև ՊՈՂԱԿ, ՊՈՂԻԿՈՒ, ՊՈՒՂԻԾԿ, ՊՈՒՂԿ)
- ՊՈՂՍԱՅ 937-938
- ՊՈՆՏԱՑԻՔ 182, 594, 630, 911, 943-944
- ՊՈՆՏՈՍ 593, 596, 720, 753, 911-912, 928
- ՊՈՐՊ 1080-1081, 1090, 1124 (տե՛ս նաև ՊՈՐՊԷՍ)
- ՊՈՐՊԷՍ 1080-1081 (տե՛ս նաև ՊՈՐՊ)
- ՊՈՒՀԱՎԱՆՔ 585 (տե՛ս նաև ՊՈՒՀԱԻԱՆՍ)
- ՊՈՒՀԱԻԱՆՍ 585. տե՛ս ՊՈՒՀԱՎԱՆՔ
- ՊՈՒՂԻԾԿ 1116. տե՛ս ՊՈՂԿ
- ՊՈՒՂԿ 1116. տե՛ս ՊՈՂԿ
- ՊՏԷՆԷՈՍ 912
- ՊՏՂԱՎԱՆՔ 338
- ՊՏՂՈՄԵԱՆՆԵՐ 899, 922
- ՊՐԻԵՆԷ 1018
- ՊՐՈՊԱՏԻԿԷ 1276
- ՊՐՈՊՈՆՏԻՍ 720 (տե՛ս նաև ՊՐՈՊՈՆՏՈՍ)
- ՊՐՈՊՈՆՏՈՍ 720, 753 (տե՛ս նաև ՊՐՈՊՈՆՏԻՍ)
- ՊՐՏԻ ԱՅՐ 583. տե՛ս ԲՐՏԻ ԱՅՐ
- ՊՕՂԱՅ 1276. տե՛ս ԿՈՂԲԱՅ ՎԱՆՔ
- ՊՕՂԻՈՔՏՈՍԻ ՎԱՆՔ 1275. տե՛ս ՍՈՒՐԲ ՊԱԻՂԻՔՏՈՍԻ ՎԱՆՔ
- ՊՕԼԻՍ 298. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼԻՍ
- ՊՕՂՈՔՏՈՍԻ ՎԱՆՔ 1275. տե՛ս ՍՈՒՐԲ ՊԱԻՂԻՔՏՈՍԻ ՎԱՆՔ
- Ջ**
- ՋԱԽՎԱԽՍ 558. տե՛ս ՋԱՎԱԽՔ
- ՋԱԻԱԽՔ 1124 (տե՛ս նաև ՋԱԽՎԱԽՍ)
- ՋԵՐՄԱՅ 489
- ՋՈՒՂԱ. տե՛ս ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ
- ՋՐԷՄԱՆ 496
- Ռ**
- ՌԱԾԱՅԵՆԱՅ 508
- ՌԵՆԷ 911
- ՌԷ 494, 500 (տե՛ս նաև ՌԷՀ)

Ռե՛Հ 494 (տե՛ս Ըաեա Ռե՛)
 Ռե՛նՈՍ 912
 Ռե՛նեհո՛րո՛րո՛ն 909. տե՛ս Ռե՛նեհո՛րո՛րո՛-
 ՐՈՆ
 Ռե՛նեհո՛րո՛րո՛րԱՅ 909. տե՛ս Ռե՛նեհո՛րո՛րո՛-
 ՐՈՆ
 Ռե՛նեհո՛րո՛րո՛րՈՆ 905, 907-909 (տե՛ս Ըաեա
 Ռե՛նեհո՛րո՛րո՛րՈՆ, Ռե՛նեհո՛րո՛րո՛րԱՅ)
 ՌՇՏՈՒՆԱԿԱՆ 555
 ՌՇՏՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ 1275
 ՌՇՏՈՒՆԻՔ 3, 342, 498, 523, 525, 527-528,
 531-532, 536-538, 540, 553-556, 558, 561-563,
 577
 ՌՈՂԱՑԻՔ 906
 ՌՈՂՈՍ 907, 911
 ՌՈՅԵԱՆ 496
 ՌՈՍՏԱԿ 840 (տե՛ս Ըաեա ՌՈՍՏԱՍՏԱԿ)
 ՌՈՍՏԱՍՏԱԿ 840. տե՛ս ՌՈՍՏԱԿ
 ՌՈՒԶԹԱԻԻ 13. տե՛ս ՈՒՍԹԱԻ
 ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ 348, 364, 373, 582, 798

Ս

ՍԱԲԱՅ 122
 ՍԱԲԵՂԱՑԻՔ 948
 ՍԱԲԻՆԱՑԻՔ 910
 ՍԱԳԱՌԱՌԻԿԷ 411 (տե՛ս Ըաեա ՍԱԳԱՌԱՌԻ-
 ԿԷ)
 ՍԱԳԱՌԱՌԻԿԷ 411 (տե՛ս Ըաեա ՍԱԳԱՌԱՌԻ-
 ԿԷ)
 ՍԱԳԱՍՏԱՆ-ԱՅՔ 532 (տե՛ս Ըաեա ՍԱԿԱՍ-
 ՏԱՆ)
 ՍԱԳԱՍՏԱՆԱՅՔ 686
 ՍԱԳԱՍՏԱՆԱՅ ԿՈՂՄԱՆՔ 1047
 ՍԱԴԱԿ 1051. տե՛ս ԱՐԴԱԿ
 ՍԱԷՏԱՑԻՔ 906
 ՍԱԼՆԱՅ 1093
 ՍԱԿԱՍՏԱՆ 532 (տե՛ս Ըաեա ՍԱԳԱՍՏԱՆ)
 ՍԱՀԱՌՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ 1276. տե՛ս ՔԱ-
 ՐՈՒՎԱՆՔ
 ՍԱՂԵՄ 229
 ՍԱՂՈՒՍՏԵԱՆ 926, 939
 ՍԱՄԱՐԱՑԻՔ 910
 ՍԱՄԱՐԵԱ 918, 1267 (տե՛ս Ըաեա ՍԱՄԱՐԻԱ)

ՍԱՄԱՐԻԱ 916-917 (տե՛ս Ըաեա ՍԱՄԱՐԵԱ)
 ՍԱՄԱՐԷՍ 908
 ՍԱՄՈՍ 908, 911
 ՍԱՄՈՎԹԱԿԷ 911
 ՍԱՄՈՒՐԻԱՂ 13
 ՍԱՄՈՒՍԹԻԷԼ 13. տե՛ս ՍԱՌՈՒԹԻ, ՍԱ-
 ՌՈՒՍԹԻԷԼ
 ՍԱՄՈՒՐԻԱՂ 13. տե՛ս ՍԱՍՈՒՐԻԱՂ
 ՍԱՆԳԱՐԻՍ 912
 ՍԱՆԻՏԱՑԻՔ 912 (տե՛ս Ըաեա ՆԱՍԱՑԻՔ)
 ՍԱՆԿՏ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ 348, 364, 373, 452,
 582, 591, 798, 976-977
 ՍԱՆՍՆՈՑ 1053. տե՛ս ՍԱՍՈՒՆ
 ՍԱՆՏՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ 1276
 ՍԱՌՈՒԹԻ 13. տե՛ս ՍԱՄՈՒՍԹԻԷԼ
 ՍԱՌՈՒՍԹԻԷԼ 13. տե՛ս ՍԱՄՈՒՍԹԻԷԼ
 ՍԱՍԱՆԱԿԱՆ-ԱՑ ՏՈՒՆ, ԹԱԳԱՈՐՈՒ-
 ԹԻԻՆ 396, 475, 477, 479, 534
 ՍԱՍԱՆԱԿԱՆՔ 931
 ՍԱՍԱՆԱՅ ՑԵՂ, ԱԶԳ, ՏՈՒՆ 460, 462, 479,
 480, 524, 554, 931-932
 ՍԱՍԱՆԵԱՆԻՐԱՆ 337
 ՍԱՍԱՆԵԱՆ
 1. թազաաղբաղբաղ, տեղաղբաղ 337, 451, 472,
 899
 2. մաղաղաղաղաղ 795
 ՍԱՍԱՆԵԱՆՆԵՐ 795
 ՍԱՍՈՒՆ 1053, 1057
 ՍԱՍՈՒՐԻԱՂ 13. տե՛ս ՍԱՄՈՒՐԻԱՂ
 ՍԱՏԱՂ 508
 ՍԱՏԱՂԱՑԻՈՑ ՔԱՂԱՔ 508
 ՍԱՐԱԿԻՆՈՍՔ 907, 910
 ՍԱՐԴԻԱՑԻՔ 938
 ՍԱՐԴՈՆԻԱ 911
 ՍԱՐԴՈՆԻԷ 908
 ՍԱՐԴՈՆԻԿԷ 720, 753
 ՍԱՐՄԱՏԱՑԻՔ 910-911
 ՍԱՐՄԱՏԻՍ 907
 ՍԱՐՄԱՏՔ 906, 939
 ՍԱՐՈՒՄԱՏՔ 906. տե՛ս ՍԱԻՐՈՄԱՏՔ
 ՍԱԻԴԱՅ 489 (տե՛ս Ըաեա ՍՈՂԱ)
 ՍԱԻՐԱՑԻՔ 910

- ՍԱԽՐՈՄԱՏԷՍ 907
- ՍԱԽՐՈՄԱՏՔ 906 (տե՛ս նաև ՍԱՐՈՒՄԱՏՔ)
- ՍԵԲԱՍՏԵԱՆՔ 925
- ՍԵԲԱՍՏԻԱ 492, 976, 979, 1008
- ՍԵԲԱՍՏՈՊՈՂԻՍ 912
- ՍԵԹԵԱՆ 875
- ՍԵԼԵԻԿԻԱ 82 (տե՛ս նաև ՍԵՂԵԻԿԻԱՅ)
- ՍԵԼԿԱՑԻՔ 910. տե՛ս ՍԵՂԵԻԿԱՑԻՔ
- ՍԵԼՈՎԱՄԱՅ 1275-1276
- ՍԵՂԵԻԿԱՑԻՔ 910 (տե՛ս նաև ՍԵԼԿԱՑԻՔ)
- ՍԵՂԵԻԿԻԱՅ 82, 950. տե՛ս ՍԵԼԵԻԿԻԱ
- ՍԵՂԻՆՈՒՆԻԳ 926
- ՍԵՄՊԻՐՈՎՆ 927
- ՍԵՊՂԱԿԱՆ ԳՆԴԻՆ ԿՈՂՄԱՆՔ 338, 533, 537, 556
- ՍԵՌԵԴՈՆ 776
- ՍԵՐԲԻՆԻԴԻՍ 720 753. տե՛ս ՍԵՐԲՈՆԻՏԷՍ
- ՍԵՐԲՈՆԻՏԷՍ 720 (տե՛ս նաև ՍԵՐԲԻՆԻԴԻՍ)
- ՍԵՐԵԴՈՆ 1007. տե՛ս ՍԵՐԻԴՈՆ
- ՍԵՐԵՄԱԶՈՐ 1095. տե՛ս ՍՐԵՄԱԶՈՐ
- ՍԵՐԵՄԱՎԱՅՐՔ 1104. տե՛ս ՍՐԵՄԱՎԱՅՐՔ
- ՍԵՐԵՄԱՎԱՆՔ 1104 (տե՛ս նաև ՍՐԵՄԱՎԱՅՐՔ)
- ՍԵՐԻԴՈՆ 1007 (տե՛ս նաև ՍԵՐԵԴՈՆ, ՍԻՐԵԴՈՆ)
- ՍԵՐՄԻՆ 950. տե՛ս ՍԷՐՄԻՆ
- ՍԵԻԵՐԻԱՆՈՍՔ 939
- ՍԵՓԹԷ 634, 776
- ՍԷԹԵԱՆ 875. տե՛ս ՍԵԹԵԱՆ
- ՍԷՐՄԻՆ 950 (տե՛ս նաև ՍԵՐՄԻՆ)
- ՍԸՆԴ 763 (տե՛ս նաև ՍԸՆՏ)
- ՍԸՆՏ 532 (տե՛ս նաև ՍԸՆԴ)
- ՍԻԱԻՆ 513, 516. տե՛ս ՍԻՈՎՆ
- ՍԻԴՈՆ 1007. տե՛ս ՍԵՐԻԴՈՆ
- ՍԻԴՈՎՆԱՑԻՔ 906-907, 933
- ՍԻԿԵՂԱՅ 968. տե՛ս ՍԻԿԵՂԻԱ
- ՍԻԿԵՂԱՑԻՔ 906
- ՍԻԿԵՂԻԱ 907, 911, 968 (տե՛ս նաև ՍԻԿԵՂԱՅ, ՍԻԿԻԼԻԱ)
- ՍԻԿԵՆԱՑԻՔ 911
- ՍԻԿԻԼԱՑԻՔ 906
- ՍԻԿԻԼԻԱ 720, 753, 968 (տե՛ս նաև ՍԻԿԵՂԻԱ)
- ՍԻՂԱՍԿՈՍ 958 (տե՛ս նաև ՍՏԻԼԻԱԿՈՍԷ)
- ՍԻՆԱՅ 427, 431-432, 434, 987, 1254
- ՍԻՆԱԻՊ 593
- ՍԻՆԷ ԱՆԱՊԱՏ 467, 532, 565, 987
- ՍԻՆԵԱՅ 1035. տե՛ս ՍԻՆԵԱՅ
- ՍԻՆԷ-ԱԿԱՆ ԼԵԱՌԻՆ 515, 549, 1278
- ՍԻՆԷԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ 776
- ՍԻՈՆ 14, 349, 516, 820, 989, 1061, 1256, 1275-1276, 1290 (տե՛ս նաև ՍԻԱԻՆ, ՍԻՕՆ, ՍԻՈՎՆ)
- ՍԻՈՎՆ 8, 88, 326, 338, 342, 429, 431, 435, 513, 515-516, 820, 962, 989, 1061, 1123 (տե՛ս նաև ՍԻՈՆ, ՍԻՕՆ, ՍԻՈՎՆ)
- ՍԻՍԱԿԱՆ 417
- ՍԻՍԱԿԱՆԱՅՆ 854. տե՛ս ՍԻՍԱԿԱՆԵԱՅ ԳԱԻԱՌ
- ՍԻՍԱԿԱՆԵԱՆ ԱԾԽԱՐՀ 815
- ՍԻՍԱԿԱՆԵԱՅ ԳԱԻԱՌ 854
- ՍԻՍԱԻԱՆԱՆՅ 854. տե՛ս ՍԻՍԱԿԱՆԵԱՅ ԳԱԻԱՌ
- ՍԻՍԱԻԱՆ 347
- ՍԻՐԵԴՈՆ 1007. տե՛ս ՍԵՐԻԴՈՆ
- ՍԻՐՄԷՈՍ 928 (տե՛ս նաև ՍԻՐՄԻՈՍ)
- ՍԻՐՄԻՈՍ 928 (տե՛ս նաև ՍԻՐՄԷՈՍ)
- ՍԻՆԱՍՏԱՆԵԱՅ 826, 834. տե՛ս ՍԻՆԵՍՏԱՆԵԱՅ ԱԾԽԱՐՀ
- ՍԻՆԵՍՏԱՆԵԱՅ 826, 834. տե՛ս ՍԻՆԵՍՏԱՆԵԱՅ ԱԾԽԱՐՀ
- ՍԻՆԵԱՅ ԱԾԽԱՐՀ, ՏՈՒՆ 381, 564, 583, 1012,
- ՍԻՆԵՍՏԱՆԵԱՅ ԱԾԽԱՐՀ 826, 834 (տե՛ս - նաև ՍԻՆԱՍՏԱՆԵԱՅ, ՍԻՆԵՍՏԱՆԵԱՅ, ՍԻՆԻՐԱՍՏԱՆԵԱՅՑ)
- ՍԻՆԻՆԵՐ 148, 555-556 (տե՛ս նաև ՍԻՆԻՆԻՔ)
- ՍԻՆԻՔ 21, 337, 342, 411, 415, 417, 419, 427, 473, 495, 530, 556, 558, 562-563, 581, 583, 810, 815, 1010, 1015, 1017, 1023, 1035-1036, 1039-1042, 1122, 1241, 1275-1277
- ՍԻՆԻՆԻՔ 13, 148. տե՛ս ՍԻՆԻՆԵՐ

ՍԻՒՐԱՍՏԱՆԵԱՅՑ 826. տե՛ս ՍԻՒՆԵՍՏԱՆԵԱՅ ԱՇԽԱՐՀ
 ՍԻՒՐՏԻՍ 908
 ՍԻՒՓՆՈՍ 911
 ՍԻՕՆ 820, 989, 1061, 1123. տե՛ս ՍԻՈՎՆ
 ՍԿԱՄԱՆԴՐՈՍ 912
 ՍԿԻԻԹ ԱՆԱՊԱՏ 686
 ՍԿԻԻԹԱՑԻՔ 31, 906, 909-910, 912
 ՍԿԻԻԹԱՑԻՈՑ ԿՈՂՄԱՆՔ 937-938
 ՍԿԻԻԹԵԱ 561 (տե՛ս նաեւ ՍԿԻԻԹԻԱ)
 ՍԿԻԻԹԻԱ 907 (տե՛ս նաեւ ՍԿԻԻԹԵԱ)
 ՍՄԻԻՌԵԱ 911
 ՍՄՐՂԱՆ 743, 763. տե՛ս ՍՄՐՂԱՆԴ
 ՍՄՐՂԱՆԴ 743 (տե՛ս նաեւ ՍՄՐՂԱՆ)
 ՍՆԴ 743
 ՍՈԴԱ 489. տե՛ս ՍԱԻԴԱՅ
 ՍՈԴԻՑ ԳԱԻԱՌ 356 (տե՛ս նաեւ ՍՈԹԻՑ)
 ՍՈԴՈՄ 53, 284, 293
 ՍՈԴՈՄԱՅԵՑԻՔ 245, 293, 733 (տե՛ս նաեւ ՍՈԴՈՄԱՅԻՔ, ՍՈՏՈՄ)
 ՍՈԴՈՄԱՅԻՔ 284, 293, 757 (տե՛ս նաեւ ՍՈԴՈՄԱՅԵՑԻՔ)
 ՍՈԹԻՑ 356. տե՛ս ՍՈԴԻՑ ԳԱԻԱՌ
 ՍՈՏՈՄ 733. տե՛ս ՍՈԴՈՄ
 ՍՈՒԵԴՐԱՅ 949
 ՍՈՒԿԱԻ 1047
 ՍՈՒՐԲ ԱՆԱՆԻԱ 1276 (տե՛ս նաեւ ԱՆՁԵԻԱՅԵԱՅ ՎԱՆՔ)
 ՍՈՒՐԲ ԱՆԴՐԷ 584
 ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ 1119, 1241
 ՍՈՒՐԲ ԲԱԳՈՍԻ ՎԱՆՔ 1275
 ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳԱՅ ՎԱՆՔ 1275, 1277
 ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ 45, 345, 471, 491, 498, 508, 523, 556, 867
 ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ 1276-1277, 1279
 ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏ ՎԱՆՔ 973, 1047-1052, 1062, 1074, 1078, 1086, 1101-1103, 1107, 1110, 1113, 1115, 1119-1122, 1124-1125 (տե՛ս նաեւ ԳԼԱԿԱՎԱՆՔ)
 ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ 47, 347, 348, 427-428, 570, 591, 902, 978, 1193, 1274, 1284
 ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈՐ 1277

ՍՈՒՐԲ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՃԱՐ 1276
 ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՎԱՆՔ 1276
 ՍՈՒՐԲ ՊԱԻՂԻՔՏՈՍԻ ՎԱՆՔ 1275 (տե՛ս - նաեւ ՊՕՂԻՈՔՏՈՍԻ ՎԱՆՔ, ՊՕՂՈՔՏՈՍԻ ՎԱՆՔ)
 ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ ՎԱՆՔ 1275 (տե՛ս նաեւ ԲԳԵՇԽԻ ՎԱՆՔ)
 ՍՈՒՐԲ ՍԻԱԻՆ 1277
 ՍՈՒՐԲ ՍՈՓԻԱ 617
 ՍՈՒՐԲ ՔԱՌԱՍՆԻՑ ՎԱՆՔ 1275, 1276
 ՍՈՓԻԱՏԵԱՅՔ 909. տե՛ս ԳԻՄՆՈՍ ՍՈՓԻԱՏԵԱՅՔ
 ՍՈՓՈՐՆԱՑԻՔ 949 (տե՛ս նաեւ ՍՈՓՈՐՆԱՑԻՔ)
 ՍՈՓՈՐՆԱՑԻՔ 949. տե՛ս ՍՈՓՈՐՆԱՑԻՔ
 ՍՊԱՀԱՆ 493-495, 497
 ՍՊԱՆԻԱ (ՄԵԾ) 87, 548, 907
 ՍՊԱՆԻԱՑԻՔ 907, 910-911
 ՍՊԱՆՈԳԱՂԻԱ 907
 ՍՊԵՐԱՑԻՔ 555
 ՍՊԵՐԻՈՆ 906
 ՍՊՈՐԱԴԷՍ 911
 ՍՏԵՈՍ 911
 ՍՏԻԼԻԱԿՈՍԷ 958. տե՛ս ՍԻՂԱՍԿՈՍ
 ՍՏԻՒՄՈՆ 912
 ՍՏՐԱՏՈՆԵԱՅՔ 942
 ՍՐԱՄԱՎԱՅՐՍ 1104 (տե՛ս նաեւ ՍՐԵՄԱՎԱՅՐՍ, ՍՐԷՄԱՎԱՅՐՍ, ՍԵՐԵՄԱՎԱՅՐՔ, ՍԵՐԵՄԱՎԱՆՔ)
 ՍՐԵՄԱՋՈՐ 1095 (տե՛ս նաեւ ՍԵՐԵՄԱՋՈՐ)
 ՍՐԵՄԱՎԱՅՐՔ 1104 (տե՛ս նաեւ ՍԵՐԵՄԱՎԱՅՐՔ, ՍԵՐԵՄԱՎԱՆՔ)
 ՍՐԷՄԱՎԱՅՐՍ 1104. տե՛ս ՍՐԱՄԱՎԱՅՐՍ
 ՍՐՄԱՆ 532. տե՛ս ԿՐՄԱՆ
 ՍՐՈՋՈՐ 532. տե՛ս ՍՐՈՑ ՋՈՐ
 ՍՐՈՑ ՋՈՐ 532 (տե՛ս նաեւ ՍՐՈՋՈՐ)
 ՍՐՏԱԻ 13

Վ

ՎԱԿԻԱՑԻՔ 906
 ՎԱՀԱՆՈՎԻՏ 1097
 ՎԱՂԱՇԿԵՐՏ 1119

վԱՂԱՆԴԱՑԻՔ 959 (տե՛ս նաեւ վԱՂԱՆ-
ԴԱՆԱՑՈՑ)

վԱՂԱՆԴԱՆԱՑՈՑ 959. տե՛ս վԱՂԱՆԴԱ-
ՑԻՔ

վԱՂԱՐԾԱՊԱՏ 4, 5, 323, 338, 470, 510, 516,
539, 563, 570, 621, 797, 820, 865, 867, 979,
990, 993, 996, 1003, 1006, 1193, 1275

վԱՅՐԱՆԳԱՆԻՍ 1116. տե՛ս վԵՐԻՆ ԱՆԿ-
ՆԻՍ

վԱՅՐԱՆԿԱՆԻՍ 1116. տե՛ս վԵՐԻՆ ԱՆԿ-
ՆԻՍ

վԱՆԱՆԴ 338, 473, 510, 555, 577, 1122, 1124

վԱՆԱՆԴԵԱՑ 1276. տե՛ս վԱՆԱՆԴԵՑԻՈՑ
վԱՆՔ

վԱՆԱՆԴԵՑԻՈՑ վԱՆՔ 1276 (տե՛ս նաեւ
վԱՆԱՆԴԵԱՑ)

վԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ 437, 486, 488

վԱՏԱԳԷՍ 501

վԱՐ ԱՌԱՍ 479. տե՛ս վԱՐԱՐԱՏ

վԱՐԱԶԱՅ ԲԼՈՒՐ 1100. տե՛ս վԱՐԱԶԱԲ-
ԼՈՒՐ

վԱՐԱԶԱԲԼՈՒՐ 1100 (տե՛ս նաեւ վԱՐԱ-
ԶԱՅ ԲԼՈՒՐ, վԱՐԱԶԱԿԱՅ ԲԼՈՒՐ)

վԱՐԱԶԱԿԱՅ ԲԼՈՒՐ 1100. տե՛ս վԱՐԱ-
ԶԱԲԼՈՒՐ

վԱՐԱԺՆԵԱՑ 1276. տե՛ս վԱՐԱԺՆՈՒ-
ՆԵԱՑ

վԱՐԱԺՆՈՒՆԵԱՑ վԱՆՔ 1276 (տե՛ս նաեւ
վԱՐԱԺՆԵԱՑ)

վԱՐԱԶԱՆ 870, 885, 889

վԱՐԱՐԱՍ 479. տե՛ս վԱՐԱՐԱՏ

վԱՐԱՐԱՏ 817 (տե՛ս նաեւ վԱՐ ԱՌԱՍ,
վԱՐԱՐԱՍ)

վԱՐԴԱՆԱԿԵՐՏ 520, 634

վԱՐԴԷԳՐՈՒԱԿ 870 (տե՛ս նաեւ վԱՐԴԷԳ-
ՐՈՒԱԿ)

վԱՐԴԷԳՐՈՒԱԿ 870. տե՛ս վԱՐԴԷԳ-
ՐՈՒԱԿ

վԵՀ ԱՐՏԱԾԻՐ 393, 469

վԵՀ ԱՆՋԱՏՈՔ ԽՈՍՐՈՎ 472 (տե՛ս նաեւ
ԾԱՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈԿ-ՆՈՑ)

վԵՀԿԱԻԱՏ 477, 521, 810 (տե՛ս նաեւ վԵՀ-
ՔԱԻԱՏ)

վԵՀՌՈՑ 476, 500

վԵՀՔԱԻԱՏ 810. տե՛ս վԵՀԿԱԻԱՏ

վԵՆԵՏԻԿ 45, 47, 86, 220, 247, 249, 281, 284-
289, 325, 347-348, 420-421, 427, 428, 570, 591,
900-902, 975, 977-979, 1130, 1141, 1144, 1193,
1241, 1274, 1283-1284

վԵՐԻ ԱՆԳՆԻՍ 1116. տե՛ս վԵՐԻՆ ԱՆԿ-
ՆԻՍ

վԵՐԻՆ ԱՆԿՆԻՍ 1116 (տե՛ս նաեւ վԵՐԻ
ԱՆԳՆԻՍ, վԱՅՐԱՆԳԱՆԻՍ, վԱՅՐԱՆ-
ԿԱՆԻՍ)

վԻԵՆՆԱ 339, 347-348, 364, 372-373, 452, 582,
591, 797, 977-979, 1130, 1165, 1193

վԻՇԱՊ 1013, 1025, 1027

վԻՏԵՂԵԱՆ ԱՊԱՐԱՆՔ 927

վԻՐԱՊ 1005

վԻՐՔ 3, 5-6, 8-9, 13, 19-20, 142, 145, 148, 337-
339, 341, 379, 382, 390, 398-399, 414, 473,
478, 486, 519, 538, 542, 556, 558, 560-561,
563, 796, 799, 803, 814-815, 819, 822, 901,
906, 910, 912, 969, 1030, 1034, 1043, 1046,
1122, 1124

վՐԱԿԱՆԻՔ 910

վՐԱՑԻՆԵՐ 555, 1276

վՐԿԱՆ 3, 335, 337-339, 342, 495, 497, 499, 776

վՐԿԱՆԻԿՔ 909. տե՛ս նաեւ վՐԿԱՆԻՔ

վՐԿԱՆԻՔ. տե՛ս վՐԿԱՆԻԿՔ

վՐՆՋՈՒՆԻՔ 520

S

ՏԱԹԵԻ 47

ՏԱՂՋԱՆՍ 866. տե՛ս ՏԱՂՋԱՆՍԻՆ

ՏԱՂՋԱՆՍԻՆ 866 (տե՛ս նաեւ ՏԱՂՋԱՆՍ)

ՏԱԺԿՔ 563, 583, 817, 910-911, 967-969, 1123,
1275-1277, 1279

ՏԱԺԿԱՍՏԱՆ 528, 911, 1123-1124

ՏԱԺԿԱՍՏԱՆԵԱՑՑ. տե՛ս ՏԱԺԿԱՍՏԱ-
ՆԵԱՑ

ՏԱԺԿԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱԶԳ 868 (տե՛ս նաեւ
ՏԱԺԿԱՍՏԱՆԵԱՑՑ)

ՏԱԺԿԱՑ ԵՐԿԻՐ, ԿՈՂՄԱՆՔ 458, 477, 480,
560, 564, 819, 864

ՏԱՄԲՈՒՐ 1223

ՏԱՅԱՑԻՔ 910. տե՛ս ՏԱՅԻԱՆՈՍՔ

ՏԱՅԵՑԻՔ 536, 555

- ՏԱՅԻԱՆՈՍՔ 910 (տե՛ս նաև ՏԱՅԱՑԻՔ)
- ՏԱՅՔ 536, 538, 555-556, 558, 563, 1119
- ՏԱՆԱՅԻՍ 912
- ՏԱՆՁԵԱՑ գառառակ 581, 583
- ՏԱՆՈՒՏԵՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ 485
- ՏԱՆՈՒՏԷՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԾ-
ԽԱՐՀ 478
- ՏԱՇՐԱՑ ՎԱՆՔ 1277
- ՏԱՊԻԿՔ 910 (տե՛ս նաև ՏԱՊՐԻԿՔ)
- ՏԱՊԱՐԱՍՏԱՆ 496, 498 (տե՛ս նաև ՏԱՊ-
ՐԱՍՏԱՆ)
- ՏԱՊՐԱՍՏԱՆ 498. տե՛ս ՏԱՊԱՐԱՍՏԱՆ
- ՏԱՊՐԻԿՔ 909 (տե՛ս նաև ՏԱՊԻԿՔ)
- ՏԱՐԱՑԻՆ 507. տե՛ս ԴԱՐԱՑ
- ՏԱՐԱԻՆ 531, 951, 971, 990, 993, 996, 1009,
1025, 1029, 1043, 1052-1053, 1055-1057, 1065,
1078-1080, 1091, 1105, 1108, 1110-1111, 1117,
1119-1122, 1124 (տե՛ս նաև ՏԱՐՈՆ, ՏԱ-
ՐՕՆ)
- ՏԱՐՈՆ 508, 526 (տե՛ս նաև ՏԱՐԱԻՆ, ՏԱ-
ՐՕՆ)
- ՏԱՐՍ 13
- ՏԱՐՍԱՑԻՔ 910
- ՏԱՐՍԱԻՆ 511 (տե՛ս նաև ՏԱՐՍՈՆ)
- ՏԱՐՍՈՆ 544 (տե՛ս նաև ՏԱՐՍԱԻՆ)
- ՏԱՐՍՈՎՆ 928
- ՏԱՐՕՆ 45, 973-974, 978, 981, 1055, 1080,
1091, 1102 (տե՛ս նաև ՏԱՐԱԻՆ, ՏԱՐՈՆ)
- ՏԱԻՏԱՄԷԱՑԻՔ 908
- ՏԱԻՐԱՑԻՔ 906
- ՏԱԻՐԻՆԻՍ 907
- ՏԱԻՐՈՍ 584, 912, 934, 942-943, 950, 983, 995,
1080, 1105
- ՏԵԱՌՆԵՂԲԱԻՐՆ 1226. տե՛ս ՔԱՐՈՒ-
ՎԱՆՔ, ՍԱՀԱՌՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ
- ՏԵՆԵԴՈՍ 908
- ՏԵՈՎՆ 911
- ՏԷՆՈՍ 911
- ՏԻԲԱՐԷՆԱՑԻՔ 906
- ՏԻԲԵԹ 780
- ՏԻԲԵՐ-ԱԿԱՆ ծով 263, 686, 1278-1279
- ՏԻԲԵՐԻԱՑ 671
- ՏԻԲԵՐԻ(Ո)Ս 912, 928-929, 946
- ՏԻԲԵՐԵԱՆ ԲՈՒՐԱՍՏԱՆՍՆ 927
- ՏԻԲԵՐԻԴԱՑ 680
- ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ 519
- ՏԻԳՐԻՍ 392-393, 444
- ՏԻԶԲՈՆ 337, 363, 505, 519-524, 527, 530-531,
562 (տե՛ս նաև ԴԻԶՊՈՆ, ՏԻՍՊՈՆ, ՏԻՍ-
ԲՈՆ)
- ՏԻՄՈՒԷԼ 13. տե՛ս ՏՈՒՄԱՍՈՒԷԼ
- ՏԻՆԳԻԱՑԻՔ 911
- ՏԻՍԲՈՆ 384, 469, 478, 521-522, 524, 530 (տե՛ս
նաև ՏԻԶԲՈՆ, ՏԻՍՊՈՆ)
- ՏԻՍՊՈՆ 384, 393, 634, 810, 812 (տե՛ս նաև
ՏԻԶԲՈՆ, ՏԻՍԲՈՆ)
- ՏԻՐԱԿԱՏԱՐ 1015
- ՏԻՐԵՆԱՑԻՔ 906, 910-911 (տե՛ս նաև
ՍՊԱՆԻԱՑԻՔ, ՏԻՐԷՆԱՑԻՔ)
- ՏԻՐԷՆԱՑԻՔ 911 (տե՛ս նաև ՏԻՐԵՆԱ-
ՑԻՔ)
- ՏԻՐՈՍ 720, 753, 906, 942-943, 950
- ՏԻՔԻԱՆՈՍՔ 949
- ՏՈՆՊԱԻՂԻՍ 634. տե՛ս ՏՐԵՊԱԻՂԻՍ
- ՏՈՒՆՏՈՍՏԱՑՆ 501. տե՛ս ՏՈՒՆՈՐՈՍ-
ՏԱՑՆ
- ՏՈՒՆՈՐՈՍՏԱՑՆ 501 (տե՛ս նաև ՏՈՒՆՏՈՍ-
ՏԱՑՆ)
- ՏՈՍ 500
- ՏՈՐՈՍ 532, 983, 995, 1080, 1105
- ՏՈՒՄ 1026-1027 (տե՛ս նաև ՏՈՒՄԲ)
- ՏՈՒՄԱՍՈՒԵՂ. տե՛ս ՏՈՒՄԱՍՈՒԷԼ
- ՏՈՒՄԱՍՈՒԷԼ 13 (տե՛ս նաև ՏՈՒՄԱ-
ՍՈՒԷԼ)
- ՏՈՒՄԱՍՈՒԷՂ 13 (տե՛ս նաև ՏՈՒՄԱ-
ՍՈՒԵՂ, ՏՈՒՄԱՍՈՒԷԼ, ՏԻՄՈՒԷԼ)
- ՏՈՒՄԲ 1026-1027 (տե՛ս նաև ՏՈՒՄ)
- ՏՈՒՐԱՆ 532. տե՛ս ԿՈՒՐԱՆ
- ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ 974
- ՏՍԵՐՄԻԼ 13 (տե՛ս նաև ՏՍԵՐՄԻՂ)
- ՏՍԵՐՄԻՂ 13 (տե՛ս նաև ՏՍԵՐՄԻԼ)
- ՏՐԱՊԵՋՈՒՆՏ 912. տե՛ս ՏՐԱՊԻՋՈՆ
- ՏՐԱՊԻՋՈՆ 556, 558, 589, 596-597 (տե՛ս նաև
ՏՐԱՊԵՋՈՒՆՏ, ՏՐԱՊԻՋՈՆՏ, ՏՐԱՊԻ-
ՋՈՒՆՏ)
- ՏՐԱՊԻՋՈՆՏ 594. տե՛ս ՏՐԱՊԻՋՈՆ

ՏՐԱՊԻԶՈՒՆՏ 593. տե՛ս ՏՐԱՊԻԶՈՆ
 ՏՐԵՊԱԻՂԻՍ 634 (տե՛ս նաեւ ՏՈՒՊԱԻՂԻՍ)
 ՏՐԻՊՈՂԻՏՔ 907
 ՏՐՈԳՂԱՑԻՔ 907, 911 (տե՛ս նաեւ ՏՐՈՎԳ-
 ՂԱՑԻՔ)
 ՏՐՈՎԱԴԱ, 908
 ՏՐՈՎԱԴԱՑԻՔ 910
 ՏՐՈՎԱՅ 933
 ՏՐՈՎԱՑԻՔ 911
 ՏՐՈՎԳՂԱՑԻՔ 907 (տե՛ս նաեւ ՏՐՈՎԳՂԱ-
 ՑԻՔ)
 ՏՐՏՈՒ 380, 581
 ՏՐՏՈՒԱԿԱՆ 802, 840
 ՏՓԽԻՍ 13, 47, 390, 398, 406, 478, 486, 634
 ՏՓՂԵԱՑ. տե՛ս ՏՓԽԻՍ
 ՏՕՐՈՍ 1080. տե՛ս ՏԱԻՐՈՍ

Ր

ՐՈՂԱՆՈՍ 912

Ց

ՑՈՒՐՏԱԻ 3, 6, 9, 337, 340

Փ

ՓԱՂԱՂԷՂԱՅ 938
 ՓԱՂԱՄԻՆԱՅ 928
 ՓԱՂԵՂԱ, 938. տե՛ս ՓԱՂԷՂԱՅ
 ՓԱՂԷՂԱՅ 938 (տե՛ս նաեւ ՓԱՂԵՂԱ)
 ՓԱՅՏԱԿԱՐԱՆ 469, 471, 519, 634, 1024
 ՓԱՆԴԻԿ 1111, 1116 (տե՛ս նաեւ ՓԱԴԻԿ,
 ՓՈԱԴԻԿ, ՓՈՅԱԴԻԿ)
 ՓԱՆԴԻԿՔ 1116. տե՛ս ՓԱՆԴԻԿ
 ՓԱՆԴԻԿՕ 1111. տե՛ս ՓԱՆԴԻԿ
 ՓԱՌԱԿԱՆ ԴԱՇՏ 457
 ՓԱՌԱՆՈՒ ԱՆԱՊԱՏ 528
 ՓԱՌԻՍՈՍ 795
 ՓԱՌՈՒՏ 457
 ՓԱՍԻՍ 912
 ՓԱՐԱՆ 967
 ՓԱՐԱՆԱՑԻՔ 967
 ՓԱՐԻԶ 4, 347, 364, 372, 417, 582, 797, 976
 ՓԱՐՊԻ 338

ՓԵՐԵԶԱՑԻՔ 910
 ՓԵՐՐԺ ՔԱԻԱՏ 823 (տե՛ս նաեւ ՊԵՐՐԶ ԿԱ-
 ԻԱՏ, ՊԵՐՐԶ ՔԱԻԱՏ)
 ՓԻԼԻՊԵՑԻՔ 190, 274, 791, 1212
 ՓԻԼԻՊԵՑԻՑ ԿՈՂՄԱՆՔ 274 (տե՛ս նաեւ
 ԿԵՍԱՐԱՑԻՑ ԿՈՂՄԱՆՔ)
 ՓԻՂԻՍՏԻՄԱՑԻՔ 907
 ՓԻՍՈՎՆ 912 (տե՛ս նաեւ ՀԻՆԴՈՍ)
 ՓԻԻՂԻՏԱՑԻՔ 907
 ՓԻԻՆԻԿԱՑԻՔ 907 (տե՛ս նաեւ ՓԻԻՆԻԿԵ-
 ՑԻՔ)
 ՓԻԻՆԻԿԵՑԻՔ 907-908, 910 (տե՛ս նաեւ ՓԻԻ-
 ՆԻԿԱՑԻՔ)
 ՓԻԻՆԻԿԷ 909, 945
 ՓՂԸՇՏԵՑԻՔ 907. տե՛ս ՓԻԻՆԻԿԵՑԻՔ
 ՓՂՇՏԱՑԻՔ 907, 910, 915
 ՓՈԱԴԻԿ 1116. տե՛ս ՓԱՆԴԻԿ
 ՓՈՂԴՊԻ 13. տե՛ս ԲՈՂԲԷ (տե՛ս նաեւ
 ՓՈՂԴԲԻՂ)
 ՓՈՂԴԲԻՂ 13 (տե՛ս նաեւ ՓՈՂԴՊԻ)
 ՓՈՅԱԴԻԿ 1116. տե՛ս ՓԱՆԴԻԿ
 ՓՈՍԱԴՈՒՐՍ 634
 ՓՈՐԹԱՅ 13
 ՓՌԻԳԻԱ 908
 ՓՌԻԻԳԱՑԻՔ 908, 910, 940

Ք

ՔԱՂԳԵԴՈՆ 312. տե՛ս ՔԱՂԿԵԴՈՆ
 ՔԱՂԴԵԱՅՔ 882-883, 886, 908. տե՛ս ՔԱՂ-
 ԴԷԱՑԻՔ
 ՔԱՂԴԷԱՑԻՔ 77, 713, 722, 724-725, 749, 754,
 767, 771, 781, 876, 886, 908-911, 919 (տե՛ս -
 նաեւ ՔԱՂԴԵԱՅՔ, ՔԱՂԹԷԱՑԻՔ)
 ՔԱՂԴԷԱՑԻՑ ՏԷՐՈՒԹԻԻՆ 919 (տե՛ս -
 նաեւ ՔԱՂԹԵԱՑԻՑ ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻ-
 ԹԻԻՆ)
 ՔԱՂԹԵԱՑԻՑ ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻԻՆ 934.
 տե՛ս ՔԱՂԴԷԱՑԻՑ ՏԷՐՈՒԹԻԻՆ
 ՔԱՂԻԿԱՑԻՔ 906
 ՔԱՂԿԵԴՈՆ 6, 7, 9, 12-14, 18, 20, 42, 47, 136-
 139, 142-143, 145, 147-148, 307-310, 312, 321,
 323, 325, 331, 338, 342, 356-357, 417, 419-420,
 422, 491, 517, 519, 525, 540-542, 548, 550,
 556-560, 569, 899, 911, 931, 955, 958, 1053,

1278 (տե՛ս նաեւ ՔԱՂԿԵԴՆՈՎՆ, ՔԱՂԿԷ- ԴՆՆ)	ՔԵՐՍՈՎՆ 958 (տե՛ս նաեւ ՔԵՐՍՈՆ)
ՔԱՂԿԵԴՆՈՎՆ 7, 9, 12, 18, 47, 138, 147, 911, 930, 955-961, 963-964, 965, 1212 (տե՛ս նաեւ ՔԱՂԿԵԴՆՆ)	ՔԻՈՍ 907-808, 911
ՔԱՂԿԷԴՆՈՆ 357, 931 (տե՛ս նաեւ ՔԱՂԿԵ- ԴՆՆ)	ՔՂԻՄՄԱՐ 634
ՔԱՄԱՅ ԱԶԳ 908	ՔՈՐԶԱՆ 13 (տե՛ս նաեւ ՔՈՐԶՈՆ)
ՔԱՆԱՆԱՑԻՔ 38, 907, 910, 912-914	ՔՈՐԶՈՆ 13 (տե՛ս նաեւ ՔՈՐԶԱՆ)
ՔԱՆԱՆԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ 912-913 (տե՛ս նաեւ ՔԱՆԱՆԻ ԵՐԿԻՐ)	ՔՈՒՆԱՆԱԿԵՐՏ 13 (տե՛ս նաեւ ՀՆԱՐԱ- ԿԵՐՏ)
ՔԱՆԱՆԻ ԵՐԿԻՐ 913 (տե՛ս նաեւ ՔԱՆԱ- ՆԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐ)	ՔՈՒՆԳՐ 820
ՔԱԶԲԵՐՈՒՆԵԱՑ ՎԱՆՔ 1276	ՔՈՒՇԱՆԱՑ ԵՐԿԻՐ 457, 459-461, 476, 496, 499-501, 553
ՔԱՏԱԿ-Ի ՀՆԴՈՒԿԱՆ 395 (տե՛ս նաեւ ՀՆԴՈՒԿԱՆ, ՀՆԴՈՒԿՆ, ՀՈՒՆԴՈՒ- ԿԱՆ)	ՔՈՒՇԱՆԱՑ ԿՈՂՄԱՆՔ 470
ՔԱՐՄԱ 332	ՔՈՒՇԱՆՔ 499-501, 553, 909-910
ՔԱՐՈՒՎԱՆՔ 1276 (տե՛ս նաեւ ՍԱՀԱՌՈՒ- ՆԵԱՑ ՎԱՆՔ)	ՔՈՒՇԱՑԻՔ 907. տե՛ս ԵԹԻՈՎՊԱՑԻՔ
ՔԱՐՔԷ ԼԵՌ 1025, 1077, 1093	ՔՈՒՇԱՑԻՈՑ ԳԵՏ 908
ՔԵԲՐՈՎՆ 916	ՔՓՐԱԻԱ 938 (տե՛ս նաեւ ՔՓՐԱԻԱ, ՔՓՐԱ- ՊԻԱ)
ՔԵՂՈՈՍ 912	ՔՓՐԱՊԻԱ 938. տե՛ս ՔՓՐԱԻԱ
ՔԵՏԱՑԻՔ 907, 910	ՔՓՐԱԻԱ 938. տե՛ս ՔՓՐԱԻԱ
ՔԵՐՍՈՆ 958 (տե՛ս նաեւ ՔԵՐՍՈՎՆ)	

Օ

Ֆ

ՖՈՒՆԿՔ 686

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՏՈՅՄԱՆՈՒՆՆԵՐ

Ա

ԱԲԱԴԱԴԱԴՈՎՆԷՆ 915, 917 (տե՛ս նաեւ ԱԲ-
ԴՈՆ, ԱԲԴՈՆԻԱ)

ԱԲԱՍ

1. ԻՍՐԱՅԷՂ Էպիսկոպոս 795, 839, 841, 843,
846, 848

2. Կաթողիկոս 338, 1274

ԱԲԳԱՐ 459, 931-932, 936

*ԱԲԳԱՐԵԱՆ. տե՛ս ԳԵԻՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆ
ԱԲԴԻԱ 917. տե՛ս ԱԲԴԻՈՒ

ԱԲԴԻԷ 680. տե՛ս ԱԲԴԻՈՒ

ԱԲԴԻԾՈՅ 143, 965 (տե՛ս նաեւ ԱԲԴԻԾՈՒ)

ԱԲԴԻԾՈՒ 965 (տե՛ս նաեւ ԱԲԴԻԾՈՅ)

ԱԲԴԻՈՒ 680, 916-917 (տե՛ս նաեւ ԱԲԴԻԱ,
ԱԲԴԻԷ)

ԱԲԴԻՐԱՑԻ. տե՛ս ԴԻՄՈԿՐԻՏՈՍ ԱԲԴԻ-
ՐԱՑԻ

ԱԲԴԻԻՂ 529

ԱԲԴՈՆ 915. տե՛ս ԱԲԱԴԱԴՈՎՆԷՆ

ԱԲԴՈՆԻԱ 917. տե՛ս ԱԲԱԴԱԴՈՎՆԷՆ

ԱԲԴՈՒՆՆԻՄ 1123-1124

ԱԲԵԴԱՐ ԳԵԹԱՑԻ 916 (տե՛ս նաեւ ԱԲԻ-
ԹԱՐ)

ԱԲԵԴՈՒՍ 922

ԱԲԵԹ 455

ԱԲԵԼ 496. տե՛ս ԱԲԷԼ

ԱԲԵՆԵԻՄ 914 (տե՛ս նաեւ ԱԲԻՆ)

ԱԲԵՆՆԷՐ 915 (տե՛ս նաեւ ԱՍԲԵՆԵՐ)

ԱԲԷԼ

1. Էրէց 496 (տե՛ս նաեւ ԱԲԵԼ)

2. ՄԻՍԻԹԱՐԵԱՆՑ 570

3. սուրբգրայիմ 245-246, 248, 445

ԱԲԷՂ 903

ԱԲԻԱ 916

ԱԲԻԱԹԱՐ 916

ԱԲԻԳԵՆՈՍ 920

ԱԲԻԹԱՐ 916. տե՛ս ԱԲԵԴԱՐ

ԱԲԻՄԵԷՂ 909. տե՛ս ԱԲԻՄԵԷՂ

ԱԲԻՄԵԷՂ 909 (տե՛ս նաեւ ԱԲԻՄԵԷԼ)

ԱԲԻՄԵԼԵՔ 916. տե՛ս ԱԲԻՄԵՂԵՔ

ԱԲԻՄԵՂԵՔ 914, 916 (տե՛ս նաեւ ԱԲԻՄԵ-
ԼԵՔ, ԱԲԻՄԵՂԷՔ)

ԱԲԻՄԵՂԷՔ 914. տե՛ս ԱԲԻՄԵՂԵՔ

ԱԲԻՆ 914. տե՛ս ԱԲԵՆԵԻՄ

ԱԲԻՈՒԴ 37. տե՛ս ԱԲԻՈՒԹ

ԱԲԻՈՒԹ 37 (տե՛ս նաեւ ԱԲԻՈՒԴ)

ԱԲԻՍՈՂՈՄ 632

ԱԲԻՍՈՎՆ 938

ԱԲՐԱՍՄ 77, 101, 166, 725, 908, 912, 1208.
տե՛ս ԱԲՐԱՀԱՄ

ԱԲՐԱՀԱՄ

1. ԱՂԱԹԱՆԵՑԻ 1, 3-6, 8, 10, 15, 21, 42,
45, 145, 337-338, 342, 357, 457, 498, 507-
508, 523, 850, 1046

2. *ՋԱՄԻՆԵԱՆ 452, 570

3. նախապէս 53, 56, 76-77, 90, 99, 101, 111,
123, 131, 141, 160, 165-166, 178, 196-197,
206, 211, 225, 229, 234, 259, 271, 439, 528-
529, 544, 552, 559, 702, 725, 829, 908, 912-
913, 931, 933, 935, 966, 1149, 1156 (տե՛ս -
նաեւ ԱԲՐԱՍՄ, ԱԲՐԱՅԱՄ)

*ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ. տե՛ս ԱԾՈՏ ԱԲՐԱՀԱ-
ՄԵԱՆ

ԱԲՐԱՅԱՄ 76-77, 101, 118. տե՛ս ԱԲՐԱՀԱՄ

ԱԳԱՐՈՍ 284

ԱԳԱԴԱՆԳԵՂՈՍ 1000

ԱԳԱԹ[ԱՆԳԵՂՈՍ] 45, 47, 150-151, 153-154,
157-158, 225, 231, 234, 261, 263, 352, 354,
453, 978, 1000, 1004, 1008, 1274 (տե՛ս նաեւ
ԱԿԱԹԱՆԳԵՂՈՍ)

ԱԳԱԹՈՆ 968

ԱԳԴԻՆՈՍ 446. տե՛ս ԱԿԴԻՆՈՍ

ԱԳԷՆՈՎՐ 906

ԱԳՈՎՐԱ 909

ԱԳՐԻՊԱՆՈՍ 1034

ԱԳՐԻՊԱՍ ԱԻԱԳ 925

ԱԳՐԻՊԻԱՆՈՍ 937-938

ԱԳՐԻՊԱՍ ՄԱՆՈՒԿ 925

ԱԳՐԻՊՊԱՍ 1026

ԱԴԱՍ

- 1. ԱՌԱՋԻՆ (Ախառնայր) 29, 49, 53, 57, 71, 79, 92, 107, 159, 163, 162-164, 216, 223, 227-228, 231, 233, 245-246, 248, 251-252, 258, 271, 277-278, 291-292, 302-304, 312, 439, 445, 702-703, 874, 901, 903, 905, 912-913, 916, 920, 925, 931, 936, 943, 966, 1058, 1149, 1243, 1256
- 2. ԵՐԿՐՈՐԴ (Յիսուս Քրիստոս) 53, 98, 146, 149, 159, 228-229, 293, 696

ԱԴԻԱ 922 (տե՛ս նաև ԱԴԻԷ)

ԱԴԻԷ 922. տե՛ս ԱԴԻԱ

ԱԴԷ 936

*ԱԴՈՆՑ. տե՛ս ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԴՈՆՑ

ԱԴՈՎԱ 909

ԱԴՍՈՒԷԼ 13. տե՛ս ԱԴՍՈՒԷՂ

ԱԴՍՈՒԷՂ. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ ԱԴՍՈՒԷՂ, նաև ԱԴՍՈՒԷԼ, ԱԴՍՈՒՆԵԼԻ

ԱԴՍՈՒՆԵԼԻ 13. տե՛ս ԱԴՍՈՒԷՂ

ԱԴՍՊՈՒ 537. տե՛ս ՈՐԴՍՊՈՒ

ԱԴՐԻԱԿԷ 907

ԱԴՐԻԱՆՈՍ 926, 939 (տե՛ս նաև ԱՆԴՐԻԱՆՈՍ, ԱՆՈՍ, ԱԻՐԻԱՆՈՍ)

ԱԴՐՆԵՐՍԵՀ 814

ԱԶԱԶԱՑԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱՒԱՆ ԱԶԱԶԱՑԻ

ԱԶԱՐՄԻԴՈՒԽՏ 523-524

ԱԶԿԵՐՏ 583, 809. տե՛ս ՅԱԶԿԵՐՏ

ԱԷՏԻՈՍ 947. տե՛ս ԱՅԵՏԻՈՍ

ԱԹԱԼԱՐԻԿՈՍ 526 (տե՛ս նաև ԱԹԱՂԱՐԻԿՈՍ)

ԱԹԱՂԱՐԻԿՈՍ 526 (տե՛ս նաև ԱԹԱԼԱՐԻԿՈՍ)

ԱԹԱՆԱԳԷՆՈՍ 944, 1029. տե՛ս ԱԹԱՆԱԳԻՆԷՍ

ԱԹԱՆԱԳԻՆԷ 984, 1006, 1008, 1021-1022, 1029, 1045. տե՛ս ԱԹԱՆԱԳԻՆԷՍ

ԱԹԱՆԱԳԻՆԷՍ 984, 1008, 1022, 1029 (տե՛ս - նաև ԱԹԱՆԱԳԷՆՈՍ, ԱԹԱՆԱԳԻՆԷ)

ԱԹԱՆԱՍ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 42, 69, 87, 130, 323, 419, 421-422, 464, 547, 804, 929, 948, 1046, 1143 (տե՛ս նաև ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ)

ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ 323, 330, 802, 804, 929 (տե՛ս - նաև ԱԹԱՆԱՍ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ)

ԱԹԱԾ 472, 934 (տե՛ս նաև ԱԹԱԾՎՈՆԱՍՊ)

ԱԹԱԾՎՈՆԱՍՊ 934 (տե՛ս նաև ԱԹԱԾ)

ԱԹԵՆԱՑԻ

- 1. տե՛ս ԱՐԻՍՏԻԴԷՍ ՄԵՐՐԻ ԱԹԵՆԱՑԻ
- 2. տե՛ս ԴԻՈՆԷՍԻՈՍ ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻ ԱԹԵՆԱՑԻ
- 3. տե՛ս ՍՈՂՈՆ ԱԹԵՆԱՑԻ

ԱԹԷԱՆՈՎ 550. տե՛ս ԹԷԱՆՈՎ

ԱԺԴԱՀԱԿ 920

*ԱԼԵՔՍԱՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ 4, 338, 347, 348, 363, 372, 417, 570, 581, 582, 797, 902, 978

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ 927. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՄԷ

*ԱԼԻԾԱՆ. տե՛ս ՂԵԻՈՆԴ ԱԼԻԾԱՆ

ԱԼՈՎՐ 919. տե՛ս ԱՐԾԱԻԻՐ ՄԱՐ

ԱԼՓ ԻԼԻԹՈՒԷՐ 863, 878. տե՛ս ԱՂՓ

ԱԼՓԻԴՈՎԹ 914. տե՛ս ԱՂՓԻԴՈՎԹ

ԱԿԱԹԱՆԳԵՂՈՍ 1004. տե՛ս ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ

ԱԿԱԹՆԷԱ 1015

ԱԿԱԿ

- 1. Եպիսկոպոսապետ 959
- 2. ՊԱՐՄԻԿ 42, 143, 145, 309, 331

ԱԿԱԿԻՈՍ 953

ԱԿԱՆԻՑ ԴԱԾՏ 505

ԱԿԴԻՆՈՍ 1007 (տե՛ս նաև ԱԳԴԻՆՈՍ, ՈՐՈԳԻԱՆՈՍ)

*ԱԿԻՆԵԱՆ. տե՛ս ՆԵՐՍԷՍ ԱԿԻՆԵԱՆ

ԱԿԻԻՂԱՍ 273, 939

ԱԿՆԻԿ 531 (տե՛ս նաև ՎԱՐԴԻԿ ՄՈԿԱՑԻ)

ԱՀԱՐՈՆ 203, 338, 342, 438-439, 849 (տե՛ս - նաև ԱՀԱՐՈՎՆ)

ԱՀԱՐՈՎՆ 445, 677, 913, 1203 (տե՛ս նաև ԱՀԱՐՈՆ)

ԱՀՈՎԴ 914. տե՛ս ԱԻՈՎԴ

ԱՂԱԻՆՈՒՆԻ. տե՛ս ՄԿՐՏԻՉ ԱՂԱԻՆՈՒՆԻ

ԱՂԲԱԹԱՆԵՑԻ. տե՛ս ԱԲՐԱՀԱՄ ԱՂԲԱԹԱՆԵՑԻ

ԱՂԲԻԱՆՈՍ 1021, 1031-1032

ԱՂԵՂԱՅ ԱՓՐԱԹՈՎՆԱՑԻ 915

ԱՂԵԻԹԱՐԻՍ 309

ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐ

1. Աղեքսանդրիայի եպիսկոպոսապետ 947 (տե՛ս նաև ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐՈՍ)
2. ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ 457, 460, 786, 799, 921-922, 925, 934, 966 (տե՛ս նաև ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐՈՍ, ԱՂԷԿՍԱՆԳԻՐ, ՄԱԿԵԴՈՎՆԱՑԻ)
3. ՄԱՄԷ 920, 927, 942 (տե՛ս նաև ԱԼԷՔՍԱՆԳԻՐ, ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐՈՍ)
4. 923. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐՈՍ ՅԱՆՆԷՈՍ
5. 921. տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐՈՍ

ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ. տե՛ս ԱԹԱՆԱՍ ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, ԱՆԱՏՈՂԻՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, ԴԻՈՆԷՍԻՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, ԴԻՈՍԿՈՒՐՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, ԵԻԹԱՂ ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, ԷՍԱ ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, ԿԻԻՐԵՂ ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, ԿԻԻՐՂԻՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, ԿԻԻՐՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, ՊԱՊ ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, ՊԱԻՂՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, նաև՝ ԱՂԷՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ

ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐՈՍ

1. Աղեքսանդրիայի եպիսկոպոսապետ 947. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐ
2. Երուսաղէմի եպիսկոպոսապետ 941-942
3. ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ 922, 925, 934. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐ
4. ՄԱՄԷ 927. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐ
5. ՅԱՆՆԷՈՍ 922-923
6. 921. տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐՈՍ

ԱՂԷԿՍԱՆԳԻՐ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ 457, 795. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ

ԱՂԷՔՍԱՆԳԻՐ 223. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐ՝ ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ

ԱՂԷՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ. տե՛ս ԱԹԱՆԱՍ ԱՂԷՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, ԴԻՈՍԿՈՒՐՈՍ ԱՂԷՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, ԷՍԱ ԱՂԷՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, ԿԻԻՐԵՂ ԱՂԷՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, ՏԻՄՈԹԷՈՍ ԱՂԷՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ, նաև՝ ԱՂԵՔՍԱՆԳԻՐԱՑԻ

ԱՂԹԱՄԱՐՑԻ. տե՛ս ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԱՂԹԱՄԱՐՑԻ

ԱՂԻԻԹԵՐՈՍ 938, 940 (տե՛ս նաև ԱՂԻԻԹԻԻՐՈՍ)

ԱՂԻԻԹԻԻՐՈՍ 938. տե՛ս ԱՂԻԻԹԵՐՈՍ ԱՂԿՄԵՆԷ 914-915

ԱՂՂՈՆ 915. տե՛ս ԱՂՂՈՎ
ԱՂՂՈՎ 915 (տե՛ս նաև ԱՂՂՈՆ, ԵԳՂՈՄ)
ԱՂՑԵՑԻ. տե՛ս ԿՈՄԻՏԱՍ ԱՂՑԵՑԻ
ԱՂՓ ԻՂԻԹՈՒԷՐ 863, 878 (տե՛ս նաև ԱԼՓ)
ԱՂՓԻԴՈՎԹ 914 (տե՛ս նաև ԱԼՓԻԴՈՎԹ)
ԱՂՓԻՈՍ 912

ԱՄԱԹԻ 907, 918

ԱՄԱՂԷԿ 413

ԱՄԱՅՍԻԱՅ 454. տե՛ս ԱՄԱՍԻԱ

ԱՄԱՍԻԱ 454, 456, 917, 931 (տե՛ս նաև ԱՄԱՅՍԻԱՅ)

ԱՄԱՏՈՒՆԻՔ 21, 337, 342, 541, 578, 1276

ԱՄԱՏՈՒՆԻ. տե՛ս ԿՈՏԻՏ ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ԾԱՊՈՒՀ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԱՄԲԱԿ 931

ԱՄԲԱԿՈՒՄ 160, 297, 919, 1208

ԱՄԵԿ 914. տե՛ս ԱԻՈՎԴ

ԱՄԻՆԱԴԱՐ 438-439, 915-916

ԱՄՈՆ 552. տե՛ս ԱՄՈՎՆ

ԱՄՈՆԻՈՍ 945

ԱՄՈՎՆ 552, 915, 918, 922 (տե՛ս նաև ԱՄՈՆ)

ԱՄՈՎՍ 918, 932

ԱՄՌ 467, 532

ԱՄՐԱՄ 439, 552, 913

ԱՄՓԻԼՈՔՈՍ 719, 752 (տե՛ս նաև ԱՄՓԻԻԼՈՔԻՈՍ)

ԱՄՓԻՈՎՆ ԹԵԲԱՅԵՑԻ 914, 933

ԱՄՓԻԻԼՈՔԻՈՍ 719. տե՛ս ԱՄՓԻԼՈՔՈՍ

ԱՅԳԵԿՑԻ. տե՛ս ՎԱՐԴԱՆ ԱՅԳԵԿՑԻ

ԱՅԵՏԻՈՍ 947 (տե՛ս նաև ԱԷՏԻՈՍ)

ԱՅԻՐ 915. տե՛ս ՅԱՅԻՐ ԳԱՂԱԱԴԱՑԻ

ԱՅՍՊԱՏԵԱՅՏ 871. տե՛ս ԱՍՊԱՆԴԻԱՏ)

ԱՆԱԿ 462, 475-476, 931, 1001-1003, 1005

ԱՆԱԿԾԱՏ ՍՈՒՐԷՆ 1004

ԱՆԱՀԻՏ 347, 364, 372, 428, 444, 582, 768, 797

ԱՆԱՅԻ 310

ԱՆԱՆԵԱՆ. տե՛ս ՊՕՂՈՍ ԱՆԱՆԵԱՆ

ԱՆԱՆԻԱ

- 1. ՄՈՎԱՑԻ 346
- 2. ԾԻՐԱԿԱՑԻ (ԾԻՐԱԿՎԱՆՑԻ) 587, 589-593, 596, 599, 601, 604, 617, 626-627, 630, 632, 684, 687-688, 702, 709, 711, 749, 781, 789-790, 899-900, 902 (տե՛ս նաեւ ԱՆԵՑԻ, ԱՆՆԱՆԻԱՅ)
- 3. ՍԱՆԱՀՆԵՑԻ 1129-1130, 1192, 1241
- 4. մարգարէ՝ հայր Աբդիու մարգարէի 917
- 5. սուտ մարգարէ 918 (տե՛ս նաեւ ԱՆԱՆԻԱՍ)

ԱՆԱՆԻԱՍ

- 1. եպիսկոպոսապետ 545
- 2. 831. տե՛ս ԱՆԱՍՏԱՍ կաթողիկոս
- 3. սուտ մարգարէ 918. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ

ԱՆԱՆՈՒՆ

- 1. ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՒԱՑԻ 369, 371
- 2. ՄԱՐԱԲԱՅ՞ 533
- 3. 589-590, 899, 900, 902. տե՛ս ՓԻԼՈՆ ՏԻՐԱԿԱՑԻ
- 4. ՔԵՐԱԿԱՆ 1163-1165, 1191, 1193, 1217, 1219
- 5. 684 թուակամի 793, 795, 973, 1283

ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆ. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ ԲՐՏԻԱՅՐԵՑԻ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆ

ԱՆԱՍԵԱՆ. տե՛ս ՅԱԿՈԲ ԱՆԱՍԵԱՆ

ԱՆԱՍՏԱՍ

- 1. եպիսկոպոս 992-993, 996
- 2. կաթողիկոս 589, 831, 899, 1129, 1158, 1279 (տե՛ս նաեւ ԱՆԱՆԻԱՍ, ԱՆԱՍՏԱՍ)
- 3. կայսր 137, 141, 467, 931, 960 (տե՛ս նաեւ ԱՆԱՍՏԱՍԻՈՍ, ԱՆԱՍՏԱՍ)
- 4. ՅԵՐԱՊՈԼՍԵՑԻ 1271, 1273-1274, 1278

ԱՆԱՍՏԱՍԻՈՍ 931. տե՛ս ԱՆԱՍՏԱՍ կայսր

ԱՆԱՏԱԻԼԻԱ 321. տե՛ս ԱՆՏԱԻԼԻՍ

ԱՆԱՏՈԼԻՍ 958. տե՛ս ԱՆԱՏՈՂԻՍ

ԱՆԱՏՈՂԻ 958. տե՛ս ԱՆԱՏՈՂԻՍ

ԱՆԱՏՈՂԻՈՍ 945

ԱՆԱՏՈՂԻՍ

- 1. Կոստանդնուպոլսեցի 956, 958 (տե՛ս նաեւ ԱՆԱՏՈԼԻՍ, ԱՆԱՏՈՂԻ)
- 2. Ղառոփեցի 679

ԱՆԱՔՍԱԳՈՐԱՍ 1145

ԱՆԳԵՈՍ 919-920

ԱՆԴՈՆ 984, 1045. տե՛ս ԱՆՏՈՆ

ԱՆԴՐԵԱՍ 680, 948. տե՛ս ԱՆԴՐԷԱՍ ԲԻԻԶԱՆԴԱՑԻ

ԱՆԴՐԷԱՍ

- 1. սուսքեալ 314, 686 (տե՛ս նաեւ ԱՆԴՐԷ)
- 2. ԲԻԻԶԱՆԴԱՑԻ 589, 680, 683, 899, 902-904, 1143 (տե՛ս նաեւ ԱՆԴՐԵԱՍ, ԱՆԴՐԷԱՍ)
- 3. եպիսկոպոս 581, 583
- 4. վաճառադր 1046

ԱՆԴՐԷ

- 1. սուսքեալ 282, 993 (տե՛ս նաեւ ԱՆԴՐԷԱՍ)
- 2. երէց 584
- 3. Ասիարար 381

ԱՆԴՐԷԱՍ 904. տե՛ս ԱՆԴՐԷԱՍ ԲԻԻԶԱՆԴԱՑԻ

ԱՆԴՐԻԱՆՈՍ 939. տե՛ս ԱՆԴՐԻԱՆՈՍ

ԱՆԵՐՈՂՈԳԻՍ 808

ԱՆԵՑԻ. տե՛ս ՄԻՍԻԹԱՐ ԱՆԵՑԻ, ՍԱՄՈՒԷԼ ԱՆԵՑԻ, նաեւ ԱՆԱՆԻԱ ԾԻՐԱԿԱՑԻ

ԱՆԹԵՄՈՍ 945

ԱՆԹԵՏԻՍ 930 (տե՛ս նաեւ ԱՆԹԻՄՈՍ Բիւզանդացի)

ԱՆԹԻՄԻՈՍ 960. տե՛ս ԱՆԹԻՄՈՍ հայրապետ

ԱՆԹԻՄՈՍ

- 1. Բիւզանդացի 466. տե՛ս ԱՆԹԵՏԻՍ
- 2. հայրապետ 960 (տե՛ս նաեւ ԱՆԹԻՄԻՈՍ)

ԱՆԹԻՊԱՏՈՍ 923. տե՛ս ԱՆՏԻՊԱՏՐՈՍ ԱՍԿԱՂՈՎՆԱՑԻ

ԱՆԹԻՊԱՏՐՈՍ

- 1. ԱՍԿԱՂՈՎՆԱՑԻ 935. տե՛ս ԱՆՏԻՊԱՏՐՈՍ ԱՍԿԱՂՈՎՆԱՑԻ
- 2. եպիսկոպոսապետ 998

ԱՆԻԱՆՈՍ 937

ԱՆՁԵԻԱՑԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԱՆՁԵԻԱՑԻ, ԽՈՍՐՈՎ ԱՆՁԵԻԱՑԻ

ԱՆՁԻԱՆՁԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԱԶԻԱՆՁԱՑԻ

ԱՆՅԱՂԹ. տե՛ս ԴԱԻԻԹ ԱՆՅԱՂԹ

ԱՆՆԱ

- 1. ԱՐԵԻԾԱՏԵԱՆ 428
- 2. մայր Աստուածածնի 440

3. միաճձճուհի 444
 4. քահանայապետ 441
 ԱՆՆԱՆԻԱՅ 683. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ՇԻՐԱ-
 ԿԱՑԻ
 ԱՆՈՍ 926. տե՛ս ԱԴՐԻԱՆՈՍ
 ԱՆՈՒՇ ԸՌՈՒԱՆ ԽՈՍՐՈՎ 471-473 (տե՛ս -
 ճառ ԱՆՈՒՇԸՌՈՒԱՆ, ԱՆՈՒՇԸՌՈՎԱՆ)
 ԱՆՈՒՇԱԻԱՆ 931
 ԱՆՈՒՇԸՌՈՒԱՆ ԽՈՍՐՈՎ 472 (տե՛ս ճառ
 ԱՆՈՒՇ ԸՌՈՒԱՆ, ԱՆՈՒՇԸՌՈՎԱՆ)
 ԱՆՈՒՇԸՌՈՎԱՆ ԽՈՍՐՈՎ 469 (տե՛ս ճառ Ա-
 ՆՈՒՇ ԸՌՈՒԱՆ, ԱՆՈՒՇԸՌՈՒԱՆ)
 ԱՆՍՏԱՍ 960. տե՛ս ԱՆԱՍՏԱՍ ԿԱՅՐ
 ԱՆՏԱԻԼԻՍ 321 (տե՛ս ճառ ԱՆԱՏԱԻԼԻՍ)
 ԱՆՏԻՈՊԷ 914
 ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ. տե՛ս ՅՈՎԱՆ ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ,
 ՆԵՍՏՈՐ ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ, ՊԵՏՐՈՍ ԱՆ-
 ՏԻՈՔԱՑԻ
 ԱՆՏԻՈՔՈՍ
 1. ԹԷՆՈՍ 457-458, 922
 2. ՍՈՏԵՐ 457
 ԱՆՏԻՊԱՏՐՈՍ ԱՍԿԱՂՈՎՆԱՑԻ 923, 935-
 936 (տե՛ս ճառ ԱՆԹԻՊԱՏՐՈՍ, ԱՆԹԻ-
 ՊԱՏՐՈՍ ԱՍԿԱՂՈՎՆԱՑԻ)
 ԱՆՏՈՆ 535, 941, 984, 987, 998, 1026, 1031-
 1032, 1045, 1064 (տե՛ս ճառ ԱՆԴՈՆ, ԱՆ-
 ՏՈՎՆ, ԱՆՏՕՆ)
 ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ
 1. ԲԱՐԵՊԱՇՏ 926, 939 (տե՛ս ճառ ՏԻՏՈՍ)
 2. ԳԵՏԱՍ 927
 3. ԻՉԽԱՃ 535 (տե՛ս ճառ ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ,
 ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ)
 4. ԿԱՐԱԿԱՂՈՍ 927
 5. միս 927
 6. որդի Սեւերայ 941 (տե՛ս ճառ ԱՆՏՈ-
 ՆԻՆՈՍ)
 ԱՆՏՈՆԻՆՈՒՍ. տե՛ս ԱԻՐԵԼԻՈՒՍ ԱՆՏՈ-
 ՆԻՆՈՒՍ
 ԱՆՏՈՆԻՆՈՆՈՍ 535. տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ
 ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ
 1. ԻՉԽԱՃ 535. տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ
 2. որդի Սեւերայ 941. տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ
 ԱՆՏՈՎՆ 984, 987, 998. տե՛ս ԱՆՏՈՆ

ԱՆՏՈՒՆԻՆՈՒ. տե՛ս ՄԱՐԿՈՍ ԱՆՏՈՒՆԻ-
 ՆՈՒ
 ԱՆՏՐՈԳԷ 934
 ԱՆՏՈՒՆԻՆՈՒ 939. տե՛ս ՄԱՐԿՈՍ ԱՆՏՈ-
 ՆԻՆՈՍ
 ԱՆՏՕՆ 984, 998, 1064. տե՛ս ԱՆՏՈՆ
 ԱՆՔԻԿՈՍ 993 (տե՛ս ճառ ԱՔԻԿՈՍ)
 ԱՇԽԱԿ 458. տե՛ս ԱՐՇԱԿ
 ԱՇՆԱՇ 459
 ԱՇՈՏ
 1. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ 589-592, 899-902, 975-
 979
 2. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ 494
 3. պատրիկ 1127, 1129, 1149
 ԱՇՏԱՏ ՅԵԶՏԱՅԱՐ 507-508
 ԱՇՐԱՄ 931
 ԱՊԱՀՈՒՆԻ. տե՛ս ՀՄԱՅԵԱԿ ԱՊԱՀՈՒՆԻ
 ԱՊԱԻՂԻՆԱՐ 105, 227, 251, 1246 (տե՛ս ճառ
 ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱՐԷՍ], ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԻՍ, Ա-
 ՊՈՂԻՆԱՐ, ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻ-
 ՆԱՐՈՍ, ԱՊՈՂՈՆ, ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ, Ա-
 ՊՕՂ[ԻՆԱՐ])
 ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱՐԷՍ] 105-115, 231, 308-309
 (տե՛ս ճառ ԱՊԱԻՂԻՆԱՐ, ԱՊԱԻՂԻՆԱ-
 ՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐ, ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, Ա-
 ՊՈՂԻՆԱՐՈՍ, ԱՊՈՂՈՆ, ԱՊՈՒՂԻ-
 ՆԱՐ, ԱՊՕՂ[ԻՆԱՐ])
 ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԻՍ 143 (տե՛ս ճառ ԱՊԱԻՂԻ-
 ՆԱՐ, ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱՐԷՍ], ԱՊՈՂԻՆԱՐ,
 ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐՈՍ, ԱՊՈ-
 ՂՈՆ, ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ, ԱՊՕՂ[ԻՆԱՐ])
 ԱՊԵՂՂԷՍ 940
 ԱՊՈՂԻՆԱՐ ԼԱՌԳԻԿԵՑԻ 115, 421, 770,
 1150, 1169, 1212, 1248 (տե՛ս ճառ ԱՊԱԻ-
 ՂԻՆԱՐ, ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱՐԷՍ], ԱՊԱԻՂԻ-
 ՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱ-
 ՐՈՍ, ԱՊՈՂՈՆ, ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ, ԱՊՕՂ[Ի-
 ՆԱՐ])
 ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ 42, 938 (տե՛ս ճառ ԱՊԱԻ-
 ՂԻՆԱՐ, ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱՐԷՍ], ԱՊԱԻՂԻ-
 ՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐ, ԱՊՈՂԻՆԱՐՈՍ,
 ԱՊՈՂՈՆ, ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ, ԱՊՕՂ[Ի-
 ՆԱՐ])
 ԱՊՈՂԻՆԱՐՈՍ ԼԱԻՌԳԻԿԵՑԻ 145, 331
 (տե՛ս ճառ ԱՊԱԻՂԻՆԱՐ, ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱ-

- րէս], ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐ, ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂՈՆ, ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ, ԱՊՕՂ[ԻՆԱՐ])
- ԱՊՈՂՈՆ ԼԱԻՈՒԿԵՑԻ 770, 1173 (տե՛ս - Գառն ԱՊԱԻՂԻՆԱՐ, ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԷՍ], ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐ, ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐՈՍ, ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ, ԱՊՕՂ[ԻՆԱՐ])
- ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ 953, 1211 (տե՛ս Գառն ԱՊԱԻՂԻՆԱՐ], ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԷՍ, ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐ, ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐՈՍ, ԱՊՈՂՈՆ, ԱՊՕՂ[ԻՆԱՐ])
- ԱՊՐՈՒԷԶ ԽՈՍՐՈՎ 337, 342, 475, 512, 516 (տե՛ս Գառն ՊԱՐԻԷԶ, ԽՈՍՐՈՎ Բ ՓԱՐՈՒԷԶ)
- ԱՊՕՂ[ԻՆԱՐ] 105, 109, 111, 115, 421 (տե՛ս - Գառն ԱՊԱԻՂ[ԻՆԱՐ], ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԷՍ, ԱՊԱԻՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐ, ԱՊՈՂԻՆԱՐԻՍ, ԱՊՈՂԻՆԱՐՈՍ, ԱՊՈՂՈՆ, ԱՊՈՒՂԻՆԱՐ)
- ԱՌԱՆԵԱՆՔ 555
- ԱՌԱՆՇԱՀԻԿՔ 801
- ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ. տե՛ս ԽԱԶԵԱՆ ԱՌԱԻԵՂԵԱՆ
- ԱՌԱԻԵՂԵԱՆՔ 555
- ԱՌԱՔԵԼ 310
- *ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ. տե՛ս ՎԱՐԱԳ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
- ԱՌԲՈԿ ԺԵՆԲԱԿՈՒՐ 1001
- ԱՌԻՍՏԱԿԷՍ 141
- ԱՍԱԵՂ 578. տե՛ս ԱՍԱՅԷԼ
- *ԱՍԱՏՈՒՐ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ 347, 364, 372, 582
- ԱՍԱՅԷԼ 578 (տե՛ս Գառն ԱՍԱԵՂ)
- ԱՍԱՓ 916
- ԱՍԲԵՆԵՐ 915. տե՛ս ԱԲԵՆՆԷՐ
- ԱՍԻԲՈՍ 922
- ԱՍԻՆԷՍ 909
- ԱՍԿԱՂՈՎ[Վ]ՆԱՑԻ. տե՛ս ԱՆՏԻՊԱՏՐՈՍ ԱՍԿԱՂՈՎ[Վ]ՆԱՑԻ
- ԱՍԿԴԵԼ 1004. տե՛ս ՍԱԿԴԵՆ
- ԱՍԿԼԻՊԻԴԷՍ 784
- ԱՍԿՂԵՊԻԴԷՍ 941 (տե՛ս Գառն ԱՍԿՂԻՊԻԴԷՍ Եպիսկոպոս)
- ԱՍԿՂԻՊԱԴԷՍ 956. տե՛ս ԱՍԿՂԻՊԻԴԷՍ սարկաւազ
- ԱՍԿՂԻՊԻԴԷՍ
  1. Եպիսկոպոս 941 (տե՛ս Գառն ԱՍԿՂԻՊԻԴԷՍ)
  2. սարկաւազ 956 (տե՛ս Գառն ԱՍԿՂԻՊԱԴԷՍ, ԱՍԿՂՈՊԻԴԷՍ)
- ԱՍԿՂՈՊԻԴԷՍ 956. տե՛ս ԱՍԿՂԻՊԻԴԷՍ սարկաւազ
- ԱՍՈՂԻԿ 345, 451, 460, 542, 590, 899
- ԱՍՈՐԴԱՆ 920
- ԱՍՈՐԻ. տե՛ս ԴԱՆԻԷՂ ԱՍՈՐԻ, ԵՓՐԵՍ ԽՈՐԻՆ ԱՍՈՐԻ, ԶԵՆՈՒ ԱՍՈՐԻ, ՅԱԿՈՒ ԱՍՈՐԻ, ՊԻՍԻԴՈՆ ԱՍՈՐԻ
- ԱՍՈՐՊԻՍ 912
- ԱՍՈՒՐ 908, 1084-1085
- ԱՍՊԱՆԴԵՏ 876. տե՛ս ԱՍՊԱՆԴԻԱՏ
- ԱՍՊԱՆԴԻԱՏ 871, 876-877, 880-882, 885 (տե՛ս Գառն ԱՅՍՊԱՏԵԱՅՏ, ԱՍՊԱՆԴԵՏ, ԱՍՊԱՆԴԷԱՏ, ԱՍՊԱՆՏԻԱՅ, ՍՊԱՆԴԻԱՏ, ՍՊԱՆԴԻԱՏԷԼ)
- ԱՍՊԱՆՏԻԱՅ 877. տե՛ս ԱՍՊԱՆԴԻԱՏ
- ԱՍՊԱՆԴԷԱՏ 871. տե՛ս ԱՍՊԱՆԴԻԱՏ
- ԱՍՊԱՏ 457
- ԱՍՍԱ 916
- ԱՍՍԱՐԻԱ 935
- ԱՍՏԱՐԱՏԱՅՆ 72
- ԱՍՏԵՐԻՈՍ 947
- ԱՍՏԵՐՈՆ 234
- *ԱՍՏՂԻԿ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ 1165
- ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ 73. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԱԶԱԶԱՑԻ (ՆԱԶԻԱԶՈՎՆ) ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ
- ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ 11, 17, 25, 34, 135, 147, 210-211, 314, 332, 420, 427, 429, 441, 673, 1052, 1126, 1239, 1241, 1269, 1288. տե՛ս ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ, Գառն՝ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՅՐ
- ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՅՐ 321 (տե՛ս Գառն ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ)
- ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ
  1. *ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՅ 1273
  2. քառասուն 1192

- ԱՍՏՐԱՄՈՎԹ 909. տե՛ս ԱՍՐԱՄՈՎԹ
- ԱՍՏՐՈՒՄ ՈՐԲԱՆՈՍ 940
- ԱՍՐԱՄՈՎԹ 908 (տե՛ս նաեւ ԱՍՏՐԱՄՈՎԹ)
- ԱՍՔԱՆԱՍ 906
- ԱՎՐՈՂԻՏ 768. տե՛ս ԱՓՐՈՂԻՏԷՍ
- ԱՏԱՏ ԽՈՐԽՈՒՈՒՆԻ 488-489, 502
- ԱՏԼԱՆՏԻՆԷ 782 (տե՛ս նաեւ ՈՎԿԻԱՆԷ)
- ԱՏՏԻԿՈՍ 87
- ԱՏՐԵՐՍԵՀ 339, 341, 814
- ԱՐԱԳՈՎՆ 940
- ԱՐԱԴԻՈՎՆ 907
- ԱՐԱՀԵԶԱՑԻ. տե՛ս ԵԶՐ ԱՐԱՀԵԶԱՑԻ
- ԱՐԱՄ 438, 454, 908, 931
- ԱՐԱՄԱԶԴ 480, 518, 734, 757, 933
- ԱՐԱՄԱԻՍ 456. տե՛ս ԱՐԱՄԱՅԻՍ
- ԱՐԱՄԱՅԻՍ 454, 456, 931 (տե՛ս նաեւ ԱՐԱՄԱԻՍ)
- ԱՐԱՄԱՅԻՐ 456
- ԱՐԱՄԱՑԻ. տե՛ս ԲԱՐԴԱ[Յ]ԾԱՆ ԱՐԱՄԱՑԻ
- ԱՐԱՄԵՆԱԿ 454-457, 459, 461 (տե՛ս նաեւ ԶԱՐԱՄԱՆԵԱԿ)
- ԱՐԱՅ ԳԵՂԵՑԻԿ 453-454, 456, 931
- ԱՐԲԱԿ 931
- ԱՐԲՈՒՆ 931
- ԱՐԳՈՍ 914
- ԱՐԵԻԵԼՑԻ. տե՛ս ՎԱՐԴԱՆ ԱՐԵԻԵԼՑԻ
- ԱՐԵԻԷԼԻՑ 837. տե՛ս ԱՐԵԻԵԼԻՑ ԱՇԽԱՐՀ
- ԱՐԵԻՇԱՏԵԱՆ. տե՛ս ԱՆՆԱ ԱՐԵԻՇԱՏԵԱՆ, ՍԷՆ ԱՐԵԻՇԱՏԵԱՆ
- ԱՐԻԱՆՈՍ 70, 464, 948
- ԱՐԻՈՍ 42, 84, 86-87, 143, 145, 270, 307, 309, 321, 330, 338, 342, 419, 670, 929, 947-948, 950, 956
- ԱՐԻՍԴԻՏԷՍ 679. տե՛ս ԱՐԻՍՏԻԴԷՍ
- ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻ. տե՛ս ԴԻՈՆԻՍԻՈՍ ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻ
- ԱՐԻՍՏԱԲՈԼՈՍ 922. տե՛ս ԱՐԻՍՏՈՒՐՈՍ
- ԱՐԻՍՏԱԲՈՒՂՈՍ 922. տե՛ս ԱՐԻՍՏՈՒՐՈՍ
- ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ
1. գրիչ 1194
2. 1005. տե՛ս ՌՍՏԱԿԷՍ
- ԱՐԻՍՏԻԴԷՍ ՄԵՐՐԻ ԱԹԵՆԱՑԻ 679 (տե՛ս նաեւ ԱՐԻՍԴԻՏԷՍ)
- ԱՐԻՍՏՈՒՂՈՍ 922 (տե՛ս նաեւ ԱՐԻՍՏԱԲՈԼՈՍ, ԱՐԻՍՏԱԲՈՒՂՈՍ)
- ԱՐԻՍՏՈՏԵԼԷՍ 785, 1146, 1177, 1183 (տե՛ս - նաեւ ԱՐԻՍՏՈՏԷԼ)
- ԱՐԻՍՏՈՏԷԼ 787, 1129, 1145-1146, 1181 (տե՛ս նաեւ ԱՐԻՍՏՈՏԵԼԷՍ, ԱՐԻՍՏՈՏԷՂ)
- ԱՐԻՍՏՈՏԷՂ 1145. տե՛ս ԱՐԻՍՏՈՏԷԼ
- ԱՐԻՍՏՈՓԱՆԷՍ 917
- *ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆ. տե՛ս ՄԿՐՏԻՉ ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆ
- ԱՐԾՐՈՒՆԻ. տե՛ս ԹՈՎՄԱՅ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ՎԱՍԱԿ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ՎԱՐԱԶՇԱՊՈՒՀ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, ՎԱՐԴԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
- ԱՐԾՐՈՒՆԻՔ 509, 976, 1010, 1012, 1016, 1047, 1052, 1078-1079, 1275 (տե՛ս նաեւ ԱՐԾՐՈՒՆԻՔ)
- ԱՐԿԱԴ 930, 951 (տե՛ս նաեւ ԱՐԿԱԴԻՈՍ)
- ԱՐԿԱԴԷՈՍ 465. տե՛ս ԱՐԿԱԴԻՈՍ
- ԱՐԿԱԴԷՍ 920, 950. տե՛ս ԱՐԿԱԴԻՈՍ
- ԱՐԿԱԴԻՈՍ 465, 911, 920, 930, 950-951 (տե՛ս - նաեւ ԱՐԿԱԴ, ԱՐԿԱԴԷՈՍ, ԱՐԿԱԴԷՍ)
- ԱՐԿԻԻՂԱՍ 996. տե՛ս ԱՔԻԻՂԱՍ
- ԱՐԶԱՆ 1009-1010, 1012-1013, 1015, 1017
- ԱՐՄԵՆԱԿ 931
- ԱՐՄԵՍ ՈՎՔՈՒ 921 (տե՛ս նաեւ ԱՐՄԷՍ ՈՎՔՈՒ, ՈՔՈՒ)
- ԱՐՄԷ 921. տե՛ս ԱՐՄԱՄԱՅ
- ԱՐՄՈԳ 457
- ԱՐՇԱԿ
1. Ա ՓՈՔՐ աղբայ 458-459, 931-932
2. Բ աղբայ 451, 464-465, 931
3. Գ աղբայ 931-932
4. ՄԵԾ, ՔԱԶ Պաղթեւ 457-458, 459-460, 931, 934
- ԱՐՇԱԿԱՆ 798
- ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ. տե՛ս ԱՐՏԱՇԻՐ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ
- ԱՐՇԱԿՈՒՆԻՔ 451, 457, 459-461, 468, 533, 537, 932, 974, 1000-1001, 1003, 1276-1277
- ԱՐՇԱՄ 459, 932 (տե՛ս նաեւ ԱՐԶԱՄ)
- ԱՐՇԱՆԱԿ 460

- ԱՐԾԱՐՈՒՆԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱՐԾԱՐՈՒՆԻ
- ԱՐԾԱԻԻՐ
1. ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ 459
  2. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 620
  3. Մար 919 (տե՛ս նաև ԱԼՈՎՐ)
  4. Պարթև 459-460
- ԱՐԾԷՆ 459
- ԱՐԾԷՍ 460
- ԱՐՈՒԱՆԴ 932
- ԱՐՈՒԵԻԾԱՆ 815. տե՛ս ԱՐՈՒԻԾԱՆ
- ԱՐՈՒԻԾԱՆ 815 (տե՛ս նաև ԱՐՈՒԵԻԾԱՆ)
- *ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ 1165
- ԱՐՋԱՄ 932. տե՛ս ԱՐԾԱՄ
- ԱՐՍԱՄԱՅ. տե՛ս ԴԱՐԵՀ ԱՐՍԱՄԱՅ, նաև՝ ԱՐՄԷ
- ԱՐՍԷՍ ՈՎՔՈՒ 921. տե՛ս ԱՐՄԵՍ ՈՎՔՈՒ
- ԱՐՏԱԿ 1227
- ԱՐՏԱԾԵՍԵԱՆ. տե՛ս ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՏԱԾԵՍԵԱՆ
- ԱՐՏԱԾԷՍ
1. Ա արքայ 459, 932
  2. Բ արքայ 459, 931-932, 1230
  3. Գ արքայ 459
  4. Ե արքայ 932
  5. ԵՐԿԱՅՆԱԶԵՌԻՆ 919-920, 934
  6. *ՄԱԹԵԻՈՍԵԱՆ 590, 591, 902, 933-935, 937, 961
  7. ՈՎՔՈՍ 921, 933
  8. ՈՒՇԻՄ 921
  9. Ա Պարթև 459-460
  10. Բ Պարթև 460
- ԱՐՏԱԾԻՐ
1. ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ 901, 931
  2. Պարթև 459-460
  3. Ա Սասանեան 460, 462, 931, 1001 (տե՛ս - նաև ԱՐՏԾԻՐ Ա)
  4. Բ Սասանեան 463, 465, 931 (տե՛ս նաև ԱՐՏԾԻՐ Բ)
  5. Գ Սասանեան 410, 467, 523-524
  6. ՍՏԱՀՐԱՑԻ՝ Պարսից արքայ 460, 462, 1001
- ԱՐՏԱԾՐԱԿԱՆ ՏՈՀՄ 809 (տե՛ս նաև ԱՐՏԾՐԵԱՆ)
- ԱՐՏԱԻԱԶ 1116. տե՛ս ՎԱՐԱԶ
- ԱՐՏԱԻԱԶԴ 338, 459
1. ԱՊԱՀՈՒՆԻ 499
  2. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ 562
  3. Հայոց թագաւոր
  4. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ 1179
- ԱՐՏԱԻԱՆ
1. Հայոց թագաւոր 459
  2. Պարթևաց արքայ 451, 459-461, 920, 1001 (տե՛ս նաև ԱՐՏԵԻԱՆ)
- ԱՐՏԵՄՈՆ 308, 313-314, 316-318, 935, 944, 957 (տե՛ս նաև ԱՐՏԵՄՈՎՆ, ԱՐՏԻՄՈՆ)
- ԱՐՏԵՄՈՎՆ 957. տե՛ս ԱՐՏԵՄՈՆ
- ԱՐՏԵԻԱՆ 461-462, 1001 (տե՛ս նաև ԱՐՏԱԻԱՆ)
- ԱՐՏԻՄՈՆ 314, 935, 944, 957. տե՛ս ԱՐՏԵՄՈՆ
- ԱՐՏԾԻՐ
1. Ա 931. տե՛ս ԱՐՏԱԾԻՐ Ա
  2. Բ 931. տե՛ս ԱՐՏԱԾԻՐ Բ
- ԱՐՓԱՔՍԱԴ 905, 908
- ԱՐՔԱՆԳԵՂԻՏ 331
- ԱՐՔԵՂԱԽՈՍ 924-925, 935
- ԱՐՔԵՂՈՍ 937
- ԱԻԱՐԱՆ 1231 (տե՛ս նաև ԱԻԱՐԵԱՆ, ԱԻԱՐՐԵԱՆ)
- ԱԻԱՐԵԱՆ 1231. տե՛ս ԱԻԱՐԱՆ
- ԱԻԱՐՐԵԱՆ 1231. տե՛ս ԱԻԱՐԱՆ
- ԱԻԳԱԻՍՏՈՍ 627
- *ԱԻԳԵՐԵԱՆ. տե՛ս ՅԱՐՈՒԹԻԻՆ ԱԻԳԵՐԵԱՆ
- ԱԻԳՈՍՏԵԱՆՔ 925
- ԱԻԳՈՍՏ-ՈՍ
1. Կայսր 836, 922-925, 928, 935. տե՛ս նաև ՍԵԲԱՍՏՈՍ ՀՈՔՏԱԻԻՈՍ, ՍԵԲԱՍՏՈՍ ՈԿՏԱԲԻՈՍ
  2. ՄԱՐՏԻՆՈՍ 533
- ԱԻԳՈՒՆԵԱՅ 934
- *ԱԻԳՈՅԵԱՆ. տե՛ս ԼԵԻՈՆ ԱԻԳՈՅԵԱՆ
- ԱԻԵՆՏԻՂՈՍ 928
- *ԱԻԵՏԻՍ ՍԱՆՋԵԱՆ 1273
- ԱԻԹՄԱՆ 538

Աիջնեցի. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԻՄԱՍՏԱ- ՍԷՐ Աիջնեցի	ԲԱԲԳԷՆ 1. աճձաճաճ 1179, 1227
ԱիղերիԱնՈՍ 323. տե՛ս ԱիՐԵՂԻԱՆՈՍ ՀՌՈՄԱՅԵՑԻ	2. կարթողիկոս 9, 13, 141-142, 148, 1046 (տե՛ս ճառ ԲԱԲԳԵՆ, ԲԱՐԴԷՆ)
ԱիհիԱՍ 922. տե՛ս ՈՎՆԻԱՍ	ԲԱԲԷՆ 1179
ԱիոԴ 914. տե՛ս ԱիՈՎԴ	ԲԱԲԻՂԱՍ 942
ԱիՈՎԴ 913-915 (տե՛ս ճառ ԱՀՈՎԴ, ԱիՈԴ, ԱՄԵԿ, ԱիՈՎԴ)	ԲԱԲԻԻԼԱՍ 338
ԱիՈՎԴ 914. տե՛ս ԱիՈՎԴ	ԲԱԳԱՄ 457
ԱիՉի 889	ԲԱԳԱՐԱՄ 457. տե՛ս ԲԱԳԱՐԱՏ
ԱիՐԵԼԻՈՒՍ ԱՆՏՈՆԻՆՈՒՍ 927	ԲԱԳԱՐԱՏ 457, 459 (տե՛ս ճառ ԲԱԳԱՐԱՄ)
ԱիՐԵՂԻԱՆՈՍ ՀՌՈՄԱՅԵՑԻ 323, 928, 945 (տե՛ս ճառ ԱիՂԵՐԻԱՆՈՍ, ԱիՐԵՂԻՈՍ)	ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. տե՛ս ՊԱՊ ԲԱԳԱՐԱՏՈՒ- ՆԻ, ՍՄԲԱՏ ԲԱԳԱՐԱՏՈՒՆԻ
ԱիՐԵՂԻՈՍ 926, 945. տե՛ս ԱիՐԵՂԻԱՆՈՍ ՀՌՈՄԱՅԵՑԻ, ԱիՐԵՂԻՍ ԲԵՐՈՍ	ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻՔ 332, 451, 555, 577, 1039
ԱիՐԵՂԻՍ ԲԵՐՈՍ 926, 939 (տե՛ս ճառ Աի- ՐԵՂԻՈՍ)	ԲԱԶՄԱՎԷՊ 663, 920
ԱիՐԻԱՆՈՍ 939. տե՛ս ԱԴՐԻԱՆՈՍ	ԲԱԹՈՒԵԼ 918. տե՛ս ԲԱԹՈՒԵՂ
ԱիՔՍԻՆՏԻՈՍ 87	ԲԱԹՈՒԵՂ 918 (տե՛ս ճառ ԲԱԹՈՒԵԼ)
ԱՓՍԱՐՈՎՍԱՅ 912	ԲԱԽԴԱՆԷՐ 584. տե՛ս ԲԱԽՏԱՆԷՐ
ԱՓՐԱԹՈՎՆԱՑԻ. տե՛ս ԱՂԵՂ ԱՓՐԱԹՈՎ- ՆԱՑԻ	ԲԱԽՏԱՆԷԼ 584. տե՛ս ԲԱԽՏԱՆԷՐ
ԱՓՐԻԿԱՆՈՍ 915, 933 (տե՛ս ճառ ԱՓՐԻ- ԿԻԱՆՈՍ)	ԲԱԽՏԱՆԷՍ 584. տե՛ս ԲԱԽՏԱՆԷՐ
ԱՓՐԻԿԻԱՆՈՍ 941 (տե՛ս ճառ ԱՓՐԻԿԱ- ՆՈՍ)	ԲԱԽՏԱՆԷՐ 584 (տե՛ս ճառ ԲԱԽԴԱՆԷՐ, ԲԱԽՏԱՆԷԼ, ԲԱԽՏԱՆԷՍ)
ԱՓՐՈԴԻՏԷՍ 771, 883	ԲԱԿՈՒՐ 1226
ԱՔԱԱԲ 917	ԲԱՀՂԼԾԻՔ 620 (տե՛ս ճառ ԲԱԽԼԸԾԻՔ)
ԱՔԱԶ 728, 917-918	ԲԱՂԱՄ 734. տե՛ս ԲԱՐԾԱՄ
ԱՔԱՐԵԱՆՑ. տե՛ս ՓԻՂԷՍ ԱՔԱՐԵԱՆՑ	ԲԱՂԱՅՄ 734. տե՛ս ԲԱՐԾԱՄ
ԱՔԱՐ 306	ԲԱՂԲԻՆՈՍ 927
ԱՔԵԼԱ 919. տե՛ս ԱՔԵՂՈՍ	ԲԱՂԴԱՍԱՐ 919-920 (տե՛ս ճառ ԲԱՂՏԱ- ՍԱՐ)
ԱՔԵՂՈՍ 919. տե՛ս ճառ ԱՔԵԼԱ	ԲԱՂԵՍՏՈՍ 940. տե՛ս ՓԱՂԵՍՏՈՍ
ԱՔԵՄԵՆԵԱՆՔ 899	ԲԱՂԵՐԵՓՈՆՏ 933
ԱՔԻԱ ՍԵՂՈՎՆԱՑԻ 916	ԲԱՂՏԱՄ 757
ԱՔԻԼԼԷՍ ՀԵԼԼԵՆԱՑԻ 1176-1177	ԲԱՂՏԱՍԱՐ 1. պատրիարքոս 310-311
ԱՔԻԿՈՍ 993. տե՛ս ԱՆՔԻԿՈՍ	2. սուրբգրային 920. տե՛ս ԲԱՂԴԱՍԱՐ
ԱՔԻԻՂԱՍ 996 (տե՛ս ճառ ԱՐԿԻԻՂԱՍ)	ԲԱՆԱԹՓԹՈՐԻԻՄ 907
	ԲԱՌՆԱԲԱՍ 82
	ԲԱՆԴԱԿԱՆ 838. տե՛ս ԾԱՀՐԱՊԱՆ ԲԱՆ- ԴԱԿԱՆ
	ԲԱՆԵՐԵԳԷՍ ԻՈՎԱՆՆԷՍ 1231
	ԲԱՍԻԼԻՈՍ ԿԵՍԱՐԱՑԻ 330, 715, 729, 1212. տե՛ս ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ
	ԲԱՍԻՂԻԴԷՍ 935
Բ	
ԲԱԲ 1179	
ԲԱԲԳԵՆ 9, 13 148. տե՛ս ԲԱԲԳԷՆ	

ԲԱՍՏԱՄԵԱՆՑ. տե՛ս վԱՀԱՆ ԲԱՍՏԱՄԵԱՆՑ	725, 750, 948, 1191, 1248 (տե՛ս նաեւ ԲԱՍԻԼԻՈՍ, ԲԱՐՍԻԼԻՈՍ, ԲԱՐՍԻՂ)
ԲԱՐԱԿ 914	2. *ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ 347, 589, 899-902, 911, 929, 933-935, 939, 954, 1130
ԲԱՐԴԱՅ 1004. տե՛ս ԲԱՐԴԱԾԱՆ	3. վաճառաւոր 1046-1047
ԲԱՐԴԱԾԱՆ ԱՐԱՄԱՑԻ 940, 1004 (տե՛ս - նաեւ ԲԱՐԴԱՅ, ԲԱՐԴԱՅԾԱՆ, ԲԱՐԴԵԱՆ)	ԲԱՐՍԻԼԻՈՍ ԿԱՊԱԴՈՎԿԱՑԻ 1248. տե՛ս - ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ
ԲԱՐԴԱՅԾԱՆ 940. տե՛ս ԲԱՐԴԱԾԱՆ	ԲԱՐՍԻՂ 948. տե՛ս ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ
ԲԱՐԴԵԱՆ 1004. տե՛ս ԲԱՐԴԱԾԱՆ	ԲԱՔԻՂՈՍ 940
ԲԱՐԴԷՆ 1046. տե՛ս ԲԱՔԳԷՆ	ԲԲՈՐ 524. տե՛ս ԲՈՐ
ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ 326, 443, 987, 1046 (տե՛ս - նաեւ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՆՈՍ, ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՆՈՍ, ԲԱՐԹՈՂՈՍԷՆՈՍ, ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՆՈՍ)	*ԲԵԴԵԼԵԱՆ. տե՛ս ՊՕՂՈՍ ԲԵԴԵԼԵԱՆ
ԲԱՐԴՈՂՈՍԷՆՈՍ 326. տե՛ս ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ	ԲԵԴՂՋԵԲՈՒՂ 170. տե՛ս ԲԷԵՂՋԵԲՈՒՂ
ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՆՈՍ 326, 987. տե՛ս ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ	ԲԵԼԻԱՐ 196, 280
ԲԱՐԴՈՒԾԱՆ 42, 308-309	ԲԵԿՏՈՍ 993. տե՛ս ԲԵԿՏՈՐ
ԲԱՐԵՅԱՂԹ 337. տե՛ս ՍՄԲԵՏ ՎՐԿԱՆԻՑ ՄԱՐԶՊԱՆ	ԲԵԿՏՈՎՐ 546 (տե՛ս նաեւ ԲԻԿՏՈՎՐ)
*ԲԱՐԹԻԿԵԱՆ. տե՛ս ՀՐԱՉ ԲԱՐԹԻԿԵԱՆ	ԲԵԿՏՈՐ 993, 996-997, 1004 (տե՛ս նաեւ ԲԵԿՏՈՍ, ԲԻԿՏՈՐ)
ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՆՈՍ 1046. տե՛ս ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ	ԲԵՆԻԱՄԻՆ
ԲԱՐԹՈՂՈՍԷՆՈՍ 443. տե՛ս ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ	1. եպիսկոպոս 332
ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՆՈՍ 1046. տե՛ս ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ	2. սուրբգրայիմ 916
ԲԱՐԹՈՂՈՍԷՆՈՍ 443. տե՛ս ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ	*ԲԵՆԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ 591
ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՆՈՍ 1046. տե՛ս ԲԱՐԴՈՂԻՄԷՆՈՍ	ԲԵՆԻՈՍ 940
ԲԱՐԾՈՒՄԱՅ ՄԾԲԵՆԱՑԻ 42, 143, 145, 309, 331, 527 (տե՛ս նաեւ ԲԱՐԾՈՒՄ, ԸՆԾԻՀՆԱՑԻ)	*ԲԵՌԵԱՐ ՈՒՏԻԷ 1212
ԲԱՐԾՈՒՄ 527. տե՛ս ԲԱՐԾՈՒՄԱՅ ՄԾԲԵՆԱՑԻ	ԲԵՐԻԻԵՂՈՍ 942
ԲԱՐԻՅՈՎՆԱ 171. տե՛ս ԲԱՐԻՈՎՆԱՅ	ԲԵՐՈՍ 926
ԲԱՐԻՈՎՆԱՅ. տե՛ս ՍԻՄՈՎՆ ԲԱՐԻՈՎՆԱՅ	ԲԵՐՍԱԲԷ 24
ԲԱՐԾԱՄ 734 (տե՛ս նաեւ ԲԱՂԱԱՄ, ԲԱՂԱՅՄ)	ԲԷԵՂՋԵԲՈՒՂ 170 (տե՛ս նաեւ ԲԵԵՂՋԵԲՈՒՂ)
ԲԱՐՈՆ ԴԱՂՄԱՏԱՑԻ 776	ԲԷՂՈՍ 933
ԲԱՐՈՒՔ 164, 790	ԲԷԵՐԱՅ 918. տե՛ս ԲԷՆՎՐԱՅ
ԲԱՐՍԵՂ	ԲԷԼ ՏԻՏԱՆԵԱՆ 451, 453-455 (տե՛ս նաեւ ԲԷՂՈՍ)
1. ԿԵՍԱՐԱՑԻ 42, 64, 101, 105, 111, 232, 237, 251, 253, 295, 354, 419, 421, 547, 672, 715,	ԲԷՂՈՍ 933. տե՛ս ԲԷԼ ՏԻՏԱՆԵԱՆ
	ԲԷՆՎՐԱՅ 918 (տե՛ս նաեւ ԲԷԵՐԱՅ)
	ԲԻԿՏՈՎՐ 546. տե՛ս ԲԵԿՏՈՎՐ
	ԲԻԿՏՈՐ 940. տե՛ս ԲԵԿՏՈՐ
	ԲԻՆԳԻՂՈՍ 960. տե՛ս ԲՆԴԷԴՈՍ
	ԲԻՆԳԻՏՈՍ 960. տե՛ս ԲՆԴԷԴՈՍ
	ԲԻԻՋԱՆԴԱՑԻ. տե՛ս ԱՆԴՐԷԱՍ, ՏԻԻՔԻԿՈՍ
	ԲԻԻՐԱՄ 457. տե՛ս ԲԻԻՐԱՏ
	ԲԻԻՐԱՏ 457 (տե՛ս նաեւ ԲԻԻՐԱՄ)

ԲՆԴԷԴՈՍ 960 (տե՛ս նաեւ ԲԻՆԳԻՂՈՍ, ԲԻՆԳԻՏՈՍ)
 ԲՈՆՈՍ 504
 ԲՈՈՍ 167, 438-439 (տե՛ս նաեւ ԲՈՎՂՈՍ)
 ԲՈՐՆ 524. տե՛ս ԲԲՈՐ
 ԲՈՍՊՈՐԱՑԻ. տե՛ս ՀԻՊԷՐԻՊՈՍ ԲՈՍՊՈՐԱՑԻ
 ԲՈՍՏՐԱՑԻ. տե՛ս ՀԻՊՈՂԻՏՈՍ ԲՈՍՏՐԱՑԻ
 ԲՈՎՂՈՍ 167. տե՛ս ԲՈՈՍ
 ԲՈՐ 523-524 (տե՛ս նաեւ ԲԲՈՐ)
 ԲՈՒԶԱՆԴ. տե՛ս ՓԱԽՍՏՈՍ ԲՈՒԶԱՆԴ
 ԲՈՒԶԷ 919 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒԶԻ)
 ԲՈՒԶԻ 919. տե՛ս ԲՈՒԶԷ
 ԲՈՒԿՂՈՍ ԻՐՈՍ 937. տե՛ս ԲԻԿՈՒՂՈՍԻՐՈՍ
 ԲՈՒՂԱՅ 531. տե՛ս ԲՈՒԾԱՅ
 ԲՈՒՆԴԱՍ 1002-1004. տե՛ս ԲՈՒՐԴԱՐ
 ԲՈՒԾԱՅ 531 (տե՛ս նաեւ ԲՈՒՂԱՅ)
 ԲՈՒՐՏԱՐ 1003-1004. տե՛ս ԲՈՒՐԴԱՐ
 *ԲՐՈՒՏԵԱՆ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԲՐՈՒՏԵԱՆ
 ԲՐՏԻԱՅՐԵՑԻ. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ ԲՐՏԻԱՅՐԵՑԻ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆ

Գ

ԳԱԲՐԵՂ 673. տե՛ս ԳԱԲՐԻԷԼ
 ԳԱԲՐԻԵՂ 702. տե՛ս ԳԱԲՐԻԷԼ
 ԳԱԲՐԻԵԼ 166. տե՛ս ԳԱԲՐԻԷԼ
 ԳԱԲՐԻԷԼ
 1. հրեշտակապետ 90, 166, 216, 318, 446, 702 (տե՛ս նաեւ ԳԱԲՐԵՂ, ԳԱԲՐԻԵԼ, ԳԱԲՐԻԵՂ)
 2. Մցխիթայի եպիսկոպոս 13
 3. Վրաց կաթողիկոս 9, 13, 148
 4. Տաճկաց եպիսկոպոս 332
 ԳԱԲՐԻԷՂ 680
 ԳԱԳԻԿ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 493, 495
 ԳԱԴ 916
 ԳԱԴՎՇՆԱՍՊ 403 (տե՛ս նաեւ ԳԱՏՎՇՆԱՍՊ)
 ԳԱԶՄԻՈԶԱՆ 511. տե՛ս ՌԱԶՄԻՈԶԱՆ
 ԳԱԻՈՍ 936. տե՛ս ԳԱՅԻՈՍ
 ԳԱԼԻԱՆՈՍ 463

ԳԱԼԻԼԵԱՑԻ. տե՛ս ԵՐԵՆԻՈՍ ԳԱԼԻԼԵԱՑԻ
 ԳԱԼՈՒՍՏ
 1. *ԿԻԻԼՊԷՆԿԵԱՆ 46
 2. *ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ 222, 591-592, 1129
 ԳԱՀԵՂ 856. տե՛ս ԿԱՅԵՆ
 ԳԱՂԲԱՍ 926
 ԳԱՂԴՈՍ 928. տե՛ս ԳԱՂՈՍ
 ԳԱՂԻԱՆՈՍ 464, 928, 944 (տե՛ս նաեւ ԳԱՂԻՆՈՍ)
 ԳԱՂԻՆՈՍ 928. տե՛ս ԳԱՂԻԱՆՈՍ
 ԳԱՂՂԻՈՍ
 1. Ա 928. տե՛ս ԳԱՂԴՈՍ, ԳԱՂՈՍ, ԳԱՂՂՈՍ
 2. Բ 928
 ԳԱՂՈՍ
 1. 928, 944. տե՛ս ԳԱՂՂԻՈՍ Ա
 2. 925. տե՛ս ԳԱՅՈՍ ԳԱՂՈՍ
 ԳԱՂՂՈՍ
 1. 944. տե՛ս ԳԱՂԻՈՍ Ա
 2. 928. տե՛ս ԳԱՂԻՈՍ Բ
 ԳԱՄԵՐ 906, 931
 ԳԱՅԻԱՆԷ 1276
 ԳԱՅԻՆՈՍ 331
 ԳԱՅԻՈՍ
 1. ԳԱՂՈՍ 925, 936 (տե՛ս նաեւ ԳԱՅՈՍ)
 2. Եգիպտոսի եպիսկոպոս 992 (տե՛ս նաեւ ԳԱՅՈՍ)
 3. Երուսաղէմի հայրապետ 993, 997 (տե՛ս - նաեւ ԳԱՅՈՍ)
 4. ՅՈՒՂԻՈՍ 901, 923, 925, 935
 5. սարկաւազ 117
 ԳԱՅԻՈՎՆ ՍՊԱՆԻԱՑԻ 87
 ԳԱՅԼ ՎԱՀԱՆ 1057, 1084, 1091. տե՛ս նաեւ ՎԱՀԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ
 ԳԱՅՇԱՔ 388. տե՛ս ԳԱՇԱՔ
 ԳԱՅՈՍ
 1. ԳԱՂՈՍ 925. տե՛ս ԳԱՅԻՈՍ
 2. Եգիպտոսի եպիսկոպոս 992. տե՛ս ԳԱՅԻՈՍ
 3. Երուսաղէմի հայրապետ 993. տե՛ս ԳԱՅԻՈՍ
 ԳԱՆԻՄԻԴԷՍ 914, 933
 ԳԱՇԱՔ 388, 390 (տե՛ս նաեւ ԳԱՅՇԱՔ)

ԳԱՏՎՇՆԱՍՊ 403. տե՛ս ԳԱԴՎՇՆԱՍՊ	1026, 1033 (տե՛ս նաեւ ԳԻՍԱՆ, ԳԻՍԻԱ- ՆԷ)
ԳԱՐԵԳԻՆ	2. իշխան 1024 (տե՛ս նաեւ ԳԻՍԻԱՆԷ)
1. *ԶԱՐԲՀԱՆԱԼԵԱՆ 45	ԳԻՍԻԱՆԷ
2. *ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ 417, 1229	1. դիցաճում 1009, 1012, 1019-1020, 1025- 1026, 1033. տե՛ս ԳԻՍԱՆԷ
ԳԴՌԵՀՈՆ 1036. տե՛ս ԳԵԴՌԵՀՈՆ	2. իշխան 1024. տե՛ս ԳԻՍԱՆԷ
ԳԵԲԱՂ 909	ԳԼԱԿ
ԳԵԴԵԻՈՆ 828. տե՛ս ԳԵԴԷՈՆ	1. Հալկեան 931
ԳԵԴԷՈՆ 413, 828, 914 (տե՛ս նաեւ ԳԵԴԵ- ԻՈՆ, ԳԵԴԷՈՎՆ, ԳԵԴԷՕՆ, ԳԷԴԷՈՆ)	2. տե՛ս ԶԵՆՈՐ ԳԼԱԿ
ԳԵԴԷՈՎՆ 914. տե՛ս ԳԵԴԷՈՆ	ԳՂԱԽԿՈՍ ՔԻԱՑԻ 933
ԳԵԴԷՕՆ 828. տե՛ս ԳԵԴԷՈՆ	ԳՆԵԼ. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ԳՆԵԼ ԳՆՈՒՆԻ
ԳԵԴՌԵՀՈՆ 1030, 1036, 1040, 1042 (տե՛ս - նաեւ ԳԵԴՌԷՀՈՆ, ԳԵԴՌԷՈՆ, ԳԵԴՌԻ- ՀՈՆ, ԳԵԹՌԵՀՈՆ)	ԳՆԹՈՒՆԻՔ 555
ԳԵԴՌԷՀՈՆ 1036. տե՛ս ԳԵԴՌԵՀՈՆ	ԳՆՈՒՆԻ. տե՛ս ՄԺԷԺ ԳՆՈՒՆԻ, ՎԱՐԱԶ ԳՆԵԼ ԳՆՈՒՆԻ
ԳԵԴՌԷՈՆ 1036, 1040. տե՛ս ԳԵԴՌԵՀՈՆ	ԳՈԴՈՂԻԱ 917, 932 (տե՛ս նաեւ ԳՈԹՈՂԻԱ, ԳՈՂՈՂԻԱ)
ԳԵԴՌԻՀՈՆ 1040. տե՛ս ԳԵԴՌԵՀՈՆ	ԳՈԴՈՆԻԷԼ 913. տե՛ս ԳՈԹՈՆԻԷԼՂ
ԳԵԹՌԵՀՈՆ 1036. տե՛ս ԳԵԴՌԵՀՈՆ	ԳՈԹՈՂԻԱ 917. տե՛ս ԳՈԴՈՂԻԱ
ԳԵՂԱՄ 454, 456, 931	ԳՈԹՈՆԻԷԼ 913. տե՛ս ԳՈԹՈՆԻԷԼՂ
ԳԵՂԱՄԻՈՍ 950. տե՛ս ԳԵՂԱՍԵՈՍ	ԳՈԹՈՆԻԷՂ 913, 917 (տե՛ս նաեւ ԳՈԴՈ- ՆԻԷԼ, ԳՈԹՈՆԻԷԼ)
ԳԵՂԱՍԵՈՍ 950 (տե՛ս նաեւ ԳԵՂԱՄԻՈՍ)	ԳՈՂՈՂԻԱ 917. տե՛ս ԳՈԴՈՂԻԱ
ԳԵՂԵՑԻԿ. տե՛ս ԱՐԱՅ ԳԵՂԵՑԻԿ	ԳՈՂՈՆ ՄԻՀՐԱՆ 473 (տե՛ս նաեւ ՄԻՀՐԱՆ ՄԻՀՐԵԻԱՆԴԱԿ)
ԳԵՈՐԳ 583. տե՛ս ԳԷՈՐԳ	ԳՈՄԵՐ 906
ԳԵՏԱՍ. տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆԻՈՍ ԳԵՏԱՍ	ԳՈՌԱԿ 931
ԳԵՐՈՔ 583. տե՛ս ԳԷՈՐԳ	ԳՈՐԳ ՇԱՏԱԽԱԽՍ 1119
*ԳԵԻՈՐԳ	ԳՈՐԳԻԱ 917
1. ԱԲԳԱՐԵԱՆ 45, 338, 451, 570, 902	ԳՈՐԳԻԱՆՈՍ 927, 942
2. ԶԱՀՈՒԿԵԱՆ 1164-1165, 1192	ԳՈՐԳՈՆԱ 933
ԳԷԲԱՂ 909	ԳՈՐԳԱՅ 1179, 1203, 1227
ԳԷԴԷՈՆ 828. տե՛ս ԳԵԴԷՈՆ	ԳՈՐԳԱՑԻՔ 1277
ԳԷՈՐԳ	ԳՈՐԳԻԱՆՈՍ
1. ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ 552	1. Ա. 927
2. սուրբ 583 (տե՛ս նաեւ ԳԵՈՐԳ, ԳԵՐՈՔ)	2. Բ. 927
3. *ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ 590	ԳՈՐԻԴՈՒԽՏ 825 (տե՛ս նաեւ ԳՐԻԳՈՐԻ- ԴՈՒԽՏ)
ԳԻԳ ԴԱՇՏԿԱՐԱՆ 338-339, 342 (տե՛ս նաեւ ԴԱՇՏԿԱՐԻՆ, ԴԱՇՏԿԱՐՆԷ)	ԳՈՒՐԿԱՆ. տե՛ս ՍՄԲԱՏ ՎՐԿԱՆԻՑ ՄԱՐԶՊԱՆ
ԳԻԳԱՆ 680	ԳՈԳՈՒՈՍ 1081. տե՛ս ԳՈԵԳՈՒՈՒ
ԳԻԴՌԵՀՈՆ 1040. տե՛ս ԳԵԴՌԵՀՈՆ	ԳՈԵԳՈՒՈՒ 1081 (տե՛ս նաեւ ԳՐԳՈՒՈՍ, ԳՈԷԳՈՒՈՒ)
ԳԻՈՐԳ 900, 967	
ԳԻՍԱՆԷ	
1. դիցաճում 983-984, 993, 996, 998, 1001, 1009, 1012, 1017, 1019-1020, 1023, 1025-	

- ԳՌԷԳՈՒՌ 1081. տե՛ս ԳՌԵԳՈՒՌ
- ԳՐԱՆԻԿԱՆ ՍԱՂԱՐ 380 (տե՛ս նաեւ ԳՐԱՆԻԿՆ, ԳՐԱՆԻԿԱՆ)
- ԳՐԱՆԻԿՆ 380. տե՛ս ԳՐԱՆԻԿԱՆ
- ԳՐԱՏԻԱՆՈՍ 465, 928-929, 949
- ԳՐԳՌՈՍ 1081. տե՛ս ԳՌԵԳՈՒՌ
- ԳՐԻԳՈՐ
1. Անձեացեաց եպիսկոպոս 337, 342, 578
  2. անձնանուն 1203-1204
  3. աշակերտ 584
  4. Արշարունեաց եպիսկոպոս 577
  5. *ԲՐՈՒՏԵԱՆ 591-592
  6. ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ (ՊԱՐԹԵԻ) 8, 10, 15, 36-37, 59, 145, 150, 225, 231, 234, 261, 263, 280, 306, 313, 322, 326, 330, 332, 341, 351-354, 471, 491, 498, 508, 516, 523, 539-541, 545-547, 550, 556-557, 572-573, 575, 577, 594-596, 626, 672-673, 678, 867, 870, 873, 905, 928, 932, 945, 974, 981, 993-996, 998-1011, 1018-1024, 1026-1033, 1035-1038, 1042-1043, 1045, 1060, 1064, 1094, 1110, 1121, 1124, 1247, 1274-1275, 1277, 1279 (տե՛ս - նաեւ ԳՐԻԳՈՐԻՈՍ, ԳՐԻԳՈՐԻՍ, ԳՐԻԳՈՐՈՍ)
  7. *ԽԱԼԱԹԵԱՆՅ 899
  8. Խոյխոռունեաց եպիսկոպոս 577
  9. ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ 1163, 1193
  10. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 571, 831, 892-893
  11. *ՅԱԿՈՐԵԱՆ 46
  12. ՆԱԶԻԱՆԶԱՑԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ (ԱՆՁԻԱՆՁՈՒ, ՆԱԶԱԶԱՑԻ, ՆԱԶԻԱԶՈՎՆ, ՆԱԶԻԱՆԶԻԱՑԻ, ՆԱԶԻԱՑԻ) 42, 57, 69, 96, 223, 244, 252, 267, 295, 297, 315-316, 329-330, 419-420, 422, 547, 670, 672, 678, 681, 711, 715, 750, 948, 950, 1191, 1248 (տե՛ս նաեւ ԳՐԻԳՈՐԻՈՍ)
  13. ՆԷՈՅԿԵՍԱՐԱՑԻ (ՆԷՈՅԿԵՍԱՐԱՑԻ, ՍՔԱՆՉԵԼԱԳՈՐԾ) 419-420, 422, 547, 943, 1191, 1212
  14. ՆԻԻՍԱՑԻ 64, 237-238, 253, 294, 354, 419, 422, 547, 948, 950
  15. Սիւնեաց իշխան 581, 583
  16. Սիւնեաց տէր 21, 530
  17. ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 555
  18. Վանահայր Ա 1046

19. Վանահայր Բ 1112
  20. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ԳՐԻԳՈՐ
  21. *ՓԻՏԷՃԵԱՆ 46
  22. քահանայ Դունայ 356
- ԳՐԻԳՈՐԵՈՍ 944
- ԳՐԻԳՈՐԷՍ 870. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐԻՍ Աղուանից կաթողիկոս
- ԳՐԻԳՈՐԻԳՈՒԽՏ 825. տե՛ս ԳՐՐԻԳՈՒԽՏ
- ԳՐԻԳՈՐԻԿ 585
- ԳՐԻԳՈՐԻՈՍ
1. ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ (ՆԱԶԱԶԱՑԻ) 1212 (տե՛ս նաեւ ԳՐԻԳՈՐ)
  2. ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ 8, 36, 328, 444, 546, 715, 873, 990, 996, 1000, 1011, 1028, 1036 (տե՛ս - նաեւ ԳՐԻԳՈՐ)
  3. ՆԷՈՅԿԵՍԱՐԱՑԻ 1212. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ
- ԳՐԻԳՈՐԻՍ
1. Աղուանից կաթողիկոս 799, 870 (տե՛ս - նաեւ ԳՐԻԳՈՐԷՍ)
  2. ԱՐՇԱՐՈՒՆԻ 427
  3. 1003. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ
  4. քահանայ 338
- ԳՐԻԳՈՐՈՍ 1028. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ
- ԳՕԾ. տե՛ս ՄԽԻԹԱՐ ԳՕԾ

Գ

- ԴԱՂՄԱՏԱՑԻ. տե՛ս ԲԱՐՈՆ ԴԱՂՄԱՏԱՑԻ
- ԴԱՂՄԱՏԻՈՍ 464
- ԴԱՄՍՈՍ 65, 950
- ԴԱՄԵՐ 918. տե՛ս ԴՈՎՄԵՐ
- ԴԱՆԱՅ 915
- ԴԱՆԱՈՎԷ 914
- ԴԱՆԻԵԼ 951. տե՛ս ԴԱՆԻԷԼ ԱՍՈՐԻ
- ԴԱՆԻԵԼ 951. տե՛ս ԴԱՆԻԷԼ ԱՍՈՐԻ
- ԴԱՆԻԷԼ
1. ԱՍՈՐԻ 951 (տե՛ս նաեւ ԴԱՆԻԵԼ, ԴԱՆԻԵԼ)
  2. մարգարէ 77. տե՛ս ԴԱՆԻԷԼ
- ԴԱՆԻԷԼ 24, 77, 157, 196, 205, 486-487, 533-534, 552, 565, 790, 919, 923 (տե՛ս նաեւ ԴԱՆԻԷԼ)
- ԴԱՇՏԿԱՐԱՆ. տե՛ս ԳԻԳ ԴԱՇՏԿԱՐԱՆ

ԳԱՇՏԿԱՐԻՆ

1. 342. տե՛ս ԳԻԳ ԳԱՇՏԿԱՐԱՆ

2. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՆԵՐՍԷՆԻ ԳԱՇՏԿԱՐԻՆ

ԳԱՇՏԿԱՐՆԷ 339. տե՛ս ԳԻԳ ԳԱՇՏԿԱՐԱՆ

ԳԱՍԽՈՒՐԱՆՑԻ. տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ ԳԱՍԽՈՒՐԱՆՑԻ

ԳԱՏԱՆ. տե՛ս ՀՐԱՏՐԻՆ ԳԱՏԱՆ

ԳԱՏՈՅԵԱՆ 499-500, 505

ԳԱՐԱՆԱՂԱՅՔ 555

ԳԱՐԵՆ

1. Արշարի որդի 919, 934

2. ԱՐՍԱՄԱՅ 921, 923

3. ԽՈՐԹ 921, 934

4. Պարթև 459-460

5. ՎՇՏԱՊՍԵԱՆ 920, 923

ԳԱԻԹԱԿ ՔԵՐԹՈՂ 796, 858, 861

ԳԱԻԻԳ 167. տե՛ս ԳԱԻԻԹ

ԳԵԲՈՎՐԱ 914

ԳԵԿԻՈՍ 927. տե՛ս ԳԵԿՈՍ

ԳԵԿՈՍ 927, 942-943 (տե՛ս նաև ԳԵԿԻՈՍ, ԳԻԿՈՍ)

ԳԵՄԵՏԻԱՆՈՍ 938. տե՛ս ԴՈՄԵՏԻԱՆՈՍ

ԳԵՄԵՏՐ

1. դիցանուն 1009, 1015, 1019, 1024. տե՛ս ԳԵՄԵՏՐԷ

2. իշխան 1009-1010, 1012, 1014, 1016-1017 (տե՛ս նաև ԳԵՄԵՏՐԷ)

ԳԵՄԵՏՐԻԱՆՈՍ 926. տե՛ս ԴՈՄԵՏԻԱՆՈՍ

ԳԵՄԵՏՐԷ

1. դիցանուն 983-984, 1009, 1015, 1020, 1023-1024, 1026, 1031 (տե՛ս նաև ԳԵՄԵՏՐԷ, ԳԷՄԷՏՐԷ, ԴԻՄԵՏՐԷ)

2. իշխան 1015, 1017. տե՛ս ԳԵՄԵՏՐ

ԳԵՄԵՏՐԻՈՍ 458

ԳԵՄԻՏԻԱՆՈՍ 938. տե՛ս ԴՈՄԵՏԻԱՆՈՍ

ԳԵՄՈԿՐԱՏԷՍ 1145. տե՛ս ԳԵՄՈԿՐԻՏՈՍ

ԳԵՄՈԿՐԻՏՈՍ 917, 1145 (տե՛ս նաև ԳԵՄՈԿՐԱՏԷՍ, ԳԻՄՈԿՐԱՏԷՍ, ԳԻՄՈԿՐԻՏՈՍ)

ԳԵԻԿԱՂԻՈՆ 913

ԳԵՔՍ 921. տե՛ս ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ

ԳԷՄԷՏՐԷ 1009. տե՛ս ԳԵՄԵՏՐԷ

ԳԷՈԴՈՐ 143. տե՛ս ԴԻՈԴՈՐ

ԳԷԴԱՂ 915. տե՛ս ԳԷԴԱՂՈՍ

ԳԷԴԱՂՈՍ 915, 933 (տե՛ս նաև ԳԷԴԱՂ)

ԳԷՄԱՌԻԼՈՍ 1008. տե՛ս ԴԻՄԱՌԻՈՍ

ԳԷՄԵՏՐ 942

ԳԷՄԷՏՐԷ 1009. տե՛ս ԳԵՄԵՏՐԷ

ԳԷՈԴՈՐ

1. ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ 318. տե՛ս ԴԻՈԴՈՐ

2. ՏԱՐՍՈՆԱՑԻ 951. տե՛ս ԴԻՈԴՈՐ

ԳԷՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ 292. տե՛ս ԴԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ

ԳԷՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ 548. տե՛ս ԴԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ

ԳԷՈՆԻՍԻՈՍ ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻ 227. տե՛ս - ԴԻՈՆԻՍԻՈՍ

ԳԷՈՍԿՈՐՈՍ 321-323. տե՛ս ԴԻՈՍԿՈՐՈՍ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻ

ԴԻԱՊԱԻՂՈՍ 279

ԴԻԴԻՄՈՍ 933

ԴԻԴԻՈՍ ՅՈՒՂԻԱՆՈՍ 927

ԴԻԵԴՈՐ 957. տե՛ս ԴԻՈԴՈՐ

ԴԻՄԱԿՍԵԱՆ 562. տե՛ս ԱՐՏԱԻԱԶԴԻ ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

ԴԻՄԱՌԻՈՍ

1. եպիսկոպոս 1008 (տե՛ս նաև ԳԷՄԱՌԻԼՈՍ, ԴԿԼԱՐԻՈՍ)

2. միայնակեաց 1063

ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ. տե՛ս ԱՐՏԱԻԱԶԴԻ ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ, ՍԱՐԳԻՍ ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

ԴԻՄԱՔՍԵՆՔ 498, 555

ԴԻՄԵՏՐԷ 984. տե՛ս ԳԵՄԵՏՐԷ

ԴԻՄՈԿՐԱՏԷՍ 1145. տե՛ս ԳԵՄՈԿՐԻՏՈՍ

ԴԻՄՈԿՐԻՏՈՍ 1145. տե՛ս ԳԵՄՈԿՐԻՏՈՍ

ԴԻՄՈՅՓԻՐՈՍ 950. տե՛ս ԴԻՄՈՓԻՂՈՍ

ԴԻՄՈՓԻՂԻՍ 950. տե՛ս ԴԻՄՈՓԻՂՈՍ

ԴԻՄՈՓԻՂՈՍ 949-950 (տե՛ս նաև ԴԻՄՈՅՓԻՐՈՍ, ԴԻՄՈՓԻՂԻՍ)

ԴԻՆԱՍՔԵԱՅ 1024. տե՛ս ԴԻՆԱՔՍԵԱՅ

ԴԻՆԱՔՍԵԱՅ 1024-1025 (տե՛ս նաև ԴԻՆԱՍՔԵԱՅ)

ԴԻՈԴՈՐ

1. ՏԱՐՍՈՆԱՑԻ 127, 143, 309, 331, 951-952, 957 (տե՛ս նաև ԳԷՈԴՈՐ, ԴԻՈԴՈՐՈՍ,

- ԳիժՎԳՈՐՈՍ)
2. ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ 318, 331, 952, 957. տե՛ս - ԳԻԵԳՈՐ, ԳԻՈԳՈՐՈՍ, ԹԵՈԳՈՐՈՍ ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ
- ԳԻՈԳՈՐՈՍ
1. ՏԱՐՍՈՆԱՑԻ 143. տե՛ս ԳԻՈԳՈՐ
2. ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ 331. տե՛ս ԳԻՈԳՈՐ
- ԳԻՈԿՂԵՏԷԱՆՈՍ 945. տե՛ս ԳԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ
- ԳԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ 293, 462-463, 548, 925, 928, 945-946, 1004, 1007 (տե՛ս նաեւ ԳԻՈԿՂԵՏԷԱՆՈՍ, ԳԻՈԿՂԻՏԱՆ, ԳԻՈԿՂԻՏԻԱՆՈՍ)
- ԳԻՈԿՂԻՏԱՆ 293. տե՛ս ԳԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ
- ԳԻՈԿՂԻՏԻԱՆՈՍ 462, 925, 1007. տե՛ս - ԳԻՈԿՂԵՏԻԱՆՈՍ
- ԳԻՈՄԵԴԷՍ 1173. տե՛ս ԳԻՈՄԻԴԷՍ
- ԳԻՈՄԻԴԷՍ 1173, 1222 (տե՛ս նաեւ ԳԻՈՄԵԴԷՍ ԳԻՍՄԵԴԷՍ)
- ԳԻՈՆԵՍԻՈՍ
1. ԹՐԱԿԱՑԻ 1069, 1071. տե՛ս ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ
2. 944. տե՛ս ԳԻՈՆԷՍԻՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԳՐԱՑԻ
- ԳԻՈՆԷՍԻՈՍ
1. ԱՂԵՔՍԱՆԳՐԱՑԻ 120-121, 547, 944, 1212 (տե՛ս նաեւ ԳԻՈՆԻՍ, ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ)
2. ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻ 117, 230, 354, 545. տե՛ս - ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ
3. ԹՐԱԿԱՑԻ 1069. տե՛ս ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ
4. ԿՈՐՆԹԱՑԻ 545, 938
5. Հռոմի եպիսկոպոսապետ 546, 944 (տե՛ս - նաեւ ԳԻՈՆԵՍԻՈՍ)
- ԳԻՈՆԻՍ ԱՂԵՔՍԱՆԳՐԱՑԻ 121. տե՛ս - ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ
- ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ
1. ԱՂԵՔՍԱՆԳՐԱՑԻ 1212. տե՛ս ԳԻՈՆԷՍԻՈՍ
2. ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻ (ԱԹԵՆԱՑԻ) 50, 117, 230, 354, 422, 545 (տե՛ս նաեւ ԳԻՈՆԷՍԻՈՍ, ԳԻՈՎՆԻՍ)
3. դիցաճում 932, 1219 (տե՛ս նաեւ ԳԻՈՆԻՍԻՍ, ԳԻՈՆԻՍԻՍԻՈՍ)
4. ԹՐԱԿԱՑԻ 1163-1165, 1069, 1071, 1191-1194 (տե՛ս նաեւ ԳԻՈՆԵՍԻՈՍ, ԳԻՈՆԷՍԻՈՍ, ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ)
5. ՊՏՂՈՄԵՈՍ 921
- ԳԻՈՆԻՍԻՍ 1219. տե՛ս ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ
- ԳԻՈՆԻՍԻՍԻՈՍ 1219. տե՛ս ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ
- ԳԻՈՍ 914, 933
- ԳԻՈՍԿՈՐՈՍ ԱՂԷՔՍԱՆԳՐԱՑԻ 126, 300, 321-323, 930, 954-956, 958 (տե՛ս նաեւ ԳԷՈՍԿՈՐՈՍ)
- ԳԻՈՎԳՈՐՈՍ 309 (տե՛ս նաեւ ԳԻՈԳՈՐ)
- ԳԻՈՎՆԻՍ 50. տե՛ս ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻ
- ԳԻՍՄԵԴԷՍ 1173. տե՛ս ԳԻՈՄԻԴԷՍ
- ԳԿԼԱՐԻՈՍ 1008. տե՛ս ԳԻՄԱՌԻՈՍ
- ԳԵԽՈՒՆ 310
- ԳՈՄԵՏԻԱՆՈՍ 926, 938 (տե՛ս նաեւ ԳԵՄԵՏԻԱՆՈՍ, ԳԵՄԵՏՐԻԱՆՈՍ, ԳԵՄԻՏԻԱՆՈՍ, ԳՈՄԵՏՐԻԱՆՈՍ)
- ԳՈՄԵՏՐԻԱՆՈՍ 926. տե՛ս ԳՈՄԵՏԻԱՆՈՍ
- ԳՈՄՆՈՍ 954-955
- ԳՈՎՄԵՐ 918 (տե՛ս նաեւ ԳԱՄԵՐ)
- ԳՈՒՄԻՏԱՍ 1046. տե՛ս ԿՈՄԻՏԱՍ
- ԳՈՒՈՎ 1034
- ԳՐԱՆԻԿԱՆ 380. տե՛ս ԳՐԱՆԻԿԱՆ ՍԱՂԱՐ
- Ե**
- ԵԲԵՐ 905, 908
- ԵԲԵՐԻՈՍ 310
- ԵԲՐԱՅԵՑԻ. տե՛ս ՓԻԼՈՆ ԵԲՐԱՅԵՑԻ
- ԵԲՐՈՎՆ 915
- ԵԳՂՈՄ 913-915 (տե՛ս նաեւ ԵԳՂՈՎՄ)
- ԵԳՂՈՎՄ 913-914. տե՛ս ԵԳՂՈՄ
- ԵԴՈՄ 552
- ԵԴՈՎՐԱՄ 909
- ԵԴՈՔՍԻՈՍ 950
- ԵԵԻՂՈԳ 680
- ԵԶԵԿԻԱ 166, 679, 918, 920 (տե՛ս նաեւ ԵԶԵԿԻԱՍ)
- ԵԶԵԿԻԱՍ 918. տե՛ս ԵԶԵԿԻԱ
- ԵԶԵԿԻԷԼ
1. երէց 1130, 1192

- 2. մարգարէ 121, 790, 919, 942, 1268 (տե՛ս -
նաեւ ԵԶԵԿԻԷՂ)
- ԵԶԵԿԻԷՂ 919, 942. տե՛ս ԵԶԵԿԻԷՂ,
ԵԶՆԻԿ
- 1. ԿՈՂԲԱՑԻ 83, 139, 717, 1141
- 2. *ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ 797
- ԵԶՈՒՏ 825. տե՛ս ՅԵԶՈՒՏ ԽՈՍՐՈՎ,
ԵԶՐ
- 1. ԱՐԱՀԵԶԱՑԻ 345-346, 371, 417, 523-525,
532, 581, 583, 966, 1101, 1241 (տե՛ս նաեւ
ԵԶՐԱՍ)
- 2. մարգարէ 791. տե՛ս ԵԶՐԱՍ
- ԵԶՐԱՍ
- 1. Էպիսկոպոս 13
- 2. կաթողիկոս 419. տե՛ս ԵԶՐ ԱՐԱՀԵԶԱՑԻ
- 3. մարգարէ 438, 679, 791, 920 (տե՛ս նաեւ
ԵԶՐ, ԵԶՐՈՆ)
- ԵԶՐՈՆ 438. տե՛ս ԵԶՐԱՍ
- ԵՂԱԳԷՍ 13 (տե՛ս նաեւ ԵՂԱՏԷՍ)
- ԵՂԱՍՊԱՍ 922. տե՛ս ԵՂԻԱՍԻԲՈՍ
- ԵՂԱՏԷՍ 13. տե՛ս ԵՂԱԳԷՍ
- ԵՂԲԱՅՐԱՍԷՐ. տե՛ս ՊՏՂՈՄԵՆՈՍ ԵՂԲԱՅ-
ՐԱՍԷՐ
- ԵՂԵԱԶԱՐ 922. տե՛ս ԵՂԻԱԶԱՐ քահանա-
յապետ
- ԵՂԵԱԶԱՐՈՍ 922. տե՛ս ԵՂԻԱԶԱՐ քահա-
նայապետ
- ԵՂԵՍԵՆՈՍ 917
- ԵՂԵՒՍԻՆՆԵԱԿ ԵՂՂԵՆՈՍ 932
- ԵՂԷԱԶԱՐ 922. տե՛ս ԵՂԻԱԶԱՐ քահանայա-
պետ
- ԵՂԷԴԱ 914. տե՛ս ՂԵԴԱ
- ԵՂԻԱ 77, 274, 306, 432, 917 (տե՛ս նաեւ Ե-
ՂԻԱՍ)
- ԵՂԻԱԶԱՐ
- 1. աճճանուն 1231
- 2. ասորի 985, 988-990, 992-994, 996-998,
1008-1009 (տե՛ս նաեւ ԵՂԻԱԶԱՐՈՍ)
- 3. կաթողիկոս 355, 853-854, 862-863, 868,
890-892, 894 (տե՛ս նաեւ ՂԱԶԱՐ)
- 4. տե՛ս նաեւ ՓԱՌՈՒՍ 457
- 5. քահանայապետ 438, 921-922 (տե՛ս նաեւ
ԵՂԵԱԶԱՐ, ԵՂԵԱԶԱՐՈՍ, ԵՂԷԱԶԱՐ)
- ԵՂԻԱԶԱՐՈՍ
- 1. աճճանուն 1231
- 2. ասորի 985, 990, 993. տե՛ս ԵՂԻԱԶԱՐ
- 3. յոյն 596
- 4. քահանայապետ 922 (տե՛ս նաեւ ԵՂԻԱ-
ԶԱՐ)
- ԵՂԻԱՆՈՍ 462
- ԵՂԻԱԿԻՄ 919
- ԵՂԻԱՍ 171, 917, 932. տե՛ս ԵՂԻԱ
- ԵՂԻԱՍԻԲՈՍ 922 (տե՛ս նաեւ ԵՂԱՍՊԱՍ, Ե-
ՂԻԱՍԻՆՈՍ)
- ԵՂԻԱՍԻՆՈՍ 922. տե՛ս ԵՂԻԱՍԻԲՈՍ
- ԵՂԻԾԱ 906, 1208. տե՛ս ԵՂԻՍԱ
- ԵՂԻԾԱՅ 801, 890
- ԵՂԻԾԷ 1139
- ԵՂԻՈՍ ՊԵՏԻՆԱԿՍ 941
- ԵՂԻՍԱ 906, 1208 (տե՛ս նաեւ ԵՂԻԾԱ)
- ԵՂԻՍԱԲԵԹ 174, 315, 439-440, 673-674, 780,
1263 (տե՛ս նաեւ ԵՂԻՍԱԲԵՏ, ԵՂԻՍԱ-
ԲԷԹ)
- ԵՂԻՍԱԲԵՏ 174. տե՛ս ԵՂԻՍԱԲԵԹ
- ԵՂԻՍԱԲԷԹ 780 (տե՛ս նաեւ ԵՂԻՍԱԲԵԹ)
- ԵՂԻՍԵԷՍ 917 (տե՛ս նաեւ ԵՂԻՍԵՆՈՍ, ԵՂԻ-
ՍԷՆՈՍ)
- ԵՂԻՍԵՆՈՍ 917. տե՛ս ԵՂԻՍԵԷՍ
- ԵՂԻՍԷՆՈՍ 917. տե՛ս ԵՂԻՍԵԷՍ
- ԵՂԻՎԱՐԳԵՑԻ. տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ ԵՂԻՎԱՐ-
ԳԵՑԻ
- ԵՂԻՓԱՍ 13
- ԵՂՂԵՆՈՍ. տե՛ս ԵՂԵՒՍԻՆՆԵԱԿ ԵՂՂԵՆՈՍ
- ԵՂՂԻՆՈՍ 933
- ԵՂՆԱԶԱՐՆ 310
- ԵՄԱՆՈՒԵԼ 95, 307. տե՛ս ԵՄՄԱՆՈՒԷՂ
- ԵՄԱՆՈՒԷԼ 123, 161, 175, 300. տե՛ս ԵՄՄԱ-
ՆՈՒԷՂ
- ԵՄԱՆՈՒԷՂ 129. տե՛ս ԵՄՄԱՆՈՒԷՂ
- ԵՄԻԱ 919. տե՛ս ՆԷԵՄԻ
- ԵՄՄԱՆՈՒԵԼ 95, 162, 211. տե՛ս ԵՄՄԱ-
ՆՈՒԷՂ
- ԵՄՄԱՆՈՒԷԼ 159, 164, 205, 214, 216. տե՛ս
ԵՄՄԱՆՈՒԷՂ
- ԵՄՄԱՆՈՒԷՂ 123, 170, 175, 180, 187, 300
(տե՛ս նաեւ ԵՄԱՆՈՒԵԼ, ԵՄԱՆՈՒԷԼ, Ե-

ՄԱՆՈՒԷՂ, ԵՄՄԱՆՈՒԵԼ, ԵՄՄԱՆՈՒԷԼ, ԵՄՄԱՆՈՒԷՂ)

ԵՄՄԱՆՈՒԷՂ 181. տե՛ս ԵՄՄԱՆՈՒԷՂ

ԵՄԱՑԻ. տե՛ս ԵԻՍԵԲԻՈՍ ԵՄԱՑԻ

ԵՄԵՍԱՑԻ. տե՛ս ՍԵԲԵՐԻԱՆՈՍ ԵՄԵՍԱՑԻ

ԵՄՊԵՂՈՎՂԷՍ 918

ԵՆԱՆԿԼԻՏՈՍ 554

ԵՆԱՐԿԻՈՍ 1063 (տե՛ս Գաեա ՆԱՐԿԵՍՈՍ)

ԵՆԷՍ 13

ԵՆԻԲԱՅ 848, 856 (տե՛ս Գաեա ԷՆԻԲԱՅ)

ԵՆՈՍ 356 (տե՛ս Գաեա ԵՆՈՎՍ)

ԵՆՈՎՍ

1. սուրբգրային 903. տե՛ս ԵՆՈՎՔ
2. 356. տե՛ս ԵՆՈՍ

ԵՆՈՎՔ

1. եպիսկոպոս 13
2. սուրբգրային 903-904, 966 (տե՛ս Գաեա ԵՆՈՎՍ)

ԵՆՈՔ 1208

ԵՊԱՐՔԻՈՍ 912

ԵՊԻԿՏԻՄՈՆ 87

ԵՊԻՓԱՆ

1. ԿԻՊՐԱՑԻ 65, 225, 235-236, 266, 439, 589, 910, 932-933, 936, 943, 1248
2. միայնակեաց 1063
3. վաճառայր 987, 998, 1026, 1045, 1101, 1110 (տե՛ս Գաեա ԵՊԻՓԱՆՈՍ)

ԵՊԻՓԱՆՈՍ 1110. տե՛ս ԵՊԻՓԱՆ

ԵՍԱՑԻ

1. մարգարէ 28-29, 32-34, 54, 56, 83, 90, 122, 162, 175, 194, 236, 273, 320 859, 918, 1245, 1256, 1266 (տե՛ս Գաեա ԵՍԱՑԻԱՍ)
2. ՆՁԵՑԻ 1193

ԵՍԱՑԻԱՍ 81-83, 121, 280, 1154, 1213. տե՛ս ԵՍԱՑԻ

ԵՍԱԻ 552

ԵՍԵԲՈՎՆ 915 (տե՛ս Գաեա ԵՍԻԲՈՆ)

ԵՍԹԵՐ 440, 791 919

ԵՍԻԲՈՆ 915. տե՛ս ԵՍԵԲՈՎՆ

ԵՍՏԳԵՆ 13. տե՛ս ԵՍՏԳԷՆ

ԵՍՏԳԷՆ 13 (տե՛ս Գաեա ԵՍՏԳԵՆ)

ԵՐԱԿԼ 509, 518-521, 523, 525-526, 531, 533, 535, 539, 543. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ

ԵՐԱԿԼԷՍ

1. զօրավար 503-504 (տե՛ս Գաեա ԵՐԱԿՂ)
2. կայսր 518. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ

ԵՐԱԿԼՈՍ

1. կայսր 467, 511, 519-522, 524, 526, 528, 531. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ
2. 533. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂԱԿ

ԵՐԱԿՂ

1. զօրավար 503. տե՛ս ԵՐԱԿԼԷՍ
2. կայսր 467, 510, 517, 526, 529. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ

ԵՐԱԿՂԱԿ 468. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂԱԿ

ԵՐԱԿՂԷՍ

1. կայսր 468. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ
2. որդի Զուսայ 915 (տե՛ս Գաեա ԵՐԱԿՂԻՈՍ)

ԵՐԱԿԼԻՈՍ 931. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ

ԵՐԱԿՂԻՈՍ

1. կայսր 931. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ
2. 914. տե՛ս ԵՐԱԿՂԷՍ

ԵՐԱԿՂՈՍ 467, 510, 517-518, 523. տե՛ս ՀԵՐԱԿՂ

ԵՐԱՆ

1. աճառում 1227
2. կաթողիկոս 472, 542

ԵՐԱՆՈՍ 118, 257, 259 (տե՛ս Գաեա ԵՐԱՆԵԱՆՈՍ, ԵՐԻՆՈՍ)

ԵՐԱՆԵԱՆՈՍ 234. տե՛ս ԵՐԱՆՈՍ

ԵՐԱՍԽ 378, 383, 410, 473, 510, 520, 619, 819, 826, 912

ԵՐԱՏՂԻՏՈՍ 917

ԵՐԵՄԻԱ 11, 29, 146, 171, 287, 353, 790, 918-919, 1155, 1213 (տե՛ս Գաեա ԵՐԵՄԻԱՍ)

ԵՐԵՄԻԱՍ 29, 171, 1155. տե՛ս ԵՐԵՄԻԱ

ԵՐԵՆԻՈՍ 545

ԵՐԵԻԱՆՑԻ. տե՛ս ՍԻՄԷՈՆ ԵՐԵԻԱՆՑԻ

ԵՐԶՆԿԱՑԻ. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՐԶՆԿԱՑԻ

ԵՐԻՆՈՍ 221. տե՛ս ԵՐԱՆՈՍ

*ԵՐԻՑԵԱՆ. տե՛ս ՍՏԵՓԱՆ ԵՐԻՑԵԱՆ

ԵՐԿԱՅՆԱԶԵՌԻՆ. տե՛ս ԱՐՏԱԾԷՍ ԵՐԿԱՅՆԱԶԵՌԻՆ

ԵՐՄԵՍ 915

ԵՐՄՈԳԵՆԷՍ 682

ԵՐՈՎՊԷՄԵՆՈՍ 914
 ԵՐՈՒԱՆԳ 931
 ԵՐՈՒԱՆԳԵԱՆ. տե՛ս ՏԻԳՐԱՆ ԵՐՈՒԱՆ-
 ԳԵԱՆ
 ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԱՑԻ. տե՛ս ԿԻԻՐԵՂ ԵՐՈՒՍԱ-
 ՂԵՄԱՑԻ, ՅՈՎՀԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԱՑԻ
 ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑԻ. տե՛ս ԿԻԻՐԵՂ ԵՐՈՒՍԱ-
 ՂԷՄԱՑԻ
 ԵԻԱՅ 53, 71, 223, 304, 1263
 ԵԻԳԵՆԷՄ 13 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԻԳԻՆԻՍ)
 ԵԻԳԻՆԻՍ 13. տե՛ս ԵԻԳԵՆԷՄ
 ԵԻԳԵՆԻԱՅ 594. տե՛ս ԵԻԳԻՆԵԱՅ
 ԵԻԳԻՆԵԱՅ 594, 596, 718, 752 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԻ-
 ԳԵՆԻԱՅ)
 ԵԻԹԱՂ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 951
 ԵԻԹԱՂԷ 1003-1004
 ԵԻԻՂԱԹ 907, 909 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԻԻԼԱԹ)
 ԵԻԻԼԱԹ 909. տե՛ս ԵԻԻՂԱԹ
 ԵԻՂԱԲՈՄԱ 1144
 ԵԻՆՈՄԻՈՍ 145, 269-270
 ԵԻՈԴԻԱ 545. տե՛ս ՊԵՏՐՈՍ ԵՎԻԿՈՍՅԱՆ
 ԵԻՈԴԻՈՍ 937
 ԵԻՊԻՄԻԻԹԷՍ 913
 ԵԻՊՐԵԱՅ 936
 ԵԻՍԵԲ
 1. ԴՈՐԵԻՂՈՍ 954, 956
 2. ԿԵՍԱՐԱՑԻ 910, 932, 943
 ԵԻՍԵԲԻՈՍ ԵՄԱՑԻ 276, 278
 ԵԻՍԵԲԻՈՆ 234
 ԵԻՍԵԲԻՈՍ ԿԵՍԱՐԱՑԻ 589, 899, 902, 910,
 920-921, 926, 932-935, 938, 943
 ԵԻՍԵՊ 934
 ԵԻՍԻՔԻՈՍ 943
 ԵԻՍՏԱԹԻՈՍ 947 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԻՍՏԱԹԷՈՍ)
 ԵԻՍՏԱԹԷՈՍ 947. տե՛ս ԵԻՍՏԱԹԻՈՍ
 ԵԻՏԻՔ 550. տե՛ս ԵԻՏԻՔԷՍ
 ԵԻՏԻՔԷ 232-233, 321. տե՛ս ԵԻՏԻՔԷՍ
 ԵԻՏԻՔԷՍ 42, 137, 143, 307, 322, 330, 419, 423,
 550, 953-954 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԻՏԻՔ, ԵԻՏԻՔԷ,
 ԵԻՏԻՔՈՍ)
 ԵԻՏԻՔՈՍ 143, 145, 338, 342, 550, 954. տե՛ս
 ԵԻՏԻՔԷՍ
 ԵԻՓԻՄԵԱՅ 964. տե՛ս ԵՓԵՄԻԱՅ

ԵՓԵՄԻԱՅ 963-964 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԵԻՓԻՄԵԱՅ,
 ԵՓՐԵՄԻԱՅ)
 ԵՓԵՏԻՈՍ 944
 ԵՓԹԱՅԷ 915. տե՛ս ՅԵՓԹԱՅԷ
 ԵՓՈԻԹ 907. տե՛ս ՓՈԻԴ
 ԵՓՐԵՄ
 1. ԱՍՈՐԻ 50, 222, 230, 260, 1191, 1212
 2. ՍԷԹԵԱՆ 900
 3. սուրբգրային 914-916
 4. վաճառար 1046
 ԵՓՐԵՄԻԱՅ 963-964. տե՛ս ԵՓԵՄԻԱՅ

2

ԶԱԲՈՂՈՎՆ 915. տե՛ս ԶԱԲՈՒՂՈՎՆ
 ԶԱԲՈՒՂՈՎՆ 915 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԶԱԲՈՂՈՎՆ)
 ԶԱՄԻՆԵԱՆ տե՛ս ԱԲՐԱՀԱՄ ԶԱՄԻ-
 ՆԵԱՆ
 ԶԱՐԱՄԱՆԵԱԿ 454. տե՛ս ԱՐԱՄԵՆԱԿ
 *ԶԱՐԲՀԱՆԱԼԵԱՆ. տե՛ս ԳԱՐԵԳԻՆ
 ԶԱՐԲՀԱՆԱԼԵԱՆ
 ԶԱՐԵՀ 457
 ԶԱԻՐԱԿ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 617-618
 ԶԱՔԱՐԻԱ
 1. կաթողիկոս 371
 2. Կաստրացի եպիսկոպոս 13
 3. հայր Յովհաննէս Մկրտչի 26, 30, 172, 318,
 380, 439, 512, 673-674, 780, 924, 1263, 1290
 4. որդի քահանայապետի 917
 5. 919-920. տե՛ս ԶԱՔԱՐԻԱՍ
 ԶԱՔԱՐԻԱՍ
 1. հայրապետ 541-542
 2. մարգարէ 173, 919-920, 1155, 1290 (տե՛ս -
 ԱՄԵՆ ԶԱՔԱՐԻԱ)
 ԶԲԱ 309. տե՛ս ԶԻԲԱՅ
 ԶԳԱԻՆ 1003. տե՛ս ԱՄԵՆ ՅԱԿՈԲ
 ԶԵԲԵԴԱՍ 275, 440, 686
 ԶԵՆՈՐ
 1. ԳԼԱԿ (ԱՍՈՐԻ) 973-974, 976, 978-979,
 981, 985, 998-1001, 1038, 1043-1045, 1124,
 1126 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԶԵՆՈՎՐ)
 2. Ծայղնացոց հայրապետ 945
 ԶԵՆՈՆ 136, 138, 466-467, 899, 917, 930-931,
 959-960, 1046 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԶԵՆՈՎՆ, ԶԷ-
 ՆՈՆ, ԶԻՆՈՆ)

Ջենովպ 981, 1001, 1045, 1124, 1116. տե՛ս -
 Ջենոբ
 Ջենովն 930, 959-960. տե՛ս Ջենոն
 Ջեիս 914-915
 Ջէֆոս 914
 Ջէնոն 917, 930. տե՛ս Ջենոն
 Ջիբաթ 143, 145 (տե՛ս նաեւ Ջիբա)
 Ջիւնոն 930-931. տե՛ս Ջենոն
 ՋորԱբԱբէլ 920. տե՛ս ՋորԱբԱբէլ
 ՋորԱբԱբէլ 679, 920 (տե՛ս նաեւ ՋորԱբԱ-
 բէլ)
 Ջրոնիւն 454
 ՋրոնիւնԴ 967

Է

ԷԱՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 680, 682, 687
 ԷՋԵՂ 909
 ԷՋՐ 583. տե՛ս ԵՋՐ
 ԷՂԻՈՍ ՊԵՐՏԻՆԱԿՍ 927, 941
 ԷՄԱՆԻԷԼ 324. տե՛ս ԷՄԱՆՈՒԷԼ
 ԷՄԱՆՈՒԷԼ 170. տե՛ս ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ
 ԷՄԱՆՈՒԷԼ 56, 89, 94-95, 99, 128, 180-181,
 187, 213, 324 (տե՛ս նաեւ ԷՄԱՆԻԷԼ, ԷՄ-
 ՄԱՆՈՒԷԼ)
 ԷՄԵՍԻՈՒ 1042. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ԷՄԵՍԻՈՒ
 ԷՄԻՆ. տե՛ս ՄԿՐՏԻՉ ԷՄԻՆ
 ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ 25-26, 34, 204, 210, 213-214,
 216, 433, 551, 1266-1267 (տե՛ս նաեւ ԷՄԱ-
 նոնիւ, ԷՄԱՆՈՒԷԼ)
 ԷՆԻԲԱՅ 856. տե՛ս ԵՆԻԲԱ
 ԷՆԻՊԷՈՍ 848
 ԷՆՏԻՆ 535. տե՛ս ՎԱՂԵՆՏԻՆ
 ԷՍԱԻԱՍ 270. տե՛ս ԷՍԱՅԻ
 ԷՍԱՅԻ 122, 128, 156, 175, 178, 207 (տե՛ս նաեւ
 ԷՍԱԻԱՍ, ԷՍԱՅԻԱՍ)
 ԷՍԱՅԻԱՍ 81, 194. տե՛ս ԷՍԱՅԻ
 ԷՍԻՈՂՈՍ 932

Ը

ԸՂԻՄԻՂՈՍ 1046. տե՛ս ՂԻՄԻՆԴՈՍ
 ԸՆԾԱԿ 931
 ԸՌԱՋՄԱՆ 507 (տե՛ս նաեւ ԽՈՒԵԱՄ)

ԸՌԱՋՄԻՈՋԱՆ 512 (տե՛ս նաեւ ԽՈՒԵԱՄ,
 ԸՌԱՄԻԿՈՋԱՆ, ՌԱՄԻԿՈՋԱՆ)
 ԸՌԱՀԱՆ 1083. տե՛ս ՌԱՀԱՆ
 ԸՌԱՄԻԿՈՋԱՆ 512. տե՛ս ԸՌԱՋՄԻՈՋԱՆ
 ԸՌՈՃ ՎԵՀԱՆ 510 (տե՛ս նաեւ ԾՌՈՃ)
 ԸՌՈՒԱՆ. տե՛ս ԱՆՈՒԾ ԸՌՈՒԱՆ ԽՈՍՐՈՎ
 ԸՌՍՏՈՄ 526. տե՛ս ՌՈՍՏՈՄ
 ԸՌՍՏՈՎՄ 530. տե՛ս ՌՍՏՈՄ
 ԸՍՏԱՐՀԱՑԻՈՅՆ 460. տե՛ս ՍՏԱՀՐԱՑԻ
 ԸՍՏՆԳԵՆԷ 13. տե՛ս ԵՍՏԳԵՆ

Թ

ԹԱԳՈՒՀԻ 804-805
 ԹԱԴԵՈՍ 936. տե՛ս ԹԱԴԷՈՍ առաքեալ
 ԹԱԴԷՈՍ
 1. առաքեալ 15, 36, 326, 443, 936, 987, 1002
 (տե՛ս նաեւ ԹԱԴԵՈՍ)
 2. Առնայ եպիսկոպոս 338, 342 (տե՛ս նաեւ
 ԹԱԹԷՈՍ)
 3. 452-565. տե՛ս նաեւ ՄԻՀՐԴԱՏ ՏԷՐ-ԱՍ-
 ՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ ՄԻՀՐԴԱՏԵԱՆՑ
 4. 578. տե՛ս ԹԷՈՂՈՐՈՍ ԳճՈՆԵԱՅ եպիս-
 կոպոս
 5. 1046. տե՛ս ԹՈՂԻԿ Գլխակայ առաջնորդ
 6. քահանայ 356
 ԹԱԹԷՈՍ 578. տե՛ս ԹԷՈՂՈՐՈՍ ԳճՈՆԵԱՅ
 եպիսկոպոս
 ԹԱՀՄԻՋԵԱՆ. տե՛ս ՆԻԿՈՂՈՍ ԹԱՀՄԻ-
 ՋԵԱՆ
 ԹԱՄԱՐ
 1. սուրբգրային 167, 438-439
 2. *ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ 421
 ԹԱՆԳՐԻ ԽԱՆ 871 (տե՛ս նաեւ ԹԱՆԿՐԻ
 ԽԱՆ)
 ԹԱՆԿՐԻ ԽԱՆ 871. տե՛ս ԹԱՆԳՐԻ ԽԱՆ
 ԹԱՐԱՅ 912
 ԹԱՐԴԻՈՏՈՍ 940
 ԹԱՐԽԱՆ. տե՛ս ՉՈՐՊԱՆ ԹԱՐԽԱՆ
 ԹԱՐԾԻԾ 906 (տե՛ս նաեւ ԹԱՐՍԻՍ)
 ԹԱՐՍԻՍ 906. տե՛ս ԹԱՐԾԻԾ
 ԹԱԻՄԱՅ 1157. տե՛ս ԹՈՎՄԱՅ սուրբգրային
 ԹԵԲԱՅԵՑԻ. տե՛ս ԱՄՓԻՈՎՆ ԹԵԲԱՅԵՑԻ
 ԹԵԵՄՏԵՈՍ 917

ԹԵՆՈՒՆՏՈՆ 940

ԹԵՆՈՒՆՏՈՆՍ 955

ԹԵՆՈՒՆՍ

1. ՄԵԾ 929-930, 949-950

2. ՓՈՔՐ 951, 953, 955

ԹԵՆՈՒՆՏՈՆ ՊՈՆՏԱՑԻ 940 (տե՛ս նաեւ ԹԵՆՈՒՆՏՈՆ)

ԹԵՆՈՒՆՐ 951, 957. տե՛ս ԹԵՆՈՒՆՐՈՆ ՄԱՄՈՒԵՍՏԱՑԻ

ԹԵՆՈՒՆՏՈՆՍ 953. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՏՈՆ ԱՆԿԻՒՐԱՑԻ

ԹԵՆՈՒՆՐԻՏՈՆՍ 143, 309, 954, 957, 964

ԹԵՆՈՒՆՐՈՆՍ

1. ՍԱՄՍԱՑԻ (ՄԱՄՍԱՑԻ) 309, 945, 951-952, 954, 957. տե՛ս ԹԵՆՈՒՆՐ ՄԱՄՈՒԵՍՏԱՑԻ

2. Փարսնայ եպիսկոպոս 967

ԹԵՆՈՒՆՐԱՏԷՍ 941

ԹԵՆՎՓԻՂՈՆ 940

ԹԵՆՏԻԿՆՈՆ 944

ԹԵՆՓԻԼԻՈՆ 807. տե՛ս ԹԷՆՓԻԼԻՈՆ

ԹԵՆՓԻԼՈՆ 807. տե՛ս ԹԷՆՓԻԼԻՈՆ

ԹԵՆՓԻՂԷ 808. տե՛ս ԹԷՆՓԻԼԻՈՆ

ԹԵՆՓԻՂՈՆ

1. ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ 1034

2. Աշուճեաց եպիսկոպոս 578. տե՛ս ԹԷՆՎՓԻՂՈՆ

ԹԵՍԷՆՍ 934 (տե՛ս նաեւ ԹԵՍԵԻ)

ԹԵՍԵԻ 934. տե՛ս ԹԵՍԷՆՍ

ԹԷՆՈՒՆԷՆՍ 578. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՐՈՆ ԳՆՈՒՄԵԱՑ Եպիսկոպոս

ԹԷՆՈՒՆՏՈՆ 273

ԹԷՆՈՒՆՍ

1. ԽՈՒՄՈՒՆԻՏԻՆԻ 505-507

2. Հերակլի եղբայր 511, 529

3. ՄԵԾ 321, 465, 541-542, 920, 929-930, 949 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՈՒՆՍ ՄԵԾ)

4. որդի Մաւրկայ 503-504, 507-509

5. 488. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՐՈՆ ՏՐՊԱՏՈՒՆԻ

6. ՓՈՔՐ 321-322, 464, 466, 541-542, 930, 951

ԹԷՆՈՒՆՏՈՆ ԱՆԿԻՒՐԱՑԻ 953 (տե՛ս նաեւ ԹԵՆՈՒՆՏՈՆՍ)

ԹԷՆՈՒՆՐԱ 42

ԹԷՆՈՒՆՐԵՏ 1129 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՈՒՆՐԻՏ)

ԹԷՆՈՒՆՐԵՏՈՆՍ 542

ԹԷՆՈՒՆՐԻՏ

1. 309. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՐՈՆ ՄԱՄՈՒԵՍՏԱՑԻ

2. դիակոն 1151. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՐԵՏ

ԹԷՆՈՒՆՐԻՏՈՆՍ 42, 127, 143, 145, 279, 331, 419, 542, 548 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՈՒՆՐԵՏՈՆՍ, ԹԷՆՈՒՆՐԻՏՈՆ, ԹՈՎՈՐԻՏՈՆ, ԹՈՎՈՐՈՆ)

ԹԷՆՈՒՆՐԻՏՈՆ 279. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՐԻՏՈՆ

ԹԷՆՈՒՆՐՈՆ

1. Բիզանդացի զօրավար 536

2. Գնումեաց եպիսկոպոս 578 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՈՒՆԷՆՍ)

3. Կարմոյ եպիսկոպոս 356

4. Հայկազն, զօրավար 535

5. ՄԱԳԻՍՏՐՈՆ 526

6. ՄԱՄՈՒԵՍՏԱՑԻ (ՄԱՄՈՒԵՍՏԱՑԻ, ՍԱՄՍԱՑԻ) 42, 143, 145, 309, 331, 945, 951-952, 954, 957 (տե՛ս նաեւ ԹԵՆՈՒՆՐ, ԹԵՆՈՒՆՐՈՆ, ԹԷՆՈՒՆՐԻՏ)

7. Մարդպետական եպիսկոպոս 21, 338

8. ՌԾՏՈՒՆԻ 523, 525, 527, 531-533, 536-538, 540, 553-554, 556, 558, 562-563 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՐՈՆ)

9. ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 531, 555

10. ՏՐՊԱՏՈՒՆԻ 488-490 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՈՒՆՐՈՆ ՏՐՊԱՏՈՒՆԻ)

11. 837. տե՛ս ԶԵԻԱՆԸԷՐ

12. 920. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՍ ՄԵԾ

13. Փորթայ եպիսկոպոս 13

14. ՔՌԹԵՆԱԻՈՐ 1241, 1243, 1250, 1258, 1283

ԹԷՆՆԱՍ 996, 1063. տե՛ս ԹԷՆՎՆԱՍ

ԹԷՆՍ. տե՛ս ԱՆՏԻՈՔՈՆ ԹԷՆՍ

ԹԷՆՎՆԱՍ 996, 1063 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՆԱՍ)

ԹԷՆՎՓԻՂՈՆ 578 (տե՛ս նաեւ ԹԵՆՓԻՂՈՆ, ԹԷՆՓԻԼՈՆ)

ԹԷՆՐՈՆ 554. տե՛ս ԹԷՆՈՒՆՐՈՆ ՌԾՏՈՒՆԻ

ԹԷՆՓԱՆԷՍ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՂ 391

ԹԷՆՓԻԼ

1. զօրավար 807-808. տե՛ս ԹԷՆՓԻԼԻՈՆ

2. 548. տե՛ս ԹԷՆՓԻԼՈՆ

ԹԷՆՈՓԻԼԻՈՍ 806-808 (տե՛ս նաեւ ԹԷՆՈՓԻԼ, ԹԷՆՈՓԻԼՈՍ, ԹԷՆՈՓԻՂԷ, ԹՈՐԵԻԼԱՅ, ԹՈՐԵԻԼՈՍ)

ԹԷՆՈՓԻԼՈՍ

- 1. Էպիսկոպոս 422, 547-548
- 2. զօրավար 806-808. տե՛ս ԹԷՆՈՓԻԼԻՈՍ
- 3. 578. տե՛ս ԹԷՆՈՎՓԻՂՈՍ

ԹԷՆՈՓԻՂԷ 807-808. տե՛ս ԹԷՆՈՓԻԼԻՈՍ

ԹԻՂՈՏՈՍ 941

ԹԻՐԱԿԱՑԻ. տե՛ս ՓԻԼՈՆ ՏԻՐԱԿԱՑԻ

ԹԻՐԱՍ 906, 931

ԹՈՐԵԼ 803-804, 806. տե՛ս ԹՈՐԵԼԼ

ԹՈՐԵԼԼ 803-804, 806-807, 906 (տե՛ս նաեւ ԹՈՐԵԼ, ԹՈՐԵԻԼՈՍ)

ԹՈՐԵԻԼՈՍ 806. տե՛ս ԹՈՐԵԼԼ

ԹՈՂԻԿ 1046-1047, 1049, 1052, 1058, 1064 1079, 1124

*ԹՈՆԱԹԵՑԻ. տե՛ս ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԹՈՆԱԹԵՑԻ

ԹՈՄԱՍ

- 1. առաքեալ 115. տե՛ս ԹՈՎՄԱՍ
- 2. 584. տե՛ս ԹՈՒՄԱՍ

ԹՈՎԳՈՐԻՏՈՍ 145. տե՛ս ԹԷՆՈՂՈՐԻՏՈՍ

ԹՈՎԳՈՐՈՍ 143. տե՛ս ԹԷՆՈՂՈՐԻՏՈՍ

ԹՈՎՂԱ 914-915

ԹՈՎՄԱ

- 1. առաքեալ 94, 443. տե՛ս ԹՈՎՄԱՍ
- 2. ԱՐԾՐՈՒՆԻ 1137

ԹՈՎՄԱՍ

- 1. առաքեալ 18, 29-30, 91, 94, 115, 323, 326, 578-579, 585, 679, 685, 1183 (տե՛ս նաեւ ԹՈՄԱՍ, ԹՈՎՄԱ, ԹՈՒՄԱՅ, ԹՈՒՄԱՍ)
- 2. Տարսի էպիսկոպոս 13

ԹՈՐԳՈՍ 905-906, 931

*ԹՈՐՈՍԵԱՆ. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԹՈՒԿԻԳԻԳԷՍ 917

ԹՈՒՄԱՅ 323, 326, 685. տե՛ս ԹՈՎՄԱՍ

ԹՈՒՄԱՍ

- 1. առաքեալ 30, 585. տե՛ս ԹՈՎՄԱՍ
- 2. գրիչ 1192
- 3. Էկեղեցապան 584 (տե՛ս նաեւ ԹՈՄԱՍ, ԹՕՄԱՍ)
- 4. իշխան 533, 536

*ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. տե՛ս ԲԵՆԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ԹՐԱԿԱՑԻ. տե՛ս ԴԻՈՆԻՍԻՈՍ, ՈՐՓԵԻՍ ԹՕՄԱՍ 584. տե՛ս ԹՈՒՄԱՍ Էկեղեցապան

Ժ

ԺՈՂՈՎՈՂ 101, 327. տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ ԻՄԱՍՏՈՒՆ

Ի

ԻԲԱ ԲԱՐԾՈՒՄԱ 145, 419

ԻԲԱՍ ԵԳԵՍԱՑԻ 954-955, 957

ԻԳԵԱՑԻ 954. տե՛ս ԵԳԵԱՑԻ

ԻԴՈՎՐԱՄ 909. տե՛ս ԵԴՈՎՐԱՄ

ԻԵՍՈՒՍ 922. տե՛ս ՈՎՆԻԱՍ

ԻԹԳԻՆ ԽՈՒՐՍԱՆ 891, 894

ԻԼԻԹՈՒԵՐ 889-891. տե՛ս ԻԼԻԹՈՒԵՐ

ԻԼԻԹՈՒԵՐ 863, 887-891, 990. տե՛ս ԱԼՓ ԻԼԻԹՈՒԵՐ, նաեւ՝ ԻԼԻԹՈՒԵՐ, ԻԼԻՏՈՒԵՐ, ԻԼՈՒԹՈՒԵՐ, ԻԼՈՒԹՈՒԵՐ, ԻԼՈՒԹՎԵՐ, ԻՂԻԹՈՒԵՐ, ԻՂՈՒԹՈՒԵՐ, ԻԻՂԻԹՈՒԵՐ, ԼԻԹՈՒԵՐ

ԻԼԻՏՈՒԵՐ 888. տե՛ս ԻԼԻԹՈՒԵՐ

ԻԼՈՒԹՈՒԵՐ 890-891. տե՛ս ԻԼԻԹՈՒԵՐ

ԻԼՈՒԹՈՒԵՐ 887-888, 990. տե՛ս ԻԼԻԹՈՒԵՐ

ԻԼՈՒԹՎԵՐ 887. տե՛ս ԻԼԻԹՈՒԵՐ

ԻՂԻԹՈՒԵՐ 863, 888. տե՛ս ԻԼԻԹՈՒԵՐ, ԱՂՓ ԻՂԻԹՈՒԵՐ

ԻՂՈՒԹՈՒԵՐ 887. տե՛ս ԻԼԻԹՈՒԵՐ

ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ. տե՛ս ԴԱԻԻԹ ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ ԱԻԶՆԵՑԻ (ՕԶՆԵՑԻ), ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ

ԻՅՈՎԱԹԱՄ 918. տե՛ս ՅՈՎԱԹԱՄ

ԻՅՈՎԱՆՆԷՍ 922. տե՛ս ՅՈՎԱՆՆԷՍ

*ԻՆՃԻՃԵԱՆ. տե՛ս ՂՈՒԿԱՍ ԻՆՃԻՃԵԱՆ

ԻՈՆԻԱԹԷՍ 922. տե՛ս ՅՈՎՆԱԹԱՆ

ԻՈՆԻԱՍ 922. տե՛ս ՈՎՆԻԱՍ

ԻՈՎԱԿԻՄ

1. 922. տե՛ս ՅԱԿԻՄՈՍ

2. 919. տե՛ս ՅՈՎԱԿԻՄ

ԻՈՎԱՆՆԷՍ

1. տե՛ս ԲԱՆԵՐԵԳԷՍ ԻՈՎԱՆՆԷՍ

2. 922. տե՛ս ՅՈՎԱՆՆԷՍ

ԻՌՎՍԱԲԱԹ 917. տե՛ս ՅՈՎՍԱՓԱՏ
 ԻՌԻՂԻԱՆՈՍ 929. տե՛ս ՅՈՒԼԻԱՆՈՍ ԱՆ-
 ՑԱԻՈՐ
 ԻՌԻՍՏԻՆՈՍ 931
 ԻՊՈԿՐԱՏԷՍ 917
 ԻՍԱԱԿ 166. տե՛ս ԻՍԱՀԱԿ
 ԻՍԱՀԱԿ
 1. սուրբգրային 77, 111, 166, 271, 457, 913,
 1252-1253, 1267 (տե՛ս նաեւ ԻՍԱԱԿ)
 2. 517. տե՛ս նաեւ ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵԻ
 3. Քուճաճակերտի եպիսկոպոս 13
 ԻՍԱՅԻ 128
 ԻՍԱՔԱՐ 1231
 ԻՍԹԵՐ 686, 934
 ԻՍՄԱՅԷԼ
 1. Գառնոյ եպիսկոպոս 338
 2. սուրբգրային 396, 552, 829 (տե՛ս նաեւ ԻՍ-
 ՄԱՅԷԼ)
 ԻՍՐԱԷԼ
 1. Մեծ Կուէնից եպիսկոպոս 864 (տե՛ս նաեւ
 ԻՍՐԱՅԷԼ)
 2. Վաճառնոյ եպիսկոպոս 577
 3. Տալոց եպիսկոպոս 577
 ԻՍՐԱԻԴ 867. տե՛ս ԻՍՐԱՅԷԼ
 ԻՍՐԱԷԼ 577 (տե՛ս նաեւ ԻՍՐԱԷԼ)
 ԻՍՐԱՅԷԼ
 1. Մեծ Կուէնից եպիսկոպոս 795, 847-848,
 852-854, 864-869, 871, 878, 888-889, 891-
 894, 1284. տե՛ս ԱԲԱՍ, նաեւ՝ ԻՍՐԱԷԼ, ԻՍՐԱՅԷԼ
 2. ՊտղաՎանքի եպիսկոպոս 338
 3. սուրբգրային 27, 164, 199, 203-205
 4. 577. տե՛ս ԻՍՐԱԷԼ
 ԻՍՐԱՅԷԼ 842, 847-848, 852-854, 864-869, 871,
 878, 888-889, 891-894 (տե՛ս նաեւ ԻՍՐԱԷԼ,
 ԻՍՐԱԻԴ, ԻՍՐԱՅԷԼ Մեծ Կուէնից եպիս-
 կոպոս)
 ԻՐԱՆԵԱՆ 1227. տե՛ս ԵՐԱՆԵԱՆ
 ԻՐԱՆՔ. տե՛ս ՄԵԾ ԻՐԱՆՔ, ՄԵԾ ԿՈՂ-
 ՄԱՆՔ
 ԻՐԵՆԻՈՍ 221
 ԻՐԷԱՆՈՍ 935
 ԻՐԷՆԷՆՈՍ 940
 ԻՐՈՆ 680-682

*ԻԻԶԱԾԵԱՆ. տե՛ս ԿԱՐԷՆ ԻԻԶԱԾԵԱՆ
 ԻԻՂԻԹՈՒԷՐ 863. տե՛ս ԻԼԻԹՈՒԷՐ, ԱՂԾ
 ԻԻՂԻԹՈՒԷՐ
 ԻԻՐԻՊԻԴԷՍ 917

L

ԼԱԲԱՆ 77
 ԼԱԻՈԴԻԿԵՑԻ
 1. տե՛ս ԱՊՈՂԻՆԱՐԷՍ ԼԱԻՈԴԻԿԵՑԻ
 2. տե՛ս ԱՊՈՂՈՆ ԼԱԻՈԴԻԿԵՑԻ
 ԼԱԻՐԵՆՏԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ 1165
 ԼԵԻՈՆ
 1. Առաջին 466
 2. *ԽԱԶԻԿԵԱՆ 977-978, 1001, 1029, 1057
 3. Հոռոմի եպիսկոպոսապետ 6-7, 9, 12-14, 18,
 42 127, 133-134, 136, 138, 143, 145, 147-148,
 232, 301, 308, 310, 321, 325, 331, 338, 342,
 420, 540, 548, 551, 556-557
 3. 1130. տե՛ս ՂԵԻՈՆ
 ԼԻԲԷԱՑԻ. տե՛ս ՍԱԲԵԼԻՈՍ ԼԻԲԷԱՑԻ
 ԼԻԹՈՒԵՐ 890-891. տե՛ս ԻԼԻԹՈՒԵՐ
 ԼԻԿԵՅՈՆ 21. տե՛ս ԼԻԳԱԻՆԻՔ
 ԼԻԿԻԱՆԷՍ 464, 928, 946 (տե՛ս նաեւ ԼԻԿԻԱ-
 ՆՈՍ, ՂԻԿԻԱՆԷՍ)
 ԼԻԿԻԱՆՈՍ 548 (տե՛ս նաեւ ԼԻԿԻԱՆԷՍ)
 ԼԻԿՈՒՐԴՈՍ 549. տե՛ս ՂԻԿՈՒՐԴՈՍ
 ԼԻԻՍԻՆԻՈՍ 935
 ԼՈՒԿԻԱՆՈՍ 939. տե՛ս ԼՈՒԿԻՈՍ
 ԼՈՒԿԻՈՍ 939 (տե՛ս նաեւ ԼՈՒԿԻԱՆՈՍ,
 ԿՈՒԿԻԱՆՈՍ)

Խ

ԽԱԶՄԻՈԶԱՆ 511. տե՛ս ՌԱԶՄԻՈԶԱՆ
 ԽԱԼԱԹԵԱՆՑ 978, 899. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԽԱ-
 ԼԱԹԵԱՆՑ
 ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ. տե՛ս ՊՕՂՈՍ ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ
 ԽԱԶԵԱՆ ԱՌԱԽԵՂԵԱՆ 531
 *ԽԱԶԵՐԵԱՆ. տե՛ս ԼԵԻՈՆ ԽԱԶԵՐԵԱՆ
 ԽԱԶԻԿ 569
 *ԽԱԶԻԿԵԱՆ. տե՛ս ԼԵԻՈՆ ԽԱԶԻԿԵԱՆ
 ԽԱՐԽՈՒՈՒՆԻ. տե՛ս ՎԱՀԱՆ ԽԱՐԽՈՒ-
 ՈՒՆԻ

ԽՈՋՍՐՈՎ 1110. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ Բ. ՓԱՐՈՒԷԶ
 ԽՈՅ 933
 ԽՈՌԱԶԱՏ 812 (տե՛ս նաեւ ԽՈՌՈՒՍԱԶԱՏ, ԽՈՌՈՋԱՏ)
 ԽՈՌԵԱՄ 507, 510-512, 517, 519-521, 523-524 (տե՛ս նաեւ ԸՌԱԶՄԻՈՋԱՆ, ԽՈՌԵԵԱՄ, ԽՈՌԵՄ, ԽՈՌԷԱՄ, ԽՈՌԻԵԱՆ, ԽՈՌՐԵԱՄ, ԽՈՌԻԻԵԵԱՄ, ԾԱՀՎԱՐԱԶ, ԾԱՀՐ ՎԱՐԱԶ, ՌԱԶՄԻՈՋԱՆ)
 ԽՈՌԵԵԱՄ 511. տե՛ս ԽՈՌԵԱՄ
 ԽՈՌԵՄ 468-467, 507, 510, 517, 520 (տե՛ս նաեւ ԽՈՌԵԱՄ)
 ԽՈՌԵԱՆ 376. տե՛ս ԽՈՌԻԵԱՆ
 ԽՈՌԷԱՄ 524. տե՛ս ԽՈՌԵԱՄ
 ԽՈՌԻԱՆ 376. տե՛ս ԽՈՌԻԵԱՆ
 ԽՈՌԻԵԱՆ 376 (տե՛ս նաեւ ԽՈՌԵԱՆ, ԽՈՌԻԱՆ)
 ԽՈՌԻՍՈՌՈՒՆԻ 502. տե՛ս ԱՏԱՏ ԽՈՌԻՍՈՌՈՒՆԻ
 ԽՈՌՈՋԱՏ 812. տե՛ս ԽՈՌԱԶԱՏ
 ԽՈՌՈՒՍ ՈՐՄԻԶԳ 467, 524, 526 (տե՛ս նաեւ ՈՐՄԶԳ)
 ԽՈՌՈՒՍԱԶԱՏ 530 (տե՛ս նաեւ ԽՈՌԱԶԱՏ)
 ԽՈՌԻՐԵԱՄ 511. տե՛ս ԽՈՌԵԱՄ
 ԽՈՍՐՈՎ
 1. Ա. ԱՆՈՒԾԻՐՈՒԱՆ 467, 469-473, 475, 710, 932 (տե՛ս նաեւ ԱՆՈՒԾ ԸՌՈՒԱՆ, ԱՆՈՒԾԸՌՈՒԱՆ, ԱՆՈՒԾԸՌՎԱՆ)
 2. Ա. ՄԵԾ, ՔԱԶ 460-462, 475, 932, 998, 1001-1003, 1005
 3. ԱՆԶԵԻԱՑԻ 427
 4. Բ. ԿՈՏԱԿ 460, 463, 932, 1203
 5. Բ. ՓԱՐՈՒԷԶ 3, 20, 38, 357, 363, 376, 378-384, 386-388, 390, 393-395, 397, 451, 467, 469, 474-475, 477-482, 484-486, 488, 493-496, 501-505, 507-509, 512, 516-525, 536, 541-543, 575, 809, 932, 965-966, 973, 1053-1057, 1078, 1080, 1102, 1110-1111, 1118, 1122-1123, 1125 (տե՛ս նաեւ ԱՊՐՈՒԷԶ ԽՈՍՐՈՎ, ԽՈՋՍՐՈՎ, ՊԱՐԻԷԶ ԽՈՍՐՈՎ, ԶԱՄԲ ԽՈՍՐՈՎ)
 6. Գ. Հայոց արքայ 465
 7. Գ. Պարսից արքայ 467, 524
 8. Էրեց 338

9. *ԹՈՐՈՍԵԱՆ 570
 10. ԾՈՒՄ (ԾԸՆՈՒՄ) 332, 337, 499-500, 523, 526, 533, 535, 541, 552 (տե՛ս նաեւ ՍՄԲԱՏ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ)
 11. ՊԱՐԻԷԶ 347. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ Բ. ՓԱՐՈՒԷԶ
 12. ԶԱԻԻՏԵԱՆ 501, 526 (տե՛ս նաեւ ՎԱՐԱԶՏԻՐՈՑ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ)
 13. ՍԵՆԻՏԱՄ 506
 14. Վառնունաց տէր 494-495
 15. տե՛ս ՄԻՀՐԱՆ ԽՈՍՐՈՎ, ՅԵԶՈՒՏ ԽՈՍՐՈՎ, ՏԱՄ ԽՈՍՐՈՎ
 ԽՈՍՐՈՎԱՆՈՇ 825. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎԱՆՈՒՇ ԽՈՍՐՈՎԱՆՈՒՇ 825 (տե՛ս նաեւ ԽՈՍՐՈՎԱՆՈՇ)
 ԽՈՍՐՈՎԻԳՈՒՍՏՈՒՀԻ 1004. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎՈՒՀԻ
 ԽՈՍՐՈՎՇՆՈՒՄ 332 (տե՛ս նաեւ ՍՄԲԱՏ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ)
 ԽՈՍՐՈՎՈՒՀԻ 1003-1004 (տե՛ս նաեւ ԽՈՍՐՈՎԻԳՈՒՍՏՈՒՀԻ)
 ԽՈՐԱԿԱՆ 474
 ԽՈՐԵՆԱՑԻ 1164. տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ
 ԽՈՐԻՍՈՌՈՒՆԻ. տե՛ս ԱՏԱՏ ԽՈՐԻՍՈՌՈՒՆԻ, ԹԷՆԳՈՍ ԽՈՐԻՍՈՌՈՒՆԻ, ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԻՍՈՌՈՒՆԻ
 ԽՈՒԻԻԵԵԱՄ 512. տե՛ս ԽՈՌԵԱՄ
 ԽՈՒՐՍԱՆ. տե՛ս ԻԳԻԹ ԽՈՒՐՍԱՆ
 ԽՈՒՈՒՓԱՆՈՍ ՍԱՄՈՍԱՑԻ 951. տե՛ս ՀՌՈՒՓԱՆՈՍ

Ծ

ԾԻԾԱՌՆԻԿ 1119-1120 (տե՛ս նաեւ ԾԻԾԵՌՆԻԿ, ԾԻԾԸՌՆԷ, ԾԻԾՌՆԻԿ)
 ԾԻԾԵՌՆԻԿ 1119. տե՛ս ԾԻԾԱՌՆԻԿ
 ԾԻԾՌՆԻԿ 1119. տե՛ս ԾԻԾԱՌՆԻԿ
 ԾԻՀՆԱ 42
 *ԾՈՎԱԿԱՆ. տե՛ս ՆՈՐԱՅՐ ՊՈՂԱՐԵԱՆ

Կ

ԿԱԳԵՄ 906
 ԿԱԳՄՈՍ 454-455
 ԿԱԵՆ 874. տե՛ս ԿԱՀԵՂ

ԿԱՀԱԹ 439, 913	1007, 1018-1022, 1024, 1029-1030, 1037,
ԿԱՀԵՂ 856, 874 (տե՛ս նաև ԳԱՀԵՂ, ԿԱԵՆ, ԿԱՀԵՆ, ԿԱՅԵԱՆ, ԿԱՅԷՆ)	1042, 1047-1051, 1053, 1060-1063, 1065, 1074, 1078-1079, 1085-1086, 1088, 1096, 1099, 1107, 1111, 1113-1114, 1122, 1125- 1126, 1275-1276 (տե՛ս նաև ԿԱՐԱՊԷՏ)
ԿԱՀԵՆ 874. տե՛ս ԿԱՀԵՂ	
ԿԱՀԻԻՍՏՈՍ 912	ԿԱՐԱՊԷՏ 584. տե՛ս ԿԱՐԱՊԵՏ
ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՒԱՑԻ. տե՛ս ԱՆԱՆՈՒՆ ԿԱ- ՂԱՆԿԱՏՈՒԱՑԻ, ՄՈՎՍԷՍ ԴԱՍԽՈՒ- ՐԱՆՑԻ-ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՒԱՑԻ	*ԿԱՐԷՆ ԻԻԶԲԱԾԵԱՆ 451
ԿԱՂԱՐԲՈՍ 951	ԿԱՐԻԱՆՈՍ 462
ԿԱՂՆԻԿՈՍ 472	ԿԱՐԻՆՈՍ 462, 928, 945
ԿԱՄԲԻԾՈՅ 332 (տե՛ս նաև ԿԱՄՅԻԾՈՎ)	ԿԱՐՄԻՐՆ ՎԱՐԴԱՆ 468. տե՛ս ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ
ԿԱՄԲԻՍԻՈՍ 920. տե՛ս ԿԱՄԲԻՍԷՍ	ԿԱՐՈՍ 462, 945, 928 (տե՛ս նաև ԿԱՐԻՈՍ)
ԿԱՄԲԻՍԷՍ 920, 934 (տե՛ս նաև ԿԱՄԲԻ- ՍԻՈՍ)	ԿԱՐՊՈԿՐԱՏ 951 (տե՛ս նաև ԿԱՐՊՈԿՐԱՏ, ԿԱՐՊԿՐԱՏԻԱՆՈՍ)
ԿԱՄՅԻԾՈՎ 543 (տե՛ս նաև ԿԱՄԲԻԾՈՅ)	ԿԱՐՊԿՐԱՏԻԱՆՈՍ 951. տե՛ս ԿԱՐՊՈԿՐԱՏ ԿԱՐԻՈՍ 928. տե՛ս ԿԱՐՈՍ
ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ. տե՛ս ԶՈՒՐԱԿ ԿԱՄՍԱՐԱ- ԿԱՆ, ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ, ՆԵՐՍԵՀ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ, ՎԱՀԱՆ ՄԱ- ՄԻԿՈՆԵԱՆ, ՎԱՀԱՆ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ	ԿԱԽԱԴ 467. տե՛ս ԿԱԽԱՏ Բ ԿԱԽԱՏ
ԿԱՅԵԱՆ 865. տե՛ս ԿԱՀԵՂ	1. Ա. 6, 18, 466-467, 469-470, 475, 543, 932 2. Բ. 363, 371, 386, 393-396, 410, 467-469, 521- 524, 540, 932 (տե՛ս նաև ԿԱԽԱԴ)
ԿԱՅԵՆ 150, 246, 475, 489, 496, 513, 856, 861, 874 (տե՛ս նաև ԳԱՀԵՂ, ԿԱՀԵՂ, ԿԱՅԷՆ, ԿԱՅԻՆ)	ԿԵԴԱՐ 529
ԿԱՅԷՆ 475, 874. տե՛ս ԿԱՅԵՆ	ԿԵՂԵՍՏԻԱՆՈՍ 953
ԿԱՅԻԱՓԱ 440-441	ԿԵՍԱՐԱՑԻ. տե՛ս ԲԱՐՍԵՂ ԿԵՍԱՐԱՑԻ, ԳՐԻԳՈՐ ՆԷՈՅ ԿԵՍԱՐԱՑԻ, ԵԻՍԵԲԻՈՍ ԿԵՍԱՐԱՑԻ
ԿԱՅԻՆ 246, 489, 496. տե՛ս ԿԱՅԵՆ	ԿԵՐԻՆԹՈՍ 669, 938
ԿԱՅԻՆԱՆ 903, 905	ԿԵՐՂԻԻ 322. տե՛ս ԿԻԻՐԵՂ ԱՂԵՔՍԱՆԴ- ՐԱՑԻ
ԿԱՊԱԿ 931	ԿԵՐՊԵՐՈՍ 934
ԿԱՊՈԿՐԱՏ 951. տե՛ս ԿԱՐՊՈԿՐԱՏ	ԿԵՓԱՍ 1181
ԿԱՊՈՂՆԻԳԷՍ 941	*ԿԻՄ ՂԱՀՐԱՄԱՆԵԱՆ 364, 372, 582, 797
ԿԱՌՆԱՄ 461	ԿԻՊՐԱՑԻ. տե՛ս ԵՊԻՓԱՆ ԿԻՊՐԱՑԻ
ԿԱՍԻԱՆՈՍ 938	ԿԻՊՐԻԱՆՈՍ 443
ԿԱՏԻՑ 488. տե՛ս ԿՈՏԻՏ ԱՄԱՏՈՒՆԻ ԿԱՐ 931	ԿԻՏԻՍ 906
ԿԱՐԱԿԱԼԼԱ 927. տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ ԿԱ- ՐԱԿԱՂՈՍ	*ԿԻԻԼՊԷՆԿԵԱՆ. տե՛ս ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻԻԼ- ՊԷՆԿԵԱՆ
ԿԱՐԱԿԱՂՈՍ. տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ ԿԱՐԱ- ԿԱՂՈՍ	ԿԻԻՐԵՂ
ԿԱՐԱՊԵՏ	1. ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 42, 47, 83, 87, 137- 138, 158, 167, 193, 198, 210, 222, 245, 279, 294-295, 299, 306, 322-323, 325, 330, 542, 547, 551, 952-954, 1191 (տե՛ս նաև ԿԵՐ- ՂԻԻ, ԿԻԻՐԻՂՂՈՍ, ԿԻԻՐՂԻՈՍ, ԿԻԻՐ- ՂՈՍ, ԿԻԻՐՈՍ)
1. *ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՑ 417	
2. *ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ 45-46, 347, 1155, 1274	
3. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ 163, 279, 326, 584, 973, 984, 987, 992-993, 994-995, 1006-	

2. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑԻ 47, 63, 88, 235, 265, 312-314, 317-318, 585, 670-671, 948 (տե՛ս - անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ)
3. վաճառադր 1046, 1052 (տե՛ս անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ)
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ 1052. տե՛ս ԿԻՒՐՂԻՈՍ վաճառադր
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ 330 (տե՛ս անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ ԱՂԵՔԱՆԳՐԱՑԻ)
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ 1, 3, 6, 8, 10-11, 18-19, 145, 335, 338-339 (տե՛ս անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ, ԿԻՒՐՂԻՈՍ, ԿԻՒՐՂԻՈՍ)
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ 19. տե՛ս ԿԻՒՐՂԻՈՍ
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ 3, 6, 8, 339. տե՛ս ԿԻՒՐՂԻՈՍ
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ
1. Աղեքսանդրի եպիսկոպոս 953 (տե՛ս անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ ԱՂԵՔԱՆԳՐԱՑԻ)
  2. Երուսաղեմի եպիսկոպոս 950 (տե՛ս անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑԻ)
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ 322, 954 (տե՛ս անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ ԱՂԵՔԱՆԳՐԱՑԻ)
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ
1. Աղեքսանդրի եպիսկոպոս 967 (տե՛ս անալիզի ԿԻՒՐՂԻՈՍ ԱՂԵՔԱՆԳՐԱՑԻ)
  2. Պարսից թագաւոր 376, 919-920, 922-923, 925, 934
- ԿԻՒՐՂԻՈՍ 6, 8. տե՛ս ԿԻՒՐՂԻՈՍ
- ԿՂԱԻԴԻՈՍ 928. տե՛ս ԿՂԱԻԴԻՈՍ
- ԿՂԱԻԴԻՈՍ 926, 928, 937, 944 (տե՛ս անալիզի ԿՂԱԻԴԻՈՍ, ԿՂՕԴԻՈՍ)
- ԿՂԵԳՆԻՈՍ 420
- ԿՂԵՄԵՆՏՈՍ 545
- ԿՂԵՈՊԱՏՐ 935. տե՛ս ԿՂԵՈՊԱՏՐ
- ԿՂԵՈՎՊԱՏՐ 922 (տե՛ս անալիզի ԿՂԵՈՊԱՏՐ, ԿՂԵՈՊԱՏՐ)
- ԿՂԵՈՊԱՏՐ 685 (տե՛ս անալիզի ԿՂԵՈՎՊԱՏՐ)
- ԿՂԵՈՊԱՏՐ 922, 925, 935 (տե՛ս անալիզի ԿՂԵՈՊԱՏՐ, ԿՂԵՈՎՊԱՏՐ)
- ԿՂԵՈՎՊԱՏՐ 440 (տե՛ս անալիզի ԿՂԵՈՊԱՏՐ)
- ԿՂՕԴԻՈՍ 926, 937, 944. տե՛ս ԿՂԱԻԴԻՈՍ
- ԿՈՒՐԱՏՈՍ 679, 938
- ԿՈՋԵՌԵՆ. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿՈՋԵՌԵՆ
- ԿՈՋՄԱՍ 338
- ԿՈՂԱՐԲՈՍ 259, 951
- ԿՈՂԲԱՑԻ. տե՛ս ԵՋՆԻԿ ԿՈՂԲԱՑԻ
- ԿՈՄԻԴՈՍ 940. տե՛ս ԿՈՄՈՒԴՈՍ
- ԿՈՄԻՏԱՍ
1. ԱՂՑԵՑԻ 45-46, 312-322, 324-326, 345-346, 507, 512, 523, 1046, 1241 (տե՛ս անալիզի ՄԻՏԱՍ ԱՂՑԵՑԻ)
  2. Մամիկոնեից եպիսկոպոս 332 (տե՛ս անալիզի ԿՈՄԻՏԱՍ եպիսկոպոս)
  3. վաճառադր 1046 (տե՛ս անալիզի ԴՈՒՄԻԴԱՍ, ԿՈՒՄԻԴԱՍ)
- ԿՈՄՈՒԴՈՍ 927, 940 (տե՛ս անալիզի ԿՈՄԻԴՈՍ)
- ԿՈՆԱԿ 461
- ԿՈՆՍՏԱՆՏԻՆՈՍ 817. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՍ ԿՈՆՆԱԿ
1. Հայոց թագաւոր 931
  2. սպարապետ 462
- ԿՈՍՏԱ 464. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՍ
- ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՍ
1. Ա. 929, 947 (տե՛ս անալիզի ԿՈՍՏԱ, ԿՈՍՏԱՆԴԷՍ, ԿՈՍՏԱՆՏԱՍ, ԿՈՍՏԱՍ, ԿՈՍՏԱՆՏԱՍ)
  2. Բ. 468, 534-536, 553-554, 901 (տե՛ս անալիզի ԿՈՆՍՏԱՆՏԻՆՈՍ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ, ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ, ԿՈՍՏԱՆՏԱՍ, ԿՈՍՏԱՆՏԻԱՆՈՍ, ԿՈՍՏԱՆՏԻԱՍ, ԿՈՍՏԱՆՏԻՆ, ԿՈՍՏԱՍ, ԿՈՍՏՈՍ)
  3. 266, 464. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ Ա
  4. 464. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ Բ
  5. 558. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ Գ
- ԿՈՍՏԱՆԴԵՍ 468. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՍ
- ԿՈՍՏԱՆԴԷՍ
1. 947. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՍ Ա
  2. 464, 548. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ Ա
  3. 463. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ Բ
- ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆ 967. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ Գ
- ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ
1. Ա. ՄԵԾ 322, 326, 463-464, 471, 541-542, 546, 548, 550, 560, 669-671, 680, 837, 889, 901, 928-929, 946-948, 1006, 1030 (տե՛ս - անալիզի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՍ, ԿՈՍՏԱՆԴԷՍ, ԿՈՍՏԱՆԴԻՈՍ)
  2. 463-464, 851. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ Բ
  3. 931. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՍ Բ
  4. 931. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ Գ

ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ

- 1. 464. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ
- 2. 466. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ Գ

ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ

- 1. Ա. ՄԵԾ 671, 1277. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ Ա ՄԵԾ
- 2. Բ. 463, 670-671, 680 (տե՛ս նաև ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ, ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ, ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ, ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ, ԿՈՍՏԱՆՏԻՆՈՍ, ԿՈՍՏԱՆՏԻՆՈՍ, ԿՈՍՏԱՆՏԻՆՈՍ, ԿՈՍՏԱՆՏԻՆՈՍ)
- 3. Գ. 466, 468, 509, 511, 517, 519, 527, 531, 533-534, 931 (տե՛ս նաև ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ, ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ, ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ)
- 4. 468, 536-537, 539-540, 551, 553-556, 558, 563, 817, 832, 967-968. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ Բ
- 5. Դ. ՊՈԳՈՆԱՏՈՍ 558-559, 901, 968-969

ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ ԿՐՏԱԵՐ 929

ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ

- 1. 463. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ Ա
- 2. 548, 948. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ Բ

ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ 468. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ Բ

ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ 518, 670-671, 929. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ Բ

ԿՈՍՏԱՆՈՍ 928

ԿՈՍՏԱՆՏԱՍ 929. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ

ԿՈՍՏԱՆՏԻՆՈՍ

- 1. 571, 817. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ Բ
- 2. 947. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ Բ

ԿՈՍՏԱՆՏԻՆ 817. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ Բ

ԿՈՍՏԱՆՏԻՆՈՊՈԼԻՍԱՑԻ. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ԿՈՍՏԱՆՏԻՆՈՊՈԼԻՍԱՑԻ

ԿՈՍՏԱՆՏԻՆՈՍ 929. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ Բ

ԿՈՍՏԱՍ

- 1. որդի Կոստանդինոս Մեծի 464
- 2. 947. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ
- 3. 468, 533-534, 553. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ Բ

ԿՈՍՏԻ 464

ԿՈՍՏԻՈՍ 947

ԿՈՍՏՆԱՆՏԱՍ 929, 947. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ ԿՈՍՏՈՍ

- 1. որդի Կոստանդին Մեծի 947
- 2. 468. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆՌԱՆՈՍ

ԿՈՏԻՏ ԱՄԱՏՈՒՆԻ 488, 494-495 (տե՛ս նաև ԿԱՏԻՑ)

ԿՈՐՏՈՂԻՈՍ 935

ԿՈՒԱՌ 1025

ԿՈՒԶ. տե՛ս ՏԻՄՈԹԷՈՍ ԿՈՒԶ

ԿՈՒՄԻԴԱՍ 1046. տե՛ս ԿՈՄԻՏԱՍ

ԿՈՒՄԻՏԱՍ 12, 514, 516, 523, 541, 1046. տե՛ս - ԿՈՄԻՏԱՍ ԱՂՑԵՑԻ

ԿՈՒՄՐԻԿԻՈՍ 331. տե՛ս ԿՈՒՄՐՈՒԿԻՈՍ

ԿՈՒՄՐՈՒԿԻՈՍ 331 (տե՛ս նաև ԿՈՒՄՐՈՒԿԻՈՍ)

ԿՈՒՆԴ. տե՛ս ՍԱՐԳԻՍ ԿՈՒՆԴ

ԿՐԱԻՆԱՄՈՎՆ 770

ԿՐԱԻՆԻԿԷՍ 984, 998, 1026, 1031, 1045, 1064 (տե՛ս նաև ԿՐՕՆԻԿԷՍ, ԿՐՈՎՆԻԿԷՍ)

ԿՐՈՆՈՍ 914

ԿՐՈՎՆԻԿԷՍ 984. տե՛ս ԿՐԱԻՆԻԿԷՍ

ԿՐՕՆԻԿԷՍ 1031. տե՛ս ԿՐԱԻՆԻԿԷՍ

Յ

ՀԱԲԵՂԷ 951. տե՛ս ՀԱԲԷԼ

ՀԱԲԷԼ

- 1. երեց 951 (տե՛ս նաև ՀԱԲԵՂԷ)

- 2. սուրբգրային 53

ՀԱԲԻԲ 562

ՀԱԳԱՐԱՅ 552

ՀԱԳԱՐ 552

ՀԱՄԱԶԱՍՊ

- 1. սննդաման 1227
- 2. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 1278,
- 3. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 489, 558, 560, 562-563, 564, 820

ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆ 1227

ՀԱՄԱԿԱՐԷՆ 1109

ՀԱՄԱՄ 1122-1123,

*ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՔԵՆԴԵՐԵԱՆ 347

ՀԱՅԿ 451, 453-456, 901, 905, 931

ՀԱՅԿԱԿ 931

ՀԱՅԿԱԿ ՄԻԻՍ 931

ՀԱՅՐԱԿՂԻ 819 (տե՛ս նաև ՀԵՐԱԿԼ, ՀԵՐԱԿՂ)

ՀԱՐԱՄ 931

ՀԱՐՄԱՅ 454, 456

ՀԱՐՈՒՀԵԱ 916. տե՛ս ՍԱՐՈՒՀԷ

ՀԱՐՔԱՑԻ. տե՛ս ԴԱԻԻԹ ՀԱՐՔԱՑԻ

ՀԱՅՈՒՆԻ. տե՛ս ՎԱՐԴԱՆ ՀԱՅՈՒՆԻ	ՀԻՄԷՆՈՍ 944
ՀԱԽԱՆԱԿ 931	ՀԻՊԵՌ ԲՈՒՌԻՆԱԽՍ 776
ՀԵԼՈՒՄԱ 916. տե՛ս ՀԵՂՈՒՄ	ՀԻՊԷՐԻՊՈՍ ԲՈՍՊՈՐԱՑԻ 942
ՀԵՂԻ 77, 440, 915	ՀԻՊՈԿՐԱՏԷՍ 784
ՀԵՂԻԱՆՈՍ 944	ՀԻՊՈՂԻՏՈՍ 899, 902, 942 (տե՛ս նաև ՀԻՊ- ՊՈՂԻՏՈՍ, ՀԻՊՈՂԻՏԵԱՅ)
ՀԵՂԻՆԷ 867	ՀԻՊՈՂԻՏՈՍ 906. տե՛ս ՀԻՊՈՂԻՏՈՍ
ՀԵՂՈՒՄ 916 (տե՛ս նաև ՀԵԼՈՒՄԱ)	ՀԻՊՈՂԻՏԵԱՅ 52. տե՛ս ՀԻՊՈՂԻՏՈՍ
ՀԵՆՐԻԿ ՍԻԱԶԵԱՆ 347, 364, 373, 582, 797	ՀԻԻՐԿԻԱՆՈՍ 922-923, 935
ՀԵՐԱԿԼԷՍ 734 (տե՛ս նաև ՀԵՐԱԿՂԷՍ)	ՀՄԱՆԵԱԿ 499. տե՛ս ՀՄԱՅԵԱԿ ԱՊԱՀՈՒՆԻ
ՀԵՐԱԿԼ-ԻՈՍ	ՀՄԱՅԵԱԿ ԱՊԱՀՈՒՆԻ 499 (տե՛ս նաև ՀՄԱՆԵԱԿ)
1. կայսր 363, 371, 376, 379, 381, 386, 391, 393, 417, 419, 452, 469, 503, 509, 521, 523, 525, 527, 575, 581, 583, 821, 931, 973, 1101, 1118, 1122-1123, 1125, 1283 (տե՛ս նաև ԵՐԱԿ- ՂՈՍ, ՀԵՐԱԿԼՈՍ, ՓՂԱԽՈՍ ՀԵՐԱԿՂ)	ՀՈՄԵՐՈՍ 932, 1173, 1176, 1179, 1182, 1185, 1203, 1207, 1222, 1228
2. 533. որդի Երակյոս կայսեր	ՀՈՅ 931
3. 819. տե՛ս ՀԱՅՐԱԿՂ	ՀՈՅԻՄԱՆ 474
ՀԵՐԱԿԼՈՍ 509-510. տե՛ս ԵՐԱԿՂՈՍ, ՀԵ- ՐԱԿԼ-ԻՈՍ	ՀՈՌԱ 1025. տե՛ս ՀՈՌԷՆ
ՀԵՐԱԿՂԷՍ 757 (տե՛ս նաև ՀԵՐԱԿԼԷՍ)	ՀՈՌԵՆ 1025, 1035 (տե՛ս նաև ՀՈՌԵԱՅ)
ՀԵՐԱԿՂ-ԻՈՍ	ՀՈՌԵԱՅ 1025. տե՛ս ՀՈՌԷՆ
1. եպիսկոպոս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ 942	ՀՈՎԻԻՔ 933
2. կայսր 376, 379, 381, 386, 391, 393, 469, 488- 489, 503, 509-511, 517, 575, 583, 819, 821, 908, 932, 934, 966-967, 1101, 1118, 1122- 1123, 1125. տե՛ս ՓՂԱԽՈՍ ՀԵՐԱԿՂ (տե՛ս նաև ՀԵՐԱԿԼ-ԻՈՍ, ՀԱՅՐԱԿՂ)	ՀՈՎՈՒԻՆ 333
ՀԵՐԱՅ 757 (տե՛ս նաև ՀԵՐԷ)	ՀՈՒՔԵԼ 27, 813 (տե՛ս նաև ՌԱՔԵԼ)
ՀԵՐԱՊՈԼՍԵՑԻ 1271, 1273. տե՛ս ԱՆԱՍՏԱՍ ՀԵՐԱՊՈԼՍԵՑԻ	ՀՈՒԳԱՄԱՅ 907
ՀԵՐԷ 734 (տե՛ս նաև ՀԵՐԱՅ)	ՀՈՒՓՍԻՄԷ 45, 516, 805, 1276
ՀԵՐՄԱՊԱԻՂԻՍ 941	ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆՔ 945, 1046 (տե՛ս նաև ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆՔ)
ՀԵՐՈՂԷՍ 923-924, 937. տե՛ս ՀԵՐՈՎՂԷՍ	ՀՈՒՊ 617-618
ՀԵՐՈՂՈՏՈՍ 917	ՀՈՒՄԵԼԱՅ 381, 411. տե՛ս ՀՈՒՎՄԱՅԵ- ՂԵԱՅ
ՀԵՐՈՆԻՄՈՍ 440	ՀՈՒՄԷՂԱ 411
ՀԵՐՈՎՂԷՍ 119, 278-279, 305, 318, 331, 861, 923-924, 935-937,	ՀՈՒՎՄԱՅԵՂԵԱՅ 381, 411 (տե՛ս նաև ՀՈՒ- ՄԵԼԱՅ)
ՀԵՐՈՎՂԻԱՆՈՍ 1169	ՀՈՒԹ 167, 438-439, 790,
ՀԵԻՍԻՔԷՍ 945	ՀՈՒՓԱՆՈՍ 951 (տե՛ս նաև ԽՈՒՈՒՓԱՆՈՍ)
ՀԵՓԹԱՂԻՆԷ 1004 (տե՛ս նաև ԵՓԹԱՂԻ- ՆԷ)	ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆՔ 945, 1046. տե՛ս ՀՈՒՓՍԻ- ՄԵԱՆՔ
ՀԻԲԱ 42	ՀՐԱՀԱՏ 621
ՀԻԴՐԵԱՅ 933	ՀՐԱՆԴ 931
	*ՀՐԱԶ ԲԱՐԹԻԿԵԱՆ 590, 900, 902
	ՀՐԱԶԵԱՅ
	1. Հայկեան 931,
	2. որդի Սակդեմի 1004

ՀՐԱՏՐԻՆ ԴԱՏԱՆ 474. տե՛ս նաեւ ՀՐԱՏ-
ՐԻՆ ՏԱՏԱՆ
ՀՐԱՏՐԻՆ ՏԱՏԱՆ 474. տե՛ս նաեւ ՀՐԱՏ-
ՐԻՆ ԴԱՏԱՆ
ՀՕՐԱ 931

Ձ

ՋԱՄԱՍՊ 466 (տե՛ս նաեւ ՋԱՄԱՍԱ, ՋԱ-
ՄԱՍՊ)
ՋՈՐՈՓՈՐԵՑԻ. տե՛ս ՍԱՀԱԿ ՋՈՐՈՓՈՐԵՑԻ

Ղ

ՂԱԲԱԻՄ 907
ՂԱԲԱՆ 77
ՂԱԳՈՍ. տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՆՍ ՂԱԳՈՍ
ՂԱԶԱՐ
1. գրիչ 1130
2. սուրբգրայիմ 160, 232, 234-235, 241, 244,
246-247, 302. տե՛ս ՂԱԶԱՐՈՍ
3. վրաց եպիսկոպոս 13
4. 853-854, 862-863, 868, 890-892, 894. տե՛ս
ԵՂԻԱԶԱՐ կաթողիկոս
5. 996. տե՛ս ԵՂԻԱԶԱՐ ՆԻԻՍՏՐԱՑԻ
ՂԱԶԱՐՈՍ 234, 236, 244-245, 296, 299, 303,
1289, 1292 (տե՛ս նաեւ ՂԱԶԱՐ)
ՂԱԿԵԴՈՎՄԱՅԵՑԻ. տե՛ս ՂԻԿՈՒՐԳՈՍ
ՂԱԿԵԴՈՎՄԱՅԵՑԻ
*ՂԱՀՐԱՄԱՆԵԱՆ. տե՛ս ԿԻՄ ՂԱՀՐԱՄԱ-
ՆԵԱՆ
ՂԱՄԵՔ 875, 904 (տե՛ս նաեւ ՂԱՄԷՔ)
ՂԱՄԷՔ 875. տե՛ս ՂԱՄԵՔ
ՂԵԻՈՎՆ 958
ՂԵԴԱ 914. տե՛ս ՂԷԴԱ
ՂԵԻԻ 203-204, 439-441, 913, 916, 1263

ՂԵԻՈՆ
1. հայրապետ 954-957, 968-969 (տե՛ս նաեւ
ԼԵԻՈՆ, ՂԵԻՈՎՆ)
2. ՄԵԾ 930, 958-960, 1204 (տե՛ս նաեւ ՂԵ-
ԻՈՎՆ ՄԵԾ)
ՂԵԻՈՆԴ
1. *ԱԼԻԾԱՆ 591, 1273-1274
2. Կեսարու հայրապետ 546, 959, 981, 1007
3. 958. տե՛ս ՂԵԻՈՆ ՄԵԾ
4. 981. տե՛ս ՂԵԻՈՆԴԷՍ

ՂԵԻՈՆԴԵԱՆՔ 930
ՂԵԻՈՆԴԷՍ
1. հայր Որոզիմէսի 679, 941 (տե՛ս նաեւ ՂԵ-
ԻՈՆՏԷՍ)
2. հայրապետ 981, 1006-1008 (տե՛ս նաեւ ՂԵ-
ԻՈՆԴ, ՂԵԻՈՆԴԷՍ)
ՂԵԻՈՆՏԷՍ 679, 941. տե՛ս ՂԵԻՈՆԴԷՍ Որո-
զիմէսի հայր
ՂԵԻՈՆԴԻԷՍ 981. տե՛ս ՂԵԻՈՆԴԷՍ հայրա-
պետ
ՂԵԻՈՎՆ 954
ՂԵՂՈՎՆ
1. ՄԵԾ 930, 958-959. տե՛ս ՂԵԻՈՆ ՄԵԾ
2. ՓՈՔՐ 930
ՂԻԿԻԱՆԷՍ 928. տե՛ս ԼԻԿԻԱՆԷՍ
ՂԻԿՈՒՐԳՈՍ ՂԱԿԵԴՈՎՄԱՅԵՑԻ 549, 914
ՂԻՄԻՆԴՈՍ 1041 (տե՛ս նաեւ ԸՂԻՄԻՆ-
ԴՈՍ)
ՂԻՆՈՍ 937
ՂՈՎՏ 37, 284, 552
ՂՈՒԴ 908
ՂՈՒԴԻԻՄ 907
ՂՈՒԹԱՐԻՍ 309
ՂՈՒԿԱՍ
1. աւետարանիչ 29, 92, 131, 172, 234, 257,
316-317, 438-439, 671, 685, 791, 993
2. գրիչ 1130, 1143
3. *ԻՆՃԻՃԵԱՆ 1273
ՂՈՒԿԵՆՍ 926. տե՛ս ՂՈՒԿԻՈՍ
ՂՈՒԿԻԱՆՈՍ 945
ՂՈՒԿԻՈՍ 926 (տե՛ս նաեւ ՂՈՒԿԵՆՍ)
ՂՈՒԿԻՓԵՐԷ 234
ՂՈՒՆԿԻԱՆՈՍ 395, 397, 850

Ճ

ՃԵՄԲԱԿՈՒՐ 461. տե՛ս ՃԵՆԲԱԿՈՒՐ
*ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ. տե՛ս ՍԱՀԱԿ ՃԵՄՃԵ-
ՄԵԱՆ
ՃԵՄՆԲԱԿ 461. տե՛ս ՃԵՆԲԱԿՈՒՐ
ՃԵՄՆԲԱԿՈՒՐ 461. տե՛ս ՃԵՆԲԱԿՈՒՐ
ՃԵՆԲԱԿՈՒՐ 461, 799 (տե՛ս նաեւ ՃԵՄԲԱ-
ԿՈՒՐ ՃԵՄՆԲԱԿ, ՃԵՄՆԲԱԿՈՒՐ)
ՃԵՊԵՏՈՒԽ 502

Մ

ՄԱԳԳԱՂԵՆԱՑԻ. տե՛ս ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳ-
ԳԱՂԵՆԱՑԻ

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ. տե՛ս ԳԷՈՐԳ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ,
ԳՐԻԳՈՐ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ, ԹԷՈՒԴՈՐՈՍ
ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ, ՄԵՍՐՈՊ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ
ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ

ՄԱԳՆՈՍ 680, 948

ՄԱԳՐԵՍՈՍ 552. տե՛ս ԳԷՈՐԳ ՄԱԳԻՍ-
ՐՈՍ

ՄԱԳՐԻՍՈՍ 552-553. տե՛ս ԳԷՈՐԳ ՄԱ-
ԳԻՍՏՐՈՍ

*ՄԱԹԵԻՈՍԵԱՆ. տե՛ս ԱՐՏԱԾԷՍ ՄԱԹԵ-
ԻՈՍԵԱՆ

ՄԱԹԷՈՍ

1. ձեռագրի պատմության պատյը 310
2. սուրբգրային 123, 317
3. 541. տե՛ս ՄԱՏԹԷՈՍ Էպիսկոպոս

ՄԱԹՈՍ 311

ՄԱԹՈՒՍԱՂԱՅ

1. սենտրոպոլիտ 415, 417, 419, 581, 583, 1241
2. սուրբգրային 903-904

ՄԱԺԱՆ 915

ՄԱԺԴՈՑ 139. տե՛ս ՄԱԾՏՈՑ

ՄԱԼԽԱՍԵԱՆՑ. տե՛ս ԱՏԵՓԱՆՆՈՍ ՄԱԼ-
ԽԱՍԵԱՆՑ

ՄԱԿԱԲԷՈՍ 922 (տե՛ս նաև ՄԱԿԱԲՈՍ)

ՄԱԿԱԲՈՍ 922. տե՛ս ՄԱԿԱԲԷՈՍ

ՄԱԿԱՐ

1. էպիսկոպոս 968
2. հայրապետ 669-670, 947, 962-963 (տե՛ս -
նաև ՄԱԿԱՐԻՈՍ)
3. վանահայր 1046

ՄԱԿԱՐԻՈՍ 670, 947. տե՛ս ՄԱԿԱՐ հայրա-
պետ

ՄԱԿԵԴՈՆ 42, 84, 308-309, 330, 419, 929, 949
(տե՛ս նաև ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՍ, ՄԱԿԵԴՈՎՆ)

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՍ 308. տե՛ս ՄԱԿԵԴՈՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱ-
ԿԵԴՈՆԱՑԻ

ՄԱԿԵԴՈՎՆԱՑԻ 799. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ
ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ

ՄԱԿԵԴՈՎՆ 949. տե՛ս ՄԱԿԵԴՈՆ

ՄԱԿԻՏՈՍ 945. տե՛ս ՏԱԿԻՏՈՍ

ՄԱԿՐԻԱՆՈՍ 927, 941 (տե՛ս նաև ՄԱՐԿԻԱ-
ՆՈՍ)

ՄԱՀԿԱՆԱԲԵՐԴ 900

ՄԱՀՄԱԴ 868. տե՛ս ՄԱՀՄԵՏ

ՄԱՀՄԱՏ 868. տե՛ս ՄԱՀՄԵՏ

ՄԱՀՄԵԴ 1123. տե՛ս ՄԱՀՄԵՏ

ՄԱՀՄԵՏ 527, 868, 1123 (տե՛ս նաև ՄԱՀ-
ՄԱԴ, ՄԱՀՄԱՏ, ՄԱՀՄԵԴ, ՄԱՀՄԷՏ)

ՄԱՀՄԷԴ ՈՍՏԻԿԱՆ 1283

ՄԱՀՄԷՏ 528. տե՛ս ՄԱՀՄԵՏ

ՄԱՂԱՂԱՅԵՂ 903. տե՛ս ՄԱՂԱՂԱՅԷԼ

ՄԱՂԱՂԱՅԷԼ 903-904 (տե՛ս նաև ՄԱՂԱ-
ՂԱՅԵՂ, ՄԱՂԱՂԻԷԼ)

ՄԱՂԱՔԻԱ

1. սուրբգրային 27, 919 (տե՛ս նաև ՄԱՂԱ-
ՔԻԱՍ)
2. *ՕՐՄԱՆԵԱՆ 338, 570, 1274

ՄԱՂԱՔԻԱՍ 919. տե՛ս ՄԱՂԱՔԻԱ սուրբգ-
րային

ՄԱՄԱԿ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 488, 494-495

ՄԱՄԲՐԵ 76. տե՛ս ՄԱՄԲՐԷ սուրբգրային

ՄԱՄԲՐԷ

1. սուրբգրային 76 (տե՛ս նաև ՄԱՄԲՐԵ)
2. վԵՐԾԱՆՈՂ 1142

ՄԱՄԷ. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՄԷ

ՄԱՄԷՈՐԴԻ 942. տե՛ս ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱ-
ՄԷ

ՄԱՄԻԿ 461 (տե՛ս նաև ՄԱՄԻԿՈՆ)

ՄԱՄԻԿՈՆ 461. տե՛ս ՄԱՄԻԿ

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՅՆ 482. տե՛ս ՄՈՒԾԵՂ ՄԱ-
ՄԻԿՈՆԵԱՆ

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ. տե՛ս ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՄԱՄԻ-
ԿՈՆԵԱՆ, ՄԱՄԱԿ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ,
ՄՈՒԾԵՂ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, ՎԱՀԱՆ ՄԱ-
ՄԻԿՈՆԵԱՆ, ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈ-
ՆԵԱՆ, ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆՔ 332, 460, 470, 473, 541, 556,
558, 562-564, 973, 975, 1027, 1045, 1047,
1101, 1121, 1126, 1277

ՄԱՄԻԿՈՆԷԻՑ

1. ազգ 461
2. տոհմ 451, 831

3. ՏՈՒՆ 468, 985, 994, 1052, 1055, 1078, 1102, 1121, 1125 (տե՛ս նաեւ ՄԱՄԿՈՆԵԱՆ)
- ՄԱՄԿՈՆԵԱՆ 1055. տե՛ս ՄԱՄԻԿՈՆԷԻՑ ՏՈՒՆ
- ՄԱՄՈՒԵՍՏԱՑԻ. տե՛ս ԹԷՈՒԴՈՐՈՍ ՄԱՄՈՒԵՍՏԱՑԻ
- ՄԱՄՍՈՒԵՍՏԱՑԻՔ 952, 954
- ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ
- ՄԱՅՐԱԳՈՎԵՑԻ 355, 417. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ
- ՄԱՅՐԱԳՈՒՄԱՑԻ 355, 1241. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ
- ՄԱՅՐԱԳՈՒՄԵՑԻ 355. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ
- ՄԱՅՐԱՍԷՐ. տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՈՍ ՄԱՅՐԱՍԷՐ
- ՄԱՆԱՂԱՅՔ 555
- ՄԱՆԱՅԺ 1203, 1277
- ՄԱՆԱՅՆ 1179
- ՄԱՆԱՆ 1227-1229
- *ՄԱՆԱՆԴԵԱՆ. տե՛ս ՅԱԿՈՒՐ ՄԱՆԱՆԴԵԱՆ
- ՄԱՆԱՆՈՅԾ 1179, 1227-1228 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆԱՆՈՒԾ, ՄԱՆՈՅԾ)
- ՄԱՆԱՆՈՒԾ 1228. տե՛ս ՄԱՆԱՆՈՅԾ
- ՄԱՆԱՍԷ
1. Էպիսկոպոս 337, 342
  2. սուրբգրային 914-915, 918, 922 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆԱՍԻՍ)
- ՄԱՆԱՍԻՍ 922. տե՛ս ՄԱՆԱՍԷ սուրբգրային
- ՄԱՆԳԼԵԱՑ 13. տե՛ս ՄԱՆԳՂԵԱՑ
- ՄԱՆԳՆՈՍ 948, 1123 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆԿՆՈՍ)
- ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ
- ՄԱՆԴՂԵԱՑ 13. տե՛ս ՄԱՆԳՂԵԱՑ
- ՄԱՆԷԺ 1153
- ՄԱՆԻ 42, 143, 145, 233, 308, 309, 331
- ՄԱՆԻԹ 1227
- ՄԱՆԿՆՈՍ 1123. տե՛ս ՄԱՆԳՆՈՍ
- ՄԱՆՈՅԾ 1228. տե՛ս ՄԱՆԱՆՈՅԾ
- ՄԱՆՈՒԷ 915
- ՄԱՆՈՒԷԼ
1. աճեք Սմբատայ ասպետի 552
  2. ԱՊԱՀՈՒՆԻ 499
  3. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ 492
  4. մագիստրոս 553
  5. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 494
  6. 1229. տե՛ս ՄԱՆՈՒԷՂ
- ՄԱՆՈՒԷՂ 1227, 1229 (տե՛ս նաեւ ՄԱՆՈՒԷԼ)
- ՄԱՇԴՈՑ 10, 139, 145, 1208. տե՛ս ՄԱՇՏՈՑ
- ՄԱՇԹՈՑ 800. տե՛ս ՄԱՇՏՈՑ
- ՄԱՇՏՈՑ 10, 45, 139, 145, 775, 800-802, 837, 849, 853, 855, 951 (տե՛ս նաեւ ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ, ՄԱՇԴՈՑ, ՄԱՇԹՈՑ, ՄԱՍՐՈՊ)
- ՄԱՍՓՈՒՐ 310
- ՄԱՍՐՈՊ 951. տե՛ս ՄԱՇՏՈՑ
- ՄԱՏԱԴԻՈՍ 949
- ՄԱՏԹԱՆԱՅ 440
- ՄԱՏԹԷՈՍ
1. աւետարանիչ 47, 165, 257, 259, 274, 438-439, 685, 791, 1289
  2. Էպիսկոպոս 21, 541
- ՄԱՐ ՄԱՌ 1125. տե՛ս ՄԱՐ ՄԱՌԱ
- ՄԱՐ ՄԱՌԱ 1125 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐ ՄԱՌ)
- ՄԱՐԱԲԱ ՄԾՈՒՐՆԱՑԻ 453 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԱԲԱՅ)
- ՄԱՐԱԲԱՅ 453. տե՛ս ՄԱՐԱԲԱ ՄԾՈՒՐՆԱՑԻ
- ՄԱՐԳԱՐ 1130, 1192
- ՄԱՐԴՊԵՏԱԿԱՆ. տե՛ս ԹԷՈՒԴՈՐՈՍ ՄԱՐԴՊԵՏԱԿԱՆ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՐԴՊԵՏԱԿԱՆ
- ՄԱՐԹԱ 236, 248, 437, 440, 444, 686
- ՄԱՐԻԱՄ
1. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ 12, 18, 26, 32, 34, 42, 49, 86, 88-90, 92-95, 97-99, 105-107, 110-115, 120-123, 126-127, 129-130, 133, 135, 137-140, 161, 166-168, 173-174, 194-196, 210-211, 221-223, 236, 260, 290, 309-310, 318, 321, 323-324, 329-330, 349, 351, 420, 429, 437, 439-440, 445, 544, 547, 551, 686, 952-953,

- 962, 966, 1048, 1052, 1079, 1152, 1239, 1241, 1258, 1264-1268
2. կիճ Գրիգոր Լուսաւորչի 1005
3. ԿՂԷՈՎՊԱՅ 440
4. ՄԱԳԴԱՂԵՆԱՅԻ 685
- ՄԱՐԻՆ 954
- ՄԱՐԿԵՂԱՍ 997. տե՛ս ՄԱՐԿԵՂԷԱՍ
- ՄԱՐԿԵՂԵԱՍ 997. տե՛ս ՄԱՐԿԵՂԷԱՍ
- ՄԱՐԿԵՂԷԱՍ 996-997 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԿԵՂԱՍ, ՄԱՐԿԵՂԵԱՍ, ՄԱՐԿԵՂԻՍ)
- ՄԱՐԿԵՂԻՍ 996. տե՛ս ՄԱՐԿԻՒՂԱՍ
- ՄԱՐԿԵՂՈՍ 331
- ՄԱՐԿԷՈՆ 308. տե՛ս ՄԱՐԿԻՈՆ
- ՄԱՐԿԻԱՆՈՍ
1. կալսր 18, 321, 326, 466, 541-542, 548, 930, 955, 958-959, 964
  2. 927, 941. տե՛ս ՄԱԿՐԻԱՆՈՍ
  3. 926. տե՛ս ՄԱՐԿՈՍ ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ
  4. 548. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ
- ՄԱՐԿԻՆՈՍ 967. տե՛ս ՄԱՐՏԻՆՈՍ
- ՄԱՐԿԻՈՆ 42, 123, 143, 145, 233, 257, 308-309, 331, 938, 940-941, 951, 1245 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԿԻՍ, ՄԱՐԿԻՈՎՆ)
- ՄԱՐԿԻՍ 309. տե՛ս ՄԱՐԿԻՈՆ
- ՄԱՐԿԻՈՎՆ 938, 940-941. տե՛ս ՄԱՐԿԻՈՆ
- ՄԱՐԿԻՒՂԱՍ 996. տե՛ս ՄԱՐԿԵՂԷԱՍ
- ՄԱՐԿՈՍ
1. ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ 926, 939 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԿԻԱՆՈՍ 3., ՄԱՐԿՈՒՍ ԱԻՐԵԼԻՈՒՍ ԱՆՏՈՆԻՆՈՒՍ)
  2. աւետարանիչ 257, 317, 391, 936, 1118, 1204
  3. ոմն 960
  4. վաճառաւոր 1046. տե՛ս ՄԱԿԱՐ
- ՄԱՐԿՈՒԱՐՏ. տե՛ս ՅՈՋԵՖ ՄԱՐԿՈՒԱՐՏ
- ՄԱՐԿՈՒՍ ԱԻՐԵԼԻՈՒՍ ԱՆՏՈՆԻՆՈՒՍ 926. տե՛ս ՄԱՐԿՈՍ ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ
- ՄԱՐՈՒԹԷ 310
- ՄԱՐՍԵԱԿ 457
- ՄԱՐՏԻՍՈՍ 968. տե՛ս ՄԱՐՏԻՆՈՍ
- ՄԱՐՏԻՆԷ ԱԻԳՈՍՏԵԱՅ 533-534 (տե՛ս - նաեւ ՄԱԻՐԻՆԵԱՅ)
- ՄԱՐՏԻՆՈՍ 967-968 (տե՛ս նաեւ ՄԱՐԿԻՆՈՍ, ՄԱՐՏԻՍՈՍ)
- ՄԱԻԻԱՍ 538-539, 556, 558-559, 564
- ՄԱԻՐԻԱՆՈՍ 563 (տե՛ս նաեւ ՄՈՒՐԻԱՆՈՍ)
- ՄԱԻՐԻԿ 337, 467, 469, 474, 478, 482, 486-487, 490-491, 503-504, 507-510, 517, 525, 594, 597, 931, 965-966, 1053-1055, 1057 (տե՛ս նաեւ ՄՈՒՐԻԿ, ՄՕՐԻԿ)
- ՄԱԻՐԻՆԵԱՅ 533. տե՛ս ՄԱՐՏԻՆԷ ԱԻԳՈՍՏԵԱՅ
- ՄԱՔԱՍՆ 1177. տե՛ս ՄԱՔԱԻՈՆ
- ՄԱՔԱԻՈՆ 1177 (տե՛ս նաեւ ՄԱՔԱՍՆ, ՄԱՔԱԻ, ՄԱՔՍՈՆ)
- ՄԱՔԱԻ 1177. տե՛ս ՄԱՔԱԻՈՆ
- ՄԱՔՄԻՍՈՍ 967. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՈՍ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅ
- ՄԱՔՈՎՏՐԻ 444
- ՄԱՔՍԵՆՏԻԱՆՈՍ 928
- ՄԱՔՍԻԱՆՈՍ
1. 942. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ Ա
  2. 993. տե՛ս ՍԻՄԱՔՈՍ
- ՄԱՔՍԻՄԷԱՆՈՍ 946. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ Բ
- ՄԱՔՍԻՄԷՈՍ 956 (տե՛ս նաեւ ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ)
- ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ
1. Ա. 927, 942
  3. Բ. 463, 548, 928, 946 (տե՛ս նաեւ ՄԱՔՍԻՄԷԱՆՈՍ)
  2. հայրապետ 953, 955. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԷՈՍ, ՄԱՔՍԻՄԻՈՍ
  4. 463. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՆՏՈՍ
- ՄԱՔՍԻՄԻՂԱ 920
- ՄԱՔՍԻՄԻՆ 946 (տե՛ս նաեւ ՄԱՔՍԻՍՈՍ)
- ՄԱՔՍԻՄԻՆՏԷՍ 946. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՆՏՈՍ
- ՄԱՔՍԻՄԻՆՏՈՍ 463, 548 (տե՛ս նաեւ ՄԱՔՍԻՄԻՆՏԷՍ, ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ, ՄԱՔՍԻՄՈՍ, ՄԱՔՍԻՆՏԷՍ)
- ՄԱՔՍԻՄԻՈՍ
1. հայրապետ 119, 953, 955-956 (տե՛ս նաեւ ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ, ՄԱՔՍԻՄԻՍ, ՄԱՔՍԻՄԻՈՍ)
  2. փիլիսոփայ 967. տե՛ս ՄԱՔՍԻՍՈՍ
- ՄԱՔՍԻՄԻՍ 944. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՈՍ

ՄԱՔՍԻՄՈՍ

- 1. հայրապետ 955. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄՈՍ
- 2. փիլիսոփայ 967-968 (տե՛ս նաև ՄԱՔՍԻՄՈՍ, ՄԱՔՍԻՆՈՍ)
- 3. 946. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՆ
- 4. 928. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՆՏՈՍ

ՄԱՔՍԻՆՈՍ 968. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄՈՍ

ՄԱՔՍԻՆՏԷՍ 946. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԻՆՏՈՍ

ՄԱՔՍՈՆ 1177. տե՛ս ՄԱՔԱԻՈՆ

ՄԵԴՈՒԼԱՑԻ 87

ՄԵԺԵԺ 525. տե՛ս ՄԺԵԺ ԳՆՈՒՆԻ

ՄԵԼԻՍԱԻԷ 552

ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿ 229, 331

ՄԵԾԿՈՂՄԱՆՔ 346. տե՛ս ՄԵԾ ԿՈՂՄԱՆՔ

ՄԵՂԻԱՆՈՍ 928

ՄԵՂԻՏՈՍ 917, 938, 950 (տե՛ս նաև ՄԵՂԻՏԷՍ)

ՄԵՂՈՂԷՍ 940

ՄԵՂՏԵՍ 1025. տե՛ս ՄԵՂՏԷՍ

ՄԵՂՏԻՍ 1025. տե՛ս ՄԵՂՏԷՍ

ՄԵՂՔԻ 440

ՄԵՆԱՆԴՐԷ 993. տե՛ս ՄԵՆԱՆԴՐՈՍ

ՄԵՆԱՆԴՐՈՍ 938, 993 (տե՛ս նաև ՄԵՆԱՆԴՐԷ)

ՄԵՍԱԿԷՍ 1016 (տե՛ս նաև ՄԵՍՏԱԿԷՍ, ՄԵՏԱԿԷՍ)

ՄԵՍՏԱԿԷՍ 1016. տե՛ս ՄԵՍԱԿԷՍ

ՄԵՍՏՐԱՑԻՄ 907 (տե՛ս նաև ՄԵՍՏՐԵՄ)

ՄԵՍՏՐԵՄ 907. տե՛ս ՄԵՍՏՐԱՑԻՄ

ՄԵՍՐՈՔ 138, 803, 951. տե՛ս ՄԱԾՏՈՑ

ՄԵՍՐՈՊ

- 1. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ (Մազիստրոս) 4, 323, 900
- 2. 799-800, 803. տե՛ս ՄԱԾՏՈՑ

ՄԵՍՐՈՎՔ 799, 951. տե՛ս ՄԱԾՏՈՑ

ՄԵՍՐՈՎՊ 795, 799. տե՛ս ՄԱԾՏՈՑ

ՄԵՍՐՕՊ 799, 803. տե՛ս ՄԱԾՏՈՑ

ՄԵՏԱԿԷՍ 1016. տե՛ս ՄԵՍԱԿԷՍ

ՄԵՐՐԻ. տե՛ս ԱՐԻՍՏԻԴԷՍ ՄԵՐՐԻ

ՄԵՐԸԵԻԱՆԴԱԿ. տե՛ս ՎԱՀՐԱՄ ՄԵՐԸԵ-

ԻԱՆԴԱԿ

ՄԷՄՆՈՍ 953

ՄԷՐՋԱՆ 310

ՄԺԵԺ ԳՆՈՒՆԻ 525, 527 (տե՛ս նաև ՄԺԺԵԺ, ՄԺԷԺ)

ՄԺԷԺ 525. տե՛ս ՄԺԵԺ ԳՆՈՒՆԻ

ՄԻՀՐ

- 1. դիցաճյուղ 480
- 2. եպիսկոպոս 581, 583 (տե՛ս նաև ՄԻՐԸ)

ՄԻՀՐԱՆ

- 1. զօրավար 923, 1056-1057, 1063, 1065-1069, 1071-1075, 1077-1078, 1080-1081
- 2. խոսրոպ 1106. տե՛ս ՄԻՀՐԽՈՍՐՈՎ
- 3. ՄԻՀՐԵԻԱՆԴԱԿ 471, 473 (տե՛ս նաև ԳՈՂՈՆ ՄԻՀՐԱՆ, ՄԻՐԸԱՆ, ՄԻՐԸԵԱՆ)

ՄԻՀՐԵԻԱՆԴԱԿ 471, 473 (տե՛ս նաև ԳՈՂՈՆ ՄԻՀՐԱՆ, ՄԻՐԸԱՆ, ՄԻՐԸԵԱՆ)

ՄԻՀՐԱՆԵԱՆՆԵՐ 795

ՄԻՀՐԴԱՏԵԱՆՑ. տե՛ս նաև ԹԱԴԷՈՍ ՄԻՀՐԴԱՏ ՏԷՐ-ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ ՄԻՀՐԴԱՏԵԱՆՑ

ՄԻՀՐԵԻԱՆԴԱԿ. տե՛ս ՄԻՀՐԱՆ ՄԻՀՐԵԻԱՆԴԱԿ, ՎԱՀՐԱՄ ՄԻՀՐԵԻԱՆԴԱԿ

ՄԻՀՐԽՈՍՐՈՎ 1106-1107 (տե՛ս նաև ՄԻՀՐԱՆ ԽՈՍՐՈՎ)

ՄԻՀՐՈՒ 498

ՄԻՆԱՍ 1192

ՄԻՆՈՍ 934

ՄԻՆՈՏԱԻՐՈՍ 934

ՄԻՐԸ 583. տե՛ս ՄԻՀՐ

ՄԻՐԸԱՆ 471. տե՛ս ՄԻՐԸԱՆ ՄԻՀՐԵԻԱՆԴԱԿ

ՄԻՐԸԵԱՆ 471. տե՛ս ՄԻՐԸԱՆ ՄԻՀՐԵԻԱՆԴԱԿ

ՄԻՔԱՑԷԼ 338

ՄԻՔԵԷ 121, 154, 917-918 (տե՛ս նաև ՄԻՔԷ ՄՈՐՍՏԱՑԻ, ՄԻՔԻԱ)

ՄԻՔԷ ՄՈՐՍՏԱՑԻ 918. տե՛ս ՄԻՔԵԷ

ՄԻՔԻԱ 121, 154. տե՛ս ՄԻՔԵԷ

ՄԽԻԹԱՐ

- 1. Ամարասի եպիսկոպոս 3, 21, 37
- 2. ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆ 581, 583-584
- 3. ԱՆԵՑԻ 452
- 4. ԳՕԾ 4, 569-570
- 5. ՍԵՐԱՍՏԱՑԻ 325
- 6. Վարդապետ 570

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ. տե՛ս ԱԲԷԼ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

ՄԾԲԵՆԱՑԻ. տե՛ս ԲԱՐԾՈՒՄԱ ՄԾԲԵՆԱՑԻ
 ՄԾՈՒՐՆԱՑԻ. տե՛ս ՄԱՐԱԲԱ ՄԾՈՒՐՆԱՑԻ

ՄԿՐՏԻՉ

1. *ԱՂԱԽՆՈՒՆԻ 1273
2. *ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆ 1273
3. *ԷՄԻՆ 364, 367, 372, 395, 397, 414, 417, 797, 803, 805, 810, 822, 850, 857, 860, 862, 870, 1130
4. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ

*ՄԿՐՏՉԵԱՆ. տե՛ս ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ, ԳԱԼՈՒՍ ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ

*ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ. տե՛ս ԱՍԱՏՈՒՐ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

ՄՈԳԵՍՏՈՍ 512, 514. տե՛ս ՄՈԳԵՍՏՈՍ
 ՄՈԳԵՍՏՈՍ 45, 512, 514 (տե՛ս նաև ՄՈԳԵՍՏՈՍ)

ՄՈԿԱՑԻ. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ՄՈԿԱՑԻ

ՄՈՆՏԱՆՈՍ 331, 940

ՄՈՍԱՄԲ-ՄԱՍՏ 529. տե՛ս ՄԱԲՍԱՄ

ՄՈՍՈՔ 906, 908

ՄՈՎԱԲ 552, 860

ՄՈՎՍԷՍ

1. աճձաճաճ 427, 1219, 1224
2. ԴԱՍԽՈՒՐԱՆՑԻ (ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՒԱՑԻ) 3-4, 346-348, 363-364, 371-373, 376, 581-582, 795-798, 848, 861, 890, 1274
3. ԵՂԻՎԱՐԴԵՑԻ 3, 6, 14, 45, 342, 356-357, 491, 498, 965, 1046 (տե՛ս նաև ՄՈՒՍԷՍ)
4. Խոռխոռուճաճ էպիսկոպոս 21, 338
5. ԽՈՐԵՆԱՑԻ 427-428, 459-460, 589-590, 899, 901, 903, 910, 951, 974, 1191-1192
6. Աստուակ 808-809
7. ՍԻՆԵՑԻ 427-428
8. սուրբգրային 29, 56, 66, 69, 77, 101, 118, 122, 128, 131, 152, 156, 179-180, 198, 203-205, 235, 255, 258, 272, 274-275, 279, 291, 301, 303, 306, 312, 317, 357, 397, 406, 413, 431-432, 434, 438-439, 445, 515, 528, 552, 677-679, 715, 750, 774, 790, 911-913, 924-925, 932, 940, 945, 966, 987, 1129, 1134, 1142, 1144, 1195, 1201, 1203, 1210, 1268 (տե՛ս նաև ՄՕՍԷՍ)

9. Տարսի էպիսկոպոս 13

10. ՅՈՒՐՏԱԻԱՑԻ 3, 5, 337, 341, 963

11. քահանայ 888

12. ՔԵՐԹՈՂ 427, 445, 448, 1163-1165, 1191-1195, 1199, 1209, 1216, 1225 (տե՛ս նաև ՔԵՐԴՈՂ, ՔԵՐԹԱԻՂ, ՔԵՐԹՈՂԱՀԱՅՐ)

ՄՈՐԽԱ 1093. տե՛ս ՄՈՒՐՀԱՅ

ՄՈՐՍՏԱՑԻ. տե՛ս ՄԻՔԷՄՈՐՍՏԱՑԻ

ՄՈՒԾԵՂ

1. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ՝ որդի Դապթի 530, 555-556, 560, 562, 564, 583
2. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ՝ մարգարան 478-480, 482-483, 485-486, 490-491, 1047-1048, 1053-1056, 1064, 1066, 1068, 1075, 1078, 1102, 1104, 1117
3. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ ՔԱԶԱԿՈՐՈՎ 1121, 1125

ՄՈՒՍԷՍ

1. 965, 1046. տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ ԵՂԻՎԱՐԴԵՑԻ
2. 131. տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ

ՄՈՒՍԱ 934

*ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ. տե՛ս ԱՍՏՂԻԿ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ, ՊԱՐՈՅՐ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

ՄՈՒՐԴՔԷ 919 (տե՛ս նաև ՄՈՒՐՏՔԷ)

ՄՈՒՐԻԱՆՈՍ 563. տե՛ս ՄԱԻՐԻԱՆՈՍ

ՄՈՒՐԻԿ 931, 966, 1053-1055, 1057. տե՛ս - ՄԱԻՐԻԿ

ՄՈՒՐՏՔԷ 919. տե՛ս ՄՈՒՐԴՔԷ

ՄՕՍԷՍ 397, 406, 413. տե՛ս ՄՈՎՍԷՍ

ՄՕՐԻԿ 347, 467. տե՛ս ՄԱԻՐԻԿ

Յ

ՅԱԲԵԹ 904, 906, 912, 967 (տե՛ս նաև ՅԱՓԵԹ)

ՅԱԲԻՆԱՅ 914, 922 (տե՛ս նաև ՅԱԲԻՍԱՅ)

ՅԱԲԻՍԱՅ 914, 922. տե՛ս ՅԱԲԻՆԱՅ

ՅԱԶԴԷՆ 503

ՅԱԶԿԵՐՏ

1. Ա. 466, 901, 931
2. Բ. 466, 468, 932
3. Գ. 451, 467-468, 523-524, 534, 553, 581, 583, 809-810, 812-813, 816, 932 (տե՛ս նաև ԱԶԿԵՐՏ, ՅԶԿԵՐՏ, ՅԶԿԵՐՏ)

ՅԱԿԻՄՈՍ 922

ՅԱԿՈՐ

1. առաքեալ 313. տե՛ս ՅԱԿՈՐՈՍ
2. *ԱՆԱՍԵԱՆ 590, 899
3. եղբայր Լուսատրչի 1004
2. հարաքեռորդի Լուսատրչի 1004 (տե՛ս - անա ԶԳԱԻՆ)
3. *ՄԱՆԱՆԴԵԱՆ 1165
5. ՄԾԲՆԱՑԻ (ԱՍՈՐԻ) 181, 313, 317, 791, 985 (տե՛ս անա ՅԱԿՈՐՈՍ ՄԾԲՆԱՑԻ)
4. սուրբգրայիմ 11, 27, 54, 56, 77, 118, 122, 146, 156, 164, 173, 203, 271, 314, 353, 440, 813, 913, 924, 1213, 1253, 1290 (տե՛ս անա ՅԱԿՈՎԲ)
5. Սրտաի եպիսկոպոս 13 (տե՛ս անա ՅԱԿՈՎԲԷ, ՅԱԿՕՐ)
2. տեսառնեղբայր 318. տե՛ս ՅԱԿՈՐՈՍ
5. *ՔԷՆՈՍԷԵԱՆ 46, 346, 348, 417, 427, 1129-1130, 1192, 1241, 1284

*ՅԱԿՈՐԵԱՆ. տե՛ս ԱԼԵՔՍԱՆ ՅԱԿՈՐԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈՐԵԱՆ, ՎԱԶԳԷՆ ՅԱԿՈՐԵԱՆ, ՊԻՈՆ ՅԱԿՈՐԵԱՆ

ՅԱԿՈՐԻԿ ԱՍՈՐԻ 1278

ՅԱԿՈՐՈՍ

1. առաքեալ 287, 313, 440, 686, 937 (տե՛ս - անա ՅԱԿՈՐ, ՅԱԿՈՎԲ)
2. ՄԾԲՆԱՑԻ 313, 317. տե՛ս ՅԱԿՈՐ ՄԾԲՆԱՑԻ
3. Պալուսեաց եպիսկոպոս 578. տե՛ս ՅԱԿՈՎԲՈՍ
4. տեսառնեղբայր 312, 314-315, 318, 440-441, 686, 890, 939 (տե՛ս անա ՅԱԿՈՎԲ)

ՅԱԿՈՎԲ

1. առաքեալ 287. տե՛ս ՅԱԿՈՐՈՍ
2. սուրբգրայիմ 11, 203, 353, 515, 670, 686, 913, 924. տե՛ս ՅԱԿՈՐ
3. տեսառնեղբայր 890, 936-937, 962. տե՛ս ՅԱԿՈՐՈՍ

ՅԱԿՈՎԲԷ 13. տե՛ս ՅԱԿՈՐ

ՅԱԿՈՎԲՈՍ

1. Պալուսեաց եպիսկոպոս 578 (տե՛ս անա ՅԱԿՈՐՈՍ)
2. *ՏԱՇԵԱՆ 591, 1130, 1143

ՅԱԿՕՐ 13. տե՛ս ՅԱԿՈՐ

ՅԱՅԻՐ 302, 915, 966

ՅԱՆՆԷՆՈՍ 922-923 (տե՛ս անա ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՍ, ՅՈՒՆԱՆԷՍ)

ՅԱՐԵԴ 904, 966

ՅԱՐԵՍՈՍ 1063. տե՛ս ԵՆԱՐԿԻՈՍ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

1. *ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ 46
2. *ՔԻԻՐՏԵԱՆ 428, 1273

ՅԱԻԱՆ 906

ՅԱԻԲԱՂ 875. տե՛ս ՅՈՎԲԱՂ

ՅԱԻՆՈՐԷՍ 950. տե՛ս ՈՆՈՐԻՈՍ

ՅԱՓԵԹ 904-908, 912. տե՛ս ՅԱԲԵԹ

ՅԵԶԿԵՐՏ 813. տե՛ս ՅԱԶԿԵՐՏ Գ

ՅԵԶՈՒՏ ԽՈՍՐՈՎ 825

ՅԵԶՏԱՅԱՐ. տե՛ս ԱՇՏԱՏ ՅԵԶՏԱՅԱՐ

ՅԵԿՏԱՆ 908

ՅԵՄԱՆ 503

ՅԵՄԲՂԻՈՍ 917

ՅԵՍԲՈԿ 552

ՅԵՍԷ 236. տե՛ս ՅԵՍՍԷ

ՅԵՍԵՓ 325. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ

ՅԵՍՈՎԱՅ 118, 992. տե՛ս ՅԵՍՈՒ ՆԱԻԵԱՅ

ՅԵՍՈՒ

1. ՆԱԻԵԱՅ 118, 317, 438, 679, 790, 913, 916, 918, 922, 1139, 1255 (տե՛ս անա ՅԵՍՈՎԱՅ, ՅԷՍՈՒ)
2. ՍԻՐԱՔԱՅ 921-922 (տե՛ս անա ՅԷՍՈՒ ՍԻՐԱՔԱՅ)
3. քահանայ 356
4. քահանայապետ 920, 922 (տե՛ս անա ՅԷՍՈՒ)

ՅԵՍՍԷ 156, 168, 207, 209, 236, 413, 438 (տե՛ս - անա ՅԵՍԷ)

ՅԵՏՈՒՐ 529

ՅԵՐԱՊԱԻԼՍԵՑԻ. տե՛ս ԱՆԱՍՏԱՍ ՅԵՐԱՊԱԻԼՍԵՑԻ

ՅԵՐԱՊՈԼՍԵՑԻ. տե՛ս ԱՆԱՍՏԱՍ ՅԵՐԱՊԱԻԼՍԵՑԻ

ՅԵՐՈՐՈՎԱՄ 36

ՅԵՓԹԱՅԷ 915. տե՛ս անա ԵՓԹԱՅԷ, ՅԵՓԹՈՒՅԻ

ՅԵՓԹԱՅԻ 915. տե՛ս ՅԵՓԹԱՅԷ

ՅԵՔՈՆԻԱՅ 255, 919-920 (տե՛ս անա ՅԵՔՈՎՆԻԱ)

ՅԵՔՈՎՆԻԱ 920. տե՛ս ՅԵՔՈՆԻԱՅ

ՅԵՔՍԱՆ 552

ՅԶԿԵՐՏ 812. տե՛ս ՅԱԶԿԵՐՏ Գ

ՅԷՍՈՒ

1. ՆԱԻԵԱՅ 913, 916. տե՛ս ՅԵՍՈՒ ՆԱԻԵԱՅ
2. ՍԻՐԱՔԱՅ 922. տե՛ս ՅԵՍՈՒ ՍԻՐԱՔԱՅ
3. քահանայապետ 922. տե՛ս ՅԵՍՈՒ

ՅԻԶՏԲՈՒԶԻՏ 965. տե՛ս ՅԻԶՏԲՈՒԶՏ

ՅԻԶՏԲՈՒԶՏ 965 (տե՛ս նաև ՅԻԶՏԲՈՒԶԻՏ)

ՅԻՍԱՅԻ 266. տե՛ս ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ 5, 7-12, 14-15, 17, 19, 21-29, 31-34, 36-37, 40, 42, 49, 55-57, 59, 62, 65, 67-71, 77-78, 80, 86, 88, 90, 92-95, 97-100, 105-109, 111-112, 115, 117-121, 123, 125-139, 141-147, 149-150, 154, 157-159, 161-197, 201-202, 204-206, 208-217, 221-222, 224-230, 233-237, 241, 244, 246-248, 251-253, 256-266, 268, 272-294, 300-303, 305-311, 313-319, 321-325, 327-328, 330-332, 338-339, 341, 345, 349-353, 406, 419-421, 429, 434, 436-441, 443, 445, 468, 472, 487, 513-516, 518, 539-540, 543-544, 546-551, 557, 559, 564, 576, 583, 585, 597, 632, 669-673, 677-679, 682-683, 685-686, 702-703, 716, 750, 801, 805-809, 811, 814, 818-820, 823, 830, 837, 842, 847, 850-851, 853-854, 866-867, 871, 873, 877-879, 884, 886-887, 889-890, 892-925, 928, 935-937, 941, 945-946, 948-949, 951-952, 955, 957-959, 961, 966-969, 982-984, 987, 989-990, 1017, 1026, 1030, 1044-1046, 1089, 1112-1113, 1121, 1123-1124, 1126, 1142, 1144-1145, 1149-1152, 1157, 1159, 1195, 1202, 1211, 1214, 1247-1248, 1250, 1253, 1255-1259, 1262-1269, 1276, 1278-1279, 1288-1289, 1291. տե՛ս նաև ՅԻՍԱՅԻ, ՆԱԶԱԻՐԱՅԻ, ՆԱԶՈՎՐԱՅԻ, ՆՈՐ ԱԴԱՄ

ՅՈՐ 261, 271, 791 (տե՛ս նաև ՅՈՎԲ)

ՅՈՐԲԱՆՈՍ 929, 948 (տե՛ս նաև ՅՈՒԲԻԱՆՈՍ)

ՅՈՐՆԱՂ 317-318, 321, 325, 419, 1278. տե՛ս - ՅՈՐՆԱՂԻՈՍ

ՅՈՐՆԱՂԻՈՍ 9, 317-318, 321, 325, 419, 953-954, 956, 1278 (տե՛ս նաև ՅՈՐՆԱՂ, ՅՈՐՆԱՂԻՏ, ՅՈՒԲԱՆԱՂ, ՅՈՒՐՆԱՂ, ՅՈՒՐՆԱՂԻՈՍ)

ՅՈՐՆԱՂԻՏ 956. տե՛ս ՅՈՐՆԱՂԻՈՍ

*ՅՈՋԵՖ ՄԱՐԿՈՒԱՐՏ 590

ՅՈՀԱՆ

1. ԱՐԱՐԱՅԻ 680
2. ԱԻԱՆԵՅԻ 356, 491, 965. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
3. ԱԻԶՆԵՅԻ 228. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
4. Բզմունաց եպիսկոպոս 577. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
5. գրիչ 1130
6. ԵԳԵԱՅԻ 954-955. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
7. զարավար 594. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
8. Կեսարու հայրապետ 1118. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
9. հիւսնի որդի 584
10. ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՅԻ 355-356. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
11. ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ 674. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
12. ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ 321, 323, 930, 948, 950, 1248. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
13. պատրիկ 485. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ

ՅՈՀԱՆԷՍ 1231. տե՛ս ԻՈՎԱՆՆԷՍ

ՅՈՀԱՆԻԿ 338, 342

ՅՈՀԱՆՆԷՍ

1. աւետարանիչ 130, 132, 163, 202, 224, 287, 298, 314-315, 317, 440-441, 686, 791, 938, 1149. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
2. Երուսաղէմի եպիսկոպոսապետ Ա 244. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
3. Կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոսապետ 165. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
4. ճգնատր 1063. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ճգնատր
5. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 1126. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ
6. ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ 1046. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ
7. ՄԿՐՏԻՉ 440, 1007. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
8. վանահայր Ա 1046. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
9. վանահայր Բ 1046. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
10. քահանայ 311

ՅՈՍԷՊՈՍ 926

ՅՈՎԱԲ 916

ՅՈՎԱԹԱՄ 728, 918, 932

ՅՈՎԱԿԻՄ

1. Ա. հրէից 919 (տե՛ս նաև ԵՂԱԿԻՄ)
2. Բ. հրէից 919
3. Աստուածածնի հայր 440

ՅՈՎԱՆ 13

ՅՈՎԱՆՆԷՍ

1. Ամատունեաց եպիսկոպոս 337
2. աւետարանիչ 173-174. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ
3. Մարդաղոյ եպիսկոպոս 577. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ
4. Մարդպետական եպիսկոպոս 577. տե՛ս - ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ

ՅՈՎԱՆՆԷՍ

1. Ա. հրէից 922
2. Բ. հրէից 922
3. Անտիոքի եպիսկոպոս 953
4. աւետարանիչ 178-179, 192, 197, 670, 675, 924, 926, 935, 937-938. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ
5. Կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոսապետ 224. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆ
6. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 1126. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆ
7. ՄԿՐՏԻՉ 318, 924, 936-937, 982, 984, 1006-1007, 1079. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ

ՅՈՎԱՍ 917

ՅՈՎԱՔԱԶ 918

ՅՈՎԲ 79, 81, 675, 702, 715, 717, 719, 750-752
(տե՛ս նաեւ ՅՈՒԲ)

ՅՈՎԲԱՂ 875 (տե՛ս նաեւ ՅԱԻԲԱՂ)

ՅՈՎԲԻԱՆՈՍ 929, 948. տե՛ս ՅՈՒԲԻԱՆՈՍ

ՅՈՎԴԱՅԷ 922

ՅՈՎԵԼ

1. Մեծարանց եպիսկոպոս 840-841, 843-844, 846-847. տե՛ս ՅՈՎԷԼ, Մեծարանց եպիսկոպոս
2. մարգարէ 918. տե՛ս ՅՈՎԷԼ, մարգարէ

ՅՈՎԵՂ 918. տե՛ս ՅՈՎԷԼ, մարգարէ

ՅՈՎԷԼ

1. մարգարէ 26, 93, 918 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎԵԼ, ՅՈՎԵՂ)
2. Մեծարանց եպիսկոպոս 839-841, 843-844, 846-847

ՅՈՎԻԴԱՅԷ 917, 922

ՅՈՎՂԱՆԻԿ

1. Արտաւազայ երէց 338
2. Արծափայ երէց 338
3. վանաց երէց 517

ՅՈՎՂԱՆ

1. Աղէքսանդրիայի եպիսկոպոսապետ 138
2. անձնանուն 1208
3. ԱԻԱՆԵՑԻ 356, 491, 507-508, 965 (տե՛ս - նաեւ ՅՈՂԱՆ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ)
4. աւետարանիչ 92, 1212-1213, 1263. տե՛ս - ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ
5. Բզնունեաց եպիսկոպոս 577 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ)
6. ԵՐԶՆԿԱՑԻ 1193-1194. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ
7. Երուսաղէմի եպիսկոպոսապետ Բ 420, 1278. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ
8. Կեսարու հայրապետ 1118 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ)
9. Կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոսապետ 224, 420. տե՛ս ՅՈՎԱՆՆԷՍ ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ
10. ճգնաւոր 1063 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆՆԷՍ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ)
11. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 973-978, 1000, 1045, 1125-1126 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆՆԷՍ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ)
12. ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ 84, 148, 228, 247, 253, 279, 305, 345-347, 355, 417 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ)
13. ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ 83, 139, 345, 347-348, 1046 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ)
14. Մարդպետական եպիսկոպոս 419
15. ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ 47, 273-276, 298-299, 930, 948, 950, 1191 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ, ՅՈՂԱՆՆԷՍ, ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ)
16. պատրիկ 477, 479, 483, 485, 503 (տե՛ս - նաեւ ՅՈՂԱՆ)
17. Օջնեցի (ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ) 1241. տե՛ս - ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ

ՅՈՎՂԱՆԷՍ Ամատունեաց եպիսկոպոս 342

ՅՈՎՂԱՆՆԷՍ

1. ԱԻԱՆԵՑԻ 356. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆ ԱԻԱՆԵՑԻ
2. աւետարանիչ 29, 33, 56, 66, 92-93, 104-105, 118, 120, 128, 152, 168, 171, 174-175, 177-179, 183, 192, 197, 200-201, 206, 214, 224, 233, 248, 257, 259, 280, 287, 316, 421, 441, 543-544, 791, 938, 1007, 1155, 1181 (տե՛ս -

- նաեւ ՅՈՂԱՆՆԵՒՍ, ՅՈՎԱՆՆԵՒՍ, ՅՈՎԱՆ-
ՆԵՒՍ, ՅՈՎՂԱՆ, ՅՕՀԱՆ)
3. ԳԱԲԵՂԵՆԱՑԻ 144
4. ԵԳԵԱՑԻ 954-955 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ)
5. ԵՐԶՆԿԱՑԻ 1163, 1193-1194 (տե՛ս նաեւ
ՅՈՎՂԱՆ)
6. Երուսաղէմի եպիսկոպոսապետ Ա 227,
252, 268
7. Երուսաղէմի եպիսկոպոսապետ Բ 420,
1274 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՂԱՆ)
8. զօրավար 594, 597 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ)
9. Կեսարու հայրապետ 1118. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆ
Կեսարու հայրապետ
10. ԿՈԶԵՌԻՆ 687
11. Կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոսապետ
75, 245, 298 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՂԱՆ)
12. հայր՝ Յովսէփ Անապատականի 584
13. ճգնաւոր 1063. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆ
14. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 1126. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆ
15. ՄԱՅՐԱԳՈՄԵՑԻ 355. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆ
16. Մարդաղոյ եպիսկոպոս 577 (տե՛ս նաեւ
ՅՈՎԱՆՆԵՒՍ)
17. Մարդպետական եպիսկոպոս 577
18. ՄԿՐՏԻՉ 171, 173, 278, 315, 329, 584-585,
982-984, 1006, 1037, 1079, 1107 (տե՛ս նաեւ
ՅՈՂԱՆՆԵՒՍ)
19. ՇԻՐԱԿԱՑԻ 683
20. ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ 47. տե՛ս ՅՈՎՂԱՆ
21. ՍԻՒՆԱԿԱՆ 1283, 1294
22. վանահայր Ա 1046 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ-
ՆԵՒՍ)
23. վանահայր Բ 1046 (տե՛ս նաեւ ՅՈՂԱՆ-
ՆԵՒՍ)
24. ՕԶՆԵՑԻ (ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ, ԱԻԶՆԵՑԻ)
427, 569, 1283-1284 (տե՛ս նաեւ ՀՈՎՂԱՆ)
- *ՅՈՎՂԱՆՆԻՍԵԱՆ. տե՛ս ԼԱԻՐԵՆՑԻ
ՅՈՎՂԱՆՆԻՍԵԱՆ, ՊԵՏՐՈՍ ՅՈՎՂԱՆ-
ՆԻՍԵԱՆ
- ՅՈՎՆԱԹԱՆ 922
- ՅՈՎՆԱՆ
1. սուրբգրային 77
2. Հերթայ եպիսկոպոս 332
3. որդի Ամաթեայ 918
- ՅՈՎՍԻԱ 679, 918
- ՅՈՎՍԱԲԷ 917
- ՅՈՎՍԱՓԱՏ 917
- ՅՈՎՍԵԴԵԿ 922
- ՅՈՎՍԵՊՈՍ 903, 925, 1208 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎ-
ՍԷՊՈՍ)
- ՅՈՎՍԵՓ
1. ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆ (ԲՐՏԻԱՅՐԵՑԻ) 583-
585. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
2. հայր՝ Յիսուս Քրիստոսի 29, 99, 123, 140,
166
3. սուրբգրային 27, 118, 123, 715, 750. տե՛ս -
ՅՈՎՍԷՓ
4. վանահայր 1046
- ՅՈՎՍԷՊՈՍ 671, 924, 936-937 (տե՛ս նաեւ
ՅՈՎՍԵՊՈՍ, ՅՈՎՍԻՊՈՍ)
- ՅՈՎՍԷՍ 440, 686
- ՅՈՎՍԷՓ
1. Արսուէղ եպիսկոպոս 13 (տե՛ս նաեւ ՅՈՒ-
ՍԷՓ)
2. ԱՐԻՄԱԹԱՑԻ 91, 322-323
3. ԲՐՏԻԱՅՐԵՑԻ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆ 581,
583-585 (տե՛ս նաեւ ՅՈՎՍԵՓ, ՅՈՒՍԻՓ)
4. եղբայր Աստուածածնի 92
5. երազատես 497-498, 1186 (տե՛ս նաեւ
ՅՈՒՍԵՓ)
6. Կամուրդայ եպիսկոպոս 13
7. հայր՝ Յիսուս Քրիստոսի 166-167, 223, 318,
325, 440, 686 (տե՛ս նաեւ ՅՈՒՍԷՓ)
8. Միդամիղ եպիսկոպոս 13
9. սուրբգրային 439-440, 715, 933 (տե՛ս նաեւ
ՅՈՎՍԵՓ, ՅՈՒՍԷՓ)
10. Տարսի եպիսկոպոս 13
- *ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ. տե՛ս ԳԱՐԵԳԻՆ ՅՈՎՍԷ-
ՓԵԱՆ
- ՅՈՎՍԻՊՈՍ 938. տե՛ս ՅՈՎՍԷՊՈՍ
- ՅՈՎՐԱՄ 917, 932
- ՅՈՐՈԲՈՎԱՄ 259, 916
- ՅՈՒԲԱՆԱՂ 9. տե՛ս ՅՈԲՆԱՂԻՈՍ
- ՅՈՒԲԻԱՆՈՍ 948
- ՅՈՒԲՆԱՂ 9. տե՛ս ՅՈԲՆԱՂԻՈՍ
- ՅՈՒԲՆԱՂԻՈՍ 9. տե՛ս ՅՈԲՆԱՂԻՈՍ
- ՅՈՒԴԱ
1. սուաքեայ 185, 326, 791
2. եղբայր Յիսուսի 440, 686 (տե՛ս նաեւ ՅՈՒ-
ԴԱՍ)

3. ԻՍԿԱՐԻՈՎՏԱՑԻ 265, 325, 632, 703, 940, 956
 4. Խոստովանող 37
 5. սուրբգրային 121, 155, 167-168, 438, 916, 922, 1290
 ՅՈՒԴԱԴԱՆ 907
 ՅՈՒԴԱՍ
 1. եղբայր Յիսուսի 686. տե՛ս ՅՈՒԴԱ
 2. որդի Յովհաննանու 922. տե՛ս ՄԱԿԱԲԷՆՈՍ
 ՅՈՒԴԻԹ 791
 ՅՈՒԼԻԱՆՈՍ ՅԱՆՑԱԻՈՐ 464-465, 929, 948 (տե՛ս նաեւ ՅՈՒՂԻԱՆՈՍ)
 ՅՈՒԼԻՈՍ
 1. ԳԱՅԻՈՍ 901, 923, 925 935 (տե՛ս նաեւ ՅՈՒՂԻՈՍ)
 1. Հոռոմի եպիսկոպոսապետ 289, 422, 1212
 ՅՈՒՂԻԱՆՈՍ
 1. Աղիկառնասու եպիսկոպոս 960
 2. ԴԻԴԻՈՍ 927
 3. Յանցատր 948. տե՛ս ՅՈՒԼԻԱՆՈՍ
 ՅՈՒՂԻՈՍ 923, 925, 935. տե՛ս ՅՈՒԼԻՈՍ ԳԱՅԻՈՍ
 ՅՈՒՂԻՏԱՅ 295
 ՅՈՒՆԱՆԷՍ
 1. քահանայ 338
 2. 922. տե՛ս ՅԱՆՆԷՆՈՍ
 ՅՈՒՍԱԿ 931
 ՅՈՒՍԵՓ 1186. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
 ՅՈՒՍԷՓ
 1. Ադսուէղ եպիսկոպոս 13. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
 2. ԱՐԻՄԱԹԱՑԻ 322. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
 3. Կամուրդայ եպիսկոպոս 13. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
 4. հայր Յիսուս Քրիստոսի 166-167, 223. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
 5. Միդամիղ եպիսկոպոս 13. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
 ՅՈՒՍԻՓ 583. տե՛ս ՅՈՎՍԷՓ
 ՅՈՒՍԻԿ 444
 ՅՈՒՍՏԱԹ 522
 ՅՈՒՍՏԻԱՆԷՍ 963. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Բ
 ՅՈՒՍՏԱՆՈՍ 960. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա

ՅՈՒՍՏԻԱՆՈՍ
 1. Հոռոմի եպիսկոպոսապետ 545-546, 939
 2. 314, 467, 675, 680, 687, 710, 960-962. տե՛ս - ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա
 3. 901, 963. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Բ
 4. 931, 960. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Ա
 5. 467, 931, 963. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Բ
 ՅՈՒՍՏԻԱՆ 960. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Ա
 ՅՈՒՍՏԻՆ
 1. 931, 960. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Ա
 2. 963. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Բ
 ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ
 1. Ա. 931, 960 (տե՛ս նաեւ ՅՈՒՍՏԻԱՆ, ՅՈՒՍՏԻՆ)
 2. Բ. 467, 931, 963 (տե՛ս նաեւ ԻՈՒՍՏԻՆՈՍ, ՅՈՒՍՏԻԱՆՈՍ, ՅՈՒՍՏԻՆ)
 2. 931, 962. տե՛ս ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա
 ՅՈՒՍՏԻՆԷ 443
 ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ
 1. Ա. 314, 467, 675, 680, 687, 710, 931, 960-962, 1277 (տե՛ս նաեւ ՅՈՒՍՏԱՆՈՍ, ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ, ՅՈՒՍՏԻԱՆՈՍ)
 2. Բ. 899, 901, 963, 1283 (տե՛ս նաեւ ՅՈՒՍՏԻԱՆԷՍ, ՅՈՒՍՏԻԱՆՈՍ)
 ՅՕՀԱՆ 298. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ 2?

Ն

ՆԱԱՍՈՆ 438-439
 ՆԱԲԱԹ 37, 724
 ՆԱԲՈԿ 233
 ՆԱԲՈՒԳԱԻԴԱԻՆՈՍՈՐ 446. տե՛ս ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐ
 ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐ 446, 457, 875, 919-920 (տե՛ս նաեւ ՆԱԲՈՒԳԱԻԴԱԻՆՈՍՈՐ, ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐ)
 ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐ 875, 919. տե՛ս ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐ
 ՆԱԶԱԶԱՑԻ 267, 295, 948, 1212. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԱԶԻԱՆԶԱՑԻ
 ՆԱԶԱՐ 310
 ՆԱԶԱԻՐԱՑԻ 277. տե՛ս ՅԻՍՈՒՍ ԲՐԻՍՏՈՍ
 ՆԱԶԻԱԶՈՎՆ 329. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԱԶԻԱՆԶԱՑԻ

ՆԱԶԻԱՆՋԱՑԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԱԶԻԱՆ- ՋԱՑԻ	(տե՛ս նաև ՆԵՍՏՈՎՐ, ՆԵՍՏՈՐԻՈՍ, ՆԵՏՈՐ, ՆՍՏՈՐ)
ՆԱԶԻԱՆՋԻԱՑԻ 419-420, 948. տե՛ս ԳՐԻ- ԳՈՐ ՆԱԶԻԱՆՋԱՑԻ	2. տրոյացի 1177
ՆԱԶՈՎՐԱՑԻ 170. տե՛ս ՅԻՍՈՒՄ ՔՐԻՍՏՈՍ	ՆԵՍՏՈՐԻՈՍ 136, 138, 143, 214, 330. տե՛ս - ՆԵՍՏՈՐ
ՆԱԹԱՆ 438-440, 916	ՆԵՏՈՐ 955. տե՛ս ՆԵՍՏՈՐ
ՆԱԹԱՆԱՑԷԼ 29	ՆԵՐՈՆ 835, 926, 937-938 (տե՛ս նաև ՆԵ- ՐՈՎՆ)
ՆԱԽԱՎԿԱՅ. տե՛ս ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԽԱՎ- ԿԱՅ	ՆԵՐՈՎՆ 548, 835, 926. տե՛ս ՆԵՐՈՆ
ՆԱՄԳԱՐՈՒՆ ԾՈՆԱԶՊ (ԾՆԱՍՊ) 510. տե՛ս ՆԱՄԳԱՐ ՎԾՆԱՍՊ	ՆԵՐՈՒԱՍ 926, 939 (տե՛ս նաև ՆԵՐԱՍ)
ՆԱՄԳԱՐ ՎԾՆԱՍՊ 510 (տե՛ս նաև ՆԱՄ- ԳԱՐՈՒՆ ԾՈՆԱԶՊ)	ՆԵՐՍԵՒ 464. տե՛ս ՆԵՐՍԷԷ
ՆԱՐԳՈՍ 352	ՆԵՐՍԷԷ
ՆԱՐԵՍՈՍ 1063. տե՛ս ՆԱՐԿԵՍՈՍ	1. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 620
ՆԱՐԿԵՍՈՍ 941 (տե՛ս նաև ՆԱՐԵՍՈՍ)	2. Պարսից արքայ 464, 931 (տե՛ս նաև ՆԵՐ- ՍԵՒ, ՆԵՐՍԷԷ, ՆՈՐՍԻԾԱՊՈՒԷ)
ՆԱՐԿԷՆՈՍ 940-941	ՆԵՐՍԷԷ
ՆԱՐԿԻՈՍ 466 (տե՛ս նաև ՆԱՐԿԻՍՈՍ)	1. Պարսից արքայ 464. տե՛ս ՆԵՐՍԷԷ
ՆԱՐԿԻՍՈՍ 466. տե՛ս ՆԱՐԿԻՍ	2. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՆԵՐՍԷԷ ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ
ՆԱԻԱՏԻՈՍ 944	2. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՆԵՐՍԷԷ ԴԱԾՏԿԱՐԻՆ
ՆԱԻԵԱՑ. տե՛ս ՅԵՍՈՒ ՆԱԻԵԱՑ	ՆԵՐՍԷՍ
ՆԱԻՈՒՄ 919	1. ԱՄԵԾ 143, 322, 516, 929, 932, 948, 950
ՆԱՔՈՎՐ 905, 912	2. *ԱԿԻՆԵԱՆ 338, 346-347, 364, 371-372, 581-582, 797, 978, 1129
ՆԵՐԱՍ 926. տե՛ս ՆԵՐՈՒԱՍ	3. Բ. ԲԱԳՐԵԻԱՆԴԱՑԻ 965, 1277
ՆԵՐՐՈՎԴ 876, 905, 907 (տե՛ս նաև ՆԵՐ- ՐՈՎԹ, ՆԵՐՐՈՏ, ՆԷՐՐՈՎԴ)	4. Բուժումնաց եպիսկոպոս 338, 342
ՆԵՐՐՈՎԹ 876. տե՛ս ՆԵՐՐՈՎԴ	5. Գ. ՏԱՅԵՑԻ, ԾԻՆՈՂ 532, 536, 539-540, 555-556, 562-563, 569, 571, 577, 867, 923, 1119, 1121, 1124-1125
ՆԵՐՐՈՏ 905. տե՛ս ՆԵՐՐՈՎԴ	6. զորավար 503-505
ՆԵԷՄԻ 919, 921, 934 (տե՛ս նաև ՆԷԵՄԻ)	7. Հարքայ եպիսկոպոս 577
ՆԵԿՏԱՆԵՐՈՍ 933	8. ստրատելատ 497
ՆԵԿՏԱՌԻՈՍ 950 (տե՛ս նաև ՆԵԿՏԱՐԻՈՍ)	9. ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 489-490
ՆԵԿՏԱՐԻՈՍ 950. տե՛ս ՆԵԿՏԱՌԻՈՍ	10. Վաճառող եպիսկոպոս 338
ՆԵՂՈՍ 1141. տե՛ս ՆԻՂՈՍ	11. վաճառող 1046
ՆԵՈՅԿԵՍԱՐԱՑԻ 1212. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԷՈԿԵՍԱՐԱՑԻ	12. 490. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՆԵՐՍԷԷ ՎԱՀԵՒՈՒ- ՆԻ
ՆԵՈՎՆ 949	ՆԵՓԹԱՂԷՄ 907, 914 (տե՛ս նաև ՆԵՓԹԱ- ՂԻԻՄ)
ՆԵՍՏԱՌԻՈՍ 322. տե՛ս ՆԵՔՏԱՌԻՈՍ	ՆԵՓԹԱՂԻԻՄ 907. տե՛ս ՆԵՓԹԱՂԷՄ
ՆԵՍՏՈՎՐ 930, 953. տե՛ս ՆԵՍՏՈՐ	ՆԵՔԱԻՈՎ 918 (տե՛ս նաև ՆԵՔԱԻՈՎԹ)
ՆԵՍՏՈՐ	ՆԵՔԱԻՈՎԹ 918. տե՛ս ՆԵՔԱԻՈՎ
1. եպիսկոպոսապետ 17-18, 20, 42, 127, 131, 133, 136, 138, 142-143, 145, 197, 209, 219, 307, 309-310, 318, 321-322, 330, 338, 342, 419-420, 525, 541-542, 550, 951-958, 1176	ՆԵՔՏԱՌԻՈՍ ՀՈՒՄԱՅԵՑԻ 322. տե՛ս նաև ՆԵՍՏԱՌԻՈՍ
	ՆԷՐՐՈՎԴ 876. տե՛ս ՆԵՐՐՈՎԴ

ՆԷԵՄԻ 919. տե՛ս ՆԵԷՄԻ
 ՆԷՆԿԵՍԱՐԱՑԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԷՆԿԵՍԱՐԱՑԻ
 ՆԷՆՅԿԵՍԱՐԱՑԻ 300. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԷՆԿԵՍԱՐԱՑԻ
 ՆԻԱՆՈՎՐ 457. տե՛ս ՆԻԿԱՆՈՎՐ ՆԻԳԻՒՄ 907
 ՆԻԽԾԷՍ 1053. տե՛ս ՆԻԽՈՐԾԷՍ
 ՆԻԽՈՐ 1071
 ՆԻԽՈՐԱԿԱՆ 503
 ՆԻԽՈՐԾԷՍ 1053-1054 (տե՛ս նաև ՆԻԽԾԷՍ, ՆԻԽՈՐԾԻԾ)
 ՆԻԽՈՐԾԻԾ 1054. տե՛ս ՆԻԽՈՐԾԷՍ
 ՆԻԿԱՆՈՎՐ. տե՛ս ՍԵՂԵԻԿԻՈՍ ՆԻԿԱՆՈՎՐ
 ՆԻԿԻՄԱՔՈՍ 1005. տե՛ս ՆԻԿՈՄԱՔՈՍ
 ՆԻԿՈԳԻՄՈՍ 85
 *ՆԻԿՈԼԱՅ ՔՈԹԱՆՋԵԱՆ 347
 ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ
 1. *ԱՂՈՆՅ 347-348, 364, 372, 582, 796-797, 1163-1165, 1191-1194
 2. *ՆԻԿՈՂՈՍ ԹԱՀՄԻՋԵԱՆ 428, 1284
 ՆԻԿՈՄԱՔՈՍ 1005 (տե՛ս նաև ՆԻԿԻՄԱՔՈՍ)
 ՆԻԿՈՄԷ 944
 ՆԻԿՈՔԵՄԱՑԻ. տե՛ս ԱՆԹԵՄՈՍ ՆԻԿՈՔԵՄԱՑԻ
 ՆԻՆԻՈՍ 933. տե՛ս ՆԻՆՈՍ
 ՆԻՆՈՍ 456, 933 (տե՛ս նաև ՆԻՆԻՈՍ)
 ՆԻՐԻԿՂԻԱԴ 919
 ՆԻՒՍԱՑԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԻՒՍԱՑԻ
 ՆՈ 367. տե՛ս ՆՈՅ
 ՆՈՄԵՐԻԱՆՈՍ 462 (տե՛ս նաև ՆՈՒՄԵՐԻԱՆՈՍ)
 ՆՈՄԻՈՍ 947
 ՆՈՄԻՍՄԱՅ 628
 ՆՈՅ 37, 118, 367, 725, 901, 904-906, 908-909, 912, 931, 966
 ՆՈՎԱՏԷՍ 935
 ՆՈՐ ԱԴԱՄ 229. տե՛ս ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ
 ՆՈՐԱՅՆ 931
 ՆՈՐԱՅՐ
 1. աճձճաճոճ 1204

2. *ՊՈՂԱՐԵԱՆ (ԾՈՎԱԿԱՆ) 3, 338, 345-346, 1241, 1274
 ՆՈՐՍԻԾԱՊՈՒՀ 931. տե՛ս ՆԵՐՍԵՀ
 ՆՈՒԵՐԻԱՆՈՍ 949. տե՛ս ՆՈՒՄԵՐՈՍ
 ՆՈՒՄԱՍ ՊՈՄՊԻՂԻՈՍ 934
 ՆՈՒՄԵՐԻԱՆՈՍ 928, 945 (տե՛ս նաև ՆՈՄԵՐԻԱՆՈՍ, ՌՈՄԱՆՈՍ)
 ՆՈՒՄԵՐԻՈՍ 949. տե՛ս ՆՈՒՄԵՐՈՍ
 ՆՈՒՄԵՐՈՍ 949 (տե՛ս նաև ՆՈՒԵՐԻԱՆՈՍ, ՆՈՒՄԵՐԻՈՍ)
 ՆՉԵՑԻ. տե՛ս ԵՍԱՑԻ ՆՉԵՑԻ
 ՆՍՏՈՐ 133, 136, 142, 197, 219, 307, 309-310, 318, 321, 951-958. տե՛ս ՆԵՍՏՈՐ
 ՆՈՍԵՐԻԱՆՈՍ 462. տե՛ս ՆՈՄԵՐԻԱՆՈՍ
 ՆՈՓՈՑԻՈՍ 959. տե՛ս ՏԻՄՈԹԷՈՍ

Շ

ՇԱԹ 382, 398, 400, 402, 404, 406, 414
 ՇԱՀ ՎԱՐԱԶ 376 (տե՛ս նաև ՇԱՀՎԱՐԱԶ)
 ՇԱՀ ՍԷՖԻ 311
 ՇԱՀԱՊՂԱԿԱՆ 380. տե՛ս ՇԱՀՐԱՊՂԱԿԱՆ
 ՇԱՀԱՊՂԱԿՆ 380. տե՛ս ՇԱՀՐԱՊՂԱԿԱՆ
 ՇԱՀԵՆ 387, 508-509, 519 (տե՛ս նաև ՇԱՀԷՆ)
 ՇԱՀԷՆ 508-510, 520 (տե՛ս նաև ՇԱՀԵՆ)
 ՇԱՀԸՍՏԱՆ 482. տե՛ս ՇԱՀԱՍՏԱՆ
 *ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՅ 417. տե՛ս ԿԱՐԱՊԵՏ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՅ
 ՇԱՀՎԱՐԱԶ 371, 379, 387, 411 (տե՛ս նաև ՇԱՀ ՎԱՐԱԶ, ՇԱՀՐ ՎԱՐԱԶ)
 ՇԱՀՐ
 1. ՎԱՀՐԻԾ 497, 951
 2. ՎԱՐԱԶ 510, 519-520, 522
 ՇԱՀՐԱՅԵԱՆՊԵՏ 508, 510 (տե՛ս նաև ՇԱՀՐԱՅԵՆՊԵՏ, ՇԱՀՐԱՅՆՊԵՏ)
 ՇԱՀՐԱՅԵՆՊԵՏ 510. տե՛ս ՇԱՀՐԱՅԵԱՆՊԵՏ
 ՇԱՀՐԱՅՆՊԵՏ 510. տե՛ս ՇԱՀՐԱՅԵԱՆՊԵՏ
 ՇԱՀՐԱՊԱՆ ԲԱՆԴԱԿԱՆ 500
 ՇԱՀՐԱՊՂԱԿԱՆ 380, 391, 510 (տե՛ս նաև ՇԱՀԱՊՂԱԿԱՆ, ՇԱՀԱՊՂԱԿՆ, ՇԱՀԱՐՊՂԱԿԱՆ)

ԸԱՄԸՇՏԱՑԻ 952. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ
 ԸԱՄԻՐԱՄ 451, 453, 456, 933
 ԸԱՄՇՏԱՑԻ 127, 957. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ԸԱՄՇՏԱՑԻ, ԸԱԽԻ՝ ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ
 ԸԱՄՐՏԱՑԻ 938. տե՛ս ՄԵՆԱՆԴՐՈՍ ԸԱՄՐՏԱՑԻ
 ԸԱՊԷԵԱՆ 931. տե՛ս ՆԵՐՍԵՆԸ ԸԱՊԷԵԱՆ ԸԱՊՈՒՆ
 1. ԱՄԱՏՈՒՆԻ 531
 2. Բ. Պարսից արքայ, որդի Որամազդայ 460, 464-465, 477, 931-932
 3. Գ. Պարսից արքայ, որդի Արտաշի 463-465, 931
 4. 931. տե՛ս ՎՌԱՄ ԸԱՊՈՒՆ
 ԸԱՏԱԽԱԻՍ 1119. տե՛ս ԳՈՐԳ ԸԱՏԱԽԱԻՍ
 ԸԱՐՀԱՊԱՂԱ 391. տե՛ս ԸԱՀՐԱՊՂԱԿԱՆ
 ԸԱՐՀԱՊՂԱԿԱՆ 391. տե՛ս ԸԱՀՐԱՊՂԱԿԱՆ
 ԸԱՐՀԱՊՂԱԿԱՆ 380, 391. տե՛ս ԸԱՀՐԱՊՂԱԿԱՆ
 ԸԱՐՍԱՂԱՐ 338-339, 342
 ԸԱԽԱԾ 457, 931
 *ԸԱԽԱՐԾ ՍՄԲԱՏԵԱՆ 800, 811, 875
 ԸԱԽԳ. տե՛ս ԸԱԻԿ
 ԸԱԻԿ 496 (տե՛ս ԸԱԽԳ, ԸՕԿՆ)
 ԸԱՓԷԵԱՆ. տե՛ս Բ ԱՐՏԾԻՐ ԸԱՓԷԵԱՆ, ՆԵՐՍԵՆԸ ԸԱՓԷԵԱՆ՝ Պարսից արքայ, ՈՐՄԶԳ ԸԱՓԷԵԱՆ՝ Ա Պարսից արքայ
 ԸԸՆՈՒՄՆ 541. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ԸՆՈՒՄՆ
 ԸԻՐԱԿԱՅՆՈՅ. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ԸԻՐԱԿԱՅՆՈՅ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԸԻՐԱԿԱՅՆՈՅ
 ԸԻՂԱ 288 (տե՛ս ԸԱԽԻ ԸԻՂԱՍ)
 ԸԻՂԱՍ. տե՛ս ԸԻՂԱ
 ԸԻՆՈՂ. տե՛ս ՆԵՐՍԷՍ ՏԱՅԵՑԻ
 ԸԻՐԱԿԱՅԻ. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ԸԻՐԱԿԱՅԻ, ԸԱԽԻ՝ ԸԻՐԱԿԱՅՆՈՅ, ԸԻՐԱԿՈՒԱՆՑԻ, ԸԻՐԱԿՈՒՆԻ, ԸԻՐԱԿՎԱՆՑԻ
 ԸԻՐԱԿԱՅԻՔ 555
 ԸԻՐԱԿՈՒԱՆՑԻ 589 (տե՛ս ԸԱԽԻ ԱՆԱՆԻԱ ԸԻՐԱԿՈՒԱՆՑԻ)
 ԸԻՐԱԿՈՒՆԻ. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ԸԻՐԱԿՈՒՆԻ
 ԸԻՐԱԿՎԱՆՑԻ 596. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ԸԻՐԱԿՎԱՆՑԻ

ԸԻՐԻՆ 486, 543
 ԸՄԱԻՈՆ
 1. ԿՂԷՈՎՊԵԱՆՑ 549, 939
 2. ստրբգրայիմ 52, 90, 100 (տե՛ս ԸԱԽԻ ԸՄԱԻՈՎՆ)
 ԸՄԱԻՈՎՆ 51 (տե՛ս ԸԱԽԻ ԸՄԱԻՈՆ)
 ԸՄՈՅ 500. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ԸՈՒՄ
 ԸՆԱՍՊ 510. տե՛ս ՆԱՄԴԱՐ ՎՇՆԱՍՊ
 ԸՆՈՒՄ 337. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ԸՈՒՄ
 ԸՈՆԱԶՊ 510. տե՛ս ՆԱՄԴԱՐ ՎՇՆԱՍՊ
 ԸՈՒՄ 337, 499, 500, 523, 526, 533, 535, 552. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ԸՈՒՄ, ԸԱԽԻ՝ ԸԸՆՈՒՄՆ, ԸՈՒՄԲՆ
 ԸՈՒՄԲՆ 523 (տե՛ս ԸԱԽԻ ԸՈՒՄ, ԸԸՆՈՒՄՆ)
 ԸՈՒՇԱՆԻԿ 6, 19
 ԸՕԿՆ 496. տե՛ս ԸԱԻԿ

Ո

ՈՎՍԱՆՆԱ 180
 ՈԲԻԱ 965. տե՛ս ՈՎԲԻԱ
 ՈԳԲԱՅ 538
 ՈԳՈՂԻ 1003. տե՛ս ՈԳՈՒՂԻ
 ՈԳՈՄԱՅ 538. տե՛ս ՈԳԲԱՅ
 ՈԳՈՒՂԻ 1003 (տե՛ս ԸԱԽԻ ՈԳՈՂԻ, ՈՒԳՈՒՂԻ)
 ՈԶԱ 916. տե՛ս ՈԶԻԱ
 ՈԶԻԱ 728, 916, 918. (տե՛ս ԸԱԽԻ ՈԶԱ, ՈՂԻԱ)
 ՈԶԻԱՍ 917
 ՈԹՈՆ 926
 ՈԿՏԱԲԻՈՍ 925. տե՛ս ՍԵԲԱՍՏՈՍ ՈԿՏԱԲԻՈՍ
 ՈՀԱՆՆԷՍ 955. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ԵԳԵԱՑԻ
 ՈՂԴԱ 918
 ՈՂԻԱ 918. տե՛ս ՈԶԻԱ
 ՈՂՈԴԻՈՍ 945
 ՈՆՈՐԷՍ 920. տե՛ս ՈՆՈՐԻՈՍ
 ՈՆՈՐԻՈՍ 466, 920, 950-951 (տե՛ս ԸԱԽԻ ՈՆՈՐԷՍ)
 ՈՆՈՐԻՍ 920, 930
 ՈՍԻՈԴՈՍ 934
 ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ, ԸԱԽԻ՝ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ, ՈՍԿԻԲԵՐԱՆ

ՈՍԿԷԲԵՐԱՆ 321, 323. տե՛ս ՅՈՂԱՆ ՈՍԿԷ-
 ԲԵՐԱՆ, ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ
 ՈՍԿԻԲԵՐԱՆ 323. տե՛ս ՅՈՂԱՆ ՈՍԿԻԲԵ-
 ՐԱՆ, ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ
 ՈՍՏԻՂԻՈՍ 935
 ՈՍՏՈՔՈՍ 962
 ՈՎԲԵԴ 438
 ՈՎԲԻԱ 965 (տե՛ս Գառն ՈԲԻԱ)
 ՈՎՆԱԴԱՐ 932
 ՈՎՆԷՄԻՈՍ 145
 ՈՎՆԻԱՍ (տե՛ս Գառն ՈՒՆԻԱՍ)
     1. որդի ԱԴԴԱՅ 922
     2. որդի ՍԻՄՈՎՆԻ 922
 ՈՎՍ 908
 ՈՎՍԷ 39, 72, 79, 121, 918
 ՈՎՍԻԷ 79, 918,
 ՈՎՍԱՆՆԱ 319
 ՈՎՐԱՐ 439
 ՈՎՐԻԳԵՆԷՍ 941-943 (տե՛ս Գառն ՈՐՈԳԻ-
     ՆԷՍ, ՈՐՈԳԻՆ)
 ՈՎՓԻՐ 909
 ՈՎՔՈՍ 921
 ՈՎՔՈՒ 921. տե՛ս ԱՐՄԵՍ ՈՎՔՈՒ
 ՈՐԱՄԱԶԴԻ 464
 ՈՐԲԱՆՈՍ 940. տե՛ս ԱՍՏՐՈՒՄ ՈՐԲԱՆՈՍ
 ՈՐԵՂԻԻ 939. տե՛ս ԱԻՐԷՂԱԻ
 ՈՐԵԻԳԵՆԷՍ 679
 ՈՐՀՄԱԶԴԻ 20. տե՛ս ՈՐՀՄԻԶԴԻ
 ՈՐՄԶԴԱՏ 444
 ՈՐՄԻԶԴԻ
     1. Ա. Պարսից արքայ 931-932
     2. Գ. Պարսից արքայ, Քայր Խոսրովայ 20, 38,
         467, 469, 473-477, 495, 541, 932, 965-966,
         1053
     3. դիցաճում 933
     4. Դ. Պարսից արքայ, որդի Խոսրովայ 523-
         526
     5. Ե. թոռն Խոսրովայ 524
     6. տե՛ս ԽՈՒՈՒՍ ՈՐՄԻԶԴԻ 524, 526
 ՈՐՄԶԴԱՏ 444
 ՈՐՄԶԴԵԱՆ 931. տե՛ս ԾԱՊՈՒՀ ՈՐՄԶ-
     ԴԵԱՆ
 ՈՐՄԶԴՆ. տե՛ս ՈՐՄԻԶԴԻ

ՈՐՈԳԻԱՆՈՍ 1007 (տե՛ս Գառն ԱԿԴԻՆՈՍ,
     ԱԿԴԵՆՈՍ, ՈՐՈԳԻՆԷ)
 ՈՐՈԳԻՆԷ 1007. տե՛ս ՈՐՈԳԻԱՆՈՍ
 ՈՐՈԳԻՆԷՍ 323, 942-943 (տե՛ս Գառն ՈՎՐԻ-
     ԳԵՆԷՍ)
 ՈՐՓԵԻՍ ԹՐԱԿԱՑԻ 934
 ՈՒԳՈՒՀԻ. տե՛ս ՈԳՈՒՀԻ
 ՈՒԻՏԱՂԷՍ 122
 ՈՒԼԵՄՊՈՒԱՍ 466. տե՛ս ՈՒԼԻՄՊՈՒԱՍ
 ՈՒԼԻՄՊՈՒԱՍ 466 (տե՛ս Գառն ՈՒԼԵՄՊՈՒԱՍ)
 ՈՒԽՏԱՆԷՍ
     1. Ադուաճից կաթողիկոս 346, 355, 820, 838,
         844, 847 (տե՛ս Գառն ՈՒՂՏԱՆԷՍ)
     2. պատմիչ 3-4, 18-19, 338, 979
 ՈՒԿՂՈԴԷՍ 941
 ՈՒՂ 908
 ՈՒՂԻՈՍ ԱՂԵԿԱՌՆԱՍՈՒ 321
 ՈՒՂՈՒՄՊ 879
 ՈՒՂՏԱՆԷՍ 847. տե՛ս ՈՒԽՏԱՆԷՍ
 ՈՒՆԻԱՍ 922. տե՛ս ՈՎՆԻԱՍ
 ՈՒՍՏԻՂԻԱՆՈՍ 928
 *ՈՒՏԻԷ. տե՛ս ԲԵՌՆԱՐ ՈՒՏԻԷ
 ՈՒՐԱՍԱԿԷՍ 87
 ՈՒՐԵՐ 914
 ՈՒՐԻԱ 919
 ՈՒՐԻԱՍ 918
 ՈՓԻՐ 909. տե՛ս ՈՎՓԻՐ
 ՈՔՈԶԻԱՅ 917
 ՈՔՈՒ 921. տե՛ս ԱՐՄԷՍ ՈՎՔՈՒ

Չ

ՉԱԹԿԱՍԱՐ 889
 ՉԱԹՆ ԽԱԶՐ 891, 894
 *ՉՈԲԱՆԵԱՆ. տե՛ս ՊԱԻԵԼ ՉՈԲԱՆԵԱՆ
 ՉՈՐՊԱՆ ԹԱՐԽԱՆ 411
 *ՉՐԱՔԵԱՆ 427. տե՛ս ՔԵՐՈԲԷ ՉՐԱՔԵԱՆ
 ՉՈՒԲԻՆ. տե՛ս ՎԱՀՐԱՄ ՉՈՒԲԻՆ

Պ

ՊԱԼԻԱՒՈՒՆՈՅ 1278 (տե՛ս Գառն ՀԱՄԱ-
     ԶԱՍՊ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆԻ ՊԱԼՀԱՒՈՒ-
     ՆԵԱՅ)

- ՊԱԼՀԱԻՈՒՆԵԱՑ 1278. տե՛ս ՀԱՄԱԶԱՍՊ
ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆԻ ՊԱԼՀԱԻՈՒՆԻ (տե՛ս -
մաեւ ՊԱԼԻԱԻՈՒՆՈՅ)
- ՊԱՂԱԴԱՅ 949
- ՊԱՂԱԿ 1115
- ՊԱՂԳԷՆ 13 (տե՛ս մաեւ ՊԱՂԳԷՆ, ՊՈՂ-
ԳԵՆ)
- ՊԱՂԳԷՆ 13. տե՛ս ՊԱՂԳԷՆ
- ՊԱՂԵՓԱՏՈՍ 933 (տե՛ս մաեւ ՊԱՂԷՓԱ-
ԹՈՍ, ՊԱՂԷՓԱՏՈՍ)
- ՊԱՂԷՓԱԹՈՍ 934 (տե՛ս մաեւ ՊԱՂԵՓԱ-
ՏՈՍ, ՊԱՂԷՓԱՏՈՍ)
- ՊԱՂԷՓԱՏՈՍ 933 (տե՛ս մաեւ ՊԱՂԵՓԱ-
ՏՈՍ, ՊԱՂԷՓԱԹՈՍ)
- ՊԱՆԹԵՌ 440
- ՊԱՆՈՊՏԷՍ 913
- ՊԱՊ
1. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ 494
  2. որդի Արշակի 451, 460, 465, 931
- ՊԱՊՈՍ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 633
- *ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ. տե՛ս ՔԵՐՈՒԲԷ ՊԱՏԿԱ-
ՆԵԱՆ
- ՊԱՏՐԻԿ. տե՛ս ԱՇՈՏ ՊԱՏՐԻԿ, ՎԱՐԴ
ՊԱՏՐԻԿ, ՅՈՎՀԱՆ ՊԱՏՐԻԿ
- ՊԱՏՐՈԿՂԷ 1176
- ՊԱՏՐՈՍՈՆԻՄ 907
- ՊԱՐԷՏ 931
- ՊԱՐԹԵԻ. տե՛ս ԱՆԱԿ ՊԱՐԹԵԻ, ԳՐԻԳՈՐ
ՊԱՐԹԵԻ (ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ), ՆԵՐՍԷՍ
ՊԱՐԹԵԻ, ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵԻ
- ՊԱՐԻԿՐԻՍ 1176. տե՛ս ՊԱՐԻՍ ՏՐՈՎԱՑԻ
- ՊԱՐԻՈՎԿ 496
- ՊԱՐԻՍ ՏՐՈՎԱՑԻ 1173, 1176, 1222 (տե՛ս -
մաեւ ՊԱՐԻԿՐԻՍ)
- ՊԱՐՄԵՂԻԱՆՈՍ 944
- ՊԱՐՄԵՆԻԴԷՍ 917
- ՊԱՐԾԸՆԱԶԳԱՏ 510
- ՊԱՐՈՅՐ
1. Հայկեան 931
  2. *ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ 4, 338, 1164
- ՊԱՐՍԻԿ. տե՛ս ԱԿԱԿ ՊԱՐՍԻԿ
- ՊԱՐԻԷԶ. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ՊԱՐԻԷԶ
- *ՊԱԻԷԼ ԶՈՒՄԱՆԵԱՆ 1273-1274
- ՊԱԻՂԱ, 957. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ
- ՊԱԻՂԱՍ 953. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ԷՄԵՍԻՈՒ
- ՊԱԻՂԻԿԱՐՊՈՍ 545, 1058, 1063
- ՊԱԻՂՈՍ
1. սնձմամուն 1227-1228
  2. առաքեալ 14, 19, 22, 25-26, 28-29, 31-33,
35-36, 47, 79-83, 90, 92-95, 115, 120, 124,
127-128, 131-132, 142, 158-160, 186-189,
191-192, 194-196, 201, 204-209, 211, 215-
216, 220, 222, 246, 257, 260, 262, 264, 269,
284-286, 288, 292, 302, 307, 317-318, 327,
349, 420-423, 435, 441-443, 512, 543, 671-
672, 674, 685, 711, 715-716, 750, 791, 926,
936-937, 939, 941, 951, 954, 993, 1153, 1157-
1159, 1171, 1247, 1259, 1267, 1288
  3. Արուեստան եպիսկոպոս 332
  4. ԵԳԻՊՏԱՑԻ, ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 770,
945
  5. ԷՄԵՍԻՈՒ 953 (տե՛ս մաեւ ՊԱԻՂԱՍ)
  6. Կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոս 967
  7. ՄԱՄՈՒԵՍՏԱՑԻ 952
  8. ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ 42, 86, 121, 127, 143, 145,
307, 309, 318, 331, 935, 938, 944-945, 952,
957, 1152 (տե՛ս մաեւ ՊԱԻՂԱ)
- ՊԵՌՍԵՓՈՆԷՍ 734
- ՊԵՏԻՆԱԿՍ 941. տե՛ս ԵՂԻՈՍ ՊԵՏԻՆԱԿՍ
- ՊԵՏՐՈՍ
1. ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ եպիսկոպոս 120, 945
  2. սնձմամուն 1181, 1219
  3. ԱՆՏԻՈՒՔԱՑԻ 321, 323, 545, 958. տե՛ս
  4. առաքեալ 29, 31, 55, 91, 104-105, 169, 171,
182-183, 245, 267, 269, 274-275, 277, 280,
282, 296, 310, 332, 421, 441-443, 686, 791,
849, 926, 929, 937, 941, 959, 993, 1153, 1158,
1275
  5. երէց 311
  6. Կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոսապետ 959
  7. վկայ 422, 547
  8. 956. տե՛ս ՄԱՔՍԻՄԷՆՈՍ
  9. 967. տե՛ս ՊԻԻՐՈՍ
- *ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ. տե՛ս ԵԶՆԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
- ՊԵՐԻԹՈՒՍ 934
- ՊԵՐԻԿԴԷՍ 917
- ՊԵՐՄ 931
- ՊԵՐՈԶ 459-460, 466, 469-470, 932

- ՊԵՐՈՋԵԱՆ 932. տե՛ս ԿԱԻԱՏ ՊԵՐՈՋԵԱՆ, ՎԱՂԱՐԸԱԿ ՊԵՐՈՋԵԱՆ
- ՊԵՐՍ(Ս)ԵԻՍ 914, 933
- ՊԵՐՍԵՓՈՆԱՅ 734, 757. տե՛ս ՊԵՌՍԵՓՈՆԷՍ
- ՊԵՐՏԻՆԱԿՍ. տե՛ս ԷՂԻՈՍ ՊԵՐՏԻՆԱԿՍ
- ՊԵՐՏԻՆԱՔՍ 941. տե՛ս ՊԵՐՏԻՆԱԿՍ
- ՊԷԳԱՍՈՍ 933
- ՊԷՍԱՍՈՍ 933
- ՊԷՐՍԷՈՍ 914
- ՊԻՂԱՏՈՍ 119, 126, 264, 304-306, 422, 936
- ՊԻՊԿՈՍ 914 (տե՛ս ԸՄԵՆ ԶԵԻՍ)
- ՊԻՌՈՍ 45, 312
- ՊԻՍԱԿ 927 (տե՛ս ԸՄԵՆ ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ ԿԱՐԱԿԱՂՈՍ)
- ՊԻՍԻԳԵԱՅ. տե՛ս ԱՆՏԻՈՔ ՊԻՍԻԳԵԱՅ
- ՊԻՍԻԳԻ 1022. տե՛ս ՊԻՍԻԳՈՆ
- ՊԻՍԻԳՈՆ 1021-1022 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊԻՍԻԳԻ)
- ՊԻՍՈՍ 913
- ՊԻԻԷՏԻԿՈՍ 934
- ՊԻԻԹԱԳՈՐ 550
- ՊԻԻՐՈՍ 967
- ՊՂԱՏՈՆ 1181 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՂԱՏՈՎՆ)
- ՊՂԱՏՈՎՆ 917, 933 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՂԱՏՈՆ)
- ՊՂԻՔՈՒՆ 968. տե՛ս ՊՈՂԻՔՈՆԻՆՈՍ
- ՊՈԳՈՆԱԳՈՍ 901. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԳԻՆ ՊՈԳՈՆԱԳՈՍ
- *ՊՈՂԱՐԵԱՆ. տե՛ս ՆՈՐԱՅՐ ՊՈՂԱՐԵԱՆ
- ՊՈՂԳԵՆ 13. տե՛ս ՊԱՂԳԷՆ
- ՊՈՂԻԿԱՐՊՈՍ 675, 940
- ՊՈՂԻՍ 917
- ՊՈՂԻՔՈՆԻՆՈՍ 968 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՂԻՔՈՒՆ)
- ՊՈՂՂԱ 932
- ՊՈՂՈՍ 967. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ
- ՊՈՂՔԵՐԷ 955, 957
- ՊՈՄՊԷՈՍ 923 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՈՊԻՈՍ)
- ՊՈՄՊԻՂԻՈՍ 934. տե՛ս ՆՈՒՄԱՍ ՊՈՄՊԻՂԻՈՍ
- ՊՈՆՏԱՑԻ 331, 940. տե՛ս ՄԱՐԿԻՈՆ ՊՈՆՏԱՑԻ, ԹԷՆՈՐՈՏՈՆ ՊՈՆՏԱՑԻ
- ՊՈՆՏԻԱՆՈՍ 309
- ՊՈՊԻՈՍ 923. տե՛ս ՊՈՄՊԷՈՍ
- ՊՈՊԼՈԳԻՆԱՑԻՔ 910. տե՛ս ՊԱՓՂԱԳՈՎՆԱՑԻՔ
- ՊՈՊՂԻՈՍ 938 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՈՒՊՂԻՈՍ)
- ՊՈՒՆԿՈՊ 539. տե՛ս ՊՈՒՆԿՈՊ
- ՊՈՐՓԻՐՈՍ 309
- ՊՈՐՓԻՐ 309, 633
- ՊՈՒՊԻԿՈՍ 927
- ՊՈՒՊՂԻՈՍ 927
- ՊՈՒՐԱՍ 928 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՈՒՐՈՐՈՍ)
- ՊՈՒՐՈՍ 945
- ՊՈՒԿՈՊ 539 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՈՒՆԿՈՊ)
- ՊՈՒՎՏԷՐ 955, 958 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՈՒՈՏԷՐ)
- ՊՈՒՈՏԷՐ 958 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՈՒՈՎՏԷՐ)
- ՊՈՒՈՏՈՐ 958. տե՛ս ՊՈՒՈՎՏԷՐ, ՊՈՒՈՏԷՐ
- ՊՈՒՐՈՐՈՍ 928. տե՛ս ՊՈՒՐԱՍ
- ՊՏԼՈՄԻՈՍ 460. տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՈՍ
- ՊՏՂՈՄԵՈՍ 921. տե՛ս ՊՏՂՈՄԷՈՍ ՂԱԳՈՍ,
- ՊՏՂՈՄԵՈՒՍԱ 922
- ՊՏՂՈՄԷՈՍ 966,
1. ԱՂԵՔՍԱՆԳՐՈՍ 921
  2. աշխարհագէտ 411
  3. ԲԱՐԵՐԱՐ 921
  4. ԴԻՈՆԻՍԻՈՍ 921
  5. եղբայր ԱՂԵՔՍԱՆԳՐԻ 921
  6. ԵՂՔԱՅՐԱՍԷՐ 921
  7. ՀԱՅՐԱՍԷՐ 921
  8. ՂԱԳՈՍ 921
  9. ՄԱՅՐԱՍԷՐ 921
  10. 460. տե՛ս ՓԻԼԵԳԵԼՓՈՍ ՊՏՂՈՄԷՈՍ, ԸՄԵՆ՝ ՊՏԼՈՄԻՈՍ
  11. ՓՐԿԻՉ 921
- ՊՐԱՄՈՍ ՏՐՈՒԱՑԻ 1176. տե՛ս ՊՐԻԱՄՈՍ ՏՐՈՎԱՑԻ
- ՊՐԱԻԿՂՈՍ ԿԻՂԻԿԵԱՅ 953. տե՛ս ՊՐՈԿՂՈՍ ԿԻՂԻԿԵԱՅ
- ՊՐԻԱՄՈՍ ՏՐՈՎԱՑԻ 1172 (տե՛ս ԸՄԵՆ ՊՐԱՄՈՍ ՏՐՈՒԱՑԻ, ՊՐԻԱՍՈՍՏՐԻԱՑԻ)
- ՊՐԻԱՍՈՍՏՐԻԱՑԻ 1176. տե՛ս ՊՐԻԱՄՈՍ ՏՐՈՎԱՑԻ
- ՊՐԻԿՈՍ 503. տե՛ս ՊՐԻՍԿՈՍ
- ՊՐԻՍԿԻՂԱ 940

ՊՐԻՍԿՈՍ 503 (տե՛ս նաև ՊՐԻՍԿՈՍ)
 ՊՐՈՐՈՍ 945 (տե՛ս նաև ՊՐՈՐՈՍ)
 ՊՐՈՐՈՋ 945. տե՛ս ՊՐՈՐՈՍ
 ՊՐՈԿՂԱՍ 209. տե՛ս ՊՐՈԿՂՈՍ
 ՊՐՈԿՂ-ՈՍ ԿԻՏԻԿԵԱՅ 122-123, 138-139, 209, 300, 411, 413, 419, 421, 953, 1042 (տե՛ս - նաև ՊՐԱԽԿՂՈՍ ԿԻՏԻԿԵԱՅ, ՊՐՈԿՂ ԿԻՏԻԿԵԿԷ, ՊՐՈԿՂԱՍ, ՊՐՈԿՂՈՍ ԿԻՏԻԿԵԿԷ)
 ՊՐՈԿՂՈՍ ԿԻՏԻԿԵԿԷ 953. տե՛ս ՊՐՈԿՂՈՍ ԿԻՏԻԿԵԱՅ
 ՊՐՈՊՈՍ 462
 ՊՐՈՍԳՆՈԿԻՈՆ 289
 ՊՕՂՈՍ
 1. *ԱՆԱՆԵԱՆ 428, 1192
 2. *ԲԵԴԵԼԵԱՆ 1149
 3. *ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ 417, 1192, 1241
 4. Պոլսի պատրիարք 1129
 5. սուրբգրային 104
 6. 1259. տե՛ս ՊԱԽՂՈՍ՝ սուրբգրային

Չ

*ՋԱՀՈՒԿԵԱՆ. տե՛ս ԳԵԻՈՐԳ ՋԱՀՈՒԿԵԱՆ
 ՋԱՄԱՍԱ 466. տե՛ս ՋԱՄԱՍՊ
 ՋԱՄԱՍՊ 466, 932 (տե՛ս նաև ՋԱՄԱՍՊ)
 ՋԱՄԲ ԽՈՍՐՈՎ 1053
 ՋԱԽԱՆԾԷՐ 583, 855-856, 859, 863. տե՛ս ՋԵԻԱՆԾԷՐ
 ՋԱԽԻՏԵԱՆ ԽՈՍՐՈՎ 501, 526
 ՋԵԲՈՒ 381, 387, 392, 408, 414
 ՋԵԻԱՆԾԷՐ 795-796, 809-810, 812-813, 814-820, 822-826, 831-832, 844, 846-847, 853-857, 859, 861-863 (տե՛ս նաև ՋԱԽԱՆԾԷՐ, ՋՈՒԱՆԾԷՐ, ՋՈՒԱՆԾԷՐ)
 ՋՈՅԱՆԾՐԻ 1003. տե՛ս ՋՈՒԱՆԾԷՐ
 ՋՈՋԻԿ
 1. ԱՐԱՄՈՒՆԻՑ 338
 2. Վրաց իշխան 1122-1123
 ՋՈՎԱՆԱՆ 504. տե՛ս ՋՈՒԱՆ ՎԵՀ
 ՋՈՒԱՆԱԺԻՐԻ. տե՛ս ՋՈՒԱՆԾԷՐ
 ՋՈՒԱՆԷՐ 817. տե՛ս ՋԵԻԱՆԾԷՐ
 ՋՈՒԱՆ ՎԵՀ 504-505 (տե՛ս նաև ՋՈՎԱՆԱՆ, ՋՈՒՎԱՆ)

ՋՈՒԱՆԾԷՐ
 1. Ադուանից իշխան 809-810, 813-818, 819-820, 822-826, 829, 831-832, 844, 846-847, 853-857, 859, 861-863. տե՛ս ՋԵԻԱՆԾԷՐ
 2. Հեփթաղի թագաւոր 1003 (տե՛ս նաև ՋՈՅԱՆԾՐԻ, ՋՈՒԱՆԱԺԻՐԻ)
 ՋՈՒՎԱՆ 504. տե՛ս ՋՈՒԱՆ ՎԵՀ

Ռ

ՌԱԳԱԻ 912
 ՌԱԳՈՒԷՂ 912
 ՌԱԶՄԻՈՋԱՆ 511. տե՛ս ԽՈՒԹԵԱՄ՝ նաև՝ Ը-ՌԱԶՄԻՈՋԱՆ, ԽԱԶՄԻՈՋԱՆ, ՌԱՄԻԿՈՋԱՆ, ՌՈՋՄԻՈՋԱՆ
 ՌԱՀԱԲ 167
 ՌԱՀԱՆ 1082-1084 (տե՛ս նաև ՌԱՀԱՆԱՅՆ)
 ՌԱՀԱՆԱՅՆ 1082. տե՛ս ՌԱՀԱՆ
 ՌԱՄԻԿՈՋԱՆ 512. տե՛ս ՌԱԶՄԻՈՋԱՆ
 ՌԱՇՆԱՅՆ 522
 ՌԱՏՈՄԱՅ 526. տե՛ս ՌՈՍՏՈՄ
 ՌԱՔԵԼ 813 (տե՛ս նաև ՀՌԱՔԵԼ)
 ՌԵԳՆԷՍ 1004. տե՛ս ՌԷԳԷՍ
 ՌԵՔԱԲ 932
 ՌԷԳԷՍ 1004 (տե՛ս նաև ՌԵԳՆԷՍ, ՌԷԴԷՍ, ՌՈՒԳԷՍ)
 ՌԷԴԷՍ 1004. տե՛ս ՌԷԳԷՍ
 ՌԻՍՏԱԿԷՍ 546. տե՛ս ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ՝ որդի ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԽՈՐԶԻ
 ՌԾՏՈՒՆԻ. տե՛ս ԱԲՐԱՀԱՄ ՌԾՏՈՒՆԻ, ԹԷՈԳՈՐՈՍ ՌԾՏՈՒՆԻ, ՍԻՄԷՈՎՆ ՌԾՏՈՒՆԻ
 ՌՈՐՈՎԱՄ 724, 916
 ՌՈՋՄԻՈՋԱՆ 376 (տե՛ս նաև ՌՈՒՋՄԻՈՋԱՆ)
 ՌՈՃ ՎԵՀԱՆ 520-521 (տե՛ս նաև ՌՈՃԻԿ ՎԱՀԱՆԱՅ, ՌՈՃՎԵՀ)
 ՌՈՃԻԿ ՎԱՀԱՆԱՅ 520. տե՛ս ՌՈՃ ՎԵՀԱՆ ՌՈՃՎԵՀ 384 (տե՛ս նաև ՌՈՃ ՎԵՀԱՆ)
 ՌՈՄԱՆՈՍ 945. տե՛ս ՆՈՒՄԵՐԻԱՆՈՍ
 ՌՈՍՄՈՍՋՔԵԱՆ 803. տե՛ս ՌՈՍՄՈՍՈՔԵԱՆ
 ՌՈՍՄՈՍՈՔԵԱՆ 803, 806 (տե՛ս նաև ՌՈՍՄՈՍՈՔԵԱՆ)

ՌՈՍՏԱՄ 530. տե՛ս ՌՈՍՏՈՄ
 ՌՈՍՏՈՄ 526, 810 (տե՛ս նաեւ ՌԱՏՈՄԱՅ,
 ՌՈՍՏԱՄ, ՌՍՏՈՄ)
 ՌՈՒԲԵՆ 529
 ՌՈՒԳԷՍ 1004. տե՛ս ՌԷԳԷՍ
 ՌՈՒԶՄԻՈԶԱՆ 376. տե՛ս ՌՈԶՄԻՈԶԱՆ
 ՌՈՒՄՆԻԱԶ 311
 ՌՍՏԱԿԷՍ 141, 313, 330, 546-547, 932, 1005
 ՌՍՏՈՄ 530. տե՛ս ՌՈՍՏՈՄ

Ս

ՍԱԱԿ 111. տե՛ս ԻՍԱՀԱԿ՝ սուրբգրային
 ՍԱԲԱՅ
 1. որդի Հոեգամայ 907
 2. որդի Քուշայ 907
 ՍԱԲԱԹ 909
 ՍԱԲԱԹԱՅ 907
 ՍԱԲԱՍԻՍՈՅ 332
 ՍԱԲԱԻՈՎԹ 82-83
 ՍԱԲԵԼ-ԻՈՍ ԼԻԲԷԱՑԻ 54, 66, 70, 84, 86, 331
 (տե՛ս նաեւ ՍԱԲԷԼԻ-ՈՍ), ՍԱԲԷԼՈՍ)
 ՍԱԲԵԿԱԹԱ 907
 ՍԱԲԷԼԻ-ՈՍ 84, 309 (տե՛ս նաեւ ՍԱԲԵԼ-ԻՈՍ,
 ՍԱԲԷԼՈՍ)
 ՍԱԲԷԼՈՍ 309 (տե՛ս նաեւ ՍԱԲԵԼ-ԻՈՍ, ՍԱ-
 ԲԷԼԻՈՍ)
 ՍԱԳԴԷՆ 1004. տե՛ս ՍԱԿԴԷՆ
 ՍԱԴՈՎԿ 916
 ՍԱԼԱՐ 380. տե՛ս ՍԱՂԱՐ
 ՍԱԿԴԷՆ 1004 (տե՛ս նաեւ ՍԱԳԴԷՆ)
 ՍԱՀԱԿ
 1. անձնանուն 1203
 2. ԱՐԾՐՈՒՆԻ 427, 437, 509
 3. Գլակավանքի վանահայր 1046
 4. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 621
 5. ԶՈՐՈՓՈՐԵՑԻ 1241, 1281, 1283-1284,
 1293-1294, 1300
 6. *ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ 978
 7. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 491-492
 8. ՊԱՐԹԵԻ 123, 138-139, 351, 516, 892-893,
 901, 932, 950-951, 966, 1046, 1080 (տե՛ս -
 նաեւ ԻՍԱՀԱԿ)
 9. ՍԻՒՆԻ 495

10. սուրբգրային 53, 56, 77, 118 (տե՛ս նաեւ Ի-
 ՍԱՀԱԿ)
 11. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՍԱՀԱԿ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ
 12. Տփխեաց եպիսկոպոս 13
 ՍԱՀԱԿԵԱՆ 1203
 ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ. տե՛ս ԴԱԻԻԹ ՍԱՀԱՌՈՒՆԻ
 ՍԱՀՈՒՌ ԱՆՋԱԻԱՑԻ 1123-1124
 ՍԱՂԱՅ 439, 905, 908
 ՍԱՂԱՐ. տե՛ս ԳՐԱՆԻԿԱՆ ՍԱՂԱՐ
 ՍԱՂԵՓ 908
 ՍԱՂԻՆԱ 923
 ՍԱՂՄԱՆԱՍԱՐ 918
 ՍԱՂՄՈՆ
 1. սուրբգրային 438-440
 2. 776. տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ
 ՍԱՂՈՄԷ 963
 ՍԱՂՈՄՈՆ 721, 1208. տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ
 ՍԱՂՈՄՈՎՆ 753, 916. տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ
 ՍԱՄԱՅ 1179, 1227 (տե՛ս նաեւ ՍԱՄԵԱՅ)
 ՍԱՄԱՐԻ 296
 ՍԱՄԱՐՈՒՀԻ 328
 ՍԱՄԵԱՅ 919, 1227. տե՛ս ՍԱՄԱՅ
 ՍԱՄԵԱՍ 916
 ՍԱՄԵԳԱՐ 914-915
 ՍԱՄԷՆ 1179, 1227
 ՍԱՄԹԱԻԱՑԻ 13. տե՛ս ԵԻԳԵՆԷՍ
 ՍԱՄՈՍԱՑԻ. տե՛ս ԽՌՈՒՓԱՆՈՍ ՍԱՄՈ-
 ՍԱՑԻ
 ՍԱՄՈՍԱՑԻ 18, 121, 143, 280, 307, 951, 953,
 1245. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ՍԱՄՈՍԱՑԻ, նաեւ՝
 ՇԱՄՇՏԱՑԻ, ՍԱՄՍԱՑԻ
 ՍԱՄՈՏ 338
 ՍԱՄՈՒԳԷ 920
 ՍԱՄՈՒԵՂ 578. տե՛ս ՍԱՄՈՒԷԼ Մեհնունեաց
 եպիսկոպոս
 ՍԱՄՈՒԷԼ
 1. ԱՆԵՑԻ 1191-1192
 2. Գլակավանքի վանահայր 1126
 3. երէց 338
 4. Մեհնունեաց եպիսկոպոս 578
 5. սուրբգրային 133, 438, 915 (տե՛ս նաեւ ՍԱ-
 ՄՈՒԷՂ, ՍԱՄՈՒԻԷԼ)
 6. ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 488-490

7. Տումասունի էպիսկոպոս 13
 ՍԱՄՈՒԷՂ 133, 915 (տե՛ս նաև ՍԱՄՈՒԷՂ՝ սուրբգրայիճ)
 ՍԱՄՈՒԻԷՂ 28 (տե՛ս նաև ՍԱՄՈՒԷՂ՝ սուրբգրայիճ, ՍԱՄՈՒԷՂ)
 ՍԱՄՈՒՍՏԱՑԻ 18, 145. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ
 ՍԱՄՍՈՆ 915. տե՛ս ՍԱՄՓՍՈՎՆ
 ՍԱՄՍՏԱՑԻ. տե՛ս ՊԱԻՂՈՍ ՍԱՄՍՏԱՑԻ, ԹԵՆՈՂՈՐՈՍ ՍԱՄՍՏԱՑԻ, նաև՝ ՇԱՄՇՏԱՑԻ, ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ
 ՍԱՄՓՍՈՆ 1203, 1289 (տե՛ս նաև ՍԱՄՍՈՆ, ՍԱՄՓՍՈՎՆ)
 ՍԱՄՓՍՈՎՆ 915 (տե՛ս նաև ՍԱՄՍՈՆ, ՍԱՄՓՍՈՆ)
 ՍԱՆԱՀՆԵՑԻ. տե՛ս ԱՆԱՆԻԱ ՍԱՆԱՀՆԵՑԻ
 ՍԱՆԱՍԱՅ 1069. տե՛ս ՍԱՐԱՍԱՆԱՅ
 ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ 443, 453, 459, 931-932, 936
 ՍԱՆԱՏՐՈՒՔ 453. տե՛ս ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ
 ՍԱՆՈՒԷՂ 1126. տե՛ս ՍԱՄՈՒԷՂ Գլակավաճքի վանահայր
 *ՍԱՆՋԵԱՆ 1273. տե՛ս ԱԻԵՏԻՍ ՍԱՆՋԵԱՆ
 ՍԱՌԱՅ 77, 445, 544
 ՍԱՍԱՆԱՅ 1069. տե՛ս ՍԱՐԱՍԱՆԱՅ
 ՍԱՐԱՊԻՈՎՆ 940
 ՍԱՐԱՍԱՆԱՅ 1069 (տե՛ս նաև ՍԱՍԱՆԱՅ)
 ՍԱՐԳԻՍ
 1. Աշակերտ ՅՈՎՍԷՓ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆԻ 584
 2. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ 499-500
 3. *ԿՈՒՆԴ 427, 1192
 4. ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 489, 490
 5. ՏԱՅԵՑԻ 499
 6. ՏՐՊԱՏՈՒՆԻ 499-500
 *ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ. տե՛ս ԲԱՐՍԵՂ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
 ՍԱՐԵՓԹՈՒՀԻ 328
 ՍԱՐՀԱՆԳ 457
 ՍԱՐՈՒՀԷ 916 (տե՛ս նաև ՀԱՐՈՒՀԵԱ)
 ՍԱԻԱԼԱՆԵԱՆՑ 1273. տե՛ս ՏԻԳՐԱՆ ՍԱԻԱԼԱՆԵԱՆՑ
 ՍԱԻՂՈՍ 142, 1179
 ՍԱԻՈՒՂ 915, 1179, 1228
 ՍԱՖԱՐ 310
 ՍԳՕՆ 1003. տե՛ս ԶԳԱԻՆ
 ՍԵԲԱՍՏՈՍ
 1. ՈԿՏԱԲՈՍ 935 (տե՛ս նաև ԱԻԳՈՍՏՈՍ, ՀՈՔՏԱԻՈՍ)
 2. 945. տե՛ս ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ
 3. 947. տե՛ս ՍԵՂԲԵՍՏՐՈՍ
 ՍԵԲԵՐԻԱՆՈՍ ԵՄԵՍԱՑԻ 86, 115, 220, 233, 247, 281
 ՍԵԲԷՆՈՍ
 1. Բագրատունաց էպիսկոպոս 577 (տե՛ս - նաև ՍԵԲՈՍ)
 2. պատմիչ 45, 337, 449, 451-453, 533, 901
 ՍԵԲՈՍ 577. տե՛ս ՍԵԲԷՆՈՍ Բագրատունաց էպիսկոպոս
 ՍԵԴԵԿԻԱՅ
 1. Եղբայր Յովակիմայ արքայի 919 (տե՛ս - նաև ՅԵՔՈՎՆԻԱ)
 2. որդի Քանանու 917
 ՍԵԼԵԿԻՈՍ 457. տե՛ս ՍԵԼԵԿԻՈՍ, ՍԵՂԵԿԻՎԻՈՍ
 ՍԵԼԵԿԻՈՍ ՆԻԿԱՆՈՎՐ 457-458, 584 (տե՛ս - նաև ՍԵԼԵԿԻՈՍ, ՍԵՂԵԿԻՈՍ)
 ՍԵԿԵՆԴՈՆԱ 300
 ՍԵՂԲԵՍՏՐՈՍ 326, 947, 1006
 ՍԵՂԵԱՄԵԱՅ 918. տե՛ս ՍԵՂԵՄԵԱՅ
 ՍԵՂԵՄԵԱՅ 918 (տե՛ս նաև ՍԵՂԵԱՄԵԱՅ)
 ՍԵՂԵԿԻՈՍ ՆԻԿԱՆՈՎՐ 795 (տե՛ս նաև ՍԵԼԵԿԻՈՍ, ՍԵԼԵԿԻՈՍ)
 ՍԵՂՂԵՆԷ 914
 ՍԵՂՈՎՆԱՑԻ 916. տե՛ս ԱՔԻԱՍ ՍԵՂՈՎՆԱՑԻ
 ՍԵՄ 905, 967, 909-910 (տե՛ս նաև ՍԷՄ)
 ՍԵՄԱՎՇՆԱՍՊ 401 (տե՛ս նաև ՍԵՄԱՎՇՆԱՍ, ՍԵՄԱՎՇՆԱՍ, ՍԵՄԱՎՇՆԱԻ, ՍԵՄԱՎՇՆԱՍ)
 ՍԵՄԱՎՇՆԱՍ 401. տե՛ս ՍԵՄԱՎՇՆԱՍՊ
 ՍԵՄԱՎՇՆԱՍ 401. տե՛ս ՍԵՄԱՎՇՆԱՍՊ
 ՍԵՄԱՎՇՆԱՍ 401. տե՛ս ՍԵՄԱՎՇՆԱՍՊ
 ՍԵՆԵՔԱՐԻՄ 456 (տե՛ս նաև ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ)

ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ 437, 456, 920 (տե՛ս նաև ՍԵՆԵՔԱՐԻՄ)

ՍԵՆԻՏԱՄ ԽՈՍՐՈՎ 506

ՍԵՐԲԵՐՈՍ 928

ՍԵՐԳԻ 680

ՍԵՐԳԻՍ 967

ՍԵՐԵՄ 1095. տե՛ս ՍՐԵՄ

ՍԵՐԿԱՆՈՍ 945

ՍԵՐՈՒՔ 905, 912, 966

ՍԵՒԵԱՅ 941. տե՛ս ԱՆՏՈՆԻՆՈՍ ՈՐԴԻՍԵՒԵՐԱՅ

ՍԵՒԵՐԻՈՍ 145, 941

ՍԵՒԵՐՈՍ 331, 927, 941

ՍԵԻԼԵԻԿԻՈՍ 458

ՍԷԹ 71, 903

*ՍԷԹԵԱՆ. տե՛ս ԵՓՐԵՄ ՍԷԹԵԱՆ

ՍԷՄ 904-905, 908-909, 912 (տե՛ս նաև ՍԵՄ)

ՍԷՆԷՓՈՎՆ 917

ՍԷՖԻ ՄԻՐԶԱ 311

ՍԻԴՈՎՆ 907

ՍԻԴՈՎՆԱՑԻ. տե՛ս ՈՎՍԱ ՍԻԴՈՎՆԱՑԻ

ՍԻԼՈՆԱՑԻ 916. տե՛ս ՍԵՂՈՎՆԱՑԻ

ՍԻՂԱՍ 288

ՍԻՂՈՍ 945

ՍԻՂՈՒԱՆՈՍ 945

ՍԻՄԱ 919. տե՛ս ՍԱՄ

ՍԻՄԱԻՆ 332

ՍԻՄԱՔՈՍ 273, 939, 993

ՍԻՄԵԻՈՆ. տե՛ս ՍԻՄԵԻՈՎՆ ԵՐԱՆԵԼԻ

ՍԻՄԵԻՈՎՆ ԵՐԱՆԵԼԻ 963-964 (տե՛ս նաև ՍԻՄԵԻՈՎՆ ԵՐԱՆԵԼԻ)

ՍԻՄԷՈՆ

1. ԵՐԵԻԱՆՑԻ 46, 1191
2. ԿՐՈՃԱՏՈՐ 1063 (տե՛ս նաև ՍԻՄԷՈՎՆ, ՍԻՄԷՕՆ)
3. ՍԻԻՆԱԿԱՆ 930 (տե՛ս նաև ՍԻՄԷՈՎՆ ՍԻԻՆԱԿԱՆ)
4. սուրբգրային 34, 305, 318 (տե՛ս նաև ՍԻՄՈՆ, ՍԻՄՈՎՆ)
5. 577. տե՛ս ՍԻՄԷՈՎՆ ՌԶՆՈՒՄԵՆԱԳ ԵՎԻԿՈՍ

ՍԻՄԷՈՎՆ

1. ՌԶՆՈՒՄԵՆԱԳ ԵՎԻԿՈՍ 577

2. ՍԻԻՆԱԿԱՆ 930. տե՛ս ՍԻՄԷՈՆ ՍԻԻՆԱԿԱՆ
3. 1063. տե՛ս ՍԻՄԷՈՆ ԿՐՈՃԱՏՈՐ

ՍԻՄԷՕՆ 1063. տե՛ս ՍԻՄԷՈՆ ԿՐՈՃԱՏՈՐ

ՍԻՄՈՆ

1. ԵՎԻԿՈՍ 3, 21
2. ԵՐԷԳ 338
3. սուրբգրային 25, 171, 199, 239, 280, 440, 686, 922 (տե՛ս նաև ՍԻՄԷՈՆ, ՍԻՄՈՎՆ)

ՍԻՄՈՎՆ 171, 239, 922, 937-938, 1063 (տե՛ս - նաև ՍԻՄՈՆ՝ սուրբգրային)

ՍԻՍԱՐԱՅ 914

ՍԻՐԱՔ 791

ՍԻԻՂՈՒԻԱՆՈՍ 288

ՍԻԻՆԱԿԱՆ. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԻԻՆԱԿԱՆ

ՍԻԻՆԵՑԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ՝ ՍԻՆԵՆԱԳ տէր , ՄՈՎՍԷՍ ՍԻԻՆԵՑԻ

ՍԻԻՆԻ. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ՝ ՍԻՆԵՆԱԳ տէր, ԱՏԵՓԱՆՆՈՍ ՍԻԻՆԻ

ՍԿԱՅՈՐԴԻ 931

ՍԿԻԹ 948

ՍՄԲԱԹ 1083. տե՛ս ՍՄԲԱՏ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ՍՄԲԱՏ

1. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ, որդի Մանուէլի 337, 491-492
2. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ, ՎՐԿԱՆԱՅ ՄԱՐԶՊԱՆ, ԳՈՒՐԿԱՆ ՄԱՐԶՊԱՆ, ԽՈՍՐՈՎ ՇՈՒՄ 3, 5, 332, 337-339, 341-342, 495-501, 523, 526, 535, 541, 543, 552
3. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ, շիմոն Կարմազուց վանքի 1276
4. Հաշտեմից իշխան 1098-1099, 1116
5. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, որդի ԳԱՅԼ ՎԱՀԱՆԻ 1082-1094, 1096-1099, 1102-1104, 1106-1110, 1117,
6. որդի Վարազ Սահակայ 537
7. որդի Վարազտիրոցի 526, 535, 537, 552-553

*ՍՄԲԱՏԵԱՆ. տե՛ս ՇԱԽԱՐԾ ՍՄԲԱՏԵԱՆ

ՍՄԲԱՏԻԿ 500

ՍՄՊԱՏ 492. տե՛ս ՍՄԲԱՏ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

- ՍՈԳԴԻԱՆՈՍ 921 (տե՛ս նաեւ ՍՈՒԳԻԱՆՈՍ)
- ՍՈԿՐԱՏ-ԷՍ 45, 321, 323, 464, 1182
- ՍՈՂԻՍՏՆՈՍ 944 (տե՛ս նաեւ ՍՈՂՈԿԻՆՈՍ)
- ՍՈՂՈԿԻՆՈՍ 944. տե՛ս ՍՈՂԻՍՏՆՈՍ
- ՍՈՂՈՄԱԻՆ 966. տե՛ս ՍՈՂՈՄՈՆ
- ՍՈՂՈՄԷ 440, 686
- ՍՈՂՈՄՈՆ (տե՛ս նաեւ ՍՈՂՈՄԱԻՆ, ՍՈՂՈՄՈՎ)
1. սուրբգրային 24, 224, 327, 353, 357, 440, 549, 593, 596, 721, 776, 824, 916, 966, 1255, 1276
  2. 549. տե՛ս ՍՈՂՈՆ ԱԹԵՆԱՑԻ
- ՍՈՂՈՄՈՎՆ 916, 932 (տե՛ս նաեւ ՍՈՂՈՄՈՆ)
- ՍՈՂՈՆ ԱԹԵՆԱՑԻ 549 (տե՛ս նաեւ ՍՈՂՈՄՈՆ)
- ՍՈՂՈՎՄԷ ՄՈԿԱՑԻ 963
- ՍՈՂՈՎՄՈՆ 446, 703, 925
- ՍՈՎՄԱՆԻՏԵՑԻ 235
- ՍՈՎՏԷՐ 938
- ՍՈՎՏՐԻՆՈՍ ԵՓԵՍԱՑԻ 1008 (տե՛ս նաեւ ՍՈՏԻՆՈՍ)
- ՍՈՏԻՆՈՍ 1008. տե՛ս ՍՈՎՏՐԻՆՈՍ ԵՓԵՍԱՑԻ
- ՍՈՐՄԷՆ 503 (տե՛ս նաեւ ՍՈՒՐՄԷՆ, ՍՈՒՐԷՆ)
- ՍՈՒԳԻԱՆՈՍ 921. տե՛ս ՍՈԳԴԻԱՆՈՍ
- ՍՈՒԿԵՆՈՍ ԴԻՈՍԿՈՒՐԱՑԻ 1212 (տե՛ս - նաեւ ՍՈՒԿԵՍՈՍ)
- ՍՈՒԿԵՍՈՍ 1212. տե՛ս ՍՈՒԿԵՆՈՍ
- ՍՈՒՐԵԱՆ 1003, 1092 (տե՛ս նաեւ ՍՈՒՐԷՆ)
- ՍՈՒՐԷՆ
1. եղբայր Վախթանգայ 1091-1094
  2. մարզպան 470-471, 473,
  3. 503. տե՛ս ՍՈՐՄԷՆ
  4. 1003. տե՛ս ՍՈՒՐԵԱՆ
- ՍՈՒՐՄԷՆ 503. տե՛ս ՍՈՐՄԷՆ
- ՍՈՒՐԿԵՆՈՍ 1212
- ՍՈՒՐՏԻՆՈՍ 1008. տե՛ս ՍՈՎՏՐԻՆՈՍ ԵՓԵՍԱՑԻ
- ՍՈՓԻ 1003
- ՍՈՓՈԿՂԷՍ 917
- ՍՈՓՈՆԻԱՑ 442
- ՍՈՓՈՎՆԻԱ 918
- ՍՈՓՐՈՆԻՈՍ 1008. տե՛ս ՍՈՎՏՐԻՆՈՍ ԵՓԵՍԱՑԻ
- ՍՈՓՐՈՎԻՆՈՍ 331
- ՍՊԱՆԴԻԱՏ ՔԱԶ 476, 880-882, 877, 885. տե՛ս ԱՍՊԱՆԴԻԱՏ, ԱՍՊԱՆՏԻ, նաեւ՝ ՍՊԱՆՏԻԱԴ
- ՍՊԱՆԴԻԱՏԷԼ 876. տե՛ս ԱՍՊԱՆԴԻԱՏ
- ՍՊԱՆԴՈՒՆԻՔ 555
- ՍՊԱՆԻԱՑԻ 87. տե՛ս ԳԱՅԻՈՎՆ ՍՊԱՆԻԱՑԻ
- ՍՊԱՆՏԻԱԴ 881. տե՛ս ՍՊԱՆԴԻԱՏ
- ՍՏԱՀՐԱՑԻ. տե՛ս ԱՐՏԱԾԻՐ ՍՏԱՀՐԱՑԻ
- ՍՏԵՓԱՆ-ՆՈՍ
1. ԱՂԹԱՄԱՐՑԻ 1130
  2. աշակերտ Մակար եպիսկոպոսի 968
  3. Արզնոյ եպիսկոպոս 332
  4. Բագրեւանդայ եպիսկոպոս 21
  5. Գլակավանքի վանահայր. Ա 1045
  6. Գլակավանքի վանահայր. Բ 1046
  7. Գլակավանքի վանահայր. Գ 1048, 1079, 1101, 1110
  8. գրիչ 901
  9. Երիցեան 434-435, 437-439, 441, 452, 542, 544, 548, 550, 552-554, 556, 558, 561, 563
  10. Եփեսոսի եպիսկոպոս 321, 956
  11. Հոռմայեցոց եպիսկոպոս 944
  12. ԹՈՒՍԱԹԵՑԻ 1130, 1192
  13. ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ 222-224, 227-228, 230, 1144,
  14. *ՄԱԼԽԱՍԵԱՆՑ 452-453
  15. որդի Արշուր իշխանի 1120
  16. ՏԱՐՕՆԱՑԻ, ԱՍՈՂԻԿ 345, 451, 460, 899
  17. սուրբգրային 29-30, 35, 329, 583, 585, 686, 936,
  18. ՍԻՆԵՑԻ 427, 1139, 1164, 1193
  19. ՍԻՆԻ 488, 494-495
  20. Ութաւի եպիսկոպոս 13
  21. *ՕՐԲԷԼԵԱՆ 417
- ՍՏՈՔԻԻ 962. տե՛ս ՈՍՏՈՔՈՍ
- ՍՐԵՄՆ 1095 (տե՛ս նաեւ ՍԵՐԵՄ)
- ՍՐՋՈՒՑ 1016. տե՛ս ԱՐՋՈՒՑ

*ՄԻԱԶԵԱՆ. տե՛ս ՀԵՆՐԻԿ ՄԻԱԶԵԱՆ
 ՍՔԱՆՉԵԼԱԳՈՐԾ 57, 96, 223, 419-420, 943,
 1121. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՆԷՈԿԵՍԱՐԱՑԻ
 ՍՔՈԼԱՍՏԻՔՈՍ 323. տե՛ս ՍՈԿՐԱՏ
 ՍՔՈՂՈՍ 1176. տե՛ս ԱՔԻԼԼԷՍ ՀԵԼԼԵՆԱՑԻ

Վ

ՎԱԱԿՆ 734. տե՛ս ՎԱՀԱԳՆ
 *ՎԱԶԳԷՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ 569-570, 1284
 ՎԱԽԹԱՆԳ 1084-1085, 1088, 1102. տե՛ս նաև
 ՎԱՂԹԱՆԳ
 ՎԱԽԹԱՆԿ 1080-1081, 1084-1091, 1102. տե՛ս
 նաև ՎԱՂԹԱՆԳ
 ՎԱԽՏԱՆԳ 973, 1080-1081, 1084-1091, 1102.
 տե՛ս նաև ՎԱՂԹԱՆԳ, ՎԱԽՏԱՆԿ
 ՎԱԽՏԱՆԿ 1080, 1094. տե՛ս ՎԱԽՏԱՆԳ
 ՎԱԽՐԾԱՑ 951. տե՛ս ՎԱՀՐԻԾ
 ՎԱՀ 1083
 ՎԱՀԱԳՆ 734, 757 (տե՛ս նաև ՎԱԱԿՆ)
 ՎԱՀԱՆ
 1. *ԲԱՍՏԱՄԵԱՆՑ 4
 2. ԽՈՐԽՈՐՈՒՆԻ 526, 536
 3. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 1057, 1065-1073, 1075-
 1078, 1080-1085, 1087, 1091, 1102, 1104,
 1117 (տե՛ս նաև ԳԱՅԼ ՎԱՀԱՆ)
 4. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ 973,
 1087, 1093-1094, 1098, 1101-1102, 1104-
 1107, 1109-1111, 1114, 1117-1122, 1125
 5. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ մարզպան 468-470
 6. որդի վարազայ Պալուհու 1097, 1099, 1107,
 1116
 7. Սիւնեաց իշխան 471
 8. Վրաց իշխան 341
 9. 520. տե՛ս ՌՈՐՎԷՆ
 ՎԱՀԱՆԱՆՔ 1113. տե՛ս ՎԱՀԱՆԵԱՆՔ
 ՎԱՀԱՆԵԱՆՔ 1113 (տե՛ս նաև ՎԱՀԱ-
 ՆԱՆՔ)
 ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 488, 530-531. տե՛ս ԹԷՈՐՈՒ-
 ՐՈՍ ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ, ՆԵՐՍԷՍ ՎԱՀԵՒՈՒ-
 ՆԻ, ՍԱՄՈՒԷԼ ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ, ՍԱՐԳԻՍ
 ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ, ՎԱՐԱԶ ՆԵՐՍԷՅ ՎԱՀԵ-
 ԻՈՒՆԻ, ՎՍՏԱՄ ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ
 ՎԱՀԵՒՈՒՆԻՔ 488-489, 494-495, 555

ՎԱՀՐԱՄ
 1. ՄԻՀՐԵՒԱՆԴԱԿ 451, 475-478, 481-482
 (տե՛ս նաև ՎԱՀՐԱՆԱՑ)
 2. ՉՈՒԲԻՆ 337
 ՎԱՀՐԱՆԱՑ 482. տե՛ս ՎԱՀՐԱՄ ՄԻՀՐԵ-
 ԻԱՆԴԱԿ
 ՎԱՀՐԻԾ. տե՛ս ԾԱՀՐ ՎԱՀՐԻԾ, նաև՝
 ՎԱԽՐԾԱՑ
 ՎԱՂԱՆԴԷՍ 87
 ՎԱՂԱՐԾ
 1. Հայկեան 931-932
 2. Հայոց թագաւոր 460, 931-932
 3. Պարթեւ 462, 466, 932, 1001
 ՎԱՂԱՐԾԱԿ
 1. Հայկեան 931
 2. Ա. Հայոց թագաւոր 459-460, 465, 931-932,
 1025
 3. Հայոց թագաւոր՝ որդի Տիգրանայ 460
 4. Պարթեւ 459-460, 932
 ՎԱՂԵՆՏԻԱՆՈՍ
 1. զօրավար 533 (տե՛ս նաև ՎԱՂԵՆՏԻՆ)
 2. կայսր 465-466, 928-930, 948 (տե՛ս նաև
 ՎԱՂԵՆՏԻՈՍ, ՎԱՂԷՏԻԱՆՈՍ, ՎԱՂՆ-
 ԴԻԱՆՈՍ)
 3. ԿՐՏՍԵՐ 929
 ՎԱՂԵՆՏԻՆ 533, 535 (տե՛ս նաև ՎԱՂԵՆ-
 ՏԻԱՆՈՍ)
 ՎԱՂԵՆՏԻՈՍ 929. տե՛ս ՎԱՂԵՆՏԻԱՆՈՍ
 ՎԱՂԵՍ 929. տե՛ս ՎԱՂԷՍ
 ՎԱՂԷՆՏԻՈՆ 331
 ՎԱՂԷՍ 465, 929, 948
 ՎԱՂԷՏԻԱՆՈՍ 465. տե՛ս ՎԱՂԵՆՏԻԱՆՈՍ
 ՎԱՂԹԱՆԳ 1080. տե՛ս ՎԱԽՏԱՆԳ
 ՎԱՂԹԱՆԿ 1081, 1084-1091, 1102 (տե՛ս նաև
 ՎԱԽԹԱՆԳ, ՎԱԽՏԱՆԿ, ՎԱԽՏԱՆԳ,
 ՎԱՂՏԱՆԿ)
 ՎԱՂՆԴԻԱՆՈՍ 948. տե՛ս ՎԱՂԵՆՏԻԱ-
 ՆՈՍ
 ՎԱՂՏԱՆԿ 1080. տե՛ս ՎԱԽՏԱՆԳ
 ՎԱԾԴԵԱՆ 1122-1123 (տե՛ս նաև ՎԱԾ-
 ՏԵԱՆ)
 ՎԱԾՏԵԱՆ 1122. տե՛ս ՎԱԾԴԵԱՆ
 ՎԱԾԻՐ 1073, 1075-7076 (տե՛ս նաև ՎԱՐ-
 ԾԻՐ)

ՎԱՇՏԱԿ 931

ՎԱՍԱԿ

1. ԱՐԾՐՈՒՆԻ 507, 509
2. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 473

ՎԱՍՆ ՀՈՆԱՀՆ 412

ՎԱՐ 825. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՓԵՐՈԺ

*ՎԱՐԱԳ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ 347, 363-364, 372, 581-582, 796, 797, 1274

ՎԱՐԱԶ

1. ԳՆԷԼ ԳՆՈՒՆԻ 527
2. ԳՐԻԳՈՐ 581, 583, 795, 809, 825
3. ՆԵՐՍԷՀ ԴԱՇՏԿԱՐԻՆ 555
4. ՆԵՐՍԷՀ ՎԱՀԵՒՈՒՆԻ 489-490
5. ՊԱԼՈՒՆԻ 1094, 1096-1100, 1102, 1107, 1109, 1115-1116 (տե՛ս նաև ՎԱՐԱԶԱԿԱՅ)
6. ՍԱՀԱԿ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ 537
7. ՎԶՈՒՐՆ 473
8. տե՛ս ՇԱՀ ՎԱՐԱԶ 368
9. տե՛ս ՇԱՀՐ ՎԱՐԱԶ 519-520, 522
10. ՏՐԴԱՏ 795, 861-864, 866, 868, 890-891, 894
11. ՓԵՐՈԺ 801, 825, 862 (տե՛ս նաև ՎԱՐ)

ՎԱՐԱԶԱԿԱՅ 1102, 1107. տե՛ս ՎԱՐԱԶ Պալուստաց իշխան

ՎԱՐԱԶԴԿԱՏ 465, 931-932

ՎԱՐԱԶՉԱՊՈՒՀ ԱՐԾՐՈՒՆԻ 499

ՎԱՐԱԶՈՑ 856 (տե՛ս նաև ՎԱՐԱԶՈՑ)

ՎԱՐԱԶՈՑ 856. տե՛ս ՎԱՐԱԶՈՑ

ՎԱՐԱԶՏԻՐՈՍ 498. տե՛ս ՎԱՐԱԶՏԻՐՈՑ

ՎԱՐԱԶՏԻՐՈՑ 498, 501, 522-523, 525-526, 552

ՎԱՐԱԺՆՈՒՆԻՔ 555

ՎԱՐԴ ՊԱՏՐԻԿ

1. ԱՐԾՐՈՒՆԻ 1048
2. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 470

ՎԱՐԴԱՆ

1. ԱՅԳԵԿՑԻ 46, 1130, 1192
2. աճձճաճաճաճ 1203
3. ԱՐԵՒԵԼՑԻ 1129
4. ԱՐԾՐՈՒՆԻ 494
5. ԿԱՐՄԻՐ, ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 468
6. Հայոց կաթողիկոս 1046
7. ՀԱՑՈՒՆԻ 427, 570, 1273

8. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, որդի Վասակայ Մամիկոնացի 451, 469-473

9. ՎՇՆԱՍՊ 473

10. տե՛ս ՎԱՐԴԵՆԻ 1227-1228

ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ 1179

1. տե՛ս ԱՐՏԱԻԱԶԴ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
2. տե՛ս ՎՐԷԺ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆՈՒՀԻ 1203

ՎԱՐԴԵԱՆ 1227-1228. տե՛ս ՎԱՐԴԵՆԻ

ՎԱՐԴԵՆԻ 1227-1228 (տե՛ս նաև ՎԱՐԴԱՆ, ՎԱՐԴԵԱՆ)

ՎԱՐԴԻԿ իշխան Մոկաց 531 (տե՛ս նաև ԱԿՆԻԿ)

ՎԱՐԴՈՑ 1227

ՎԱՐԴՈՒՀԵՐ 974, 1111-1112, 1114 (տե՛ս նաև ՎԱՐԴՈՒՀԻ, ՎԱՐԴՈՒՐՀԵՐ)

ՎԱՐԴՈՒՀԻ 1112. տե՛ս ՎԱՐԴՈՒՀԵՐ

ՎԱՐԴՈՒՐՀԵՐ 1111. տե՛ս ՎԱՐԴՈՒՀԵՐ

ՎԱՐԾԻՐ 1073, 1075 (տե՛ս նաև ՎԱՇԻՐ)

ՎԵՀ 504-505. տե՛ս ԶՈՒԱՆ ՎԵՀ

ՎԵՀԱՆ 510, 520-521. տե՛ս ՌՈՃ ՎԵՀԱՆ, ԸՌՈՋ ՎԵՀԱՆ

ՎԵՍՊԱՍԻԱՆՈՍ 366 (տե՛ս նաև ՎԵՍՊԻԱՆՈՍ)

ՎԵՍՊԻԱՆՈՍ 366, 679, 925-926, 937-938 (տե՛ս նաև ՎԵՍՊԱՍԻԱՆՈՍ)

ՎԶՈՒՐՆ 473. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՎԶՈՒՐՆ

ՎԸՆԴԱՏԱԿԱՆ 474. տե՛ս ՎՆԴԱՏԱԿԱՆ

ՎԻՏԵՂԻՈՍ 926

ՎԻՐՈՑ ԱՂՈՒԱՆԻՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ 361, 363, 371, 396, 401, 542, 822

ՎՆԱՍՊ 519. տե՛ս ՎՇՆԱՍՊ

ՎՆԴԱՏԱԿԱՆ 474, 503 (տե՛ս նաև ՎԸՆԴԱՏԱԿԱՆ)

ՎՆԴՈՑ 476-478, 481, 494

ՎՇՆԱՊ 519. տե՛ս ՎՇՆԱՍՊ

ՎՇՆԱՍՊ 519. տե՛ս ՎՇՆԱՍՊ

ՎՇՆԱՍՊ 473, 510, 519. տե՛ս ՎԱՐԴԱՆ ՎՇՆԱՍՊ, ՆԱՄԴԱՐ ՎՇՆԱՍՊ, ՀՐԱՏ ՎՇՆԱՍՊ, նաև ՎՆԱՍՊ, ՎՇՆԱՊ, ՎՇՆԱՊ

ՎՇՏԱՍԵԱՆ 920. տե՛ս ԴԱՐԵՀ ՎՇՏԱՍՊԵԱՆ

ՎՌԱՄ

- 1. Գողթնեաց տէր 499
- 2. Հայկեան 931
- 3. Պարսից արքայ, Ա, 465-466, 932
- 4. Պարսից արքայ, Բ, 931

ՎՌԱՄԵԱՆ 932. տե՛ս ՅԱԶԿԵՐՏ ՎՌԱՄԵԱՆ

ՎՌԱՄ ԾԱՊՈՒՀ 931. տե՛ս ՎՌԱՄԾԱՊՈՒՀ

ՎՌԱՄԾԱՊՈՒՀ 465-466, 468, 932, 951

ՎՌԱՓՆՈՍ 466

ՎՍՏԱՄ

- 1. ԵՂԲԱՅԻՐ ՎՆԴՈՅԻ 476-748, 481, 494-497
- 2. ՎԱՀԵԻՈՒՆԻ 489-490
- 3. ԱՊԱՀՈՒՆԻ 499
- 4. Հայկեան 931

ՎՐԱՄԾԱՊՈՒՀ 932. տե՛ս ՎՌԱՄԾԱՊՈՒՀ

*ՎՐԷԺ ՎԱՐԳԱՆԵԱՆ 978

ՎՐԹԱՆԷՍ

- 1. ՔԵՐԹՈՂ 3-4, 341, 346-347, 963
- 2. Կաթողիկոս Հայոց 1005

S

ՏԱԿԻՏՈՍ 928, 945

ՏԱԾԿԱՑ 332. տե՛ս ԳԱԲՐԻԷԼ Տաճկաց եպիսկոպոս

ՏԱՄ ԽՈՍՐՈՎ 473

ՏԱՅԵՑԻ

- 1. 567, 569, 973, 1119. տե՛ս ՆԵՐՍԷՍ ՏԱՅԵՑԻ (ԹԻՆՈՂ)
- 2. 499. տե՛ս ՍԱՐԳԻՍ ՏԱՅԵՑԻ

ՏԱՅՈՑ. տե՛ս ԻՍՐԱԷՂ Տայոց եպիսկոպոս 577

ՏԱՆՏԱՂԱ 933

ՏԱՇԵԱՆ. տե՛ս ՅԱԿՈՎԲՈՍ ՏԱՇԵԱՆ

ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ 421. տե՛ս ԹԱՄԱՐ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

ՏԱՏԻԿՈՍ 945. տե՛ս ՏԱԿԻՏՈՍ

ՏԱՐԱՍԻՆՈՍ 949

ՏԱՐԱԻՆԱՑԻ 460, 951. տե՛ս ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՏԱՐԱԻՆԱՑԻ, նաե՛ւ ՏԱՐԱԻՆ

ՏԱՐՍԱՑԻՈՑ 952. տե՛ս ԴԻՈԴՈՐ ՏԱՐՍՈՆԱՑԻ

ՏԱՐՍՈՆԱՑԻ 1213

- 1. տե՛ս ԴԻՈԴՈՐ (ԴԷՈԴՈՐ) ՏԱՐՍՈՆԱՑԻ
- 2. տե՛ս ՀԵՂԻԱՆՈՍ

ՏԱՐՕՆԱՑԻ 451 ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՏԱՐՕՆԱՑԻ ՏԵԱՌՆԵՂԲԱՅԻՐ 312, 314-315, 318. տե՛ս ՅԱԿՈԲՈՍ ՏԵԱՌՆԵՂԲԱՅԻՐ

ՏԵՐԵՆՏԻԱՆՈՍ 462

ՏԵՐՏԻԱՆՈՍ 940

ՏԷՐ-ՄԻՔԵԼԵԱՆ 1193. տե՛ս ԱՐՇԱԿ ՏԷՐ-ՄԻՔԵԼԵԱՆ

*ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ. տե՛ս ԳԱԼՈՒՍՏ ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ, ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ

ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ. տե՛ս ՄԵՍՐՈՊ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ

*ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՑ. տե՛ս ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՑ 1273

ՏԻԲԵՐ-ՈՍ կայսր 467, 594, 836, 924-925, 936, 965

ՏԻԲԵՐԻՈՍ կայսր 925, 931

ՏԻԳՐԱՆ

- 1. Երուանդեան 1230
- 2. Արտաշիսեան 459-460, 931-932, 1230
- 3. զօրապետ 973, 1102-1106
- 4. անձնանուն 1220, 1227

ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

- 1. տե՛ս ՍԻՐԵԿԱՆ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
- 2. ազգանուն 1227

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ 1220, 1227

ՏԻՂԻՈՍ 935. տե՛ս ՏՈՒՂՂՈՒՍ ՏԻՂԻՈՍ

ՏԻՄԷԹԷՆՈՍ 958. տե՛ս ՏԻՄՈԹԷՆՈՍ

ՏԻՄՈԹԵՆՈՍ. տե՛ս ՏԻՄՈԹԷՆՈՍ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ եպիսկոպոս

ՏԻՄՈԹԷՆՈՍ

- 1. Ազդեմացոց եպիսկոպոս 985, 988-990, 992-993, 998 (տե՛ս նաե՛ւ ՏԻՄՈԹԷՆՈՍ)
- 2. Աղեքսանդրացի եպիսկոպոս (ԿՈՒԶ) 47, 50, 97-98, 118-120, 122, 126-127, 126-127, 133-134, 165, 167-193, 197, 224, 232, 234, 236, 246, 289-290, 292, 294-295, 300-301, 321, 930, 950, 958-960 (տե՛ս նաե՛ւ ՆՈՓՈՅԻՈՍ, ՏԻՄԷԹԷՆՈՍ, ՏԻՄՈԹԵՆՈՍ)
- 3. ԵՓԵՍՍԱՑԻ 545

4. սուրբգրային 791
 ՏԻՄՕԹԷՆՈՍ 990. տե՛ս ՏԻՄՈԹԷՆՈՍ Ազդե-
 անացոց եպիսկոպոս
 ՏԻՏԱՆ 454, 967
 ՏԻՏԱՆԵԱՆ 454-455. տե՛ս ԲԷԼ ՏԻՏԱ-
 ՆԵԱՆ
 ՏԻՏՈՍ 36, 366, 545, 791, 925-926, 936-939, 947
 ՏԻՐԱԿԱՑԻ. տե՛ս ՓԻԼՈՆ ՏԻՐԱԿԱՑԻ
 ՏԻՐԱՆ
 1. որդի վԱՀԱՆ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆԻ 1102,
 1110-1111, 1113-1114, 1117, 1122-1123
 2. որդի ԱՐՏԱՇԵՍԻ 459
 3. որդի ԽՈՍՐՈՎԻ 460, 463-465, 931-932
 4. թագաւոր ՀԵՓԹԱՂԻ 1004
 ՏԻՐԻՃԱՆ 1129
 ՏԻԻՂՈՍ. տե՛ս ՏՈՒՂՂՈՒԻՍ ՏԻՂԻՈՍ
 ՏԻԻՔԻԿՈՍ 593, 595-596, 589
 ՏՈՒԲԻԹ 791
 ՏՈՒՂՂՈՒԻՍ ՏԻՂԻՈՍ 935
 ՏՈՒՐԱԿԱՆ 384 (տե՛ս նաեւ ՏՈՒՐՈՒԿԱՆ)
 ՏՈՒՐՈՒԿԱՆ 384. տե՛ս ՏՈՒՐԱԿԱՆ
 ՏՐԱԻԱՆՈՍ 926, 939 (տե՛ս նաեւ ՏՐԱՅԻԱ-
 ՆՈՍ)
 ՏՐԱՅԻԱՆՈՍ 926, 939 (տե՛ս նաեւ ՏՐԱԻԱ-
 ՆՈՍ, ՏՐԱԻՆՈՍ)
 ՏՐԱԻՆՈՍ 935. տե՛ս ՏՐԱՅԻԱՆՈՍ
 ՏՐԴԱՅ 894. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՏՐԴԱՅ
 ՏՐԴԱՅ-ԷՍ, ԻՈՍ
 1. Հայոց թագաւոր 263, 322, 326, 444, 453,
 460, 462-463, 471, 539, 546, 550, 573, 575,
 577, 931-932, 945, 990, 993, 996, 998, 1004-
 1006, 1030-1032, 1034-1040, 1042, 1094,
 1125, 1275, 1277 (տե՛ս նաեւ ՏՐԴԱՏԷՍ,
 ՏՐԴԱՏԻՈՍ)
 2. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՏՐԴԱՅ 795, 861-864, 866,
 868, 890-891, 894
 3. անձնանուն 1179, 1203
 ՏՐԴԱՏԷՍ 460, 463. տե՛ս ՏՐԴԱՅ
 ՏՐԴԱՏԻՈՍ 462-463. տե՛ս ՏՐԴԱՅ
 ՏՐԴԱՏՈՒՀԻ 1179, 1203, 1227
 ՏՐԻՊՏՈՂՄԷՆՈՍ 932
 ՏՐՊԱՏՈՒՆԻ
 1. 488-490. տե՛ս ԹԷՆՈՒՐՈՐՈՍ ՏՐՊԱՏՈՒՆԻ

2. տե՛ս ՍԱՐԳԻՍ ՏՐՊԱՏՈՒՆԻ
 ՏՐՏԱՏԱՅ 861. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՏՐԴԱՅ

Ր

ՐԱԽԱԲ 438-439
 ՐԱՄԱՏ 906. տե՛ս ՐԻՓԱԹ
 ՐԷԲԳՈՒ 940
 ՐԻՓԱԹ 906 (տե՛ս նաեւ ՐԱՄԱՏ)
 ՐՈՐՈՎԱՄ 36. տե՛ս ՅԵՐՈՐՈՎԱՄ

Ց

Փ

ՓԱԴ 907. տե՛ս ՓՈՒԴ
 ՓԱԴԻԿ 1111. տե՛ս ՓԱՆԴԻԿ
 ՓԱՂԵԳ 905, 908, 912 (տե՛ս նաեւ ՓԱՂԵԿ,
 ՓԱՂԷԿ)
 ՓԱՂԵԿ 905, 908, 912. տե՛ս ՓԱՂԵԳ
 ՓԱՂԷԿ 912. տե՛ս ՓԱՂԵԳ
 ՓԱՆՈԿԳԷՍ 933
 ՓԱՌՆԱԻԱԶ 457, 931
 ՓԱՌՈՒ 457 (տե՛ս նաեւ ԵՂԻԱԶԱՐ)
 ՓԱՐԱԻՈՆ 77, 413, 439, 621, 682, 1134, 1253,
 1262
 ՓԱՐԷՍ 438
 ՓԱՐՄԵԼԻԱՆՈՍ 1007. տե՛ս ՓԵՐՄԵՂԷՆՈՍ
 ՓԱՐՄԵԼՈՍ 1007. տե՛ս ՓԵՐՄԵՂԷՆՈՍ
 ՓԱՐՄԵՂՈՍ 1007. տե՛ս ՓԵՐՄԵՂԷՆՈՍ
 ՓԱՐՈՒԷԶ 3. տե՛ս ԽՈՍՐՈՎ ՓԱՐՈՒԷԶ
 ՓԱԻՈՒՍՏՈՍ 945
 ՓԵՆԵՀԵԶ 680
 ՓԵՆԵՀԷՍ 438
 ՓԵՆԻԷՍ 913
 ՓԵՐՄԵՂԷՆՈՍ 1007 (տե՛ս նաեւ ՓԱՐՄԵԼԻԱ-
 ՆՈՍ, ՓԱՐՄԵԼՈՍ, ՓԱՐՄԵՂՈՍ)
 ՓԵՐՄԵՂԻԱՆՈՍ 943
 ՓԵՐՈԺ 801. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՓԵՐՈԺ
 ՓԷՂԵԱՔԱՐԵԱՆՑ 914. տե՛ս ՓԻՂԷՍ ԱՔԱ-
 ՐԵԱՆՑ
 ՓԷՐՈԺ 825, 862. տե՛ս ՎԱՐԱԶ ՓԵՐՈԺ
 ՓԻԴԻԱՍ 917
 ՓԻԼԱԳՐ 596 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԱՔՐ)
 ՓԻԼԱՔՐ 593-594, 596 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԱԳՐ)

ՓԻԼԵԴԻՍՏՈՍ ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ 460 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻԴԵԼՓՈՍ, ՓԻԼԻԴԵԼՓՈՍ)

ՓԻԼԷԱՍԹԷՄ 945. տե՛ս ՓԻՂԻԱՍԹԵՄ

ՓԻԼԻԴԵԼՓՈՍ ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ 460. տե՛ս ՓԻԼԵ-ԴԵԼՓՈՍ ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ

ՓԻԼԻԴԵԼՓՈՍ ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ 460. տե՛ս ՓԻԼԵ-ԴԵԼՓՈՍ ՊՏՂՈՄԷՆՈՍ

ՓԻԼԻԿԷՍ 119

ՓԻԼԻՄՈՆ 791

ՓԻԼԻՊԵԱՆՔ 927

ՓԻԼԻՊԻԿՈՍ 510 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՊՊԻԿՈՍ, ՓԻԼԻՊՊՈՍ, ՓՐԻՊԻԿՈՍ)

ՓԻԼԻՊՈՍ

1. առաքեալ 199 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՊՊՈՍ առաքեալ)
2. փեսայ Մաւրկայ 510. տե՛ս ՓԻԼԻՊՊԻԿՈՍ, ՓԻԼԻՊՊՈՍ

ՓԻԼԻՊՊԷ 63 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՊՊՈՍ առաքեալ)

ՓԻԼԻՊՊԻԿՈՍ 509-510 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՊԻԿՈՍ)

ՓԻԼԻՊՊՈՍ 1134

1. սուրբգրային 29, 34, 85, 203, 246 (տե՛ս - նաեւ ՓԻԼԻՊՊԷ, ՓԻԼԻՊՈՍ)
2. կայսր 460, 687, 942 (տե՛ս նաեւ ՓԻՂԻՊՊՈՍ)
3. Սիւնեաց տէր 473
4. փեսայ Մաւրկայ 510 (տե՛ս ՓԻԼԻՊԻԿՈՍ, նաեւ՝ ՓԻԼԻՊՈՍ, ՓԻՂԻՊԻԿՈՍ)
5. տե՛ս ՓԻԼԻՊԵԱՆՔ
6. անձնանուն 1208

ՓԻԼԻՔՍԻԱՆՈՍ 233, 251, 279 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՔՍԻՆՈՍ)

ՓԻԼԻՔՍԻՆՈՍ 227 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՔՍԻԱՆՈՍ)

ՓԻԼՈՆ

1. Եբրայեցի 715, 725, 750, 899, 936, 1129, 1132, 1135, 1137-1139, 1191,
2. ՏԻՐԱԿԱՑԻ 590, 897, 899-901, 903

ՓԻՂԻԱՍԹԵՄ 945 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԷԱՍԹԷՄ)

ՓԻՂԷՍ ԱՔԱՐԵԱՆՑ 914 (տե՛ս նաեւ ՓԷՂԵԱՔԱՐԵԱՆՑ)

ՓԻՂԻՊԵԱՆՔ 927

ՓԻՂԻՊԻԿՈՍ 479 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՊՊՈՍ փեսայ Մաւրկայ)

ՓԻՂԻՊՊՈՍ

1. կայսր 935, 938 (տե՛ս նաեւ ՓԻԼԻՊՊՈՍ կայսր)
2. սուրբգրային 246. տե՛ս ՓԻԼԻՊՊՈՍ

ՓԻՂՈՍ 945

ՓԻՂՈՎՆ 677

ՓԻՂՈՔՈՐՈՍ 932, 934

*ՓԻՏԷՃԵԱՆ 46. տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ՓԻՏԷՃԵԱՆ

ՓԼԱԻՈՍ 376. տե՛ս ՓՂԱԻՈՍ

ՓՂԱԲԻԱՆՈՍ 322, 930, 940, 942, 944, 953-956,

ՓՂԱԻՈՍ 376 (տե՛ս նաեւ ՓԼԱԻՈՍ, ՓՂՕՍ)

ՓՂԵԳՄՈՎՆ 924

ՓՂՈՐԻԱՆՈՍ 928

ՓՂՕՍ 376. տե՛ս ՓՂԱԻՈՍ

ՓՈԿԱՍ

1. եպիսկոպոս 13
2. կայսր 467, 469, 503-504, 508-509, 517, 901, 931, 966, 1055, 1057

ՓՈՈՎԿԱՍ 1055. տե՛ս ՓՈԿԱՍ

ՓՈՎԿԱՍ 911, 966, 1055, 1057 (տե՛ս նաեւ ՓՈԿԱՍ)

ՓՈՏԻՆՈՍ 331

ՓՈՐՏՈՆԻՈՍ 309

ՓՈԻԱՍ 959. տե՛ս ՆՈՓՈՅԻՈՍ

ՓՈԻԴ 907 (տե՛ս նաեւ ԵՓՈԻԹ)

ՓՐԻՊԻԿՈՍ 510. տե՛ս ՓԻԼԻՊԻԿՈՍ

ՓՐԻՔՍՈՍ 933

Ք

ՔԱՂԵԲ 913

ՔԱՄ 876, 904-905, 908, 912, 967

ՔԱՆԱԱՆ 907

ՔԱՆԱՆ 37, 875-876, 907, 912-913, 917

ՔԱԻԱՏ. տե՛ս ՓԵՐՈԺ ՔԱԻԱՏ

ՔԵՂԿԻ 918. տե՛ս ՔԵՂԿԻԱ

ՔԵՂԿԻԱ 918 (տե՛ս նաեւ ՔԵՂԿԻ)

*ՔԵՆԴԵՐԵԱՆ 347. տե՛ս ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՔԵՆԴԵՐԵԱՆ

ՔԵՍՂՈՆԻԻՄ 907

ՔԻՏԷԻՄ 906. տե՛ս ՔԻՏԻԻՄ

ՔԵՏՈՒՐ 552, 931

ՔԵՐԴՈՂ. տե՛ս ԴԱԻԻԹ ՔԵՐԴՈՂ, ՄՈՎ-ՍԵՍ ՔԵՐԴՈՂ, ԱՄԵՆ՝ ՔԵՐԹՈՂ

ՔԵՐԴՈՂԱՀԱՅՐ. տե՛ս ՔԵՐԹՈՂԱՀԱՅՐ, ԱՄԵՆ ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ

ՔԵՐԹՈՂ. տե՛ս ԴԱԻԹԱԿ ՔԵՐԹՈՂ, ԴԱԻԻԹ ՔԵՐԹՈՂ, ՄՈՎՍԷՍ ՔԵՐԹՈՂ, ՎՐԹԱՆԷՍ ՔԵՐԹՈՂ, ԱՄԵՆ՝ ՔԵՐԴՈՂ

ՔԵՐԹՈՂԱՀԱՅՐ

1. տե՛ս ԱՄԵՆ ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ 428, 1191-1192
2. տե՛ս ԱՄԵՆ ՄՈՎՍԷՍ ՔԵՐԹՈՂ 428, 445, 1192

*ՔԵՐՈՐԵԼ ԶՐԱՔԵԱՆ 427

*ՔԵՐՈՐԵԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ 380, 453-460, 462-463, 466-473, 475-497, 499-508, 510-515, 517-519, 521-535, 537, 539-559, 562-565, 590-592

*ՔԷՆՈՍԷԵԱՆ. տե՛ս ՅԱԿՈԲ ՔԷՆՈՍԷԵԱՆ

ՔԻԱՑԻ. տե՛ս ԳՂԱԻԿՈՍ ՔԻԱՑԻ

ՔԻՏԻԻՄ 906 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՔԻՏԷԻՄ)

*ՔԻԻՐՏԵԱՆ. . տե՛ս ՅԱՐՈՒԹԻԻՆ ՔԻԻՐՏԵԱՆ

*ՔՈԹԱՆՋԵԱՆ. տե՛ս ՆԻԿՈԼԱՅ ՔՈԹԱՆՋԵԱՆ

ՔՈՂԴԱԴ 529 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՔՈՂԴԱՏ)

ՔՈՂԴԱՏ 529. տե՛ս ՔՈՂԴԱԴ

ՔՈՒԱՐ 871

ՔՈՒԸ 905-907

ՔՈՒՍԱ 913. տե՛ս ՔՈՒՍԱՆ

ՔՈՒՍԱՆ 913 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՔՈՒՍԱ)

ՔՈՒՍԱՐՍԱԴ 913. տե՛ս ՔՈՒՍԱՆ

ՔՈՒՍՏՈՍ 120

ՔՈՒԹԵՆԱԻՈՐ. տե՛ս ԹԷՆԴՈՐՈՍ ՔՈՒԹԵՆԱԻՈՐ

ՔՍԵՐՔՍԷՍ

1. Դաքեմեան 920
2. Երկրորդ 921

ՔՍԻՍՈՒԹՐՈՍ 967

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ

1. Ապառումեաց եպիսկոպոս 21, 338
2. կաթողիկոս 345, 522-523, 931
3. Սիւմեաց եպիսկոպոս 337, 342

ՔՐԻՍՏՈՍ 5, 7-12, 14-15, 17, 19, 21-23, 26-29, 31-33, 36-37, 40, 42, 49, 56, 62, 64-65, 67-69, 70-71, 77-78, 80, 86, 88, 90, 92-95, 97-99, 100, 105, 107, 107-109, 115, 118-121, 123, 125-136, 138-139, 140-147, 149-150, 154, 157-159, 161-173, 167-170, 173, 175-197, 201-202, 204-206, 208-217, 221-222, 224-230, 234-235, 237, 241, 246-248, 251-253, 256-263, 265-266, 268, 272-286, 288-294, 300, 302-303, 305-311, 313-319, 321-323, 325, 327-328, 330-332, 338-339, 341, 345, 349-353, 359, 406, 419-422, 427, 429, 432, 434-441, 443, 445, 468, 472, 487, 514, 516, 518, 539-540, 543-544, 546-547, 549-551, 557, 559, 564, 576, 583, 585, 597, 632, 669-673, 677-679, 682-683, 685-686, 702, 716, 750, 801, 805-809, 811, 814, 818-820, 823, 825, 830, 842, 850-851, 853-854, 866-867, 871, 873, 877-880, 884, 886-887, 889-890, 892-895, 920, 924-925, 928, 935-936, 941, 945-946, 948-949, 951-952, 955, 957-959, 961, 966-968, 982-984, 987, 989-990, 1017, 1026, 1030, 1045-1046, 1085, 1089, 1112-1113, 1121, 1123-1124, 1126, 1142, 1144-1145, 1149-1152, 1157, 1159, 1195, 1247-1248, 1250, 1253, 1255-1259, 1262-1269, 1276-1279 (տե՛ս ԱՄԵՆ ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ)

ՔՐԻՍՏՈՍԱՏՈՒՐ

1. աշակերտ ՅՈՎՍԷՓ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆԻ 584
2. համարող յաշխարհին Չորրորդ Հայոց 593, 596

ՔՐՏԻԿԱՐԻՆ 387 (տե՛ս ԱՄԵՆ ԿՐՏԻԿԱՐԻՆ)

Օ

ՕԳՈՍՏ 836. տե՛ս ԱԻԳՈՍՏՈՍ

ՕԳՈՒՍՏԻ 836. տե՛ս ԱԻԳՈՍՏՈՍ

*ՕՋՆԵՑԻ. տե՛ս ՅՈՎՀԱՆ ՕՋՆԵՑԻ ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ

*ՕՐԲԷԼԵԱՆ 417. տե՛ս ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՕՐԲԷԼԵԱՆ

*ՕՐՄԱՆԵԱՆ. տե՛ս ՄԱՂԱՔԻԱ ՕՐՄԱՆԵԱՆ

Ֆ

*ՖՐԱՆՑ ՆԻԿՈԼԱՈՒՍ ՖԻՆԿ 899

ԿԱԶՄՈՂՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ

Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթի է դարը քաղաքական անցուղարձերով հարուստ, մշակութային նուաճումներով երեւելի, եկեղեցական-դաւանական խնդիրների շուրջ ծաւալուող քննարկումներով ու բանավէճերով արդիւնաւորուած մի առանձին պարբերաշրջան է: Սասանեան Պարսկաստանի եւ Բիւզանդական կայսրութեան հակառակութիւնները ի վերջոյ բերեցին տարածաշրջանի այդ տէրութիւնների զինական կարողութեան թուլացման, եւ նրանց միջեւ բաժանուած Հայաստանը վերստին փաստական միաւորման հնարաւորութիւն ստացաւ: Այս գետնի վրայ ձեւաւորուեց եւ ճանաչուած ստացաւ Հայոց իշխանի ինստիտուտը, որը երկրի պատմութեան այս բարդ շրջանում կարեւորագոյն դերակատարութիւն ունեցաւ՝ Հայաստանը իշխանապետութեան վերածելով: Նախարարական տների միջեւ եղած հակառակութիւնները նոր պարագաներում մեղմուել էին, Սիւնիների քաղաքական կշիռը համեմատաբար նուազել էր, իսկ Բագրատունիներին եւ Մամիկոնեաններին՝ մեծացել: Հայոց իշխանի եւ սպարապետի պարտականութիւններն ստանձնած Թէոդորոս Ռշտունին չափաւոր ու հեռատես քաղաքականութեան հիմքը դրեց դարի 40-ական թուականներին սկսուած արաբական արշաւանքների նախօրէին, եւ Ներսէս Տայեցու օգնութեամբ, հակառակ Կոստանդ Բ կայսեր յորդորներին, Դուինի ժողովում երկրում ըստ ամենայնի պահպանուեց աւանդական միաբնակութիւնը:

Արդէն դարասկզբին Մաւրիկ կայսեր մահուամբ Աւանի երկաբնակ հակաթոռ կաթողիկոսութիւնը լուծարուել էր, սակայն Վրթանէս տեղապահի եւ Աբրահամ Աղբաթանեցու հովուապետութեան տարիներին լրջօրէն վիճարկուած էր Հայոց եկեղեցու՝ հաւասարների մէջ առաջինը լինելու դրութիւնը: 608 թուականին Վրաց եկեղեցին այլեւս ինքնացաւ, իսկ Աղուանից աթոռը յաջողուեց պահել նախկին դաւանութեան եւ ազդեցութեան դիրքում: Եզր եւ Ներսէս կաթողիկոսների օրօք Հայաստանում ձեւաւորուեց դաւանական որոշ հանդուրժողականութեան միջավայր, որի դէմ տենդագին կռիւ էր տալիս Յովհան Մայրապոստեցին: Պաշտօնական եկեղեցին, այնուամենայնիւ, մնաց իր աւանդական դաւանութեանը եւ իր նորաստեղծ երկու ժողովածոներով՝ Գիրք թղթոց եւ Կճիք հաւատոյ, ինչպէս նաեւ Մայրապոստեցու՝ մեզ չհասած Արմատ հաւատոյ գրքով ապահովեց արեւելաքրիստոնէական եկեղեցու միաբնակ քրիստոսաբանութիւնը եւ ծիսական-արարողական համակարգը:

է. դարը արդիւնաւոր էր նաեւ պատմագրական առումով: Սեբէոսի Պատմութիւնը կամուրջ էր կապում Ե դարի հետ, որդեգրում Առաջաւոր Ասիայի պատմական եղելութիւնները ազգային չափանիշերով գնահատելու խորենացիական սկզբունքը, ուստի Պարսից ու Բիւզանդիայի, ապա եւ արաբների՝ է դարի վերջին քառորդ հասնող պատմութիւնների շարադրումը կազմում է աշխարհագրական ու քաղաքական նոյն շրջանակը, որից դուրս չեն Հայաստանի եղելութիւնները: Ա-

ուանց Սեբէոսի վկայութիւնները դժուար պիտի լինէր այս հարիւրամեակի պարսկաբիւզանդական յարաբերութիւնների բազմաթիւ դրուագների իմացութիւնը, մանաւանդ՝ Սասանեան հարստութեան աւարտի հանգամանքները ճանաչելու կարելիութիւնը:

Իրենց բովանդակած նիւթով եզակի պատմագրական արժէք են ներկայացնում Ժ դարի վերջի պատմիչ Մովսէս Դասիուրանցու Պատմութիւն Ադուանից երկում բառացի արտագրուած՝ է դարի Հայոց Արեւելից կողմանց դպրութեան կենտրոններում ստեղծուած երկու երկերը՝ Անանուն Կաղանկատուացու Յաղագս յարուցման ազգաց բարբարոսաց կոչուած եւ 684 թուականի Անանունի՝ Ադուանից Զեւանչէր եւ Վարագ-Տրդատ իշխանների ու Իսրայէլ Մեծ Կողմանց եպիսկոպոսի մասին աւանդող Պատմութիւնները: Դրանք ոչ միայն ընդգրկուն, յաճախ եզակի տեղեկութիւններ են պարունակում Հայոց Արեւելից կողմանց (իմա՝ Արցախ-Ուտիքի), կենտրոնական Հայաստանի, հարեւան Իրանի, Բիւզանդիայի, հիւսիսկովկասեան հոն-թիւրքիւտական խաքանատի մասին, այլեւ որոշ նշխարներ են պահպանել միացեալ Ադուանքի մաս կազմող Կուրի ձախափնեայ եւ Կովկասեան լեռնաշխարհի արեւելեան հատուածի բունադուանական էթնոմշակութային իրողութիւնների, վարչական միաւորների, տեղագրութեան վերաբերեալ, որոնց շնորհիւ հնարաւոր է դառնում ամբողջացնել Այսրկովկասի երրորդ մեծ էթնոքաղաքական միաւորի՝ Բուն Ադուանքի բարդ պատմական ճակատագրի պատկերը՝ Հայոց հետ ունեցած վարչական, մշակութային ու դաւանական վերաբերումների ողջ համադրութեամբ:

Վաղ միջնադարեան հայ մատենագրութեան մէջ իր բնոյթով եւ շարադրանքի ոճով եզակի է 680-ական թուականներին ամփոփուած Յովհան Մամիկոնեանի Պատմութիւն Տարօնոյ երկը: Օգտագործելով Տարօն գաւառում պահպանուած գրաւոր եւ բանաւոր, պատմական բնոյթի եւ բանահիւսական բազմաժանր նիւթերը՝ հեղինակը Հայաստանում առաջին անգամ շարադրել է իր երկրամասի որոշակիօրէն համակարգուած պատմութիւնը աւելի լայն պատմական յենքի վրայ: Մամիկոնեան պատմիչի թէկուզ եւ ոչ բառացի արտագրութեան շնորհիւ ենք մենք ծանօթ Ե դարի վերջում շարադրուած ու Դ դարի սկզբի հոգեւորական Զենոբ Գլակի անունը կրող եւ է դարի առաջին կէտում Պարսից պատմութիւն վերտառութեամբ շարադրուած ու նախորդ տասնամեակների հայ-պարսկական հակամարտութիւնները առասպելականացուած զրոյցների միջոցով ներկայացնող երկասիրութիւնների բովանդակութեանը:

Պատմագրական աղբիւրների շարքը լրացնում են եւս երկու աշխատութիւն՝ Սեբէոսի երկասիրութեան սկզբում պահպանուած Անանունի Պատմութիւնը եւ Փիլոն Տիրակացու աշխատութեամբ թարգմանուած, լրացուած եւ ամփոփուած Ժամանակագրութիւնը (է դարի հայ պատմագրութիւնն ամբողջութեամբ պատկերացնել ցանկացող ընթերցողն, իհարկէ, Մատենագիրի Հայոց-ի սոյն հատորում ամփոփուած հայերէն պահպանուած բնագրերի կողքին պէտք է նկատի ունենայ նաեւ է դարը սկսող եւ աւարտող պատմագրական եւս երկու յուշարձան՝ Ագաթանգե-

դոսի ազգային պատումի յունարէն թարգմանութիւնը (մինչեւ 610 թ.) եւ դարավերջին յունարէնի թարգմանուած կամ յունարէնով իսկ գրուած *Narratio de rebus Armeniae* (Պատմութիւն Հայոց իրաց) հայ քաղկեդոնական երկասիրութիւնը):

Է դարի միջին տասնամեակները, հակառակ բազում անդիպութիւնների, արժէտորուած են վաղմիջնադարեան հայոց խոշորագոյն գիտնականի՝ Անանիա Շիրակացու տոմարագիտական, տիեզերագիտական, բնագիտական ու ճառագրական-առակագրական, համարողական հիմնաքարային աշխատութիւնների երեւան գալով: Նրան ենք պարտական զատկական աղիւսակների, Փրկչական ու Հայոց մեծ հռչակուած տոմարական համակարգերի լայն օգտագործման, ՔՆՆԻԿՈՆ անունը կրող բնագիտական ժողովածոյ ստեղծելու, թուաբանական աղիւսակներ ու մեծ թուերի հաշուարկներ կատարելու նուաճումների համար (Եղիվարդի ծածկագիրը արդէն գործնական համարողութիւն է):

Է դարում լոյս աշխարհ եկած փոքր յիշատակագրութիւնները, թղթերը, վարքերն ու վկայաբանութիւնները, սուրբգրային մեկնութիւնները, աշխարհացոյցային լրացումները, Մղոնաչափը, յայսմաուերքների ու ճառընտիրների նախնական խմբագրութիւնները՝ կերտեցին մշակութային այն միջավայրը, ուր կեանքի կոչուեցին Սուրբ Հռիփսիմէի եւ Սուրբ Գրիգորի (Զուարթնոց) տաճարները, Բագաւանը, Բագարանը, Արուծի, Աշտարակի եւ Եղվարդի եկեղեցիները:

***

Մատենագիրք Հայոց-ի Դ-Ե հատորներում ընդգրկուած բնագրերի զգալի մասը ներկայացում է նոր կամ նորովի կազմուած գիտաքննական կամ համեմատական բնագրերի տեսքով, որոնց մասին մանրամասն նշում է համապատասխան առաջաբաններում:

Այս հատորներում եւս պահպանուել են Մատենագիրք Հայոց-ի համար մշակուած եւ կիրառուած սկզբունքները. համարակալուել են տեքստերի բոլոր նախադասութիւնները՝ հայագիտական ուսումնասիրութիւններին առաւել օժանդակելու համար: Բնագրերին նախորդող բոլոր առաջաբաններում տրուած են հեղինակի եւ բնագրի վերաբերեալ եղած համառօտ, բայց ամփոփ մատենագիտական ցանկեր. շտկուել են նախորդ հրատարակութիւններում նկատուած վրիպակները: Բնագրերում ընդգծուած տառատեսակով առանձնացուել են սուրբգրային յղումները: «Տե՛ս»-ով ուղեկցում են սուրբգրային այն տեղիները, երբ տուեալ հատուածը ունի շեղումներ կանոնական բնագրից, իսկ «համտ.»-ով տրուած են կանոնիկ տեքստի վերաշարադրուած կամ իմաստային մէջբերուած տեղիները:

Մատենագիրք Հայոց մատենաչարի է դարի հայ դասականների գործերը ներկայացուած են միասնական ցանկերով՝ Սուրբգրային, Տեղանունների, ցեղանուն-

1 Յայտնում ենք մեր խորին երախտագիտութիւնը Մխիթարեան միաբանութեան ընդհանրական արքահայր Եղիա Ծ. վ. Քիլաղպեանին ցարդնտիրների վեներիկեան լաւագոյն օրինակների պատճենները «Մատենագիրք Հայոց»-ին տրամադրելու համար:

ների եւ Անձնանունների, տոհմանունների: Ցանկերը կազմուած են հետեւեալ սկզբունքներով՝

ա. Բուն բնագրում գործածուած անձնանունների եւ տեղանունների տարբերակները առանձնացուած են տարրնթերցումներից:

բ. Բառայօդուածի հիմնական ձեւի մօտ, փակագծի մէջ տրուած են նրա տարրնթերցումները՝ «տե՛ս նաեւ»-ով. իւրաքանչիւր տարրնթերցում դրուած է նաեւ առանձին տողով եւ հիմնական ձեւին յղուած է «տե՛ս»-ով:

գ. Եթէ հիմնական ձեւը ունի իրեն համահաւասար գործածուած տարբերակներ, որոնք այս կամ այն բնագրում կարող են երեւալ նաեւ որպէս տարրնթերցում, նրանցից իւրաքանչիւրի մօտ դրուած են միւս բոլոր ձեւերը «տե՛ս նաեւ»-ով:

դ. Ազգանունից յղուած է անձնանուանը՝ գրելով ամբողջական ձեւը:

ե. Առաջաբաններում հանդիպող յատուկ անունների էջահամարները ցանկերում ընդգծուած են:

* * *

Հատորը հրատարակուեալն է պատրաստուել Հայաստանի ամերիկեան համալսարանի «Ալիս Օհաննասեան» Հայ դասական մատենագրութեան թուային գրադարանում (www.digilib.am):

ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՅՈՒՐԴ

Հրաչ Բարթիկեան, Արամ Թոփչեան, Կարէն Իւզրաշեան, Գոհար Մուրադեան, Պարոյր Մուրադեան, Բարկէն Յարութիւնեան, Ալեքսան Գալոբեան (գլխաւոր խմբագիր), Լուսիկ Ստեփանեան, Գեորգ Տէր-Վարդանեան, Հայրապետ Մարգարեան, Յակոբ Քեռսեան, Մերուժան Կարապետեան (համակարգող):

Գեղարուեստական խմբագիր եւ ձեւաւորող՝ Յովհաննէս Կիզոդեան

Սրբագրիչներ՝ Կարինէ Բարաչանեան, Նարինէ Ռաֆեան, Անուշ Սիմոնեան

Ցանկերի կազմողներ՝ Կարինէ Բարաչանեան, Նարինէ Ռաֆեան, Անուշ Սիմոնեան, Արտեօմ Տէր-Մարկոսեան

ՀԱՄԱՌՕՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ագաթ. – Ագաթանգեղոս

Ազգապատում – Մաղափիա արքեպս. Օրմանեան, Ազգապատում. Հայ ուղղափառ եկեղեցւոյ անցքերը՝ սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը յարակից ազգային պարագաներով պատմուած, հատոր Ա.-Գ, Կոստանդնուպոլիս, 1913-1927, Պէյրուս, 1959-1961, Անթիլիաս-Լիբանան, 2001, Ս. Էջմիածին, 2001

- ԲՄ – Բանբեր Մատենադարանի, Երեւան
ԳԹ – Գիրք Թղթոց, Երկրորդ հրատարակութիւն, Երուսաղէմ, 1994 (Հայկական մատենաշար Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան)
ԿՀ – Կնիք հաւատոյ ընդհանուր սուրբ եկեղեցւոյ յուղղափառ եւ ս. հոգեկիր հարցն մերոց դաւանութեանց յաւուրս Կոմիտաս կաթողիկոսի համահաւաքեալ, հրատարակութիւն Կարապետ Եպիսկոպոսի, Ս. Էջմիածին, 1914
ՀԱ. – Հանդէս ամսօրեայ, Վիեննա
ՄՀ – Մատենագիրք Հայոց, Անթիլիաս-Լիբանան
ՄՄ – Երեւանի Մեսրոպ Մաշտոցի անուան հիմն ձեռագրերի ինստիտուտ-Մատենադարան
ՆՀԲ – Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի, Վենետիկ-Ս. Ղազար Ուխտ. – Ուխտանէս
ՊԲՀ – Պատմա-քանասիրական հանդէս, Երեւան
ՎՄՄ – Վենետիկի Միսիթարեան Մատենադարան

* * *

[ ] – փակագիծը գործածուած է այլ ձեռագրերի յատուկ տարբերութիւնները եւ հեղինակային յաւելումները նշանակելու համար:

... – բազմակէտը գործածուած է ձեռագրում պակասող բառի կամ հատուածի փոխարէն՝ ներառեալ նշուած վերջին բառը՝ յաճախ տալով վերջին նախադասութեան համարը:

* – աստղանիշ դրուած է կասկածելի գրչութեամբ, բայց ոչ տպագրական վրիպակ ունեցող ընթերցուածքի մօտ:

հմմտ. – համեմատել

հտ. – հատոր

միւսն. – միւս ձեռագրերը

նախ. – նախադասութիւն

չիք – նշանակում է տուեալ ընթերցուածքը բացակայում է տուեալ ձեռագրում:

տ. – տող

փխ – փոխանակը գործածուած է, երբ նշուած ձեռագիրը տուեալ ընթերցուածքի փոխարէն ունի մէկ այլ ընթերցուածք: